

Lóránt Károly

650
hét Európában

**A Magyar Nemzetben, 2003-2016 között létezett
„Egy hét Európában” nevű külön rovatban
megjelent cikkeim gyűjteménye**

Előszó

Az alábbiakban 650 cikket talál a Kedves Olvasó, amelyeket a Magyar Nemzetben publikáltam egy „Egy hét Európában” elnevezésű külön rovatban 2003 és 2016 között, minden héten, talán csak néhány véletlenszerű kivétellel.

Az írásra akkor kaptam felkérést a Magyar Nemzettől, amikor 2003-ban kikerültem az Európai Parlamentbe, mint egy dán képviselő (Jens-Peter Bonde) munkatársa és az újságnak még nem volt brüsszeli tudósítója.

A másfél évtizedes rendszeres írások Brüsszel mindenféle politikájára és a nemzetközi helyzetre is kiterjednek, hangvételük általában kritikus, ironikus, amely megközelítést a valóság a másfél évtized alatt rendre igazolt. Vagyis azok az ügyek, amelyeket jó előre problematikusnak, például teljesíthetetlennek tartottam, később valóban problematikusnak, teljesíthetetlennek bizonyultak.

Ez a cikkgyűjtemény nem egy regény, amit végig kell olvasni, hanem sokkal inkább egy lexikon, amelyet néhány kérdésnél fel lehet ütni és megkeresni a szükséges információkat. Ezt a jelen esetben úgy lehet megtenni, ha megfelelő nevekre rákeresünk. Például Henry Kissinger neve 12 cikkben fordul elő, követhető, hogy a valamikori amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó és külügyminiszter hogyan foglalt állást olyan kérdésekben, amelyek fontosak voltak az Európai Unió számára.

Az évenkénti tallózásból viszont azt lehet megtudni, hogy egy-egy időszakban milyen kérdések, folyamatok voltak fontosak Európa számára. Például számos érdekes cikk található az Európai Konvent vitáiról, az Európai Alkotmány elfogadásának körülményeiről, az európai gazdaságpolitikáról, környezetvédelmi politikáról és a legutóbbi években az Oroszországgal való kapcsolatok alakulásáról, az új hidegháború kibontakozásának egyes fázisairól és természetesen a tömeges bevándorlás körüli vitákról.

Meg kell jegyezni, hogy 2012 után a megjelenés dátuma „tájékoztató jellegű” ugyanis a Magyar Nemzet archívumából nem tudtam lehívni a cikkeket, így a gyűjteményben a cikkek elküldésének dátuma szerepelhet, ami egy-két napi eltérést jelenthet a megjelenéshez képest, amire az első időkben általában szombati napokon, később hétfői napokon, ritkábban kedden, vagy szerdán került sor. Hasonló okok miatt a címek néha eltérhetnek, és kisebb változások lehetnek az elküldött és a közölt anyagok között. Ezek az eltérések, azonban stilisztikai jellegűek, nem érintik a cikkek mondanivalóját és a benne szereplő információkat.

Úgy gondolom, hogy a cikkek nem csak informatívak, hanem bizonyos fokig szórakoztató jellegűek is. Igyekeztem némi iróniát becsempészni írásaimba, ami azért nem volt olyan nagyon nehéz, mert amit az unió vezetői csinálnak az néha kész röhej.

Jó szórakozást is kívánok!

Budapest, 2017. december 31.

Lóránt Károly

Tartalomjegyzék

2003

Oldal	Cím	Megjelent
1	Támogatás Európa „lágy alfeléből”	2003.03.22
2	Fegyverbe!?	2003.03.29
3	A válási klauzula	2003.04.05
4	A brüsszeli honatyák Strasbourgba mentek	2003.04.14
5	Európai nagyhét	2003.04.19
6	Nyugaton a helyzet fokozódik?	2003.04.26
7	Átállított váltók	2003.05.03
8	Végjáték Brüsszelben	2003.05.17
9	A megvalósult demokrácia	2003.05.24
10	Lesz-e utalás Istenre?	2003.05.31
11	Casus belli amerikai módra	2003.06.07
12	Egy szövetségi állam körvonalazódó keretei	2003.06.14
13	A katedrális	2003.06.21
14	Az újraélesztés	2003.06.28
15	A mérce	2003.07.05
16	A pusztába kiáltott szó	2003.07.12
17	Casus belli	2003.07.19
18	A Berlusconi-jelenség	2003.08.09
19	Az euró halványodó fénye	2003.08.16
20	Az unió kovásza	2003.08.23
21	A hatékonyság bővületében	2003.08.30
22	Törököt fogtak	2003.09.06
23	A nép akarata	2003.09.13
24	A WTO Waterloója	2003.09.20
25	Brüsszeli lobbisták	2003.09.27
26	A fogoly dilemmája	2003.10.04
27	A terminátor	2003.10.11
28	Bizottsági félelmek	2003.10.18
29	A rosszléti állam	2003.10.25
30	Multikulturális Európa	2003.11.03
31	Bizonyítványosztás	2003.11.08
32	Távolodó nagy testvér	2003.11.15
33	Új atlanti charta?	2003.11.22
34	Euróval az unió ellen	2003.11.29
35	Európai advent	2003.12.06
36	Nyulat a kalapból	2003.12.13
37	Erőltessük-e azt, ami nem megy?	2003.12.20
38	Peterle a jövő embere?	2003.12.27

2004

Oldal	Cím	Megjelent
39	Meddig bővíthető az unió?	2004.01.03
40	Válságról válságra	2004.01.10
41	A gólem	2004.01.17
42	A lisszaboni stratégia útján	2004.01.24
43	A szolidaritás mértéke	2004.01.31
44	A brit mosoda	2004.02.07
45	Uniók kicsinyessége	2004.02.14
46	Piros könyvek korszaka	2004.02.21
47	A müezzin éneke	2004.03.06
48	Titkos harc a terrorizmus ellen	2004.03.22
49	Fehér füst a Justus Lipsiusból?	2004.03.27
50	Távozó biztosok	2004.04.03
51	Végtelen viták az Európai Unióban	2004.04.10
52	Abszurd ajánlat	2004.04.17
53	Ünnepi hangulat Brüsszelben	2004.04.24
54	Éjfélkor vonják fel az újoncok lobogóit	2004.04.30
55	Kifinomult módszerek	2004.05.08
56	Nehéz idők	2004.05.15
57	Holt-tenger, élő viták	2004.05.22
58	Iraki szuverenitás	2004.05.30
59	A leghosszabb nap	2004.06.05
60	Szkeptikus Európa	2004.06.12
61	Lóvásár az unióban	2004.06.19
62	Családi kör	2004.06.26
63	A függetlenség napja	2004.07.03
64	Elveszett illúziók	2004.07.10
65	Háború tévedésből?	2004.07.17
66	Földi paradicsom	2004.07.24
67	Igazi demokrácia	2004.07.31
68	Eszkimók és fókák az Európai Bizottságban	2004.08.07
69	A kettévágott gordiuszi csomó	2004.08.14
70	A jóléti állam alkonya	2004.08.21
71	Alulfinanszírozott költségvetés	2004.08.28
72	Alkotmányozó hangulat	2004.09.04
73	Posztkeresztény Európa	2004.09.11
74	Bokros-csomag német módra	2004.09.18
75	Velünk élő történelem	2004.09.25
76	Brüsszel keleti kérdése	2004.10.09
77	Buttiglionét Kovácsért	2004.10.16
78	Szelektív demokrácia	2004.10.26
79	A tolerancia határán	2004.11.13
80	Európai kormányunk	2004.11.20
81	Otthon Európában	2004.11.27
82	Távol Lisszabontól	2004.12.04
83	Erdogan a kapuk előtt	2004.12.11
84	Határok nélküli Európa	2004.12.18
85	A jó tanuló első intője Brüsszelből	2004.12.28

2005

Oldal	Cím	Megjelent
86	Demográfiai hadviselés	2005.01.03
87	Hiányos ismeretek	2005.01.08
88	Rajongók és kétkedők	2005.01.15
89	A bizottság zöld könyve	2005.01.22
90	A lisszaboni célok jók	2005.01.29
91	Tovább a lisszaboni úton	2005.02.05
92	Európa elcsábítása	2005.02.12
93	Kétesélyes az EU-alkotmány életbelépése	2005.02.19
94	Kerítések javítása	2005.02.26
95	Mozlim diadal	2005.03.05
96	Politikai korrektség	2005.03.12
97	A víz napja	2005.03.19
98	Bolkestein, a nép ellensége	2005.03.26
99	A székelyek bátorsága	2005.04.02
100	A Nyugat pásztora	2005.04.09
101	Párizson a világ szeme	2005.04.16
102	Az elnök hétvégeje	2005.04.23
103	Euro-szegénység	2005.04.30
104	A Bilderberge titka	2005.05.07
105	Bizalmatlanság	2005.05.14
106	A szovjet milliárdos	2005.05.21
107	Kísértet Európában	2005.05.28
108	A „D” terv	2005.06.04
109	Zavarodottság és taktikázás	2005.06.11
110	Bizalomvesztés	2005.06.18
111	Válságos idők	2005.06.25
112	Reform vagy halál	2005.07.02
113	Kinek a háborúja?	2005.07.09
114	Brit képmutatás	2005.07.16
115	Szkeptikus együttlét	2005.07.23
116	Európai rosszléti állam	2005.07.30
117	Az olaszoknak egyre nagyobb teher az euró	2005.08.08
118	Melegedő Európa	2005.08.13
119	Mindennapi kenyerünk az Európai Unióban	2005.08.22
120	Szellemek harca	2005.08.27
121	A négy fejfájás	2005.09.03
122	Párizs a szégyenpadon	2005.09.10
123	Átgondolási időszak	2005.09.17
124	Piros lapot mutattak fel a neoliberalizmusnak	2005.09.24
125	A vörös oroszlán	2005.10.01
126	Megér-e Ankarának Brüsszel egy misét?	2005.10.08
127	Angela házassága	2005.10.15
128	Magyar hét az unióban	2005.10.22
129	Szép, új, globalizált Európa	2005.10.29
130	Párizs lángjai	2005.11.05
131	Amerikai gulág	2005.11.12
132	Francia normalizálódás	2005.11.19
133	Ikerveszedelem	2005.11.28
134	Megosztott Európa	2005.12.06
135	Londoni aknamunka	2005.12.10
136	Ez a csúcs?	2005.12.17
137	Merkel, a közvetítő	2005.12.27

2006

Oldal	Cím	Megjelent
138	Meztelen igazság	2006.01.03
139	Megmentheti-e a Vatikán Európát?	2006.01.07
140	Médiapluralizmus	2006.01.14
141	Fegyelmetlen honatyák	2006.01.21
142	Hideg napok	2006.01.28
143	A multikulturális álom vége	2006.02.04
144	Egy néma hang	2006.02.11
145	Felvizezett Bolkestein	2006.02.18
146	A háború előérzete	2006.02.25
147	Gazdasági hazafiság	2006.03.04
148	Az unió energiája	2006.03.11
149	Európa: hol a határ?	2006.03.18
150	Kiárusított ország	2006.03.25
151	Európa plusz	2006.04.03
152	Európai földrajz	2006.04.08
153	Európai patthelyzet	2006.04.15
154	Tagságra ítélve	2006.04.22
155	Boldog lelkek tánca	2006.05.02
156	Olajláz	2006.05.08
157	A brüsszeli faló	2006.05.15
158	Latin-amerikai morál	2006.05.20
159	Európa: szorít a cipő	2006.05.27
160	Oligarchák kora	2006.06.03
161	Zöldhét Európában	2006.06.10
162	Alternatív megoldások	2006.06.17
163	Hódolat Katalóniának	2006.06.24
164	Pütkösi elnökség	2006.07.01
165	Az unió beteg embere	2006.07.08
166	Kék ballonok Brüsszel egén	2006.07.15
167	Bejrút fényei	2006.07.24
168	Erőltessük-e azt, ami nem megy?	2006.07.29
169	Szemét szemért?	2006.08.07
170	Unió terroristák	2006.08.14
171	Poggyász nélkül	2006.08.19
172	Zarándoklat a cédrushoz	2006.08.28
173	Varsó visszavág	2006.09.04
174	Washington háborúi	2006.09.11
175	Kis pénz, kis alkotmány	2006.09.18
176	Az unió reménysége	2006.09.23
177	Bővül a család	2006.09.30
178	Kelet népe	2006.10.07
179	Euró: kísértet, amely bejárja Európát?	2006.10.14
180	Lehetetlen küldetés az unió élén	2006.10.21
181	Makacs svédek, rugalmas törvények	2006.10.28
182	A klímaváltozás kufárjai	2006.11.04
183	Az ítélet	2006.11.11
184	Az olaj – fegyver!	2006.11.18
185	Sötétség Brüsszelben	2006.11.27
186	Mérgezett viszony	2006.12.02
187	A sivatagi homok csípi az amerikaiak szemét	2006.12.09
188	Újrarágott alkotmánygitt	2006.12.16
189	Párizs befogadóbb Londonnál	2006.12.30

2007

Oldal	Cím	Megjelent
190	Modern kori aranylázban égnek az unió szegényei	2007.01.06
191	Meleg világ	2007.01.13
192	A román ajándék	2007.01.20
193	A bővítés gátja	2007.01.29
194	Ellentétek forrása: Irán	2007.02.06
195	Brüsszelben is bűn az élet	2007.02.12
196	Az okos képviselő és az alkotmány	2007.02.17
197	Civilizációs válság az unióban?	2007.02.24
198	Energiapolitika az olimpia lángjánál	2007.03.03
199	Voluntarizmus a csúcson	2007.03.10
200	Európa harcban az antiszemitizmussal	2007.03.19
201	Boldogtalan évforduló	2007.03.24
202	A szerbek Trianonja	2007.03.31
203	Szomorú keletiek	2007.04.07
204	A terrorizmus szelleme	2007.04.14
205	A lengyel Laokoón-csoport	2007.04.28
206	Ostromolt tabuk, a gloire és a francia lélek	2007.05.05
207	Sarkozy uniós tervei	2007.05.12
208	Beszélő viszonyban Putyinnal	2007.05.21
209	Lesz-e eurorealizmus?	2007.05.29
210	Változó klíma	2007.06.02
211	A kompromisszum útján	2007.06.09
212	Felkérés őszinteségre	2007.06.16
213	Gyökvonás a csúcson	2007.06.23
214	Tartanak a referendumtól	2007.06.30
215	Vége a mézesheteknek	2007.07.16
216	Líbia visszatér	2007.07.28
217	Az aranyrészvény	2007.08.04
218	Piaci örület	2007.08.11
219	Ideges pénzpiacok	2007.08.18
220	Heten a spekuláció ellen	2007.08.25
221	Az érthetetlen reform	2007.09.01
222	Koszovó – Európa jövője?	2007.09.08
223	Égő katedrálisok	2007.09.17
224	Torzulások az EU-ban	2007.09.22
225	A globalizáció ára	2007.09.29
226	Elöregedve és elhagyatva	2007.10.06
227	Kurdok földje, Irak	2007.10.15
228	Európai timokrácia	2007.10.20
229	Érdekek vagy értékek?	2007.10.27
230	Olajárak: az utolsó figyelmeztetés?	2007.11.05
231	Hova álljanak a belgák?	2007.11.12
232	A cigányok ideje	2007.11.19
233	Alakuló ellenállás	2007.11.26
234	Átértékelt atomenergia	2007.12.01
235	Nyugat és demokrácia	2007.12.08
236	Európa elrablása	2007.12.15
237	Határtalanul	2007.12.24
238	Portugál büszkeség – fanyalgó unió	2007.12.31

2008

Oldal	Cím	Megjelent
239	Az olajárak éve	2008.01.07
240	Áru az egészség?	2008.01.12
241	Árnyak az euró felett	2008.01.19
242	Nem gyűrűzik be?	2008.01.26
243	A reformok útján	2008.02.02
244	A boldogító igen	2008.02.09
245	Brit virágnyelv	2008.02.16
246	Hírünk Európában	2008.02.25
247	Quo vadis, Európa?	2008.03.01
248	Homok a gépezetben	2008.03.08
249	Nagy ambíciók, gyenge teljesítmény	2008.03.17
250	Öt év háborús kritika	2008.03.22
251	Jeges izlandi szelek	2008.03.31
252	Van alternatíva	2008.04.07
253	Lassuló terjeszkedés	2008.04.14
254	Malthus a láthatáron?	2008.04.19
255	Az elrettentéstől a kríziskezelésig	2008.04.26
256	Euró Szlovákiában	2008.05.03
257	Való demokrácia	2008.05.13
258	Csúcs Peruban	2008.05.19
259	Róma és a romániai romák	2008.05.24
260	Tejsztrájk	2008.06.02
261	Helyzetben az írek	2008.06.07
262	Sorsdöntő-e a népszavazás?	2008.06.16
263	Önellentmondásban	2008.06.21
264	Europessimizmus	2008.06.28
265	Indirekt demokrácia	2008.07.07
266	Bevándorlási káosz	2008.07.14
267	„Meleg” Európa	2008.07.21
268	Egy amerikai Európában	2008.07.28
269	Belga létkérdés	2008.08.04
270	Emissziókereskedelem: Varsó nemet mond	2008.08.09
271	A neoliberalizmus Európa ellensége	2008.08.18
272	A közös hang – hiánya	2008.08.23
273	Európai uniós vétkek – nemzetállami felelősség	2008.09.01
274	A koszovói precedens	2008.09.08
275	Az eretnek Prága	2008.09.15
276	A pénzügyi válság nyertesei és vesztesei	2008.09.20
277	A helyzet fokozódik?	2008.09.29
278	A politikai végletek növekvő népszerűsége	2008.10.06
279	Az új „keleti kérdés”	2008.10.13
280	Dübörög a gazdaság?	2008.10.20
281	Europatriotizmus	2008.10.27
282	Magyarország, az úttörő	2008.11.03
283	A neoliberális világ vége	2008.11.08
284	Szélmalomharc	2008.11.15
285	Sarkozy, az iparpolitikus	2008.11.24
286	Lefelé a lejtőn	2008.12.01
287	Kudarcot vallott a terrorkoncepció	2008.12.08
288	A makacs írek és csehek	2008.12.15
289	Hamis uniós retorika	2008.12.22
290	A lázadás szelleme	2008.12.29

2009

Oldal	Cím	Megjelent
291	Kié a föld?	2009.01.05
292	Gázvita és hatalmi játszma	2009.01.10
293	Cseh botrány	2009.01.17
294	Kettős mércével mérve az egészen eléggő áldozat	2009.01.24
295	Európai diszharmónia	2009.01.31
296	Ír szabadságmozgalom	2009.02.07
297	Kell-e alkotmány?	2009.02.16
298	Ellenzék nélkül	2009.02.21
299	Az igazság órája	2009.03.02
300	Obama irányt vált	2009.03.07
301	Hátravan a feketeleves	2009.03.16
302	Topolának: Bízunk a szabad piacon	2009.03.23
303	Lesz-e lex Le Pen?	2009.03.30
304	„New Deal” nélkül zárult a G20-csúcstalálkozó	2009.04.06
305	Hol a program – hol a demokrácia?	2009.04.11
306	A lengyel föderalizmus	2009.04.20
307	Helyi pénz a túlélés záloga?	2009.04.27
308	Zászlót bont a Libertas	2009.05.04
309	Arccal az urnák felé!	2009.05.11
310	Intelligens zöldnövekedés	2009.05.18
311	A liberális alternatíva	2009.05.25
312	A zöldalternatíva	2009.05.30
313	Lesz-e új irányvonal?	2009.06.08
314	Brüsszeli kirakójáték	2009.06.15
315	Szürkén, de újraválasztottan	2009.06.22
316	Nehéz örökség	2009.06.27
317	Brüsszeli sakkjátszmák	2009.07.06
318	Két fok Celsius	2009.07.11
319	A németek aláássák az „európai projektet”?	2009.07.20
320	Kiutat keres a NATO	2009.07.27
321	A krízis gyökerei	2009.08.03
322	Neoliberális kfsértet	2009.08.08
323	Cigánykérdés az EU-ban	2009.08.17
324	Európai vezetőink	2009.08.25
325	Kudarcot vallott az EU stratégiája	2009.09.05
326	Birodalom születik?	2009.09.14
327	A politika a hibás, nem a mutató	2009.09.19
328	Spekulációs kosz	2009.09.28
329	Sajátos demokrácia	2009.10.05
330	Médiaszabadság Európában	2009.10.12
331	Az utolsó mohikán	2009.10.19
332	Görög statisztika	2009.10.26
333	Az EU mindennekfelett	2009.11.02
334	Válságkezelés brüsszeli módra	2009.11.07
335	Barroso hite	2009.11.16
336	Kommunisták kizárva	2009.11.21
337	Történelmi lecke	2009.12.07
338	Klímacsúcs: majd holnap	2009.12.12
339	Görög pénzügyi sorstragédia az eurózónában	2009.12.22
340	Karácsonyi üzenet	2009.12.29

2010

Oldal	Cím	Megjelent
341	Lisszaboni stratégia – 2010	2010.01.02
342	Izland adóssága, üres uniós szólamok	2010.01.11
343	Politikailag korrekt uniós „grillezés”	2010.01.18
344	Zöld jelzés a Puliknak	2010.01.23
345	Davosi előrejelzések	2010.02.01
346	A tőke viláгурalma	2010.02.09
347	Az euró ára	2010.02.13
348	A „bűvös” 2020	2010.02.22
349	A görög veszedelem	2010.03.01
350	Atlanti adósrabszolga	2010.03.08
351	Európa külpolitikai arca	2010.03.13
352	Európai a görög válság	2010.03.22
353	A jéghegy csúcsai	2010.03.27
354	Berlin a rend pártján	2010.04.06
355	Roma csúcs	2010.04.12
356	Adósságbombák ketyegnek az EU-ban	2010.04.19
357	Egyesült Európa mentheti meg az eurót	2010.04.26
358	Pénzügyi demokrácia a szabadság földjén	2010.05.03
359	A periféria és a centrum	2010.05.10
360	Európai vízvázasztó	2010.05.17
361	Elkerülhetetlen az eurózóna felbomlása	2010.05.25
362	Az olasz gárda	2010.05.31
363	Stagnálásra ítélve	2010.06.07
364	Európát kísérti a neoliberalizmus	2010.06.14
365	Kisország-szindróma	2010.06.21
366	A német Prokrusztész	2010.06.28
367	Lemmingstratégia	2010.07.05
368	Rohad, de marad?	2010.07.12
369	Harc a régiók és az EU között	2010.07.19
370	Európa sírját ássa a deficithisztéria	2010.07.26
371	Cigányélet az unióban	2010.08.02
372	Szabadkőműves paragrafus	2010.08.07
373	Kis pénz, kis unió?	2010.08.14
374	Megszorítások az uniós jövőért	2010.08.23
375	Töretlenül tovább a lisszaboni úton	2010.08.30
376	Kötelező lecke Barroso beszéde	2010.09.06
377	Európa a neoliberális úton halad tovább	2010.09.13
378	Izland pengeélen	2010.09.20
379	Mire megvénülünk	2010.09.27
380	Izland történelmet írt	2010.10.04
381	Akik tönkreteszik a világgazdaságot	2010.10.11
382	Az eurózóna csapdájában	2010.10.18
383	Kereskedelmi háború?	2010.10.25
384	Elhidegül Európától Washington?	2010.11.06
385	Sötétség hajnalban	2010.11.15
386	Túlélési gyakorlat	2010.11.20
387	Sok nép, egy birodalom?	2010.11.29
388	Washingtoni melegdrót	2010.12.06
389	Alkalmatlan vezetők Európa irányításában	2010.12.13
390	Az európai beteg	2010.12.18
391	Európában a tűzoltás jegyében telt el az év	2010.12.27

2011

Oldal	Cím	Megjelent
392	A magyar fél év	2011.01.03
393	Kezdődik az európai szemeszter	2011.01.10
394	Vér, veríték, könnyek?	2011.01.17
395	Európa két identitása	2011.01.31
396	Az EU darócruhája	2011.02.07
397	A versenyképesség a legfőbb cél?	2011.02.14
398	A belga Lüssisztraté	2011.02.19
399	Futótűz az arab világban	2011.02.28
400	Athén Helsinki ellen	2011.03.07
401	Eladó-e az Akropolisz?	2011.03.14
402	Többsélys játékma	2011.03.21
403	Tartós depresszió	2011.03.28
404	A hosszú utazás második hete	2011.04.04
405	Távol eső növekedés	2011.04.11
406	Olaszország magára marad	2011.04.16
407	Líbiai kirakó	2011.04.26
408	Hazugsággal a spekulánsok ellen	2011.05.02
409	Vért, verejtéket, könnyeket?	2011.05.09
410	Szakadás előtt az EU?	2011.05.16
411	Morális bukás	2011.05.23
412	A láthatatlan diktátor	2011.06.06
413	Útban a rosszléti állam felé	2011.06.11
414	Neoliberális rémálom	2011.06.18
415	Melegsünk vagy nem?	2011.06.27
416	A gyengék kirablása	2011.07.04
417	Virtuális gazdaság, valós nyereség	2011.07.11
418	Kár erőltetni az eurót?	2011.07.18
419	Korai öröm	2011.07.25
420	Civilizációk harca	2011.08.01
421	Bolondokháza, avagy Európa pénzügyei	2011.08.08
422	Shortolási tilalom több országban is	2011.08.13
423	Levél Rompuyhöz	2011.08.22
424	Tiszta Amerika?	2011.08.29
425	Európa: szolidaritás vagy összeomlás?	2011.09.05
426	Az eurózóna Hotel Kalifornia?	2011.09.13
427	Euró-kakofónia	2011.09.19
428	Maastricht a kezdet vagy a vég kezdete?	2011.09.26
429	Föderális állam – vagy valami más?	2011.10.01
430	Brezsnyev-szindróma	2011.10.10
431	Célpont a Wall Street	2011.10.17
432	Francia felelősségvállalás	2011.10.22
433	Az unió lenini útja	2011.10.29
434	Demokrácia, mint az unió ellensége	2011.11.05
435	Keserű, de hatástalan orvosság	2011.11.12
436	Vak vezet világtalant	2011.11.19
437	Unió, segítsd a leminősítetteket!	2011.11.26
438	A Nagy Testvér figyel bennünket	2011.12.03
439	Európa magános embere	2011.12.10
440	Fiskális terror a láthatáron	2011.12.17
441	Boldogtalan új év Európában	2011.12.24
442	A szerviz direktíva	2011.12.31

2012

Oldal	Cím	Megjelent
443	A megszorítások éve	2012.01.07
444	Péntek 13 az unióban	2012.01.14
445	Bagoly mondja a verébnek	2012.01.21
446	Davos: vér, veríték és könnyek?	2012.01.28
447	Robin Hood visszatér?	2012.02.04
448	Görög szabadságharc	2012.02.11
449	Irán a célkeresztben	2012.02.18
450	Búcsú a szociális piacgazdaságtól	2012.02.25
451	Orvosság, amely árt	2012.03.02
452	Szegényen és bizalmatlanul	2012.03.11
453	Rabok legyünk, vagy szabadok?	2012.03.17
454	Likviditási csapdában az unió	2012.03.24
455	Dönthet a nép?	2012.03.31
456	„Add nekünk legjobbaidat”	2012.04.07
457	Az ír nép aggodalmai	2012.04.17
458	Európa gazdasági öngyilkossága	2012.04.21
459	A versenyképesség ára a bérek csökkentése?	2012.04.29
460	Európának változásokra van szüksége	2012.05.04
461	A neoliberais eszme győzelme a józan ész felett	2012.05.12
462	Német bűnök görög bűnhődés	2012.05.19
463	Az integráció kezdete és vége	2012.05.26
464	A Bizottság a rossz fát ugatja	2012.06.02
465	Német hangyák, olasz tücskök	2012.06.09
466	A diktatúra útján	2012.06.16
467	Bukdácsolás a csúcsra	2012.06.23
468	Európa a kínpadon	2012.06.02
469	Berlinnél a gyógyír	2012.07.07
470	Kézikönyv a kilépésre	2012.07.14
471	A nagy ugrás	2012.07.23
472	A süllyedő hajó kapitánya	2012.07.30
473	Új európai csúcs	2012.08.06
474	A negyedik birodalom	2012.08.13
475	Német megszállás	2012.08.18
476	W alakú visszaesés	2012.08.27
477	Álom marad a német vízió Európáról	2012.09.03
478	Az ortodoxia útján	2012.09.10
479	Európai sorstalanság	2012.09.15
480	Európai pártok előre	2012.09.22
481	A bankoké lesz a segély	2012.10.01
482	Észak Dél ellen	2012.10.08
483	Adóval a spekuláció ellen	2012.10.13
484	Humanitárius háborúk	2012.10.20
485	Dickens kora visszatér	2012.10.27
486	Csatazaj az uniós költségvetés körül	2012.11.03
487	Háborgó vizeken	2012.11.10
488	Párizs, az unortodox	2012.11.17
489	Grandiózus pitiánerség	2012.11.24
490	A direktíva	2012.12.01
491	A Keleti Kérdés	2012.12.08
492	Berlusconi ante portas?	2012.12.15
493	Európa három dimenzióban	2012.12.22
494	Európában nincs New Deal – minden marad a régiben	2012.12.29

2013

Oldal	Cím	Megjelent
495	Obama, a bátor	2013.01.05
496	A népakarat veszélyforrás?	2013.01.12
497	Új vasfüggöny ereszkedik a kontinensre	2013.01.19
498	Az unión kívül is van élet	2013.01.26
499	Kiút a Hotel Kaliforniából	2013.02.02
500	A gazdaságfilozófia nyomorúsága	2013.02.09
501	Az unió helyzete	2013.02.16
502	Német lelkiismeret	2013.02.23
503	A komédiának nincs vége	2013.03.02
504	Frankestein Európája	2013.03.08
505	Nem tanulunk a történelemből	2013.03.16
506	Tíz év mérlegen	2013.03.21
507	Az európai igazság őre	2013.03.30
508	Szabad demokrácia	2013.04.06
509	Az örökség	2013.04.13
510	A pénz beszél	2013.04.20
511	Az elfelejtett Líbia	2013.04.27
512	Kivel háborúzzunk?	2013.05.04
513	Európai sci-fi	2013.05.13
514	Az Európai Unió próbája	2013.05.21
515	Stockholm fényei	2013.05.25
516	Francia lecke	2013.06.01
517	Christine Lagarde öszödi beszéde	2013.06.08
518	Hatalom felelősség nélkül	2013.06.15
519	A Bilderberg titka, 2013	2013.06.22
520	Vég nélküli küzdelem	2013.06.29
521	Egyre terhesebb unió	2013.07.06
522	Új európai narratíva	2013.07.13
523	Lopakodó rasszizmus Európában?	2013.07.20
524	Háttér háborúk	2013.07.27
525	Francia-német törésvonalak	2013.08.03
526	Eurodrónok a láthatáron	2013.08.10
527	Az új keleti kérdés	2013.08.17
528	A német önzés átrajzolhatja Európa politikai térképét	2013.08.24
529	Casus belli	2013.08.31
530	A vörös vonal	2013.09.07
531	Egérút	2013.09.14
532	Közel keleti hatalmi játék	2013.09.21
533	Mutti Merkel Európája	2013.09.28
534	Jóvátétel a rabszolgaságért	2013.10.05
535	Európai tragédia	2013.10.12
536	A nagy koalíció	2013.10.19
537	A Le Pen klub	2013.10.26
538	Orbán Viktor, a példakép	2013.11.02
539	Németország koldussá teszi szomszédait	2013.11.09
540	Kövér macskák fogyókúrán?	2013.11.16
541	Aranyláz a drónok piacán	2013.11.23
542	Az oroszlán morog, ha a bajszát cibálják	2013.11.30
543	Korlátozást, vagy új gazdaságpolitikát?	2013.12.07
544	Német szolidaritás	2013.12.14
545	Putyin kegyelme	2013.12.21
546	Az európai közgazdaságtudomány csődje	2013.12.28

2014

Oldal	Cím	Megjelent
547	B.U.É.K Európa!	2014.01.04
548	Küzdelem az elnökségért	2014.01.11
549	Európa ellenségei kerestetnek	2014.01.18
550	A világ urai	2014.01.25
551	Európa érdes hangja	2014.02.01
552	Vesztettek a kirekesztők	2014.02.08
553	Keleti terjeszkedés	2014.02.15
554	Ukrajna megérdemelt jövője	2014.02.22
555	Keleten a helyzet fokozódik	2014.03.01
556	Ukrajna: mi a végcél?	2014.03.08
557	A Valutaalap Putyin szövetségese	2014.03.15
558	Mit ígértek Gorbacsovnek?	2014.03.22
559	Jön az aranyrubel ?	2014.04.12
560	Az orosz kapcsolat magyarázata	2014.04.26
561	Ukrajna a polgárháború útján	2014.05.03
562	Obama és a nyugati „média értelmiség”	2014.05.10
563	Demokrácia, működés közben	2014.05.17
564	Változik-e az unió politikája a választások után?	2014.05.24
565	Luxembourgi emberünk	2014.05.30
566	Miért oroszbarát a szélsőjobb Európában?	2014.06.08
567	Újraiparosítás a fejlett világban	2014.06.14
568	Európai Egységes Párt?	2014.06.21
569	Spitzen, a „Sptizenkandidat”	2014.06.28
570	Matteo Renzi, a szociáldemokrata	2014.07.05
571	Az olasz elnökség támogatja a Déli Áramlatot	2014.07.12
572	Keleten a helyzet fokozódik	2014.07.20
573	Paranoia, vagy jól átgondolt érdek?	2014.07.27
574	Az „illiberális” állam és az ötödik hadoszlop	2014.08.04
575	A szankciók elkezdődtek, de mi lesz a végkifejlet?	2014.08.11
576	Németország rükkverben	2014.08.18
577	A megvalósult demokrácia	2014.08.25
578	Új tűzkohót szít a tókés Nyugat?	2014.09.01
579	NATO héják és galambok	2014.09.08
580	Egyre megosztottabb unió?	2014.09.15
581	NATO ellenségek és az új főtitkár	2014.09.22
582	Európa a neoliberalizmus csapdájában	2014.09.29
583	Nekünk Weimar kell?	2014.10.06
584	Sámánokat az Európai Bizottságba!	2014.10.13
585	Az örökség	2014.10.20
586	Korrump világ	2014.10.27
587	Hidegháborús láz	2014.11.03
588	Luxembourg, a paradicsom	2014.11.10
589	Kína, a példakép	2014.11.17
590	Lesz, vagy nem lesz Lex Magyarország?	2014.11.24
591	Csodálatos pénzsziporítás	2014.12.01
592	Az igazat és csakis az igazat	2014.12.08
593	Az utolsó esély	2014.12.15
594	Putyin és az euro-atlanti háttér hatalom	2014.12.22
595	A kínai kapcsolat	2014.12.29

2015

Oldal	Cím	Megjelent
596	Lengyel félelmek	2015.01.05
597	A szólás szabadsága	2015.01.12
598	A hidegháború forróvá válhat?	2015.01.19
599	A mézesmadzag	2015.01.26
600	A provinciák lázadása	2015.02.02
601	A háború előérzete	2015.02.09
602	Hogyan csináljunk háborút?	2015.02.16
603	Európa felfegyverzése	2015.02.23
604	Ukrán válság a Lordok szemével	2015.03.02
605	Ki itt a világhatalom?	2015.03.09
606	Mossad az amerikai héják ellen	2015.03.16
607	Unió energiapolitika: biztonság, vagy inkább veszély?	2015.03.23
608	Liberalizmus Európában – amikor a farok csóválja a kutyát	2015.03.30
609	Újságírás	2015.04.06
610	Hisztéria járja be Európát	2015.04.13
611	A 639-ik megközelítés	2015.04.20
612	Számolj hétszer hét esztendőt	2015.04.27
613	Kölcsönzött fegyverek egy médiaháborúban	2015.05.04
614	A sajtó és az ő szabadsága	2015.05.11
615	Kadhafi bosszúja	2015.05.18
616	Menekültáradat – mi a teendő?	2015.05.27
617	Számít-e a népakarat a transzatlanti partnerség esetében?	2015.06.01
618	A pénz beszél	2015.06.08
619	Háttérhatalom, működés közben	2015.06.15
620	Tűzvonalban	2015.06.22
621	Leminősítve	2015.06.29
622	A görög dráma Európáról szól	2015.07.06
623	A pénz hatodik funkciója	2015.07.13
624	Európa, merre tovább?	2015.07.20
625	Szélekről a középre	2015.07.27
626	A nagy játszma	2015.08.03
627	Új szelek Washingtonban?	2015.08.10
628	Európai értékek	2015.08.17
629	Európa romlott szíve	2015.08.25
630	Huntington, újraolvasva	2015.08.31
631	Képmutató Európa	2015.09.07
632	A jó moszlim nem integrálódik	2015.09.14
633	Európa megmentője	2015.09.21
634	A kulturális baloldal	2015.09.28
635	Közel-keleti törésvonalak	2015.10.05
636	Mátyás király és az okos Merkel	2015.10.12
637	A szólásszabadság utolsó bástyái	2015.10.19
638	Tizenhatpontos tehetetlenség	2015.10.26
639	Egy nagyköveti beszéd margójára	2015.11.02
640	A liberális elit és a bevándorlók	2015.11.09
641	A XXI. század háborúi	2015.11.16
642	Európai elitek és értékrendek	2015.11.23
643	Európa jövője – ha lesz	2015.11.30
644	Egyre lazább unió?	2015.12.07
645	A jövőnk függ a megállapodástól	2015.12.14
646	Nyitott kapuk Európája	2015.12.21
647	A politikai korrektségtől a véleménydiktatúráig	2015.12.28

2016

Oldal	Cím	Megjelent
648	Milyen év lesz 2016?	2016.01.04
649	Az angol misszió	2016.01.11
650	Harc a háttérhatalommal	2016.01.18

2003

1

2003. márc. 22.

Támogatás Európa „lány alfeléből”

Nem úgy végződik Európában ez a hét, mint ahogy kezdődött, a politikai érdeklődés súlypontjai jelentősen megváltoztak. Hétfőn és kedden még a konvent plenáris ülésére, az új Európa számára adandó új alkotmány részleteire figyeltünk, a háború kitörése – bár számítani lehetett rá – mégis sok kérdést más megvilágításba helyezett.

Igaz, tegnap; többhetes keserű vita után az unió vezetői végre egy közös deklarációban fejezték ki elkötelezettségüket Irak teljes és hatékony leszerelése mellett. Abban is megegyeztek, hogy 20 millió eurós humanitárius segítséget nyújtanak Iraknak, amelyet később egy újabb 100 millió követhet. Mindez azonban nem fedi el azt a mély ellentétet, amely az egyes országok politikai vezetése között az iraki háborúval, de tulajdonképpen az „új Amerikával” kapcsolatos viszony tekintetében fennáll. Ha egy Európa-térképen kiszínezzük az Amerika e háborúját támogató és ellenző országokat, érdekes következtetésre juthatunk. A támogatók – egy-két kivétellel – Európa „lány alfeléből” és a volt szocialista blokkhoz tartozó országokból állnak, jól jelezve, hogy a politikai függetlenség elsősorban a gazdasági stabilitáson múlik.

A háború megkezdésekor az egyes országok politikai vezetői a korábban ismert álláspontjukat erősítették meg. Jacques Chirac „sajnálta, hogy az Egyesült Nemzetek jóváhagyása nélkül került sor a támadásra, és a francia nemzetgyűlés munkájának rövid megszakításával is ki akarta fejezni egységes nem tetszését. Gerhard Schröder kancellár szerint „rossz döntés született”. Ugyanakkor például Franco Frattini olasz külügyminiszter szerint „a diplomáciai csatornák kimerültek”, a spanyol miniszterelnök, José María Aznar kifejezte Spanyolország szolidaritását a „terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elleni küzdelemben”. Az angol külügyminiszter szerint „Irak maga tehet háborúról, mert nem szerelte le magát”.

Furcsamód azonban a háború tekintetében csak az egyes országok vezetői között van ilyen ellentét, az európai közvélemény – legalábbis a kontinensen – túlnyomórészt háborúellenes.

Itt, Brüsszelben az „utca embere” egyértelműen, támogatja kormánya határozott álláspontját, amely még az amerikai gépek átrepülését sem engedi meg az ország felett. Mint az itteni néphangulat egyik képviselője, Marié-Paule Levéque, egy ingatlanok közvetítésével foglalkozó kisvállalkozó kifejtette, nem azért ellenzik a háborút; mert Szaddam Huszein túlságosan szimpatikus lenne számukra, hanem azért, mert ez a háború nyit megsejtése azoknak az elveknek, amelyek a második világháború óta meghatározók voltak a világ számára. Ha ma egy ország úgy dönthet, hogy az Egyesült Nemzetek felhatalmazása nélkül; saját megítélése alapján háborút indít; miért ne tehetné meg ezt más is ugyanilyen joggal? Lehet Szaddam egy agresszor, és akik az ENSZ felhatalmazása nélkül megtámadják?

A „demokrácia”, a nyugati értékek nem exportálhatók úgy, mint mondjuk a Coca-Cola vagy a rágógumi, az irakiak dolga; hogy milyen módon kívánnak élni.

Mindenesetre ez a háború jó lecke Európának, hogy végiggondolja alárendelt, vagy legalább egyenrangú szerepet kíván-e játszani a világpolitikában. Azt is végig kellene gondolni, hogy az Európából Amerikába vándorló erőforrásokat (befektetések, szakemberek) nem lenne-e jobb itt felhasználni Európa erősítése érdekében.

Valéry Giscard d'Estaing egy évvel ezelőtt a konvent megnyitó ülésén azt mondta, hogy „a világ jobban érezné magát, ha számíthatna Európára, egy olyan Európára, amely egy nyelven beszél”. A világ most bizonyára nem érzi jól magát, de az kétségtelen, hogy a nagy hatalmú Európai Bizottság semmilyen egységesítési törekvése nem hozott olyan egységet, mint amilyen egységes ma az európai közvélemény e háború elítélésében.

Fegyverbe!?

War as usual – alakíthatnánk át az ismert amerikai mondást (business as usual), mert a háborús koalíció vezetői szerint minden a terveknek megfelelően halad. Igaz – mint egy amerikai katonai szakértő a CNN-en elmagyarázta –, most mára B terv van érvényben. Az A terv az volt, hogy a koalíciós csapatok megérkezése után a rezsim összeomlik, és az iraki nép kitörő lelkesedéssel fogadja a felszabadítókat. E terv azonban minden bizonnyal a hazai (amerikai) közvélemény számára készült, a realitás viszont mindig is a B terv volt, és ha az utcai harcok elhúzódnak, nyilván számíthatunk egy C tervre is. Mindenesetre Tony Blair a Camp Davidben tartott; háborús mini csúcson kijelentette: a háború a győzelemig fog folytatódni, amiben nem is kételkedhetünk.

A jelentősebb kérdés, ami Európa nyugati felén a politikusokat foglalkoztatja, hogy mi lesz a háború után. Ez összefügg az éppen most készülő európai alkotmánnyal is, amely közös külpolitikát képzel el a 25 tagra bővülő Európai Unió számára. Egy friss felmérés szerint az EU intézményeiben dolgozó tisztviselők többsége szerint a közös külpolitika kijavíthatatlan károkat szenvedett. A francia diplomácia azonban nem arról híres, hogy ne tudna megoldásokat találni. Valéry Giscard d'Estaing máris előállt egy tervvel, amely szerint a közös külpolitikáról a többségi döntést (a jelenlegi egyhangú helyett) csak mintegy 5-10 év múlva vezetnék be, ennyi idő meg csak elég lehet az uniós országok érdekeinek összeegyeztetésére.

Bár itt, Brüsszelben nehezményezik a közép-európai országok, a leendő új uniós tagok háborúval kapcsolatos magatartását, nyilvánvaló, hogy a fő tényező e tekintetben Nagy-Britannia. Blair túlságosan elkötelezte magát az amerikai kapcsolatok mellett, és bár a múlt heti csúcson igyekezett visszatáncolni, támogatva az unió vezetőinek felhívását, hogy az iraki demokráciát az ENSZ égisze alatt állítsák helyre, London helye egy európai védelmi együttműködésben legalábbis kérdésessé vált.

Mert ma már itt nem is kétséges, hogy az Európai Unió védelmi politikájával valamit tenni kell. Romano Prodi, az Európai Bizottság elnöke az Európai Parlament szerdai ülésén mondott bevezető beszédében egyértelműen az unió védelmi képességének erősítése mellett foglalt állást: „Világos választás előtt állunk: ki akarunk-e maradni a világ ügyeinek intézéséből, vagy szövetségeseinkkel egyenlő alapon részt akarunk-e venni az új világrend kialakításában?”

Egy nyugalmazott francia generális és európai parlamenti képviselő; Philippe Morillon már fel is vázolta a leendő védelmi együttműködés kereteit, amikor az Európai Parlamentnek nemrég benyújtott tanulmányában kifejtette, hogy az EU keretén belül lehetővé kell tenni egy „Európai Biztonsági és Védelmi Unió” létrehozását; azokból az országokból, akik ebben részt kívánnak venni. Akik semlegesek akarnak maradni, vagy félnek az amerikaiak nemtetszésétől, később is csatlakozhatnak. Morillon hozzátette, hogy az Európai Biztonsági és Védelmi Unió (ESDU – European Security and Defence Union) nem gyengítené a NATO-t, ám az ilyen kijelentéseknek már kevés hitele van. A NATO-t a szovjetek nyugati terjeszkedésének megakadályozására hozták létre, és e hivatását be is töltötte. A Szovjetunió felbomlásával és társadalmi átalakulásával a keleti fenyegetés megszűnt, a NATO tehát eredeti céljára feleslegessé vált. Azok az új célok pedig, amelyre az Egyesült Államok a NATO-t használni kívánja, nem esnek egybe sem az európai érdekkel, sem az értékrenddel. E tekintetben gyors fejleményeknek lehetünk szemtanúi, mert belga kezdeményezésre április 29-én Franciaország, Németország; Belgium és Luxemburg mini csúcsot tart egy közös védelmi politika kialakítása ügyében.

A válási klauzula

Biztosra vehetjük most már, hogy a háború hamarosan véget ér, és bár a felszabadítókat nem fogadták kenyérrel és sóval, mint remélték, a végső győzelmet senki nem kérdőjelezheti meg. Brüsszelben jobban előtérbe kerül, hogy miként néz majd ki a háború utáni új világrend. Amerika és Európa jelentősen eltávolodott egymástól a háború miatt, és most próbálják a távolságot csökkenteni. Ennek érdekében Colin Powell is látogatást tett Brüsszelben, a puskaporra azonban a jövőben jobban ügyelnek. Az európai vezetők a fegyverkezési kiadások jelentős emelését latolgatják, amely rövidesen minden bizonnyal a GDP – Solana által javasolt – két százalékára nő. Nem várható el, hogy az amerikai adófizetők a végtelenségig finanszírozzák biztonságunkat.

Az európai védelmi politika azonban egyelőre a jövő kérdése. Ami ennél sokkal izgalmasabb, és ami alapvetően befolyásolhatja az európai együttműködés jövőjét, az a válási klauzula. Giscard d'Estaing megint meglepte Európát, legalábbis annak föderalista aktivistáit, egy újnak ugyan nem, de feltűnőnek mindenképpen nevezhető javaslattal. Eszerint a készülő európai alkotmányba be kell iktatni egy válási klauzulát: a tagországoknak legyen joguk arra, hogy egyoldalúan és feltételek nélkül kivonulhassanak az unióból. Az alkotmánytervezet 46. pontja szerint ugyanis egy ország a bejelentést követő két éven belül akkor is kiléphet az unióból, ha a bennmaradó államokkal nem tudott egyezsége jutni: A jelenleg érvényben lévő, az unió alkotmányának tekinthető egyezmények ugyanis nem teszik lehetővé, hogy egy állam elhagyja az uniót. A válási klauzulát az unió kormányának tekinthető Európai Bizottság élesen ellenzi, mondván, hogy ily módon egyes országok megsarolhatják a közösséget. A bizottság vezetői attól is félnek, hogy az Európa iránt kevesebb lelkesedést mutató euroszeptikus tagországok e klauzula révén előnyökhöz jutnának. Például úgy hagyhatnák el az uniót, hogy a megmaradó rész gazdasági előnyeit továbbra is élvezik. Az Európai Parlament számos tagja azonban; a klauzula mellett van. Mint a spanyol európai parlamenti képviselő Inigo Méndez de Vigo megjegyezte: „Mi mindannyian azt mondjuk, hogy az unió egy önkéntes vállalkozás. Lehetőséget kell adni a csatlakozásra, de egyben a távozásra is.” A képviselő szerint ez a klauzula éppen arra bátorítaná az egyes országokat, amelyek még nem léptek be (Norvégia; Svájc), hogy belépjenek, mert nem félnének attól, hogy csapdába kerülnek. Az előzetes alkotmánytervezet 46. pontja az önkéntes kilépést három fázisban tenné lehetővé. A paragrafus szerint a kilépés „szabadon, egyénileg és egyoldalúan” történhetne meg. A kilépés bejelentését követően a kilépési feltételek a miniszterek tanácsában kétharmados jóváhagyást igényelnének, de ha ez nem lenne elérhető, a bejelentést követő két éven belül az adott ország távozhatna az unióból.

Ha az Európai Bizottság erősen ellenzi is a klauzulát, mert a tagállamok feletti, jelenleg meglévő hatalmát egyértelműen korlátozná, a konventben a tagok többsége a válási klauzula elfogadása mellett tör lándzsát. Mint egy magas rangú uniós vezető a bizottságra célozva megjegyezte: „Egyszerűen egy másik bolygón élnek. A konvent elnöksége javasolni fogja ezt a klauzulát, és a konvent többsége akarja is azt.”

A válási klauzula alapvetően átalakítja az Európai Unió jövőbeli fejlődését. Biztos, hogy rövid távon lelassítja, sőt egyes területeken esetleg vissza is fordítja az integráció elmélyítésére irányuló, valójában centralizációs törekvéseket. Hosszabb távon azonban elősegítheti az európai nemzetek valódi integrációját azáltal, hogy, az együttműködés nem kényszer, hanem lehetőség lesz.

2003. április 14.

A brüsszeli honatyák Strasbourgba mentek

A brüsszeli Európai Parlament legtöbb hivatalnokának ajtaja előtt egy pléhláda fekszik, ezt minden hónapban egyszer feltöltik mindenféle dokumentummal, amelyet azután egy kamion karaván visz a 450 kilométerre lévő Strasbourgba. Az Európai Uniónak ugyan Brüsszel a „fővárosa”, és itt is van az Európai Parlament hétköznapi rezidenciája, ám Franciaország úgy kívánja, hogy az Európai Parlamentnek Franciaországban kell tartania az üléseit. E francia követelés teljesítése érdekében Strasbourgban egy, a plenáris ülések megtartására alkalmas üléstermet és 700 parlamenti tag és segítőik számára irodákat tartanak fenn. Minden hónapban egy hétig itt ülésezik az Európai Parlament.

Eugen Morgan az Európai Parlament képviselője, a költségvetési bizottság tagja szerint ennek a „strasbourgi nonszensz”-nek véget kell vetni. „Minden hónapban parlamenti munkatársak és adminisztrátorok ezrei kerekednek fel, hogy a négynapos parlamenti ülésre Strasbourgba vándoroljanak. Csak az utazási idő évente 25 855 munkanapot vesz igénybe és 3,9 millió eurójába kerül az európai adófizetőknek. A teljes költség évi százhetvenhárommillió euró, ami túl sok ahhoz, hogy történelmi hagyományokat ápoljunk. Az új tagok belépésével a költségek az égbe fognak emelkedni, ezért épp ideje, hogy ennek véget vessünk.”

Strasbourg főpolgármestere, Fabienne Keller szerint azonban városa az európai egység szimbóluma; és a szimbólumok fontosak. Rossz lenne, ha minden ülést Brüsszelben tartanának. Különben is az Európai Parlament tagjai egyre gyakrabban panaszkodnak, hogy Brüsszelben növekszik a bűnözés, míg Strasbourg egy nyugodt hely.

Lássuk be, ezek komoly érvek, az elmúlt héten is egy történelmi eseménynek lehettünk tanúi Strasbourgon: a honatyák elsőprő többséggel jóváhagyták a jelentkező tíz, ország csatlakozását. Hatalmas tapsvihár tört ki a parlament zsúfolt üléstermében, amint Pat Cox, az Európai Parlament elnöke befejezte a szavazás országonkénti eredményének ismertetését. „Európa a történelemmel randevúzott” – tette hozzá emelkedett hangulatú beszédében. Günter Verheugen, az Európai Parlament bővítési biztosa szerint a szavazás az utóbbi idők legfontosabb döntése volt.

A kételkedőknek azt mondta: „Az integráció, amit eddig elér tönk, olyan békét, összhangot és prosperitást hozott, amelyet sohasem élveztünk korábban e kontinensen”. Cox szerint a szavazás meghatározó momentum volt egy igen hosszú folyamatban, melynek során „véget lehetett vetni a 20. századi Európát jellemző részekre szakadásnak és barbarizmusnak, és a közös értékek mentén egy egységes Európát lehetett létrehozni”.

Az ünneplést a kevés számú elutasító vokson túlmenően csak az zavarta némileg, hogy az Európai Parlament közalkalmazottai nyugdíjfeltételeik védelme érdekében éppen sztrájkot hirdettek. Az egyik szakszervezeti vezető arra a kérdésre, hogy miért éppen erre a zsúfolt hétre kellett időzíteni a sztrájkot, azt felelte, hogy máskor nem vették volna észre, hogy éppen sztrájkolnak. Szerencsére nem mindenki vett részt a megmozdulásban, így, az ülés rendben lezajlott, a tolmácsok is a helyükön voltak, hogy a résztvevők tudják, mit ünnepelnek.

Európai Nagyhét

Ez a nagyhét az európai történelem számára is nagy hétnek fog számítani, hiszen április 16-án írták alá tíz további országgal az Európai Unió bővítését. Az aláírási ceremóniát az athéni Akropolisz történelmi színhelyén tartották, amely az ókori görög demokrácia, és így egyúttal az európai demokrácia születése szimbólumának is számít.; Azt majd a történelem dönti el, hogy az unió 25 tagúra bővítése Európa egységességének, avagy a korábbi integráció felbomlásának, európai szubrégiók kialakulásának lesz-e kezdete. Mert ahogy nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba lépni, nem lehet kétszer belépni ugyanabba az Európai Unióba sem, hiszen az minden egyes belépéssel megváltozik. A 25 tagúra bővített unió minőségében lesz más, mint a valamikori, két ország szoros kapcsolatára épülő közös piac, és mivel a készülő alkotmány lehetővé teszi a szorosabb kapcsolatok létrehozását az unión belül, lesznek országok, amelyek az általános együttműködésen túl még inkább együttműködnek majd. Az is kérdéses, hogy az új országok – amelyek fejlettségé vásárlóerő-paritáson mérve a jelenlegi EU-átlag 43 százaléka, a gazdasági versenyképességet kifejező valutaparitáson mérve pedig 20 százalék körüli – milyen szerepet fognak játszania jövő egyesített Európájában.

A csatlakozási feltételeket leíró koppenhágai kritériumok egyik fő követelménye volt, hogy a csatlakozó országoknak versenyképeseknek kell lenniük az unió piacán. Mindenki megítélheti, hogy vajon a belépő tíz ország ipara, mezőgazdasága valóban teljesíti-e ezt a feltételt?

De hagyjuk az unió elkövetkező hétköznapijait, még az ünnepeknél tartunk. A csatlakozást méltató, emelkedett hangulatú beszédek visszatérő motívuma az európai szolidaritás, az egység, a biztonság hangsúlyozása volt, és a közös európai értékek, amelyek az együttműködés alapjai.

Bizonyára ezt szolgálja majd az európai alkotmány is, amelyet most dolgoznak ki, s amelyet a konventnek Szalonikiben a június 20-i uniós csúcsertekezlet számára kell benyújtania. A kibővített Európa számára készülő alkotmánnyal egy alapvető probléma van, amelyet már a bevezető mondat tükröz. Az alkotmány első paragrafusa ugyanis úgy kezdődik, hogy „Kifejezve Európa országainak és népeinek akaratát...”. A valóságban azonban az alkotmány nem Európa népeinek, legfeljebb: az unió kormányának tekinthető Európai Bizottság akaratát fejezi ki. A konventbe tavaly júniusban meghallgatásra meghívott mintegy 340 civil szervezet véleményét gyakorlatilag nem vették figyelembe. Egy kérdést, a legfontosabbat említve: Európa népei a nemzetállamok együttműködését, és nem egy, a nemzeti szuverenitást nagymértékben korlátozó, föderatív államot akarnak, amit a tervezet tartalmaz.

Valéry Giscard d'Estaing, a konvent elnöke, érezvén, hogy az alkotmány még az ő elképzelései szerint sem kiérlelt; a vitát néhány hónappal meg kívánta hosszabbítani, erre azonban az Athénben most összegyűlt kormányfők nem voltak hajlandók. Kosztasz Szimitisz görög miniszterelnök, az unió jelenlegi, görög elnökségének feje bevallotta: a határidő rövid, és az eredmény az Európa jövőjét hosszú időre meghatározó alkotmány – „nem biztos, hogy a lehető legjobb lesz”.

Brüsszelben az európai fejlődés tényleges irányát meghatározó Európai Bizottság épülete előtt egy szobor áll: egy bika, rajta egy nőalak. Aki a görög mitológiát ismeri, tudja a szobor jelentését: Európa elrablása. Nem mondhatjuk, hogy nem figyelemztettek előre.

Nyugaton a helyzet fokozódik?

A Bush-adminisztráció arra készül, hogy háborúellenes magatartása miatt megbüntesse Franciaországot. Bár a háborúellenes magatartás Európa számos országában nyilvánvaló volt (Belgium és Svájc például nem engedte meg az amerikai gépek átrepülését), az amerikai adminisztráció elsősorban az ellenállást vezető Párizsra dühös. A külügyekért felelős Colin Powell egy tv-interjúban arra a kérdésre, hogy Franciaországnak következményekkel kell-e szembenéznie az iraki háború ellenzése miatt, határozottan azt felelte: igen. Felmerült, hogy Párizs szerepét gyengítik a NATO-ban. Erre két lehetőséget vetettek fel. Az egyik, hogy a döntéseket az Észak-atlanti Tanácsból átviszik a Védelmi Tervezési Tanácsba, amelynek Franciaország nem tagja. Alternatívaként a NATO informális belső magját, amely a legjelentősebb országokat tömöríti (USA, Franciaország, Németország, Egyesült Királyság), kiegészítik a háborút támogató Olaszországgal, Lengyelországgal és Spanyolországgal.

A büntetésre vonatkozó megjegyzések éles reakciókat váltottak ki francia hivatalos körökből. Dominique de Villepin francia külügyminiszter igen határozottan kijelentette, hogy Franciaország nem hajlik meg az amerikai nyomás vagy fenyegetés előtt: „Az iraki válság során Franciaország a nemzetközi közösség nagy többségével együtt, meggyőződésének megfelelően, a nemzetközi jog védelmében cselekedett.” Mások arra figyelmeztetnek, hogy a szankciók túlnyúlhatnak a francia–amerikai kapcsolatokon, és Európa egészét érinthetik. A kialakult feszültség ellenére Ari Fleischer, a Fehér Ház szóvivője szerint Bush elnök továbbra is azt gondolja, hogy a közösen vallott értékek miatt fennmarad a két ország szövetsége.

Az elmúlt hetek eseményein végigtekintve azonban nehezen találhatunk olyan közös értékeket (még kevésbé érdekeket), amelyek ma Párizst és Washingtont összekötik. Ami felsejlik, az sokkal inkább az „öreg Európa” – Párizs, Berlin és Moszkva – együttműködése, mintsem a régi transzatlanti barátság helyreállítása, ugyanis a szocializmus összeomlása utáni érdekviszonyok sokkal inkább ebbe az irányba mutatnak. E tendenciát korlátozandó Washington jobban kíván építeni az „új Európára”, vagyis azokra az országokra, akik az iraki háborúban támogatták. A közép-európai országok számára tehát megint fel van adva a lecke, hogy a két pólus között hogyan tudják megvédeni nemzeti érdekeiket.

Átállított váltók

Franciaország, Németország, Belgium és Luxemburg vezetői április 29-én tartott mini-csúcsértekezlet után hétpontos közleményben jelentették be szándékukat, hogy egyesített katonai tervező- és irányítórendszert és nemzetközi főparancsnokságot hoznak létre a NATO bevonása nélkül. Ugyancsak kezdeményezik egy Európai Biztonsági és Védelmi Unió létrehozását, amelybe az Európai Unió tagországait is meghívják.

A közös közleményben hangsúlyozták, hogy „a transzatlanti partnerség alapvető stratégiai prioritás marad Európa számára”, ugyanakkor világossá tették, hogy szorosabb kooperációt kívánnak létrehozni az európai országok között: „Eljött az idő, hogy lépéseket tegyünk egy európai biztonsági és védelmi politika létrehozására, amely Európa katonai képességének növelésén alapszik, és ami erősíti az atlanti szövetséget is.”

Az Egyesült Államok erősen kritizálja a négyek által felvetett tervet, mondván, hogy úgy adják el, mint Európa erősítését, de Amerika-ellenes lépésként is felfogható. Mint egy amerikai diplomata megjegyezte, a kezdeményezés a NATO néhány alapvető szabályát szegi meg. Az Egyesült Államok külügyminisztere, Colin Powell a szenátus külügyi bizottsága előtt mondott beszédében hangsúlyozta, hogy Washington nem látja szükségét a javasolt európai katonai parancsnokságnak. Egyúttal megpróbálta az összejövétel jelentőségét csökkenteni: „Négy európai ország összejött, és valamiféle tervet készítettek, hogy valamilyen parancsnokságot hoznak létre” mondta. Egyben kijelentette: „Amire nekünk szükségünk van, az nem a több parancsnokság, hanem a már meglévő erők hatékonyságának növelése, a meglévő struktúrák jobb kihasználása.”

A négy ország vezetői tagadták a vádakat, hogy egy NATO- és Amerika-ellenes csúcsot tartottak volna, és azt hangsúlyozták, hogy kezdeményezésük erősíti, nem pedig gyengíti a NATO-t és a többi európai országgal való kapcsolatokat. Mint Chirac kijelentette: „Mi nem megkérdőjelezni, hanem megerősíteni kívánjuk a transzatlanti szövetséget”, ugyanakkor hozzátette: „Az egyensúly érdekében Európának ugyanolyan erősnek, kell lennie, mint az Egyesült Államoknak.”

Az Egyesült Államok azonban jól látja a kezdeményezés lényegét. A NATO eredeti rendeltetése, a Nyugat védelme a szovjet terjeszkedéssel szemben okafogyottá vált, amire viszont az amerikaiak a NATO-t használni akarják, az sem az európai érdekekkel, sem pedig az európai értékekkel nem egyezik. Ez utóbbit jelzi, hogy a négyek kezdeményezését az európai közvélemény erősen támogatja. Egy nemrég készült felmérés szerint az Európa Unió lakosságának 71 százaléka egy közös európai védelmi politika kialakítása mellett van.

Mostantól fogva tehát az Egyesült Államok és az Európai Unió útjai elválnak, a váltókat átállították. Hogy a távolodás egy újabb hidegháborúhoz vezet-e, immár Európa és Amerika között – mint ahogy arra Tony Blair figyelmeztet –, vagy pedig Amerika mégis hajlandó lesz Európát egyenlő partnerként kezelni, azt ma még nehéz megmondani. Mindenesetre Európa kisebb államai megint két pólus közé kerültek, amelyek között nem lesz könnyű a választás.

Végjáték Brüsszelben

Romano Prodit, az Európai Bizottság (EB) elnökét sokkolta Valéry Giscard d'Estaing javaslata egy európai elnöki funkció létrehozásáról, amely az EB-t egy, a belső piac ügyeivel foglalkozó hivatallá degradálná. Prodi, Giscard-nak címezve szavait, kijelentette: „Az Európai Unió kormánya a Európai Bizottság. A részletekről lehet beszélni, de ez a kiindulópont.”

A hatalom megosztásáért folyó küzdelem megértéséhez tudni kell, hogy az Európai Unió irányítása elvileg három intézmény között oszlik meg. Az Európa Tanácsban (ET) a kormányfők vesznek részt, ez határozza meg az unió politikájának fő körvonalait, az Európai Bizottságban az egyes államok állandó képviselői vesznek részt, míg az Európai Parlamentet (EP) a „nép” választja. Mivel ezen intézmények közül csak az EB-nek van megfelelő apparátusa és egyben joga is az európai ügyek intézésére, a tényleges hatalom a kezében van. Az államfőkből álló ET elvileg felettük áll, de a háromhavonta összeülő államfők nem tudnak sokkal többet tenni, mint elfogadják (nagy ritkán elvetik) azt, amit a EB apparátusa eléjük terjeszt. Az EP pedig nem több, mint a demokrácia fügefalevele, hiszen jelenleg még ahhoz sincs joguk, hogy egy törvényt kezdeményezzenek, és saját maguknak benyújtsák.

A kialakult gyakorlat szerint az unió elnökségét hat hónapos rotációban az egyes tagországok adják. E rendszer fennmaradása esetén az Európai Bizottság hatalma bebetonozódik, mert az egymást váltó országok nem is igen tudnak mást tenni, mint szervezőkészségüket adják az unió rendezvényeihez. Ezt kérdőjelezte meg Giscard d'Estaing állandó uniós elnökre vonatkozó javaslata, amikor is Európa elnökét harminc hónapos időtartamra az államfőkből álló Európa Tanács választaná. Giscard d'Estaing mellett a nagyobb tagállamok (Németország, Anglia, Franciaország és Olaszország) álltak ki, míg a kisebbek, a csatlakozó országok zöme és természetesen az EB a rotációs rendszer fenntartása mellett van. A kis országok álláspontja érthető, hiszen aligha reménykedhetnek abban, hogy Európának valaha is elnököt adnak, így pedig tizenhárom évenként azért rájuk kerül a sor – legalábbis, ha közben az unió nem bővül tovább.

Tizenhat kis ország, ebből hat a jelenlegi, a többi a leendő unió tagja (köztük Magyarország), 2002 októbere óta az Európai Konvent minden ülése előtt összejön, hogy álláspontját egyeztesse, amit áprilisban egy dokumentum formájában is nyilvánosságra hoztak (Reforming the institutions: Principles and Premises). A héten az egyik ülés szünetében Valéry Giscard d'Estaing tárgyalta a tizenhatokkal, és mint a találkozót kezdeményező ír kormányképviselő, Dick Roche nyilatkozta, nagyon nyitott volt a tizenhatok „közösségi módszere” fenntartását, az intézmények közötti egyensúlyt és az intézmények bővítésének mellőzését hangsúlyozó elképzeléseire. A nyitottság indokolt is, hiszen a tizenhatok a 105 tagú Európai Konvent jelentős hányadát adják, tehát együttesen már befolyásolni tudják a döntéseket.

A megvalósult demokrácia

Az Európai Unió hivatalos közvélemény-kutató intézete, az Eurobarométer évente többször megkérdezi az unió polgárait, mi a véleményük a gazdasági helyzetről, saját életszínvonaluk alakulásáról, a munkanélküliségről, jó dolog-e az unió tagjának lenni, mennyire bíznak az EU kormányának tekinthető Európai Bizottságban és így tovább. A legutóbbi közvélemény-kutatásban az unió készülő alkotmányával összefüggésben tettek fel kérdést: Ki válassza meg az Európai Bizottság elnökét – aki tulajdonképpen az unió miniszterelnökének tekinthető –, az állampolgárok, az Európai Parlament vagy a tagországok állam-, illetve kormányfői? A kérdésre választ adók döntő többsége a bizottsági elnök állampolgárok általi megválasztására szavazott, ezzel szemben a készülő alkotmány 15. § (1) bekezdése szerint az elnököt az Európai Parlament választja meg.

A feltűnő eltérés a népakarat és a hatalmat ténylegesen kezében tartó politikai és gazdasági elit között számos más kérdésben is megmutatkozik. Például abban, hogy míg a többség a leendő uniót a nemzetállamok szövetségeként képzei el, a készülő alkotmány 1. paragrafusa föderatív államformát irányoz elő, amelyet azután a többi paragrafus csak megerősít.

Lényeges kérdésekben, mint például az euró bevezetése, általában nem nyitnak vitát, ha egyes országokban mégis, akkor addig szavaztatják az állampolgárokat, míg a megfelelő eredmény ki nem jön. Dániában például a maastrichti szerződést előszörre elutasították, hasonlóképpen Írországban a nizzait. Csak a második körben sikerült – kellő kormányzati felvilágosító munka révén – rávenni az állampolgárokat, hogy jó helyre ikszeljenek.

Az utóbbi időben Brüsszelben az okoz izgalmat, hogy kiszivárgott, Le Pen a francia és Nick Griffin az angol szélsőjobb vezére arról tárgyalnak, hogy a 2004-ben esedékes európai parlamenti választásokra egy páneurópai (szélső)jobboldali blokkot hozzanak létre. A szélsőjobb programja, amiért egyre többen támogatják őket, a bevándorlás leállítása, amivel egyébként „konyhai beszélgetésekben” a nyugat-európai állampolgárok többsége egyetért, beleértve a már bevándoroltakat is.

Azt a lehetőséget, hogy a szélsőjobb egy parlamenti blokkot formáljon – és így támogatáshoz jusson – az Európai Parlament három legnagyobb párcsoportosulása elítélte. Enrique Barón Crespo, a szocialista csoport elnöke szerint „ez az egyáltalán nem szent szövetség minden ellen van, amiért az EU-t létrehoztuk”. Hans-Gert Pöttering a néppárti csoport vezetője ugyanezt ismételte, mondván: „nem lenne boldog egy ilyen csoportosulás létrejöttétől”. A liberális vezér Graham Watston ugyancsak aggasztónak nevezte e fejleményt. Mint aláhúzta, „természetesen mindenkinek joga van, hogy politikai csoportokat formáljon, de ha az adófizetők pénzét Európa-ellenes és antidemokratikus propagandára használják, akkor kérdőjeleket kell tennünk”.

Disszonáns hangot csak a szélsőséges nézeteiről ismertté vált hajdani párizsi diákvezér Daniel Cohn-Bendit ütött meg, aki ma az Európai Parlament zöld-szabaddemokrata csoportjának vezetője. Szerinte „el kell fogadni, hogy bárkinek, akit ebbe a parlamentbe demokratikusan beválasztottak, joga van olyan politikai csoport létrehozásához, amilyent csak akar”.

Lesz-e utalás Istenre?

Rövidesen befejezi munkáját az Európai Konvent, és az európai alkotmány szövegtervezete az európai kormányfők elé kerül. Ebben a végső fázisban az egyik fontos és erősen vitatott kérdéssé a gyökerek, az európai kultúra eredetének megítélése és ebben a vallás, a kereszténység európai történelmet és értékeket formáló szerepe vált.

Az alkotmány fő szövege jelenleg nem tartalmaz utalásokat Európa keresztény gyökereire és értékeire. A Valéry Giscard d'Estaing által megszövegezett bevezető viszont utal Európa kulturális, vallási és humanitárius tradícióira, amelyek a görög és a római civilizációból nőttek ki, de nem tartalmaz Istenre való utalást. Ez az előszó egy kompromisszum az e kérdésben erőteljesen megosztott konvent-elnökségen belül. A keresztény gyökerekre való utalás mellett érvelt a konvent elnökségében John Bruton, Írország volt miniszterelnöke, aki szerint Európában számos ember vallásos, és ezt a készülő alkotmányban is tükröztetni kell. A Vatikán is hatalmas erőfeszítéseket tett ennek érdekében.

A konvent elnöke azonban azt a nézetét fejtette ki, hogy az európaiak egy szekularizált világban élnek, és az alkotmányt ennek megfelelően kell kialakítani.

Terry Sanderson, az egyesült királyságbeli Nemzeti Szekuláris Társaság alelnöke nagyon elégedett azzal, hogy az alkotmány nem tartalmaz Istenre való hivatkozást, mert az szükségtelen korlátokat állított volna fel Európa polgárai között. Véleménye szerint: „Európának szekularizálnak kell maradnia ahhoz, hogy valóban egységes lehessen.”

Ezzel szemben a német ellenzéki Kereszténydemokrata Párt (CDU) vezetője, Angela Merkel, aki az Európai Parlamentben a legnagyobb frakció irányítója, kijelentette, hogy pártja küzdeni fog azért, hogy az alkotmány szövegébe kerüljön be egy cikkely a vallásról, az Istenre való hivatkozással együtt. Ez a kijelentése azt követően hangzott el, hogy látogatást tett a Vatikánban, és II. János Pál pápával is találkozott, aki nagy hatást gyakorolt a politikusra.

Az kétségtelen, hogy néhány konventtag ragaszkodik a vallás megemlékezéséhez. Szerintük a lengyel alkotmány vallással foglalkozó utaló cikkelye lehet a követendő példa. A vallásos értékek alkotmányban való megjelenése nagy valószínűséggel a Lengyelországban a közeljövőben az európai uniós tagságról sorra kerülő referendumra is kihat, bár a végeredmény, a tagság megszavazása aligha lehet kétséges.

Az végül is kevésbé vitatható, hogy Giscard-nak és Terry Sandersonnak is igaza van abban, hogy szekularizált világban élünk. Ennek egyik látható jele, hogy Nyugat-Európa középkori virágzásának jelképei, a katedrálisok konganak az ürességtől. Ha azonban egy temetőbe kimegyünk, vallásos jelképek hosszú sorát látjuk. A gyökerek tehát még egy igencsak szekularizált világban is néha számítanak, például a születéskor, a házasságkötéskor és az elmúláskor. Most egy új Európa születésének vagyunk tanúi, most a gyökerek számítanak.

Casus belli amerikai módra

Demokráciákban, ha egy kormány háborút indít, nem elég pusztán baráti segítségnyújtásról beszélni: a háborút a közvélemény előtt valahogy meg kell indokolni. Ez történt Irak esetében is, amikor a háború megindításának oka az a fenyegetés volt, amit Szaddám Huszein 45 percen belül bevetethető tömegpusztító fegyverei jelentettek az angolszász világ számára. Nyolc héttel a háború befejezését követően ezekre a tömegpusztító fegyverekre még mindig nem bukkantak rá, és ez a háborút ellenzőket arra bátorította, hogy megkérdőjelezzék kormányaik őszinteségét. E héten, szerdán Tony Blairnek az angol alsóházban azzal a váddal kellett szembenéznie, hogy kormánya eltorzította a hírszerzési tényeket. Sokan azt gondolták, hogy vádak súlya alatt a kormányfő a nap végére megválna hivatalától, azonban kiderült: Blair kitűnő érzékkel tud kitérni az egyenes válaszok elől, e képességét Simon Hoggart, a Guardian cikkírója egyenesen Bill Clintonéhoz hasonlította a Monica Lewinsky-botrány idejéből. Mindenesetre az ügyet egy parlamenti bizottság fogja kivizsgálni, és a brit miniszterelnök megígérte, hogy a valamennyi párt képviselőit magában foglaló bizottság minden szükséges hírszerzési dokumentumot megkap.

Az CIA és az Egyesült Államok külügyminisztériuma is egyre nagyobb nyomás alá kerül, hogy igazolja az iraki fegyverkezési programmal kapcsolatban korábban hangoztatott állításait. Korábbi CIA-elemzők egy csoportja most kezdi vizsgálni azt a CIA-dokumentumot, amely a háború megindításának alapjául szolgált. A tavaly októberben kiadott dokumentum azt állította, hogy Iraknak vannak mind vegyi, mind biológiai fegyverei, és éppen felújítani készül nukleáris programját.

Mivel ilyen fegyvereket nem találtak, felkérték a CIA már visszavonult elemzőinek egy csoportját, hogy ellenőrizzék a dokumentum valóságtartalmát. A kérdés tisztázására, hogy Bush hivatalnokai háborús törekvéseik alátámasztásáért meghamisították-e a hírszerzési adatokat, nyilvános szenátusi vizsgálat indul. John Warner, a szenátus védelmi bizottságának republikánus elnöke szerint: „Az emberek megkérdőjelezzik, hogy az elnök, a külügyminiszter és a védelmi miniszter, a CIA igazgatója és mások megfelelő módon használták-e fel a hírszerzési adatokat.” Az Egyesült Államok külügyminisztere, Colin Powell annyira nyugtalan volt az iraki tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos hírszerzési adatok megkérdőjelezésével kapcsolatban, hogy egy titkos bizottságot hozott létre: nézze át azokat az információkat, amelyeket az ENSZ Biztonsági Tanácsában ez év február 5-én elmondott beszéde előtt kapott. Az US News and World Report szerint a csapat Powell beszédének piszkozatából az Irak számára tilos fegyverekre és az al-Kaida-kapcsolatokra vonatkozó állítólagos bizonyítékok több tucat oldalát távolította el, mert azokat nem lehetett alátámasztani. A vizsgálat egyik fázisában Powell annyira dühös lett a hírszerzési adatok megbízható alátámasztásának hiánya miatt, hogy kijelentette: „Nem olvasom tovább, ez ...t sem ér!”.

Valójában a háború elérte célját, a közel-keleti térség olaja már biztos kezekben van, ami kérdés még maradt, csupán annyi, hogy demokratikus országokban milyen mértékig fogadható el a közvélemény politikusok és média által történő manipulálása, van-e valamilyen határ e tekintetben. Timothy Garton Ash, a Guardian elemzője szerint mi már talán a Mátrix című film által bemutatott szimulált világban élünk. „Az a szisztematikus erőfeszítés, hogy a nyugati társadalmakban az emberek többségét az idő nagyobb részében becsapják, a legintelligensebb, legjobban informált, és igen jól megfizetett emberek dolga, PR-szakembereké, politikusoké és kémeké.” Mint O'Brian, a belső párt tagja George Orwell 1984 című regényében, ők mindent jobban tudnak. Ők látták a fotókat, a magnószalagokat, az írásokat, amelyek azt bizonyítják, hogy a közvélekedés téves. De azután mindezt – mint O'Brian – az emlékezetvesztőbe dobják. „Hamu, mondta O'Brian, azonosíthatatlan hamu. Por. Nem létezik. Sohasem létezett.”

Egy szövetségi állam körvonalazódó keretei

Az Európai Konvent vezetőit nem lehet azzal vádolni, hogy túlságosan babonásak lennének, ha másfél éves munkájuk záróülését péntek 13-ára tették. Két nappal korábban még úgy látszott, hogy a misszió akár kudarcba is fulladhat, amikor a német kereszténydemokrata konventtag Elmar Brok lázadást szervezett Giscard d'Estaing javaslatai ellen. Az Európai Parlament minden politikai csoportja összegyűlt Brok irodájában, és többnyire föderalista, az Európai Parlament hatalmát kiterjesztő követeléseket fogalmaztak meg Giscard eredeti javaslataival szemben, amelyek jobban építettek volna „Európa népeire”. A követelések között szerepelt a minősített többségi döntések kiterjesztése a külpolitika területére, az Európai Parlament joga, hogy a nemzetközi szerződéseket ratifikálja, és voltak utalások az átláthatóság növelésére, valamint a közvetlen demokráciára is.

Az utolsó napokban újból napirendre került a keresztény gyökerek említése körüli vita. Ana Palacio spanyol külügyminiszter határozottan e gyökerek említése mellett érvelt, míg Joschka Fischer német külügyminiszter jó kompromisszumnak találta a „vallásos hagyományokra” való hivatkozást.

Végül is a konvent tagjait sokkal fontosabb érdek fűzte ahhoz, hogy eredményt produkáljanak, mintsem hogy az utolsó pillanatban felborítsák másfél év vitáinak eredményét, amellyel ugyan senki sem igazán boldog, de a többségnek mégiscsak elfogadható. Az alkotmány a tényleges erőviszonyoknak megfelelően az Európai Bizottság hatáskörét növelte meg, mert igaz ugyan, hogy az Európai Parlament nagyobb hatáskört kapott, de a törvények kezdeményezése változatlanul a bizottság kezében maradt.

Hogy ezeknek a kezdeményezéseknek mi a tartalmuk, az leginkább az alkotmány második, a konvent tagjai által alig érintett részéből derül ki, amelyben tételes felsorolás található arról, hogy az egységes piacért az egyes kormányoknak mit nem szabad tenniük. Az alkotmány elfogadása után a tagállami kormányok kezében igencsak kevés eszköz marad a helyi gazdaság- és társadalompolitika megvalósítására, mert a monetáris politika eleve az Európai Központi Bank kezében lesz, a költségvetési politikát pedig a maastrichti kritériumok behatárolják, de ezen felül a kormányok még önként le is mondhatnak arról, hogy például az adózás kérdésében önálló politikát folytassanak.

A szakszervezetek és számos civil szervezet öröme az alkotmány tartalmazza az alapvető jogok kartáját, ami jó dolog, egy problémája azonban mégiscsak van, mégpedig az, hogy amennyiben gazdasági kérdéseket érint, mint mondjuk a tanuláshoz vagy a munkához való jog, senki sem felelős igazán e jogok gyakorlati megvalósításáért.

Végül is az alkotmány egy már létező európai identitást feltételezve egy szövetségi állam kereteit vázolja fel, és egy mondaton kívül [1. §. 5 (1): „az Európai Unió tiszteletben tartja (respect) a tagállamok nemzeti identitását”] lényegében nem vesz tudomást Európa nemzeteiről. Ugyanakkor az uniónak a költségvetést behatároló, a tagállami GDP 1,27 százalékát kitevő befizetésekből aligha lesz ereje arra, hogy az alkotmányban is megemlített szolidaritást, ami egy szövetségi állam összetartásának alapvető eleme, megvalósítsa.

A katedrális

Tizenhat havi munka után múlt pénteken a konvent befejezte munkáját, Európa első alkotmánya elkészült. Ezen az utolsó ülésen már nyoma sem volt a korábbi éles, sokszor elkeseredett vitáknak. Mint konventen részt vevő 28 kormány nevében beszélő dán Henning Christophersen mondta, egyikük sem írná alá az alkotmány minden egyes cikkelyét, együttesen azonban becsületes kompromisszumot alkotnak.

Európa jövő év májusától föderatív állam, amely „shall respect the national identities of its member States” (I–5.1. §). Az alkotmányban ez a fél mondat szól az unió 25, majd még több nemzetéről. Akik De Gaulle álmát, a nemzetállamok szövetségét akarták megvalósítani, a konventben elenyésző kisebbségben maradtak. A nevükben Jens-Peter Bonde, ugyancsak dán europarlamenti képviselő beszélt: „Ez az alkotmány az Európai Uniót a korábbi nemzetközi együttműködésből egy föderációvá alakítja át, megadva neki a jogi személyiséget, elnökkel, külügyminiszterrel személyesítve meg az európai államot. Nemzeti parlamentjeink fontossága csökken, hatalmuk azonban nem az Európai Parlamenthez kerül át, hanem eltűnik valahol a brüsszeli bürokrácia hatalmi játékaiban.”

Az európai nagy pártok képviselői viszont lelkesek voltak. A szocialisták nevében a román kormány képviselője, Hildegard Carola Puwak beszélt és azt mondta, hogy „a konvent szocialista tagjai támogatják, és nagy sikernek tartják az európai alkotmányt, amely megvalósítja azokat az értékeket, amelyekben a szocialisták hisznek. A néppártok nevében felszólaló Elmar Brok, Németország europarlamenti képviselője azt mondta, „kemény viták után olyan kompromisszum született, amelyet mindannyiuknak védenie kell”.

Az ülés végén Giscard d'Estaing, a konvent elnöke, igazi francia eleganciával és méltósággal megköszönte mindenki munkáját és arról beszélt, hogy az európai együttműködés úgy készül, mint egy katedrális, akik az alapját lerakják, sohasem fogják a tornyát látni, de mindenki számára megtiszteltetés, hogy egy téglát elhelyezhetett rajta. Ekkor felhangzott Beethoven IX. szimfóniája, az Európai Unió himnusza, és a brüsszeli parlament félkör alakú nagy üléstermében a jelenlévő mintegy ezer ember némán felállt, és még a szkeptikusok is úgy érezték, történelmi idő tanúi.

A hétköznapiak azonban ezután jönnek, és ha őszintén magunkba nézünk, be kell vallanunk, hogy a leendő katedrális alapjainak szilárdsága itt-ott ugyancsak kétséges. Nem igaz például, hogy a csatlakozó országok megfelelnek a koppenhágai kritériumok azon pontjának, hogy gazdaságuk versenyképes az EU piacán. Mindenki tudja, hogy nem versenyképes. A föderatív Európa hívei talán életüket és vérüket adnák álmaikért, a pénzüket azonban nem kockáztatják. Az EU költségvetése a tagállamok GDP-jének 1,27 százaléka, ebből nem lehet egy szövetségi államot működtetni, ami rögtön nyilvánvalóvá válik, ha meggondoljuk, hogy a német szövetségi államban ugyanez az arány 12 százalék. Európa nem egy nemzet, hogy biztosítsa egy szövetségi állam összetartásához szükséges szolidaritást, amire különösen akkor lesz szükség, ha az előrelátható gazdasági és szociális feszültségek előtűnnek.

Brüsszelben azonban nem Európa térképét, hanem a földgömböt nézik. A be nem vallott indok, a mágneses vonzerő a nagyarányú bővítés mögött az, hogy a 450 milliós, majd még nagyobb Európai Unió létszámban lényegesen, GDP-ben némiképp meg fogja haladni az Egyesült Államokat.

A kibővített Európai Unióban 20 hivatalos nyelv lesz, ha minden nyelvről minden nyelvre fordítanak, ez egy időben 380 tolmács munkáját igényli, nem beszélve a váltótársakról. A tolmácsoknak a nagy ülésteremben még csak lesz hely, a kisebb termekben zajló bizottsági üléseken azonban a tolmácsok elhelyezése megoldhatatlannak látszik. Lehet, hogy a katedrális helyett Bábel tornyát építjük?

Az újraélesztés

A június 25-én Washingtonban lezajlott Európa– USA csúcstalálkozót úgy az amerikai, mint pedig az európai vezető politikuskok a transzatlanti kapcsolatok újjáélesztésének tartják. Amerikai diplomaták szerint George W. Bush elnök felfogása Európáról megváltozott. A Bush és Romano Prodi között lezajlott beszélgetésen az amerikai elnök komoly érdeklődést mutatott az európai politikai fejlemények iránt, beleértve a készülő európai alkotmányt és a biztonsági politikát is.

Az European Voice-nak nyilatkozva Doug Bereuter, az amerikai kongresszus európai ügyekkel foglalkozó albizottságának feje kijelentette, hogy ez a találkozó „ha nem is egy új kezdet, de mindenképpen újraélesztése” az Amerika és Európa közötti kapcsolatoknak. Az iraki háború által okozott megosztottság után a csúcstalálkozó azt mutatja, hogy Európának és Amerikának elég sok közös érdeke van ahhoz, hogy a jövőben elkerüljék a repedéseket okozó konfliktusokat – mondta Bereuter, hozzátéve, hogy örülne annak, ha a jövőben az amerikai–európai csúcstalálkozók évi rendszerességgel ismétlődnének.

Erre szükség is lesz, mert a felfogások különbözősége néhány területen valóban szembetűnő. Így például alig két nappal a reménykeltő csúcs előtt Bush még úgy vélte, hogy a genetikailag módosított élelmiszerekkel szembeni európai ellenállás hozzájárult az afrikai éhínséghez. Az ügy komoly, mert az gabonát termesztő amerikai farmerek szerint 300 millió dollárt veszítenek az EU öt évre szóló importtilalma miatt. Az európaiak azonban tagadják, hogy felfogásuk gátolná az afrikaiakat abban, hogy amerikai gabonát vásároljanak. Monica Frassoni, a EU-parlament zöld–szabad demokrata frakciójának elnöke szerint a génkezelt élelmiszer nem fogja megoldani az éhező afrikai országok problémáit, viszont függővé teszi őket a nagy amerikai társaságoktól.

Az Európa és Amerikai közötti jobb megértést szolgálta a belga kormánynak az a múlt hét végi intézkedése, amely enyhítette a háborús bűnökre vonatkozó belga törvényt. A törvény szerint a belga bíróságoknál bárki vádat emelhet olyan háborús bűnök miatt, amelyeket bárhol a világon elkövettek. E törvény, amely alapján Bush elnököt, Colin Powellt és Tony Blairt is törvényszéki felelősségre lehet vonni az iraki háború miatt, igencsak felmérgesítette az amerikaiakat és azzal fenyegetőztek, a Belgiumban lévő NATO-intézményeket olyan megértőbb új NATO-tagországokhoz helyezik át, mint Románia és Bulgária.

Történetesen az amerikaiaknak még 1789-ből egy ugyanilyen törvényük van (az úgynevezett Alien Tort Claims Act), amely lehetővé teszi, hogy a világ bármely állampolgára ellen bünvádi eljárást kezdeményezzenek, aki megsérti a „nemzetek törvényét”, az emberi jogok korabeli megfelelőjét. E törvényt az utóbbi 20 évben újraélesztették, és ennek alapján 2000-ben New Yorkban bünvádi eljárást kezdeményeztek a korábbi kínai miniszterelnök, Li Peng ellen az 1989-es Tiananmen téri tüntetések véres elfojtásáért. Ugyanezen törvény alapján egy manhattani bíróság elrendelte, hogy a korábbi szerb katonai vezető Radovan Karadzics fizessen 747 millió dollárt a katonái által 1992-ben a boszniai háborúban elkövetett kegyetlenkedésekért. Persze igen nagy különbség van Li Peng, Radovan Karadzics és George W. Bush vagy Colin Powell között. Amíg ugyanis szinte általánosan elfogadott, hogy a kínai vezető bünvádi eljárás elé idézhető, az amerikai vezetőket háborús bűnökkel vádolni nyilvánvaló politikai provokáció.

A mérce

Berlusconi nem született politikusnak, ez rögtön az olasz elnökség második napján kiderült, amikor lenácizta az egyik német képviselőt. Az eset óriási felháborodást váltott ki az Európai Parlamentben, és az itteni sajtó napok óta ezt tárgyalja. Igaz, Berlusconi a nem saját maga által birtokolt médiával mindig is hadilábon állt. Még jóval az olasz elnökség beköszöntése előtt a francia Libération azon sajnálkozott, hogy az európai alkotmány egy olyan ember vezetése alatt születik meg, aki a legkevésbé alkalmas erre a feladatra. A német Der Spiegel keresztapának nevezte, a spanyol El País pedig vezércikkben kérdőjelezte meg egy olyan kormány komolyságát, melyet egy felszínes hatásvadász vezet.

Berlusconi programadó beszédében lényegében egy keynesi politikát vázolt fel a halódó nyugat-európai gazdaság feltámasztására, amely politika központjában egy transzeurópai közlekedési hálózat kiépítése lenne. Beszült az elöregedő Európa jóléti rendszerének reformjától, Európa stabilitásának és biztonságának megerősítéséről, továbbá arról, hogy a csatlakozó országoknak teljes szerepet kell kapniuk a tanácsban. Az olasz elnökség alatt kidolgoznák Bulgária és Románia csatlakozásának menetrendjét, segítenék Törökország reformtörekvéseit, és a mediterrán térségben egy szabadkereskedelmi övezet kialakítását kezdeményeznék. Hangsúlyt helyeznének a transzatlanti kapcsolatok javítására.

Berlusconi beszédét a nagy pártok óvatos helyesléssel fogadták, és még hazai fő ellenfele, a bizottság elnöke, Romano Prodi is egyetértett. Nem úgy a zöldek és a szocialisták egy része, akik a beszédet bekiabálásokkal igyekeztek megzavarni és transzparensen több nyelven Berlusconit keresztapának nevezték és a zöldek társelnöke, Monica Frassoni, Attila hun vezérhez hasonlította, aki úgy vágtat át a politikai színtéren, hogy minden Isten és ember előtti törvényre fittyet hány. Az ismert botrány azonban Martin Schultz német szociáldemokrata honatya hozzászólása kapcsán kerekedett.

A német képviselő koncentrációs tábor foglyai közül kiválasztott felügyelőhöz való hasonlítása óriási felzúdulást váltott ki Németországban, s Gerhard Schröder kancellár azt követelte, hogy az olasz kormányfő nyilvánosan kérjen bocsánatot. Ezt Berlusconi az Európai Néppárt ülésén meg is tette.

Berlusconi megjegyzése azonban valójában nem nagyon lóg ki az itteni normából, igaz, a lefasisztázás mind ez ideig főleg a baloldal privilégiuma volt. Emlékezetes például, hogy a német szocialista igazságügy-miniszter, Herta Daeubler-Gmelin, szakszervezeti vezetők előtt Bush elnököt Hitlerhez hasonlította, amiért sokáig nehezteltek az óceán túlsó partján. Amikor Ausztriában Haiderék bekerültek a kormányba, a többnyire szocialista vezetésű nyugati kormányok sokáig nem álltak szóba Ausztriával, amiért is később az alkotmányba bekerült egy „lex Ausztria”, amely törvényes kereteket ad az ilyen utálatok kifejezésére (a Tanács 4/5-ének szavazata és a parlament egyetértése szükséges ahhoz, hogy egy országot elítéljenek az unió értékeinek súlyos megsértése miatt, I–58. §).

A korrupció sem Berlusconi vagy az olaszok sajátja, hiszen egymillió font párttámogatásért Tony Blair a Forma–1-nek biztosított törvényes kedvezményeket és Helmut Kohl sem számolt el a kapott pártpénzekkel. Brüsszelben mintegy tízezerre becsülik a hivatásos „lobbisták” számát, akik abból élnek, hogy valakik érdekében befolyásolni akarják a döntéshozatalt. A médiakoncentrációval kapcsolatos vádak megalapozottságához kétség nem fér, de az egész nyugati média néhány nagy konzern kezében összpontosul, melyek politikai befolyása aligha kérdőjelezhető meg.

Ha tehát ezek után a magyar állampolgár a tévében az Európai Parlamentben lezajlottéhoz hasonló jelenetet lát, ne mérgelődjön, hanem büszkén húzza ki magát: megérkeztünk Európába!

A pusztába kiáltott szó

Csütörtökön, az ünnepélyes megnyitót követő 488. napon befejezte munkáját az Európa jövőjével foglalkozó konvent. Valéry Giscard d'Estaing statisztikája szerint ez idő alatt 26 plenáris ülést tartottak, 5995 különböző módosító indítványt nyújtottak be, és 1812 hozzászólás hangzott el összesen 5436 percben. Egy beszéd tehát átlagosan három percig tartott – ennyi időt adtak e sorok írójának is, hogy a csatlakozó országok civil szervezeteinek nevében hozzászóljon a leendő alkotmányhoz.

Az utolsó két nap már nyomát sem mutatta annak a lelkesült hangulatnak, ami két héttel korábban a theszaloniki csúcs előtt jellemezte a gyülekezetet (akkor fogadták el az alkotmány alapvető politikai kereteket rögzítő első két részét). Nem szólt az európai himnusz, nem dörgött a taps, némi derűtséget csak az keltett, hogy Giscard káposztalevéllal megetette a konvent munkáját jelképező, Wukei névre hallgató teknősbékát, amely minden plenáris ülésen ott mászott az elnökség asztalán (a teknős persze kerámiából van).

A tapsok helyét inkább az aggodalmak vették át. A konventtagok nagy része ugyanis csak most szembesült azzal a ténnyel, hogy az alkotmány harmadik – a konkrét gazdaság- és társadalompolitikai kérdésekkel foglalkozó – részének megvitatására tulajdonképpen nem jutott idő. Az utolsó előtti napon valaki mégiscsak összehasonlította a harmadik részben megfogalmazottakat az első két részben mondottakkal, és arra a következtetésre jutott, hogy azok alapvetően ellentmondanak egymásnak. Ha a harmadik rész gazdaság- és társadalompolitikai elvei érvényesülnek, nem lehet megvalósítani az első és második részben megfogalmazott célokat. E felszólalás azonban pusztába kiáltott szó maradt, a gyülekezet nagy részének figyelmét még mindig a minősített többségi szavazás és az egyhangúság kétségtelenül rendkívül fontos problémája kötötte le, senki sem tért vissza e felvetésre, jelezve egyben, hogy az alkotmány alkotói semmit sem konyítanak a gazdaságpolitikához. Ha ugyanis konyítanának, akkor legalább a társaság felének rángatnia kellett volna a vészcsengőt, mindenekelőtt azoknak, akik a szociális piacgazdaságról, a szolidaritásról, a létbiztonságról, a méltó munkáról szóló passzusokat komolyan gondolják.

Az Európai Bizottság (EB – tanuljuk meg: ez az európai kormány, igazgatóságai az európai minisztériumok, a hatalom ténylegesen a bizottság, nem pedig a miniszterelnökökből álló Európai Tanács, még kevésbé az Európai Parlament kezében van) képviselője azonban nem hagyott kétséget afelől, hogy itt már nem lehet szó további módosításokról. Eléggé határozott, mondhatni nyers hangú hozzászólásából az derült ki, hogy az EB elégedett az alkotmánnyal, és a kormányközi konferenciát, amelynek végül is áldását kell adnia az alkotmányra, már csak formális jogi aktusnak tekintik. A kormányok képviseltették magukat a konventben, elmondhatták véleményüket, utólagos felszólalásnak helye nincs. Vagyis, ha csak valamelyik nagyobb ország kormánya fel nem borítja a nagy nehezen kialakított kompromisszumokat, az alkotmányt lényegében a mai – alapvető ellentmondásokkal terhes – formájában hagyják jóvá.

Az utolsó két hétben sokszor elhangzott, hogy ennek az alkotmánynak legalább ötven évig életben kell maradnia. Úgy legyen! Európa a huszadik századi történelme után ugyancsak megérdemelne még egyszer ötven év nyugalmat. Néha azonban – a történelem tanúsága szerint – az örök időkre szánt dolgok meglepően rövid életűnek bizonyulnak.

Casus belli

Egy legenda szerint 36 igaz ember él a világon. Tony Blair bizonyára nem tartozik közéjük. Most, hogy három havi lázas keresés után sem bukkantak tömegpusztító fegyverek nyomára, az angol sajtó egyre gyakrabban teszi fel a kérdést: hol vannak a bizonyítékok? Az Independent például címdalra hozza a háború eddigi 42 brit áldozatának fényképét, mondván, ez 42 indok, amiért a kérdést fel kell tenni.

2002. szeptember 24-én a brit kormány egy dokumentumot adott ki Bagdad tömegpusztító fegyvereiről, ugyanakkor Tony Blair az alsóházban azt állította, hogy Iraknak vegyi és biológiai fegyverei vannak, folyamatosan gyártja azokat, és tervei vannak annak használatára, amelyek 45 percen belül bevetethők. Ezzel szemben az alsóház külügyi bizottsága egy most kiadott jelentésében megállapítja, hogy az erre vonatkozó hír egyetlen ellenőrizetlen forrásból származott.

Amerikában is gyűrűzik az ügy, a Fehér Ház azonban a CIA-re, az pedig a britekre hárítja a felelősséget. George Tenet, a CIA igazgatóját okolják, hogy ő hagyta jóvá: a tömegpusztító fegyverekről szóló, alá nem támasztott hír benne maradjon az ez év január 16-i, az Egyesült Államok helyzetéről szóló elnöki beszédben. Az igazság azonban az: a CIA tudta, hogy ez a hír megalapozatlan, és kérte is a briteket, vegyék ki a bizonyítékok közül. Maga a CIA saját anyagai között nem is szerepeltette. Colin Powell sem hitt benne, mert az elnöki beszédet egy héttel követő ENSZ-beli beszédében egyáltalán nem említette.

Hogy kerülhetett bele a beszédbe a tömegpusztító fegyverek 45 perces bevetethetőségéről szóló hír, amikor a CIA nem értett vele egyet? A The Guardian, Bush korábbi hivatalnokaira hivatkozva, a következő magyarázatot adja. Az amerikai alelnök, Dick Cheney körében, a Pentagonban ideológiailag elkötelezett amatőrökből kiépült egy második, de igen befolyásos hírszerzési hálózat (Office of Special Plans: OSP – Különleges Tervek Irodája). Amikor szeptember 11. után a meglévő hírszerző intézmények semmilyen konkrétumot nem tudtak felmutatni a terrorcselekmény és Irak vagy az al-Kaida közötti kapcsolatokra, a feladatot az OSP-nek adták gondos, újbóli áttekintésre.

Az alig tíz – a hírszerzésről kevés ismerettel rendelkező – teljes munkaidejű munkatársat foglalkoztató iroda szoros kapcsolatban állt Ariel Saron kormányának hasonló célokat szolgáló (értsd: az ottani hivatalos hírszerző ügynökséget, a Moszadot megkerülő, politikai célokat szolgáló) szervezetével. Valahol e körben dőlt el, hogy a háború megindítása érdekükben áll, és az amerikai politika befolyásolásában erősebbnek bizonyultak, mint a külügyminisztérium, a CIA és annak katonai ügyekkel foglalkozó része, a DIA (Defence and Intelligence Agency) együttvéve.

Hogy a jövőben az elégtelen hírszerzésből fakadó fenti problémákat el lehessen kerülni, a Downing Street a múlt hét végén Londonban egy csúcsértekezletre összesereglett kormányfők között egy dokumentumot köröztetett, amely Blairnek a „jogokról és kötelezettségekről” szóló, jól ismert elképzeléseit hangoztatja, mondván, hogy még a független államok esetén is „a szuverenitáshoz való jognak az állampolgári jogok tiszteletben tartásával kell párosulnia”. A dokumentum teljesen felhatalmazást adna a világ demokráciáinak, hogy bárhova csapatokat küldjenek, ahol társadalmi elégedetlenséget tapasztalnak vagy egy diktátor nem akar jó útra térni. Vagyis, ha Blair nézetei az EU közös külpolitikájának alapelveivé válnak, az Európai Unió bárhol a világon – a hírszerzési jelentésekkel nem sokat törődve – beavatkozhat, ha ezt a politikai vezetők mögött álló körök érdeke úgy kívánja, no meg persze, ha az ehhez szükséges katonai erő rendelkezésre áll.

A Berlusconi-jelenség

Ha lehet is irigyelni az Európai Unió soros vezetőjét vagyona miatt, az ellene indított sajtótámadásokat tekintve semmiképp. Ezek a támadások nem újak, és nem is fognak megszűnni az olasz elnökség végéig, sőt azután sem. A fő vádpont Berlusconi ellen, hogy bírót vesztegetett meg, és parlamenti túlerejét kihasználva hivatali idejére mentesítette magát a vizsgálat alól, vagyis akadályozza az olasz igazságszolgáltatást. De hogy a dolog mégse legyen elfelejtve, az Economist maga vette kézbe az ügyet, legutóbbi számában tág teret szentelve a Berlusconi-ügynek, magát az olasz miniszterelnököt „az olasz nép és igazságszolgáltatás elleni merényletnek és a demokrácia egy kapitalista általi legszélsőségesebb megcsúfolásának” nevezve.

Ezek valóban súlyos vádak az unió soros elnökével szemben, de hát mi is a háttér? Az Economist cikkéből, ami tényként kiderül, az a következő: 1985-ben Romano Prodi, az Európai Bizottság mai elnöke a legnagyobb olasz állami vállalati konglomerátum, az IRI elnöke volt. „Mint eltévelyedett keresztény demokrata, jóval megelőzte korát, hitt a piaci erőkben és erős hajlam élt benne a gyakorlati privatizáció iránt”. A lényeg, hogy Prodi az IRI-hez tartozó Societa Meridionale di Elettricità (SME) nevű céget el akarta adni egy Carlo De Benedetti nevű független (pártokon kívüli) üzletembernek, és alá is írt vele egy, az SME eladásáról szóló szerződést. Az Economist írásából kiderül még, hogy a vételár az akkori piaci ár alatt volt, és Prodi nem rendelkezett az eladás jogával, a tulajdonos ugyanis nem ő, hanem az olasz állam. A cég eladását azonban az akkori miniszterelnök, a szocialista Bettino Craxi és Berlusconi megakadályozta. De Benedetti a Prodi által aláírt szerződés alapján perelt, ám a pert a bírók Berlusconi által történt állítólagos megvesztegetése miatt elvesztette. Az Economist szerint Berlusconinak nem származott anyagi előnye a privatizáció megakadályozásából, mert sem akkor, sem később nem vette meg a céget, az állami tulajdonban maradt.

A teljes történet mögött – pártatlanul szemlélve – nehéz mást látni, mint az állami vagyon felosztásán, no meg a politikai hatalom kézben tartásán civakodó nagytőkék küzdelmét, amihez az igazságszolgáltatást kívánják felhasználni. E szempontból Olaszország még csak ki sem lóg a sorból, hiszen a legutóbbi amerikai választások alkalmával is a bírák hirdettek végeredményt.

A súlyosabb – de már inkább erkölcsi – vád Berlusconival szemben, hogy az általa létrehozott média-birodalmat politikai célokra használja fel, ami a nyugati demokráciákban megengedhetetlen. Itt egyet is érthetnénk az írással, ha e téren Berlusconi (és az Economist) valahogy kirírna a többi közül. Berlusconi azonban csak mintegy röntgenképként mutatja meg, hogyan fonódik össze a politikai és a médiahatalom. Igaz, más esetekben a pénz hatalom képviselői nem közvetlenül jelennek meg a politika színpadán (ennyiben valóban különböznek Berlusconitól), hanem az általuk pénzelt pártok és főleg az ő kezükben összpontosuló médiahatalom révén. Berlusconi médiahatalma ugyanis eltörpül az olyan igazán nagyok mellett, mint a CNN tévéhálózatot és magát az Economistot is birtokló Time-Warner, a Disney vagy a Népszabadságot is a kezében tartó Bertelsmann. Aki rendszeresen nézi, olvassa a világmédiát (értsd az angolszász médiát, mert más „világmédia” nincs), az tudja, hogy az nem független, hanem nagyon is pártos érdekeket szolgál, és nem ad teret a médiabirodalmak vezetőinek érdekeitől, értékeitől eltérő gondolatok megjelenésének.

A Berlusconi személyében kritizált jelenség ugyanis alapvetően a média, vagyis a tájékoztatás privatizációjából és az ezt követő monopolizálásából fakad, ami azért mégsem Berlusconi találmánya – ő csak kihasználta a lehetőséget –, hanem sokkal inkább azoktól származik, akik őt most a leginkább támadják.

Az euró halványodó fénye

A kisebb címletű euróbankjegyek szélén található ezüstcsík az intenzív használat következtében lekophat. A német bulvárlap, a Bild története szerint egy hölgy bankba akarta elhelyezni pénzét, ám a rendőrség kihallgatósobájában kötött ki, mert bankjegyeiről az ezüstcsík hiányzott és a bank alkalmazottjai hamisításra gyanakodtak. A bankjegyet nyomtató egyik cég szóvivője szerint a jelenséget ők is tapasztalták, és azt ajánlotta, hogy a bankjegyek kezelésében az állampolgárok tanúsítsanak kellő óvatosságot.

A túlzott óvatosság azonban szintén ártalmas lehet. Ez a túlzott óvatosság jellemzi az Európai Tanács 1997-ben, Amszterdamban elfogadott stabilitási és növekedési egyezményét, amely az euró értékének stabilan tartása érdekében az eurózónához csatlakozott országok költségvetési deficitjét a GDP három százalékában maximálja. Ha egy ország e határt két egymást követő évben megszegi, a GDP 0,5 százalékát kitevő büntetést kell fizetnie.

Az egyezmény „stabilitási” része mind ez ideig valóban működött, mert az euró értékállandóságát sikerült biztosítani, a „növekedési” oldal azonban csak ígéret maradt. Az unió gazdasági növekedése az euró 1999-ben történt bevezetése óta csökkenő tendenciát mutat. (Az eurót elektronikus formában 1999. január 1-jén, készpénzként 2002. január 1-jén vezették be.) 2000-ben a GDP növekedése még elérte a 3,3 százalékot, 2001-ben az ütem 1,6-ra mérséklődött, 2002-ben már csak 1,1 volt, és a két napja kiadott legutolsó adatok szerint 2003. első fél évében az Európai Unió gazdasági növekedése mindössze 0,9 százalékos.

Nem csak a növekedéssel van azonban baj. Az eurózóna legerősebb gazdaságai sem tudják tartani a háromszázalékos költségvetési deficitet. Franciaország például már 2002-ben is túllépte ezt a limitet, és költségvetési hiánya ebben az évben elérheti a négy százalékot. Bár a francia illetékesek ismételten hangsúlyozzák elkötelezettségüket a limit betartása mellett, szakértők azt kevésbé tartják valószínűnek. Németországban hasonlóképpen bajok vannak a költségvetési deficittel, és bár Gerhard Schröder elégedett a gazdasági eredményekkel, és bízik abban, hogy jövő évtől már beindul a gazdasági fellendülés, egyelőre a tény az, hogy a német gazdaság már másfél éve stagnál és a német szövetségi munkaügyi hivatal legutóbbi (júliusi) adatai szerint a munkanélküliségi ráta rekordmagasságot, 10,4 százalékot ért el.

Egyre nyilvánvalóbb, hogy azok a gazdasági előnyök, amellyel az euró bevezetését indokolták, nem realizálódnak. Kétségtelen, a stabilitási paktum képes az euró értékállandóságát biztosítani, de ennek ára az alacsony növekedés és a magas munkanélküliség, ami épp az ellenkezője annak, amivel az euró bevezetését indokolták. Ezért azután Svédországban, ahol az euró bevezetéséről szeptember 14-én tartanak népszavazást, Goran Persson miniszterelnök már nem is gazdasági érvekkel igyekszik meggyőzni honfitársait az euró bevezetésének szükségességéről (jelenleg az ellenzők táboráé a győzelem), hanem politikaiakkal: „azért kell igent mondanunk az euróra, hogy Svédország megtarthassa az EU politikájára gyakorolt befolyását”, „a szeptember 14-i szavazással gyermekeink és unokáink jövőjét alapozhatjuk meg” – mondta egy legutóbbi beszédében.

A politikai érvek azonban kevésnek bizonyulhatnak az euró mellett, ha a gazdasági eredmények nem igazolják létjogosultságát. A közös valuta nem csupán elhatározás kérdése, megfelelő működéséhez szoros politikai szövetségre és kölcsönös társadalompolitikai felelősségvállalásra is szükség van. Még Milton Friedman, a neoliberalis gazdaságpolitika atyja is arra figyelmeztetett az euró bevezetésekor, hogy az egységes valuta sokkal inkább egy politikai egységesülési folyamat végeredménye, mintsem egy azt megelőző lépés. Ám az eurót éppen a politikai egység létrehozására kívánják felhasználni, ami könnyen a tervezett ellentétes folyamatokat indíthat el. A közös monetáris és fiskális politika körüli viták sokkal inkább megoszthatják, mint egyesíthetik az unió országait.

Az unió kovásza

Az Eurobarométer legutóbbi felmérése szerint (www.europa.eu.int/comm/public_opinion/cceb_en.htm) a 2004-ben csatlakozó országok „európaibbak” lesznek az eredeti 15 országnál. Erre példa, hogy a csatlakozó országokban a megkérdezettek 58 százaléka gondolja úgy, hogy az unió jó dolog, míg a jelenlegi uniós országokban ez az arány csak 54 százalék. A csatlakozó országok polgáraiban tehát az európaiság érzése erősebb, mint a jelenlegi tagországokban. Több mint kétharmaduk vallotta magát valamilyen fokon elkötelezettnek az unió iránt, míg a jelenlegi tagországokban ez az arány 60 százalék. Legnationalistábbak az angolok, 64 százalékuk véli úgy, hogy ő csak angol, a sor másik végén Luxemburg található 21 százalékos aránnyal. Magyarország a jelenlegi európai átlagnál kevésbé „nationalista”, de az észtekkel együtt, a csatlakozó országok közül leginkább ragaszkodik nemzeti identitásához.

A csatlakozó országok biztos támaszt jelentenek a közös védelmi és biztonsági politika számára, a megkérdezettek 80 százaléka vélte úgy, hogy ilyen közös politikára szükség van, míg a jelenlegi tagállamokban ez az arány csak 73 százalék. Az Eurobarométer felméréséből az is kiderül, hogy Donald Rumsfeld amerikai hadügyminiszternek az új és a régi Európáról alkotott nézete kevésbé helytálló. Míg az egyes kormányok között valóban nagy különbség volt az iraki háború támogatásának kérdésében, az európai országok népei – a britek kivételével – egységesek voltak az Irak elleni katonai akció elvetésében.

Öt kérdésben (a világbéke előmozdítása, a terrorizmus elleni küzdelem, a világgazdasági növekedés, a szegénység elleni küzdelem és a környezetvédelem) összehasonlítva Amerika és az Európai Unió szerepét: a csatlakozó országok szisztematikusan az uniót hozzák ki győztesnek. Még olyan kérdésekben is, mint a terrorizmus elleni küzdelem, az EU pozitívabb megítélést kap, mint az Egyesült Államok. A világbékéhez való hozzájárulás és a környezetvédelem tekintetében pedig az Európai Unió szerepét közel kétharmad tekinti pozitívnak, míg Amerikáét csupán egyharmad. A csatlakozó országok unió iránt érzett szolidaritása tehát – kormányaik aktuális politikájától függetlenül – egyértelműen kifejeződik.

Az Egyesült Államok politikájával kapcsolatban talán a csehek, vagy legalábbis államelnökök, Václav Klaus a legszeptikusabb. Nemrég – a Financial Times kommentárja szerint – Klaus azt fejtegette a nála látogatást tevő Craig Stapleton amerikai nagykövetnek, hogy az amerikaiak demokrácia- exportját nem szereti jobban, mint amikor a Szovjetunió próbálta exportálni a forradalmat. Még azt is hozzátette: ha a háború után az Egyesült Államok valamiféle tömegpusztító fegyvert talál Irakban, itt mindenki meg lesz győződve arról, hogy ők vitték oda. Ez már sok volt az amerikai nagykövetnek – aki ráadásul az elnök rokona –, így a kihallgatás gyorsan véget is ért. Az is valószínű, hogy Klaus lába elé a Fehér Ház gyepén aligha gördítenek a közeljövőben piros szőnyeget.

Klaus szép példája az európai értékek melletti kiállásnak, azt azonban látni kell, hogy a túl eredeti véleményekre az Európai Unióban sem nagyon tartanak igényt. Az unió és a csatlakozó országok kapcsolatát figyelve egyre világosabban kitűnik, hogy az EU fő támaszai elsősorban azok a politikusok lehetnek, akik a központi elképzelések helyi végrehajtására való alkalmasságukat az előző korszakban már bizonyították.

A hatékonyság bővítésében

Hazánk 244 nap múlva az Európai Unió tagja lesz, és ha várunk még hat évet, akkor egyben a világ leghatékonyabb, leggyorsabban növekvő térsége is leszünk – legalábbis, ha az Európai Tanács 2000-ben Lisszabonban elfogadott stratégiai céljai valóra válnak. A csúcsértekezlet ugyanis azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”.

Ezért természetesen bizonyos strukturális reformokat kell végrehajtani. Mindenekelőtt folytatni kell a gazdaság liberalizálását. Most a szolgáltatások (villamos energia, gázellátás, postai szolgáltatás és szállítás) kerülnek sorra. A tőkeáramlás további liberalizálásáért fel kell számolni a nyugdíjalapokba való befektetések korlátjait. Az aktív jóléti államnak ösztönöznie kell az embereket, hogy dolgozzanak, mivel a munkahely léte a legjobb garancia a szociális elesettség ellen. Flexibilissé kell tenni a munkaerőpiacot és a társadalom előregedésének kompenzálására a foglalkoztatási szintet a jelenlegi 61 százalékról 70-re kell felemelni. Mindezt az euró stabilitását biztosító makroökonómiai politikával kell alátámasztani. A célok elérésében az unió a katalizátor szerepét tölti majd be. A szükséges reformok végrehajtása esetén magas foglalkoztatási szint mellett mintegy 3 százalékos gazdasági növekedés érhető el a következő években – ígérte a lisszaboni dokumentum.

A tetszetős, ám de kissé homályos megfogalmazások mögött lényegében a jóléti állam felszámolása húzódik meg (ez lenne az „aktív” jóléti állam). Részleteiben a munkaerőpiac flexibilisebbé tétele azt jelenti, hogy a munkavállalóknak rosszabb munkahelyi feltételeket is el kell fogadniuk. A nyugdíjalapokba való befektetés liberalizálása azt jelenti, hogy a jelentős vagyonnal bíró nyugdíjalapokat megnyitják a pénzügyi spekuláció számára, a munkára való ösztönzés pedig a munkanélküli-ellátás feltételeinek szigorítását jelenti. Az unió katalizátorszerepét – némi kémiai ismeretek birtokában – úgy fordíthatjuk le, hogy maga az unió nem ad pénzt a különböző célok elérésére.

Amikor 2000 márciusában a lisszaboni célokat elfogadták, az unió gazdasága a GDP 3,4 százalékos növekedésével éppen egy konjunktúraciklus csúcsán volt. E dinamika azonban visszaesett, amit már a külső feltételek romlásának számlájára írtak, a 2001. évben azután tovább romlott a gazdasági helyzet. Amikor 2002-ben a növekedés tovább lassult, és a munkanélküliség is növekedett, az Európa Tanács kénytelen volt a realitásokkal szembenézni, de arra hivatkoztak, hogy a világ más régióiban is hasonló a helyzet.

Az unió tehát a lisszaboni csúcs után nem a kitűzött célok irányába indult el. Ha hozzátesszük, hogy az unióban a kutatás-fejlesztésre fordított összeg jóval kisebb, mint az Egyesült Államokban, hogy ezen belül az alapkutatásokban az átlagosnál is nagyobb a lemaradás, amit jelez, hogy az utóbbi tíz évben kiosztott 73 fizikai, kémiai és orvosi Nobel-díjból az unió országai 13-at kaptak, míg Amerika 52-t, akkor felmerülhet a kérdés, hogy a leghatékonyabb térség célkitűzés egyáltalán reális-e? Nem lehet, hogy megint úgy járunk mint Hruscsov kommunizmusról alkotott víziójával?

Törököt fogtak

Törökország, amióta Kemal Atatürk, a törökök atyja megalkotta a modern török államot, nyugat felé néz, és már 1960-ban kérte a Közös Piacba való felvételét. A Közös Piac, majd az unió vezetői tulajdonképpen azóta előszobáztatják, anélkül, hogy világos választ adnának arra, vajon Törökország tagja lehet-e az Európai Uniónak, és ha igen, mikor. A kérdés a múlt héten megint hullámokat vert, amikor Gerhard Schröder német kancellár fogadta Recep Tayyip Erdogant, a török miniszterelnököt. Schröder azt mondta, hogy az európai uniós tagsággal kapcsolatban nem szabad csalódást okozni Törökországnak. A 2002. decemberi koppenhágai csúcson Törökországnak azt ígérték, hogy a csatlakozási tárgyalások megkezdésének időpontját 2004-ben bejelentik. Ankara szerint az ország most már minden jogi előfeltételt kielégített, amit a tagság feltételéül szabtak. Most tehát az unió a sor, hogy ígéreteit valóra váltsa.

Schröder és kormánya már hosszú ideje támogatja Törökország tagságát, ami sokak szerint egyrészt gesztus a Németországban élő – és választójogú – két és fél millió török felé, másrészt Németország és az Egyesült Államok kapcsolatainak javítását is szolgálja, hiszen az amerikaiak a közel-keleti helyzet stabilizálása érdekében már régóta szorgalmazták Törökország uniós tagságát. A német konzervatív ellenzék azonban kevésbé lelkes, és jelezte, hogy a problémakör a 2004. évi parlamenti választások egyik központi kérdése lehet. Edmund Stoiber bajor miniszterelnök a Süddeutsche Zeitungnak adott nyilatkozatában felteszi a kérdést: „A tényleges kérdés az, hogy Törökország valóban Európához tartozik-e. Hol vannak Európa határai?” Erre válaszként Schröder és Erdogan egy közös sajtóértekezleten kijelentették, hogy Európa nem „kulturális, vallási vagy gazdasági közösség”, hanem az „értékek” közössége. Európa határait egyébként a soros elnökséget adó olasz miniszterelnök is elég tágan értelmezi, amikor Oroszország és a mediterrán térség országai lehetséges uniós tagságáról beszél.

A kérdésben megszólalt Valéry Giscard d'Estaing is, aki már a múlt novemberben egy vele készült interjúban kijelentette, hogy Törökország nem európai ország. Ez a kijelentés akkor széles visszhangot vetett az európai sajtóban. Most Strasbourgban egy csoport újságíró előtt megint megerősítette korábbi véleményét, hangsúlyozva, hogy ő – más politikusokkal szemben – őszintén beszél: „Nem tisztességes mondani valamit Törökországnak, azután attól különböző magánvéleményeket hangoztatni.” Giscard azt javasolja, hogy az Európai Unió kössön egy speciális megállapodást Törökországgal, de ehhez Európának előbb magát kell rendbe szednie, azután foglalkozhat csak azzal a kérdéssel, hogy milyen viszonyt alakítson ki a szomszédos országokkal. Giscard véleménye tulajdonképpen kifejezi az uniós lakosság többségének véleményét. A tényleges problémát az okozza, hogy az EU most napirenden lévő alkotmánya olyanra sikeredett, hogy az unió már a közép-európai országokkal való bővítéssel sem lesz működőképes. A csak az üzleti érdekeket szem előtt tartó alkotmány gyakorlatilag egy szövetségi állam kereteit vázolja fel anélkül, hogy a szövetségi állam működéséhez szükséges erőforrás-koncentrációt biztosítaná, és ami ennél is fontosabb, anélkül, hogy az uniót alkotó, sok esetben ezeréves államiságú európai nemzetek akaratára odafigyelt volna.

Volt más lehetőség is: számos civil szervezet és szakértő egy olyan rugalmas európai alkotmányt javasolt, amely az együttműködés szorosságát az egyes nemzetek saját akaratára bízta volna. Egy ilyen rugalmas alkotmány megfelelő együttműködési keretek kialakítását tette lehetővé az unió központi magjától távolabb eső országokkal, így mindenekelőtt a most csatlakozó közép-európai országokkal, majd Törökországgal, Oroszországgal, Ukrajnával, a mediterrán térséggel, sőt a fejlődő országokkal is. A jelenlegi alkotmánytervezet azonban falat emel a bent lévők és a kívül maradottak közé, amelyet a bent lévők ostromolni fognak, miközben a bent lévőkben nem lesz meg a hosszú távú fennmaradáshoz szükséges összetartó erő.

A nép akarata

E hét végén két ország is sorsdöntő választások elé néz. Észtországban arról döntenek, vajon az ország belépjen-e az Európai Unióba, Svédországban pedig arról, hogy csatlakozzanak-e az unió közös valutájához, az euróhoz. Észtországban jól állnak az igenek, míg Svédországban az ellenzők táborát vezet. Bár az euró mellett érvelők magasabb növekedést, több befektetést és Svédországnak az európai ügyekre való nagyobb befolyását ígérik, gazdasági érveket nehéz az euró bevezetése mellett felhozni, hiszen mind ez ideig – a stabilitáson kívül – semmiféle, az euróhoz fűzött ígéret nem vált valóra. Németország és Franciaország egyaránt gazdasági depresszióval, magas munkanélküliséggel fizeti meg az euró stabilan tartásának árát, de költségvetésük növekvő hiánya még ezt az egyetlen eredményt is megkérdőjelezheti. Göran Persson svéd miniszterelnök, aki kritikái szerint túl későn kezdett bele az euró melletti kampányba, e két országot és Olaszországot vádolja azzal, hogy aláássák az euró hitelét. Josep Stiglitz, a Világbank volt főközgazdásza (és a 2001. évi közgazdasági Nobel-díj kitüntetettje) szerint azonban a „nem” melletti kampányolók érvei logikusak. A Guardianban nemrég megjelent cikkében rámutat, hogy az eurót bevezető országokban, az „euroland”-ben az elektronikus formában már négy és fél éve bevezetett valuta mind ez ideig kiábrándító eredményeket hozott. Az Európai Központi Bank azzal, hogy az inflációra koncentrált, kétszeresen is vesztes helyzetbe hozta az euróhoz csatlakozott országokat. A mostaninál alacsonyabb kamatlábak magasabb beruházásokat eredményezhettek volna, az euró dollárhoz képest magas árszínvonala pedig rontja az exportlehetőségeket és fokozza az importot. Az euró mellett kampányolók gyakran a dollárra mutogatnak, de az Egyesült Államokban a munkaerő mobilitása és az egyes tagállamok közötti jövedelemátcsoportosítás fontos eleme a dollár működésének, míg ezek a feltételek Európában hiányoznak – hangsúlyozta Stiglitz.

Egy, a Business Weekben publikált, eléggé euroszeptikus olvasói levél szerint a svéd miniszterelnök azért támogatja az eurót, mert az egész EU elnöke akar lenni, és nem ő a svéd kormány, illetve bürokrácia egyetlen tagja, aki magasan fizetett brüsszeli állásról álmodik. Göran Perssont nem nagyon idegesítik ezek a megjegyzések, mert ha ezen a referendumon az euró el is bukna, négyévenként ismét tarthatnak szavazást, egészen addig, amíg a választópolgárok meg nem tanulják, hova kell az ikszet húzniuk.

A WTO Waterlooja

A mexikói Cancúnban tartott világkereskedelmi tárgyalások, négy napos meddő vita után, a gazdag és szegény országok közötti súlyos nézeteltérések miatt kudarcba fulladtak. A nézeteltérések már a napirend meghatározásánál kezdődtek. A fejlődő országok a fejlettek agrártámogatásainak csökkentéséről kívántak tárgyalni, ám a fejlett országok fő prioritása a szolgáltatások liberalizálása és a nemzetközi beruházási egyezmény újbóli napirendre tűzése volt.

A fejlett országok agrártámogatásai ma már évente több mint 300 milliárd dollárra rúgnak, tehát naponta közel egymilliárd dollárt költenek e célra. A nagymértékű támogatás nemcsak a szegény, főleg mezőgazdasági országok fejlett országok piaciához való hozzáférését gátolja, de a támogatott termékek exportja még a fejlődő országok hazai mezőgazdaságát is tönkreteszi. A beruházási egyezmény, amely a multinacionális cégeknek kíván több jogot biztosítani a nemzetállami szuverenitással szemben, az OECD kezdeményezéseként egyszer már megbukott. A bukás főleg a civil szervezetek éberségének és a franciák ellenállásának volt köszönhető. E kérdés – a multinacionális cégek nyomására – most megint a fejlett országok fő prioritása lett.

A fejlődő országok, amelyek a három legnagyobb országban, Kínában, Indiában és Brazíliában erőteljes vezető csoportra találtak, joggal voltak óvatosak. Az előző, úgynevezett uruguayi forduló ugyanis sokkal inkább a fejlett, mint a fejlődő országoknak kedvezett. A fejlődőket különösen hátrányosan érintette a szellemi termékek védelméről szóló egyezség, amely lényegében a fejlett országok tudományos-technikai fölényét kívánja bebetonozni. A nagy gyógyszeripari cégek által kikövetelt megállapodás oly egyoldalúra sikerült, hogy nemcsak a szegény országok életmentő gyógyszerekhez (AIDS, malária elleni) való hozzájutását drágította meg jelentősen, de a tudományos kutatásokat is hátráltatta. Dave Timms, a World Development Movement nevű brit civil szervezet képviselője szerint a tárgyalások összeomlása a fejlődő országok egyetlen választási lehetősége volt. Ha nem ezt teszik, akkor megint egy, a fejletteknek egyoldalúan kedvező egyezséget kellett volna elfogadniuk. Ezt Rafid Aziz malajziai kereskedelmi miniszter is megerősítette, mondván, hogy a fejlett országok olyasmit követeltek, amit a fejlődők nem tudnak teljesíteni.

A cancúni megállapodás kudarcát számos befolyásos lap szerkesztőségi cikkben értékeli. Az Independent szerint a tárgyalások kudarcát az okozta, hogy Amerika és Franciaország nem száll szembe az erőteljes mezőgazdasági érdekcsoportokkal. A Times of India szerint a kereskedelmi tárgyalások összeomlása az érdekeiket védő szegény országok nagy morális győzelme, a La Jordana mexikói lap pedig a egyenesen a WTO Waterloójának nevezi a tárgyalások kudarcát. Rockwell Schnabel, az Egyesült Államok EU- képviselője szerint a WTO programja arra a konszenzusra épül, hogy a világkereskedelem akadályainak lebontása a gazdasági növekedés elősegítésének, a világgazdaság felvirágoztatásának legjobb eszköze, amelynek nagy nyertesei éppen a fejlődő országok lehetnek. A valóságban azonban az említett „konszenzus” a gazdag országok érdekeit fejezi ki, és valós tényekkel kevéssé alátámasztható. Erre példa, hogy a fejlődő országok már az IMF által rájuk kényszerített tőke liberalizálás árát is súlyos gazdasági visszaeséssel fizették meg. A Világbank volt fő közgazdásza, Joseph Stiglitz szerint az IMF már megtanulta, hogy a korlátlan liberalizáció sokkal inkább instabilitást, mint növekedést eredményez, és fel is hagyott a tőke liberalizálás erőltetésével – ám amit az IMF abbahagyott, a WTO most folytatni kívánja. A tárgyalások mostani kudarcra arra mutat rá, hogy a fejlődő országok kezdik megtanulni a leckét, s néhány közülük már elég erős ahhoz, hogy ne fogadjon el egyoldalú feltételeket.

Brüsszeli lobbisták

Ha az Eurostat-botrány legújabb fejezetét leszámítjuk, a múlt héten nem történt értelmes esemény Brüsszelben. Megjelent viszont egy tanulmány, amelyben a szerző, Hans-Peter Martin osztrák szocialista honatya az európai ipari egyesületek az unió politikájának kialakításában játszott szerepével foglalkozik.

A szókimondó szocialista azt állítja, hogy az EU-jogszabályok nagyon gyakran közvetlenül az ipari érdekcsoportoktól származnak, és az uniós képviselők által benyújtott törvénymódosító javaslatokat is nagyon gyakran az utolsó szóig a lobbisták írják.

Becslések szerint háromezer érdekcsoport több mint tízezer lobbistát alkalmaz itt Brüsszelben. Ebből az európai és nemzetközi szövetségek száma ötszázra tehető, kétszáz multinacionális cég képviselteti magát, a régiókat képviselő szervezetek száma ötven körüli, és ehhez jön még néhány száz konzálting cég és európai közösségi jogra szakosodott ügyvédi iroda. A lobbisták közül négyezret az Európai Parlamentben is regisztrálnak, ezek között húsz magyar hangzású név van, de többnyire külföldi vagy nemzetközi cégek alkalmazásában. Talán az egyetlen igazi magyar lobbista Halász Iván az Iposz képviseletében.

A kisvállalkozói érdekek és lobbisták azonban igen kevésbé tudják a törvényhozást befolyásolni. A tanulmány szerint annak ellenére, hogy a bizottság és a tanács ismételt nyíltanosan deklarálja a kis- és középvállalatok érdekeinek támogatását, a valóságban az íróttal a nagy ipari csoportok, mint például az Európai Iparosok Kerekasztala tartják a kezükben.

A lobbisták működése a tudományos világ érdeklődését is felkeltette. Andreas Broschein és David Coen az European Union Politics nevű negyedéves kiadványban, ami egy, az unió ügyeivel foglalkozó tudományos folyóirat, egy principal-agent modell segítségével próbálja megérteni a lobbizás brüsszeli rendszerét. Maga a modell, amelyben a principal a bizottság, az agent pedig a lobbista, a közgazdaságtudomány utóbbi negyvenéves fejlődésének gyümölcse. A görög ábécé majd minden betűjének kisebb-nagyobb szerepet adó egyenletrendszer megoldása után a szerzők végül is arra a következtetésre jutnak, hogy a bizottság jobban jár, ha a lobbisták között megkülönbözteti az inszajdereket az outsajderektől.

Erre a bizottság alighanem magától is rájött, mert a fő lobbisták – Hans-Peter Martin tanulmánya szerint – éppen az inszajderekből, vagyis a volt bizottsági tagokból kerülnek ki, akik az unió adminisztrációjának éléről általában a nagy nemzetközi iparcsoportokhoz kerülnek, mint Martin Bangemann is, aki korábban az unió ipari biztosa, vagyis ipari minisztere volt, és e hivatala után a telekommunikáció nagyvállalatainak berkeiben kötött ki.

Abban azonban, hogy a lobbisták befolyásának csökkentése terén mit lehetne tenni, a szerző maga is bizonytalan. Az egyik legkonkrétabb ajánlata az, hogy azt a kis táblácskát, amit itt a parlamentben, a képviselőktől eltekintve, mindenki kötelező jelleggel a nyakában hord, a lobbisták esetében valamilyen feltűnő színnel kellene megjelölni. Ily módon mindenki már messziről felismerhetné, hogy kivel áll szemben.

A fogoly dilemmája

Belgiumban könnyen fel lehet ismerni a terroristákat. Arab kinézésűek, és nincsenek rendben a papírjaik. Egy monstre terroristaperben a héten hirdetett ítéletet egy brüsszeli bíróság. A 23 vádlottból ötöt felmentettek, 18-at pedig összesen 75 évre ítélték el. A legtöbbet, 10 évet, Nizar Trabelsi, egy tunéziai származású volt futballista kapta, miután 6 havi fogva tartást követően bevallotta, hogy fel akarta robbantani a kleine-brogeli amerikai katonai támaszpontot, amely Limbourg közelében van. A CNN, az egyetlen nem francia nyelvű média, amely beszámolt a jelentős eseményről, bizonyítékként be is mutatta a támaszpontot, ahol valóban repülőgépeket és katonákat lehetett látni. Trabelsi ügyvédje szerint védence még az előkészületeket sem tette meg a merényletre, ez azonban a bíróságon nem sokat számított.

A büntetés viszonylag szigorúnak tekinthető, legalábbis, ha a volt Szovjetunió gyakorlatával hasonlítjuk össze, ahol – Szolzsenyicin szerint – aki semmit sem csinált, az legfeljebb öt évet kapott. Trabelsi azonban még mindig szerencsésebbnek mondhatja magát azoknál, akik Guantánamóra kerültek.

David Hicks például, egy 26 éves ausztrál fiatalember, aki a tálibok oldalán harcolva esett az afgán Északi Szövetség fogságába, akár halálbüntetést is kaphat. Az Északi Szövetség átadta az amerikaiaknak, azok meg Guantánamóra szállították. Guantánamón 42 országból mintegy 700 embert tartanak fogva 2,4x1,8 méteres szabadtéri ketrecekben. Rájuk nem vonatkozik a hadifoglyokról szóló genfi egyezmény, mert nem hadifoglyok, hanem „törvénytelen harcosok”, akiket a szokásos védelem nem illet meg, sőt az ENSZ által deklarált (és az európai alkotmányba is becikkelyezett) emberi jogok nem vonatkoznak rájuk. Vádemelés nélkül tartják fogva őket, ügyvédjük nem lehet, látogatót (beleértve családtagjaikat is) nem fogadhatnak.

Amerikában létezik a vádalku intézménye, amely szerint a vádlott megegyezhet a bírósággal, hogy bevall valamit abból, amivel gyanúsítják, de amelyet egyébként bizonyítani nem tudnak, és akkor kevesebb büntetést kaphat, mint egyébként. Egy angol állampolgárságú fiatalember, akit szintén Afganisztánból vittek Guantánamóra, most azzal a dilemmával néz szembe, hogy vagy bevallja, amivel vádolják, ez esetben megússza 10 évvel, ha nem, fel is menthetik, de esetleg halálra is ítélik. Mindez persze attól is függ, hogy mit vallanak a társai. A közgazdaság-tudomány – amely minden bajra tud valamilyen orvosságot – ezt a helyzetet nevezi a „fogoly dilemmájának”, és kimutatja, hogy a foglyok rosszabbul járnak, mintha egyikük sem ismerné el a vádpontokat.

Guantánamón a foglyok felett 3–7 tagú katonai bíróság ítélkezik, a halálbüntetéshez egyhangúság kell, az egyéb ítéletekhez egyszerű többség is elegendő. Mint az egyik ottani vezető újságíróknak elmondta: a tábor kész arra, hogy egy kivégzőkamrát állítson fel, ha erre igény mutatkozik. Gazdasági szempontból ez mindenképpen előnyös megoldás lenne, hiszen a költségek már egy – egyébként életfogytiglan ott tartani szándékozott – fogoly kivégzésével megtérülnének, a többi pedig tiszta haszon.

A terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unióban is a prioritások között szerepel. A bizottság egy korábbi elképzelése szerint például terroristának lenne tekinthető az, aki alapvetően meg akarja változtatni az unió politikai, gazdasági és szociális szerkezetét. Az elképzelés még a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követő zavaros időkben merült fel, és nem világos, hogy például az új alkotmány vagy esetleg a nyugdíjrendszer reformja eme kategória alá esne-e?

A Le Soir október elsejei cikke, amely a brüsszeli bírósági ítéletről beszámol, a konkrét bizonyítékon kívül tulajdonképpen mindent felsorol, amit a terrorizmusról egy átlagolvasónak tudnia kell. Csőszkunyhóról (A Rajk-per egyik fontos kelléke – a szerk.) azonban nem esik szó. Ez egy ipari ország.

A terminátor

Itt Európában csak az osztrákok tudtak felhőtlenül örülni Schwarzenegger kaliforniai győzelmének. A Die Presse például több oldalt szentelt a híressé vált honfitárs méltatásának, kiemelve, hogy „Arni” győzelmével Ausztria ismét felkerült a térképre. Ad Melkert, a holland munkáspárt valamikori vezetője azonban egészen más hírokat penget. A volt munkáspárti vezető – aki miután pártja 2002-ben elvesztette a választásokat, a konzekvenciákat levonva a Világbanknál keresett egy igazgatói állást – a holland De Volkskrantban arra figyelmeztet, hogy „a demokrácia veszélyben van, ha média cézárok, hírességek és pénzügyi érdekek játékszerévé válik”.

A Guardian egyenesen sokkolta a kaliforniai választási eredmény: „Schwarzenegger kormányzóvá választása a legnagyobb politikai tréfa, amióta Hartlepool egy majomruhába öltözött embert választott polgármesternek”.

Az utalás megértéséhez tudni kell, hogy az Anglia északkeleti tengerpartján fekvő városka 2002-ben egy független jelöltet, a helyi futballcsapat majomnak öltözött kabalaemberét választotta polgármesternek, aki 60 százalékos választási eredményével messze megelőzte a második helyre szorult munkáspárti jelöltet. A Downing Streetet kétségbeejtő választási eredmény azonban talán a városka lelkiismeret-furdalásának is köszönhető. Történt ugyanis, hogy a napóleoni háborúk idején egy francia hadihajó roncsaival egy majmot sodort Hartlepoolban partra a víz, akit a matrózok szórakozásból matróznak öltöztettek. Az ellenséget nem ismerő helybeliek a majmot francia kémnek nézték, és – miután nem akart vallani – felakasztották.

A Guardian párhuzamot von Reagan és Schwarzenegger között, rámutatva, hogy Reagan, akit 1966-ban választottak meg Kalifornia kormányzójának, majd 1980-ban az Egyesült Államok elnöke lett, legalább egy évtizedig készült erre a szerepre. Különbséggé emeli ki az újság azt is, hogy míg Reagan kitűnően tudta felolvasni a számára megírt beszédek, Schwarzenegger alig tud hangosan kimondani egy amerikai mondatot.

Az European Voice szerkesztőségi cikkében arra mutat rá, hogy Schwarzenegger megválasztását az európai politikai berkekben meglehetősen ellenszenvvel fogadták, mert az európai politikusok a Palazzo Chigi jelenlegi lakójától (vagyis Berlusconi-től) eltekintve az „intelligentsia” köréből rekrutálódna. Bár azután maga a lap is megjegyzi, hogy ez az intelligencia azért kevés volt ahhoz, hogy Európát a gazdasági növekedés útjára terelje.

Mindehhez talán annyit tehető hozzá, hogy bármi is a véleményünk Reaganról és az amerikai politikai rendszerről, tény, hogy Reagan alatt Amerika szuperhatalommá vált, míg a színész gazdaságpolitikáját felületesen másoló európai „intelligentsia”, ha nem akarjuk nagyon szépíteni a dolgot, tulajdonképpen csődbe vitte Európát. A csődöt nem is annyira a lényegesen lassabban növekvő, sőt már-már stagnáló gazdaság, a magas munkanélküliség, hanem a korábbi technológiai rés szakadékká növekedése jelenti. Most pedig annak a Berlusconi-nak a gazdasági programjával akarnak kimászni a válságból (gondolok itt a minap elfogadott 220 milliárd eurós közlekedésfejlesztési programra), akit az európai sajtó semmire sem becsül. Ez a sajtó, amely hetekig foglalkozott a Berlusconi programbeszédébe állandóan bekiabáló szocialista képviselőnek odavetett megjegyzéssel, egy szót sem szólt magáról a programról, amelybe az eredeti gondolatokra nem igazán képes „intelligentsia” most belekapaszkodni.

Jövő júniusban Európában is választások lesznek, az európai választási rendszer azonban nem teszi lehetővé, hogy a nép közvetlenül válasszon elnököt magának. Így nem fenyeget bennünket az a veszély, hogy mondjuk a szélesebb közvélemény számára teljesen ismeretlen Romano Prodi (a bizottság elnöke, európai miniszterelnök) helyett mondjuk Gérard Depardieu-t vagy Sophia Lorent válasszuk meg elnökünknek, bár lehet, az utóbbiakkal jobban járnánk.

Bizottsági félelmek

Semmi kétség, Budapest 2004 májusától az Európai Unió egyik fontos adminisztrációs központja lesz, amely nagyfokú önállósággal és a helyi sajátosságokra való tekintettel hajthatja végre a bizottság döntéseit.

Brüsszelben több száz különböző bizottság működik, de „bizottság” csak egy van, az Európai Bizottság, amely az unió legfőbb irányító szerve: itt kezdeményezik a különböző törvényeket, itt ellenőrzik azok végrehajtását, és itt döntenek a lehetséges szankciókról, ha egy tagország nem teljesíti kötelezettségeit, mondjuk, például túllépi a költségvetési hiány megengedett mértékét.

A bizottságot úgy kell elképzelni, mint a hazai minisztériumok összességét, ahol az egyes minisztériumokat „directorate general”-nak, vagyis főigazgatóságnak hívják, de a brüsszeli hivatali konyhanyelvben csak „didzsiként” emlegetik őket. Jelenleg összesen 35 „didzsi” van, amelyek részben lefedik az egyes gazdaságpolitikai területeket, részben a külső kapcsolatokkal és egyéb általános feladatokkal foglalkoznak. A bizottság élén 20 commissioner áll, akiknek nevét magyarra „bizottsági tagként” fordítják, mert a természetesebben hangzó „komisszár” már más, hasonló funkcióra foglalt. Az új alkotmány csak 15 teljes jogú bizottsági tagot ismerne el, és a 25 ország meghatározott rotáció szerint adná a bizottsági tagokat. Ezt az elképzelést azonban a jelenlegi bizottsági elnök, Romano Prodi és az újonnan csatlakozók hevesen ellenzik.

Egy brüsszeli tanácsadó cég, a Burson-Marsteller nemrég a bizottság (az apparátus) 30 magas rangú hivatalnokát kérdezte meg arról, hogy hogyan látják a kibővített Európai Unió jövőjét. Az interjúkból (Enlargement 2004, Big Bang and aftershock, Bursen-Marsteller) kiderült, hogy a bizottság vezető tisztségviselői némi aggodalommal néznek a robbanásszerű bővítés következményei elé. Megítélésük szerint az új tagországoknak nehezen megoldható feladatot jelent a csatlakozási tárgyalások során vállalt kötelezettségek teljesítése, különösen a környezetvédelem terén. „Nehéz évek elé nézünk” – fogalmazott az egyik megkérdezett, „belesodrótunk (a bővítésbe), és most ezt valahogy működőképessé kell tennünk”. Volt olyan vélemény is, hogy a bővítést legalább tíz évvel el kellett volna halasztani, hogy a csatlakozó országok valóban felkészülhessenek a tagságra, de hát a „történelmi lehetőséget” meg kellett ragadni. A bizottság vezető tisztségviselői leginkább Lengyelországtól tartanak, aki „rendkívül makacs”, és „agresszíven védi nemzeti érdekeit”. Magyarországgal kapcsolatban ilyen aggodalmak nem merültek fel.

Az első összecsapás a nettó befizetők és az új tagországok között már 2004-ben, a 2007–2013-as költségvetés vitájának megkezdésekor várható, amikor is az új tagországok mindent meg fognak tenni a strukturális alapok növelése és a javukra való árcsoportosítása érdekében. Jelenleg a tagországok GDP-jük 1,27 százalékát fizetik be a közös költségvetésbe. Arra a kérdésre, hogy ez elég lesz-e az új országok felzárkóztatásához, az egyik interjúalany így válaszolt: „sokkal többre van szükségünk, ha valóban integrálni akarjuk őket”. A hozzájárulások emelése azonban távolról sincs napirenden.

A rosszléti állam

A Bundestag a minap szavazott Gerhard Schröder Agenda 2010 elnevezésű reformcsomagjáról, és a német kancellár a brüsszeli Európa-csúcsot otthagya – államának képviselét Jacques Chiracra bízva – sietett haza, hogy személyes jelenlétével vegye rá a vonakodó pártját a reformok támogatására.

Schröder nem alaptalanul érezte úgy, hogy tennie kell valamit. Németországban a gazdaság három éve stagnál, a munkanélküliség tíz százalék, a fejlett országok között a legnagyobb, a költségvetés hiánya messze túl van azon, amit a stabilitási és növekedési paktum megenged. A bajok orvoslására kidolgozott és már a tavasszal bejelentett reformcsomag egészségügyi, a nyugdíjrendszert érintő, adózási és munkaerő-piaci részekből áll. A reformok természetét illetően a Die Zeit nem hagyott kétséget, amikor annak várható hatásáról olyan karikatúrát közölt, amelyen a német címerállat, a sas meghúzza nadrágszíját. Az üzenet világos. A jóléti korszaknak vége. A németek nagy része hitetlenkedve és elbizonytalanodva nézi az új fejleményeket. Mint Michael Nauman írta szintén a Die Zeitben: „A németek teljesen tanácstalanok a szociális reformokat illetően. Minden annyira bonyolult lett. Németország olyan óragyárhoz hasonlít, ahol senki sem tudja, hogyan kell egy óraszerkezetet összeállítani. A kalapács nem sokat segíthet. A nemzet fele hiába keresi a fényt az alagút végén. Olyan sötétnek látja a jövőjét, mint egy fekete lyuk.” Hogy a németek sötétben látnak, azon nem kell csodálkozni, hiszen a közel ötmillió állástalan jelentős része tartósan munkanélküli.

Az unióban uralkodó neoliberális elmélet magyarázata szerint azonban a munkanélküliség önkéntes, és abból fakad, hogy a munkanélküliek az adott körülmények között jobban preferálják a szabadidőt a munkavégzésnél. A reform is ebből indul ki. Wolfgang Clement gazdaságügyi és munkaügyi miniszter szerint „el kell érni, hogy a munkanélküliek, ha egy állásajánlatot kapnak, azt előnyösnek találják”. Ezt a reform úgy próbálja elérni, hogy a fizetéssel arányos, annak jó esetben az ötven százalékát elérő munkanélküli segély idejét az eddigi 36 hónapról 12 hónapra szállítják le, ezt követően a delikvens korábbi fizetésétől függetlenül a szociális segéllyel azonos összegű járadékot kap.

A szabadpiaci elveket hirdető közgazdászok és ipari vezetők, mint például Michael Rogowski, a német ipari egyesületek elnöke, lelkesen támogatják a reformokat. Sokan azonban nem hisznek a jóléti államot felszámoló reformok üdvöztető voltában. Werner Schulz például, aki a német szociáldemokraták koalíciós partnerét alkotó Zöldek képviselője, kijelentette, hogy nem szavaz a reformcsomagra, mert az nem sokban fogja megváltoztatni a munkanélküliség helyzetét, és a pártot rossz irányba viszi.

Ha figyelembe vesszük, hogy a szabadpiac híveinek immár két évtizedre visszanyúló ígéreteiből eddig semmi sem valósult meg, a német zöld képviselőnek alighanem igaza van.

Egyelőre azonban nem a Werner Schulzhoz hasonlókat határozzák meg az unió politikáját, amely ha a schröderi úton megy tovább, lehet, hogy valóban megvalósítja Európa keleti és nyugati felének kiegyenlítését, de egyáltalában nem abban a formában, amelyre Európa lakói áhítoznak.

Multikulturális Európa

Strasbourgban a múlt héten fórumot tartott az Európa Tanács a társadalmi kohézióról és a szociális biztonságról, a bevándorlók integrálásáról az európai társadalomba. A témakör főelőadója, Ans Zwerver a holland szocialisták képviselőjeként azt hangsúlyozta, hogy az integrációt célzó politikának segítenie kell a bevándorlókat, hogy megtalálják helyüket abban a társadalomban, ahol élnek, és fejleszteni tudják képességeiket, miközben megtartják kulturális és etnikai identitásukat. A többségi lakosságot meg kell ismertetni a bevándorlók jogaival, kultúrájával és tradícióival. A multikulturális társadalmaknak támogatniuk kell a kulturális különbségeket, rámutatva azok értékeire, de semmilyen körülmények között nem igazolhatják az alapvető emberi jogok megsértését vallási, kulturális tradíciók alapján. A kulturális különbségek figyelembevételének az emberi jogok, a demokrácia és a törvények tiszteletben tartásán kell alapulni mind a helyi lakosság, mind a bevándoroltak részéről.

A jó szándék azonban kevésnek bizonyulhat, ha a bevándoroltak integrálására nincsenek meg a megfelelő eszközök. A legtöbb országban integrációs tanfolyamokkal próbálják segíteni őket, ahol a helyi nyelvet és szokásokat tanítják. A források azonban elégtelenek. Egy holland felmérés szerint például a bevándoroltaknak csak egytizedét tudják megfelelő oktatásban részesíteni. A megoldást nehezíti, hogy az etnikai megkülönböztetések tilalma miatt nincs megfelelő statisztika az etnikai kisebbségekről, így az integráció erőforrásigényéről sem lehet képet kapni. Az Eurostat egy kiadványa szerint az unióban tizenkilencmillió olyan ember él, akinek nincs helyi állampolgársága. Ebből hatmillió más EU-országból érkezett, a fennmaradó tizenhárommillióból pedig mintegy hárommillió lehet a közép-európai és tízmillió a Törökországból és Európán kívülről származók száma.

Európa két legnagyobb etnikai kisebbsége a mozlím és a roma lakosság. A mozlímok számát a két fő fogadóországban, Franciaországban és Németországban összesen nyolcmillióra becsülik, ebből ötmillió Franciaországban él, és a lakosság tíz százalékát teszik ki. A roma lakosság számát Európában 8-10 millióra becsülik, ebből ötmillió él Közép-Európában. Az Egyesült Királyságban az utóbbi évtizedekben gyorsan növekvő etnikai kisebbségek létszámát jelenleg négymillióra becsülik.

Az integráció azonban nem csak anyagi kérdés. Egy holland felmérésben azt kérdezték meg a többségi lakosságtól és az etnikai kisebbségektől, hogy az integráció érdekében a bevándoroltaknak el kell-e fogadniuk a holland normákat és értékeket. A többségi lakosság 67 százaléka azt válaszolta, hogy ez az adaptáció nagyon fontos, a törököknek és marokkóiaknak azonban csak 20 százaléka értett ezzel egyet. Amikor azt kérdezték, hogy az etnikai kisebbségeknek milyen mértékben kell elfogadniuk a holland életmódot, a hollandok 91 százaléka válaszolta, hogy teljesen vagy nagy mértékben, míg a bevándoroltaknak csak a fele adott ilyen választ.

Bizonyítványosztás

A héten tette közzé a csatlakozó országokkal kapcsolatos, immár utolsó jelentését az Európai Bizottság, amelynek lényege, hogy a jelöltek „a legtöbb területen készen lesznek a csatlakozásra, még ha kisebb igazításra szükség is lesz néhány esetben”. A vizsgált 1400 kérdés 70 százalékában a dolgok a tervezett ütemben haladnak előre, 27 százalékban még növelni kell az erőfeszítéseket, és csak három százalék, konkrétan 39 eset az, ahol a bizottság aggodalmát fejezte ki a dolgok állása miatt. A 39 problémát jelző figyelmeztetésből Lengyelországnak jutott a legtöbb, de Verheugen szerint nem azért, mert rosszabb, mint a többi, hanem csak azért, mert ez az ország a legnagyobb. A bővítési biztos meg volt győződve, hogy az említett problémák a csatlakozásig megoldhatók, ha pedig nem, akkor a bizottság megteszi a szükséges intézkedéseket. A negatív konzekvenciák a csatlakozókat fogják érinteni. A vizsgálat a fő problémákat az élelmiszerek biztonságánál találta, feltehetően azért, mert a csatlakozó országok termékei közül ezek azok, amelyekre az uniónak a legkevésbé van szüksége.

A jelentés szerint mind Bulgária, mind Románia jelentős haladást ért el, és a bizottság feltett szándéka, hogy 2007-ben mindkét országot behozza az unióba. Törökország is számottevő haladást mutat, de az emberi jogok tekintetében van még javítanivalója. A vitában Hans-Gert Pötering, a néppárti frakció német vezetője, aki az uniós átlagnál őszintébbnek tűnő vezető, felvetette: Törökország kapjon kivételes partnerséget. Ezt persze úgy kell érteni, hogy a tagság helyett. Az unióban ugyanis a nagy lélekszámú iszlám országtól úgy félnek, mint a tüztől – ám a politikai korrektség ezt nem engedi nyíltan kimondani. Talán az egyetlen kivétel Giscard d'Estaing, aki nem egyszer kifejezte véleményét, hogy Törökország nem lehet az EU tagja. A kérdés még sokáig függőben marad, mert az Egyesült Államok – közel-keleti érdekei miatt – hatalmas nyomást gyakorol az Európai Unióra Törökország felvétele érdekében.

Az osztályzatokat tekintve Pötering megemlítette, hogy a jelenlegi tagországok nem mutatnak valami jó példát a csatlakozóknak, és Verheugen is elismerte, hogy a csatlakozók és a jelenlegi tagok alkalmazkodási teljesítményét összehasonlítva az utóbbiak kerülnének ki vesztesen.

Akadott egy portugál, Luis Quéiro, aki a magyar státustörvény, valamint az otthoni legújabb pénzügyi botrányok tekintetében érdeklődött a bizottság álláspontja felől, Verheugen azonban ezekben a kérdésekben nem kívánt állást foglalni. Magyarország és Románia megegyezett, mondotta, Szlovákiával a tárgyalások folyamatban vannak, és ha nem születik megegyezés, az uniós szabályok lesznek érvényesek, amelyek tiltják a nemzetiség alapján való megkülönböztetést. Ami a pénzügyi botrányokat illeti, Verheugen azt a magyar belpolitikai élet részének tekintette.

Végül is a jelentés alapján biztosra vehető, hogy Törökország kivételével minden jelentkező rövidesen az unió tagja lesz. Ez azonban nem az egyes országok felkészültségével van kapcsolatban. Elég egy pillantást vetnünk az unió költségvetésére, és kiderül, hogy a 80-100 milliós közép-európai piacot az unió GDP-je egytized százalékáért vásárolta meg, ami rossz üzletnek semmiképpen sem mondható.

Távolodó nagy testvér

Időlegesen még az Eurostat-tügyet is elhomályosította az Eurobarométer legutóbbi felméréséből kerekedett botrány – az unió lakosságának 59 százaléka Izraelt tekinti a világképét leginkább fenyegető államnak –, amely pedig itt, Brüsszelben egyre inkább egy folytatásos dráma jellegét veszi fel. Romano Prodi, a bizottság elnöke igyekezett is magát elhatárolni az eredményektől, és azt hangsúlyozta, hogy a bizottság nem a közvélemény-kutatási eredményekre építi politikáját. Szavainak őszinteségéhez kétség nem férhet, hiszen a bizottság politikájának kialakításában eddig sem vette figyelembe az európai közvéleményt, amit az is bizonyít, hogy a jelenlegi alkotmánytervezet néhány igen fontos pontjában éppen az ellenkezője annak, amit az unió lakosságának nagy többsége – ugyancsak az Eurobarométer egy korábbi felmérése szerint – kívánna. A külügyekkel foglalkozó biztos, Chris Patten már egy árnyalattal eltérőbb hangot ütött meg, amikor a parlament külügyi bizottságában azt mondta, hogy bár a közvélemény-kutatói kérdőív által feltett kérdés „nyers” lehetett, abszurd dolog lenne 7500 emberhez visszamenni, és azt mondani nekik, hogy változtassák meg véleményüket.

Valójában az inkriminált kérdés csak egy volt a sok közül, amelyet a bizottsághoz tartozó Eurobarométer az unió állampolgáraitól megkérdezett. A vizsgálat elsősorban az iraki háborúnak az európai közvéleményre gyakorolt hatását, illetve az unió állampolgárainak az iraki újjáépítéssel kapcsolatos elképzeléseit kívánta felmérni, és legfontosabb eredménye az volt, hogy az európai közvélemény 68 százaléka az Irak elleni katonai akciót indokolatlannak tartotta. Az elutasítás aránya Görögországban volt a legmagasabb, a dánoknál a legalacsonyabb, de ami érdekesebb, hogy még a katonai akcióban közvetlenül részt vevő Nagy-Britanniában is a megkérdezettek több mint a fele indokolatlannak tartotta a háborút. Az európaiak Irak újjáépítését, az átmeneti periódus levezénylését az ENSZ-re bíznák (60 százalék), míg a finanszírozás költségeit meghagynák a háborút kezdeményező amerikaiaknak (65 százalék). Az sem érdektelen, hogy a feltűnést kiváltó kérdés, a világbéke fenyegetése tekintetében az Egyesült Államok, Észak-Koreával és Iránnal holtversenyben a második helyre került.

E felmérés végül is azt jelzi, hogy a szovjet blokk összeomlásával kialakult új geopolitikai helyzetben az Egyesült Államok és Európa egyre inkább eltávolodik egymástól. Eltérők a gazdasági érdekek, amelyek leglátványosabb formában a mezőgazdaság és az acélipar esetében bukkannak felszínre. Eltérők a geopolitikai érdekek, különösen a Közel-Kelet tekintetében, amely esetben Európa sokkal inkább a kölcsönös érdekekre épített gazdasági együttműködésre, mintsem egy, a nyugati típusú demokráciát exportáló keresztes hadjáratra kívánna építeni. És minden fogadkozás ellenére az európai önálló katonai vezetés megteremtése Európa és az Egyesült Államok távolodását jelzi.

E fejleményeket figyelve egyre inkább úgy tűnik, hogy a valamikori nemzetállami versengést a kultúrák vagy a kontinensek közötti versengés váltja fel, és a kultúrák összecsapását előre vetítő huntingtoni világ vagy éppen a kontinensek háborúját vizionáló orwelli kép lassan a megvalósulás útjára lép. Az orwelli vízió annál is életszerűbb, mert a gondolkodást keretekbe szorító „újbeszéd” kísértetiesen hasonlít a ma megkívánt „politikai korrektséghez” (Prodi is ennek megfelelően beszélt), a csokoládéadagok csökkentésének analógiáját felfedezhetjük a jóléti rendszerek „reformjában”, míg minden bizonnyal az az érzésünk sem alaptalan, hogy a „nagy testvér” figyel bennünket.

Új atlanti charta?

Két évvel ezelőtt, amikor rögzítették Bush angliai látogatását, bizonyára nem arra a fogadtatásra számítottak, mint ami az amerikai elnököt ezen a héten Londonban várta. Az amerikai lapok – és nyilvánvalóan a tanácsadók is – jó előre igyekeztek erre felkészíteni az elnököt, aki biztonságos elszigeteltségében a tüntetésből végül is nem sokat láthatott. Jobb is, mert a demonstrálók nem voltak túlságosan udvariasak vele. Egy, a brit parlament egyik sarkánál felállított hatalmas transzparensen például a következő „üdvözlő” szöveg volt olvasható: „Nem megválasztott, nem népszerű, nem intelligens, nem kíváncsi”.

Ellentétben az európaiakkal, az amerikaiak számára 1945-ben nem ért véget a háború, azóta legalább tucatnyi konfliktusban vettek részt, mint ahogy azt az arlingtoni temető közelében lévő, második világháborús Imo Jima-i emlékmű alapzatára akkurátusan, arany betűkkel mindig fel is vésik. Ezért azután az Amerika-ellenes tüntetések szerte a világon mondhatni a mindennapi politikai élet részévé váltak. A londoni azonban azért volt más, mint a többi, mert ez Amerika legfőbb szövetségésénél és talán egyetlen barátjánál történt.

A britek közel fele azonban továbbra is kiáll az Amerikával való összefogás mellett. Ezeket az érzéseket legutóbb Daniel Johnson, a konzervatív és eléggé befolyásos Daily Telegraph véleményírója fejtette ki egy új atlanti charta megkötését javasolva. Az eredetét a második világháborúban, 1941 augusztusában Churchill és Rooseveltt köthette, amikor közös nyilatkozatban foglaltak állást az „agresszióval fenyegető népek” lefegyverzése mellett. A cikkíró szerint ez az eszme maradt mindmáig az angol–amerikai kapcsolatok alapja, amelyre legújabbban Szaddám Husszein közös erőfeszítéssel történt eltávolítása mutatott példát.

Daniel Johnson szerint a közös célok elérése ezen charta megújítását igénylik. A szerző így fogalmaz: „Most már túl késő, hogy a közelgő transzatlanti rivalizálásra figyelmeztessünk. A rivalizálás jelen van és valószínűleg még elkeseredettebbé válik, mivel a két oldal alapvetően különbözik a veszély felismerésében. Az angolszászok számára az iszlám egy azonnali, fenyegető veszély. Az európaiak viszont hajlamosak a mozlim radikalizmus erősödését egy olyan belső jelenséggé felfogni, mint ami az öregedő kontinens elkerülhetetlen végzete”. Ez a különböző felfogás magyarázza a különböző válaszokat: „Míg az angol–amerikai hatalom kész szembeszállni a fenyegetéssel, az európaiak meg kívánnak egyezni a belső ellenséggel”. A szerzőt Európának az iszlámmal szemben tanúsított politikája a második világháború előtti európai politikára emlékezteti, és arra hivatkozik, hogy néhány jelentős washingtoni véleményformáló támogatja az új atlanti charta gondolatát.

Az utóbbiban aligha lehet kételkedni, mégsem valószínű, hogy egy új atlanti charta a közeljövő realitása lenne. Európának azonban, ha öregszi is, annyi figyelme kell hogy maradjon, nehogy a Daniel Johnson és washingtoni elvbarátai által képviselt érdekek egy reménytelen konfliktus mocsarába rángassák bele.

Euróval az unió ellen

Az Euroland, az eurót bevezető tizenkét ország pénzügyminiszterei hajnalig tartó elkeseredett vita után az elmúlt kedden megegyeztek abban, hogy felfüggesztik a bizottság Németország és Franciaország ellen kezdeményezett büntetőeljárását. A megszegő és több milliárd euróval fenyegető büntetés helyett mindössze felszólították a stabilitási és növekedési paktumot immár évek óta megszegő két országot, hogy költségvetési hiányukat 2005-ig csökkentsék az előírt 3% alá.

Pedro Solbes, a gazdasági és pénzügyekért felelős európai biztos (az EU gazdasági és pénzügyminisztere) igencsak csalódott volt a döntés miatt. Kijelentette, hogy a pénzügyminiszterek által elfogadott határozat sem szellemében, sem pedig betűjében nem követi a közösen elfogadott szabályokat, és azt is érzékeltette, hogy esetleg az Európai Bírósághoz fordul a stabilitási és növekedési paktumban lefektetett elvek alkalmazásának kikényszerítése érdekében. Az Európai Központi Bank vezetői is elégedetlenek voltak a határozattal, azt komoly veszélynek, az uniós egyezmények nyílt megsértésének nevezték. A határozatot leghevesebben három kisebb ország: Ausztria, Finnország és Belgium ellenezte, amelyhez – meglepetésre – Spanyolország is csatlakozott. Olasz diplomaták attól tartanak, hogy Aznar spanyol elnök meg akarta mutatni, hogy a december elején tartandó kormányközi értekezleten a végsőkéig fog harcolni azért, hogy a Nizzában kialakult szavazati súlyokat az alkotmány ne változtassa meg a már most is túlzott hatalommal rendelkező nagyobb országok javára. A franciák szerint viszont Aznar egyszerűen csak dühös, amiért korábban megakadályozták, hogy az unió (és a világ) első termonukleáris kutatóközpontja Spanyolországban épüljön fel.

Dühös volt a német pénzügyminiszter, Hans Eichel is, mert Németország mindent megtett, amit a bizottság javasolt, ennek ellenére megalázó módon meg akarják büntetni. „Solbes azt mondta nekünk, hogy hajtsunk végre strukturális reformokat, megtettük. Aztán azt mondta, hajtsunk végre adócsökkentést, megtettük. Most meg azzal jön elő, hogy még hatmilliárd euróval faragjuk le a költségvetést, amikor a belső kereslet tíz év óta a legalacsonyabb” – mondotta Walter Schöler, a német parlament szociáldemokrata költségvetési szakértője. Az elkeseredett vitára jellemző, hogy a döntést követő sajtótájékoztatón a soros elnökséget adó és a kompromisszumos határozatot kidolgozó olasz pénzügyminiszter, Giulio Tremonti és az unió pénzügyekért felelős biztosa, Pedro Solbes még csak nem is nézett egymásra.

A baj azonban valószínűleg nem annyira a pénzügyminiszterekben, mint inkább magában a pénzügyi unióban van. Milton Friedman, az Európai Bizottság által követett neoliberális gazdaságpolitika atyja mindig is kétkedéssel tekintett uniós tanítványainak tevékenységére, az euró bevezetését pedig éppenséggel kapitális hibának tartotta. Friedman szerint az euró legfeljebb 10–15 évig fog létezni, utána mindenekelőtt a tagországok között meglévő kulturális és gazdasági különbségek miatt, felbomlik. „A valószínű eredmény az lesz, hogy az euró az egyes országok közötti politikai feszültségeket felerősíti, mert azokat a gazdasági problémákat, amelyeket a valutaátváltási arányok megváltoztatásával meg lehetett volna oldani, a tagországokat súlyosan megosztó politikai kérdésekké változtatja át. A politikai egység létrehozhatja egy pénzügyi unió előfeltételeit, de olyan közös monetáris politika erőltetése, amelyhez nincsenek meg a szükséges feltételek, akadályokat fog gördíteni a politikai egység megteremtése elé” – mondotta még 1997-ben.

Az euró bevezetése óta még két év sem telt el, és a friedmani jóslatok máris beigazolódni látszanak. Lehet, hogy egy európai unió megteremtésének legfőbb ellensége éppen az euró lesz?

Európai advent

Az idei adventi várakozás más lesz, mint a többi, mert karácsonyig kiderül, hogy az európai országok vezetői képesek lesznek-e kölcsönösen elfogadható megoldást találni az utolsó lényeges nézeteltérésre, az Európai Tanácsban való szavazásra.

A vita megértéséhez tudni kell, hogy a jelenlegi tizenöt uniós ország esetében az egyes országok szavazatai, az ország népességétől függően, két szavazat (Luxembourg) és tíz szavazat (a négy legnagyobb ország) között változnak. A döntéshozatal minősített többséggel történt, ami 62 szavazatot jelentett az összesen lehetséges 87-ből. A nizzai egyezmény ezt a rendszert fejlesztette tovább, úgy, hogy majdnem azonos súlyt adott a 80 milliós Németországnak (29 szavazat), és a 40 milliós Lengyelországnak és Spanyolorzágnak (egyenként 27 szavazat).

Az alkotmánytervezet azonban elvetette a Nizzában nagy nehezen kiizzadott arányokat és egy, lényegében létszámarányos szavazati rendszert alakított ki. Az alkotmánytervezetben lefektetett elvek szerint az unió legfőbb döntéshozó szervében, az Európai Tanácsban a javaslatok elfogadásához úgynevezett kettős többség kell, ami egyrészt a tagállamok többségét jelenti (vagyis 13-at a 25-ből), másrészt ezen államoknak egyben a lakosság legalább hatvan százalékát is kell reprezentálniuk.

Ha a szavazatok arányait összehasonlítjuk, kiderül, hogy a nizzai szerződés a döntéshozatalban lényegesen nagyobb súlyt adott Lengyelországnak és Spanyolorzágnak, mint a jelenlegi alkotmánytervezet, és e változtatásba ezek az országok nem akarnak belenyugodni. Az egyre hevesebb vita akkor érte el a forrponjtát, amikor a múlt héten a német származású bővítési biztos, Günter Verheugen dühösen lengyel parlamenti képviselők fejéhez vágta: „Ha Lengyelország így kezdi uniós tagságát, bánom mindazt az erőfeszítést, amelyet Lengyelország érdekében tettem.”

A lengyelek azonban egyelőre nagyon határozottaknak látszanak. A lengyel külügyminiszter, Włodzimierz Cimoszewicz kijelentette, hogy Varsó meg fogja akadályozni, hogy az alkotmányt jelen formájában elfogadják, és azzal vádolta a nyugat-európai kormányokat, hogy lekezelően bánnak keleti szomszédaikkal.

Berlin viszont ragaszkodik egy olyan szavazási rendszerhez, amely tükrözi a népességi arányokat. Joschka Fischer szerint a nizzai egyezmény rossz volt és az alkotmány által javasolt változtatások elkerülhetetlenek, ha egy életképes szavazási rendszert akarunk létrehozni.

Varsó szerint az a méltatlankodás, amely néhány nyugati ország esetében tapasztalható, abból a tényből fakad, hogy a csatlakozó országokat nem kezelik partnerként, még Lengyelországot sem. „Nem maradunk csendben” – jelentette ki Cimoszewicz, „sajnos még sokan vannak az Európai Unióban, akik a bővítést mint a szegény európai rokonnak nyújtott kegygyakorlást fogják fel”. A lengyel álláspont támogatást kapott a britektől, akik szerint 2009-ig a Nizzában kidolgozott rendszert lehetne működtetni. Erre a kompromisszumra hajlanak az elnökséget adó olaszok is. Gianfranco Fini olasz miniszterelnök-helyettes kijelentette, hogy „ami Spanyolország és Lengyelország ellenállását illeti, optimisták vagyunk, mert egyik sem olyan meggondolatlan, hogy az alkotmány összeomlását okozza. Mind a jelenlegi, mind a leendő tagállamok jól ismerik azt a tradíciót, amely szerint érzékeny kérdésekben az állam- és kormányfők nagyon gyakran az utolsó éjszakán egyeznek meg”.

Fininek, aki az éppen betegeskedő Berlusconi helyettesítette a múlt héten, alighanem igaza lesz: mire kigyúlnak a karácsonyi gyertyák, Magyarország más 24 országgal egyetemben minden bizonnyal egy szövetségi állammá válik. A viták és a mögöttük lévő érdekek fényében azonban kérdéses, hogy vajon hosszú életű lesz-e, ami most születik.

Nyulat a kalapból

Az Európai Tanács (ET) szavazási rendjének eldöntése a most folyó kormányközi konferencia csúcstalálkozójának legfontosabb kérdése. Spanyolország és Lengyelország ragaszkodik a Nizzában elfogadott elvekhez, melyek e két országnak közel azonos súlyt adnak az ET-ben, mint a kétszer akkora lakosságú Németországnak.

Többen azzal vádolják Lengyelországot, hogy csak a saját érdekeit tartja szem előtt, amikor a nizzai szavazási rendszerhez ragaszkodik. Włodzimierz Cimoszewicz külügyminiszter azonban ezt vitatja. Kijelentette: „Az új szavazási rendszer drámaian csökkenti a csatlakozó országok befolyását, és erősíti a négy legnagyobb és legerőteljesebb ország pozícióját. Lehet, hogy az új szavazási rendszer hatékonyabb, de veszélyt jelent az európai integráció számára, mert a legnagyobb országok túlzott dominanciájához vezet.” Mindehhez még hozzátette, felelőtlenség lenne aláírni egy, a nizzai rendszertől eltérő egyezményt, mert a lengyel nemzetgyűlés azt úgysem ratifikálná.

Németország és Franciaország viszont ragaszkodik az új szavazási rendszerhez, mert – megítélésük szerint – a 25 tagországot magában foglaló unió másképpen nem lesz kormányozható. A németek és a franciák egyébként készek együttműködésük további elmélyítésére, létrehozva a már régóta emlegetett kétsebességű Európát, ha az alkotmány kérdésében végül is nem sikerülne megegyezésre jutni.

A minősített többségi szavazáson túl azonban más kérdésekben is megosztottak a leendő tagországok. Tony Blair például adózási, védelmi és külpolitikai kérdésekben akarja fenntartani az egyes országok jogát ahhoz, hogy önállóan dönthessenek, mert – mint a CNN-nek nyilatkozta – „Európa mégiscsak nemzetállamokból áll”.

Az ír miniszterelnök az el nem kötelezett (semleges) országokat igyekszik egy csapattá formálni annak érdekében, hogy az Európai Tanácsban hatásosan tudják képviselni szempontjaikat. Bertie Ahern megkereste a másik öt országban lévő partnereit, hogy egyeztessék álláspontjaikat. Az eredeti alkotmány kölcsönös védelmi klauzulája ugyanis azt mondja ki, hogy ha egy uniós országot megtámadnak, a többieknek a segítségére kell sietniük. A legutóbbi módosítás, amivel az olasz elnökség kedden előállt, már azt tartalmazza, hogy „a védelmi klauzula nem érinti egyes országok egyedi védelmi politikáját”.

Romano Prodi közben arra figyelmeztette a kormányfőket, kerüljék el, hogy az alkotmány végső vitája szégyenletes lóvászári alkuvá degradálódjon. Sokak szerint a megoldás kulcsa Aznar spanyol miniszterelnök kezében van, mert ha ő beadja a derekát, akkor Lengyelország egyedül tarthatatlan helyzetbe kerül. A befolyásos European Voice a csúcstalálkozót háromesélyesnek minősítette. Az olasz miniszterelnök, Silvio Berlusconi azonban bizakodó, és kijelentette, van a zsebében egy megoldás, amelyet csak az utolsó pillanatban húz ki majd onnan. Ha Berlusconinak tényleg sikerül valamilyen kompromisszumot elérnie, kétségtelenül őt tekinthetjük az unió legtehetségesebb bűvészenek.

Erőltessük-e azt, ami nem megy?

Végül is a nyúl nem jött elő a kalapból, Berlusconi művészete sem volt elég ahhoz, hogy az érdekelteket kompromisszumra készítse, pedig legalább négy különböző javaslatot tett le eléjük. A maga szempontjából mindenkinek igaza van. Lengyelország (és Spanyolország) nem akar olyan Európai Uniót, amelyben nem tudja érdekeit kellően megvédeni, Németország pedig nem hajlandó olyan uniót finanszírozni, amelybe nincs elég beleszólása. Valójában nem a vitatkozó országokkal vagy vezetőikkel, magával az alkotmánnyal van a baj: olyan szoros együttműködést feltételez, amilyenre Európa egyszerűen nincs felkészülve.

Mint a konvent elnökségének egyik tagja, Gisela Stuart megjegyezte: „a retorika és a valóság közötti szakadék túl nagy. Túl sok ember van Európában, aki nagyon nehezen tud választ adni arra a kérdésre, hogy mi is az Európai Unió célja.” Ezt támasztja alá, hogy most először az Eurobarométer azt jelzi, az unió elfogadottsága ötven százalék alá csökkent.

Európának határozott balszerencséje, hogy amikor megnyílt a lehetőség a kontinens egyesítésére, meglehetősen szerény képességű vezetők állnak az egyes országok élén, akik sokkal inkább a saját újrávalásztásukkal vannak elfoglalva, mintsem azzal, hogy vonzó perspektívát dolgozzanak ki Európa népeinek. Hiányzik egy De Gaulle, Churchill vagy egy Adenauer, akinek meglenne a tekintélye és egyben az elképzelése is arról, hogyan, milyen célok eléréseért működhetnének együtt a kontinens népei. Ehelyett a konferencia kudarcát mindenki a maga politikai ellenfeleinek támadására használja fel. Prodi például Berlusconit okolta a kudarcért, bár később, amikor az Európai Parlament legutóbbi ülésén a szocialisták nekiestek az olasz elnökségnek, kénytelen volt védelmébe venni. Vannak, akik Chiracot hibáztatják, mert annyira fontos volt neki a nizzai csúcs sikere, hogy kikényszerített egy végül is elfogadhatatlannak bizonyuló szavazási rendszert. Megint mások Spanyolországot és Lengyelországot kárhoztatják merevségükért. Hat ország – a legnagyobb befizetők – levelet írtak a bizottság elnökének, Prodinak, hogy a nemsokára tárgyalásra kerülő 2007–13-as költségvetésben a nemzeti hozzájárulást, a GNI-t 1,27 százalékról egy százalékra csökkentsék, ami természetesen elsősorban a leginkább támogatott országokat, közöttük Spanyolországot és Lengyelországot sújtaná.

Az alkotmány körüli vita azonban nem hátráltatja az unió bővítését, ami az elfogadott menetrend szerint halad előre, és új alkotmány hiányában a már meglévő intézmények keretei között fog működni. Ezek az egyezmények nem sokban különböznek a tervezett alkotmánytól, hiszen az alkotmány – a megindító preambulumtól, a szavazási rendszertől és a második fejezet jókívánásaitól (alapvető jogok chartája) eltekintve – a régi egyezmények szövegét vette át.

Peterle a jövő embere?

Peterléről írni régi adósságom. Most, hogy az európai politikusok a karácsony békéjéhez és nyugalomához maguk is aktívan hozzájárulva szabadságra mentek, eljött az ideje annak, hogy bemutassam Aljoz Peterlét, akiről az olvasó még sokat fog hallani.

Mondhatnánk, hogy pályafutását egyszerű miniszterelnökként kezdte Szlovéniában, legalábbis ekkor figyelt fel rá először az európai politikai közvélemény, de ami személyét egzotikussá teszi, az maga az életút, ahogy az egykori kecskepásztor a konvent elnökségének tagja lett.

Aljoz Peterle 1948-ban, szegény vidéki családban született, ahol már tízévesen be kellett kapcsolódnia a család mindennapi megélhetéséért folytatott küzdelmébe. Feladatai közé tartozott, hogy egy távoli kútról naponta vizet hozzon és gondját viselje a család egyetlen vagyonkájának, a mindennapi tejellátást biztosító kecskének. E kecske társaságában töltött idő alatt tanult meg szájharmonikázni, mely képességével alkalmanként a konvent elnökségét is felvidította. Naponta nyolcvan kilométert vonatozott, hogy elvégezze a középiskolát, végül a ljubljanaei egyetemen szerzett diplomát földrajzból és történelemből. Az egyetem után kutató lett a szlovén várostervező intézetben.

Politikai tevékenységét egy underground magazin szerkesztésével kezdte, majd 1989-ben megalapította a Szlovén Keresztényszociális Mozgalmat. 1990 májusában ő lett Szlovénia első szabadon választott miniszterelnöke. Kétéves tevékenysége alatt alakult át a valamikori Jugoszlávia legnyugatibb tartománya független országgá és egyben demokratikus politikai rendszert felmutató piacgazdasággá, mégpedig valamennyi közép-európai ország közül a legsikeresebben. Szlovénia privatizáció címén nem is árusította ki vállalatait és piacait, így a többi közép-európai országtól eltérően nyert az átalakuláson.

Peterle sem volt azonban próféta a saját hazájában. A korábbi korszak szellemiségét híven őrző helyi sajtó gyakran mutatta be tudatlan, politikai képességekkel és tudással alig rendelkező politikusnak. Peterle brüsszeli sikerei után e minősítésüket alighanem kénytelenek lesznek felülvizsgálni.

Peterle 2002-ben a csatlakozó országok képviselőjeként bekerült az európai alkotmányt kidolgozó politikusok belső körébe, a konvent elnökségébe. Energiájával, dinamizmusával és nem utolsósorban széles körű nyelvtudásával számottevő tekintélyre tett szert a konvent vezetőségében olyannyira, hogy az olyan ismert nyugati politikusok, mint Valéry Giscard d'Estaing, Jean-Luc Dehaene vagy Giuliano Amato után talán ő kapta a legnagyobb figyelmet a brüsszeli sajtó részéről.

Peterlét kétségkívül igen figyelemre méltó egyéni tulajdonságai mellett az is segíti, hogy Szlovéniából származik. Szlovénia ugyanis, akárcsak Luxemburg vagy Írország, ideális ahhoz, hogy vezető politikusokat adjon az Európai Uniónak. Szlovéniának nincsenek középhatalmi ambíciói, mint Lengyelországnak, nincsenek vitái szomszédaival, mint Magyarországnak, és nincsenek Benes-dekrétumai sem, mint a Csehországnak. Gazdasági fejlettség szempontjából pedig már induláskor megközelíti az uniós átlagot.

Írástudók Brüsszelben úgy vélik, hogy a jövő júniusi európai parlamenti választások után – a jelenlegi ír származású Pat Coxot követve – ő lehet az Európai Parlament elnöke. Aljoz Peterle története azért figyelemre méltó a számunkra, mert felvillantja mindazt, ami számít, ha egy kis ország politikusa hatással akar lenni az európai nagypolitikára.

2004

39

2004. január 3. (9. oldal)

Meddig bővíthető az unió?

A levélbombák, amelyeket rövid egy hét alatt az Európai Unió vezető intézményei kaptak, szerencsére az ijedtségen kívül semmilyen sérülést nem okoztak. Valószínűleg ez is volt a céljuk. Romano Prodi szóvivője ugyan ezt az anarchisták szakértelmének hiányával magyarázta, de abból, hogy a merényletekért felelősséget vállaló csoport az Európai Parlamentnek nem küldött ilyen bombát, világosan látszik, hogy az anarchisták az unió vezető intézményei közötti hatalommegoszlással tisztában vannak, tehát mégsem nélkülöznek bizonyos szakértelmet.

Az anarchisták akciója nyilvánvalóan elítélendő, szélsőséges cselekedet, arra azonban talán mégis oda kellene figyelni, hogy a bizottság (európai miniszterelnökség) által működtetett közvélemény-kutató intézet, az Eurobarométer legutóbbi felmérése szerint az uniót már csak a megkérdezettek kevesebb mint a fele tartja jó dolognak.

Egyre inkább kitűnik, hogy az unió minden szempontból kezdi elérni az integráció lehetséges határait, és ezt lassan az unió vezetői is felismerik. Chris Patten, az unió külügyi biztosa például a napokban megjegyezte, van egy határ, ameddig az unió terjeszkedni képes. „Világos, hogy 25–30 tagországot nehéz, sőt lehetetlen lesz irányítani” – mondta Patten. Ezt támasztja alá az is, hogy a konventbeli egyetértést követően az alkotmány elfogadása a lengyel és a spanyol ellenálláson meghiúsult. Az eredetileg hat ország által létrehozott unió sokáig jól működött, ám a bővítésekkel az újabb egyezségek megkötése és különösen betartása egyre nehezebbé vált. Erre az egyik legutóbbi példa a német és francia költségvetési hiány körüli vita. Az újabb bővítés az egyet nem értés lehetőségét még inkább kiterjeszti, és a 25 ország nem is a végső szám, mert Románia és Bulgária csatlakozása már biztos, a balkáni országok (Horvátország, Bosznia, Macedónia, Albánia, Szerbia) jövőbeli tagsága pedig elkerülhetetlen. S az unió vezetőinek végleges választ kell adni arra a nem könnyű kérdésre is, hogy Törökország egyáltalán tagja lehet-e az uniónak.

A táguló unió finanszírozása is egyre nagyobb gondot okoz, és az ez évi bővítés után minden bizonnyal keserű viták forrása lesz. Michel Barnier, a regionális politika biztosa szerint az adott költségvetési keretek mellett a kibővített unió jövedelmi különbségei nem lesznek kezelhetők, Európa elkerülhetetlenül megoszlik majd a gazdag és szegény országok régiójára. A helyzet azonban tovább romolhat annak a levélnek a nyomán, amelyet hat nettó befizető ország (Franciaország, Németország, Svédország, Ausztria, Hollandia és az Egyesült Királyság) küldött az unió vezetőségének, amelyben 2006 után a hozzájárulást a jelenlegi 1,27 százalékról a GDP egy százalékára akarják csökkenteni.

A költségvetési kérdések azonban csak az egyik, bár kétségtelenül talán a legfontosabb részét alkotják a fennálló nézeteltéréseknek. A másik majdnem ugyanilyen fontosságú probléma, hogy – az egyhangúság számtalanszor megfogalmazott igénye ellenére – külpolitikai kérdésekben az unió egyre inkább megosztottá válik, és különösen a bővítéssel, regionális országcsoportokra kezd bomlani. A központi, leginkább összetartó magot azok az országok képezik, amelyek valamikor Nagy Károly birodalmához tartoztak, míg a külső kör inkább atlanti elkötelezettségű.

Az euroszeptikusok azt hangoztatják, hogy a fenti nehézségek mindenekelőtt abból fakadnak, hogy olyan, mint „európai nemzet” nem létezik, ezért az együttműködés alapja a nemzetállamok szövetsége és nem egy szövetségi államforma kel, hogy legyen. E „szkeptikus” nézetet támogatja egyébként az európai lakosság többsége. Egy, a nemzetállamok szövetségére épülő megoldás azért is tűnik őszintébbnek (és járhatóbbnak), mert az európai retorika mögött ma is gyakran nemzeti érdekek vagy egy-egy szűkebb csoport érdekei húzódnak meg.

Az Economist e kérdésben Bismarckot idézi, aki annak idején a következőket mondta: „Az a tapasztalatom, hogy Európát mindig azok a politikusok emlegetik, akik valami olyasmit követelnek másoktól, amit a saját nevükben nem mernek követelni.” Úgy tűnik, e tekintetben az elmúlt száz évben nem történt lényegi változás.

Válságról válságra

Egy Brüsszelben közkeletű vélemény szerint az Európai Unió válságról válságra fejlődik. Ha ez igaz, akkor a közeljövőben bizonyára hatalmas fellendülésnek leszünk a tanúi. Sajnos azonban egyelőre inkább a válságokkal kell szembenéznünk. Kezdődik ez mindjárt azzal, hogy a makacs lengyel és spanyol álláspont miatt az alkotmány elfogadása megghiúsult.

Igaz, ha az alkotmányt ez év második felében némi módosítással el is elfogadják, az sem jelent majd valódi megoldást, hiszen az alkotmány által felvázolt szövetségi állam, a konkrét európai viszonyok között aligha lesz működőképes. Túl sok hatalmat központosít, és túl kevés központi forrással rendelkezik ahhoz, hogy az egyes országok közötti különbségeket, ha fokozatosan is, de mérsékelje. Ez a gyakorlatban azt fogja jelenteni, hogy míg a gazdaságpolitika legfontosabb eszközei Brüsszel és Frankfurt (Európai Központi Bank) kezébe kerülnek, addig a társadalmi problémák megoldása a tagállamok (eszköztelen) kormányaira marad.

A növekedési és stabilitási paktumról is kiderült, hogy sem a stabilitást, sem a gazdasági növekedést nem biztosítja. A gazdaság stagnálása miatt veszélybe kerültek azok az ambiciózus célok, amelyeket az unió vezetői még 2000-ben, a lisszaboni csúcsértekezleten fogadtak el, és amelyek célul tűzték ki, hogy 2010-re Európa a világ „legversenyképesebb és dinamikusabb tudásalapú gazdasága” lesz. A lemaradásra az OECD egyik elemzése hívja fel a figyelmet, rögtön megoldást is javasolva csupa olyan ötlettel (további liberalizáció, a korábbi jóléti állam további szűkítése), amelyek eddig sem váltak be, és sokkal inkább okai, mintsem gyógyszerei a válságnak.

Bajok vannak az euróval is, amely egyre erősebb lesz a dollárhoz képest, ami ugyan büszkeséggel tölthet el egyeseket, ám végül is rontja az unió termékeinek világpiaci versenyképességét, növeli az importot, és végeredményben akadályozza a gazdasági fellendülést.

Ám mintha mindez nem lenne elég, még az európai Mars-szonda, a Beagle2 is kudarcot vallott, míg a hasonló amerikai berendezés sikeresen landolt a vörös bolygó felszínén. Azt gondolhatnánk, hogy ez bizonyos fókig a szerencse dolga is, és Európának éppen pechje volt. De nem, sokkal inkább arról van szó, hogy az amerikaiak nagyságrenddel többet költenek űrkutatásra, mint az Európai Unió. Az adott esetben például az amerikai Mars-szondára 400 millió dollárt, míg az európaira 80 milliót fordítottak. A különbség az űrből hallható, illetve nem hallható.

A válságjelenségek halmozódása közepette az unió vezetőinek igencsak szükségük van arra, hogy valami olyasmi is történjen, ami az önbizalmukat erősíti. Furcsa mód erre éppen az olasz anarchisták által küldött levélbombák szolgáltattak alapot. Mint Romano Prodi, a levélbombák egyik címzettje a napokban a CNN-nek nyilatkozta: nem valami kellemes dolog, ha az ember kezében levélbomba robban, viszont azt jelzi, hogy az unió (mint hatalmi tényező, ami ellen érdemes küzdeni) már számít valamit.

Ha nagyra is értékeljük az Európai Bizottság elnökének hidegvérét, ahogy a levélbombaügyet és az egyéb körülötte robbanó ügyeket kezeli, mégiscsak valami ennél pozitívabb dologra lenne szükség ahhoz, hogy az ez évben már 450 millióra bővülő Európai Unió polgárai el is higgyék: a válságok csak azért vannak, hogy a későbbi fellendülést szolgálják.

A gólem

Egy középkori prágai legenda szerint Lőw rabbi agyagból gólemet épített, hogy szolgálja őt. Az agyagbábút a nyelve alá tett varázsszóval, a sémmel keltette életre, ám minden hétvégén kivette a szájából, hogy a gólem az ünnepen pihenni tudjon. Történt, hogy egy pénteken ezt a rabbi elfelejtette, és a gólem törni, zúzni kezdett, alkotója ellen fordult. E régi történet azóta számos formában él tovább, legújabb inkarnációja az Európai Bizottság. Az Európai Bizottságot eredetileg azzal a céllal hozták létre, hogy az európai vas- és acélközösség, a Montánunió acéliparát koordinálja, az elmúlt évtizedek alatt azonban a szervezet az őt létrehozó tagállamok fejére nőtt. Ennek legújabb megnyilvánulása, hogy az Európai Bizottság az Európai Bíróságnál beperelte az unió tagállamait képviselő pénzügy-miniszterek tanácsát, az Ecofint.

A dolog azzal kezdődött, hogy a bizottság meg akarta büntetni Németországot és Franciaországot, amiért költségvetési hiányuk már a harmadik évben túllépi az euró értékállandóságát szolgáló stabilitási és növekedési paktumban előírt három százalékot. Ám novemberben az Ecofin, nagy vita után, felülbírált az Európai Bizottság intézkedését, ugyanis a szervezet által a két országtól követelt további megszorító intézkedések még inkább késleltették volna a gazdasági fellendülést az amúgy is recesszióval küzdő országokban.

A per most jelentős mértékben megosztja az unió vezetőit. A per elindításához mindenekelőtt Romano Prodi, a bizottság elnöke és Pedro Solbes, az unió gazdasági és pénzügyi biztosa ragaszkodott, mondván: a törvények mindenkire egyformán vonatkoznak. E felfogásban számos uniós vezető támogatja őket. Az Európai Parlament elnökének, Pat Coxnak azonban az a véleménye, hogy a szabályok fontosak, de „a szabályok alkalmazásánál nem árt, ha a józan eszünket is használjuk”. A stabilitási és növekedési paktumot már a megszületésekor is sok ismert közgazdász, többek között Milton Friedman bírálta, mostanra azonban már mindenki előtt világossá vált, a paktum alkalmatlan arra, hogy az unió gazdaságpolitikájának meghatározó eleme legyen. Maga Romano Prodi nevezte nem is olyan régen a paktumot „ostobaságnak”, amit most többen a szemére hánynak. A pert ellenzők táborát támogatja a szocialista csoport elnökhelyettese, Robert Goebbels is, aki szerint nem a bírók dolga, hogy a tagállamok költségvetési politikáját meghatározzák.

A vita messze túlnyúlik a konkrét eseten, és azt a kérdést veti fel, hogy valójában ki irányítja az uniót: egy demokratikusan el nem számoltatható és a bizonyítható korrupció esetétől eltekintve semmiért sem felelős testület, a bizottság, vagy a bizonyos fokig mégiscsak demokratikus megmérettetésnek alávetett kormányok képviselőiből álló testület, a tanács.

Ha ebből a küzdelemből végül is az Európai Bizottság kerülne ki győztesen, az egyben a demokratikusan választott testületek és ezzel együtt a demokrácia alkonyát is jelentené Európa számára. Lőw rabbinak annak idején végül is sikerült megfékeznie a gólemet, kérdéses azonban, hogy Európa nemzeteinek sikerül-e.

A lisszaboni stratégia útján

Unió vezetői Lisszabonban 2000 tavaszán kormányközi értekezletre jöttek össze, és elhatározták, hogy 2010-re az uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Az elmúlt héten a bizottság az Európai Tanács márciusi értekezletének szánva egy jelentést adott ki, amelyben beszámol a lisszaboni stratégia útján eddig megtett lépésekről.

A jelentés megállapítja, hogy az elmúlt négy évben az unió tagadhatatlan eredményeket ért el, több mint hatmillió új munkahelyet hozott létre, néhány kulcsterületet, mint a telekommunikáció, a villamosenergia-ipar és az áruszállítás részben vagy egészben megnyitottak a verseny előtt, a tudásalapú gazdaság – az internetkapcsolatok gyors növekedésével – valósággá vált és nem utolsósorban az elmúlt négy évben mintegy száz szabályt, direktívát és programot sikerült elfogadni.

A bátorító eredmények ellenére azonban vannak még hibák. Sajnos az elmúlt években az unió gazdasági növekedése alacsony maradt. Az eddig is magas munkanélküliség 2004-ben még tovább fog növekedni és az euróövezetben el fogja érni a 9,1 százalékot (szemben az eurót be nem vezető országok 5 százalékaival). A termelékenység 0,5–1 százalék között nő, szemben az Egyesült Államokkal, ahol ez a növekedés 2 százalékos. A kutatásra és fejlesztésre szánt összeg alulról közelíti a 2 százalékot és évi 4 százalékos ütemben nő, ami aligha teszi lehetővé, hogy 2010-re Európa elérje az Egyesült Államok 3 százalékos színvonalát. Sajnos az üzleti szféra beruházásai csökkennek és ez történik az állami beruházások esetében is. Tényleges növekedés csak a költségvetési hiány és az államadósság területén mutatkozik. A jelentés a lemaradás okait is meghatározza, amelyek főleg azzal vannak összefüggésben, hogy a tagországok nem teljesítették a direktívákat. Az unió a lisszaboni stratégia keretében több, mint 70 direktívát fogadott el, amelyek közül negyvenet 2003-ig az unió tagországainak át kellett volna venni. A tagországok azonban átlagosan csak a direktívák 58,3 százalékát teljesítették.

A jelentés, amelyet Romano Prodi szerdán mutatott be az Európai Parlamentnek, a reveláció erejével hatott az EU vezetőire és a képviselőkre. A bizottság jelentése azonban a kiutat is meg akarta mutatni, ennek érdekében egy gyors programot javasol, amelynek keretében évente 6 milliárd eurót fordítanak határokon átnyúló projektek fejlesztésére. Ez olyan hatalmas összeg, hogy alkalmas lenne Magyarország egyévi fizetésimérleg-hiányának fedezésére.

Márciusban a kormányfők előtt számos lehetőség áll, hogy az uniót elősegítsék a lisszaboni célok útján. Hozhatnak például egy 71. direktívát arról, hogy a korábban elfogadott hetvenet életbe kell léptetni, a legbiztosabb azonban, ha a céldátumot kitolják, mondjuk 2014-ig.

A szolidaritás mértéke

Hússzor fordul elő az Európai Unió alkotmánytervezetében a „szolidaritás” szó, ami meglehetősen tekintélyes szám, különösen akkor, ha az uniót alkotó nemzetállamokra utaló kifejezéssel hasonlítjuk össze, ami egyszer sem fordul elő a szövegben (tagállamok van helyette). Ezek után arra lehetne következtetni, hogy ez a szolidaritás valahogy az unió költségvetésében is tükröződik, legalábbis az EU átlagának felénél is szegényebb új tagországok felvétele esetében. Mint az Európai Bizottság anyagából kiderül, a bővítésre a 2004 és 2006 közötti három évben összesen 46 milliárd eurót szánnak. Ha ebből levonjuk az új tagországok 15 milliárd euróra becsülhető befizetési kötelezettségét, 31 milliárd marad. Ez évi átlagban, a jelenlegi unió egy lakosára vetítve, 28 euró. Nagyjából ennyiért lehet megenni egy ebédet (sörrel) az Európai Parlament előtti Luxembourg téren lévő O’Farrell’s étteremben. Nem tűnik tehát túl soknak, különösen ha azzal az 1700 euróval hasonlítjuk össze, amit egy (nyugat)német lakos áldoz évente a volt NDK integrálására.

A tekintélyes amerikai Cato Intézet legutóbbi tanulmányában felhívja a figyelmet a fenti számokban is tükröződő, várható problémákra. Az intézet Európai Unióval foglalkozó tanulmányai elsősorban azért értékesek, mert – az ellenérdekű felet képviselve – kimondanak olyan dolgokat, amelyeket persze itt is mindenki tud, csak az európai politikai korrektség okán nemigen beszél róluk. Figyelemre méltó például az a megállapítás, amely az unió vezető elitjének motivációira utal: „A kommunizmus bukását követően a közép-európai országok a felemelkedés gyors útját keresték, és az unióhoz való csatlakozás racionális előrelépésnek látszott. Sajnos azonban az európai elit azon geopolitikai célja, hogy az Egyesült Államokkal rivalizáljon, teljes egészében előnyben részesül a közép-európai országok felzárkóztatásának szükségleteivel szemben”.

A tanulmány szerint e térség felzárkóztatása szempontjából jobb lett volna egy szabadkereskedelmi megállapodás, mint a 97 ezer oldalnyi bürokratikus előírások teljesítésével járó terheknek a fejlődés rovására történő felvállalása. A szerzők a közép-európai kollégáinál sokkal őszintébb cseh elnököt idézik, aki mindig is ellene volt egy európai szuperállam kialakításának. A csatlakozást persze Klaus szintén befejezett tényként kezeli, megnyilvánulásaiban azonban sohasem felejt el, hogy a hátrányokat is megemlítsé.

E hátrányok között a Cato Intézet tanulmánya kiemeli azt, hogy az EU-szabályok átvétele jelentős mértékben csökkenti a csatlakozó országok, elsősorban az alacsonyabb munkabérekben rejlő versenyelőnyét. Egyedül a környezetvédelmi követelmények teljesítése elviheti az újak éves GDP-jének 2-3 százalékát. Emiatt – írják – a csatlakozó országok fejlődése „szuboptimális” lesz. Ezt valahogy a lakosság is érzékeli, mert a csatlakozás közeledtével egyre szkeptikusabbá válik.

Ha az unió gazdaságpolitikájában és költségvetésében legalább annyi helyet szorítana a szolidaritásnak, mint amennyit az az alkotmánytervezetben kapott, akkor talán a csatlakozó országok lakosságának hangulata is javulna valamelyest.

A brit mosoda

Tony Blair mondhatni megtisztult a Hutton-jelentés után. A fegyverszakértő David Kelly halálának körülményeit kivizsgáló bíró, Lord Hutton ugyanis minden, az iraki háborúban való részvétellel kapcsolatos esetleges bűne alól feloldozta. A Hutton-jelentés kiváltképp azt cáfolta, hogy az iraki tömegpusztító fegyverek 45 perc alatti bevetettségével kapcsolatban a brit miniszterelnök hazudott volna.

David Kelly azt követően lett öngyilkos, hogy kiszivárogtatták, ő adta a BBC-nek azt az információt, mely szerint az iraki tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos titkosszolgálati jelentéseket „felszexizték” (sex-up). A jelentés leglényegesebb része a szlengből immár irodalmi jelentőségűvé emelkedett „felszexizés” szó értelmezése volt. Lord Hutton szerint a kifejezésnek kétféle értelmezést is lehet adni: kiélezték a titkosszolgálati jelentések mondanivalóját; valamint olyasmit tettek a jelentésbe, ami nem igaz. A kifejezés első jelentése szerint valóban azt lehetne mondani, hogy a háborúban való részvételt igazoló jelentést „felszexizték”, de épp ezért a lord a második értelmezést választotta, és ezzel felmentette a brit kormányt a titkosszolgálati jelentés „felszexizésének” vádjá alól. A jelentésből az is kiderült, hogy David Kelly haláláért senki sem felelős, csak maga a szakértő.

Lord Hutton ezzel a jelentéssel kétségtelenül nagy szolgálatokat tett a jelenlegi brit kormánynak. Tony Blair, aki néhány nappal korábban még az esetleges lemondással nézett szembe, most kijelenthette: „Maga az az állítás hazugság, hogy én hazudtam a parlamentnek, vagy szándékosan félrevezettem volna az országot.”

Lord Hutton teljesítményét – amellyel minden kétséget kizáróan bármely népi demokráciában megállta volna a helyét – azonban sokan kétkedéssel fogadták. Az ugyanis a brit sajtóban már fél évvel ezelőtt lerágott csontnak számított, hogy a háborúba lépés tényleges oka a brit kormány ama felfogása, hogy ha Amerika hadba lép, Anglia stratégiai érdeke azt támogatni. A BBC, miután elnöke, Gavyn Davies a Hutton-jelentés nyomán lemondott, be is mutatott egy filmet, amely a brit–amerikai különleges kapcsolatokról szólt.

A brit motiváció tehát világos, a kérdés inkább az, hogy Amerika a nemzetközi jogot megszegve miért döntött Irak megtámadása mellett. Most ezzel kapcsolatban az amerikaiak is felállítanak egy vizsgálóbizottságot, amely a hírszerzés fogyatékosait igyekszik majd felderíteni. Aligha hihető azonban, hogy az amerikai hírszerzés, amely katonai műholdakról egy pingponglabdát képes lefényképezni, ekkorát tévedett volna. A tényleges okokat valószínűleg sokkal hamarabb megtudhatnánk, ha a régi rómaiak bölcsességét követve azt a kérdést próbálnánk megválaszolni, hogy: Qui prodest? – Kinek állt érdekében? Kik voltak amerikai kongresszusban és szenátusban, a kormányban és a Pentagonnál a háború legfőbb szorgalmazói, és ezek az emberek milyen politikai, gazdasági és társadalmi háttérrel rendelkeznek? A most megkezdett vizsgálatoknak azonban alighanem éppen az a céljuk, hogy e kérdésekről a figyelmet eltereljék.

Uniós kicsinyesség

Lehet, hogy az unió vezetői ellestek valamit a magyar politikai életből, mert most meg akarnak tanulni kicsinek lenni – legalábbis a költségvetés tekintetében.

A bizottság 2007–2013-as időszakra szóló költségvetési javaslata, amelyet a múlt héten nyújtottak be a parlamentnek és a tanácsnak, dühös reakciókat váltott ki az országból, amelyek az uniós költségvetéshez való hozzájárulást a GNP (bruttó nemzeti termék) egy százalékára akarják csökkenteni. A svéd pénzügyminiszter, Bosse Ringholm szerint a benyújtott költségvetés teljesen irreális. Az Egyesült Királyság pénzügyminisztere az unió pénzügyminisztereinek brüsszeli értekezletén szintén határozottan a benyújtott költségvetés ellen foglalt állást, megerősítve, hogy a hozzájárulást csökkenteni kívánó hat ország szilárdan ragaszkodik fog a kiadások lefaragásához.

Valójában a benyújtott költségvetés és a „hatok bandájának” követelése közötti 0,14 százalékpontos különbség statisztikai hibahatár, gazdaságpolitikai jelentősége nincs, a költségvetési kiadások csökkentésének követelése csak arra jó, hogy a bővítés évében mindenkinek megkeserítse a szája ízét. A nyilatkozó pénzügyminiszterek ráadásul át sem nézték rendesen a költségvetést, mert különben rájöttek volna, hogy érdemi költségvetési növekmény csak a versenyképességet növelő tételeknél van, amelyekből leginkább éppen az ő vállalkozóik részesedhetnek.

A költségvetési kiadások ugyanis, a csatlakozások miatti kezdeti mintegy tízszázalékos növekedés után, lényegében a tervezett gazdasági növekedés ütemével, évi 2,3 százalékkal bővülnének és GNP-ben elfoglalt arányuk 1,14 százalékon stabilizálna. Romano Prodi a költségvetés parlamenti benyújtásakor három prioritást említett. A fenntartható fejlődés erősítését, az európai állampolgárságnak a gyakorlatba való átültetését és az unió külpolitikai szerepének erősítését. Ezek közül a teljes költségvetési növekmény hetven százalékát az első prioritásra kívánják költeni, amelyen belül olyan súlypontok vannak, mint a műszaki fejlődés, az oktatás és az összeurópai közlekedési hálózatok kiépítése, míg például a mezőgazdaságra költött pénzösszeg a jelenlegi szinten stagnálna.

A hatok pénzügyminisztereivel szemben a parlamentben a költségvetést viszonylag jól fogadták. Pat Cox, az Európai Parlament elnöke például kifejtette, hogy nem lehet a jövő ambiciózus Európáját felépíteni üres üzemanyagtartályokkal, s ez nem az az idő, amikor Európán spórolni kell.

Ez a vita alapvetően presztízsjellegű és előrevetíti a huszonöt országra bővített unió működésképességét. A nagyon is előrelátható eredmény az lesz, hogy a bővítés nem egyesíteni fogja Európát, hanem éppen elválasztani. A gazdasági problémákért, a be nem vált reményekért Európa két fele egymást fogja vádolni (vessünk egy pillantást a német egyesítés tapasztalataira), miközben a globális versenyben a kibővített Európa is egyre inkább alulmarad.

Piros könyvek korszaka

Schröder csapata, ha már a gazdaságban nem tudott eredményeket elérni, kiadott legalább egy kis piros könyvecskét, amely elmagyarázza a németeknek, hogy mit is akarnak csinálni. A könyvecske színét nem választhatták volna meg szerencsétlenebbül. Mert igaz ugyan, hogy a jelenlegi német vezetés nem egy tagja aktív szerepet játszott a hatvanas évek végének szélsőbaloldali diákmegmozdulásaiban, és emiatt a választott szín talán illene is hozzájuk, azonban azóta új hitre tértek. Schröderék ugyanis a hatalom megszerzéséért – más elvtársaikhoz hasonlóan – a nemzetközi tőke érdekeit jobban szolgáló ideológia híveivé szegődtek. A színválasztás alkalmat adott a Guardian tárcáírójának, Timonhy Garton Ashnak némi gúnyolódásra: „A hatvanas években az európai gazdaság virágzott és a kínaiak adtak ki egy kis piros könyvecskét Mao elnök mondásaival. Most Kína virágzik és Európa ad ki kis piros könyvecskéket.”

Mindez abból az alkalomból merült fel, hogy Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság vezetői Berlinben összeültek, hogy megvitassák, miként is kellene kirángatni a kátyúból az európai gazdaság megrekedt szekerét. Egy közös nyilatkozatban arra figyelmeztettek, hogy az unió elmarad attól a 2000-ben Lisszabonban kitűzött céltól, hogy 2010-ig „a világ legversenyképesebb, legdinamikusabb, tudásalapú gazdaságává” váljon, amely felülmúlja az Egyesült Államokat. Bár talán felesleges volt a figyelmeztetés, mert ezt már mindenki amúgy is tudja. Ami viszont tényleg új volt, az egy, a gazdasággal, a gazdasági reformokkal foglalkozó bizottsági elnökhelyettesi poszt létrehozására vonatkozó indítvány. Ugyanakkor világosan kiderült, hogy a három ország vezetője nem ért egyet a gazdaságpolitikai célok megvalósításának alapvető eszközeiben. Míg Tony Blair kitart találmánya, a „jóléti szabad piacgazdaság” (a „harmadik út”) elve mellett, Jacques Chirac uniós szintű gazdasági programokat és az európai piacok erősebb védelmét szorgalmazza.

A találkozóra nem hivatalos 12, illetve 22 ország elég mérsékelt lelkesedéssel szemlélte a három nagy összejövetelét. Legjobban talán az olaszokat bosszantotta, hogy kihagyták őket, és Berlusconi, a maga közvetlen módján el is nevezte az összejövetelt „big mess”-nek, amit épp úgy lehet „nagy zablásnak”, mint nagy összevisszaságnak fordítani. Más országok is jelezték, hogy nem hajlandók maguk felett egy „direktóriumot” elfogadni.

A szomorú valóság végül is az, hogy az ismétlődő felhívások ellenére ma az unió talán távolabb van a 2000-ben kitűzött céloktól, mint négy évvel korábban. Ennek valószínűleg az az oka, hogy az uniós vezetők helyzetértékelése messze esik az európai valóságtól, és ennek következtében a javasolt terápia is hibás. Így könnyen megeshet, hogy néhány év múlva újabb piros könyvet kell kiadni arról, hogy miért nem teljesült mindaz, amit Európa vezetői 2004-ben elhatároztak.

A müezzín éneke

A németek a müezzín hívó hangjára ébrednek – írja a Financial Times annak kapcsán, hogy nemrégiben elkészült Berlin legnagyobb mecsetje, amely a hatóságok által engedélyezettnél tíz méterrel magasabbra sikeredett. A mozlim közösségek nyugat-európai terjedését leginkább a mecsetek számának növekedésével lehet lemérni, amely Németországban és Franciaországban ma már eléri az ezret, az Egyesült Királyságban pedig az ötszázat. Ezek nagy része azonban nem több egy valamely ház alagsorában lévő imaszobánál. Igazi, minaretekkel ellátott nagymecset csak mintegy tucat létezik.

Míg az 1950-es években alig éltek mozlimok Nyugat-Európában, ma számukat 12–16 millióra becsülik. Az iszlám vallás hívei a 1960-as évek elejétől kezdtek beáramlani Nyugat-Európába, amikor a gazdasági fellendülés idején a nyugat-európai országok többsége vendégmunkásokat kezdett el toborozni a mediterrán térségből, mindenekelőtt Törökországból, Tunéziából és Marokkóból. Az 1973-as olajárrobbanás után eme országok többsége felfüggesztette ugyan a toborzást, ennek ellenére a bevándorlás – részben a családegyesítések miatt – tovább folytatódott. A mozlim bevándorlók első hulláma kevés vallási érdeklődést mutatott, megelégedtek azzal, hogy keresetük megspórolt részét családjuknak hazaküldték. Amióta azonban az 1970-es évektől kezdve már családjukkal egyesítve letelepedtek, az iszlám – különösen a második generáció körében – újjászületett, és a mindennapi élet normájává vált. A mozlimok politikailag aktivizálódnak, és egyre inkább saját értékeik szerint, kollektív jogokkal rendelkező kisebbségként kívánnak élni.

Franciaországban például a fiatal mozlimoknak csak mintegy a fele illeszkedik be teljes egészében a társadalomba, a másik fele (körülbelül egymillió fiatal) elutasítja a francia identitást, és mozlimként határozza meg magát. A fejkendő viselése körüli legutóbbi viták is a mozlim identitás elismertetésére irányuló törekvést jelzik.

Ezt a csendes honfoglalásnak is tekinthető folyamatot a többségi lakosság egyre nagyobb aggodalommal szemléli, és bár a téma tabunak számít, valamilyen formában – például parlamenti választásokkor vagy a terrorizmus elleni harc kapcsán – egyre gyakrabban merül fel a médiákban. Maga az unió kormánya, az Európai Bizottság is megállapította egy 2002-ben készült és az Európai Tanácsnak, illetve az Európai Parlamentnek megküldött anyagában, hogy a migráció ma az ipari országok politikai vitáinak középpontjában van. Az unió 1996 és 2007 között összesen csaknem egymilliárd eurót szán a migráció kérdésére, ennek egyharmada a határok megerősítését, további húsz százaléka az önkéntes repatriálás célját szolgálja. Csakhogy a bizottság nem azzal foglalkozik, ami a többségi lakosságot leginkább izgatja. A fő probléma ugyanis nem az illegális bevándorlás megállítása, hanem a legálisan növekvő iszlám lakosság önálló identitással rendelkező kisebbségként való elismerése, illetve ennek a többségi lakosság általi elfogadása. E kérdéssel azonban sem az egyes országok, sem a most készülő európai alkotmány nem kíván szembenézni.

Titkos harc a terrorizmus ellen

Az elmúlt héten Brüsszelben összeültek az Unió tagországainak belügyminiszterei, hogy áttekintsék a madridi robbantás tanulságait és egyben megvitassák Ernst Strassernek, az osztrák belügyminiszternek egy európai központi hírszerző ügynökség létrehozására vonatkozó javaslatát.

A miniszterek – nyilván – megfelelő határozatokat hoztak. Lehet azonban, hogy először a külügyminisztereknek kellett volna összeülniük. Az elsődlegesen megválaszolandó kérdés ugyanis nem az, hogy kell-e vagy sem Európának egy az amerikai CIA-re hasonló intézmény, hanem inkább az, hogy Európa hogyan viszonyuljon a harmadik világ országaihoz, különösen az iszlám országokhoz. A „terrorista” jelző ugyanis nem egyértelmű fogalom. Akiket ma Amerikában, vagy Európában terroristának neveznek, azokat saját népük körében lehet, hogy éppen hősként, szabadságharcosokként tartanak nyilván. Gondoljunk csak arra, hogy a magyar forradalom résztvevőinek elnevezése, hogyan változott a kezdeti „fegyveres bandáktól” a népfelkelőkön keresztül az ellenforradalmárokig, majd szabadságharcosokig. De nem csak hazai példát lehet említeni. Közismert, hogy 1946-ban, a Dávid Király hotel 91 halálos áldozatot követelő felrobbantásáért az angolok terroristának nyilvánították és halálra ítélték Menachem Begint, a robbantást végrehajtó Irgun csoport vezetőjét. 50 ezer dollárt tűztek ki a fejére, elfogni azonban nem tudták és később Begin Izrael állam köztisztvisletben álló miniszterelnöke lett.

Éppen ezért, mielőtt belemerülnénk egy európai titkosügynöki hálózat létrehozásának részleteibe, érdemes lenne választ keresni olyan kérdésekre, mint például az, hogy vajon ésszerű dolog-e fegyverrel kényszeríteni más, az európaiatól, vagy az amerikaiatól eltérő kultúrájú országokat az európai-amerikai értékrend (a „demokrácia”) átvételére? Akik most (titkos) rendőrért kiáltanak igen gyakran a multikulturális Európa legfőbb szószólói.

A terrorizmus elleni küzdelem mindaddig reménytelen, ameddig egymilliárd ember meg van győződve arról, hogy e „terroristák” harca alapjában véve igazságos és adott esetben maguk is készen állnak a részvételre. A fejlődő országok lakosságának nagy része meg van győződve arról, hogy a világban ma meglévő bajok fő felelősei fejlett ipari országok. Ez a meggyőződés nem minden alap nélküli. Nemzetközi civil mozgalmak már számos alkalommal figyelmeztettek arra, hogy az elmúlt évtizedekben megvalósult gazdasági rend, mindenek előtt a Wall Street érdekeit képviselő IMF és Világbank által a fejlődő országokra kényszerített „strukturális alkalmazkodási politika” jelentős károkat okoz ezeknek az országoknak és kiálltak egy igazságosabb világgazdasági rend létrehozásáért. Mindezek a figyelmeztetések azonban süket fülekre találtak. Ez azért nagy baj, mert amíg az egyenlőtlenségek nőnek, addig a „terrorizmus” bármely katonai, rendőri, vagy titkos ügynöki tevékenységgel megállítható lenne.

Fehér füst a Justus Lipsiusból?

Justus Lipsius valaha egy antik nyelvekkel foglalkozó belga tudós volt, ma egy épület Brüsszelben a Schuman tér sarkán. Arról nevezetes, hogy itt tartják az Európai Tanács üléseit. A hét végén is fontos értekezletre gyűltek itt össze az unió hamarosan huszonöt tagországának kormányfői, amelyet azzal hoztak a brüsszeliek tudomására, hogy a Schuman tér környékét szögesdrótakadályokkal lezárták. Ezúttal azonban a rendőröknek nem sok dolga akadt, a tüntetők máskorra tartogatták erejüket. A csúcsértekezlet legnagyobb eredménye (amit az ír miniszterelnök, Bertie Ahern jelentett be): az unió vezetői elkötelezték magukat, hogy az alkotmányt a június 17–18-án tartandó újabb csúcsértekezlet előtt véglegesítik. Az ütemezésben azonban vannak még bizonytalansági tényezők. Az érdemi tárgyalások például nem kezdődhetnek meg az új madridi kormány felállásáig, az azonban csak április közepére várható, addigra viszont megbukhat a lengyel kormány.

Mindenesetre Bertie Ahern bejelentette, az alkotmány véglegesítéséről szóló tárgyalásokat már a következő héten meg akarja kezdeni, de óvakodott attól, hogy végső határidőt mondjon, inkább azt hangsúlyozta, hogy több mint húsz, megoldásra váró kérdés maradt. Ezek közül kétségtelenül a legfajszínűsabb a minősített többség elvén nyugvó szavazási metódus. A kettős többség azt jelenti, hogy az unió valamennyi tagállamára kötelező döntést a tanácsban az országok többsége hozhat, akkor, ha egyben az unió lakosságának is legalább hatvan százalékát képviselik. E módszer kevesebb súlyt ad a kisebb országoknak, mint a korábban Nizzában elfogadott arányok, emiatt e megoldást Spanyolország és Lengyelország is hevesen ellenezte. Mára azonban már a haladás jelei mutatkoznak, mert az új spanyol kormányfő kész a kompromisszumra, s Leszek Miller és Gerhard Schröder összeölelkezéséből is arra lehet következtetni, hogy lényegében már alkut kötöttek.

A kormányfők egyetértésével azonban még nem léphet életbe az alkotmány, mert azt még a parlamenteknek is el kell fogadniuk, illetve számos országban népszavazáson is jóvá kell hagyatni. Ez utóbbi okozhat problémát, ugyanis a teljesítetlen ígérek és a különböző botrányok miatt a nyugat-európai lakosság nagy része torkig van a pártokkal és kétszínű vezetőikkel. Emiatt például az angol és a francia kormány nem igazán érdekelt abban, hogy a június 13-i európai parlamenti választások előtt végleges alkotmány szülessen.

Az alkotmány mögött álló politikai erők azonban sokkal erősebbek, mint az ellenzők, így – ha az eredeti elképzelésekhez képest némi késéssel is – hamarosan lesz egy legalább az állam- és kormányfők által elfogadott alkotmány. Ott pedig, ahol népszavazást tartanak, az eddig kialakult gyakorlatnak megfelelően addig fogják az állampolgárokat szavaztatni, amíg meg nem tanulják, melyik rubrikába kell húzni a keresztet.

Távozó biztosok

Az Európai Unió irányítása a bizottság húsz tagjának a kezében van, ők a commissionerek, magyarul biztosok. Kinevezésük alapvető feltétele, hogy – legalábbis hivatali idejük végéig – az unió egészének érdekeit szolgálják. E feltétel azonban teljesíthetetlenül szigorúnak bizonyul, legalábbis annak fényében, hogy a múlt héten három bizottsági tag is búcsút mondott magas hivatalának.

Közöttük van például Michel Barnier, a regionális politika biztosa, akitől Balázs Péter tanulhatta volna a biztossági lét csínját-bínját. Barniert azonban Chirac elnök a helyhatósági választásokon elszenvedett vereség után hazahívta, s az átalakított kormányban a külügyi tárcát kínálta fel neki.

Barnier viszont csak éppen a legutóbbi és talán nem is a legutolsó azon biztosok sorában, akik hivatali idejük kitöltése (2004. október 31.) előtt elhagyják posztjukat. A márciusi görög választásokat követően a foglalkoztatási és szociális ügyekkel foglalkozó főigazgatóságot vezető Anna Dimantopoulou, hagyta el Brüsszelt, hogy szűkebb hazájában az elnyert képviselői széket elfoglalja. Röviddel később Pedro Solbest, aki a gazdasági és pénzügyi politika legfőbb uniós irányítója volt, az új spanyol kormány gazdasági szuperminiszterré nevezte ki.

Két másik bizottsági tag, Vivian Reding (oktatási és kulturális főigazgatóság) és a belga Philippe Busquin (kutatási főigazgatóság) részt vesz az európai parlamenti választásokon és ugyanez hírlik a spanyol Loyola de Palacióról is, aki jelenleg a bizottság elnökhelyettese. Ha megválasztják őket, egy hónapjuk van, hogy eldöntsék, maradnak-e a bizottságban vagy elfoglalják helyüket az Európai Parlamentben. Ráadásul a verseny felügyeletét ellátó főigazgatóság vezetőjéről, az olasz Mario Montiról is azt rebesgetik, hogy nemsokára a Nemzetközi Valutaalap elnöke lesz. Mindent egybevéve, a bizottság egyharmada hagyja el posztját jóval hivatali idejének kitöltése előtt.

De ha a tagság olvadozik, mit tesz a főnök, a bizottság elnöke, Romano Prodi? Ő sem az unió ügyeinek intézésével, hanem sokkal inkább a jövő évi olasz választásokkal van már elfoglalva. Bár hivatali idejének kitöltését ígérte, sokan azzal vádolják, hogy sokkal több energiát fordít az olasz belpolitikára, mint az Európai Unió ügyeire.

Lehet tehát, hogy a bizottság tagjai amúgy életüket és vérüket adnák a közös Európáért, otthoni politikai érdekeiket azonban semmiképpen sem kívánják feláldozni.

Végtelen viták az Európai Unióban

Harminc év közös uniós tagság után a briteknek csak mintegy tíz százaléka szimpatizál a franciákkal, és a családi ezüstöt sem bíznák rájuk. A franciák megbízhatósági rátája a britek szemében hasonlóan csekély, mindössze tizenöt százalék. Ennél rosszabbul csak maguk a britek állnak a franciák szemében, négyszázalékos megbízhatósági rátával. Mindez egy most elvégzett felmérésből derült ki, amelyet a *The Guardian* brit és a *Libération* francia újság megbízásából végeztek annak tiszteletére, hogy Franciaország és Nagy-Britannia éppen száz éve írta alá a magyar fülnek eléggé rosszul hangzó „Entente Cordial”-t, az idehaza antantként emlegetett szívélyes együttműködést, melynek lényege a világ felosztása volt. A szerződő felek egyetértettek abban, hogy a britek szabad kezet kapnak Egyiptomban és fölfelé a Nílus mentén, míg Marokkó a franciáké lesz. A szerződés egyéb pontjai a kereskedelmi és halászati vitákat igyekeztek megoldani Kanadától Indokínán át a Csendes-óceánig. Mindez persze már rég feledésbe merült, a szerződés azonban lezárta azon véres háborúk sorát, amit a két ország vívott egymással az évszázadok során. A viták és a különböző gazdasági és politikai érdekek azonban fennmaradtak. De Gaulle például nem engedte be Angliát a Közös Piacba, bár annak idején a szigetországból szervezte a francia ellenállást. Az is emlékezetes, hogy a falklandi háború idején az argentinok a francia Exocet levegő-föld rakétával kilőtték a Sheffield nevű brit rombolót, ami a franciákat büszkeséggel, az angolokat haraggal töltötte el. A legújabb nézeteltérés az amerikaiak iraki háborúja kapcsán került a felszínre.

Az unióban megmaradtak az egy országon belüli ellentétek is. A vallonok és a flamandok például közel kétszáz évvel az után, hogy Belgiumot Franciaország és Hollandia közötti ütközőállamként létrehozták, sem tudtak belgává válni. Spanyollal is nehéz találkozni Európában, mert akiről azt hihetnénk, hogy az, arról csakhamar kiderül, hogy katalán vagy andalúziai. A skótok is függetlenednek Angliától, éppen az utóbbi években sikerült visszaszerezniük nemzeti jelképüket, a koronázási követ. És akkor még nem is beszéltünk a történelem előtti korokból valahogy megmaradt, és ma önálló államiságért küzdő baszkokról, vagy az országuk visszaszerzéséért szintén hétszáz éve küzdő írekről.

A bővülő unióban a fentihez hasonló ellentétek tovább szaporodnak. A közép-európai országok beviszik a maguk, igaz, a nyugat-európaiakhoz képest szerényebb ellentéteiket, továbbá azt a sokak szemében furcsának tűnő helyzetet, hogy míg a csatlakozó térség gazdaságilag elég egyértelműen német érdekszférát jelent, politikailag az Egyesült Államoknak van igen erős befolyása, akár a nagyszámú ott élő népesség (Lengyelország), akár az amerikai pénzügyi hatalom miatt (Magyarország). Előre látható, hogy az említett és más, a nemzeti, a gazdasági és a külpolitikai érdekeket érintő ellentétek véget nem érő vitákat fognak eredményezni az unió vezető szervében, az Európai Tanácsban. De azért a véget nem érő viták talán mégis jobbak, mint a véges háborúk.

Abszurd ajánlat

Egyöntetűen elutasították az európai vezetők Oszama bin Laden és az al-Kaida békeajánlatát. A brit külügyminiszter, Jack Straw szerint az üzenetet a maga értéke szerint kell kezelni. „Ez egy gyilkos szervezet, amely lehetetlen célokat akar megvalósítani a legerőszakosabb eszközökkel. Azt mondják, hogy míg mi az életet, ők a halált szeretik. Ez egy újabb kísérlet arra, hogy a nemzetközi közösséget megosszák.” Jacques Chirac egyértelműen kizárt mindenfajta tárgyalást a terroristákkal, és a spanyol szocialista kormány is ugyanezt tette. Az olasz külügyminiszter, Franco Frattini – akinek az országa éppen az egyik iraki olasz tús megölését gyászolja – pedig úgy fogalmazott, hogy „a békeegyezmény Bin Ladennel elképzelhetetlen”. Németország szintén megvetéssel reagált az ajánlatra. „Terroristákkal és bűnözőkkel nem tárgyalunk” – mondta egy kormányzóvivő. Brian Cowen ír külügyminiszter hazájában, az uniós külügyminiszterek nem hivatalos tullamore-i találkozója előtt tartott sajtóértekezleten közölte: az európai kormányok válasza teljesen egyértelmű visszautasítás az al-Kaida terror-szervezet vezetőjének előző napi nyilatkozatára. Az amerikai hírszerző ügynökség, a CIA szerint az üzenetnek az a célja, hogy éket verjen Európa és az Egyesült Államok közé.

Nyilvánvaló, hogy az európai kormányok sohasem fognak tárgyalni és nem is tárgyalhatnak Bin Ladennel a békéről. Annak nagy része azonban, amit az üzenet tartalmaz – az európai közvélemény-kutatási eredmények szerint – nagyon is közel áll az európai lakosság többségének megítéléséhez. Emlékeztetni kell arra, hogy egy tavaly készült és nagy vihart felkavart közvélemény-kutatás szerint Európában a lakosság többsége Izraelt nevezte meg a világbékét leginkább fenyegető országgént. Az európai lakosság 80 százaléka nem akarta az Irak elleni háborút, és mint utóbb kiderült, megalapozatlanok voltak azok a hírszerzési adatok, amelyek alapján az Egyesült Államok – az ENSZ Biztonsági Tanácsának beleegyezése nélkül, tehát nemzetközi jogi értelemben törvénytelenül – a háborút elindította. Európa és Amerika közé sem az európaiak vernek éket, hanem maguk az amerikaiak, amikor a NATO-partnerek beleegyezése nélkül tesznek katonai lépéseket.

A tekintélyes konzervatív The Daily Telegraphban Dominic Cummings, egy New Frontiers (Új határok) nevű kutatóintézet igazgatója most arról ír, hogy a Bin Laden üzenetében foglaltakból „számos rész egyetértésre talál a nyugati egyetemeken és a televízióstúdiókban. Sőt, még néhány Daily Telegraph-olvasó is titokban egyetérthet vele.” Valójában azonban nem az említettek értenek egyet Bin Laden üzenetének nagy részével, hanem az üzenet jelentős részben olyan megállapításokat tartalmaz, amelyeket az európai közvélemény Bin Laden és üzenete nélkül is osztott.

Dominic Cummings arra is figyelmeztet, hogy ha le akarjuk győzni Bin Ladent, ne dőlünk be a trükkjeinek. Szó sincs azonban arról, hogy az európai közvélemény bedőlné Bin Ladennek, a baj inkább az, hogy nem hisz azon politika célszerűségében sem, amelyet az Egyesült Államok korábbi szövetségeseire nem hallgatva, önmaga alakít ki.

Mindez egyre sürgetőbben veti fel az európai közös külpolitika kérdését. Az iraki háború ugyancsak megosztotta az európai kormányokat. Ugyanakkor a különböző közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy Európa lakossága sokkal közelebb van egy közös álláspont kialakításához, mint politikusai, akik inkább hajlanak a geopolitikai érdekek kényszere, mint saját választóik véleménye felé.

Ünnepi hangulat Brüsszelben

Bár a fő ünnepek Strasbourgban lesznek – ez a város, legalábbis francia szemmel nézve, az unió központja –, már Brüsszelben is megkezdődtek az előkészületek. Az Európai Parlamentben például nyílt napot tartanak majd. A tanácsban (ez a legfőbb döntéshozó szerv, tagjai a tagországok miniszterei) harmincperces körutat tehetnek az érdeklődők. Az előbbieknél azonban bizonyára érdekesebb lesz az a kirakodóvásár, amelyet a parlamenttől a Leopold parkon át a Schuman térig tart majd. Itt minden kapható lesz, beleértve a politikai pártok most áron alul kínált eszméit is. A csatlakozó országok a Grand Place környékén kaptak egy-egy épületet, ahol elkápráztathatják Brüsszel polgárait. A magyarok a Maison Schottban (27 rue du Chêne) csábítják majd gasztronómiai élvezetekre az érdeklődőket. Az ünnepek már 30-án éjszaka megkezdődnek, amikor is a Grand Place-on ünnepélyesen felvonják a tíz új tagország zászlaját. Eleinte úgy volt, hogy az egyes országok himnuszai is felcsendülnek, ám végül csak az unió himnuszát, Beethoven Örömmódját játsszák el. Erre az öröme szükség is lesz, mert a bővítés közeledtével Európa mindkét felén inkább a székeszsiz van terjedőben.

Az Eurobarométer legutóbbi felmérése szerint a lakosság többsége – különösen az eredeti alapító országokban – egyáltalán nem örül a bővítésnek. Franciaországban a lakosság 55 százaléka van a bővítés ellen, és csak 34 százalék mellette. A helyzet majdnem ugyanilyen Németországban, ahol már a volt NDK csatlakozásával is kellemetlen tapasztalatokat szereztek. 13 év alatt összesen 1250 milliárd eurót költöttek az osszakra, ami éves szinten egyenlő az Európai Unió teljes évi költségvetésével, és mégsem tudták őket megfelelően felzárkóztatni. A németek leginkább a keleti munkaerő beáramlásától félnek, hiszen a munkanélküliség elég magas. Az unió egészére vonatkoztatott bizalmi index az utóbbi időben jelentősen visszaesett, és most 41 százalékon áll, ami még mindig jobb, mint a nemzeti kormányok 31 százalékos indexe. Ez azt jelenti, hogy három emberből kettő nem bíz a saját maga által választott kormányban.

Az összes fenti probléma ellenére az uniót a jelenlegi tagországok lakosainak lényegesen nagyobb aránya tartja jónak, mint rossznak, és világos az is, hogy külpolitikai és védelmi kérdésekben a közvélemény az összefogás felé hajlik.

Éjfélkor vonják fel az újoncok lobogóit

Kadhafi látogatása máskor nagyobb figyelmet kaphatott volna. Az új világnak ezen a héten azonban Kadhafinál sokkal fontosabb eseménye az Európai Unió tíz új taggal való kibővülése, amelynek megünneplésére Brüsszel már hetek óta készül.

A Parlament épülete előtt már elhelyezték azokat az árbocokat, amelyek május elsejétől a tíz új ország lobogóit tartják. A főbejárat közelében a berlini fal egy darabját is felállították, talán azért, hogy a kezdetekre emlékeztesse a képviselőket. Brüsszelben az ünnepségek péntek éjfélkor kezdődnek, amikor a Grand Place-on ünnepélyesen felvonják a csatlakozó tíz új ország zászlóit. Május elsején az európai intézmények kitarják kapuikat a látogatók előtt. Az Európai Parlamentben az uniót bemutató gazdag választék várja a látogatókat. Számos európai témájú művészeti alkotásból lesz kiállítás. A Parlament nagy tanácsstermében a bővítésről szerveznek vitát, majd mintegy ezer fiatal beszélget Európáról és a közelgő európai parlamenti választásokról.

Az uniós és belga szervezetek mellett az egyes tagállamok is kitesznek magukért. A lengyelek például az elmúlt héten tartottak különböző rendezvényeket, többek között Lengyelország ma, Románia holnap címmel egy konferenciát, amely révén a még nem csatlakozó románok is részesei lehettek az ünnepi előkészületeknek. Ma késő este a Grand Place-on koncertet adnak, amelynek fénypontja éjfél előtt a Lengyelország az Európai Unióban című finálé lesz.

Szerény magyarok. A magyar bemutatkozás meg sem közelíti a lengyelekét. A Maison Schottban, nem messze a Grand Place-tól kerül sor a háromnapos rendezvényre, amelyen az elmaradhatatlan magyar étel- és borkóstoló mellett Laczó András operaénekes és Sztankovics Béla gitárművész fogja szórakoztatni az érdeklődőket. A szervező a Carpathia Egyesület, amely a magyar kultúra egy kicsiny, ám igen lelkes terjesztője Brüsszelben.

Kifinomult módszerek

Egyre több bizonyíték van arra, hogy az abuse angol kifejezés – szó szerinti fordításban téves használat – nem illik arra, ahogy a foglyokkal az Abu Garib börtönben bántak. A foglyokkal ugyanis szabályszerűen jártak el, legalábbis ha mércének az Egyesült Államok hírszerző ügynökségének kézikönyveiben leírt módszereket tekintjük. Mint arról a Guardian május 6-án beszámolt, a CIA két, vallatással foglalkozó kézikönyve még 1997-ben került napvilágra, amikor a Baltimore Sun az információ szabadságáról szóló törvény értelmében megszerezte azokat. Az egyik, 1983-ban kiadott kézikönyv címe Gyakorlati kézikönyv az emberi erőforrások kihasználásáról (Human Resource Exploitation Training Manual). Ebben ez olvasható: „Minden kényszerítő technika célja az, hogy a kérdéses személyt a pszichológiai ellenállás legyengítse azáltal, hogy az ellenálló akaratra egy erősebb külső erővel hat. A legyengülés az autonóm személyiség elvesztését jelenti.” Az a kép, amely egy foglyot dobozra állítva, három végtagjához elektromos vezetékeket vezetve, mozdulatlanságra kényszerítve ábrázol, pontosan megfelel a kézikönyvben tanácsoltaknak: „Az erőszakkal való fenyegetés, az ellenállást általában hatékonyabban csökkenti, mint maga az erőszak. Például a fájdalom- okozással való fenyegetés sokkal erősebb félelmet kelthet, mint maga a fájdalom.” Azonban „ha a vallatott személy a fenyegetést követően is megtagadná az együttműködést, a fizikai fájdalomkeltésre mégis csak sort kell keríteni, mert különben a fenyegetés hatástalanná válik”. Időnként tehát egy kis áramot azért mégis a delikvenssekbe kell vezetni. A másik, 1963-as kézikönyv arra is magyarázatot ad, hogy az amerikai katonai hírszerzés miért remél eredményeket a szexuális megszegényítéstől. „A cél a megszokott érzelmi és pszichológiai képzettársítások radikális megtörése. E cél elérésével az ellenállás nagymértékben csökken.” A meztelen foglyokról készült kép, akiket épp egy fiatal lány gúnyol, mintha éppen illusztráció lenne a kézikönyvhöz.

Most, hogy a botrány kitört, a börtön felügyelőjét, Janis Karpinskit felfüggesztették, és az iraki börtönök felügyeletét Geoffrey Miller veszi át. Utóbbi Guantánamón már sikereket ért el. Bebizonyította, hogy képes az újságírókat és fényképészeket a börtönöktől távol tartani.

Nehéz idők

Rájár a rúd mostanában az amerikaiakra és európai barátaikra, de a kritikusai sem érezhetik túlságosan kényelmesen magukat. Az iraki foglyokkal kapcsolatos botrány, amelynek kiobbantása feltehetően az amerikai elnökválasztási kampány kezdetét jelenti, lényegesen túlnő azon, amelyet elindító tervezték. Mindenképpen érinti például a NATO jövőjét. Az Isztambulban júniusban tartandó NATO-csúcson ugyanis alapvető kérdés lesz, hogy a NATO részt vesz-e, és ha igen milyen formában az iraki rendezésben. A döntést még nehezebbé teszi, hogy egy esetleges beavatkozásról a lakosságot, vagy legalábbis a parlamenteket is meg kell győzni. Ez, még ha az egyes kormányok a részvétel mellett döntenének is, nem lesz könnyű feladat, hiszen az európai közvélemény döntő többsége az elejétől fogva elutasította az amerikai beavatkozást, a foglyokkal való bánásmód napvilágra kerülése pedig még inkább megerősíthette abbéli meggyőződését, hogy az iraki háború nem Európa ügye. Egy brüsszeli NATO-tisztségviselő, arra a kérdésre, hogy mit gondol az iraki foglyokkal kapcsolatos bánásmódról, azt felelte: „Az elmúlt negyedszázadban ez a legnagyobb károkozás... Az európaiak szemében Amerika elvesztette morális hitelét.”

A NATO-csúcsra való felkészülés keretében, a következő hetekben kemény tárgyalások várhatók. Az Egyesült Államok mindenképpen szeretné elérni a NATO részvételét, mert ezzel az iraki beavatkozás nemzetközivé válna, csökkentve az Egyesült Államok szerepét. Aligha hihető azonban, hogy a Bush-adminisztráció újraválasztása az európai NATO-partnerek érdekében állna, és az amerikai beavatkozást leginkább ellenző két állam, Franciaország és Németország is, legalábbis a kiszivárgó hírek szerint, változatlanul fenntartja azt a nézetét, hogy a NATO iraki beavatkozása „rossz ötlet” lenne. Ugyanakkor mindenki érzi, hogy Amerika teljes cserbenhagyása sem elfogadható alternatíva. Ebben a helyzetben sok függ attól, hogy Kofi Annan ENSZ-főtitkár képes lesz-e arra, hogy egy, a Biztonsági Tanács támogatását is bíró javaslattal álljon elő. Aligha hihető ugyanis, hogy a Biztonsági Tanács és a mérsékelt arab államok jóváhagyása nélkül elfogadható megoldást lehetne találni az egyre jobban elmérgesedő iraki helyzetre. Ebben a helyzetben az európai NATO-tagországok akkor lesznek képesek az európai közvéleményt és a geopolitikai realitásokat is többé-kevésbé kielégítő megoldást találni, ha részvételüket egy ENSZ rendezési terv keretébe illesztik. Ehhez azonban minden bizonnyal egy másik Amerikára vagy legalábbis egy másik amerikai kormányra lenne szükség.

Holt-tenger, élő viták

Jordánia számára nagy megtiszteltetés, hogy a holt-tengeri üdülőközpontban immár másodszor adhatnak otthont a világgazdasági fórumnak. A rangos eseményt maga a jordán király, II. Abdullah nyitotta meg, aki apja, Husszein politikájához és végrendeletéhez híven igyekszik egyensúlyozni az amerikai–izraeli és az arab érdekek között. Ez a politika mind ez idáig sikerrel járt, Jordánia a térség legdinamikusabban fejlődő országa, politikailag pedig kiemelkedően stabil és biztonságos.

A fórum fő témája a térség gazdasági és politikai átalakulása volt. A napirenden lévő kérdések közül – az arab felfogást tolmácsolva – a jordán király három problémakört emelt ki: a palesztin kérdés megoldását, Irak jövőjének megvitatását és az arab világban szükségessé váló reformokat.

Ezek közül a leghevesebb viták természetesen a palesztin kérdés körül bontakoztak ki, különös tekintettel Izraelnek a Gázai övezetből való kivonulására. A The Jordan Times tudósítója szerint az Európai Uniót képviselő politikusok azt a véleményt fejtették ki, hogy ha a gázai kivonulással Izrael előre kíván lépni, akkor a kivonulást úgy kell értelmezni, hogy azt követően semmilyen ürüggyel nem vonul vissza a térségbe. Az Európai Unió ahhoz is ragaszkodik, hogy a Gázai övezetből való kivonulás egy tárgyalásos folyamat keretében történjen, koordinálva a palesztinokkal és a közel-keleti békefolyamat „kvartettjével”, vagyis az Egyesült Államokkal, az Európai Unióval, az ENSZ-szel és Oroszországgal. Ezen túlmenően Izraelnek részt kell vállalnia az általa lerombolt (és korábban nagyrészt európai hozzájárulással létrehozott) infrastruktúra újjáépítésében.

Az izraeli miniszterelnök-helyettes, Ehud Olmert azonban nem lelkesedett az Európai Uniónak a békefolyamatban való részvételéért, mondván, hogy az unió közel-keleti politikája elfogult. „Nagymértékben érdekeltek vagyunk, hogy fejlesszük kapcsolatainkat az Európai Unióval, de nagyon aggódunk azok miatt az antiszemita megnyilvánulások miatt, amelyek néhány európai országban előfordulnak” – tette hozzá.

A konferencián azonban az is kiderült, hogy a közel-keleti béke- és reformfolyamatban meghatározó szerepet maguk az arabok kívánnak játszani. Amr Musza, az Arab Liga főtitkára például a fórum plenáris ülésen kifejtette: „Nincs szükségünk konferenciákra, hogy megmondják nekünk: reformokra szorulunk. Ezt mi magunk is tudjuk. De a reformoknak saját elhatározásunkon kell alapulniuk és ehhez kell a Nyugat segítsége.” Musza azonban hozzátette, „nem következhet be reform mindaddig, amíg a palesztin kérdés nincs megoldva és Irak jövője nincs megfelelően elrendezve”.

Azt, hogy reformon mit is kell érteni, pontosan a vitákból igazán nem derült ki, az azonban igen, hogy a Nyugat és az arab világ közötti kapcsolat javításának előfeltétele a palesztin és iraki problémának az arabok számára is elfogadható megoldása.

Iraki szuverenitás

Az Egyesült Államok határozott szándéka, hogy június 30-án létrehozzák a szuverén iraki államot. Ez derült ki George W. Bushnak a héten az Egyesült Államok Carlisle-ben (Pennsylvania) lévő katonai főiskoláján mondott beszédéből. Bush öt lépésből álló programot jelentett be, amelynek első lépése a szuverenitás átadása, ezt követi a biztonság megteremtése, az infrastruktúra újjáépítése, a nemzetközi támogatás megerősítése és végül a nemzeti választások megtartása jövő januárban. Az iraki átmeneti kormányt egy elnök, két alelnök és egy miniszterelnök vezeti majd. Az amerikai csapatok az ENSZ által felhatalmazott nemzetközi katonai erő részeként ideiglenesen még Irakban maradnak, de csak azokat a feladatokat látják el, amelyeket Irak biztonsága és szuverenitása megkövetel.

A szuverenitás átadásához azonban még bizonyos problémákat meg kell oldani. Például kétséges a leendő iraki miniszterelnök személye, miután az erre kiszemelt vezetőt, Ezzedin Szálemet, az Egyesült Államok által kinevezett kormányzó tanács elnökét két héttel ezelőtt egy öngyilkos merénylő sajnálatos módon felrobbantotta.

Az új várományos, az atomtudós Husszein Sahrisztáni, talán elődje sorsa miatt is, egyelőre még vonakodik elfogadni a felkínált állást. Lakhdar Brahimni ENSZ-nagykövet néhányszor találkozott Sahrisztánival, és megpróbálta meggyőzni arról, mennyire alkalmas lenne arra, hogy az új iraki kormányban szolgálja hazáját. Sahrisztáni azonban kijelentette, hogy ezt jobban szeretné valamilyen más módon tenni.

További problémát jelent, hogy a koalíció két fő ereje, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia között némi eltérés van az iraki szuverenitás értelmezésében. Tony Blair kedden kijelentette, hogy a hatalomátadás nemzetközi hitelessége céljából a szuverén iraki kormánynak vétőjogot kellene adni az ideiglenesen ott tartózkodó csapatok akcióival kapcsolatban. De alig néhány óra múlva Colin Powell, az Egyesült Államok külügyminisztere megkérdőjelezte ezt az elképzelést, mondván, „az amerikai csapatok amerikai parancsnokság alatt maradnak, és azt fogják tenni, amit saját maguk megvédeése érdekében szükségesnek tartanak”. Ezt követően Tony Blair is újraértelmezte a korábban mondottakat: „Mindketten (Bushsal) teljesen egyetértettünk abban, hogy az iraki népnek teljes szuverenitást kell adni, és hogy a nemzetközi katonai erőknek amerikai parancsnokság alatt kell maradniuk” – válaszolta a brit alsóházban egy, az Amerikával való ellentéteket firtató kérdésre.

Az Egyesült Államok javítani szeretné azt a képet, amely róla az iraki foglyokkal való bánásmód napvilágra kerülése után – különösen az arab világban – kialakult. Ennek egyik fontos lépéseként hétfői beszédében Bush azt is bejelentette, hogy a szégyenletes és az amerikai értékekkel össze nem egyeztethető eseményeknek helyt adó Abu Graib börtönt le fogják rombolni. Újak építésére minden bizonnyal a béketerv harmadik pontjaként említett infrastrukturális fejlesztésben kerül majd sor.

A leghosszabb nap

Hatvan éve ezen a napon, kevéssel éjfél előtt dél-angliai támaszpontjukról felszálltak az amerikai 101. légi hadosztály gépei, és nem sokkal később földet értek az első ejtőernyősök Normandiában. Másnap, június 6-án hajnalban megkezdődött a partraszállás. A szövetségesek 133 ezer emberrel támadtak, akiket több mint ötezer hajó szállított át a csatornán.

A volt szövetséges országok mai vezetői az eseményről Franciaországban emlékeznek meg. Az igazi meglepetés az, hogy ezúttal ott lesz a hajdani ellenség, Németország kancellárja, Helmut Schröder is.

A normandiai megemlékezés lehetőséget ad George Bushnak, hogy javítsa az amerikai–európai viszonyt, különösen Franciaországgal. Az országról ma már nem mint az öreg Európa képviselőjéről beszélnek Amerikában, hanem mint barátról. A franciák ugyanis az amerikaiak barátai voltak – nemcsak a második világháborúban, amikor amerikai segítséggel a franciák szabadultak meg a hitleri rendszertől, hanem akkor is, amikor Amerika francia segítséggel vívta ki függetlenségét, történetesen a jelenlegi egyetlen igazi barát Angliával szemben.

Az amerikaiaknak jó okuk van arra, hogy a franciákkal ismét a barátságot keressék, hiszen a vártnál sokkal erősebb iraki ellenállás miatt számukra már világos, hogy a helyzetet az Egyesült Államok egyedül nem tudja megoldani. A „kivonulási stratégiához” szüksége van az ENSZ, ezen belül a franciák és a németek segítségére is. Nyilván így gondolkodik a jelenlegi francia elnök, Chirac is, aki kijelentette, hogy sohasem volt dühös Bushra, annak ellenére, hogy nézeteik Irak ügyében eltérők voltak.

Gerhard Schröder meghívásának ötlete azonban nem mindenkinél talált egyértelmű támogatásra. Eddie Hannath, a Normandiai Veteránok Egyesületének főtitkára „szentségtörésnek” nevezte azt a lehetőséget, hogy Schröder koszorút helyezzen a brit katonák sírjára. Mint mondta, ez francia, és nem brit meghívás volt, de hát „ha jön, hadd jöjjön, amíg nem hozza magával a katonáit is”. A nagy többség azonban a meghívás és a megbékélés híve. A Brit Királyi Légión szóvivője, Jeremy Lillies kijelentette: „Bizonyára lesznek olyanok, akik képtelenek a megbékélésre, de ezek csak kevesen vannak. Hatvan év telt el, és e hatvan év nagy részében mi tényelegetesen a németek szövetségesei voltunk.” A most 87 éves Ronald Paterson, aki a partraszállás idején az egyik partszakasz parancsnoka volt: „Mi most már mindannyian európaiak vagyunk. Alapvető, hogy mindenkit meghívjunk, aki a múlt században harcolt azért, hogy ez soha ne ismétlődessen meg.”

Tíz évvel ezelőtt az ötvenedik évfordulóra a németeket nem hívták meg, mindenekelőtt azért, mert az akkori kancellár, Helmut Kohl, akinek a bátyja épp a Normandiában szerzett sebesülésébe halt bele, nem fogadta volna el a meghívást. Gerhard Schröder, akinek apja esett el a második világháborúban, másképp gondolkodik: „Ez a nap több mint győzelem vagy vereség. Ez a nap a szabadságért, a demokráciáért és az emberi jogokért vívott küzdelem szimbólumává vált. Jó dolog, hogy mi, németek ezen részt veszünk.”

Az ifjabb német generáció érzelmeit azonban valószínűleg pontosabban fejezi ki az, amit Klaus Heeger, az Európai Parlament egyik fiatal német munkatársa mondott: „Senki sem szereti igazán, ha legyőzik annak érdekében, hogy felszabadítsák. Továbbá, mi mindannyian tudjuk, hogy a német vérvesztés nemcsak értelmetlen volt (mivel a németek elvesztették a háborút), hanem rossz célok érdekében is történt. Személyesen természetesen nagyon örülök, hogy a náci Németország vereséget szenvedett. Néha azonban nehéz arra gondolni, hogy azok az események, amelyek az én életemet jobbá tették, mindkét nagyapám életébe kerültek.”

Szkeptikus Európa

Ezen a héten mintegy 140-180 millió európai, a választásra jogosult 350 milliónak mintegy a negyvenötven százaléka megy el szavazni arról, hogy kiket is küldjön az Európai Parlamentbe. A kibővített unió első parlamenti választása méltán kelt aggodalmat az unió jelenlegi vezetőiben. A felmérések ugyanis az euroszeptikusok és eurokritikusok nagy áttörésére utalnak, akik talán annyi helyet is szerezhetnek az új parlamentben, hogy akár a mérleg nyelvét is jelenthetik a két nagy parlamenti csoportosulás, a kereszténydemokraták és a szocialisták között.

Az új országok közül a lengyeleknél a legnagyobb a szkepticizmus. Az előzetes felmérések azt mutatják, hogy az euroszeptikus és nacionalista pártok az 54 képviselői hely felét is megszerezhetik, ezen belül a Önvédelem egyedül 12 helyet kaphat. Populista vezetője, Andrzej Lepper leginkább azzal vonta magára a sajtó figyelmét, hogy az unió keleti terjeszkedését Lengyelország 1939-es náci lerohanásához hasonlította. Az euroszeptikusok közé sorolható be a cseh elnök, Václav Klaus pártja is, bár valószínűleg a kereszténydemokraták között foglalnak majd helyet.

Az európai választások növekvő érdeklődést keltenek az egyes országokban, a legutolsó közvélemény-kutatások szerint a szavazásra jogosultak mintegy 52 százaléka járul az urnákhoz. A növekvő érdeklődést mutatja, hogy Hollandiában és az Egyesült Királyságban csütörtökön megtartott voksoláson a részvételi arány negyven százalék körüli volt, tíz százalékponttal magasabb, mint a korábbi uniós választáson. Európai szinten a három nagy politikai csoport (szocialisták, kereszténydemokraták, liberálisok) lényegében ugyanazt a politikát folytatják, ezért nehéz köztük különbséget tenni. A nagykoalíciók nem elvi, hanem pragmatikus alapon álltak össze, hogy uralni tudják az európai politikát. Az ugyanabba a frakcióba tartozó angol konzervatívok és német kereszténydemokraták között például kevés közös vonás található, és ez elmondható az angol és a kontinentális szocialistákra, vagy az északi liberálisokra és a liberális főáramra is. Egyre világosabban látszik, hogy a hagyományos jobb- és baloldali megoszlás csupán történelmi örökségnek tekinthető, és nem fejezi ki a jelenlegi viszonyokat, amikor a gazdaságpolitikát Brüsszelből és Frankfurtból (Európai Központi Bank) irányítják. Valószínűleg hosszabb távon a jelenlegi pártcsoportosulásokat fel fogja váltani az európai integrációval kapcsolatos nézetek szerinti megoszlás. Mindenesetre a jelenlegi választások Európa politikai arculatának jelentős megváltozását vetítik előre.

Lóvásár az unióban

Lóvásárhoz hasonlítja az európai sajtó azokat a zárt ajtók mögött folyó alkudozásokat, amelyekkel a Brüsszelben összegyűjtött kormányfők az Európai Unió bizottsági elnökét, vagyis az uniós miniszterelnököt kiválasztják. A mostani alkudozások egyben előrevetítik a kibővített unióban várható belső csoportosulásokat is. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a kibővített unióban a francia–német tandem vezető, ügydöntő szerepre törekszik, míg a britek, az olaszok és a lengyelek egy másik, a német–francia törekvéseket ellensúlyozó csoportot alkotnak. A versengésben a kisebb államok a mérleg nyelvét tölthetik be, legalábbis, ha a tanácsban történő szavazásnál a nagyobb országok megosztottak.

A bizottsági elnök körüli csatározások azért olyan élesek, mert az elnök kezében elég sok hatalom összpontosul. Kevés kivételtől eltekintve az Európai Unió gazdaság- és társadalompolitikáját meghatározó törvényjavaslatokat csak a bizottság terjesztheti elő, a parlament vagy a tanács legfeljebb felkérheti, de semmiképpen sem utasíthatja az Európai Bizottságot egy-egy törvényjavaslat betervezésére. Az unió vezető (és nem vezető) tisztségviselői ugyanis függetlenek. Mindenekelőtt a tagországoktól nem fogadhatnak el utasításokat, de a kezdeményezés tekintetében nagymértékben függetlenek az unió egyéb intézményeitől is. Igaz, akaratukat csak az Európa Tanács, illetve az Európai Parlament beleegyezésével tudják keresztülvinni. A bizottsági elnök visszahívása igen körülményes. Ha csak valamilyen komolyabb korrupció ki nem derül, mint például ami 1999-ben a Santer-bizottság bukásához vezetett, akkor az Európai Bizottság elnöke és tagjai öt éven keresztül a helyükön maradnak, míg az uniós elnökséget adó politikusok félévenként cserélődnek.

Az állandósság és az uniós törvények kezdeményezésének monopóliuma azt eredményezi, hogy az unió arculatát, fejlődési irányát leginkább a bizottság elnöke határozza meg, ezért ennyire fontos, különösen a nagyobb tagországok szempontjából, hogy ki tölti be ezt a posztot. A bizottság elnöke nemcsak a kormányfők számára kell elfogadható legyen, hanem az unió lakossága számára is. Az EU-t ugyanis állampolgárai felé elsősorban az állandó miniszterelnök és nem az öt év alatt tízszer megváltozó uniós elnökök képviselik. Az új európai miniszterelnökre különösen nagy feladatok várnak. Ezek közül a legfontosabb talán az lesz, hogy az EU ázsióját a polgárok szemében megemelje. Az első összeurópai választáson való alacsony részvétel és az euroszeptikusok jelentős sikere ugyanis azt jelzi, hogy az unióval valami nincs rendben. A választópolgárok joggal elégedetlenek lehetnek az EU gyenge gazdasági teljesítményével, s az Európát jelenleg uraló pártok a választói akarattól igencsak távol eső politikáival. Ezért azután az új bizottsági elnöknek, az uniós miniszterelnökének ugyancsak ki kell tennie magáért, ha azt akarja, hogy öt év múlva, a következő uniós választásokon az európai polgárok ne azt jelezzék: „Nem ilyen lovat akartunk!”.

Családi kör

A választásokat követő két hét a társkereséssel telt el az Európai Parlamentben. A különböző országokból érkező delegátusok ugyanis nem országok, hanem politikai színezetük szerint formálnak csoportokat, és különösen az új képviselőknek meg kell találniuk a hasonló nézeteket vallókat. A legnagyobb frakció a néppárt, melynek a jelenlegi becslések szerint (a társkeresés ugyanis még folyamatban van) 278 tagja lesz a 732 tagú Európai Parlamentben. A második helyen – 199 képviselővel – a szocialisták állnak. Növekedett a két legnagyobb frakció közötti különbség: míg a néppárti honatyák aránya kissé nőtt, a szocialistáké csökkent. Komoly nyereséget könyvelhetnek el a liberálisok, akik pillanatnyilag 67 mandátumnál tartanak, de a frakció vezetője, Graham Watson reménykedik, hogy az alkudozások végére a frakció képviselőinek száma akár a százat is elérheti. Ide pártolna át ugyanis a néppárttól a francia demokraták 11 képviselője, ide tart Romano Prodi, a távozó olasz bizottsági elnök is vagy hét képviselővel, és a még el nem kötelezettek közül is számítanak néhányra. A választások igazi meglepetése azonban az euroszeptikusok nagyarányú előretörése volt. Bár az eredeti euroszeptikus frakció veszített mandátumaiból, a veterán, hatodszorra újraválasztott dán Jens-Peter Bonde, a frakció vezetője, az angol Függetlenség Párt és a Lengyel Családok Ligája segítségével egy harminc, esetleg még több tagból álló frakciót formálhat. Nehézségek persze itt is vannak, mert nem mindenki egyformán szeptikus. Az angolok szeretnék good by!-t mondani az egész uniónak, míg Jens-Peter Bonde és mások meghagynák az uniót, csak a brüsszeli hatalom-összpontosítást csökkentenék. Ők finom megkülönböztetéssel eurokritikusnak nevezik magukat. Azután persze a jobb- és baloldali szeptikusok sem szívelik egymást túlságosan. Amiben viszont mindegyikük egyetért, az az, hogy az alkotmány – legalábbis jelenlegi formájában – elfogadhatatlan, mert tovább növeli Brüsszel már így is túlzott hatalmát.

A frakció még bővíthet Paul van Buitenennel, akinek azért sikerült Hollandiában mandátumot szereznie, mert az általa feltárt visszaállások nyomán bukott meg 1999-ben a Jacques Santer vezette bizottság. Az osztrák Hans-Peter Martin is ide jönne, akit kizártak a szocialista frakcióból, mert titokban lefilmezte, hogyan csálnak a kollégák a jelenléti pénzekkel (aláírják a jelenléti ívet, azután nem vesznek részt az adott ülésen). Aligha lesz azonban olyan frakció, amely Martint szívesen fogadná, a közpénzek sorsát túlságosan firtató emberekre ugyanis még az unióban sincs igazán szükség.

A függetlenség napja

Szaddám Huszein korábbi katonai szálláskörletének közelben, a Tigris partján a járókelő irakiak hétfőn délelőtt egy nem várt jelenségre figyelhettek fel. A többszörös szögesdróttal és betonakadályokkal védett tábor legmagasabb épületére felkúszott az iraki nemzeti lobogó. Délutánra már mindenki tudta: Irak függetlenné vált.

A szuverenitás átadására szűk körben, szerény körülmények között került sor a zöld zónának is nevezett táborban, amelytől a szögesdrót és betonakadályok mellett egy, „Ha itt belépsz, agyonlőnek” felirat is igyekezett a hívatlan vendégeket távol tartani. Irakot az amerikaiak által nemrég miniszterelnökké kinevezett korábbi CIA-alkalmazott, Ijád Allávi és az elnökké kinevezett Gázi al-Javar képviselte, míg az Egyesült Államokat a korábbi helytartó, Paul Bremer.

A hivatalos esemény mindössze húsz percig tartott, amelynek során Bremer egy két bekezdésből álló levélben tudatta az irakiakkal, hogy immár függetlenek, majd katonai helikopterrel a bagdadi repülőtérre ment, és hivatalnokaival egyetemben egy C-130-as katonai szállítógéppel hamarosan elhagyta az országot. A mintegy 160 ezer, döntő mértékben amerikaiakból álló katonaság – a most már független Irak vezetőinek kérésére – még ideiglenesen az országban maradt.

A függetlenség ilyen módon való elnyerése nem volt teljesen idegen az irakiak számára, hiszen valami hasonló már történt velük nyolc évtizeddel ezelőtt, igaz, akkor a függetlenséget nem az amerikaiaktól, hanem az angoloktól kapták. A Népszövetség 1920-ban adott mandátumot Nagy-Britanniának Irak igazgatására, azonban az akkori szóhasználatnál „szélsőségesek” nevezett elemek sorozatos felkeléseket szerveztek, amelynek hatására a brit főmegbízott – a katonai veszteségek csökkenése érdekében – javasolta, hogy a hatalmat egy ideiglenes iraki kormánynak adják át. Ez némi nehézség árán (a brit titkosszolgálatnak nem volt iraki embere) meg is történt, és végül az ideiglenesség olyan jól sikerült, hogy 1921 és 1958 között Iraknak összesen 38 kormánya volt.

A függetlenség elnyerését az irakiak változó hangulatban fogadták. Igazi lelkesedést csak George Bushból és Tony Blairből váltott ki, akik épp a törökországi NATO-ülésten részt véve, boldogan ráztak kezét, amint az amerikai elnök megkapta az üzenetet: „Elnök Úr! Irak független lett. Az okmányt Bremer, iraki idő szerint 10.26-kor átadta.” Bush még ráírta a papírra: „Let Freedom Reign – A szabadság uralkodjék fölöttünk.”

Elveszett illúziók

Egy hónappal az európai választások után a publicistákat még mindig nem hagyja nyugodni a választások üzenete, vagyis hogy a szavazók a tradicionális pártoknak – tekintet nélkül azok hivatalos ideológiáira – piros lapot mutattak. Richard Bernstein, a New York Times publicistája szerint az a tény, hogy a választásokon mind a jobb-, mind a baloldali kormányzó pártok veszítettek, azt jelzi, hogy az európai politika mély áramlataiban valamilyen komoly változás van folyamatban.

Timothy Garton Ash, az Oxfordi Egyetem történészprofesszora, egyben a The Guardian publicistája szerint a tiltakozó szavazatok magas aránya annak köszönhető, hogy az emberek úgy érzik: a főáramlatba tartozó pártok nem képviselik többé az ő érdekeiket, és ez az érzés Európa mindkét felében igen erős. A The European Policy Centre egyik munkatársa, Albena Azmanova e jelenségre magyarázatot keresve arra a következtetésre jutott, hogy a politikai spektrum jobb- és baloldalra való tradicionális felosztása mára már érvényét veszítette. Ehelyett az egyik pólust a kilencvenes években egész Európában uralkodóvá vált „szociális liberalizmus”, vagy más néven a Tony Blair-féle harmadik út alkotja, amely irányzat a hangsúlyt a gazdasági liberalizmusra, a munkaerőpiac rugalmasságára (a korábbinál alacsonyabb bérek, rosszabb munkafeltételek, bizonytalanabb munkahelyek) helyezi. Európában mind a jobb-, mind a balközép kormányok ezt az ideológiát képviselik.

A politikai skála másik pólusát a főáramú irányzatot el nem fogadó, ezért (jobb- vagy baloldali) szélsőséges pártok alkotják. E pártok olyan kérdéseket feszegetnek, mint a nyugati társadalmakat széleskörűen foglalkoztató, de a „politikai korrektség” igénye miatt szőnyeg alá söpört bevándorlás (szélsőjobb), vagy a korábbi jóléti állam szétrombolása, a létbizonytalanság állandóvá tétele (szélsőbal). Azmanova végül is abban látja a fő problémát, hogy a tradicionális (jobb- vagy baloldali) kormányzó pártoknak nem sikerült a szociális biztonság és a gazdasági lehetőségek kihasználása közötti hatékony kompromisszumot megtalálniuk. Ha a szerző kicsit tovább kutakodik, nyilván azt is észreveszi, hogy a jobb- és baloldali „középpártok” azért lehetnek a politikai spektrum azonos oldalán, mert – ha különböző retorikával is –, de ugyanazon gazdasági és pénzügyi elit érdekeit képviselik. Ha ezt mégsem így tennék, akkor legkésőbb a következő választásokon megbuknak. Továbbá az a párt, amely a főáramlatú ideológiát nem fogadja el, automatikusan jobb- vagy baloldali szélsőségnek minősül, és a politika perifériáján találja magát. Az egyik nem tudja, a másik nem akarja a választók érdekeit képviselni. Miért kellene, hogy illúzióik legyenek?

Háború tévedésből?

Most, hogy a lefejezésükre váró túsok könyörgése, a felrobbantott olajvezetékekből gomolygó füstfelhők látványa a tévénezők napi élményévé vált, végre azt is megtudhattuk, hogy milyen okok vezettek ehhez a háborúhoz. Az egyre nagyobb emberi, anyagi és főleg erkölcsi veszteség ugyanis mind az amerikai, mind a brit honatyákat arra készítette, hogy szakértői bizottságokat hozzanak létre az okok felderítésére. Talán nem véletlen, hogy mindkét vizsgálóbizottság végül is a hírszerző szolgálatokat találta hibásnak.

Az amerikai szenátusi vizsgálóbizottság összegzése 117 következtetést tartalmaz, amelyek lényege, hogy az iraki háború megindításához okot szolgáltató 2002. évi nemzetbiztonsági jelentés vagy eltúlozta a tényeket, vagy megalapozatlan állításokat tartalmazott. A brit parlament Lord Butler által vezetett vizsgálóbizottsága – Anglia kisebb szerepvállalásának megfelelően – csak 43 pontban marasztalja el az angol hírszerzést, mindenekelőtt kiemelve, hogy nem ellenőrizték a hírforrások megbízhatóságát és a végső jelentésből kihúzták az információk megbízhatóságával kapcsolatos óvatosságra intő passzusokat. A jelentéssel kapcsolatban Greg Dyke, a BBC korábbi igazgatója megjegyezte: „Most már tudjuk, hogy az óvatosságra intő passzusokat kihúzták. Lord Butler most azt mondja nekünk, nem kellett volna kihúzni. De senki nem mondja meg, hogy ki húzta ki azokat?” Greg Dyke-nak azért kellett távoznia a BBC éléről, mert egyik csatornáján olyan riportot sugárzott, amely szerint a hírszerzési anyagot „felturbózták („sexed up”), hogy igazolhassák a háború megindítását. A brit sajtó kevésbé hisz abban, hogy az ország háborús részvétele hírszerzési adatokon múltott volna, és arra mutat rá, hogy a II. világháború óta a brit politika sarokköve az Egyesült Államokkal való szoros szövetségi kapcsolat. Tony Blair nem tett mást, mint amit – amerikai nyomásra – bármely más brit miniszterelnök is megtett volna.

A hírszerző szervek tévedése gyakorlati tapasztalatok alapján is megkérdőjelezhető. Mindazok, akik valaha is dolgoztak államigazgatási intézményeknél, nagyon jól tudják, hogy a szakértők ilyen kapitális tévedéseket nem szoktak elkövetni, sőt nagyon is tisztában vannak a valóságos helyzettel, de egyben azzal a kötelezettségükkel is, hogy a tényeket a mindenkori politikai igényekhez kell igazítaniuk. Nincs is komoly politikai elemző, aki a háború téves hírszerzési tevékenységgel való magyarázatának hitelt adna. A BBC megkérdezett egy nyugdíjas, ezért „beszélőképes” volt CIA alkalmazottat, aki a háború okát három dologra vezette vissza. A közel-keleti olaj feletti ellenőrzés megszerzésének igényére, az amerikai konzervatív jobboldal politikai törekvéseire és Izrael biztonsági érdekeire.

Földi paradicsom

Mozgalmas volt a múlt hét az Európai Unióban: most iktatták be az új parlamentet, és ami a legfőbb, a Európai Bizottság elnöke, vagyis az európai miniszterelnök megválasztására is sor került.

A valamikori portugál külügyminiszter és miniszterelnök, Jose Manuel Durao Barroso bizottsági elnökként való megválasztása nem okozott különösebb meglepetést, hiszen személyében a kormányfők már jó előre megegyeztek, és mivel egyetlen jelölt volt, a választás az európai honatyáknak sem okozott különösebb fejtörést. Barroso tulajdonképpen véletlenül lett az Európai Bizottság elnöke, miután két korábbi jelölt közül az egyiket a britek kifogásolták, a másik pedig nem vállalta el, maradt inkább luxemburgi miniszterelnök. Barroso jelölésekor elmondott emelkedett hangvételű beszédében igencsak rózsaszín jövőt festett az unió polgárai elé: „Célunk a prosperitás, a szolidaritás és a biztonság, és e tekintetben konkrét eredményeket kell felmutatnunk: az eurót, amely pénzügyi stabilitást és növekvő beruházásokat eredményez, egy egységes piacot, ami serkenti a növekedést, egy egyedülálló szociális modellt, amely segíti a legszegényebbeket és egyben az emberek változó feltételekhez való alkalmazkodását, magas minőségű közszolgáltatást, amelyhez mindenki hozzájuthat, a környezet minőségét fenntartani képes gazdaságot, és ami a legfontosabb, békét és stabilitást régiókon belül és azon túl.”

A honatyák egy részének ez már sok volt a jóból hiszen épp nemrég történt meg a felismerés, hogy a hasonló eredményeket ígérő lisszaboni célokból (2010-re az unió a világ legfejlettebb, leggyorsabban fejlődő térségévé válik) semmi sem lesz, sőt az unió éppen az ellenkező irányba halad. Az euró sem vezetett nagyobb beruházásokhoz, az eurózóna növekedése alacsonyabb, mint a többi EU-ország átlaga, ami pedig a szociális modellt illeti, sokan elfelejtenék már.

A hajdani párizsi diákvezér, most a zöldfrakció vezetője, Daniel Cohn-Bendit egy igazán jó formában elmondott hozzászólásában a következőképpen kérdőjelezte meg a dolgok ilyen módon való alakulását. „Ha hihetünk önnek, Barroso úr, mi hatalmasak leszünk, a fejlődés tartós lesz, a környezetvédelemre tekintettel lesznek, Európa erőteljes, de körültekintő és sokoldalú lesz. Röviden: öt éven belül akár nyugdíjba is vonulhatunk, mert mindenki számára megvalósul a földi paradicsom, és politikára nem lesz többé szükség.”

A honatyákat azonban mindez nem különösebben zavarta: Jose Manuel Durao Barrosót 413 szavazattal 251 ellenében a bizottság elnökévé választották.

Igazi demokrácia

Sikeresen befejeződött a múlt héten az európai parlamenti őrsváltás. A most már 732 tagra bővült Európai Parlament megkezdte munkáját, a portugál Jose Manuel Durao Barroso személyében megválasztották az Európai Bizottság (EB) elnökét, és két és fél évre a parlament is megtalálta a maga vezetőjét, a spanyol Josep Borrell Fontellest. Újjáalakultak a parlament legfontosabb munkaszervei, a parlamenti bizottságok. A parlamentnek, az albizottságokat és az ideiglenes bizottságokat is beszámítva összesen 23 bizottsága van, és minden parlamenti képviselő egy bizottságban tag, és két másikban helyettes tag lehet, amely utóbbi elsősorban jövedelmi szempontból fontos. A jelenlétért ugyanis mintegy háromszáz euró napidíjat lehet kapni, ami nem rossz pénz, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy mindezt csak a jelenléti ívet kell aláírni, a sokszor elég unalmas üléseken való tényleges részvétel nem kötelező.

Az elkövetkező időben valószínűleg az alkotmányügyi bizottságnak kell a legnehezebb feladattal megbirkóznia, jelesen, hogy a húzódozó európai polgárokat valahogy rávegye az állam- és kormányfők által már aláírt európai alkotmány ratifikálására, amely számos országban népszavazással történik. Az alkotmányügyi bizottság össze is ült, hogy megtárgyalja, milyen stratégia lenne a legalkalmasabb arra nézve, hogy az európai alkotmányról tartandó népszavazáson az igen szavazatok kerüljenek többségbe. Megvitatták például a legjobb időbeosztást, és arra a következtetésre jutottak, hogy először azokban az államokban kell népszavazást tartani, ahol az igen szavazatok többsége biztosra vehető (ilyen például Luxemburg).

Persze a kampányhoz pénz kell, pénzzel pedig csak az Európai Bizottság rendelkezik, és az is csak akkor adhat, ha a tanács (tehát az állam- és kormányfők) úgy határoznak. Ezt kezdeményezendő az alkotmányügyi bizottság szóbeli kérdést fogalmazott a tanácshoz, azt tudakolva, hogy az állam- és kormányfők milyen kommunikációs stratégiát képzelnek el annak érdekében, hogy az alkotmánnyal kapcsolatos népszavazások pozitív eredménnyel záruljanak. A vitában az egyik (nyilván euroskeptikus) képviselő a „pozitív” jelzőt „tisztességes és szabad” jelzőre akarta felcserélni. Ezt azonban az EB többsége hevesen ellenezte, és amikor szavazásra került a sor, a „tisztességes és szabad” jelző használatát nagy többséggel leszavazták.

Az Eurobarométer legutóbbi felmérése szerint az Európai Unió polgárai ugyancsak keveset tudnak az alkotmányról, és ez a tudás az újonnan csatlakozott országok esetében még sokkal csekélyebb. Ez azonban nem olyan nagy baj, mert jelentősen növelheti a népszavazások pozitív eredményét célzó kommunikációs stratégia hatékonyságát.

Eszkimók és fókák az Európai Bizottságban

A hatvanas években népszerű Northcote Parkinson törvénye szerint egy kormány ideális létszáma öt fő. Ennyi embert még influenzajárvány idején is össze lehet gyűjteni, és hatékonyan is tudnak intézkedni. Négy közülük lehetőleg legyen járatos külön-külön a pénzügy, a külügy, a honvédelem és a jog területén, az ötödik, aki e tárgyak egyikét sem sajátította el, a miniszterelnök lesz.

Az Európai Unió napokban felálló kormánya, a bizottság, nem felel meg a hatékony kormányzás eme parkinsoni elveinek. Létszáma huszonöt fő, ami önmagában lehetetlenné teszi a hatékony munkát. Baj van a szakértelemmel is. A nemzeti kormányok által újonnan kinevezett tizenkilenc biztos (hat régi ugyanis megmaradt) többsége korábban kormányfő volt, a külügyekkel foglalkozott, esetleg pénzügyminiszter volt. Ezzel szemben iparpolitikai, tudománypolitikai, mezőgazdasági kérdésekhez – legalábbis a korábbi foglalkozás alapján ítélve – senki sem konyít. Volt külügyminiszterből például négy is van a bizottságban, ráadásul éppen a külügyminiszteri poszt az, amelyre külön eljárás alapján történik a kinevezés. Egyáltalán nem biztos, hogy az európai külügyminiszternek kiválasztott személy a most megnevezett bizottsági tagok közül kerül ki, ez esetben a vele egyező nemzetiségű bizottsági tagnak le kell mondania.

Az is baj, hogy az eszkimó ezúttal is több, mint a fóka. Tizenhét olyan minisztérium van, ahova valódi irányítási hatáskörrel rendelkező biztos nevezhető ki. Ha a bizottság elnökét és két helyettesét leszámítjuk, akkor is öt bizottsági tag marad tárca nélkül. A tárcák elosztása a bizottsági elnök, José Manuel Barroso feladata, és minden diplomáciai képességére szüksége lesz, hogy ezt a feladatot megoldja. Az EU vezető országai részéről ugyanis nagy nyomásnak van kitéve, hogy az ő embereiket tegye a fontos tárcák – a belső piaccal foglalkozó, a kereskedelmi, a verseny vagy a gazdasági és pénzügyi főigazgatóság – élére. Ez elvben mindegy lenne, hiszen a bizottsági tagok az unió egészének ügyét kell hogy képviseljék, vagyis semlegeseknek kell lenniük. Ezt a szabályt azonban csak annyira veszik komolyan, mint a lisszaboni célok teljesítését, vagyis hogy az unió 2010-re a világ leghatékonyabb, legdinamikusabban fejlődő, tudásalapú gazdasága lesz.

A kettévágott gordiuszi csomó

Brüsszelben nincs uborkaszezon, sőt a múlt héten a politikai események még fel is gyorsultak, ugyanis az Európai Bizottság kijelölt elnöke, José Manuel Barroso jóval a megadott határidő előtt nyilvánosságra hozta, hogy a bizottság egyes főigazgatóságait (tárcáit) miként osztja el az egyes országok bizottsági tagjai között. E gyors lépéssel Barroso bebizonyította, hogy ügyes politikus, hiszen nem várta meg, míg a szabadságukról hazatérő nemzeti politikusok esetleg ismét nyomást gyakorolnak rá a fontosabb tárcák megszerzése céljából.

Azt a problémát is sikeresen megoldotta, hogy a tárcák számát a bizottsági tagok megnövekedett létszámához igazítsa, mert mint Nagy Sándor annak idején a gordiuszi csomót, Barroso is szétvágott néhány korábbi főigazgatóságot, így például a közlekedési és energiaügyi főigazgatóságot megosztotta Jacques Barrot francia biztos és Kovács László között. Az egyes nagy országok ambícióit is többé-kevésbé ki tudta elégíteni, mert igaz ugyan, hogy például Verheugenből (ő a német bizottsági tag) nem lett gazdasági csúcsminiszter, elnökhelyettesként és a befolyásos ipari tárca tulajdonosaként viszont jelentős szerepe lehet az európai politika alakításában. Hasonlóképpen az angolok is elégedettek lehetnek a kereskedelmi tárcával, míg a franciák és az olaszok az elnökhelyettesi funkciókkal. A leosztás senkinek nem a szíve vágya, de nem is elfogadhatatlan.

Az a régi Parkinson-törvény is bebizonyosodott, hogy a humán végzettség minden adminisztratív állás betöltésére alkalmassá tesz, míg műszaki végzettséggel – talán a mérnöki munkán kívül – semmit nem lehet kezdeni. A huszonöt brüsszeli biztosból senki nem képviseli a műszaki értelmiséget (vegyipari technikával talán még Kovács László van hozzá a legközelebb), legtöbbjük közgazdász, jogász, szociológus vagy valamilyen más humán végzettségű. Ez minden esetre megkönnyíti, hogy hasonlóan a lisszaboni stratégiához („az Európai Unió 2010-re a világ leghatékonyabb, legdinamikusabban fejlődő, tudásalapú gazdasága lesz”), a realitásokkal ne igen zavartassák magukat.

Barroso sokat ad a kollektív munkára, és ennek érdekében az összes bizottsági tagot a Schuman térnél lévő Berlaymont épületben helyezi el, amely a Közös Piac eredeti épülete volt, és amelyet egy évtizednyi munkával mostanára végre meg tudtak tisztítani a korábban beleépített azbeszttől, úgy, hogy a bizottsági tagoknak már nem kell félniük szilikózistól, ha túl sokat tartózkodnak a munkahelyükön.

Az új csapat augusztus 20-án ül össze először, és ha az Európai Parlament is áldását adja a társulatra, november elsejétől megkezdhetik a következő öt évre vonatkozó programjuk kidolgozását. Barroso e tekintetben egyik legfontosabb feladatának a lisszaboni stratégia felélesztését tartja, de biztos, ami biztos, elnökhelyettesi ranggal egy új kommunikációs főigazgatóságot is létrehozott Margot Wallström svéd biztossal az élén. Az attraktív svéd hölgy feladata lesz, hogy a stratégiai célok és a valóság közötti eltéréseket az európai polgároknak megmagyarázza.

A jóléti állam alkonya

Politikai elemzők egybehangzó ítélete szerint José Manuel Barrosónak sikerült az unió eddigi történetének – gazdasági értelemben vett – legliberálisabb Európai Bizottságát létrehozni. Mint Gareth Harding, a The Washington Times tudósítója fogalmaz: „A valamikori maoista agitátorból szabadpiaci fanatikussá átalakult bizottsági elnök minden fontos pozícióba »reformlelkű« bizottsági tagot nevezett ki”.

Reformokon olyasfajta intézkedéseket kell érteni, mint amelyeket hazánkban a valamikori Bokros-csomag is tartalmazott. Most úgy hívják őket, hogy a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele (bérek csökkentése, munkaidő meghosszabbítása, elbocsátások megkönnyítése), az egészségügy reformja (privatizálása) vagy a nyugdíjrendszer fenntarthatóvá tétele (magánosítása). E csomag végrehajtásától – ami az új bizottság első számú feladata lesz – Barroso azt várja, hogy az európai gazdaság és foglalkoztatás fellendül, az unió versenyezni tud majd a kínai munkabérekkel és az amerikai technológiával.

Ezek nem jó hírek az újonnan csatlakozott országok számára, amelyek vállalatai szabadpiaci körülmények között nem képesek megállni a helyüket a sokkal tőkeerősebb nyugati cégekkel szemben. Magyarország és Lengyelország fizetési mérlegének drámai romlása máris jelzi ezt a tendenciát. Az sem hihető, hogy a Barroso-féle „nagy ugrás” versenyképesebbé teszi Nyugat-Európát, hiszen a kínai munkabérekkel még a jóléti állam felszámolása esetén sem veszi fel a versenyt, és e „reformlépések” a műszaki fejlődést sem fogják felgyorsítani. Ami a legnagyobb valószínűséggel várható, az a társadalmi feszültségek kiéleződése mind országokon belül, mind az unió keleti és nyugati fele között.

Alulfinanszírozott költségvetés

Szeptember elején kezdi meg a kibővített Európai Unió 732 tagú parlamentje érdemi munkáját, amikor is egyik legfontosabb feladata a 2005. évi költségvetésének megvitatása lesz. A hónapok vitatkozhatnak ugyan, érdemi lehetőségük azonban nemigen lesz arra, hogy a bizottság által benyújtott javaslaton bármit is változtassanak, a költségvetés legtöbb tételét ugyanis már korábbi bizottsági és parlamenti döntések rögzítették. A teljes költségvetés 2005. évi árákon 117,2 milliárd eurót fog kitenni, ami a várható GDP 1,03 százaléka, tehát messze az egyébként 1,24 százalékban meghatározott felső határ alatt marad. A legnagyobb kiadási tétel természetesen az agrárköltségvetés, amelyre 43,8 milliárdot költenek, ebből 1,7 milliárd jut majd az új tagállamok gazdálkodóinak. Ha az unió keleti és nyugati felét összehasonlítjuk, akkor ezek a számok az jelentik, hogy míg a korábbi tagországokban egy gazdálkodó 6000 eurót kap, keleti kollégája mindössze 450-et, amelynek jó részét maguk az új tagországok befizetései fogják finanszírozni.

A költségvetés kétségtelenül nem az egyesítő, hanem sokkal inkább a megosztó kérdések közé fog tartozni, hiszen az unió költségvetésének fő nettó finanszírozói talán életüket és vérüket adnák az egyesült Európáért, pénzüket azonban semmi esetre sem akarják ilyen bizonytalan projekten kockáztatni. Ezt jelzi az az egyre élesedő vita, amely a bizottsági elnök, José Manuel Barroso és a fő finanszírozó Németország kancellárja, Gerhard Schröder között kibontakozott. A költségvetési összeg növelését még az előző elnök, Romano Prodi javasolta ez év februárjában mondván, hogy az unió költségvetését a jelenlegi 100 milliárd euróról (ez 1999. évi árákon értendő) 143 milliárdra, tehát a GDP 1,4 százalékára emeljék. E kérést az új elnök megismételte, Németország azonban határozottan visszautasította azt. Egy vele készült legutóbbi interjúban Schröder a következőket mondta: „Nagyon szívélyesen emlékeztetni fogom az Európai Bizottság elnökét, hogy nem lehet egyrészt állandóan a maastrichti kritériumok teljesítését számon kérni, másrészt pedig több pénzt kérni a költségvetés finanszírozására. Ez együtt nem megy”. Schröder ellenállását bizonyára az is motiválja, hogy Prodi a költségvetési korlát túllépése miatt pénzbírságra ítélte Németországot, amit azonban a pénzügyminiszterek tanácsa megvétózott. A vétó felbőszítette Prodit, és a pénzügyminiszterek tanácsát beperelte az Európai Bíróságnál. A bíróság neki adott igazat, mondván „pacta sunt servanda” – az egyezményeket (ez esetben a maastrichtit) be kell tartani.

Barroso a nettó befizetők szívós ellenállása ellenére ragaszkodik ahhoz, hogy a költségvetés szintjét emelni kell: „Európa nem hajthat végre ambiciózus feladatokat megfelelő finanszírozás nélkül”. Ebben viszont minden valószínűség szerint a bizottsági elnöknek van igaza. Egyelőre e kérdésben végleges döntés nem várható, mondhatni a felek harcban állnak.

Alkotmányozó hangulat

Az új Európai Parlament megkezdte munkáját, amelynek egyik első jele az alkotmányügyi bizottság csütörtöki vitája arról, hogy hogyan is kellene az állam- és kormányfők által már elfogadott és október 29-én ünnepélyesen is aláírásra kerülő alkotmányt az európai polgárokkal is elfogadtatni. Eddig tíz ország jelentette be, hogy az európai alkotmányról népszavazást tartanak, a többi országban e kérdésben a parlament dönt. A németek még vacillálnak, mert alkotmányuk (a rossz történelmi tapasztalatok miatt) nem teszi lehetővé a népszavazást. Ám a közvélemény-kutatások szerint az alkotmány támogatottsága hetvenszázalékos, így Schröderék – az alapidokumentum megváltoztatásával – a döntést esetleg mégis rábíznák a népre.

Az alkotmányügyi bizottság elnöke, Jo Leinen azt javasolja, hogy a 2005. május 9-e előtti héten kellene a referendumokat megrendezni, mert így a második világháború befejezésének hatvanadik és az unió alapjait megteremtő Schuman-nyilatkozat ötvenötödik évfordulójára Európának a kontinenst egyesítő alkotmánya lenne.

Az Európai Tanács jelenlegi elnöke, Bernard Bot holland külügyminiszter azonban nem lelkesedett az ötletért, mert szerinte a ratifikáció országonként más és más megközelítést igényel, és a nemzeti kormányoknak kell a legmegfelelőbb pillanatot kiválasztaniuk. Ő maga saját hazája számára a tavaszt tartaná a legmegfelelőbb időszaknak, mert „a tél elmúltával a hollandoknak jobb a közérzetük”, így valószínűleg az alkotmányt is könnyebb szívvel szavaznák meg.

Az alkotmány helyzetéről az Európai Parlamentnek jelentést tevő két képviselő, Méndez de Vigo (néppárti frakció) és Richard Corbert (szocialista frakció) azt javasolja, hogy az alkotmányról először az Európai Parlament szavazzon (természetesen igennel), mintegy példát mutatva a nemzeti parlamenteknek, hogy hogyan kell ezt csinálni. E szavazásra ez év december 15-én a parlament strasbourgi plenáris ülésén kerülne sor. A nemzeti parlamentek képviselőit azonban nem kérdeznék meg, ehelyett 2005 folyamán az alkotmányügyi bizottság – alkotmányt támogató – tagjai végigjárnák az egyes országok parlamentjeit, hogy elmagyarázzák, miért is jelent előrelépést az alkotmány elfogadása.

Az alkotmányra talán legnagyobb veszélyt a francia népszavazás jelenti, hiszen még a mai legnagyobb ellenzéki erő, a szocialista párt is megosztott abban, hogy támogassa-e vagy sem. Pedig a francia népszavazás perdöntő lehet, hiszen a franciák már eddig is csak vonakodva szavazták meg a nemzeti szuverenitásukat fokozatosan csökkentő egyezményeket.

Mindenesetre a következő másfél-két év azzal fog eltelni, hogy az unió huszonöt országának polgárait meggyőzzék arról, miért is előnyös nekik nemzeti szuverenitásuk további feladása, miközben az nagyrészt nem a mégiscsak demokratikusan választott Európai Parlamentre, hanem az el nem számoltatható Európai Bizottságra száll át.

Posztkeresztény Európa

Nagy-Britannia – Nyugat-Európa többi részéhez hasonlóan – posztkeresztény társadalom. A vallás azon kevesek magánügye, akik gyakorolják. Az egyházak szerények, udvariasak és egy kissé baloldaliak. Van egy kis abortuszellenes mozgalom, de nem hasonlítható az amerikai életvédő csoportokhoz, amelyek terrorizálják az ottani centrista és jobboldali politikusokat. Nincs vita az összejtudatásokkal kapcsolatban és a homoszexuális házasságokról is csak egy kevés. A konzervatívok elkeseredetten próbálják a választókat szociálliberális hitvallásukról meggyőzni, ennek érdekében annyi homoszexuálist és gyermekét egyedül nevelő anyát indítva a parlamenti székekért folyó versengésben, amennyit csak össze tudnak szedni. Mindezt az Economist írja legutóbbi számában, összehasonlítva az amerikai és az angol konzervativizmust.

Az analógiát felhasználva az Európai Parlamentben lévő kereszténydemokrata frakciót is nyugodtan át lehetne keresztelni posztkeresztény-demokratára, hiszen elsősorban rajtuk múltott, hogy a keresztény gyökerekre való utalás nem került be az európai alkotmányba. A poszt- jelző azonban a szociáldemokratákra is vonatkoztatható. A német poszt-szociáldemokrata kormány éppen most próbálja felépíteni a posztjóléti társadalmat, még perspektívtalanabbá téve széles társadalmi rétegek jövőjét.

A jobboldali értékek elvesztése a házassági hajlandóság nagymértékű csökkenésében, a házasságok instabillá válásában mutatkozik meg leginkább. Ez kihat a népesség alakulására. Míg az 1960-as évek elején hárommillió volt Európa évi természetes szaporodása, ma már csak 200-300 ezer, és a teljes termékenységi ráta (az egy nő élete során szült átlagos gyermekszám) a valamikori 2,6-es értékről mélyen a társadalom önfenntartásához szükséges 2,1-es érték alá csökkent (2002-ben 1,46 volt). Emiatt Európa népessége rohamos fogyásnak indult volna, ha a nettó bevándorlók száma nem növekszik az 1960-as éveket jellemző évi százezerről 1,2 millióra. Ez így majdnem rendben is lenne, ha a bevándorlók (mint például annak idején a magyarok) beilleszkednének, majd beolvadnának az európai társadalmakba. Ez azonban nem így történik, a bevándorlók – megtartva eredeti identitásukat – növekvő számú és méretű szubkultúrákat hoznak létre, amelyeknek léte egyre elkeseredettebb vitákat vált ki Nyugat-Európában.

Bokros-csomag német módra

Németországban Hartznak hívják a Bokros-csomagot, amelynek negyedik változatát 2005 januárjától kívánja bevezetni a szociáldemokrata Schröder-kormány. A csomag, mint németes precizitással jelölt számozása (Hartz IV.) is mutatja, része egy évek óta tartó folyamatnak, amelynek célja, hogy a munkaerőpiacot „rugalmasabbá” tegyék. Németországban eddig az volt a gyakorlat, hogy a munkanélküliek 36 hónapon keresztül korábbi fizetésük 60-67%-át kapták, ezt követően pedig, időkorlátozás nélkül, 50-57%-ot. A Hartz-reform szerint a munkanélküli segély csak egy évig jár, és nem kötődik a korábbi fizetéshez, hanem egy alacsonyan megállapított fix összeg. Ezt követően átalakul szociális segéllyé. Az eddigi szövetségi foglalkoztatási szolgálat irodáiból ideiglenes foglalkoztatási ügynökségeket hoznak létre. A munkanélküliek, ha hat hónapon belül nem találnak maguknak munkát, kötelesek ennél az ügynökségnél munkát vállalni, vagy szembe kell nézniük az addig kapott munkanélküli-juttatások csökkentésével, esetleg megvonásával.

Az életszínvonal és a munkavállalói jogok drasztikus csökkentése tiltakozást váltott ki, különösen a keleti térségekben. A hetek óta folyó tüntetések egyre dühösebb megnyilatkozásokat váltanak ki Schröderből és a mögötte álló ipari és szakszervezeti vezetőkben. A neoliberális ideákat dédelgető szociáldemokrata és szakszervezeti vezetőknek kevés hitelük van a politikusaikat amúgy is a bizalmi lista legaljára helyező nyugat-európai lakosság körében. A mozgalmak ma már nem a régi, kiüresedett szakszervezeti keretekben, hanem területi alapon, civil szervezetek kezdeményezésére történnek.

Velünk élő történelem

Történelemkönyveket olvasgatva az ember azt is gondolhatná, hogy a második világháború hatvan évvel ezelőtt befejeződött, a napi hírek azonban rációfolnak e felületes vélekedésre. A német–lengyel viszony valaha példaképe volt annak, hogy hogyan békülhet ki két korábban háborúzó ország. A megbékélés szelleme azonban egyre inkább a múlté, különösen azóta, hogy a mai Lengyelországból kitelepített németek – mások sikerein felbuzdulva – egyre hangosabban követelik kárpótlásukat. Bár ezeknek a csoportoknak nincs különösebb politikai bázisuk, a lengyeleket erősen irritálja, hogy úgy érzik, a német közvélemény hallgatólagosan rokonszenvez e követelésekkel. A Német Szövetségi Köztársaság hivatalos felfogása szerint a kitelepített németek vagyoni követelése nyitott kérdés. Mindennek nem volt jelentősége, míg a berlini fal állt, hiszen ilyen követeléseket úgysem lehetett volna behajtani. A politikai válaszfalak lebomlásával azonban a helyzet megváltozott, és egyes csoportok a holtnak hitt formulákba igyekeznek életet lehelni. Nem kétséges, hogy a németek többsége végül is elutasítana ilyen fellépést, a lengyelekben azonban él a gyanú, hogy talán mégsem. E gyanakvás szellemében fogant a lengyel parlamentnek, a szejmnek az a (nem kötelező erejű) határozata, amely felszólítja a lengyel kormányt: kérjen háborús jóvátételt Németországtól. Nyilván sem az egyik, sem a másik követelés teljesítésére nem kerül sor, a körülöttük folyó politikai huzakodás azonban erősen mérgezi az unió e két jelentős súlyú nemzete közötti légkört.

Persze nem csak a lengyelek érzékenyek, a németek sem nagyon tudják elfelejteni Drezda és számos más város porig bombázását. (Drezdában több tízezer ember lelte halálát a tűzben és a romok alatt.) Nemrég a Der Spiegel közölt egy színes fényképekkel bőven ellátott visszaemlékezést, ami a német bűnök felsorolását követően bemutatja azt is, hogy hogyan néz ki egy város kétszeri – gyújtó- és foszforos (napalm-) bombákkal végrehajtott – szőnyegbombázás után. Ha mindehhez még hozzávesszük az északír, a baszk, a katalán, az észak-olasz szeparatista törekvéseket és más, Európa népeit megosztó kérdéseket, a térség országainak ugyancsak tehetséges vezetőkre lesz szüksége ahhoz, hogy a kontinens valóban az egységesülés és ne a szétesés irányába fejlődjön.

Brüsszel keleti kérdése

A közmondásossá vált „keleti kérdés” megoldása sok gondot okozott Európa vezetőinek már jó száz évvel ezelőtt, pedig akkor csak arról kellett megegyezniük, hogy a felbomló török birodalom európai részeit hogyan osszák fel egymás között. Mára a helyzet némiképpen megfordult, Törökország ismét Európába tart és uniós tagságáról kell döntenie. Az Európai Bizottság minap közzétett jelentése szerint ugyanis Törökország „megfelelően teljesíti a politikai kritériumokat”, és ez alapján javasolják a csatlakozási tárgyalások megkezdését. E javaslatot a bizottság nagy többséggel fogadta el, ellene csak a holland Frits Bolkestein, a liberális internacionálé egykori vezére és jelenleg a belső piacért felelős biztos foglalt határozottan állást.

Bolkestein szerint a török tagság „Európa iszlamizálódását” jelentené, vagyis Bécs 1683-as felszabadítása teljesen hiábavaló volt. Nagyjából hasonló véleményen van Valéry Giscard d'Estaing, az európai alkotmány atyja is, aki éppen azért szorgalmazta az alkotmány jelenlegi, erősen föderalista szerkezetét, hogy ezzel a török tagságot megakadályozza. Giscard szerint a török tagság az Európai Unió végét jelentené, hiszen Törökország nem európai ország, amely „egy másik kultúrával, más felfogással és nagyon különböző életmóddal” rendelkezik. A most lekösznő osztrák bizottsági tag, Franz Fischler is azt hangsúlyozta, hogy az európai közvéleményt, amely nagy többségében a török tagság ellen van, nem lehet figyelmen kívül hagyni. „Az Európai Unió nem lehet csak a diplomaták építménye” – mondta. A német kereszténydemokrata Angela Merkel, aki valószínűleg Németország következő kancellárja lesz, kategorikusan a török tagság ellen foglalt állást, sürgetve az európai jobbközép vezetőit egy, a török tagságot ellenző blokk kialakítására.

Ami miatt azonban Nyugat-Európa erősen idegenkedik Törökország uniós tagságától, az nem az iszlám vallás, vagy a „másság”, hanem az, mert az iszlám országokból érkezők nem integrálódnak a többségi társadalomba, helyett eredeti identitásukat megtartva, gyorsan növekvő – tömbökben élő – nemzeti kisebbségeket alkotnak. E kisebbségek nemcsak az egyéni szabadságjogokra, hanem a kollektív kisebbségi jogokra is igényt tartanak, tehát nemcsak vallásukat kívánják szabadon gyakorolni, hanem nyelvüket is tovább kívánják használni és a politikai életben is egyre inkább nemzeti kisebbségként kívánnak részt venni. Vagyis ami előttünk zajlik, az nem más, mint egy csendes honfoglalás és a többségi nemzetek számára az igazi kérdés nem az, hogy szeretik, vagy nem szeretik a bevándorlókat, hanem az, hogy milyen mértékben kívánják országukat a honfoglalóknak átadni.

Ezért a döntésért azonban Európa vezetői – az említett kivételektől eltekintve – nem kívánnak felelősséget vállalni, azt a „népre” akarják áthárítani. Ezért azután Jacques Chirac, aki szavakban a török tagság mellett van, népszavazást tartana az ügyről. Ez azonban elfogadhatatlan a már negyven éve előszobáztatott Törökország számára. Úgy tűnik tehát, hogy a „keleti kérdés” 100-150 év után sem oldódott meg, sőt, éppen a visszajára fordult.

Buttiglionét Kovácsért

Az utóbbi két hétben az Európai Parlament különböző bizottságai összesen hetvenhárom és fél órán keresztül hallgatták meg a leendő bizottsági tagokat. Homályban maradt ugyanakkor, hogy a bizottság mint testület milyen irányba is akarja tolni Európa szekerét. Ez a kérdés nem váltott ki különösebb érdeklődést, és a jelölteket el is fogadták, csak ketten, Kovács László és az olasz Rocco Buttiglione akadtak fenn a szűrőn.

Kovács Lászlóról az ipari bizottság megállapította, hogy nem ért az energetikához, igaz, ennek ellenkezőjét soha senki, maga a jelölt sem állította. Az igazi problémát Buttiglione nézetei jelentették, aki, amikor személyes meggyőződéseiről faggatták, bevallotta, hogy a homoszexualitást bűnnek tartja, a házasságot meg valami olyasminek, aminek célja az utódok létrehozása és felnevelése. E konzervatív nézetek a homoszexuálisok jogaira különösen érzékeny állampolgári jogokkal foglalkozó parlamenti bizottság számára elfogadhatatlanok voltak. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy amikor Berlusconi külföldön élő olaszok ügyeiért felelős miniszterét, Mirko Tremagliát ezzel kapcsolatban megkérdezték, Tremaglia a Reuters szerint a következőket mondta: „Sajnos Buttiglione veszített. Szegény Európa! A buzik vannak többségben.”

Maga a bizottság elnöke, Barroso védelmébe vette Buttiglionét, mondván, hogy különbséget kell tenni valakinek a személyes meggyőződése és az általa végrehajtandó politika között. Ez azonban nem nagyon győzte meg Buttiglione ellenfeleit, különösen az angol munkáspárti Michael Cashmant, aki – maga is nyíltan vállalva a szokásostól eltérő szexuális orientáltságát – felemlégette, hogy Buttiglione a konventben a szexuális orientáltságon alapuló megkülönböztetés tilalmát kimondó paragrafus ellen szavazott. Néhány vezető szocialista és liberális képviselő máris jelezte, hogy ha a Buttiglione marad az igazságügyi poszt várományosa, nem fogja megszavazni a bizottságot (a parlament ugyanis csak a bizottság egészének, és nem az egyes tagoknak elfogadásáról dönthet). Az Európai Parlament néppárti csoportja viszont teljes támogatásáról biztosította Buttiglionét, mondván, hogy minden adottsága megvan a bel- és igazságügyi feladatkör megfelelő ellátásához.

A viták ellenére már láthatók a kompromisszum körvonalai: a szocialisták, Kovács elfogadása esetén, valószínűleg hajlandók lesznek szemet hunyni Buttiglione politikailag nem korrekt személyes meggyőződése felett.

A közgazdaságtanból ismert Pareto optimumelve alapján akkor lehetne minden igényt a legjobban kielégíteni, ha Barroso megcserélné a két jelölt posztját. Buttiglione valószínűleg pont annyit ért az energetikához, mint Kovács, tehát itt nem lenne lényeges változás, Kovács viszont sokkal elfogadhatóbb az állampolgári jogi bizottság számára, hiszen őt senki sem vádolhatja azzal, hogy konzervatív keresztény értékek híve volna.

Szelektív demokrácia

Bizonyára jól jellemzi az unió jövőbeli működését majd az a mostani vita, amely a bizottsági tagok meghallgatását kísérte. Az igazi izgalmat nem az Európai Bizottság leendő politikájára, az égető problémákra – a munkanélküliség, a stagnáló gazdaság, az elöregedés és hasonlókra – adandó válasza, nem is a bizottsági tagok szakmai hozzáértése, hanem a jelöltek világnézete váltotta ki. Pontosabban a Berlusconi által ajánlott olasz jelölt, Rocco Buttiglione sajátos nézetei, melyeket a homoszexualitásról és a családról fejtett ki.

Martin Schulz, a szocialista frakció vezére például kijelentette: „Elvárjuk és követeljük a Buttiglionénak kiosztott tárca megváltoztatását. Semmilyen kozmetikázott megoldást nem fogadunk el.” Hogy a frakcióvezető pontosan kinek a nevében beszélt, azt nem lehet tudni, mert pártbeli főnöke, a német kancellár Gerhard Schröder arra szólította fel a parlamentet, hogy egyöntetűen szavazza meg az új bizottságot. Schulznak persze minden oka megvan rá, hogy Berlusconi orra alá borsot törjön, hiszen egy tavalyi vitában kápóhoz hasonlította. Bár, az is igaz, Schulz e hasonlatnak köszönheti európai ismertségét és végső soron frakcióvezetőségét.

E vita azonban túlterjed a bizottsági tagok értékelésén és bizonyos vonatkozásaiban az alkotmány értelmezését is érinti. A megkülönböztetések tilalmáról szóló II-81-es paragrafus ugyanis nemcsak a szexuális irányultságon alapuló, hanem a „vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény” alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalmát is kimondja. Vagyis az alkotmány szerint Buttiglionénak ugyanolyan joga van a konzervatív, mint Schulznak a liberális véleményéhez, és ezen az alapon nem lehetne a jelölt alkalmasságát megkérdőjelezni. Az Európát uraló és a Martin Schulz által is fémjelzett radikális liberalizmus azonban csak addig tekinti érvényesnek az alkotmányt, amíg az számára jogokat biztosít, abban a pillanatban azonban, ahogy a szabályok – például a megkülönböztetés tilalma – őt is korlátozzák, már nem tekinti mérvadónak. E jelenség azért elgondolkodtató, mert azt a politikai rendszert, amelyben csak egyfajta nézet uralkodhat, már megismertük és a nevét is tudjuk: diktatúrának hívják.

A tolerancia határán

Samuel Huntington dörzsölheti a kezét: mintha az ő 1993-ban publikált könyvének, A civilizációk összezasapásának forgatókönyve valósulna meg ezekben a napokban Nyugat-Európa legtoleránsabb országaiban. Az erőszak új hulláma november 2-án kezdődött, amikor Amszterdamban egy marokkói származású iszlám szélsőséges agyonlőtte, majd elvágta a torkát Theo van Gogh filmrendezőnek, és – nehogy tettét félreértsék – egy késsel az áldozat mellére tűzött írásban szólította fel az igazhitűeket a hitetlenek elleni felkelésre. A fatvát a nagy holland festő késői rokona ellen a helyi iszlám szélsőségesek azért bocsátották ki, mert egy, a holland televízióban nemrég bemutatott filmjében élesen kritizálta a nők iszlám társadalmakban való alávetettségét. A film alapjául egy szomáliai származású holland képviselőnő, Aayan Hirsi Ali története szolgált, akit tízéves korában egy iszlám vallási vezető megerőszakolt. Theo van Gogh meggyilkolása, vagyis november 2-a óta vagy húsz támadás indult kölcsönösen az iszlám és keresztény vallási és oktatási intézmények ellen az országban. A legutolsó és legsúlyosabb egy keresztény iskola felgyújtása volt. A vélt tetteseket lakhelyét az antiterrorista kommandó mintegy 15 órán keresztül ostromolta, míg végül kettőt közülük sikerült elfogni annak árán, hogy két kommandóst a közjük vágott kézigránát életveszélyesen megsebesített.

Jan Peter Balkenende holland miniszterelnök Theo van Gogh meggyilkolását a szólásszabadságra és a holland toleranciára mért súlyos csapásként értékelte, míg Rita Verdonk bevándorlásügyi miniszter, akinek a nevéhez mintegy huszonhatezer menedékjogért folyamodó hazatelepítése függ, kilátásba helyezte, hogy az iszlám radikálisokat még akkor is ki fogják utasítani, ha már holland állampolgárok. Verdonk azt is bejelentette, hogy ellenőrizni kívánják, hogy mit prédikálnak a mecsetekben. Javaslatát azonban az iszlám közösség részéről heves ellenkezés fogadta, s kijelentették, nem a kormány diktálja, miként kell a Koránt értelmezni. Az Arab-Európai Liga, az európai moslimok politikai szervezete, amely a holland és belga választásokon is politikai pártként indult, Rita Verdonk beszédét „hitlerinek” minősítette.

A moslimok számát jelenleg 20-25 millióra becsülik a kibővített unióban, ami a népességének mintegy öt százalékát teszi ki. A szomszédos Belgium ugyanezzel a problémával néz szembe, amiért is a bevándorlás leállítását és a már bevándoroltak asszimilálását (valamint mellékesen Flandria önállósodását) célul tűző Vlaams Blok a legutóbbi választásokon a flamand régió legnagyobb pártjává vált. A főirányt követő pártoknak (szocialisták, liberálisok, kereszténydemokraták) csak a legnagyobb nehézségek árán, egyesült erejével sikerült a Vlaams Blokot rasszistának minősítve épp a múlt héten betiltatni. Úgy tűnik azonban, hogy bár a Vlaams Blokot betiltották, a párt néhány programpontját, mindenekelőtt a bevándorlás lefékezését a főáramlatú pártok is igyekeznek megvalósítani.

Schröder német kancellár és Berlusconi olasz miniszterelnök megegyeztek abban, hogy a bevándorlás korlátok között tartása érdekében menekülttáborokat állítanak fel Észak-Afrikában, a franciák és a spanyolok azonban nem lelkesednek az elképzelés iránt. A bevándorlás és integráció problémájával valószínűleg az Európai Parlamentnek is szembe kell néznie, gyors megoldás azonban aligha várható, hiszen az unió által követett (neoliberális) gazdaságpolitika még az őshonos társadalmat is szétzilálja, még kevésbé adva lehetőséget a bevándorlók integrálására, még ha őszintén akarnák is.

Európai kormányunk

Nem lehet mondani, hogy Manuel Barroso nélkülözi a politikai ügyességet. Rocco Buttiglione nagylelkűségétől segítve végül is olyan európai kormánnyal rukkolt elő, amelyet az Európai Parlament nagy többséggel jóváhagyott. Buttiglione önkéntes visszalépésével, a lett Ingrida Udre visszaléptetésével és a minőségi cserékkel sikerült majdnem mindenkit kielégítenie. Még Hans-Gert Pöttering, a néppárti frakció vezetője is azt mondta, hogy a bizottsági elnök jó döntést hozott, igaz, kicsit fájalta, hogy a magyar kormány nem követte a lett példát. A változtatást, főleg az eredeti olasz jelölt visszalépését Martin Schulz, a szocialista frakció elnöke, aki a Buttiglione elleni támadás vezéralakja volt, úgy értékelte, mint a parlament erejének megnövekedését, ami a szocialista csoport érdeme. Majd elmagyarázta Barrosónak: hiba volt, hogy eleinte a parlamenti többségre kívánt támaszkodni a szocialistákkal szemben (akik kisebbségben vannak az Európai Parlamentben), és a jövőben is jobban teszi, ha a szocialistákkal való együttműködés útját választja, hacsak nem akarja, hogy az októberi események megismétlődjének. Ezt a tanácsot valószínűleg célszerű is Barrosónak megszívlelnie, hiszen Schulznak igaza van, ők akkor is többségben vannak, ha kisebbségben vannak.

Barroso visszautasította azokat a kritikákat, amelyek Kovács László bizottságban tartása miatt érték, mondván, hogy a demokratikusan választott magyar kormány jelöltjét, aki egyúttal a nyertes párt elnöke is volt, nem lehet csak úgy kiebrudalni. Különben is, nem helyénvaló egy bizottsági tag számára szigorúbb kritériumokat felállítani, mint amilyeneket a tagállamok állítanak saját minisztereikkel szemben. Végül is a bizottság tükrözi a választott kormányok pluralista jellegét, ha kommunista kormányok vannak hatalmon, a bizottsági tagok is kommunisták. A szocialistáknak megígérte még, hogy majd meglátják, a költségvetés vitájakor a szociális kiadásokat tekintve kevesebb vitájuk lesz vele, mint némely szocialista kormánnyal. Ebben nem is kételkedik senki, hiszen a mai szocialista kormányok gazdaság- és szociálpolitikájukat tekintve jobboldalibbak a valódi jobboldalnál.

A születés kínjait túlélte európai kormányra most már a szürke hétköznapi problémái várnak. A Barroso-bizottság november 24-én tartja első ülését, amikor is arról kell döntenüik, hogy életbe léptetik-e az előírt szankciókat a növekedési és stabilitási paktum költségvetési előírásait messze túllépő Görögországgal és Magyarországgal szemben.

Otthon Európában

José Manuel Barroso, az „európai miniszterelnök” első hivatali napjai nem teltek el kellemetlenség nélkül. A fő bajkeverő az angol függetlenségi párt vezetője, Nigel Farage volt, aki azt követelte, hogy két bizottsági tagot újból világítsa át az Európai Parlament.

Percekkel azelőtt, hogy a parlament az új, átalakított bizottságot jóváhagyta volna, Farage azzal vádolta Jacques Barrot-t, a francia biztost, egyben a bizottság egyik elnökhelyettesét, hogy 2000-ben nyolc hónap felfüggesztett büntetésre ítélték, mert mintegy négy millió dollárt síbolt ki állami pénzalapokból és irányított át saját pártjának kasszájába.

Az észti bizottsági taggal, Siim Kallasszal szemben pedig azt vetette fel, hogy pénzügyminiszterként 2001-ben félrevezető információkat közölt a bíróságon, amikor azzal a csalással kapcsolatban kérdezték, amelyben tízmillió dollárt loptak ki az észti nemzeti bankból egy illegális olajüzlet kapcsán.

Kiderült azonban, hogy Jacques Barrot-t jogi értelemben nem terheli bűn, mert Jacques Chirac elnöki kegyelemben részesítette, ami a francia törvények értelmében azt jelenti, hogy még csak nem is említhetik korábbi elítélését. Sajnos az internetről elfelejtették letiltani az ügyet, így történhetett, hogy az Farage tudomására jutott. Barrot ügyvédje eljárást kíván indítani Farage ellen, nem tisztázott azonban, hogy a francia jog az Európai Parlamentben is érvényes-e.

A másik esetben kiderült, hogy Siim Kallast felmentették a csalás vádja alól, Farage visszakozott is, bár hozzátette, hogy az észti bizottsági tag valószínűleg azért kapja az OLAF, a csalások megakadályozására életre hívott európai hivatalt, mert e tárgyban már gyakorlatot szerzett.

Mindeközben a Kovács-ügy sem csitult el. A brüsszeli bürokraták által olvasott, liberális beállítottságú European Voice még egy utolsót belecsípett a magyar biztosa. A szocialisták felháborodására – miszerint a Kovácsról terjesztett fénykép hamis és rágalmazó – a következőket írja: „Amennyire tudom, lehet, hogy a »hamis« megállja a helyét, de nem értem a »mocskolódást«. Ha valaki 25 éven át pap volt, igazán nehéz mocskolódásnak nevezni azt, ha reverendában ábrázolják.”

Ismerős e politikai tájkép? Igen, megérkeztünk Európába.

Távol Lisszabontól

Aki már nem egészen fiatal, és emlékszik a Moszkva-parti KGST-palotában folytatott tárgyalásokra, vagy a kommunista- és munkáspártok vezetőinek nyilatkozataira, annak az Európai Unió anyagait olvasva egyre inkább az az érzése támad: ezt már hallottam valahol! A *déjà vu* érzése különösen erőssé válik az Európa Tanács 2000-ben, Lisszabonban elfogadott stratégiai céljait tanulmányozva, amely szerint 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Igen, igen, Hruscsov is valami ilyesmit mondott 1959-ben, amikor, igaz az Európa Tanácsnál egy kissé reálisabban, húszéves perspektívában, célul tűzte ki az Egyesült Államok utolérését. Most, a félidőben, már mindenki számára teljesen nyilvánvaló, hogy 2010-re az unió nem lesz a világ leghatékonyabb térsége, sőt az elmúlt években még teret is veszített az Egyesült Államokkal és Ázsiával szemben. Ezért az Európa Tanács ez év elején egy professzorokból és elnökökből álló magas szintű bizottságot nevezett ki a volt holland miniszterelnök Wim Kok vezetésével a helyzet tanulmányozására. A Kok-jelentés időközben elkészült és az elmúlt napokban tárgyalták meg az unió különböző bizottságaiban.

Hogy a kudarc a jövőben ne fordulhasson elő, a Kok-jelentés öt széles irányelv megvalósítását javasolja. Realizálni kell a tudásalapú gazdaságot, elő kell segíteni a belső piacot, megfelelő klímát kell teremteni a vállalkozóknak, flexibilisebb munkaerőpiacot kell létrehozni, végül a környezetvédelmi szempontból fenntartható jövő irányába kell dolgozni. Mindezt tizennégy indikátor alapján fogják ellenőrizni, amelyek szerint az Európai Bizottság minden évben rangsorolja a tagországokat, megdicsérve a lista élén állókat és megfenyítve a lista végén kullogókat.

Az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso szerint a Kok-jelentés „realista, bár kissé aggasztó” volt, de kifejezte optimizmusát, hogy az elvesztegetett időt még be lehet pótolni. Sőt hozzátette, hogy a tagországoknak egy akcióprogramot kellene kialakítani, kinevezve egy Mr. Lisszabont, aki a saját országában felelős a lisszaboni folyamat végrehajtásáért. Ezekből a Mr. Lisszabonokból azután egy tanácsot lehetne alakítani, amely koordinálná az egyes országok tevékenységét a lisszaboni folyamat végrehajtásában. Az európai parlamenti elnökök konferenciája is elhatározta, hogy egy új időszaki bizottságot hoz létre a lisszaboni stratégia értékelésére, amely határozati javaslatokat fog kidolgozni az Európa Tanács számára.

Erdogan a kapuk előtt

Sorsdöntő határozathozatalra készül az Európai Unió vezetősége, az Európai Tanács december 16–17-i ülésén: Törökország uniós csatlakozási tárgyalásainak megkezdéséről kell döntenie. Az unió Törökországot már vagy negyven éve előszobáztatja, újabb és újabb ötleteket találva ki a tényleges tagság megakadályozására. Ezt most már a törökök is megunták, és Recep Tayyip Erdogan török kormányfő kijelentette, hogy mindenfajta újabb csatlakozási feltételt el fog utasítani. „Mi nem egy játékot akarunk játszani. Az EU-nak határozottan ki kell jelölnie a csatlakozáshoz szükséges lépéseket és mi a szerint fogunk cselekedni” – mondta.

Az unió kormánya, a bizottság októberben minősített többséggel szabad utat jelzett a csatlakozási tárgyalások megkezdésének, az Európai Parlament jövő héten tárgyalja az úgynevezett Eurlings-riportot, amely a bizottság jelentése Törökország helyzetéről és egyben javaslat a csatlakozási tárgyalások megkezdésére. Az EU-vezetők többsége Törökország csatlakozása mellett van, az ilyen irányú nyilatkozatok ösztönzése azonban megkérdőjelezhető. Nyíltan és határozottan a török tagság ellen csak Valéry Giscard d'Estaing, a konvent korábbi elnöke, az európai alkotmány atyja és Frits Bolkestein, a belső piacokért felelős korábbi biztos lép fel. Bolkestein a nemrég megjelent, Európa határai címet viselő könyvében a török tagság ellen azzal érvel, hogy akkor számos más országnak is tagságot kellene biztosítani, hiszen például Fehéroroszország vagy Ukrajna sokkal inkább európai ország, mint Törökország. Bolkesteinnek egyben az a véleménye, hogy – nyilatkozataik ellenére – alapjában véve az unió vezetői sem szeretnék Törökországot az unióban látni. „Ha titkos szavazást tartanának, az Európai Tanács többsége és a bizottság is nemmel szavazna a török tagságra” – mondta.

Törökország tagságával kapcsolatos kifogások gyakran a török demokráciára vagy az ott érvényesülő emberi jogokra utalnak, ez azonban csak ürügy. A török tagságtól való páni félelmet, az eredeti identitását megtartó, ezért integrálhatatlan iszlám lakosság arányának gyors növekedése okozza. A jelenlegi demográfiai tendenciák mellett – és senki sem tudja, hogy azok mitől változnának meg – egy bő évszázad múlva Európában az iszlám lakosság túlsúlyba kerül, de néhány országban (például Franciaország) ez a fordulat sokkal hamarabb bekövetkezhet. A török tagság e folyamatot jelentősen felgyorsítaná. Ez tehát a török tagságtól való félelem oka, erről azonban a „politikai korrektség” okán nem illik beszélni. Csak a szélsőjobb meri nyíltan kimondani, a kereszténydemokraták felemás módon nyilatkoznak, míg a szocialisták szavakban a török tagság mellett vannak, titokban azonban azt remélik, majd csak akad valaki, aki becsukja a kapukat Erdogan orra előtt.

Határok nélküli Európa

Romano Prodi, az Európai Bizottság volt elnöke szerint az unió legnagyobb dilemmája, hogy minden egyes bővítéssel megnő a tagságra áhító szomszédok száma. „Minden bővítéssel új szomszédaink lesznek és ezen szomszédok előbb-utóbb be akarnak lépni az unióba. Nem tagadom, hogy ez a folyamat eddig jól működött, de az uniót nem bővíthetjük örökké. Nem vizezhetjük fel az európai politika egység gondolatát, mígnem csupán egy kontinentális méretű szabadkereskedelmi övezet nem válik belőle.”

Az unió vezetői e heti, a közösség sorsát hosszú távon meghatározó döntésükkor nem figyeltek oda erre a problémára, amikor szabad utat jeleztek a Törökországgal való csatlakozási tárgyalások megkezdésére. Igaz, nem is nagyon tehettek volna mást. Mint az Observer december 12-i szerkesztőségi cikkében megjegyzi, a nemleges válasz azt jelentette volna, hogy Európa mai határai között egy keresztény klub marad, ami a mai politikai korrektség szerint elfogadhatatlan. Az igen viszont azt jelenti, hogy nemsokára Európa legszegényebb és legnépesebb, alapvetően muzlim országa határozza meg Európa költségvetését és politikáját.

Igaz, az igent bejelentő Jan-Peter Balkenende, az unió elnökségét adó Hollandia miniszterelnöke kijelentette: „A tárgyalások célja a csatlakozás, bár... nincs garancia az eredményre.” E kijelentés azonban csak a török szkeptikusok megnyugtató szolgálatára szolgál, valójában aligha hihető, hogy tízéves csatlakozási tárgyalás után elő lehetne állni egy elutasító döntéssel.

Az elmúlt héten a Le Figaro egy közvélemény-kutatási eredményt publikált, amely szerint a franciák 67 százaléka a török tagság ellen van, közöttük néhány prominens francia politikus is – például Jacques Chirac francia elnök valószínű utódja, Nicolas Sarkozy. Az európai alkotmány megalkotója, Valéry Giscard d'Estaing szerint a török tagság az Európai Unió végét jelenti. „A törökök egy más kultúrát képviselnek, másképp közelítenek a dolgokhoz, más az életmódjuk. Fővárosuk nincs Európában, lakosságuk 95 százaléka Európán kívül helyezkedik el.” Giscard a török tagság körüli vitában egyben az európai diplomácia csődjét is látja: „A legtöbb európai vezető a túlzott leegyszerősítés csapdájába esett: vagy igent mondani a tárgyalások megkezdésére a teljes tagsági ígérettel, vagy becsapni az ajtót Törökország tagsága előtt. Hogy végződhetett ez a kérdés ilyen nyomorúságos vagy-vagy választási lehetőségben?” Giscard tagság helyett speciális szomszédsági viszonyt javasol Törökország és a többi az unióval határos ország és térség számára, ami nem lazítaná fel Európa politikai egységének eredeti szándékát, és elfogadható lenne a környező országok számára is.

A valószínű tagság idejére már százmilliós muzlim ország uniós csatlakozása minden bizonnyal megélelné az európai közvéleményt, különösen ami az alkotmány közeljövőben történő elfogadását illeti. Tizenegy országban az alkotmányról népszavazást tartanak és könnyen előfordulhat, hogy a politikaikban – az Eurobarométer felmérései szerint – már régen nem bízó európaiak ez alkalommal fogják kifejezni, hogy más elképzeléseik vannak Európa jövőjéről, mint amit jelenlegi politikusai tárlanak nekik.

A jó tanuló első intője Brüsszelből

A múlt héten a hazai honatyák nagy egyetértésben ratifikálták az európai alkotmányt. E tettevel Magyarország az eminensek közé került, hiszen a huszonöt ország közül Litvánia után a másodikként erősítette meg az unió alapokmányát.

A magyar honatyák nagy egyetértése valószínűleg azzal magyarázható, hogy nem ismerik az alkotmány tartalmát, még kevésbé annak várható hatásait. Igaz, ez elmondható nyugati kollégáikra is, sőt, maga az alkotmányt létrehozó konvent is mindössze 60 paragrafust tárgyalt a 448 közül. Ennek következtében az alkotmány számos belső ellentmondást tartalmaz, például az első fejezet szociális, míg a harmadik szabad piacgazdaságról beszél, ami egymás ellentéte; a szociális jogoknak (második fejezet) nincs gazdasági biztosítéka; a GDP egy százalékából, ami az unió költségvetése, nem lehet finanszírozni az alkotmány által felvázolt szövetségi államot; az unió kormánya, a bizottság, nem felelős az általa javasolt gazdaságpolitikai intézkedések tényleges hatásaiért; az alkotmány nem határozza meg az EU földrajzi határait, akár a Csendes-óceánig terjedhet, és így tovább.

Jelképesnek tekinthető, hogy Magyarország mindössze két nappal később, mint ahogy ratifikálta az európai alkotmányt, az Európai Bizottságtól megkapta első intőjét is. Az intőben az áll, hogy a magyar kormány, bár megígérte, nem teljesítette a bizottság költségvetési deficit csökkentésére vonatkozó ajánlásait. A magyar kormány egyszerűen nem tudta teljesíteni. A bizottság előírásai az adott magyar körülmények között egyszerűen nem teljesíthetők. A magyar költségvetési deficit ugyanis nem valami egyszeri túlköltekezés eredménye, hanem harminc év elhibázott gazdaságpolitikájának eredménye, amelynek eredete visszanyúlik még az 1970-es évek közepén történt nagy arányú külföldi hitel-felvételre. A rendszerváltáskor Magyarország – jó tanuló módjára – teljesítette, sőt túlteljesítette a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap kívánságait, és megnyitotta piacait a sokkal versenyképesebb nyugati cégek előtt, és privatizáció címén kiárúsította vállalatait. Ennek következtében, nemcsak a GDP esett vissza húsz százalékkal és a munkahelyek egyharmada veszett el néhány év alatt, de tartós strukturális külkereskedelmi deficit alakult ki. Ennek finanszírozása ment egy darabig a vállalatok eladogatásával, de az eladható vagyon megcsappanásával a problémák kiújultak. 2004-ben több volt a fizetési mérleg hiánya, mint amennyit annak idején az egész villamosenergia-ipar eladásáért kaptunk.

A bizottságot azonban a problémák igazi kiváltó oka nem érdekli. Úgy gondolják, és azt javasolják, hogy a közigazgatás, az egészségügy és az oktatás „reformjával”, vagyis a rájuk szánt költségvetési keretek csökkentésével a deficit problémája megoldható. A „jótanulóság” tehát ismét megbosszulta magát, Magyarország aligha lesz bástyá, sokkal inkább rés az unió építményében.

2005

86

2005. január 3. (9. oldal)

Demográfiai hadviselés

Samuel Huntington egyike azon keveseknek, akik ebben a XXI. század eleji káoszban a legvilágosabban látják és láttatják azokat a korszakos politikai folyamatokat, amelyeknek részesei vagyunk. Az 1996-ban publikált *Civilizációk összezsapása* című könyvének próféciai a mai terrorizmus és terrorizmus elleni harc formájában tulajdonképpen már meg is valósultak, és Ukrajna is ott válik ketté, ahol annak idején könyvében megrajzolta.

Huntington legújabb könyvében (*Who are we – Kik vagyunk?*) Amerika jövőjét feszegeti, de akár Európáról is írhatta volna, ugyanis a téma az, hogy a jelenlegi tömeges bevándorlás hogyan alakítja át az Egyesült Államokat. Huntington szerint a mexikóiak jelenlegi nagyarányú bevándorlása azzal fenyeget, hogy az Egyesült Államokat két nemzetre, két kultúrára és két nyelvre osztja. Ellentétben ugyanis a múltat jellemző bevándorlással, a mexikóiak és más latin-amerikai bevándorlók nem asszimilálódnak a főáramú amerikai kultúrába, ehelyett Los Angeles-től Miamiig saját politikai és nyelvi enklávét alakítanak ki, elvetve azokat az alapvető angol-protestáns értékeket, amelyekre a mai Egyesült Államok és az „amerikai álom” épült. Egyes írók latin-amerikai álomról beszélnek, Huntington szerint azonban csak az az álom van, amely az angol-protestáns értékeken épült fel, amerikai álomot csak angolul lehet álmodni. A világnak persze nem lesz vége, ha az Egyesült Államok kétnyelvűvé és kétkultúrúvá válik, Amerikának, ahogy azt az utóbbi háromszáz évben megismertük, azonban igen, és az Egyesült Államok csak saját magát okolhatja, ha e kihívással nem néz szembe.

Európában a helyzet még ennél is drámaibb, mert míg az Egyesült Államok nem latin népességre színtartja magát, Európa nem mozlím népessége igen gyors ütemben fogyatkozik. Olyan mértékben hanyatlott a gyermekvállalási kedv (termékenységi ráta), hogy a jelenlegi tendenciák fennmaradása mellett az Európai Unió eredeti lakossága 2050-ig óvatos becslések szerint is kilencvenmillióval csökken, míg a mozlím lakosság aránya – a bevándorlást és a természetes szaporodást figyelembe véve – a jelenlegi 3,7%-kal szemben meg fogja közelíteni a húsz százalékot, és egyes országokban, mint például Franciaországban, ennél sokkal magasabb arányú is lehet.

A mozlím lakosság aránya Nyugat-Európa egyes nagyvárosaiban már most is eléri a 20-40 százalékot, és Brüsszelben az a hír járja, hogy az újszülött fiúk leggyakoribb neve Mohamed. Ami nem sikerült Tárik ibn Zijádnak és Nagy Szulejmánnak fegyverrel, azt – úgy látszik – késői utódaik pusztán demográfiai eszközökkel el fogják érni. Huntington azt írja, hogy ha a demográfia a sors, akkor a népesség mozgása a történelem motorja. Ez a motor most az európaiak ellen dolgozik.

A mozlím lakosság aránynövekedése ma a legszenvedélyesebb politikai viták forrása Nyugat-Európában. Civil szervezetek és számos politikus, közöttük Kofi Annan ENSZ főtitkár e bevándorlás támogatását látja a népesedési problémák egyedüli megoldásának. Ugyanakkor a szélsőjobb a bevándorlás megállítása és a már bevándoroltak integrálása mellett tör lándzsát, és gyakorlatilag ugyanezt a politikát képviseli a főáramlatú jobboldal, például Valéry Giscard d'Estaing volt francia elnök vagy Frits Bolkestein holland liberális, az Európai Bizottság most leköszönt tagja. Edmund Stoiber bajor miniszterelnök kijelentette, hogy „nem engedhetjük meg magunknak a bevándorlás növekedését, amikor még a meglévő bevándoroltakat sem tudjuk integrálni”, és síkraszállt a „gyermkeket bevándorlók helyett” („Kinder statt Inder”) politika mellett. De még az idős szociáldemokrata és korábbi német kancellár, Helmut Schmidt is azt mondta nemrég: „Idealista gondolkodásunk miatt túl sok idegent fogadtunk be.”

Hiányos ismeretek

Ebben a fél évben Luxemburg adja az Európai Unió elnökségét, és mint a nagyhercegség miniszterelnöke, Jean-Claude Juncker megjegyezte, egyik legfőbb feladatának az unió alkotmányának a tagországokkal való elfogadtatását tekinti. A kialakított stratégia szerint az alkotmányt először a leggyengébb láncszemnek tartott országokban kell jóváhagyatni, és a legvégén következnek az olyan euroszeptikus országok, mint az Egyesült Királyság, ahol kétséges, hogy az alkotmányról tartandó népszavazáson az igen kerül-e többségbe.

Litvánia és Magyarország parlamentje már jóvá is hagyta az alkotmányt, nem terhelve a lakosságot ezzel a problémával. A következő ország, Spanyolország lesz, ahol viszont népszavazást tartanak, és bár a közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a lakosság nagy többsége igennel fog voksolni, a kormány médiasztárokkal és híres sportolókkal igyekszik népszerűsíteni az unió alapszerződését. Azt is elhatározták, hogy a Real Madrid következő meccsén minden Real-szurkoló kap egy-egy példányt az egyébként hétszáz oldalasra sikerült szerződésből. Azt nehéz elképzelni, hogy a Real-szurkolók mit kezdenek a súlyos dokumentummal, az azonban kétségtelen, hogy különösen a most csatlakozó országok politikusainak érdemes lenne alaposabban áttanulmányozni az unió alapszerződését. Mindenekelőtt az alkotmány szerves részét képező, 9-es számú (csatlakozási) jegyzőkönyv 26. cikkelye tarthatna igényt a figyelemre. Ez kimondja: „Legfeljebb 2004. május 1-jét követő harmadik év végéig, amennyiben a gazdaság bármely ágazatában súlyos és tartósnak mutakozó, illetve egy adott térség gazdasági helyzetének komoly romlásával fenyegető nehézségek merülnek fel, az új tagállam felhatalmazást kérhet arra, hogy a helyzet orvoslása és az érintett ágazatnak a belső piaci gazdasághoz történő hozzáigazítása érdekében védintézkedéseket tegyen.” A csatlakozó országok többsége esetében ezekre a védintézkedésekre igen nagy szükség lenne.

Hogy csak a magyar példánál maradjunk, fel lehetne vetni: az a költségvetési hiány, amely miatt éppen most kaptunk intőt a bizottságtól, nem a költségvetés túlzott kiadásaiból származik, hanem abból, hogy egyrészt elégtelenek a bevételek, másrészt annak jó részét is kamatfizetésekre költjük. A bevételek pedig azért elégtelenek, mert a rendszerváltás során – a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap útmutatásait követve – megnyitottuk piacainkat a sokkal tőkeerősebb nyugati vállalatok előtt, amelyek kiszorították vállalatainkat mind külföldi, mind hazai piacokról. 2003-ban például, ha leszámítjuk a magyar gazdasághoz alig kapcsolódó vámszabad területen tevékenykedő külföldi vállalatokat, a külkereskedelmi mérleg hiánya 11 milliárd dollár körül volt (a GDP húsz százaléka), tehát ekkora piacot engedtünk át egyoldalúan főleg nyugat-európai vállalatoknak. 2004-ben a fizetési mérleg hiánya 9 milliárd dollár körül várható, ami (pusztán csak egy évben) kétszerese annak, amennyiért a villamosenergia-ipart 1995-ben eladtuk. Ma már szinte minden külföldi kézben van, nemigen van mit eladni, ugyanakkor a hazai vállalatok jócskán korlátozott versenyképessége miatt a fizetési mérleg hiánya növekszik, amit egyre inkább államkötvény-kibocsátással és hitelfelvétellel egyenlítünk ki. Magyarország a rendszerváltás óta 32 milliárd dollárt fizetett ki kamatokra és tőkejövedelmekre, jelenleg a költségvetési bevételek közel 20 százalékát viszik el a kamatjellegű kifizetések. Ez a helyzet – amelyből semmiféle kiút nem látszik – kimeríti azokat a feltételeket, amelyeket az európai alkotmány idézett passzusa tartalmaz, Magyarországnak tehát joga van, hogy érdekei védelmében felszólaljon, annál is inkább, mert a fentebb idézett tények az Európai Unió vezetői előtt ismeretlenek. Sajnos azonban a magyar politikai vezetők előtt is.

Rajongók és kételkedők

Európai szempontból a hét legnagyobb eseménye kétségtelenül az volt, hogy az Európai Parlament nagy többséggel – a leadott voksok közel háromnegyedével – jóváhagyta az európai alkotmányt. Habár e jóváhagyásnak csak szimbolikus jelentősége van, mert ténylegesen az egyes országoknak kell ratifikálni az alapszerződést, arra azonban alkalmas, hogy – különösen azokban az országokban, amelyekben az alkotmányról népszavazást tartanak – befolyásolja a közvéleményt. Az igen melletti voksok nagy többsége érthető, hiszen az alkotmány a mai európai főáramlat véleményét tartalmazza. Ezen nem az európai közvéleményt kell érteni, amely jórészt semmit sem tud az alkotmány tartalmáról, lehetséges pozitív és negatív hatásairól, hanem az európai üzleti elitet és az ő vélt vagy valós érdekeit kiszolgáló politikusokat.

Az alkotmányról a parlamentnek írott jelentés két szerzője, a brit szocialista Richard Corbett és a spanyol középbol Inigo Mendez de Vigo a szokásos jobb-bal ellentétet félretéve egyöntetűen elfogadásra ajánlották az alkotmányt. „Egy megosztott Európában ez az alkotmány a béke garanciája” mondotta de Vigo, míg Corbett azt hangsúlyozta, hogy az alkotmány „a legdemokratikusabb nemzetközi konstrukció, ami csak a világon létezik”. Erről más volt a véleménye annak a mintegy százharminc európai képviselőnek, aki a szavazás megkezdése előtt olyan táblácskákat mutatott, hogy „nem az én nevemben”, vagy „ez az alkotmány Európa halálát jelenti”. A parlament elnöke, a spanyol szocialista Josep Borrell Fontelles alig tudta őket rávenni, hogy tegyék végre le tábláikat, hogy a szavazás megkezdődhessen. A szavazáson jó tanulónak – Málta kivételével – elsősorban az újonnan csatlakozott kis országok bizonyultak, az észtek, lettek, szlovénok teljesítménye százszázalékos volt (az igen mellett) és Magyarország is csak azért maradt el ettől mert – legalábbis az Euobserver internetes újság kimutatása szerint – két szocialista képviselő nem vett részt a szavazáson. A leg-szkeptikusabbaknak is az újonnan csatlakozók mutatkoztak és e tekintetben Csehország vitte el a pálmát: képviselőinek közel kétharmada az alkotmány ellen szavazott, kivéve a szocialistákat. Lengyelország viszont az igen szavazatok legkisebb arányával lett az első, képviselőik alig több mint egynegyede támogatta az alkotmányt, a többi nemmel szavazott, vagy tartózkodott. A régi tagországok esetében legkevésbé lelkesnek a britek, a finnek és a svédek bizonyultak. A brit képviselők több mint a fele az alkotmány ellen szavazott és csak egyharmaduk mondott rá igent. Ha ez az arány az alkotmányról tartandó brit népszavazás eredményét tekintve is iránymutatónak tekinthető, akkor már most el lehet gondolkodni egy újabb konvent összehívásának lehetőségéről.

Pártcsoportokat tekintve az alkotmány legfőbb támaszának a szocialisták és a liberálisok tekinthetők, közülük mindössze hárman mondtak nemet. A kereszténydemokrata-néppártiak esetében a harmincnégy nem szavazat főleg a csehektől és a britektől származik. A hajdani diákvezér, Daniel Cohn Bendit zöld-liberálisai is túlnyomórészt támogatták az alkotmányt. Legeuroszeptikusabbnak a Függetlenség-és Demokrácia csoport valamint az Egyesült Baloldal-Északi Zöldek csoport bizonyult, ahol minden jelen lévő képviselő az alkotmány ellen szavazott.

A nem szavazatok végül is mindössze húsz százalékot tettek ki ám a parlamenti jelentést író Richard Corbettnek ez is túl sok volt, aki nem érti, hogy az euroszeptikusok miért akadékoskodnak: „Ha az alkotmányt végül nem fogják elfogadni néhány évnyi keserű perlekedés áll előttünk, míg a kibővített unió új struktúráját kialakítjuk mondotta. Kérdés azonban, hogy nem érne-e meg néhány évnyi vitát, hogy az alkotmány ne csak az üzleti és politikai elit, hanem az európai nemzetek értékrendjét is tükrözze?

A bizottság zöld könyve

Az Európai Bizottság néhány napja kiadott egy – a gazdasági migrációval foglalkozó – úgynevezett zöld könyvet, melynek célja – mint ahogy az a bevezetőjéből kiderül –, hogy az unió intézményei, a tagállamok, a civil szervezetek megvitassák a gazdasági migráció legmegfelelőbb formáit. Amin a zöld könyv nem nyit vitát, az maga a bevándorlás ténye, ugyanis a bizottság már egy 2000-ben publikált közleményében világosan állást foglalt a bevándorlás mellett. „Az Európai Unió és a bevándorlók anyaországaira vonatkozó demográfiai és gazdasági elemzések világosan mutatják, hogy az elmúlt harminc év »zéró bevándorló« politikája a jövőben már nem tartható fenn” – olvasható a bizottság egyik anyagában.

A fejlett nyugat-európai országok a kőolajár robbanását követően valóban felfüggesztették a vendégmunkások toborzását, a nettó bevándorlók száma azonban családegyesítés és menekültek formájában ekkor ugrott meg igazán és hozta létre a Nyugat-Európa legtöbb városát ma jellemző bevándorló-negyedeket. A valamikori vendégmunkásokból mára az egyes országok lakosságának négy-hét százalékát jelentő, identitását megtartó és ezt külső jegyekben is kifejezésre juttató nemzeti kisebbség vált. E réteg ma Nyugat-Európa legszegényebb lakossági rétegét teszi ki, magas munkanélküliség mellett.

A bevándorlók térhódítását a „bennszülött” lakosság – részben a bűnözés növekedése, a közbiztonság romlása miatt is – egyre nagyobb aggodalommal figyeli, és a közvélemény-kutatási adatok azt mutatják, hogy a lakosság nagy többsége a bevándorlás megállítása, a már bevándoroltak integrálása mellett van. Ugyanakkor igen jelentős politikai erők a további bevándorlást erőltetik. Az Egyesült Nemzetek egy tanulmánya 80 millió Afrikából és Közel-Keletről származó bevándorlót tart szükségesnek Európa számára 2050-ig. Az Európai Iparosok Kerekasztala is síkraszáll a képzett munkaerő erőteljes importja mellett. Számos civil szervezet és kisebb párt is erősen támogatja a bevándorlást, rasszistának, idegengyűlölőnek, fasisztának nevezve mindenkit, aki a bevándorlás megállítása, a már bevándoroltak integrálása mellett érvel. Amikor nemrég az olasz kormány egy, a bevándorlást korlátozó intézkedést fogadott el, az újjászervezett olasz kommunista párt egyik tagja, Graziella Mascia így nyilatkozott: „E törvény igazságtalan, fasiszta, gusztustalan, elnyomó és rasszista.”

Valójában minden e tárgyban készített számítás – közöttük az Eurostat *The Social Situation in the European Union* című 2002. évi kiadványa – azt mutatja, hogy a bevándorlás demográfiai okokkal nem indokolható. Amennyiben az unióban a termékenységi ráta (egy nő élete során szült gyermekek száma) a jelenlegi alacsony szinten marad, csak elképzelhetetlenül magas bevándorlás (az ENSZ számítása szerint évi 13,5 millió fő) tudná fenntartani az eltartottak és idősek közötti jelenlegi arányt. A bevándorlás nem jelent megoldást a bevándorlók anyaországa számára sem, hiszen pont a legképzettebb munkaerőt próbálja az unió ezen országokból kivonni.

A bevándorlás erőltetése mögött tehát minden bizonnyal az emlegetettektől eltérő érdekek állnak. A fő ok a multinacionális cégek profitérdeke lehet, de e mellett az sem zárható ki, hogy a bevándorlással és az azáltal kiváltott politikai feszültségekkel a nemzetállamokat kívánják gyengíteni, mert a szakszervezetek felszámolása után a nemzetállam az az utolsó politikai szervezet, amely még ellen tud állni a nemzetközi tőke világuralmi törekvéseinek.

A lisszaboni célok jók

Az Európai Bizottság e héten közleményben tudatta az európaiakkal, hogy bár az átfogó gazdaság-politikai irányelvek végrehajtásában van haladás, azért még akadnak hibák. A lisszaboni stratégia azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Unió a világ legversenyképesebb gazdasága lesz. Sajnos a statisztikai adatok azt mutatják, hogy az unió teljesítménye messze elmarad mind az általa kitűzött céloktól, mind az Egyesült Államok hasonló mutatóitól. A foglalkoztatás nem javul, a termelékenység növekedése drámai módon lelassult, s emelkedik a leszakadó társadalmi rétegek aránya. Ahhoz például, hogy öt éven belül a jelenleg 63 százalékon álló foglalkoztatottságot 70 százalékra tudják emelni, 22 millió új munkahelyet kellene létesíteni, ezzel szemben a munkahelyek száma stagnál. A tagországok egyharmada esetében a költségvetési deficit nagyobb, mint az eurózónában előírt és mások számára is ajánlott három százalék.

A nyilvánvaló kudarc ellenére a foglalkoztatásért felelős cseh származású biztos, Vladimír Spidla védelmébe veszi a lisszaboni stratégiát: „Legalább vannak céljaink. Az, hogy még nem értük el őket, nem jelenti azt, hogy azok nem jók.” Ebben Spidlának, aki e szavakat akár a szocialista és munkáspártok korábbi kongresszusainak közleményeiből is kiollózhatta volna, bizonyára igaza van, végül is nem lenne rossz a világ leghatékonyabb, leggyorsabban fejlődő térségének lenni. Sajnos a tendenciák nem éppen ebbe az irányba mutatnak, amelyet egy nemrég kiadott CIA-dokumentum is alátámaszt. A neves amerikai hírszerző intézmény agytrösztje (National Intelligence Council) ötévenként készít egy a világ ügyeire vonatkozó 15 éves előrejelzést. A múlt év decemberében kiadott 2020-ig történő előretekintés (Mapping the global future) nem sok jóval kecsegtet Európa számára. Az amerikai hírszerzők szerint Európa csak akkor lenne képes nemzetközi súlyát növelni, ha nagyobb politikai összhangot érne el. A CIA-jelentés a tíz most csatlakozott országot és a várható további hármat (Törökországot is beleértve) inkább ballasztként, mint dinamizáló tényezőként tekinti, hangsúlyozva, hogy ezek az országok messze nem kaphatnak akkora támogatást, mint a korábban belépő szegényebb dél-európai államok. A CIA-dokumentum szerint Európának meg kellene reformálnia jóléti rendszerét (azaz felszámolni a jóléti államot), hasonlóképpen az oktatási és egészségügyi rendszert (ezalatt privatizációt kell érteni), és rugalmasabbá kellene tenni munkaerőpiacát (vagyis rontani a munkafeltételeket). Emellett tágra kellene nyitni az unió kapuját az észak-afrikai és közel-keleti munkaerő bevándorlása előtt.

Kétségtelen, hogy a CIA-szakértők az európai bajok feltárásában annyival őszintébbek lehetnek, amennyivel messzebb vannak Brüsszeltől. Ugyanakkor az amerikai agytrösztök által az elmúlt harminc évben készített előrejelzéseket a valósággal összevetve az derül ki, hogy e jelentéseket azért nem kell egészen komolyan venni. A tényleges helyzetet leíró kritikában kétségtelenül igazuk van, az ajánlott terápia azonban nagyon is megkérdőjelezhető. El lehet gondolkodni, hogy mielőtt az unió kitarja kapuját a bevándorlók tömegei előtt, nem kellene-e előbb munkát adni a kibővített unió jelenleg húszmillióra tehető munkanélkülijének?

Tovább a lisszaboni úton

Az Európai Bizottság elnöke az elmúlt héten nyújtotta be az Európai Parlamentnek és az európai közvéleménynek új elképzeléseit az unió következő öt éves fejlődéséről. A „virágzás, szolidaritás és biztonság” alcímet viselő jelentés (Strategic objectives 2005–2009), miután felsorolja, hogy az unió milyen hatalmas fejlődést tett meg az utóbbi néhány évben (például: bevezette az eurót és kibővült), tárgyilagosan megállapítja: „Az európaiak jelentős része nincs meggyőződve arról, hogy Európa a helyes úton jár.” Ebbeli meggyőződésüket az európaiak azzal is kifejezték, hogy az uniós választásokra a lakosságnak még a fele sem ment el. Az okokat kutatva az anyag megállapítja, hogy az európaiak többsége úgy érzi, hogy az unió nem virágzik, nem is szolidáris, és biztonságot sem nyújt.

Mindebből a betérjesztett jelentés azt a következtetést vonja le, hogy tovább kell haladni az eddigi (a lisszaboni) úton, csak még következetesebben kell végrehajtani a kitűzött célokat: „Az új életre keltett és új hangsúlyokat kapó lisszaboni program visszatereli Európát a helyes útra, amelyen a gyors gazdasági növekedés újabb és jobb munkahelyeket hoz létre.” Hogy a visszaterelésen mit kell érteni, azt José Manuel Barroso, a bizottság elnöke részletezte az Európai Parlament frakcióelnökeinek értekezletén. A vitára benyújtott anyag még a növekedést, a szociális biztonságot és a környezetvédelmet egyaránt fontosnak tartotta, Barroso azonban már csak a növekedést emelte ki, mint első számú célt, amelyet úgy kíván elérni, hogy még kedvezőbb klímát biztosít az üzleti szféra számára. A kedvező klímán mindenekelőtt a munkaerőpiac rugalmasabbá tételét kell érteni, ami az Európai Unió orwelli nyelvhasználatát lefordítva a munkafeltételek további rontását, a szociális biztonság gyengítését jelenti. A jó klíma egy másik fontos összetevője a tervbe vett és főleg a vegyipart érintő környezetvédelmi szabályozások félretétele. Barroso ígéri még az adók és az üzleti világot korlátozó megkötöttségek csökkentését is.

A neoliberális világkép szerinti programmal az unió nagyvállalkozói mindenestre máris elégedettek. Baron Daniel Janssen, a belgiumi Solvay vegyipari csoport elnöke, egyben az Európai Iparosok Kerekasztalának egyik vezetője a Financial Timesnek adott interjújában azt mondta: „A kezdeti jelek nagyon pozitívak. Az az érzésem, hogy Barroso elkötelezte magát arra, hogy a lisszaboni folyamatot mozgásba hozza.”

Ha az üzleti világnak a kezdeti jelek biztatók is, a későbbiek minden bizonnyal kiábrándítóak lesznek, ugyanis a neoliberális gazdasági receptekkel az Európai Unió az elmúlt két évtizedben sem tudott eredményt elérni, sőt, az egy inflációt kivéve minden mutató szerint visszaesett. Az olyan gazdasági rendszer ugyanis, amelyben a vállalatok olcsó munkaerőt biztosító országokban (például Kínában, Indiában) akarnak termelni, de magas GDP-jű országokban (Nyugat-Európában) akarnak eladni, és a bérkülönbséget profitként zsebre vágni, nem működőképes, mert a gazdaság egy körforgás: ami az egyik oldalon bérköltség, az a másik oldalon vásárlóerő, kereslet. Barrosónak lehet, hogy különböző fenyegetésekkel sikerül rávennie a tagországok egy részét a munkafeltételek rontására, a szociális háló további leépítésére a kedvezőbb üzleti klíma biztosítása érdekében, de nem fog sikerülni a gazdasági környezet egy másik fontos összetevőjét, az összkeresletet növelni. Ennek azután az unió gazdaságának további stagnálása, a munkanélküliség magas szinten történő stabilizálódása lesz az eredménye. A lisszaboni út tehát nagy valószínűséggel ugyanúgy fog végződni, mint az új tagországokban jól ismert lenini út, amit a CIA egy, az unió felbomlását előrejelző jelentésében már meg is jósolt.

Európa elcsábítása

Elmúltak már azok az idők, amikor Condoleezza Rice nemzetbiztonsági főtanácsadó azt javasolta főnökének, hogy Franciaországot büntesse meg, a németekre meg ne figyeljen oda. Rice, most már mint az Egyesült Államok külügyminisztere, francia politikai főiskola diákjai előtt mondott beszédében Franciaországot a szabadság szülőföldjeként emlegette, egy a német Bild magazinnak adott interjújában pedig Schrödert – aki, mint emlékeztet, Amerika-ellenes retorikával nyerte meg a legutóbbi német választásokat – „Amerika barátjának” nevezte. „Ideje, hogy hátat fordítsunk az egyet nem értésnek... Amerika készen áll, hogy a közös programunkon Európával együtt dolgozzon, és Európának is készen kell állnia, hogy Amerikával együtt dolgozzon” – mondotta. Hogy mi ez a közös program, azt Rice csak nagyjából körvonalazta, de a lényege az, hogy egy új közel-keleti kezdeményezéssel, Marokkótól Pakisztánig közel két tucat országban kellene közösen bátorítani a politikai pluralizmust és a gazdasági nyitottságot, felgyorsítani a politikai, gazdasági és kulturális reformokat. „Igaz, hogy a szabadságnak, természete folytán, hazai gyártmányúnak kell lennie, és nem lehet csak úgy adni vagy rákényszeríteni valakire” – ecsetelte Rice asszony, de azt is hozzátette, hogy „a szabadság terjesztése az arab és mozlim világban igencsak sürgető feladat, és nem szenvedhet halasztást”.

A Franciaországot és általában Európát illető számos bók után a diákok nem kérdezték meg, hogy vajon a kibékülés jegyében Amerikában a sült krumplit újból French friesnek nevezik-e (amit a korábbi egyet nem értés idején Freedom friesnek kereszteltek át), így a találkozó nagy egyetértésben ért véget.

Rice-nak igaza van abban, hogy Európát és Amerikát számos közös érték és érdek is összeköti, ugyanakkor nem elhanyagolhatók a különbségek sem. Nyugat-Európa és Amerika szoros kapcsolata a fasizmus, majd a kommunizmus terjeszkedése elleni közös harcon alapult. A fasizmus felett aratott katonai győzelem, majd a kommunizmus összeomlása után azonban új helyzet alakult ki. Mindenekelőtt Európa önálló világhatalmi tényező kíván lenni, partnere ugyan Amerikának, de nem fegyverhordozója. Eltérés van Európa és Amerika között egyes világgazdasági kérdések megítélésében is. Nyilvánvaló például a különbség az arab világgal kialakítandó viszony természetében és eszközeiben. Hasonlóképpen a terrorizmus megítélésében is lényeges a nézetkülönbség. Európában a terrorizmust sokan nem pusztán minden ok nélküli emberi gonoszságként fogják fel, hanem olyan indulatoknak, amelyek társadalmi problémákból, például a fejlődő országokkal folytatott egyenlőtlen gazdasági kapcsolatokból fakadnak. Európának a megváltozott Oroszország, illetve Kelet-Európa is stratégiai partnere lehet, hiszen a gazdasági együttműködés érdeke mellett még számos probléma megoldásában is hasonló az érdekük. Mindebből következik, hogy jóleshet ugyan az amerikai külügyminiszter udvarlása, a tényleges együttműködés azonban csak az érdekazonosságok mentén képzelhető el.

Brüsszelben az Európai Tanács épületében, a Justus Lipsiusban fogadják majd Bush elnököt. Az épület előtt egy görög mitológiából vett szobor áll, azt ábrázolja, amint Zeusz bika alakjában éppen elcsábítja Európát. Nem lehet tudni, hogy aki a szobrot oda helyezte, mire gondolhatott, figyelmeztetésnek azonban mindenképpen felfoghatjuk.

Kétesélyes az EU-alkotmány életbelépése

A spanyolok holnap szavaznak az európai alaptörvényről · Kétséges a lengyel és a cseh állásfoglalás

Miközben Brüsszel George Bush biztonságának megszervezésével van elfoglalva, Madridban a hét végén az európai alkotmány első, választók általi megmértetésére kerül sor. Néhány országban, mint Litvánia, Szlovénia és Magyarország, a további bonyodalmak elkerülése és Brüsszel jobb kedvre derítése érdekében a parlamentek már ratifikálták is az alkotmányt, és nincs kétség a spanyol szavazás kedvező kimenetelét illetően sem.

Az összes közvélemény-kutatási eredmény azt mutatja, hogy a spanyolok igencsak elégedettek az unióval, és az alkotmányra igent mondó szavazatok túlnyomó többségét semmi sem veszélyezteti, egyedül a szavazáson való részvételi arány a kérdéses. Szakértők szerint a huszonötből huszonkét országban nem is lesz semmiféle probléma, még akkor sem, ha az alkotmányról népszavazáson döntenek, kétséges azonban Lengyelország és Csehország állásfoglalása, míg Nagy-Britanniában a közvélemény többsége kétségtelenül az alkotmány ellen foglal állást.

A kételkedők véleményének legutóbb Timonthy Kirkhope, az Európai Parlament legnagyobb csoportjának, a néppárti–kereszténydemokrata csoportnak a tagja, egyben a frakcióban a brit konzervatív képviselők vezetője adott hangot. Kirkhope szerint az európai alkotmány nem felel meg annak az elvárásnak, amellyel az alkotmányozó munkát elindították, annak ugyanis, hogy az uniót hozza közelebb Európa népeihez. A jelenlegi alaptörvény túl sok hatalmat koncentrálna a brüsszeli bürokrácia kezébe, és olyan ügyekben ad az uniónak döntési lehetőséget, amelyeknek nemzetállami hatáskörben kellene maradniuk. Ilyen például a szociálpolitika, a bevándorlás, az igazságügy, a védelmi és biztonságpolitika és a külpolitika. Kirkhope szerint ezek alkotják a nemzeti szuverenitás alapját, amelyek feletti döntési jogot az alkotmány Brüsszelbe helyezi át. „Irritál engem, amikor Európa-ellenesnek bélyegeznek egyszerűen azért, mert ellenzem ezt az alkotmányt” – mondja Kirkhope. Vannak valóban, akik ellenzik az uniós tagságot, Kirkhope azonban nem osztja nézeteiket, viszont azt hangsúlyozza, hogy akik a jelenlegi alkotmány által felvázolt együttműködést úgy hirdetik meg, mint a kontinens egyetlen lehetséges jövőjét, azok nemcsak rá nem hallgatnak, de valószínűleg az európaiak többségére sem. Az alkotmány ratifikálása nehéz lesz, különösen Nagy-Britanniában, mert az emberek helyesen érzik úgy, hogy az európai vezetés megsértette a Leakenben lefektetett elveket. A jelenlegi alkotmány helyett olyan megoldást is választhattak volna, amely a nemzetállamok együttműködésére épül, és amelyet épp ezért az európaiak többsége is támogat.

Brüsszeli szakértők máris azt mérlegelik, hogy mi történhet, ha egy vagy két államban a népszavazáson nemet mondanak az alaptörvényre. Mint az okoskodás mondja, ez attól függ, hogy mely országok mondanak nemet. Ha csak egy ország mond nemet, akkor az dönt, hogy a renegát ország nagy-e vagy kicsi, vagy hogy alapító ország-e, mint Franciaország, vagy később lépett-e be, mint Anglia. Ha a dánok vagy a csehek mondanak nemet, akkor e két országot újra lehet szavaztatni. Ha megint nemmel szavaznak, esetleg el kell hagyniuk az uniót. Ám ha Franciaország veti el az alkotmányt, akkor azt minden bizonnyal újra kell tárgyalni. Ha viszont az Egyesült Királyság mond nemet, akkor Londonnak kell újrendeznie viszonyát az Európai Unióval, sőt esetleg ki is kell lépnie. Bár az Egyesült Királyság igen fontos ország, mégiscsak egy eléggé problematikus tag. Nem fogadta el például a közös valutát, nem vesz részt a közös határzónát biztosító schengeni egyezményben, és szinte minden pontján megpróbálta felvizezni az alkotmányt.

Amire a szakértők nem kerestek választ, az az, hogy vajon nem a „problematicus” országok érvelésében van-e az igazság? Nem derülhet-e majd ki, hogy a döntési jogokat centralizáló, ám azokért felelősséget nem vállaló, és demokratikus úton nem is befolyásolható unió hosszú távon sokkal inkább távolítani fogja egymástól Európa országait, ahelyett, hogy közelítené?

Kerítések javítása

Fence-mending – a világlapok nagy többsége ezzel a jelzővel illeti Bush európai jószolgálati útját, mely kifejezés a kapcsolatok javítására utal, ám szó szerint a „kerítések javítását” jelenti. A brüsszeli European Voice meg is jegyzi, hogy ez az általánosan használt jelző meglehetősen bizarr, hiszen Bush útját sokkal inkább az elválasztó korlátok lebontásának szánták, mintsem e korlátok megerősítésének. Ám az eredeti jelző valószínűleg pontosan mutatja, mi is történik a valóságban, mert a mosolygással kísért kézfogások, az ünnepélyes nyilatkozatok, a finoman megfogalmazott mondatok mögött az álláspontok jöttányit sem közeledtek.

Az Egyesült Államok például mély aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy az Európai Unió felfüggeszti a Kínával szemben az 1989. évi, Tiananmen téri sajnálatos eseményeket követően bevezetett fegyverembargót. Bush ugyan azt mondta, hogy meghallgatja az európai érveket, ugyanakkor kifejezte szkepticizmusát is, hogy Európa olyan javaslattal tudna előállni, amely kielégíti az Egyesült Államokat. Egy magasabb rangú személy a Bush-adminisztrációból újságíróknak ezt világosan ki is fejezte: „A mi aggodalmaink megmaradtak. Semmiképpen sem szeretném önöket abban a hitben hagyni, hogy megváltoztattuk álláspontunkat” – mondta. Az amerikaiak elsősorban attól félnek, hogy a hadianyag-szállítás nyomán Kína egy következő generációs fegyverrendszert fejleszthet ki, hasonló, mint amelyet az amerikaiak Afganisztánban és Irakban használtak. Bush a sajtókonferenciáján azt mondta, hogy ha az európaiak kidolgozták a fegyverszállítások felújításának feltételrendszerét, azt még az amerikai kongresszussal is el kell fogadtatniuk, márpedig mindkét párt képviselői a fegyverembargó feloldása ellen vannak. Richard G. Lugar, a szenátus külügyi bizottságának elnöke, még azt is felvetette, hogy az Egyesült Államok korlátozza korszerű fegyverek Európának való eladását, ha Európa nem ad megfelelő biztosítékot arra nézve, hogy ez a technológia nem kerül Kínába.

Az egyet nem értés egy másik eleme az Iránnal való viszony. Míg Európa a tárgyalások mellett van, az Egyesült Államok nem zárja ki a katonai akció lehetőségét. Mint Bush mondta: „Az az ötlet, hogy az Egyesült Államok arra készülődik, hogy Iránt megátadja, nevetséges”, de azután a jelenlévők derűltségére hoztátette: „persze minden lehetséges”.

Bush németországi látogatása során Schröder kancellár mindent megtett, hogy feledtesse az amerikai elnökkel: a legutóbbi választásokat éppen Amerika-ellenes retorikájával nyerte meg. A Rajna-parti Mainzban tízezer rendőrt vezényeltek az utcára, és minden autópályát lezártak, hogy a Bush útját hűségesen kísérő tüntetőket kordában tartsák. Ám Schröder még így sem tudta elérni, hogy a kiotói egyezmény tekintetében Bush közelítsen az európai állásponthoz. A Bush–Putyin-találkozót is beárnyékolta, hogy bár mindkét fél egyetért a terrorizmus elleni harcban és a demokrácia kiterjesztésében, ezen nem ugyanazt értik. Putyin a csecsen felkelőket tekinti terroristáknak, míg Bush Afganisztánban igyekszik a nyomukra bukkanni. Putyinnak nyugati emberjogi szervezetek a szemére vetik, hogy hadjáratot vezet a Jukosz olajtársaság ellen, amelynek vezetője letartóztatásban van, mert nem tudott időben elmenekülni, mint ahogy azt a többi „oligarcha” tette, miután kifosztották az országot. Az orosz demokráciafelfogás kritikájaként pedig két amerikai szenátor, John McCain és Joe Lieberman kezdeményezett egy törvénytervezetet, amely felszólítaná Busht, hogy függessze fel az oroszok tagságát a G8 (a legfejlettebb ipari országok) klubjában. A szenátorok főleg azt sérelmezik, hogy az ukrainai választásokon a Kreml a Moszkva-barát elnökjelöltet támogatta, továbbá, hogy Iránt nem tekintik nukleáris veszélynek, és a médiát nem akarják átengedni a demokratikus erők kezébe.

Ha tehát sikerül is Bush útjával a kerítéseket itt-ott kijavítani, az elválasztó elemek megmaradnak. Azt az érdekezésszerűséget, amely Európát megosztottsága idején fennállt, nem lehet többé újraéleszteni.

Mozlim diadal

Tele voltak a csütörtöki európai lapok egy 16 éves angliai diáklány fényképével, aki kétéves küzdelem után az angol legfelső bíróságnál elérte, hogy az iskolában, ahová jár, a korábbi egyenruha helyett a mozlim jilbabot viselhesse. A pakisztáni származású Shabina Begum az iskolában töltött első két évben még az iskola egyenruháját hordta. Az utóbbi időben azonban egyre inkább érdeklődni kezdett vallása iránt, és ez arra készítette, hogy a mozlim identitást kifejező ruhadarabot kezdje viselni, hiszen az iskola diákjainak nyolcvan százaléka amúgy is mozlim. Az iskola persze tiltotta, ám a mostani legfelső bírósági határozattal Angliában minden akadály megszűnt a vallási hovatartozás ilyen módon való kifejezése előtt. Maga a diáklány úgy jellemezte győzelmét, hogy az „minden mozlim győzelme, aki meg akarja tartani identitását és értékeit az előítéletekkel és bigottériával szemben”. A bíróság az emberi jogok európai egyezményére hivatkozott.

Valójában azonban a jilbab viselésének nincs sok köze a valláshoz, még kevesebb az emberi jogokhoz, sokkal inkább a Nyugat-Európában egyre erőteljesebben jelentkező iszlám nacionalizmushoz. Az egy generációval ezelőtt ideérkező vendégmunkásokból mára mozlim identitású kisebbség vált, amely politikai jogait követeli.

Az Európai Unió jelenlegi huszonöt országának mozlim lakossága az összlakosság 3,7 százalékát teszi ki, de egyes országokban, így különösen Franciaországban és Németországban az arány lényegesen magasabb. A jelenlegi demográfiai tendenciák és bevándorlás mellett a század végére a mozlim lakosság aránya elérheti az ötven százalékot (az említett országokban sokkal előbb), és két évszázad múlva Európa gyakorlatilag mozlim lesz, mert az eredeti európai lakosság (az 1,5 alatti teljes termékenységi ráta miatt) a jelenleginek a tizedére csökken. Európában ugyanaz fog lejátszódni, amit Koszovóban megfigyelhettünk, ahonnan éppen most üzik el az utolsó szerbeket. Koszovó a szerb nemzet bölcsője, itt vívta Lázár cár 1389-ben a szerbekre (és a magyarokra is) végzetes kimenetelű rigómezei (Koszovo Polje) csatát, de az első török adófelmérés szerint még hatvan év múlva is 99 százalék volt a szerbek aránya. A következő adat egy 1871-ből származó osztrák–magyar katonai összeírás, ekkor a szerbek aránya még 64 százalék. A századfordulón ezt az arányt már csak egyharmadra becsülik, ami a kétirányú etnikai tisztogatások következményeként változatlan marad a következő hatvan évben. Az 1961. évi felmérés szerint a szerbek aránya 33 százalék, ami 1971-ben 21, 1981-ben 15 és 2000-ben hét százalék.

Az Európai Bizottság anyagai Európa elöregedéséről (öszüléséről) beszélnek, amit a tömeges bevándorlás ösztönzésével kívánnak kompenzálni (évi 1,6 millió főről szólnak az elképzelések), amit az ENSZ, de még vezető amerikai körök is támogatnak. A Financial Times külpolitikai szerkesztője szerint Európának minden szempontból szüksége van a bevándorlókra. Ezzel szemben viszonylag egyszerű demográfiai modellel bizonyítani lehet, hogy ez nem így van. Sajnos Európa nemcsak „öszül”, hanem kihal. A tömeges bevándorlás csak akkor jelentene változást, ha a bevándorlók termékenységi mutatói lényegesen magasabbak maradnának, mint a jelenlegi európai népességé. Ez viszont lakosságcserét, de azzal egyben az európai kultúra lecserélését is jelenti. Akik tehát a tömeges bevándorlást megoldásként ajánlják, azoknak fel kellene hozniuk egy jó érvet arra nézve, mi indokolja, hogy Európa feladja két és fél évezredes kultúráját.

Politikai korrektség

A polgári demokráciák alkotmányai a szólás szabadságához való jogot általában első cikkelyeik között szerepeltetik. A szólás szabadsága – valószínűleg a realitásokhoz való igazodás miatt – már nincs az európai alkotmánynak a konventen ténylegesen megvitatott első fejezetében, az unió alapvető értékei között. Az alkotmányba vita nélkül beillesztett charta (az alkotmány második fejezete) azonban már tartalmazza, valószínűleg azért, mert annak első változatát mintegy negyven évvel ezelőtt fogalmazták meg. Eszerint: „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, tekintet nélkül az országhatárokat.”

E múltból itt ragadt paragrafust azonban nyugodtan elfelejthetjük. A politikailag nem korrekt véleményeket egyes országokban már pénzbüntetéssel, sőt akár börtönbüntetéssel is lehet sújtani. Ez ellen emelt szót nemrégiben az angol baloldali lap, a Guardian egyébként liberális nézeteket valló újságírója, Timonthy Garton Ash annak kapcsán, hogy a szigetországban új, vallási gyűlöletkeltés elleni törvényt igyekeznek elfogadtatni.

„Mindenki, akinek kedves a szólásszabadság, fel kell emelje szavát, hogy lefogja a kormány kezét, és megakadályozza, hogy ez a rosszul értelmezett, rosszul fogalmazott törvény elfogadásra kerüljön” – írja. Angliában a már meglévő törvények is lehetővé tették, hogy elítéljék a nemzeti párt egyik aktivistáját, aki lakása ablakába „Ki az iszlámmal Britanniából!” feliratú plakátot tett ki.

A mostani törvény azonban büntethetővé tesz minden olyan beszédet, publikációt vagy előadást, amelyet „valószínűleg olyan személy is láthat vagy hallhat, akiben esetleg vallási gyűlöletet kelt”. Hogy miért olyan fontos ez a törvény a jelenlegi angol kormánynak, arra Garton Ash azt a választ adja, hogy bizonyára a mozlím választókat akarják megnyerni a következő választásokon, akiket Tony Blair iraki politikája és a brit mozlímok guantánamói fogva tartása elidegenített a Munkáspárttól.

Míg Garton Ash a szólásszabadságot védi a véleménynyilvánítást választási érdekből kriminalizálni akaró politikusoktól, az olasz Oriana Fallaci az európai kultúrának az iszlám behatolásával szembeni védelme érdekében próbál szót emelni, de őt is gyakran rasszistaként bélyegzik meg. A „Harag és büszkeség” című, sok támadást kapott könyvében Fallaci a következőket mondja: „Azokhoz beszélek, akik, bár nem ostobák vagy rosszak, de óvatosság és kétségek között gyötrődnek. (...) Nem értitek, vagy nem akarjátok érteni, hogy egy fordított keresztes háború van kialakulóban, egy háború, amely talán nem a területünket akarja elfoglalni, de amely biztosan el akarja foglalni lelkünket, egy háború, amely a mi szabadságunk és civilizációnk felszámolására törekszik.”

Mi lesz Európából, ha Timonthy Garton Ash és Oriana Fallaci magára marad véleményével?

A víz napja

Az ember napi átlagban három liter vizet iszik, de a körülményektől függően, tisztálkodási és egyéb célokra ennél sokkal többet felhasználhat. Ez a tény felkeltette az Európai Bizottság kereskedelemmel foglalkozó főigazgatóságának figyelmét. A vízbizniszben érdekelt európai cégek brüsszeli lobbistái ugyanis erős nyomást gyakorolnak a bizottságra annak érdekében, hogy a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) dohai fordulónak nevezett tárgyalássorozatán érje el, hogy a fejlődő országok nyissák meg vízszolgáltató piacaikat az európai cégek előtt. Cserébe ezen országok hozzáférési lehetőséget kapnának az európai piacokhoz, mindenekelőtt az agrártermékek piacához. A fejlődő országok vízhálózatainak megszerzésére irányuló nyomás azért ilyen erős, mert a vízpiac természeténél fogva nem tartozik a dinamikusan bővülő piaci szegmensek közé. Megfelelő reklámmal az emberek rávehetők arra, hogy többet egyenek, mint az előző évben, vagy hogy nagyobb autót vásároljanak, mind ez idáig azonban nem született hatásos reklám, amely rávenné őket, hogy több vizet igyanak, vagy hogy többet mosakodjanak. A fejlődő országok idegenkednek attól, hogy olyan alapvető szolgáltatásaikat, mint például a vízellátás, multinacionális korporációk kezére juttassák. A víz az ENSZ-nek is annyira fontos, hogy március 22-ét kinevezte a víz napjának. A víznap alkalmából Kofi Annan ENSZ-főtitkár felhívta a figyelmet arra, hogy jelenleg mintegy egymilliárd ember nem tud biztonságos ivóvízhez jutni, 2,5 milliárd pedig nélküli a megfelelő higiéniai ellátást. Ezek a számok elég imponálóak ahhoz, hogy felkeltsék a vízbizniszbe befektetni kívánók érdeklődését. Persze annak érdekében, hogy a vízellátás profittermelő ágazat lehessen, a vízdíjakat megfelelő szinten kell megállapítani. Magyarország e tekintetben jó példát mutatott a világnak, hiszen a víz és csatornadíjak a rendszerváltás óta mintegy hússzorosukra nőttek, míg az átlagos árszínvonal alig hétszeresére. Ennek következtében például a meghatározó részben a francia–belga Suez Lyonnaise des Eaux cég tulajdonban lévő Pécsi Vízmű Rt.-nek ma annyi az éves nyeresége, mint amennyiért annak idején a részvényeket a mintegy 120 másik országban is érdeklőséggel rendelkező Suez-nek eladták.

Nem biztos azonban, hogy a magyarországi módszerek azokban az országokban is alkalmazhatók, ahol a lakosság jelentős része napi egy-két dollárból él. Az is problémát jelenthet, hogy az EU majd minden anyaga hangsúlyozza a szubszidiaritás elvét, vagyis azt, hogy mindent a lehető legalacsonyabb helyi szinten kell megoldani, ott, ahol a jó döntésekhez a szükséges információk leginkább rendelkezésre állnak. Ezt a tagországok, a helyi önkormányzatok, nem beszélve az említett fejlődő országokról, akár komolyan is vehetik, akadályozva ezzel a globális vízpiac kialakulását. Bár lehet, hogy felismerik: itt arról van szó, hogy az unió vezetése bort iszik és vizet prédikál.

Bolkestein, a nép ellensége

Az Európai Szakszervezeti Szövetség, az ETUC által szervezett március 19-i brüsszeli demonstráció, amelyen mintegy 75 ezren vettek részt, elérte, hogy a belső piacokért felelős korábbi bizottsági tag, Frits Bolkestein nevével fémjelzett direktívát, amely a nem gazdasági szolgáltatásokat kívánta liberalizálni, átmenetileg levették a napirendről. A direktíva leginkább vitatott eleme, az úgynevezett származási ország szerinti elv azt jelentette volna, hogy például az egészségügy területén a nyugat-európai országokban alkalmazott normáknál jóval alacsonyabb normák mellett is lehetett volna egészségügyi szolgáltatásokat kínálni.

A Bolkestein-direktíva több mint egy évtizedes törekvés eredménye, amelynek célja a szolgáltatások piacának liberalizálása. Eredetileg az unió életét szabályozó szerződések úgynevezett szubszidiaritás-elvének értelmében e szolgáltatások a tagországokra, ott is a helyi közösségekre tartoznának. Ám mivel e szolgáltatásoknak már a GDP 60-70 százalékát adják a nagy multinacionális korporációk ki akarják terjeszteni érdekeltségüket e területekre is. Ennek jegyében indult meg még a kilencvenes években a gazdasági szolgáltatások, tehát a telekommunikáció, a vasút, az energiahálózat, a vízellátás privatizálása és bekapcsolása az uniós versenybe. A legutóbbi években a bizottság piacosításra irányuló törekvése elérte a nem gazdasági szolgáltatásokat, tehát az egészségügyet, az oktatást és más szociális szolgáltatásokat, amelyeket privatizálni és ennek révén a bizottság hatáskörébe tartozó verseny, illetve állami támogatásra vonatkozó jogszabályok hatálya alá kívánnak vonni. Az uniót létrehozó és érvényben lévő szerződések ezt elvben kizárnák, a bizottság azonban részben a privatizálásra irányuló nyomásgyakorlással, részben az Európai Bíróság döntéseivel fokozatosan alá akarja ásni a tagállamok és a területi önkormányzatok e téren meglévő hatáskörét. A Bolkestein-doktrína e törekvés megtestesítője, ezért már a témát vitára bocsátó 2003-ban kiadott Zöld könyv kapcsán szinte minden társadalmi szervezet fenntartásait hangoztatta.

A bizottság e vélemények figyelmen kívül hagyásával bocsátotta most a kormányfők elé e nem gazdasági szolgáltatásokra vonatkozó irányelveket – ezért a szakszervezetek és más szervezetek felháborodása. John Monks, az ETUC főtitkára a tüntetésen a következőket mondta: „Nem akarjuk a Bolkestein-direktívát, amely, ha elfogadják, egy lefelé irányuló versenyt eredményez, csökkentve a béreket és a közszolgáltatások színvonalát, ahelyett, hogy magas ellátási színvonalú Európát építene. Felszólítom a bizottságot, hogy vonja vissza a jelenlegi tervezetet, dobja a papírkosárba, és kezdje előlről, de Bolkestein Frankensteinjét tegye a mélyhűtőbe, és kezdjen Európa népeire hallgatni. Ez egy nagy csata a neoliberaisok elleni háborúban, akik el akarják temetni az európai jóléti államot.”

A tüntetés kétségtelenül elérte, hogy a kormányfők ne hagyják jóvá a direktívát. Ám nem is vetették el. Az unió jelenlegi elnöke, a luxemburgi miniszterelnök Jean-Claude Juncker szerint a visszavonás azt a benyomást keltené, hogy a szolgáltatási piac megnyitását teljesen ki akarják venni az elérendő célok közül. Erről azonban szó sincs, csak bizonyos mértékig módosítják a direktívát, hogy az jobban vegye figyelembe az európai szociális modell követelményeit. A tüntetők tehát csatát nyertek, de háborút nem, a szociális Európa a tőkés társaságokkal szembeni megvédése még sok erőfeszítést kíván, ahogy a néhai magyar miniszterelnök mondotta: csapataink harcban állnak.

A székelyek bátorsága

Az Európai Parlament külügyi bizottságának igenje után az EP április 13-án tárgyalja Románia csatlakozási kérelmét, és ha ott is elfogadják, az komoly segítséget fog nyújtani a székely autonómiatörekvéseknek, hiszen akkor a szubszidiaritás és az önkormányzatiság elvének alkalmazását számon lehet kérni a román hatóságokon.

Hogy a székelyek ügye, méghozzá az autonómia szóval összekapcsolva megjelenhetett a külügyi bizottság jelentéstervezetében, az már önmagában óriási eredménynek tekinthető. A román csatlakozásról szóló szokásos jelentés múlt év októberében ugyanis még a 2,5 millióra becsült (román hivatalos adatok szerint 535 ezer) roma kisebbség helyzetére helyezte a hangsúlyt. Az erdélyi magyarság az egyéb kisebbségek kategóriájában bukkant fel, mint egy nép, amely bizonyos területeken széles körben használja az anyanyelvét.

Az eredmény elérésében kiemelkedő szerepe van a 2003 októberében megalakult Székely Nemzeti Tanács, illetve a tanács elnöke, Csapó József brüsszeli lobbizásának, amellyel sikerült az ügynek megnyerni néhány nyugati kisebbségi parlamenti képviselőt. Ennek következtében a román csatlakozással kapcsolatos jelentés külügyi bizottsági vitájában a 46 módosító javaslatból hét foglalkozott a romániai magyar kisebbségek ügyével. Ezek egy része a magyar Gál Kingától, másik része a dél-tiroli Michl Ebnertől származott, és egy javaslatot még közösen is beadtak. Gál Kinga a székely autonómia mellett az egyházi tulajdon visszaszolgáltatását vetette fel, míg Michl Ebner – többek között – javasolta, hogy a jelentéstervezet utaljon arra, hogy a székelyek kérelmet nyújtottak be az autonóm státusra, és hogy azt a román kormány a leghamarabb ismerje el. Ennek elfogadása persze túl sok lett volna a jóból, de Pierre Moscovici, a jelentés francia felelőse kompromisszumot javasolt, szavai szerint: „des mesures supplémentaires doivent être prises pour assurer la protection de la minorité hongroise en respectant les principes de subsidiarité et d'autonomie”. Vagyis „a szubszidiaritás és az autonómia elvének értelmében kiegészítő intézkedéseket kell tenni a magyar kisebbség védelmében”. Ennél többet egy egyébként román származású franciától aligha várhatunk.

Valaha a régi rómaiak úgy tartották, hogy gyáva népnek nincs hazája, amely bölcsesség mögött valószínűleg sok évszázados tapasztalat állt. Úgy tűnik, a székelyek elég bátrak, hogy legyen hazájuk.

A Nyugat pásztora

A hét politikai eseményei, a szokásos politikai civódásokról, korrupciókról, agressziókról szóló hírek elvesztették jelentőségüket, amint a világ II. János Pálra emlékezett. Amikor 1978-ban pápává választották, 455 évvel az utolsó nem olasz pápa után, sokan úgy érezték, egy új korszak következik. Jurij Andropov, a Szovjetunió akkori vezetője azonnal figyelmeztette is a KGB-t a várható veszélyekre, és nem is tévedett. Amikor nyolc hónappal pápává választása után II. János Pál hazalátogatott, az őt üdvözlő egymillió tömegnek azt mondta: „Férfiak vagytok, megvan a magatok méltósága, hagyjatok fel a csúszás-mászással”; ez a vég kezdetét jelezte a szovjet birodalom számára. A Szolidaritás mozgalom és a bebörtönzött szakszervezeti vezetők is jelentős támogatást kaptak a pápától.

II. János Pál 26 éves pápasága során több mint 100 országot keresett fel és mindenhol tömegek várták. Amikor 1998-ban Kubában járt, Fidel Castro megkülönböztetett tisztelettel fogadta és most, hogy meghalt, a kommunista Kubában háromnapos gyászt rendeltek el.

A pápa számos alkalommal kiállt a szegények és a harmadik világ megsegítése érdekében. Elítélte az önző kapitalista világot. Sokan nyilván nem értették egyet a fogamzásgátlással és az abortusszal kapcsolatos nézeteivel, a temetésére a világ minden tájáról összegyűlt mintegy kétmillióra becsült tömeg és a mintegy 200 állam- és kormányfő és egyéb magas méltóság azonban azt jelzi, hogy óriási többségben vannak azok, akik elismerik emberi nagyságát. És az abortusszal kapcsolatos figyelmeztetése nem alaptalan. Amikor 1996-ban Lengyelországban liberalizálták az abortuszt, a pápa üzenetben figyelmeztetett arra, hogy „egy nemzetnek, amely megöli saját gyermekeit, nincs jövője”. Ezt sajnos egész Európával kapcsolatban is elmondható: a jelenlegi gyermekvállalási hajlandóság mellett Európa mai lakossága bő kétszáz év alatt ki fog halni.

II. János Pál a nagy vallások közötti párbeszéd, különösen a zsidó–keresztény kiengesztelődés híve volt, aki Auschwitzban leróta kegyeletét a zsidó áldozatok előtt, és az első pápa volt, aki meglátogatott egy zsinagógát.

A lengyel pápa az egyik leghatározottabb ellenzője volt az iraki háborúnak, reményt adva ezzel a moslimok millióinak, hogy nem egy újabb keresztes háború folyik ellenük. George Bush most elment, hogy lerója tiszteletét a politikáját kritizáló pápa előtt „az emberi szabadság bajnokának” nevezve őt.

Tony Blair, aki méltán érezhette, hogy II. János Pál kritikája rá is vonatkozik, most azt mondta: „Még ha nem vagy katolikus, nem vagy keresztény, sőt ha egyáltalán nem vagy vallásos, amit II. János Pál pápában láthatsz, az az igaz és mély hit sugárzó példája.”

Valóban nem mindenki értett egyet II. János Pál hitvallásával, de nagyságát senki sem tagadhatja.

II. János Pál azt adta a kereszténységnek és a világnak, ami ma a legjobban hiányzik, a hitet, az erkölcsi tartást és a szeretetet. A nyáj elvesztette pásztorát, és kérdés, hogy talál-e hozzá hasonlót?

Párizson a világ szeme

Jacques Chirac francia elnök csütörtök esti nyilvános televíziós vitaestjén próbálta meggyőzni a franciákat, hogy az európai alkotmányról szóló május 29-i népszavazáson igennel szavazzanak. Ám a vitára meghívott fiatalok ugyancsak skeptikusan, sőt euroszeptikusan fogadták az elnök érveit. A „franciákkal való párbeszédre” azért került sor, mert a felmérések szerint egyre növekszik azon franciák száma, akik a közelgő népszavazáson az alkotmány ellen akarnak szavazni, arányuk jelenleg eléri az 54 százalékot. „Meg vagyunk győződve arról, hogy az alkotmány a jövő Európájának nyit kaput. Ezért vagyunk azon, hogy ez a széles körű demokratikus vita sikeres legyen, és megerősítse az európai szociális modellt, amely az igazságosságon és a szolidaritáson alapul” – mondta a francia elnök.

Azok azonban, akik ismerik az alkotmányt, tudják, hogy az lényegében ennek ellenkezőjét valósítja meg. Kétségtelen, hogy igazságosságról, szolidaritásról, szociális piacgazdaságról sok szó esik benne, legalábbis annak első és második fejezetében. De ha valaki veszi a fáradságot, és továbbolvassa, rájön, hogy a harmadik fejezet, amely nem más, mint a neoliberais gazdaságfilozófia alkotmány rangjára való emelése, tökéletesen ellentmond az első két fejezet ígéreteinek. Ezen túlmenően az alkotmány számos pontja – mint az érvényben lévő egyezményekéi is – homályos és újraértelmezhető, amit az Európai Bíróság elvi határozataiban rendszeresen meg is tesz, még hozzá úgy, hogy szűkíti a tagállamok hatáskörét. Példa erre az Európai Bíróság egy nemrég határozata, amelyben a holland hatóságokat arra kötelezte, hogy engedélyezzék lengyel és cseh prostituáltak működését az ország területén. A liberális Hollandia ugyanis engedélyezi a prostitúciót, ám a külföldről érkező konkurenciát ki akarta utasítani az országból. A lányok erre az Európai Bírósághoz fordultak, és az elvi határozatban mondta ki, hogy a prostitúció szolgáltatás, amelynek szabad áramlása ellen nem lehet akadályokat emelni.

Lehet a franciák keveset tudnak az európai alkotmány tartalmáról és az Európai Bíróság elvi határozatairól, azt azonban egyre többen ismerik fel, hogy Európa nem abba az irányba fejlődik, amelyet állampolgárai szeretnének. A franciákat most azzal riogatják, hogy ha nemmel szavaznak, „lerombolják Európát”. A valóság azonban éppen ennek az ellenkezője. Pont az alkotmányra, az egyik alapító országban kimondott „nem” vezethetne el egy őszinte és széles körű vitához arról, hogy tulajdonképpen mit is akarunk itt Európában. Akárhogy dől is el, a francia népszavazás meghatározó lesz Európa jövője szempontjából.

Az elnök hétvégéje

Nigel Farage, az Angol Függetlenségi Párt (United Kingdom Independence Party – UKIP) európai parlamenti frakciójának vezetője az Európai Parlament egyik legutóbbi ülésén melegen támogatta Martin Schulzt, a szocialisták frakcióvezetőjét. Ez olyan szenzációs esemény volt, hogy az Euronews hírtelevízió is hosszasan foglalkozott az üggyel. Az európai politikai színskála két szélső pontján elhelyezkedő politikust José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke tudta rávenni erre a nagy egyetértésre, mégpedig azzal, hogy egyik hétvégéjét egy görög iparmágnás jachtján töltötte.

Persze, hogy ki hol és kivel tölti a hétvégéjét, normális esetekben nem tartozik az Európai Parlamentre. Tudni való azonban, hogy az Európai Bizottság tagjai nem fogadhatnak el utasításokat kormányaiktól, de más érdekcsoportoktól sem, és az iparmágnásokkal töltött hétvége annak gyanúját keltheti, hogy a bizottság elnökét valami más érdek is motiválhatja, mint az európai polgárok életének jobbra tétele. „Túl sok spekuláció kering az ügy körül. Mindenkinek az érdeke, hogy tisztázzuk a helyzetet. A legjobb az lenne, ha Barroso magyarázatot adna a parlamenti frakciók vezetőinek” – mondta a szocialista frakció vezetője. Ez volt az, amit a szocialistákkal nem éppen szimpatizáló Farage is támogatott: „Schulz úrnak teljesen igaza van... Mindenkinek érdeke, hogy Barroso úr tisztázza az építőiparban, tengeri szállításban, az olaj- és banküzletben érdekelt iparmágnással eltöltött hétvégéjét.” Farage már korábban küldött egy kérdőívet mind a huszonöt bizottsági tagnak azzal a kéréssel, sorolják fel, hogy beiktatásuk óta milyen meghívásokat fogadtak el. Erre azonban Barroso a testület nevében azt válaszolta, hogy a bizottsági tagok viselkedésére vonatkozó előírásokat megsértő meghívásokat nem fogadtak el.

A jachtos meghívások azonban, úgy látszik, nem tekinthetők kivételnek, mert Peter Madelsohn, a kereskedelemért felelős, angol nemzetiségű bizottsági tag is kapott egyet, mégpedig Paul Allertől, a Microsoft társalapítójától, akit a világ hetedik leggazdagabb emberének tartanak. A Paul Aller Octopus (Polip) nevű jachtján tartott találkozó azért keltette fel a figyelmet, mert az Európai Unió éppen igen nagy vitában van a Microsofttal.

Euro-szegénység

Az Európai Parlament annyival is különb az Európai Bizottságnál, hogy itt az étteremben hat különböző menü között lehet válogatni, nem beszélve az ezt kiegészítő svédasztalról és frissensültekről. Ehhez jön még a Mickey Maus, ami ez esetben nem egér, hanem egy hatalmas, félkör alakú kávézó, ahol a törvényhozásban kifáradt képviselők és munkatársaik keresnek felüdülést. A 160 fős személyzet naponta mintegy hétezer ebédet és 60 ezer kávé és italt szolgál fel a parlament dolgozóinak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a személyzet egész nap úgy dolgozik, mint a gép, mindezt havi ezer euróért. Ezer euró, ha forintba átszámítjuk, otthon sok pénz, itt Brüsszelben azonban az éhenhaláshoz sok, a megélhetéshez kevés, hiszen a legszerényebb lakás bére is elviszi a felét, a maradék napi 16 euróból pedig elég nehéz kijönni, ha azt számítjuk, hogy a legolcsóbb gyorséttermi ebéd is 6-7 euróba kerül. Az étterem dolgozói ezért már két hete sztrájkolnak, plakátokkal hívva fel a parlament dolgozóinak figyelmét (akiknek az átlagkeresete mintegy négyezer euró), hogy nem akarnak rabszolgák lenni.

Ám az itteni vendéglátóhely dolgozói egyáltalán nincsenek kivételesen rossz helyzetben. Az ezereurós fizetés és az ahhoz tartozó robot (keves pénzért mindig többet kellett dolgozni, mint a sokért) általános jelenség az unióban. Az Eurostat, az Európai Unió statisztikai intézetének egyik legutóbbi felmérése szerint 14 millió dolgozó él szegénységben. Ebből az unió nyugati felére tizenegymillió, házastársakkal húszmillió esik. Ugyanennyi a munkanélküliek száma is, megint legalább még egyszer annyi hozzátartozót érintve. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a világ leggazdagabb térségében minden nyolcadik ember szegény.

Leginkább a csonka családoknak és az egyedül élőknek van esélyük, hogy szegények legyenek. A szegénység és a fiatalok munkanélkülisége különösen a pályakezdők helyzetét nehezíti meg. Talán ezzel is összefüggésben van a gyermekvállalási kedv oly mértékű csökkenése, hogy ha a jelenlegi tendenciák nem változnak meg, Európa „bennszülött” lakossága két évszázad alatt gyakorlatilag kihal.

Az unió leendő alkotmánya szerint minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez, azt azonban nem garantálja, hogy a megélhetést is biztosító munkafeltételekhez joga lenne (a munkanélküli- segély például Németországban havi 331 euró, amiből nem lehet megélni). Mindenkinnek joga van viszont az ingyenes munkaközvetítői szolgáltatásokra.

Az igen lassú gazdasági növekedés, továbbá a jövedelemkülönbségek növekedése és még számos más ok miatt nem is várható, hogy a helyzet belátható időn belül megváltozzon. Egy szempontból azonban mégis elmondható, hogy az unió gyarapodott: e héten írták alá ugyanis Romániával és Bulgáriával a csatlakozási szerződést. Bár e két országgal többen lettünk, de valószínűleg gazdagabbak nem.

A Bilderbergekek titka

A Bilderbergekek minden bizonnyal e hét végén tartják szokásos értekezletüket, minden bizonnyal valahol München környékén, amelyen minden bizonnyal Bush elnök is részt vesz. Minderről minden bizonnyal semmilyen hír nem fog kiszivárogni, és az európai, valamint az amerikai közvélemény aligha értesül az ott történetekről. Pedig, megbízhatatlan hírforrások szerint, az összejövetelen Európa és Amerika üzleti és politikai elitje mellett ott lesznek a világ legfontosabb napilapjainak, televíziós hálózatainak tulajdonosai és vezetői, továbbá az értekezlet olyan fontos kérdéseket érint, mint a NATO jövője és az európai alkotmány elfogadása. Hogy minderről az átlag európai vagy amerikai mit sem tud, annak az az oka, hogy eme, a világ sorsát meghatározó találkozókat titokban tartják. A Bilderbergekek ugyanis a világ hatalmasságait tömörítő titkos társaság.

De hogy a társaság léte nem csupán összeesküvés-elméleteket gyártók fantazmagóriája, álljon itt egy idézet Hillary Clinton Élő történelem című könyve 119. oldaláról: „Ezúttal azt hittem, hogy Bill óvatosan megfontolja, hogy induljon-e az elnökválasztáson. 1991 júniusában részt vett a minden évben megrendezett bilderbergi konferencián Európában, amelyre a világ minden részéből összejöttek a vezetők.” Ugyancsak hitelesnek fogadhatjuk el Alan Cowel és David M. Halbfinger a The New York Times-ban 2004. július 11-én megjelent cikkét, amely azzal foglalkozik, hogy a Bilderberg-konferencián elmondott hatásos beszéde alapján John Edwards szenátort elnökhelyettesnek javasolták John Kerry mellé, aki a demokraták elnökjelöltje volt a 2004-es amerikai elnökválasztáson. A cikk címe egyébként sokatmondó: „A világot irányító titkos konferencia”.

A Bilderberg-konferenciák története az ötvenes évekre nyúlik vissza, amikor a hidegháború közepette az Atlanti-óceán mindkét oldalán felmerült az az igény, hogy politikai és gazdasági vezetők informális értekezletek keretében beszéljék meg a világ aktuális problémáit. Az ötlet egy Joseph Retinger nevű amerikaitól származik, aki magasra ívelő üzleti karrierje során a világ számos vezetőjét ismerte, és meggyőzte Bernhard herceget, Júlia holland királynő férjét ilyen értekezlet hasznosságáról. Az első értekezletre Bernhard herceg elnöklete alatt 1954. május 29–31. között került sor a hollandiai Oosterbeekben lévő Bilderberg hotelban, innen ered a név. Azóta a konferenciát minden évben egyszer vagy kétszer, általában Európában, megrendezik. Az értekezlet résztvevői voltak például Henry Kissinger, David Rockefeller, Henry Ford, Edmond de Rothschild, Zbigniew Brzezinski, Valéry Giscard d'Estaing és még sok más híresség.

Aligha fér kétség ahhoz, hogy az egybegyűlteket a világ iránti jó szándék vezérli. Alden Hatch, Bernhard herceg életrajzírója például idézi a herceget, aki a konferenciasorozat céljáról így nyilatkozott: „Ha mi itt előzetesen meg tudunk egyezni, akkor, ha nem is egy Utópiát, de egy nagyon erőteljes és egészséges Európát tudunk létrehozni.” Európa szabadpiaci elvek jegyében történő egyesítése mögött tehát mindenekelőtt a Bilderbergekek befolyásos csoportja áll. Kérdés azonban, hogy lehet-e egy kontinenst az ott élő népek akarata ellenére, sőt tudta nélkül boldoggá tenni.

Bizalmatlanság

Hetvennégy európai parlamenti képviselő bizalmatlansági indítványt nyújtott be José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke ellen. Az ügy egy egyszerű kérdésfeltevéssel kezdődött még februárban, amikor Nigel Farage, az Európai Parlament Függetlenség és Demokrácia (IND/DEM) elnevezésű csoportjának társelnöke kérdést tett fel a bizottság elnökének, hogy a bizottság tagjai, amióta kinevezték őket, milyen szívességeket fogadtak el. Az érvényben lévő amszterdami egyezmény 213. (2) pontja ugyanis kimondja, hogy a bizottsági tagoknak minden külső befolyástól teljesen függetleneknek kell lenniük, és – például – egy jachtkirándulásra való meghívás veszélyeztetheti ezt a függetlenséget. A késve megérkezett válasz szerint a bizottsági tagok semmit nem követtek el, ami sértené a függetlenségüket. Farage azonban nem hagyta ennyiben a dolgot, és ki is derítette, hogy Barroso még tavaly augusztusban elfogadott egy meghívást Szpirosz Latszisz görög hajómágnástól egy jachtkirándulásra. A dolog a szocialista parlamenti csoport vezetőjének, Martin Schulznak is feltűnt, és szóvá is tette, különösen azért, mert a tengeri ügyeket éppen Barroso felügyeli. Barroso azonban Josep Borrellnek, az Európai Parlament elnökének írott levelében tagadta, hogy bármi rosszat elkövetett volna. Ezután derült ki, hogy nem sokkal az említett jachtkirándulás után Latszisz egyik cége tízmillió euró támogatást kapott. Farage Barroso szóbeli meghallgatását kérte, amit azonban a parlament jelentős többséggel elutasított. Ekkor kezdte meg az IND/DEM csoport az aláírások gyűjtését a bizalmatlansági indítvány benyújtásához. Maga az IND/DEM csoport 36 tagjával kevés lett volna egy bizalmatlansági indítvány benyújtásához, amelyhez a parlamenti tagok tíz százaléka szükséges, kapott segítséget azonban a baloldaliak és a zöldek csoportjától, de a bizalmatlansági indítványt támogatták néhányan az európai néppártból is. Az indítvány hatására Barrosónak most már kötelessége megjelenni a parlament előtt.

Barroso ügyes politikus, és ki fogja magát vágni valahogy. Az ügy nem is igazán jelentős, azonban olyan, mint a jéghegy csúcsa, parányit sejtet abból, hogy mi lehet a mélyben, ameddig az európai honatyák nem látnak el. Az igazi probléma az üzleti világ és az politikai elit összefonódása az európai nyilvánosság és az azt kifejező Európai Parlament háta mögött. Barroso jachtkirándulásánál sokkal fontosabb esemény például a Bilderberg (európai és amerikai üzleti és politikusi elit) évi rendszeres találkozója, amelyről semmilyen híradás nem jelenik meg, vagy az Európai Bizottság keretében működő, mintegy 1800 munkabizottság, ahonnan az unió gazdaságpolitikáját irányító kezdeményezések származnak, amelyekben európai üzleti körök képviselői vesznek részt. Ezek munkája sem nyilvános. S hogy az egészből egy átlag magyar mit tudhat meg, azt jól jelzi a közszolgálati rádió brüsszeli tudósítójának beszámolója, amelyből egyebek mellett az derül ki, hogy „botrányt kreáltak Barroso tavalyi nyaralásából”, illetve hogy „a brit, úgynevezett függetlenségi párt vezetője – aki szíve szerint szétrobbantaná az uniót, de azért ott van az Európai Parlamentben, és felveszi képviselői fizetését – minden áron napirenden akarja tartani az elemzők szerint már lefutottnak tekinthető ügyet”.

Az európai alkotmány elfogadása még nagyobb hatalmat adna a bizottságnak, és nagyobb lehetőséget nyújtana a nemzeti parlamentek és az Európai Parlament (tehát az európai közvélemény) által nem ellenőrizhető és nem befolyásolható intézkedések meghozatalára. Ezek azok a problémák, amelyek miatt számosan – közülük egyedüli parlamenti csoportként az IND/DEM – az európai alkotmány elfogadása ellen küzdenek.

A szovjet milliárdos

A héten világszerte lélegzet-visszafojtva figyelték, hogy lesz-e bírósági ítélet a Jukosz olajvállalat vezére, Mihail Hodorkovszkij ügyében, de a bírónó tovább halasztotta a tárgyalást, mert bár már napok óta folyik a vádlott bűnlajstromának ismertetése, annak jó része még hátravan.

A világsajtó jelentős része politikai pert emleget és nem is alaptalanul, hiszen Hodorkovszkij egyike az Oroszországban a rendszerváltás során vagyonhoz és politikai befolyáshoz jutott úgynevezett „oligarcháknak”. Hodorkovszkij története a nyolcvanas évek végére nyúlik vissza, amikor a Kom-szomol egyik vezetőjeként lehetőségeket kapott számítógépek importálására. Az itt szerzett nyereségből építette fel off-shore bankok hálózatából álló Menotep nevű bankkonzorciumát. Ennek tanácsadó testületében olyan neves személyiségek szerepelnek, mint Frits Bolkestein, az EU belső piacokért felelős volt biztosa, vagy Otto Graf Lambsdorff, a liberális internacionálé elnöke. Hodorkovszkij a nevezettektől jó tanácsokat kaphatott, mert amikor Jelcin idején Anatolij Csubajsz beindította a privatizációt, mintegy 300 millió dollárért megvette Oroszország legnagyobb olajvállalatát, a Jukoszt, ami rövidesen már 27 milliárd dollárt ért.

De nemcsak Hodorkovszkij szerzett hatalmas vagyont a privatizáció során, hanem a Jelcin-kampányt támogató Borisz Berezovszkij, a futballrajongó Roman Abramovics, vagy a nemzetközi médiamogullá fejlődött Vlagyimir Guszinszkij. És persze maga Csubajsz sem járt rosszul, aki a legnagyobb orosz villamosenergia-céget mondhatja magáénak. Az oligarchák számára a dolgok akkor fordultak kedvezőtlenre, amikor Putyin annyira megerősödött, hogy nekiláthatott az oligarchák által széthordott nemzeti vagyon és a megszerzett média egy részének visszaszerzéséhez. Guszinszkijt hűtlen kezelés és csalás vádjával rövid időre letartóztatták, ám ez elég volt neki, hogy örök időkre búcsút mondjon Oroszországnak és Izraelben kezdjen új életet.

Hodorkovszkij vesztét Oroszország nagysága okozta, ugyanis amikor már menekülnie kellett, gépe nem volt képes újratankolás nélkül kirepülni az országból. Amikor azonban Szibériában leszállt, hogy üzemanyagot vételezzon, Putyin emberei már a kifutópályán várták. Akár tíz év börtönre is ítélik. Aligha hihető azonban, hogy ezt az időt valóban le is fogja ülni, ugyanis befolyásos pártfogói vannak, nem utolsósorban a nyugati médiában, amely Hodorkovszkij perében a demokrácia és az emberi jogok elveinek megcsúfolását vélik felfedezni. Guszinszkij korábbi letartóztatása ügyében máris megnyert egy pert Oroszország ellen az Emberi Jogok Európai Bíróságánál. A Guszinszkij elleni vádak a bíróság teljes egészében politikailag motiváltaknak minősítette és 88 ezer euró kárpótlást ítélt meg a számára, aligha hihető azonban, hogy Guszinszkij a pénz átvétele céljából a közeljövőben Moszkvába utazik.

Kísértet Európában

Brüsszel főterén van egy kicsi, ám drága étterem, melynek titkolt nevezetessége, hogy annak idején Marx Károly itt írta a Kommunista kiáltványt. Most, Brüsszelből kiindulva megint kísértet járja be Európát, ezúttal nem a kommunizmus, a nemzetköziség, hanem a szupranacionalizmus, a nemzetek felettség kísértete. A szupranacionalizmus hívei legalább olyan megszállottak, mint Marx követői voltak. Margot Wallström, az Európai Bizottság kommunikációért felelős biztosa például épp a minap jelentette ki, hogy aki a szupranacionalizmust megvalósító európai alkotmány ellen szavaz, az tulajdonképpen fasiszta. „Vannak manapság, akik félre akarják dobni a nemzetek felettség eszméjét. (...) Azt mondom, hogy ezeknek az embereknek ide kell jönniük Terezinbe, és megnézni, hogy ez az út hova vezet” – szögezte le a svéd hölgy a Terezin náci koncentrációs tábor felszabadulásának hatvanadik évfordulóján. Wallström e kijelentése, amely legalább Európa lakosságának felét teszi a nációkkal egy sorba, aligha fogja arra készíteni a kételkedőket, hogy igennel szavazzanak az európai alkotmányra. Wallströmnek a magyar politikai gyakorlatból is ismerős érvelésére Daniel Hannan brit európai parlamenti képviselő a következőket válaszolta: „A modern kor legpusztítóbb háborúit nem a nemzeti rivalizálás, hanem olyan transznacionális ideológiák okozták, mint a jakobinizmus, a fasiszmus, a kommunizmus és az iszlám fundamentalizmus. A nemzetállamok sokszor éppen a totalitárius diktatúrákkal szembeni ellenállás központjai voltak, pontosan azért, mert a nemzetállam az az egység, amelyben a képviseleti kormányzás a leginkább működik. A szupranacionalizmus, amelyet Wallström javasol, sohasem létezett együtt a demokráciával.” Kétséges azonban, hogy a XXI. század elején a nemzeti önrendelkezés reális választási lehetőség-e Európa népei számára.

Az alkotmánnyal alapvetően az a baj, hogy az európai politikai színskála legfeljebb 5-10 százalékát képviselő liberális értékrendnek felel meg. A konzervatívok azért utasítják el, mert csorbítja a nemzeti önrendelkezést, a baloldaliak pedig azért, mert a neoliberais gazdasági ideológiát akarja alkotmányosan szentesíteni. Emellett az alkotmány számos belső ellentmondást tartalmaz, például az első fejezet szociális, a harmadik szabad piacgazdaságról beszél, mely kettő éppen egymás ellentéte. Az alkotmány lényegében egy szövetségi államot vázol fel, amit a GDP egy százalékára kiterjedő költségvetésből nem lehet fenntartani. Az sem közömbös, hogy az unió bővítésének határai nem rögzítettek.

Persze minderről az átlag európai keveset tud, de azt biztosan érzi, hogy az unió mai vezetői nem az ő érdekeit képviselik, ezért akarja az itt ólálkodó kísértetet elűzni.

A „D” terv

Az európai politikai vezetés bizonyára jobb népet érdemelne, mint a holland vagy a francia, amely az európai alkotmányra adott „nem” szavazatával homokot szórt az európai projekt mindeddig oly jól működő gépezetébe. Ha az európaiak ennyire nem érettek arra, hogy tudják, melyik szavazócédulát kell az urnába bedobni, akkor talán kár is a népszavazás intézményével kísérletezni. Legalábbis erre a következtetésre jutott Jack Straw brit külügyminiszter, amikor a holland szavazás eredményére reagálva kijelentette: „el kell fogadnunk a népszavazás eredményét...”, de a népszavazások eredménye mindannyiunk számára felteszi a kérdést Európa fejlődésének jövőbeli irányairól”. Most Nagy-Britanniában, de Dániában is komolyan mérlegelik annak lehetőségét, hogy az európai alkotmányról ígért népszavazást mégsem tartják meg. Mindenesetre Anders Fogh Rasmussen dán miniszterelnök már a jövő héten Londonba megy, hogy kollégájával, Tony Blairrel megvitassa, mi is a teendő. Lehet, hogy mielőtt lefűjják a népszavazást, konzultálniuk kellene az új tagállamok régi-új politikusaival arról, hogyan is lehetne elérni a kívánatos oldal 99,8 százalékos győzelmét.

Margot Wallström, a kommunikációs biztos egy civil szervezet ajánlatára válaszolva most egy úgynevezett D tervet (demokrácia) javasol, amely lényegében a társadalommal való konzultációt jelentené. „Jobban odafigyelni, mit mondanak az emberek, és jobban megmagyarázni, hogy mit is akarunk” – mondta. A francia és a holland szavazás eredményére utalva hozzátette: világos üzenetet kell küldeni a társadalom felé, hogy „figyeltünk és tanultunk valamit”. A „D” terv egy dániai balközép orientációjú civil szervezet, az Új Európa javaslatára született, amely javaslat szerint civilek részvételével létre kellene hozni a „részvételi demokrácia európai kerekasztalát”. Ez javaslatokat dolgozna ki Európa számára.

Valójában ehhez hasonló javaslatot már az alkotmány kidolgozását javasló laekeni deklaráció is tartalmazott, és pusztán annyi valósult meg belőle, hogy az európai civil szervezetek mintegy 60 képviselőjét a konvent meghallgatta, anélkül azonban, hogy érdemben figyelembe vette volna az ott elhangzott többségi kritikákat és javaslatokat. Például az európai együttműködés formáira többféle elképzelés volt, amelyeket érdemben nem vitattak meg. Egy magyar felmérésből nyilvánvaló volt, hogy a „nép” Európát nem egy konföderatív (szövetségi) állam formájában képzei el, hanem mint a „nemzetállamok szövetségét”. Hasonlóképpen francia szervezetek felvetették a még de Gaulle-ra visszavezethető „népek Európája” elképzelést, vagy mások a koncentrikus körök formájában felépülő Európát, illetve a meghatározott programokban való részvételen alapuló együttműködést.

Az európai alkotmány ténylegesen az európai üzleti körök (például a Round Table of European Industrialists – Európai Iparosok Kerekasztala) és a velük összefonódó politikusi réteg ízlésének és (rövid távú) érdekeinek megfelelően készült, nem véve figyelembe az európai lakosság véleményét. Az Európai Bizottság által működtetett közvélemény-kutató intézet, az Eurobarometer már évekkel ezelőtt feltárta, hogy Európa lakossága nem ért egyet azzal, amit az egymással összefonódó politikai és üzleti elit kínál számára, és nem is bízik politikusaiban (a pártpolitikusok a bizalmi index utolsó helyén szerepelnek). Most az említett réteg fogadkozik, hogy ezentúl figyelembe veszi a „nép” véleményét, s közben azon töri a fejét, hogyan lehet az alkotmányt az európaiak akarata ellenére keresztülvinni. Egy Ezópus-mese szerint a medve azért nem lett az ember barátja, mert az egy szájból meleget és hideget is fűjt. Kérdés, hogy az európaiak nem járnak-e ugyanígy saját vezetőikkel.

Zavarodottság és taktikázás

Az európai politikai elitet olyannyira váratlanul érte az alkotmányra adott kettős nem, hogy egyelőre nem tudnak mit kezdeni vele. Az unió soros elnöke, Jean-Claude Juncker luxemburgi miniszterelnök úgy tesz, mintha semmi sem történt volna, és sürgeti az alkotmány ratifikálásának folytatását, míg az óvatos britek egyelőre felfüggesztették a referendum kiírásához vezető jogi lépéseket, és arra várnak, hogy a soron következő EU-csúcson kialakul valamilyen álláspont a helyzet kezelésére. A Guardian szerkesztőségi cikkben veti fel a legitimitáció kérdését, vagyis hogy egy európai alkotmány elfogadásakor vajon miként lehet összehasonlítani egyes országok parlamenti ratifikációját más országok népszavazásával, illetve mondjuk a brit nemet egy esetleges lengyel igennel.

Timothy Garton Ash, a Guardian elemzője Juncker-t a régi idők kommunista vezéreihez hasonlítja, akik a feketéről be akarták bizonyítani, hogy fehér, továbbá rámutat, hogy amikor az unióknak talán története legnagyobb kihívásával kell szembenéznie, a franciák és az angolok a brit hozzájáruláson fognak vitatkozni, amely az átlagos adófizetőnek kevesebb mint heti három fontjába kerül. Mások viszont töretlenül bíznak abban, hogy az unió ezt a válságát is – mint számos korábbi – túl fogja élni. Valójában a jelenlegi válság nem hasonlítható a korábbiakhoz, mondjuk például az „üres székek válságához”, amikor 1965-ben De Gaulle, harcolva a francia vétőjogért mezőgazdasági kérdésekben, egyszerűen nem ment el az Európai Tanács üléseire, vagy Thatcher asszonynak azért való küzdelméhez, hogy Nagy-Britannia kapjon valamit vissza befizetéseiből, mivel a közös agrárpolitikából kevés haszna származik.

Jelenleg az unió jövőbeli felépítése a kérdés, és nyilvánvaló, hogy az európai elit elképzelései gyökeresen eltérnek az európai lakosok elképzeléseitől. Ha valaki egy grafikont készít az unió eseményeiből, világosan kitűnik, hogy a közel harminc évig lényegében változatlan (és viszonylag jól működő) konstrukció a nyolcvanas évek közepétől kezdve mintegy elinflálódott. Az alapszerződések kiegészítései és módosításai néhány évenként mentrendszerűen követték egymást (1985: schengeni egyezmény; 1986: az egységes piacról elfogadott törvény; 1989: egységes pénz; 1992: maastrichti szerződés; 1995: három új tagországgal való bővítés; 1997: amszterdami szerződés; 2001: nizzai szerződés; 2003: alkotmánytervezet; 2004: tíz új taggal való bővítés). Teljesen nyilvánvaló, hogy ezt az átalakulást, ami az európai jóléti állam lebontásával is együtt járt, a nyugat-európai lakosság sem követni, sem elfogadni nem tudta, és amikor alkalma nyílt rá, kifejezte egyet nem értését. Így például a dánokkal csak második fordulóra sikerült elfogadtatni a maastrichti egyezményt, a svédek elutasították az eurót, a norvégok pedig kétszer is az uniókn kívül maradás mellett foglaltak állást. Nem egy esetben az is előfordult, hogy az Eurobarométer közvélemény-kutatásainak eredményeit levették az intézmény honlapjáról, mert a válaszok nem feleltek meg a politikai elit elvárásainak.

Így azután nem csoda, hogy nemcsak Garton Ash, de egyre több politikai elemző is hasonlatosságot lát az egykori kommunista rendszer és a mai Európai Unió között, például abban, hogy a politikai elit „elszakadt a tömegektől”, vagy a lisszaboni programban, ami nem más, mint vegytiszta voluntarizmus. De amíg egy diktatúrában teljesen normális dolog, ha a vezetők semmibe veszik a nép akaratát, képviseleti demokráciákban mindez a vezető elit legitimitását kérdőjelezi meg.

Bizalomvesztés

A héten tartott európai csúcson kiderült, hogy az európai politikai vezetők teljesen elvesztették bizalmukat az európai nemzetekben. Ez mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy az EU-alkotmányról szóló népszavazásokat meghatározatlan időre elhalasztották, legalábbis addig, amíg megtalálják a módját, hogy az urnákba kerülő szavazócédulákon az igen legyen többségben. Lehet, hogy a franciáknak és hollandoknak még egy lehetőséget adnak, hogy gondolják meg magukat. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke szerint gondolkodási időt kell hagyni, hogy az unió megtalálja a kivezető utat „az alkotmányos mocsárból”, amelybe manőverezte magát, különben „állandó válságba és bénultságba fog sülyedni”. A helyzetet rontja, hogy bár a német parlament elfogadta az európai alkotmányt, Horst Köhler német államelnök nem írja alá addig, amíg az ország legfelsőbb bírósága nem határoz egy keresetről, amelyet Peter Gauweiler, egy jobbközép parlamenti képviselő adott be. A bajor keresztény szociális unió parlamenti képviselője azt hozza fel az alkotmány német elfogadása ellen, hogy a német szövetségi állam nem adhat több jogot az Európai Uniónak, mint amivel maga is rendelkezik, emellett követeli, hogy az alkotmány Németországban is kerüljön népszavazásra.

Sajnálatos módon ugyanis a német alkotmány 20. paragrafusa kimondja, hogy a hatalom a néptől ered, és hogy azt választások és egyéb szavazások formájában gyakorolja. Ugyanakkor a Bild-Zeitung felmérése szerint a németek kilencven százaléka az alkotmány ellen szavazna. Giscard d'Estaing, az alkotmány atyja szerint az volt a baj, hogy a francia kormány minden egyes választónak megküldte a 448 paragrafusból álló alkotmány teljes szövegét, és „akárki nem értheti meg a teljes szöveget” mondotta. Ez persze magára az alkotmányt kidolgozó konvent tagjaira is igaz, hiszen ők is csak mindössze hatvan paragrafust (az első fejezetet) vitatták meg. Emiatt azután az alkotmány első fejezete egy alapvető kérdésben teljesen ellentmond a harmadik fejezetnek, az első fejezet ugyanis szociális, míg a harmadik a szabad piacgazdaságról beszél. A kettő lényegében egymás ellentéte, ami mindössze egy német konventagnak tűnt fel a konvent utolsó előtti napján, szóvá is tette, de senki sem válaszolt rá. A francia baloldal, amelynek szavazatai lényegében eldöntötték a francia nemet, éppen e különbség miatt szavazott az alkotmány ellen. A szabad piacgazdaság és az egész harmadik fejezet ugyanis nem más, mint a neoliberális gazdaságpolitika alkotmányba foglalása, amelyet nem csak a francia kommunisták, de a szocialisták nagy része is elutasít.

Jobboldalon a nemmel szavazókat főleg Törökország potenciális uniós tagsága kedvetlenítette el, hiszen már az iszlám eddigi terjeszkedését is sokallják. Giscard szerint az alkotmány átment volna a népszavazáson, ha a vezető politikusok a török tagság lehetőségét kizárják. A szavazóktól azt várták el, hogy egy olyan szövetségi államot hagyjanak jóvá (az alkotmány megszavazásával ugyanis az unió lényegében egy szövetségi állammá válna), amely esetében azt sem tudják, kivel lesznek társbérlek ebben a szövetségben. Az alkotmányt tudatosan elutasító szervezetek, így az euroszeptikusok, nem az európai együttműködést, hanem annak felkínált formáját és az uniót uraló neoliberális gazdaságpolitikát utasítják el. Nem azokban a kérdésekben vitatják az alkotmányt, amely körül a kormányfői értekezleteken a legtöbb vita dült és dül (szavazati arányok, költségvetés), hanem pont ott, ahol a kormányfők és általában az európai politikai és üzleti elit nagyon is egyetértett (hatalomcentralizáció, az európai szociális modellt felszámoló neoliberális gazdaságpolitika). Emiatt nehezen hihető, hogy az idő múlásával, az európai lakosság alkotmányhoz való viszonya lényegesen megváltozna, lehet, hogy a bizalmát veszített politikai elitnek a végén mégis csak oda kell figyelnie arra, hogy az európaiak mit is akarnak.

Válságos idők

Úgy tárgyalja az európai és a világsajtó az elmúlt néhány hét európai kudarcait (alkotmány elutasítása, költségvetési kudarc) mintha azok lennének az európai válság okai és ha a franciák és hollandok igennel szavaznak, Tony Blair pedig rugalmasabb, akkor minden rendben van, az unió diadalmasan halad az egyre elmélyültebb és széleskörűbb integráció útján. Valójában az elmúlt hetekben történtek csak a jéghegy csúcsát jelentik, a mélyben olyan folyamatok zajlanak, amelyek alapjaiban kérdőjelezik meg Európa jövőjét.

Mint számos kommentátor felvetette, a francia és holland nem mögött a török tagság, illetve a főleg iszlám országokból történő bevándorlás kérdése volt az egyik motiváló tényező. Kétségtelen, Európának választ kell adnia arra a kérdésre, hogy mit kezd az elmúlt harminc évben felfülbuzgó és ma már nemzeti/vallási kisebbségként jelentkező iszlám népességgel. Az európai kultúrába integrálhatatlan, eredeti kultúrájukhoz ragaszkodó iszlám közösségek növekedését, ami gyakorlatilag egy demográfiai eszközökkel végrehajtott honfoglalásnak tekinthető, az európai közvélemény egyre nagyobb aggodalommal szemléli, ugyanakkor a hivatalos politika e kérdést a szőnyeg alá söpri, e kérdéssel foglalkozni politikailag nem korrekt.

Ehhez is kapcsolódik a másik valóságos probléma, az eredeti európai népesség katasztrofális demográfiai helyzete. A jelenlegi tendenciák mellett kétszáz éven belül az eredeti európai lakosság egytizedére csökken. A jelenlegi politika fókuszában azonban nem a demográfiai tendenciák megfordítása, hanem a nyugdíjrendszer új helyzetnek megfelelő átalakítása van, tehát e problémakört pénzügyi kérdésként kezelik.

Az európai alkotmánnyal kapcsolatos nem szavazatoknak egy másik motiváló tényezője, a jóléti állam lebontására irányuló törekvés. A globalizációhoz történő alkalmazkodás azt jelenti, hogy Nyugat-Európának alkalmazkodnia kellene a nyugat-európaiak egytizedét, egyhuzadát kitevő kelet-európai, illetve kínai és indiai munkabérekhez. Ez a gyakorlatban tartós reálbércsökkenést, a munkafeltételek romlását jelenti mindaddig, amíg a bérek ki nem egyenlítődnek.

Végül az európaiaknak szembe kell nézniük a képviselői demokrácia válságával. A népképviselő korábbi ereje, a szakszervezeti mozgalom meggyengült, az új civil szerveződések még nem elég erősek, a hatalom eltolódott a demokratikusan nem ellenőrizhető multinacionális tőke irányába, a hatalomra került pártok pedig a választók helyett azok érdekeit képviselik.

Az elmondottak a nyugat-európai közvéleményt egyre inkább elfordítják az említett problémákra válasz adni képtelen politikai elitől és ez az, ami most mint a jéghegy csúcsa a francia és holland választásokon felszínre bukkant, és természetesen megmarad akkor is, ha az európai vezetők megegyeznek a költségvetésen, vagy végül is valahogy elfogadtatják az alkotmányt.

Reform vagy halál

Charlotte Moore, a Guardian újságírója szerint Tony Blair, a soros uniós elnök Európához intézett üzenetét így lehet összefoglalni: „reform vagy halál”. Tony Blair ehhez az üzenethez most hathatós támogatást kapott az OECD legújabb kiadványától (OECD Employment Outlook 2005), amely az uniós elnökhöz hasonlóan azt állítja, hogy a fejlett ipari országok a globalizációhoz a munkaerőpiac megreformálásával (a munkaidő növelésével, a bérek és munkanélküli-segély csökkentésével stb.) tudnak alkalmazkodni.

Az OECD-tanulmány szerint a munkavállalóknak az a félelme, hogy a globalizáció növekvő importtal, a termelés külföldre telepítésével és ennek következtében a munkahelyek elvesztésével jár, teljesen megalapozatlan. Sőt az OECD szerint a globalizáció éppen a jobb életszínvonal ígérését hordja magában, hiszen tények bizonyítják, hogy „a kereskedelem és a tőkemozgások liberalizálása éppen hogy a növekvő foglalkoztatás és életszínvonal fontos forrása volt. Az egyre nyitottabb piacok valamennyi részt vevő országnak új lehetőséget nyújtanak, növelik a fogyasztók választási lehetőségeit, és utat nyitnak a növekvő reáljövedelmek számára.”

Az OECD-tanulmány azonban nem más, mint a neoliberális dogmák egy újabb megfogalmazása, amely teljesen eltekint az elméletet alá nem támasztó tényektől, így például a latin-amerikai, az afrikai és számos délkelet-ázsiai ország tapasztalatától, ahol a gazdasági nyitás eladósodást és elszegényedést vont maga után.

Csak azok gondolhatják komolyan, hogy Európa versenyezni tud a hússzor alacsonyabb indiai és kínai munkabérekkel, akik nagyvonalúan eltekintenek a konkrét számításoktól. Az OECD-tanulmány például azt állítja, hogy a növekvő import miatt kiesett munkahelyeket a más szektorokban keletkező új munkahelyek pótolják. De hol, hiszen a munkabérkülönbségek valamennyi szektort jellemzik, és valamennyi kitelepíthető, vagy feltölthető import munkaerővel. A tudásba való investálás emlegetése is félrevezető, hiszen az indiai mérnök huszadannyiért dolgozik, mint az európai. Tony Blair és az OECD-tanulmány is megfélekedezik arról, hogy a globalizáció éppen azt jelenti, hogy egyre kevésbé a nemzetállamok azok, amelyek kereskednek egymással, sokkal inkább arról van szó, hogy a termelőeszközök tulajdonjoga nemzetek feletti érdekcsoportok kezébe megy át, amelyek a gazdasági hatalomért versengve ott akarnak termelni, ahol olcsó a munkabér, és ott eladni, ahol magas, keveset törődve a reálbérek, a munkanélküliség vagy éppen a fizetési mérleg egyes országokban való alakulásával.

A reform, amit Tony Blair és az OECD is javasol, tehát nem jelent mást, mint hogy a nemzetállamok alkalmazkodjanak e nemzetek feletti (és demokratikusan nem ellenőrizhető) csoportok érdekeihez. Éppen ez az, ami nem Európa felemelkedéséhez, hanem az európai társadalmi modell és demokrácia halálához vezetne.

Kinek a háborúja?

Miközben kifejezzük mély együttérzésünket a londoni terrortámadás áldozatai hozzátartozóinak és osztozunk gyászukban, lehetetlen nem gondolni arra is, hogy ez minden bizonnyal elkerülhető lett volna akkor, ha az Egyesült Államok és Európa egyes vezetői annak idején nem hamisították volna meg a titkosszolgálati jelentéseket, hogy országuk közvéleményét ráhangolják az Irak elleni háborúban való részvételre. Nem sokkal a háború megkezdése után, amikor már nyilvánvalóvá lett, hogy a tömegpusztító fegyverek nem léteznek, a *The Independent* címlapján közölte az akkor még csak negyvenkét brit áldozat fényképét, mondván, hogy itt van negyvenkét ok, amiatt Nagy-Britanniának nem lett volna szabad részt venni ebben a háborúban. Azóta az Irakban meghalt brit katonák száma növekedett, és már az okok közé lehet sorolni azokat a civil áldozatokat is, akik a londoni merénylet következtében hunytak el.

Hamis az a beállítás, amely azt akarja elhitetni az amerikai vagy európai közvéleménnyel, hogy a terrorizmusnak nincsenek okai, az csak eltorzult lelkű emberek műve, akik „gyűlölik a demokráciánkat”, ahogyan valamikor Bush elnök fogalmazott. A terrorizmus mögött megtalálható az a kétségbeesés, amelyet azok éreznek, akik sorsukat kilátástalannak érzik, és amely a radikális eszmék felé hajtják őket. És e kilátástalanság létrehozásában a fejlett „demokratikus” világnak elévülhetetlen szerepe van. A fejlődő világ megsegítésének, egy „új világgazdasági rend” kialakításának igénye, különösen az el nem kötelezett országok mozgalmá nyomán, még a hatvanas években felmerült, de süket fülekre talált. A fejlődő országok nem előnyöket kértek, csak lehetőségeket a saját fejlődésük-höz. Amit kaptak az a „washingtoni konszenzus” néven elhíresült politika volt, amelynek keretében a kőolajár-robbanás következtében, vagy gyenge gazdasági pozícióik miatt eladósodott országokat, további hitelek fejében a „washingtoni konszenzus” kivitelezői, a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank arra kényszerítette, hogy liberalizálják piacaikat. Ennek következtében országok sora ment csődbe és azóta sem tudott megszabadulni az őket kiszípolozó hitelezőktől. Hogy ez a gyakorlatban mit jelentett, arra Magyarország is jó példa, hiszen hazánk nettó adóssága a hetvenes évektől a rendszerváltás kezdetéig úgy növekedett 14 milliárd dollárral, hogy az ország ténylegesen csak 1 milliárd dollárt kölcsönzött, az adósságnövekedést a felhalmozódott kamat eredményezte. Tehát amikor a legszegényebb, főleg afrikai országok tartozását elengedik nem valódi tartozást engednek el, csak nagylelkűen lemondanak az irreálisan magas kamatok miatt felhalmozódott követelésekről, ami csak töredéke annak a haszonnak, amit a világ pénzügyi hatalmasságai már „realizáltak” a fejlődő országokon.

A „washingtoni konszenzus” által meghatározott politika hatására a világban az elmúlt évtizedekben gyorsan növekedett a különbség a gazdag és szegény térségek között, miközben egyes térségekben valóban elviselhetetlen körülmények alakultak ki. Ez tehát a terrorizmus mögötti hajtóerő, amit aligha lehet legyőzni előbb, mint ahogy az azt kiváltó okok megszűnnének mely helyzeten a „demokrácia” erőszakos terjesztése keveset segíthet.

Thomas L. Friedman, a *New York Times* külpolitikai szemleírója a londoni merényletre reagálva (*New York Times*, 2005. július 8.) azt írja, hogy hiábavaló a védekezés, a terrorizmus mindaddig nem fog megszűnni, ameddig a mozlim falvak előljárói (akik a fiatalok gondolkozását meghatározzák) őszintén el nem ítélik e cselekedeteket. Ez azonban aligha következhet be mindaddig, amíg a fejlett világ az eddighez hasonlóan kezeli a fejlődő országokat.

Brit képmutatás

Talán vannak, akik emlékeznek, hogy annak idején Moszkvában azért nem lehetett borjúhúst kapni, mert nem volt rá igény. Ezt piackutatók állapították meg, miután megfigyelték, hogy a boltokban ezt a fajta árut senki sem keresi. Most valami hasonlóan vagyunk tanúi az Európai Unióban. A soros elnökséget adó briteknek az e heti Ecofin (pénzügyminiszterek tanácsa) elé került javaslata szerint a 2006-os költségvetési évben a kutatásra szánt összeget a bizottság által javasolthoz képest 429 millió euróval kell csökkenteni, mert nincs, aki a pénzt felhasználja.

A bizottság költségvetéssel foglalkozó főigazgatóságának szóvivője, Ewa Hedlund a brit elnökséget azzal vádolja: „Retorikájuk nem felel meg a valóságnak... amíg egy-egy fórumon valóban arról szónokolnak, amit ténylegesen tennünk kell (ti. a kutatások előtérbe helyezését), amikor a gyakorlati teendőkre kerül a sor, e szándék tovatűnik.” A brit elnökség eléggé dühösen reagált a megjegyzésre. Mint szóvivőjük rámutatott, az elnökség javaslata az Európai Tanács egészének (és nem csak a briteknek) a véleményét fejezi ki.

Az történt ugyanis, hogy a bizottság 2005-ben az előirányozottnál 138 millió euróval kevesebbet költött kutatásra, 2006-ra viszont a korábbi előirányzat 22 százalékos növelését kérték, míg a brit elnökség csak 12 százalékkal akarja növelni a költségvetési ráfordításokat. „Ha majd ezt képesek lesznek elkölteni, akkor kapnak többet” – tette hozzá a brit elnökség szóvivője.

Mindezt annak tükrében lehet értékelni, hogy az Európai Unió 2007–2013-ra vonatkozó költségvetése úgy csökken, ahogy közeledünk annak megvalósítása felé. A bizottság 2004 júliusában benyújtott javaslata még 1025 milliárd euróról szólt, ezt a luxemburgi elnökség 1000 milliárdra módosította, most a brit elnökség 875 milliárdot javasol, míg a nettó befizető „hatok klubja” (Németország, Franciaország, Nagy-Britannia, Ausztria, Hollandia és Svédország) 815 milliárd mellett tört lándzsát.

Sokan azt mondják, hogy a nemzeti önzés kerekedik felül ezekben az alkudozásokban. Erről azonban szó sincs, a vitatott összegek ugyanis a GNI, a nemzeti összbevétel tized vagy század százalékait teszik ki, nemzetgazdasági szinten nem érzékelhetők, mélyen a GNI-számítás statisztikai hibahatára alá esnek. Itt sokkal inkább Európa jelenlegi vezetőinek rövidlátásáról van szó. Egy még 1977-ben készült jelentés, a MacDougall-riport, az unió jelenlegi integrációs fokán a GNI két, két és fél százalékát tartotta szükségesnek az EU költségvetése számára. Ezzel szemben a jelenlegi büdzsé nemcsak hogy ennek mintegy a fele, de ráadásul csökkenő tendenciájú. A baj nem a források elégtelenségével, hanem a koncepciótlansággal van. Igazságtalanság lenne csak a briteket vádolni képmutatással, a szavak és a tettek közötti szakadék más politikusok esetében is nyilvánvaló, és talán ez lehet az egyik oka annak, hogy az európaiak vonakodnak jóváhagyni a jelenlegi politikai elit hatalmát bebetonozó alkotmányt.

Szkeptikus együttlét

Az Eurobarométer (az Európai Bizottság közvélemény-kutató intézete) legújabb felmérése szerint az unió állampolgárainak bizalma az unió intézményeiben (Európai Parlament, Bizottság) az utóbbi fél évben csökkent, de az intézmények iránti növekvő pesszimizmus ellenére a huszonöt ország állampolgárainak többsége (54 százalék) az uniós tagságot pozitív dolognak tartja. Ez az átlag azonban az egyes országok közötti igen nagy különbségek eredője, legfeljesebbek a luxemburgiak, a hollandok és a belgák, ezekben az országokban a lakosság több mint hetven százaléka jó dolognak tartja az uniót, míg legszkeptikusabbak az angolok és az osztrákok, ahol csak minden harmadik ember gondolja így. Az elmúlt fél évben mindenütt csökkent az unió iránti lelkesedés, leginkább az osztrákoknál és az újonnan csatlakozottak egy részénél, közöttük Magyarországon. Általában elmondható, hogy a régebbi tagországok, az Egyesült Királyságot kivéve, az EU-t lényegesen kedvezőbbnek ítélik, mint az újonnan csatlakozottak.

Magyarország a feltett tíz kérdésből két alkalommal került az első helyre. Mi bízunk leginkább az unió intézményeiben és mi támogatjuk leginkább az európai alkotmányt. Valószínűleg az Osztrák–Magyar Monarchia emlékének is köszönhetően ugyancsak átlag felett „teljesítettünk” a közös védelmi és külpolitikát illetően. E kérdésekben azonban az európai országok általában „összezárnak”; 77 százalék támogatja a közös védelmi és biztonsági és 67 százalék a közös külpolitikát. Még az e tekintetben legszkeptikusabb angolok esetében is a többség az együttműködés mellett van.

Ugyanakkor az európaiak nem látnak különösebb perspektívát maguk előtt, közel kétharmaduk úgy ítéli meg, hogy a következő tizenkét hónapban élethelyzetük általában nem változik, vagy rosszabb lesz, és csak egyharmad reménykedik javulásban. E tekintetben az utóbbi tíz évben gyors gazdasági növekedést megelő írek és svédek járnak az élen, ahol minden második válaszoló élethelyzete javulását várja, míg a legpesszimistábbak a portugálok, a görögök és a magyarok, valószínűleg nem minden alap nélkül.

Ennél lényegesen sötétebb kép bontakozik ki a munkanélküliség megítélésében. Legtöbben azt mondják, hogy a helyzet rosszabbodik, jó esetben változatlan lesz, és csak minden ötödik megkérdezett szerint várható javulás. Nem véletlen, hogy a megkérdezettek legfontosabb problémának a munkanélküliséget tekintik, amely toronymagasan vezet a többi probléma, például a gazdasági helyzet, a bűnözés, az infláció, vagy az egészségügyi ellátás előtt.

A gondokat részben az unió bővítésének tulajdoníthatják, legalábbis ez derül ki abból, hogy a régebbi tizenöt tagország közvéleményének többsége elutasítja az unió további bővítését, míg az új tagok nagylelkűnek mutatkoznak a további bővítéssel szemben. Az Európai Gazdasági Közösséget 1957-ben megalapító hat eredeti országban például csak a megkérdezettek 41 százaléka van a további bővítés mellett, különösen alacsony ez az arány a ténylegesen alapító két országban, Franciaországban és Németországban, ahol csak minden harmadik megkérdezett ért ezzel egyet. Összességében a régi tagországokban a lakoságnak csak kevesebb mint a fele (45 százalék) támogatja a bővítést, míg az újonnan csatlakozott országokban négy megkérdezettből három támogatja azt. Nagy az ellenkezés a török tagsággal szemben, ahol még az új tagországok közül is csak a magyarok és a lengyelek esetében került többségbe az igenlő válasz.

Az Eurobarométer, korábbi botrányokból okulva, igazán kényes problémákra nem kérdez rá, az eddigiekből is látható azonban, hogy van néhány olyan kérdés (például a további bővítés és a török tagság), ahol a lakosság és a politikai elit véleménye nagymértékben különbözik, és ez lehet az az ok, amely miatt, bár az európaiak alapvetően együtt kívánnak működni, mégsem bíznak igazán az unió intézményeiben.

Európai rosszléti állam

Ha ma valaki, aki bérből és fizetésből él itt, Európában és a politikusoktól azt a szót hallja, hogy „reform”, biztos lehet benne, hogy életkörülményeinek rontásán törik a fejüket. E kórus azonban mostanában a választásokra készülő Németországban némileg elhalkult. Schröder még nagyon magabiztos volt, amikor a német jóléti állam reformját (a szociális ellátások, különösen a munkanélküli-segély lefaragását) az Agenda 2010-nek nevezett programjában 2003-ban bejelentette. Azóta azonban némiképp elbizonytalanodott, különösen, hogy a reformot kidolgozó Peter Hartzot egy szexbotrány kivonta a politikai forgalomból. De nem Hartz eleste jelenti a reformok legnagyobb akadályát, hanem az, hogy a korábbi keletnémet kommunista párt utódja és a korábbi szociáldemokrata vezető, Oskar Lafontaine új baloldali pártja egyesítette erejét és a közvélemény-kutatások szerint e párt jelentős szavazatokat vonhat el mind Schröder, mind a kereszténydemokrata pártvezér, Angela Merkel pártjától. Egy nemrégén készített közvélemény-kutatás szerint a németek 85 százaléka aggódik jövője miatt és 48 százaléka gondolja úgy, hogy a gazdasági helyzet tovább fog romlani, ami az elmúlt tíz év tendenciáit továbbvetítve, nem tűnik megalapozatlan előrejelzésnek. Angela Merkel is változtatott némiképp retorikáján. Két évvel ezelőtt még egy olyan programról beszélt, amelyben a megszorítások központi helyet foglaltak el, mára viszont a gyermekek után járó támogatások és a munkanélküli-segély csökkentésének a Hartz IV. törvény által előírtnál mérsékeltebb változata került előtérbe.

A Der Spiegel különszámában foglalkozik a helyzettel végig követve a német történelmet a második világháború utáni német gazdasági csodától egészen a jelenlegi válságig, a német szociális állam alapjait lerakó Adenauert okolva a mai bajokért. Kérdés azonban, hogy a Spiegel tanulmányírójának Gabor Steingartnak (The German deficit, Spiegel Special No. 4/2005) igaza van-e a helyzet megítélésében? Akiknek elég hosszú az emlékezetük, tudják, hogy amikor vagy jó harminc évvel ezelőtt a világ vezető jövőkutatói a 2000. évet előre jelezték, akkor a vita azon folyt, hogy vajon a termelékenység-növekedés miatt három napra csökkent munkaidő mellett hogyan tudják majd a dolgozók eltölteni szabad idejüket. Mi változott meg? Nem növekedett a termelékenység? Erről szó nincs, a szemlélet változott meg. Harminc évvel ezelőtt senki sem képzelte azt, hogy mondjuk egy német vállalat kínai (vagy akár magyar) munkabérekkel fog termelni, de német munkabéreknek megfelelő árszínvonalon akar eladni. Ha az új játékszabályok tartósak lesznek, akkor az európaiaknak azzal kell számolniuk, hogy munkabérük mindaddig csökken, amíg az együttműködő térségekben a bérek ki nem egyenlítődnek. Ez az európai rosszléti állam híre.

Az olaszoknak egyre nagyobb teher az euró

Silvio Berlusconi olasz miniszterelnök vetélytársa, Romano Prodi rovására írja az euró rossz feltételek melletti bevezetését és ennek következtében az olasz gazdaság igen gyenge teljesítményét. Az ügy annak nyomán forrósodott fel, hogy Berlusconi kormánykoalíciójának egyik tagja, az Északi Liga kampányolni kezdett az euró ellen, javasolva, hogy Olaszországban újra vezessék be a lírát, amelyet a dollárhoz rögzítenének.

Milton Friedman, az ismert Nobel-díjas közgazdász még 1997-ben figyelmeztetett, hogy az eurót ugyan létre lehet hozni, de igen kérdéses, hogy előnyei, mindenekelőtt a nagyobb pénzügyi fegyelem és a tranzakciós költségek csökkenése, nagyobbak lesznek-e, mint azok a hátrányok, amelyek a valutaárfolyamok rugalmas változtathatóságának elvesztéséből fakadnak. Az eurózóna potenciális tagjai nem rendelkeznek olyan rugalmas ár- és bérmechanizmussal, továbbá mobil munkaerővel, amely pótolná a változtatható valutaárfolyamok felszámolását. Milton Friedman szerint a várható hatás az egyes országok közötti feszültség éleződése lesz, és az euró nem a politikai integrációt segíti elő, mint azt megalkotói szánták a közös valutának, hanem ellenkezőleg, a dezintegráció irányába hat majd. Véleménye szerint az eurózóna 10-15 éven belül felbomlik. Joseph Stiglitz ugyancsak Nobel-díjas közgazdász arra hívta fel a figyelmet, hogy bár az eurót a dollárról kívánják mintázni, Európa és Amerika között lényeges különbség van. A közös valuta igen erőteljes munkaerő-mobilitást követel meg, ami Európára nem jellemző. Amikor például a hadügyi kiadások csökkentése jelentős munkanélküliséghez vezetett Kaliforniában, sokan az Egyesült Államok más államaiba vándoroltak, ahol könnyebben találtak állást. A szövetségi kormány ösztönözte a kaliforniai gazdaságot azzal, hogy költségvetéséből Kalifornia számára átcsoportosított. Európában azonban a kulturális és nyelvi különbségek miatt az országok közötti munkaerő-mobilitás lényegesen alacsonyabb, mint az Egyesült Államokban, sőt az emberek még egy országon belül sem költöznek el munkát keresni. A költségvetési átcsoportosítás kérdése fel sem merülhet, hiszen az Európai Unió költségvetése, a mezőgazdasági kompenzációktól eltekintve, minimális. Ráadásul Amerika nem köti meg úgy a kezét a monetáris politikával, mint az Európai Unió.

Ha a statisztikai adatokat nézzük, akkor nem lehet kétségbe vonni, hogy a kritikusoknak igazuk van. Az euró bevezetését szorgalmazók azt ígérték, hogy „az árstabilitás, a költségvetési hiány kordában tartása és az alacsony kamatláb ideális feltételeket nyújt a gazdasági növekedés elősegítéséhez, a beruházásokhoz, a munkahelyteremtéshez”. Ezzel szemben azt tapasztaljuk, hogy az Európai Unió gazdasági növekedése (az EU-15-re vonatkoztatva) a közös pénz és az arra való felkészülés óta szignifikánsan alacsonyabb, mint az Egyesült Államoké. Míg például 1970 és 1989 között a két térség gazdasági növekedése megegyezett (2,8 százalék volt évente), az elmúlt másfél évtizedben az Egyesült Államok gazdasági növekedése 2,9 százalékot ért el, míg az Európai Unióé csak 1,9 százalékot. Sőt, az unión belül az eurózóna növekedése az euró bevezetése óta közel egy százalékponttal alacsonyabb, mint az eurót be nem vezető országokban.

Az olaszok még az átlagosnál is rosszabbul jártak, hiszen gazdaságuk az utóbbi években gyakorlatilag stagnált, ezért érthető az euró elleni felzúdulás. Mégsem várható azonban az eurózóna közeli felbomlása, mert az európai politikai elit már túl sokat investált a projektbe, és nyilvánvalóan nem akarja „elveszíteni arcát”.

Melegedő Európa

Az év első hét hónapjában 140 ezer hektár (mintegy három Budapest nagyságú terület) erdő égett le Dél-Európában – tartalmazza az Európai Bizottság legutóbbi jelentése. Spanyolországban a szokásos csapadéknak csak a fele esett le, a spanyol kormány szerint az ország egyharmada sivataghoz hasonlít. Az ország nagy részén vízkorlátozást kellett bevezetni és a gabonatermés a szokásos felére esett vissza. E hírekkel szinte egy időben a New Scientist magazin arról számol be, hogy Szibériában egy Európa nagyságú fagyott tőzegmocsár kezdett el olvadni, amely, a benne megkötött metán felszabadulása miatt, évi 700 millió tonna üvegházhatást okozó gázt fog az atmoszférába bocsátani, ami a következő száz évben megduplázhathatja a légkör szén-dioxid-tartalmát és jelentősen felgyorsíthatja a globális felmelegedést.

Stavros Dimas, a környezetvédelemért felelős uniós biztos szerint a klímaváltozást már nem lehet kétségbe vonni. Ha az átlaghőmérséklet 2,5 Celsius-fokkal az ipari korszak előtti fölé emelkedik, az súlyosan fogja befolyásolni a vízellátást azokban az országokban, ahol a víz már most is szűkös erőforrásnak számít. Az unió 455 millió lakosából mintegy hetvenmillió él a tengerpartok közelében, a tengerszint növekedése ezek településeit és megélhetési lehetőségeit veszélyezteti.

Az mindenesetre tény, hogy Európa átlaghőmérséklete az elmúlt száz évben 0,8 Celsius-fokkal növekedett, és az elmúlt évtized volt a legmelegebb. A legújabb előrejelzések szerint 2100-ig a Föld átlaghőmérséklete 1 és 6 fok között növekedhet, és a tengerszint mintegy 90 cm-rel fog emelkedni. Az Európai Bizottság 2010-re szóló hatodik környezetvédelmi akcióprogramja rámutat, hogy e változásnak igen pusztító következményei lehetnek. A szárazság és ezzel a mezőgazdaság összeomlása számos országban veszélyeztetheti a társadalom stabilitását, amelynek ma is tanúi vagyunk Afrikában. Ugyanakkor igen kevés az esély e tendencia megfordítására. Az emberi tevékenységgel kapcsolatos üvegházhatást kiváltó gázkibocsátás alapvetően az energiafelhasználáshoz kapcsolódik, és itt ma igen nagy a különbség az egyes térségek és különösen a fejlett világ és a feltörekvő országok között. Például az Egyesült Államok egy főre vetítve csaknem kétszer annyi energiát használ fel, mint Európa, de tízszer annyit, mint Kína és huszonötször annyit, mint India. A világ energiafelhasználása az utóbbi évtizedekben lassult ugyan: míg a hetvenes évtizedben évi átlagban 3,3 százalékos volt a növekedés, ez a kilencvenes évekre egy százalékra esett vissza; a jövőre vonatkozó prognózis, elsősorban az ázsiai országok gazdasági felzárkózása miatt, azonban újból az energiaigények növekedésének felgyorsulását jelzi.

Bár mindenki – az Európai Bizottság e tárgyú javaslati is – kiáll az energiaigények mérséklése és a környezetbarát energiafelhasználás mellett, a valóságban ennek létrehozása igen erőteljes gazdasági nehézségekbe ütközik. Míg a hőenergia-termelés viszonylag gazdaságosan oldható meg olyan helyi újratermelő energiaforrásokból, mint a geotermikus energia, a napenergia vagy a biomassza, a villamosenergia-termelés esetében a költségek a többszörösükre nőnek, különösen a napenergia tekintetében az ár a hússzorosát is eléri a jelenlegi fosszilis energiaforrásoknak vagy az atomenergiának. Ezért az energiatermelés gerincét továbbra is a fosszilis energiahordozók fogják adni, különösen, hogy az atomenergiától való félelem megakadályozza eme üvegházhatást nem okozó energiafajta erőteljesebb felhasználását. Ezzel a kiotói egyezmény jó szándékai is füstbe mennek, mert még az e tekintetben (szavakban) igen erőteljesen elkötelezett unió sem tudja teljesíteni vállalt kötelezettségeit, amit világosan jelez, hogy az EU tizenöt nyugati államának szén-dioxid-kibocsátása minden fogadkozás ellenére töretlenül növekszik.

Mindennapi kenyerünk az Európai Unióban

Ausztria arra készül, hogy a munkavállalók új tagországokból történő szabad bevándorlását korlátozó intézkedéseit további három évre kiterjessze, fenntartva annak lehetőségét, hogy ez a tiltás egészen 2011-ig érvényes. Mint ismeretes, a csatlakozási egyezmény szerint a csatlakozás utáni első két évben a régebbi tagországok mindegyike maga döntheti el, hogy mennyiben korlátozza a munkaerő új tagországokból való bevándorlását, a következő három évben már jelezni kell e szándékukat a bizottságnak, és az ezt követő két évben csak indokolt esetekben, a bizottság hozzájárulásával tarthatják fenn a korlátozásokat, míg 2011-től ilyen jellegű korlátozások nem lehetségesek.

Martin Bartenstein osztrák gazdasági miniszter szerint azt, hogy Ausztria az utolsó két évben is fenntartja-e a korlátozásokat, az akkori munkaerőhelyzet fogja eldönteni. Ez viszonylag rugalmas álláspont a németekéhez képest, akik nemrég jelentették be, hogy az egész hétéves átmeneti időszakot ki akarják használni.

A régi tagországok közül mindössze három ország: az Egyesült Királyság, Írország és Svédország nem kívánt élni az átmeneti korlátozások eszközével, ezek közül az Egyesült Királyság tett közzé statisztikai adatokat a munkaerő új tagországokból történő bevándorlásáról. Mint a brit bevándorlási miniszter, Tony McNulty újságíróknak elmondta, a csatlakozást követő egy évben 176 ezer munkavállaló érkezett az új tagországokból, amely alatt csak nyolc országot kell érteni, mert Máltára és Ciprusra nem vonatkoznak a korlátozások. Ez a szám hússzorosa volt annak, mint amit vártak, ennek ellenére a miniszter szerint nincs bizonyíték arra, hogy a bevándorlás jelentősebb hatást gyakorolt volna a munkaerőhelyzetre vagy a bérekre, és a szociális juttatásokat is csak minimálisan vették igénybe.

A Nagy-Britanniában munkát keresők zöme (82 százalék) 18 és 34 év közötti fiatal, és többségük (52 százalék) Lengyelországból érkezett. A második legnépesebb csapat a litvánoké (15 százalék), majd a szlovákok, a csehek és a lettek következnek (11, 7 és 7 százalék). A magyarok, úgy tűnik, már nem olyan kalandozó természetűek, mint ők, mindössze három százalékát teszik ki a múlt évben Nagy-Britanniában munkát kereső közép-európaiaknak, ami mélyen a népességben belül elfoglalt arányuk alatt van.

Nem mindenütt olyan idilli azonban a kép, mint Nagy-Britanniában. Lengyel vállalatok például bepanaszolták Hollandiát a bizottságnál, hogy akadályozza, illetve engedélyhez köti munkavállalóik Hollandiában történő alkalmazását. A hétéves átmeneti időszak ugyanis csak az amszterdami egyezmény (alkotmány híján ez van érvényben) 39. paragrafusára, a munkaerő szabad áramlására vonatkozik. A szolgáltatást nyújtó cégek azonban a 49. paragrafus alá tartoznak (szolgáltatások szabad áramlása), ahol viszont semmiféle átmeneti periódus nincs.

Ha egy lengyel vagy bármely más nemzethez tartozó vállalat megbízást kap Hollandiában, akkor a megbízás teljesítéséhez kiutaztathatja a saját munkavállalóit. A bizottság – helyt adva a lengyel panaszoknak – most úgynevezett indoklással ellátott véleményt küldött Hollandiának, felszólítva, hogy hagyjon fel a korlátozással, mert az sérti az amszterdami egyezményt. Az indoklással ellátott vélemény az úgynevezett törvénysértési eljárás második lépcsőfoka, amelyre, ha a holland kormány két hónapon belül nem ad elfogadható választ, akkor a bizottság Hollandiát az Európai Bíróság elé citálhatja, mely intézmény ilyen esetekben szinte minden alkalommal a bizottságnak ad igazat, és ezt már a büntetés követi.

Sem az Európai Bíróság, sem pedig az Európai Bizottság nem vállal azonban felelősséget az általa hozott döntések esetleges negatív következményeiért, jelen esetben azokért a problémákért, amelyet a munkaerő esetleges nagyobb volumenű bevándorlása a fejlettebb tagországok munkaerőpiacán okozhat. Hasonlóképpen nem vállal felelősséget azokért a fizetésimérleg-problémákért sem, amelyeket a piacok kötelező megnyitása a gyengébben fejlett tagországokban okozott. Ezeknek a problémáknak a megoldása egytől egyig a nemzeti kormányokra hárul, ráadásul egyre kevesebb eszköz áll rendelkezésükre a beavatkozáshoz. Ezért is mondják sokan a szakértők közül is, hogy az Európai Unió működése alapvetően eltér a polgári demokrácia alapelveitől.

Szellemek harca

Legutóbbi számában a Der Spiegel Marx két ujjal győzelmet mutató képét tette címlapjára, közölve olvasóival: „A szellem visszatér.” A publikáció előzménye, hogy a keletnémet Gregor Gysi és a német szociáldemokrata pártból kivált korábbi pénzügyminiszter, Oskar Lafontaine egyesített újbaloldali pártja a három hét múlva esedékes német parlamenti választásokon akár a 12 százalékot is elérheti. Ez esetben sem a szociáldemokraták, sem pedig a kereszténydemokraták nem lesznek képesek többségi kormányt létrehozni, hacsak nem alkotnak nagykoalíciót. Ettől azonban mind a szociáldemokrata Wolfgang Schrödert, mind a kereszténydemokrata Angela Merkelt kirázza a hideg, pedig programjukat tekintve nincs köztük sok különbség: mindketten a német szociális modell felszámolását tűzték ki célul.

A Der Spiegel azonban tévesen idézi fel Marxot, mert a harc nem a kommunizmus, hanem a jóléti állam szelleme ellen folyik. Ha a tényekhez ragaszkodott volna, inkább a kereszténydemokrata Ludwig Erhardot, Konrad Adenauer gazdasági miniszterét, a szociális állam megalkotóját kellett volna címlapjára tennie, aki a következőket mondta: „Egy modern és felelősségteljes állam egyszerűen nem engedheti meg magának, hogy ismét az éjjeliőr szerepére fokozzák le. Éppen ez a hamisan értelmezett szabadság vitte sírba a szabadságot és az áldásos szabadelvű rendszert.” Kétségtelen, hogy Erhard e nézeteivel a mai Európában a szélsőbaloldalra lenne besorolva.

A mai szabadelvűség, a neoliberalizmus elleni lázadás a franciáknál is felütötte a fejét. Az európai alkotmány a francia népszavazáson azért (is) bukott el, mert a baloldal elutasította annak a neoliberalizmust az alkotmány ragjára emelő harmadik fejezetét. A franciáknál Laurent Fabius korábbi miniszterelnök képviseli a neoliberalizmust elutasító „szélsőbaloldali” álláspontot, és lehet, hogy e törésvonal mentén a francia szocialista párt is szakadni fog. Mint még a népszavazás előtt mondta: „Húszmillió munkanélküli van Európában, és talán nemsokára harmincmillió lesz. S amit az alkotmány számunkra ajánl, az nem más, mint a korlátok nélküli verseny a termelés, a bérek, a kutatás és az innováció kárára. „

A harc azonban nemcsak a szociális modell fenntarthatósága körül folyik, hanem annál szélesebb körben, amiről jó áttekintést ad a Stanford Egyetem professzorának magyarul is megjelent, a Tőkés társaságok világhatalma című könyve. Mint írja: „A nemzetgazdaságok globalizálása és a tőkés társaságok uralmának szabadon eresztése... [következtében] ...az állam alárendelődik a tőkés társaságok érdekeinek, a civil társadalomnak pedig az a képessége, hogy a kormányt a köz érdekében elszámoltassa, súlyosan sérül.” Ez az az európai alkotmány által is támogatott szellem, ami ellen Fabius, Lafontaine, a szakszervezetek, az Európai Szociális Fórum és számos további civil szervezet fel kívánja venni a harcot.

A négy fejfájás

Becsöngettek az unióban is: az Európai Parlament padsorai megteltek képviselőkkel és a bizottságiak is visszajöttek hathetes szabadságukról, amit a Luxembourg téren lévő éttermek és kocsmák forgalmának növekedése is világosan jelez. A pihenés bizonyára jót tett politikusainknak és szükségük is lesz minden energiájukra, hogy a soron következő problémákkal megbirkózzanak.

Itt van mindjárt a költségvetés, amit Tony Blair ellenállása miatt nem sikerült tető alá hozni, és a brit elnökség alatt nem is várható e tekintetben különösebb előrehaladás. De minél tovább húzódik a költségvetés elfogadása, annál nagyobb a veszélye annak, hogy a támogatások késni fognak, amin legtöbbet az új tagok veszítenek. A költségvetést azonban, ha késéssel is, de bizonyosan elfogadják. Nem úgy az alkotmányt.

A harmadik fejfájás az európai szociális modell. Arról, hogy mit is jelent ez a modell, az unió vezetői még az alkotmányról szóló francia népszavazás előtt vitát kívántak rendezni, de miután érzékelték, hogy a kérdés érzékenyen érinti a szavazókat – akik, nem minden alap nélkül, azt gondolják, hogy lényegében további munkahelyek megszűnéséről és a bérek csökkenéséről van szó –, a vitát október végére halasztották. Jean-Claude Juncker luxemburgi miniszterelnök szerint az unió két filozófia között választhat: az egyik a további politikai integráció, a másik a szabad piac kiterjesztése. Szavai azonban azt a félelmet keltették, hogy a „szabad piac kiterjesztése” olyan új irányelvek elfogadását jelenti, mint például a szolgáltatások további liberalizálását célul kitűző Bolkestein-direktíva. A joggal gyanakvó európai polgárokat tehát nehéz lesz meggyőzni arról, hogy a meglévő jóléti rendszerek bármilyen reformja a javukat szolgálja.

Ezek a problémák azonban eltörpülnek az unió legnagyobb fejfájása, a török tagság mellett. Törökország uniós tagságát tulajdonképpen senki sem akarja, mert félnek, hogy az felgyorsítja az amúgy is izmosodó európai moslim közösségek további térfoglalását. Ezt kimondani azonban politikailag nem korrekt, és a szélsőjobbaldaltól eltekintve csak kevesen vállalkoznak rá igaz, a vállalkozók között olyan politikusokat találunk, mint például Giscard d'Estaing, Fritz Bolkestein vagy Angela Merkel. Októberben azonban mégiscsak el kell kezdeni Törökországgal a csatlakozási tárgyalásokat, és miután Ankara szinte már minden korábbi uniós követelést teljesített, nehéz lesz újabbakat kitalálni a végső döntés beláthatatlan jövőbe való kitolásához.

Párizs a szégyenpadon

Egy olasz gazdasági fórumon Neelie Kroes, az unió versenybiztosa és a belső piacért felelős kollégája, Charlie McCreevy egyaránt nekiesett Párizsnak, kioktatva a franciákat az egységes piac és a szabadkereskedelem előnyeiről és a protekcionizmus hátrányairól.

Kroes, akit bizottsági taggá választásakor erősen kritizáltak a big biznisszel való szoros kapcsolatai miatt, kijelentette: „Nem értek egyet azzal, hogy az európai ipart meg kellene védeni a nemzetközi, sőt az Európán belüli versenytől. Nem a protekcionizmus, hanem a verseny, ami innovációra és arra készíti a vállalatokat, hogy a legtöbbet hozzák ki alkalmazottaikból, hogy a legjobban használják fel erőforrásaikat, javítsák a minőséget és csökkentsék az árakat. Minden olyan intézkedés, legyen az akár gazdasági patriotizmus vagy illegális állami támogatás, amely azt a célt szolgálja, hogy a vállalatokat mesterségesen életben tartsák, vagy megóvják a külföldi felvásárlástól, azzal a kockázattal jár, hogy Európa visszazuhan a kölcsönös protekcionizmus lefelé menő spiráljába, hasonlóan a 1930-as évek válságához.”

A versenybiztos azért olvasta rá a franciákra a neoliberális hiszekegyet, mert miután júliusban elterjedt, hogy a francia élelmiszer-ipari óriáscéget, a Danone-t esetleg fel kívánják vásárolni, Jacques Chirac francia elnök és Dominique de Villepin miniszterelnök kijelentette, hogy országuknak olyan törvényekre van szükségük, amelyekkel az ellenséges kivásárlást ki lehet védeni. A kormány javaslatot tett tíz stratégiai iparág védelmére, beleértve a hadiipart, az atomerőműveket és a kaszinókat.

Kroes viszont e javaslatot „ironikus”-nak nevezte és kifejtette, hogy a külföldiek vállalatfelvásárlásait a tagállamok csak abban az esetben akadályozhatják meg, ha azzal védelmi vagy közbiztonsági célokat szolgálnak. A tagállamoknak 2006 májusáig kell bevezetni azokat az unió által még 2003-ban elfogadott intézkedéseket, amelyek törvényen kívül helyezik az ellenséges felvásárlások elleni védőintézkedéseket, hacsak azokat a részvényesek jóvá nem hagyják. Különben az unió veszít versenyképességéből, mint Kroes mondta: „Chirac elnök és barátai aláássák az unió versenyképességét.”

Neelie Kroes aggodalmát meg lehetne érteni, ha az általa képviselt neoliberális hittételek uniós alkalmazása hozott volna valamilyen eredményt, amelyet mondjuk a nemzeti iparágak védelmével veszélyeztetni lehetne. Az igazság azonban az, hogy amióta a nyolcvanas évektől kezdve Neelie Kroes és barátainak gazdaságpolitikája érvényesül, az unió gazdasági növekedése egyre csökken, az euró bevezetésével pedig egyenesen padlót fogott. Ha veszteségnek tekintjük az egyébként olajválsággal terhes hetvenes évtized gazdasági növekedésétől (évi 3 százalék) való eltérést, akkor azt mondhatjuk, hogy a Kroes által képviselt politika eddig 24 ezer milliárd eurójába került az unió eredeti tizenöt tagállamának. Kérdés, lehet-e ezért valakit egy európai bíróság elé citálni?

Átgondolási időszak

Az Európai Parlament alkotmányügyi bizottsága a héten tárgyalta az átgondolási időszak teendőit. Az előzmény az, hogy az alkotmányra kimondott francia és holland nem után a júniusi brüsszeli Európai Tanács-ülésein az unió vezetői, hogy elkerüljék az alkotmány holtta nyilvánítását, egy „átgondolási időszakot” határoztak el. Eredetileg ugyanis a huszonöt ország államfői által már aláírt dokumentumot 2006 novemberéig kellett volna ratifikálni. Ez a cél a francia és a holland nem után nyilvánvalóan elérhetetlen, és az unió vezetői, hogy mentsék, ami menthető, egy átgondolási időszakkal a korábbi határidőt elhalasztották.

Az ez év júniusi brüsszeli tanácsülés határozata szerint az átgondolás időszakát „minden egyes tagországban a polgárok, a polgári társadalom, a szociális partnerek, a nemzeti parlamentek, valamint a politikai pártok bevonásával széles körű vita lefolytatására kell majd felhasználni”. E vita eredményeit a tanács 2006 első fél évében értékelni kívánja. A megadott határidő bizonyosság arra, hogy a nép véleményére az unió vezetői most sem kíváncsiak, ugyanis egy huszonöt tagországban koordináltan lefolytatott széles körű vita időigénye minimum két év, a megadott határidőn belül legjobb esetben is csak elő lehetne készíteni a vitát. Hasonló igényt egyébként már a konventet összehívó 2001. decemberi laekeni deklaráció is megfogalmazott, amikor kimondta, hogy a konventnek meg kell hallgatnia az állampolgárok széles rétegét képviselő civil szervezeteket is. Ez formálisan ugyan megtörtént, de a civil szervezetek véleményei egyáltalán nem tükröződtek a konvent végső dokumentumában, holott eredetileg arról volt szó, hogy a konvent záródokumentuma „összefoglalja a különböző véleményeket, jelezve azok támogatottságát, illetve javaslatokat tesz ott, ahol egyetértés van”.

Az alkotmányügyi bizottságban lezajlott vita nagy részét Maurice Hayes ír szenátor elbeszélése tette ki arról, hogy Írországból hogyan győzték meg a népet a nizzai szerződés jóváhagyásáról, miután az első népszavazáson elutasította azt. Nyilván sokan az alkotmány esetében is az ír gyakorlatot alkalmazzák a legszívesebben. Ugyanakkor más vélemények is felmerültek, amelyek lehetségesnek tartanak egy 2009-ig elhúzódó folyamatot, amelyben napirendre tűzik a már a laekeni deklaráció által is emlegetett olyan problémák megvitatását, mint a globalizáció, az európai szociális modell jövője, az unió további bővítése, a közös külpolitika lehetősége és hasonlók.

Az ülés üde színfoltja volt, amikor a vita utolsó órájában az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek közötti együttműködés keretében vendégül látták a magyar parlament Fodor Gábor által vezetett delegációját. Fodor biztosította az Európai Parlament jelenlévő tagjait, hogy Magyarország nem rés, hanem erős bástya lesz az unió építményében, és Jo Leinen, az alkotmányügyi bizottság elnöke is nagyra értékelte, hogy Magyarország az elsők között ratifikálta az európai alkotmányt. Fodor Gábor elmondta, hogy Magyarországon az unió támogatottsága párhovatarozástól függetlenül erős, mert mi tudjuk, honnan jöttünk. Válaszul egy európai honatya megjegyezte, hogy a lengyelek és a csehek is onnan jöttek, mégis elég szkeptikusak. Lehet azonban, hogy ez az ellentmondás csak látszólagos, és a lengyel és cseh szkeptikusság csupán abból fakad, hogy ők nemcsak azt tudják, hogy honnan jöttek, hanem azt is, hogy hova mennek.

Piros lapot mutattak fel a neoliberalizmusnak

A német választásokat elemző írások egyöntetűen emelik ki, hogy az alapvetően a neoliberális reformokról szólt, és a németek e reformokat elutasították. Előre hozott választások is pont azért voltak, mert a kormányzó szociáldemokraták a neoliberális reformok miatt elvesztették támogatottságukat. Schröder, aki hét évig volt Németország kancellárja, semmilyen ígéretét nem teljesítette. Kancellársága alatt a német gazdaság fejlődése egyre lassult, a munkanélküliség emelkedett. Ma Németországban a munkanélküliek száma az 1930-as évek óta a legmagasabb, eléri az ötmilliót, a gazdaság pedig gyakorlatilag stagnál. Angela Merkel is azért aratott pírruszi győzelmet, mert professzorára, Paul Kirchhofra hallgatva erőltette a társadalmi szolidaritást veszélyeztető neoliberális reformok egyik jellegzetes elemét az egységes adókulcsot.

A német választásokban kifejeződött eredmény egybecseng a franciáknak a neoliberális alkotmányra mondott nemével és azt jelzi, hogy az Európai Unió alapjait megeremítő két állam lakossága kiáll a második világháborút követő nyomorból több évtizedes munkával létrehozott európai szociális modell mellett. Ez a kiállás azonban sokakat nem tölt el lelkesedéssel. Ernest Antoine Seilliere, az európai ipari vezetőket tömörítő UNICE elnöke például egy most szeptemberben tartott konferencián kijelentette, hogy „az uniónak sokkal erősebben kell koncentrálni a globális versenyképességet lehetővé tevő szabályok kialakítására... ha Európa nem zárkózik fel Kínához és Indiához, akkor a jelenleginél is sokkal rosszabb káoszba süllyed”. A nemrég alapított szép nevű brüsszeli agytröszt, a Bruegel vezető közgazdásza, André Sapir is ugyanezt sugallja, amikor az európai pénzügyminiszterek informális ülése számára címzett dolgozatában éles hangon kéri számon a piaci reformokat.

A reformokat erőltető csapat leginkább egy nagykoalíciótól várná a reformok folytatását, ezért Schröderre és Angela Merkelre igen nagy nyomás nehezedik. Ez logikus megoldás lenne, hiszen a két párt gazdaságpolitikája nem sokban különbözik egymástól, csak Schröder fájdalomcsillapítóval kívánja végrehajtani azt a foghúzást, amit Angela Merkel a nélkül. Ugyanakkor azzal mind a ketten tisztában vannak, hogy, ha e foghúzás mégsem vezetne gyógyuláshoz, akkor a most csak nyolc és fél százalékot kapott baloldal a következő választásokon jelentős befolyáshoz juthat, amelyet egyikük sem kíván igazán. A német történelmet ismerőknek még az is eszébe juthat, hogy az 1930-as évek válságát és a nácik hatalomra jutását pont egy, a neoliberális elveket erőltető nagykoalíció előzött meg.

A vörös oroszlán

Az angol Munkáspárt e héten tartott brightoni konferenciája, kulisszáit tekintve igencsak vetekedett a hajdanvolt kommunista pártok rendezvényeivel: a padlótól a plafonig minden vörösbe volt öltöztetve, hogy a küldötteknek legalább az illúziója meglegyen – baloldali pártot képviselnek.

Az Új Munkáspártban azonban Margaret Thatcher szelleme született újjá, és csak csodálni lehet Tony Blair teljesítményét, ahogy ultraliberális gazdaságpolitikáját, mint az angol átlagember legfőbb javát szolgáló orvosságot adta el. A mesterien felépített beszédben ügyesen helyezte el a saját személyes nélkülözhetetlenségét alátámasztó elemeket és adagolta két baloldali hittétel között a neoliberális reformokat. Mindenki azt hallott ki a beszédből, amit akart, és a hatás nem is maradt el, a produkció végén a küldöttek felállva, hat percen át tapsolták a vezért. De tudta, hogy nem csak saját párthíveihez kell szólnia, és hízelgett a brit oroszlánnak is: „Nemzeti szokás nálunk, hogy leszóljuk magunkat, ezért időnként érdemes hangsúlyozni: Britannia nagy ország, és mi büszkék vagyunk rá!”

A beszéddel mindenekelőtt saját pozícióját kívánta megerősíteni a trónkövetelő jelenlegi pénzügy-miniszterrel, Gordon Brownnal szemben. Kiemelte, hogy a XXI. század elejei változások még erőteljesebbek, mint az előző század végiek, és a briteknek alkalmazkodni kell az új helyzethez, nem hagyva kétséget afelől, hogy ezen alkalmazkodás levezérlésében oroszlánszerepet kíván játszani. Ebben a munkáspárti szavazók is támogatják, Gordon Brown tehát várhat a sorára. Tony Blair megerősítette, hogy az értékek nem változtak, azok a régi Munkáspárt értékei, vagyis hisznek a szolidaritásban, a szociális igazságosságban. Az idők azonban változnak, ezért nekik is változniuk kell, vagyis reformokat kell bevezetni. Egy globalizálódó világban Britannia nem zárkozhat protekcionista intézkedések mögé, versenyeznie kell Kínával és Indiával, ahol a munkabérek a britnek csak töredékét teszik ki. Ebből ki nem mondva a munkaerőpiac „rugalmasabbá tétele”, vagyis a bérek csökkentése és a munkafeltételek romlása következik. Nagyobb lehetőséget kell biztosítani a szülőknek, hogy gyermeküket ne a környékbeli gyenge iskolába adják, hanem maguk választhassák meg, hol tanul a gyerek. Ez az oktatás privatizációját takarja. A legnagyobb felháborodást azonban az egészségügyi rendszer magánosításának tervei okozták. Tony Blair ennek ellenére az újhítek bizonyosságával és buzgalomával igyekszik lerombolni mindazt, amit a „rég” Munkáspárt évtizedek alatt felépített.

Megér-e Ankarának Brüsszel egy misét?

Ausztria elvázott a keresztény Európa védelmében, minden erőfeszítésével sem tudta megakadályozni, hogy a Törökországgal kezdődő tárgyalások indító dokumentumából a megbeszélések közös végcéljára utaló „csatlakozás” szót kihagyják. A vita melléktermékeként viszont megkezdődhetnek Horvátországgal a csatlakozási tárgyalások, ezúttal is jelezve, hogy az emberi jogok, vagy a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletei ugyancsak viszonylagosak. Márciusban (amikor többek között Magyarország is kiállt a horvát csatlakozás mellett) az unió külügyminiszterei még Carla del Ponte hágai főügyész javaslatára elutasították a tárgyalások megkezdését, mondván, hogy Zágráb nem elég aktív a hazájában egyébként nemzeti hősnak tekintett Gotovina tábornok háborús bűnösnek való kiadatásában. A tábornok azóta sem került elő, Del Ponte viszont megváltoztatta álláspontját, mint mondta, „minden külső nyomás nélkül”.

A török csatlakozás ügyében kevésbé lelkes francia elnök, Jacques Chirac „nagyobb kulturális forradalmat” tart szükségesnek ahhoz, hogy a törökök az EU tagjai lehessenek. Nem lehet tudni, hogy Chirac mit is értett kulturális forradalmon, de ha a francia történelemből veszünk példát, lehet, hogy arra gondolt, a törököknek át kellene térniük a katolikus hitre, mint ahogy a francia trón elnyerése érdekében IV. Henrik is megtette ezt. Neki Párizs megért egy misét.

Vannak persze olyan potenciális tagországok, amelyeket az uniós tagsághoz nem kellene megtéríteni, mint például Ukrajna. Manuel Barroso, a bizottság elnöke, miután az új ukrán miniszterelnökkel, Jurij Jehanurovval tárgyalt, kijelentette: „Az ajtónk nyitva áll. Ukrajna jövője Európában van.” Kérdés, Barroso mit ért Európán, hiszen ha a földrajzkönyvekre és De Gaulle elhíresült mondására hagyatkozunk („Európa az Urálig tart”), Ukrajna eddig is Európa része volt. Mindenesetre Lengyelország erősen kampányol Ukrajna tagsága mellett, Berlusconi olasz miniszterelnök viszont jó barátját, Putyint szeretné a kapukon belül látni. Ha azután minden ország behozza barátait és üzletfeleit, az EU nemsokára az ismert világ határáig vagy talán még azon is túl terjeszkedik – ha közben fel nem bomlik.

A török tagság elsősorban az Egyesült Államoknak fontos, mert így lehet megakadályozni, hogy egy német–francia vezetésű Európa jöjjön létre, ami veszélyeztetheti az angolszász hegemoniát. Az angol politikai törekvéseket jól ismerő De Gaulle világosan látta ezt, és ezért ellenezte Anglia belépését a Közös Piacba. Az unió alakulását tehát kevésbé az európai népek akarata, sokkal inkább geopolitikai törekvések és erőviszonyok alakítják majd.

Angela házassága

Háromhetes tárgyalás után végre megszületett az egyezés, Németország új kancellárja Angela Merkel lesz, a korábbi, Gerhard Schröder pedig a jövőben többet foglalkozhat a családjával, esetleg ötödszörre is megnősülhet, de lehet, hogy a Gazpromnál vár rá egy jó állás. Szakértők úgy vélik, hogy a német kereszténydemokraták rosszul jöttek ki az alkudozásból, mert nyolc kabinetértéket mégpedig a legjelentősebbeket, közöttük a pénzügyminiszteri tárcát a szociáldemokraták kapták meg, míg a kereszténydemokratáknak csak hat jutott. Ez volt ugyanis az ára, hogy megszabaduljanak Schrödertől, aki az elmúlt hét évben annyira megszerette foglalkozását, hogy veresége ellenére is kancellár szeretett volna maradni. Angela Merkel életrajzírója Wolfgang Stock azonban azon a véleményen van, hogy ez nem is volt olyan rossz üzlet, mert ki akar pénzügyminiszter lenni, amikor fő feladata fájdalmas „reformok” bejelentése lesz?

A két párt házasságának reális alapja, hogy belpolitikai és külpolitikai kérdésben többé-kevésbé egyetértenek, így például abban, hogy a szövetségi rendszert úgy reformálják meg, hogy a jelenlegi lassú döntéshozatalt felgyorsítsák, vagy külpolitikai téren, hogy az iraki konfliktustól távol maradjanak. Szerencsére a törökkérdés, amiben – legalábbis nyilvánosan – nem értettek egyet, lekerült a napirendről azzal, hogy a meginduló csatlakozási tárgyalások újabb tíz évre elodázzák azt a negyven éve fennálló alapvető kérdést, hogy Törökország tagja lehet-e az Európai Uniónak, vagy sem. A két nagy párt tulajdonképpen a gazdaságpolitikai kérdésekben is egyetért, a különbség csak az, hogy míg Angela Merkel kiáll a neoliberális gazdasági reformok mellett, addig a szociáldemokraták kicsit szegénylősek. Tulajdonképpen akarják, de nem nagyon merik mondani, hiszen pont e reformok megkezdése miatt veszítették el a támogatottságukat, és kellett előre hozott választásokat tartani.

Angela Merkelben a szociáldemokraták balszárnya Margaret Thatcher megtestesülését véli felfedezni, aki majd kíméletlenül le fogja törni a szakszervezetek hatalmát és további neoliberális reformokat vezet be. „Csak ne becsüljék le”, figyelmeztet egy szakértő, hiszen tanúi lehettünk, hogy férfi ellenfeleit, hogyan távolította el útjából, beleértve azt a Helmut Kohlt, aki behozta a „kislányt” a kereszténydemokrata párt vezetésébe, mígnem egy pártfinanszírozási botrányt követően a „kislány” nyilvánosan szólította fel Kohlt a távozásra, megalapozva ezzel a kancellárság felé vezető karrierjét.

Az eddigi tapasztalatok alapján nem nagyon lehet kételkedni abban, hogy Angela Merkel szilárd kézzel fogja Németországot vezetni, de hogy hova, abban már több kétely merülhet fel. Egyszerű eszközökkel bizonyítani lehet ugyanis, hogy a tervezett neoliberális reformokkal az ország nem jut sehova, hiszen nem lehet úgy csökkenteni Németországban a munkabéreket, és rontani a munkafeltételeket (a „reformok” ezt jelentik), hogy versenyezni tudjanak a kínai és indiai munkabérekkel. A globalizált világ gazdaság körülményei között ugyanis, minden ipari tevékenység kitelepíthető Kínába, és minden szolgáltatás elvégeztethető Indiában, vagy indiai és kelet-európai munkaerő importjával. Ez azt jelenti, hogy a tervezett reformok nyomán nagy valószínűséggel sem a munkanélküliség nem fog csökkenni, sem a gazdasági növekedés nem fog felgyorsulni. Emiatt két-három éven belül gazdasági és politikai nehézségek várhatók, melyek felerősítik a Gysi és Lafontaine által alapított baloldali pártot. A két nagy párt házasságának gyümölcse tehát minden bizonnyal egy erős, német baloldali párt kialakulása lesz, ami az egész Európai Unió további sorsát alapvetően befolyásolhatja.

Magyar hét az unióban

A múlt héten Magyarország az Európai Unió, pontosabban az unió vezetése figyelmének központjába került. A bizottság áttekintette az ország költségvetési helyzetét, és úgy találta, hogy a magyar kormány nem tett hatékony intézkedéseket a költségvetés túlzott deficitjének csökkentésére, hogy megfeleljen a korábban saját maga által felállított céloknak. Ezért javasolta, a tanács (ECOFIN) hozzon olyan határozatot – ez évben már a másodikat – hogy a magyar kormány csökkentse a deficitet. „A tervezett javulási ütemtől való jelentős eltérés mind 2005-ben, mind 2006-ban aggasztó, és megkérdőjelezi, hogy a túlzott deficit megszüntethető-e 2008-ig” mondotta Joaquin Almunia, a gazdasági és pénzügyekért felelős biztos.

A költségvetési deficitnek a maastrichti kritériumokban előírt három százalék alá csökkentését maga a magyar kormány ígérte meg a még 2004 májusában benyújtott konvergenciaprogramban. Az ECOFIN november elején ül össze, és valószínűleg megint javasolja, hogy Magyarország csökkentse költségvetési deficitjét. Sok dolga nem lesz e napirendi ponttal, hiszen pusztán a dátumokat kell átírni a 2004. júliusi, hasonló határozaton. Válaszul a magyar kormány is átírhatja a dátumokat a 2004. májusi konvergenciaprogramon, a bizottság pedig, majd ha az újabb értékelésre sor kerül, előhúzhatja a korábbi országértékeléseket, csak le kell róluk fűjni a port. Magyarország ugyanis a jövőben sem fogja teljesíteni a maastrichti kritériumokat, de ezzel nem lesz egyedül. Az unió legerősebb gazdaságai – így a német, a francia és az olasz – is túllépik a Maastrichtban előírt határokat, nem beszélve az újonnan belépettekről, amelyek esetében hat ország ellen folyik deficittúllépési eljárás. Ezen országok nem azért nem teljesítik a kritériumokat, mert nem akarják, hanem mert elfogadható társadalmi stabilitás mellett nem tudják. Akik ugyanis a közös pénzt és az annak állandóságát biztosító maastrichti kritériumokat kitalálták, nem számoltak az egyes országok eltérő adottságaival, különösen nem az újonnan belépők sérülékeny gazdaságával és azzal, hogy az Európai Uniónak nincsenek központi forrásai, hogy az egységes monetáris politika egyes országokra gyakorolt különböző hatásait kompenzálják. A pénzügyekhez valamelyest bizonyára értő Milton Friedman jó előre figyelmeztetett, hogy a közös pénz egy sikeres politikai integráció befejezését jelentheti, nem pedig az integráció kikényszerítésének eszközét.

Az euró bevezetése és az egyes tagországokra való rákényszerítése ugyanolyan, a konkrét adottságokkal nem számoló, voluntarista tett, mint amelyet fél évszázada az első öt éves terv készítése és végrehajtása során már alaposan megtapasztalhattunk. A különbség pusztán az, hogy akkor a csillagos ég volt a felső határ, most pedig csupán három százalék, de ami az adott körülmények között épp annyira teljesíthetetlen, mint az ötven évvel ezelőtti kommunista álom.

Szép, új, globalizált Európa

A brit elnökség a török csatlakozási tárgyalások megkezdésének kétes értékű eredményén kívül nem sokat tud felmutatni, és a püünkösdi királyságnak rövidesen vége is szakad, így hát Tony Blair ugyancsak szükségét érezte, hogy egy sebtében összehívott informális csúcsértekezlet formájában a haladás látszatát keltse. Az informálisan megtárgyalandó két fő napirendi pont a költségvetés és a globalizációhoz való alkalmazkodás. Ezek közül a költségvetés váltott ki nagyobb érdeklődést, különösen az új tagországok körében, amelyek vezetői mielőbb szeretnének látni valamit abból a mannából, amit választóiknak az uniós tagság kapcsán beígértek. Az igazi tét azonban az, hogy mit kezdjenek a globalizációval. Tony Blair, aki művésze annak, hogy két baloldali frázis között hogyan kell beadagolni egy neoliberális gazdasági reformot, saját pártjának legutóbbi kongresszusán fejtette ki hitvallását: „Hiszünk a szolidaritásban. Hiszünk a szociális igazságosságban, abban, hogy ne csak a kiváltságosok, hanem mindenki kapjon lehetőséget, akárhonnan is jött.” De azután hozzátette: „Értékeink nem változtak, de az idők igen.” Európa nem bújhat össze abban a reményben, hogy elkerüli a globalizációt, itt az ideje, hogy felismerjük, változtatnunk kell. A változások mibenléte felől sem hagyott sok kétséget, amikor az e heti informális csúcsértekezlet előkészítéseként az európai parlament tagjainak azt mondta: „Természetesen nekünk egy szociális Európára van szükségünk, de egy olyan szociális Európára, amely működik.” Ahhoz pedig, hogy a szociális rendszer működjön, a munkaerőpiac, a szociális ellátórendszer, a nyugdíj- és egészségügyi rendszer reformjára, a piaci verseny közszolgáltatásokra való kiterjesztésére van szükség. A rejtjeles beszéd mögött a jelenlegi európai szociális modell leépítése rejlik.

Blairnek kétségtelenül igen nagy tehetsége van ahhoz, hogy a tájékozatlan embereket (és ilyen a többség) meggyőzze. Mert vegyük például azt a nagyon hatásos hasonlatát, hogy a globalizáció olyan természetesen következik be, mint ahogy a nyár után ősz jön. Igen, ha elfelejtjük, hogy a globalizáció nem magától jött létre, hanem a megerősödött nemzetközi tőke nyomására meghozott politikai döntések nyomán. Az a hiedelem, hogy a szociális rendszer „modernizálásával”, vagy az élethosszig tartó tanulással és átképzéssel Európa versenyképessé tehető a huszadannyi bérrel dolgoztató Indiával és Kínával, csak addig tűnik logikusnak, míg valaki papírt és ceruzát nem ragad, és ki nem számolja, hogy meddig kell Európában a béreknek süllyednie ahhoz, hogy ugyanazon multinacionális cég európai ága annyi nyereséget hozzon, mint a Kínában működő. Tony Blair egyik megjegyzése, amely szélsőségesnek nevezett mindenkit, aki nem fogadja el az általa propagált reformokat, arra utal, hogy nincs alternatíva, csak egy megkérdőjelezhetetlen igazság. Ez a helyzet sokaknak ismerősnek tűnhet: a kommunizmust kezdtük el így építeni.

Párizs lángjai

A párizsi forrongás már a második hetébe lépett, ezer rendőr sem volt elég, hogy a Párizstól észak-keletre lévő Seine-Saint-Denis körzetben a nyugalanságot lecsillapítsa, amely most első ízben Párizs körzetén is túlterjed, és összesen vagy negyven települést érint. A lázongók már csaknem kétszáz autót gyújtottak fel, megostromoltak egy rendőrőrsöt, felgyújtottak egy gépkocsi-bemutató termet, és égő benzinespalackokat dobálnak.

Dominique de Villepin francia miniszterelnök, aki a rend helyreállításának abszolút elsőséget kíván biztosítani, csütörtökön egy pártközi válságértekezletet hívott össze, ahol a belügyminiszter, Nicolas Sarkozy és más miniszterek mellett az érintett települések polgármesterei is részt vettek. Sarkozy, aki korábban találkozott az elhalálozott fiatalok szüleivel, kijelentette, hogy az erőszakos események nem spontán módon, hanem nagyon is jól szervezetten törtek ki. Még azt is hozzátette, a kormány nem fogja megengedni, hogy „zavarkeltők, egy sereg csavargó azt tegye, amit akar”. Sarkozy szerint az érintett körzetekben „iparszerű tisztogatásra” (eredetiben: industrial cleaning) van szükség. Ugyanakkor Villepin sokkal békülékenyebb hangot ütött meg, felhívva a miniszterek figyelmét, hogy ne bélyegezzék meg eleve az érintett körzeteket. De Villepin és Sarkozy nézeteltérése, amelyet az is motiválhat, hogy a 2007-es elnökválasztáson minden bizonnyal egymás riválisai lesznek, megosztotta a kabinetet, ugyanakkor szinte valamennyi felelős politikus súlyosnak ítéli a helyzetet.

A lázadás szegény, bevándorlók által lakott településeket érint, ahol magas a munkanélküliség. A különbségeket jól mutatja, hogy míg a francia eredetű népességben a munkanélküliség 9,2 százalékos, addig a bevándorlók esetében 14 százalékos, de a különbség még nagyobb az egyetemi diplomások körében, ahol a francia eredetűeknek csak öt, míg a bevándorlóknak 26,5 százaléka munkanélküli. Bár a megkülönböztetést a törvény tiltja, a munkaadók, ha választhatnak, nemigen adnak munkát olyan jelentkezőknek, akiknek arab hangzású nevük van. A kapuk zárva vannak, ha arab vagy – mondja Yazid Sabeg író és üzletember. A fiatalok ezt először akkor tapasztalják, amikor egy klubba nem engedik be őket, és ahányszor ez megtörténik, a harag egyre nő bennük.

Jean-Louis Borloo, a szociális kohézió minisztere szerint a kormánynak határozottan kell reagálnia, de azt is fel kell ismernie, hogy évtizedek alatt sem ért el eredményt abban, hogy a szegény külvárosokban fortyogó indulatokat megfékezze. A francia kormánypárt egyik képviselője, Jacques Myard azt hangsúlyozta, hogy a jelenlegi zavargások világosan mutatják: a francia integrációs modell csődöt mondott, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a kormány gyenge, mert „apránként elfogadta, hogy a fiatalok minden éjszaka kocsikat gyűjtsanak fel, üzleteket rongáljanak meg és így tovább. Ezek minden ürügyet fel fognak használni a lázongásra, a tüntetésekre és a rombolásra.”

A mozlim vezetők toleranciát kérnek a hatóságoktól. Dalil Boubakeur, a párizsi mecset feje és a Mozlim Vallás Francia Tanácsának elnöke szerint a külvárosokban a mozlim bevándorlóknak „olyan feltételeket kell biztosítani, hogy emberi lényhez méltó életet élhessenek”. Valószínűleg bizonyos fokig mindegyik félnek igaza van, félő azonban, hogy Párizs lángjai Európa küzdelmes jövőjét festik elénk.

Amerikai gulág

Dana Priest, a Washington Post újságírója szerint az amerikai hírszerző hivatal, a CIA a szovjet korszakból visszamaradt kelet-európai fogolytáborokban dugja el a világ elől és vallatja azokat a foglyokat, akiket az al-Kaida tagjainak tart. Az információk a helyzetet ismerő amerikai és külföldi hivatalos személyektől származnak. A kelet-európai titkos táborok egy fogolytáborrendszer részei, amelyet a CIA az elmúlt négy évben mintegy nyolc országban, közöttük Thaiföldön, Afganisztánban, Egyiptomban, Jordániában, a kubai Guantánamón és néhány újszülött kelet-európai demokráciában hozott létre. Az érintett kelet-európai demokráciák nevét az újság, informátorainak kérésére, nem fedte fel, a CIA repülőit figyelő emberjogi szervezetek azonban tudni vélik, hogy az iraki háborúban az amerikaiakkal szorosan együttműködő Lengyelországról és Romániáról van szó. E titkos globális börtönhálózat a CIA terrorizmus elleni, nemzetközi egyezményeket sok esetben figyelmen kívül hagyó háborújának központi eleme. Mivel a hálózat egyes jellemzői sokakat a valamikori Gulag-szigetcsoporthoz emlékeztet, az új hálózatot – némi malíciával – akár Cilagnak (Central Intelligence's Lagers) is nevezhetjük.

Az amerikai kormányzati dokumentumokban a Cilag fedőneve „fekete hely”, talán a csillagászati fekete lyukak analógiáját követve, ahonnan, mint tudjuk, ha valami belekerült, nem tud többé szabadulni. A Cilag, illetve „fekete helyek” létezéséről az Egyesült Államok csak néhány magas rangú tisztségviselője tud, és az érintett országokban is csak az elnök és néhány hírszerző tiszt. Gyakorlatilag semmi sem tudható arról, hogy a „Cilag-szigetcsoporthoz” kiket tartanak fogva, milyen kihallgatási módszereket alkalmaznak velük szemben, és minek az alapján döntenek fogvatartásukról és annak időtartamáról. Miközben az amerikai védelmi minisztérium az iraki Abu Graib-i és a Guantánamón lévő börtönökben történtek kapcsán számos tudósítást és vallomást publikált, a CIA saját börtönhálózatát nem is említette.

A Cilag létrejöttének oka tulajdonképpen az amerikai törvénykezésben keresendő, amely az Egyesült Államok területén tiltja a foglyok ilyen mértékű elszigetelését és titkos börtönök létrehozását. Jogi szakértők szerint azonban a CIA internálási gyakorlata a táborokat vendéglátó országok jogrendjével is ütközik, amennyiben az lehetővé teszi, hogy a letartóztatottak ügyvédhez forduljanak vagy védekezzenek az ellenük felhozott vádakkal szemben. A vendéglátó országok aláírták a kínzás és más kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés elleni ENSZ-egyezményt, mégis a Cilag vallatóinak ezeken a helyeken joguk van használni a CIA által jóváhagyott, „fokozott kihallgatási technikákat” (enhanced interrogation techniques), amelyek némelyikét az ENSZ-egyezmények és az Egyesült Államok katonai törvényei is tiltanak. A harminc legfontosabb al-Kaida-foglyot a külső világtól való teljes elszigeteltségben, sötétben, egyes esetekben föld alatti cellákban tartják. Semmilyen joguk nincs, és a CIA emberein kívül mással nem beszélhetnek, sőt nem is láthatja más őket. Ezt egyébként a Bush-adminisztráció teljesen rendben lévőnek tartja, hiszen megítélése szerint a terroristák elleni háború nem tartozik a hadifoglyokra vonatkozó genfi egyezmény hatálya alá.

Most az Európai Bizottság igyekszik információkat szerezni az Amerikában gyakorlatilag tényként kezelt kelet-európai börtönök létezéséről, amelyet azonban a gyanúsított országok határozottan tagadnak. Az aktuális botrányon túlmenően azonban van egy mélyreható tanulsága az ügynek, különösen a németek és a franciák számára. A botrány röntgensugárként világította át az unió szerkezetét, amelyből kitűnt, hogy a Párizs–Berlin-tengely az angolszász hatalmak szövetségeseivel gyakorlatilag be van kerítve.

Francia normalizálódás

A szükségállapot bevezetése megtette a hatását, és míg az utóbbi hetekben Franciaországban a helyzet egyre fokozódott, az utóbbi napokban kezd normalizálódni. Az éjszakánként felgyújtott autók száma ugyanis száz körülire csökkent, ami egy, a CNN-nek nyilatkozó rendőrségi szóvivő szerint a normális szintnek tekinthető. Ha ez így igaz, akkor az üzleti barométerek analógiájára a közgazdasági és társadalmi kutatóintézetek bevezethetik a szociális barométert, amely havi rendszerességgel közli a felgyújtott autók számát.

A Der Spiegel, hogy a franciák segítségére siessen, megkérdezte Tariq Ramadant, az iszlám egy széles körben elismert vezető ideológusát, hogy megítélése szerint a mozlim bevándorlók valóban érdekelték-e az integrációban, vagy éppen az elkülönülést helyezik előtérbe. Ramadan szerint az európai mozlimok túlnyomó többsége értékeli, hogy egy demokratikus, alkotmányos országban élnek, és hogy az állam garantálja a lelkiismereti és vallási szabadságot. De a kölcsönös bizalom gyakran hiányzik, ennek pedig az az eredménye, hogy a félelem és a rasszizmus erős Franciaországban, Nagy-Britanniában, Hollandiában és Németországban. Arra a kérdésre, hogy szemben a korábbi lengyel, olasz, spanyol és portugál bevándoroltakkal mi teszi oly nehézé a mozlimok integrációját, két, szerinte alapvető tényezőt nevezett meg. Az egyik, hogy ma már a bevándorlás nem egyedileg történik, hanem tömegessé és folyamatossá vált. Tehát az egyik probléma a bevándorlás mértékében keresendő. A másik ok, hogy a vallás a mozlim bevándorlók számára elválaszthatatlan társadalmi gyökereiktől és azonosságtudatuktól. Azt gondolják, hogy ha marokkóiból vagy algériaiból franciákká változnak, az rossz mozlimokká teszi őket. Ez nehezíti meg az integrációt, mert a mozlimokat választás elé állítja az önfeladás vagy a (saját közösségükbe való) önelszigetelés között. Maga Ramadan egy liberális európai iszlám mellett érvel, bár valószínűleg egyik oldal számára sem elég meggyőzően, mert az Egyesült Államokban radikálisnak tartják, és nem is adtak neki beutazási engedélyt.

Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy nincs is mihez integrálódniuk a mostani bevándorlóknak, mégpedig sem anyagi, sem spirituális értelemben. A hatvanas évek gyors gazdasági növekedése és középosztályosodása, az alacsony munkanélküliség (és persze a bevándoroltak akkor még alacsony száma) a bevándorlók első generációja számára még nyújthatta az anyagi integrálódás perspektíváját. A nyolcvanas évektől felerősödött neoliberais gazdaságfilozófia és gyakorlat azonban még a nem bevándorló, őshonos európaiak társadalmi szerkezetét is erodálja, nemhogy a bevándorlókat. Spirituális értelemben pedig az Európát jellemző liberális nihil aligha lehet vonzó egy természetes ösztöneitől hajtva közösségre vágó nemzedéknek.

Ikerveszedelem

Nem múlik el nap, hogy a nemzetközi üzleti világ véleményét tükröző mértékadó lapok ne aggódnának a lengyel kormány esetleges nacionalista vagy protekcionista lépései miatt. A Financial Times például november 21-én fejezte ki a lengyel választási eredmények feletti őszinte csalódottságát és aggodalmát. Az Ikerveszedelem – Lengyelország nacionalistái otthon protekcionista, külföldön kellemetlennek bizonyulhatnak című cikk szerint: „Sokan azt gondolták, hogy a választásokat a jól képzett közgazdászokkal és államigazgatásban jártas szakemberekkel rendelkező jobboldali liberális Polgári Platform fogja megnyerni, míg a konzervatív és nacionalista Jog és Igazságosság lesz a második, és csak alárendelt szerepet fog játszani.” Hát nem így történt, és most a liberális üzleti világ aggódik, hogy a Kaczynski ikrek, Lech Kaczynski, az államelnök és Jaroslaw Kaczynski, a kormánypárt elnöke, a lengyel nemzeti érdekek védelmében esetleg apjuk nyomába lépnek, aki a második világháború egyik jól ismert ellenállója volt. Figyelmet keltett például, hogy Kazimierz Marcinkiewicz, az új kormány miniszterelnöke egy parlamenti beszédében azt mondta, hogy bár a privatizáció folytatódni fog, a kormány megtartja a legnagyobb állami vállalatok feletti ellenőrzést, beleértve a legnagyobb bankokat és olajtársaságokat, amely cégeket a lengyel márka és kapitalizmus megteremtésére fogják felhasználni. A kormány meg kívánja tartani az energiaszektor feletti ellenőrzést is. A lengyel kiskereskedők védelmében ellenzik a külföldi áruházláncok terjeszkedését „egyensúlyt kell találnunk a hipermarketek száma és a kiskereskedői érdekek között”, hangsúlyozta kormányfő.

A Kaczynski fivérek választási kampányukban egy erős nemzet vízióját festették fel, amely hatékony állami szerepvállalással törődik a szegényekkel, és lehetőségeket kínál a tehetősebbeknek. E programot a Financial Times a nyugati világnak úgy mutatja be, hogy a lengyelek kombinálni kívánják a német kereszténydemokráciát a francia gaulle-izmussal, és mindezt lengyel katolikus környezetbe akarják beilleszteni. E politikájában a parlamenti kisebbségben lévő lengyel kormány két szélsőségesen populista pártra, a baloldali populistának elkönyvelt Önvédelem agrármozgalomra és a jobboldali római katolikusnak és nacionalistának tartott Lengyel Családok Ligájára támaszkodhat, miután a fenti program nem nagyon egyeztethető össze a liberális gazdasági reformok mellett elkötelezett Polgári Platform elképzeléseivel.

A lengyel kormány várható politikája miatti aggodalmat látva felmerülhet a kérdés, hogy a „nyugati demokráciák”, vagyis az üzleti világ, miért tudnak olyan jól kijönni a posztkommunista kormányokkal, és miért idegenkednek a nem liberális jobboldali kormányoktól. A válasz talán abban keresendő, hogy az előbbiek már bizonyították készségüket és képességüket a mindenkor hatalmi központok igényeinek kielégítésében, míg az utóbbiak olyanok, mint a be nem tört csikók: egyet-kettőt még haraphatnak, mielőtt a zablát a szájukba erőltetik.

Megosztott Európa

Guy Verhofstadt belga miniszterelnök azzal lepte meg a világot és különösen Európát, hogy egy „Európai Egyesült Államok” létrehozásának ötletével állt elő. Verhofstadt szembe akar szállni az EU-alkotmány francia és holland elutasítását követő euroszeptikus hullámmal, és arra hivatkozik, hogy az Eurobarométer felmérése szerint az európai közvélemény a globalizációtól és a nemzetközi terrorizmustól való félelmében, össze akar tartani, és nem „kevesebb”, hanem „más” Európát akar. Ugyanakkor Tony Blair éppen azon mesterkedik, hogy a 2007–2013-ra vonatkozó költségvetés kapcsán az unió egyes tagországait egymással szembeállítsa. A költségvetés vitatott összege, az európai GDP néhány század százaléka, messze a GDP statisztikailag mérhető hibahatára alatt van, és nem is igazán számít sem a nettó befizető, sem a kedvezményezett országok szempontjából, arra azonban igen alkalmas, hogy keserű szájjal hagyjon mindenkit. Csak a nagyságrendek érzékeltetésére: a vitatott összeg évi négy milliárd euró, az unió egész költségvetése pedig száz milliárd. A növekedési veszteség abból származik, hogy a neoliberais gazdaságpolitika, illetve a növekedési és stabilitási paktum szigorú előírásai miatt a tényleges gazdasági bővülés messze alatta van a benne rejlő lehetőségektől.

Az unió vezetésének tehetetlenségét már a nemzetközi üzleti körök véleményét kifejező Economist Intelligence Unit is megelégtelte, és alelnöke, Daniel Thorniley egy nemrég kiadott dokumentumban (Europe: What's wrong with it? – Európa: mi a baj vele?) a következőképpen foglalja össze a legfontosabb teendőket: (1) kirúgni az Európai Központi Bank vezetését; (2) kidobni a növekedési és stabilitási paktumot; (3) A központi bank irányelvei közé be kell venni a felelősséget a növekedésért és a munkanélküliségért is.

Valaha, amikor az európai integráció nemcsak a retorika, hanem a gyakorlat szintjén is folyt, az unió jelenlegi integráltsági fokán a GDP öt százalékának (tehát a jelenlegi ötszörösének) központosítását tartották szükségesnek. Európa mai vezetői úgy akarnak egy európai szövetségi államot létrehozni, hogy azt még a szükséges minimum szintjén sem finanszírozzák. Ez azonban aligha járható út. Hiába álmodik tehát a belga kormányfő egyesült Európáról, ha az, amit a tagállamok vezetői a gyakorlatban tesznek, éppen a kontinens megosztását szolgálja.

Londoni aknamunka

Albion ünnepelheti csavaros észjárású kormányfőjét, a véget érő brit elnökség két komoly sikert mondhat magáénak: a török csatlakozási tárgyalások megkezdését, ami hosszú távon kérdőjelezi meg az unió létét és a költségvetést, amely rövid távon állítja szembe az unió keleti és nyugati felét.

A brit külpolitika sarokköve évszázadok óta az a felfogás volt, hogy a kontinens második legerősebb államával kell összefogni az első felülmúlása és így a vezető szerep megtartása érdekében. Ám a francia–német együttműködéssel létrejött közös piac ezen elv használhatóságát megkérdőjelezte. A brit politikusok eleinte nem hitték, hogy egy francia–német szövetség életképes lehet, ám amikor rájöttek tévedésükre, már minden árat hajlandók voltak megfizetni a kontinentális együttműködésben való részvételért. De Gaulle haláláig ellenezte a brit tagságot, rövidlátó utódait azonban a jelentős brit költségvetési befizetési többlettel meg lehetett vásárolni. A britek azután fokozatosan a saját képükre igyekeztek átformálni az uniót, és még a belépődíjat is visszakövetelték.

A nemzetközösség és a transzatlanti együttműködés ugyanis, amelyhez a briteket mind a mai napig igen erős gazdasági és érzelmi szálak fűzik, mindig is fontosabb volt Nagy-Britannia számára, mint a kontinentális Európa. Tony Blair iraki politikájában visszaköszön Stanley Baldwin, az 1930-as évek brit miniszterelnökének felfogása, aki egy 1935-ös beszédében a következőket mondta: „Mindig is az volt a meggyőződésem, hogy a legnagyobb biztonság a világ bármely részén, akár Európában, akár Keleten vagy másutt, a Brit Birodalom és az Amerikai Egyesült Államok együttműködése útján teremthető meg...”

Ez a brit álláspont újra megerősítést nyert a múlt héten, amikor is brit konzervatív képviselők nagy része elhatározta, hogy elhagyva a kereszténydemokrata–néppárti csoportosulást, egy új „euroszkeptikus” csoportot alakít. A magát Szövetség a Nyílt Európáért névvel illető csoport alapvető célja az uniónak egy, a szabad piacon és a transzatlanti együttműködésen alapuló laza szövetséggé való átalakítása. A tagok – jelenlegi információk szerint – a brit konzervatívok mellett főleg a jelenlegi lengyel kormánypárthoz és Václav Klaus cseh államelnök pártjához tartozó uniós parlamenti képviselők közül fognak kikerülni.

Az új parlamenti csoport, amely várhatóan a negyedik legnagyobb lesz az EP-ben, pontosan megfelel a britek Európai Unióról alkotott felfogásának, és alapjaiban kérdőjelezi meg az eredeti, a francia–német együttműködésre és a szociális állam koncepciójára épülő közösség létét. Kérdés, hogy Charles de Gaulle és Konrad Adenauer mérsékelt előrelátású utódai felismerik-e, hogy mire megy ki a játék, és képesek lesznek-e tenni ellene valamit.

Ez a csúcs?

Ha valaki egy sötét, esős brüsszeli reggelen munkába sietve szögesdrót akadályba ütközik, biztosra veheti, hogy aznap valami fontos dolog történik, például az unió vezetői csúcsértekezletet tartanak, hogy végre-valahára megegyezzenek a következő hét évre szóló költségvetésről.

Csak a nagyságrendek érzékelésére érdemes egy pillantást vetni a szóban forgó számokra. A legújabb brit javaslat 849 milliárd euróban irányozza elő az unió hét évre szóló költségvetését, ami 22 milliárddal kisebb, mint amit júniusban a luxemburgi elnökség javasolt, és 273 milliárddal kevesebb annál, amit az Európai Bizottság szeretne. Ezért azután Barroso, a bizottság elnöke a Strasbourghban üléselő európai honatyáknak eléggé elkeseredetten úgy jellemezte a brit javaslatot, mint egy „szűk látókörű, nacionalista, visszahúzó” indítványt. Hasonlóképpen nyilatkozott Kazimierz Marcinkiewicz lengyel miniszterelnök is, aki utalva a „javított” brit ajánlatra, amely 1,5 milliárd euróval többet adna az új tagállamoknak (miközben 12,5 milliárdot korábban elvett tőlük), azt mondta, hogy a britek „egy kanál szolidaritást” kínálnak „egy hordó önzésért” cserébe.

A vitatott összegek az unió szintjén jelentéktelenek, mélyen a GDP-növekedés előre jelezhetőségének hibahatára alá esnek, sokkal inkább a Párizs és London közötti feszültségeket tükrözik, amelyet az is beárnyékol, hogy Chirac és Blair személyesen – enyhén szólva – nem szívelik egymást. Az ellentétek forrása azonban nem annyira a vitatott mezőgazdasági támogatásokban vagy a brit visszatérítésben, hanem sokkal inkább Anglia és a kontinentális Európa eltérő társadalmi modelljében (szociális, illetve liberális állam), továbbá eltérő világgazdasági és politikai érdekeiben és felfogásában keresendő. Ezek azonban olyan ellentétek, amelyek az Európai Uniót hosszú távon is meg fogják osztani, függetlenül attól, hogy a 2007–2013-as költségvetést mikor és milyen formában fogadják el.

A költségvetés tekintetében csak egy dolog vehető biztosra, mégpedig az, hogy a jelenlegi brit javaslat igen távol áll attól, hogy az Európai Uniót azokba a magasságokba röpítse, ahová az unió vezetőinek nyilatkozatai szerint (például az úgynevezett lisszaboni stratégia alapján) az adott időszakon belül el kellene jutnia.

Merkel, a közvetítő

Angela Merkelt az európai sajtó egyöntetűen ünnepli a 2007–2013-as európai költségvetés sikeres tető alá hozása után. A „Lady Európának” nevezett német kancellárnő minden bizonnyal rászolgál az elismerésre, hiszen azt mégsem lehet mindennapos karriernek tekinteni, hogy valaki röpké másfél évtized alatt kommunista ifjúsági vezetőből az Európai Unió meghatározó személyiségévé válik. A német kancellárnő egy senki által sem elvárt közvetítői szerepet töltött be a konferencián, amiért mindenki hálás volt neki. Tony Blair azért, mert végül is megszületett a kompromisszum; a lengyelek azért, mert megvédte a közösségi agrárpolitikát, sőt a legvégén egy elegáns gesztussal saját keletnémet régiójától csoportosított át pénzeket a lengyelek javára; a brüsszeli vezetés pedig azért, mert az európai közvélemény szemében megmentette Európa arcát.

A megegyezésnek elsősorban politikai jelentősége van, hiszen gazdasági szempontból a vitatott összegek nevetségesen csekélyek. Ennek érzékeltetésére hasonlítsuk az unió jövedelmét egy havi, mondjuk 100 ezer forintos magyar átlagbérhez. Ekkor az unió költségvetése ennek egy százaléka, vagyis 1000 forint lenne, a most vitatott összeg pedig még ennek is legfeljebb a három százaléka, vagyis 30 forint, amiért még egy kávét sem lehetne venni egy automatából. Hasonló arányokat mutat, ha a teljes költségvetést az unió lakosságára vetítjük, ami körülbelül havi 20 euró. Ebből a pénzből akarjuk létrehozni a „világ legdinamikusabban fejlődő, legversenyképesebb, tudásvezérelt gazdaságát”, mint ahogy azt a sokat emlegetett lisszaboni stratégia kimondja. Nem csoda, hogy az unió vezetése, de az Európai Parlament is elégedetlen a megegyezéssel, sőt az utóbbi még azt is lebegtetni, hogy esetleg nem fogadja el. Alain Lamassoure, a parlament néppárti frakciójának francia tagja és a szocialista frakcióhoz tartozó német Jo Leinen egyaránt azt hangsúlyozta, hogy ez a költségvetés csak egy „mini- Európára” elegendő, és semmi esetre sem elégíti ki a kibővített unió igényeit.

Ami viszont a költségvetés kapcsán egyöntetű ferdítés az európai sajtóban, Nyugaton és Keleten egyaránt, az annak hangsúlyozása, hogy az újonnan belépett országok komolyabb segítséget kapnak felzárkóztatásukhoz. A valóság az, hogy az új tagországok vesztesége – piacaik elvesztése miatt – lényegesen nagyobb, mint amekkora támogatásban egyáltalán részesedhetnek. Az új tagországok többségében a fizetési mérleg vészesen romlik, ami elsősorban hazánkra jellemző, de ugyanez a tendencia észlelhető Lengyelország, Észtország és Szlovákia esetében is. Megint csak a nagyságrendek érzékeltetésére, hazánk esetében az évi maximális nettó forrásbevonás az unióból 2 milliárd euró körül lehet, míg a fizetési mérleg hiánya hétmilliárd euró körül volt 2004-ben. Mindezek fényében a költségvetési vitát inkább egy színházi előadásnak lehet tekinteni, amelyben a szereplők elsősorban a hazai közönségnek játszottak, de az kétségtelen, hogy az együttesből nyugodtságával és magabiztos fellépésével Angela Merkel, Németország új kancellárja kollégái fölé emelkedett.

2006

138

2006. január 3. (9. oldal)

Meztelen igazság

Ha botrány, akkor Ausztria. Napokkal a január elsején kezdődött osztrák elnökség előtt, nyugodtan mondhatjuk, világraszóló botrány keletkezett egy nagyplakátos kampányból, amellyel Ausztria az Osztrák Köztársaság létrejöttének hatvanadik és uniós tagságának tizedik évfordulójára kívánt emlékezni. Az unió huszonöt országát képviselő hetvenöt fiatal művészt kértek fel összesen százötven nagyplakát elkészítésére, amelyek „Európa eltérő társadalmi, történelmi és politikai fejlődését” kellett, hogy tükrözzék. A plakátok túlnyomó többsége meg is felelt az uniós normáknak, két művész azonban Európával kapcsolatos felfogását pornográf formában fejezte ki. Tanja Osztojics, aki művészi és politikai nézeteit eddig is főleg meztelen női testek segítségével mutatta be, most egy fekvő női alakkal rukkolt elő, amelynek szétvetett lábai között a kispadrágon az unió csillagai díszlenek. A belgrádi születésű művész azonban öntudatosan vállalja alkotását: „A provokáció a specialitásom. Az élettapasztalatom arra tanít, hogy míg a művészet aligha változtatja meg rövid idő alatt a társadalmi vagy politikai realitásokat, fontos, hogy a művészet ne legyen apolitikus.” Műve kétségtelenül nem az – Európa felkínálkozására utal. Hogy ki számára, azt a másik botrányhős, a spanyol Carlos Aires alkotása jelképezi. Aires plakátján Chirac francia elnök, Erzsébet angol királynő és Bush amerikai elnök maszkját viselő meztelen alakok csoportszexet mutatnak be – Bush vitathatatlanul uralkodó pózával. A megrendelő bizonyára nem ezt várta az „Elvarázsolt erdő” (Enchanted woods) alkotójától, de úgy tűnik Carlos Aires nem csak a (valóban varázslatos szépségű) hajnali erdei táj fényképezésére képes.

A Bécsben mintegy négyszáz helyen látható nagyplakátok most a figyelem középpontjába kerültek, és a fenti két művész alkotását pornónak minősítve a politikai skála mindkét oldalán kritizálják. A jobboldali Szabadságpárt vezetői a plakátok kiállításáért felelősök elbocsátását követelik, míg a szociáldemokraták, a művészet szabadságát hirdelve, beérik a puszta elítéléssel. Wolfgang Schüssel osztrák kancellár azzal védekezik, hogy nem volt előre tudomása a plakátok tartalmáról, azt hangsúlyozta, hogy ezeknek semmi közük a művészethez. Ugyanakkor a projektért felelős testület, közöttük Georg Springer, az osztrák nemzeti színház vezetője védelmébe vette a kritizált plakátokat, mondván, hogy azok a „globalizáció közvetlen kritikáját” jelképezik, és hogy az alsóneműn látható csillagok tulajdonképpen csak ironizálják az Európai Uniót. Mindenesetre Carlos Aires és Tanja Osztojics plakátjait kivonták a forgalomból, ami annál inkább is célszerű volt, mert az egész kiállítás január végén átvándorol Salzburgba, ahova Schüssel egy „Európa hangja” nevet viselő konferenciára várja uniós kollégáit.

Carlos Aires visszavonta alkotását, mondván, nem akarja elterelni a figyelmet más művekről, de hangsúlyozta, hogy a csoportszexes plakátjával csupán „Európa jelenlegi változási tendenciáit és a kialakuló eredményt” akarta bemutatni. Tanja Osztojics ezzel szemben egyértelműen cenzúrázásként minősítette műve eltávolítását.

Kétségtelen, hogy e botrány nem a legjobb előjel az osztrák elnökség számára, azonban Schüssel akár előnyére is fordíthatja azt. Mindössze azt a kérdést kell feltenni kollégáinak, hogy vajon a kritizált plakátok mondanivalója, vagyis Európa és Amerika viszonya, az EU sokat emlegetett közös külpolitikája, vagy az unió és állampolgárainak viszonya hogyan alakul a valóságban? A plakátok valóban ízléstelenek, de azt nehezen tagadhatná bárki, hogy amit kifejeznek, abban sok igazság van. Vajon az unió vezetőinek van-e programjuk, hogy a művek által ábrázolt megalázó helyzetet változtassanak?

Megmentheti-e a Vatikán Európát?

Az EU alapvető jogokkal foglalkozó független szakértői hálózata felvetette, hogy Szlovákia megsérti az unióval szembeni kötelezettségeit, mert egy olyan egyezményt kötött a Vatikánnal, amellyel az abortuszok számát igyekezik csökkenteni. A római katolikus egyházzal kötött szerződés szerint a katolikus kórházakban az orvosok lelkiismereti okokra való hivatkozással megtagadhatják, hogy abortuszt hajtsanak végre. Az Európai Bizottság által az egyes tagországok delegáltjaiból 2002-ben létrehozott független szakértői hálózat elvben elismeri a jogát „bizonyos vallásos szervezeteknek”, hogy ne végezzenek „bizonyos tevékenységet, amely ütközik elveikkel”, azonban hozzáteszik, hogy „fontos, hogy ez a jog ne ütközzön mások jogaival, beleértve a nők jogát, hogy megkülönböztetés nélkül bizonyos orvosi ellátásban részesüljenek”. A Vatikán különben hasonló egyezményeket már kötött Olaszországgal, Lettországgal és Portugáliával.

Az abortusz elvileg az uniós együttműködés harmadik pillérébe, az igazság- és belügyek körébe esne, amihez az uniónak semmi köze nincs (mert a harmadik pillér tagországok kormányközi megállapodásain alapszik), a független szakértői hálózat működése azonban jól jelképezi, hogy az uniós törvényeket mindenre rá lehet húzni. Ha a tagország történetesen bírósághoz fordul, az Európai Bíróság – a gyakorlat szerint – az uniónak ad igazat, és ezzel Brüsszel hatáskörét olyan területekre is kiterjeszti, amelyek az eredeti megállapodásokban nem szerepeltek.

A szlovák lépésre bizonyára azért került sor, mert a szlovák demográfiai helyzet nagyjából ugyanolyan rossz, mint a magyar, de a demográfiai katasztrófa Európa egészére is jellemző. A jelenlegi tendenciák folytatódása esetén az eredeti európai népesség két generációnként feleződik és csak idő kérdése, hogy gyakorlatilag kihaljon. Az unió kormánya, a bizottság ezt a kérdést csak mint a munkaképes korú és az e feletti népesség arányát kezeli és megoldásként a nagyarányú (évi 2 milliót megközelítő) bevándorlást javasolja (a sorok között, mert sehol sem írják le, de a bevándorlás tévyszámáiból és a bizottság nyilatkozataiból kikövetkeztethető). Ebben a bizottságot az sem zavarja, hogy a bevándorlási keretszámok kérdésében nincs hatásköre, az a tagállamokra tartozik. A bizottság anyagaiban az ideális bevándorló a húszas éveiben járó, a számítástechnika, az egészségügy vagy az építőipari szakmákban jó gyakorlattal rendelkező szakember, akinek családja nincs és nem is lesz, a nyugdíjkorhatár elérével pedig önként meghal, hogy ne terhelje a költségvetést. Ezzel szemben a valóság az, hogy egy munkaerőnek számító bevándorlóra legalább három családtagot számolhatunk, akik (joggal) ugyanúgy számot tartanak az európai szociális ellátásra, mint az őshonos állampolgárok. A jelenlegi legális bevándorlók túlnyomó része családgyesítés formájában érkezik az uniós tagországokba. Ha a bizottság tervei valóra válnak, és az európai bennszülöttek demográfiai helyzete (a teljes termékenységi ráta) nem javul, azzal számolhatunk, hogy e század végére a bevándorló mozlim lakosság az eredeti európai lakossággal szemben túlsúlyba kerül.

Szlovákiának és az említett többi országnak a Vatikánnal kötött megállapodása nyilván azt a célt szolgálja, hogy e tendenciát visszafordítsa. Félő azonban, hogy pusztán a Vatikán kevés lesz ahhoz, hogy a mai európaiakat a kihalástól megmentse.

Médiapluralizmus

A független tájékoztatás az Európai Unió alapértékeihez tartozik, az amszterdami szerződéshez csatolt egyik jegyzőkönyv például kimondja, hogy a közösségi célokat szolgáló tájékoztatás (public broadcasting) a demokrácia és a médiapluralizmus fenntartása érdekében minden társadalom alapvető érdeke. Erre a szólásszabadság megvédése céljából és annak érdekében van szükség, hogy a média a társadalom széles rétegeinek nézeteit tükrözze.

A valóság azonban mindennek ellenkezője. A média feletti ellenőrzés mind kevesebb és kevesebb számú érdekcsoport kezébe kerül, olyanokéba, mint például a Time Warner, a Bertlesmann vagy pedig Rupert Murdoch médiabirodalma. Mint Noam Chomsky, a Massachusetts Institute of Technology professzora, a Manufacturing Consent című könyvében kifejtette: „A média igen gazdag emberek kezében van, vagy olyan vezetőkében, akiket a tulajdonosok ellenőriznek. Az egyes médiacsoportok közötti kapcsolat szoros, és más üzleti csoportokkal, bankokkal és kormányokkal fontos közös érdekeik vannak.”

A nemzetközi üzleti elit nézeteit legmarkánsabban talán a Murdoch-csoporthoz tartozó Financial Times és az Economist fejezi ki. Egy szólamon játszó zenekarrá változik e két lap, illetve az érdekeltségi körbe tartozó média, ha valaki vagy valamilyen esemény, például egy-egy dél-amerikai vagy ázsiai ország államosítást emlegető (és esetleg végre is hajtó) új elnöke, valamely globalizáció-ellenes megmozdulás vagy bármely egyéb nemzeti érdekeket védő intézkedés nem tetszik e nemzetközi elitnek. Chomsky szerint a nagy médiabirodalmak riportereiket és szerkesztőiket eleve úgy választják ki, hogy munkájuk mennyire felel meg a tulajdonosok érdekeinek, az attól eltérő nézeteket képviselők eléggé mérsékelt karrierre számíthatnak.

Az Európai Parlament képviselői a médiapluralizmus kérdését igyekeznek napirenden tartani, legutóbb például Manuel Barroso beiktatás előtti parlamenti meghallgatásakor vetette fel e problémát két olasz képviselő. Barroso válaszából kitűnt, hogy e téren a bizottság képviselői az elvek hangoztatásán túlmenően semmit sem szándékoznak tenni, amit bizonyára helyesen tesznek, ugyanis a bizottságnak és magának Barrosónak sem mindegy, hogy a mit ír róluk mondjuk az Economist vagy a Financial Times.

Fegyelmezetlen honatyák

E héten a strasbourgi plenáris üléssel megkezdődött az Európai Parlament 2006. évi munkája. Az ülésen – többek között – olyan fontos kérdések kerültek megvitatásra, mint az irracionális félelem a homoszexualitástól, a kikötők szolgáltatásainak liberalizálása, a bérkínzás és a madárinfluenza. Wolfgang Schüssel, a soros elnökség nevében ezen az ülésen tájékoztatta a honatyákat, hogy milyen elképzelései vannak az alkotmány mielőbbi életre hívásáról.

Ami azonban az uniós képviselőket leginkább izgathatja, az a megfegyelmezésükre irányuló kísérlet. Egy francia zöldképviselő Gerard Onesta, ugyanis beadott egy jelentést, amely szerint a parlamenti vezetőknek nincs megfelelő eszközük arra, hogy az egyes üléseket rendben lebonyolítsák. „Az elmúlt évben azt tapasztalhattuk, hogy néhány képviselő szidta kollégáit, és hangoskodásával félbeszakította a parlamenti vitákat. Úgy tűnik, a demokratikus vitát agresszív populizmussal akarják helyettesíteni” – mondta a jelentés készítője. Rögtön két példát is említett. Az egyik a Lengyel Családok Ligájának abortuszellenes kiállítása az Európai Parlament strasbourgi épületében, amelynek néhány tablója az abortuszt a náci koncentrációs táborokhoz hasonlította. Egy másik eset, amikor a görög képviselők viselkedtek illetlenül egy macedón nagykövettel szemben. Onesta szerint, ha elfogadják javaslatát, a képviselőket meg lehetne büntetni, ha bármely plenáris vagy bizottsági ülést zajongásukkal vagy illetlen viselkedésükkel félbeszakítanak.

A jelentés elkészítését azután kezdeményezték, hogy az alkotmányról történt szavazás során, annak ellenzői „nem az én nevemben” feliratú transzparenszeket lobogtattak, illetve egy angol képviselő bekiabálásaival zavarta a dokumentum elfogadását. Onesta javaslata szerint az ülés elnöke a biztonsági őrök segítségével kitessékelheti a rendbontókat, ha néhány dorgálás után sem változtatnak közösségellenes magatartásukon. Egy további módja a büntetésnek az ülésekről való kitiltás, vagy aapidíj megvonása. Ez utóbbi valóban húzós büntetés, mert a képviselők azt még valahogy kibírják, ha nem mehetnek be egy ülésre – sokan tiltás nélkül sem mennek –, de a háromszáz eurósapidíj már húsbavágó kérdés. Ezért elterjedt volt az a szokás, hogy a képviselők akkor is felvették a pénzt, ha ott sem voltak az ülésen, csak aláírták a jelenléti ívet. Ez bántotta egy osztrák képviselő, Hans-Peter Martin igazságérzetét, és videóra vette a csalást, amiből komoly botrány kerekedett.

Gerard Onesta javaslata azonban egyoldalúságot mutat, példái kizárólag a politikai ellenfelekre vonatkoznak. Nem említette például azt az esetet, amikor Martin Schulz, a szocialista frakció vezetője oda nem illő közbekiabálásaival zavarta meg Berlusconi programadó beszédét az olasz elnökség idején. Berlusconi emiatt később Schulzot egy kápóhoz hasonlította.

Jens-Peter Bonde, az euroszeptikusok ismert képviselője szerint „a módosításokat csak az alkotmány ellenzőivel szemben akarják felhasználni, az ő transzparenszeket távolították el, és az ő tevékenységüket ítélték el. Ha valami, akkor ez az, ami erőszaknak tekinthető a parlament egyik politikai szárnya részéről a másikkal szemben.”

Hideg napok

Európa vagy fázik, vagy melege van, vagy árvízzel küszködik, vagy pedig az elsivatagosodással. Az időjárás eme változékonyságát a politikusok igyekeznek is kihasználni, hiszen könnyen lehet olyasmit mondani, amire ilyen alkalmakkor a közvélemény felfigyel. Európa-szerre az igen hideg tél okoz gondot, így az energiaellátás problémái kerültek napirendre. Az európai energiaügyi miniszterek e héten Brüsszelben tartott találkozójukra Párizs állt elő egy tervvel, amelynek lényege az európai energiabiztonság atomenergiára való alapozása. A terv még előírja a nagyobb olaj- és gáztermelőkkel való jobb politikai kapcsolatok kialakítását, a nemzeti olajtartalékokról való információadást és alternatív gázellátási útvonalak kialakítását. Andris Piebalgs, aki a termonukleáris energia mibenléte körüli problémákba belegabalyodott Kovács Lászlót váltotta az energiaügyi biztos posztján, úgy nyilatkozott, hogy a francia javaslat nagyon közel áll a bizottság álláspontjához, amelyet majd márciusban, egy úgynevezett „zöld könyvben” tesznek közzé (a zöld könyv a vita fázisát jelenti, ezt követi a fehér könyv, amely a már kikristályosodott bizottsági álláspontot rögzíti).

A probléma csak az, hogy az európai közvélemény nem készült fel a nukleáris energia széles körű alkalmazására, hiszen az elmúlt harminc évben a zöldszervezetek fő célpontjai a vízi erőművek mellett éppen az atomerőművek voltak. Jelenleg például a francia közvélemény mindössze nyolc százaléka támogatja az atomerőművek építését.

Épp ezért a bizottság igen nagy hangsúlyt helyez a megújítható energiaforrások fejlesztésére (e körbe tartozik a biomassza-, a nap-, a szél-, a vízi és a geotermikus energia), amelynek arányát az össz fogyasztásban a jelenlegi hat százalékról 2020-ra húsz százalékra kívánja emelni. E megújítható energiaforrások zömét persze a hagyományos vízi erőművek teszik ki, amelyet a környezetvédők elleneznek, így igen nehéz elképzelni, miként fog a megújítható energiaforrások aránya 20 százalékra emelkedni. A szakirodalomban időről időre feltűnnek az igen dús fantáziáról tanúskodó elképzelések a tiszta és olcsó energiatermelésről, de ezek rendre kacsának bizonyulnak, mint néhány évvel ezelőtt a hidegfűtő, amelybe egy neves debreceni fizikuscsoport is belebukott (mert bizonyítani vélték azt, amiről később kiderült, hogy minden alapot nélkülöz). Az igazság az, hogy a tiszta és olcsó termonukleáris energiatermeléshez ma sem állunk közelebb, mint harminc éve, amikor a tudósok meg mertek volna esküdni, hogy 2000-re már ipari méretű alkalmazásukra kerül sor. Ma a szélerőmű a sláger, ami gazdaságilag kifizetődő is, ha fúj a szél, különben pedig a vele párhuzamosan megépített olaj- vagy gázerőművet kell működtetni, mert mondjuk főzni vagy világítani akkor is szeretnénk, ha a szél történetesen nem fúj. Persze tárolni is lehet az energiát, csakhogy az is drága.

Jelenleg az unió huszonöt országa végső energiafogyasztásában a fűtés teszi ki a legnagyobb tételt, mintegy felét az össz fogyasztásnak, második helyezett a közlekedés és szállítás, közel egyharmados aránnyal, végül a fennmaradó mintegy húsz százalék a villamos energia fogyasztása. Lehet kevesebbet fűteni, kevesebbet autózni vagy egyéb módon utazgatni, vagy kevesebb áramot felhasználni. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy minderről nem szívesen mondunk le. Ez esetben, ha csak nem akarjuk az üvegházhatást kiváltó szén-dioxid-kibocsátást tovább fokozni, kénytelen-kelletlen meg kell barátkoznunk – mint ahogy azt a francia javaslat is tartalmazza – az atomerőmű gondolatával.

A multikulturális álom vége

Amikor *Flemming Rose*, a legnagyobb dán napilap, a Jyllands-Posten kulturális rovatának szerkesztője tavaly szeptember 30-án publikálta a Mohamed-karikatúrákat, bizonyára nem gondolta, hogy az az arab világ és az Európai Unió közötti konfliktussá fogja magát kinőni, amelynek egyelőre még a végét sem látni. A történet azzal kezdődött, hogy egy dán író Mohamedről szóló könyvét akarta illusztráltatni, ám erre egy rajzoló sem vállalkozott, mindenki félt ugyanis a helyi mohamedánok reakcióitól. Ekkor a Jyllands-Posten kulturális szerkesztője tesztelni akarta a dán szólásszabadságot és karikatúristákat kért fel, rajzolják meg elképzeléseiket Mohamedről. Kevesen válaszoltak a felhívásra, és a beküldött tizenkét karikatúrából is csak kettő volt, amit a mohamedánok sérelmesnek találhattak (az egyikén Mohamed turbánja egy égő kanócú bombát formáz, a másikon kést tart a kezében), de ez a kettő több mint egymilliárd mozlim haragját váltotta ki.

E harag már ott tart, hogy szerte a mozlim világban dán, norvég, sőt svájci zászlókat égetnek, és az al-Aksza Mártírjainak Brigádja azt követeli, hogy valamennyi dán és svéd hagyja el a palesztin területeket, akik persze jórészt azért vannak ott, hogy segítsenek a palesztinokon. Dánia figyelmeztette állampolgárait, hogy ne utazzanak Szaúd-Arábiába, mely ország visszahívta nagykövetét Dániából, és embargót hirdetett a dán termékekkel szemben. Az embargót azóta már a többi észak-afrikai és közelkeleti arab ország is életbe léptette. Hogy az iszlám közvéleményt még jobban feltűzeljék, a dániai mozlim vezetők körbeutazták az arab országokat, olyan karikatúrákat is lobogtatva, amelyet egyik újság sem publikált. Ezzel kapcsolatban Rasmussen dán miniszterelnök megjegyezte:

„Eláll a lélegzetem, hogy azok az emberek, akiknek megadtuk a jogot, hogy Dániában éljenek, mely helyet ők saját szabad akaratukból választották, most körbejárják az arab országokat, hogy ellenszenvet keltsenek Dánia és a dán emberek ellen.” *Brian Mikkelsen* dán kulturális miniszter egy új kulturális háborút hirdetett: „Hazánkban egy párhuzamos társadalom van kifejlődőben, amelyben a kisebbségek gyakorolják középkori értékeiket és demokráciaellenes meggyőződésüket.”

A bevándorló kisebbségek és az eredeti európai lakosság közötti kisebb-nagyobb konfliktusok mára már szinte mindennaposokká váltak Európa nyugati felében – gondoljuk csak *Theo van Gogh* meggyilkolására, a madridi, majd a londoni robbantásra, a párizsi gyújtogatásra vagy korábbi hasonló eseményekre Nagy-Britanniában és másutt. A jelenlegi dán eset azért figyelemre méltó, mert a dán Európa legendásan befogadó és együttérző társadalma. Amikor Dánia náci megszállása idején a zsidók számára elrendelték a sárga csillag viselését, azt minden dán lakos, élükön a királlyal, kitűzte („csak dán alattvalók léteznek”). Ha a multikulturális modell Dániában nem működik, akkor az bizonyára mindig is csak álom volt.

Egy néma hang

Sok szó hangzott el az európai alkotmányt előkészítő konvent idején, és azóta is, hogy az Európai Uniónak a külvilág előtt „egy hangon” kell beszélnie. De most, amikor eljött az ideje, hogy az unió valóban megszólaljon, és megvédje egyik tagállamát a külképviseleteit és gazdasági érdekeit érintő támadásoktól, e hang – legalábbis mind ez ideig – néma maradt. A dánok, látva nagykövetségeik feladulását, áruik bojkottját, egyre elégedetlenebbek az unió tétlenségével: „Ez a válság sokkal nagyobb, mint maga Dánia. Ez a válság támadás a Nyugat és a mozlim világ közötti együttműködés ellen” – mondotta Per Stig Moller dán külügyminiszter. A dán parlament külügyi bizottságában pedig nyíltan kritizálták az unió „várni és figyelni” politikáját.

A várakozás és figyelés jelenthet bölcs megfontoltságot, de a teljes tanácstalanságot is. Javier Solana, az unió külügyekért felelős biztosa éppen most járja végig a tagországokat, hátha van valakinek egy jó ötlete, hogy mit is kellene tenni ebben a helyzetben. Mindenesetre, amit a várakozók és a figyelők láthatnak, az nem éppen vigasztaló. Londonban erőteljes duzzadó fiatalok követelik az iszlám megsértőinek lemészárlását („Massacre those who insult islam”), míg Dániában nyugdíjasok tüntetnek a kölcsönös megértés mellett. Nem lehet kétséges, hogy az idő kiknek dolgozik. Ha valaki egy térképre felrajzolja a világ fontosabb konfliktusait Európától Ázsiáig, a pontokból az iszlám világ körvonalai bontakoznak ki. Akárhol van háború vagy konfliktus, szinte biztos, hogy az egyik harcoló fél az iszlám világhoz, míg a másik egy másik valláshoz (keresztény, zsidó, hindu) tartozik. A felek között a kulturális szakadék mély. A Nyugat olyan értékei, mint a liberalizmus, a szólásszabadság, a demokrácia, a szabad piac, a nők egyenjogúsága, az állam és az egyház szétválasztása, nem sok visszhangot váltanak ki az iszlám tömegekből, mint ahogy mi sem tudjuk nagyon megérteni az öngyilkos merénylőket, az egyes iszlám országokban alkalmazott középkori büntetéseket vagy a nők iszlám világban betöltött helyzetét.

De míg az 1,2 milliárdos iszlám világ – a közöttük esetleg meglévő ellentétek ellenére is – egységesen áll ki a maga igaza mellett, a nyugati világ és különösen az Európai Unió tétova és megosztott. Mint a The Wall Street Journal szerkesztőségi cikkében Daniel Schwammenthal összegzi a helyzetet: „Ami valóban megpecsételi Dánia és esetleg egész Európa sorsát, az a szolidaritás hiánya. Az Európai Unió mindig kész „biztonsági” értekezleteket összehívni, ha olyan banális dolgokról van szó, mint például a mezőgazdasági támogatások vagy a hozzáadottérték-adó. De amikor az egyik legkisebb tagállamukat támadják semmi másért, csupán, mert európai ország, amely védi azokat az értékeket és normákat, amelyekre az Európai Unió felépül, az európai országok fővárosaiból semmi sem hallható. E csöndet a mozlim világ meghallotta, és megértette.”

Hogy ez mit jelenthet, arról egy másik hírből értesülhetünk. A németországi török közösség ezekben a napokban ünnepli a negyvenötödik évfordulóját annak, hogy egy német–török egyezmény révén az első török vendégmunkások egy kis időre Németországba érkeztek. Törökországnak szüksége volt a pénzre, a németeknek pedig a munkaskézre, az üzlet tökéletesnek látszott. Mára az egykori vendégmunkásokból egy hárommilliós mozlim közösség alakult ki, amely a maga értékrendje szerint kíván élni Németországban. Az életükről hírt adó weblapon a német zászló közepére – talán Európa jövőjének jelképeként – egy csillagos félholdat helyeztek el.

Felvizezett Bolkestein

Frits Bolkestein jobb időkben hadügyminiszter volt Hollandiában, később 1999 és 2004 között az Európai Unió belső piacokért felelős biztosa lett, és nevét ebben a minőségben tette halhatatlanná az európaiak számára. Most Bolkestein és vele együtt az unió vezetőinek döntő többsége azt hiszi, hogy az EU gazdasága azért stagnál, mert a szolgáltatások piacát még nem eléggé liberalizálták. Az úgynevezett lisszaboni program, amely célul tűzte ki, hogy az Európai Uniónak 2010-re „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia”, egyben arra a következtetésre is jutott, hogy mivel a GDP hetven százalékát már a szolgáltatások adják, ezek liberalizálásával lehet életet lehelni az unió haldokló gazdaságába. Ezt a célt szolgálta az úgynevezett Bolkestein-direktíva, amely eredetileg a „Közérdekű szolgáltatások” nevet viselte. A közérdekű szolgáltatások (beleértve például az egészségügyi szolgáltatásokat) liberalizálása már első, zöld változatában is igen heves ellenkezést váltott ki, főleg a szakszervezetek és mindenfajta baloldali, zöld és nem zöld civil szervezet körében, mégpedig azért, mert úgy vélik, a rendelkezések aláássák a nyugati szociális ellátó rendszereket, de egyben a kollektív szerződéseket is. Ezt különösen az úgynevezett származási ország elvére idézi elő, amely szerint a szolgáltatást nyújtónak nem azon ország törvényeihez és előírásaihoz kell alkalmazkodnia, ahol a szolgáltatást nyújtja, hanem ahol a céget létrehozták. Tehát például egy Magyarországon alapított cég a magyar előírásoknak (például minimálbéreknek) megfelelően nyújthatna szolgáltatást Dániában.

Tiltakoztak az angol egészségügyi szolgálat képviselői és még sokan mások is, a direktíva azonban fehér könyv változatában sem sokat módosult, és végül így nyújtották be az Európai Parlamentnek, amely végül 391 igen szavazattal 213 ellenében és 34 tartózkodás mellett elfogadott egy felvizezett változatot, amely nem jelent lényegi változást a jelenlegi helyzethez képest, mert például az erősen támadott „származási ország elvet” kihagyták belőle, továbbá az elfogadott direktívák nem vonatkoznak a szociális ellátásra, az egészségügyi és szállítási szolgáltatásokra. A parlamenti baloldal, a zöldek és minden kisebb csoport ellene szavazott. Elfogadását az tette lehetővé, hogy a két nagy liberális frakció, a szocialisták, a néppártiak közösen kialakítottak egy kompromisszumot, míg a Graham Watson vezette igazi liberálisok ellenezték a direktíva felvizezését. Szent-Iványi István ki is adott egy nyilatkozatot, amely szerint „A szöveg elfogadott formájában nem jelent érdemi előrelépést a fennálló helyzethez képest, és gyakorlatilag a tagállamokra bízta annak eldöntését, kit és milyen feltételekkel engednek be szolgáltatási piacukra. Az EP álláspontja nem egységes szolgáltatási piacot teremt, hanem legalizálja azt a protekcionista politikát, amit a tagállamok eddig is folytattak, és ami sem az alapszerződések betűjével, sem szellemével nem egyeztethető össze.” Szent-Iványi Istvánnak ebben alighanem igaza van, arra azonban valakinek választ kellene adnia, hogy hogyan lehet egy olyan konglomerátumban, ahol az egyes országok közötti munkabérek tízszeresen eltérőek, egységes piacot létrehozni?

A háború előérzete

Népies történelemmagyarázatok szerint a századok első felét a háborúk, második felét a békeidőszakok teszik ki, és ha jól belegondolunk az utóbbi néhány évszázad történelmébe, lehet is benne valami. A nemrég publikált Nostradamus kód (a szerző dr. Michael Rathford) is azt jósolja, hogy a 2006–2012 közötti időszakot háborúk és minden más hasonló szörnyűségek fogják jellemezni. De ha valaki sem a népi történészeknek, sem Nostradamusnak nem hisz, az a Pentagon honlapjáról letöltheti az Egyesült Államok terrellenes nemzeti háborús tervét (National Military Strategic Plan for the War on Terrorism).

A február elsején publikált tanulmány bevezetőjében Donald Rumsfeld, az Egyesült Államok hadügyminisztere leszögezi, hogy „a nemzet háborúban áll a terrorista szervezetekkel, amelyek fenyegetést jelentenek biztonságunkra és más, az önrendelkezés elvéhez ragaszkodó népek számára is”. Az iraki tapasztalatokat is feldolgozó mű igen alapos munka, és pontos definíciókkal dolgozik. Így például „szélsőségesnek” (extremist) az tekinthető, aki „(1) elméletben vagy a gyakorlatban ellenzi a nemzeteknek azt a jogát, hogy megválaszthassák, miként akarnak élni és szervezni társadalmukat, (2) támogatják ártatlan emberek meggyilkolását, hogy azzal szélsőséges ideológiai céljaikat segítsék elő”. Ezzel szemben állnak a „mérésékelték”, akiknek legfőbb jellemzőjük, hogy nem támogatják a szélsőségeket. Az ellenség természetéről az anyag a következőket írja: „Az ellenség szélsőséges szervezetek, hálózatok, egyének és azok állami vagy nem állami támogatóinak nemzetközi mozgalma, amelyek közösek abban, hogy kihasználják az iszlám vallást, és a terrorizmust ideológiai célokra használják fel.” A szélsőségesek legyőzése több évtizedig elnyúló, változó intenzitású háborút jelent, amelyben a katonai eszközök használatát igen fejlett hírközlés, továbbá mérsékelt iszlám szervezetek és az ellenség ideológiáját semlegesítő nemzeti és nemzetközi tevékenységek támogatása egészíti ki. Az Egyesült Államok a terrorizmus elleni harcban egy több mint nyolcvan országot összefogó koalíció élén áll, de szükség esetén egyedül is cselekszik.

Ez az, ami az európai vezetőket kissé nyugtalanítja. Brit katonai vezetők például attól félnek, hogy a terroristák ellen robotrepülőgépekkel végrehajtott akciók kiterjesztése súlyos nemzetközi jogi következményekkel járhat, hiszen a lehetséges célpontok Észak-Afrikától Délkelet-Ázsiáig terjednek. Lord Garden, a légierő nyugalmazott tábornoka és egyben a brit liberális demokraták hadügyi szóvivője szerint az Egyesült Államok és Európa között nő a szakadék: „Az Egyesült Államok azt akarja, hogy az európaiak erőteljesebben vegyenek részt a katonai akciókban, míg Európa a NATO-t a konfliktusok utáni stabilizáló erőként kívánja felhasználni.” Angela Merkel híve annak, hogy a NATO fokozottabb szerepet vállaljon (mint például Afganisztánban), de hangsúlyozza, hogy a katonai akciók kiterjesztésének korlátai vannak. A franciák, akiket érzékenyen érintett az iraki háborúval kapcsolatos múltkori vita, most igen óvatosan nyilatkoztak. Michele Alliot-Marie hadügyminiszter szerint „cselekedeteinknek ki kell egészíteniük egymást, és nem lehet elvárni, hogy egyikünk alávesse magát a másik akaratának”. Paul Rogers, a Bradford University professzora a tanulmánnyal kapcsolatban azt mondta, hogy az mindent leegyszerűsít a „mi” és „ők” globális konfrontációra. Ha ez így van, nemigen tehetünk többet, mint hogy a legjobb tudásunkkal felkészülünk a várható eseményekre, amihez Nostradamusnál talán még némi eligazítást is találunk.

Gazdasági hazafiság

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke „államférfiaink politikai felelősségérzetét” kérte számon és a nemzeti retorika felerősödésére figyelmeztetett annak nyomán, hogy az utóbbi napokban a nemzeti protekcionizmusnak egy új hulláma söpört végig Európán. A legújabb eset a Franciaország és Olaszország között kialakult vita, amely azért robbant ki, mert két francia energiaipari cég, a Suez és a Gaz de France egyesült, hogy ezzel elkerüljék a Sueznek egy olasz energetikai cég, az Enel által történő felvásárlását. Korábban Madrid szintén megakadályozta, hogy a német energetikai cég, az E.ON bekebelezze a spanyol Endesát; Luxembourg pedig az Arcelor acélgyárnak a Mittal Steel általi felvásárlását gátolta meg. Barroso szerint a gazdasági nacionalizmus mind az uniónak, mind pedig a tagállamoknak kárt okoz. Giulio Tremonti olasz pénzügyminiszter úgy véli, ha a bizottság most nem cselekszik, le is húzhatja a redőnyt, mert nem képes elvégezni feladatát. A franciák viszont védik a saját igazukat. Dominique de Villepin miniszterelnök szerint ők csak azt a lehetőséget kívánják megadni cégeiknek, hogy egyenlő feltételekkel vegyenek részt a versenyben.

A vita rávilágít az EU alapvető hiányosságaira, amelyet két angol szerző a nemrég publikált *A nagy átverés – Fennmaradhat-e az Európai Unió?* című könyvében igen részletesen tárgyal. A bajok már ott kezdődnek, hogy kit is képvisel az unió kormánya? Megválasztotta-e őket valaki, és milyen program alapján? A következő ellentmondás, hogy Európa eurofil politikai elitje egyre szorosabb uniót akar egyre kevesebb központi forrásból megvalósítani. Egy hetvenes években készült tanulmány az integráció jelenlegi fokára a GDP mintegy öt százalékának központosítását tartotta szükségyszerűnek, ezzel szemben az unió költségvetése az uniós GDP egy százalékát teszi ki.

Miközben az egyes országok gazdasági és szociális életét alapvetően érintő ügyek ma már jóval több mint fele Brüsszelben dől el, az ebből adódó helyi gazdasági és szociális problémák megoldása a tagállami kormányok nyakában marad, anélkül, hogy ehhez megfelelő eszközrendszer maradt volna a kezükben. Az unió ideológiája szerint egy szabad piacon mindenki jól jár, ez az ideális piac azonban csak a liberális közgazdászok fejében létezik, a valóságban a szabad piacon az erősek még erősebbek, a gyengébbek még gyengébbek lesznek. Az erősek kezében halmozódik fel a termelőeszközök tulajdonjoga, és még csak egy alapfokú marxista szemináriumot sem kell elvégezni ahhoz, hogy valaki megértse: a termelőeszközök tulajdonjoga alapvető nemzetbiztonsági kérdés, ha valaki átadja felettük a tulajdonjogot másoknak, egyben az ország szuverenitását is átadta.

Az unió energiája

Újabb úgynevezett zöld könyv kiadására sarkallták az emelkedő olajárak az Európai Unió vezetőit, amely az Európai stratégia egy fenntartható, versenyképes és biztonságos energiaellátás érdekében címet viseli. A múlt évben már kiadtak egy hasonló zöld könyvet, amely az energiahatékonyságot célozta meg, és ezzel kapcsolatban huszonöt kérdést tett fel az olvasónak, amelyek túlnyomó többsége arra vonatkozott, hogy milyen újabb szabályokat hozzon az unió az energiahatékonyság növelése céljából. Hogy mi lett a kérdezősködés végeredménye, arra az újabb zöld könyv nem tér ki, viszont kiemel hat prioritást, mint az Európai Unió jövőbeli energiastratégiájának alapjait. Ezek: a belső energiapiac egységesítése, az energiaellátás diverzifikálása, az ellátásbiztonság, a környezetvédelmi követelmények kielégítése, a technológiai fejlesztés és az egységes külpolitika az energetika területén.

A zöld könyvek célja, hogy uniós szintű viták alapját képezzék, ezért nem általános politikai megállapításokat vagy kérdéseket, hanem részletes elemzéseket és azok után lehetséges műszaki, értékrendbeli és politikai alternatívák felvázolását kellene tartalmazniuk. A két zöld könyv összesen hetven oldala e célra bőségesen elegendő lett volna, a vitára szánt anyagok információtartalma azonban gyakorlatilag nulla. Mindössze két-három oldalon be lehetett volna mutatni a létező technológiákat, azok elsődleges energiahordozó-igényét, hatásfokát, egységnyi hasznosítható energia (például egy kilowattóra villamos energia) költségét, továbbá a várható igényeket és a lehetséges variációkat az energiaigények kielégítésére. Hogy ehelyett egy általános maszatolás történt, annak talán az az oka, hogy az unió vezetése nem mer szembenézni a politikailag kényes kérdésekkel, mindenekelőtt az atomenergia alkalmazásának kérdésével. Egy ilyen két-három oldalon elférő adatsor ugyanis elég világosan kimutatta volna, hogy ha fenn akarjuk tartani kialakult életmódunkat, továbbá be akarjuk tartani a kiotói egyezményben a szén-dioxid-kibocsátás korlátozására tett ígéreteinket, akkor a következő évtizedekben nincs más megoldás, mint az atomenergia széles körű alkalmazása. Erről pedig a zöldek hallani sem akarnak, a szocialisták pedig legalábbis kétlelkűek. Németországban például elhatározták, hogy az atomerőműveket záros határidőn belül bezárják. Az az energia viszont, amit szél-, nap- és geotermikus erőművekkel vagy pedig a bioenergia hasznosításával lehet termelni, nemcsak hogy nem elég a jelenlegi életmódunk energiaellátásához, de lényegesen drágább is.

Mindezeket figyelembe véve az unió vezetésének, illetve az európai közvéleménynek három választási lehetősége van: vagy meg akarja tartani életmódját, és a realitásokkal szembenézve elfogadja az atomenergiát, vagy ha lemond az atomenergiáról, szembe kell néznie a gyorsan növekvő olaj- és gázárakkal és annak következményeivel. A harmadik lehetőség, hogy drasztikusan megváltoztatja életmódját, és csak annyi energiát használ fel, amennyit a megújítható források lehetővé tesznek számára. Erre egyébként hosszú távon rá is lesz kényszerítve.

Európa: hol a határ?

Jelentést nyújtott be Elmar Brok, az Európai Parlament külügyi bizottságának elnöke a parlament strasbourg-i ülésén, amely sürgeti a bizottságot, hogy az Európai Unió bővítésével és belső integrációjával kapcsolatban vegye figyelembe az európai közvélemény jogos aggodalmait. A rendkívül óvatosan megfogalmazott jelentés felveti az unió befogadóképességének fogalmát, és felszólítja a bizottságot, hogy ez év végéig dolgozza ki azokat az elveket, amelyek meghatározzák az unió bővíthetőségének határait.

Elmar Brok felveti, hogy az alkotmány elfogadásával kapcsolatban kialakult patthelyzet „megakadályozza az uniót, hogy befogadóképességét növelje”, és arra figyelmeztet, hogy az uniónak, mielőtt határozatot hoz újabb tagállamok felvételéről, megfelelő költségvetési eszközöket kell biztosítania, hogy az unió ezen országokra vonatkozó politikáját finanszírozni tudja. Azon országokkal kapcsolatban pedig, amelyek az uniónak perspektivikusan sem lesznek tagjai, a bizottságnak megfelelő szomszédsági kapcsolati elveket kell kialakítania. Itt minden valószínűség szerint elsősorban az Ukrajnával kialakítandó kapcsolatokról van szó. Brok azt is sürgeti, hogy az unió a leendő tagállamok felvételénél legyen hangsúlyos tekintettel a kisebbségek helyzetére (kisebbségek alatt mindenekelőtt a roma kisebbséget értve).

A bővítés, és ezzel együtt Európa határainak kérdése egyébként a most tavasszal kezdődő nemzeti lakossági fórumokon is hangsúlyos helyet foglal el. Az alkotmány elfogadásával kapcsolatos sikertelenséget látván ugyanis az unió vezetői elhatározták, hogy egy „reflexió” periódust iktatnak be, amelynek keretében a következő uniós választásokig az egyes országokban különböző fórumokon vitatják meg, hogy mi az, ami nem tetszik az „európai népnek”. A vitára szükség is van, mert az Eurobarometer legutóbbi felmérése szerint az osztrákok, a németek és a franciák ugyancsak ellene vannak a bővítésnek, míg a Törökországnak már gyakorlatilag megígért tagságot az unió lakosságának 55 százaléka ellenzi, és csak 31 százaléka támogatja. E tekintetben az osztrákok a legelutasítóbbak, ahol 80 százaléka ellenzi a török tagságot. Az osztrákok egyébként az unió egészével is igen elégedetlenek, csak 32 százaléka tekinti úgy, hogy az unió jó dolog, vagyis ha a mai tudásuk alapján kellene uniós tagságukról dönteni, akkor nagy többséggel a „nem” mellett voksolnának. A további bővítés elutasítása növekvő tendenciájú, és ez az eredmény annak ellenére jön ki, hogy az Eurobarometer – miután politikailag nem korrekt közvélemény-kutatási eredmények közzétele miatt egyszer már megütötte a bokáját – most mindent megtesz, hogy a válaszok politikailag korrektek legyenek, és ezt szem előtt tartva állítja össze a kérdőíveket. Emellett a média mindenkit szélsőségesnek nevez, aki a bevándorlás vagy a további bővítés ellen emel szót.

Kérdéses azonban, hogy az unió vezetői meddig hagyhatják figyelmen kívül a lakosság véleményét. Az e tekintetben sokkal több tapasztalattal rendelkező közép-európai kollégáik felhívhatnák a figyelmüket arra, hogy a lakossági vélemények tartós figyelmen kívül hagyása vagy a többség akaratával nem egyező politika kikényszerítése egy idő után politikai robbanáshoz vezethet, és akkor az is elvész, amit egyébként az európai együttműködésből meg lehetne tartani, ha ez az együttműködés Európa népeinek akarata mentén, nem pedig annak ellenében történne.

Kiárusított ország

A héten tartott véleménynyilvánító uniós csúcsértekezlet négy fő témaköre az innováció, a kis- és közepes nagyságú vállalkozások helyzete, a foglalkoztatás és az energiapolitika volt.

A fenti kérdésekre vonatkozó és unalomig ismételt általános álláspontok mellett a kedélyeket azonban minden bizonnyal jobban borzolta az olasz pénzügyminiszter, Giulio Tremonti által fogalmazott nyilatkozat, amely az unióban újonnan jelentkező gazdasági protekcionizmust igyekezett minél több ország bevonásával elítélni. Tremontit mindenekelőtt az hozta indulatba, hogy két francia energiaipari cég a Suez és a Gaz de France egyesült annak érdekében, hogy elkerüljék a Sueznek egy olasz energetikai cég, az Enel által történő felvásárlását. Az április 9-i olasz választások által is sarkallt Tremonti most azt várja, hogy az unió liberálisabban gondolkodó tagállamai, mindenekelőtt Nagy-Britannia, Dánia, Írország és Svédország támogatni fogja a protekcionizmus elleni harcot. Persze az unió régi tagállamai közül valahány csak addig híve a szabad piacnak, amíg az nemzeti érdekeivel összhangban van, és ez az olaszokkal sincs másképp. Az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso a csúcstalálkozónak küldött üzenetében arra hívta fel a kormányfők figyelmét, hogy ragadják meg az alkalmat, és tereljék Európát a növekedés és a munkahelyteremtés vágányára: „Európa nem fogadhatja el a gazdasági nacionalizmust... mi, egy egységes piacon, nem építhetünk akadályokat egymás ellenében”. Az európai miniszterelnök, ha jobban ismerné az új tagállamok gyakorlatát, rögtön jó példákat is felmutathatott volna a gazdasági nacionalizmusra hajló régi tagállamoknak. Ugyanis az unió egyik sokszor hangoztatott elve a legjobb gyakorlat átvétele. Ennek keretében mint legjobbat, ajánlhatta volna a magyar gyakorlat átvételét. Megemlíthette volna, hogy míg ők görcsösen ragaszkodnak minden vállalatuk nemzeti tulajdonban maradásához, a magyarok minden aggodalom nélkül négy év alatt teljes mértékben liberalizálták az ország külkereskedelmét, az élelmiszer-feldolgozó iparukat átengedték a nyugat-európai befektetőknek, noha az élelmiszer-ipari vertikum volt az egyetlen olyan gazdasági szektoruk, amely az ország ezeréves történelme során nettó exportot produkált. Ugyanezt tették a többi feldolgozóiparral, a kereskedelemmel, a hírközléssel is úgy, hogy azok 40-80 százaléka most uniós befektetők kezében van.

A Pénzügyminisztérium a hazai bankszféra egészét adta át a nyugati bankoknak, mégpedig úgy, hogy először azt az adófizetők pénzén feltőkésítette, s ennek az összegnek a privatizáció során csak a töredékét kapta vissza. Azt persze Barrosónak el kellene hallgatnia, hogy mindennek következtében a munkahelyek egyharmada szűnt meg, a magyar ipar gyakorlatilag felszámolódott, az életszínvonal jelentősen romlott, és a fizetési mérlegben olyan mértékű hiány alakult ki, amely éppen most fenyegeti az országot nemzeti fizetőeszközeinek összeomlásával.

Európa plusz

Valami van a levegőben, mert az unió leendő tagállamai egyre nyugtalanabbak beígért tagságuk megvalósulásával kapcsolatban. A horvát elnök, Ivo Sanader szerint teljesen indokolt, hogy Európa egyes vezetői kényelmetlenül érzik magukat, ha az unió bővítéséről van szó, hiszen az alkotmányra mondott francia és holland „nem”, valamint a költségvetés máig be nem fejezett vitái többekben kelthették azt az érzést, hogy az unió elérte befogadóképességének határát. De – tette hozzá – „ragaszkodom ahhoz, hogy a már elkezdődött csatlakozási tárgyalásokat az unió jövőbeli határaitól szülő vita ne veszélyeztesse”.

Elmar Brok, a parlament külügyi bizottságának néppárti elnöke szerint az uniós alkotmányt pont azért dolgozták ki, hogy az unió a tíz új taggal való bővítése után is működőképes maradjon. A csatlakozás megtörtént, az alkotmány azonban nem lépett hatályba, ami azt jelenti, hogy az unió belső fejlődése nagymértékben visszamaradt. Ennek következtében biztosítani kell, hogy „az unió ne bővüljön túl gyorsan, mert különben a politikai célok vesznek el”. Amikor az unió 1993-ban lefektette azokat a gazdasági és politikai feltételeket, amelyeket az újaknak teljesíteniük kell, mielőtt tagok lennének, a vezetők az unió befogadóképességét is feltételül szabták. Ez utóbbi feltételt azonban mind ez idáig nem vették figyelembe, most azonban az Európai Parlament felkérte a bizottságot, hogy határozza meg mit ért az unió „befogadóképességén”.

Jan Marius Wiersma, a szocialisták külügyi szóvivője, egyetértett Brok véleményével, de hozzátette, hogy az uniónak be kell tartania a már megtett ígéreteit, és az unió világosan megígérte (Bulgária és Románia mellett) Törökországnak, Horvátországnak és Macedóniának a csatlakozás lehetőségét – ha a követelményeknek megfelelnek. A többi nyugat-balkáni ország „európai perspektívát” kapott, ami azt jelenti, hogy valamikor majd uniós tagok lehetnek.

Brok azonban egy árnyalattal másképp látja a dolgot „Majd meglátjuk, hol áll meg a bővítés. Ha az unió befogadóképességét komolyan vesszük, akkor az uniónak még akkor is meg kell tagadnia új tagállamok felvételét, ha azok a gazdasági és politikai kritériumoknak megfelelnek, egyszerűen azért, mert maga az unió nem készült fel a befogadásukra” – mondta a néppárti politikus. A teljes tagság helyett Brok egy másik együttműködési formát ajánl az „Európai Gazdasági Térség Plusz” konstrukciót, amely (plusz nélkül) egyszer már létrejött a kilencvenes évek elején, amikor Norvégia, Ausztria, Izland, Finnország és Svédország uniós piacra való bekapcsolódását biztosította anélkül, hogy ezen országok tagjai lettek volna az uniónak.

Brok ajánlata mindenképpen figyelemre méltó és lehet, hogy az „Európa plusszal” az érintett országok jobban is járnának, mint a tagsággal, amikor is nem csak a pluszokkal, de az olyan mínuszokkal is szembe kell nézniük, mint például a költségvetési hiányok miatti büntetések, gazdaságuk felvásárlása, vagy a területre történő szabad bevándorlás.

Európai földrajz

Úgy tűnik, az előttünk álló évek egyik legfontosabb európai kérdése földrajzi természetű lesz, főleg az unió vezetői számára, akik hasztalan próbálnak nyugvópontra jutni Európa határait illetően. Legutóbb az Európai Néppárt múlt heti kongresszusán merült fel e probléma, amikor Nicolas Sarkozy, a franciák reménybeli elnöke tette fel a költői kérdést: „Legyenek-e határai Európának?” Rögtön meg is adta a választ: „Igen, legyenek. Egy határok nélküli Európa nem lenne más, mint az Egyesült Nemzetek egy része.” Sarkozy szerint az uniónak világossá kellene tennie, hogy hol húzódnak a határai, és hogy milyen más együttműködési formákat tud ajánlani azok számára, akik az európai klubhoz akarnak ugyan csatlakozni, de a tagságot nem nyerhetik el.

Egyfajta „kiváltságos partnerségnek” elkeresztelt együttműködési formáról uniós berkekben egy ideje már keringenek hírek, elsősorban a nyugat-balkáni országokat, továbbá Törökországot és Ukrajnát kívánván megtisztelni e megoldással, amiről azonban az érintettek, különösen Törökország, hallani sem akarnak.

Ugyanakkor a további bővítést Európa vezető politikusai csak akkor látják lehetségesnek, ha az alkotmány ügyében – amely biztosíthatná a huszonvalahány ország együttműködését – előrelépés történne. Az Európai Néppárt kongresszusának többsége letette ugyan a garast az európai alkotmány változatlan formában való elfogadása mellett, ám ezt a holland delegáció kifogásolta. A felvetést azonban a kongresszus elutasította, sőt Gerardo Galeote spanyol uniós képviselő javaslatára a kongresszus jóváhagyott memorandumába bekerült egy passzus, amely határozottan visszautasítja az alkotmány „kimazsolázását”.

A hollandokra és valószínűleg a franciákra sem lehet azonban rákényszeríteni, hogy elfogadjanak valamit, amit nem akarnak. Sőt egyre nő a valószínűsége, hogy az uniós vezetőkkel elégedetlen európaiak a jövőben már mindent el fognak utasítani, ami eléjük kerül. Végül is a néppárt kongresszusa nem jutott előbbre a legfontosabb problémák, különösen az alkotmány és ezzel összefüggésben a bővítés kérdésének megoldásában. Az is kérdéses, hogy az alkotmány körül kialakult patthelyzet miatt meghirdetett „reflexiós periódus” végére, vagyis a következő uniós választásokig, kialakul-e egy mindenki számára elfogadható megoldás. Ebben a helyzetben talán meg lehetne említeni a magyar történelmet nyilván kevésbé ismerő európai politikusoknak Deák Ferenc mondását a rosszul begombolt mellényről, amelyet először ki kell gombolni, és csak azután lehet újból begombolni. Az utóbbi néhány év eseményei azt bizonyítják, hogy az uniós mellény ugyancsak rosszul van begombolva.

Európai patthelyzet

Az elmúlt néhány hónapban három választás is lezajlott az Európai Unióban, amelyek eredményeként a versengő felek között csupán néhány ezer szavazat döntött: a német, az olasz és a még függőben lévő magyar. Ha figyelembe vesszük az Egyesült Államok elmúlt két választásának eredményeit is, valóban jogos a kérdés, hogy a rendkívül szoros választási eredmények sorozata mögött csupán egy kis valószínűséggel bekövetkező véletlen eseményt kell-e látnunk, vagy pedig valamely még fel nem fedezett politikai törvényszerűséget, amely ma a választókat két egyenlő nagyságú táborba hajtja. Jonathan Freeland, a Guardian elemzője is nekiveselkedik a kérdés megoldásának, és számba veszi Amerika és Európa sokféle megosztottságát, amelyek vallási, történelmi, jövedelemeloszlási, földrajzi vagy más eredetűek lehetnek, de mit sem mondanak arról, hogy miért éppen fele-fele arányban áll a két tábor szemben egymással.

A lehetséges törvényszerűségeket kutatva az első, amit meg kell állapítani, hogy a fejlett demokráciákban ma uralkodó pártok nem a lakosság érdekeit vagy értékrendjét fejezik ki, hanem a pártokat finanszírozó multinacionális társaságok érdekeit. Ezt szolgálja a sokat emlegetett neoliberális gazdaságpolitika is, amely ma a gazdaságpolitika főiránya, vagyis minden kormányzásra szóba jöhető párt ezt képviseli, aki nem, azt szélsőségesnek minősítve gyakorlatilag kizárják a politikai versengésből. Ez a helyzet a gyakorlatban azt jelenti, hogy a választók, bármelyik pártra is szavazzanak, nem tudják a gazdaságpolitikát és ezzel gazdasági helyzetüket megváltoztatni.

Az olasz választások esetében például a szabadpiaci elveket valló, de a gyakorlatban inkább a józan észére hallgató Berlusconi egy „szocialista” neoliberális közgazdász, Romano Prodi váltja fel, aki az Európai Bizottság elnökeként már bebizonyította, hogy nincs igazán elképzelése Európa gazdasági gondjainak megoldásáról, hiszen az ő elnöksége idején romlott leginkább az unió gazdasági helyzete.

Németországban a szoros választási eredmények után a két nagy párt összefogott, hogy a neoliberális reformokat lenyomja a németek torkán, de eddig még nem jutottak messzire. A választások tehát nem a gazdaságpolitikai alternatívákról szólnak, ezért is kap sokkal nagyobb hangsúlyt a személyeskedő negatív kampány, ami persze nem újdonság (ellenfelei már Periklészt is azzal támadták, hogy felesége nem athéni asszony). A szemben álló táborok nem valós érdekek vagy értékek mentén szerveződnek, hanem inkább politikai személyiségek gyűjtenek maguk köre támogatókat, hogy riválisaikat legyőzzék, és a politikai hatalmat megszerezzék. Ez esetben pedig a szavazatok felének megszerzése már sikerrel kecsegtethet, így alakulhat ki az a helyzet, hogy mindegyik tábor nagyjából ugyanannyi támogatót (a választásra jogosultak felét) tudhat maga mögött. Ha nem politikai vezérekre, hanem gazdaságpolitikai elvekre kellene szavazni, akkor rögtön kiderülne, hogy Európa egyáltalán nem olyan megosztott, mint ahogy ez a mostani választásokból kitűnik, hanem túlnyomó többségében vetné el a neoliberális gazdaságpolitikát.

Tagságra ítélve

Olli Rehn, az Európai Unió bővítési biztosa figyelmeztette Romániát és Bulgáriát, hogy ha nem folytatják a szükséges reformokat, akkor elveszthetik annak a 46 milliárd eurónak egy részét, amelyet nekik szántak. Románia és Bulgária a 2007–2013-as költségvetésből a mezőgazdasági termelők támogatására és a vidék fejlesztésére mintegy 16 milliárd eurót kap és további 30 milliárdot a regionális fejlesztésekre. A 46 milliárd még akkor is tekintélyes összeg, ha tudjuk, hogy a felét maguk az érintettek fogják befizetni az unió kasszájába. Romániának és Bulgáriának az uniós feltételek teljesítésével kapcsolatos előrehaladásáról szóló jelentést május 16-án fogják közzétenni, de az már ma is tudható, hogy a jelentés felhívja majd a figyelmet a reformok folytatásának szükségességére. Ezt szorosan ellenőrizni is fogják, és a kifizetéseket felfüggeszthetik, ha a két ország a csatlakozási szerződésekben rögzítetteket megszegi. A bővítési biztos főleg az uniós pénzek kifizetését intéző ügynökségek felállításával elégedetlen, mert attól fél, hogy azok nem lesznek elég hatékonyak.

Olli Rehn a két ország értékelésével kapcsolatban még azt is hangsúlyozza, hogy mindkét országnak meg kell győznie az uniót arról, hogy hitelesen küzdenek a korrupció és a szervezett bűnözés ellen. E téren is eredményeket kell felmutatniuk annak érdekében, hogy 2007 januárjában csatlakozhassanak az unióhoz. A korrupció és a szervezett bűnözés Olli Rehn szerint az a jelenség, ami az egész társadalom működését befolyásolja, és az unió belső piacára is hatással lehet. E téren Románia már a haladás útjára lépett, ám Bulgáriának fel kell gyorsítania erőfeszítéseit.

A valóságban persze Románia és Bulgária tagságát aligha veszélyezteti valami, hiszen a politikai döntést a két ország tagságáról már évekkel ezelőtt meghozták, és a jelentéseket a politikai döntéseknek megfelelően fogják megírni. Ez nem jelent kivételezést a két ország esetében, hiszen a 2004-ben csatlakozott tíz ország sem teljesítette a koppenhágai kritériumok azon pontját, amely szerint vállalkozásoknak versenyképeseknek kell lenniük az unió piacán. Mindenki tudta, hogy e feltétel nem teljesül, ennek ellenére megtörtént a bővítés, és most a nagyarányú piacvesztés miatt az új tagországok zöme a romló fizetési mérleggel küszködik, és időről időre megszorító csomagokat kénytelen alkalmazni.

Boldog lelkek tánca

Legnagyobb bővítése második évfordulóját ünnepli az unió, ami jó alkalmat szolgáltat az európai állam híveinek, hogy a sikerek felett érzett boldogságukat közhírré tegyék. A Centre for European Reform, egy londoni székhelyű liberális agytröszt az eseményt egy tanulmánnyal ünnepli, amelyben a szerző, az intézmény fő közgazdásza, Katinka Barysch, azt tartja a bővítés legnagyobb eredményének, hogy az új tagországok a posztkommunista káoszt maguk mögött hagyva az unió rendes tagjai lettek. A közép- és kelet-európai országoknak jelentős hasznuk származott Nyugat-Európa nagyobb és gazdagabb gazdaságaival való integrációból, ami a kereskedelem jelentős bővüléséhez vezetett és nagymértékben hozzájárult a gazdaság egészséges növekedéséhez. Barysch rámutat, hogy a bővítésből számos nyugat-európai cég hatalmas haszonra tett szert.

A nyugat-európai vállalatok keletre települése (relokáció) az olcsó munkaerő alkalmazása révén segítette e vállalatoknak a globális versenyben – Kínával és Indiával szemben – való helyzetállását.

Az European Voice (brüsszeli liberális hetilap) a megemlékezés során elsősorban azt emeli ki, hogy alaptalannak bizonyultak azok a félelmek, hogy az országok számának jelentős növekedése megbéníthatja az európai tanács, vagy az európai bizottság munkáját. Az új tagországok nem nehezítették a munkát, főként azon erényük miatt, hogy képviselőik nem beszélnek túl sokat és általában felsorakoztak egyik vagy másik nyugati tagállam mögé.

Az eredmények elvitathatatlanok. Az új tagországok valóban gyorsabban növekednek, a nyugati vállalatok valóban jelentős hasznot húztak a keleti bővítésből. A keleti bizottsági tagok pedig kétségtelenül használhatóknak bizonyultak, amit persze nem kell nagyon csodálni, hiszen az erősebb hatalomhoz való alkalmazkodás csínját-bínját már odahaza a kommunizmus idején alaposan kitanulták.

A kép mindaddig idilli is marad, amíg a bővítést a multinacionális vállalatok szempontjából szemléljük. A bővítés terheit Nyugat-Európában a munkavállalók és adófizetők viselték, részben munkahelyeik elvesztése, részben a bővítés finanszírozása formájában. Ezzel szemben a csatlakozó országok nemzeti vállalatai a kilencvenes évek elejétől tartó liberalizálási folyamatban piacaik jelentős részét elvesztették, és ez nagy számú munkahely megszűnésével és a külső és belső egyensúly jelentős megbomlásával járt együtt. Magyarország például 11 milliárd dollárnyi piacot veszített az alkalmazkodás során, és uniós tagságának második évfordulójával együtt ünnepelheti a költségvetési hiánya miatti harmadik uniós figyelmeztetés kézhezvételét. A magyar, vagy más újonnan csatlakozott ország gazdasági és társadalmi problémái azonban az unió boldog lelkeit aligha szomorítja el.

156
2006. május 8. (9. oldal)

Olajláz

Egy brüsszeli transzatlanti konferencián a lengyel védelmi miniszter, Radek Sikorski Németország és Oroszország tervezett közös gázvezetékét az 1939-es Molotov–Ribbentrop-paktumhoz hasonlította. A vezeték a balti tenger alatt haladva kikerülné Lengyelországot és a balti államokat, amelyekkel Moszkva viszonya „problematikus”, így adott esetben az orosz gázmonopólium, a Gazprom el tudná vágni ezen országok gázellátását anélkül, hogy Németország kiszolgáltatását ezzel veszélyeztetné. Jelenleg a Gazprom adja Lengyelország és a balti államok gázszükségletének kilencven százalékát, míg Franciaország, Olaszország és Németország esetében ez az arány csak harminc százalék. Az olajat tekintve Nyugat-Európa igényének egynegyede származik az oroszoktól.

Andris Piebalgs, az unió lett energiaügyi biztosa támogatta Varsó kritikáját a németek egyoldalú orosz üzletével kapcsolatban, hangsúlyozva, hogy egy uniós ország se döntsön egyoldalúan olyasmiben, ami sérti mások érdekeit. Piebalgs közölte, hogy – ahogy az az energiaellátásról szóló bizottsági zöld könyvben is le van fektetve – az uniónak egységes energiapolitikát kell folytatnia Moszkvával szemben.

A vitába Dick Cheney révén az Egyesült Államok is beszállt. Egy Vilniusban, a balti országok vezetőivel tartott értekezleten az amerikai elnökhelyettes kijelentette: „Oroszországnak választania kell. Nem lehet legitim érdeknek elfogadni azt, aminek következtében az olajellátás a megfélemlítés eszközévé válik.” Cheney azonban nemcsak a balti államok, de Kazahsztán elnökével, Nazarbajevvel is találkozott, akivel épp azt beszélte meg, hogyan lehetne a kazahsztáni olajat Oroszország elkerülésével a Kaszpi-tenger alatt, Azerbajdzsánon, Grúzián és Törökországon keresztül Európába hozni. Közép-Ázsia olaj- és gázkészletei az utolsó olyan tartalékok, amelyekre még nem épült ki komoly ipar, így e területek megszerzése az Egyesült Államoknak stratégiai előnyt biztosítana. A közép-ázsiai olaj és gáz megszerzésében Kína is érdekelt, így a kötélhúzásban Peking is részt vesz.

A Gazprom vezetője arra kérte az Európai Uniót, ne akadályozza meg, hogy a Gazprom kiépíthesse nyugat-európai ellátó hálózatát, ellenkező esetben az olajat Ázsia gyorsan fejlődő gazdaságaiba irányítja át. A Gazprom épp a brit British Gasban kíván meghatározó részesedést szerezni, amelyben a brit versenyhivatal – a kormány hallgatólagos egyetértésével – feltehetően meg fogja akadályozni. Barroso, az Európai Bizottság elnöke viszont Moszkvától követeli, hogy nyissa meg energiapiacát a nyugati befektetők előtt.

A vita során környezetvédelmi kérdések is előkerülnek. Varsó a német–orosz egyezség miatti elkeseredésében a német határtól és egy nemzeti parktól 25 kilométernyire kíván atomerőművet építeni, ami a német Zöldek felháborodását váltotta ki, míg Moszkva a Kaszpi-tenger alatti olajvezeték ellen tiltakozik – szintén környezetvédelmi okokból. Mindeközben két jelentős latin-amerikai olajtermelő országban az amerikai érdekeltségeket államosítják, ami visszavetheti a termelést, míg az amerikaiak Irán elleni tervezett támadása az iráni olajellátást csökkentheti. A New Europe című európai hetilap szerint ha mind Moszkva, mind Washington fenyegetőzései beválnak, akkor Európa energiaellátása olyan lesz, mintha a második világháború folytatódna.

A brüsszeli faló

A héten valósággal kergették egymást az események az Európai Unióban. Kezdődött mindjárt azzal, hogy hétfőn és kedden az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek képviselői súlyos, Európa jövőjét érintő kérdéseket vitattak meg, az unió és a nagyvilág, valamint az európai szociális modell és a globalizáció kapcsolatát, a szabadság, biztonság és igazságosság térségének perspektíváit és azt, hogy a célokhoz hogyan lehetne pénzt keríteni. A honatyák találkozója az úgynevezett reflexiós periódusban került sor, amely annak kapcsán jött létre, hogy a franciák és a hollandok elutasították az alkotmányt, és ekkor az unió vezető politikai testülete, a tanács elhatározta, hogy megkérdezi az állampolgárokat, mit is akarnak.

Az értekezleten elhangzott, hogy bár igen jelentős haladást értünk el az egységes piac megteremtésében, az egész lisszaboni stratégia kevés lesz ahhoz, hogy az unió a globalizációval megbirkózzon. Ám a bizottság időközben kiadott tavaszi jelentésében maga a lisszaboni út is megkérdőjeleződött, mert a foglalkoztatási mutatók egyáltalán nem úgy alakulnak, ahogy a célok között szerepel. Az országok egymondatos értékelésében, amely a tagországok érzékenységeire való tekintettel mindig tükröz bizonyos udvariasságot, most a legkevésbé udvarias jellemzést Magyarország kapta, ahol a „szilárd növekedést az ikerdeficit beárnyékolja”.

A múlt hét szintén fontos eseménye az volt, hogy a bizottság elfogadott egy „állampolgári programot”, amelyet José Barroso mérföldkőnek nevezett, mert a program arra az állampolgári meghallgatásra épül, amelyet a bizottság a reflexiós periódusban folytatott. Eszerint az európai polgárok bíznak az unióban, és az unió eleget is fog tenni az iránta megnyilvánuló elvárásoknak. Ennek érdekében a bizottság egy tizenkét pontból álló politikai programot kezdeményezett, amelynek első és legfontosabb pontja az egységes piac kiterjesztése. Barroso stratégiai együttműködést akar kiépíteni az intézményrendszerek között például azzal, hogy a bizottsági anyagokat a nemzeti parlamentek is megkapják. E kezdeményezést az unió centralizáló tevékenységét mindig is erősen kritizáló szkeptikusok üdvözlötték, ám mások – például Gerard Onesta francia zöldképviselő – arra mutattak rá, hogy Barroso ötlete nem más, mint trójai faló, amely aláássa az egész európai intézményrendszer működését.

Latin-amerikai morál

Ne lopj, ne hazudj és ne legyél gyenge – ez az a három parancsolat, amely engem jelenlegi pozíciómba juttatott – mondotta Evo Morales az európai képviselőknek, amikor Bolívia elnökeként az Európai Parlamentben beszédet mondott. Az európai képviselőket azonban a morális kérdéseknél jobban izgatta, hogy mi lesz az államosított cégekkel, amelyek közül számos európai tulajdonos kezében volt. Morales megvédte államosítási intézkedéseit, mondván, hogy a kőolaj- és földgázipar államosítása kulcsfontosságú az ország akut szociális problémáinak megoldásához. Itt olyan problémákról van szó, mint a ma szinte nem is létező alapvető egészségügyi ellátás megteremtése, az oktatás jelentős kiszélesítése és a jogbiztonság megteremtése. Az ország természeti erőforrásainak nemzeti kézbe vétele nem jelenti a külföldi javak kisajátítását, sem pedig a külföldiek kiűzését.

„Megértem, hogy az önök vállalatai profitot akarnak befektetéseik után, de nem birtokolhatják az erőforrásokat, azoknak állami kézbe kell kerülniük. A külföldi vállalatok partnereink lehetnek, de nem lehetnek tulajdonosai természeti erőforrásainknak” – hangsúlyozta a bolíviai elnök. Ahhoz, hogy Bolívia és ugyanakkor Európa problémáit is megoldjuk, együttműködésre van szükség. „Az európaiaknak megvan a maguk baja a bevándorlással, mely bevándorlók közül sokan Bolíviából jönnek – az egyetlen lehetséges megoldás, ha ezen emberek számára Bolíviában munkahelyeket teremtünk.”

Morales beszélt arról is, hogy a bolíviai nemzet elhatározta, változtat a sorsán: „új alapokra helyezzük országunkat, és megszabadulunk azoktól a gazdasági modellektől, amelyek nem oldották meg problémáinkat... Békés átmenettel, konfrontáció nélkül akarjuk megteremteni a demokráciát. Megértjük, hogy az üzleti világ számára fontos a jogbiztonság, de annak elérése érdekében arra is szükség van, hogy az országban szociális biztonság, megfelelő egészségügyi ellátás és kellő számú munkahely legyen”. Hangsúlyozta, hogy ő senkinek sem akar a bábja lenni, és véget kíván vetni annak a korszaknak, amikor Bolívia egy „koldusállam” volt, és elnöke külföldre járt, hogy a költségvetési hiány betöméséhez kölcsönöket, támogatásokat hajtson fel.

Az Európai Parlament külpolitikai bizottságában Poul Rasmussen, dán szocialista képviselő azt hangsúlyozta, hogy a bolíviai elnöknek, ahogy mindenki másnak, megvan az az alapvető joga, hogy szerződéseket újratárgyaljon. Ugyanakkor ő is és az olasz zöld Monica Frassoni is figyelmeztette Moralest, hogy ne építsen mindent csupán két barátára: „Az a segítség, amit Castro ad önnek, nem biztos, hogy a javát szolgálja” – mondta az olasz képviselő asszony.

Evo Morales kifejezte büszkeségét, hogy az Európai Parlamentben beszédet mondhatott, ígérte figyelembe fogja venni a hallottakat, és nem foglalkozott azzal, vajon Európa barátai mennyire szolgálják Európa javát.

Európa: szorít a cipő

Még februárban történt, hogy az Európai Unió kereskedelmi minisztere, a brit származású Peter Mandelson bejelentette, hogy az Európai Unió antidömpingvámot vet ki a Kínából és Vietnamból származó cipőimportra. Az új 20 százalékos vám mintegy másfél euróval emelné a Kínából vagy Vietnamból származó cipők árát, Mandelson azonban arra kérte a kereskedőket, hogy „nyeljék le” az áremelkedést, és ne hárítsák tovább a fogyasztókra. Ez egyben azt is jelenti, hogy az európai cipőipar védelmét a cipő-nagykereskedők finanszírozzák, az importvám ugyanis az uniós kasszába folyik, azt az unió saját jövedelmének tekinti.

A vietnami kormány már erőteljesen tiltakozott, és az antidömpingvámot az ország gazdasági fejlődését ért precedens nélkül álló fenyegetésnek minősítette. Egy vietnami kereskedelmi minisztériumi tisztviselő azt nyilatkozta, hogy a vámok következtében háztartások milliói veszíthetik el elsődleges jövedelmi forrásukat. Jelenleg a vietnami cipőipar 1,4 milliárd euró értékben exportál cipőket az EU-ba, és mintegy 500 ezer embert alkalmaz, akiknek nyolcvan százaléka nő. A kínai és vietnami kormány mindenesetre bejelentette, hogy az ügyet a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) elé viszik, ám ha esetleg évek múlva meg is nyerik a pert, az nem pótolja őket jelenlegi veszteségeikért. A kínai cipőgyártók egy népes csapata, hogy a szankciókat elkerülje, máris elkezdte termelésének Indonéziába való áthelyezését.

Ami most a cipőimport terén merült fel, az a globalizálódó világ gazdaságban az Európai Uniónak állandó fejfájást okoz. A fő probléma az, hogy míg a szabad tőke- (és technológia-) áramlás miatt a termelékenység nem sokkal kisebb Kínában és Vietnamban, mint Európában (vagy Észak-Amerikában), addig a bérek az európainak (vagy észak-amerikainak) csak tört részét teszik ki. Az unióban jelenleg a legmagasabb órabért a dánok érik el 19,6 euróval, az átlag 12 euró körül van, Görögországban 5,6, Portugáliában 3,7 eurót kap az átlagmunkás, míg mondjuk Magyarországon, vagy Szlovákiában ez az összeg 2,5 euró. Ezzel szemben Kínában 0,25 euró a jellemző órabér, bár a hivatalos minimumbér ennél valamivel magasabb. Mivel a cipőiparban a munkabérek a teljes ár mintegy egyharmadát teszik ki, az európai gyártók megfelelő vámvédelem nélkül képtelenek versenyezni az ötvenszer alacsonyabb bérekkel. Ám több más iparágban – különösen a gépiparban is ugyanez a helyzet – ezért a mindinkább nemzetközivé, sőt globálissá váló vállalatok egyre kevésbé akarnak Európában, különösen annak nyugati felében termelni, hanem termelésüket áthelyezik az unió keleti felébe, sőt gyakran innen is tovább mennek Kínába vagy Indiába. Ez a relokációnak nevezett jelenség Nyugat-Európában tartós munkanélküliséghez, alacsony kereslethez és ezzel együtt csekély növekedéshez vezetett, míg az új tagállamokban az odatelepült multik nyomán átmenetileg „dübörög” a gazdaság.

Sajnos azonban ez a dübörgés számos országban növekvő egyensúlyhiány mellett megy végbe, mert a bérkülönbségből eredő jövedelem elsősorban a multik profitját növeli és nem az adott államnak vagy polgárainak jelent növekvő bevételt – míg a hazai ipart a multik megjelenése lerombolta. Mindent összevéve a rövid és hosszú távú hatásaiban egyaránt átgondolatlan „elvi alapokra” épülő tőkeliberalizálással az EU-nak sikerült egy olyan gazdasági modellt teremtenie, amely nyugati és keleti felét egyaránt tönkreteszi, és világgazdasági alkalmazkodását is megkérdőjelezi.

Oligarchák kora

Átlag ötven e-mailt kap az ember az Európai Parlamentben naponta, aminek nagy része szemét, de vannak benne értékesek is, mint például azok, amelyek valamilyen ingyenes büfével összekötött rendezvényre invitálnak: nem az Európai Parlament az a hely, ahol éhen lehet halni. A héten például a parlament szocialista csoportja tudatta velünk, hogy Justas Paleckis litván képviselő Anatolij Ermolinnal, az orosz állami дума tagjával együttműködve tisztelettel meghív bennünket a Reakció című dokumentumfilm vetítésére, amely az orosz emberek Hodorkovszkij-perre való reagálásáról szól. Az alkotás bemutatja az orosz társadalom rossz kedvét, amely egyfajta módon magyarázatot ad Oroszország jelenlegi bel- és külpolitikájára.

Mihail Hodorkovszkij egyike annak a néhány oligarchának, akikre az orosz nép mint az ország nyersanyagkincseinek kirablóira tekint. Vagyonat még a peresztrojka idején kezdte gyarapítani, amikor a Komszomol egyik vezetőjeként engedélyt (és devizát) kapott hiánycikkek importálására, amelyből óriási haszonra tett szert, és mai börtöntársával, Platon Lebegyevvel együtt megalapította a Menatep bankot, amely később egy offshore (adóelkerülés céljából létesített, ország területen kívüli) bankhálózattá terebélyesedett.

Az oligarchák (Hodorkovszkij mellett Borisz Berezovszkijt, Roman Abramovicot, Vlagyimir Guszinkijt szokták elsősorban e megnevezés alatt emlegetni) tényleges vagyonukat 1995–96-ban, a Jelcin-korszak közepén az Anatolij Csubajsz által vezérelt „kölcsonöket részvényekért” privatizációs módszerrel szereztek, amikor is a versenytársakat gyakorlatilag kizáró aukciókon bankjaik (részben állami pénzek felhasználásával) poton áron megvehették Oroszország legnagyobb energetikai, fémkohászati és távközlési vállalatait (Hodorkovszkij például a Jukosz olajtársaságot). Az akció során a vállalatok részvényei mint az államnak adott kölcsönök fedezete szerepeltek, ám a szerződést úgy kötötték meg, hogy ha az állam záros határidőn belül nem fizeti vissza a kölcsönt (amely határidőt eleve úgy állapítottak meg, hogy lehetetlen legyen teljesíteni), akkor a részvények szabadon értékesíthetők, amit az érdekeltek meg is tettek, gyakorlatilag saját maguknak adva el azokat, amivel azután a vállalatok tulajdonjogát megszerezték. De nemcsak a legnagyobb iparvállalatok, hanem Berezovszkij és Guszinszkij révén az állami média nagy része is a kezükbe került.

Mikor az 1996-os elnökválasztások előtt Jelcin népszerűsége közel a nullával volt egyenlő, és a kommunista pártvezér Zsuganov biztos nyerésre állt, az oligarchák megijedtek, és 500 millió dollárt (a megengedett hárommillióval szemben) hajtottak fel, és a média segítségével oly alaposan átmosták a gyanútlan és felettébb naiv oroszok fejét (olykor egy esetleges polgárháború rémével riogatva a lakosságot Zsuganov győzelme esetére), hogy a választásokat végül nagy fölényvel Jelcin nyerte meg.

Putyin, aki a KGB-nél a külföldi hírszerzéssel foglalkozott, és emiatt elég jól ismerte a világot, az oligarchák barátságánál fontosabbnak tartotta Oroszország nemzeti érdekeit, és amikor 2000-ben hatalomra került, elkezdte állami kézbe visszaszerezni az ország széthordott vagyonát és a kisajátított médiát. Emiatt hamarosan szembekerült az oligarchák táborával, akik részben elmenekültek Oroszországból, menedékjogot kérve ki Angliában, ki Izraelben. Hodorkovszkijnek azonban balszerencséje volt, mert Oroszország még a Szovjetunió felbomlása után is túl nagynak bizonyult ahhoz, hogy egy tankolással el lehessen hagyni az országot, és amikor gépe Szibériában leszállt üzemanyagért, a kifutópályán már Putyin fegyveresei várták.

A nyolc év börtönre ítélt Hodorkovszkijért az együtt érzők világtábora mozdult meg, szép példáját adva „az egy mindenkiért, mindenki egyért” elv gyakorlati megvalósításának. Politikusok, sportemberek, művészek, civil szervezetek, mindenekelőtt a Soros György által finanszírozott „Nyílt Oroszország” szervezet, amelynek épp az európai parlamenti akciót szervező Anatolij Ermolin a vezetője, lobbiznak minden lehetséges fórumon bizonygatva, hogy Hodorkovszkij bebörtönzése nem más, mint az alapvető emberi jogok lábbal tiprása.

Putyin egyelőre állja a rohamot, hosszú távon azonban kétséges, hogy ellent tud-e állni az oligarchák világszövetségének: a mai világ az oligarchák kora.

Zöldhét Európában

Rendkívül kedvezőtlen képet fest Európáról az ENSZ-nek az ökoszisztéma állapotára vonatkozó, nemrég elkészült millenniumi felmérése, amely az emberi tevékenység következtében a többi kontinensenél lényegesen nagyobb károsodást szenvedett. Nyugat-Európában például az erdőknek csak egy-három százaléka maradt meg eredeti állapotában, az 1950-es évektől a lápok és a mocsarak több mint a fele eltűnt, az emlősök és a madarak felét fenyegeti az eltűnés veszélye, és a helyzet hasonló más állatfajok esetében is. Az állatok és a növények létfeltételeit leginkább az urbanizációval, az iparfejlesztéssel és a közlekedés fejlesztésével együtt járó földfelhasználás veszélyezteti, mert csökkenti és széttöri élőhelyüket. De nemcsak a szárazföldön van baj, az Európa körüli tengerekben számos halfajta állománya már a biztonságos biológiai határok alá került.

Sovány vigasz, hogy az ökoszisztéma leépülése máshol is gyors ütemű. 1970 óta például az Európai Unió területénél nagyobb méretű esőerdő tűnt el, és az esőerdők területe továbbra is három-négy évenként egy Franciaország nagyságú területtel csökken. Mivel a környezet terhelése arányos a népességszámmal, illetve a gazdasági fejlettség GDP/fő-ben kifejezett értékével, a környezet terhelése ebben az évszázadban minden bizonnyal tovább fog növekedni. A népességszám várhatóan 12 milliárd körül tetőzik (szemben a XX. század eleji kétmilliárddal), és a mai fejlődő országok felzárkózásával a GDP/fő is tovább nő, megtöbbszörözve a jelenlegi környezetterhelést. Mint ahogy az ENSZ tanulmánya is megállapítja: „Az emberi tevékenység olyan terhet jelent a Föld természetes megújuló képességére, hogy az ökoszisztéma a jövő generációk számára való fennmaradási képessége többé nem garantálható”.

Az Európai Unió – szavakban – már sokat tett a természet megóvásáért, például a hetvenes évek végén elfogadta a vadmadár-direktívát, 1992-ben az élőhely-direktívát, amelyre a Natura 2000 program (védett helyek hálózata) épült, később, 1998-ban egy biodiverzitást fenntartani kívánó stratégiát hagyott jóvá, míg végül 2001-ben a kormányfők megegyeztek, hogy 2010-ig megállítják az ökoszisztéma pusztulását (ez az időpont akkor még elég távolinak tűnt).

A május 30-a és június 2-a között megrendezett zöldhéten az Európai Unió vezetői több neves politikus és szakember társaságában megújították az öt évvel korábban tett fogadalmukat, azzal, hogy a teljesítést, vagyis az ökoszisztéma pusztulása megállításának határidejét kitölték, pénzt viszont változatlanul nem adtak hozzá. A 2007–2013-as költségvetésben a klímaváltozásra, a biodiverzitás megőrzésére és más hasonló programokra a pénzek kevesebb mint egy százaléka jut. Nyilvánosságra hozták viszont a bizottság biodiverzitás megőrzésére vonatkozó üzenetét, amely 2001 óta már az ötödik a sorban.

Alternatív megoldások

Ha Brüsszelben a közlekedési dugó intenzív szirénázással párosul, biztosak lehetünk benne, valami fontos dolog történik. Így volt ez ezen a héten is, amikor az unió tagállamainak vezetői csúcsértekezletre jöttek össze. Az összes itt felmerült kérdés közül kétségtelenül az alkotmány bír a legnagyobb jelentőséggel, hiszen amióta a franciák és a hollandok elutasították, az unió vezetése mindegyre azon töri a fejét, hogy hogyan lehetne mégis elfogadtatni. Spanyolország és Németország, ahol már elfogadták (eddig Magyarországgal együtt 16 tagállam ratifikálta a szerződést), hallani sem akar a szöveg módosításáról, míg például az olaszok hajlanának a korrekcióra. Romano Prodi, az új olasz kormányfő például kijelentette, hogy lehetetlen pont ugyanazzal a szöveggel előre jutni. José Manuel Barroso, a bizottság elnöke támogatta Prodi álláspontját, még azt is érzékeltette, hogy a bizottságon belül dolgoznak egy módosított változat kialakításán.

De amíg európai vezető körökben arról folyik a vita, hogy az alkotmány valóban halott-e, civil szervezetek egy valóban radikálisan eltérő alkotmányt készítenek elő. Az ATTAC nevű mozgalom francia szárnyának vezetésével egy „Európa demokratikus újraalapítása” elnevezésű program keretében olyan alkotmány kidolgozásába fogtak, amely alternatívát állít a jelenlegi „ultraliberális és szabad piaci elvekkel telített” szövegnek. A civil szervezetek „más Európa is lehetséges” elnevezéssel honlapot hoztak létre (www.anothereuropeispossible.net) – ahová bárki, aki nem ért egyet a jelenlegi alkotmánnyal, felteheti Európa jövőjéről alkotott nézeteit. A mára már jól kidolgozott alternatív alkotmány szövege borzongással tölthet el mindenkit, aki az unió jelenlegi formáját támogatja. Például az új alkotmányjavaslat bevezetőjében kijelenti, hogy Európának egy „ökológiai és szociális demokráciának” kell lennie, és hogy mit is ért ezen, azt rögtön példákkal is illusztrálja. Az egyik elgondolás szerint az uniónak határok nélküli belső piacot kell létrehoznia, de olyat, amely az áruk és szolgáltatások helyi forgalmát segíti elő. Ennek elérése érdekében az unióknak adót kell kivetnie a termékekre, amelynek nagysága annak függvényében növekszik, minél messzebbre szállítják a javakat. Adót kellene kivetnie azokra az importált termékekre is, amelyek nem felelnek meg az unió szociális vagy környezetvédelmi normáinak. A javasolt alkotmány felveti, hogy szűnjön meg a bizottság törvénykezdeményező monopóliuma és az Európai Parlament, valamint a nemzeti parlamentek és civil szervezetek is kapjanak lehetőséget törvényjavaslatok benyújtására. Christophe Ventura, a francia ATTAC koordinátora szerint mindez nem utópia, mert a jelenlegi alkotmányt az elit állította össze, és nem felel meg az átlagember igényeinek. Bár az unió vezetői számára lidércnyomásként ható szöveget el lehetne vetni azzal, hogy irreális, mégis számos szakértőnek az a véleménye, hogy hiba lenne ezt tenni.

Hódolat Katalóniának

Katalónia Nagy Károly birodalmának örgrófsága volt Marca Hispanica néven, amelyet a középkor egy zavaros időszakában a spanyol monarchiához csatoltak. A katalánok nem rendelkeznek közös etnikai eredettel, a katalán nemzeti identitás alapja a gazdag irodalommal rendelkező katalán nyelv, amely az újlatin nyelvcsaládba tartozik és a provanszálnak hasonló. A terület egy folyosó a félsziget és az európai kontinens többi része között, és e földrajzi körülmény kedvezett a népvándorlásnak és a népesség keveredésének. Az utolsó bevándorlási hullámra a Franco-rezsim alatt került sor, amelynek hatására jelentősen megnövekedett a spanyol anyanyelvű katalánok száma. A Magyarországhoz viszonyítva egyharmadnyi területű tartományt ma hat millióan lakják, s bár a népesség csupán negyven százalékának anyanyelve a katalán, a nyelvet a lakosság kilencven százaléka érti és három-negyede beszéli.

A katalánok több évszázados önkormányzatiságukat a spanyol örökösödési háborúban, a XVIII. században veszítették el, de alig száz év múlva az önállóság visszaszerzésére irányuló törekvés újból feltámadt. A Spanyol Köztársaság 1931-ben széles körű autonómiát biztosított Katalóniának, amely azonban Franco győzelmével megszűnt, sőt a köztársasági tartomány nyelvének hivatalos használatát betiltották.

A Franco-rezsim bukása után Katalónia visszaszerezte autonóm státusát, és elérte, hogy Katalóniában a spanyol mellett a katalán is hivatalos nyelv legyen, mi több, a két nyelv azonos rangot kapott. Ekkor a katalán nyelvpolitika fő célja a nyelv általános elsajátításának elősegítése volt, amelyet a regionális kormány ellenőrzése alatt álló tömegkommunikációval igyekeztek elősegíteni. A nagyarányú bevándorlás miatt a katalán nemzetfogalom új, nem etnikai tartalmat kapott: eszerint mindenki katalán, aki Katalóniában él és dolgozik, a bevándorlóknak viszont (cserébe) el kell sajátítaniuk a katalán nyelvet.

Katalónia történelme a múlt vasárnap új fordulatot vett, a katalánok ugyanis egy új, autonóm jogaikat jelentősen kiterjesztő alkotmányról szavazhattak, amelyet nagy többséggel el is fogadtak.

A spanyol törvényhozás, a Cortes által már korábban elfogadott új alkotmány regionális keretek között elismeri a katalán nemzeti identitást, és törvényhozói, igazságszolgáltatási, valamint nyelvi önállóságot ad a tartománynak. Az oktatás, az egészségügy, a lakásellátás, a kereskedelem, sőt még a regionális bevándorlás kérdése is a helyi közigazgatás kezébe került. A tartomány maga vetheti ki az adókat és rendelkezhet a beszedett összeg felével. A másik felét befizeti a madridi közös kasszába. Ezzel az alkotmánnyal Katalónia tulajdonképpen minden elért, amit akart, anélkül, hogy független állami státust követelt volna magának, ami az adott viszonyok mellett teljesíthetetlen kívánság lett volna.

Katalónia új autonómiája modellértékű lehet Európa más etnikai-nyelvi kisebbségei számára is. Amint a Guardian publicistája, Simon Jenkins megjegyzi, az európai alkotmány múlt évi bukása annak is betudható, hogy a földrész mai vezetői nem képesek megérteni a nemzeti és regionális identitás fontosságát a modern államban. A katalán vita viszont útmutató lehet egy új európai együttműködés kialakításához. A spanyol polgárháborúban keserű tapasztalatokat szerző George Orwell most valószínűleg elégedett lenne. Hódolat Katalóniának.

Pünkösdi elnökség

Az osztrákok e héten adták át az elnökségi stafétabotot a finneknek az unió elnökségében. Az EU vezetését ugyanis felosztották a nemzetállamok között: mindenki fél évig lehet a kormányülésben, ami demokratikus, de igen alacsony hatékonyságú. Mindenkinek megvan ugyanis a maga fontos ügye, amit természetesen keresztül akar vinni a fél év alatt.

Az elnökség egyébként óriási munkával jár, hiszen mintegy háromezer vitát kell a fél év alatt levezényelni, amihez nemcsak a kávé és az üdítők megszervezése tartozik, de megfelelő szakmai vezetésre is szükség van. Ez még a nagyobb országok számára is megterhelő, ezért az egymást követő elnökségek általában együttműködnek. Az osztrákok elnökségüket sikeresnek tartják, mert nemcsak lebonyolítottak több mint háromezer értekezletet, de néhány területen előrehaladást is sikerült elérniük. Például a jelentős ellenszél ellenére rávették az unió vezetését, hogy a csak általánosan megfogalmazott lisszaboni programba vegyenek be konkrét, számszerűsíthető és ellenőrizhető célokat (például évente kétmillió új álláshelyet kell teremteni; a kutatási és fejlesztési ráfordításokat a GDP 3 százalékra kell emelni). Emellett sikeresen menedzseltek az energiakrízist és a madárinfluenzát, de legnagyobb eredménynek talán az európai bagatelleljárást elfogadtatása tekinthető. A bagatelleljárást neve ellenére óriási jelentőségű, ugyanis az eddigi harmadik (a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó) együttműködési pillérből áthoztak egy ügyet a közösségi (tehát többségi döntést igénylő) eljárások közé. Maga az eljárás egyébként arra vonatkozik, hogy a kisebb jelentőségű, 2000 euró alatti követelésekkel járó jogi esetekben uniós szintű közös elveket alkalmaznak. Az ügynek az is nagyobb súlyt ad, hogy a következő finn elnökség alatt az unió tényleges irányítását ellátó bizottság el akarja érni, hogy az Európai Bíróságnak nagyobb szerepe lehessen a bevándorlási kérdésekben. A bagatelleljárást és a hozzá hasonló lépések az unió központi hatalmát erősítik a tagállamok szuverenitásával szemben. A finnek nagy ambícióval kezdik elnökségüket, kérdés, fél év alatt mit tudnak belőle megvalósítani.

Az unió beteg embere

Magyarországról mostanában egyre többet lehet olvasni a nemzetközi sajtóban, ami öröndetes is lehetne, hiszen azt gondolhatnánk, hogy hazánkat szárnyára kapta a világhír. Sajnos azonban a Magyarországról szóló cikkek kivétel nélkül azt találgtják, hogy vajon összeomlik-e az ország gazdasága, és ha igen, mikor? Megkérdőjeleződött az eurővezethez való csatlakozás dátuma is. A Standard and Poor's hitelminősítő intézet szerint a korrupció és az unióhoz való csatlakozási problémák miatt gyakran emlegetett Románia és Bulgária hamarabb csatlakozhat az eurővezethez, mint Magyarország. A hitelminősítő intézet lényegesen magasabb költségvetési hiányt vár ez évre (11 százalék) és 2008-ra is (8 százalék), mint amit a magyar kormány előre jelez (9,4, illetve 5 százalék).

Ezzel szemben a román hiány ez évben a bűvös három százalék alatt van, míg Bulgária költségvetési egyenlege pozitív. Az azonban már megkérdőjelezhető a Standard and Poor's jelentésében, hogy a növekvő államadósság a szavazatszerzést célzó nagyvonalú egészségügyi, szociális és nyugdíjkiadások következménye-e. Mert, bár az elmúlt három-négy év állami költekezése csakugyan felülmúlt minden józan megfontolást, nem szabad elfelejteni, hogy a magyar költségvetést a korábban felhalmozott adósságok miatt évi több mint 800 milliárd forint kamatfizetés terheli, ami azonos nagyságrendű az oktatási, vagy egészségügyi kiadásokkal. A hatalmas adósságteher nélkül mi is ott tartanánk, ahol Románia, amely ország vezetője, amikor az adósságcsapda veszélyére rájött, kihúzta országát a hitelezők karmai közül – igaz, később az életébe került. A külső adósság problémáira figyelmeztet a Moody's adósságminősítő intézet is, amely a rövid távú kötelezettségek és a tartalékok közötti arányt vizsgálva Magyarországot a legrosszabb kategóriába sorolja, ahol a vizsgált közel kétszázból csak hét ország tartozik, közöttük – Magyarország mellett – Belize és Ecuador. Az USA Today Bush elnök magyarországi útja kapcsán elemzi az ország helyzetét és idézi Nouriel Roubinit, a Clinton-adminisztráció egykori tagját, aki tizennégy közép- és dél-európai országot megvizsgálva a magyar és a török gazdaságot találta a legroskadozóbb helyzetben. „Magyarország valóban súlyos problémákkal néz szembe (...) várható a katasztrófa bekövetkezése” – jelentette ki az elemző. Az újság azután azon elmélkedik, hogy vajon Magyarország gazdasági összeomlása maga után vonhat-e olyan következményeket, mint az 1997-es ázsiai krízis, amikor is a thaiföldi valutaválság kitörését hasonló válságok sorozata követte a régióban és Latin-Amerikában. Vajon az unió megengedheti-e magának, hogy egyik tagországa ilyen helyzetbe kerüljön? – teszi fel a kérdést az USA Today, és meg is válaszolja: „Egy kiteljesedő pénzügyi válság az, amit az unió a legkevésbé szeretne a határain belül látni”. A legoptimistább jóslatok szerint Magyarország elkerülhet egy azonnali válságot, de az gyakorlatilag garantált, hogy lényeges és politikailag nehezen végrehajtható változtatások nélkül az ország sokat fog szenvedni a jövőben. Egy londoni befektetési alap, az Argo Capital Management szakértője, Richard Segal szerint azonban a válság most várható: „Amennyiben Magyarország nagy válsággal néz szembe, az talán most történhetne meg – igazán közel állnak a végítélethez” – mondta a szakértő.

Az Európai Parlamentben is gyakran felteszik a kérdést, hogyan lehet az, hogy Magyarország, amely nemrég még a csatlakozó országok éllóvasa volt, most sereghajtó lett? A magyarázat pedig egyszerű. Amíg Magyarország megnyitotta piacait a nyugati befektetők előtt, az ország „bátor” reformlépéseit természetesen nagyra értékelték. Most, hogy az ország e „reformlépések” következtében fizetési nehézségek elé néz ugyanazoktól, akik e lépésekből profitáltak, most elmarasztaló kritikákat kap. A hála – mint tudjuk – nem politikai kategória.

Kék ballonok Brüsszel egén

A szlovének nem babonások, vagy ha igen, akkor náluk a 13-as szerencsét hozó szám, ugyanis a lakosság nagy többségének helyeslésével 2007. január elsején Szlovénia tizenharmadikként csatlakozik az euróövezethez. Szlovénia csatlakozásáról e héten kedden hozott döntést a pénzügyminiszterek tanácsa, míg Litvánia hasonló kérését elutasították, Észtország pedig még időben visszavonta kérelmét. A Brüsszelben élő szlovének a csatlakozás hírére nagy ünnepséget csaptak a Schuman téren. Az ünnepség egyik fénypontja a lufieresztés volt, a kék léggömbök talán az euró felemelkedését jelképezték. Jean-Claude Trichet, az Európai Központi Bank elnöke azt mondta, az alacsony infláció nemcsak a pénz vásárlóerejét védi, de hozzájárul az erőteljes gazdasági növekedéshez és új munkahelyek teremtéséhez.

Épp ez az utóbbi az, amiben a szakértők kételkednek. Paul de Grauwe, a leuveni egyetem közgazdász professzora például rámutat, hogy míg az euró stabilitása és a pénz és kötvénypiacok majdnem teljes integrálódása a bankárokat, a befektetőket és általában a vagyonosokat meglelégedéssel töltheti el, a nagyközönség kevésbé lehet boldog. Az euró pénzügyi sikere nem hozta magával annak gazdasági sikerét, vagyis az erőteljesebb növekedést és az alacsonyabb munkanélküliséget, mint az ígérve volt valaha. Sőt ennek inkább az ellenkezője történt, az euró 1999-es bevezetése óta az eurózóna és a többi uniós ország közötti különbség a növekedés és a foglalkoztatás tekintetében nőtt – a kívülállók javára. A hivatalos reakció e zavaró körülményre az, hogy az eurózóna gyengébb teljesítménye a tagországok szerkezeti merevségével függ össze (ez alatt a munkahelyek védelmét, a minimálbérek és általában a jóléti intézmények létezését kell érteni). De Grauwe azonban rámutat, hogy ezek a merevségek az euró bevezetése előtt is léteztek. Mint az a szakirodalomból is kiderül, közös valutát három feltétel együttes fennállása esetén lehet bevezetni: ha a munkaerő nagyfokú mobilitást mutat; ha a tőkemozgás előtt nincsenek akadályok és a bérek rugalmasak; ha a külső vagy belső változások okozta gazdasági károk központi pénzátcsoportosítással kompenzálhatók. E feltételek közül az utolsó nyilvánvalóan nem teljesül és a munkaerő szabad áramlása is csak elvben létezik. Emiatt azután egyre több szakértőnek az a véleménye, hogy az eurózóna vagy egy tényleges politikai unióvá alakul át, vagy pedig felbomlik. Amikor az ünnepségeken a lufik a magasba emelkedtek, sokan azt gondolták, a felső határ a csillagos ég. A józanabbak azonban tudják, hogy a lufik sorsa az elkerülhetetlen kipukkadás.

Bejrút fényei

Golda Meir, Izrael miniszterelnöke nehéz döntés előtt állt, amikor 1973. október 6-án reggelre bizonyossá vált, hogy órákon belül várható az egyiptomi–szíriai támadás. David Elazar, a fegyveres erők főparancsnoka megelőző csapást javasolt, Móse Dajan, a hadügyminiszter viszont óvott attól, hogy Izrael az agresszor szerepében tűnjön fel. Sok töprengésre nem volt idő, és Meir a megelőző csapás ellen döntött, tudta ugyanis, hogy rövidesen amerikai segítségre lesz szüksége, és ha Izrael tűnik agresszornak, aligha kaphat segítséget. A történelem Meirt igazolta: később Henry Kissinger megerősítette, hogy megelőző csapás esetén Izrael aligha számíthatott volna arra az amerikai segítségre, amellyel végül is megnyerte az 1973-as háborút. Úgy látszik Meir halálával e bölcsesség is a sírba szállt, és bár Izrael befolyása az amerikai külpolitikára nagyobb, mint valaha, aránytalan megtorló akcióival elveszti azt a szimpátiát, amelyet a világ a létezéséért küzdő zsidó állam iránt valaha érzett, és amely nélkül Izrael fennmaradása elképzelhetetlen. A Hezbollah akcióját, amely nyolc izraeli katona megölését és két másik elrablását eredményezte, olyan izraeli megtorlás követte, amelynek libanoni részről eddig háromszáz, főleg polgári áldozata van, és magában Izraelben is huszonötre növelte az áldozatok számát. A polgári lakosság elleni megtorlás azonban – a második világháború tapasztalatai szerint – katonailag hatástalan, erkölcsileg pedig elfogadhatatlan, ezért is helyezte a tömeges megtorlást „törvényen kívül” az 1949-es negyedik genfi egyezmény.

Fuád Szinjóra, Libanon miniszterelnöke a Financial Timesnek adott nyilatkozatában arra figyelmeztet, hogy az izraeli akció visszafelé sülni el: sokkal inkább megerősítheti, mintsem meggyengíti a Hezbollah támogatottságát, hiszen a szervezetet magát is Izrael 1982-es Libanon elleni háborúja hívta életre. Abdullah Gül török külügyminiszter pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy az izraeli akció az egész Közel-Keleten – Irakban, Afganisztánban és másutt – tovább ronthatja a helyzetet.

Az égő Bejrút arra is felhívja a figyelmet, hogy a közös európai külpolitika sokkal inkább álom, mint valóság. Míg az adott konfliktusban Franciaország azonnali tűzszünetet kíván elérni, Tony Blair, az amerikai álláspontot támogatva, biztosítani kívánja, hogy az izraeli akciók addig folytatódjanak, amíg az – Ehud Olmert izraeli miniszterelnök szavaival élve – „szükséges”.

A gyorsan növekvő polgári áldozatok azonban radikalizálhatják a lakosságot, és nem csak Libanonban az elsősorban érintett síita közösséget, de az arab világ egészét, még inkább elmérgesítve a közel-keleti konfliktust. Persze kevés kétség lehet az iránt, hogy Izrael katonai erejével és az amerikai támogatással ezt a háborúját is meg fogja nyerni. A katonai győzelmek azonban nem elegendőek, Izraelnek – fennmaradásához – egyszer a békét is meg kellene nyernie.

Erőltessük-e azt, ami nem megy?

Peter Mandelson, az unió kereskedelmi biztosa nagyon sajnálkozott, hogy a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) dohai fejlesztési programnak vagy Doha-fordulónak nevezett legutóbbi genfi tárgyalásait megegyezési készség hiányában fel kellett függeszteni. Mandelson a kudarcért elsősorban az Egyesült Államokat okolta, amely nem volt elég rugalmas mezőgazdasága támogatottságának csökkentésében, míg az Európai Unió – noha a tagok között belső ellentétek vannak – újabb jelentős engedményeket tett a fejlődő országokból érkező agrártermékek vámszintjének csökkentésében. „Az Egyesült Államok túl sokat kér másoktól, míg maga keveset tesz” jegyezte meg a biztos. Pascal Lamy, a Világkereskedelmi Szervezet főtitkára pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a vámok és támogatások csökkentése jelentős lendületet adott volna a világkereskedelemnek, amelyből mind a fejlett, mind a fejlődő országok profitáltak volna, így viszont a kudarc azok számára jelent politikai nyereséget, akik ellenzik a szabad kereskedelmet.

A világkereskedelem további liberalizálását szolgáló tárgyalássorozat még 2001-ben kezdődött Katar fővárosában, Dohában (innen az elnevezés), s azóta majdnem minden évben tartottak egy-két eredménytelen összejövetelt, amelyek közül talán a mexikói Cancúnban rendezett 2003-as értekezlet kudarcát lehetne kiemelni. A fejlett ipari országok, illetve alapvetően az Egyesült Államok vezetésével folyó tárgyalások lényege, hogy a fejlettek úgy jussanak hozzá a fejlődők ipari és szolgáltatási piacaihoz, hogy a lehető legkevesebbet kelljen feláldozni saját érdekeikből.

A washingtoni Nemzetközi Élelmiszer-politikai Kutatóintézet becslése szerint a fejlődő országok nyeresége a Doha-forduló sikere esetén harmincmilliárd dollár lenne, amelyen mintegy százöt ország osztozna, országonként tehát körülbelül negyedmilliárd dollár lenne a nyereség – cserébe az iparcikk- és szolgáltatási piacok megnyitásáért. Ez az összeg valóban nem tekinthető túlzottan nagynak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy például Magyarországon az éves fizetésimérleg-hiány mintegy harmincszor ennyi – nem utolsósorban azért, mert megnyitotta piacait, és ezzel tönkretette saját iparát.

Most az India vezette húsz ország csoportja, amely még a cancúni kudarc idején szerveződött, azon tűnődik, hogy a WTO helyett kétoldalú kereskedelmi megállapodásokkal igyekszik érdekeit érvényesíteni. A kétoldalú és regionális megállapodások máris mintegy felét teszik ki a világkereskedelemnek, a Világkereskedelmi Szervezet vezetőinek nem kis bosszúságára. A sorozatos kudarcok azonban a realitásokat tükrözik: nem lehet több mint száz, eltérő adottságú ország érdekeit egy rendszerben összehozni, mert az így létrejövő gigantikus konstrukcióban a bizonytalanságok miatti veszteség nagyobb, mint a várható nyereség. Kérdés: a Világkereskedelmi Szervezet és az Európai Unió vezetői rájönnek-e erre?

Szemet szemért?

Nincs összhangban a halálbüntetés az európai értékekkel, jelentette ki az Európai Bizottság egyik szóvivője az elmúlt kedden válaszként a lengyel elnök, Lech Kaczynski korábbi felvetésére, miszerint „azok az országok, amelyek feladták a halálbüntetést, elképzelhetetlen előnyhöz juttatták a bűnözőket az áldozatokkal szemben”. Kaczynski még hozzátette, „Európa e tekintetben idővel meg fogja változtatni véleményét”. A Lengyel Családok Ligája, a lengyel kormánykoalíció egy kis radikálisan jobboldali pártja kampányt indított a halálbüntetés meghatározott esetekben történő visszaállításáért. Félmillió aláírást akarnak összegyűjteni az unió állampolgáraitól, hogy a pedofil gyilkosságok esetében a halálbüntetést visszaállítsák. Az Európai Parlament viszont egy júniusi határozatában a ligát vádolta meg azért, mert Lengyelországban növekszik az idegengyűlölet, a párt vezetői az embereket erőszakosságra bujtogatják.

Kétségtelen, hogy a jelenlegi lengyel kormány konzervatív világnézete nem egyeztethető össze az Európai Unió liberális nézetrendszerével, ám kérdés, hogy az európai vezetés értékrendje mennyire fejezi ki az európai lakosság nézetrendszerét. A magukat liberálisnak hirdető pártok ugyanis a választásokon nem lépik túl az öt-tíz százalékos arányt, a szavazatok többségét a magukat szocialistának vagy keresztény-konzervatívnak hirdető, valójában azonban liberális nézeteket valló pártok kapják, akik sem baloldali, sem konzervatív értékeket nem képviselnek.

A konkrét esetben azonban az unió vezetőinek alighanem igazuk van, hiszen a Gallup Intézet egy 2000-ben végzett nemzetközi felmérése szerint Nyugat-Európában a halálbüntetést csak a megkérdezettek 34 százaléka támogatja, míg 60 százaléka ellene van. Nem úgy az unió keleti felében, ahol ez az arány pont fordított. Az utóbbi arány egyébként közel áll az Észak-Amerikában és Ázsiában tapasztaltakhoz, ahol a megkérdezettek kétharmada támogatja a halálbüntetést. Világviszonylatban 52 százalék van mellette és 39 százalék ellene. Az Európai Unió és számos más nemzetközi szervezet, így az Európa Tanács, az Amnesty International, a Human Right Watch esetében a tagság előfeltétele a halálbüntetés elutasítása. Oroszország például, amikor az Európa Tanács tagja lett, felfüggesztette a halálbüntetések végrehajtását, noha jogrendszerében szerepel.

Az Európai Uniót kívül a halálbüntetést eltörölték még Kanadában, Ausztráliában, a közép-amerikai országokban, Dél-Afrikában és még néhány más államban. Latin-Amerikában csak egyes kivételes esetekben van megengedve, míg a többi országban, elsősorban Ázsiában a halálbüntetés a büntetőjog természetes eleme. A nagy világvallások a halálbüntetést elfogadják, sőt például az Ószövetség kifejezetten elő is írja: „Aki agyonüt egy embert, bárki is, haljon meg.” (Leviták könyve, 24,17). Az európai kultúrában az olasz Cesare Beccaria hatására, aki a halálbüntetés igazságtalansága és hiábavalósága mellett érvelt, kezdődött meg a halálbüntetés eltörlése a tizennyolcadik század végén. Nyugat-Európában a múlt század hatvanas, Kelet-Európában a kilencvenes éveiben törölték el ezt a büntetési nemet, ám az Egyesült Államok legtöbb államában a mai napig fennmaradt.

A halálbüntetés eltörlése ellenére, róla a vita újból és újból fellángol. A Lengyel Családok Ligájának kezdeményezése így széles visszhangra találhat, ha egyszer az európai polgárok véleményét is megkérdezzük.

Uniós terroristák

High Wycombe Dél-Anglia festői környezetbe épült kisvárosa, amelynek gyökerei a normann időkbe nyúlnak vissza. Sokáig bútoriparáról volt nevezetes, amiért is valaha Anglia bútorfővárosának nevezték. György korabeli épületekkel szegélyezett főutcája ma is turisztikai látványosság, ám a város nevét nem ezért kapta szárnyra a világhír, hanem azért, mert csütörtökre virradóra a brit rendőrség öt terrorizmussal gyanúsított fiatalembert tartóztatott itt le, akiket azzal vádol, hogy társaikkal együtt tizenkét amerikai utasszállító repülőgépet szándékoztak felrobbantani. A letartóztatás, amint ez szokásos, hajnali két és három óra között történt, reggelre azonban a városka lakói már értesültek róla. A szomszédok próbáltak magyarázatot keresni, természetesen a saját felfogásuk szerint. Egy letartóztatott testvérpárról például azt mondták, hogy fiatalabb korukban semmiben sem különböztek hasonló korú társaiktól: például rendszeresen futballoztak, a helyi mecseteket pedig elkerülték. Később azonban egyre többet látogatták a helyi iszlám könyvesboltot. A bolt tulajdonosa azonban tagadja, hogy a fiatalok ott radikalizálódtak volna: „ez egy könyvesbolt, és nem lőszerkereskedés” – hárított el minden gyanút. Egyik arab szomszédjuk védelmébe vette a fiúkat: „Jó barátaim, gyakorló mozlimok. A mecsetekben megtanulták, hogy ne beszéljenek vissza a szüleiknek, és ne kövessenek el erőszakos cselekedeteket ártatlan emberek ellen. Az egyiknek csecsemő kislánya van, és nagyon szereti a felségét. Ezek az emberek sohasem követtek volna el terrorcselekményeket.”

A potenciális fenyegetettségen a brit képviselők annyira megilletődtek, hogy még politikai tőkét is elfelejtettek kovácsolni belőle, sőt az ellenzéki konzervatívok árnyék-belügyminisztere, David Davis nagyra értékelte a biztonsági erők tevékenységét. A szintén konzervatív Paul Goodman, akinek választókerületéhez High Wycombe is tartozik, azt mondta, hogy ez az esemény különösen szomorú volt a városnak, ahol a különböző közösségek hagyományosan jó viszonyban vannak egymással. Felhívta a figyelmet arra, hogy a mozlimok nagy többsége High Wycombe-ban és másutt is békés és törvénytisztelő állampolgár, és minden ellenük irányuló ellenségeskedés elutasítandó. Ugyanakkor a mozlimokat is figyelmeztette arra, hogy ítéljék el a terrorizmust, és számolják fel annak gyökereit. „A Britanniához és életmódjához való lojalitás az elsődleges” – mondta.

Bár a képviselőnek teljesen igaza van abban, hogy a brit vagy az európai mozlimok túlnyomó többsége békés és törvénytisztelő, Nyugat-Európában egyre inkább érezhető, hogy a mozlimok nem kívánják az európai értékrendet és gondolkodást a magukévá tenni, hanem – megtartva saját kultúrájukat – azt a területet kívánják iszlamizálni, amelyben létszámarányukat tekintve jelentős kisebbséget alkotnak, vagy esetleg már többségbe is kerültek. Nyugat-Európában rövid néhány év alatt megfigyelhető volt az az eltolódás, ahogy elsősorban az öltözködéssel (fejfedő, köntös) vagy a mecsetek szaporodásával a mozlim közösségek egyre erőteljesebben fejezik ki identitásukat. Nem a terrorizmus, hanem az iszlám térhódítás az igazi kihívás, amellyel Európának szembe kell néznie.

Poggyász nélkül

Szerdán az unió néhány igazságügy-minisztere minicstsot tartott Londonban, ahol néhány terrorizmusellenes intézkedés bevezetésének lehetőségét vitatták meg. A minicsts résztvevői, a német, a francia, a finn, a szlovén és a portugál igazságügyi miniszter, a házigazda John Reid brit belügy-miniszter, valamint Franco Frattini, az unió igazságügyi biztosa megegyeztek abban, hogy a terrorista fenyegetések elkerülése végett a közeljövőben konkrét javaslatokat tesznek. E javaslatok kiterjednek majd a kézipoggyászok fokozott ellenőrzésére, néhány veszélyes internetes honlap blokkolására, az utasokról készülő információs anyagok cseréjére, továbbá arra, hogy a mozlim prédikátorokat rávegyék, tanításaikba foglalják bele az európai értékeket is. Franco Frattini különösen fontosnak tartotta, hogy találjanak megoldást a folyékony robbanóanyagok ellenőrzésére. Egy gyors reagálású szakértői csoport felállítása is szóba került, mely azonnali segítséget tudna nyújtani a terrorizmussal sújtott országnak. Egy olyan rendszert is be akarnak vezetni, amely az utasokról adna felvilágosítást. A brit belügyminiszter, John Reid hangsúlyozta: azok az intézkedések, amelyeket az egyik országban meghoztak, a többi országban is meg kell hogy jelenjenek, mert az egyenlő biztonságot csak így lehet létrehozni. Arra is figyelmeztette kollégáit, hogy egész Európa valós és állandó fenyegetettséggel néz szembe. E téren nagy volt a nem mindig jellemző brit– francia egyetértés: Nicholas Sarkozy francia belügyminiszter is hangsúlyozta a terrorizmus elleni harc koordinálásának fontosságát. Ennek kezdeti eredményei máris észlelhetők: a Londonból induló járatokra nem lehet kézipoggyászokat felvinni, és hasonló intézkedéseket vezettek be a prágai és római repülőtereken is.

Uniók szinten eddig egy minimális biztonsági szintet írtak elő, amelyet a tagállamok a nagyobb biztonság irányában túlléphetnek. A bizottság egyébként úgy találta, hogy a biztonság magas, de nem elegendő.

A személyi adatok előzetes gyűjtése és továbbítása a személyiségi jogokra kényes, liberális Európában különösen érzékeny pont lehet. Az eddigi merényletek elkövetőinek életrajzát figyelembe véve nyilván a legfontosabb adat a vallás. Ha az unió törvényei nem tiltanak a vallás alapján történő megkülönböztetést, akkor a biztonsági intézkedéseket nagyon olcsón meg lehetne úszni, külön kaput állítva fel a keresztényeknek, a zsidóknak és még néhány más vallás híveinek (akik minden ellenőrzés nélkül szállhatnak fel a repülőgépekre), és egy másikat a mozlimoknak (akiket alaposan ellenőriznének) – hasonlóan ahhoz, ahogy ma a repülőtereken megkülönböztetik az uniós és nem uniós állampolgárokat. Mielőtt e biztonsági intézkedésekkel egész Európát egy koncentrációs táborrá változtatnánk, azon is el lehetne gondolkodni, hogy vajon hosszú távon nem az adná-e a nagyobb biztonságot, ha a „terroristákkal” valahogy megegyeznénk. Az ugyanis aligha hihető, hogy amíg a Nyugat katonai erővel kívánja értékeit az iszlám világra kényszeríteni, az Amerikát és Európát fenyegető terrorista akciók megfékezhetők.

Zarándoklat a cédrushoz

Az európai alkotmány kidolgozása során, de számos más alkalommal is az európai vezetők nem győzték hangsúlyozni, azt szeretnék, hogy Európának szava legyen a világpolitikában. Most a libanoni tűzszünet létrejöttével itt a kitűnő alkalom, hogy az unió világpolitikai szerepet vállaljon azzal, hogy tizenötezer fős békefenntartó erőt küld a térségbe. Hogy, hogy nem, a konferenciatermekben, ünnepi alkalmakkor megfogalmazott világpolitikai szerepvállalás aprópénzre váltása elég vontatottan halad előre.

Franciaország például felbosszantotta az Egyesült Nemzetek vezető tisztségviselőit, de különösen az amerikaiakat, amikor bejelentette, hogy az elvárt 3500 helyett mindössze kétszáz katonát szándékozik küldeni a békefenntartó misszióba. A franciáknak persze jó okuk van a tartózkodó magatartásra. A francia védelmi miniszter, Michele Alliot-Marie utalt is arra, hogy a korábbi francia részvétellel zajló békemissziók jogosítványaival problémák voltak. „Nem küldhetünk úgy oda embereket, hogy azt mondjuk nekik: látjátok, mi folyik, de nincs jogotok, hogy megvédjétek magatokat, vagy hogy lőjétek” – mondta a miniszter a francia RTL rádiónak. Emlékeztetett arra, hogy az 1990-es években Boszniában az európai békefenntartók nem voltak képesek az etnikai tisztogatásokat megakadályozni, sőt időnként az egymással harcoló csoportok túszaivá váltak. Alain Pellegrini francia vezérőrnagy, aki az eddigi 2000 fős ENSZ békefenntartó erőket vezette Dél-Libanonban, a jelenlegi helyzet törékenységére figyelmeztetett, mondván: „A térség nem mentes provokációktól vagy magányos akcióktól, amelyek mindent felboríthatnak.”

A francia hezitálást azonban mind az ENSZ-ben, mind az Egyesült Államokban erős kritika fogadta, a vezető amerikai lapokban (például New York Times, Washington Post, Los Angeles Times) egymást követve jelentek meg szerkesztőségi cikkek, sürgetve Franciaországot a nagyobb szerepvállalásra. Párizs végül is beadta a derekát, és Jacques Chirac bejelentette, hogy mintegy kétezer katonával járul hozzá a békemisszióhoz. Lehet persze, nem annyira az amerikai kritika készítette Párizst erre a lépésre, hanem az, hogy időközben Romano Prodi olasz miniszterelnök pályázta meg az „Európa vezető külpolitikusa” státusát, amikor bejelentette, hogy az olaszok háromezer embert küldenek Libanonba, de egyben maguknak követelik az ENSZ-erők feletti parancsnokságot is. Ugyanakkor az olaszok is óvatosak. Massimo D'Alema olasz külügyminiszter ugyanis arra figyelmeztetett, hogy Olaszország megváltoztathatja elkötelezettségét, ha Izrael folytatja a támadásokat, és megszegi az ENSZ által létrehozott tűzszünetet. „Helyes törekvés lehet a Hezbollah lefegyverzését követelni, de ha az izraeli hadsereg folytatja a támadásait, nem küldjük oda a katonáinkat” – mondta az olasz külügyminiszter. E tekintetben maga az ENSZ-főtitkár, Kofi Annan is úgy nyilatkozott, hogy a kialakított törékeny békét az izraeli támadások veszélyeztetik, és egyben a libanoni kormány tekintélyét is aláássák.

Eddig az uniós tagállamok harmada jelezte, hogy csapatokat küld Libanonba, összesen nagyjából hétezer katonával.

Varsó visszavág

Varsónak nincs igazán jó sajtója Nyugaton amióta a lengyel Jog és Igazság párt megnyerte a választásokat. Az elmúlt héten az országot vezető ikrek egyike, Jaroslaw Kaczynski miniszterelnök látogatott Brüsszelbe, hogy javítsa a Varsóról kialakult negatív képet. A liberális Nyugat nem alaptalanul aggódik a Kaczynski fivérek miatt, akik egy olyan családban nőttek fel, ahol a szülők a második világháborúban részt vettek a nácik elleni ellenállási mozgalomban és sohasem fogadták el az ország kommunista hatalmi berendezkedését. Az ikrek e tradíciót kívánják folytatni. A brüsszeli tartózkodása során a Financial Timesnak nyilatkozva Jaroslaw Kaczynski azt mondta, hogy poszt-kommunista alapokon lehetetlen egy jól funkcionáló demokráciát teremteni, és az országnak széles körű reformokra van szüksége. Ezalatt a lengyel miniszterelnök elsősorban a kormányszervek és közintézmények vezetőinek lecserélését érti, mely folyamat már meg is kezdődött. Jaroslaw Kaczynski az 1990-es években, Lech Walesa elnöksége idején kabinetfőnök volt, ekkor jutott arra a mély meggyőződésre, hogy Lengyelország korrump posztkommunista hálózatok kezében van. Pártja, a Jog és Igazságosság nem fogadja el a Szolidaritás és a hatalom között 1989-ben kötött egyezményt, amely meghagyta a korábbi politikai struktúra hatalmát és befolyását.

Az ennek felszámolására irányuló kísérlet a liberális Nyugatot a legnagyobb aggodalommal tölti el, ami első pillanatra érthetetlennek tűnhet. A magyarázat pedig egyszerű, a posztkommunisták valójában sohasem voltak kommunisták, a meggyőződéses kommunisták már a hatvanas-hetvenes években kiszorultak a hatalomból, és helyüket olyan, mondjuk „technokraták” foglalták el, akik a politikai ideológiát csak eszköznek használták hatalmi céljaik megvalósítása érdekében. Amikor azután az egyik ideológia kikopott, úgy váltottak át a másikra, mint, ahogy tavasszal egy télikabátot lecserélnek. Mivel már Moszkvához való hűségüket is bizonyították, sokkal megbízhatóbbak az Európai Unió szemében is, mint az újonnan keletkezett akár valóban baloldali vagy jobboldali pártok. Ez utóbbiak ugyanis ilyen vagy olyan ideológia alapján, de a nemzet vagy a bérből és fizetésből élők érdekeit képviselik, és mindkét szempontból ellenszenvesek a neoliberális eszmerendszerre épülő Európai Uniónak.

Jaroslaw Kaczynski most Brüsszelben igyekezett megvédeni a lengyel álláspontot. Elutasította például a gazdasági populizmus és nacionalizmus vádját, mondván, hogy a költségvetési deficit három százalék alatt van és a gazdaság dinamikusan növekszik. Visszautasította azokat a vádakokat is, hogy kormánya intoleráns lenne a homoszexuálisokkal szemben. E vád azért merült fel, mert a miniszterelnök bátyja, Lech Kaczynski varsói polgármester korában nem engedélyezte a büszke melegek felvonulását. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy más elképzelései vannak Európáról, mint amit az alkotmány megfogalmaz, tehát néhány pontját újra kell tárgyalni. A tárgyalások végén José Manuel Barroso bizottsági elnök azt mondta, nem aggódik amiatt, hogy Varsó ne lenne elkötelezett a közös európai értékek mellett. Ez bizonyára így is van, kérdéses azonban, hogy ki határozza meg a közös európai értékeket: a demokrácia megkerülésével létrehozott Európai Bizottság vagy Európa nemzetei?

Washington háborúi

Washingtonban a Potomac folyó túloldalán, az arlingtoni temető közelében található az amerikai tengerészgyalogság emlékműve, amely azt a pillanatot ábrázolja, amint hat tengerészgyalogos, a japán Iwo Jima-szigetet elfoglalva kitűzi az amerikai zászlót. A szobor talapzatán körbefutó feliratok emlékeztetnek Amerika háborúira. Az első a függetlenségi háborúra, az utolsó az irakira vonatkozik, és a szobor talapzatán még legalább ugyanannyi hely maradt, mint amit teleírtak. Nyilván lesz is folytatás.

Amerika háborúiban a legújabb fordulatot a New York-i Világkereskedelmi központ ikertornya és a Pentagon ellen 2001. szeptember 11-én az al-Kaida által végrehajtott támadás jelentette, amelynek hatására Washington meghirdette a terrorizmus elleni háborút. A mára már fogalomná vált, és csak 9-11-ként emlegetett támadás nem volt előzmények nélküli, hiszen az ikertorony elleni első akció 1993-ban történt, amikor iszlám terroristák egy autót robbantottak fel az alagsori garázsban. 1998-ban az Egyesült Államok kenyai és tanzániai nagykövetségei ellen követtek el támadást, míg 2000-ben az amerikai haditengerészet Cole nevű rombolóját Áden kikötőjében kis híján elsüllyesztették. A 9-11 tehát csak egy volt a sorban Amerika és láthatatlan iszlám kihívói között. Teljes bizonyossággal ugyanis soha nem lehetett megállapítani e támadások értelmi szerzőit, ezért is van az, hogy egy legutóbbi felmérés szerint az amerikaiak 36 százaléka hiszi, hogy a 9-11 az amerikai kormány tudtával, esetleg segítségével történt.

Samuel P. Huntington Amerika, illetve a nyugati civilizáció és az iszlám világ közötti növekvő feszültséget, mint az eltérő civilizációk közötti összecsapást magyarázza, amely felváltotta az ideológiai ellentétekre épülő hidegháborús szembenállást. Az elmúlt évek történései, a már említettek mellett például a madridi és londoni bombarobbanások, a párizsi zavargások, a Mohamed-karikatúrák okozta konfliktus mind-mind Huntington elméletét látszanak igazolni. Ugyanakkor Huntington kritikusai arra mutatnak rá, hogy a mozlim kultúrán belül is épp elég konfliktusforrás van az egyes etnikai csoportok (például kurdok, arabok, perzsák) közötti ellentétek kiéleződésére.

A chicagói és a Harvard egyetem professzorai egy tanulmányban fejtik ki véleményüket, amely szerint 9-11 csak ürügyet szolgáltatott Irak Izrael érdekében történő megtámadására. Kétségtelen, hogy semmi bizonyíték nem volt, hogy Irak részt vett volna az Egyesült Államok elleni akcióban, sőt a napokban George W. Bush is elismerte: nem volt kapcsolat Szaddám Huszein és az al-Kaida között. Ennek ellenére a tornyok leomlása után néhány órával Donald Rumsfeld védelmi miniszter utasítást adott munkatársainak egy Irak elleni támadás tervének kidolgozására. Most hasonló fejleményeket figyelhetünk meg: az állítólagos atomfegyvergyártás ürügyén befolyásos körök sürgetik egy Irán elleni háború megindítását, amely megint csak Izrael biztonságát szolgálná.

Kis pénz, kis alkotmány

A francia belügyminiszter, Nicolas Sarkozy után e héten az olasz miniszterelnök, Romano Prodi is kiállt egy rövidített európai alkotmány mellett. Mint ismeretes, az európai alkotmány, eltekintve a zárórendelkezéseket tartalmazó negyedik résztől, három fő részből áll. Az első az európai intézményeket és a szavazás rendjét írja le, ez volt az a rész, amit annak idején az alkotmányt létrehozó európai konventen ténylegesen megvitattak. A második rész egy, az emberi jogokról szóló nyilatkozat, amit eredeti formájában még valamikor a második világháború után dolgoztak ki, végül a harmadik rész a korábbi egyezményekből minden különösebb megvitatás nélkül átvett neoliberális gazdaságpolitikai rendelkezések gyűjteménye, illetve a szavazási procedúra részletes leírása. A franciáknál e harmadik fejezet miatt bukott meg az alkotmány, mert a francia szocialista párt baloldala a neoliberális politika alkotmányos becikkelyezését elutasítva a nem voksolásra szólította fel híveit. Az európai alkotmánynak ugyanis a mai Európában két fő ellenzéke van: azok a jobboldali szavazók, akik a nemzeti szuverenitás teljes feladása ellen küzdenek, és azok a baloldali szavazók, akik nem fogadják el a neoliberális Európát. Ahol e két mozgalom együttesen elég erős, és népszavazást tartanak, ott szinte biztosra vehető az alkotmány elutasítása, mint ahogy ez a franciáknál és a hollandoknál is történt.

A legújabb elképzelés szerint a harmadik fejezetet egyszerűen elhagynák, az elsőt pedig újratárgyalnák. Amit mindenképpen meg akarnak belőle menteni, az az unió szervezeti felépítése, elsősorban a közös külügyminiszter és az unió elnöke, akit két és fél évre választanak, továbbá a minősített többségi elv kiterjesztése a szavazásban azokra a területekre is, ahol ma még az egyes tagállamoknak vétójoguk van. A vétójog ugyanis megbénítaná a 27, majd ki tudja, hány tagúra bővülő Európai Unió működését. Sarkozy egyébként az EU határait is igyekezett megvonni, mondván, hogy a balkáni országok még tagok lehetnek, de Törökország már nem. A törököknek és általában a Földközi-tenger menti országoknak a francia belügyminiszter tagság helyett különleges partnerséget javasol.

Az ily módon átalakított alkotmányt azután a nemzeti parlamenteknek kellene jóváhagyniuk – a demokratikus Európa vezető politikusai nem akarják még egyszer megkockáztatni, hogy elképzeléseiket a népakarat esetleg keresztülhúzza.

Az eredeti alkotmánynak azonban nemcsak az volt a problémája, hogy a neoliberális gazdaságpolitikai elveket be akarta cikkelyezni, hanem az is, hogy egy szövetségi állam jogi kereteit akarta megteremteni anélkül, hogy e szövetségi államot ellátta volna azokkal az erőforrásokkal, amelyek azért szükségesek, hogy a fejlődés és külső hatások okozta egyenlőtlenségeket az egyes tagországok között ki lehessen egyenlíteni és azok ne politikai ellentétekben csapódjanak le. Valaha, amikor a realitásokat még komolyabban vették Európában, úgy gondolták, hogy az integráció jelenlegi fokán a GDP 2,5–5 százalékát szükséges a jelzett célok elérésére központosítani (MacDougall-riport). E gondolkodás mára feledésbe merült, a költségvetést nemhogy növelték volna, de a GDP egy százalékára csökkentették le. Kis pénzből pedig nem lehet nagy integrációt létrehozni, kis pénzhez kis integráció és kis alkotmány jár.

Az unió reménysége

Egy vagyont kellett volna kifizetni, ha azt a műsoridőt és újságoldalakat, amelyeket a Magyarországról szóló híradások az elmúlt héten az európai médiában elfoglaltak fizetett hirdetés formájában kellett volna megvásárolni. Az utóbbi napok eseményeivel Magyarország ingyen jutott óriási nyilvánossághoz, amelynek hasznossága azonban megkérdőjelezhető. Az kétségtelen, hogy a tüntetők és a kormányfő összecsapásából a nemzetközi sajtó a miniszterelnököt hozta ki győztesnek, mint George Parker, a Financial Times brüsszeli tudósítója megjegyzi Joaquín Almunia-nak, az unió pénzügyekért felelős biztosának: munkatársai „privátilag” abban bíznak, hogy a kormányfő a helyén marad, mert szerintük ettől lehetne leginkább remélni Magyarország stabilitását. Azt, hogy a kormányfő hazudott a választások megnyerése érdekében, általában természetesnek, az európai politikai kultúra részének tekintik, mint Bronwen Maddox, a The Times tudósítója megjegyzi, ha minden politikus, aki csal a számokkal, visszavonulna, akkor az ENSZ e héten kezdődött éves közgyűlésén csak néhányan lézengene. Az írek leginkább a pénzüket féltik. Az elmúlt években a nyugati befektetők (értsd: ingatlanspekulánsok) megrohanták az új tagországok ingatlanpiacait, és igen nagy mértékben felhajtották az árakat. Most, hogy Magyarország a gazdasági összeomlás közelébe került, idegesen figyelik a Budapestről érkezett híreket. Az Irish Independent egy londoni gazdaságelemző intézetre hivatkozva azt írja, hogy Magyarországon egy, az ázsiai pénzügyi válsághoz hasonló folyamat van kibontakozóban. „A legrosszabb forgatókönyv szerint, a magyar forint euróhoz viszonyított árfolyama a jelenlegi 270 forintról 330 forintra zuhanhat (...), a dagadó költségvetési hiány és a nagy s növekvő külföldi adósság veszélyes egyveleget alkot, amelyet most még a politikai is hevít” – mondja Maya Bhandari, a londoni Lombard Street Research intézet munkatársa.

A Wall Street Journal rámutat, hogy bár a kelet-európai országok gyorsan növekednek, hatalmas külkereskedelmi deficitet halmoznak fel és rugalmatlan árfolyam-politikát követnek, pont olyat, ami az 1997-es ázsiai valutaválsághoz vezetett. Magyarország és Törökország rövid távú fizetési kötelezettségei meghaladják a rendelkezésre álló valutatartalékokat, Lengyelország adóssága gyorsan növekszik. Magyarország esetében az eurózónához való csatlakozás közeli dátuma feledtette a befektetőkkel (spekulánsokkal) az ország gazdasági problémáit. Most, hogy az euró bevezetése távoli köddé vált, e spekulánsok könnyen hátat fordíthatnak a magyar befektetéseknek, ami pénzügyi válsághoz vezethet.

Mark Almond, a The Guardianben a jelenlegi helyzet történelmi háttérét vázolja fel, összehasonlítva az ötven évvel ezelőtti rádió előtti tüntetést, amikor a kommunista zászlókat vágta szét, a mostanival, amikor az unió zászlaját szaggatják le. A rezsím támogatói mindkét esetben csőcseléket és fasisztákat emlegettek, de ez mindkét esetben a kormány hazugsága volt, amely csak olajat öntött a tűzre. A jelenlegi helyzet tragédiája az, hogy a dogmatikus szabadpiaci modell által okozott gazdasági krízis a demokrácia intézményrendszerét hiteltelenné tette – mondja Mark Almond oxfordi történész.

Bővül a család

Megint gyarapodtunk. Románia és Bulgária jövő év elejétől az Európai Unió tagja lesz, a héten mindkét ország megkapta a várva várt igent az Európai Bizottságtól és Parlamenttől. „Arra a következtetésre jutottunk: mindkét ország abban a helyzetben van, hogy 2007 januárjától magára veheti az uniós tagsággal járó jogokat és kötelezettségeket” – mondotta José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke. Ugyanakkor az Európai Bizottság mindkét ország esetében szorosan nyomon fogja kísérni, hogy valóban teljesítik-e azokat a követelményeket, amelyeket a bizottság felvételt javasoló jelentése előír. Mindkét országnak például jelentős haladást kell felmutatnia a jogrendszer reformjában és a korrupció visszaszorításában. Ha ezt elmulasztanák, akkor bizonyos retorziókban részesülhetnének, például hogy a helyi bírósági döntéseket más országokban nem ismernék el.

A két ország felvételével azonban az Európai Bizottság egy időre el kívánja reteszelni az unió bejárati kapuját, legalábbis addig, amíg egy új alkotmányt nem sikerül tető alá hozni. Barroso például kijelentette, hogy Horvátország csak akkor lehet tag, ha az unió az intézményrendszerében lévő zűrzavart végre meg tudják oldani. Ugyanakkor hivatalnokok siettek megmagyarázni, hogy ez nem valamiféle negatív jelzés Horvátország felé, sokkal inkább az intézményi reformok sürgetése.

E tekintetben a bizottság konkrét lépésre szánta el magát, amikor tíz-tizenkét volt kormányfőből létrehozta az úgynevezett Amato-csoportot, amelynek feladata, hogy Giuliano Amato volt olasz miniszterelnök vezetésével egy olyan alkotmánytervezetet dolgozzon ki, amelyet azután az egyes tagállamok parlamentjei jóváhagynának. A bizottság ugyanis már felhagyott azzal a próbálkozással, hogy egy centralizált unió szükségességéről az európai polgárokat győzze meg. A franciák és a hollandok nemje után a bizottság nem kockáztatja meg még egyszer, hogy a polgárok véleményét saját jövőjüket érintő kérdésekben kikérje.

Ennek ellenére a mindenki által elfogadható alkotmány kidolgozása nem lesz könnyű feladat, mert míg a francia belügyminiszter, Nicolas Sarkozy egy minialkotmány mellett foglalt állást, amely csak a legfontosabb intézményi reformokat tartalmazná, Angela Merkel német kancellár kiállt a német parlament által már elfogadott eredeti alkotmány mellett és ellenzi annak kimazsolázását. Nem kell azonban félnünk attól, hogy Amato „napnyugati bölcsei” nem találják meg a megoldást, ha az európai politikai és gazdasági elit hatalmi ambícióiról van szó.

Kelet népe

Növekvő fejfájást okoz az unió vezetőinek az új tartományokban egyre erőteljesebbé váló elégedetlenség, amely már-már forradalom képét vetíti a televíziót nézők elé. Pedig minden olyan szépen kezdődött. Ott, ahol az uniós tagságról referendumot tartottak, a szavazók túlnyomó többsége támogatólag voksolt. Az exkommunista kormányok a versenypolitikától az élelmiszer-higiéniás szabályokig minden téren igyekeztek megfelelni az uniós előírásoknak. Akik lemaradóknak tündek – mint Szlovákia és Litvánia – hatalmas erőfeszítéseket tettek, hogy az uniós követelményeknek megfeleljenek, külpolitikai téren pedig az új tagországok siettek katonákkal támogatni az unió békefenntartó erőit.

Most viszont – a *The Economist* megítélése szerint – az új tagállamok rossz jelzést adnak az unió további bővítése tekintetében. A csatlakozás körüli mámorból még maradt valami. A gazdasági növekedés az újdonsült tagországokban még lényegesen gyorsabb, mint a régiókban, ami az egy generáción belüli felzárkózás reményével kecsegtet, ám a reformlendület kifogyni látszik és politikai instabilitásnak adja át a helyét. A Cseh Köztársaságban például a legutóbbi választás után lehetetlen stabil kormányt alakítani, Észtországban, Lettországban és Szlovéniában kényes politikai koalíció jött létre, míg Szlovákiában és Lengyelországban jobb- és baloldali populista pártok kerültek uralomra. Egyedül Magyarországnak van szilárd kormánya, amelyet az uniós fősodorba tartozó pártok alkotnak, igaz, Magyarország van talán a legfenyegetőbb gazdasági helyzetben.

A *The Economist* elemzésének megjelenése óta eltelt néhány hét azonban a magyar politikai stabilitást is megkérdőjelezte – különösen azt követően, hogy a miniszterelnök bevallotta: a választások megnyerése érdekében hazudott. Mark Almond oxfordi történész szerint azonban a hazudozás nem csupán a magyar miniszterelnök sajátja, hanem Észtországtól Bulgáriáig az egész posztkommunista elité. Miután nyugat-európai életszínvonalat ígérnek a választóknak, ha rájuk szavaznak, a választások utáni napon a valamikori vasfüggöny mögötti világ népe értesül, hogy a megszorítócsomagok már elkerülhetetlenek. Éppúgy, mint 1989 előtt, amikor nem volt más út, csak a „kommunizmus útja”, most a „nehéz választásokról” szóló retorika ellenére nincs megengedett alternatíva. Sem a washingtoni konszenzus, sem az unió nem enged eltérni a „párt irányvonalától”.

Az 1956-os magyar felkelés annak a rossz közérzetnek volt jelképe, amely a világ szocialista egyharmadát jellemezte abban az időben. A Budapesten ma lejátszódó események hasonlóképpen a szabadpiaci modell válságjeleit mutatják. A helyzet tragédiája, hogy a dogmatikus szabadpiaci elvek követésével együtt járó gazdasági gyötrelmek a demokrácia eszményét lejáratták – így a brit történész. Az alternatívák hiánya azonban a kilátástalanság érzetét erősíti meg a kelet-közép-európai választópolgároknak. Fennmaradhat-e az unió, ha keleti felének számára az uniós tagság a megszorítócsomagok és az életszínvonal-csökkenés végeláthatatlan sorát hozza magával?

Euró: kísértet, amely bejárja Európát?

A lengyeleknek az a terve, hogy a 2010-es euróbevezetésről népszavazást tartsanak, ugyancsak nyugtalanítja az Európai Bizottságot, ám erről csak a funkcionáriusok nem hivatalos véleményéből értesülhet az európai közvélemény. A bizottság attól fél, hogy a népszavazás elutasíthatja az euró bevezetését, és ezzel kockáztathatja Varsó uniós csatlakozáskor aláírt kötelezettségét, hogy az eurót záros határidőn belül bevezeti. Ez a „nem hivatalos” vélemény azt követően szivárgott ki a bizottságtól, miután Lech Kaczynski a múlt hét végén egy spanyol lapnak adott nyilatkozatában az eurót kísérletnek nevezte.

Lengyelország az euró elutasításával ugyanolyan helyzetbe kerülne, mint most Svédország, amelynek ugyancsak kötelezettsége lenne bevezetni az eurót, de azt a választók nemrég egy népszavazáson nagy- arányban elutasították, mégpedig úgy, hogy a kormány, a vezető értelmiség és a napilapok túlnyomó többsége az igen mellett kardoskodott, és a kampányban az igen oldal ötször annyi pénzzel rendelkezett, mint a nem oldal. A „nem”-kampány állami finanszírozása egyébként arra utal, hogy Svédországban még pislákolnak a demokrácia lángjai, hiszen az állami pénzeket megfizették a két tábor között, az igen oldalt viszont a svéd iparosok, közöttük az ismert Wallenberg-csoport látta el bőségesen pénzzel. Mint ismeretes az Egyesült Királyság és Dánia eleve elutasította az euróövezetbe való kötelező belépést.

Hogy az euróból, amely még csak kísérlet, később kísértet lesz-e, amely bejárja Európát, az kérdéses. Kétségtelen, az európai közös pénz gondolatának igen nagy múltja van, már Napóleonnak is voltak efféle tervei, amelyet azután Waterloonál keresztülhúztak. Az európai közös pénz víziója azóta is időről időre felmerült, konkrét bevezetésére azonban csak 1970-ben az úgynevezett Werner-jelentés tett javaslatot. Pierre Werner luxembourgi miniszterelnök, a jelentést író bizottság elnöke azonban már akkor hozzátette, hogy a közös pénz tartósan nem létezhet politikai unió nélkül. Ezt most Paul De Grauwe ismert holland közgazdász, a bizottsági elnök, José Manuel Barroso tanácsadója is megismételte. Egy interjúban azt mondta, hogy ha nem jön létre a politikai unió, akkor a keletkező belső gazdasági és társadalmi feszültségek miatt tíz-húsz éven belül felbomlik az euróövezet. Ugyanakkor politológusok kizártnak tartják, hogy a tagállamok megmaradt önállóságukat is feladva egy szövetségi állam szintjére akarnának lecsúszni, és közben hozzájárulni ahhoz, hogy GDP-jük legalább 10-15 százalékát központosítsák (a jelenlegi egy százalékkal szemben). Ha a két állítás igaz, akkor mire a lengyelek és magyarok képesek lesznek megteremteni az euróövezetbe való belépés feltételeit, már nem lesz hova belépniük.

Lehetetlen küldetés az unió élén

A héten kiszivárgott, hogy az EU sorban következő elnökségét adó Németország három fontos probléma megoldására helyezi majd a hangsúlyt: az európai szociális modell felélesztésére, az energiabiztonság megoldására és az alkotmány 2009-ig történő tető alá hozására.

Ami az európai szociális modellt illeti, arra a kérdésre kívánnak választ adni, hogy miként lehet az országonként egyébként eléggé különböző szociális modell alapvető elemeit, mint például a szociális védőhálót megtartani, miközben Európának Kínával és Indiával kell versenyeznie. Az unió szociális ügyekért felelős biztosa, a cseh Vladimír Spidla, úgy látszik, tudja ezt, mert az uniós munkafeltételekkel kapcsolatban egy zöldkönyvet (vitaanyagot) szándékozik kibocsátani. Az Európai Szakszervezeti Szövetség sürgeti a zöldkönyv nyilvánosságra hozatalát, míg a „big business” inkább késleltetni szeretné – amiből egyébként az is következik, mindketten tudják, mi van a még nem publikált anyagban. Spidlának az a véleménye, hogy a munkakörülmények elbizonytalanodása egy világosan felismerhető tendencia az unióban, és az a munkaerőpiac rugalmasabbá tételére irányuló törekvések eredménye. Úgy gondolja azonban, a bajok gyökere az, hogy az egyes csoportok munkafeltételei eltérők. A munkavállalók egy részének munkafeltételei közé tartozik a szociális biztosítás, míg másoknak nem, így lényegesen alacsonyabb munkabérért vállalhatnak munkát, aláásva a normál munkahelyek stabilitását. A munkaerő-piaci helyzet ilyen felfogása azonban nem más, mint félrevezetés. Az igazság az, hogy a globálisan liberalizált áru- és tőke mozgás mellett a nyugat-európai munkás egyszerűen nem lehet versenyképes az ugyanolyan technológiával (tehát termelékenységgel), de egytizednyi munkabérért dolgozó kelet-európai, vagy egyharmincadért dolgozó kínai vagy indiai munkaerővel szemben. Szabad áru- és tőke mozgás mellett tehát az európai szociális modell összeomlik, ami már folyamatban is van.

A másik hangsúlyos kérdés az energiabiztonság. A helyzet itt még egyszerűbb. Ha az orosz függőséget az unió csökkenteni akarja, akkor választhat a közel-keleti függőség növelése és az atomenergiának adandó nagyobb szerep között. Ez utóbbi lehetőséget a zöldpártok nyomására épp az elnökségben következő Németországban vetették el, sőt a meglévő atomerőművek leszerelését is bejelentették. Kérdés, hogy a fizikusi végzettségű Angela Merkel elő tud-e állni egy eddig nem ismert ötlettel?

Nagyjából ugyanez vonatkozik az alkotmányra is, amely egy szövetségi államot akar létrehozni közös nyelv és megfelelő nagyságú közös költségvetés nélkül. Nem kell túl nagy bátorság annak előrejelzéséhez, hogy még ha a nemzeti parlamenteken keresztül is verik egy közös szöveg elfogadását, a tényleges szövetség nélküli szövetségi állam nem lesz működőképes. Angela Merkel és a német elnökség tehát megvalósíthatatlan célokat tűzött ki, amelyek erőltetése nem egységesíti Európát, hanem a szétesését segíti elő.

Makacs svédek, rugalmas törvények

Mit szándékozik az Európai Bizottság (EB) tenni annak érdekében, hogy Svédországot rávegye – összhangban az uniós csatlakozásból származó kötelezettségeivel –, végül is csatlakozzon az euróövezethez? – tette fel a kérdést Bernd Posselt német uniós honatya Joaquín Almunia-nak, az unió pénzügyeiért és gazdaságpolitikájáért felelős biztosnak az Európai Parlament múlt heti strasbourgi ülésén. Almunia azt válaszolta, hogy nincs kötelező dátum arra nézve, hogy az egyes országoknak mikor kell az euróövezetbe belépni, és így az EB nem is tervezi, hogy jogi lépéseket tesz a belépést elmulasztó országokkal szemben. Brüsszel elméletben az Európai Bíróság elé citálhatná Svédországot, hogy annak ellenére nem csatlakozik az euróövezethez, hogy a szükséges (maastrichti) kritériumokat teljesíti, ezt azonban Almunia sem szükségesnek, sem kívánatosnak nem tartja. Mint ismeretes, Svédország 1995-ben csatlakozott két másik országgal (Finnország, Ausztria) együtt az unióhoz, és akkor a csatlakozási szerződésében kötelező jelleggel vállalta az euróövezethez való csatlakozást. Ezt komolyan is gondolták, ám helyi szokás szerint a svéd állampolgárokat is meg akarták kérdezni a dologról, és a 2003-ban tartott népszavazáson a svédek – a kormányzat belépést szorgalmazó erőteljes propagandája ellenére – azt nagy többséggel elutasították. Bár a népszavazás nem ügydöntő, hanem véleménynyilvánító volt, a svéd kormány – helyi szokás szerint – tiszteletben tartja a népakaratot, és az euróövezethez való csatlakozás kérdését levette a napirendről.

Bernd Posselt, aki egyébként az Európai Parlament néppárti frakciójának tagja, azonban nem nagyon volt meglegedve Almunia válaszával. „Ratifikálták a csatlakozási egyezményt, hogy jönnek akkor ahhoz, népszavazást tartanak, és az arra való hivatkozással nem teljesítik a kötelezettségeiket? Ez a törvények és a szabályok uniója, és a tagállamok nem tehetik meg, hogy figyelmen kívül hagyják a nekik nem tetsző szabályokat” – méltatlankodott a német honatya. A méltatlankodás teljesen érthető, hiszen, ha Németországban is népszavazást tartottak, ők sem adják fel a német márkát, így az euróövezet létre sem jöhetett volna. A németeknél azonban történelmi okok miatt az alkotmány nem teszi lehetővé a népszavazást. A svédeknek jó okuk volt kívül maradni, mert gazdaságuk (az euróövezettől magát eleve távol tartó Egyesült Királysághoz és Dániához hasonlóan) jól teljesít, sokkal jobban, mint az övezeten belüli országok általában. Ez egyébként az euróövezetiek 22-es csapdája: aki kívül marad, az a dinamikusabb gazdasági növekedés miatt viszonylag könnyen teljesíteni tudja a belépési kritériumokat (kivéve persze az új tagállamokat), aki viszont belép, annak a lelassult növekedés mellett problémái lesznek a költségvetési egyenleg követelményeinek betartásával.

Félő azonban, hogy az új tagállamok is követni akarják majd a svéd példát, kevés hajlandóságot mutatva az egyébként kötelezően vállalt euróövezeti belépésre. Az uniós ügyekkel foglalkozó Euobserver internetes újság szerint eddig Lengyelország és Magyarország jelezte, hogy esetleg népszavazást tartanak az euróövezeti belépésről. Magyarország esetében azonban az uniónak nem kell renitens magatartástól tartania. A magyar szocialista párti tisztségviselők még a tavaszi választások előtt kijelentették, hogy az euróövezeti belépést akkor is végrehajtják, ha a népakarat nem tartaná kívánatosnak, vagyis a népakaratot – helyi szokás szerint – nem veszik figyelembe.

A klímaváltozás kufárjai

Változó világban élünk. Ami Csokonai Vitéz Mihálynak csaknem kétszáz évvel ezelőtt a lehetetlenség szimbóluma volt, vagyis, hogy Zsugori uram a levegőt is árendába (haszonbérbe) adja, az a mai Európai Unióban megvalósulni látszik. Erre egy, a héten publikált és az angol pénzügyminisztérium által szponzorált, környezetvédelmi tanulmány hívta fel ismét a figyelmet. A szerzői együttes vezetőjének neve alapján Stern-riportnak is nevezett tanulmány drámai képet fest a klímaváltozás elkerülhetetlen negatív hatásairól, kezdve a gleccserek elolvadása által okozott növekvő árvízveszélytől, a növekvő tengerszint által lakóhelyükről elűzött mintegy kétszázmillió emberen keresztül a jelenleg élő állatfajok negyven százalékának elpusztulásáig. Mindezt a szörnyűséget azonban meg lehetne akadályozni a szén-dioxid-kibocsátás kereskedelmének globális kiterjesztésével. Ez azt jelenti, hogy a kiotói egyezményben az aláíró országok kötelezték magukat a szén-dioxid (és még más, üvegházhatást okozó gázok) kibocsátásának megadott határidőn belüli megfelelő csökkentésére. Ezek után az egyes országok kvótákat osztottak ki az egyes iparágaknak, vállalatoknak, hogy mekkora lehet a maximális szén-dioxid-kibocsátásuk. Ám ezeket a kvótákat nem muszáj betartani, hanem kereskedni lehet velük. Aki úgy gondolja, hogy nem használja ki a kvótáját eladhatja másnak, aki viszont nem tudja, vagy nem akarja a neki kiadott kvótát betartani piaci áron, kvótát vesz magának. A kiotói egyezmény alapján az Európai Unió sietve kiépítette a világ legnagyobb szén-dioxid-kibocsátás kereskedelmi rendszerét, amelynek részeként 2004-ben 107 millió tonna szén-dioxid-kibocsátási engedélyt adtak-vettek, ami 38 százalékos növekedés az előző évhez képest. Mivel a széndioxid-kibocsátás-biznisz a leggyorsabban növekvő piac, melynek London a fő központja, nem csoda, hogy a környezetvédelem kérdése a brit pénzügyminisztérium számára hirtelen igen fontossá vált. A szerzői csoport vezetője Sir Nicholas Stern egyébként korábban 2000–2003 között a Világbank fő közgazdásza és helyettes elnöke volt, ma az Egyesült Királyság kormányának tanácsadója.

A környezeti tendenciákról drámai képet festő, mintegy 600 oldalas tanulmányban egyébként egy szó nem esik az energiatermelésben használatos technológiákról, azok költségeiről és a technológiák várható fejlődéséről. Egyetlen oldalon, egy táblázatban be lehetett volna mutatni az energiaellátásban és -fogyasztásban meghatározó technológiákat, azok termelési költségeit és fajlagos szén-dioxid-kibocsátásukat, majd bemutatni, hogy miként lehet a világ adott fejlődése mellett a kívánt szén-dioxid-kibocsátás korlátozását elérni. Egy ilyen táblázatból a környezetvédők legnagyobb bánatára az derült volna ki, hogy az egyetlen reális megoldás az atomenergia részarányának erőteljes növelése, ugyanis az összes egyéb energiaforrás vagy korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre, vagy olyan drága, hogy alkalmazása nem teszi lehetővé a jelenlegi életmód fenntartását. A tanulmány azonban nyilvánvalóan nem akart konfrontálódni a környezetvédőkkel, a környezet pusztulása is csak annyiban volt érdekes számukra, amennyiben a vele való ijesztgetéssel meg lehet teremteni a szén-dioxid-kibocsátás globális piacát és időjárás-alapú indexszálással működő biztosítást lehet kínálni a farmereknek és önkormányzatoknak.

A jelen lévő, illetve közelgő környezeti katasztrófa üzleti célú kihasználása terén kétségtelenül innovatív képességet felmutató tanulmányt José Manuel Barraso, az Európai Bizottság elnöke melegen üdvözölte, mondván, „az Európai Unió továbbra is a klímaváltozás elleni harc éllovasa kíván lenni”.

Az ítélet

Szaddám Huszeint végül is halálra ítélték, ami kevesek számára hozott meglepetést: lakoljon a lator! Szaddámot, bár számos más bűn is terheli, egy 1982-es, emberiség ellen elkövetett bűntett miatt ítélték el, amikor is egy ellene irányuló sikertelen merénylet után egy kisváros 148 lakosát kínozták meg és végezték ki. Ám a rómaiak nemhiába ábrázolták Justitiát, az igazság istennőjét bekötött szemmel (hogy ne lássa, mit tesznek a nevében) és félrebillent mérleggel. Ugyanazt a latrot, az emberiség ellen elkövetett vétkei után, amikor érdekeik úgy kívánták, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság hathatósan támogatta az Irán elleni háborújában, amelynek becslések szerint egymillió halottja volt, tízezerszer több, mint amiért most a halálos ítéletet kimondták. Az emberiség ellen elkövetett bűnök, mint tudjuk, sohasem évülnek el, ám az „emberiség” körébe csak a kiválasztottak tartoznak. Nem tartoznak közéjük például az örmények, akiket az első világháború után mészároltak le, nem tartoznak közéjük a japánok, akikre atombombát dobtak, és nem tartoznak közéjük a magyarok sem, akiket tízezzel ölték meg a második világháború után a Délvidéken, és akiknek egyetlen bűnük a nemzeti-ségük volt. Nem tartoznak az emberiséghez azok az iraki tízezrek sem, akik az amerikai invázió áldozatai lettek.

Nyugat-Európa most kicsit fintorog a tárgyaláson és az ítéleten. A tárgyalást a legtárgyilagosabb szemlélő sem mondhatja elfogulatlanak, hiszen egy megszállt ország bábkormánya alatt történt, ráadásul az első bírót, akit túlságosan Szaddám-barátnak tartottak, lemondásra kényszerítették, Szaddám négy védője merénylet áldozata lett, a tanúk személyét nem fedték fel és az állítások igazolására semmiféle szembesítés nem történt. A halálbüntetés is kissé kínos, hiszen errefelé az nem szokás.

Ha Justitia szeméről lehullana a fátyol és mindenkit azonos mércével mérne, akkor a történelem-könyvekben nem nagy uralkodókról tanulnánk, mint az alsó és felső Egyiptomot (nyilván békés tárgyalások útján) egyesítő Menész, a hellén birodalmat megteremtő Nagy Sándor, vagy az Európát egyesítő Nagy Károly, hanem latrokról, akik még saját népüket sem kímélték.

Senki sem vonhatja kétségbe egy nép jogát, hogy saját vezetőiről ítélkezzék, ám a Szaddám elleni ítélet a külső hatalom ítélete a legyőzött ország vezetője felett. Ez azonban mindig is így volt, már a rómaiak is megtanulhatták Brennustól: Vae victis – Jaj a legyőzötteknek!

Az olaj – fegyver!

A lengyelek már megint ellenálltak az uniós törekvéseknek, amikor a Coreperben (Comité des Représentants Permanents – Állandó Képviselők Tanácsa, az uniós csúcstalálkozó döntéseit előkészítő brüsszeli testület) kijelentették, hogy nem fogadják el az Oroszországgal kötendő új stratégiai együttműködésre vonatkozó uniós álláspontot. Mint ismeretes, az Európai Unióban külügyi kérdésekben a döntések meghozatalához, szerződések megkötéséhez egyhangú szavazás szükséges, így akár egy ország is megakadályozhatja azokat. Varsónak jó oka van a vétó alkalmazására, mert Oroszország bojkottálja a lengyel élelmiszer-ipari termékek importját, ami Varsónak évi 400 millió dolláros exportkiesést okoz. Varsó több alkalommal fordult már Brüsszelhez segítségért, ám ott egyik intézménytől a másikig tolták az ügyet, és bár Peter Mandelson kereskedelmi biztos az elmúlt áprilisban személyesen jelentette ki Lengyelország brüsszeli nagykövetének, hogy közbe fog avatkozni, később mosta a kezét, mondván, „ez egy kétoldalú ügy”. Most az unió soros elnöke, a finn miniszterelnök, Matti Vanhanen utazott Varsóba, hogy valamilyen kompromisszumot csikarjon ki a lengyel vezetőktől, és ezzel megmentse a november 24-re tervezett EU–Oroszország csúcstalálkozót. A vita azonban nem a lengyel élelmiszerexportról szól, az csak egy adok-kapok játék része, hanem Európa és ezen belül Lengyelország energiaellátásáról és annak biztonságáról. A lengyel–orosz kapcsolat elsősorban azért mérgesedett el, mert az oroszok Lengyelország megkerülésével, a Balti-tenger alján átmenő vezetéken keresztül kívánják biztosítani nyugati energiaszállításaikat, ami azt jelenti, hogy Varsó nem ellenőrizheti a nyugatra irányuló olajszállításokat, és így az egyoldalú orosz lépésekkel szemben növekszik a kiszolgáltatottsága.

Az, hogy az oroszok energiakészleteiket és energiaexportjukat nagyhatalmi státusuk helyreállítására kívánják felhasználni, egyre nyilvánvalóbb, de az vesse rájuk az első követ, aki ezt másképp tenné. Most nagy port kavart, hogy Putyin megakadályozta, hogy a Shell olajtársaság felvásárolja a Szahalin-félszigeten lévő olajmezőket. De az Egyesült Államok és az Európai Unió sem engedi meg sem az oroszoknak, sem a kínaiaknak, hogy stratégiai jelentőségű nagyvállalatokat vásároljanak fel. Legutóbb például megakadályozták, hogy orosz cégek megszerezzék az Arcelor, a világ legnagyobb acélgyártó társasága feletti ellenőrzést.

Az energiaellátás, az olaj, a gáz, de minden stratégiai iparág birtoklása tehát fegyver, amellyel nemzeti vagy nagyhatalmi érdekeket kívánnak érvényesíteni, és ez mindegyik nagy vagy nagyobb hatalomra érvényes. A lengyel példa azonban azt is bizonyítja, hogy a vétó is lehet fegyver a nemzeti érdekek védelmében – feltéve, ha egy ország kész harcolni érte.

Sötétség Brüsszelben

November 23-án tárgyalta az Európai Bizottság az Európai Unió Közlekedési, Távközlési és Energia Tanácsa energiahatékonysággal és a megújuló energiaforrásokkal foglalkozó akciótervét. A holland delegáció kérésére napirendre tűzték a november 4-i, Nyugat-Európa egyes körzeteit sújtó áramkimaradás ügyét is. Épp ennek tárgyalásakor ismét áramkimaradás volt, és a miniszterek vagy húsz percig sötétben voltak. Kérdés azonban, hogy a lámpafény elég-e ahhoz, hogy az energetikai problémákat az európai politikusok a realitásoknak megfelelően világosan lássák. Az elmúlt tíz évben a huszonöt tagú unió energiafogyasztása évi 1,3 százalékkal növekedett, ha ez a tendencia folytatódik, akkor egy negyedszázad múltán a jelenleginél 30-40 százalékkal több energiára lesz szükség. Ezért az unió vezetői igen nagy hangsúlyt helyeznek az energiahatékonyság növelésére, az akcióterv hetvenöt prioritást nevez meg, ezek között szerepel az energia-előállító berendezések hatékonyságának növelése, az épületek hőszigetelése, a közlekedés és szállítás energiaigényének csökkentése és hasonló más intézkedések. A bizottság az akciótervtől azt reméli, hogy az 2020-ig mintegy hússzázalékos energiamegtakarítást eredményez.

Az elmúlt tíz évben az unió huszonöt országára vonatkoztatva egyszázalékos GDP-növekedés 0,6 százalék energianövekedéssel járt együtt, a jövőben aligha lehet olyan szerkezeti vagy technológiai változás, amely ezt az arányt lényegesen javítaná. Ez azt jelenti, hogy az elképzelt évi 2-2,5 százalékos gazdasági növekedés mellett a jelenlegi energiafogyasztási tendenciák fennmaradása várható, vagyis huszonöt év távlatában az energiaigények 35-40 százalékkal fognak növekedni, amelynek kielégítésére aligha lesz elegendő a megújuló energiaforrások adta lehetőség, amely legfeljebb a fogyasztás tíz százalékának fedezésére lesz elég. Fulvio Conti, az olasz Enel, a világ harmadik legnagyobb energetikai cégének vezetője erre figyelmeztetett, amikor nemrégiben azt mondta, hogy Európának figyelembe kell vennie a realitásokat, és számolnia kell azzal, hogy az atomenergia legalábbis középtávon (vagyis a következő évtizedekben) jelentős szerepet fog játszani.

A realitásokon való elgondolkodásra annál is inkább szüksége lenne Brüsszelnek, mert korábban vállalt kötelezettségeit sem tudja teljesíteni. Így például az unió Kiotóban vállalta, hogy üvegházhatást kiváltó gázkibocsátását 2010-ig öt százalékkal az 1990. évi szint alá csökkenti. Az egyezmény kidolgozása óta eltelt kilenc évben az unió azonban csak a gazdasági ciklus lefelé menő ágán ért el eredményeket, amint a gazdaság fellendült, a kibocsátás újból növekedett és jelenleg ugyanazon a szinten van, mint 1990-ben, tehát a vállalt kibocsátáscsökkentés egyáltalán nem következett be, és kérdéses, hogy e tendencia a jövőben változni fog-e.

Mérgezett viszony

Bár a brit rendőrség még semmiben sem biztos, azon kívül, hogy Alekszandr Litvinyenko a polónium 210-es izotóp áldozata lett, az újságok szinte biztosra veszik, hogy a volt orosz kém halála mögött a Kremlt kell keresni. E nézet különösen megerősödött azóta, hogy a Moszkva és London között közlekedő repülőgépeken sugárzás nyomait fedezték fel. A polóniumot, amelynek 210-es izotópja halált okozhat, még Marie Curie és férje, Pierre Curie fedezte fel 1898-ban. Nevét azért kapta Marie Curie hazájáról, mert Lengyelország abban az időben még orosz, osztrák és porosz uralom alatt állt, és a kiváló tudós így akarta szülőföldje szomorú sorsára a figyelmet felhívni. A polónium 210-es izotópja erős alfa-sugárzást bocsát ki, és nagymértékben roncsolja a szöveteket, emiatt mint mérgező kiváló. Ez egyébként az egyetlen izotóp, amelyet engedély nélkül lehet vásárolni, de nem ez a legolcsóbb módja a gyilkosságnak. A Scotland Yard most minden olyan helyet megvizsgál, ahol november elsején – a mérgezés feltételezett napján – Litvinyenko megfordult, és már találtak is nyomokat egy szusi-étteremben a Piccadilly Circuson és a Grosvenor téri Millennium hotelben. Ám nemcsak ott, hanem Borisz Berezovszkij londoni irodájában is, akinek a volt orosz kém Litvinyenko az utóbbi időben barátja és alkalmazottja volt. Mint ismeretes, Berezovszkij egyike volt azoknak az oligarcháknak, akik Jelcin elnöksége idején és a most szintén mérgezési tünetekkel kezelt Jegor Gajdar valamikori miniszterelnök segítségével szétlopták Oroszország nemzeti vagyonát, majd elmenekültek az országból.

Miután Nyugaton meg vannak győződve arról, hogy a mérgezés szála a Kremlhez vezetnek, a polónium-210 nemcsak Litvinyenkót, de az Oroszországgal való viszonyt is mérgezi. Litvinyenko halálesete, azonban csak inkább fokozza azt a nemtetszést, amit Moszkva Putyin alatti felemelkedése vált ki a Nyugatból. Mint Quentin Peel írja a Financial Times december elseji számában, amikor Vlagyimir Putyin hét évvel ezelőtt hatalomra került, az ország kasszája üres volt, az olajárak a padlón voltak, és az orosz hadsereg – az afganisztáni vereség után – egy keserves háborút vívott Csecsenföldön. Az ország vagyonát néhány szupergazdag oligarcha tartotta kézben. Ekkor az Egyesült Államok megkérdőjelezhetetlen superhatalom volt, és a NATO egészen Oroszország határáig terjeszkedett. Mára a helyzet megfordult. Az Egyesült Államok hatalmát kérdőjelezi meg Irakban, a NATO nem bír Afganisztánnal, az amerikaiak elnöke béna kacsa, Tony Blair és Jacques Chirac hamarosan távozik, az olajárak az égben vannak. Putyin kiemelte Oroszországot a nemzeti vagyon széthordó oligarchák markából, és a nemzetközi szintén egyre erőteljesebben kezdi érvényesíteni az az ország érdekeit. A Nyugat számára ez az igazi mérgező, nem a polónium-210.

A sivatagi homok csípi az amerikaiak szemét

Három és fél évvel ezelőtt indították az amerikaiak az iraki offenzívát, és akkor minden olyan egyszerűnek látszott. A háborús koalíció „A” tervben felvázolt elképzelései szerint az amerikai csapatok érkezésével az iraki rezsim összeomlik, és a lakosság kitörő örömmel fogadja az amerikai csapatokat. Mint tudjuk, ebből semmi sem lett, és akkor lépett életbe a „B” terv, amely kissé elhúzódozó harcokat helyezett kilátásba. Emlékezzünk vissza: George W. Bush és legjobb barátja, Tony Blair a háborút az ENSZ jóváhagyása nélkül, arra a megalapozatlan és később valótlannak is bizonyult „jelentésre” hivatkozva indította el, hogy Iraknak 45 percen belül bevethető tömegpusztító fegyverei vannak. Azóta tisztázódott, hogy a háború az Izrael-barát nyomásgyakorló csoportok hatására robbant ki, és hogy Amerikának magának igen kevés érdeke fűződött ehhez az akcióhoz.

Azóta három és fél év telt el. A három hónaposra tervezett háborúból mára olyan konfliktus kerekedett, amelyben havonta 3000 iraki állampolgárt ölnek meg, az Egyesült Államok pedig eddig közel háromezer emberét vesztette el, nem beszélve a több százezerre becsült iraki embervesztéséről.

Most a két vezető amerikai párt egyesült erővel próbálja kihúzni Amerika iraki homokba süllyedt szekerét. James Baker a Bush család régi bizalmasa és Lee Hamilton indianai képviselő vezetésével öt demokrata és öt republikánus honatya ült össze, hogy kiutat találjon Amerika számára. Az iraki tanulmányi csoportnak nevezett együttes a héten hozta nyilvánosságra jelentését, amelyben az iraki helyzetet súlyosnak és romló tendenciájúnak minősítik. Baker és Hamilton kiemelték: „...ha a jelenlegi tendenciák folytatódnak, a lehetséges következmények igen súlyosak”. A jelentés a katonai akciók helyett elsősorban diplomáciai megoldásokat ajánl, beleértve az Iránnal és Szíriával való közvetlen tárgyalásokat, és felveti az iraki háborúnak az izraeli–arab konfliktussal való összefüggését is, amelynek Amerika közvetlen részvételével történő megoldását a helyzet rendezése elengedhetetlen feltételének tekinti. George Bush és háborús társa, Tony Blair most egy közös sajtóértekezleten reagáltak a jelentésre, fontosnak minősítve azt, de ugyanakkor elutasítva annak leglényegesebb mondanivalóját: a záros határidőn belüli csapatkivonást és az Irakkal és Szíriával való közvetlen tárgyalásokat. Lassan pedig észre kell venniük, hogy a közvélemény egyre inkább ellenzi azt a politikát, amely a „demokrácia” helyett végeláthatatlan és terjedő nyugtalanságot hozott létre a Közel-Keleten anélkül, hogy ezáltal Izrael biztonsága növekedett volna.

Újrarágott alkotmánygitt

Az európai alkotmány ügye megint az unió legfelsőbb döntéshozói elé került, első alkalommal azóta, hogy azt 18 hónappal ezelőtt két országban is elutasították. A soros elnökséget adó Finnország miniszterelnöke, Matti Vanhanen tájékoztatta kollégáit az egyes tagállamok alkotmányról kialakított felfogásáról, amely jelenleg lebegő állapotban van, lévén, hogy a legtöbb ország jóváhagyta, de az uniót alapító, jelentős országokban (Franciaország, Hollandia) népszavazáson utasították el. Vanhanen szerint a tagállamok a szöveg módosítását kívánják, de nem akarják az egészet elutasítani. A bizottsági elnök, Barroso támogatásáról biztosította a következő soros elnökséget adó Németország miniszterelnökét, Angela Merkelt abban a szándékában, hogy a német elnökség az alkotmány kérdését megint napirendre tűzze.

Az alkotmánnyal az európai gazdasági és politikai elit lényegében egy olyan föderatív államot kíván létrehozni, amelyben a nemzetállamok önállósága a gyakorlatban megszűnik, mert az uniós törvények a nemzeti törvényeket majd minden területen felülírják. Ugyanakkor az unió nemzeteinek nem lesz lehetőségük arra, hogy vezetőiket (valamely program alapján) maguk válasszák, és nem lesz olyan közös költségvetés sem, amely biztosíthatná azt az erőforrás-átcsoportosítást, amelyet egy szövetségi állam megkíván. Ez utóbbival kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az unió költségvetése a tagállamok GDP-jének egy százaléka körül van, és a tagállamok nem is kívánnak többet befizetni, míg például a német szövetségi államban a központi költségvetés a GDP 12 százaléka. Az unió tehát egy nagyságrenddel kisebb forrásból próbál egy szövetségi államot működtetni, ami nem lehetséges. Neves közgazdasági szakértők egyaránt arra figyelmeztetnek, hogy ez a helyzet az unió, legalábbis a monetáris unió felbomlásához vezethet, mert nem tudja kezelni az egyes tagállamokat eltérően érintő külső hatásokat.

Az alkotmány francia elutasítása azért következett be, mert az nemcsak a nemzetállami jogok jelentős megnyirbálását, de a neoliberális gazdaságpolitika becikkelyezését is jelentette volna. Hollandiában a bevándorlási politikával való elégedetlenség volt a legerőteljesebb tényező az alkotmány elutasításában.

Bár az alkotmány bevezetőjében azt mondja, hogy az alkotmány „Európa polgárainak és államainak közös jövőjük építésére irányuló akaratától vezérelve” jön létre, Európa népeit vezető politikusi soha nem kérdezték meg, milyen Európában is akarnak élni. Az egyetlen ismert ilyen jellegű (egyébként magyar) felmérés azt mutatta, hogy a megkérdezett polgárok túlnyomó többsége a nemzetállamok szövetsége mellett áll ki a föderális állammal szemben. Most az európai politikai elit azon töri a fejét, hogyan lehetne mégis egy szövetségi államot Európa nemzeteire rákényszeríteni, anélkül, hogy az európaiakat erről megkérdeznék.

189

2006. december 30. (9. oldal)

Párizs befogadóbb Londonnál

Egy tanulmány szerint kirekesztik a muzlim bevándorlókat

A Rasszizmust és Idegengyűlöletet Figyelő Európai Központ (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia – EUMC) minap nyilvánosságra hozott legújabb tanulmánya megállapítja, hogy a rasszista eredetű bűncselekmények továbbra is folyamatos problémát jelentenek az unió 25 tagországában. A tanulmány öt területen: a foglalkoztatás, az oktatás, a lakásellátás, a rasszista eredetű erőszakos cselekmények és a rasszista diszkrimináció elleni jogi szabályozás területén elemzi a 2005. évi fejleményeket. A vizsgált csoportok a roma, a muzlim és a zsidó kisebbségek, valamint általában a bevándorlók és menedékkérők csoportja, amely főleg muzlimokból áll. A tanulmány, mivel e területeken rendszeres statisztikai felmérés nem áll rendelkezésre, illetve ami van, az országoként ugyancsak eltérő, főként a rasszista megnyilvánulások figyelésére szakosodott civil szervezetek adataira épít. Ezen civil szervezetek aktivitása azonban országoként ugyancsak különböző. Ennek következtében 2005-ben az Egyesült Királyságból 57 000, míg a közel azonos lélekszámú és azonos arányú bevándorló populációval rendelkező Franciaországból csupán 1000 rasszista indítékra visszavezethető erőszakos cselekményt jelentettek.

A tanulmány szerint a munkanélküliség a bevándorló csoportok és a kisebbségek esetében sokkal magasabb, mint az átlag. A legtöbb országban azonban a munkanélkülieket nem tartják nyilván etnikai származásuk szerint, kivételt képez az Egyesült Királyság, ahonnan az átlagosnál árnyaltabb képet kapunk. Eszerint az indiaiak és a kínaiak körében a munkanélküliség a fehérek átlagának felel meg, míg a pakisztániak, a bangladesiek és a fekete-afrikaiak körében ez az arány háromszoros.

A lakásellátás terén – statisztikai adatok hiányában egyedi esetekből következtetve – a tanulmány megállapítja, hogy Nyugat-Európában a bevándorlók lakáskörülményei sokkal rosszabbak az átlagnál, és az idegen nevének megkülönböztetést szenvednek el, ha lakást akarnak bérelni. Az unió keleti felében a roma lakosság lakáskörülményei igen kedvezőtlenek.

Az oktatás területén a diszkrimináció főleg az egyes iskolatípusok közötti megoszlásban található. A kisebbségi csoportok túlerepresentáltak a speciális általános és középiskolákban. Például Németországban a bevándorlók zöme technikumokba (Hauptschule), míg a németek gimnáziumba járnak. Spanyolországban a roma és bevándorló gyermekek zöme az államilag fenntartott iskolákba koncentrálódik, a cseheknel a roma gyermekek fele speciális iskolákba jár.

A tanulmány szerint a sokoldalú megkülönböztetés elidegeníti a muzlim bevándorlókat, és ez az oka azoknak az incidenseknek (például a londoni és a madridi robbantások, a párizsi zavargások), amelyeknek az elmúlt években voltunk tanúi.

A Rasszizmust és Idegengyűlöletet Figyelő Európai Központ tanulmánya azonban csak egyik oldala a történetnek, a másikat Bernard Lewis amerikai történész mondja el nekünk, aki szerint Európa a század végére az iszlám által dominált kontinens lesz. „Ez egy hosszú folyamat, de a végkifejlet, az biztos” – mondta a neves Közel-Kelet-szakértő nemrég a Die Weltnek adott interjújában.

2007

190

2007. január 6. (10. oldal)

Modern kori aranylázban égnek az unió szegényei

Robbanásszerű bővítésével az eddig 370 milliós, gazdag Európai Unió az elmúlt három évben 100 millió szegény lakossal bővült. Az egy főre jutó jövedelmet tekintve – vásárlóerő-paritáson – a kibővített unió nyugati és keleti fele között két-háromszoros az eltérés, a munkabéreknél azonban ez az arány durván tízszeres. Nem lehet tehát különösképpen csodálkozni azon, hogy a viszonylag fiatal lakossággal és jelentős munkanélküliséggel rendelkező közép-európai országokból egyfajta modern aranylázként megindult a roham a sokkal jobban fizetett nyugat-európai munkahelyek felé.

Számszerűleg a legtöbb kivándorlót Lengyelország adja, de becslések szerint Olaszországban és Spanyolországban legálisan vagy illegálisan már legalább kétmillió román tartózkodik, akik nem várták be, amíg országuk az unió egyre népesebbé váló családjának tagja lesz.

A lengyel kivándorlók fő célja – történelmi hagyományok nyomán – Nagy-Britannia és Írország. A múlt évben egyedül Írországba kilencvenezer bevándorló érkezett, másfélszer annyi, mint az előző évben. Nagy-Britannia 2005-ben az új tagországokból négyszázezer bevándorlót fogadott be, ami kétszerese a megelőző évinek, és a brit kormány egy tanulmánya szerint az unió keleti feléből érkezők száma a múlt évben hatszázezerre volt tehető, az exodus tehát gyorsuló ütemet mutat.

A munkaerő szabad áramlása az unió négy alapszabadsága (a termékek, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő) közé tartozik, mert az unió szabadpiaci ideológiája szerint az ezáltal megvalósuló egységes piac erőteljesebb gazdasági növekedést és végső soron mindenkinek nagyobb jövedelmet fog eredményezni. Ebből azonban egyelőre nem sokat látni. Míg az egyik oldalon a bevándorlás lenyomja a munkabéreket, a másik oldalon a képzett munkaerő elvándorlása okoz problémát. Lengyelországban például már egy kórház is be kellett zárni, mert orvosainak többsége nyugatra vándorolt. A kivándorlás hatására jellemző, hogy a Wroclaw és London között közlekedő Ryanair-járatokon – a jegyek iránti eltérő kereslet miatt – a visszaút az odaútnak átlag egynegyedébe kerül. A tömeges kivándorlás fékezése, illetve a kivándoroltak visszacsábítása érdekében Wroclaw polgármestere nemrégiben Wroc Loves You (Wroclaw szeret téged) főcímmel hirdetést tett közzé az angol lapokban, egyelőre nem sok eredménnyel.

London most – Románia és Bulgária csatlakozása után – a keleti bevándorlás korlátozásán töri a fejét, ami a többi nyugat-európai országokat is hasonló intézkedések bevezetésére csábíthat. E korlátozások azonban csak ideiglenesek, néhány évre szólók lehetnek. Mivel néhány év alatt a munkabérekben meglévő különbségek nem fognak lényegesen változni (ahhoz jó esetben is évtizedek kellenek), nagyon valószínű, hogy a nyugatra irányuló vándorlás a következő hosszabb időszak állandó jellemzője lesz, továbbra is lefelé szorítva a reálbéreket nyugaton és munkaerőhiányt okozva egyes fontos szakmákban keleten. Az még kérdéses, hogy mindez miként fog az unió felvirágzásához vezetni, de – ahogy Cézár mondta annak idején – a kocka el van vetve, az eredményeket pedig majd meglátjuk.

Meleg világ

Január első napjaiban az Európai Parlament környékén virágba borultak a fák, a hőmérséklet ugyanis elérte az egyébként kora áprilisban szokásos 14-15 fokot. Lehet, ez is befolyásolta azt a vitát, amelyet a parlament illetékes bizottsága az energiakérdésről folytatott. Végül az Európai Bizottsággal egy új ipari forradalmat hirdetett meg, amelynek során 2020-ra az EU energiaellátásának húsz százalékát a megújítható energiaforrások tennék ki, és az energiahatékonyság ugyancsak húsz százalékkal nőne. A bizottság az alacsony szén-dioxid-kibocsátással járó és általában az energiahatékonyságot növelő és a megújítható energiaforrásokat előtérbe helyező technológiák kifejlesztése érdekében ötven százalékkal növelné e kutatásokra fordítható kereteket.

Az energetika nemcsak a fák virágba borulása, vagy az orosz szállítások bizonytalansága miatt lett fontos kérdés, hanem azért is, mert egyre meggyőzőbb tapasztalatok jelzik a globális felmelegedés előrehaladott folyamatát. Az Európai Bizottság megítélése szerint a jelenlegi energiafelhasználási szerkezetben 2100-ig a világ átlaghőmérséklete öt fokkal emelkedne és a Földközi-tenger szintje egy méterrel növekedne, átrajzolva Európa határvonalát. Ugyanakkor az Európai Bizottság akcióterve kevés kézzelfogható, konkrét ajánlatot tesz. A javasolt intézkedések között első helyre a belső energetikai piacok liberalizálását és a versenyt helyezi, és az utolsók között, félve említi meg, hogy elemezni kellene a nukleáris energia helyzetét Európában. Hiába ellenzi ugyanis az Eurobarométer legújabb felmérése szerint az európai közvélemény 37 százaléka a nukleáris energiát (a támogatók aránya húsz, a semlegeseké harminchat százalék), a tudomány mai állása szerint a szén-dioxid-emisszió csökkentésére és az olaj- és földgázfüggőség mérséklésére nincs más gazdaságos megoldás. A nukleáris energiatermelés nemcsak a legolcsóbb, de szén-dioxid-kibocsátása mindössze 15 kg megawattóránként, míg a szénerőműveknél ez a mutató 800 kg, az olaj- és földgázerőműveknél pedig 4–500 kg. Igaz, a megújítható energiaforrások szén-dioxid-kibocsátása csekély, sajnos azonban egyrészt korlátozottan állnak rendelkezésre, másrészt drágák.

Mindezek fényében a szén-dioxid-kibocsátás korlátozásának komolysága megkérdőjelezhető. Az EU vezetőinek elkötelezett beszédei ellenére a gyakorlatban semmi sem történik, hiszen mindaz, amit tenni kellene, ellentmond az uniót vezérlő szabadpiaci elveknek. Ezt bizonyítja, hogy bár az Európai Unió a kiotói egyezményben vállalta, hogy 2010-ig nyolc százalékkal csökkenti (1990-hez képest) szén-dioxid-kibocsátását, a legutolsó adatok szerint a kibocsátás az utóbbi években növekvő tendenciájú. Így nincs más lehetőségünk, mint felkészülni egy meleg korszakra.

A román ajándék

Rossszul kezdődött az elmúlt hét az európai parlamenti csoportok számára. A szocialisták minden erőfeszítése ellenére a szélsőjobboldalnak „Identitás, tradíció, szuverenitás” névvel sikerült egy parlamenti frakciót létrehoznia, ami nemcsak azzal jár, hogy ezután – mint ahogy Stephen Castle írta a londoni Independentben – a holokausztagadók, a cigánygyűlölők, az antiszemiták és az idegengyűlölők is pozíciókat kapnak az Európai Parlamentben, de a pénzeket is újraosztják, és kevesebb jut a korábban már meglévő parlamenti csoportoknak. A frakció létrehozását mindenekelőtt Románia uniós csatlakozása tette lehetővé, amely Funar Nagy-Románia Pártjának öt képviselőjével járult hozzá a csoport megalakításához, ezért írta Ian Traynor a The Guardianben, hogy ez Románia első ajándéka az Európai Unió számára. Egyébként a csoportban olyan ismert személyiségek vannak, mint Jean-Marie Le Pen és a lánya, Marine, illetve Alessandra Mussolini, a Duce unokája. Martin Schulz, a szocialista frakció vezetője azzal érvelt a csoport létrehozása ellen, hogy az nem képvisel egy közös politikai platformot, de ha már megalakult, akkor akadályozzák meg, hogy megkapják azokat a parlamenti pozíciókat, amelyek egyébként a szabályok szerint mint csoportot megilletnék őket. Graham Watson, a liberális frakció vezetője pedig azt vetette fel, hogy az Európai Parlamentben túl könnyű egy csoportot létrehozni, mivel pusztán húsz képviselő kell hozzá hat különböző országból (az új szélsőjobboldali csoport épphogy teljesíti e követelményt), tehát a szükséges minimális képviselőszámot fel kell emelni. A szocialisták azt javasolják, hogy a csoportformálás új minimuma nyolc országból származó negyven képviselő legyen. E javaslat elfogadása esetén azonban nemcsak a szélsőjobb csoport szűnne meg, hanem az euroszeptikusok csoportja is, a zöldek, az egyesült baloldal és a gaulle-isták pedig a létezés határára kerülnének, biztos pozíciója csak a szocialistáknak, a néppártiaknak és a liberálisoknak lenne.

De még ha sikerülne is megakadályozni a szélsőjobboldali frakció létrejöttét, az okokat, amelyek miatt a szélsőjobb egyre nagyobb teret nyer Európában, aligha lehet megszüntetni. A nagy frakciók ugyanis sem a baloldali, sem a jobboldali értékeket nem képviselik, hanem liberálisok, holott a liberális ideológia támogatottsága Európában nem több, mint öt vagy tíz százalék. A nagy frakciók érzéketlenségét az európai néplélek iránt a franciák és a hollandok által elutasított alkotmány is bizonyítja, amelyben a szocialisták benne hagyták a neoliberais gazdaságpolitikát becikkelyező, antiszociális harmadik fejezetet, a kereszténydemokraták viszont nem erőltették bele a keresztény gyökerekre való utalást, holott, ha valami közös Európa számos nyelvet és kultúrát képviselő népeiben, az a keresztény tradíció.

A szélsőjobb nemzeti érdekeket és szuverenitást, a keresztény értékrendet hangsúlyozó és a további bevándorlást elutasító, a már bevándoroltak integrálódását követelő politikája egyébként egyre nagyobb tömegek számára lehet vonzó, ugyanis a megtévesztő elnevezésükkel szemben alapvetően liberális ideológiát és neoliberális gazdaságpolitikát képviselő nagy pártok sem a növekvő jövedelemegyenlőtlenségből, sem a drámai demográfiai helyzetből, sem pedig a bevándorlásból fakadó problémákat nem képesek megoldani.

A bővítés gátja

Angela Merkel, az unió soros elnökségét adó Németország kancellárja határozott figyelmeztetést intézett a tagországok kormányaihoz, jelezve, amennyiben nem tudnak megegyezni az alkotmány kérdésében, úgy a további bővítésről nem lehet szó. Eddig tizennyolc tagállam ratifikálta az alkotmányt (köztük Magyarország is), és közülük kettő: Spanyolország és Luxemburg népszavazással, ami igen nagy szó. Sajnos azonban a francia és a holland kormány elkövette azt a hibát, hogy megkérddezte a lakosságot, és az jelentős többséggel nemet mondott.

E héten a tizennyolcak összejöttek Madridban, hogy megbeszéljék, a többieket hogyan lehetne rávenni az alkotmány elfogadására. Ezt követte volna egy luxembourgi értekezlet, ahová már a franciákat és a hollandokat is meg kívánták hívni, hogy pontosan mondják meg, mi is a bajuk az alkotmánnyal, de végül az érintett két ország vonakodása miatt ezt az összejövetelt lemondták. Bajban is lett volna mind a francia, mind a holland kormány, ha e kérdésre válaszolniuk kellett volna, hiszen a népszavazásnál mindkét ország kormánya, a jobb- és baloldali főáramlatú pártokkal egyetemben, az alkotmány elfogadására biztatta a lakosságot. A franciáknál még csak sejteni lehet, hogy mi vezetett az alkotmány elutasításához, a hollandoknál azonban nem ilyen világos a kép. A francia népszavazáson átment volna, ha a szocialisták ténylegesen baloldali része nem kampányol ellene, mégpedig azért, mert az alkotmány harmadik része a neoliberális gazdaságpolitikát kívánta az alaptörvény rangjára emelni. Ezt a bizonyos harmadik részt, amelyet korábbi egyezményekből ollóztak össze, az alkotmányt kidolgozó konvent sohasem tárgyalta meg (a vita tárgya csak az alkotmány első része volt, a másodikat, az alapjogi chartát is csak úgy csapták hozzá), és szó szerint ellentmond az első résznek, amennyiben szabad piacgazdaságról beszél, míg a konventen megvitatott első rész a szociális piacgazdaság mellett foglal állást.

Aki kicsit is járatos a közgazdaságtanban, az tudja, hogy a kettő egymásnak az ellentéte. A szociális piacgazdaság az, ami Nyugat-Európa volt, amíg a neoliberális gazdaságpolitika nem vált uralkodóvá. A szabad piacgazdaság pedig nem más, mint a második világháború után kiépített szociális biztonság felszámolása – elbocsátásokkal, munkanélküliséggel, létbizonytalansággal. A trehány munkának most meg kell fizetni az árát, mert aligha hihető, hogy ezt az alkotmányt népszavazáson jóvá lehetne hagyni a franciákkal, a hollandokkal vagy az angolokkal, de a lengyelekben és a csehekben sem lehetünk biztosak. Nemsokára ötvenedik évfordulója lesz az Európai Unió létrejöttéhez vezető római szerződésnek, ez alkalmából a kormányfők Berlinben összejönnek, hogy ünnepélyes nyilatkozatot fogadjanak el. Az Európai Bizottság elnöke, Manuel Barroso öt témát javasolt: a szolidaritást, a fenntarthatóságot, az elszámoltathatóságot, a biztonságot és az európai értékek terjesztését.

Ellentétek forrása: Irán

Jacques Chirac nem tartozik a politikusok legfiatalabb nemzedéke közé, de úgy látszik, mégsem tanulta meg, hogy egy politikusnak nem lehet magánvéleménye, különösen akkor, ha egy mikrofon hallótávolságában van, még ha az látszólag ki is van kapcsolva. Ez volt az oka, hogy a francia elnök gyors egymásutánban múlt hétfőn és kedden két interjút is adott: egy „magánt” és egy „hivatalosat” Irán atomfegyverkezéséről.

Történt ugyanis, hogy a New York Times és még néhány más újság megkérte őt, hogy egy, a héten tartandó párizsi konferenciával összefüggésben mondana egy-két szót a globális klímaváltozással kapcsolatos problémákról. Az interjú során Chirac az atomenergia fontosságát hangsúlyozta és ez volt az, amire később az újságírók rákérdeztek: „Elnök úr, ön korábban az atomenergia fontosságáról beszélt. Milyen szerepet játszhat az atomenergia a jövőben, különösen olyan feltörekvő országokban, mint Irán?” Chirac, akinek 2005-ben bizonyos idegrendszeri problémái is voltak, és az interjú során a fáradtság és koncentrációhiány jeleit mutatta, megfélekedett a mikrofonokról, amelyek az eredeti interjú után is bekapcsolva maradtak, és őszintén mondta el véleményét. A francia elnök mondani-valójának lényege az volt, hogy nem nagy baj, ha Iránnak van egy-két atombombája, hiszen nemigen tudná mire használni azokat, de ha mégis kilőne egyet Izraelre, 200 méterre sem emelkedne a magasba, amikor Teheránt elpusztítanák. Chirac szerint nagyobb baj, hogy Irán atombombája elősegítené a fegyver elterjedését, mert esetleg Szaúd-Arábia és Egyiptom is kedvet kapna a nukleáris fegyverkezéshez. Hírértéke természetesen nem Chirac klímaváltozással kapcsolatos véleményének, hanem az utóbbi mondatoknak volt, ugyanis ellentmondtak Párizs Iránnal kapcsolatos hivatalos álláspontjának. Így történt, hogy a hétfői interjú után az újságírókat egy pótinterjúra kedden ismét az Élysée-palotába rendelték, ahol Chirac szavait visszaváltoztatták a hivatalos verzióra. A legkényesebb kérdés az iráni atombomba ügye volt. Míg Chirac nem hivatalosan nem tartotta tragédiának, az amerikaiak kategorikusan elutasítják, hogy Irán atomfegyverhez jusson. De még Chirac szavainak hivatalosra fordítása után is (amely szerint Irán nem rendelkezhet atomfegyverrel) jelentős különbség maradt a francia és amerikai megközelítés között. Párizs attól fél, hogy az agresszív amerikai politika végül is egy az irakihoz hasonló helyzet kialakulásához vezethet, és a franciák már az Irak elleni háborút is erőteljesen ellenezték, mint utóbb kiderült, nem is alaptalanul. Az európai országok beleegyeztek ugyanis, hogy az ENSZ-határozatával összhangban szankciókat alkalmazzanak Irán ellen, de nem akarnak túlmenni az ENSZ-határozat által megadott kereteken, míg az amerikaiak a szankciók fokozását kívánják.

A terroristák anyagi támogatásával foglalkozó amerikai államtitkár, Stuart Levey az elmúlt hónapokban több európai országot látogatott meg, hogy meggyőzze a multinacionális vállalatokat és bankokat: ne ruházzanak be Iránban. Mindeddig azonban falakba ütközött, mert az európai országok nem hajlandók megszakítani a pénzügyi kapcsolatokat Iránnal. Amerika azonban az európai szankciókat elégtelennek tartja, és azok fokozását kívánja. Míg Amerika akár a háborúig is elvinné az Irán elleni intézkedéseket, az európaiak meg akarják azt tartani a tárgyalások szintjén. És persze meg akarják tartani iráni piacait is, hiszen egy jelentős méretű piac nagy érték.

Brüsszelben is bűn az élet

A Gallup intézet széles körű nemzetközi együttműködés részeként vizsgálta a bűnözés alakulását az unió 15 „rég” tagállamában, kiegészítve az újak közül Lengyelországgal, Magyarországgal és Észtországgal. A vizsgálatról a minap kiadott közlemény azzal örvendeztette meg az európaiakat, hogy az elmúlt tíz évben a közönséges bűnözés, mint például a tulajdon elleni bűncselekmények (autólopás, betörés) és a személyes kontaktussal járó bűnözés (rablás, szexuális és közönséges bántalmazás) jelentős mértékben csökkent. A negyvenezer ember telefonon történő megkérdezése alapján elkészített elemzésből kiderül, hogy 2004-ben csupán minden hatodik-hetedik európai lett az említett bűnesetek valamelyikének áldozata, ami örvendetes javulás az 1995. évi szinthez képest, amikor a megkérdezettek közül minden ötödiket ért valamilyen bántalom. A lakosság azonban sem a javulás mértékével, sem a bűnözés szintjével nem elégedett, ezt mutatja, hogy minden harmadik európai fél, hogy bűncselekmény áldozata lesz.

Az egyes tagországok között jelentős különbségek vannak. A listát Írország, Nagy-Britannia, Észtország, Hollandia és Dánia vezeti (itt minden ötödik megkérdezettet ért valamilyen inzultus), míg legbiztonságosabb országnak Olaszország, Portugália, Magyarország, Spanyolország és Franciaország számít, ezekben az országokban csak minden tizedik megkérdezettet érte 2004-ben valamilyen bántalom. A városok nem hivatalos versenyében London az éllovas, ahol a megkérdezettek 32 százaléka volt valamely bűncselekmény szenvedő alanya a megelőző évben, ezt követi kissé lemaradva Amszterdam, Belfast és Dublin. Bűnfajtánként vizsgálva az egyes országok eltérő képet mutatnak. Például az „etikai” bűnök (korrupció) terén a britek állnak a legjobban, míg a görögök, lengyelek, magyarok a legrosszabbul. Igaz viszont, hogy a kisebbség ellen elkövetett „gyűlöletbűnök” terén a nyugat-európai országok vezetnek, különösen Dánia, az Egyesült Királyság és a Benelux államok.

Míg a Gallup intézet vizsgálata szerint az unió átlagában jelentősen csökkent a bűncselekmények száma, Belgiumra ez nem mondható el, ahol összességében sincs javulás, és egyes bűnfajtákban – mint például a kerékpárlopás – kifejezetten rosszabbodott a helyzet. Az európai intézményekben dolgozók számára a Gallup felmérése nem pusztán elvont statisztikai adat, hanem mindennapi rögválóság. Csak az elmúlt két hét során két fiatal magyar nőt raboltak ki (amiről tudomásunk van), és egy kicsit hosszabb távra visszatekintve a Magyar Nemzet mindkét brüsszeli tudósítójának ellopták a kerékpárját, méghozzá az egyiket az Európai Parlament biciklitárolójából, a másikat egy „jobb környéken” lévő ház garázsából.

Az Európai Tanács már számtalan határozatot hozott a bűnözés megfékezésének szándékával, többek között létrehozta az Európai Bűnmegelőző Hálózatot és az AGIS nevű keretprogramot, melyek a tagországok bűnüldöző szerveinek együttműködését hivatottak elősegíteni. Az Európai Bizottság az úgynevezett Hágai program keretében tíz témakörben igyekszik összehangolni a tagországok bűnüldözési tevékenységét. Ezen erőfeszítésektől azonban aligha várható eredmény mindaddig, amíg a bevándorló népesség fiataljainak körében 30-40 százalékos a munkanélküliség és a növekvő jövedelemkülönbségek hatására az európai középosztály fokozatosan tönkremegy.

Az okos képviselő és az alkotmány

Merkel német kancellár legnagyobb gondja az európai alkotmány ratifikálási folyamatának újra-indítása. Mivel ugyanazt a szöveget népszavazásra még egyszer a franciáknak és a hollandoknak nem lenne illő benyújtani, így kitalálták, hogy egy kompromisszumos megoldás kialakítását kormány megbízottakra, úgynevezett serpákra bízzák, akik azután egymással megegyeznek, hogy hogyan is lehetne tető alá hozni az unió alaptörvényét.

Időközben azonban különböző politikai és szakmai fórumokon beindult a vita arról, hogy a jelenlegi patthelyzetet hogyan lehetne feloldani. Günter Verheugen, az Európai Bizottság elnökhelyettese, privát véleményként elmondta, hogy szerinté radikális változásokra lenne szükség az unió politikai felépítésében. A bizottság létszámát radikálisan kellene csökkenteni, és összetételét erősebben kötni az európai parlamenti választások eredményéhez. Az Európai Parlament (EP) teljes kontrollt gyakorolna a végrehajtó hatalom felett, ugyanakkor a jelenlegi Európai Tanács szenátussá alakulna át, így mintegy kétkamarás európai döntéshozói rendszert alakítva ki. Graham Watson, az EP liberális frakciójának vezetője azt hangsúlyozta, hogy az unió rugalmasabbnak és pragmatikusabbnak kell válnia ahhoz, hogy megoldjon olyan problémákat, mint a klímaváltozással, a bevándorlással vagy a biztonságos energiaellátással kapcsolatos teendők.

A csavaros eszű franciák azonban még a jelenlegi helyzetre is találtak megoldást anélkül, hogy az Európai Parlament és a tizenhét tagállam által elfogadott alkotmány szövegén akár egy betűt is módosítani kellene. Gerard Onesta, francia uniós képviselő, a zöldek parlamenti csoportjának tagja és egyben az EP alelnöke azzal az ötlettel állt elő, hogy a jelenlegi szöveget bontsák két részre. Az első tartalmazná az unió célját, alapértékeit, politikai intézményrendszerét és az alapvető jogokat, a második rész pedig a konkrét politikát. Az első rész azután egy összeurópai népszavazásra kerülne, és elfogadottnak lenne tekinthető, ha azt az országok és az unió lakosságának többsége elfogadja, míg a második részét a parlamentek hagynák jóvá, de később a kormányok nyolcvan százalékának akaratával módosítható lenne. A francia képviselő abból indult ki, hogy honfitársai azért utasították el az alkotmányt, mert annak harmadik része a neoliberális gazdaságpolitika alkotmány rangjára emelését jelentette volna. Javaslatával a neoliberális gazdaságpolitika kikerülne a népszavazással jóváhagyandó részből. E megoldással az alkotmány jóvá is lesz hagyva meg nem is, tartalmazza is a neoliberális politikát meg nem is, kötelező is lesz meg nem is, teljesen úgy, mint ha Gérard Onesta ötletét a Mátyás király és az okos lány című meséből merítette volna.

Civilizációs válság az unióban?

Ha a zöldek vagy a baloldali intellektuelek beszélne a civilizációs válságról, mint ahogy beszélnek is, akkor rögtön tudjuk, hogy vagy a környezet pusztulásáról, vagy a társadalom szövetének szétfoszlásáról van szó, a héten azonban a francia elnöki szék egyik várományosa, Nicolas Sarkozy (képünkön) jelenlegi belügyminiszter vetette fel ezt az európaiakra egyáltalán nem hízelt gondolatot. „Ha nem vagyunk képesek nagyon gyorsan reagálni, Európát az elmúlás veszélye fenyegeti, s vele együtt bizonyos értelemben Franciaország eszméjét is” – mondta a francia politikus. „Ne vigyük tovább Európába a politikai vezetők egymást követő hibáit” – jelentette ki Sarkozy.

A közvetlen kiváltó ok Sarkozynek a fölötti bosszúsága volt, hogy nemrég az uniós alkotmányt így, vagy úgy (két kivétellel a parlamentek által) ratifikált tizennyolc ország Madridban összeült, hogy utat mutasson a többieknek, például Franciaországnak, ahol az alkotmányt népszavazáson utasították el. Egy, az elmúlt szardán Strasbourghban tartott politikai nagygyűlésen mintegy hétezer ember előtt tartott beszédében Nicolas Sarkozy a következőket mondta: „Szomorú vagyok a madridi értekezlet miatt, ahol 1945 óta először Franciaország nélkül jöttek össze európai országok, hogy Európa jövőjéről beszéljenek.” Igaz, a tizennyolcak Franciaországot is meghívták, de azt a franciák elutasították, mint Sarkozy megjegyezte: „Én nem így képzelem el Európát, azt ismételnem, hogy minden jó volt és semmit sem kell változtatni – katasztrófához vezet.” Ugyanis a madridi tizennyolcak (köztük Magyarország), akik már ratifikálták az alkotmányt, s változatlan formában akarják azt a többiekkel is elfogadtatni. Sarkozy szerint azonban, ha egyszer a franciák, imponáló többséggel (ötvennégy százalék) elutasították, nem lehet még egyszer változatlan formában eléjük tenni – a nemzet véleményének teljes figyelmen kívül hagyása katasztrófához vezet. (Sarkozy szardán Strasbourghban tartott választási gyűlésén hangsúlyozta: amennyiben megválasztják, új, egyszerűsített uniós alkotmányt fog javasolni, amely szakít a konszenzusos döntéshozatallal, és létrehozza az EU elnöki tiszte, amelyet két és fél évenkénti rotációs alapon töltenének be.)

Valójában ma az Európai Uniót egyrészt az őszintétlen és türelmetlen voluntarizmus, másrészt a problémákkal szembeni tehetetlenség jellemzi, nagyon hasonlóan a magyarországi kora ötvenes évekhez. Kierőszakolták az euró bevezetését, holott a feltételek nem értek meg rá, Olaszországban máris igen erős azok hangja, akik az eurózónából való kilépést követelik, mert az olasz szempontból felértékelt közös pénz tönkreteszi külkereskedelmüket. Hét év telt el a lisszaboni program meghirdetése óta, amely szerint 2010-re az uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson” – nyilvánvaló, hogy semmi sem lesz belőle. Az unió aláírta a kiotói egyezményt, kárhóztatva az Egyesült Államokat, hogy nem csatlakozott hozzá, csak hogy a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a szén-dioxid-kibocsátás az egyezmény aláírása ellenére sem csökken, sőt növekszik. És akkor még nem beszéltünk az ijesztő demográfiai tendenciákról, amelyek folytatódása esetén a mai európai lakosság kétszáz éven belül gyakorlatilag kihal, vagy a társadalom széteséséről, amikor az öldöklő verseny aláássa a szolidaritást, az együttérzést és az emberiességet, mint ahogy ezt az angol társadalommal kapcsolatban Neal Lawson fejtegette a The Guardian február 22-i számában. Bizonytalan vagy teljesíthetetlen célok, őszintétlen politikusok, ez a mai Európa civilizációs válsága.

Energiapolitika az olimpia lángjánál

Egy március elsején Brüsszelben tartott konferencián Helmut Schmitt von Sydow, az Európai Bizottság egyik energiapolitikáért felelős főtisztviselője bejelentette, hogy a bizottság egy, az energiahatékonysággal foglalkozó egyezményt készít elő, amelyet a jövő évi pekingi olimpián jelentenének be. A konferencián arról volt szó, hogy az unió országai vezetőinek március 8-án kezdődő csúcstalálkozóján egy olyan egyezményt kívánnak jóváhagyni, amely 2020-ra a szén-dioxid-kibocsátást 20 százalékkal csökkenti a jelenlegihez képest. Ez az Európai Unió „egyoldalú leszereplése” lenne a klímaváltozás terén folyó „hidegháborúban”. A szándék az, hogy ezt a példát a jelenlegi legnagyobb energiafogyasztók, az Egyesült Államok és Kína is kövessék. Kína ugyanis nemsokára a világ egyik legnagyobb energia-, ezen belül olajfogyasztója lehet. Jelenleg az Egyesült Államok napi 11 millió hordó, az Európai Unió 13 millió hordó olajat fogyaszt, míg Kína még csupán hármat, ami azonban 2030-ra 12 millió hordóra növekedhet. Energia-szakértők figyelmeztetnek, hogy a hatékonyságot jelentősen csökkentő vagy az alternatív energiaforrásokat gazdaságos elérhetőség mellett jelentősen kiterjesztő „új ipari forradalom” a fantázia világa, a realitás a most már tetőző olajtermelés, az olaj megszerzésért folyó fokozódó küzdelem és a magas olajárak, amelyek alapvetően átrendezhetik az olcsó olaj korszakában kialakult világgazdasági struktúrát. Az Oroszországból való beszerzés körül máris kielezett vita van, mert egyrészt az egyes tagországok között lényeges az érdekellentét, mint például Berlin és Varsó között a balti-tengeri földgázvezeték kérdésében, másrészt az unió nem akarja energiaellátását túlságosan függővé tenni Oroszországtól, mert megítélése szerint ez politikai nyomáshoz vezethet. Ugyanakkor a jelenlegi Európai Unió energiaszükségletét jelentős részben csak külső forrásból tudja biztosítani, gazdaságosan vagy a Közel-Keletről, vagy Oroszországból. A Nyugat energiaellátásának biztonságát növelhetné, ha az oroszokat beengednék a piacra, ám erről az unió hallani sem akar, miközben persze uniós cégek szeretnének pozíciókat szerezni az orosz piacon.

Hogy a pekingi olimpián ünnepélyesen bejelentendő célokkal mit lehet elérni, az kérdéses, mert az ambiciózus tervekkel szemben állnak az elmúlt időszak realitásai. Például az, hogy az Európai Unió országai aláírták ugyan a kiotói egyezményt, de nem tartják be. 2010-ig például az 1990-es szén-dioxid-kibocsátást nyolc százalékkal kellett volna csökkenteni, és az utolsó, 2004-re vonatkozó tényadat szerint a kibocsátás négy százalékkal növekedett. Aligha hihető, hogy e téren a hátralévő néhány évben fordulatot lehet elérni – akkor pedig minek újabb célokat kitűzni? Az MSZMP KB a nyolcvanas években, amikor az ország már a gyorsan növekvő adósság foglya volt, számos olyan határozatot hozott, hogy a korábbi határozatokat be kell tartani. Úgy látszik, az unió meríteni akar keleti tagjainak hagyományaiból.

Voluntarizmus a csúcson

Két igen fontos kérdést tűzött napirendre a csütörtökön kezdődött európai csúcsértekezlet: a klímaváltozás lassítása érdekében teendő intézkedéseket és az úgynevezett berlini nyilatkozat előkészítését, amely formálisan ugyan az unió alapításának ötvenedik évfordulóját hivatott ünnepelni, ám valódi célja az európai alkotmány sírból való visszahozása. Angela Merkel, az unió soros elnöke megismételte azt a véleményét, hogy a megújuló energiaforrások húsz- százalékos arányának biztosítására az EU-nak kötelező jellegű célokat kell kitűznie. Véleményével nem volt egyedül, José Manuel Barroso bizottsági elnök szintén azt hangsúlyozta, hogy „Moszkvától Washingtonig azt lesik, hogy vajon megbízhatók vagyunk-e? Sokkal meggyőzőbb, ha kötelezően elérendő céljaink vannak, mintha csak irányszámokat adnánk meg”. Ugyanakkor mások megkérdőjelezték a célok realitását. Ernest-Antoine Seilliere, a brüsszeli székhelyű üzleti szövetség, a Business Europe elnöke például az ambiciózus célok társadalmi következményei miatt fejezte ki aggodalmát. „Ami a megújítható energiaforrásokra vonatkozó kötelező előírásokat illeti, senkinek sincs a leghalványabb elképzelése sem arról, hogy az mennyibe fog kerülni”. A kötelező célok, tette hozzá, munkahelyek elvesztéséhez vezethetnek az egész kontinensen. A magyar miniszterelnök sajtótájékoztatóján egy, a „húszas” számok realitását firtató kérdésre azt felelte, hogy „A bizottság és a tanács elé kerülő dokumentumok mögött sokféle számítás van, átlagosan európai szinten ezt a mértéket nem kérdőjelezte meg egyetlenegy komoly szakértő sem.” Ez elég nagy baj, mert ezeknek a számoknak – különösen, ha az atomenergia fokozottabb felhasználását elvetik – semmilyen realitásuk nincs. Amikor Barroso a megbízhatóságról beszélt, megfeledezett arról, hogy Moszkvától Washingtonig nem azt lesik, és nem az ad hitelt az Uniónak, hogy vajon a kitűzött célok kötelező erejűek-e, vagy sem, hanem az, hogy amit eddig kitűztek, hogyan teljesült. Például az a kötelező cél, hogy a kiotói egyezmény keretében 2010-re nyolc százalékkal csökkentsék az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását? Nos, három évvel a kitűzött határidő előtt, a kibocsátás nemhogy csökkent volna, de növekedett. 2000-ben az Európai Tanács azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az unió „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdasága” lesz „amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Már csak három év van hátra, mi valósult meg belőle?

A magyar történelemből jól ismert az a voluntarista gazdaságpolitikai gyakorlat, amikor a politikai vezetők azt hiszik, hogy minden megoldható, csak akarni kell. „A népgazdaság gyorsabb ütemű fejlődését a rejtett tartalékok fokozottabb feltárása, a szocialista munkaverseny, az újító- és Sztahanov-mozgalom kibontakozása, a szovjet szocialista termelési tapasztalatok és munkamódszerek mind szélesebb körű alkalmazása tette lehetővé” – mondja az első ötéves terv felemeléséről szóló 1951. évi II. törvény. Most Barroso arról beszél, hogy az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása 2020-ra akár 30 százalékkal is csökkenthető, ha az Európán kívüli fejlett országok is kitűzik ugyanezeket a célokat. Ahogy Magyarországon 1951-ben, úgy most is az unióban a szakértők látják a célok teljes irrealitását, de meghallgatta, meghallgatja bárki is a szavukat? A politikai érdekek és a politikusok a racionális gondolkodás felett állnak. Ahogy akkor a tervek, most a piac mindenhatóságában bíznak.

Európa harcban az antiszemitizmussal

Hans-Gert Pöttering, az Európai Parlament kereszténydemokrata elnöke hivatalosan megrovásban részesítette Maciej Giertychet, az EP lengyel tagját, miután annak *Civilizációk harca Európában* című pamfletjét az Európai Zsidó Kongresszus antiszemitának minősítette. A lengyel képviselő hazai honlapján már egy hónapja közzétett pamflet öt civilizációval (latin, turáni, bizánci, zsidó és arab) foglalkozik, és végső következtetése, hogy e civilizációk kölcsönösen kizárják egymást, és e tekintetben nem létezik „olvasztótégely”, e civilizációk versenyben állnak egymással, és egy társadalomban végül is csak az egyik győzhet. E felfogás gyökeres ellentétben áll az Európai Unió hivatalos ideológiájával, amely a „multikulturalizmust”, vagyis a különböző kultúrák békés egymás mellett élését hirdeti.

Az Európai Zsidó Kongresszus elsősorban a következőket tartja antiszemita megnyilvánulásoknak: „a (zsidó) civilizáció beprogramozott módon elkülönül a környező társadalomtól... jobban ragaszkodik egy elkülönülő életvitelhez, távol tartva magát a környező társadalomtól... A (zsidó) civilizáció más civilizációk, elsősorban a gazdagabbak között telepedett meg. A szegényebb vidékekről a gazdagabbak felé vándorolnak. Ezt mindig mint egy csoport teszik, azonnal megteremtve saját közösségüket”. A hírügynökségek rasszista megnyilvánulásként még azt emelik ki, hogy a pamflet szerint a zsidók „biológiaiilag különböznek” a nem zsidóktól.

Az Európai Zsidó Kongresszus szerint a pamflet a középkori gyűlöletről van átitatva, és a XIX. századi rasszista sztereotípiákat ismétli, épp ezért kérte a lengyel kormányt, függessze fel Giertych parlamenti mentességét, hogy kijelentése miatt bíróság elé lehessen állítani.

Hans-Gert Pöttering az Európai Parlament strasbourgi ülésén erőteljesen elítélte Giertych pamfletjét, kijelentvén, hogy a pamflet „szándékos és komoly megsértése azoknak az alapvető jogoknak és különösképpen az emberi méltóságnak, amelyekhez a Európai Parlament szilárdan ragaszkodik”. Kijelentette még, hogy az Európai Parlament elítéli az idegengyűlölet minden formáját, és semmiképpen nem vállal közösséget a Giertych pamfletjében kifejezett nézetekkel. Giertych maga viszont visszautasította a vádak, mondván: „Hol van az én könyvemben, amit Pöttering mond?”

Ez volt az első eset, hogy valakit a parlamenti eljárási szabályzatnak a tagok büntetéséről szóló 147. cikkelye alapján elítéltek. A dorgálás, amit Giertych kapott, az ítéletek legenyhébb formája, visszaesés esetén fontos választott funkciókból is felfüggeszthetik. Ez azonban valószínűleg csak a kezdete a Giertych elleni eljárásoknak, ha a lengyel kormány mentelmi jogát felfüggeszti, akkor nem kerülheti el a pert és nagy valószínűséggel az elítélést sem.

Boldogtalan évforduló

Március 25-én lesz pont ötven éve, hogy Franciaország, Németország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg aláírták az Európai Gazdasági Közösség megalapításáról szóló római szerződést és ezzel megvetették az Európai Unió alapjait.

Európa egyesítésének gondolata nem tekinthető vadonatújnak, hiszen az már a Római Birodalom bukása után néhány évszázaddal felmerült és Charlemagne (Nagy Károly) volt az első, aki a frank birodalom formájában meg is valósította. Bár a frank birodalom 843-ban a verduni szerződéssel felbomlott, az ebből kifejlődött Német-római Birodalom kereken ezer évig (1806-ig) állt fenn. A századok során azután számos formában nyilvánult az egységtörekvés, elég, ha csak kettőt említünk. Amikor 1463-ban a törökök elfoglalták Konstantinápolyt a cseh Pogyebárd György javasolta Európa keresztény országainak egyesítését az iszlám veszedelem ellen (még most sem lenne túl késő), Victor Hugo pedig 1847-ben egy európai föderáció létrehozásának gondolatával állt elő, ami a franciák és hollandok által elutasított európai alkotmány szándéka is volt. Komoly fordulatot akkor vett a dolog, amikor a második világháború után egy francia líkőrgyáros, Jean Monnet javasolta, hogy a német-francia megbékélést egy, az alapvető nyersanyagok közös gyártására vonatkozó szerződéssel segítsék elő. Az ötlettel hivatalosan a francia külügyminiszter Robert Schuman állt elő egy 1950. május 9-én tartott beszédében, előtte néhány órával megkérdezve és megkapva Konrad Adenauer jóváhagyását. Ebből lett azután az Európai Szén- és Acél Közösség, majd 1957-ben a Közös Piac.

A Közös Piac kétségtelenül igen sikeresnek volt tekinthető mindaddig, amíg az együttes hat országból állt, és ha a német kancellár és a francia elnök valamiben megegyezett, az szentírás volt a többiek számára is. Philip Stephens, a Financial Times ironikus tollú publicistája szerint az unió a franciák önzésére és a németek büntudatára épült. Nem is volt baj addig, amíg De Gaulle távol tudta tartani az angolokat. Nagy-Britannia belépésével azonban a tagadás megvetette a lábát, és az unió folyamatos bővítésével az érdekek annyira széttartóvá váltak, hogy manapság már egy olyan egyszerű kérdésben, mint az évfordulós ünnepi nyilatkozat sem nagyon tudnak megegyezni, ezért a szövegezés titokban folyt, és nem is a huszonhét kormányfő csak az unió fő szerveinek vezetői írták alá.

Baj van azután a vezetőkkel is. Míg a Közös Piac alapítói nagyformátumú államférfiak voltak, jelenlegi utódaik meglehetősen közepes képességű politikusok, akik fejében a gondolatok nem Európa jövője, hanem saját újrávalasztásuk és az azt elősegítő politikailag korrekt beszéd körül forognak. Ezért azután Európa tényleges problémáival (például a bevándorlás, a demográfiai katasztrófa, a bővítés határai) egy-két kivételtől – mint például a cseh Václav Klaus, a francia Nicolas Sarkozy vagy a holland Frits Bolkestein – eltekintve nem is foglalkoznak. Nem tudják megvalósítani a nagy csinnadrattával kitűzött célokat sem, mint például a mára már köznevetség tárgyává vált lisszaboni deklaráció (arról, hogy 2010-re az unió a világ legversenyképesebb térsége lesz), vagy a kiotói egyezményben a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére vállalt kötelezettség, ami a valóságban nő. A globalizációhoz való alkalmazkodás legfőbb eszköze a második világháború után kiépített jóléti rendszer leépítése lett, általános létbizonytalanságot okozva uniószerre. Ezért azután nem lehet csodálkozni, hogy a Financial Times most közzétett közvélemény-kutatása szerint az unió öt legnagyobb országában a megkérdezettek 44 százaléka válaszolta, hogy országa helyzete romlott mióta beléptek az unióba, és csak 25 százaléka találta úgy, hogy javult. Lehet tehát boldogságot kívánni a polgároknak az ötvenedik születésnapon, de ettől még aligha lesznek boldogok.

202

2007. március 31. (10. oldal)

A szerbek Trianonja

Az Európai Parlament március 29-én szavazott Koszovó jövőjéről. A Joost Lagendijk holland képviselő nevével fémjelzett jelentéstervezet, amely megerősíti a Koszovó függetlenségére irányuló ENSZ-elképzelést, 490 szavazatot kapott, míg 80-an szavaztak ellene és 87-en tartózkodtak. Az elfogadott jelentés teljes egészében támogatja a Martti Ahtisaari ENSZ-megbízott által javasolt „felügyelt szuverenitást”, tekintve, hogy „az 1999-es események, a hosszú ideje tartó átmeneti nemzetközi igazgatás és Koszovó ideiglenes önkormányzati intézményeinek létrejötte (...) elképzelhetlenné teszi Koszovó Szerbiába történő újbóli integrációját”. Az 1999-es eseményekre azt követően került sor, hogy Szerbia nem volt hajlandó aláírni a rambouillet-i szerződést, amely Koszovót szavakban Szerbia részének mondta ugyan ki, de olyan jogosítványokkal, amelyek a gyakorlatban Koszovó Szerbiától való elszakadását jelentették. Maguk az „események” szerb polgári célpontok 78 napig tartó bombázását jelentették, beleértve a magyarok lakta területeket is, amelyeket a NATO a taszári támaszponttól indulva támadott.

Az albán nemzetiség függetlenségi törekvései hosszú időre nyúlnak vissza. A területnek már 1945-ben autonóm státusa volt (ekkor a népesség kétharmada már albán), a nacionalista mozgalom azonban csak a nyolcvanas években erősödött meg, amikor is számos erőszakos cselekmény történt az ott lakó szerbekkel szemben, ami azután tömeges elvándorlásukhoz vezetett. 1990-ben a koszovói albán parlament kinyilvánította Koszovó függetlenségét, majd a Koszovói Felszabadító Hadsereg formájában megszervezték a fegyveres felkelést, és 1998-tól kezdve gerilla-hadműveletek formájában egyre erőteljesebben támadták a koszovói szerb rendőri erőket. A kölcsönös öldöklések felhívták a nemzetközi közvélemény figyelmét Koszovóra, és ekkor hívták össze a rambouillet-i konferenciát, amely ürügyet adott a szerződést alá nem író szerbek bombázására. A Jugoszlávia felbomlását követő határrendezési háborúban az Egyesült Államok és az Európai Unió egyértelműen a szerbek ellen foglalt állást, elsősorban azért, mert az oroszbarát Szerbia gyengítésében voltak érdekelték. A határok minden esetben a szerb etnikum rovására módosultak, például a boszniai szerbek lakta területeket Boszniában tartották, a főleg albánok lakta Koszovót leválasztották és Horvátországból kiűzték a szerbek nagy részét. Összesen mintegy egymillió szerbnek kellett elhagyni szülőföldjét.

Koszovót a szerb nemzet szülőföldjének tekintik, itt vívta sorsöntő csatáját 1389. június 27-én Lázár cár I. Murad szultánnal (a magyar történelemből is ismerős első rigómezei csata). A csata a szerbek katasztrofális vereségével, Lázár cár elestével végződött, ám a szerb költők e vereséget morális győzelemmé változtatták. A szerbek leghíresebb eposza, a „Lázár cár álma” elmeséli, hogy a csata előtt a cárnak egy angyal jelent meg, keserű választás elé állítva az uralkodót: „Választhatod a földi királyságot, és minden török el fog pusztulni, de választhatod az égi királyságot, de el fog pusztulni a sereged.” Lázár cár az égi királyságot, a hit megtartását választotta, példáját, a hitért vállalt áldozat történetét minden szerb kisiskolás megtanulja.

Az európai parlamenti határozat úgy véli, hogy Koszovó függetlenségével tartós rendezést lehet elérni a térségben. Ez nem kizárt, de az sem, hogy csak egy puskaporos hordót fedtek le – ideiglenesen.

Szomorú keletiek

A közép-európai országok sorsa, mondhatni végzete az uniós tagság, ám ha Közép-Európa végzete is az Európai Unió, azt aligha lehet elmondani, hogy egyben a boldogsága is lenne – legalábbis ez derül ki az Eurobarometer legutóbbi felméréséből. Az Eurobarometer az Európai Bizottság közvélemény-kutató intézménye, amelynek bizonyos korlátok között joga és lehetősége van az európai polgároknak kérdéseket feltenni. A közvélemény-kutatás korlátozását az Európai Bizottság akkor volt kénytelen bevezetni, amikor 2003-ban egy megkérdezés során az derült ki, hogy az európaiak hatvan százaléka szerint a világbéke legfőbb veszélyeztetője Izrael. Romano Prodi, az Európai Bizottság akkori elnöke visszautasította ugyan a Zsidó Világkongresszus vezetőjének, Edgar Bronfmannak azt a vádját, hogy a bizottság és egész Európa antiszemita lenne, a kérdéses Eurobarometer-vizsgálat azonban lekerült honlapjukról. Azóta jobban oda is figyelnek a kutatások politikai korrektségére.

A nemrég publikált felmérés szerint arra a kérdésre, hogy a megkérdezettek mennyire boldogok, a dánok, az írek és a hollandok 45-50 százaléka válaszolta, hogy nagyon boldog, míg ez az arány a közép-európai új tagországokban 10-20 százalék. Nem bizonyult igaznak az a közhiedelem, hogy a magyarok lennének a legboldogtalanabbak (mint azt egy korábbi felmérés mutatta – a szerk.), mert a szlovákok, de különösen a románok és a bolgárok még nálunk is boldogtalanabbak. A felmérés azt a közmondást sem támasztja alá, hogy a „pénz nem boldogít”, mert a felmérés szerint a boldogságérzet igenis szoros kapcsolatban áll az egy főre jutó jövedelemmel. Mivel a felmérés a fő aggodalmakra is rákérdezett, a boldogtalanság okaira is deríthető némi fény. Eszerint a legkevésbé boldog közép-európai országokban az aggodalmak főleg a nyugdíjellátás, a megélhetési költségek növekedése és a szegénységtől való félelem köré csoportosíthatók. Számos országban a munkanélküliségtől és az egészségügyi ellátás költségeinek növekedésétől való félelem is nagyon erős.

Arra a kérdésre, hogy a következő generáció élete könnyebb vagy nehezebb lesz, mint a jelenlegi, a megkérdezettek csaknem kétharmada azt válaszolta, hogy a jövő generációra nehezebb élet vár, mint a mostani. E téren a nyugat-európai országok pesszimistábbak. A németek és a franciák mintegy négyötöde gondolja úgy, hogy a következő generáció helyzete nehezebb lesz, és most a második világháború után kialakult, több évtizeden át jól működő jóléti állam lebontásakor e vélekedés aligha mondható megalapozatlannak. Ezzel szemben a közép-európaiak még inkább bíznak abban, hogy a negyven év kommunizmus után csak valami jobb jöhet. Reménykedjünk, hogy e várakozásukban ne csalatkozzanak.

A terrorizmus szelleme

Az európai terrorizmus helyzetéről és a jövőben várható tendenciákról szól az az anyag, amelyet az Europol igazgatója, Max-Peter Ratzel tett le a héten az európai honatyák asztalára. Mint az anyag kifejti, a terrorizmus nem új jelenség Európában, de a terrorfenyegetettség a XXI. században komolyabb lesz, mint bármikor korábban. Az Europol nagy erőfeszítést tett, hogy az egyes országok terrorizmusra vonatkozó statisztikáit begyűjtse, és bár metodikailag nem egységes a felmérés, az adatok mégis jól használható általános képet adnak az európai terrorizmusról, amely megfelelő alapot szolgáltat a terroristaellenes törvények meghozásához.

Az Europol osztályozása szerint a terroristacselekmények négy fő csoportba sorolhatók: az iszlamista eredetűekre, a széparatista eredetűekre, a szélsőbaloldali és a szélsőjobboldali terrorista akciókra. 2006-ban összesen 498 ilyen akció volt, ezek kilenc tized részét a széparatista cselekmények tették ki, s két országra, Franciaországra és Spanyolországra koncentráltak. Franciaország esetében a terrorcselekmények kizárólag Korzikára korlátozódnak, és a sziget függetlenségéért küzdő mozgalom számlájára írhatók. Spanyolország esetében pedig a baszk széparatista mozgalom felelős e cselekményekért. A szélsőbaloldali akciók négy országra, Görögországra, Olaszországra, Németországra és Spanyolországra terjednek ki, és egy nagyságrenddel kisebb számúak, mint a széparatista indíttatásúak, 2006-ban ötvenöt ilyen esetet regisztráltak. A szélsőjobboldali akcióból egyetlen eset fordult elő Lengyelországban. Hasonlóképpen 2006-ban mindössze egy iszlamista terrorakció volt, mégpedig Németországban, de az ébresztőórából fabrikált detonátor működési hiányosságai miatt az is megghiúsult. Az unió 2006-ban még huszonöt tagországból tizenegy (köztük hazánk) egyáltalán nem jelentett terrorista akciót.

Kicsit más képet mutat a letartóztatott gyanúsítottak számának alakulása. Köztük már meghatározó számban vannak az iszlamista gyanúsítottak. Legtöbbjüket Franciaországban, majd Spanyolországban, Olaszországban és Németországban tartóztatták le. Második helyen a korzikai és a baszk széparatisták állnak. Az ilyen gyanúsítottak közül néhányat az utóbbi években már elítéltek. A leghosszabb, tizenöt éves büntetést Hollandiában mérték olyasvalakire, aki egy gyűlöletkeltésre és felbujtásra szerveződött csoport tagja volt.

Az Europol úgy definiálja a terrorizmust, hogy az nem egy ideológia vagy egy mozgalom, hanem egy taktika vagy módszer bizonyos politikai célok elérésére. Ebből az is következik, hogy a terroristákat csak addig tartják terroristáknak, amíg céljukat el nem érik. Ezt követően például a széparatista mozgalmak vezetői nemzeti hősök, államelnökök, miniszterelnökök lehetnek, mint például Menahem Begin is, akit az angolok a Dávid király hotel felrobbantásáért (csaknem száz halott) halálra ítélték, elfogni azonban nem tudtak. Hasonlóképpen a mai mozlim terroristák a század végére, amikor Nyugat-Európában az iszlám lakosság túlsúlyba kerül, az igaz hitért hozott áldozat örök példaképeivé válhatnak.

A lengyel Laokoón-csoport

Az Európai Parlament összes nagy parlamenti csoportja felsorakozott Bronislaw Geremek, a lengyel liberális képviselő mellett, amikor híre ment, hogy a hatóságok képviselői mandátumának visszavonásával fenyegetik, ha nem hajlandó újra nyilatkozatot tenni arról: együttműködött-e a kommunista rendszerrel. „Erre a megalázó eljárásra csak egy válaszom lehet – hogy megtagadom” – mondta a liberális képviselő. „Az átvilágítás a szólásszabadságot és az egyetemek autonómiáját fenyegeti, és egy (orwelli) gondolatrendőrséget hoz létre” – tette hozzá.

Bronislaw Geremek átvilágítási törvény elleni támadása tovább ronthatja Lengyelország amúgy is megtépázott reputációját, hiszen a korábbi történeoszt igen nagyra tartják Brüsszelben, még az Európai Parlament elnöki tisztjére is javasolták. Kétségtelen, hogy amióta a Kaczynski fivérek átvették a hatalmat, európai vezető körökben kevés jót hallani Lengyelországról, hiszen a fivérek és párjuk, a Jog és Igazságosság pártja olyan avított értékeket képviselnek, mint a nemzeti lét fontossága, a hit ereje, emellett elkötelezett katolikusok, nem bíznak az idegenekben, és határozottan ellenzik a „melegbüszkeség” népünnepélyeken való kifejezését. Ezen nézeteikkel néhány évtizeddel ezelőtt akár az európai főáramlatba is tartozhattak volna, de amióta a hetvenes évek második felétől a liberális és föderalista eszmék uralomra jutottak, a nemzetállami léttel kapcsolatos konzervatív értékek a tiltott kategóriába kerültek, míg a baloldali értékek még megmaradtak a túrtávban, a támogatott liberális értékrend árnyékában.

Az átvilágítási törvénnyel a lengyel Jog és Igazságosság párt az exkommunista háttérhatalomtól kívánná megszabadítani az országot. A varsói kormánypártnak az országot irányító titkos szervezetekről vallott nézeteit nyugodtan a politikai paranoia körébe utalhatnánk, ha nem tudnánk – többek között Hillary Clinton önéletrajzi írásából, az Élő történelemből (119. old.) –, hogy Európában 1954 óta minden évben megrendezik a bilderbergi konferenciát, amelyre a világ minden részéből összejönnek a befolyásos vezetők, és amelyen 1991 júniusában Bill Clinton, az Egyesült Államok volt demokrata elnöke is részt vett. Ezekről az Európa sorsát nyilvánvalóan meghatározó értekezletekről ötven év óta az európai közvélemény semmiféle tudósítást nem kap. Tehát azok a feltételezések, hogy a látható politika hátterében láthatatlan kezek irányítják az országok sorsát, egyáltalán nem légből kapottak.

Ugyanakkor a Kaczynski fivérek túl sok fronton indítottak támadást, így bukásuk vélhetőleg csak idő kérdése, mert nem tudnak maguk mellé szövetségesekeket állítani. Az öreg kontinenst, az Európai Uniót eluraló liberális áramlattal szemben (amelynek támogatottsága a választók körében mindössze öt-tíz százalék) a valóban konzervatív nézeteket vallók csak az igazán baloldali nézeteket vallókkal összefogva tudnának eredményt elérni, hiszen a liberális eszmerendszer (és mindenekelőtt gazdaságpolitika) legfőbb támogatója, a nemzetközi pénztőke olyan erővel rendelkezik, amellyel szemben csak igen szervezett erővel lehet felvenni a küzdelmet. Ezért elhibázott az a politika, amely a szakszervezeteket, különösen a Szolidaritást elidegeníti. Ugyancsak megkérdőjelezhető az Oroszországgal szemben folytatott politika, hiszen fel kellene ismerni, hogy Putyin, amikor az orosz nemzeti érdekeket próbálja védeni az ország természeti kincseit széthordó „oligarchákkal” szemben, gyakorlatilag ugyanazokat az elveket képviseli, mint a Törvény és Igazság pártja, és akik ezért támadják, lényegében ugyanazok, akiknek a szemében Varsó mai politikája is szálla.

A The First Post független internetes újság hírlapírója, William Langley szerint Brüsszelnek nemcsak a Kaczynski ikrek okoznak fejfájást, hanem az őket felnevelő, rendíthetetlen édesanyjuk is, aki megalkuvás nélküli hazaszeretetre és vallásosságra nevelte gyermekeit, és akivel az ikrek ma is sok időt töltenek. Hármójuk harca kicsit emlékeztet a valamikori trójai próféta, Laokoón sorsára, aki megpróbálta a királyt, Priamuszt figyelmeztetni, hogy a görögök által békeajándékként hozott ló valójában csapda, ám a király nem hallgatott rá. Amikor a tengerből kijövő kígyó megölte Laokoont és két gyermekét, a király azt gondolta, hogy ez a hamis prófécia miatt történt, pedig az istenek azért akarták a prófétát elhallgattatni, hogy Tróját a görögök elfoglalhassák.

Ostromolt tabuk, a gloire és a francia lélek

Egy nappal a választások előtt szinte csodának kellene történnie, hogy ne Nicolas Paul Stéphane Sarkozy de Nagy-Bocsa nyerje a francia elnökválasztást. Az egyik oldalról katolikus magyar, a másik oldalról görög– zsidó leszármazott Sarkozynek csak egyik nagyszülője volt francia, ám a De Gaulle-i hagyományokat még őrző elnökjelölt minden bizonnyal jobban képviseli az egykori francia nagyságot, a „gloire-t”, mint riválisa, Ségolene Royal, aki egy francia tüzerőrszolgálat leányaként Dakarbani látta meg a napvilágot. Kettejük televíziós vitáját a média döntetlenre minősítette, ami aligha elég, hogy Royal a Sarkozy javára mutatkozó egymillió lészámba vételtől fölényt megfordítsa. A választásokat azonban a szavazók, és nem a közvélemény-kutató intézetek döntenek el.

Sarkozy, aki legutóbbi beszédében vagy hatszor hivatkozott a „francia lélekre”, igen határozottnak tűnt, amikor felsorolta azokat a tabuként kezelt kérdéseket, amelyekkel szembe akar nézni: „Képes akarok lenni arra, hogy a nemzetről beszéljek, anélkül, hogy nacionalistának nyilvánítsanak. Képes akarok lenni arra, hogy a gazdasági érdekvédelemről beszéljek, anélkül, hogy protekcionista­nak nyilvánítsanak. A törvény uralmáról kívánok beszélni, anélkül, hogy tekintélyelvűnek nevezzenek. Az erkölcsös kapitalizmusról kívánok beszélni, anélkül, hogy tökeellenesnek nyilvánítsanak” – mondta. Sarkozyt még azok is megfelelőbbnek tartják az elnöki posztra Royalnál, akik nem szeretik. Royal ígéreteivel a valamikori Csim-Bumm cirkusz Bukfenc nevű bohócára emlékeztet, aki egymaga kívánta az istálló­mesternek névnapja alkalmából mindazt a jót, amit a többiek együt­tvéve.

Sarkozyt fenntartások nélkül nem lehet besorolni egyetlen ismert politikai kategóriába sem. Mondják, hogy neoliberális, de persze francia fogalmak szerint, vagyis védi az ország ipari érdekeit. Az utóbbi időben mindez az Airbus anyavállalata, a repülőgépeket és katonai berendezéseket gyártó EADS megsegítése kapcsán került szóba. Mondják neokonnak is, és kétségtelen, hogy múlt ősszel átrepülte az óceánt, hogy kezét fogjon Bush elnökkel, de például Törökország uniós tagsága elleni nyílt kijelentéseivel szilárdan a neokon célokkal szemben halad. Sarkozy talán a bevándorlással és az európai alkotmánnyal kapcsolatban elfoglalt határozott álláspontjáról ismert a leginkább. Jean-Marie Le Pen vádolja is azzal, hogy ellopta a programját. Kétségtelen, hogy a bevándorlás korlátozásáról és a bevándoroltak integrálásáról Sarkozy hasonló elveket hangoztat, mint Le Pen már vagy jó harminc éve. Európában egy „minialkotmányt” kíván, amelyet a parlamentek hagynának jóvá. Így el lehetne kerülni, hogy népszavazáson a derék franciák, hollandok vagy később akár a britek vagy a csehek elutasítsák azt.

Sarkozyt lehet szeretni vagy nem szeretni, az azonban kétségtelen, hogy a két jelölt közül ő az, akinek határozottabb és realisztikusabb elképzelései vannak, legyen szó akár Franciaországról, akár az Európai Unióról.

Sarkozy uniós tervei

Nicolas Sarkozy azért népszerű hazáján kívül is, mert határozott álláspontja van olyan kérdésekben, amelyekben a „politikailag korrekt” nyugat-európai politikusok csak ködös általánosságokat mondanak. Az új francia elnöknek ezzel szemben igen határozott álláspontja van a kátyúba ragadt európai alkotmány rövid úton történő lezárására. Mindenekelőtt felismerte, hogy népszavazással soha nem lehet egy alkotmányt tető alá hozni, mert a politikusaiból kiábrándult nyugat-európai polgárok jelentős része ellene fog szavazni, függetlenül tartalmától, pusztán azért, mert elege van Brüsszelből. Ehelyett Sarkozy egy olyan egyezményt javasol, amelyet csak a parlamentek hagynának jóvá egyszerű többséggel, a kormánypártokat pedig mindenütt rá lehet venni, hogy képviselőikkel megszavaztassák épp azt, amire szükség van.

A következő probléma, amely miatt az európai polgár ideges, az az unió bővítése. A kidolgozott és a kormányok által elfogadott alkotmány szerint az EU-nak minden ország tagja lehet, ha az unió alapértékeit elfogadja. Ez tág teret nyújt a találgatásoknak, hogy az unió határai vajon a Boszporusznál, a Van-tónál vagy a Csendes-óceánnál érnek-e véget, mert szerencsére nyugaton az Atlanti-óceán egyértelművé teszi a dolgot, persze csak akkor, ha Angliát Európához soroljuk, ami a britek számára nem mindig egyértelmű. Sarkozynek világos és egyértelmű álláspontja van e kérdésben, mégpedig az, hogy a jelenlegi unió legfeljebb a balkáni államokkal bővíthető, meg persze Svájccal és a norvégokkal, ha ők is úgy akarják. Sarkozy egyértelmű az egy- vagy többsebességű Európa kérdésében is, vagyis abban, hogy az unió keretén belül, akik szeretnék, szorosabbra fűzhetik a kapcsolatokat. E kérdés máig azért vitatott, mert az uniót egyenlőkre és még egyenlőbbekre osztja. Ugyanakkor ez a realitás, hiszen az unió annyira heterogén államokból áll, hogy például a munkabérekben tízszeres különbség van az egyes régiók között. Ebből az is következik, hogy amit az egyik tagállamban meg lehet tenni, az egy másik tagállamban súlyos társadalmi feszültségeket okozhat, ugyanakkor nincs meg az a mechanizmus, ami egy tényleges föderatív államban az ilyen jellegű különbségeket kompenzálja. Egy tényleges föderatív államban ugyanis a GDP 10-20 százalékát központosítják, míg ez az Európai Unióban mindössze egy százalék.

Sarkozynek az unió finanszírozására is egyértelmű javaslata van, mégpedig az, hogy a közös kiadásokat közös forrásokból kell biztosítani, vagyis egy európai adóztatással, míg a nemzetállamok költségvetési politikája független marad a brüsszeli központtól. Ugyanakkor az európai projekteken való részvételre mindenkinek egy elkülönített költségvetést kellene készítenie, amelynek megfelelően kapná az unióból a társfinanszírozást. Ez utóbbi az európai pénzek elköltését tenné átláthatóbbá. Egyébként pedig Sarkozy mindazt fenntartaná, ami az alkotmányban új gondolat volt, sőt bizonyos területeken még meg is erősítené azt, például, hogy a bizottsági elnököt ne a nemzetállamok, hanem az Európai Parlament választhassa, és az így megválasztott elnöknek joga legyen arra, hogy biztostársait (a tagállami többses javaslatból) maga válassza ki. Sarkozy terveiben is megmarad azonban az a buktató, hogy miként osszák meg a szavazati arányokat az egyes nemzetállamok között. Az érvényben lévő nizzai szerződés ugyanis sokkal nagyobb szavazati súlyt ad a lengyeleknek, mint az alkotmány. A lengyel vezetés ragaszkodik a nizzai szerződésben meghatározott szavazati arányokhoz, amit a németek persze hevesen elleneznek. E kérdésben nem lesz könnyű egyetértésre jutni, de ha sikerül, akkor a jelenlegi alkotmány patthelyzete megoldódik.

Beszélő viszonyban Putyinnal

Jobb egymással, semmint egymásról beszélni – mondta Angela Merkel német kancellár az orosz–EU csúcstalálkozója előtt, jelezvén, nem számít sok eredményre a Volga-parti Szamara városában rendezett megbeszélésen. Kétségtelen, az utóbbi időben kialakult légkör nem kedvez egy újabb stratégiai egyezmény kialakításának, ami az ez évben lejáró partnerségi és együttműködési egyezményt váltaná fel. Szerencsére azonban az Európai Unió és Oroszország között semmilyen komolyabb érdekellentét nincs, mint ahogy ezt Putyin meg is jegyezte a német külügyminiszterrel, Frank-Walter Steinmeierrel történt találkozó után. A Nyugat kicsit nehezményezi, hogy elmúltak már az Oroszország gazdasági kifosztását lehetővé tevő jecini évek, s hogy Putyin felismerte, Nyugat-Európa nemigen lehet meg az orosz energiaszállítások nélkül, míg Oroszország felé nyitva áll az út a gyorsan fejlődő ázsiai országokkal való kapcsolatok erősítésére, ami az energia terén a Csendes-óceán felé irányuló vezetékek kiépítésére kigondolt tervekben mutatkozik meg. Putyin a Kazahsztánnal történt energetikai megállapodásával épp most húzta keresztül a Nyugat azon szándékát, hogy Közép-Ázsiából Oroszország megkerülésével importáljanak gázt a ki tudja, miért Nabuccónak nevezett vezetéken keresztül. A vezeték építésének szorgalmazói most azután bánkódhatnak, mint Verdi operájának hősei. Energetikai kérdésekben az uniónak sincsenek igazán jó lapjai.

A még szovjet időkre visszanyúló sértődöttségeken (Észtország, Litvánia, Lengyelország) kívül azonban nincs sok vita az unió és az oroszok között. Igazában egy komolyabb európai ügy van, és ez Koszovó. A tartomány elvesztése, amely a szerb nép és kultúra bölcsőjének számít, a szerbek számára nemzeti tragédiát jelentene. A szerbekkel rokonszenvező oroszok ezt nyilván minden eszközzel igyekeznek megakadályozni. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy az elmúlt másfélszáz évben Koszovó albán többségű lett, és a lakosság ma mintegy kilencven százalékát kitevő albánokat aligha lehet lebeszélni függetlenségi törekvéseikről – egy ország nem egyszer és mindenkorra adott egy népnek, különösen, ha azt eredeti tulajdonosai nem tudják megvédeni.

Az unió és az oroszok viszonyát valójában csak egy dolog, mégpedig az amerikai rakétatelepítés tudja igazán elmérgesíteni. Oroszországnak kezd elege lenni a NATO keleti terjeszkedéséből, különösen, hogy a volt szocialista országok NATO-tagsága után a szervezet igyekszik Ukrajnát és a Kaukázuson túli köztársaságokat is a hatókörébe vonni. Ez azzal jár, hogy az oroszok – mint ezt már jelezték – közepes hatósugarú rakétákat fognak a Lengyelországba és Csehországba telepítendő radar- és rakétabázisokra irányítani, ami egy újabb fegyverkezési versenyt indíthat el. Erre pedig sem az Európai Uniónak, sem Oroszországnak nincs szüksége.

Lesz-e eurorealizmus?

Úgy látszik, Nicolas Sarkozy új életet lehel az unióba: az euroszklerózis, euroszkepticizmus és eurovoluntarizmus után talán az európai ügyek reális szemlélete is teret fog nyerni a közösségben. Szerdai brüsszeli sajtókonferenciáján az új francia elnök sok kérdésben az uralkodó felfogással szemben álló, ám annál inkább valóság közelebbi nézeteket hangoztatott. Egyértelművé tette például, hogy Törökország nem lehet az unió tagja, míg az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso a tagságról szóló tárgyalások folytatása mellett foglalt állást. Szerinte Törökország „elidegenítése” problémákat okozhat, mert Ankara esetleg más partner után néz. Az uniós főképviselek azonban nem az európai polgárokat képviselik, hiszen senki sem választotta meg őket, kormányközi háttéralkuk nyomán kerültek jelenlegi pozícióikba. Sarkozy viszont elmondhatja magáról, hogy a franciák impozáns többséggel küldték a hatalomba, mégpedig azon program alapján, amit a brüsszeli sajtótájékoztatón is képviselt. Ez egyébként önmagában is kuriózumnak számít, hiszen a választók félrevezetése megszokott normává vált az unióban.

Sarkozy másik újítása – ami a közeljövőben minden bizonnyal az Európai Bizottsággal való jelentős súrlódás forrása lesz – az, hogy a tagállamok kapjanak több beleszólást az Európai Központi Bank politikájába. A közismert neoliberális doktrína szerint a központi bankoknak a kormányoktól függetleneknek kell lenniük, és csak az infláció megfékezése a feladatuk. A munkanélküliség és a szociális problémák megoldása tehát a kormányok felelőssége, miközben az egyik legfontosabb gazdaságpolitikai eszközt, a monetáris politika irányítását kivették a kezükből. A De Gaulle-i eszméken nevelkedett Sarkozy ezen most változtatni akar, ahogy azon is, hogy a globalizáció és a világkereskedelmi tárgyalások oltárán feláldozzák a francia mezőgazdaság érdekeit. A francia elnök ebben számíthat a Brüsszel túlhatalmát korlátozni kívánó kormányokra, és a nyugat-európai közvéleményre, amely nagyra értékeli szókimondását.

Ha Sarkozy következetesen folytatja azt a politikát, amit választóinak ígért, és amit Brüsszelben is képviselt, akkor elképzelhető, hogy a tehetetlenség (szklerózis), a kiábrándultság (szkepticizmus) és a megalapozatlan nagyotmondás (voluntarizmus – lásd lisszaboni program) után az európai együttműködést végre reális alapokra lehet helyezni.

Változó klíma

A tudomány elmélyítette a klímaváltozás okaival kapcsolatos ismereteinket és új lehetőségeket adott, hogy felvegyük a küzdelmet ellene – mondotta a minap George W. Bush. Még azt is hozzátette, hogy a következő év végéig más nemzetekkel együtt hosszú távú célokat kíván kitűzni az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentése érdekében. Mint ismeretes, Washington mind ez ideig nem volt hajlandó aláírni az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának mérséklését szorgalmazó kiotói egyezményt, ezért mostani száznyolcvan fokok fordulata meglepetést okozott. Leginkább azzal magyarázzák Washington új keletű érzékenységet, hogy Bush elnök a G8 klub júniusi értekezlete előtt ki akarja fogni a szelet Angela Merkel vitorláiból. A német kancellár asszony ugyanis azt akarja, a G8 egyezzen meg konkrét lépésekben, hogy a Föld felmelegedését 2 Celsius-fokra tudják korlátozni. Washington tehát az élére akar állni annak, amit nem tud megakadályozni.

Az EU27 legújabb célja az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának 50 százalékkal való csökkentése 2050-ig. Ez az unió ilyen irányú céljai között a negyedik a sorban, de persze a kibocsátás mérséklésének felső határa a csillagos ég. Talán mondani sem kell, hogy a célokból eddig semmi sem valósult meg, sőt a szén-dioxid-kibocsátás növekszik.

A most már sorozatos, bizonyíthatóan irreális célkitűzések mögött főként politikai okok húzódnak meg. A zöldek nyomására, elsősorban Németországban, Belgiumban és Spanyolországban be akarják zárni az atomerőműveket, és földgázalapú, valamint szélenergiával akarják pótolni. Ez egyrészt meg fogja drágítani az áramot, de a szén-dioxid-kibocsátást sem mérsékli lényegesen. Ugyanis a nagyobb arányban telepítendő földgáz-erőművek szén-dioxidot bocsátanak ki, szemben az atomerőművel. A kibocsátás mérséklését – a neoliberális gazdaságpolitikai nézeteknek megfelelően – egy olyan kereskedelmi rendszerrel kívánják elérni, amelyben az állam által szétosztott kibocsátási kvótákkal az egyes vállalatok üzletelnek. E rendszer ugyan lehetővé teszi, hogy a tőkeerősebb vállalatok jobban szennyezzenek, összességében azonban nem hat a kibocsátás mérséklésének irányába. Az energiatermelés területén ugyanakkor érett technológiák vannak, így a kibocsátást pontosan ki lehet számítani. Ha tehát mérsékelni akarjuk azt, akkor a korszerűbb technikák elterjesztését kellene szorgalmazni a kvótákkal való üzletelés helyett. Úgy tűnik, e téren az amerikaiaknak realitásabb elképzeléseik vannak, mint a választási érdekek által befolyásolt európai politikusoknak.

A kompromisszum útján

A klímavédelemben egyelőre az atomenergia a reális megoldás

Úgy látszik, a kását Heiligendammban sem eszik olyan forrón, ahogy keverik. Az utóbbi hetek kiélezett vitáit követően a G8 csúcstalálkozóján kezdenek formálódni a hosszú távú kompromisszumok irányai. Mindenekelőtt a globális felmelegedés elleni küzdelemben sikerült haladást elérni. Angela Merkel elfogadta az amerikai elnök javaslatát: a legnagyobb szennyezők (köztük Kína és India) jöjjenek össze, hogy az üvegházhatást okozó gázok korlátozásával kapcsolatos nemzeti terveiket megbeszéljék. George Bush ugyanakkor jelezte, készségesen részt vesz egy új, a 2012-ben lejáró kiotói szerződést felváltó nemzetközi egyezmény kidolgozásában, amely az ENSZ égisze alatt menne végbe. Az elnök másfelől elvetett minden olyan kötelezően betartandó korlátozást, amely az üvegházhatást okozó gázok kibocsátására vonatkozna. „Egy dolog, amiben azt hiszem, megegyeztünk, az, hogy a kibocsátás jelentős csökkentését hosszú távú céllá kell tenni” – mondta Stephen J. Hadley, a Fehér Ház nemzetbiztonsági tanácsadója.

A felületes szemlélő azt gondolhatná, hogy e vitában az európaiak fogják csökkenteni a kibocsátásukat, míg az amerikaiak ezt magukra nézve elutasítják. A valóságban a dolog fordított, mégpedig a következő ok miatt. Akik ismerik az energiatermelő technológiákat, azok árát és az egyes üvegházhatást okozó gázok (főleg a szén-dioxid) kibocsátását, azoknak világos, hogy a következő száz év energiaellátásában (amíg a „tisztá” termonukleáris reaktorok műszaki problémái esetleg megoldódnak) a kibocsátás korlátozására egyetlen reális megoldás van, az atomenergia intenzív használata, vagyis az összes szén- és földgáztermelő kiváltása atomerőművekkel.

Ráadásul ez a megoldás jelentősen csökkenti a kőolaj- és földgáztermelőktől (tehát a közel-keleti országoktól, az oroszoktól) való függést is. Ez a tény Washington, Moszkva, Peking, Újdelhi és számos más ország előtt világos, az Európai Unió vezetőinek (Nicolas Sarkozy kivételével) azonban nem. A zölkszervezetek nyomására a jelenlegi elképzelések szerint például Belgiumban, Németországban és Svédországban 2030-ig az összes atomerőművet fel akarják számolni, szél- és gáztermelővel helyettesítve azokat, és az atomerőművek aránya a többi országban sem nőne lényegesen. A politikusok függnek a zöldsztárokól, mert egy koalíciós kormány esetében a mérleg nyelvét jelenthetik. A zöldek viszont szavazataikat jelentős részben az atomenergiától féltő emberektől kapják. Az embereket azért lehet megfélemlíteni az atomenergiával (a félretájékoztítás mellett, lásd a Greenpeace honlapját), mert a sugárzás nem látható, míg a szénrel vagy a gázzal való tüzelés mindenki számára ismerős látványt idéz fel.

Ezért azután az Európai Unió országai aláírták ugyan a kiotói egyezményt, de nem tartják be, kibocsátásuk az Európai Bizottság statisztikai intézete, az Eurostat szerint is növekszik. Sőt maga az Energetikai és Szállítási Főigazgatóság mutatta ki egy tanulmányban, hogy a jelenlegi energiapolitika mellett növekedni is fog, szemben a politikusok által vizionált húsz és ötven százalék közötti csökkenéssel. A klímaügy esetében a kompromisszumhoz éppen az vezethetne el, ha az európai politikusok a következő választásokra való sandítás helyett végre szembe mernének nézni a műszaki tényekkel.

Felkérés őszinteségre

Valéry Giscard d'Estaing elég öreg rókának számít Európa politikai életében, hiszen már a múlt század hetvenes éveiben Franciaország elnöke volt, most mégis meglepő kéréssel fordult Európa vezető politikusaihoz: arra akarja rábeszélni őket, hogy legyenek őszinték.

A francia *Le Monde*-ban megjelent írásában Giscard d'Estaing arra kéri az unió vezetőit, hogy ha már megegyeztek abban, hogy az alkotmány helyébe lépő új európai szerződés megtartja a franciák és hollandok által elutasított alkotmány minden lényeges pontját, akkor a politikusoknak legyen bátorságuk, hogy ezt állampolgáraiknak elmondják.

Lehet, könnyebb lesz az alkotmányt helyettesítő szerződést elfogadtatni, ha kihagyják belőle a nizzai és a maastrichti szerződés által bevezetett új elemeket (ezek érvényben vannak), de ez az európai választók félrevezetése lenne, és „megerősítené az európai polgárok azon felfogását, hogy az európai alkotmány valami olyasmi, amit jogászok és diplomaták az ő hátuk mögött intéznek” – írja a francia politikus.

Giscard d'Estaing figyelmeztetése épp egy héttel azelőtt hangzott el, hogy az unió vezetői június 21–22-én összejönnek Brüsszelben, hogy megvitassák az új európai szerződést. A volt francia elnök, aki az alkotmányozó konvent elnöke és a szerződés fő szövegezője volt, nehéz szívvel nézi, hogy a nála kevésbé romantikus Nicolas Sarkozy és társai ízekre szedik azt valamikori szüleményét, miközben annak lényegét meghagyják.

Mert mi is az alkotmány lényege? Az alkotmányt helyettesítő szerződés is megtartja az unió elnökére és külügyminiszterére vonatkozó javaslatot, előírja az Európai Bizottság létszámának csökkentését és a minősített többségen alapuló döntések hatókörének kiterjesztését (az egyhangú döntést kívánó területek rovására). Amit elhagynak a nizzai és maastrichti szerződésben foglaltakon túlmenően, elsősorban az unió állami jellegére utaló paragrafusok, így a közös zászlóra, himnuszra, jelmondatra vonatkozó részek, amelyek használata persze a gyakorlatban megmarad.

Most Angela Merkel német kancellár mindent megtesz, hogy a szerződés még a német elnökség idején (vagyis június végéig) nyélbe üthető legyen. Legnagyobb problémája a lengyelekkel van, mert az ország alkotmányban javasolt szavazati súlya (főleg a németekéhez képest) – amit az új szerződésben is meg akarnak tartani – lényegesen kisebb, mint amit a nizzai egyezmény biztosít, és amit a lengyelek minden áron meg akarnak változtatni. Lehet, hogy valahol középúton végül megegyeznek, Merkelnek azonban minden tehetségét össze kell szednie, hogy a csúcstalálkozón Varsóval szót értsen. Hogy azután az európai polgárokhoz őszinték lesznek-e, ahogy Giscard d'Estaing kívánta, vagy elmismásolják a dolgot, ahogy Sarkozy reméli, az még a jövő zenéje. Az őszinteség azonban – a tapasztalatok szerint – nem szokott sok jót hozni a politikusoknak.

Gyökvonás a csúcson

Két tényező veszélyeztette az európai csúcs sikerét: Lengyelország és Nagy-Britannia. Ehhez azonban nyugodtan hozzá lehet számítani a Nicolas Sarkozy által képviselt franciákat is, akiknek szintén vannak még megoldatlan problémáik. A lengyelek vesszőparipája a szavazási rend. A szavazás rendjét jelenleg szabályozó nizzai egyezmény szerint a lengyeleknek csak két mandátummal van kevesebb, mint a kétszer akkora népességű Németországnak (huszonhét a huszonkilencel szemben az összesen 345 szavazatból). Ha az alkotmány által javasolt elvet fogadnánk el, akkor a németek – lakosságuknak megfelelően – kétszer akkora súlyt képviselhetnének, mint a lengyelek, amit a nemzeti érdekeket erőteljesen védelmező Kaczynski fivérek hevesen elleneznek, rámutatva azokra a keserű történelmi tapasztalatokra, amelyeket Lengyelország a környező hatalmaktól szerzett, mint például az ország többszöri felosztása az európai nagyhatalmak között. Lech Kaczynski lengyel elnök most azt javasolja, hogy a szavazati súly az Európai Unió legfőbb döntéshozó szervében, a tanácsban ne az egyes országok lélekszámával, hanem annak négyzetgyökével legyen arányos.

A Guardian ezzel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a lengyelek a „brüsszeli bunkerekben” a második világháborút akarják újraküzdeni. A lengyelek effajta magatartását elég egyértelműen rosszallják szerte az európai sajtóban, kivéve a Financial Timest, amelynek kolumnistája, Wolfgang Münchau teljes egészében a lengyeleknek ad igazat, mégpedig matematikai alapon. Egy olyan, több országot tömörítő szervezetben ugyanis, mint az unió, nem az elosztott mandátumok aránya számít, hanem az, hogy egy-egy országnak milyen lehetősége van arra, hogy szavazatával egyik vagy másik irányban eldöntsön egy-egy kérdést, vagyis hogy milyen eséllyel alkothat egy győztes koalíciót. Ebből a szempontból a nagyobb országoknak sokkal jobb a helyzetük, mint ahogy az a létszámarányokból következne. Például az eredeti Európai Gazdasági Közösségben hiába volt népességéhez képest hatalmas szavazati súlya Luxemburnak (a német részarány egynegyede, holott népessége csak az egy kétszázada volt Németországnak), szavazatával semmit sem tudott eldönteni, tehát tényleges érdekérvényesítő ereje mégis szinte a nullával volt egyenlő. Lionel Penrose brit matematikus még az 1940-es években kimutatta, hogy a nemzetközi szervezetekben az igazságos szavazati arány a nemzetek népességének négyzetgyökével arányos. A lengyelek most semmi mást nem tettek, mint elővették a brit matematikus fél évszázada megfogalmazott tételét. Ha a szavazati kérdésben végül is kompromisszumot kötnek, marad még a britek négy kívánsága: vétó az igazságügyi és belügyi (bevándorlás!) kérdésekben, a brit munkaügy és társadalombiztosítási rendszer függetlensége Brüsszeltől és a brit szuverenitás a külpolitikában. Sarkozy a maga részéről viszont a francia üzleti körök védelmében a „szabad és torzítatlan” jelzőt is el akarja hagyni a belső piacra utaló paragrafusokból, hogy Brüsszel ne szólhasson bele, ha a francia állam egy nemzeti érdek miatt fontos céget nem hagy tönkremenni.

Az egyes országok tehát küzdeni fognak nemzeti érdekeikért, miközben a brüsszeli utcákon a „nép” hangját is lehet hallani, amely, mint épp az Európai Bizottság Eurobarométer-felméréseiből tudjuk, ugyancsak kritikus a brüsszeli bürokráciával szemben. Amikor az állam- és kormányfők a tanács Schuman téri épülete felé igyekeztek, útközben civil szervezetek által kiállított saját életnagyságú kartonmásaikkal találkozhattak, amelyek az európai polgárok szava elől befogott füllel ábrázolták őket. A téren egy buldózer is megjelent, amely a nép politikai vezetők feletti hatalmát szimbolizálta volna, de ezt mint nem kívánatosat a rendőrség hamarosan eltávolította.

Tartanak a referendumtól

A politikai elit nem bocsátaná népszavazásra az EU-szerződést

Brüsszelben izgalmat keltett, hogy a holland parlament munkáspárti frakciójának vezetője, Jacques Tichelaar kijelentette: Hollandiának nem kell félnie népszavazást tartania a korábban már elvetett alkotmányt felváltó nemzetközi egyezményről. A múlt heti csúcstalálkozón született megállapodással való elégedettségre utalva azt mondta, hogy „az eredmény olyan jó, hogy nem kell attól félni, hogy az emberek elé terjesszük”. Mint ismeretes, felismerve, hogy az európaiak nem akarják az egységes európai állam létét kifejező alkotmányt, az új nemzetközi szerződésből kihagytak mindenfajta utalást arra nézve, hogy az unió egy egységes ország lenne. Így elhagyták magát az alkotmány szót és minden olyan szimbólumot (az Európai Unió himnusz, zászlaja, jelszava), amely egy föderatív állam jelképe lehetne. Ugyanakkor meglepő becsületességgel hozzátették, hogy persze ezeket a szimbólumokat továbbra is fogják használni.

Az újabb holland népszavazás lehetősége nyugtalanító hír mindazok számára, akik maguk sem igen hiszik el, hogy az európai közvéleményt be lehet csapni pusztán a szavak átváltoztatásával. Valamikor, még az alkotmánytervezetet kidolgozó konvent munkájának megkezdése előtt igen széles körben hangoztatott nézet volt, hogy az Európa jövőjéről szóló vitába bevonják az európai polgárokat is. E téren azonban, az ígéret többszöri megerősítése ellenére sem történt semmi, feltehetőleg azért, mert az európai politikai és gazdasági elit felfogásától távol áll az európai átlagpolgár gondolkodása, aki meg akarja tartani nemzetállami identitását és ennek érdekében nemzeti parlamentjének jogosítványait is, nem adva át Brüsszelnek újabb és újabb hatásköröket, mint ahogy azt az európai alkotmány megtenné. Az alkotmány ugyanis egy szövetségi állam körvonalait rajzolja fel, holott például egy magyarországi megkérdezés szerint a válaszadók nyolcvan százaléka a nemzetállami együttműködés mellett állt ki a szövetségi állammal szemben, és ez nincs másképp Nyugat-Európában sem.

Az európai politikai elit mindenképpen szeretné elkerülni, hogy az alkotmányt felváltó nemzetközi szerződés bárhol is népszavazásra kerüljön, ugyanakkor több országban erős az ezen irányba ható nyomás. Így például az Egyesült Királyságban a konzervatívok állnak ki elsősorban a népszavazás mellett. Ugyanakkor az ország európai ügyekkel foglalkozó minisztere, Geoff Hoon elvetette az ötletet mondván, hogy „politikai történetünkben még soha nem fordult elő, hogy egy nemzetközi szerződést népszavazással hagytunk volna jóvá”. Csakhogy mindenki előtt ismert, hogy ebben az esetben nem egy egyszerű nemzetközi szerződésről, hanem a nemzetközi szerződés képét felöltő alkotmányról van szó, hiszen a nemzetközi szerződésnek javasolt szöveg az alkotmány minden újítást tartalmazó passzusát megtartja és csak azokat hagyja ki, amelyek más érvényben lévő szerződésekben úgyis benne vannak. Ezek után az európai bíróság feladata lenne eldönteni, hogy konkrét esetekben mi is az alkalmazandó európai jog. A tapasztalatok szerint azonban a bíróság minden kétes ügyet az unió és nem a nemzetállam javára döntött el.

Mindenesetre a francia elnök, Nicholas Sarkozy nagy ötlete, hogy egy lényegében alkotmány erejű szerződést egyszerű nemzetközi egyezménynek álcázva fogadtassanak el, még elbukhat a gyakorlati megvalósítás során.

Vége a mézesheteknek

Angela Merkel politikai mézeshetei Nicolas Sarkozyval véget értek a héten, amikor a német kancellár figyelmeztette Párizst, hagyjon fel az euró hitelének aláásával és az Európai Központi Bank függetlenségének támadásával.

A francia és német elnök között kirobbant éles vita hosszú ideje várható volt. Józanabb szakértők már az euró bevezetése előtt figyelmeztettek a közös valuta problémáira, többek között Milton Friedman, aki az euró bevezetését hibának tartotta. Friedman szerint az euró legfeljebb tíz-tizenöt évig fog létezni, utána, a tagországok között meglévő kulturális és gazdasági különbségek miatt, felbomlik. „A valószínű eredmény az lesz, hogy az euró az egyes országok közötti politikai feszültségeket felerősíti, mert azokat a gazdasági problémákat, amelyeket a valutaátváltási arányok megváltoztatásával meg lehetett volna oldani, a tagországokat súlyosan megosztó politikai kérdésekké változtatja át. A politikai egység létrehozhatja egy pénzügyi unió előfeltételeit, de olyan közös monetáris politika erőltetése, amelyhez nincsenek meg a szükséges feltételek, akadályokat fog gördíteni a politikai egység megteremtése elé” – mondta még 1997-ben.

Az elmúlt héten történtek tökéletesen alátámasztják a nemrég elhunyt Nobel-díjas közgazdász meglátását. Sarkozy már a választási kampányában hangsúlyozta, hogy az Európai Központi Banknak nemcsak a pénzstabilitással, hanem, ugyanolyan súllyal, a gazdasági növekedéssel és a foglalkoztatottsággal is kell törődnie. „Nem szabad, hogy a világ egyetlen olyan térsége legyünk, ahol a valuta nem a gazdasági növekedést szolgálja” – ismételte meg már elnökként. „Mindenütt máshol a világban, a kínaiak, a japánok, az amerikaiak valutájukat a gazdasági növekedés szolgálatába állítják” – érvelt a francia elnök. Sarkozy azt akarja elérni, hogy miként az Egyesült Államokban, Japánban vagy akár az eurózónán kívüli Egyesült Királyságban is a pénzügyminiszterek beleszólhassanak a központi bank monetáris politikájába.

Sarkozyt most az Európai Központi Bank vezetői, a pénzügyminiszterek egy része, de különösen Angela Merkel azzal vádolja, hogy megkérdőjelezi a központi bank függetlenségét. „Az Európai Központi Bank függetlensége mindennek az alfája és az ómegája. És ez az, amiért Németország nem fog változtatni álláspontján” – mondta a német kancellár. A német álláspont érthető. A második világháború után Németországban fordult elő a világ legnagyobb hiperinflációja és a szilárd német márka megteremtése óta a német pénzpolitika alapja a fizetőeszköz értékállóságának megtartása volt. A szilárd márka a háború utáni német gazdasági sikerek szimbólumává vált. A németek sohasem egyeztek volna bele a márka feladásába és az euró bevezetésébe, ha megkérdezik őket, de persze erre számítva a Kohl-kormány nem is tartott népszavazást az euró bevezetéséről.

A vita arról folyik, hogy az Európai Központi Bank az infláció leszorítása érdekében magasan tartja az euró kamatlábát, emiatt az árfolyama magas a dollárhoz és a jenhez viszonyítva. Jelenleg egy euró 1,35 dollárt ér, míg 2002-ben az arány egy az egyhez volt. Ez annyit jelent, hogy ma az exportőrök egy dollár árbevétel után csak 74 eurócentet kapnak, míg öt évvel ezelőtt 100 centhez jutottak. A különbség igen nagy és különösen sújtja a francia exportőröket, de a volt olasz kormányfő, Berlusconi is támadta a közös valutát, mondván, tönkreteszi az olasz gazdaságot. Sarkozy makacs ember és Merkel is az. Ha így folytatják, beigazolódhat Friedman jóslata az euró jövőjéről.

Líbia visszatér

Kadhafi, aki az általa 1969-ben végrehajtott katonai puccs óta – tehát közel negyven éve – vezeti az országot, időskorára vallásossá és ugyanakkor nagyon pragmatikussá vált. Miután az észak-afrikai arab országok egyesítésére irányuló tervei kudarcot vallottak, lassan belátta, hogy valamilyen formában együtt kell működnie a Nyugattal, és ennek érdekében hajlandó volt mintegy hárommilliárd dollár kártérítést fizetni a két utasszállító repülőgép áldozatai hozzátartozóinak, mely gépek felrobbantásával megvádolták. Most a bolgár ápolónők szabadon bocsátása fejében a fenti összeg egy részét visszaszerezte, lehet, részben jogosan, mert egy skóciai jogi bizottság többéves vizsgálat után arra a következtetésre jutott, hogy talán nem is Líbia állt az 1988-ban a PanAm 103-as járata ellen elkövetett merénylet hátterében. Mindenesetre a huszonhét évre elítélt, de ártatlanságát mindvégig hangoztató líbiai biztonsági ügynök most hasznot húzhat a politikai helyzet változásából, hiszen a nemzetközi sajtó már Iránt gyanúsítja az egykori merénylet elkövetésével.

Bár Líbia javuló uniós kapcsolatainak első látványos fejezete azzal indult, amikor 2004-ben az akkori bizottsági elnök, Romano Prodi meghívására Kadhafi Brüsszelbe érkezett (hatalmas feltűnést keltve beduin sátrával és kék egyenruhás női testőrségével), a javuló kapcsolatok egyik első haszonélvezője minden bizonnyal Franciaország lesz, amelynek hiperaktív elnöke, Nicolas Sarkozy feleségét is bevonta a Líbiával való kapcsolatok egyengetésébe. Az európai, különösen a német és az angol sajtó most némileg fanyalog azon, hogy a Sarkozy család kisajátítja az európai külpolitikát, ez azonban nem zavarta a francia elnököt, hogy közvetlenül az ápolónők kiszabadulása után Líbiába utazzon, és ott komoly gazdasági megállapodásokat kössön.

Kevesen tudnak arról, hogy a világ valaha volt legnagyobb mérnöki létesítménye éppen Líbiában valósul meg, és ez nem más, mint a Nagy Mesterséges Folyó projekt, amelynek keretében mintegy ötezer kilométeres vízvezeték-hálózattal a Szahara belsejében, a föld alatt található hatalmas édesvíz-készleteket Líbia Földközi-tenger mellékén lévő nagyvárosaiba vezetik. A 25 milliárd dolláros létesítmény építése húsz évvel ezelőtt kezdődött, és végleges kiépítése még egy évtizedig eltarthat. Az Egyiptomtól Tunéziáig terjedő hálózat négy méter átmérőjű csövei naponta megközelítőleg 6 millió köbméter ivóvizet adnak (Budapest fogyasztása jelenleg félmillió köbméter naponta), és becslések szerint ötven évig láthatják el ivóvízzel Líbia (jelenleg hatmillió) lakosságát. A víz ma már világszerte stratégiai terméknek számít, de az arab világban mindig is az volt. Kadhafi harminc évvel ezelőtt felismerte, hogy az olajjövendelmek egyik legcélszerűbb felhasználása az, ha az ország hosszú távú vízellátását biztosítja. A francia elnökkel való tárgyalásai is részben erről szólnak, mert Líbia atomerőműveket akar építeni a tengervíz sóatlanítása (és villamosenergia-termelés) céljából, amiben a francia Areva, a világ legnagyobb atomreaktor-gyártója lehet a segítségére. Az atomenergetikai együttműködésről kötött egyezmények mellett Franciaország az olajkitermelésben és -feldolgozásban is megtalálta a közös nyelvet Líbiával, biztosítva a francia Total olajipari óriás hozzáférését a nemzetközi, de különösen európai viszonylatban igen jelentős líbiai olajkészletekhez. Emellett számos más területen, így a biztonság, az oktatás, a bevándorlás, az egészségügy és a tudományos kutatás terén is tervezik az együttműködés kiszélesítését.

Mind ez ideig Líbia volt az egyetlen földközi-tengeri ország, amely nem volt tagja az unió földközi-tengeri együttműködési programjának. A mostani fordulattal Líbia visszatért Európához, mely fordulatot Sarkozy ügyesen kihasználja a francia nemzeti célok érvényesítése érdekében.

Az aranyrészvény

Peter Mandelson, az Európai Unió liberális közgazdasági elveiről ismert kereskedelmi biztosa, vezető európai lapok tudósítójának kijelentette: az unió megengedné, hogy nemzeti kormányai stratégiai vállalataik külső felvásárlása ellen aranyrészvény felhasználásával védekezzenek. Az aranyrészvény különleges tulajdonosi jogokat jelent, amellyel a nemzeti kormányok megakadályozhatnák, hogy a kulcspárágaik feletti ellenőrzés uniós kívüli befektetők kezébe menjen át. Brüsszel hagyományosan ellenezte az állami beavatkozás e formáját, és például a brit kormányt arra kényszerítette, hogy adja fel a repülőtereket kezelő és egyébként a világ egyik legnagyobb kereskedelmi cégének számító British Airports Authorityban lévő aranyrészvényét (vagyis különleges tulajdonosi jogait), amelyet egy infrastruktúrára specializálódott spanyol cég, a Grupo Ferrovial vásárolt fel. Brüsszel jogi eljárást indított Románia ellen is a Petrom olajtársaságban fenntartott aranyrészvénye miatt, amelynek többségi tulajdona már az osztrák OMV olajipari konszern kezében van. A magyar kormány ellen is hasonló lépéseket fontolgat, elsősorban azért, mert az minden eszközzel igyekszik megakadályozni, hogy az OMV a Molt is felvásárolja.

Brüsszel aranyrészvényről alkotott felfogása azért változott meg ilyen radikálisan, mert orosz, kínai és arab befektetési alapok jelentek meg, hogy a tőke szabad áramlásáról és a globalizációról szóló, Brüsszel által fennn hirdetett elvek jegyében felvásárolják az uniós stratégiai cégeit. Nicholas Sarkozy és Angela Merkel sebtében megegyeztek, hogy a német, a francia és a spanyol tulajdonú és az airbusokat és fegyvereket gyártó EADS (European Aeronautic Defence and Space Company) esetleges külső felvásárlását egy aranyrészvény-konstrukcióval akadályozzák meg.

Peter Mendelson aranyrészvénnel kapcsolatos megjegyzéseiben hangsúlyozta, hogy a konstrukciónak európai és nem nemzeti érdekeket kell tükröznie, tehát a rendszert európai szinten kell működtetni, nem megengedve az egyes tagországoknak, hogy protekcionista módon védjék iparágait. A konstrukció tehát a jövőben arra lesz használható, hogy az „érzékenynek” vagy „stratégiaiának” tekintett iparágakban az uniós kívüli befolyást korlátozza. De ki dönti el, hogy melyek a védendő iparágak vagy vállalatok? Az Egyesült Államokban ez a kérdés egy bizottság (Committee on Foreign Investment in the United States) kezében van, amelynek tagjait a legfontosabb tárcák (például a védelmi, a pénzügyminisztérium) delegálják. Mendelson elutasítja ezt az európaiak által egyébként sokat kritizált „protekcionista” megoldást, de nem is lenne használható, hiszen az Európai Unió nem politikai egység, mint az Egyesült Államok.

Mendelson felvetéséből, illetve Brüsszelnek az aranyrészvénnel kapcsolatos magatartásából egy tanulság levonható: a megszentelt közgazdasági elvek addig érvényesek, amíg az alkalmazó érdekeit védik, és azonnal felrúghatók, ha ennek a célnak nem felelnek meg. A bizottság számára teljesen természetes, ha a nyugat-európai nagy cégek felvásárolják az új tagországok (vagy harmadik világbeli országok) nemzeti iparágait, tekintet nélkül arra, hogy az hogyan hat az adott ország gazdasági fejlődésére vagy külső gazdasági egyensúlyára. Ha azonban a nagy európai konszernnek kerülnek veszélybe, azonnal megkongatják a vészharangot. Ebből következik, hogy akik saját nemzeti érdekeik ellenében komolyan veszik az uniós által hirdetett közgazdasági elveket, vagy reménytelenül tudatlanok, vagy idegen érdekek képviselői.

Piaci örület

Jean-Louis Borloo, a francia gazdasági miniszter öt másik kollégájával együtt levelet írt az Európai Bizottságnak, amelyben tiltakozik azon bizottsági elképzelés ellen, hogy a piaci verseny megteremtése érdekében az energiaszektorban szétválasszák a termelést és a szállítást. Az osztrák, francia, német, luxemburgi és szlovák gazdasági miniszter által aláírt levél szerint az energiatermelés és -szállítás szétválasztása negatív hatásokkal járhat. Állítják, hogy semmilyen bizonyíték nincs arra nézve, hogy az ilyen módon széttördelt energiaszektor végül is alacsonyabb energiaárakat eredményezne, ösztönözné az energiaszektorba történő beruházásokat és garantálná a biztonságos energiaellátást. Neelie Kroes, az unió versenyért felelős biztosa ugyanakkor fel akarja osztani az olyan energetikai óriásokat, mint a francia EDF vagy a német E.ON, mert meggyőződése szerint az egy kézben lévő termelés és elosztás akadályozza új piaci szereplők belépését és ezáltal a verseny élénkítését. Az E.ON és a Gaz de France ellen máris trösztellenes vizsgálatot indítottak.

A vitában bizonyára a tiltakozó hat országnak van igaza, hiszen minden, amit az Európai Unió nemzetközileg elismert sikerként tud felmutatni, például az Airbus, a nagy sebességű vonat (Thalys, Eurostar), az úrkutatási eredmények, az Angliát a kontinenssel összekötő alagút, vagy legutóbb a technikai fejlődés egyik csúcsát jelentő európai nyomottvizes atomreaktor mind-mind kormányközi egyezmények, és nem a piaci verseny eredményeként valósultak meg. Sőt hozzátehetjük, hogy mind-ezekben jelentős szerepet játszott a liberális közgazdászok által sokat kritizált francia „dirigizmus” is.

Ezzel szemben egy-két kivételtől – például a távközléstől – eltekintve mindaz, amit a piacra bízta, fiaskóval végződött. Mindenekelőtt a Lisszaboni program, amely azt tűzte ki célul, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. E program megvalósításának legfőbb eszközeként elfogadásakor, 2000-ben a piaci verseny fokozását jelölték meg. Most, 2007-ben már teljesen világos, hogy a nagyravágyó programból semmi sem lesz, ennek ellenére még ma is úgy, folyamatként hivatkoznak rá, mintha az egy valóságos és nem egy illuzórikus dolog lenne. Említeni lehet még az európai navigációs rendszer, a Galileo sorsát is, amelyet a megvalósításában már eddig bekövetkezett hatalmas csúszás miatt épp a napokban voltak kénytelenek a magánkonzorciumi kézből kivenni és közvetlen uniós felügyelet alá helyezni.

Ha a szavakat a valósággal vetjük össze, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az unió mai politikáját a szocialista országok ötvenes évekbeli gyakorlatából jól ismert voluntarizmus jellemzi, azzal a különbséggel, hogy akkor a tervektől, most pedig a piactól várják a csodákat. Az Európai Unió kormánya, az Európai Bizottság ugyan szabályokat állít fel és büntet, de semmiért nem vállal felelősséget, és le sem váltható, ahogy az jobb demokráciákban az alkalmatlan kormányokkal megeshet. A hat ország és az EB közötti vita végül is azt az alapvető kérdést veti fel: ki és milyen alapon határozza meg az EU politikáját?

Ideges pénzpiacok

Minden érdekeltet arra kérek, őrizze meg a nyugalma – mondta Jean-Claude Trichet, az Európai Központi Bank (EKB) elnöke, miután a pénzpiacokon „nyugtalan időszak” volt tapasztalható. A pénzpiaci hitelszűke kialakulásától való félelem azt követően erősödött fel, hogy az Egyesült Államok jelzálogkölsön-piacán fizetéseképtelenség alakult ki. Az Egyesült Államok a gazdasági növekedés ösztönzésére széles körben nyújtott lakásépítési vagy ingatlanfejlesztési hiteleket olyanoknak is, akiknek a hitelképessége bizonytalan volt. Ezeket a hiteleket azután a másodlagos piacon eladták, többek között európai befektetőknek is, akik egy időben úgy vélték, hogy a nyereség megéri a kockázatot. Amikor az amerikai hitelek bedőltek, elsőként a francia érdekeltségű BNP Paribas, a világ egyik legnagyobb bankja ütközött fizetési nehézségekbe. A fizetési problémák továbbgyűrűztek Európába, jelentősen növelve a bankközi kölcsönzés kamatlábait, és ezzel erőteljesen fékezve a gazdasági növekedést. Ezt észlve a fizetési helyzet javítása és a kamatlábak leszorítása érdekében az EKB egy hét leforgása alatt 200 milliárd eurót, az éves uniós költségvetés kétszeresét pumpálta rövid lejáratú kölcsönök formájában az európai gazdaságba. Ám Trichet megnyugtató szavai ellenére a pénzpiacok „idegessége” nem csökken, amit a részvényárfolyamok zuhanása is jelez: a Dow Jones index például az elmúlt hetekben három százalékkal ment lefelé.

Az amerikai jelzálogkölsön-problémák azonban valószínűleg csak tünetei egy mélyebb folyamatnak, a részvényárfolyamok spekulációs túlértékeltségének. Évszázados trend szerint ugyanis a részvényindexek a folyóáras GDP ütemével azonos mértékben nőnek, mivel valós értéknövekedést csak a GDP növekedése, és nem a spekuláció hoz létre. Ám a spekuláció a részvényárfolyamokat hosszú időre (évtizedekre) eltérítheti az évszázados trendtől. A hatvanas és hetvenes években például a Dow Jones index 800-1000 ponton stagnált, majd a pénzpiacok liberalizálását követő erőteljes spekulációs folyamat hatására az index növekedése felgyorsult, utolérte, sőt messze elhagyta a hosszú távú trendet. 1987 és 2007 között például a Dow Jones indexöttszörösére, míg a folyóáras GDP csak háromszorosára növekedett. Mivel a Dow Jones index hosszú távú trendjében egy húsz-harminc éves periódus figyelhető meg, várható, hogy az elmúlt közel harminc év dinamikus növekedése után a részvényárfolyamok stagnálásával, csökkenésével kell számolnunk, ami állandósíthatja a pénzpiacok „idegességét”, és kiélezheti az EKB és a tagállamok között már ma is meglévő feszültségeket. Ezért azután az a vita, ami Nicolas Sarkozy francia elnök és Jean-Claude Trichet között a központi bank európai gazdaságpolitikában játszott szerepével kapcsolatban jelenleg zajlik, állandósulhat, hátráltatva az unió cselekvőkéességét, gazdasági hatékonyságát és végső soron az egész unió fejlődésének ütemét.

Heten a spekuláció ellen

Nicolas Sarkozy francia elnök az amerikai jelzálogkölcson-piacon kialakult válság és ennek Európáig gyűrűző hatása nyomán azt javasolja, hogy a hét legfejlettebb ipari ország (G7) októberi washingtoni tanácskozásán foglalkozzanak a nemzetközi pénzügyi rendszer helyzetével, továbbá a nemzetállami központi bankok és a Nemzetközi Valutaalap bevonásával dolgozzanak ki intézkedéseket a pénzpiacok átláthatóbbá tételére. „Elkerülhetetlen, hogy levonjuk a konzekvenciákat és a tanulságokat azokról az eseményekről, amelyek a piacokat befolyásolják” – mondta a francia elnök.

E tanulságokat azonban az 1600-as évek hollandiai tulipánőrületétől (amikor a spekuláció eredményeként egy korábban értéktelen tulipánhagymáért egy jól felszerelt kétlovas fogatot lehetett kapni) az 1929-es nagy gazdasági válságig a történelem során már sokszor levonták, és azok el is tartottak egy-két évtizedig, utóbb azonban a könnyű pénzszerzés, a nagyobb jövedelmek iránti vágy mindig legyőzte a józanságot, így a spekuláció előről kezdődött.

Jelen esetben az történt, hogy miután elsősorban az ezermilliárd dolláros amerikai fizetési mérleg miatt évente hatalmas mennyiségű pénzt pumpálnak a világ pénzpiacaira, és a túl sok pénz nem talál valóban megbízható befektetési lehetőségeket, elkezdtek finanszírozni egyébként igen kockázatos befektetéseket is. A pénzbőség nyomán Amerikában jelzálogkölcson formájában olyanok kaptak (magas kamatra és vagyontárgyaik elzálogosítására) hiteleket, akik normális körülmények között nem kaphattak volna, mert a pénz visszafizetése eleve bizonytalan volt. E hiteleket vásárolták fel azután a másodlagos piacon az európai befektetők, az amerikai jelzálogkölcsonok bedőlése ezért okozott és okoz problémákat az európai pénzpiacokon is.

Sarkozy a pénzpiacok átláthatóságának javításáról beszél, a pénzpiaci spekulációk lényege azonban épp azok átláthatatlansága, mint az e téren kétségtelen nemzetközi tekintélynek örvendő Soros György állította: „A pénzpiacok eredendően áttekinthetetlenek. Az a felfogás, hogy előre lehet jelezni, mi fog történni a piacokon, ellentmond az én egész élettapasztalatomnak.” A pénzpiacok azonban a nyolcvanas évekig eléggé megbízhatóan működtek, mert az 1929-es világválság után a spekulációt akadályozó korlátozásokat vezettek be. Ezeket a korlátozásokat azonban a neoliberális közgazdasági ideológia uralomra jutása után fokozatosan lebontották, utat adva az úgynevezett pénzügyi innovációknak, amelyek tulajdonképpen a pénzügyi spekulációk újabb és újabb formáit jelentették. Ennek fejleményei azután a legutóbbi negyedszázadban pénzügyi válságok sorozatához vezettek, amelyek közül a legemlékezetesebbek az 1982-es és 1994-es mexikói, az 1997-es ázsiai és az 1998-as orosz válság, úgy, hogy a jelenlegi jelzálogkölcson-piaci krízis talán csak egy a véget nem érő sorban.

Civil szervezetek, mint például a több mint negyven országban aktív ATTAC és egyes közgazdászok – mint például John Kenneth Gailbraith, vagy éppen a pénzpiaci spekulációkkal vagyont szerzett Soros – is számos alkalommal felhívták a figyelmet az utóbbi évtizedekben kialakult pénzpiaci spekulációk veszélyeire. Megoldásokat is javasoltak, az ATTAC például a pénzügyi tranzakciókat drágító, így a spekulációt mérséklő Tobin-adót. Mindez azonban mindeddig süket fülekre talált. Talán Sarkozy a maga vehemenciájával elérhet valamit, bár a pénzügyi spekulációk eddigi történetéből az tűnik ki, hogy a G7 mesterlövészei sem lesznek elegendőek, hogy hosszú távon megállítsák a spekulációkat.

Az érthetetlen reform

Az Európai Unió vezető politikusai nyáron sem pihentek túl sokat. Júliusban egy kormányközi konferencián megegyeztek az elvázett európai alkotmányt helyettesítő reformmegyezmény alapvető paragrafusairól, amelyeket a külügyminiszterek a hónap első napjaiban véglegesítenek majd. Az új egyezmény tervezete, amely az alkotmány minden lényeges paragrafusát átvette, szerkesztésében annyira zavaros, hogy a kívülállók számára szinte olvashatatlan. Valéry Giscard d'Estaing, az alkotmányt kidolgozó konvent volt elnöke meg is jegyezte: „A szöveg az összes korábbi javaslatot tartalmazni fogja, de rejtve, álcázott formában.” Giuliano Amato korábbi olasz miniszterelnök, aki a konvent egyik alelnöke volt, a következő megjegyzést fűzte a reformmegyezményhez: „Elhatározták (a kormányfők), hogy a dokumentumnak olvashatatlanul kell lennie. Ha ugyanis olvashatatlan, akkor nem alkotmányszerű, és ez volt a szándék... Ha első ránézésre meg lehetne érteni, akkor világossá válna, hogy valami újat tartalmaz, és akkor lenne ok arra, hogy népszavazást tartsanak róla.” A belga külügyminiszter, Karel de Gucht is hasonló véleményt hangoztatott: „Az alkotmány esetében az volt a cél, hogy az érthető legyen; a mostani egyezményé viszont az, hogy érthetetlen legyen... Az alkotmány világos akart lenni, míg ennek az egyezménynek áttekinthetetlennek kellett lennie. Ezt sikeresen el is érte.”

Kérdés azonban, hogy sikerült-e valóban olyan homályossá tenni a legújabb egyezményt, hogy az európai polgárok ne lássanak át a szitán. A reformmegyezmény fő célja ugyanis az volt, hogy úgy hozza vissza az alkotmány összes lényeges pontját, hogy ne kelljen róla népszavazást tartani, hiszen az biztos bukást eredményezne. Az európaiak jelentős része ugyanis sem azt a brüsszeli hatalomkoncentrációt nem akarja, amit az alkotmány tartalmazott, sem pedig a neoliberális közgazdasági elvek alkotmányossá tételét, ami szintén az alkotmány része volt.

Bár a reformmegyezmény a kormányközi egyeztetéseken is tartalmaz még néhány buktatót (például hogy a lengyelek végül is belemennek szavazati súlyuk csökkentésébe a nizzai egyezményhez képest), a legnagyobb akadályt minden bizonnyal az angol szakszervezetek ellenállása fogja jelenteni. Az angol szakszervezetek ugyanis csatlakoztak a konzervatívok azon kívánságához, hogy a leendő egyezményről népszavazást tartsanak. Márpedig a jelenlegi angol közvéleményt ismerve a népszavazás szinte biztos elutasítást jelentene, tehát az alkotmány után a reformmegyezmény tető alá hozatala is megghiúsulna, végleg patthelyzetet okozva az európai integrációban. Gordon Brown munkáspárti miniszterelnök visszautasítja ugyan a szakszervezeti követelést, de újraválasztása épp tőlük függ, hiszen hagyományosan ők a Munkáspárt fő támaszai, és ellenük aligha politizálhat.

Az angol totojázás kezdi idegesíteni az európai vezetőket. Angela Merkel német kancellár közeli munkatársa, Elmar Brok, az európai parlament tagja ezt a véleményt fejezte ki, amikor azt mondta: „Az Egyesült Királyság minden lehetőséget megkapott, hogy kivonja magát a szerződés neki nem megfelelő pontjai alól. Akkor mi a probléma? Hogy nézne az ki a többi tagállam felé, ha most népszavazást tartanának? Ez aláásná a további tárgyalásokat és Nagy-Britannia uniós tagságának hitelét is.” Broknak bizonyára igaza van, de ehhez azt is hozzá tehetjük, hogy az meg az unió vezetőinek hitelét ássa alá, ha az európai lakosság orra előtt el akarják rejteni az életüket alapvetően befolyásoló egyezményeket.

Koszovó – Európa jövője?

A hét végén az unió külügyminiszterei Portugáliában jönnek össze, ahol az egyik legfontosabb megvitatandó kérdés Koszovó jövőbeli státusa lesz, és főleg az, hogy ebben az igen „érzékeny” kérdésben összehangolják a tagországok ugyancsak széttartó véleményét. Néhány tagország, például az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország jelezte, hogy esetleg támogatják Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltását, míg Spanyolország, Görögország és Szlovákia ezt abbéli féltelmében ellenzi, hogy a függetlenedési törekvések saját országában is felerősödhetnek. A Wikipédia az Urálig terjedő Európában összesen nyolcvanhat függetlenségi mozgalmat sorol fel, amelyek közül legismertebbek a baszk, a katalán, az észak-itáliai és a flamand függetlenségi törekvések, de például Görögország is elsősorban azért ellenzi az egyoldalú függetlenséget, mert arra gondol, hogy ezt az ország északi részén élő macedónok is megtehetik, és egyesülve a Jugoszláviából kivált Macedóniával, feléleszthetik a 2500 évvel ezelőtti macedón államot.

Wolfgang Ischinger, az EU Koszovó-ügyi megbízottja „káoszra” figyelmeztette a tagországokat, ha az unió nem lesz képes egységes álláspontot kialakítani. A francia külügyminiszter pedig úgy fogalmazott, hogy „közös külpolitikánk egyik fő próbaköve Koszovó lesz”.

Mint ismert, az 1999-es NATO–Jugoszlávia háborút lezáró egyezmény Koszovó jövőbeli státusát nyitva hagyta, és azóta a terület ENSZ-ellenőrzés alatt áll, ám az ENSZ Biztonsági Tanácsa is megosztott, mert Oroszország nem támogatja Koszovó függetlenné válását, hacsak egyezséget nem érnek el Belgráddal. Ami nyilvánvaló, Koszovó függetlenséget akar, míg ez Szerbia számára elfogadhatatlan. A koszovói kormányfő, Agim Ceku kijelentette, hogy „akár az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata nélkül is kikiáltják a függetlenséget, és kérni fogják annak elismerését az Európai Uniótól és az Egyesült Államoktól”. A szerb külügyminiszter erre azzal válaszolt, hogy „Szerbiának nem lesz más választása, mint válaszolni azokra a lépésekre, amelyek veszélyeztetik függetlenségét és területi integritását”. „A függetlenség egyoldalú deklarálása elnyújtaná a térség instabilitását” – tette még hozzá. Hogy e kijelentés a gyakorlatban mit fog jelenteni, azt csak találgatni lehet.

A Balkán instabilitása a Török Birodalom széthullása óta probléma, és akármilyen történik Koszovóval, a bizonytalanság megmarad. Koszovó iskolapéldája annak, hogy mi történik akkor, ha egy történelmileg egy néphez tartozó területet egy másik nép „elbirtokol”. Koszovónak a XIV. században szinte tisztán szerb lakossága volt, az albánok aránya mindössze két százalékra rúgott, és ez az arány lényegében megmaradt a XVII. század végéig. Ekkor a török–Habsburg háborúk hatására számos szerb menekült el e térségből, és megkezdődött az albánok tömeges bevándorlása. 1871-ben az albánok aránya már egyharmad, Jugoszlávia megalakulásának idején pedig kétharmad. Amikor Jugoszlávia széthullik, az albánok aránya nyolcvan százalék, jelenleg pedig már kilencvenöt. Alig másfél évszázad alatt egy jelentős kisebbségből elsőprő többség alakult ki.

Koszovó példája azért tanulságos, mert megmutatja Európa jövőjét is. A jelenlegi demográfiai tendenciák és a mozlím lakosság integrálhatatlansága miatt másfél évszázad alatt Európa követni fogja Koszovót ezen az úton.

Égő katedrálisok

Ha munkába menet az ember szögesdrót akadályokba ütközik az Európai Parlament környékén, biztos lehet benne, hogy aznap valami fontos médiaesemény fog történni. Nem volt ez másképp a múlt hét keddjén sem, amikor egy Európa iszlamizációja ellen küzdő szervezet, a SIOE (Stop Islamisation Of Europe) hirdetett tüntetést az Európai Parlament előtt lévő Luxembourg térre. A New York-i ikertorony elleni támadás napjára időzített tüntetést Brüsszel polgármestere, a szocialista Freddy Thielemans, választóira való tekintettel, betiltotta. A tiltás ellenére megjelent csaknem ötven tüntetőt kétszáz újságíró és tévériporter, valamint háromszáz páncélautókkal, vízágyúval felszerelt rohamrendőr várta. A tüntetők fő követelése a mozlim országokból való bevándorlás azonnali leállítás és a már bevándoroltakkal az európai értékek (jog, kultúra, nyelv) elfogadtatása volt (Németországban már előfordult, hogy egy bíróság egy mozlim vallású nőt a sarija rendelkezéseire való hivatkozással nem választott el az őt bántalmazó férjétől). A francia elnök, Nicolas Sarkozy politikájától nem sokban különböző véleményüket azonban éppen hogy csak el tudták mondani, amikor a rohamrendőrök, hősiesen átvágva magukat az egy-egy tüntetőt körbefogó újságírók tömegén, letartóztatták a főkolomposokat. Utoljára egy keresztet magasra tartó fiatalembert tuszkoltak a rabomobilba.

Bár az e téren végzett, igen gyér közvélemény-kutatások eredményei szerint a tüntetők követeléseivel Nyugat-Európa lakosságának nagy része egyetért, attól való félelmében, hogy rasszistának vagy idegengyűlölőnek bélyegzik, ezt nyilvánosan kifejezni nem meri. Az iszlamizáció kérdése nem csak a radikális iszlám megjelenése, hanem főleg amiatt került a politika előterébe, mert mostanára vált világossá, hogy a hajdanán „vendégmunkásként” érkező tömegek sohasem fognak európaivá válni, hanem eredeti identitásukat megtartva a saját kultúrájukat, vallásukat, nyelvüket, jogrendjüket kívánják érvényesíteni. Belgiumban ma már mintegy háromszáz mecset van.

Európa iszlamizációjáért azonban aligha a bevándorlók tehetők felelőssé, hanem sokkal inkább maguk a bennszülött európaiak, akik elfordultak saját gyökereiktől. Ezt művészi formában a dán–argentin művészpár, Thyra Hilden és Pio Diaz fejezi ki mostanában, akik fényjátékok segítségével sorra „égetik” Európa kulturális örökségeit a római Colosseumtól a koppenhágai katedrálisig. Az égő katedrális látványa valóban hatásos, és kifejezi azt, amit Thyra Hilden így fogalmazott meg újságíróknak: „Van ma a kereszténységnek ereje? A templomok teljesen üresek, legalábbis itt, Dániában, és mi úgy aggódunk más vallások miatt – de mi van a miénkkel? Maradt még valami azokból az értékekből, mint könyörületesség, humanitás és hasonlók, amelyek nem az egoizmushoz és a gazdasághoz kötődnek?” A válasz Európa jövőjét dönti el.

Torzulások az EU-ban

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke teljes mellszélességgel kiállt az energiapiac liberalizálása mellett. „A bizottság számára nyilvánvaló, hogy a jelenlegi helyzet nem folytatható. (...) Változtatások nélkül a verseny torzulása és a piac töredezettsége folytatódni fog” – mondta a bizottság energiapiac-liberalizálásával kapcsolatos elképzeléseinek ismertetésekor. Sürgette a tagállamokat és az uniós törvényhozókat, hogy minél hamarabb fogadják el a liberalizációs programot, amely azt jelenti, hogy a piaci verseny érdekében szét kell választani az energiatermelést a -szállítástól, vagyis a villamos távvezetéknek, kőolaj- és gázvezetéknek más tulajdonában kell lenniük, mint a villamos erőműveknek vagy a kőolaj- és földgáztermelésnek. Mivel az energiatermelés és a távvezeték ma egy kézben van, a jelenlegi tulajdonosnak vagy el kell adnia az általa épített távvezetékét, vagy külön részvénytársaságba szervezve a részvényeket kell eladnia.

Az ötletet Németország és Franciaország hevesen ellenzi. Michael Glos német gazdasági miniszter például kijelentette: eléggé szkeptikus az iránt, hogy a távvezeték és a termelés szétválasztása elősegítene-e a verseny növekedését, inkább az ellenkezőjét tartja valószínűnek, és különben is, a német villamosenergia-hálózat jó minőségét és biztonságát nem szabad veszélyeztetni.

Andris Piebalgs, az energiaügyekért felelős biztos a főigazgatósága által kidolgozott terveket ismertetve kijelentette, hogy az energiatermelés és -szétosztás a verseny legjobb garanciája, szerinte gazdasági elemzések azt mutatják, hogy a termelés és elosztás szétválasztása csökkenti a piaci koncentrációt és csökkenti az árakat. E nézetet a versenyért felelős biztos is megerősítette, mondván, a termelés és az elosztás szétválasztása nélkül nem lehet versenyt teremteni. Példaként felhozta, hogy a liberalizált angol piacon a fogyasztók – legalábbis 2004–2006 között – 31 százalékkal kevesebbet fizettek az áramért, mint amennyiért azt a német fogyasztók kapják. Persze aligha hihető, hogy a reformokat az egyébként lett származású energetikai biztos találja ki, a piacnyitás mögött elsősorban brit, holland, svéd és spanyol ipari körök állnak, amelyek részesedést akarnak szerezni a két energetikai óriás, a francia érdekeltségű EDF és a német érdekeltségű E.ON cég piacaiból, míg azok – mögöttük saját államaik támogatásával – hevesen védik azt, amit már megszereztek (például az angol piacon).

Szakmai szempontból az energiatermelés és -szállítás szétválasztása nonszensz, és azt a torzulást mutatja, ami a piac és működésével kapcsolatban az unió vezetőinek fejében található. Először is, hiába választanak le a termelőkről a hálózatot, a hálózat maga mégis természetes monopóliumot alkotna, hiszen nem lehetne újabb és újabb energiahálózatokat (például nagyfeszültségű villamos távvezetéseket vagy gáz- és olajvezetéseket) kiépíteni, hogy versenyezzenek egymással a termelők vagy a fogyasztók kegyeiért. Az energiatermelők ugyan versenyezhetnének, ki adja olcsóbban a fogyasztónak az energiát, csak hogy az energia nem olyan termék, mint a mosópor, hogy ha nem megy a piacon, a kiesést behozza majd más, hiszen a termelője még ezer másfajta terméket is gyárt. Ha egyszer egy erőművet megépítettek, ami hosszú távú és lassan megtérülő beruházás, akkor azt az üzemi paraméterek engedte módon ki kell használni, vagyis üzemeltetni kell. Ehhez a termelőnek legalább annyira kell a biztonság, mint a fogyasztónak ahhoz, hogy mondjuk ne maradjon este világítás nélkül. Ha tényleg megvalósulna e tekintetben a szabad piac, akkor senki sem kockáztatná a pénzét, hogy hosszú távon is bizonytalan megtérülésű beruházásokba fektesse. A piaci verseny erőltetése ott, ahol nincs sok keresnivalója, ugyanazt a doktríner szellemet idézi, amely a néhai szocialista országok vezetőit jellemezte az ötvenes években, amikor azt gondolták, a tervezéssel mindent el lehet érni, a felső határ a csillagos ég.

A globalizáció ára

Az Európai Bizottság a héten jóváhagyta Németország és Finnország kérését, hogy az Európai Globalizációs Alapból összesen tizenötmillió euró támogatást kapjanak, mivel két mobiltelefonokat gyártó cég, a BenQ társaság Németországban és a Perlos Finnországban más, alacsonyabb bérszínvonalú országokba helyezte át termelését, összesen 4300 munkanélkülit hagyva maguk után.

A globalizációs alapot egyes tagállamok nyomására a múlt évben hozták létre, és azt szolgálja, hogy kezelni tudják a tőkemozgások liberalizálása nyomán termelésüket más országba áthelyező vállalatok által helyileg keltett munkanélküliséget. Mint a bizottság az alap létrehozására tett javaslatában hangsúlyozta: „lényeges aszimmetria van a piacnyitás általános előnye, amely diffúz formában és időben később jelentkezik, illetve a negatív hatások között, mely utóbbiak feltűnőbbek, és meghatározott területekre koncentrálódnak”. Ezeket a hatásokat kezelni kell, mert különben „a globalizáció elleni elfogultsághoz vezethetnek, következésképp gyengítik a liberalizálás és piacnyitás társadalmi támogatottságát”. A második világháború után évtizedek kemény munkájával kialakított európai szociális modellt leromboló liberalizálásnak és piacnyitásnak azonban eddig sem volt különösebb lakossági támogatottsága az Európai Unióban, azt – a szakszervezeti mozgalom erejének gyengülése nyomán – az unió a nemzetközi tőke érdekeit képviselő vezetése kényszerítette az EU lakosságára.

A globalizációs alap, amely évi ötszázmillió euróra rúg, annak nyomán jött létre, hogy tavaly két európai parlamenti bizottság, a regionális fejlesztési és a foglalkoztatással és szociális kérdésekkel foglalkozó bizottság is határozott lépéseket sürgetett a termelésáthelyezés akadályozása, illetve következményeinek enyhítése érdekében. A belga szocialista, Alain Hutchinson nevével fémjelzett jelentés például határozottan felveti, hogy ne kaphassanak a strukturális és kohéziós alapokból támogatást azok a cégek, amelyek termelésüket áthelyezik – például pont a támogatások elnyerése érdekében egyik helyről egy másik, támogatott régióba. A jelentés, hivatkozva az unió olyan deklarált céljaira, mint a teljes foglalkoztatás, síkraszáll amellelt, hogy a tőke szabad áramlásának bizonyos kereteket kell szabni, annak érdekében, hogy biztosítani lehessen az ugyancsak az unió céljai között szereplő társadalmi kohézió megvalósulását. Ha elfogadjuk egyes társaságok termelésáthelyezéssel való fenyegetőzését annak érdekében, hogy csökkenthessék a béreket, akkor a kínai vagy indiai szociális modellt fogjuk importálni – mondja a jelentés.

Ahhoz, hogy egy ország támogatást kapjon a globalizációs alapból, bizonyítania kell, hogy a munkahelyek megszűnése a „globalizáció” következménye, és legalább ezer munkahelynek kell egyszerre megszűnnie. Ez utóbbi szabály alól egyedül Málta kivétel, ahol nincs ezer főt foglalkoztató üzem. Mindaddig három országnak, az említett Németországon és Finnországon kívül Franciaországnak sikerült elintéznie, hogy ilyen jellegű támogatásban részesüljön, ami egyben jelzi az egyes országok érdekérvényesítési erejét is.

Magyarország a piacnyitás és a liberalizáció következtében, amelynek haszonélvezői legnagyobbbrészt pont az uniós székhelyű multinacionális cégek voltak, mintegy másfél millió munkahelyet és évi tizenegymilliárd dollárnyi piacot veszített el. Mégsem jutott eszébe senkinek, hogy – akár kihasználva a csatlakozási szerződés vagy az érvényben lévő uniós szerződések ilyen irányú pontjait – segítséget kérjen társadalmi és gazdasági problémáinak megoldásához.

Előregedve és elhagyatva

Egy spanyol civil szervezet, a Family Policy Institute (Családpolitikai Intézet) nemrég kibocsátott ez évi jelentésében igen sötét képet fest Európa, ezen belül különösen saját országa demográfiai helyzetéről. Mint a spanyol Lola Velarde, a Családpolitikai Intézetek Európai Hálózatának elnöke mondta a jelentés bemutatásakor: „ezekben az években a problémák, amelyekkel az európai családoknak szembe kell nézniük, súlyosbodnak, Európa vesztesre áll a családokért folytatott küzdelemben”. Melyek ezek a problémák? Mindenekelőtt a romló demográfiai jellemzők. Az utóbbi tíz évben az Európai Unió lakossága (most már a 27 országra számítva) alig nőtt, de ami növekedés volt, az nyolcvan százalékban a bevándorlásnak volt köszönhető. Míg a kilencvenes években a bevándorlók száma évi mintegy félmilliót tett ki, az utóbbi években már megközelítette a kétmilliót, és ehhez még hozzá szoktak számolni félmillió illegális bevándorlót is, amelyet a hivatalos statisztika természetesen nem tartalmaz. Az unió keleti felében a bevándorlás nem pótolja a lakosság fogyását, ami különösen feltűnő Bulgáriában, ahol évi több mint fél százalékkal csökken a lakosság, de a helyzet a balti államokban, Magyarországon és Romániában sem sokkal kedvezőbb, míg a többi országban a népesség szinten marad, vagy alig növekszik.

A romló demográfiai mutatók mögött a csökkenő születésszám áll. Az egy nő életében megszült gyermekek száma (az úgynevezett teljes termékenységi mutató), amely a hetvenes években még elérte a népesség szinten tartásához szükséges 2,1-es értéket, mára uniós átlagban 1,38-ra csökkent, ami a valóságban azt jelenti, hogy évi egymillióval kevesebb gyermek születik. Ennek hatására az időskorúak (65 éves és e felett) és a fiatalok (14 éves és ez alatt) aránya döntően megváltozott: míg negyedszázada a fiatalok száma csaknem negyvenmillióval haladta meg az öregeket, ma már az öregek vannak többen. Ezzel párhuzamosan jelentősen nőtt a háztartások száma, ami azt jelenti, hogy egyre több az öregember és egyre többen élnek kis, csonka családban, vagy egyedül. Riasztó az abortuszok száma is, minden ötödik terhesség szándékolt abortusszal végződik, ez évi több mint egymilliót jelent, úgyhogy ez ma a népességszűkülés legfőbb oka Európában, messze megelőzve a szívinfarktust és az érrendszeri betegségeket. A házasságok száma csökken, a válások száma növekszik. Míg a nyolcvanas években öt házasság jutott egy válásra, ma ez a szám kettőre csökkent. A gyerekek egyre nagyobb része születik házasságon kívül. Míg negyedszázada tizenkét újszülött közül csak egy született házasságon kívül, ma minden harmadik. A tanulmányírók erőteljesen kifogásolják hazájuk, Spanyolország helyzetét, ahol a demográfiai mutatók még az igen kedvezőtlen európai átlagnál is sokkal rosszabbak, és ahol alig fordítanak valamit a családok támogatására, az ötödét annak, amit a szomszédos Franciaországban, ahol sikerült is a népesség fogyását megállítani. Az országban sokan igen elégedetlenek a 2004-ben hatalomra került szocialista kormány családpolitikájával is, amely egyes kritizálók szerint agresszív családellenes politikát folytat. A kormány szemére hányják a meglegházasságok legalizálását, az abortusz liberalizálását és főleg azt a rendelkezést, hogy az anyakönyvekben az „apa” és az „anya” kifejezést „szülő A” és „szülő B” kifejezésekre módosították, bár aki akarja, használhatja a hagyományos változatokat is.

Európa demográfiai helyzete az Európai Bizottság számára elsősorban mint munkaerőkérdés, illetve mint a nyugdíj-finanszírozás kérdése merül fel. Klaus Regling, a gazdasági és pénzügyi főigazgatóság (hazai fogalmaink szerint minisztérium) főigazgatója szerint nem az a baj, hogy az unió népessége csökken, hanem a romló korösszetétel, amelyben a munkaképes korúak (15–64 éves korosztályok) aránya az időskorúakéhoz képest erőteljesen csökken. Ma négy munkaképes korú jut egy időskorúra, ez az arány 2050-re kettőre mérséklődik. Mindez csökkenti az unió gazdasági növekedési potenciálját és jelentősen terheli a költségvetést. A megoldás a bevándorlás, a nyugdíjkorhatár és az aktivitási ráta növelése. A családpolitika, a gyermekvállalási szám növelésének ösztönzése fel sem merül, pedig felmérések szerint a családok saját szándékuk szerint átlag 2,3 gyermeket vállalnának, ezt csökkentik le a különböző negatív hatások 1,38-ra.

Ugyanakkor kérdéses, hogy a bevándorlás milyen egyéb társadalmi hatásokkal jár. Az már kiderült, hogy a bevándorló, főként mozlim népesség nem integrálódik az európai kultúrába. A jelenlegi demográfiai és bevándorlási tendenciák mellett a század közepére Nyugat-Európában mintegy 80 millió mozlim népességgel számolhatunk, és a század végére számos nyugat-európai ország mozlim többségűvé válik.

Kurdok földje, Irak

Javier Solana, az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselője figyelmeztette Törökországot, hogy az Irakban élő kurd lázadók elleni támadás tovább rontaná a konfliktusokkal terhelt ország biztonsági helyzetét. „A biztonság továbbra is Irak stabilitásának alapvető kérdése. Azt hiszem, bármi, ami tovább bonyolítaná Irak biztonsági helyzetét, elfogadhatatlan, és ezt közöltem is török barátaikkal” – mondta Solana egy múlt heti sajtókonferencián. Az Európai Bizottság ugyancsak kifejezte abbéli reményét, hogy Törökország figyelembe veszi Irak területi sérthetlenségét, és nem végez hadműveleteket a területén. A megjegyzések azt követően hangoztak el, hogy a török légierő a kurd felkelők egyik bázisát támadta az iraki határ közelében. Ez az európai megfigyelőkben azt a félelmet keltette, hogy előjátéka egy nagyszabású, az Irakban élő kurdok elleni támadásnak. Az Egyesült Államok ismételt kérése ellenére – Törökország tartózkodik iraki területek támadásától – az ankarai kormány azon az állásponton van: semmilyen más útját nem látja annak, hogy véget vessen a Kurd Munkapárt (PKK) szeparatista tevékenységének, amely részben iraki területéről készíti elő támadásait. Bár a PKK-t mind az Egyesült Államok, mind az Európai Unió terrorista szervezetnek tekinti, illetve Törökország és Irak megegyezett, hogy küzdenek ellene, Bagdadnak kevés eszköze van ahhoz, hogy az északi autonóm Kurdisztán tartományban bujkáló lázadókat ellenőrzése alatt tartsa. Tegyük hozzá, ez még Szaddám Huszeinnek is csak ügyel-bajjal – a 200 ezer halottat követelő Anfal-hadműveletben – sikerült, bár halálos ítéletében a mindössze 148 áldozattal járó dudzsaili síták esetét említették, ami egy Szaddám ellen irányuló sikertelen merénylet után történt.

A kurdoknak nincs szerencséjük a történelemmel. Bár több ezer éve élnek ezen a területen (első említésük Krisztus előtt 2400-ra datálódik), önálló államot csak ritkán sikerült alakítaniuk, mert hol a médek, hol a rómaiak, hol az oszmán törökök foglalták el a földjüket. Az Ottomán Birodalom első világháború során történt összeomlását követően már majdnem elnyerték függetlenségüket – legalábbis ez volt a szövetségesek szándéka –, amelyet azonban Kemal Atatürk keresztülhúzott, amikor a szövetségeseket kiverte a török területekről és elfoglalta a kurdok lakta délkelet-anatóliai területeket is. A török sikereket a lausanne-i békében elismerve, a szövetségesek a maradék kurd területeket felosztották a brit és francia mandátum alatt álló Irak és Szíria között, míg a történelmi Kurdisztán fennmaradó része Iránhoz került. Az iraki kurdoknak 1970-ben sikerült elérniük az autonómiát, de ezt követően is folytatták a függetlenség elnyerésére irányuló kísérleteiket, amelyek az Öböl-háborút követően az 1991-es felkeléshez, majd annak leverése után mintegy másfél milliós menekültáradathoz vezettek. A kurdok jelentős eredményt csak Irak amerikai megtámadása után tudtak elérni, amikor is a Szaddám Huszein-rezsim összeomlása és az országban kialakult káosz nyomán az általuk lakott területek gyakorlatilag függetlenekké váltak. Ez az, ami leginkább nyomasztja a törököket, mert Irak kurd területein a törökországi kurd lázadók menedéket találnak, és előkészíthetik a Törökországban végrehajtandó merényleteiket.

Az Európai Uniónak nincs határozott álláspontja a kurd kérdésben, mint ahogy minden nemzeti kisebbségi kérdésben is viszolyog ettől, legyen szó akár a baszk, akár a korzikai, a katalán vagy bármilyen más kisebbségi problémáról. Úgy tűnik, az általános elvi állásfoglalások mellett a konkrét álláspontokat aktuálpolitikai helyzetértékelés dönti el, míg a kisebbségeknek egyre inkább meggyőződésévé válhat, hogy eredményt csak erőszakos cselekmények révén tudnak elérni.

Európai timokrácia

Hétórás vita után péntek hajnalban felszállt a fehér füst a liszaboni csúcstalálkozón, és az európai vezetők boldogan veregették egymás hátát, hogy hosszú huzavona után végre az elvetélt alkotmány helyébe egy új reformmegyezménynek nevezett megállapodást állítottak. Az Európai Bizottság első embere, Jose Manuel Barroso az egyezményt nagy eredménynek nevezte, amely új cselekvési lehetőséget biztosít az unió vezetői számára, és egyben teljesíti az európai állampolgárok akaratát is: „Állampolgáraink látni akarják, mit hoz nekik Európa az ő mindennapi életükben.” Ezt alighanem látják is, ugyanis a csúcstalálkozó kezdetére a portugál szakszervezetek rég nem látott, hatalmas tüntetést szerveztek, ahol mintegy százötvenezer ember tiltakozott az Európai Unió újonnan kidolgozott, a munkavállalók jogait tovább korlátozó munkaügyi stratégiája ellen.

A reformmegyezmény Nicolas Sarkozy ötlete volt és azt a célt szolgálta, hogy el lehessen kerülni a megállapodás európai közvélemény elé való terjesztését. Míg egy alkotmány esetében több országban a népszavazás kötelező lett volna, most, mondván, csak a régi egyezmények módosításáról van szó, ezt mellőzni lehet. Egyedül Írországból kötelező a referendum, de bíznak abban, hogy az írek nem támasztanak majd akadályt.

A reformmegyezmény az alkotmány összes lényeges pontját tartalmazza, jelentősen kiterjesztve az Európai Bizottság jogkörét, mindenekelőtt az igazságügyi és belpolitikai együttműködés területén, ami azt jelenti, hogy a bevándorlás kérdését Brüsszelben intézik. A nemzetállamoknak nem lesz többé beleszólásuk abba, hogy kit engednek letelepedni az országukban és kit nem, kivéve Nagy-Britanniát és még egy-két országot. A nemzeti kormányok és parlamentek hatásköre az új egyezménnyel tovább szűkül, igaz, az Európai Parlament hatásköre valamelyest növekszik, ám ezzel együtt nem lesz valóságos parlament, hiszen még arra sem lesz joga, hogy saját maga kezdeményezzen törvényjavaslatokat. A nem választott Európai Bizottság jogosult csak arra, hogy javaslatokat terjesszen be. Ez azt jelenti, hogy a tényleges európai törvényhozók nem azok lesznek, akiket erre a feladatra a polgárok megválasztanak, hanem a bizottsági köztisztviselők és azok a nagyvállalati lobbisták, akik a törvényeket ténylegesen előkészítők, másfél ezer szakmai bizottságot uralják.

Az Európai Alkotmány preambuluma egy Thuküdidész-idézettel kezdődött: „Mi olyan alkotmány szerint élünk, amelynek neve, mivel az uralom nem néhány ember, hanem a többség kezében van, demokrácia.” Eme idézetet a reformmegyezmény elhagyta, de a szöveget kiegészíthette volna: „Mi olyan államalakulatban élünk, amelynek neve, mivel az uralom nem a többség, hanem néhány gazdag ember kezében van, timokrácia.”

Érdekek vagy értékek?

Bár nem előzte meg nagy izgalom a portugáliai Mafrában tartott EU–orosz csúcsot – azzal mindenki tisztában volt, hogy lényeges áttörés a kapcsolatok javításában nem várható –, mégis kissé ünnepélyes volt a várakozás, hiszen az 1997-ben megkötött partnerségi és együttműködési megállapodás óta ez a huszadik ilyen találkozó. A kormányfők évente kétszer meghatározzák a kapcsolatok stratégiai irányait; miniszteri szinten pedig még gyakoribbak a találkozók, az orosz uniós nagykövet például havonta találkozik az unió külpolitikáért felelős vezetőivel. Az unió 1990 óta a TACIS-programban (a Független Államok Konföderációjának adott technikai segítségnyújtás) 2,7 milliárd eurót adott a FÁK országainak. Mindazonáltal a kapcsolatok nem felhőtlenek, legalább négy olyan kérdéskör van, ahol az érdekek és a nézetek erősen ütköznek: az energetikai együttműködés, Koszovó, Irán és a volt szocialista országokban tapasztalható oroszellenes érzelmek. Az EU kőolajimportjának 30, gázimportjának 44 százaléka Oroszországból származik, és Nyugat-Európa függősége az orosz szállításoktól a jövőben csak fokozódik. Épp ezért az unió számára nem mindegy, Oroszország mennyire megbízható szállító, és hogy az energiaszállításokat nem akarja-e politikai nyomásra felhasználni. Orosz szemmel nézve a dolog hasonlóan néz ki, hiszen az ország devizabevételeinek megközelítőleg hatvan százaléka az EU-ból származik, tehát ő is függ az uniótól, ami pedig a politikai nyomást illeti, az „európai értékek” számonkérése az oroszokon szintén ebbe a kategóriába sorolható.

A Nyugat kapcsolata Oroszországgal akkor romlott meg, amikor az ország nemzeti vagyonát széthordó oligarchákat Putyin nyakon csípte, megakadályozva ezzel, hogy az ország alapvető természeti erőforrásai külföldi kézbe jussanak, ami természetesen sértette a befektetők érdekeit. A jelcini káoszából feltápáskodó Oroszország igyekszik visszaszerezni korábbi világpolitikai szerepét is, és itt kerül konfliktusba az unióval például Irán, Koszovó vagy az amerikai rakétavédelmi pajzs kérdésében.

Ugyanakkor az EU részéről jelentős a törekvés a pragmatizmusra. Peter Mandelson, az unió angol származású kereskedelmi biztosa például a héten egyik beszédében síkraszállt az Oroszországgal való megegyezésért, kiemelve, a stratégiai kérdések megvitatását nem lehet egy kalap alá venni az olyan részletkérdésekkel, mint a rönkfa exportjára kivetett adó vagy a húsimport korlátozása az EU egyes országaiból. Mandelson érdekekre és nem érzelmekre alapozott véleményében bizonyára figyelembe vette egyik elődje, Lord Palmerston XIX. századi angol külügyminiszter kijelentését, miszerint Angliának nincsenek örök barátai és örök ellenségei, csak örök érdekei vannak, és vezető politikusainak az a kötelessége, hogy ezen érdekeket kövesse. Ez az elv érvényes lehet az unióra, azon belül hazánkra is.

Olajárak: az utolsó figyelmeztetés?

Reálértékük szerint elérték az 1980. évi csúcst az elmúlt napokban a világpiaci olajárak, amely akkor 37 dollár volt hordónként, de ami a jelenlegi dollárárszínvonalon 95 dollárnak felel meg. A nyolcvanas és kilencvenes évtizedben az olajárak reálértékű csökkenő tendenciát mutattak. A változás az ezredfordulón következett be, azóta az árak felfutása megfelel a hetvenes évek két olajárrobbanása által okozott emelkedésnek. Kérdés, hogy ez mennyire lesz tartós. A hetvenes évek olajárrobbanásának elsősorban politikai okai voltak, de kétségtelen megmutatkozott az addig exponenciálisan növekvő igények és a korlátozott készletek közötti ellenmondás is. Az Economist egy akkori cikkében még meg is köszönte az araboknak, hogy időben figyelmeztettek az olajkészletek szűkös voltára. Volt is nagy fogadkozás az új technológiák kifejlesztésére. Akkor még komolyan gondolták a gyorszapórító atomerőművek kifejlesztését, amely két nagyságrenddel növelhetné az uránból kinyerhető energiát, és az ezredfordulóra a fúziós (a hidrogén bomba elvén működő) tiszta reaktorok korszakát jelezték előre. Mindebből semmi sem lett, a fúziós reaktor újbóli fejlesztésének hosszú civakodás után most állt neki az Európai Unió és Japán; első ipari alkalmazását 2030-ra remélik.

A mostani olajárrobbanás mögött kétségtelenül vannak ideiglenes, spekulatív elemek. Hírlik, hogy a hatalmas tőkével rendelkező spekulációs befektetőcégek a csökkenő dollárárfolyamot ellensúlyozandó olajba fektetik pénzüket, hozzájárulva az árak emelkedéséhez. Vannak a világpolitikai helyzet bizonytalanságaiból adódó tényezők, például hogy nagy olajtermelő országok háborús fenyegetettség alatt állnak, mint Nigéria, Irak vagy Irán. A másik mindenekelőtt a gyorsan fejlődő India és Kína egyre növekvő olajszükséglete. E két ország a világ népességének mintegy negyven százalékát teszi ki, és bár olajfogyasztása egyelőre csak hét százaléka a világ olajfogyasztásának, nagyon gyors ütemben növekszik. Kína másfél évtizede még önellátó volt olajból, ma a világ második legnagyobb importőre. Akkor Pekingben még alig lehetett autót látni; ma már hárommillió van, és számuk naponta ezerrel növekszik. Indiában az autópiacon évente tíz százalékkal növekszik, az ország olajigényét szinte teljes egészében importból fedezi.

Mindez annyit jelent, hogy fel kell készülni a magas olaj- és energiaárakra, ami gyökeres fordulatot igényel a gazdasági struktúrában és az életmódban is. A termelés és az energiaellátás szempontjából jobban kell építeni a helyi adottságokra, a helyi közösségekre. Ez azonban alapvető ellentmondásban van a jelenleg uralkodó liberális kapitalizmus által diktált feltételekkel, amelyek a globalizáció varázsszavával épp ezeket rombolják le.

Hova álljanak a belgák?

Belgiumnak négy hónapja nincs kormánya, és ha a dolgok a jelenlegi mederben mennek, nem is lesz egy ideig. Az ország a szétesés határára jutott. A belga egység hívei kérték a lakosságot, hogy aki az ország egysége mellett voksol, tegyen ki ablakába egy belga zászlót, de nem sokan hajlottak a szóra. Az újságok általában úgy találják a krízist, hogy a gazdagabb Flandria nem akarja tovább finanszírozni a szegényebb vallon országrészt, tehát a szolidaritás hiánya az, ami a felosztás felé löki az országot. Valójában a francia nyelvű terület növekszik a flamand rovására, és ez az, amibe a flamandok nem akarnak belenyugodni.

Belgium egy kétezer évvel ezelőtt ott élt germán törzsről kapta a nevét, de az ország mai lakosainak vajmi kevés közülük van az eredeti belgákhoz. A flamandok etnikailag és nyelvükben azonosak a hollandokkal, ami elválasztja őket, az az, hogy a protestáns hollandokkal szemben katolikusok. Ez úgy történt, hogy a reformáció korában éppen spanyol elnyomás alatt éltek, és így kevés esélyük volt, hogy Luther Márton elveit kövessék.

Az 1831-ben létrehozott belga államban a vezető szerepet a francia katolikus klérus játszotta, így az ország hivatalos nyelve is a francia volt, annak ellenére, hogy lakosságának többsége flamandul beszélt. A helyzetre jellemző, hogy a belga alkotmányt csak 1967-ben, több mint száz évvel az ország megalakulása után adták ki flamand nyelven.

A flamand nemzeti mozgalom az első világháborúban, az ypres-i csatát követően bontakozott ki, amely csatában a francia nyelvet beszélő tisztikar úgy használta a főleg flamand eredetű közkatona-ságot, mint az ágyúöntelékét. A több százezres emberveszteség és az emlékezés formálta a flamand nemzeti mozgalmat, amely hosszú évtizedek küzdelmében elérte a flamand nyelv egyenjogúsítását. Az 1963-as nyelvtörvény az országot négy nyelvi zónára osztotta: a flamandra, a franciára, a németre és a kétnyelvű (francia, flamand) Brüsszelre. A felosztás ellenére a francia nyelv terjeszkedése folyamatos, Brüsszelt egyáltalán nem lehet kétnyelvűnek nevezni, vagy ha igen, a második nyelv az angol, amelyet az eurokraták és a bevándorlók egy része beszél. Bár mindegyik flamand párt a flamandok jogainak érvényesítéséért harcol, legradikálisabban, az ország felosztását követelve a Flamand Blokk lépett fel. A párt az 2004-es választásokon a flamand szavazók egynegyedének voksait kapta meg, és így a flamand országrész legnagyobb pártja lett, a pártot azonban a belga legfelső bíróság bűnöző szándékúnak (fasiszta, szélsőjobb) nyilvánítva feloszlatta.

A Flamand Blokk feloszlata azonban mit sem változtatott a helyzeten, amelyet a jelenlegi válság is jelez. Mindazonáltal felveti azt a kérdést, hogy ha egy terület független akar lenni, vagy akár csak autonómiát akar, akkor az e célt békés eszközökkel elérni kívánó párt legitim lehet-e a „megvalósult” nyugati típusú demokráciákban, vagy e kívánságot csak akkor méltányolják, ha fegyverrel támasztják alá, mint az UCK Koszovóban?

A cigányok ideje

A 47 éves római nő, Giovanna Reggiani meggyilkolása egy Romániából származó roma fiatalember által széles hullámokat vetett az Európai Unióban. Az olaszok körében, akik a bűnözés hirtelen megnövekedését egyértelműen Románia uniós taggá válásához kapcsolják, óriási volt a felháborodás. Walter Veltroni, Róma polgármestere kijelentette: „2007 januárja előtt Róma volt a világ legbiztonságosabb városa. Az év első hét hónapjában a gyilkosságokért, nemi erőszakért és rablásért letartóztatottak 75 százaléka Romániából származik.” A gyilkosság következményeként felbomlott az Európa nacionalistáit tömörítő európai parlamenti csoport is, miután a csoport egyik illusztris tagja, Alessandra Mussolini azt találta mondani, hogy a bűnözés a romániaiak életformájává vált, és ezt az általánosítást a csoport Nagy-Románia párti tagjai nem tudták elviselni. A rómaiak és a romániai romák közötti összecsapások már az év eleje óta napirenden vannak, és az Európai Roma Civil Szervezetek Egyesülete nyílt levélben már nyáron felhívta mind az olasz, mind a román miniszterelnök figyelmét a növekvő problémákra.

A héten nyolc civil szervezet, közöttük az Amnesty International és az Open Society Institute levélben fordultak az Európai Bizottság elnökéhez, José Manuel Barrosohoz, sürgetve, hogy a bizottság vállaljon katalizátorszerepet abban, hogy a romák integrálása az európai társadalomba valósággá váljék. Romano Prodi és Calin Popescu-Tariceanu, az olasz, illetve a román miniszterelnök pedig egy, a romák integrálására vonatkozó európai stratégia kidolgozását sürgette. Nehéz azonban elképzelni, hogy az Európai Bizottság mit tud tenni azonkívül, hogy kiad egy politikailag korrekt rendelkezést, amelyet vagy eleve nem lehet végrehajtani, mert nem a valóságos viszonyokból, hanem azok politikailag korrekt átírásából indul ki, vagy pedig a jó szándékhoz sem a források, sem a kölcsönös akarat nincs meg.

A romák integrálása nem új keletű probléma Európában, hanem végigkíséri a XIV. századtól kezdődő európai történelmüket. A roma zászló, a mezőt, illetve az eget jelképező zöld és kék színben forgó aranykerék jól kifejezi a vándoréletmódhoz való vonzódásukat, amit Mária Terézia azzal akart letörni, hogy megtiltotta, hogy lovat és kocsit birtokoljanak, elnevezte őket „új polgároknak”, és gyermekeiket bekényszerítette a hadseregbe. Az integrálás céljából még a cigányok egymás közötti házasságát is meg akarta tiltani. Utódja, II. József korbácsbüntetés terhe mellett tiltotta meg hagyományos öltözködésük viselését és a cigány nyelv használatát. Spanyolországban már 1619-ben törvényt hoztak a cigányok erőszakos letelepítésére, a férfiakat és a nőket külön-külön szegényházakba, gyermekeiket árvaházakba kényszerítették. A volt szocialista országok hivatalos politikája is az asszimiláció volt, de ehhez legalább a munkahelyeket és a lakást igyekeztek biztosítani.

A rendszerváltás a leghátrányosabban a cigányokat érintette, nyilvánvaló, mind európai, mind nemzetállami szinten mindent meg kell tenni a társadalomba integrálásukért. Ugyanakkor, ahogy John F. Kennedy mondta híres beszédében: „Ne azt kérdezd, mit tehet érted Amerika, hanem azt, hogy te mit tehetsz Amerikáért.” Mi is feltehetjük a kérdést: a romák mit akarnak tenni saját integrálódásukért?

Alakuló ellenállás

Mozgásba lendült a francia vasút a vasutasok kilencnapos sztrájkja után, a mozdonyvezetők újból munkába álltak. Bár a legutolsó megbeszélések sem hoztak eredményt a vitatott nyugdíjrendszerrel kapcsolatban, abban legalább megállapodtak, hogy a tárgyalásokat folytatják. A sztrájkot az indította el, hogy a nyugdíjrendszer „modernizálása” részeként a francia elnök, Nicolas Sarkozy olyan elképzeléssel állt elő, miszerint egyes közalkalmazotti csoportok kedvezményes nyugdíjba vonulási lehetőségét megszüntetik, és 37,5 év helyett 40 év munkában letöltött idő kell majd a nyugdíjjogosultsághoz. Ez az első összecsapás a szakszervezetek és a „modernizálást” szorgalmazó elnök között jelzi, hogy a reformokkal szemben komoly ellenállás várható. A sztrájkolók támogatást kaptak más közalkalmazottaktól is, az előző, „fekete kedden” iskolák zártak be, repülőjáratokat töröltek, ahogy a tanárok, a légi irányítók, a vámtisztviselők és a francia állami szektorban dolgozó ötmillió munkavállaló egyharmada sztrájkba lépett.

Sarkozy, vagy ahogy egyre gyakrabban emlegetik az ambiciózus elnököt, „Super Sarko” határozott maradt. „Nem adjuk fel, nem hátrálunk meg” – fogadkozott a közületi szektort megreformálni kívánó elnök. A reformtervek szerint három nyugdíjba vonuló közalkalmazott helyére a jövőben csak kettőt fognak felvenni, így akarván csökkenteni egyharmaddal a túlzottnak tekintett állami bürokrácia létszámát és persze az állam erre fordított kiadásait. A francia állami alkalmazottak azonban egyáltalán nincsenek túlfizetve, például egy egyszerű fizikai munkás havi 1300 eurót keres, ami magyar pénzre átszámítva szép summának látszik, de ebből Franciaországban egy családot eltartani alig lehet (összehasonlításképpen az EU-intézményekben dolgozó eukraták fizetése 3000–5000 euró havonta), ráadásul a fizetések reálértéke az áremelkedések következtében csökken. Mint ahogy az egyik tüntető újságíróknak megjegyezte, „Franciaországban valaha voltak szegények, középosztály és gazdagok, most a gazdagok még gazdagabbak lesznek, a középosztály pedig elszegényedik”. Ez a folyamat azonban nemcsak Franciaországra, hanem a fejlett ipari országok túlnyomó többségére is vonatkozik, mint ahogy azt a Németországban és máshol is gyakori sztrájkok és tüntetések is bizonyítják. John Monks, az Európai Szakszervezeti Szövetség elnöke egy, a London School of Economics-on tartott előadásában az ázsiai országok világkereskedelemben való bekapcsolódásával magyarázta a középosztály elszegényedését. „Az igazi veszélyt az jelenti, hogy olcsón tudják előállítani a termékek széles skáláját” – mondta a szakszervezeti vezető.

Valóban, mindenkinek, aki logikusan gondolkodik, világos lehet, hogy a nyugati munkavállalók nem képesek versenyezni a náluk tízszer-hússzor kevesebb bérért, de ugyanazzal a technológiával és termelékenységével dolgozó ázsiai munkavállalókkal vagy azokkal a bevándorlókkal, akik számára még a helyi viszonylatban alacsonynak tekintett munkabérek is igen vonzóak a hazai munkanélküliséggel és szegénységgel szemben. A globalizációval a multinacionális cégek lehetőséget kaptak, hogy alacsony bérű országokban termeljenek, magas bérű országokban adjanak el, és az így szerzett extra-profitot pénzügyi spekulációkba fektessék. Ez azonban hosszú távon nem eredményez működőképes gazdasági rendszert, mert a magas bérű országokban a vásárlóerő csökken, amit ugyan kedvezményes hitelekkel kompenzálhatnak ideig-óráig, de mint az amerikai ingatlanpiaci válság is megmutatta, a mesterségesen felfújt fogyasztás előbb-utóbb kifulladásba, válságba döntve a hitelezők sorát és a befektetési alapokat. Az európai vezetők, többek között Sarkozy által szorgalmazott „szuperkapitalizmus” a második világháború után kialakult nyugati jóléti piacgazdaság végét jelenti – hacsak az európai társadalom nem lesz elég erős, hogy megszervezze önmagát.

234
2007. december 1.

Átértékelt atomenergia

Az Európai Nukleáris Energia Fórum hétfőn alakult meg a szlovák fővárosban, Pozsonyban. Célja, hogy helyt adjon az atomenergia felhasználásával kapcsolatos kérdések, előnyök és kockázatok megvitatásának, bevonva politikusokat, az ipar képviselőit és civil szervezeteket. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke üdvözölte a kezdeményezést, mondván: „Egy új ipari forradalom, a szén-dioxid-kibocsátás csökkenésének küszöbén vagyunk..., és ezzel összefüggésben, azt hiszem, itt az ideje, hogy az atomenergia felhasználásáról őszinte párbeszédet kezdeményezzünk.” Az Európai Bizottság elnöke kiemelte még, hogy az energiaellátás biztonságának megteremtésében és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésében az atomenergiának meghatározó szerepe lesz. Az atomenergia ára ugyanis kevésbé változékony, mint más energiaforrásoké (olaj, gáz), amelyek geopolitikailag bizonytalan régiókból származnak. Jelenleg az unió 15 tagállamában működik atomerőmű, és összességében az unió villamosenergia-igényének egyharmadát fedezi, országonként igen eltérő mértékben. Franciaország áramigényének nyolcvan százalékát fedezi atomenergiából.

A pozsonyi energiafórum változást jelent az unió energiapolitikájában. Míg eddig az unió vezetői, főleg az európai zöldmozgalom heves ellenállása miatt, igyekeztek a kérdésben semlegesek maradni, most – hangsúlyozva a biztonsági szempontokat – gyakorlatilag elismerték, hogy az atomenergia nélkül az unió nem tudja elérni e téren kitűzött legfőbb céljait, nevezetesen a kielégítő energia-biztonságot és a szén-dioxid-kibocsátás mérséklését.

Az európai közvélemény ugyanakkor többségében atomenergia-ellenes. Az Eurobarométer tavalyi közvélemény-kutatása szerint a megkérdezettek 53 százaléka gondolja azt, hogy az atomenergia használatának kockázata nagyobb, mint az az előny, ami az alkalmazásából származik. A támogatók csak hat országban (Svédország, Cseh Köztársaság, Szlovák Köztársaság, Finnország, Észtország és Bulgária) múlják felül az ellenzőket, akik legtöbbször Ausztriában és Németországban vannak. Berlinben jelenleg kormányprogram az atomerőművek 15 éven belüli leállítása.

A vitában az Európai Parlament zöldfrakciójának képviselője, Rebecca Harms elsősorban azzal érvelt az atomenergia ellen, hogy nincs elég kapacitás néhány kulcsfontosságú technológiai elem gyártására, és nincs megfelelő számú képzett szakember sem. Ennélfogva – tette hozzá – az energiaipar a már meglévő atomerőművek életciklusát kívánja kiterjeszteni, ami biztonsági problémákat vet fel. Patricia Lorenz, a Föld Barátai szervezet képviselője azt hánysa az atomipar képviselőinek szemére, hogy nem hajlandók e kérdésben mások véleményét elfogadni.

A vita természetesen nagyrészt hitvita, az atomenergia- és vízenenergia-ellenesség a zöldek alapvető identitásához tartozik, ha ezt feladják, mint Patrick Moore, a Greenpeace mozgalom egyik alapítója és vezetője, a szervezet kiveti őket magából.

Az Európai Nukleáris Energia Fórum létrehozása Robert Fico szlovák miniszterelnök ötlete volt, aki valószínűleg így akarta enyhíteni azt a nyomást, ami elsősorban az osztrákok részéről a Szlovákiában működő atomerőművek bezárására irányul. Mindenesetre jó érzékkel nyúlt az időszerű témához a rendszeresen megtartandó értekezletekkel, ő maga és országa az egyik legfontosabb európai kérdés gondozójává vált.

Nyugat és demokrácia

Az már hónapokkal ezelőtt nyilvánvaló volt, hogy az orosz választások sem szabadok, sem tisztességesek nem lesznek, hiszen Putyin népszerűségi rátája hetven százalék körüli volt, és a demokratikus ellenzék már akkor jelezte, hogy csalások várhatók. Ennek ellenére az Európai Unió nem készült fel a méltó válaszra. Kétnapi vitába telt, hogy a soros portugál elnökség enyhe rosszallását fejezze ki.

Zavar mutatkozott abban is, hogy míg a francia elnök, Nicolas Sarkozy a választási eredmények ismeretében gratulált Putyinnak, addig Angela Merkel szóvivője azt mondta, hogy a választás „a mi normáink szerint nem volt sem szabad, sem tisztességes, sem pedig demokratikus”. Az Európai Unió bizonytalankodása azért is érthetetlen, mert az Oroszországgal kapcsolatos miheztartás tekintetében az amerikai politikai elitet tömörítő Council of Foreign Relations már több mint egy éve kiadott egy független szakértői jelentést (Oroszország rossz irányba megy: mi az, amit az Egyesült Államok tehet, és amit meg kell tennie), amely minden lehetséges területre kiterjedően megadta az értékelés szempontjait. Sőt az euroatlanti demokráciák közösségének állampolgárai nemrég nyílt levélben fordultak az Európai Unió országainak kormányfőihez, hogy változtassák meg az Oroszországgal szembeni túlságosan enyhe politikájukat, hiszen az eddig követett gyakorlat nem hozott eredményt. A nyílt levelet olyan ismert személyiségek írták alá, mint Richard C. Holbrooke, az Egyesült Államok korábbi ENSZ-nagykövete, John McCain szenátor, Joshua Muravchik az American Enterprise Institute képviselőjében, valamint a hazánkban is jól ismert Mark Palmer.

Oroszországban Jelcin idején a demokrácia még jól működött. Erre példa, hogy amikor 1996-ban Jelcin népszerűsége tíz százalékon állt, Hodorkovszkij Menatep nevű bankjának 200 millió dolláros segítségével és a demokratikus média támogatásával sikerült megnyernie a választásokat. Jelcin a demokratikus erők segítségével azzal viszonozta, hogy a privatizáció során Hodorkovszkijnek juttatta az orosz kőolajkincs húsz százalékát, amelyből a Jukosz nevű vállalat létrejött. Hodorkovszkij, aki szintén értette a nyugati demokrácia működését, a vállalatot eladásra kínálta az amerikai ExxonMobil olajvállalatnak, és már meg is beszéltek az ügyet Dick Cheney amerikai alelnökkel, amikor Putyin utasítására – teljesen váratlanul – a novoszibirszki repülőtéren letartóztatták a menekülésben lévő Hodorkovszkijt. Ez megrontotta az orosz–amerikai kapcsolatokat, mert világossá vált, hogy az elnök nem tiszteli a demokratikus elveket.

Az amerikaiak igen nagy erőfeszítéseket tesznek a volt Szovjetunió utódállamainak demokratizálására, ami – az USAID honlapja szerint – az Egyesült Államok nemzeti érdeke. 2006-ban például 510 millió dollárt költöttek az utódállamok demokratikus szervezeteinek és médiájának támogatására, amit Putyin – félreértve a jó szándékot – az ország belügyeibe való beavatkozásként értelmez. A legutóbbi EU–Oroszország-csúcson azonban maga Putyin említette meg, hogy országa is szándékozik demokráciakutató intézeteket létrehozni az unióban, amelyek például olyan kérdésekkel foglalkozhatnak, mint a baszk hazafiak bebörtönzése, a Korzika függetlenségéért harcoló erők támogatása vagy az európai alkotmány népszavazásra bocsátása. Putyin azért mégiscsak megérthetett valamit a nyugati demokráciák működéséből.

Európa elrablása

Csütörtökön huszonhét ország kormányfője írta alá a lisszaboni egyezményt, amely a korábban a franciák és hollandok által elutasított európai alkotmányt hivatott helyettesíteni. A ceremónia ünnepélyes volt, csakúgy, mint ahogy négy éve az európai alkotmányt kidolgozó konvent záróülése vagy az alkotmány kormányfők általi aláírása egy évvel később, Rómában. Az ünneplés azonban akkor korai volt, az alkotmány megfeneklett a népakaraton. Ekkor az Európai Unió vezetése egy konzultációsorozatot, „reflexiós periódust” indított el abból a célból, hogy az egyezményt megvitassák az európai közvéleménnyel. Az alkotmány tényleges megvitatása sohasem történt meg, noha kidolgozását már eredetileg is azzal a szlogennel indították, hogy „hozzuk közelebb Európát az állampolgáraihoz”.

Valójában az uniós polgároknak fogalmuk nincs, hogy mi áll az Európa jövőjét meghatározó egyezményben, és mi lesz annak országukra gyakorolt hatása. Igaz, ezzel alighanem az aláíró kormányfők is így vannak. Hamarosan mindenki előtt világossá vált, hogy népszavazáson az alkotmányt nem lehet elfogadtatni. Ekkor a jó innovatív készséggel megáldott Sarkozy kitalálta, hogy legyen helyette egy „miniegyezmény”, amelyet kormányközi egyezményként nem kell népszavazásra bocsátani, kivéve Írországot, ahol ezt az alkotmány megköveteli. A lisszaboni egyezmény azonban egyáltalán nem lett „mini” és tulajdonképpen mindazt tartalmazza, amit az alkotmány is tartalmazott, s természetesen ugyanazok a problémái is, amelyek miatt a franciák és hollandok elutasították. Maga Valéry Giscard d'Estaing, az alkotmányt kidolgozó konvent elnöke mondta, hogy „tartalmát tekintve a javaslat változatlan maradt, csak más módon jeleníti meg a paragrafusokat. Azért, hogy az egyezmény ne nézzen úgy ki, mint egy alkotmány, és így könnyebben lehessen lenyeletni”.

Graham Boot, a Függetlenség és Demokrácia csoporthoz tartozó brit európai parlamenti képviselő az egyezmény parlamenti vitájakor arra figyelmeztetett, ha az európai elit nem engedi, hogy állampolgárai népszavazáson fejtsek ki véleményüket, meg fogják találni, hogy azt más eszközökkel fejezzék ki: „Úgy tűnik, hogy az Európai Unió gyorsan halad azon az úton, hogy a világ első posztdemokratikus állama legyen. Ha az európai elit nem engedi meg állampolgárainak, hogy elmondják véleményüket, azok végül más módon hallatják a hangjukat.”

A lisszaboni egyezmény, akárcsak elődje, tovább növeli Brüsszel hatalmát, és csökkenti a nemzetállamok hatáskörét. Legalább ötven politikai területen megszünteti a nemzeti vétó lehetőségét, ezek között olyan fontos és érzékeny területeken, mint az igazságszolgáltatás. Mivel nincs kétség, hogy a nemzeti parlamentek ratifikálni fogják az egyezményt, az egyedüli ír népszavazáson múlik, hogy az európai elitnek sikerül-e rákényszerítenie akaratát az európai állampolgárokra azok félrevezetésével és elhallgattatásával. Az európai elit gyülekezőhelye Brüsszelben a Justus Lipsius (itt tartják az Európai Tanács üléseit). Az épület előtt egy szobor azt ábrázolja, amint Zeusz bika formáját öltve félrevezeti és elrabolja az ártatlan Európát. A szobor sok évvel ezelőtt készült, de úgy tűnik, a művész megérezte, hogy az épület milyen célokat fog szolgálni.

Határtalanul

December 21-e nulla óra újabb jelentős dátum az Európai Unió történetében: az újonnan csatlakozott tíz ország közül kilenc a schengeni övezet tagja lett. Ezzel az unió közel félmilliárd állampolgára számára lehetővé vált, hogy a gibraltári sziklától az ész-orsz határon lévő Csúd-tóig – elvben – mindenféle határellenőrzés nélkül utazhassanak. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke gratulált a kilenc új tagországnak, élete legszebb napjának nevezve a valamikori vasfüggöny végső maradványainak lebontását jelentő dátumot. Franco Frattini, a szabadságért, a jog érvényesüléséért és a biztonságért felelős biztos, egyben az Európai Bizottság alelnöke kijelentette, hogy az unió szabad mozgási övezetének kiterjesztése „egy kedves karácsonyi ajándék Közép- és Kelet-Európa népeinek”. Nem mindenki ilyen lelkes azonban a schengeni határok kiterjesztése kapcsán. Egy közvélemény-kutatás eredménye szerint a volt Kelet-Németország lakóinak 59 százaléka negatívan ítéli meg a schengeni határok kiterjesztését. Ebersbach, a cseh–német határon fekvő kisváros lakói például ablakaikra szögesdrótot feszítenek ki, és saját biztonsági erőket kívánnak létrehozni. Knut Paul, a német rendőrszakszervezet vezetője arra figyelmeztetett, hogy az új tagállamok nem lesznek képesek megvédeni az unió határait. „Bűnözők és illegális bevándorlók beözönlésének tesszük ki magunkat” – mondta. A Sunday Telegraph egyik riportere meglátogatva a magyar–ukrán határt, bizonyítékot látott arra, hogy a határellenőrzés meglehetősen gyenge, ottani értesülései szerint három illegális határátlépőből csak egyet tudnak elfogni. Roger Helmer brit európai parlamenti képviselő szerint „a bevándorlás teljesen ellenőrizhetetlen”, és a schengeni bővítés tovább rontja a helyzetet.

Az osztrák ORF köztelevízió szerint az osztrákok 75 százaléka ellenzi a határnyitást. Egy osztrák kisváros Deutschkreutz, amely csak néhány kilométerre van a magyar határtól, azt tervezi, hogy saját privát biztonsági egységekből utcai őrzőket szervez. De a határ innenső oldalán is vannak félelmek. Ondrej Kralik, egy szlovák rendőr, aki tizenegy éve teljesít határőrszolgálatot a szlovák–osztrák határ mentén, attól fél, hogy Ausztria török kisebbségeiből jönnek át bűnözők szlovák területre.

Néhány éve még gondot okozott, hogy az új tagállamok fel tudnak-e készülni a megnövekedett határőrizeti feladatok elvégzésére. Mára alkalmasaknak nyilvánították őket, nem annyira azért, mert tényleg alkalmasak lennének, hanem azért, amiért a bővítés koppenhágai kritériumait is figyelmen kívül hagyták: a birodalomépítés célja minden egyéb feltételt felülír. Ezt szolgálta az euró politikai és gazdaságpolitikai oldalról meg nem alapozott bevezetése, az unió versenyképességi kritériumokat figyelembe nem vevő bővítése, továbbá az állampolgárok megkerülésével kidolgozott és gyakorlatilag egy föderális államot létrehozó alkotmány, amelyet most lisszaboni szerződés formájában, népszavazás nélkül, fognak elfogadni a tagállamok.

Magyar szempontból örülhetnénk is, mert ahogy Gabriel Sedlák írja a Lidové noviny című cseh konzervatív napilapban (december 15.): „Az EU jóváhagyásával csendesesen a színre lép Nagy-Magyarország.” Sajnos azonban, mint Koszovó története is bizonyítja, hosszú távon a határokat a demográfiai tendenciák határozzák meg, és ma még senki sem tudja megmondani, hogy a határnyitás a magyarság egyesítését jelenti-e, vagy pedig az utolsó védvonal feladását. A demográfia tekintetében ugyanis csehül állunk.

Portugál büszkeség – fanyalgó unió

Év végével zárul az unió portugál elnöksége is, helyét – az újonnan csatlakozott országok közül elsőként – Szlovénia váltja fel. Lisszabon mérlege a nyilvánvaló siker ellenére is ellentmondásos.

Amikor az év közepén a kis Portugália átvette a hathavonként változó elnökséget az unió legnagyobb országtól, Németországtól, szembetalálta magát azzal a problémával, hogy miként hárítsa el az utolsó akadályokat az elvetélt európai alkotmányt felváltó új szerződés előtt. Nicolas Sarkozy megálmodta, Angela Merkel pedig Németország minden súlyát latba vetette, hogy a fennálló nézeteltéréseket elsímítva létrehozza az Európa jövőbeli együttműködését szabályozó új szerződést. Berlinnek a gondokat kettő kivételével sikerült is megoldania: Lengyelország körömszakadtáig védett álláspontja a szavazati arányok tekintetében és az angol külpolitika függetlensége függőben maradt, ezt kellett Portugáliának megoldania. José Sócrates portugál miniszterelnök azonban rendelkezett a kellő diplomáciai érzékkel ahhoz, hogy ezeket a kérdéseket kölcsönös meglegedésre megoldja, és még a portugál elnökség ideje alatt sor kerülhessen az egyezmény aláírására.

Ugyanakkor az EU-politikusok bíralták is a portugálokat, például azért, mert ragaszkodtak ahhoz, hogy az új uniós szerződést Lisszabonban írják alá (és így lisszaboni egyezmény néven vonuljon be a történelembe). Az aláírás napján azonban a miniszterelnököknek és államfőknek Brüsszelben is meg kellett jelenniük, így volt, aki négy órát is várt a portugál főváros repülőtéren, mire kormányzati gépe felszállási engedélyt kapott. A másik kifogás, hogy a tárgyalások öt-öt perces felfüggesztései gyakran egy óráig is eltartottak, és az ebédet sohasem kezdték előbb, mint délután két óra – bár ez nem volt több, mint gáncsoskodás a még a kákán is csomót keresők részéről. A másik eredmény, amit a portugáloknak sikerült elérniük az, hogy hét év után újra egy asztalhoz ültették Európát és Afrikát. Az európai–afrikai csúcsot a korábbi gyarmatosító, Portugália azért is szorgalmazta, mert tennie kellett Kína fekete kontinensen tapasztalható befolyásának gyors növekedése ellen. A csúcstalálkozó nem hozott áttörést – ezt nem is lehetett várni tőle –, de elfogadtak egy, a jövőbeli együttműködés elveit rögzítő „lisszaboni” deklarációt és egy „közös akciótervet”, valamint megegyeztek abban, hogy 2010-ben újból összejönnek megvitatni az együttműködés terén elért előrehaladást.

Az Afrika-csúcs megszervezését azonban nagy vita övezte. Az európai vezetők egy része nem szívesen ült egy asztalhoz Zimbabwe elnökével, Robert Mugabéval, annak az emberi jogok iránt tanúsított tiszteletlensége miatt (megfosztotta földjeiktől a fehér telepeseket). Végül Portugália belátta, hogy az afrikai vezetők ragaszkodnak Mugabéhoz, nélküle nem tarthatják meg a csúcsot. A találkozó jelentős részét így az emberi jogoknak szentelték, és Merkel erősen kritizálta Mugabét, mondván, hogy „a Zimbabweben előállt helyzet lerombolja az új Afrikáról alkotott képet”. A dél-afrikai elnök, Thabo Mbeki azonban biztosította a német kancellárt, hogy tökéletesen tisztában vannak a jó kormányzás és az emberi jogok jelentőségével, de hozzátette: „Hangsúlyoznom kell, hogy mi mindezt a saját felfogásunk szerint intézzük, figyelembe véve saját népünk alapvető érdekeit és a saját gyakorlatunkból levont következtetéseket.” A ghánai elnök még szókimondóbb volt, amikor Merkelt az elmúlt ötszáz év közös történelmére emlékeztette, amelyet Európa szempontjából aligha lehet az emberi jogok példaértékű megtestesüléseként említeni. A csúcs, legalábbis az emberi jogok kérdésében, döntetlenre végződött.

Végül a portugálok még két, nem csekély jelentőségű tettet könyvelhetnek el: sikerült elfogadtatniuk a 3,4 milliárd euróra rúgó Galileo szatellitprogramot, ami az amerikai GPS helymeghatározó rendszert váltaná fel, és tető alá hozták a schengeni övezet kiterjesztéséről szóló egyezményt is, így még az év vége előtt kilenc új tagország határainál szűnt meg az útlevélek ellenőrzése.

2008

239

2008. január 7.

Az olajárak éve

A hordónkénti olajárak az év első napjaiban a „lélektaninak” gondolt száz dollár fölé emelkedtek. Az okokat a szakértők most elsősorban a nigériai politikai válsággal hozzák kapcsolatba: a világ egyik legnagyobb olajforrásának termelése 2006 óta – a fegyveres csoportok tevékenysége miatt – húsz százalékkal csökkent. A második gyakran emlegetett ok a dollár utóbbi években bekövetkezett jelentős értékvesztése. Nyugtalanságra ad okot az is, hogy több nagy olajtermelő országban (Pakisztán, Nigéria, Venezuela, Irak) politikai bizonytalanság veszélyezteti a kitermelést. Az olajárat befolyásoló főszereplők egymásra mutogatnak: az olajexportáló országokat tömörítő szervezet, az OPEC szerint van elég olaj a piacon, az árnövekedést a spekulációs célú vásárlások okozzák. Az Egyesült Államok szerint viszont a kínálat elégtelen, ezért azt szeretné, ha az OPEC az olajárak mérséklése érdekében növelné termelését, saját stratégiai készleteiből azonban nem hajlandó a piacra dobni.

Reálértékben számolva az olajárak elérték a hetvenes évek végén, a második olajárrobbanás után bekövetkezett maximumot. Akkor a két olajárrobbanás (1973–74 és 1979–80) gyakorlatilag megállította a fejlett ipari országok korábbi dinamikus gazdasági növekedését, és hosszabb inflációval egybekötött stagnálás után egy sokkal alacsonyabb növekedési pályára kényszerítette őket. Az alacsonyabb növekedési pálya az energiahatékonyságot növelő intézkedésekkel együtt, lényegesen mérsékelte a kőolajszükségletet, ezért a kőolajárak rohamosan csökkentek, és reálértékben nemsokára már alig voltak az első kőolajár-robbanás előtti árszint felett. Ezt követően azonban hamarosan egy újabb – a jelenlegi – árrobbanás következett, amikor is az olajárak felfutása legalább olyan meredek volt, mint a hetvenes években. Annak idején számtalan fogadkozás hangzott el az energiaigények mérsékléséről és az alternatív energiahordozók kifejlesztéséről, az olajárak mérséklődésével azonban ennek jó része feledésbe merült, a termonukleáris erőmű kifejlesztésének gondolatát például most vették elő újra és ugyanúgy 30 év múlva ígérik az eredményeket, mint a hetvenes években.

Kérdés, hogy most is az fog-e bekövetkezni, mint egy emberöltővel ezelőtt, vagyis hogy megint lemennek az árak? Több tényező arra int, hogy ez most másképp lesz. Bár a magas olajárak a fejlett ipari országokban megint visszavethetik a termelést, ami mérsékelheti az olajigények növekedését és ezzel együtt az olajárakat, ugyanakkor két hatalmas új fogyasztó jelent meg a piacon, akikkel harminc évvel ezelőtt még nem kellett számolni: ezek Kína és India. Jelenleg például az Egyesült Államok fogyasztja a világ olajtermelésének egynegyedét, miközben népességének egyhuszadát adja. Ezzel szemben Kína és India a világnépesség közel negyven százalékát adják, miközben a kőolajfogyasztásnak csak egynyolcadát teszik ki. E két ország ma nagyon gyorsan fejlődik és épp a motorizáció felfutásának szakaszában vannak, amikor az olajigények hatványozottan növekednek. Ez azt valószínűsíti, hogy nemcsak 2008-ban, de a későbbi években is magas olaj-, és ebből kifolyólag benzinárakkal kell számolnunk, s az olajárakat a lakásfűtésre használt gáz ára is követni fogja.

240
2008. január 12.

Áru az egészség?

Az Európai Bizottság egyes tagállamok és európai parlamenti képviselők tiltakozása miatt elnapolta az egészségügyi piac továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatát. Maga a javaslat arról szólt, hogy az uniós polgároknak legyen joguk arra, hogy az egészségügyi szolgáltatásokat más országokban is igénybe vegyék, mint ahova a biztosításuk szól. Korábban ezt a javaslatot Egészség és fogyasztóvédelem címmel nyújtották be az Európai Parlamentnek (EP), de akkor sem arattak vele túl nagy sikert. Most – többek között – Svédország, Dánia, Finnország és Hollandia jelezte, hogy a bizottság javaslata elfogadhatatlan számukra, mindenekelőtt azért, mert aláássa nemzeti egészségügyi rendszerüket. Az Európai Szocialista Párt elnöke, Poul Nyrup Rasmussen szintén aktívan lobbizott a javaslat ellen: „Ha a bizottság ezt a javaslatot a jelenlegi formájában bocsátja közre, akkor az néhány tagállamban politikai káoszt kelthet abban a politikailag igen kritikus időszakban, amikor az új uniós szerződést kell ratifikálni, és amikor fel kell készülni a 2009-es európai parlamenti választásokra.” Rasmussen attól fél, hogy a javaslat körül kibontakozó vita alááshatja a népszavazáson korábban elutasított alkotmányt helyettesítő új európai egyezmény elfogadását.

Első látásra érthetetlen, hogy az európai polgár miért tiltakozna egy olyan javaslat ellen, amely csupa új jogokat és – mint ahogy a bizottság által 2007 októberében kibocsátott Fehér könyv mondja – az egyenlőségen, szolidaritáson és jó minőségű ellátáson alapuló egészségügyi ellátást kínál neki. Sajnos azonban az európai polgár az elmúlt két évtizedben megtanulta, hogy a reformokról, új jogokról szóló keneteljes beszédek és írárok mögött ténylegesen a második világháború után kialakított jóléti állam felszámolása áll. Az állampolgári jogokat és szociális alapértékeket hangsúlyozó javaslatok a gyakorlatban a multinacionális tőke érdekeit szolgálják. Emellett a lóláb is kilóg. Az európai polgár mára már tisztában van azzal, hogy az olyan mondatok, mint az idézett Fehér könyvben lévő „az egészségügy egyre inkább betegközpontú és egyénre szabott” lesz, a gyakorlatban azt jelentik, hogy mindenki csak olyan betegséget „engedhet meg magának”, amelynek kezelésére pénze van. Markos Kyprianou egészségügyi biztos pedig egészen nyíltan arról beszél, hogy az egészségügyi szolgáltatásokra is az unió belső piacainak szabályait kell alkalmazni.

Az egészségügyi piacért megindult háború mögött a következő okok állnak. A termelékenység az ipari tevékenységekben sokkal gyorsabban nő, mint a szolgáltatásokban, különösen az egészségügyi szolgáltatásban. Ez azt jelenti, hogy az iparban arányaiban egyre kevesebb, a szolgáltatásokban pedig egyre több embert foglalkoztatnak, ennek következtében a GDP relatíve csökken az iparban, és nő a szolgáltatásokban. A tudomány fejlődése az egészségügyben árobbanást idézett elő, és ezt tetézi még az európai társadalom előregedése, ami mind-mind azt jelenti, hogy az egészségügy egyre nagyobb helyet foglal el a GDP-ben, vagyis az egészségügyben pénz van. Ennek hasznára tart igényt a multinacionális tőke, és ezt a célt szolgálják az állampolgárok érdekeire hivatkozó, valójában azonban a nemzetközi tőke profitérdekeit kiszolgáló bizottsági javaslatok. A „szocialista” Nyrup Rasmussen sem az egészségügy piacosításának embertelensége miatt tiltakozik, hanem attól fél, hogy a bizottsági javaslat körül kibontakozó vita megakadályozhatja annak az új egyezménynek az elfogadását, amelyet azért találtak ki, hogy a polgárok által egyszer már elutasított alkotmányt újból ráerőltessék Európára. Elgondolkodhatnak azon, hogy a valóságban mit is jelent az a szó, hogy „demokrácia”, és hogy mit képviselnek azok a politikusok, akiket az európai szociális modell megvédése érdekében küldtek az EP-be.

241
2008. január 19.

Árnyak az euró felett

Angela Merkel kereken visszautasította Nicolas Sarkozy javaslatát, hogy az eurózóna tagországai a legmagasabb (elnöki, miniszterelnöki) szinten vitassák meg az Európai Központi Bank monetáris politikáját, amely eddig a pénzügyminiszterek tanácsának hatásköre volt. „Azt hiszem, az eurózóna jól működik, ha viszont többszintű irányítást hozunk létre, azt kockáztatjuk, hogy a különböző szintek között véleményeltérések lesznek” – mondta a német kancellár újságíróknak a múlt héten. Párizs az első ilyen eurócsúcsot ez év második felében a francia elnökség idejére akarta időzíteni, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy változtassanak az Európai Központi Bank monetáris politikáján. A háttérben az húzódik meg, hogy az euró erős árfolyama tönkreteszi a francia exportálókat, lefogja a gazdasági növekedést, és hiábavalóvá teszi a foglalkoztatás növelésére irányuló erőfeszítéseket. Sarkozy azt akarja, hogy az Európai Központi Bank ne csak az árstabilitásra ügyeljen, hanem vegye figyelembe a gazdasági növekedés ösztönzésének szempontjait is. Korábban a volt olasz miniszterelnök, Silvio Berlusconi is az eurót (és az azt bevezető politikai riválisát, Romano Prodit) okolta az ország gazdasági problémáiért. „Az euró mindenkit megizélt” – mondta a szabadszájú volt olasz miniszterelnök. A francia berzenkedés ellenére azonban a német kancellár utólag kifejezte támogatását az Európai Központi Bank és az azt irányító (pénzügyminiszteri) testületnek. „Az euró nem nemzeti valuta, elfogadása elsősorban azon múlik, hogy a monetáris politika független tud-e maradni (az egyes nemzetállami érdekektől), a helyzet teljesen különbözik az Egyesült Államokétól” (ahol a központi bank, a Fed egyeztet a kormánnyal) – hangsúlyozta Angela Merkel.

A mostani vita igazolja Milton Friedman euróval kapcsolatos véleményét. A nemrég elhunyt Nobel-díjas közgazdász még 1997-ben figyelmeztetett, hogy az eurót ugyan létre lehet hozni, de kérdéses, hogy előnyei, mindenekelőtt a nagyobb pénzügyi fegyelem és a tranzakciós költségek csökkenése, nagyobbak lesznek-e, mint azok a hátrányok, amelyek a valutaárfolyamok rugalmas változtathatóságának elvesztéséből fakadnak. Az eurózóna potenciális tagjainak nincs olyan rugalmas ár- és bérmechanizmusuk, továbbá mobil munkaerőjük, amely pótolná a változtatható valutaárfolyamok felszámolását. Friedman szerint a várható hatás az egyes országok közötti feszültség éleződése lesz, és az euró nem a politikai integrációt segíti elő, mint azt megalkotói szánták a közös valutának, hanem ellenkezőleg, a dezintegráció irányába hat majd. Véleménye szerint az eurózóna 10-15 éven belül felbomlik. Ugyanezt a véleményt fejtette ki nemrég Paul de Grauwe, a leuveni egyetem professzora is, aki azt nyilatkozta a *De Morgen* című lapban (2006. március 18.), hogy politikai unió nélkül az euró nem tud sokáig fennmaradni.

Hogy az euró bevezetése nem gazdasági megfontolások alapján, hanem politikai célok érdekében történt, azt a volt német külügyminiszter, Joschka Fischer is megerősítette a *Financial Times*-nek adott egyik nyilatkozatában (2000. július 7.), amikor kijelentette, hogy az euró bevezetésével a nemzetállamok szuverenitásuk fontos részét, az önálló monetáris politikát adták fel, ami az első lépés egy, az Egyesült Államokhoz vagy Németországhoz hasonló föderális állam kialakításában.

A föderális Európának azonban sem politikai (például közös nyelv, közös identitás, egymás iránti szolidaritás), sem gazdasági feltételei (például a jelenlegi egy százalékos egy nagyságrenddel meghaladó közös költségvetés) nem adóttak. A politikai akaratnak a társadalmi-gazdasági realitások fölé emelése, a voluntarizmus pedig – a volt szocialista országok tapasztalatai alapján – nem felemelkedéshez, hanem inkább gazdasági és társadalmi krízisekhez vezethet.

Nem gyűrűzik be?

Az Európai Unió pénzügyminiszterei a héten tartották ülésüket, amelyen a fő téma a pénzügyi piacok „zavarai” voltak. Az unió gazdasági biztosa, Joaquín Almunia egészen biztos abban, hogy a globális pénzpiacok jelenlegi nyugtalanságát az Egyesült Államok egészségtelen közkiadásai okozzák, sürgette Washington, hogy csökkentse költségvetési kiadásait, és ösztönözze a megtakarításokat, ugyanakkor dicsérte az Európai Unió „felelősségteljes és megalapozott” gazdaságpolitikáját, a közös valuta pozitív hatását. „Nincs globális recesszió, de megvan annak a kockázata, hogy az Egyesült Államokban recesszió következik be, mivel az elmúlt években az USA gazdaságában jelentős egyensúlytalanságok (hatalmas fizetésimérleg- és költségvetési hiány, a megtakarítások hiánya) halmozódtak fel” – mondta. Hozzátette, hogy Európa a korábbi reformok és a költségvetési kiadások lefaragása nyomán jól felkészült, hogy átvészelje a pénzügyi válságot, habár a pénzügyi piacok zavarai az unió gazdasági növekedési ütemére hatással lehetnek.

Más elemzők viszont felhívják a figyelmet, hogy a kibontakozó pénzügyi válság súlyos következményekhez vezet a hatalmas adóssággal és folyó fizetésimérleg-deficittel rendelkező közép- és délkelet-európai országokban. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank mindenekelőtt Lettországot, Magyarországot, Bulgáriát, Romániát és Szerbiát sorolja e kategóriába.

Megint mások, mint például Dean Baker, az amerikai Gazdasági és Politikai Kutatások Központja fő közgazdásza attól fél, hogy az Egyesült Államok gazdasága szabadesésbe kezd. A Standard & Poor's fő közgazdásza, David Wyss pedig azon aggodalmának adott hangot, hogy az európai és más tengerentúli beruházók kivonják a pénzüket Amerikából.

Egy civil szervezetekre épülő német világgazdasági elemző hírportál (World Economy and Development) párhuzamokat mutat ki a tíz évvel ezelőtti ázsiai pénzügyi válság és a jelenlegi helyzet között. Eszerint a jelenlegihez hasonló pénzügyi válságokat a következő képlettel lehet leírni: emelkednek az ingatlanárak, ennek nyomán kiterjed a hitelezési tevékenység, majd a spekuláció egyre intenzívebbé válik, míg végre egyesek elkezdik realizálni nyereségüket, vagyis eladnak, mire az árak esnek, a korábbi „befektetők” megpróbálják menteni, ami menthető, és az árak szabadesésbe kezdenek. A jelen esetben az történt, hogy az amerikai lakáspiacon elkezdtek emelkedni az árak, aminek hatására egyre többen akartak hitelekkel lakást építeni, a bankok pedig kölcsönöket adtak a másodosztályú (kockázatos) adósoknak is, majd e hiteleket kötvényesítve továbbadták európai és ázsiai „befektetőknek”. A nyolcvanas évek „pénzügyi innovációi” által kialakított átláthatatlan spekulációs rendszerben e pénzek szétterültek a világ pénzpiacain, úgy, hogy a pénzügyi intézményeknek még csak fogalmuk sincs, mennyire vannak kitéve a kockázatnak. Amikor azután a lakásárak lementek, a korábban létrehozott pénzügyi dominó elkezdett összedőlni.

John Kenneth Gailbraith közgazdász A pénzügyi spekulációk rövid története című könyvét így zárja: „Mikor és milyen területeken zajlik le majd a következő nagy spekulációs epizód? Ingatlanokban? Az értékpapírpiacon? Senki nem tudja, de egyvalami biztos: a továbbiakban még több ilyen epizódra fog sor kerülni, (...) a bolondokat megszabadítják a pénzüktől.”

243
2008. február 2.

A reformok útján

Olaszország és Franciaország legújabb stabilitási programjának felülvizsgálata arra utal, hogy a kiegyensúlyozott költségvetés középtávú céljának eléréséhez további lépéseket kell tenniük – szögezi le az Európai Bizottság e héten kiadott jelentése.

A négy országra (az említettek mellett még Szlovákiára és Romániára) vonatkozó jelentést kommentálva Joaquín Almunia, az unió gazdasági biztosa figyelmeztette a vizsgálatban szereplő országokat a pénzügyi fegyelem betartására és arra, hogy ehhez további „strukturális reformokra” van szükség, ami a költségvetési kiadások további lefaragásának igényét jelenti. Ez különösen Franciaországra vonatkozik, ahol a költségvetési kiadások GDP-hez viszonyított aránya az egyik legnagyobb az unió országai közül. Sőt Almunia úgy találta, hogy a franciák gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzése túl optimista, ami azt jelenti, hogy Franciaország nem lesz képes a költségvetését 2012-ig kiegyensúlyozni, amint azt ígérte. Ezért Almunia erőteljesen támogatta Franciaország jelenlegi jobbkozép kormányának strukturális reformterveit, amire a korábbi francia kormányok nem nagyon mutattak hajlandóságot. Ugyanez vonatkozik természetesen Olaszországra is, ám a legnagyobb kritikát Románia kapta, méghozzá annak ellenére, hogy költségvetési hiánya a bűvös maastrichti három százalék alatt volt. A bizottság ugyanis attól fél, hogy a román költségvetési hiány növekedni fog, és ennek elkerüléséért a bizottság figyelmeztette Romániát, hogy a hiány növekedése esetén pénzügyi fegyelmező eszközök alkalmazásával (büntetéssel) kell szembenéznie. Szlovákiát is figyelmeztették, hogy ha 2009-ben csatlakozni kíván az eurózónához, akkor tovább kell szigorítani költségvetési politikáját.

Egyébként az egyes országokról szóló elemzések és gazdaságpolitikai tanácsok nem nagyon különböznek egymástól. Az első ilyen elemzéseket még a kilencvenes években, a neoliberais gazdaságpolitikát kötelező érvénnyel az unió politikájává tevő maastrichti szerződés után dolgozták ki néhány változatban, azóta csak az országneveket cserélik a megfelelő változatokban, és az adatokat írják át a legújabb statisztika szerint. A bizottság mással, mint a költségvetési hiánnyal, nem nagyon törődik, kivéve, ha valamilyen uniós eredménnyel kell dicsekedni, mert akkor az „etatista”, a túlzott költségvetési kiadások miatt bíralt Franciaország eredményeit veszik elő. Hiszen az Airbus, az európai űrkutatás, a 300 kilométeres sebességgel száguldó gyorsvasút, az atomenergia hasznosítása mind a francia „etatizmus” eredménye. A bizottság a maga neoliberális politikájával legfeljebb az euró viszonylagos stabilitásával dicsekedhet, aminek ára magas munkanélküliség és az unió, különösen az euróövezet nemzetközi összehasonlításban gyenge gazdasági teljesítménye, valamint az ezt kísérő társadalmi elégedetlenség.

Az unió legutóbbi dokumentuma, a most a jóváhagyás stádiumában lévő lisszaboni szerződés bevezetőjében leszögezi, hogy az egyezmény kidolgozásánál Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből merítettek inspirációt, amelyből olyan sérthetetlen és elidegeníthetetlen emberi jogok származnak, mint például a demokrácia, az egyenlőség és a szabadság. Kérdés, ez a szabadság és a demokrácia kiterjed-e addig, hogy az Európai Unió polgárai beleszólhassanak abba, hogy milyen gazdaságpolitikai elvek alapján szeretnének élni.

A boldogító igen

A francia nemzetgyűlés – ötödikként a sorban, és elsőként a nagyobb tagállamok közül – jóváhagyta a lisszaboni szerződést három évvel azután, hogy a szerződés elődjét, az európai alkotmányt a franciák népszavazáson utasították el. Sarkozy taktikája bevált. Hamar felismerte, hogy a felvilágosultabb európai nemzetek sohasem fognak beleegyezni szuverenitásuk elvesztésébe, tehát olyan formát kellett találni, amely nem alkotmány, csak egy nemzetközi szerződés, és emiatt nem kell a nép elé terjeszteni jóváhagyásra (már ahol ezt a nemzeti alkotmány előírja), ugyanakkor az alkotmány minden lényeges pontját tartalmazza. Mivel Írország kivételével minden országban csak parlamenti jóváhagyásra van szükség, aligha kétséges, hogy a lisszaboni szerződést el fogják fogadni. Az íreket pedig, ha elsőre esetleg rossz helyre tennék az ikszet, addig szavaztatják, amíg a jó eredmény ki nem jön. Ezt az elvet még Jean-Luc Dehaene korábbi belga miniszterelnök és az európai alkotmányt kidolgozó konvent egyik alelnöke fejtette ki egy korábbi, az Irish Timesnek adott nyilatkozatában: „Tudjuk, hogy tíz ember közül kilenc nem fogja elolvasni az alkotmányt, és azon az alapon fog szavazni, amit a politikusok és az újságírók mondanak. Sőt ha a válasz nem, a szavazást talán meg kell ismételni, mert kizárólag csak az igen fogadható el.”

A lisszaboni szerződés gyakorlatilag ugyanazt tartalmazza, mint az alkotmány. Ahogy Giuliano Amato, az alkotmányt kidolgozó konvent egyik elnökhelyettese megjegyezte a London School of Economics-on tartott előadásában: „Az a jó dolog abban, hogy nem hívjuk alkotmánynak, hogy senki sem követelhet népszavazást róla.” Václav Klaus cseh elnök a következőképpen vélekedett róla: „Ez a Rubiconon való átkelést jelenti, amelyen túl már nem lesz többé teljes hatáskörrel rendelkező nemzeti kormány és parlament, amely polgárainak jogos érdekeit képviselhetné, csak egy állam marad. Az alapvető kérdésekben a »szövetségi kormány« fog dönteni a távoli Brüsszelben. A cseh állampolgárok e szuperállam egy kicsiny részét fogják alkotni, akiknek hangja és befolyása majdnem a nullával lesz egyenlő.”

Európa egyesítése a Római Birodalom bukása óta izgatja az európai elitet, és történt is rá néhány kísérlet, mint például Nagy Károly alig negyven évig fennálló birodalma, vagy a Római Birodalom, ami viszont több mint nyolcszáz évet ért meg. Az európai egyesült államok gondolata még Victor Hugótól származik 1849-ből, részleteiben azonban Joschka Fischer német külügyminiszter fejtette ki 2000-ben egy, a Humboldt Egyetemen tartott előadásában, amelyben egy európai föderális állam kereteit vázolta fel. Válaszul Lionel Jospin akkori francia miniszterelnök kijelentette: „Ahogy más európai nemzetek, úgy Franciaország sem tudja elfogadni azt a státust és koncepciót, amelyet egy föderáció jelent”.

A lisszaboni szerződés elfogadása az európai nemzetállamok a vesztfáliai béke (1648) óta fennálló rendszerét kérdőjelezi meg. Tudatában vannak-e ennek azok, akik a szerződésre igennel szavaznak?

Brit virágnyelv

A brit belügyminisztérium egy új terrorizmusellenes szótárt dolgoz ki, amely azt magyarázza el a közalkalmazottaknak – különösen a rendőri erőknek –, hogyan beszéljenek a mozlim közösségekkel az iszlám terrorizmus mibenlétéről anélkül, hogy azt a benyomást keltenék, a közösséget vádolják a terrorizmus támogatásával.

A készülő szótárról tudósító The Guardian szerint a brit kormány határozatot hozott, hogy felhagy a terrorellenes háborúval kapcsolatos agresszív retorikával, és olyan szóhasználatot igyekszik megvalósítani, amely nem sértő a mozlim közösségek számára, sokkal inkább a közösen vallott értékeket hangsúlyozza, amelyek elítélik a bűnözést. A fő cél, hogy a mozlimok ne érezzék, hogy a terrorizmus miatt őket vádolják, így a terrorizmus elleni küzdelem úgy jelenjen meg, mint a mozlim közösség alapvető érdeke. A dolog könnyebb érthetősége kedvéért a belügyminisztérium mintapéldákat dolgozott ki, amelyen bemutatja, milyen szóhasználaton mit ért a mozlim közösség, és mit kell helyette alkalmazni, hogy az ne sértse érzékenységüket. Például ha egy politikus azt mondja, hogy „a közösségeknek fel kell lépni a terrorista szimpatizánsok ellen” a mozlim közösség azt érti, hogy őket vádolják a terroristák rejtegetésével. Ehelyett inkább azt kell mondani, hogy „mi mindannyian felelősek vagyunk, hogy megbirkózzunk az erőszakos szélsőségekkel”. Ha a köztisztviselők az értékek harcáról beszélnek, a mozlimok a civilizációk közötti összecsapásra gondolnak, ezért inkább a közösen vallott értékeket kell hangsúlyozni. Hasonlóképpen nem célszerű mérsékelt és radikális iszlámról beszélni, mert azt értik rajta, hogy meg akarják őket osztani, vagy hogy a közösség egy részét meg akarják bélyegezni. Ehelyett csak mozlimokról vagy főáramlathoz tartozó (mainstream) mozlimokról kell beszélni, szemben a rajtuk kívül eső – viszonylag kisszámú – terroristaszimpatizánsal. El kell kerülni a Nyugat és az iszlám világ kifejezések használatát is, mert ez arra utal, hogy a mozlimok egy homogén közösséget alkotnak a Nyugattal szemben, ehelyett az iszlám világ sokféleségét kell hangsúlyozni.

A szótár készítői hangsúlyozzák, hogy nem a politikai korrektség új szóhasználatát kívánják kialakítani, hanem a kommunikáció hatékonyságát növelni. Ennek a szellemnek azonban legelőször magát a brit kormányt kellene áthatnia, ugyanis a terroristaellenes akciók finanszírozására a helyi hatóságok számára szánt pénzt egyelőre az ott élő mozlim lakosság száma szerint osztják el, ami mégis csak azt feltételezi, hogy a mozlimok száma és a terroristaveszély között egyenes arányosság áll fenn.

Mindenesetre, ha az új szótár beváltja a hozzá fűzött reményeket, az ötletet más országok kisebbségi bűnözői esetében is fel lehetne használni, sőt az Európai Bizottság a jogharmonizáció analógiájára retorikaharmonizációs programot is útjára bocsáthatna.

Hírünk Európában

A Flamand Rádió egy Magyarországot népszerűsítő sorozatában Bartók- és Ligeti-műveket játszott a múlt szombaton Brüsszelben. A koncertre invitáló plakáton egy brüsszeli parkban piknikező román cigány család látható, hatalmas Hungary felirattal. A fénykép egy Britt Guns nevű fotográfushölgy munkája, és része a Flamand Rádió kulturális műsorai részére készített tizenegy művészfotóból álló sorozatnak. A fotókkal a művész Brüsszellel kapcsolatos érzéseit akarja kifejezni. Az aligha vonható kétségbe, hogy a szóban forgó fotó jól fejezi ki a hölgy és mások brüsszeli életérzését, de hogy ennek mi köze van Bartókhoz és Magyarországhoz, az joggal megkérdőjelezhető. Ezt meg is tette Petőcz György, a Brüsszeli Magyar Kulturális Intézet igazgatója, Véronique Bossaer-hez, a Flamand Rádió marketing- és kommunikációs igazgatójához címezve levelét. A kommunikációs igazgató azonban semmi problémát nem talált a Bartók-koncert és a bevándorló cigány család társításában: „Nekünk tetszett a magyar programhoz készített fotó, méghozzá a miatt a fiatalság és életöröm miatt, ami a képen tükröződik. Semminemű politikai szándékunk nem volt a képekkel, és közvetlen kapcsolatot sem tételeztünk fel a képek és a program között” – válaszolta.

Aligha hihető, hogy például egy, a német kultúrát Beethoven-koncerttel bemutatni kívánó eseményre mondjuk fejkendő török hölgyekkel próbálnák felhívni a figyelmet, sőt az sem képzelhető el, hogy egy roma művész koncertjét a Brüsszelben valóban számos helyen fellelhető román cigányokkal próbálnák népszerűsíteni. Az is valószínűtlen, hogy nem tételeznek fel kapcsolatot a plakát és az adott esemény között. Sokkal inkább az hihető, hogy a flamandoknak elegük van a bevándorlókból. A társítás nem annyira Magyarországnak, mint inkább Kelet-Európának szól, ugyanis itt, Nyugaton az átlagember nem ismeri Kelet-Európát, s nem tud – és nem is akar – különbséget tenni lengyel, magyar, román vagy roma között, ahogy nekünk is mindegy, hogy valaki flamand-e vagy vallon. Nekik mindez Kelet-Európa, amelyet a megkérdésük nélkül akasztottak a nyakukba.

Nyíltan nem merik ellenezni a bevándorlást, mert az rasszizmusnak számít, és kevés rosszabb van annál, mintha valakit rasszizmussal vádolnak. Csak titokban, ahogy itt Brüsszelben valaki fogalmazta, „a konyhában”, tehát a legszűkebb családi vagy baráti körben tudnak arról beszélni, ami itt a legnagyobb probléma, és ami az embereket leginkább izgatja: a bevándorlás. És nem is annyira a kelet-európai bevándorlókkal van a baj, az csak hab a tortán, hanem azzal a kétféle millió mozlim tömeggel, amely legálisan vagy illegálisan évente Nyugat-Európába áramlik. Ez a tömeg a kulturális különbségek miatt az európai társadalomba integrálhatatlan és gyorsan növekvő enklávékat alkot a nagyvárosok központjaiban és egyes peremkerületeiben. Angliában már ott tartanak, hogy egy anglikán egyházi vezető javasolta az iszlám jog egyes rendelkezéseinek a brit jogrendszerbe való beillesztését (a családjog területén), Németországban pedig – hírek szerint – már alkalmazták is a saríját.

A liberális szellem, a politikai korrektség megkövetelése miatt lefojtott zsigeri érzések azonban időnként, mint a jelen esetben is, ártatlan tudatlanságnak látszó, de valójában nagyon is tudatos képzettársítás formájában előbújhatnak. Az üzenet nemcsak nekünk, magyaroknak, hanem egész Kelet-Európának szól: jövevények vagytok!

247
2008. március 1.

Quo vadis, Európa?

Egy holland újságíró nemrég nekiszegezte a kérdést José Manuel Barroso-nak, az Európai Bizottság elnökének, hogy mi lesz az unióból a lisszaboni szerződés jóváhagyása után. Barroso válaszában azt mondta, hogy mint egyetemi előadó az uniót egy birodalomhoz szokta hasonlítani, mert méreteiben egy birodalomnak felel meg, azzal a különbséggel, hogy a birodalmat egy központi erő hozza létre, míg itt a tagállamok a saját akaratukból adták fel a szuverenitásuk egy részét. Nem mindenki látja ezt azonban így. Például Vlagyimir Bukovszkij valamikori szovjet disszidens és Gulag-szakértő szerint szó nincs arról, hogy az egyes országok lakossága önszántából döntene szuverenitása feladásáról. Ha ugyanis egy-egy népszavazás eredménye nem tetszik az unió vezetőinek, akkor addig szavaztatják a népet, míg a jó eredmény ki nem jön. A dánokat például háromszor szavaztatták meg a maastrichti szerződésről, mert az első két alkalommal nemet mondtak, az íreket hasonlóképpen kétszer a nizzai szerződésről. Igaz, Svájcban érvényesült a népakarat: eddig ötször szavaztak az európai uniós tagságról, és ötször mondtak nemet.

Bukovszkij akkor beszélt erről, amikor a Fidesz meghívására Brüsszelben járva interjút adott a Brussels Journal nevű konzervatív újságnak. Mint mondta, sokan nem értik, hogy miért lát ő hasonlóságot az Európai Unió és a Szovjetunió között, de mivel a szovjet ideológián nevelkedett, rögtön megérzi, hogy valami hasonlót tapasztal. A Szovjetunió például ki akarta fejleszteni a „szovjet ember” típusát, amely nem kapcsolódik nemzetekhez. Ez gyakorlatilag ugyanaz, mint amikor az unió vezetői az „európaiakról” beszélnek. Bukovszkij hasonlóságot lát az Európai Bizottság és a szovjet Politbüro között. Mint mondta, a fő hasonlóság abban van, hogy egyiket sem a lakosság választja közvetlenül, hanem tulajdonképpen a tagok egymást nevezik ki. Igaz, van egy különbség is, a Politbúrónak sohasem volt annyi tagja, mint az Európai Bizottságnak. Igaz, az Európai Parlamentet közvetlenül választják, de milyen kérdésekben dönthet? Szerepe nem sokban különbözik a valamikori szovjet nemzetgyűléstől. Persze nincs Gulag, nincs KGB, de az Europol felépítése nagyon hasonló az utóbbihoz, és hatalma még nagyobb is. Harminckétfajta bűnügyben vizsgálódhat, amelyek közül a rasszizmus és a xenofóbia bármit jelenthet. Egy brit kormánytisztviselő kijelentette: aki ellenzi a harmadik világból történő ellenőrizetlen bevándorlást, az rasszistának tekinthető, míg akik az unió további bővítését kérdőjelezik meg, azok xenofóboknak.

Vlagyimir Bukovszkij ellenzéki tevékenységéért tizenkét évet töltött a szovjet büntetőtáborokban, és harmincnégy évesen, 1974-ben szabadult, majd két évre rá kiűzték a Szovjetunióból, és azóta Nagy-Britanniában él. 1992-ben lehetőséget kapott, hogy a szovjet politikai bizottság és központi bizottság máig titkos anyagait tanulmányozza. Ekkor került kezébe egy anyag, amely a trilaterális bizottság egy 1989-es, Gorbacsov-nál tett látogatásáról szólt. A trilaterális bizottságot Nakaszono Jaszuhiro (korábbi japán miniszterelnök), Valéry Giscard d'Estaing (korábbi francia elnök), David Rockefeller amerikai bankár és Henry Kissinger képviselte. A delegáció arról akarta Gorbacsovot meggyőzni, hogy a Szovjetunió lépjen be a nemzetközi pénzügyi intézményekbe. Ekkor mondta Giscard d'Estaing Gorbacsov-nak: „Elnök úr, nem tudom pontosan megmondani, mikor, de talán tizenöt éven belül Európa egy föderális állam lesz, és erre fel kell készülniük.” Mint ismeretes, jó tíz évvel később Giscard d'Estaing lett az európai föderális államot megcélzó európai alkotmányt kidolgozó konvent elnöke. Honnan tudta a volt francia elnök mindezt tizenöt évvel előre, teszi fel a kérdést Bukovszkij, amikor a maastrichti szerződés (a föderáció előkészítő lépése) még csak vázlatban sem volt meg?

Bukovszkij úgy látja, hogy az Európai Unió egyre inkább koncentrálja a hatalmat, és – a volt Szovjetunióhoz hasonlatosan – egyre inkább ideologikus lesz. Ám ahogy a Szovjetunió gazdasági krízisek hatására felbomlott, ugyanúgy az EU is felbomolhat, és akkor az elfojtott nemzeti érzelmek felrobbanthatják egész Európát, mint ahogy ez a Szovjetunióval történt. De nemcsak Bukovszkij, hanem maga az unió elnöke, Barroso is problémákat lát az unió legitimitásával. Épp a héten panaszkodott arról, hogy az európai parlamenti választásokon a lakoságnak csak csekély része vesz részt. 2004-ben számos országban a részvételi arány alig érte el a harminc százalékot.

Az európai együttműködés azonban nemcsak azon az alapon építhető fel, amit a jelenlegi vezetés elképzel, hanem a szabad kereskedelmi társulás és az Európai Egyesült Államok között számos átmenet lehetséges. Kérdés, hogy nem lenne-e célszerű olyan tartós megoldásokon gondolkodni, amelyek valóban az országok önkéntes együttműködésén alapulnak.

248
2008. március 8.

Homok a gépezetben

Günter Verheugen ipari biztos a jövő heti csúcstalálkozón arra akarja rávenni az Európai Unió vezetőit, hogy a szén-dioxid-emisszió kereskedelmi rendszerében az energaintenzív ágazatok egyedi elbánásban részesüljenek. A biztos felveti majd, hogy a szén-dioxid-emisszió kereskedelmi rendszerének év eleji szigorítása az unióban az energaintenzív iparágakat érinti a legerőteljesebben, és számukra könnyítést fog kérni. Verheugen álláspontját ellenzik az Európai Bizottságban is. Különösen José Manuel Barroso bizottsági elnök és a környezetvédelmi biztos, Stavros Dimas, aki szerint bármilyen kivételről csak 2011 után lehet majd beszélni. Verheugen azonban határozottnak tűnik, és mint a Handelsblatt német üzleti lapnak nyilatkozta, az EU vezetőinek a következő héten e kérdésben világos üzenetet kell küldeniük. „Az energaintenzív iparágak – hogy ne állítsák le európai fejlesztési terveiket – világos és kötelező jellegű ígéretet várnak” – így az ipari biztos. Barroso viszont amellel érvel, hogy a kivételekkel meg kell várni, amíg egy világméretű emissziókibocsátási megállapodás keretében az EU-n kívül is szigorítják a normákat, és ekkor a vállalatoknak nem lesz érdekük, hogy üzemüket Európából máshova telepítsék. A normák megállapítására irányuló nemzetközi tárgyalások azonban csak jövőre kezdődnek, és a legkedvezőbb esetben is néhány évig eltarthat, amíg eredményt hoznak. Az energiaigényes iparágak (például vegyipar, acélipar, cement- és papíripar) viszont nem tudnak évekig várni fejlesztési döntéseikkel, így bizonytalan feltételek esetén új beruházásaikat inkább az unión kívül indítják be.

Az EU szén-dioxid-emisszió kereskedelmi rendszerét 2005-ben vezette be, és ez jelenleg szerte Európában mintegy tizenegyezer energaintenzív üzemet érint. Az unió azt reméli, hogy e rendszer segítségével 2020-ig el tudják érni a szén-dioxid-kibocsátás jelenlegihez képest 20 százalékos csökkentését. E cél megvalósulása azonban igencsak kétséges, hiszen ma már biztos, hogy a Kiotóban tett ígéreteket sem fogják betartani. A megállapodás szerint 1990-hez képest 2010-ig a szén-dioxid-kibocsátásnak nyolc százalékkal kellett volna csökkennie, ezzel szemben az utolsó – 2005-ös – rendelkezésre álló hivatalos Eurostat-adatok szerint a kibocsátás négy százalékkal nőtt, és a távolság a célvonal és a valóság között tíz százalékpont, amit nyilvánvalóan nem lehet behozni 2010-ig. Az is kérdéses, hogy a szén-dioxid-emisszióval való kereskedelem – amelyből néhány iparág, melynek lazán állapították meg kibocsátási kvótáját, nagy sápot vágott zsebre (eladta a felesleges kvótákat) – valóban a kibocsátás csökkenését fogja-e eredményezni. Bár a közgazdászok csodálatra méltó leleményességgel képesek elméletet kreálni az „ár” árendába adásáról (például a magyar Pénzügyminisztériumban is), megkérdőjelezhető, hogy ez a teljesítmény valóban eredményhez vezet-e. Nyilvánvaló ugyanis, hogy mihelyt a kvótákkal való spekulációs lehetőségek kimerülnek, és tényleg neki kellene kezdeni a szén-dioxid-kibocsátást mérséklő technológiák nyilvánvalóan nagyon költséges bevezetéséhez, rögtön fellángolnak az érdekellentétek az ipari érdekeket védő lobbik – jelen esetben Verheugen – és a teljesíthetetlen feltételeket felelősség nélkül kitűző politikusok (Barroso és Dimas) között. Látható, az unió működik ugyan, de ahogy szembesíteni kell a vágyálmokat a realitásokkal, egyre több homok kerül a gépezetbe.

Nagy ambíciók, gyenge teljesítmény

Nagyon ambiciózus határidőink vannak – jelentette ki Janez Jansa, az Európai Unió soros szlovén elnöke tegnap az unió vezetőinek év eleji csúcstalálkozóján. Az Európai Tanács ülését a szén-dioxid-kibocsátás korlátozásának tervei uralták. Jansa szerint az unió „zöldcsomagját”, vagyis a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére, a megújuló energiaforrások arányának növelésére, valamint az energiahatékonyság növelésére vonatkozó terveket az unió kormányainak ez év végéig jóvá kell hagyniuk, ezt követően az Európai Parlament tárgyalná 2009 elején.

A jó szándékkal nincs is probléma, a bajok akkor kezdődnek, ha az ígéreteket valóra is kell váltani. Több ország kifogásolja például azt a metodikát, amely szerint a bizottság meghatározta, hogy az egyes országoknak milyen mértékben kell csökkenteniük szén-dioxid-kibocsátásukat. Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke azonban visszautasította ezeket a kifogásokat, mondván, hogy a kvóták elosztása „műszakilag megalapozott és tisztességes mutatók” alapján történt. A műszaki megalapozottságot bizonyító dokumentumokat azonban hiába keresne bárki is a DG Environment (az unió környezetvédelmi bizottsága) honlapján, ehelyett bőven talál anyagokat a szén-dioxid-kvótákkal való kereskedelemre, amely piacot már 50–80 milliárd euróra becsülik, ami igen szép summa, és bő játéklehetőséget nyújt a kvótákkal spekulálni szándékozók számára.

Az unió vezetése azért találta ki az emissziókereskedelmi rendszert (hivatalos angol nevén EU Emission Trading System – EU ETS), mert meggyőződésük, hogy ily módon lehet a legolcsóbban és legeredményesebben csökkenteni az üvegházhatást kiváltó gázok kibocsátását.

Magyarország e tekintetben pillanatnyilag kedvező helyzetben van, mert a bázist az 1990. év képezi, amikor még létezett magyar nehézipar. Azóta ez az ipar összeomlott, így hazánk a szén-dioxid-kibocsátást tekintve jelentősen túlteljesítve a kiotói normákat. 2005-ben 26 millió tonna volt a hazai emisszió (a vizsgálati körbe bevont vállalatokra, ami a teljes kibocsátás mintegy felét teszi ki), míg a kvótánk 31,3 millió, ám rövidesen a csökkenő kvóta és a növekvő magyar emisszió találkozni fog és ekkor valóban hozzá kellene kezdeni az emissziócsökkentő technológiák bevezetéséhez, ami igen költségesnek bizonyulhat.

250
2008. március 22.

Öt év háborús kritika

Az Egy hét Európában című sorozatom első darabja éppen öt éve, 2003. március 22-én jelent meg, és az éppen azon a héten kezdődött iraki háborúról szólt. Megszólaltatta a brüsszeli utca emberét, aki így reagált a történetekre: „Nem azért ellenzi a háborút, mert Szaddám Huszein túlságosan szimpatikus lenne számukra, hanem azért, mert ez a háború nyílt megsértése azoknak az elveknek, amelyek a második világháború óta meghatározók voltak a világ számára. Ha ma egy ország úgy dönthet, hogy az egyesült nemzetek felhatalmazása nélkül, saját megítélése alapján háborút indít, miért ne tehetné meg ezt más is ugyanilyen joggal? A „demokrácia”, a nyugati értékek nem exportálhatók úgy, mint mondjuk a Coca-Cola vagy a rágógumi.”

Azóta öt év telt el, és kiderült, hogy a háborút, amely áldozatainak számát jelenleg egymillióra becsülik, hamis indokok alapján indították. Kiderült, hogy az európai közvélemény, amelynek nyolcvan százaléka ellenezte a háborút, és talán semmiben sem volt annyira egységes, mint ebben, helyesen látta a történeteket. Kiderült, hogy azoknak az európai vezetőknek, akik megkockáztatták, hogy ellentmondjanak az Egyesült Államok politikájának, igazuk volt. Így Jacques Chiracnak, aki sajnálta, hogy az egyesült nemzetek jóváhagyása nélkül került sor a támadásra, és a francia nemzetgyűlés munkájának rövid megszakításával is ki akarta fejezni az egységes francia nemtetszést; vagy Gerhard Schröder német kancellárnak, aki szerint „rossz döntés született”. Igaz, Európa „lágymű” alfeléből voltak, akik felsorakoztak az amerikai politika mellett, például a spanyol miniszterelnök, José María Aznar, aki kifejezte Spanyolország szolidaritását a „terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elleni küzdelemben”, vagy az olasz külügyminiszter, Franco Frattini. És persze Tony Blair, aki hazudott saját népének.

Az amerikaiak akkor felháborodtak az európai szolidaritás hiányán, olyannyira, hogy még a sült krumplit, amerikai nevén french friest is átnevezték freedom friesnek (szabadságsült). Azóta az amerikaiak is egy kissé másképp látják a dolgot, és bár a háború elleni tiltakozásba már kissé belefásultak, a sült krumpli mindenesetre visszakapta eredeti nevét.

Most Barack Obama, a Demokrata Párt egyik lehetséges elnökjelöltje, legutóbbi Fayetteville-ben tartott kortesbeszédében igyekezett ütni egyet pártbeli riválisán, Hillary Clintonon és konzervatív ellenfelén, John McCainen, mert ők annak idején, 2002-ben támogatták a háború megindítását. Kettőjükre utalva Obama kijelentette, hogy „a szimpla igazság az, hogy szakadék tátong a nemzetbiztonsági elkötelezettséget hangoztatók retorikája és a valóság között, amely azt mutatja, hogy döntéseik nyomán Amerika biztonsága nem erősödik, hanem gyengül”. Obama azt is kijelentette, hogy elnöksége esetén 16 hónap alatt kivonja az amerikai csapatokat Irakból. Mások viszont arra mutatnak rá, hogy ez nem más, mint választási retorika. De még ha úgy gondolná is, ahogy mondja, kérdéses, hogy felettesei (akik finanszírozzák kampányát) megengedik-e ezt neki. Nem járna esetleg úgy, mint annak idején Kennedy, aki nem teljesített... Egy újabb öt év múlva talán erre is választ kapunk.

Jeges izlandi szelek

Az elmúlt hetekben Geir Haarde, Izland miniszterelnöke egy különleges kampánykörúton vett részt. Mivel csöppnyi országát a pénzpiacok tépázzák, olyan helyekre utazott, mint New York, hogy meggyőzze a befektetőket arról, hogy Izlandon jó helye van a pénzüknek, még ha az izlandi korona gyengül is, és a bankoknak egyre többbe kerül, hogy fizetéseképtelenség ellen biztosítsák magukat. „A hitelpiacok mozgása teljesen elfogadhatatlan és indokolhatatlan”, nyilatkozta Haarde a múlt héten a Financial Timesnak. E panaszok azonban ismerősen csengenek. Az elmúlt években számos befektetési alap, amely a pénzpiaci zavarok miatt likviditási nehézségekkel volt kénytelen szembenézni, kárhóztatta a befektetők „irracionális” és „igazságtalan” viselkedését.

Pedig hosszú ideig olyan jól ment minden, a pénz ömlött az izlandi bankokhoz, az izlandi ingatlanárak szárnyaltak, az amúgy is gazdag országban mindenki még gazdagabbnak érezte magát, sőt az izlandi bankok még az amerikai ingatlanpiaci fellendülésből is profitáltak. A befektetők alacsony kamatozású pénzben (például euróban) kölcsönöztek, és magas kamatokat hozó pénzbe, például az izlandi koronába vagy ingatlanokba fektettek be, vagyis a spekuláció egy sajátos változatát, az angolul carry trade-nek nevezett játékot üzték. Ám a pénzügyi buborék kipukkadt, ami először az amerikai ingatlanpiacon jelentkezett, de elérte Európát is. A befektetők a kamatkülönbségből mind ez ideig igen nagy nyereségre tettek szert, ám nem akarnak tovább kockáztatni, s elkezdték Izlandról kivonni a pénzüket.

Annak ellenére, hogy az ország gazdasága egyébként jól teljesít, a gazdasági növekedés négy százalék körüli, a költségvetés egyenlege pozitív, mégis a pénzkivonás miatt a fizetési mérlegben a GDP tizenhat százalékára rúgó deficit jelentkezik. A központi bank, hogy a folyó fizetési mérleg hiányát finanszírozni tudja, tizenöt százalékra emelte az alapkamatot négyszázalékos infláció mellett. Ez annyit jelent, hogy tízszázalékos reálkamatot fizetnek az ország fizetőképességének biztosítása érdekében, ami hosszú távon nem tartható fenn, ezért utazgat izgatottan a miniszterelnök a nagy befektetési intézményekhez.

Szakértők szerint paradox módon a gazdag Izland lehet az első uniós ország, amely fizetéseképtelenné válik, de mögötte ott sorakoznak az új tagállamok is, amelyeknél szintén magas a fizetési mérleg hiánya. E sorban Magyarország áll a kétes dicsőségű első helyen. Mindenesetre, ha a csőd tényleg bekövetkezik, a gazdag Izland csak kibírja az ezzel járó gazdasági visszaesést, ám az új tagállamok némelyikének, különösen hazánknak igen fájdalmas lesz a válsággal való szembenézés.

252

2008. április 7.

Van alternatíva

Az Európai Unió pénzügyminiszterei és központi bankjainak elnökei a hét végén informális tanácskozásra gyűltek össze Brdóban, Ljubljana közelében. A zárt ülés célja az volt, hogy megvitassák az unió pénzügyi stabilitását vagy inkább instabilitását és a közfinanszírozás hatékonyságát, amit eleve rossznak tartanak, hiszen az EU jelenlegi vezetésének felfogása szerint csak a magánszféra hatékony, az állam szerepét a minimálisra kell visszaszorítani.

Ami a pénzügyi stabilitást illeti, Jean-Claude Trichet, az Európai Központi Bank (EKB) elnöke épp a múlt héten fejtette ki, hogy az európai gazdaság ugyan szilárd alapokon nyugszik, de azért a kamatlábakat magasan kell tartani, mert az olajárak emelkednek, és ez inflációs nyomást okoz az eurózónában. Nem mindenki boldog azonban az EKB elnökének álláspontjától. A magas kamatlábak ugyanis felértékelik az eurót a dollárhoz képest, ami rontja például a francia és az olasz exportőrök helyzetét. A szakszervezeteknek is elégük van a bankárok immár két évtizede tartó európai rémuralmából. Az Ecofin ülésével egy időben, szombaton hatalmas tüntetést szerveztek Ljubljánában. A tüntetők elsősorban arra akarták felhívni a figyelmet, hogy miközben a multinacionális vállalatok vezetőinek jövedelme soha nem látott mértékben növekszik, Európa vezetői a munkabérek csökkentésével kívánják fenntartani a kontinens globális versenyképességét.

A tiltakozás mellett az európai lakosság érdekeit képviselő számos civil szervezet „alternatív” Ecofint szervezett, ahol Európa egyetemeiről érkezett közgazdászprofesszorok mondták el kritikájukat az unió jelenlegi neoliberális politikájáról, és mutattak utat egy másfajta gazdaságpolitikához, amely nem egy szűk elit, hanem Európa egészének érdekeit szolgálja. Ahogy a ljubljana-i deklaráció mondja: „Meggyőződésünk, hogy a hivatalos véleménnyel szemben az EU súlyos társadalmi és politikai nehézségekkel néz szembe. (...) nem fogadjuk el, hogy nincs alternatíva a neoliberális politikával szemben.”

Lassuló terjeszkedés

Az utolsó európai államférfi, akinek világos fogalmai voltak Európa határaitól a valamikori francia elnök, Charles de Gaulle volt. Egyik elhíresült kijelentése szerint „Európa az Urálig terjed”. De Gaulle ezzel az 1960-as évek feszült, hidegháborús viszonyai között Franciaország és a Szovjetunió viszonyát kívánta javítani. Azóta az Európa határaitól alkotott kép meglehetősen összezavarodott. Silvio Berlusconi az Európai Unió olasz elnöksége idején például arról beszélt, hogy Oroszországot is szívesen látná a tagországok között, amellyel a határok a Csendes-óceánig terjednének, míg Törökország esetleges tagságával az EU messze benyúlna Ázsiába. A vita a 2004-es robbanásszerű bővítés óta folyamatosan tart. Már 2006-ban felvetődött, hogy az Európai Unió befogadó kapacitása véges. Doris Pack, az Európai Parlament kereszténydemokrata-néppárti frakciójának bővítéssel foglalkozó tagja például kijelentette: „Nincs még válasz arra nézve, hogy hol vannak az unió végső határai. Számomra azonban Bulgária, Románia és a Nyugat-Balkán csatlakozásával elérte ezeket a határokat. Az összes többi ország számára egy hatékony szomszédsági politikát kell kialakítani”.

Azóta két év telt el, és ha lehet az unió határaitól alkotott kép még homályosabb, mint korábban. Legutóbb Elmar Brok német kereszténydemokrata képviselő jelentése tűzte napirendre e kérdést. Eszerint „a megfelelő konszolidáció nélküli további bővítés az unió részekre szakadásához vezethet, amelyben lesznek erőteljesebben integrálódó országok és a perifériára kerülők”. A májusban a külügyi bizottság, majd a következő hónapban az EP elé kerülő jelentés szerint a tagságra igényt tartó országok számára a politikai kapcsolatok szélesebb skáláját kell felajánlani, mint a jelenlegi kettő: a tagság és a szomszédsági viszony. A Brok-jelentés egyfajta létrát javasol, amelyen bizonyos feltételek teljesülése esetén előre lehetne lépegetni a teljes tagság felé. Ilyen lenne például a Nicolas Sarkozy francia elnök által nemrég javasolt és Angela Merkel német kancellár tetszését is elnyerő terv a mediterrán unióról, amely Törökországot távolabb, Izraelt közelebb kívánja hozni az unióhoz, mint jelenlegi perspektívájuk, és amely az Izrael és arab szomszédai közötti békét is elősegítheti.

A jelentés azonban nem nagyon nyerte el a teljes tagságra áhító Ukrajna és Grúzia tetszését, s megosztja a jelenlegi uniós országokat is. A 2004-es bővítési kör előtti tizenötök kiegyeznének az elképzeléssel, ám Lengyelország és a balti államok szép példáját mutatva az önérdektől vezérelt szolidaritásnak erősen lobbiznak e két állam teljes jogú tagsága mellett.

Jelenleg három ország, Horvátország, Macedónia és Törökország tekinthető a teljes jogú tagság várományosának, míg hosszú távon ugyanez az ígéret áll fenn Szerbia, Montenegró, Koszovó és Bosznia-Hercegovina számára is. Ám a Brok-jelentés szerint semmilyen garancia nincs arra, hogy a bővítés az elmúlt időszakban tapasztalt ütemben folytatódhat, hiszen az unión belüli divergáló, széttartó tendenciák máris meglehetősen erősek. Ezt jelzi, hogy a nemrég csatlakozott országok többségében, de Spanyolországban és Portugáliában is, nagy és egyre növekvő a fizetési mérleg hiánya. Németország és a skandináv államok viszont jelentős többletet érnek el, amivel tágul az unión belüli fejlettségi szakadék. Hosszú távon tehát sokkal inkább egy fejlett centrum és elszegényedő periféria által jellemzett struktúra, mintsem egy felzárkózó, kiegyenlítő szerkezet felé haladunk, a további bővítések pedig e tendenciának adnak lendületet. A Brok-jelentésben szereplő érvek meggondolandók, bár az eddigi tapasztalatok szerint a geopolitikai érdekek felülírják a közgazdasági racionalitást, és aligha hihető, hogy ez a jövőben megváltozna.

Malthus a láthatáron?

Thomas Malthus, az egyik legismertebb XIX. századi demográfus és közgazdász arról a példájáról híresült el, amelyben összehasonlította az élelmiszer-termelés lineáris és a népesség exponenciális növekedését, rámutatva, hogy az élelmiszer-termelés növelésének lehetőségei korlátozni fogják a népesség növekedését. Az igazodás – mutatott rá Malthus – szenvedéssel, zavargásokkal és elszegénnyedéssel fog járni. Bár Malthus kora óta a világ népessége több mint hatszorosára növekedett, egyelőre még nem kell attól tartani, hogy az élelmiszer-termelés behatárolja a népesség növekedését. Ugyanakkor az elmúlt évek, és különösen a legutóbbi időben bekövetkezett élelmiszerár-növekedés komoly, egyes esetekben halálos áldozatokkal is járó zavargásokhoz vezetett több mint harminc országban, közöttük Haitin, Egyiptomban, Burkina Fasóban, Indiában és Mexikóban. Robert Zoellick, a Világbank elnöke egy múlt heti washingtoni sajtótájékoztatón mindenekelőtt a bioüzemanyagok iránti igények gyors növekedésével (és ennek kapcsán az élelmiszer-termelés csökkenésével) magyarázta az élelmiszerárak növekedését, de hozzátette, hogy emellett a szárazság és a pénzügyi spekulánsok is hozzájárultak az árnövekedéshez.

Peter Mandelshon, az Európai Unió kereskedelmi biztosa az elmúlt héten az Európai Parlamentben tartott tájékoztatóján óva intette az egyes országokat attól, hogy az élelmiszerárak növekedését az export korlátozásával próbálják letörni. Mint mondta, ez visszatérést jelentene a korábbi merkantilista politikához. „Az export megadóztatásának, kvóták vagy más korlátozások bevezetésének nincs értelmük” – jelentette ki, és még hozzátette, hogy a jelenlegi élelmiszerár-emelkedés kifejezetten jól jöhet a harmadik világ farmereinek, ha kormányaik megegyeznek a fejlett országokkal – például egy partnerségi megállapodás keretében az Európai Unióval – piacaik kölcsönös megnyitásáról. Alexander Woollcombe, az Oxfam nevű, a szegénység és éhezés ellen küzdő szervezet brüsszeli képviselője a kereskedelmi biztos szavaira reagálva kijelentette, hogy a szélsőséges ármozgások megfékezésére megfelelő szabályozóeszközöket kell bevezetni az adott országokban. Nevetségesnek tartotta, hogy míg az EU agrárpiacát szabályozzák és támogatják, addig az unió vezetői a szabad piacok előnyeit ecsetelik a fejlődő országok számára.

Az elrettentéstől a kríziskezelésig

Dacára, hogy a 27 uniós országból 21 a NATO-nak is tagja, aligha mondható, hogy a NATO és az Európai Unió jó barátságban lennének, sőt a két szervezet egymással versenyez a tagországok védelmi pénzeiért. Az egyet nem értés egyik szemléletes példája, hogy 2005-ben nem tudtak megegyezni azon, kinek kell támogatnia az Afrikai Unió szudáni békemisszióját, így most a két szervezet külön-külön vesz részt a béketeremtés erőfeszítéseiben. A két intézmény közötti rivalizálás olykor kihat a szükséges korszerűsítésekre is. Erre példa, a francia ellenkezés lelassította a NATO terveit, hogy C-17-es teherszállító gépekkel erősítse meg logisztikai rendszerét. A kérdés megítélésénél nyilván nem lehet eltekinteni, hogy a C-17-es óriásgépeket az amerikai Boeing gyártja, valószínűleg más lett volna a helyzet, ha a korszerűsítés a Airbusok beszerzésére irányult volna.

Most Sarkozy változtatni akar a NATO és az Európai Unió viszonyán, és bejelentette, hogy Franciaország rövidesen visszatér a NATO kötelékébe, amit a gyakorlatban sohasem hagyott el, hiszen együttműködött a NATO vezetésével, és kivette részét a NATO különböző akcióiban is. A döntés értéke ezért inkább szimbolikus jelentőségű, bár az van mögötte, hogy a francia elnök nagyobb súlyt kíván adni a közös európai védelmi politikának, ami viszont az amerikaiak szemében volt szála eddig. Úgy tűnik, most valamilyen kompromisszumot kötnek majd, mindenesetre azt Angela Merkelkel együtt bejelentették, hogy a NATO megalakításának 60. évfordulóját kellő méltósággal közösen ünneplik meg a franciaországi Strasbourgban és német testvérvárosában, Kehlben.

A változást a NATO védelmi doktrínájának változása is indokolja. Az 1949-es megalapítása óta a NATO három különböző doktrínát fogadott el. Az első a kölcsönös elrettentésen alapult és az Egyesült Államok stratégiai nukleáris fegyvereire épült, nyilvánvalóan Amerika szervezeten belüli hegemon szerepével, ami De Gaulle-t a francia haderő NATO-parancsnoksága alóli kivonására készítette. A hatvanas évek végétől azonban a hidegháború véget ért, és ennek megfelelően a védelmi felfogás is változott: az elrettentést a rugalmas válaszadás doktrínája váltotta fel. Ezen új felfogásban már nagyobb súlyt kapott az egyes tagállamok nemzeti hadserege, és így nőtt a NATO irányításában játszott szerepük is. Mindkét koncepció azonban arra épült, hogy a Szovjetunió, illetve a Varsói Szerződés tagállamai megtámadhatják a szabad világot. A Szovjetunió összeomlásával ez a feltételezés már nem állja meg a helyét, és a NATO immár nem védekezni, hanem terjeszkedni akar. Ezért az új doktrína a NATO felelősségét a világ minden olyan pontjára kiterjeszti, ahol belpolitikai okokból, a természeti erőforrások ellenőrzése feletti vitákból vagy egyes országok agresszív fegyverkezéséből polgárháborúk, krízishelyzetek vagy terrorfenyegetés alakulhat ki.

A Defence Resources Management Institute egyik legújabb tanulmánya szerint nincs empirikus bizonyíték annak, hogy a NATO-tagországok a szervezet doktrínáinak megfelelően viselkedtek volna. Leginkább a saját védelmi érdekeik határozzák meg tetteiket – írja az Egyesült Államok védelmi minisztériumához tartozó intézet tanulmánya.

Euró Szlovákiában

Szlovákia hétfőn lehetőséget kap arra, hogy a monetáris unió tizenhatodik tagja legyen. Az ország, az Európai Bizottság jelentéstervezete szerint ugyanis teljesíteni tudja mindazokat a feltételeket, amelyek az euró bevezetéséhez szükségesek. A jelentés szerint „az államháztartási hiány Szlovákiában hitelesen és fenntartható módon csökkent a GDP 3 százaléka alá”, és az ország inflációs rátája is „jelentős mértékben a referenciaérték alatt van és minden valószínűséggel, ha kismértékben is, a következő hónapokban is alatta marad”. Semmi akadályja nincs tehát az euró 2009. január elsejével történő bevezetésének, amit az unió pénzügyminiszterei júniusban fognak jóváhagyni, míg a korona és az euró közötti átváltási arányt júliusban határozzák meg.

Az európai monetáris unió létrehozását még Jacques Delors, az Európai Bizottság 1985–1994 közötti elnöke javasolta egy 1989-es jelentésében az akkor még mindössze tizenkét tagot számoló unió számára. A Delors-tervet azután a maastrichti egyezményben fogadták el, és akkor határozták meg a tagság feltételeit, az azóta elhíresült „maastrichti követelményeket”. A közös valuta a bankközi forgalomban 1999. január elsején került bevezetésre és 2002. január elsejétől fizikai, megfogható formájában is megjelent.

Az euró bevezetését az első perctől kezdve viták kísérték, mert a vitathatatlan előnyeinel csak a hátrányai nagyobbak. Legnagyobb hátránya, hogy aki feladja saját valutáját, ezzel feladja a saját monetáris és árfolyam-politikáját is, magyarul nem határozhatja meg sem a kamatlábakat, és nem fordulhat a leértékelés eszközéhez sem akkor, ha a külső egyensúly megbomlása ezt indokolná. Az egyetlen, a nemzetállamok kezében maradó eszköz a fiskális, vagyis költségvetési politika, bár a maastrichti kritériumok azt is behatárolják, legfeljebb az adókulcsokat lehet változtatni. Még a stabil külső és belső egyensúllyal, világpiaci versenyképességgel rendelkező országoknak is problémát jelenthet a közös valuta, a tagországok eltérő (és emiatt más monetáris politikát igénylő) konjunktúra-ciklusai miatt. Alacsony versenyképességű és alapvető külső egyensúlyi hiányokkal küzdő országoknak pedig egyenesen katasztrofális lehet. Ehhez hasonló például az olasz és a francia gazdaság. Silvio Berlusconi nem győz átkokat szórni a szocialista riválisa, Romano Prodi által szorgalmazott euróra, mondván, tönkreteszi Olaszország gazdaságát. Nicolas Sarkozy francia elnök is az Európai Központi Bank monetáris politikája ellen zúgolódik, amivel viszont a világpiacon versenyképesebb németek nagyon is elégedettek. A szigorú költségvetési korlátok betartása állandó restriktív költségvetési politikát kíván, amelynek hatására az euróövezet tagjainak gazdasági növekedése elmaradt a potenciálisan lehetségestől. Az ebből származó veszteség eddig közel negyvenezer eurót tesz ki a régi tagállamok egy lakosára vetítve, és akkor még nem is beszéltünk a magas munkanélküliségről.

Persze az euró eme tulajdonságával sokan a legelején is tisztában voltak, és a bevezetéséről szóló döntésben sem a gazdasági, hanem a politikai megfontolások játszották a döntő szerepet: egy európai Egyesült Államok megteremtésének víziója. Erre mondta még annak idején a Nobel-díjas közgazdász, Milton Friedman, hogy egy közös valuta lehet egy politikai egyesülési folyamat végeredménye, de nem lehet annak kikényszerítési eszköze.

Bármi is lesz azonban magának az eurónak a jövője, az a tény, hogy Szlovákia teljesíteni tudta a belépés feltételeit, azt jelenti, hogy gazdasága stabilan fejlődik. Borítsunk most fátylat a mienknél rosszabb fizetési mérleg adataira, az ugyanis nem szerepel a belépési kritériumok között, és gratuláljunk szlovák barátaink sikeréhez.

Való demokrácia

Valamikor a „puha diktatúra” idején mondogatták nálunk, hogy persze a szocializmus lehetne valamivel jobb is, de hát az elmélet nem mindig felel meg a valóságnak, a megvalósult szocializmus szükségképpen kissé különbözik elméleti ideálképétől.

A szocialista demokrácia elméletben azt jelentette, hogy amit a nép elhatároz, azt a vezetés végrehajtja. Mint tudjuk, a gyakorlat ettől a kliséből kissé eltért.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkor méltán gondolhattuk, hogy most megérkeztünk a demokrácia őshazájába, hiszen az éppen kidolgozás alatt álló (ám később a franciák és hollandok által elutasított) európai alkotmány bevezetőjében egy Thuküidész-idézettel olyan szépen beszélt erről: „Mi olyan alkotmány szerint élünk, amelynek neve, mivel az uralom nem néhány ember, hanem a többség kezében van, demokrácia.” Az alkotmány kudarcával azután ez a fennkölt hangnem elcsitult, és a lisszaboni szerződés – érdekességképp épp a második paragrafusában – a demokráciát már csak a „futottak még” kategóriában említi: „Az unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul.” Ahol a „kisebbségekhez tartozó személyek” címszón inkább szexuális, mintsem nemzeti kisebbségeket értenek, hiszen egyéni és nem kollektív jogokról van szó. A lisszaboni szerződés a francia elnök, Nicolas Sarkozy találmánya volt, és azt a célt szolgálta, hogy az eredeti alkotmány minden lényeges rendelkezését elfogadtassa, mégpedig úgy, hogy ne kelljen róla népszavazást tartani. Ez szép rendben folyik is, legutóbb két balti állam parlamentje fogadta el az egyezményt (mint ismert, a jóváhagyásban a magyar parlament volt az első, ahol úgy szavazták meg a képviselők, hogy nem is tudták, mi áll benne), de a gépezetbe homokszem is került, mert Írországból az ottani alkotmány szerint mégiscsak népszavazást kell rendezni. Most az unió vezetői egymás után zarándokolnak Írországba, hogy meggyőzzék a lakosságot az „igen” szavazat egyedül üdvözítő voltáról. Ám bármennyi pénzt is költenek a lisszaboni szerződés propagandájára, teljesen biztosak mégsem lehetnek a június 12-re kiírt népszavazás kimenetelében. Ezért azután az Európai Parlament (EP), amikor nem bevárva az egyes tagállamok jóváhagyását, elfogadta a lisszaboni szerződést, egyben elutasította azt a módosító javaslatot is, amely az írországi referendum eredményének tiszteletben tartására hívott fel. Vagyis bárhogyan szavaznak is az írek, a szerződés életbe fog lépni. Daniel Cohn-Bendit, az 1968-as diáklázadások hajáról és nézeteiről „Vörös Dani”-nak elkeresztelt vezére, jelenleg kissé őszén és kopaszodva az EP zöldfrakciójának egyik vezetőjeként kijelentette, hogy Dublin nem teheti meg, hogy Európa ellen szavazzon, miközben támogatást kap az uniótól. Csakhogy az írek nem Európáról, hanem az európai országok egyik lehetséges együttműködési formájáról szavaznak, mégpedig arról, amit a franciák főleg a neoliberais ideológia alkotmány rangjára emelése, míg a hollandok a hatalom koncentrációja miatt utasítottak el. Úgy látszik azonban, a demokratikus vita, a nézetek ütköztetése az Európai Unió „megvalósult demokráciájában” épp annyira lehetséges csak, mint ez annak idején a „szocialista demokrácia” világában volt.

Csúcs Peruban

Az Európai Unió vezetői 1999 óta kétévenként csúcstalálkozóra ülnek össze Latin-Amerika és a karibi térség országainak vezetőivel, az e hét végén esedékes már az ötödik lesz a sorban. Mintegy hatvan vezető politikus, 85 ezer katona és rendőr érkezett Limába, a perui fővárosba, ahol az ez évi konferenciát rendezik, az utóbbiak feladata, hogy a szokásos módon, útelzárásokkal, szögesdróttal és más hasonló eszközökkel biztosítsák az előbbieket nyugalalmát. Bár a csúcsnak két fő napirendje van: az egyenlőtlenség elleni küzdelem és a klímaváltozás, szinte biztos, hogy szóba kerül a szegénység, a fenntartható fejlődés és az energiahelyzet kérdése is. Emellett minden bizonnyal szó lesz a kölcsönös kereskedelem fejlesztéséről, hiszen az Európai Unió szeretne életet lehelni az úgynevezett dohai forduló 2001 óta stagnáló tárgyalásaiba. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke már ki is jelentette: „A mi részünkről mindent meg fogunk tenni annak érdekében, hogy a perui csúcsertekezlet ne csak egy legyen a sok közül, hanem egy olyan találkozó, amely meghozza a szükséges kompromisszumot Latin-Amerika és Európa között.” Hogy az európai jó szándékot bizonyítsák, a csúcsertekezleten egy, a klímaváltozással kapcsolatos, ötmillió eurós alapítvány létrehozását is bejelentik. A csaknem hatszázmilliós földrésznek nyújtott eme ajándék körülbelül annyi, mint amennyit egy közepes képességű magyar politikus tudott magának privatizálni a rendszerváltás során.

Angela Merkel viszont máris megkötötte a maga üzletét bioüzemanyag vásárlásáról Brazíliával. Az üzlet ellen mindkét ország környezetvédői tiltakoznak, mert szerintük a termőföld üzemanyag-termelésre való felhasználása nem csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását, másrészt élelmiszerhiányhoz és az élelmiszerárak gyors növekedéséhez vezet. A Haitin történt és a helyi kormány bukásához vezető élelmiszer-lázadás máris számos latin-amerikai országot arra sarkallt, hogy fellépjenek a brazil és európai bioüzemanyag-tervek ellen. Meglepő módon e téren találkoznak a Világbank támogatásával, ahol szintén az a vélemény, hogy a termőföldet nem szabad üzemanyag-termelésre felhasználni.

A találkozó várhatóan ideológiai csatározások színhelye is lesz, mert míg az unió vezetői a neo-liberális gazdaság és társadalompolitikai elvek megszállottjai, Latin-Amerika ma a világ legbaloldaliabb kontinense. Igaz ugyan, hogy a brazil elnök, Luiz Inácio Lula da Silva, a chilei Michel Bachelet és a perui Alan Garcia többé-kevésbé egy szociális biztosítékokkal kipárnázott szabad piac híve, ám a bolíviai elnök, Evo Morales, a venezuelai Hugo Chávez és az ecuadori Rafael Correa elkötelezettek „a XXI. század szocializmusának felépítésében”. Paraguay elnöke, Fernando Lugo és az argentinai Cristina Kirchner valahol Lula és Chávez között foglalnak helyet. Az első pengeváltás már jóval az értekezlet előtt megtörtént, amikor Angela Merkel a latin-amerikai nemzeteket óvatosságra intette „a baloldali populistákkal” szemben, míg Chávez cserébe Hitlerhez hasonlította őt.

Barroso optimizmusával szemben a gazdasági érdeellentétek miatt nem látszik valószínűnek, hogy a csúcstalálkozó áttörést hozna a fejlett és a fejlődő országok között 2001 óta megfeneklett kereskedelmi tárgyalásokban. Másrészt az is felvethető, hogy ha tényleg komolyan vesszük az üzemanyaggal való takarékoskodást, akkor vajon van-e értelme olyan termékeket egyik kontinensről a másikra szállítani, amelyek helyben is gazdaságosan megtermelhetők?

259
2008. május 24.

Róma és a romániai romák

Élesen összekülönbözött az elmúlt héten a spanyol és az olasz kormány a legutóbbi olaszországi incidens kapcsán, amikor is Nápoly mellett egy állítólagos gyermekrablási kísérlet miatt a helyi lakosság felgyújtott egy cigánytábort, és menekülésre késztette annak lakosságát. A sorozatos hasonló incidensek (a legutóbbi tavaly novemberben volt egy gyilkosság kapcsán) miatt az olasz kormány jelentősen szigorítani akarja bevándorlási politikáját.

Maria Teresa Fernandes de la Vega spanyol miniszterelnök-helyettes kijelentette, hogy a spanyol kormány „visszautasítja az erőszakot, a rasszizmust és az idegengyűlöletet, és ennek alapján nem ért egyet azzal, ami Olaszországban történik”. Egy másik spanyol miniszter, a bevándorlásért felelős Corbacho Celestine még azt is hozzátette, hogy Berlusconi „kriminalizálni kívánja a másságot”. Franco Frattini olasz külügyminiszter (korábban az Európai Bizottság alelnöke, egyben a bevándorlásért is felelős belügyi biztos) határozottan visszautasította a kritikát, mondván, „itt az ideje, hogy ennek a politikai sárdobálásnak véget vessünk! Elfogadhatatlanok a más országok minisztereitől származó olyan kijelentések, amelyek beavatkoznak az olasz lakosság által választott kormány intézkedéseibe”.

A bevándorlási politika egyik kulcskérdése volt a Berlusconi által vezetett jobbközép koalíció által megnyert legutóbbi olasz választásoknak. Berlusconi a bevándorlás-ellenes Északi Liga egyik vezetőjét, Roberto Maronit bízta meg a belügyek irányításával, aki határozott fellépést ígért ez ügyben. „Itt az ideje, hogy erővel avatkozzunk be, hogy elkerüljük a nápolyihoz hasonló események bekövetkezését, (...) határozott intézkedésekre van szükség, hogy az ország biztonsági ügyeit kezelni tudjuk” – jelentette ki az olasz belügyminiszter.

Az olaszországi roma bevándorlás kapcsán érintett Románia miniszterelnöke és az olasz baloldal vezetője közösen hívták fel az Európai Bizottságot, hogy tegyen valamit a bevándorlók, különösen a roma bevándorlók integrálása érdekében, és Brüsszel meg is ígérte, hogy megfelelő javaslatokkal fog előállni. Hogy mik lesznek e javaslatok, azt csak sejteni lehet az eddigiek alapján. Nyilván határozottan felhívják majd a tagországok figyelmét, hogy tegyenek valamit a bevándorlók, különösen a roma bevándorlók integrálása érdekében. Az ugyanis az eddigiek alapján nyilvánvaló, hogy Brüsszel sem pénzt nem ad, sem azon a rövid távú profitérdekeket favorizáló liberális gazdaságpolitikáján sem fog változtatni, amely nemcsak a roma és arab bevándorlók integrálását teszi eleve reménytelenné, hanem még a „bennszülöttek” széles rétegeit is egyre inkább elszegényíti.

Egy román szociálpolitikával foglalkozó professzor, Catalin Zamfir, a bukaresti Institute for the Quality of Life igazgatója nemrégiben egy tanulmányt írt, amelyben a roma integráció több kérdését is tárgyalja. Többek között megemlíti, hogy míg a rendszerváltás előtti gazdaságpolitika egyrészt lehetőséget adott a munkavégzésre, másrészt ezt minden épkézláb ember számára büntetés terhe mellett kötelezővé is tette, addig a rendszerváltással a munkakötelezettség megszűnt, de egyben a munkahelyek is megszűntek. Kelet-Közép-Európa jelentős roma populációval rendelkező országaiban, így Szlovákiában, Magyarországon és Romániában épp azok az ágazatok, így a nehézipar és építőipar omlottak össze, ahol a roma munkahelyek voltak. A népes roma családokban (a tanulmány szerint a 15 évnél idősebb roma asszonyok átlagos gyermekszáma 4,35, míg ugyanez a teljes lakosság esetében 1,79) olyan alacsony az egy főre jutó jövedelem, hogy az elemi megélhetési költségeket sem fedezi. Ez sokakat bűnözésre késztet: a tanulmány szerint a roma lakosság 1,2 százaléka van börtönben, míg ez az arány a teljes lakosság esetében 0,5 százalék. Mindez magyarázza a roma exodust Romániából, de hogy az unió a jó szándékú deklarációkon kívül tud-e valamit kezdeni a problémával, az az eddigi tapasztalatok alapján erősen megkérdőjelezhető.

260

2008. június 2.

Tejsztrájk

A német szupermarketek a közeljövőben akár a híres angol együttes, a Herman's Hermits örökzöld dalával a No Milk Todayjel (Ma nincs tej) fogadhatják vásárlóikat. A német farmerek ugyanis elhatározták, hogy költségeik miatt a dal címét valósággá változtatják. Az elmúlt fél évben a gazdák költségei, főleg az energiaárak emelkedése következtében nyolc százalékkal növekedtek, míg ugyanezen idő alatt a tejért nekik fizetett összeg harminc százalékkal csökkent. A német tejtermelők egyesületének elnöke szerint az üzletekből hamarosan eltűnik a tej, mert a farmerek 95 százaléka csatlakozott a sztrájkhoz. Szolidaritást vállaló francia kollégáik elhatározták, hogy traktorokkal állják útját, a Németország felé tartó francia tejszállítmányoknak. A svájci tejtermelők szintén csatlakoztak. Ahogy Martin Haab, a svájci tejtermelők egyesületének elnöke kifejtette: „Mikor védik meg magukat a farmerek, ha nem most?”

A farmerek a jelenlegi 28–34 eurócentes ár helyett 43 centet követelnek literenként (Nyugat-Európában az üzletekben a tej ára literenként egy euró körül van), és ennek elérése érdekében harmincezer német tejtermelő állította le a szállítást. Svájc tejszállítása hatvan százalékkal csökkent, az osztrák és holland tejtermelők is a szállítások felfüggesztésére hívtak fel: inkább kiöntik a szántóföldekre a tejet, mintsem hogy a jelenlegi árakon szállítsanak.

A tejtermelők azt követelik, hogy évente tartsanak tárgyalásokat a tejfeldolgozókkal, amelyeken a termelési költségek alakulásának függvényében előre rögzítik az árakat. Az agártárcáért felelős német miniszter, Horst Seehofer a farmerek mellé állt, hangsúlyozva, az ország számára fontos, hogy hatékony és működőképes mezőgazdasága legyen. „A farmereknek olyan árat kell adni, hogy meg tudjanak élni” – mondta a tárcavezető, elvetve ugyanakkor a liberálisok adócsökkentési javaslatát, mondván, hogy azt a többi iparág is követeli majd magának. Seehofer bírálta az agrárminiszterek márciusi döntését is, amely az EU egészére vonatkoztatva két százalékkal emelte a tejkvótát. Figyelmeztetett, ezzel az unió visszajuthat a nyolcvanas évek problémájához, amikor az eladhatatlan tejjel tavakat lehetett volna létrehozni. A mezőgazdasági termelés növelését azonban ő is támogatja annak érdekében, hogy a világelelmezés problémáira megoldást találhassanak. Az ENSZ világelelmezési programjának becslése szerint a fejlődő országok – elsősorban Kína és India – növekvő igénye, bizonyos termények energiatermelésre való felhasználása és az éghajlatváltozás okozta növekvő számú természeti katasztrófák miatt az élelmiszerárak egy év alatt több mint ötven százalékkal növekedtek. Hosszú távon még több probléma várható, hiszen a népesség-növekedés és egyes fejlődő országok felzárkózása miatt az élelmiszertermékek iránti igény a következő évtizedekben dinamikusan növekszik majd.

A kirajzolódó problémák felvetik a kérdést, hogy az EU-nak nem kellene-e inkább a stratégiai gondolkodást előtérbe helyeznie a szabadpiaci elvek, az áru, a tőke és a munkaerő szabad áramlása unos-untalan hajtogatása helyett?

Helyzetben az írek

Tetőfokára hágott az izgalom. Írország legnagyobb fogadóirodájában többet fizetnek azoknak, akik arra szavaznak, hogy a június 12-én tartandó népszavazáson az ország jóváhagyja a lisszaboni egyezményt, mint azoknak, akik a nemre fogadnak. Ez azt jelenti, hogy a fogadóiroda valószínűbbnek tartja, hogy a népszavazás negatív eredménnyel zárul. Mivel a lisszaboni egyezmény azért született, hogy a korábban Franciaországban és Hollandiában népszavazáson elutasított európai alkotmányt voksolás nélkül lehessen elfogadtatni (a két dokumentum tartalma lényegét tekintve megegyezik), az egyedüli ország, ahol a helyi törvények szerint népszavazást kell tartani, Írország, tehát az írek döntenek el a lisszaboni egyezmény sorsát. A parlamenti szavazásokon ugyanis nincs mitől félni. Abban a Hollandiában, ahol az alkotmányt 61 és fél százaléknyan utasították el, még hozzá közel kétharmados részvétel mellett, az elmúlt héten a parlament nagy többséggel elfogadta az egyezményt. Mint emlékeztető, a sorban épp Magyarország volt az első, ahol a honatyák úgy hagyták jóvá a szerződést, hogy még csak a kezükben sem volt a szöveg.

Az egyezményt támogató ír politikusok sem nagyon olvasták azt a szerződést, amire honfitársaikat rá akarják beszélni. Az ír miniszterelnök bevallotta, hogy nem látta a teljes szöveget, a helyettese pedig nem tudta megmondani azt az országok szempontjából valóban fontos kérdést, hogy az egyezmény elfogadása után hány bizottsági taggal fog működni az unió.

Az írekre hatalmas nyomás nehezedik, hiszen a mintegy egymillió ír választó dönti most el a 495 milliós unió sorsát. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke kifejezésre juttatta, hogy a nem szavazat katasztrofális lenne az unió számára. „Mindannyian megfizetjük az árát, beleértve Írországot is”, mondta a bizottsági elnök, hozzátéve, hogy nincs B terv, másik alternatíva, ha az írek nemmel szavaznak.

A nemre felesküdkök sem tétlenkednek. Fő érveik, hogy a szerződés felülírja a nemzeti alkotmányt, megszűnik a nemzetállami döntési jog a bevándorlás felett, Brüsszel felülírja a nemzeti adótörvényeket, nem lesz többé jog népszavazást tartani, és legvégül, hogy a szerződés az európai politikai elit cinikus hatalomkoncentrációs törekvéseit fejezi ki.

Az Irish Times által ezer ember megkérdezésével készült legutóbbi közvélemény-kutatás szerint a várhatóan nemmel szavazók aránya három hét alatt csaknem megduplázódott, 17-ről 35 százalékra nőtt, míg a várhatóan igennel szavazók aránya 35-ről 30 százalékra csökkent. Mindenesetre, ha nincs is B terv, hírek szerint a jövő év január elsejétől az uniós elnökséget adó Csehország már készül erre az eshetőségre.

Sorsdöntő-e a népszavazás?

A lisszaboni egyezményről tartott írországi népszavazásnak sorsdöntő jelentőséget tulajdonítanak, pedig az unió eddigi története azt bizonyítja, hogy édeskeveset számít, mit is akarnak valójában állampolgárai. Ha éppen „rosszul” töltötték ki a szavazócédulát, megszavaztatják őket még egyszer, ha az sem „sikerül”, akkor harmadszor és így tovább, amíg a várt eredmény ki nem jön, amit viszont egy újabb népszavazás már nem érvényteleníthet.

Nemrég José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke kutyaszorítóba került, amikor egy sajtótájékoztatón az Európai Uniót egy birodalomhoz hasonlította, és az újságírók elkezdtek faggatni, hogy mit is ért alatta. Pedig e tekintetben a bizottsági elnöknek igaza van. A ma már 27 tagországot számláló unió valóban úgy működik, mint egy soknemzetiségű birodalom, például a Habsburg Birodalom, csak éppen politikailag nem korrekt dolog beszélni róla, mert a birodalmi lét kizár olyan, az uniók szerződések által hangsúlyozott alapértékeket, mint például a népakarat érvényesülése, vagyis a demokrácia.

Valójában itt két alapvető törekvés csatázik egymással. Az európai politikai és üzleti elit elképzelése, amely egy, az Amerikai Egyesült Államokkal és Kínával versenyző birodalmat akar, amelyben az egyes nemzetállamok másodrendű szerepet kapnának, míg az európai polgárok ragaszkodnak a nemzetállamaikhoz és az európai együttműködést nem, mint egy központból vezérelt birodalmat, hanem mint nemzetállamok önkéntes alapon történő együttműködését képzelik el. Ha történelmi előzményeket keresünk, Európa polgárai sokkal inkább egy, a Hanza-városok szövetségére hasonlító együttműködést kívánnak, mintsem egy olyan birodalmat, mint mondjuk a Habsburg volt.

A birodalmi törekvések és a nemzeti érdekek ellentmondásából fakadó viták mindennaposak. Például az elmúlt héten a francia parlament felsőháza vitát kezdeményezett arról, hogy eltöröljenek egy korábbi törvényt, amely kimondja, hogy Franciaországban minden, az unió népességének öt százalékát (tehát 25 milliót) meghaladó ország uniós felvételéről népszavazást kell tartani. A törvény nyilvánvalóan Törökország ellen irányul. A felsőház birodalmi (katonai, geopolitikai) érdekek, továbbá az Egyesült Államoknak e tekintetben az Európai Unióra nehezedő nyomása miatt a török tagság mellett van. Ezzel szemben a nyugat-európai polgárok zöme, és különösen a franciák, országaik eliszlámosodása miatti félelmükben ellenzik a török csatlakozást. Eliszlámosodás alatt azt kell érteni, hogy az unióban már bent lévő és az évente beáramló mintegy kétmillió iszlám vallású ember nem integrálódik be a nyugati társadalomba, hanem területileg egybefüggő enklávékban megtartja, illetve megteremti a saját kisebbségi kultúráját (vallását, nyelvét, eredeti szokásait, törvényeit, öltözködését stb.) és kollektív kisebbségi jogokat követel magának. Vagyis egy demográfiai eszközökkel végrehajtott honfoglalás zajlik ma Nyugat-Európában, amit a „bennszülöttek” egyre elkeseredettebben elleneznek.

A török tagság azonban csak egy példa a birodalmi és nemzetállami érdekek ütközésére. Vita van olyan kérdéseken is, mint például a nagy nemzeti vállalatok életben tartása (jelenleg épp az Alitalia légitársaságé), vagy egy központi hadsereg létrehozása, amit különösen a nem NATO-tagországok elleneznek.

Mindebből talán érzékelhető, hogy az ír népszavazás eredményétől függetlenül, az európai politikai és üzleti elit birodalmi elképzelései és az európai polgárok nemzetállamaikhoz való ragaszkodása tartós ellentétet fog eredményezni az unió vezetése és polgárai között.

263
2008. június 21.

Önellentmondásban

Ünnepinek szánták e heti ülésüket az Európai Unió vezetői. Kezdetben senki nem számított arra, hogy a lisszaboni egyezményt az írek netán el fogják utasítani, olyan szépen ki volt találva minden. A francia elnök rájött, hogy népszavazással nem lehet rávenni az európai polgárokat, hogy lemondjanak arról, hogy sorsukat maguk döntsék el. Ezért kitalálta a lisszaboni egyezményt, amely lényegtelen szimbólumoktól eltekintve azonos az alkotmánnyal, ám formailag egy nemzetközi szerződés, és nem alkotmány, tehát a tagországok majd mindegyikében egyszerűen a parlamenti jóváhagyással ratifikálni lehetett. Kivéve az íreket, ahol az alkotmány előírta a népszavazást.

Talán az a legfájdalmasabb, hogy azokat a posztokat, amelyeket az EU-vezetők kinéztek maguknak, most majd nem tölthetik be. Az EU elnöki címére hárman is pályáztak, Angela Merkel, Tony Blair és a luxemburgi miniszterelnök, Jean-Claude Juncker. Az EU-külgügyminiszteri posztra pedig Javier Solana a közös (valójában persze nem létező) kül- és védelmi politika fő képviselője, illetve Benita Ferrero-Waldner európai külügyekért felelős biztos.

A hét végi találkozó hangulati előkészítéseként az Európai Parlament szocialista frakciójának vezetője, Martin Schultz arrogánsnak nevezte az Európai Bizottság ír tagját, Charlie McCreevyt, mert az nem sokkal a népszavazás előtt bevallotta, hogy részletesen nem ismeri az egyezményt. „Meg kell kérdeznünk Barroso urat, miféle emberek vannak a bizottságában, különösen, ha az pont a belső piacok versenyképességének növeléséért felelős, és akkor hazamenve azt mondja, hogy nem olvasta a lisszaboni egyezményt, és nem is érti azt” – mondta a felháborodott szocialista vezető. Kérdés persze, maga Schultz mennyit tud az egyezményről. Neki is feltehetnénk, hogy vajon tudja-e, hogy az egyezmény első részének 3.3. pontja, amely szociális piacgazdaságról beszél, tökéletesen ellentmond a második rész 119. pontjának, amely viszont szabad versenyen nyílt piacgazdaságról szól. A kettőhöz két, gyökeresen különböző gazdaság- és társadalompolitika tartozik. Vagy nagyon feledékenynek, vagy rendkívül skizofrénnak kell lenni ahhoz, hogy valaki mindkét pontot jóváhagyja. Erre a problémára, amely a neoliberális gazdaságpolitika és az alkotmány elfogadtatása érdekében tett megalapozatlan szociális ígéretések közötti ellentmondásból fakad, már a konventen felhívták a figyelmet, de a felszólaló Sylvia-Yvonne Kaufman német képviselőnőnek senki sem kívánt magyarázatot adni. McCreevy egyébként Schultz vádaskodására azzal vágott vissza, hogy nemcsak Írország képtelen referendumon elfogadtatni a szerződést, hanem számos más állam sem lenne képes, ha megkísérelné ezt.

Most az uniónak az a terve, hogy a szkeptikus cseh és lengyel elnököt ráveszi a parlament által elfogadott egyezmény aláírására, és a még kiváró országokkal is elfogadtatja azt. Októberben Írországot kész helyzet elé állítják, mondván, egyedül ők bomlasztják az európai egységet, és némi engedmény fejében (abortusz, semlegesség, adópolitika) kicsikarja az igent. De magára vessen, ha megint rossz helyre teszi az ikszet.

264
2008. június 28.

Europesszimizmus

Az Eurobarometer, az Európai Bizottság közvélemény-kutató intézetének legújabb jelentése arról számol be, hogy az elmúlt évben az európai közhangulat, különösen a rövid távú gazdasági kilátásokat illetően jelentősen romlott. A teljes 27 tagú unióra vonatkoztatva azok száma, akik úgy ítélik meg, hogy országuk gazdasági helyzete az elkövetkező tizenkét hónapban romlani fog, húsz százalékponttal növekedett tavaly ősz óta és jelenleg 46 százalékon áll, míg azok aránya, akik azt gondolják, hogy a dolgok jobbra fordulnak mindössze 16 százalék. Az átlagok mögött országonként jelentősek az eltérések.

Mint gondolni lehet, Magyarország lakossága a legpesszimistább és erre nyilvánvalóan minden oka megvan. Honfitársainknak csak 8 százaléka gondolja, hogy az elkövetkező tizenkét hónapban bármi kedvező tendencia lehet a gazdaságban, míg 66 százaléknak az a véleménye, hogy a helyzet rosszabbodni fog. A magyaroknak általában is az a véleményük, hogy a dolgok az országban rossz irányba mennek, közel nyolcvan százalék osztja ezt a nézetet, ami messze kiemelkedik a többi ország közül, a második helyet ebből a szempontból a franciák és olaszok foglalják el hatvan százalékkal. Pesszimisták azonban az írek és a finnek is. Ezzel szemben a lengyelek optimisták, ott a lakosság 30 százaléka véli úgy, hogy a helyzet javul és csak húsz százalékuk borúlátó. A régi tagországok némelyikében, így például Franciaországban és Angliában, de kisebb mértékben a németeknél is a gazdasági kilátások megítélése az elmúlt évben számottevően romlott.

Az Eurobarometer felméréseinek igen kényes része, amikor az állampolgárokat uniós, illetve a helyi politikai intézményekről vagy külpolitikai kérdésekről kérdezik. 2003-ban volt is egy botrány, amikor az iraki háborúval kapcsolatos felmérésből a rosszul megszerkesztett kérdőív miatt az jött ki, hogy a világbéke legnagyobb veszélyeztetője az Egyesült Államok és Izrael. Az illetékes szervezetek az Európai Bizottságot és az európai lakosságot is elmarasztalták a politikailag nem korrekt vélemény miatt, azonban újabb felmérésre (amelyből a korábbi vélemény ellenkezője kellett volna, hogy kiderüljön) nem került sor, a bizottság elnézést kért az illetékesektől, és levette a kérdéses tanulmányt az internetről. Azóta a kérdőíveket eleve úgy szerkesztik, hogy kényes kérdésekre ne lehessen politikailag nem korrekt választ adni. Ám minden igyekezett ellenére – mivel valamit mégis csak kell kérdezni – kiderül, hogy az európaiak ugyancsak elégedetlenek politikai intézményrendszerükkel. Például az éppen most közzétett jelentés szerint az unió egészének átlagában a lakosság mintegy hatvan százaléka nem bíz a nemzeti kormányokban és csak minden harmadik megkérdezett mondta, hogy bíz benne. Magyarország e statisztika esetében is kilóg a sorból, mert nálunk csak minden tizedik ember bíz a kormányban a lakosság négyötöde viszont nem. A távolabb lévő uniós intézmények megítélése ennél jobb, kivéve az angoloknál, akik egyáltalán nem bíznak például az Európai Bizottságban.

A gazdasági problémák terén az európai lakosság leginkább az árak növekedésétől és a munkanélküliségtől fél, mert az jelentősen ronthatja jövedelmi helyzetüket. Korábbi Eurobarometer-vizsgálatokból az derül ki, hogy a családok anyagi helyzete, gazdasági kilátásai alapvetően meghatározzák az unió egészéről alkotott véleményüket is. A lengyel optimizmus például főleg annak köszönhető, hogy mintegy kétmillió lengyel dolgozik nyugaton, vagyis minden ötödik családban van egy nyugati vendégmunkás, aki hazaküldi jövedelmét. Ennek mértéke akkora, hogy ezek a hazaütlások mérséklék elfogadhatóra a lengyel fizetési mérleg hiányát. A felmérés azt is mutatja, hogy az a közmondás, miszerint „a pénz nem boldogít”, nem igazolható. A korreláció az egy főre jutó jövedelem és a saját életérzésre adott „nagyon boldog” válasz között igen erős.

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy az Európai Unió vezetőinek nem úgy kell elérni az európai intézmények, mint mondjuk a lisszaboni szerződés támogatását, hogy megpróbálják becsapni az embereket (a már egyszer elutasított európai alkotmányt egy másik tálalásban kínálják fel), hanem úgy, hogy olyan gazdaságpolitikát folytatnak, amelynek nyomán a korábban már kialakított szociális piacgazdaság nem leépül, hanem megerősödik. A létbiztonságban élő emberek – talán nem meglepő módon – pozitívabb véleményt formálnak vezetőikről és jobban támogatják elképzeléseiket is.

Indirekt demokrácia

Az Eiffel-torony Európa kék színeibe burkolózott a július elsején kezdődött francia elnökség köszöntésére. A franciák nagy ambícióval készítették elő elnökségüket: még tavaly nyáron kidolgoztak egy harminchárom oldalas programot, ami több mint száz konferencia és egyéb esemény megrendezését irányozza elő elnökségük hat hónapja alatt.

A program az uniós együttműködés minden lényeges és kevésbé lényeges területét lefedi, ezért a különböző kommentárok más és más kérdést emelnek ki belőle. Kétségtelen, hogy az egyik legfontosabb közülük a közös védelmi politika. Sarkozy – felülemelkedve De Gaulle korábbi fenntartásain – visszatért a NATO közös irányító testületébe, de azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a katonai szervezet döntéseiben lényegesen nagyobb szerepet kapjon Európa, ezen belül Franciaország. Emellett Párizs az egyik legambiciózusabb támogatója egy hatvanezer fős közös európai hadsereg felállításának. Hogy ennek mi lenne a feladata, az Bernard Kouchner francia külügyminiszter egyik nyilatkozatából derül ki: „A július elsején kezdődő francia elnökségnek lehetővé kell tennie, hogy új távlatokat nyissunk a biztonság és védelem területén; hogy hatékonyabban küzdjünk a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése ellen; hogy megerősítsük energiabiztonságunkat; hogy megteremtjük a feltételeket az állandó strukturált együttműködésre (a védelem terén), amely nyitott lesz mind a huszonhét ország számára.”

Az állandó strukturált együttműködésben, egyelőre, Európa főbb katonai hatalmai, Franciaország, az Egyesült Királyság, Németország, Spanyolország, Olaszország és Lengyelország venne részt, egyenként tízezer katonával járulva hozzá a közös európai hadsereghez. Bár az európai hadsereg általános feladatai világosak, a konkrét akciókban való részvétel eléggé bizonytalan, mert az európai közvéleményt nem egyszerű meggyőzni, hogy katonafiainak valahol Afganisztánban vagy Afrikában kell meghalniuk Európa vitális érdekei miatt, de talán még a vezetők maguk sem tudnának könnyen megegyezni abban, hogy hol kellene leginkább bombázni, vagy békét fenntartani.

Egy másik prioritás, amelyet a franciák maguk elé tűztek, hogy megfelelő embereket találjanak az unió elnöki és külügyminiszteri posztjára, amely posztokat a lisszaboni szerződés hozná létre a jelenlegi féléves rotációval működő elnökség helyett. Eredetileg a lisszaboni szerződést a francia elnökség idejére már ratifikálni kellett volna, és már ki is jelölték az egyes posztokra szóba jöhető embereket. Így a két és fél évre szóló Európai Unió elnöke cím várományosa a volt brit miniszterelnök, Tony Blair, de szóba jött még az erősen föderalista elkötelezettségű luxemburgi kormányfő, Jean-Claude Juncker és a dán miniszterelnök, Anders Fogh Rasmussen is. Hasonlóképpen a külügyminiszteri poszt várományosai többek között az unió jelenlegi külügyi főképviselője, Javier Solana és a volt német külügyminiszter, Joschka Fischer. A lisszaboni szerződésre adott írány azonban egyelőre lehűtötte a választottak ambícióit, s felkeltette az egész európai politikai elit dühét az írány népszavazáson nemmel kampányolók ellen.

Addig is, amíg az írány egy újabb szavazás során sikerül rávenni a lisszaboni szerződés elfogadására, elgondolkodhatunk, hogyan is fog működni a lisszaboni „indirekt demokrácia”, amelyben nem az európai polgárok, hanem az európai miniszterelnökök döntenek el: kik legyenek Európa vezetői, anélkül, hogy felfogásukat, programjukat bárki is ismerné.

266
2008. július 14.

Bevándorlási káosz

A francia elnökség első belügyminiszteri összejövetelén a tagországok miniszterei elhatározták, hogy nem tűrik tovább azt a rendezetlenséget, ami az egyes tagországok bevándorlási politikájában tapasztalható. „Nem hagyhatjuk a bevándorlási politikákat jellemző jelenlegi káoszt, rendet kell teremtenünk” – mondta újságíróknak Jacques Barrot, az unió belpolitikával foglalkozó biztosa, miután a 27 tagország belügyminisztereinek értekezlete véget ért. Barrot hozzátette még: „Fontos, hogy Európa nyitott maradjon a bevándorlok számára, Európa adjon menedéket a rászorulóknak, ám világos játékszabályok mellett és az egyes országok összehangolt politikájával.”

Franciaország, amely a mostani fél évben az unió elnökségét adja, el akarja érni, hogy egy európai bevándorlási és menedékadási egyezmény részeként a 27 tagország hangolja össze bevándorlási és menedékadási politikáját. Kérdés azonban, hogy akár egy összehangolt politika meg tudja-e állítani az elsősorban olaszokat és spanyolokat érintő tömeges bevándorlást. Jelenleg évente 1,6 millió legális bevándorló érkezik főként Afrika és a Közel-Kelet iszlám államaiból, valamint mintegy félmillió illegális bevándorló. Az illegálisan Európában tartózkodók számát jelenleg nyolcmillióra becsülik. Elvben vissza lehetne őket toloncolni hazájukba, nyolcmillió ember visszatelepítése azonban fizikai képtelenség, ezért a hatóságok végül is elfogadják a megváltoztathatatlant és megadják a bevándorló státust. Az uniós törvények szerint azonban a bevándorlók ezzel jogosultakká válnak arra, hogy az unió bármely országában letelepedjenek. Nemrég a németek komoly felháborodását váltotta ki, amikor Spanyolország félmillió illegális bevándorló helyzetét legalizálta (és ezzel biztosította szabad mozgásukat az unióban).

Jelenleg is az a helyzet, hogy Olaszország és Spanyolország tömegesen akar tartózkodási engedélyt kiadni (mert nem tud mást tenni) és mindkét ország elutasította azt a francia ötletet, hogy a bevándorlóknak kötelező nyelvvizsgát kelljen tenniük és nyilatkozniuk az európai értékek elfogadásáról. A két megközelítés között az a különbség, hogy míg Franciaország azzal kívánja a bevándorlókat távol tartani, hogy csak kevesek által teljesíthető követelményeket támaszt velük szemben, a spanyoloknak és az olaszoknak elsősorban a már itt lévő illegális bevándoroltak tömegével kell szembenézniük. Ha nem adnák meg nekik a tartózkodási engedélyt, vissza kellene őket küldeni hazájukba, ami ilyen tömegben megoldhatatlan feladat.

A bevándorlással kapcsolatos kapkodó politika azt mutatja, hogy Európa nem készült fel erre a problémára, illetve azok a „politikailag korrekt” válaszok, amelyet az adott politikai légkörben adhatók, e kérdésben nem oldják meg a problémát, sőt a zavart viselkedés csak bátorítja az illegális bevándorlókat, mert ha nem fulladnak a tengerbe, nagy esélyük van arra, hogy előbb-utóbb megkapják a letelepedési engedélyt.

Ha Európa el akarná kerülni azt, hogy ezek az emberek tömegesen hagyják el szülőhazájukat, elsősorban azzal kellene törődni, hogy ezen országok gazdasága jól működjön, megélhetést biztosítva, munkahelyeket nyújtva minden polgárának. Az unió politikája azonban ezzel éppen ellentétes, a szabad kereskedelem és a támogatott uniós mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek exportja pont azokat az iparágakat teszi tönkre ezekben az országokban, amelyek munkalehetőséget nyújtanának az ott élőknek. A rövid távú profitérdekek tehát felülírják a stratégiai érdekeket, és aligha hihető, hogy Európa nem fog drága árat fizetni rövidlátó politikájáért.

„Meleg” Európa

Az Európai Parlament Kereszténydemokrata frakciója (EPP-ED) 27 kép a büszkeségről címmel kiállítást szervezett a parlament főépületének főemeletén, amelyben egy-egy fényképpel az unió egyes tagországaiban zajló úgynevezett melegfelvonulásokat mutatta be. A július 15. és 17. között megrendezett kiállításon az egyes fényképeket rövid kommentárok kísérték, amelyek értékelték az adott országban a felvonulások körülményeit. A kiállítást megtekintők arról értesülhettek, hogy míg az unió nyugati felében a felvonulások népünnepélyként zajlanak le, az elmaradottabb keleti részeken a „meleg büszkeség” kifejezése szélsőséges szervezetek ellenállásába ütközik, akik ordibálással és tojás, esetleg kövek, Molotov-koktélok dobálásával fejezik ki intoleranciájukat a felvonulók iránt. Néhány új uniós tagállam esetében csak egy üres képkeret lógott a falon, jelezvén, hogy ott még nem volt ilyen felvonulás.

A képeket az ILGA-Europe (International Lesbian and Gay Association), a Nemzetközi Meleg és Lesbikus Szövetség 1996-ban alapított európai regionális szervezete bocsátotta a Kereszténydemokrata frakció rendelkezésére. Az ILGA-Europe egy több mint kétszáz tagszervezettel rendelkező civil ernyőszervezet, amely tagja az Európa Tanácsnak, és anyagi támogatást kap az Európai Bizottságtól. A szervezet célja egy olyan világ létrehozása, amelyben szexuális irányultságtól, nemi identitástól vagy nemi önkifejezéstől függetlenül mindenki egyenlőségben és megkülönböztetéstől mentesen élhet. A szervezet szerint tevékenységükre azért van szükség, mert az LMBT (Leszbikus, Meleg, Biszexuális és Transznemű) embereknek még mindig megkülönböztetéssel kell szembenéznük olyan területeken, mint például a foglalkoztatás, egészségügy, lakhatás, nyugellátás, társadalombiztosítás és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés.

A „szexuális másság” okait jelenleg még homály fedi, de gondolhatjuk, hogy nem szokásról van szó, hanem genetikai meghatározottságról. Ezen belül is úgynevezett kiscénes hatásról, mert a szigorúan heteroszexuális és szigorúan homoszexuális beállítottság között számos átmenet van (bisexualitás). Ám ha ez így van, akkor az LMBT-emberek joggal követelik egyenlő elbírálásukat, hiszen senki sem tehet arról, hogy milyen genetikai adottságokkal született. Csakhogy más szexuális rendellenességeknek (mutogatás, pedofília, kéjgyilkosság) szintén genetikai háttere lehet, és kérdés, hogy hol kell meghúzni a határt a tolerálható és az elfogadhatatlan szexuális viselkedés között. Óvatosan kell hát kezelni ezt a témát.

Az is kérdés, hogy a jogokért a társadalom nagyobbik felét megbotránkoztató módon kell-e küzdeni, például fél- vagy majdnem meztelenül szexuális aktust imitálva, mint ahogy az számos ilyen felvonuláson történik, és a 2007-es budapesti felvonuláson is történt? Nem arról van-e szó, hogy ez az utóbbi két évtizedben elterjedt szokás egyik szimptomája a nyugati keresztény társadalom már vagy száz éve Oswald Spengler által is előre jelzett hanyatlásának (A nyugat alkonya), miközben az értékeihez ragaszkodó iszlám világ akadálytalanul tör előre?

268
2008. július 28.

Egy amerikai Európában

Barack Obama Európában már megnyerte a választásokat. Berlini beszédét kétszáz ezer ember hallgatta végig, amerikai zászlókat lobogtatva és időnként hangos ovációval fogadva az amerikai elnökjelölt kijelentéseit. Obama emlékezteti a berlinieket Kennedy elnökre, aki majdnem ugyanott mondta el híres beszédét a berlini fal felépülése után („Ich bin ein Berliner” – én is berlini vagyok), ahol most Obama. A transzatlanti kapcsolatok Bush háborúi, különösen az iraki háború miatt igen fagyosakká váltak. Amikor 2002-ben Bush Berlinbe látogatott, őt is vagy százezer ember várta, de nem azért, hogy üdvözljék, hanem hogy tiltakozzanak háborús politikája ellen.

Kennedy és Obama is a szabad világ feladatairól beszélt, Európa és Amerika összefogásáról. Obama szerint „Amerikának nincs jobb partnere Európánál. Eljött az ideje annak, hogy új hidakat építsünk a világ egyes részei között, olyan erőset, mint amely bennünket az Atlanti-óceán két oldalán összeköt.”

Ha Párizsban nem is vált népi ünnepéllé Obama érkezése, mindenesetre a franciák is szeretik Obamát. Hogy miért, arra Don Morrison, a Time magazin már nyugalmazott újságírója, aki hosszú éveket töltött Párizsban, a következő választ adja: „Obama úgy jött ide, mint aki már írt néhány jó könyvet, többet, mint McCain és bizonyára többet, mint Bush, és nem fél attól, hogy olyannak látják, aki olvas. (...) Ez az ország (Franciaország) komolyan veszi a kultúrát. Obama olybá tűnik a franciáknak, mint aki magasra értékeli a tudást, az oktatást és a kultúrát. Ez teszi őt egy olyan idealizált amerikaivá, akiket a franciák mindig is nagyra tartottak: akik magukévá tették a felvilágosodás értékeit, amelyért a franciák oly sokat tettek.”

A szerelem azonban egy dolog, az érdekek pedig mások. Azok az ellentétek részben a politikában, részben a gazdaság terén (például a terrorizmus elleni harc eltérő megítélése, a közel-keleti háborúkban vállalt szerep, vagy a génkezelt termékek ügye), amelyek eddig is beárnyékolják a kapcsolatokat, Obama európai útja után is fennmaradnak. És még egy amerikai elnök sem teszi azt, amit akar, hanem csak azt, amit a washingtoni erőviszonyok megengednek neki – gondoljunk csak azokra a jelenetekre, amikor Bush elnök beszédei közben óvatosan hátranézett Condoleezza Rice-ra, hogy nem mondott-e valami számárságot, és csak az egyetértő bólintás után folytatta.

Európa és Amerika ellentétei nem fognak megoldódni egy csapásra, de a személyes jó kapcsolat és a kölcsönös bizalom sokat segíthet, különösen, ha Obama elnökként figyel arra – mint ígérte –, amit Európában mondanak.

Ha Obama – amennyiben valóban megválasztják – nem is tudja majd mindazt megvalósítani, amit most az európaiaknak mondott, látogatása után mégis kialakulhatott egy kép róla. Az európai állampolgár felteheti a kérdést, hogy ha az amerikai elnökjelölt terveit, gondolatait ismerheti, miért nem ismerheti az Európa vezetésére kijelölt politikusok gondolatait és terveit? Mint a híradásokból már értesülhettünk róla, José Manuel Barroso jelenlegi bizottsági elnöknek a következő időszakra való megválasztása Sarkozyvel és Berlusconi-val már le van vajazva. Számít-e egyáltalán, hogy az uniós polgárok akarják-e őt vagy nem?

269
2008. augusztus 4.

Belga létkérdés

A legutóbbi közvélemény-kutatás szerint a Belgium déli részén franciául beszélő Vallónia lakosságának 49 százaléka a Franciaországhoz való csatlakozást választaná, ha az ország felbomlik. Hat hónappal ezelőtt ez az arány még csak 29 százalék volt. Mindez azt mutatja, hogy az ország elég gyorsan haladt a tényleges felosztás elfogadása felé. De a francia oldalon is készek a fogadásra, a lakosság 60 százaléka szeretné, ha a szomszédos belga tartomány lakosai hozzájuk csatlakoznának.

Belgium, amely nevét a kétezer évvel ezelőtt itt élt kelta törzsről kapta, sohasem volt történelmi egység, ez a terület ugyanis a választóvonal az északi germán és a déli latin kultúra között. Kialakulásában sokkal inkább a nagyhatalmak torzszalkodásai, semmint belső összetartó erő játszott szerepet. Talán az egyetlen, ami összeköti a két népcsoportot, a katolikus vallás. Az északi flamand rész, amely nyelvén és kultúrájában Hollandiával rokon 350 évig spanyol, illetve Habsburg-uralom alatt állt, és ennek megfelelően katolikus lett, míg északi szomszédjaiknál a reformáció eszméi jutottak uralomra.

Belgium történelmének nagyobb részében, az ország 1830-ban történő megalapítása óta egészen az 1950-es évek végéig a déli vallon politikai elit uralma alatt állt, az északi szegény flamand parasztokat a XIX. század folyamán másodrangú állampolgároknak tekintették. Ebből az időből származik a mondás: „Flamandul az ember csak a kutyájával beszél.” Az ötvenes évek után azonban a vallon területeken lévő nehézipar fokozatosan leépült, és az ország gazdasági súlypontja a flamand területekre helyeződött át. Sokan úgy vélik, hogy a flamand–vallon ellentétek mögött elsősorban gazdasági okok állnak, a gazdagabb flamandok nem akarják támogatni az ország szegényebb vallon lakosságát. Az alapvető okok azonban másutt keresendők, mégpedig a francia nyelv fokozatos területi előretörésében a flamand rovására. Belgium elvileg kétnyelvű ország, és míg a flamandok (és az ország keleti végein élő német kisebbség) megtanulnak franciául, és elboldogulnak a nyelvvel, fordítva ez már nem igaz. Brüsszel Flandriában van, és valamikor flamandul is beszéltek itt, ma már azonban hiábavaló próbálkozás lenne bemenni egy üzletbe, és az északi országrész nyelvén kérni valamit.

A francia nyelv kizárólagossá válásában az is jelentős szerepet játszott, hogy a volt francia gyarmatokról bevándorlók természetesen csak franciául tudnak, és nem tanulnak meg flamandul. Ez az, ami a flamandokat leginkább arra készteti, hogy megállítsák a vallon előretörést. Az ország esetleges szakadásához vezető fő vitapont akörül van, hogy a Brüsszeltől délre eső flamand területek, ahol a lakosság többsége már franciául beszél, hova tartozzanak. A flamandok a közigazgatásban kizárólagossá kívánják tenni a flamand nyelvet, és az ország esetleges felosztása során természetesen a területet maguknak követelik. Míg a fontosabb vallon pártok, különösen Joelle Milquet, a vallon kereszténydemokrata párt vezetője úgy gondolják, hogy a terület Vallóniához tartozzon, ezáltal létrejönne egy híd a déli vallon területek és a ma már szintén vallonnak tekinthető Brüsszel között.

A konfliktus megoldhatatlannak látszik, és pont az az ország, amely leginkább támogatja Európa föderatív állammá való átalakítását (a volt belga miniszterelnök, Guy Verhofstadt az egyesült Európa eszméjének egyik legfőbb hirdetője) nem tud jó példával előljárni. A belga történet arra is rávilágít, hogy a határok háborúk nélkül, pusztán demográfiai hatásokra is megváltozhatnak, és amit a demográfia eldöntött, az, mint Koszovó esetében, később politikai realitássá válhat.

Emissziókereskedelem: Varsó nemet mond

Januárban az Európai Bizottság (EB) tett egy javaslatot, hogy 2013-tól az energiatermelő szektoroknak száz százalékkal a szén-dioxid-piacon kellene megvásárolniuk kibocsátási kvótájukat. Az unió ugyanis piaci eszközökkel kívánja elérni, hogy a nagy kibocsátók a szabad piacon vásárolják meg kibocsátási kvótáikat, amelyet eddig ingyen kaptak egy „tervlebontás” révén. A rendszer korábban úgy működött, hogy minden ország kapott meghatározott kibocsátási kvótát, majd azt országon belül elosztotta a nagy szén-dioxid-kibocsátók között. Hogy hatékony legyen a dolog, az EB kitalálta, hogy ezekkel a kvótákkal kereskedni lehessen, mert így, aki olcsóbban tudja csökkenteni szén-dioxid-kibocsátását, az eladhatja megmaradt kvótáit azoknak, akik nem tudják vagy nem akarják csökkenteni a kibocsátást, viszont van pénzük, hogy kvótát vásároljanak. Az uniós eligazító brosúra e rendszer hatékonyságára egy olyan példát ad, amikor az egyik cégnek öt, a másiknak tizenöt euróba kerül egy tonna szén-dioxid-kibocsátás csökkentése, míg az engedélyek piaci ára tíz euró. Így, aki olcsóbban tud csökkenteni, az többet csökkent az előírtnál, és fennmaradó kvótáját eladja annak, akinek jobban megéri tíz euróért kvótát vásárolni, mint tizenöt euróért szén-dioxid-kibocsátást csökkentő beruházásokat végrehajtani. A piac máris virágzik, és sikerült lemásolni a pénzpiaci spekulációkat, ugyanúgy köthető határidős üzletek és mindenfajta egyéb származékos tranzakciók, mint a pénzpiacokon.

A lengyelek, ahol a megtermelt energia 96 százaléka hazai szénből származik, most attól félnek, hogy a nyugat-európai vállalatok felhajtják az árát a szén-dioxid-kibocsátási kvótáknak, és ezzel jelentősen növelik a lengyel energiatermelés költségeit. Michal Boni, a lengyel kormány egyik főtanácsadója elmondta: „Megpróbálunk szövetségeseket keresni, elsősorban az új tagállamok között. Elképzelhető egy blokkoló kisebbség kialakítása, és mi ezen dolgozunk.” A blokkoló kisebbség a jelenleg érvényes nizzai szavazási rendszerben azt jelenti, hogy legalább 91 szavazatot kell összegyűjteni a miniszterek tanácsában. Mivel az új közép- és kelet-európai országoknak összesen 101 szavazatuk van, ez nem lehetetlen, ha e kérdésben a keleti blokk összetartana. Ugyanis arról van szó, hogy az unió nyugati, gazdagabb fele felvásárolná a keletiek kvótáit, megakadályozva ezzel gazdasági felzárkózásukat is, hiszen a gyorsabb növekedéshez szükségszerűen növekvő szén-dioxid-kibocsátás tartozik.

A szén-dioxid-kereskedelmi rendszer életidegen, és célkitűzései, például a húszszázalékos csökkentés 2020-ig, vagy a megújuló energiaforrások húszszázalékos részaránya, vagy a bioüzemanyagok tízszázalékos részesedésének elérése irreális. A húszszázalékos emissziócsökkentés ugyanis eleve nem valósítható meg, mert az EU-15 a Kiotóban elfogadott csökkentést sem teljesíti. Szén-dioxid-kibocsátása az Eurostat különböző környezetvédelmi statisztikái szerint 1990-ben 3325 millió tonna szén-dioxid volt, jelenleg 3491 millió tonna. Az elmúlt hónapok élelmiszerár-növekedése alapvetően kérdőjelezte meg az unió stratégiai célját, a bioüzemanyagok energiaszerkezetben előírt tízszázalékos részarányát. Fel lehet tenni a kérdést, hogy miféle stratégiai gondolkodás az, amelyet egyetlen piaci spekuláció felborít. Miféle gondolkodás az, amely nem a technológiai lehetőségek figyelembevételével tűzi ki a célokat, hanem piaci spekulációk révén kívánja előnyösebb helyzetbe hozni a gazdagabb országokat a szegényebbekkel szemben?

A neoliberalizmus Európa ellensége

Joseph Stiglitz, akit a magyar olvasó is ismerhet *Globalizáció és visszaessékai* című, hazánkban is kiadott könyvéből az elmúlt tíz évben egyre határozottabban bírálta a világban eluralkodott neoliberális politikát. A Világbank valamikori főközgazdásza, most a Project Syndicate internetes hírportál hasábjain az amerikai jelzálogpiaci válság kapcsán fejtette ki kritikáját: „Már egy negyedszázada folyik a verseny a fejlődő országok között, és egyértelmű, hogy kik a vesztesek: azok az országok, amelyek neoliberális politikát folytattak. Nemcsak a növekedésük lassult le, hanem amikor növekedtek is, az előnyök aránytalanul a leggazdagabbaknál jelentkeztek.” Stiglitz arra is rámutat, hogy a neoliberális retorikát nagyon is szelektíven alkalmazták: hivatkoztak rá, amikor valamilyen érdeket szolgált, és elutasították, ha nem szolgált az. Ez a megjegyzés elsősorban az Egyesült Államokra vonatkozik. A neoliberalizmus szülőházaja a neoliberális elveket a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap és a Világkereskedelmi Szervezet közvetítésével elsősorban a fejlődő világon (és persze a volt szocialista országokon) kérte számon, ezeknek kellett megnyitni piacaikat az amerikai (és nyugat-európai) áruk és tőke előtt, ők nem védhették saját iparágait, ám amikor amerikai érdekségek felvásárlására került volna sor (például Kína vagy a közel-keleti gazdag olajországok által), akkor rögtön rendőrért kiáltottak, az áruk, a tőke szabad áramlásának megszentelt elve azonnal érvényét veszttette.

Ám az Európai Unió sem járt jól a neoliberális politikával. Lehet, egyes európai eredetű multik megerősödtek, ám ez sem biztos. Ami viszont biztos az az, hogy az unió szinte minden tekintetben csúszik vissza a nemzetközi mezőnyben: kereskedelmi részaránya csökken, gazdasági növekedése minimális, a kutatás-fejlesztés terén messze elmaradt az Egyesült Államok mögött, a valamikor mások által irigyelt „európai szociális modell” egyre jobban erodálódik, és Európa intellektuális téren is a nullát közelíti. Hallott mostanában valaki egy felkapott gondolatot, amely Európából származott volna? Ami valahogy megy, az a francia „etatizmus” vagyis állami beavatkozás (és nem a szabad piac) terméke: például az Airbus vagy az európai nyomottvizes atomreaktor. Az Egyesült Államok, mivel végül is egységes államként működik, könnyen megteheti, hogy ideológiáját az érdekeihez alakítja. Az Európai Unió politikáját azonban az Európai Bizottságnak nevezett, mintegy tizenötezer hivatalnokot foglalkoztató vízfej irányítja, amely nem képes úgy felismerni a problémákat és változtatni a politikán, mint mondjuk egy amerikai elnök, illetve a mögötte álló tanácsadói testület.

A neoliberális ideológia azért is nagyon megfelelő az uniós bürokratáknak, mert nem kell 27 ország 27 különböző problémájával foglalkozni. Ugyanazt írják elő és ugyanazt kérik számon mindenkin, nem számítanak az eltérő történelmi fejlődés következtében az egyes országok között meglévő különbségek. Ha valaki végigolvas mondjuk tíz, a bizottság által készített országjelentést, bekezdéseket talál, amelyek azonosak. Nem vacakolnak az egyes országok sajátosságaival, három-négy különböző panelszöveggel elintézik valamennyit, ráadásul azt is csak egyszer kellett megírni, évente legfeljebb a számokat cserélik ki az aktualításoknak megfelelően. Mindennek azután az az eredménye, hogy 2010-re Európa nem lesz „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdasága (...), amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”, mint ahogy azt 2000-ben a még csak 15 tagú unió vezetői célul tűzték ki, hanem a világ egyik leglassabban fejlődő válságövezete, amely még saját alapvető érdekeit sem képes felismerni.

A közös hang – hiánya

Az Európai Unió majd minden, az unió jövőjével foglalkozó dokumentumában le van írva, hogy a világ azt várja, hogy külpolitikai kérdésekben az EU-nak „közös hangja” legyen. Ezt szolgálta volna az alkotmányban és annak örökösében, a lisszaboni szerződésben is becikkelyezni kívánt uniós külügyminiszeri poszt. Most a grúz válság kapcsán az unió soros elnökségét adó Franciaország elnöke, Nicolas Sarkozy megint csak a szerződés ratifikálására hívott fel: „Ha a lisszaboni egyezmény már érvényben lenne, az EU rendelkezne azzal az intézményrendszerrel, amelyre szüksége van, hogy nemzetközi válságokat kezelni tudjon.” Sarkozy nagy valószínűséggel téved. Igaz, hogy ha az egyezmény érvényben lenne, akkor a külpolitikai kérdésekkel már nem az egyes országok, hanem a közösség, vagyis a miniszterek tanácsa foglalkozna és döntene, ám külpolitikai kérdésekben a döntésekhez egyhangúságra lenne szükség a tanácsban, és épp ez az, ami hiányzik. Az unió 27 országának külügyi érdekei ugyanis gyökeresen eltérnek. Az iraki háború és most a grúz válság kapcsán két eltérő külpolitikai tengely rajzolódik ki világosan: az egyik az atlantistáké, ezek Nagy-Britannia, Lengyelország és a balti államok, a másik a „tengelyhatalmaké”, ez esetben a tengely Németországtól Franciaországon keresztül Olaszországig húzódik.

Kritikus kérdésekben az unió külpolitikáját eddig is az Egyesült Államok határozta meg, az övét pedig az a nagy befolyással rendelkező csoport, amelyet a nemzetközi politikai zsargon „neokonoknak” nevez. Példa erre, hogy 2004-ben egy magát az „euroatlanti közösség állampolgárainak” nevező csoport nyílt levélben fordult az EU vezetőihez, amelyben összefoglalták, hogy az uniótól milyen politika követését várják el Oroszországgal szemben. A nyílt levél aláírói az amerikai neokonok legprominensebb képviselői voltak olyan intézményeket képviselve, mint a külpolitikában meghatározó szerepet játszó Council of Foreign Relation, a Freedom House vagy a Hoover Institution.

Egyébként az amerikai–oros, pontosabban a neokon–oros viszony akkor romlott meg, amikor Putyin hatalomra kerülve szétütött az ország nemzeti kincseit széthordó „oligarchák” között, és amelyik nem tudott elég gyorsan elmenekülni az országból (mert repülőgépből kifogyott a benzin, és le kellett szállnia), azt lecsukatta – ez volt Hodorkovszkij.

A nemzetközi sajtó azóta támadja Oroszországot. Hodorkovszkij kiszabadítása érdekében a neokonok európai parlamenti hívei még az EP-ben is rendeztek egy demonstrációt, szép példáját mutatva ezzel a neokon szolidaritásnak.

A neokon érdekek azonban nem európai érdekek. Nyugat-Európának hasznos együttműködni az oroszokkal a kölcsönös gazdasági előnyök alapján, és ott senki sem hiszi, hogy Oroszország az unió megtámadására készülne. Ez kifejeződik mindenekelőtt a német és a francia politikában, de ismert, hogy a jelenlegi olasz miniszterelnök is igen jó viszonyban van Putyinnal. Az angolok esetében az angolszász szolidaritás a döntő, míg Lengyelország és a balti államok külpolitikáját történelmi sérelmeik és félelmeik határozzák meg. Magyarországnak az szolgálja leginkább nemzeti érdekeit, ha az európai megosztottságot tükröző vitákból – mint például a jelenlegi Grúziával kapcsolatos is – kimarad, és semmiképpen sem használja fel pártpolitikai célokra.

Európai uniós vétkek – nemzetállami felelősség

A Nemzetközi Valutaalap az eurózóna ez évi növekedésére vonatkozó becslését legutóbbi, júliusi előrejelzésében 1,7 százalékról 1,4 százalékra módosította, míg a jövő évi hasonló becslés 1,2 százalékról 0,9 százalékra módosult. Időközben a Harris londoni közvélemény-kutató intézet is közzétette legújabb felmérését, amely szerint a gazdasági válságért a lakosság a legérintettebb országokban a saját kormányát hibáztatja. Németországban a megkérdezettek 74, Nagy-Britanniában 63 százaléka mondta, hogy a gazdasági recesszióért a saját kormányuk a felelős. Ugyanakkor a közvélemény, de számos kormány vezetője is – köztük Nicolas Sarkozy francia elnök – az Európai Központi Bankot (EKB) okolja, mondván, hogy a túl magas kamatok, a túl erős euró fékezi le az eurózóna és vele együtt az egész unió növekedését. A EKB viszont azt hangoztatja, hogy az infláció az eurózónában korábban elképzelhetetlen magasságokba emelkedett (éves szinten ez év júliusában meghaladta a 4 százalékot), és legfőbb célja, hogy azt 2 százalékra szorítsa le.

Az előretörő gazdasági krízis és a növekvő árak hatására a lakosság igyekszik kiadásait mérsékelni. A Harris felmérése szerint ezt elsősorban azzal teszik, hogy kevesebbet mennek éttermekbe, moziba, visszafogják az élelmiszer-kiadásokat, elhalasztják a ruhatermékek és fogyasztási javak vásárlását. Egyedül a gépkocsihasználatot nem csökkentik az emelkedő benzinárak hatására sem, mert az autót sokkal inkább mindennapi szükségletnek, mintsem luxusnak tartják. A felmérés szerint Nyugat-Európa nagyobb országaiban a lakosságnak legalább egynegyede kényszerül arra, hogy fogyasztói szokásain jelentősebben változtasson. Ugyanakkor a lakosság egy részének nadrágszíjmeghúzója növekvő jövedelemegyenlőtlenségek mellett megy végbe, ami egyre jobban ingerli a társadalmat. Hollandiában nemrég az okozott vihart, hogy egy vállalati felső vezető 124 millió dolláros részesedését tette készpénzzé. David Rothkopf, aki kereskedelmi államtitkár volt a Clinton-kormányzat idején, nemrég egy, a Financial Timesban megjelent cikkében úgy becsülte, hogy míg harminc évvel ezelőtt a multinacionális cégek vezetői csak harmincöt-ször annyit kerestek, mint a munkások átlagkeresete, mára ez az arány a korábbi tízszeresére, háromszázötvenre nőtt. Ma a világ 1100 leggazdagabb emberének kétszer akkora vagyona van, mint a legszegényebb 2,5 milliárdnak. Rothkopf figyelmezteti a pénzügyi oligarchákat a korábbi elitek sorsára: „Ha felismerik, hogy van olyan közérdek, amelyet figyelembe kell venniük, a pénzügyi világ szupergazdagjai elkerülhetik a korábbi elitek sorsát.” Csak találgatni lehet, hogy Rothkopf a forradalom előtti francia elitre, az orosz cári családra vagy mások hasonlóan végződő történetére gondolt-e.

A hatalmasra nőtt jövedelempolarizációval egybekötött válság azonban nemcsak a fejlődő országok szegényeinek dühét irányíthatja a világ pénzügyi elite felé, de az Európai Unióban is problémákat okozhat. Az európai egységesülés feltétlen híveként ismert luxemburgi miniszterelnök, Jean-Claude Juncker, aki egyben az euró valutával rendelkező országok pénzügyminiszteri csoportjának, az eurogroupnak az elnöke is, épp nemrég figyelmeztetett: „A vállalati felső vezetők túlzott jövedelme, amelyet az eurózóna némely országában tapasztalunk, valóban botrányos, és meg kell vizsgálnunk, mit tehetünk a szakmai etika és az adózás terén, hogy e túlzásokat megszüntessük.” Juncker azt javasolja, hogy az egyes országok erőteljesen adóztassák meg felső vezetőik jövedelmét.

Az unió elhibázott gazdaságpolitikájának terheivel a nemzetállami vezetőknek kell szembenézniük. Talán jó lenne, ha mindkét szinten megfogadnák, amit Kennedy elnök mondott 1961-es beiktatóbeszédében: „Ha egy szabad társadalom nem tud segíteni azon sokaknak, akik szegények, nem tudja megvédeni azon keveseket sem, akik gazdagok.”

A koszovói precedens

Javier Solana – akkor még mint NATO-főtítkár – a vesztfáliai béke megkötésének 350. évfordulója alkalmából 1998. november 12-én Münsterben, a valamikori békekötés színhelyén mondott egy emlékeztető, mondhatni történelmi beszédet. Előadásának témája az európai béke biztosítása volt, és lényegében arról szólt, hogy a nemzetállami szuverenitás, amelyet a vesztfáliai béke kimondott, és ezáltal megalapozta a nemzetállami lét és az elmúlt évszázadokban érvényesült nemzetközi jog alapját, többé nem érvényes.

A korábbi felfogás szerint a nemzetközileg elismert nemzetállam szuverén, és belügyeibe nem lehet beavatkozni. Az 1945-ben ötven állam által létrehozott ENSZ alapokmányának 19. fejezete rögzíti a szervezet célját, szervezetét és működési szabályait, és tételesen felsorolja azt a hét alapelvet, amely a nemzetközi együttműködés alapja. Ezek között olyan elvek találhatók, mint a tagállamok szuverén egyenlősége, a nemzetközi viszályok békés eszközökkel való rendezése, az államok függetlenségének, területi épségének tiszteletben tartása és a belügyekbe való be nem avatkozás. Solana a nemzetállami szuverenitás megkérdőjelezését azzal indokolta, hogy a nemzetállami vetélkedés a XX. században Európában súlyos háborúhoz vezetett. A beszéd közvetlen oka azonban az volt, hogy akkor már Koszovó Jugoszláviától való elszakítása érdekében elhatározták az ország bombázását, és ennek kellett valamilyen elvi alátámasztás, hiszen az ENSZ alapokmánya szerint erre nem volt joguk és (akárcsak később Irak esetében) nem is kaptak ENSZ felhatalmazást. A bombázás 1999. március 24-én valóban megkezdődött, és június 10-ig tartott. Ezzel segítették Koszovó függetlenné válását.

Azonban olyan nemzetiségi probléma, mint a koszovói, számos létezik Európában. Közismert a baszk nép harca egy független állam megteremtéséért, hasonló törekvés a katalánok részéről vagy az írek évszázadok óta folytatott harca az angolok ellen, ami most egyelőre nyugvópontra jutott, és ott vannak a volt szovjet köztársaságok területén létező hasonló problémák. Koszovó elszakításakor ugyan kijelentették, hogy ez nem lehet precedensértékű, ám a nemzetközi jogot nem lehet egyoldalúan megsérteni. Ezért most, amikor Grúzia esetében a NATO tökéletesen ellentétes álláspontot hangoztat, mint korábban, sokaknak kevésbé hangzik meggyőzően, különösen, ha még Solana nemzetállami szuverenitást megkérdőjelező téziseit is figyelembe vesszük. Ezentúl mindenki, aki megengedheti magának, hogy valahol katonailag beavatkozzék, nyugodtan hivatkozhat a NATO által megfogalmazott új nemzetközi rend alapelveire, és az oroszok meg is teszik ezt.

Kérdés azonban, hogy szükségszerű-e, hogy a grúziai vagy az ahhoz hasonló nemzetiségi problémák az Európai Unió és Oroszország együttműködését visszaváltoztassák a hidegháború korszakát jellemző viszonyokra? Szükségszerű-e, hogy az Európai Unió külpolitikai lépéseit az amerikai neokonzervatív érdekek vezéreljék? Nem kellene maguknak az európaiaknak megvitatni, hogyan és milyen elvek alapján kívánnak viszonyulni szomszédaikhoz?

Az eretnek Prága

Január elsejétől a Cseh Köztársaság veszi át a franciáktól az Európai Unió soros elnökségét, ami egyeseket aggodalommal tölt el, mert a legeuroszeptikusabb hangok gyakran éppen Prágából hallatszanak. Uniószerke közismert például a cseh elnök, Václav Klaus véleménye az európai alkotmányról, amely szerint: „ezzel átléptünk a Rubiconon, amely után Európában már nem lesz teljes hatáskörű kormánnyal és parlamenttel rendelkező szuverén állam, amely állampolgárai legitim érdekeit képviselhetné, csak egy állam fog maradni. Alapvető kérdésekben a távoli Brüsszelben lévő »szövetségi kormány« fog dönteni, és például a cseh állampolgárok csak egy csöppnyi részt fognak alkotni, amelyeknek befolyása csaknem a nullával lesz egyenlő... Ellene vagyunk egy Európai szuperállam létrehozásának.”

Bár az európai alkotmányt a franciák és a hollandok elutasították, a helyette kitalált (gyakorlatilag azonos tartalmú) lisszaboni szerződést pedig az ír népszavazás vétőzta meg, az érvényben lévő egyezmények untig elegendők arra, hogy az unió működjön, legfeljebb azok szomorkodhatnak, akik az „unió elnöke” vagy az „unió külügyminisztere” pozíciókra pályáztak, amelyek most a bizonytalan jövőbe úsztak el. A „szuperállam” meghatározás ellen pedig maga José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke tiltakozott, aki magánemberként, egyetemi előadásaiban az Európai Uniót egy birodalomhoz szokta hasonlítani, és ebben igaza is van. A birodalmak jellemző vonásai jelenleg tökéletesen ráillenek az Európai Unióra.

A szkeptikusok között azonban nemcsak a cseheket, illetve elnöküket lehet megemlíteni, hanem a volt német államelnököt, Roman Herzogot is, aki ismételten kifejezte azt a véleményét, hogy túl sok kérdés (a német parlamentben jóváhagyott törvények túlnyomó többsége) dől el Brüsszelben. Épp a közelmúltban kritizálta az Európai Bíróságot, mondván, hogy aláássa a nemzetállami szintű törvénykezést, hiszen döntéseiben rendre az uniós direktívákat érvényesíti, azokon a területeken is, amelyek – elvben – nemzetállami hatáskörben maradtak (például munkajog).

Az eretnek cseheknek, ha uniós elnökök lesznek (és ezáltal ők határozzák meg, hogy az unió milyen kérdéseket tárgyaljon, és a tárgyalásokat is ők vezetik), legalább két kényes kérdéssel kell szembenéznük, az egyik az írek által elutasított lisszaboni szerződés sorsa, a másik az Oroszországgal való viszony alakítása. Prága álláspontja mindkét kérdésben eltér az unió fő sodrától. Kevésbé valószínű, hogy erőltetni akarják a lisszaboni szerződés tető alá hozását (mint például Nicolas Sarkozy francia elnök), mivel saját elnökük is hevesen ellenzi azt. Az Oroszországgal való viszony tekintetében pedig Prága mindig sokkal mérsékeltebb volt, mint a Nagy-Britannia, Lengyelország és a balti államok által képviselt konfrontálódó, atlantista irányzat. A jelenlegi patthelyzeteket Prága ki is használhatja olyan irányú, kötetlen viták kibontakoztatására, amelyekből kiderülhet, hogy melyek lehetnek az európai együttműködés azon formái, amelyeket nemcsak egy szűk politikai és üzleti elit, hanem az európai polgárok többsége is támogat.

A pénzügyi válság nyertesei és vesztesei

Kétmillió font részesedést fog kapni Andy Hornby, a válság sújtotta HBOS bank elnöke a céget kimentő másik bankár csoport, a Lloyds TSB részvényeiből, és a Lloyds továbbra is alkalmazni fogja, miközben a pénzügyi intézet alkalmazottainak tömegei kerülnek utcára, csakúgy, mint más tönkrement hitelintézetek, például a Lehman Brothers vagy a Merrill Lynch esetében. És akkor még nem beszéltünk azoknak az amerikaiaknak az ezreiről, akik a legújabb spekulációs buborék kipukkadása nyomán otthonukat veszítik el – és még távolról sem vagyunk a mélyponton.

Most mindenki állami segítségért és szabályozásért kiált, megállítani azt a spekulációs hullámot, amelyet a nyolcvanas és a kilencvenes évek pénzügyi „innovációi”, vagyis a korábbi szabályozás lebontása hozott magával. 2002-ben az amerikai központi bank, a Fed elnökét, Alan Greenspan mint a világ pénzügyi piacainak megmentőjét fogadták Londonban, és lovaggá ütötték. Egyik csodálója, Gordon Brown jelenleg Nagy-Britannia miniszterelnöke úgy üdvözölte őt, mint a világ megmentőjét. Greenspan akkor a derivatívoknak nevezett származékos pénzügyi eszközöket dicsérte, amelyek segítettek a kockázatok megosztásában, és stabilizálták az amerikai pénzügyi rendszert. Arra a kérdésre, hogyan lehetséges ez, hiszen valakinek viselnie kell a kockázatot, Greenspan elégedett mosollyal azt válaszolta, hogy a kockázatviselők az európai biztosító intézetek. Hogy, hogy nem a végzet előbb érte utol az amerikai, mint az európai biztosítókat. Például most, hat évvel Greenspan londoni látogatása után az AIG-t, Amerika legnagyobb biztosító intézetét gyakorlatilag államosítani kellett, nehogy összeomlása a világ pénzügyi piacait is felrobbantsa. Két nappal ezelőtt az amerikai központi bank szerepét betöltő Fed 180 milliárd dollárt pumpált európai, japán, svájci, angol és kanadai bankokba, hogy a dollár iránti keresletet kielégítse. A krízis komolyságát jelzi, hogy az amerikai elnökválasztási kampány központi témája is megváltozott, az elnökségért versenyzők és a sajtó most már nem a republikánus elnökhelyettes-jelölt lányának terhességével, hanem a pénzügyi válság várható hatásaival foglalkozik. McCain például a válság újabb hullámainak hatására a pénzügyi intézmények felügyeletét ellátó bizottság fejét követeli. A Financial Times munkatársa, Philip Stephens a lap legutóbbi számában Greenspan bírálja. Szerinte az ő bűne, hogy a spekuláció felfutó ágában nem akadályozta meg, hogy a jelzálog-hitelezők dollármilliárdokat adjanak olyan embereknek, akikről előre tudták, a kölcsönt sohasem tudják visszafizetni. Fizetéseképtelenségük most mások megtakarított pénzét és vállalkozásait is a mélybe ránthatja.

Miközben a pénzügyi válság legújabb fordulatainak hatására Amerika forrong, Európa látszólag még nyugodt, bár a héten az Európai Központi Bank mintegy hetvenmilliárd eurót pumpált (nem először) a pénzügyi piacokba, hogy likviditásukat biztosítsa. Ugyanakkor világosan látszik, hogy a befektetőknek nevezett spekulánsok menekülnek a kockázatos értékpapíroktól, amely ki fog hatni Európára is, különösen Kelet-Európára, annak is legeladósodottabb országaira, mint például Magyarországra. Talán nálunk is eljött az ideje, hogy végiggondoljuk: mi lesz a következménye annak, ha a világban terjedő pénzügyi válság egyszer ide is elér?

A helyzet fokozódik?

Senki sem tudja ma még megmondani, hogy a pénzügyi válság meddig tart, és kiket fog elérni. Minden nap új pénzügyi iszonyatot hoz – írja a Time Magazin. Az egyik hét végén a két legnagyobb amerikai jelzálogkölszönt (a Fannie Mae-t és Freddie Macet) államosítják, hogy a csődtől megmeneküljön, a következő héten a Lehman Brothers megy csődbe, és a Merrill Lynch-et vásárolja fel a Bank of America, hogy elkerülje az előző végzetét. Csupa olyan nevek, amelyek a Wall Street, az amerikai pénzpiac hatalmát jelképezték. Most mindenki azt kérdezi, hogyan történhetett meg mindez? A nyolcvanas és kilencvenes évek pénzügyi deregulációi nyomán olyan pénzügyi eszközök jelentek meg, amelyek áttekinthetetlenül összegabalyodtak más pénzügyi üzletekkel. Például a mostani pénzügyi káosz elindítója, az amerikai jelzálogpiaci válság azért tudott továbbterjedni, mert a megalapozatlan jelzáloghiteleket egy ügyes trükkel kötvényekké alakították át, amelyeket azután a világ pénzpiacain árultak, és jól be is vásároltak belőlük, mert egy árnyalattal több kamatot ígértek, mint az „unalmas” állampapírok. De mivel a pénzügyi dereguláció azt is megengedte, hogy a befektetési alapok kölcsönpénzt is felhasználhassanak, ezen alapok a saját tőkéjük sokszorosáért (30-40-szereséért) vásárolhattak be a később katasztrofálisnak bizonyult pénzügyi eszközökből. A komplikált pénzügyi szerkezetek kitalálói a spekuláció felmenő szakaszában közgazdasági Nobel-díjjal is kitüntettek. A két zseni, Myron Scholes és Robert C. Merton, akik 1997-ben az említett származékos pénzügyi eszközök értékelésére kidolgozott elméletükkel elnyerték a Nobel-díjat, már a következő évben csődbe vitték saját cégüket (Long Term Capital Management), s négy hónap alatt képesek voltak csaknem ötmilliárd dollárt veszteni. A Time Magazin, amely a kilencvenes években, a spekuláció felfutó szakaszában még címlapján üdvözölte a „bátor befektetőket”, akiket „megjutalmaz” a piac, most, hogy baj van, pénzügyi Frankensteinekről ír. E pénzügyi Frankensteinek munkájának eredményét pedig most az adófizetőknek kell finanszírozniuk.

Mindez arról tanúskodik, hogy Amerikában, a neoliberális eszmerendszer hazájában már fordul a kocka, az állami beavatkozás már nem tilos, hanem nagyon is kívánatos. Ezzel szemben az Európai Unió – a közelgő pénzügyi válság és recesszió ellenére – még mindig a kilencvenes években zenitjén lévő neoliberális gazdaságpolitikának a lisszaboni szerződés formájában történő becikkelyezését erőlteti, hasonlatosan ahhoz a dinoszauruszhoz, amelynek a kardfogú tigris már lerágta a farkát, mégsem jut el az agyáig, hogy ott hátul valami történt.

A politikai végletek növekvő népszerűsége

A két szélsőjobboldali párt, a Szabadság Párt és a belőle 2005-ben kivált Szövetség Ausztria Jövőjéért együttesen a szavazatok 28,5 százalékát szerezte meg a most lezajlott választásokon, ezzel alig maradtak le a szociáldemokratáktól (29,4), és messze megelőzték a Néppártot (26). Az utóbbi két párt, amelyek felváltva vezették az országot a második világháború vége óta, történelmüknek legalacsonyabb választási eredményét érték el. Míg a választásokon először 1956-ban szereplő Szabadság Párt népszerűsége a nyolcvanas évek elejéig nem haladta meg az öt-hét százalékot, a kilencvenes években már húsz százaléknál jobb eredményt mondhattak magukénak, és 26,9 százalékos eredményükkel 1999-ben a Néppárt koalíciós partnerei lettek. A Szabadság Párt kormányzati pozícióba kerülése sokkolta az akkor tizenöt tagú Európai Unió vezetését, és a maradék tizennégy fel is függesztette az Ausztriával való kétoldalú kapcsolatokat, ezzel mintegy politikai karanténba zárva az országot. Kiderült azonban, hogy a karanténal csak az osztrák lakosság unióellenességének növekedését érték el, ami a jelenlegi választási eredményekben is tükröződik, hiszen a választások nagy nyertese, a Heinz-Christian Strache vezette Szabadság Párt sikerét éppen az unió- és bevándorlásellenességével alapozta meg. A párt öt legfontosabb követelése a török tagság megakadályozása, az osztrák törvénykezés megvédése az uniós befolyástól, az osztrák uniós hozzájárulás befagyasztása, az állampolgárság megadásának korlátozása és a menedéjjoggal való visszaélés megakadályozása.

A szélsőjobb azonban nem csak Ausztriában ért el jó eredményeket. Az Európai Unióban érinthetetlennek számító Jean-Marie Le Pen a 2002-es francia elnökválasztás első fordulójában a második helyet szerezte meg Jacques Chirac mögött, maga után utasítva a szocialista jelöltet. Le Pen Nemzeti Frontjának programja a tradicionális értékekhez való visszatérés (az abortusz megnehezítése, a gyermeküket nevelő anyák támogatása, a halálbüntetés visszaállítása, a helyi tradicionális kultúrák támogatása stb.), valamint nagyobb függetlenség az Európai Uniótól, a francia ipar olcsó import elleni védelme, továbbá a nem európai (iszlám) bevándorlás megállítása. Emellett Le Pen holokauszttagadóknak, vagy legalábbis minimalizálónak tekintik, és mintegy 180 ezer euróra büntették egy 1987-ben tett kijelentése miatt, miszerint a náci gázkamrák csak egy epizódot jelentettek a második világháború történetében.

A szélsőjobb azonban nemcsak Ausztriában és Franciaországban ér el egyre jobb eredményeket, hanem az unió más országaiban is. Airo Hino, a leuveni katolikus egyetem szociális és politikai véleményeket kutató intézetének munkatársa tizenöt nyugat-európai demokrácia 1970 és 2000 közötti választásait elemezve rámutatott, hogy a szélsőjobb pártok erősödése meghatározó összefüggést mutat a bevándorlással, a munkanélküliséggel és a hagyományos pártoktól való elidegenedéssel. Jonathan Rutheford a Guardianben megjelent írásában (2008. június 20.) a hagyományos munkásosztály szétesésére, kultúrájának lerombolására, a létbizonytalanság növekedésére vezeti vissza az angol szélsőjobb, a Brit Nemzeti Párt erősödését. De nem csak a szélsőjobb, a szélsőbal is erősödik egyes országokban, így például a demokratikus szocializmust hirdető és a korábbi keletnémet kommunista párt és a nyugatnémet Munka és Szociális Igazság Párt egyesüléséből származó Baloldal (Die Linke) a 2005-ös szövetségi választásokon a negyedik legnagyobb német párttá vált.

A pártprogramokat elemezve azonban rá kell mutatni, hogy ami ma szélsőséggnek számít, az néhány évtizeddel ezelőtt még a főáramlat volt. Így például Le Pen mai követelései az ötvenes és hatvanas években még normának számítottak. Bevándorlásnak nyoma sem volt, az unió nem nőtt a nemzetállam fölé, és a nemzeti iparok és kultúrák is védelmet élveztek. A holokauszttagadás pedig mint fogalom sem létezett. Hasonlóképpen, amit ma a német baloldali párt követel, az volt valaha a főáramlatú szociáldemokraták programja. Valójában tehát nem az történt, hogy a választók elhagyták hagyományos pártjaikat, hanem – a nemzetközi tőke igényeit kiszolgálva – a pártjaik hagyták magukra őket.

279

2008. október 13. 00:00

Az új „keleti kérdés”

Az eredeti „keleti kérdés” a török birodalom felbomlásával keletkező új politikai formációk (új államok) kialakulásával és a nagyhatalmak balkáni és közel-keleti térségben való pozícióinak újrendezésével volt kapcsolatos, és a reménytelenül megoldhatatlan gondok szinonimájaként vált szállóigévé. Kezdetét az 1768–74-es török–orosz háborúhoz, végét az első világháborút lezáró békekötésekhez kapcsolják, de mint a hetven évvel e békekötés után kitört balkáni háború bizonyítja, korántsem ért még véget. Koszovó függetlensége, a boszniai szerb kisebbség helyzete, Macedónia stabilitása mind-mind olyan kérdések, amelyek okozhatnak még fejtörést.

A Szovjetunió felbomlásával megint felvetődött a „keleti kérdés”, amely hasonló a korábbihoz: hogyan osszák fel az érdekelt hatalmak a korábbi szovjet érdekszférát, és ezen belül hol húzzák meg az egyes országok határait. A közép-európai államok és a Szovjetunióból kivált balti államok esete viszonylag egyszerű, átkerültek Brüsszel, illetve a NATO fennhatósága alá – bár eredetileg Moszkva ígéretet kapott, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé. Nem oldódott meg viszont Ukrajna, Moldova és a kaukázusi államok helyzete, főleg azért, mert ott Moszkva megmakacsolta magát.

Éles a különbség Amerika, illetve Európa atlantista országai (mindenekelőtt Nagy-Britannia és Lengyelország) és a francia–német tengely között. Sarah Palin, az Egyesült Államok egyik alelnökjelöltje egy nemrégii nyilatkozatában még az Oroszországgal való háború lehetőségét sem zárta ki abban az esetben, ha Oroszország egy NATO-tagállammá vált Grúziát vagy Ukrajnát megtámadna. Az amerikai konzervatív jobboldal (neokonok) isteni küldetésnek fogja fel a demokrácia (és a NATO) kiterjesztését. Bush elnök például (Nabil Saat volt palesztin külügyminiszter BBC-nek adott nyilatkozata szerint) az Afganisztán és Irak elleni háború megindítását isteni sugallatra határozta el. „Az Istentől való küldetés hajt engem. Az Úr azt mondta nekem: »George, menj, és küzdj a terroristák ellen Afganisztánban«, és én mentem. Azután az Úr azt mondta nekem: »George, menj, és vess véget a zsarnokságnak Irakban«, és én megtettem” – mondotta Nabil Saat szerint Bush 2005-ben, amikor Sarm es-Sejken palesztin vezetőkkel találkozott.

Angela Merkel viszont másfajta sugallatot hallhatott, mert múlt heti oroszországi sajtóértekezletén elvetette, hogy a NATO idei decemberi ülésén menetrendet fogadjanak el Ukrajna és Grúzia csatlakozásáról. Nagyjából az ő vonalát követi a francia elnök, Nicolas Sarkozy is, aki viszont kijelentette, hogy kész a jövő évben az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetben (EBESZ) egy Oroszország által javasolt európai biztonsági egyezményt megvitatni. Az orosz terv lényege, hogy az Egyesült Államok vezette egypólusú hatalmi rendszer helyett többpólusú biztonsági rendszert kell létrehozni, amelyben bizonyos befolyása mindegyik résztvevőnek lesz. Litvánia közölte, hogy akadályozni fogja a tárgyalásokat, ha Oroszország nem vonul ki Abháziából és Dél-Oszétiából. Az Ukrajna NATO- és uniós tagságával kapcsolatos lengyel és litván álláspont érthetővé válik, ha valaki egy pillantást vet Európa történelmi térképére: Ukrajna nagy része 1569-től 1795-ig a lengyel–litván nemzetközösség része volt, mígnem a nemzetközösség területét Poroszország, Oroszország és a Habsburgok szét nem osztották egymás között. Ám a lengyeleknek és a litvánoknak nincs erejük, az európai kontinentális hatalmaknak pedig nem érdekük, hogy Oroszországgal Grúzia vagy Ukrajna miatt huzakodjanak. Így az újabb „keleti kérdés” megoldásának elhúzódása elsősorban attól függ, hogy az Egyesült Államok vezetői milyen földön túli üzeneteket kapnak.

Dübörög a gazdaság?

Az elmúlt héten Magyarország nevétől volt hangos az európai, de azt is mondhatnánk, a világsajtó, de ennek egy cseppet sem örülhetünk, hiszen például a Financial Times csütörtöki számában olyan címek adják tudtára a világnak a magyar gazdasági válságot, mint A magyar valuta és részvények erősen esnek, vagy Budapest felkészült a viharra, és a cikk azt sugallja, hogy Magyarország hitelválsággal néz szembe.

Az régóta tudott volt, hogy Magyarország régóta a világ pénzügyileg legsebezhetőbb országai közé tartozik, hiszen adósságmutatói hosszú idő óta a leggyengébb fejlődő országokkal voltak egy sorban. Ezt egyébként mindenki maga megítélheti, ha az ország 2007 végén százmilliárd eurós adósságát, illetve annak törlesztőrészleteit és kamatait a saját havi jövedelméhez hasonlítja: a fenti összeg egy magyar családra nézve mintegy hatmillió forintos adósságot, havi százezer forintos törlesztőrészletet és negyvenezer forint kamatot jelent, ami jó közelítéssel kiteszi egy átlag család havi nettó jövedelmét. Ezt az adósságot csak úgy lehetett kezelni, hogy állandóan új hiteleket vettünk fel a régiek törlesztőrészleteinek és kamatainak finanszírozására, mégpedig, mivel az ország egyre kockázatosabbá vált, egyre nagyobb kamatok mellett, ezért is volt, hogy a bruttó külső adósság az elmúlt öt évben megduplázódott. Nyilvánvaló volt, hogy ez a folyamat nem tarthat a végtelenségig, ami a nemzetközi pénzügyi válsággal be is következett.

Magyarország azonban nincs egyedül, és nem is az első a pénzügyi válságba került országok között. Ismert, hogy a nemzetközi pénzügyi válság első áldozata Izland volt, amely ország nemzeti valutája védelmében kénytelen volt kötött devizagazdálkodást bevezetni, és a teljes csődtől csak egy négy milliárd eurós orosz hitel mentette meg (az EU gyakorlatilag cserbenhagyta az országot, ekkor fordultak az oroszokhoz, akik az ország stratégiai fontos földrajzi helyzetére is tekintettel, nagyvonalúnak mutatkoztak). De Magyarországot hamarosan a balti államok is követhetik, ahol a folyó fizetési mérleg negatív egyenlege az utóbbi években a GDP tíz-húsz százalékát érte el (Magyarország esetében „csak” hat százalék).

Joaquín Almunia, a gazdasági és pénzügyekért felelős európai biztos úgy tartja, hogy Magyarország és a többi új tagállam gazdasági problémái a költségvetési hiánnyal vannak kapcsolatban. E vélemény azonban csak a reálgazdasági folyamatok ismeretének hiányából származhat, hiszen számos kelet-európai országban a fizetési mérleg hiánya pozitív költségvetési mérleg mellett fordul elő. A valóságos ok az, hogy ezek az országok a rendszerváltás boldog lázában megnyitották piacukat a sajátjaiknál sokkal tőkeerősebb nyugati multinacionális cégek előtt, amelyek lerombolták a helyi iparokat, és egy idő után elkezdtek nyereségüket is kivonni az adott országból. Magyarország (és más országok esetében is) a fizetési mérleg hiánya a piacvesztésből és a multinacionális vállalatoknak az országból kivont tőkejövedelmeiből származik, amit a költségvetési kiadások csökkentésével nem lehet orvosolni. A többi kollégájánál világosabban látó francia elnök, Nicolas Sarkozy felismerte, hogy a jelenlegi gazdasági válságból csupán pénzügyi manőverekkel nem lehet kijutni, határozott iparpolitikára is szükség van. Sarkozy ezen álláspontja jó lehetőséget adna Magyarországnak számára is, hogy végre szembenézzen a válság igazi okaival és nemzetközi segítséggel keresse a válság reálgazdasági okainak megoldását.

Europatriotizmus

Nicolas Sarkozy francia elnök újabb ötlettel lepte meg európai partnereit az állami befektetési alapok (sovereign wealth fund) ötletével. A Francia-Alpok Annecy nevű városkájában ipari vezetőknek tartott előadásában megismételte az európai parlament strasbourgi ülésén is javasolt ötletét, hogy minden ország állítson fel olyan állami befektetési alapokat, amelyek támogatják a stratégiáinak tartott hazai iparágakat. „Nem akarom, hogy néhány hónap múlva az európai polgárok arra ébredjenek, hogy az európai vállalatok nem európai tőkések kezében vannak, akik a legolcsóbb áron vásárolták fel azokat” – mondta az unió soros vezetője. Az európai vezetőket győzködve Sarkozy még azt is hozzátette, Európa nem lehet olyan naiv, hogy vállalatait a ragadozók kegyelmére bízza.

Az ötlet nem kapott osztatlan elismerést. A német kormány szóvivője, Ulrich Wilhem például kijelentette, hogy „a kormány úgy gondolja, hogy erőteljesebb protekcionista intézkedések Németországban nem szükségesek”. A szóvivő lényegében a valamikori molnárból lett német gazdasági miniszter, Michael Glos szavait ismételte meg, aki kijelentette: „A francia javaslat, hogy az államnak érdekeltséget kell szereznie az iparvállalatokban, hogy megvédje őket a külföldi felvásárlástól, ellene van a mi gazdaságpolitikánk sikeres elveinek.”

A francia államfő persze egyes országok részéről számított az ellenkezésre, és ezzel kapcsolatban meg is jegyezte: „Nem tudom elképzelni, hogy valaki azt mondja nekem, a pénzügyi válság esetében szükség volt egy egységes európai válaszra, míg a gazdasági válság esetében ez nem szükséges.”

Valóban nehéz megérteni, miért van az, hogy az EU vezetői az uniós költségvetés mintegy 120 milliárd eurójának apró tételein képesek késhegyig menő vitákat folytatni, míg ha a bankok megmentéséről van szó, pillanatok alatt jóváhagynak négyévi költségvetésnek megfelelő összeget.

Lehet, hogy a német gazdaság még mindig a legerőteljesebb és legfejlettebb, de minden, amit európai teljesítményként fel szoktak hozni, az a francia patriotizmushoz, vagy ahogy korábban hívták, etatizmushoz (állami szerepvállaláshoz) kapcsolódik. Állami, mindenekelőtt francia állami szerepvállalással valósult meg a TGV gyorsvasút, az Európát a brit szigetekkel összekötő alagút, az európai repülőgépgyártás, az Airbus, az európai nyomottvizes atomreaktor (a legkorszerűbb elveken nyugvó atomreaktor), a fúzióserőmű-kutatások magasabb szintre emelése, az európai űrkutatás, hogy csak néhányat említsünk a létező és gyakran hangoztatott eredmények közül. Ezzel szemben a németek által kifejlesztett mágneslebegtetésű gyorsvasutat Kínában valósították meg: a sanghaji repülőteret köti össze a belvárossal.

Az európai vezetők között világosan kettéválik két irányzat: a pragmatikusan gondolkodók táborra és az ideologisztikusoké. Az előbbiek közé tartozik Silvio Berlusconi olasz kormányfő és Sarkozy; számukra mindegy, hogy a macska tarka-e vagy fekete, a lényeg, hogy megfogja az egeret (ez volt Teng Hsziao-Ping elhíresült mondása, amivel Kínát kiemelték a maoista kulturális forradalom mocsarából). Az ideologisztikus irányzatot a volt szélsőbaloldaliból neoliberalissá változó olyan vezetők képviselik, mint például az Európai Bizottság elnöke, Manuel Barroso, a német KISZ-vezetőből lett jobboldali vezér, Angela Merkel, vagy a volt német külügyminiszter, Joschka Fischer, és még lehetne folytatni a sort a többi országból vett példákkal. A nemzetközi és a hazai történelem is azt bizonyítja, hogy az ideológia primátusa a józan ész felett csak gazdasági és társadalmi káoszhoz vezethet.

282
2008. november 3.

Magyarország, az úttörő

Számos híradás tudatta az elmúlt héten, hogy Magyarország első helyezést ért el: Magyarország az első uniós ország, amely pénzügyi vész helyzetbe került; elsőként kapott olyan nagyságú mentő-csomagot (20 milliárd euró, azaz 25 milliárd dollár), amely mellett az Ukrajnának nyújtott segítség messze elmarad, és amely jóval több, mint amivel 1976-ban az Egyesült Királyságot húzták ki a bajból, amikor az égbetörő infláció miatt a font meggyengült. Magyarország adta az első alkalmat arra is, hogy az uniós szerződések egy kevésbé ismert cikkelyét alkalmazzák, amely az eurózónán kívüli országok számára is lehetőséget ad pénzügyi segítség nyújtására, ha „egy eltéréssel rendelkező tagállam a fizetési mérlege tekintetében a fizetési mérleg egészének egyensúlyhiányából vagy a rendelkezésére álló deviza típusából adódóan nehézségekkel küzd” (az érvényben lévő amszterdami szerződés 119., az írek által elutasított lisszaboni szerződés 143. paragrafusa).

A Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és az Európai Unió által együttesen nyújtott készenléti (szükség esetén lehívható) hitelnek azonban ára van. Mint ahogy a Nemzetközi Valutaalap ügyvezető igazgatója, Dominique Strauss-Kahn mondta: „A költségvetést érintő fontos intézkedések csökkenteni fogják a költségvetés kiadásait, és biztosítják az adósság hosszabb távú fenntarthatóságát.” A homályos mondat tartalmát jobban megmagyarázza Orsalia Kalantzopoulos, a Világbank Közép-Európát és a balti államokat felügyelő igazgatója, aki világosan megmondja, hogy „a javasolt világbanki segítség arra szolgál, hogy az olyan kulcsterületeken, mint a pénzügyi szektor, a pénzügyek intézése, továbbá a szociális ellátás, reformokat kell kidolgozni és végrehajtani”.

E javaslatok nem újak, 1995-ben a korábbi jelentősebb fizetési krízis (Bokros-csomag) idején a Nemzetközi Valutaalap akkori ügyvezető igazgatója, Michel Camdessus javasolt hasonló reformokat, amikor Horn Gyula akkori miniszterelnökkel találkozott. Akkor is a költségvetési hiány lefaragásáról, a közszféra reformjáról (privatizálásáról), az állam szerepének csökkentéséről volt szó, és ezt a Bokros-csomag nagyrészt meg is valósította. Hogy, hogy nem azonban a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank által javasolt gyógymód hosszabb távon nemhogy javított volna az ország helyzetén, hanem végül még nagyobb eladósodásba sodorta, aminek az eredménye a jelenlegi fizetéseképtelenség, illetve az annak nyílt megjelenését eltakaró hatalmas mértékű készenléti hitel. Ezen persze nem lehet csodálkozni, ha valaki ismeri a fizetési mérleget, és tudja, hogy a fizetési mérleg hiánya abból származik, hogy a liberalizáció és privatizáció során az új tagállamok lerombolták saját iparágukat, mértéktelenül nagy teret adtak a multinacionális tőkének, amely eleinte látszólag dinamizálta a gazdaságot, később azonban a kivitt jövedelmek révén rontotta a fizetési mérleget, és növelte az adott ország adósságállományát. Ezen a tanárok elbocsátása vagy az egészségügy magánosítása (ugyanis ez a sokat hangoztatott államháztartási reformok valós tartalma) nem sokat segít, mert 100 forint spórolás a béreken legfeljebb 15 forintnyi egyenlegjavulást okoz a fizetési mérlegben, a lakossági fogyasztás importtartalma ugyanis mintegy tizenöt százalék. Ez a külső egyensúly javításának rendkívül alacsony hatékonyságú módja, amit egyszer talán még az Európai Bizottság és a Világbank meg a valutaalap vezetőivel is meg lehet értetni, különösen, ha Magyarországot ez úton követni fogja a többi közép-európai ország is.

Magyarország ugyanis csak az úttörő a fizetéseképtelenség elérésében, a fizetési mérleg erőteljesen romlik a balti államokban és más országokban (például a most példaképül állított Szlovákiában) is, holott ezek között több olyan van, ahol a költségvetés egyensúlyban van és nincs is nagy állam-adósság. A román miniszterelnök, Calin Popescu-Tariceanu politikusoktól szokatlan őszinteséggel a helyzetet a Titanic elsüllyedéséhez hasonlította, amikor az alsó szinteken a víz már az emberek nyakáig ér, de a fedélzeten még muzsikálnak. Ha azonban Közép-Európa elsüllyed az adósság tengerében, Nyugat-Európa sem fogja élvezni a zenét.

A neoliberális világ vége

Nyugodtan mondhatjuk, hogy a világ nagy megkönnyebbülést érzett Barack Obama megválasztása után, aki nemcsak az amerikaiak, de az európaiak választása is volt, nem is beszélve Afrikáról, ahol Obama elnöksége határtalan büszkeséggel töltötte el a valaha az új világnak rabszolgákat adó kontinens népét. Más kérdés persze, hogy Obama, mint az Egyesült Államok új elnöke mit tud tenni édesapja hazájáért és általában a világ szegényeinek megsegítésért, akik ma a megváltót várják benne.

A fontosabb posztra kiszemelt emberek névsora óvatosságra int. Valószínűleg kedvező lesz, hogy Caroline Kennedy, az 1963-ban meggyilkolt Kennedy elnök leánya lesz az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete. Nyilván népszerűbb lesz ott, mint Clinton által kinevezett elődje, Madeleine Albright, aki, amikor megkérdezték tőle, hogy megéri-e az Irak elleni szankciók azt a félmillió gyermeket, akik emiatt meghaltak, azt válaszolta, hogy igen. A Kennedy klán egy másik tagjával is képviseltetni fogja magát, az ugyancsak meggyilkolt Robert Kennedy fia a környezetvédelmi miniszteri cím várományosa.

Az emberekben többnyire jó emlékeket ébresztő Kennedy család sarjai mellett azonban olyan nevek is előkerültek a Clinton-adminisztrációból, akiket talán jobb lenne elfelejteni, mert nevük eléggé összefonódott azzal a gazdaságpolitikával, amely végül is a jelenlegi válsághoz vezetett. Így például Obama kabinetfőnöke, vagyis az elnök politikáját formálók kiválasztásában meghatározó személy Rahm Israel Emanuel lesz, aki Clinton fő tanácsadója volt 1993 és 1998 között, amikor a jelenlegi válságért felelős pénzügyi dereguláció volt napirenden. Viszont Emanuel – aki önkéntesként szolgált az izraeli védelmi erőkhöz az 1991-es öbölháború idején – bizonyára nagy hasznára lesz az új elnöknek az Izraellel való kapcsolatok ápolásában.

A másik, a gazdaságpolitikát leginkább befolyásolni képes személy Lawrence Henry „Larry” Summers, aki a Világbank fő közgazdásza, illetve az Egyesült Államok pénzügyminisztere volt a Washingtoni konszenzus címen elhíresült neoliberális gazdaságpolitika alkalmazása idején az 1990-es években.

Az ellentmondásos kinevezések ellenére erős a fogadkozás, hogy a jelenlegi nemzetközi pénzügyi válság után – amelyet az 1929–31-es nagy gazdasági válságot követően a legnagyobb tartanak – változás lesz a washingtoni konszenzusban is. Maga Obama főleg az amerikai középosztálynak és a kis- és középvállalkozóknak kínál adókönytyítéseket. Megfigyelők, így például David J. Rothkopf, a Clinton-adminisztráció külkereskedelemmel foglalkozó szakértője úgy véli, hogy Obama erőfeszítéseket fog tenni a nemzetközi pénzpiacok megregulálására is. Bár a kezdeti lépések minden valószínűség szerint még nem történnek meg a legnagyobb gazdasággal rendelkező 20 ország most, november 15-én esedékes washingtoni találkozásán, Rothkopf valószínűsíti, hogy a G20-ak valamikor a következő év elején megint összejönnek, és akkor konkrét elhatározások történnek a több mint fél évszázada Bretton Woodsban létrehozott pénzügyi intézmények, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap megreformálására. A Nemzetközi Valutaalap ismert kritikusa, Joseph Stiglitz szerint a Wall Street mostani összeomlása valami olyasmit jelent a neoliberalizmus számára, mint annak idején a berlini fal leomlása a kommunizmus számára. Ezért, ha régi emberek is lesznek Obama közelében, a régi gazdaságpolitikához már nemigen van visszatérés, a neoliberalizmusnak rossz híre van Amerikában.

Szélmalomharc

Egy nappal az unió és Oroszország közötti partnerségi és együttműködési tárgyalások megkezdése előtt Brüsszel nyilvánosságra hozott egy tervet arról, hogyan lehetne csökkenteni legnagyobb energiaellátójától való függését. Az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso az unió legújabb, Energiabiztonsági és szolidaritási akcióterv hangzatos nevet viselő elképzelését azzal a megjegyzéssel ismertette a nyilvánossággal, hogy „nem várhatjuk tétlen, hogy Európa belesétáljon egy energiafüggőségi krízisbe”. Hozzátette, „meg kell védenünk az európai állampolgárokat attól a kockázattól, hogy az energiaellátók esetleg nem teljesítik kötelezettségvállalásaikat”. Az unió energiaellátásában jelenleg 54 százalékból függ a külföldtől, és ebből Oroszország 42 százalékat tesz ki.

Az oroszoktól való félelem azonban nem európai eredetű, hiszen például Németország megegyezett az oroszokkal egy, a Balti-tenger alatt menő gázvezetékéről, és egyáltalán nem érzik úgy, hogy túlzottan ki lennének szolgáltatva. Az oroszoktól nem félnek a franciák és az olaszok sem, ezt inkább az amerikaiak igyekeznek az európaiakba beoltani, mégpedig stratégiai érdekekből. Valaha az angol külpolitika alapja az volt, hogy a második legerősebb kontinentális hatalommal kell összefogni a legerősebb korlátozására. Ezt az elvet a német–francia megbékélés után már nem lehetett alkalmazni, ezért némi habozás után a britek beléptek a közös piacba. A berlini fal leomlásával az amerikaiak kerültek olyan helyzetbe, hogy egy erőteljesebb európai összefogás megkérdőjelezheti azt a gyámsági viszonyt, amelyet a második világháború óta Európa nyugati fele felett gyakorolnak. Ezért azután igyekeznek csírájában elfojtani minden olyan kezdeményezést, amely az oroszokkal való kölcsönös megértést erősítené, és pénzelnék olyan mozgalmakat, amelyek az oroszok hitelét próbálják megkérdőjelezni, vagy érdekeit csorbítani (ilyen volt például a „narancsos forradalom” támogatása Ukrajnában, vagy emberjogi mozgalmak kiállása az Hodorkovszkij-féle orosz „ellenzék” mellett). Kérdés, hogy a közös európai külpolitika valaha is felnő-e odáig, hogy ne az amerikai érdekek határozzák meg.

A bizottság másik, most megújításra került vesszőparipája a háromszor húsz százalék, vagyis hogy 2020-ig húsz százalékkal csökkentsék az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását, húsz százalékra növeljék a megújítható energiaforrások arányát, és húsz százalékkal csökkentsék az elsődleges energiafelhasználást 1990-hez képest. Valamennyi adat teljesen irreális, csak annyira fog megvalósulni, mint az a 2000-ben elhatározott cél, amely szerint 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Az összenergia-igény még a bizottság által készített prognózisalap változata szerint is jelentősen tovább fog nőni, és csak egy „új energiapolitikával” lehetne rajta mérsékelni. Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása valóban csökkent, de csak azért, mert a statisztikába bevonják az új tagállamokat is, ahol az 1990-es bázis év után omlott össze az e gázok kibocsátásáért elsősorban felelős nehézipar, az eredeti 15 tagállamban a kibocsátás nőtt. Végül a megújítható energiaforrásként favorizált szélerőművek beruházási költségei kereken kétszer akkora, mint az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásától szintén mentes atomerőműé. Az EU és energiapolitikája is egy politikai projekt, egy megvalósíthatatlan célokért folyó szélmalomharc.

Sarkozy, az iparpolitikus

Egy hónappal korábban tett bejelentésére visszatérve Nicolas Sarkozy francia elnök a napokban konkrét tervet jelentett be egy 20 milliárd eurós alap felállításáról, amelynek célja, hogy Franciaország stratégiai vállalatait megvédje a globális pénzügyi krízis romboló hatásaitól. A francia elnök szerint bizonyos cégek „stratégiaiainak” minősülnek, és megérdemlik, hogy különleges bánásmódban részesítsék őket. „Ha már nem fogunk vonatokat, repülőgépeket, autókat és hajókat gyártani, mi marad a francia gazdaságnak? Pusztán az emlékezés! Én nem fogom Franciaországot szimpla turistalátványossággá tenni” – mondta a francia elnök.

Az alapot az állami kézben lévő pénzügyintézet, a Caisse des Depots et Consignations kezeli, amelyet még 1816-ban, Napóleon végső bukása után létesítettek, hogy a forradalom és a császárság zűrzavaros évei után visszaállítsa a bizalmat a közfinanszírozásban.

„Meg akarom tartani Franciaország vállalatait. Meg akarom állítani, hogy a francia vállalatok külföldre telepítsék tevékenységüket. Olyan cégeket akarok, amelyek képesek a fejlődésre még akkor is, ha a pénzügyintézetek jelenleg félnek attól, hogy vállalatoknak kölcsönözzenek” – tette hozzá Sarkozy. A 20 milliárd euró azonban csak a kezdet, az államfő a tapasztalatok alapján tovább akarja növelni a francia cégeket támogató alapokat. A pénz elsősorban a kis- és közepes vállalatok fejlesztésére menne, amelyek a jelenlegi pénzügyi válságban képtelenek hitelekhez jutni, de a nagyvállalatok is kapnak támogatást, különösen azok, amelyek „stratégiaiainak” minősülnek. Vannak azonban, akik attól félnek, hogy az intézkedések a protekcionizmust fogják erősíteni, miként Franciaország a joghurtot is stratégiai terméknek minősítette, amikor az amerikai üdítőipari óriás, a Pepsi Co fel akarta vásárolni a Danone-csoportot. Éppen ezért Jean Claude Gruffat, az Amerikai Kereskedelmi Kamara franciaországi irodájának vezetője kellően gyanakodva figyeli Sarkozy tevékenységét: „teljesen jogos, ha egy ország meg akarja védeni stratégiai érdekeit, mindenki ezt teszi. A kérdés csak az, hogy miként definiáljuk a stratégiai iparágakat” – mondta az amerikai kereskedelmi érdekek képviselője.

Még a bejelentés napján Sarkozy ebédre ült össze az Európai Bizottság elnökével, Jose Manuel Barrosoval, hogy megvitassák azt a héten ismertetésre kerülő tervet, amely segítségével Brüsszel az európai gazdaságot akarja élénkíteni. Egy 130 milliárd eurós csomagról van szó, amely jóval több, mint az unió éves költségvetése, Barroso azonban nem nyilatkozott az összegről, mondván, hogy még nincs róla döntés. „Egyeztetett uniós válasza van szükségünk, amely elég nagy és merész, hogy rövid távon is eredményt hozzon, ugyanakkor egybeessen hosszú távú stratégiai céljainkkal és fenntartható legyen, amely a jelenlegi válságot hosszú távon egy fejlődési lehetőséggé alakítja át” – mondta az unió elnöke.

A Sarkozy által jelenleg bejelentett gazdaságélénkítő csomag pont akkora, mint amekkora pénzügyi támogatást Magyarország kapott, hogy az ország a nyílt fizetéseképtelenségét elkerülje, ám az csak a korábban felvett hitelek és kamataik törlesztésére, nem pedig gazdaságfejlesztésre fordítható. Kérdés, nem kellene-e a félig magyar származású francia elnököt felkérni, hogy Magyarország számára is dolgozzon ki egy gazdaságfejlesztő tervet, ha már erre hazai politikusaink képtelenek?

286
2008. december 1.

Lefelé a lejtőn

Klaus Schmidt-Hebbel, az OECD fő közgazdásza az elmúlt kedden ismertette a szervezet legújabb jelentését, amelyben az OECD-országok gazdasági kilátásait még a néhány hónappal ezelőtt kiadott jelentéshez képest is negatívabban ítélik meg. Az a pénzügyi válság, amely 2007 nyarán robbant ki az Egyesült Államokban, gyorsan tovaterjedve globális hitelválsághoz vezetett. Az a hatalmas összeg, amit a kormányok eddig a pénzpiacokba pumpáltak, segített megfékezni a rövid távú pánikot, de az alkalmazkodási folyamat még hosszú időt fog igénybe venni, és erőteljesen kihat a reálgazdasági folyamatokra. A GDP reálértéke például 2009-ben az egész OECD-övezetben csökkenni fog, leg-erőteljesebben az Egyesült Államokban, de az EU-ban és Japánban is visszaesés várható, és csak 2010-ben lehet mérsékelt fellendülés. Az OECD fő közgazdásza a válság által leginkább érintett országok közül Magyarországot emelte ki az első helyen, amelyet Izland, Írország, Luxembourg, Spanyolország és Törökország követ.

A gazdasági visszaesésnek súlyos következményei lesznek a munkaerőpiacon, a jelentés az OECD-országok egészére vonatkoztatva mintegy nyolcmillió munkahely elvesztésével számol. Míg az eurózónára hagyományosan jellemző magas (nyolc százalék körüli) munkanélküliség csak kevésbé növekszik, a korábban alacsony (öt százalék körüli) mutatóval dicsekvő angolszász országokban (Egyesült Államok, Egyesült Királyság) drámai módon több mint másfélszeresére nő.

Most az OECD fő közgazdásza a hasonló pénzügyi zavarok elhárítására nemzetközi koordinációt, a pénzügyi piacok felülvizsgálatát és azoknak a piaci hiányosságoknak az azonosítását és megszüntetését javasolja, amelyek a jelenlegi hatalmas tőkeáttétellel (hitelből vásárolt pénzügyi eszközökkel) megvalósított spekulációhoz vezettek.

A javaslatok azonban nem tűnnek túl hitelesnek akkor, ha tudjuk, hogy a hatalmas tőkeáttételű spekulációkhoz vezető pénzügyi „deregulációt”, vagyis a korábbi szabályozás eltörlését és az annak nyomán kialakuló „pénzügyi innovációkat” (vagyis a szuperspekuláció pénzügyi eszközeinek kialakítását) – többek között – épp az OECD vezető közgazdászai támogatták. Azonban sem a spekuláció, sem annak felfutó ágában a mindenkit elfogó eufória, a vagyonokat kereső „pénzügyi zsenik” tündöklése, sem pedig az összeomlás és az azt követő bűnbakkeresés nem vadonatúj dolog. John Kenneth Galbraith, a két éve, 98 éves korában elhunyt, ismert kanadai–amerikai közgazdász a Pénzügyi spekulációk rövid története című esszéjében végigköveti az ismertebb eseteket az 1630-as évek holland tulipánhagyma-őrületétől egészen az 1987-es tőzsdekrachig, mely utóbbi a tőkeáttétellel (kölcsonból) megvalósított vállalatfelvásárlások és az ennek érdekében kibocsátott „bóvlikötvények” árfolyamának összeomlását jelentette. A most, húsz évvel később jelentkező pénzügyi válságban csak annyi a különbség, hogy az nem a részvény-, hanem az ingatlanpiacról indult ki, és annyival szélesebb körű, amennyivel azóta a pénzügyi spekuláció eszközei bővültek (a kilencvenes évek végén a spekulációs pénzeszközök még csak két-háromszorosan haladták meg a világ GDP-jét, jelenleg ez az arány tízszeres).

Galbraith maga pesszimista a jövő megítélésében: „A visszatérő pénzügyi őrületeket előidéző tényezők az 1636–37-es tulipántéboly óta semmit sem változtak... a tiszteletre méltó piachívó ortodoxok hisznek a piac inherens tökéletességében”. Mit lehet ehhez még hozzátenni? Talán azt, hogy e kevesek hitének árát milliók fizetik meg.

Kudarcot vallott a terrorkoncepció

Hivatalos adatok szerint a legutolsó, az indiai Mumbaiban elkövetett terrorista akció halálos áldozatainak száma 172, ebből kilenc a megölt terrorista, tizenhárman az indiai kommandós, a többi „civil” áldozat. Barack Obama, az Egyesült Államok megválasztott új elnöke kemény szavakkal ítélte el a terrorista akciót, és kifejezte elkötelezettségét, hogy Indiával és a világ más népeivel együtt az Egyesült Államok lerombolja a terrorista hálózatokat.

Az Egyesült Államok terroristaellenes koncepcióját még 2003 februárjában, egy hónappal az Irak elleni háború megindítása előtt a National Strategy for Combating Terrorism (Nemzeti stratégia a terrorizmus elleni küzdelemben) címet viselő dokumentumban fogalmazta meg, ahol a terror szervezetét egy piramisszerűen emelkedő hierarchikus formában vázolta fel. A piramis alján olyan motiváló tényezők foglalnak helyet, mint a szegénység, a korrupció, a vallási és etnikai konfliktusok, amelyből a viszonylag szabad mozgást lehetővé tévő nemzetközi környezet segítségével egyes államokban a terroristák kiképzőbázisokat hozhatnak létre, és megszervezhetik magukat, mely szervezetek élén áll a vezetőség (mint Oszama bin Laden), amely azután elrendeli a terrorista akciók végrehajtását.

A Egyesült Államok antiterrorista stratégiája szerint célba kell venni mind az egyéni terroristákat, mind azok állami támogatóit, és mindazokat a nemzetközi szervezeteket amelyek lehetővé teszik a terrorista szervezetek virágzását, és le kell rombolni azt a képességüket, hogy terrorista akciókat dolgozzanak ki és hajtsanak végre. Mint azonban a mumbai vérengzés is mutatja, e stratégia alkalmazásával mind ez ideig kevés eredményt lehetett felmutatni: Irakban (ahol eredetileg egy három hónapos akciót terveztek, amely esetleg egy-két hónappal meghosszabbodik) öt év alatt sem sikerült azt a demokratikus államot megteremteni, amelyet a háború megindításakor célul tűztek ki, és az Oszama bin Laden elleni hajsza is eredménytelennek bizonyult.

A sikertelenség oka minden valószínűség szerint a terrorizmus természetének meghatározásában van. A Wikipédia terrorizmussal foglalkozó szócikke már lényegesen szélesebb módon értelmezi a jelenséget, és nem a Világkereskedelmi Központ elleni 1993-as bombamerénnyel kezd a terrorizmus történetét, hanem a francia forradalomtól a XIX. századi anarchistákon, az izraeli Irgun-csoporton, az ír és iszlám terrorizmuson keresztül (hogy csak néhány fontosabbat emeljünk ki) vezet le, hogy a mindenkor terrorizmusnak hívott jelenségek mögött milyen politikai célok húzódtak meg. Márpedig ha a terrorizmus mögött elsősorban politikai célok vannak, akkor a terrorizmus alapvetően nem a nyugati demokrácia és életmód elleni támadás (ahogy azt az idézett amerikai dokumentum tartja), hanem politikai célok elérésének eszköze. Terrorista vezetők – mozgalmuk győzelme esetén – gyakran igen nagy megbecsülésben részesültek, gondoljunk például Vlagyimir Iljics Leninre, a Dávid Király hotelt felrobbantó Menáhem Beginre, aki később Izrael miniszterelnöke lett, és még Nobel-békedíjat is kapott, vagy a közelmúltból Hashim Thaqira, a koszovói fegyveres felkelés vezetőjére, aki ma Koszovó miniszterelnöke.

Kérdés, hogy az eddig már több százezer civil áldozattal és hatalmas, jobb célokra fordítható költségekkel járó közel-keleti háborúk helyett nem lenne-e célszerűbb végre feltérképezni a politikai célokat és a célok mögött lévő erőket, és megpróbálni kiegyezni velük (ahogy ez Írország, Izrael, Koszovó esetében is történt)? Megéri-e növelni a civil áldozatok számát, és egyben rombolni a környezetet, abban a hiábavaló reményben, hogy e „terrorista szervezetek” saját szülőföldjükön meghajolnak az idegen akarat előtt?

A makacs írek és csehek

Alig két hete Írország európai biztosa, Charlie McCreevy a Hot Press magazinnak még azt nyilatkozta, hogy a lisszaboni szerződésről szóló ír népszavazás eredményét, vagyis annak fölényes többségű elutasítását komolyan kell venni. E komolyságot azonban az e heti uniós csúcs megkérdőjelezte. Írországot ugyanis arra kötelezték, hogy 2009. októberig bocsássa újra szavazásra a szerződést. Írország kap némi engedményt, például mindig lehet képviselője az Európai Bizottságban, de természetesen a népszavazáson csak az igen válasz az elfogadható. Amikor a Hot Press azt kérdezte, hogy Írország nem szigetelődik-e el, ha elutasítja az egyezményt, az ír biztos azt válaszolta, ha a szavazásnak csak igen eredménye lehet, akkor nem volt értelme, hogy a többi 26 országban egyáltalán feltegyék a kérdést.

Bár Írország uniós tagsága óta mintegy 55 milliárd eurós támogatást kapott, úgy látszik, ez mégsem volt elég ahhoz, hogy önként feladják függetlenségüket, amelyet a britek ellen folytatott több évszázados ellenállás során véres harcokban tudták elérni az 1921-es angol–ír egyezményben.

A lisszaboni szerződés másik makacs ellenfele a cseh elnök, Václav Klaus, aki szerint az egyezmény elfogadása az ország szuverenitásának teljes feladását jelenti (mint ismeretes, Magyarországon a képviselők úgy fogadták el elsőként és elsőprő többséggel az egyezményt, hogy még csak el sem olvasták). A cseh elnököt az e heti uniós csúccsal szinte egy időben Bukarestben látták vendégül, ahol az ottani Dimitrie Cantemir egyetem díszdoktorává avatta. Az ekkor elhangzott beszédében Klaus figyelmeztetett, hogy „azok támadása, akik nemet mernek mondani az egyezményre (...) egyben Európa alapértékeinek támadását is jelenti”.

Mivel a szerződést a köztársasági elnök makacs ellenállása miatt Csehországban még nem fogadták el, az unió népes delegációt indított, hogy a cseheket meggyőzze. Az egyik ilyen küldött, az 1968-as párizsi diáklázadás fővezére, Daniel Cohn-Bendit olyan ékesszólóan próbálta a csehekkel elfogadtatni a szerződést, hogy fellépését a helyi sajtó Heydrichéhez, Csehország náci kormányzójához hasonlította.

Ami ma az unióban történik, az a kelet-közép-európai megfigyelőt erősen emlékezteti a kommunista hatalomátvételre, amikor a politikai ellenfelek fokozatos felörlésével a hatalom egyre inkább egy szűk réteg kezébe összpontosult, akik demokratikus úton többé nem voltak eltávolíthatók. Rendkívül ismerősek azok a szavazások, amelyeknek csak egyfajta kimenetele volt lehetséges, ismerősek az irreális célkitűzések a minden igényt kielégítő kommunizmus eljövételéről, avagy „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságáról, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson” – ahogy ezt 2000-ben az unió akkor még 15 tagországának vezetői 2010-re kitűzték. A kommunizmusról alkotott víziók sorsa közismert, de most, amikor már csak egy év választ el a 2010-es céldátumtól, az unió víziói is megítélhetők: 2010-re Európa a valóságban egy hatalmas munkanélküliség által sújtott válságövezet lesz, ahol a szociális kohézió ugyanolyan álom, mint az ötvenes években nálunk a kommunizmus volt. Mindez nem utolsósorban azért, mert az életidegen ideológiát erőszakoló vezetés – akárcsak a kommunizmus idején – demokratikus úton nem távolítható el.

Hamis uniós retorika

Erős Európát nem lehet gyenge államokra építeni – ezek a szavak Nicolas Sarkozytól származnak, aki az Európai Parlament idei utolsó ülésén hangsúlyozta, olyan Európára van szükség, amely erős nemzetállamokra épül, amelyeknek ugyanolyan jogaik vannak, ám a nagyobb államoknak nagyobb a felelősségük. „Nem építhetjük fel Európát nemzetállamok nélkül. (...) Európa nem ellensége a nemzeteknek” – mondta a francia elnökséget lezáró értékelésében.

A megnyugtató szavak talán elsősorban a soros elnökséget átvevő cseheknek és a lisszaboni szerződést elutasító íreknek szóltak. Bár mint korábbi híradásokból értesülhettünk, Sarkozy és a cseh miniszterelnök, Mirek Topolánek kiválóan megértették egymást, különösen, amikor az unió érdekszféráinak felosztásáról volt szó (a mediterrán térség Sarkozyé, Kelet-Európa pedig Topoláneké), a cseh elnök, Václav Klaus viszont makacs ellenfele a hatalom Brüsszelbe való koncentrálásának, még az unió csillagos zászlaját sem engedi kitenni az elnöki palotára.

Ami az íreket érinti, az unió vezetői megegyeztek, hogy némiképp módosítják (a más országok által egyébként már elfogadott) uniós szerződést, amelynek egyik leglényegesebb vonása, hogy az eredeti elképzelésekkel szemben, amikor is az európai biztosok számát az országok számának kétharmadában kívánták maximalizálni, minden országnak minden időben lesz képviselője az Európai Bizottságban. Nemcsak az írek, de maga Sarkozy sem tudna elképzelni egy olyan Európai Bizottságot, amelyben nincs francia tag, mert a rotációs elv értelmében pont Franciaország maradna ki a biztosokat adó országok közül. „Nincs értelme egy olyan bizottságnak, amelyben nincs francia vagy német képviselő” – hangsúlyozta a francia elnök.

Úgy látszik, az ír „nem” szavazat azért hozott némi eredményt, és ha a számukra előírt újabb szavazáson megint nemmel voksolnának, talán még azt is elérnék, hogy nyílt vita legyen arról, hogy maguk az európai polgárok milyen Európát akarnak. Ugyanis az Eurobarometer által készített minden felmérés azt mutatja, hogy az európaiak túlnyomó többsége, még az alkotmányt vagy a lisszaboni szerződést elutasító országokban is, kiállnak egy európai együttműködés mellett, de arról más elképzeléseik vannak, mint amit a jelenlegi európai elit rájuk akar kényszeríteni.

Amit Sarkozy az erős nemzetállamokról és nemzetállami felelősségvállalásról mond, az szöges ellentétben áll a lisszaboni szerződés tartalmával. A lisszaboni szerződés egyebek között az alkotmány rangjára akarja emelni az unió által az elmúlt két évtizedben követett neoliberais gazdaságpolitikát, amely nem a régió integrációjához, hanem országok közötti és országokon belüli további szegregációhoz vezet. Magyarország fizetésképtelensége és számos más új tagország rohamosan romló fizetési mérlege ékes példája annak, hogy hogyan járnak azok az országok, amelyek az unió hivatalos gazdaságpolitikai elveit követik (amelyeket az uniós tagság előtt a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap közvetített számunkra). Az egyes országokban (most éppen Görögországban, korábban Franciaországban) kitörő erőszakos cselekmények pedig azt mutatják, hogy az unió politikája nem társadalmi integrációhoz, hanem éppen annak ellenkezőjéhez, társadalmi diszkriminációhoz, széles rétegek elszegényedéséhez, létbizonytalansághoz vezet még a tehetősebb uniós országokban is.

Az uniós retorika és az unió fejlődését ténylegesen meghatározó politika között tehát szakadék tátong: a hang Jákob hangja, ám a kéz Ézsau keze.

A lázadás szelleme

Az unió több országában egy időben megnyilvánuló diáktüntetések és más társadalmi elégedetlenség nyomán a francia elnök, Nicolas Sarkozy attól fél, hogy az 1968-as franciaországi diáklázadás szelleme újjáéled. Sarkozy a tiltakozások nyomán két új törvényjavaslatot is visszavont, az egyik a főiskolákat érintő tanügyi reform, a másik a kiskereskedelmi boltok vasárnapi nyitvatartási idejének meghosszabbítása, amely ellen a katolikus egyház és a szakszervezetek is tiltakoztak. „A dolgok kezdenek Európa-szerte felforrósodni, Görögországban, de emellett Spanyolországban, Olaszországban és még Franciaországban is”, mondotta a francia elnök, hozzátéve, hogy „ha az emberek ilyen hévvel esnek egymásnak, és ha egy olyan országban, mint Görögország, fosztogatást látunk, kétszer is meg kell gondolnunk, mit teszünk”.

Görögországban, ahol az eredetileg a felsőoktatási reformok ellen indult tüntetések fordultak át erőszakos cselekményekbe, amelynek során a rendőrség agyonlőtt egy tizenöt éves fiút, most már a kormány távozását követelik: „Le a vért, szegénységet és privatizációt hozó kormánnyal” – hirdetik a tüntetők.

Spanyolországban, az elmúlt hetekben, az úgynevezett bolognai folyamat elleni tüntetések során a diákok egyetemeket foglaltak el és egyes helyeken megbénították a vasúti forgalmat. Rómában október 30-án több százezer diák és oktató vonult fel tiltakozásul, de tüntetések voltak Finnországban és Horvátországban is. A bolognai folyamat – az Európai Bizottság által erőltetett egységes európai felsőoktatási tér –, amely ellen diákok és oktatók szerte Európában tiltakoznak, s amely ellenzői szerint összekeveri az egyes oktatási szinteket, megszünteti a felsőoktatás demokratikus ellenőrzési lehetőségét és emellett utat ad az oktatási rendszer privatizációjának.

Az oktatási reform vagy a vasárnapi nyitva tartás elleni mozgalmak azonban inkább csak elindítói annak a társadalmi nyugtalanságnak, amelyet maguk a görög tüntetők a „600 eurósok” lázadásának tartanak. Ugyanis sokévi tanulás után számos diplomás számára a csak havi 600 eurós jövedelem áll rendelkezésre, miközben egy minimális felszereltségű kis lakásért bármely nyugat-európai fővárosban mintegy 500 euró bért kell kifizetni. A fiatalok munkanélküliségi rátája az átlagosnál magasabb, a „600 eurós generáció” jövőbeli perspektívái teljesen bizonytalanok, ráadásul mindez még a gazdasági krízis kibontakozása előtti állapot. Raymond Soubie, a francia elnök tanácsadója, a sajtónak adott nyilatkozatában elmondta, hogy negyvenéves pályafutása során soha nem gondolt arra, hogy „forró ősz” törhet ki, ahogy az 1969–70-es francia sztrájkok nyomán a széles körű társadalmi elégedetlenség megnyilvánulását elnevezték. Most azonban elképzelhetőnek tartja. Más uniós vezetők is félnek, hogy ha a diáktüntetések ki is fulladnak, a munkanélküliség várható növekedésével a társadalmi elégedetlenség újra felerősödik.

Mindez azt jelzi, hogy az unió csaknem három évtizede tartó neoliberális gazdaságpolitikája, különösen az a cél, hogy 2010-re az EU a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő gazdasága legyen, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson, kudarcba fulladt. Az eredmény éppen a meghirdetett célok ellenkezője: gazdasági recesszió, növekvő munkanélküliség, széteső társadalom és az ez ellen fellépő mozgalmak erősödése.

2009

291

2009. január 5.

Kié a föld?

Míg a diplomaták tárgyalnak, a gázai háború zavartalanul folyik tovább. Amikor e sorokat írom, csaknem ötszáz palesztin és öt izraeli áldozata van a konfliktusnak, de ez a szám – az arányok megtartása mellett – óráról órára növekedhet. Az unió külügyminiszterei egy sebtében összehívott értekezleten „azonnali és tartós” tűzszünetre hívták fel a feleket, még azt is hozzátéve, hogy „az izraeli–palesztin konfliktusnak nincs katonai megoldása”. Nagyjából ennyi, amiben az uniós országok egyetértenek, mert ezen túl már eltérnek a vélemények. A franciák, angolok, írek és Luxembourg a Hamász által kezdett konfliktusra adott aránytalan izraeli választ kritizálta, míg Németország és a soros uniós elnökséget átvevő csehek egyértelműen a Hamászt hibáztatták. Nehéz is igazságot tenni, mikor két nép harcol ugyanazért a földért, amelyet a valamikori brit politikai kétszínűség miatt „kétszer (mind a zsidóknak, mind a palesztinoknak) elígért” földnek is neveztek.

A konfliktus gyökerei talán Herzl Tivadar A zsidó állam című, 1896-ban publikált művéig vezethetők vissza, amelyben – nem kis részben a franciaországi Dreyfus-per hatására – egy önálló zsidó állam gondolatát veti fel, amelyben a polgároknak nem kell félniük az Európát ezer éven át jellemző antiszemita megnyilvánulásoktól és pogromoktól. Bár maga Herzl könyvében ezt a zsidó államot Argentínában tartotta megvalósíthatónak, és az angolok később Ugandában ajánlottak fel egy tizenháromezer négyzetkilométeres területet, a hatodik cionista kongresszuson, 1903-ban nagy többséggel a zsidó állam Palesztinában történő létrehozásáról döntöttek. Az oroszországi pogromok elől menekülve már a XIX. század végén megindult a nagyarányú bevándorlás, amely később hasonló események nyomán megismétlődött. A zsidó állam megvalósításának lehetősége az angol kormány ilyen irányú nyilatkozatával vált realitássá. Arthur James Balfour 1917-ben Lord Rothschildnak írott néhány soros levelében kijelenti, hogy „Öfelsége kormánya kedvezően tekint egy zsidó nemzeti haza létrehozására Palesztinában”, igaz, azt is hozzáteszi, hogy a nem zsidó lakosság polgári és vallási jogainak sérelme nélkül. Izrael végül is az ENSZ 1947-es, Palesztinát két részre osztó határozata nyomán jött létre, mely felosztást az arab államok nem fogadták el, és a háborúk azóta is folynak, mind ez idáig izraeli győzelmekkel. A palesztinokat képviselő két jelentős (és egymás ellen is harcoló) szervezet, a szociáldemokrata szénezetű (de alapvetően nacionalista) Fatah és az iszlamista Hamász között az a fő különbség, hogy míg a Fatah bizonyos feltételek mellett kész elismerni Izrael létét, a Hamász célja egy iszlám állam létrehozása a teljes palesztin területeken, beleértve a mai Izraelt.

Mivel a fegyverek csak rövid távú megoldást hozhatnak, hosszú távon az államhatárokat a demográfiai viszonyok határozzák meg (lásd Koszovó), az idő a palesztinoknak és a Hamásznak dolgozik. Izraelnek szembe kell néznie azzal a problémával, hogy katonai győzelmei ellenére pozíciói hosszú távon romlanak.

Bármely oldalra áll is valaki eme, az „ígéret földjéért” folyó harcban, látni kell, hogy nem elég egyszer hont foglalni, a hazáért minden generációnak újra és újra meg kell küzdeni.

Gázvita és hatalmi játszma

Az Európai Bizottság elnöke, miután mind az orosz, mind pedig az ukrán miniszterelnökkel tárgyalta, kijelentette, „ha Oroszország és Ukrajna úgy is tenne, ahogy mondja, akkor semmi probléma nem lenne”. Kijevnek címezve még hozzátette, „Ukrajna azt mondja, közelebb akar kerülni az unióhoz. Ha ez így van, nem akadályozhatja az unióba irányuló földgázszállításokat.” A vita középpontjában látszólag az orosz–ukrán gázár áll, az alapvető ok azonban Ukrajna geopolitikai hovatartozása. Az oroszok nyilvánvalóan nem akarnak fél áron gázt adni egy olyan országnak, amely nyíltan a NATO-tagság felé törekszik.

Amikor annak idején Mihail Gorbacsov beleegyezett Németország egyesítésébe és NATO-tagságába, tette ezt azzal a feltétellel, amint az akkori amerikai külügyminiszter James Baker megfogalmazta, hogy a NATO egy centiméterrel sem tolja ki érdekszféráját kelet felé. A Clinton-adminisztráció azonban gyorsan és könnyedén túltette magát elődje, az idősebb Bush ígéretein, és a NATO megkezdte nyomulását kelet felé. Egy évtizeden belül az összes közép-európai ország NATO-tag lett, 2004-ben pedig Észtország, Lettország és Litvánia csatlakozásával a NATO már a volt Szovjetunió területét is elérte. A hatalmi vetélkedés áttevődött Ukrajnára, amely a „narancsos forradalomban” teljesedett ki. E mögött az angol The Guardian szerint az amerikai külügyminisztérium, az USAID, a Nemzeti Demokrata Intézet, a nemzetközi Republikánus Intézet, a Bilderberg-csoport, a Freedom House és Soros György Nyílt Társadalom Intézete állt. Ők voltak azok, akik szervezték okították és pénzelték a „narancsos forradalomban” részt vevő csoportokat, amelyeknek célja az volt, hogy a kormány élére ne az oroszbarát Janukovics (akit viszont Moszkva támogatott), hanem az atlantista Jucsenko kerüljön. Ez az ellentét az eléggé komplikált ukrán történelemből fakad, elsősorban abból, hogy amikor is a XVIII. század végén Lengyelországot felosztották a mai Ukrajna nyugati területei a Habsburg-monarchiához, a többi része Oroszországhoz került. Az Oroszországhoz került keleti területeken máig is erős az oroszbarátság, míg a Habsburg-monarchiához került nyugati területek inkább szabadulni akartak az orosz (és a lengyel) befolyástól (egy független Ukrajnát akartak megeremteni), ezért például amikor Hitler megtámadta a Szovjetuniót, támogatták a nácikat.

Ez az ellentét jelenik meg a mai ukrán hatalmi harcokban is, amelybe erőteljesen beavatkozik mind a NATO, (illetve a NATO előrenyomulása mögött álló erők), mind Oroszország, amely megelégedte a NATO keleti terjeszkedésével. Ukrajna, amely egy megnagyobbodott területen (a Krím 1954-es odacsatolásával) nyerte el függetlenségét, több lehetőség között választhat. Választhatja a jelenlegi Oroszországgal való konfrontáció útját, és azt is, amit Ausztria és Finnország is választott, amely országok komolyan vették az oroszokkal kötött egyezményeket. Ausztria esetében az 1955-ös államszerződést, amelynek értelmében az orosz csapatok kivonása fejében ország örökös semlegességet fogadott és ezt a mai napig is tartja (ez a fajta semlegesség volt egyébként az 1956-os magyar forradalom alapgondolata is), az ugyancsak semleges Finnország esetében pedig az 1941-es orosz–finn háborút lezáró szerződést. Valószínű azonban, hogy ilyen egyezményeket csak olyan országok köthetnek, amelyek vezető elitjeinek egy része nem külső hatalmak támogatásában keresi pozícióinak megerősítését.

Cseh botrány

Rögtön egy botránnal kezdődött a cseh elnökség, David Cerny cseh képzőművész alaposan megtréfálta mind saját kormányát, mind az európai vezetőket az „Entropa” című, mintegy kétszáz négyzetméteres alkotásával, amely beborítja az Európai Tanács Schumann téren lévő, Justus Lipsiusnak elkeresztelt épülete belső homlokzatát. Mint ahogy arról már a magyar sajtó is hírt adott, a műalkotás az egyes országokat ábrázolja a róluk alkotott sztereotípiák alapján. A bolgárok és a szlovákok azonnal felháborodtak. A németeknek sem igen volt az ínyére, hogy az őket jelképező autópályák kereszteződései horogkeresztre emlékeztetnek. Az pedig, hogy az írek belepisilnek a közös vízbe, sokakat arra emlékeztethet, hogy ők azok, akik miatt a lisszaboni szerződés mind ez ideig nem léphetett életbe. Mi, magyarok dinnyék vagyunk, ami szintén sértő lehet, bár ha az ország gazdasági teljesítményét tekintjük, lehet benne valami találó, különösen, ami az ország vezetését illeti. Az angolok egyszerűen lemaradtak a műalkotásról, ők nem tartoznak „Entropához”. A műalkotás neve egyébként az entrópia és az Európa szavak egyesítéséből származtatható. Az előbbi a termodinamika második fő tételére utal, de a hétköznapi életben a rendezetlenséggel, összevisszasággal kapcsolható össze, ha az entrópia nő, akkor nő az összevisszaság, a rendezetlenség is, a spontán folyamatok növelik a rendszer entrópiáját.

Valószínűleg az alkotók Európát ilyen növekvő entrópiájú folyamatnak látják. Ezt fejezi ki a magukról alkotott kép is, Csehországot az ország körvonalai és az azon keresztülfutó szalagírás jellemzi, ahol az alkotók megjelenítik a cseh euroszeptikusok mondásainak legjavát, például a nagy cseh gondolkodó szerint: „A lisszaboni egyezmény egy, a rossz irányba tett lépés”, egy másik cseh notabilitás az uniót az KGST-vel hasonlítja össze, a harmadik a demokráciát kéri rajta számon. Bár az nem vitatható, hogy David Cerny alkotása elég sajátos, nem teljesen tér el más művészek látásmódjától. A francia elnökség hasonló műalkotása például egy hatalmas gömb volt, amelyen az országok zászlói voltak láthatók. A gömböt könnyen összefüggésbe lehetett hozni egy, az uniót jelképező, felfújt lufival. És akkor még nem beszéltünk arról, hogy az Európai Tanács épületének bejáratánál emberemlékezet óta egy vaslemezekből összehegesztett szobor áll, amely azt ábrázolja, amint Zeusz bika formájában éppen elrabolja Európát. Zeusz ártatlan, szeretnivaló fehér bika képében cserkészte be a tengerparton fürdőző föníciai királylányt, és mikor az felült a hátára, a tengerbe vetette magát, és meg sem állt vele Krétáig.

Úgy tűnik, a művészek világosabban látják Európa helyzetét, mint a politikusok. Az unió politikailag korrekt ábrázolása a bizottság által kiadott brosrákban található, ahol az unreál (a szocreál európai uniós megfelelője) szabályai szerint mosolygó gyermekek és felnőttek láthatók, amint tekintetüket a horizont fölé emelve néznek Európa boldog jövője felé.

294
2009. január 24.

Kettős mércével mérve az egészen elégő áldozat

Ezerkilencszázhetvenhárom október 5-én már világos volt, hogy az arabok támadásra készülnek Izrael ellen, ezt számos jel mutatta, mindenekelőtt az egyiptomi orosz tanácsadók és diplomaták családjainak hirtelen és tömeges hazautazása, ahogy azt az izraeli hírszerzés jelezte. Az arab támadást közvetlenül megelőző minisztertanácsi ülés legfontosabb eldöntendő kérdése az volt, hogy indítsanak-e megelőző csapást, vagy várják be a támadást. Katonai szempontból a megelőző csapás sokkal előnyösebb lett volna, hiszen Izrael, egy hetven kilométer széles ország, aligha tud mélységben védekezni. Igen, de ebben az esetben „agresszorok” lesznek és elvesztik a világot, de ami ennél fontosabb, az Amerikai Egyesült Államok támogatását. A második változatban, ha bevárják az arab támadást, Izrael ugyan nehéz katonai helyzetbe kerül, viszont akkor Izrael lesz az agresszió áldozata és segítséget kérhet Amerikától. Golda Meir, Izrael akkori miniszterelnöke az utóbbi mellett döntött – és az élet bebizonyította, hogy helyesen. Kissinger mondta, hogy nehéz lett volna támogatást elérni, ha Izrael támad elsőként (lásd Henry Kissinger és az izraeli nagykövet tárgyalásáról szóló jegyzőkönyvet).

Az alapító atyák bölcsessége azonban mára mintha a múlt ködébe veszett volna. Izrael léte pusztán katonai erővel nem tartható fenn, ahogy Golda Meir is megjegyezte, annak idején Izraelnek elég volt egy háborút elveszteni, míg az arabok számtalan háborút elveszthetnek. Pont ezért Izraelnek rendkívül nagy szüksége van a világ szimpátiájára, hiszen maga az állam is a zsidók második világháborús szenvedése miatt érzett szimpátia (és büntudat) miatt jöhetett létre, az Izrael Állam létrehozásáról szóló határozatot az ENSZ 1947. november 29-i ülésén az európai államok támogatásával fogadták el.

A holokauszt egészen elégő áldozatot jelent, a világot bejáró fénykép, amelyen egy palesztin gyermek félig elégett holttestét mutatják fel, nyilván nem tartozik a holokauszt fogalomkörébe. A polgári lakosság bombázása, mégpedig betiltott fegyverek használatával (a súlyos égési sebeket okozó fehér foszfor alkalmazásával) azonban beleérthető az emberiség ellen elkövetett bűnök tárházába. Bár igaz, amikor ezt a fogalmat a nürnbergi per előkészítése során a nemzetközi katonai törvényszékről szóló londoni egyezményben deklarálták (két nappal a Hirosimára dobott atombomba után, egy nappal a Nagaszakira dobott bomba előtt), az emberiség ellen elkövetett bűntetteket csak a tengelyhatalmakra tartották alkalmazhatónak. Drezda több tízezer, néha talán teljesen elégő áldozata (amelytől utóbb Churchill elhatárolta magát), Hirosima és Nagaszaki mintegy 220 ezerre becsült áldozata (amelyek fele biztosan teljesen elégett) nem tartozik a holokauszt, vagy az emberiség ellen elkövetett bűntettek sorába – amelyek, ugye, nem évülhetnek el. Következésképpen a németek, japánok és most már a palesztinok sem tartoznak az „emberiség” fogalomkörébe.

Izrael elérhette volna katonai célját a palesztin lakosság nagymértékű pusztítása nélkül is (ha egyáltalán szükség volt rá, ami megkérdőjelezhető), de sokkal nagyobb izraeli áldozatokkal, mert bombázás helyett háztömről háztömbre haladva kellett volna felderíteni a Hamász katonai bázisait. Ám amit emberéletben megspóroltak, elvesztették szimpátiában. Ha valaki a holokausztról beszél, esetleg visszakérdezhetnek: melyiket is tetszik rajta érteni?

295
2009. január 31.

Európai diszharmónia

Angela Merkel levelét megírta mind az Európai Bizottság elnökének, José Manuel Barrosónak, mind az unió soros elnökének, Mirek Topolának cseh miniszterelnöknek. Merkel egyrészt kifejezte kívánását, hogy az unió tagállamai nyújtsanak politikai támogatást valamennyi tervezett gázvezetéknek, így az Oroszországot és Németországot összekötő Északi Áramlatnak is, másrészt határozottan elutasította, hogy az unió a vezetékek megépítéséhez anyagi támogatást nyújtson, Merkel szerint a finanszírozást az energiakonszerneknek maguknak kell megoldaniuk. Mint ismeretes, a Európai Bizottság 5 milliárd eurót szánna az energetikai infrastruktúra fejlesztésére, ebből 3,5 milliárd jutna a tagországokat összekötő gáz- és villamosenergia-távvezetékek megépítésére. A jelenlegi elképzelések szerint az orosz, illetve a közép-ázsiai térségből három vezetéken jönne a gáz Európába: az Balti-tengeren keresztül évi 55 milliárd köbméter, a még mindig Oroszországból induló és a Fekete-tengert átszelő Déli Áramlaton 30 milliárd, míg a Törökországon keresztül érkező Nabuccón évi 31 milliárd köbméter gáz érkezne Európába. A Merkel által említett politikai támogatásra azért van szükség, mert a Balti-tengeren átmenő vezeték ellen komoly környezetvédelmi kifogások merültek fel, Marcin Libicki lengyel európai parlamenti képviselő kezdeményezésére az Európai Parlament nagy többséggel még tavaly júliusban elfogadott egy határozatot, miszerint a tervezett vezeték súlyos környezetvédelmi kérdéseket vet fel, amelyeket komolyan kell vizsgálni. Libicki szerint a tanácsnak és az Európai Parlamentnek minden lehetséges jogi eszközt igénybe kellene vennie, hogy a gázvezeték ne az eredeti léptékben valósuljon meg. A parlamenti határozatból azonban kiderül, hogy itt nem csupán, sőt talán nem is elsősorban környezetvédelmi kérdésekről van szó.

A határozat 39. pontja ugyanis azt hangsúlyozza: „Oroszország jelenlegi politikai helyzetének és geopolitikai ambícióinak fényében nagy jelentősége van annak, hogy Oroszország jó szándékot nyilvánítson az európai energiapolitika terén való együttműködésben, fontos, hogy Oroszország ratifikálja az energia charter egyezményt és a tranzit jegyzőkönyvet, mert a ratifikálás csökkenteni fogja a nézeteltéréseket olyan létesítmények tekintetében, mint az Északi Áramlat.” A vita lényege az, hogy az oroszok nem engedik, hogy belső energiahálózatokhoz nem orosz cégek hozzáférjenek, ha engednék, a Balti-tenger fenekén élő állatok sorsa keveseket érdekelne.

A lengyeleknek valójában az nem tetszik, hogy a gázvezeték nem Lengyelországon megy keresztül, mert akkor ők is olyan helyzetben lennének, mint Ukrajna, vagyis – finoman szólva – érdekérvényesítési képességük erőteljesen megnőne. A lengyel nemtetszést a legszókimondóbban Radek Sikorski honvédelmi miniszter fejtette ki még 2006-ban, amikor a balti gázvezetékéről kötött német–orosz egyezményt a Lengyelországot érdekszférákra osztó Hitler és Sztálin közötti egyezményhez (ismertebb nevén Molotov–Ribbentrop-paktum) hasonlította. Az átmenő gázvezeték stratégiai jelentőségét azonban nemcsak Ukrajna és Lengyelország akarja kihasználni érdekei jobb érvényesítésére, hanem Törökország is. A török miniszterelnök épp a múlt héten jelentette ki, hogy ha a Törökország uniós tagságáról szóló megbeszélések nem haladnak megfelelően, akkor „újragondolják” a területükön átmenő gázvezeték működési feltételeit.

Valaha a KGST-t úgy jellemezték, hogy vörös mezőben hét sovány tehén feji egymást, most lehet, hogy az unió egy olyan kék mező lesz, ahol a közösben legelészők zsarolják egymást?

296
2009. február 7.

Ír szabadságmozgalom

Vizsgálatot indít az Európai Parlament, hogy a Libertas néven most megalapított európai pártnak valóban megvan-e a szükséges számú támogatója, miután az észti parlamenti képviselő Igor Grazin és a bolgár Hristov Kouminev visszavonta aláírását (egy európai párt alapításához legalább hét országból kell európai, nemzeti vagy regionális parlamenti képviselő). Az „euroszeptikus” Libertas szóvivője szerint az említett két képviselő csak a vezető európai pártok hatalmas nyomására vonta vissza aláírását, hiszen például Igor Grazin volt az egyetlen képviselő, aki az észti parlamentben az európai alkotmány ellen szavazott. A Libertasnak 200 ezer eurója múlik azon, hogy elfogadják-e európai pártnak, ez az összeg azonban eltörpül a mellett a 75 millió euró mellett, amit a párt alapítója, az ír Declan Ganley, a 2009-es európai parlamenti választásokra szándékozik költeni. Van miből. Ganley vagyonát a jelcini Oroszországban alapozta meg, és jelenlegi cége, a Rivada Networks a Pentagon szállítója, és több száz millió dolláros megrendelés várományosa. A CNBC Európai Üzleti Magazinja szerint az ír vállalkozó hamarosan már nem milliomos, hanem milliárdos lehet, bár maga Ganley azt mondja, ez egyelőre csak óhaj csupán.

Declan Ganley, aki maga az európai együttműködés lelkes híve, és korábban minden európai egyezményt megszavazott, akkor lépett elő politikussá, amikor a lisszaboni szerződésről tartott ír népszavazáson erőteljesen támogatta az ír „nem” kampányt, ami végül is megakadályozta a lisszaboni szerződés életbeléptetését. Ganley és a Libertas programja, egy olyan európai együttműködést irányoz elő, amely nem koncentrálja tovább a hatalmat a demokratikusan nem ellenőrizhető brüsszeli bürokrácia kezébe, nem csökkenti tovább a nemzeti szuverenitást és a nemzeti kormányok hatáskörét.

E programjával és írországi sikeres „nem” kampányával azonban magára vonta az európai hatalmi struktúra haragját, mint ahogyan a másik „euroszeptikus” európai párt, az EUDemocrats is, amely felszámolására (az aláírók megfélemlítésére) hasonló kampány indult.

Az európai parlamenti életet figyelő európai polgár elgondolkodhat, hogy mi is lehet az a hatalmi érdek, amely a jobboldali Nicolas Sarkozyt, a zöld (de az 1968-as párizsi diáklázadás során vörös Daninak nevezett) Daniel Cohn Benditet és a szocialista Martin Schultzt egységbe kapcsolja az ír szabadságtörekvésekkel szemben? Cohn Bendit például a lisszaboni szerződés írországi elutasítását követően parlamenti vizsgálatot követelt, hogy vajon nem a CIA áll-e Declan Ganley tevékenysége mögött? Az Európai Unióra gyakorolt amerikai befolyási törekvés kétségtelen, ez azonban sokkal tökéletesebben működik az „atlantista” országokon (Nagy-Britannia, Csehország, Lengyelország, balti államok) keresztül, mintsem, hogy ehhez írországi kapcsolatokat kelljen igénybe venni. Ami pedig a politikai mozgalmak finanszírozását illeti, az hasonlóképpen működik a nagy pártok esetében is, azzal a különbséggel, hogy míg Ganley esetében nagyjából ismert, hogy honnan van a pénze, a nagy európai pártoknál ez sokkal inkább a háttérben marad, csak néha, egy-egy túlbuzgó újságíró jóvoltából kerül napfényre valami, amit azután a főáramlatú jobb- és baloldali pártok egyesült erővel újból szőnyeg alá söpörnek.

A jelenlegi átláthatatlan európai hatalmi struktúra az uniót mélységes válságba sodorta. Kérdés, hogy a most következő európai parlamenti választásokon, a nemzetállami szuverenitás mellett elkötelezett ír vállalkozó támogatásával, létre lehet-e egy olyan európai erőt hozni, amelyik végre a demokratikus elszámoltathatóság alapján keresi a problémák megoldását?

Kell-e alkotmány?

Miközben egyesek izgatottan arra várnak, hogy az írek második nekifutásra megszavazzák a lisszaboni egyezmény formáját magára öltött európai alkotmányt, Brüsszelben egy washingtoni eredetű intézet, a Young Professionals in Foreign Policy (fiatal külügyi szakértők) vitát szervezett arról, hogy vajon az uniónak szüksége van-e egyáltalán ilyen egyezményre. A vitatkozó felek egyike Richard Corbett, az angol munkáspárt európai parlamenti képviselője volt, aki leginkább arról nevezetes, hogy a föderális Európa meggyőződéses híveként ő volt az egyik parlamenti képviselő, aki az európai alkotmányt az Európai Parlamentnek elfogadásra benyújtotta. A másik vitatkozó Jens-Peter Bonde, az Európai Parlament 1979 óta folyamatosan újraválasztott veteránja, a jelenleg az alakuló „euroszeptikus” európai párt, a Libertas fő szervezője, aki viszont ősellensége az európai alkotmánynak és a lisszaboni egyezménynek. Mint várható volt, Corbett a lisszaboni szerződés előnyeit ecsetelte, kiemelve a döntéshozatal egyszerűsödését, a jelenlegi hathavi rotáció helyébe lépő két és fél éves mandátumú európai vezetés előnyeit. A Mr. Transparencynek (átláthatóság) is hívott Bonde viszont az uniós döntések átláthatatlanságát emlegette.

A vita végén szóhoz jutó ifjú külügyi szakértők (európai hivatalos posztok várományosai) szemmel láthatólag a föderalista nézetekhez húztak. Érdekes módon az fel sem vetődött bennük, miként lehet huszonhét ország számára közös külpolitikát kidolgozni, amikor például az iraki háború vagy az Oroszország felé megnyilvánuló politika világosan mutatja, külpolitikai tekintetben az unión belül mély szakadék húzódik az atlantista vonal (fő képviselői az Egyesült Királyság és Lengyelország) és a „tengelyhatalmak”, vagyis Németország és Franciaország nézetei között.

A másik hiányossága a föderalista koncepciónak, hogy a döntéseket Brüsszelben, illetve Frankfurtban (Európai Központi Bank) hozzák, ám a felelősség az eszköztelen nemzetállami vezetőire hárul. Egy föderalista államban a jövedelmek legalább 15-20 százalékát központosítják. Ez még nemzetállami szinten is problémákat, vitákat vet fel, de hogyan lehetne mindezt európai szinten megvalósítani?

Minderre jó példa a jelenlegi gazdasági válsággal kapcsolatos vita. A válság nyilvánvalóan az unió gazdaságpolitikája miatt alakult ki (egy kontinens gazdasági válságáért nem lehet a világgazdaságot felelőssé tenni), tehát elvben a bizottság, az unió kormánya a felelős. De ki és hogyan tudná őket felelősségre vonni? Eddig csupán egy európai kormány, a Santer-bizottság bukott meg, az is azért, mert az egyik biztos (Edith Cresson) uniós pénzből fizette a fogorvosát.

Az elmondott néhány példa is mutatja, hogy az uniós szerződések olyan konstrukciót hoztak létre, amely hosszú távon nem működőképes. Már csak egy jóváhagyó referendum kell a lisszaboni szerződés létrejöttéhez, de mint tudjuk, a szocializmus is akkor bukott meg, amikor már csak az utolsó téglá hiányzott felépítéséhez. Kérdés, nem lenne-e célszerű – az összeomlást megelőzendő – az együttműködési rendszer már világosan látszó problémáit nyíltan megvitatni és egy nemcsak elvben, hanem a valóságban is működőképes konstrukciót létrehozni?

298

2009. február 21.

Ellenzék nélkül

Václav Klaus, a soros uniós elnökséget adó Cseh Köztársaság elnöke és így ebben a minőségében az Európai Unió soros elnöke beszédet mondott az Európai Parlamentben, az ott lévők többségének nem nagy örömére. A szabadpiaci elveket hirdető, de egyben a nemzeti szuverenitás megőrzéséért is síkraszálló cseh elnök ugyanis erősen bírálta az unió jelenlegi és még inkább a lisszaboni szerződés esetleges életbelépésével kialakuló politikai szerkezetét: „Az Európai Unió jelenlegi döntéshozási mechanizmusa különbözik a klasszikus demokráciáékétól, amelyeket a történelem már igazolt. Egy normális parlamenti rendszerben a képviselők egy része támogatja a kormányt, egy másik része pedig az ellenzékét. Az Európai Parlamentben ez az intézmény hiányzik. Itt csak egy alternatíva létezhet, és azok, akik másképp gondolkodnak, az európai integráció ellenségeként vannak megbélyegezve. Nem is olyan régen Európának az a fele, ahol mi vagyunk, olyan politikai rendszerben élt, amely nem engedte meg az alternatív gondolkodást, és ennek megfelelően a parlamenti ellenzékét sem. E tapasztalatok alapján tanultuk meg a keserű leckét, hogy ellenzék nélkül nincs szabadság. Ezért kell, hogy létezzenek politikai alternatívák.”

A cseh elnök ezután kifejtette, hogy az Európai Unió döntéseit nem egy demokratikusan megválasztott testület, hanem egy kiválogatás révén létrehozott bürokratikus gépezet irányítja, amelyet a polgárok nem tudnak ellenőrizni, és e helyzetet a lisszaboni egyezmény még csak tovább rontaná. Mivel nincs európai nemzet, ezt a demokratikus deficitnek is nevezett problémát nem lehet megoldani az Európai Parlament szerepének erősítésével, sőt az tovább növelné az egyes országok polgárai és az unió intézményei közötti távolságot. Az európai nemzetállamok valamiféle új multikulturális és multinacionális közegben való feloldása nem megoldás, és az effajta törekvések a múltban mindig is kudarcra voltak ítélve, mert nem felelnek meg a történelmi fejlődésnek.

Na, ez már sok volt az európai honatyáknak, és dühös „fogd be a szád” kiáltások mellett számosan (leginkább a szocialisták közül) kivonultak a teremből. Maga Hans-Gert Pöttering, az effajta ellenzéki beszédekhez nem szokott Európai Parlament elnöke is idegesen hallgatta Klaus fejtegetését, végül válaszában arra hivatkozott, hogy Klaus csak azért beszélhetett itt ilyen módon, mert mi egy „európai demokráciában” élünk, ahol mindenki kifejtheti a véleményét. A „múlt parlamentjében” (értsd a kommunizmusban) Klaus nem mondhatta volna el ezt a beszédet. Ez igaz, de azt a parlamenti elnök nem tette hozzá, hogy a szabad véleménykifejtésért (ha az nem egyezik a főiránnyal) az Európai Parlamentben is általában kirekesztés, lefasisztázás, a renitens frakció felszámolására irányuló intézkedés jár, mint ahogy az ír nem szavazatot támogató Independence and Democracy (Függetlenség és Demokrácia) parlamenti csoport esetében is történt.

Daniel Cohn-Bendit, a valamikori francia diáklázadás Vörös Daniként tisztelt fővezére, jelenleg a zöldfrakció társelnöke, azt javasolta, hogy Klaust beszédéért mint az „év provokatőrét” tüntessék ki egy speciális „karneváldíjjal”, hiszen amit mondott, az egy kész cirkusz (karnevál) volt.

A parlamenti beszédet követő sajtótájékoztatón Klaus óvott attól, hogy az Európai Unió fejlődése egy orwelli fordulatot vegyen. Mindenesetre ő megtette, amit Európa nemzetei megkívánhattak tőle, szólt, és így megmentette lelkiismeretét.

Az igazság órája

A nagy nyugati lapok, közöttük különösen a Financial Times és a The Economist tele vannak a gazdasági válságról, ezen belül a kelet-európai országok gazdasági válságáról szóló hírekkel. Mindegyik elbocsátások, romló vállalati mutatók, lefelé tendáló tőzszeindexek és ébredező protekcionizmus.

Robert Zoellick, a Világbank elnöke a Financial Timesban arra figyelmeztet: „Itt az ideje, hogy Európa összetartsa, hogy az elmúlt húsz év eredményeit ne mossa el a gazdasági krízis, amely gyors ütemben fordulhat át társadalmi krízissé.” Becslések szerint a kelet-európai országoknak mintegy 200 milliárd dolláros pénzügyi támogatásra lenne szükségük, hogy adósságaikat folyamatosan finanszírozni tudják.

Ám a jelenlegi válságot taglalva az említett lapok elfelejtik megemlíteni, hogy pontosan ők voltak azok, akik a jelenlegi helyzethez vezető politikát, a pénz- és tőkepiacok teljes liberalizálását, az euró megalapozatlan bevezetését, a volt szocialista országok gazdaságainak teljes liberalizálását a legerőteljesebben szorgalmazták és félresöpörtek mindenfajta tiltakozást.

Kelet-Európának ma az a problémája, hogy a nagy multinacionális cégek lerombolták a helyi gazdaságot, ezek az országok elvesztették hazai és külföldi piacaik jó részét. Magyarország például 1990 és 2003 között (amíg ezt statisztikailag követni lehetett) évi nyolcmilliárd eurónyi hazai és külföldi piacot veszített el. Ebben időben kapta a legtöbb elismerést, mind a Financial Timestól, mind a The Economisttól, e lapok abban az időben csak úgy harsogtak az ország bátor gazdasági lépéseinek dicséretétől. A helyzet hasonló a többi volt szocialista országban is, amelyek híven követték a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap irányelveit. Most ezek az országok vannak a legnagyobb bajban, mert a bejött „működő tőke” működik és kiviszi a jövedelmeket, Magyarországról jelenleg éppen évi nyolcmilliárd eurót. A balti államok fizetésimérleg-hiánya az utóbbi években átlagosan eléri a GDP húsz százalékát. Ezek az országok hiába kapnak pénzügyi segélyeket, e segélyek csak azt a célt szolgálják, hogy a korábban felvett hiteleket, illetve a multinacionális vállalatok által kivitt jövedelmeket finanszírozni tudják. Érdemes megemlíteni, hogy a volt NDK vállalatait és piacait tekintve ugyanígy járt, de az újraegyesítés óta évi százmilliárd euró támogatást kap az ország nyugati felétől. Mindebből következik, hogy hiába akarják akár 200 milliárd dollárral is megoldani a kelet-európai országok válságát, a helyi gazdaság lerombolása által teremtett űrt ez nem tudja pótolni, a válság néhány év után újból ki fog újulni.

Nyugat-Európa sem lesz mentes a válságtól. Az euróövezetben hatalmas feszültségek alakultak ki, mint ahogy azt Milton Friedman még az euró bevezetése előtt megmondta. Olaszország, Spanyolország és Görögország fizetési mérlege gyors ütemben romlik, és az egyensúly helyreállítása érdekében nem tudják leértékelni valutájukat, mert az euró bevezetésével feladták önálló pénzügyi politikájukat.

Az Európa keleti és nyugati felét egyaránt sújtó válság nem átmeneti jelenség, hanem a korábbi felelőtlen liberalizáció és dereguláció következtében kialakult mély strukturális válság, amelynek tartós jelenlétére kell berendezkednünk.

300
2009. március 7.

Obama irányt vált

Az Egyesült Államoknak megvan az a mérhetetlen előnye az Európai Unióval szemben, hogy gazdaság- és külpolitikáját egyetlen elnökválasztással jelentősen megváltoztathatja, míg az Európai Unió cselekvőképességét az egyezmények korlátozzák. Balga módon az unió gyakorlatilag az alkotmány rangjára emelte azokat a gazdaságpolitikai elveket – a neoliberálismust –, amelyeket még a hetvenes években Amerikából importált, és amelyeken most az új amerikai adminisztráció könnyű szívvel túladott.

Európában eddig egyedül Berlusconi és Sarkozy mert bátran szembemenni a gazdasági realitásoktól messze elszakadt uniós szabályokkal. Ugyanakkor ezek kivételeknek számítanak, a bizottság pedig kénytelen ragaszkodni az unió korábbi helyzetében – még 15, többségében fejlett ipari országra – kialakított „szabadpiaci” elveihez. Ám ezekkel az elvekkel a konkrétan jelentkező gazdasági problémákat, például a fizetési mérleg romlását az euróövezet dél-európai államaiban, vagy az új tagállamok többségének rohamos eladósodását nem lehet kezelni. A szabályok megváltoztatása, egy, a gazdasági realitásokból kiinduló uniós rekonstrukciós terv elfogadása meg nem lehetséges, hiszen 27 ország egyetértését kellene hozzá elérni, ami gyakorlatilag megvalósíthatatlan.

A helyzet tulajdonképpen az, hogy a szabályokat egy brüsszeli, senkinek nem felelős „kormány” hozza, jórészt a multinacionális cégeket képviselő lobbik nyomására, míg a következményekért a nemzetállami politikusok felelnek, akik gyakorlatilag nem rendelkeznek elegendő eszközökkel a helyi problémák megoldásához. Ez a helyzet előrevetíti mind az euróövezet, mind az unió szétesését, vagy legalábbis a jelenlegi együttműködési formák lényeges lazítását, a döntéskörök nemzetállami keretek közé való visszahelyezését. Ennek alternatívája egy Európai Egyesült Államok lenne, amit azonban aligha lehet megvalósítani akkor, amikor a térségben harminc különböző nyelvet beszélnek, és nincs meg az a szolidaritás sem, amely egy föderatív állam létrehozásához kellene.

Ahogy az unió gazdaságpolitikája teljesen rugalmatlan, hasonlóképpen igen nehézkes a külpolitikája. Legalább két fő irány, az „atlantista”, oroszellenes államok csoportja (Nagy-Britannia, Lengyelország, balti államok) és a „kontinentális” államok csoportja (Franciaország, Németország, Olaszország) különíthető el. Most, hogy Washingtonban Barack Obama elnökké választásával jelentősen megváltoztak a külpolitikai hangsúlyok, az unióban nagyobb befolyást szerezhet az Oroszországgal mindig is együttműködést hirdető „kontinentális” csoport, legalább is erre utalnak Hillary Clinton brüsszeli tárgyalásai. Az amerikai külügyminiszter kezdeményezte, hogy a NATO újítsa fel tárgyalásait Oroszországgal, amelyet az orosz–grúz háború következményeként szakítottak meg. Bár a kapcsolatok újraélesztését Litvánia ellenezte, a NATO-országok nagy többsége támogatta, mert szerintük Oroszország nélkül az afganisztáni és a közel-keleti problémák nem megoldhatók.

Amerika és az EU külpolitikájának változékonysága a kis tagállamok számára elsősorban azzal a tanulsággal járhat, hogy nemzeti érdekeiket követve a túl éles fordulatokból lehetőleg maradjanak ki.

301
2009. március 16.

Hátravan a feketeleves

A Nemzetközi Valutaalap előrejelzése szerint a világgazdaság növekedése ez évben negatív lesz, ami a legrosszabb eredmény a mi életünkben – mondta Dominique Strauss-Kahn, a Nemzetközi Valutaalap ügyvezető elnöke egy politikusoknak és pénzügyi vezetőknek tartott előadáson Dar es-Salaamban. Ma már széles körű az egyetértés abban, hogy a gazdasági válság sokkal mélyebb és hosszabb lesz, mint azt akárcsak néhány hónappal ezelőtt várták. Ma már a legnagyobb gazdaságok „hivatalosan” is recesszióban vannak.

Ha a válság komolyan érinti a fejlett országokat, akkor az még súlyosabb a fejlődő országokban és az úgynevezett feltörekvő piacokon, aminek a közép- és kelet-európai országok is számítanak. Valóban, a nemrég még szárnyaló balti államok kétszámjegyű visszaeséssel néznek szembe, miközben Magyarországnak és Lettországnak a Nemzetközi Valutaalaphoz kellett fordulnia segítségért. A visszaesés erősen tükröződik a térség valutáinak gyengülésében. Az elmúlt nyár óta a lengyel zlotyi 48, a magyar forint harminc és a cseh korona húsz százalékot veszített értékéből. Lengyelországban a lakosság külföldi valutában lévő adóssága három év alatt megháromszorozódott és elérte a GDP tizenkét százalékát. Hasonló a helyzet Magyarországon is.

Bár a magyar miniszterelnök javaslatát egy, a térséget segítő speciális alap létrehozásáról az unió vezetői főleg Angela Merkel hatására elutasították, nem kétséges, hogy az uniónak fennállása óta a legnagyobb kihívással kell szembenéznie: vajon működik-e az unió belüli szolidaritás, vagy az unió csak „kedvező időjárásra szól”, ahogy Stefan Kornelius, a Süddeutsche Zeitung szerkesztője felvetette.

Egy látszólagos kiút lenne az eurózónába való bemenekülés. Ez valóban megszüntetné a valutaárfolyamok összeomlásának veszélyét, de a gazdasági problémák és különösen a fizetőképzetlenségnek való kitettség ugyanúgy megmaradna. Erre bizonyító erejű példa, hogy az eurózóna tagországai épp most néznek szembe azzal a nehézséggel, hogy meg tudják-e oldani a nemrég még az egekig magasztalt Írország, továbbá Spanyolország, Olaszország és Görögország rohamosan romló fizetési mérlegének problémáját, hogy elkerüljék ezen országok eurózónából való kilépését. A világgazdasági és ezen belül a kelet-közép-európai országok válságával foglalkozó számtalan elemzés azonban mind elmulasztja, hogy a válság valódi okaira rámutasson. Jelesen arra, hogy a globalizált és deregulált világgazdaság olyan instabilitásokat hordoz magában, amelyek törvényszerűen vezetnek a jelenlegi válsághoz. Civil szervezetek, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap éves közgyűlésekor szervezett tüntetések során, már több mint egy évtizede figyelmeztettek erre, de a nevezett pénzügyi szervezetek politikájának kritikájából a világsajtó csak a bevert üvegű kirakatokat mutatta meg.

A jelenlegi egyre mélyülő válság azonban egy dologra mindenképpen jó. Ha a közép- és kelet-európai országok vezetőinek lenne annyi tudása és bátorsága, most kellene előrukkolni azzal, hogy ezen országok gazdasági problémái elsősorban arra vezethetők vissza, hogy piacaik megnyitására kényszerítették őket, és az ily módon védtelenné tett gazdaságukat lerombolták. A hasonlóan járt valamikori NDK most évi százmilliárd euró támogatást kap Németország nyugati felétől, míg a közép-európai térségből – az Eurostat szerint – évi 40 milliárd eurót vonnak ki.

302
2009. március 23.

Topolánék: Bízunk a szabad piacban

Az európai kormányfők legutóbbi tanácskozásának a legfőbb eredménye egy ötmilliárdos gazdaság-élénkítő csomag a tavalyról megmaradt pénzekből, amelyből Németország jelentős összeget kap széles sávú telekommunikációs rendszerek fejlesztésére. Ez volt az ára annak, hogy Angela Merkel elállt korábbi követelésétől, attól, hogy a pénzmaradékot a befizetők kapják vissza. A csúcson döntöttek arról, hogy az eurózónán kívüli tagországok számára a készenléti hitelek plafonját 50 milliárd dollárra emelik. Ebből Magyarország és Lettország összesen tízmilliárdot már felhasznált, Románia meg épp mostanában jelentette be igényét egy húszmilliárdos csomagra. Ily módon a többi országnak ugyancsak igyekeznie kell, hogy a fizetésimérleg-problémákat elkerülje, mert kezelésükre már csak húszmilliárd áll rendelkezésre.

Az unió soros elnökét adó cseh miniszterelnök, Mirek Topolánék a sajtótájékoztatót megnyitó beszédében hangsúlyozta: hisz a szabad piacban, és újból megerősítette az unió összes, a maastrichti egyezményben lefektetett neoliberais nézeteket tükröző gazdaságpolitikai elvét. A jóváhagyott ötmilliárdos csomag persze aligha tekinthető gazdaságélénkítőnek, hiszen az unió GDP-jének mindössze négy tízezrelékét teszi ki, amitől különösebb élénkülést botország lenne várni, ám a Deutsche Telekomnak a rá- eső rész még meglehetősen jól jöhet.

Topolánékkal ellentétben a Goldman Sachs nemigen bíz a szabadpiac gyógyító erejében, mert 1000 milliárdos csomagot javasol, ami már az uniós GDP nyolc százalékát tenné ki, és valóban alkalmas lenne az európai gazdaság élénkítésére.

Az is kétséges, hogy mit lehet elérni a tizenegy nem euróövezeti tagállamnak beígért ötvenmilliárddal, melyből harmincnak már van gazdája. A jelzett térségből ugyanis – az Eurostat fizetésimérleg-adatai szerint – évente negyvenmilliárd eurót vonnak ki jövedelem címén, az említett összeg tehát legfeljebb egy-másfél évnnyi fizetésimérleg-hiányt fedezhet. De még ha egy-egy heveny krízis e pénzzel elkerülhető is lenne, ez az uniót jellemző alapvető gazdaság szerkezeti problémákon aligha változtatna. E problémák ugyanis abból fakadnak, hogy a Topolánék által dicsért szabadpiaci elvek jegyében össze nem illő országokat akarnak egybeforrasztani. Az új tagállamok felvételét szabályzó úgynevezett koppenhágai kritériumok egyike például az volt, hogy a leendő új tagállamnak versenyképesnek kell lennie az unió piacán. Mindenki tudta, hogy a keleti régió nem versenyképes, mégis felvették ezeket az országokat. Miért? Mert a nyugatnak kellett a piacok, a közép európai vezetők pedig majd meghaltak az igyekezettől, hogy „ott” legyenek, hogy ne tekintsék őket „másodrangú” európaiaknak. A gazdasági realitások keveset számítottak. Ezért van az, hogy az unió semmit sem tud kezdeni a keleti régió fizetésimérleg-problémáival, amelyek ténylegesen nem ezen országok „túlköltekezéséből” származnak, mint azt a bizottság sugallja, hanem abból, hogy a piacok liberalizációja miatt ezekben az országokban a hazai ipar és szolgáltatások teljesítménye erősen visszaesett, helyüket a külföldi multinacionális cégek vették át, amelyek profitjukat kiviszik az egyes országokból. A jelenleg megajánlott ötvenmilliárdot akár négyszeresére is lehetne emelni, mint ahogy a magyar miniszterelnök javasolta, a fizetésimérleg-problémák megmaradnának, hiszen az új hitelek után is kell kamatokat és persze a részleteket fizetni, ami változatlanul rontja a fizetési mérleget – a szabadpiaci kör tehát bezárult.

303
2009. március 30.

Lesz-e lex Le Pen?

Martin Schultz, az Európai Parlament szocialista csoportjának vezetője, karöltve Daniel Cohn-Bendittel, a zöldcsoport vezetőjével, kezdeményezte, hogy változtassák meg a parlament házszabályát, miszerint az új parlament első ülését a rangidős honatya elnökölné. A kérdés azért merült fel, mert a július 14-én összeülő új Európai Parlament rangidős tagja nagy valószínűséggel a francia Nemzeti Front holokauszttagadó elnöke, Jean-Marie Le Pen lenne. „Az a véleményem, hogy egy holokauszttagadó nem lehet egy nemzetközi összejövétel elnöke pusztán a kora miatt, remélem intézkedések történnek annak elkerülése érdekében, hogy a parlament megnyitó ülésén Le Pen elnököljön. A legjobb megoldás az lenne, ha a franciák nem is szavaznának rá” – mondta az európai szocialisták vezetője. Ez utóbbira azonban nemigen lehet számítani, hiszen Le Pen 2002-ben, a francia elnökválasztás első fordulójában második helyezést ért el, és 2007-ben is a negyedik helyen végzett. Francia hívei európai parlamenti képviselőjüknek 1987-től egyfolytában megválasztják, és mandátumát ez alkalommal is minden bizonnyal megszerzi.

Le Pen holokauszttagadása bizonyított tény. Már legalább hatszor elítélték valamilyen mondataért, első alkalommal azért, mert 1987-ben kijelentette, hogy „Nem mondom azt, hogy a gázkamrák nem léteztek. Én magam nem láttam azokat. Nem különösebben tanulmányoztam a kérdést. De azt hiszem, ez a második világháborúnak csak egy részletkérdése volt.” Ez a mondat 1,2 millió frankjába (mai pénzben mintegy 200 ezer eurójába) került. Az 1990-es a francia Gayssot-törvény alapján emeltek vádat ellene, amely törvény egyike Európa holokauszttagadást büntető törvényeinek.

A Le Pen nézeteit a múltban és jelenleg is határozottan elítélő és a liberális csoportot (a harmadik legnagyobb csoport az európai parlamentben) vezető Graham Watson azonban nem lát okot a parlamenti törvények megváltoztatására. „Nincs ok arra, hogy Le Pent másoktól eltérően kezeljük, még ha utáljuk is a politikáját” – mondta a liberális politikus. A Guardian újságírójának faggatására még azt is hozzátette, hogy nagyon egyszerű, hogy a 81 éves Le Pentől elvegyék a korelnökséget: indítsanak mások egy még öregebb jelöltet.

Watson liberális kiállása azonban nemigen fogja megállítani a Martin Schultz és Daniel Cohn-Bendit által vezetett parlamenti antifasiszta koalíciót, amely minden bizonnyal nagy nyomást fog mindenkire gyakorolni a házszabály módosítása érdekében.

Ez a vita egyben arra is rámutat, hogy a különböző európai dokumentumokban sokszor hangoztatott „szólásszabadság” vagy „demokrácia” csak addig tart, amíg az nem ütközik valamilyen érdekekbe. Ez az a jelenség, amelyre a szókimondásáról ismert cseh elnök, Václav Klaus is utalt, amikor azt mondta, hogy az EU egyre inkább emlékezteti a szovjet blokkra.

304
2009. április 6.

„New Deal” nélkül zárult a G20-csúcstalálkozó

Az 1929–33-as gazdasági válságból kivezető gazdaságpolitikát „New Dealnek”, új egyezménynek nevezték el. Ez a Roosevelt nevéhez kapcsolódó gazdaságpolitika húzta ki Amerikát abból a mély válságból, amelybe az első világháború utáni liberális szabadpiaci elvek és az ennek nyomán keletkezett mintegy hét évig tartó spekulációs időszak taszította az országot és ezzel együtt a világgazdaságot. A New Deal a szabadpiaci elvekkel szemben erőteljes állami beavatkozásra épülő gazdaságpolitikai elveket valósított meg. E felfogás, szakszóval közgazdasági paradigma negyven évig volt érvényben, soha korábban nem látott fejlődést és prosperitást hozva Amerikának és Európának. Ekkor alakult ki az Európa keleti fele által csodált európai szociális modell, amely a keleten nem ismert áru- és szolgáltatásbőség mellett szociális biztonságot nyújtott a fejlett ipari államok polgárainak.

A politikai erőviszonyok változása (szakszervezetek meggyengülése) miatt azonban azon erőknek, amelyek mindig is ellenezték az állam jelenlétét és a jóléti államot, sikerült fordulatot elérni és visszatérni a régi, „Old Dealhez”, a szabadpiaci elveket szabadjára engedve, sőt „pénzügyi innovációként” ünnepeelve az egyre eszméletlenebb mértéket öltő spekulációt. A vége az lett, mint minden hasonló spekulációnak a XVII. századi tulipánhagyma-őrület óta: az összeomlás.

Most, mint korábbi hasonló esetekben a világ vezetői, akik G20-aknak nevezik magukat, összeültek, hogy „megmentsék” a világot a további katasztrófától. Csakhogy, míg az 1929–33-as válságot egy valódi fordulat követte, most minden maradt a régiben, nincs „New Deal”, nincs új egyezés, nincs új koncepció. Barack Obama amerikai elnök kijelentette, hisz a szabad piacokban, csak egy kicsit szabályozni kell őket, na meg belepumpálni a világgazdaságba ezermilliárd dollárt, ami nem több, mint Amerika éves külkereskedelmi hiánya, és a világgazdaság egésze szempontjából csak szépségtapasznak tekinthető. Semmit sem fog megoldani a világgazdaságot jellemző alapvető problémákból, a nagymértékű egyensúlytalanságból, instabilitásból, széles társadalmi rétegek, térségek elszegényedéséből. Lehet, hogy lényeges fordulatot, „New Dealt” csak akkor lehet elérni, ha az eddig folytatott politika vesztesei végre összefognak és változtatnak sorsukon.

Hol a program – hol a demokrácia?

Az Európai Unió huszonhét országában június 4. és 7. között zajlik majd le az európai parlamenti képviselők megválasztása. Az unió vezetése jelentős erőfeszítéseket tesz a választásokon való minél magasabb arányú részvételért.

Ez érthető is, mert az első, 1979-ben megtartott választások óta a részvételi arány drasztikusan csökkent. Első alkalommal még a választásra jogosultak 63 százaléka ment el szavazni, az utolsó, 2004-es választásokon már csak 45 százalék. Különösen a franciák, a németek és a hollandok körében csappant meg a részvételi arány, de még mindig sokkal magasabb, mint az új tagállamok némelyikében, ahol a szavazók mindössze legfeljebb egyötöde vett részt 2004-ben uniós képviselők megválasztásán (Lengyelország, Szlovákia).

Most szerte Európában a helyi választók számára felfoghatatlan uniós plakátok jelennek meg a minél magasabb arányú részvételre biztatva. Például a Budapest forgalmasabb terein is feltűnő uniós plakát felteszi a kérdést, hogy „Biztonságból is megárt a sok?“, vagy hogy „Mennyire legyenek nyitottak határaink?“. E kérdéseket azonban a választó maga nem döntheti el, hiszen nem programokra, hanem uniós pártlistákra fog szavazni, amelyekre aszerint kerültek fel a nevek, hogy ki hogyan állt a listát összeállító pártvezetéssel, vagy éppen kitől akarnak megszabadulni otthon. Az EurActiv.com uniós ügyekre szakosodott brit hírportálnak nyilatkozó Sebastian Kurpas, a brüsszeli European Policy Centre kutatója szerint valaki nagyon keményen dolgozhat az Európai Parlamentben, de ez nem sokat számít a listára való felkerülésnél, végül is a parlamenti munkánál „sokkal fontosabb jó viszonyban lenni a pártvezetéssel, amely a listát felállítja” – így a Brüsszelben már komoly gyakorlati tapasztalatokra szert tett kutató.

Míg az Európai Parlament három legnagyobb pártcsoportja, a kereszténydemokraták, a szocialisták és a liberálisok koncepciója között (a retorikától eltekintve) alig van különbség, mindegyik liberális, és támogatja mind az unió neoliberais politikáját, mind a hatalom felelősség nélküli Brüsszelbe való koncentrációját (például az ezt tartalmazó lisszaboni szerződést), addig az uniónak két komoly kritikusa van, az úgynevezett euroskeptikusok és a föderalisták.

Az előbbiek meg akarják akadályozni az unió további hatalomkoncentrációját, az utóbbiak pedig egyetértenek ugyan a hatalomkoncentrációval, de ezt demokratikus formában képzeli el. A fiatal föderalisták például arra hívják fel a figyelmet, hogy miközben az unió vezető szervei az alacsony részvételi arány ellen küzdve olyan üzeneteket küldenek a szavazóknak, hogy „Ez az ön választása”, valójában nincs mi között választani. A választáshoz ugyanis alternatívák és azokon egy egységes európai vita kellene. Manuel Barroso megújuló mandátuma ezzel szemben a vezető európai politikusokkal már előre „le van vajazva”.

Ugyanakkor az Európai Parlament nagy pártjai a frakcióalakítás feltételeinek szigorításával a kisebbségi csoportokat alkotó valódi ellenzéket ki akarják zárni a parlamenti vitákból. Az ellenzék nélküli parlament azonban itt, az unió keleti felében elég ismerős: szavazz a Hazafias Népfront jelöltjeire!

306
2009. április 20.

A lengyel föderalizmus

Az Európai Parlament két fő épületét – az Altiero Spinelliről és a Paul Henry Spaakról elnevezettet – összekötő híd, mindig is kiállítások színteréül szolgált, s az elmúlt héten a lengyel föderalizmusról szólónak adott otthont. A kiállítást a lengyel Sejm könyvtárának európai ügyekkel foglalkozó dokumentációs központja szervezte, és fő témája a lengyel–litván nemzetközösség és általában a föderatív gondolkodás, amely végigkísérte a lengyel történelmet, mindig valamilyen formában összekapcsolódva a lengyel függetlenségi törekvésekkel.

A lengyel–litván államközösség Nagy Lajos magyar király leánya, Jadwiga idejéig nyúlik vissza. A rövid ideig fennálló magyar–lengyel perszonáluniót követően 1384-ben a lengyelek az akkor tizenegy éves leányt fogadták el királynőjüknek, aki azután egy évvel később egyezséget és házasságot kötött Jogaila litván nagyherceggel, amivel kezdetét vette a lengyel–litván unió és a Jagelló-dinasztia csaknem kétszáz éve. Az unió a két nemzetet erősítette a német teuton lovagrend és a moszkvai nagyhercegség terjeszkedésével szemben, de az erős dinasztia a lengyel kultúra aranykorát is magával hozta.

A terjeszkedő moszkvai nagyhercegség tette szükségessé a lengyel–litván kapcsolatok új, immár föderatív alapokra helyezését, ami az 1569-es lublini egyezményrel történt meg. Lublinban a „szabadok a szabadokkal, az egyenlők az egyenlőkkel” kötöttek egyezséget, ami egyben az európai parlamenti kiállítás fő szlogenjévé is vált. A lublini egyezményrel létrehozott állam Lengyelországra, Litvániára és Nyugat-Ukrajnára terjedt ki. Az államszövetség csaknem kétszáz éven keresztül állt fenn, míg végül a belső ellentétek és a terjeszkedő Habsburg és orosz birodalom aláásták az államszövetség erejét, amelyet azután három gyorsan egymást követő időpontban (1772, 1793 és 1795) felosztottak egymás között. Ezzel a lengyel állam elvesztette önállóságát, amelynek visszaszerzését a lengyel értelmiség mindenekelőtt egy föderatív európai struktúrában látta.

E gondolat végigkísérte az egész XIX. századi lengyel gondolkodást és folytatódott a XX. században is, amikor az első világháborút követően a lengyel államiságot helyreállították. Voltak tervek lengyel–cseh-szlovák föderációra, de lengyel–litván–belorusz–ukrán föderációra is. Ezekből azonban részben belső ellentétek (például Litvániával való határvita) és a Vörös Hadsereg előrenyomulása miatt semmi sem lett.

A kiállítás azonban több mint egy történelmi visszaemlékezés, vagy tisztelgés az Európai Uniót létrehozó föderatív gondolkodás előtt, amelyben a lengyel értelmiség is tevékenyen részt vett. A kiállításnak a jövőre vonatkozó üzenete is van. Ahogy az unió terjeszkedik, egyre differenciáltabb érdekek kerülnek be az unióba és ezen belül keresik a lengyelek a saját érdeküket, államiságukat leginkább védő struktúrákat. E kiállítás teszi érthetővé, hogy eltérően a francia–német tengelytől a lengyelek miért erősen oroszellenesek, atlantisták, és miért szorgalmazzák úgy Ukrajna EU-tagságát. Az Európai Unió ugyanis jelenlegi formájában hosszú távon nem tartható fenn, meg fog erősödni a regionalizmus, amelynek egyik pólusa a lengyel–litván–ukrán együttműködés lehet.

Mindez Magyarország számára is feladja a leckét, milyen regionális együttműködés tagja akarunk lenni hosszabb távon? Ne rendezzünk mi is egy kiállítást az osztrákokkal és a horvátokkal közösen az Osztrák–Magyar Monarchia történelmi eredményeinek bemutatására?

307
2009. április 27.

Helyi pénz a túlélés záloga?

Miközben a német és francia munkások együttesen tüntettek az ellen, hogy a Continental gépkocsiabroncs-gyártó vállalat bezárja a Hannoverben és a Párizs melletti kisvárosban Clairoux-ban működő üzemait, a France 2 televízió egy riportban mutatta be, hogy egy kistelepülés munkanélküli, illetve nyugdíjas lakói hogyan akarják túlélni a gazdasági visszaesés okozta nyomorúságot. A kevés pénzből, amivel rendelkeznek, kifizetik a számlákat, és megveszik a legszükségesebb termékeket, ezenkívül egy társulást hoztak létre, amelyben kölcsönösen, mindenki a saját szaktudásával segíti a másikat, amit azután az elvégzett munkaidő alapján számolnak el egymással.

Az ötlet nem új, gazdasági válságok, háborúk idején, vagy amikor egy ország gazdasága szétzúlik, a lakosság számára ez a fajta együttműködés teszi elviselhetővé az életet. Ezen együttműködés, amelynek ismert magyar formája a kaláka, kiterjesztettebb változata a helyi pénz. A helyi pénz esetében már nem kell személyesen ismerni azt, akivel valaki „munkát cserél”, mindenki az elvégzett tevékenységért helyi pénzt kap, és azzal vásárolhat másoktól. Ez a helyi pénzrendszer számos fejlett országban, például az Egyesült Államokban, Kanadában, Franciaországban, Svájcban is működőképes, mert elfoglaltságot és jövedelmet biztosít az abban részt vevőknek. A helyi pénz sikerének klasszikus példája az ausztriai Tirol területén található Wörgl nevű kisváros, ahol 1932-ben a munkanélküliség elérte a harminc százalékot, a város teljesen el volt adósodva, adóbevételei szinte a nullára csökkentek. Ekkor a város polgármestere Silvio Gesell német közgazdásznak (1862–1930) a természetes gazdasági rendre vonatkozó elméletét alkalmazva helyi pénzt bocsátott ki, amellyel a helyben termelt árukat lehetett megvásárolni, és a helyi adók fizetésére is fel lehetett használni. A helyi pénz fellendítette a helyi gazdaságot, és a korábbi hatalmas munkanélküliség egy év alatt megszűnt. A hasonló okok miatt 1934-ben, Zürichben alakult Wirtschaftsring-Genossenschaft (WIR – gazdasági gyűrű szövetség) által létrehozott pénzhelyettesítő még ma is forgalomban van. A bank székhelye jelenleg Bazel, és hét svájci városban van fiókja.

A helyi pénz a helyi lakosság védekezése az általa nem befolyásolható külső körülmények ellen. A jelenlegi úgynevezett globalizáció, vagyis a tőkés társaságoknak a nemzetállamok fölé kerekedése olyan gazdasági rendszert akar létrehozni, amelyben a helyi közösségek, de a nemzetállamok is a globális tőke érdekeit szolgálják ki. Ez a rendszer eredendően instabil, mert a hirtelen tőke-mozgásokhoz az egyes országok társadalmi nem tudnak alkalmazkodni. Például egy meghatározott termelési kultúra munkaerőigényének kiképzése hosszú éveket vehet igénybe, miközben a multinacionális vállalat termelését márholnapra más országba helyezheti át. Ugyanakkor a rendszer hosszú távon működésképtelen, mert arra épül, hogy alacsony bérű országban termeljen, és magas bérű országban, az ottani béreknek megfelelő árszínvonalon adjon el, zsebre vágva a bérkülönbözetből adódó extranyereséget. Ez a globalizációnak nevezett folyamat hajtóereje. A gazdaság azonban egy körforgás: ami a termelési oldalon bérköltség, az az értékesítési oldalon vásárlóerő. A multinacionális vállalatok úgy akarnak extranyereségre szert tenni (mert a tőkemozgások liberalizálásával ezt megengedték nekik), hogy közben nem teremtenek vásárlóerőt. Ez azonban pilótajáték: akik először lépnek erre az útra, azok természetesen jól járnak, ám minél többen akarják a példát követni, annál kisebb lesz a vásárlóerő és nagyobb a munkanélküliség a fejlett ipari országokban, amelyet a jelenlegi hannoveri tüntetés is jelez.

A rendszer működésképtelensége a jelenlegi világválság során már kiderült, de még évtizedeket vehet igénybe, míg a helyi közösségek, nemzetállamok megbirkóznak a föléjük kerekedett pénzügyi világhatalommal. E harc és a helyi közösségek védelmének jó eszköze lehet a helyi pénz.

308
2009. május 4.

Zászlót bont a Libertas

Közel ezer, az Európai Unió 27 országát képviselő ember gyűlt össze Rómában az Auditorium Parco Della Musica nagytermében a Libertas páneurópai párt első nagygyűlésén. A Libertas azokat a nemzeti pártokat, mozgalmakat igyekszik egységes európai párttá formálni, amelyek ellenzik a lisszaboni szerződést, és helyébe egy áttekinthetőbb egyezményt akarnak, amelyben az Európai Unió vezetői a választók által elszámoltathatók. „Demokrácia”, „átláthatóság”, „elszámoltathatóság” talán leginkább e hármas követeléssel lehet jellemezni Declan Ganley, a pártalapító és finanszírozó által megfogalmazott elveket.

Declan Ganley, „civilben” író milliárdos, akkor lett ismert, amikor támogatásával győzelemre segítette a lisszaboni szerződésről tartott egyetlen, írországi népszavazás „Nem” kampányát. Ezzel az egyetlen lehetséges ponton megakadályozta a döntéshozói hatalom további Brüsszelbe való koncentrációját, hiszen már most is az egyes országok törvényhozása által alkotott törvények hetven-nyolcvan százaléka nem más, mint a brüsszeli direktívák átvétele.

A további hatalmi koncentrációt a politikai skála mindkét szélén, tehát mind a jobb-, mind a baloldalon ellenzik, a Libertasnak azonban elsősorban a jobboldali pártok között sikerült szimpatizánusokat találnia. A találkozót például olyan nevek fémjelezték, mint Philippe de Villiers, valaha a Chirac-kormány egyik főtisztviselője, jelenleg a Mozgalom Franciaországért nevű párt vezetője, európai parlamenti képviselő, aki leginkább a Franciaország iszlamizációja (például további mecset-építések) elleni harc kapcsán lett ismert és kapott támogatást hazájában. Egy másik ismert név Jan Carnogurskyé, aki 1991–92-ben Szlovákia miniszterelnöke volt és jelenleg a szlovák kereszténydemokrata párt vezetője. Az ismertebb nevek közé tartozik még Guntars Krasts, Lettország volt gazdasági minisztere, ám a megjelentek között igazi szenzációnak Lech Walesa, a lengyel Szolidaritás egykori vezetője számított, aki szerint: „Deaclan Ganleynek és a Libertasnak megvan a lehetősége, hogy Európa sorsát jobbra fordítsa. Ebben az európai mozgalomban minden megtalálható ahhoz, hogy egy, a világot jobbra tevő történelmi erővé váljon. Ennek érdekében, meg kell hallgatnunk a Libertas üzenetét, és az embereket kell az európai ügy középpontjába állítanunk”.

Hogy ez mennyire lesz lehetséges erősen függ a júniusi európai parlamenti választásoktól. Ha a Libertasnak sikerül egy számottevő csoportot létrehoznia az Európai Parlamentben, akkor a lisszaboni szerződés és általában az európai együttműködés kérdései napirenden tarthatók. Ha azonban a választások nem az elvárt eredményeket hozzák és esetleg ősszel a megismételt író népszavazáson ígent mondanak az egyezményre (mint az Dánia esetében is történt a maastrichti szerződés kapcsán), akkor a Libertasnak hosszú távú harcra kell felkészülnie. A Libertas léte végül is kihívást jelent a jelenlegi európai politikai elit ellen és emiatt, akár választási siker esetén is, komoly médiaellenszélben kell eszméit képviselnie. E tekintetben az olasz Silvio Berlusconi sokkal előrelátóbb volt, mert először felvásárolta az olasz média jelentős részét és csak utána fogott politikai tevékenységbe. Ugyanakkor a Libertast segítheti az a tartós európai válság, amely részben az új tagállamok gyarmatosítása miatti gazdasági és társadalmi feszültségekből részben az euróövezetben egyre jobban kibontakozó fizetésimérleg-egyensúlytalanságból fakad. De a kritika önmagában nem elég, az unió polgárainak megvalósítható alternatívákat is kell nyújtani, e tekintetben pedig a Libertasnak a saját háza tája körül is van még mit tennie.

309
2009. május 11.

Arccal az urnák felé!

Teljes erővel beindult a júniusi európai parlamenti választások kampánya. Az Európai Parlament előtt például egy hatalmas plakát hívja fel a figyelmet arra, hogy most valamit eldönthet az állampolgár, ha él a szavazás lehetőségével. A plakáton egy kapcsolóval a polgár tetszés szerint választhat a gáz-, a nap-, a szélenergia és a sugárveszély között – ez utóbbi jelképezi az atomenergiát. Az energiaügyekben nem teljesen elfogulatlan plakátból azonban nem derül ki, hogy melyik pártra kell szavaznia egy kevésbé széljárta ország polgárának, ha történetesen az orosz gáztól való függés helyett a sugárveszélyt vállalná.

Az interneten való kis keresgéléssel azonban megtalálhatók az európai pártok programjai, sőt a jelen választásokra elfogadott nyilatkozatai is. Jelenleg összesen tíz európai párt van, ezek az európai pártcsoporthoz tartozók tulajdonképpen a nemzeti pártokból formálódnak. A legjelentősebbek az Európai Néppárt (kereszténydemokraták), az Európai Szocialisták pártja és az Európai Liberális Demokraták. A 288 mandátummal rendelkező Európai Néppárt és a 216 képviselővel rendelkező szocialisták együttesen a képviselői helyek közel kétharmadával rendelkeznek, így amit együtt elhatároznak (például a parlamenti vezető tisztségek elosztása), abba más pártcsoporthoz tartozók aligha szólhatnak bele.

Valamennyi párt (dokumentumban megfogalmazott) értékei közé tartozik a szabadság, a demokrácia, a törvény uralma, az emberi jogok, a mindenfajta kisebbségek jogainak tiszteletben tartása, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, a nemek közötti egyenlőség elismerése, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus, a rasszizmus elítélése. A pártprogramokban közös még a terrorizmus és az illegális bevándorlás elleni küzdelem hangsúlyozása, továbbá, hogy a problémákat, például a jelenlegi gazdasági krízist a rivális pártcsoporthoz tartozók számlájára írják, míg az esetleges eredményeket saját erőfeszítéseik gyümölcseként mutatják be. Emiatt a pártok dokumentumaiban igencsak mélyre kell ásni, hogy a pártok közötti valódi különbségek napfényre kerüljenek.

Az Európai Parlament legerősebb csoportosulása, az Európai Néppárt például április 29–30-án tartotta nagygyűlését Varsóban, ahol a 27 ország kereszténydemokrata és néppártjainak képviselői mintegy 3000 delegátus, közöttük számos miniszterelnök jelent meg. A konferencián Joseph Daul francia képviselő, jelenleg a néppárti EP-frakció feje hangsúlyozta, hogy az ő pártcsoporthoz tartozók Európa hajtóereje: „Az unió 27 országából 19-ben vagyunk kormányon, mi vezetjük a bizottságot és a parlamentet. Határozottan cselekszünk, hogy a jelenlegi válságot legyűrjük és – amilyen gyorsan csak lehet – visszatérjünk a gazdasági növekedés és a fenntartható munkahelyek pályájára. A szocialistákkal ellentétben, akik csak jelszavakkal és retorikával élnek, a zöldekkel ellentétben, akik csak álmodozásra alkalmasak és a nacionalistákkal ellentétben, akik a történelmünk legrosszabb korszakába vinnének vissza bennünket, mi a mai világban élünk és a holnap céljaiért aktívan és felelősségteljesen cselekszünk.” A kongresszuson egyhangúlag elfogadott dokumentum fő üzenete, hogy a jelenlegi válság az értékek válsága, és hogy a globalizáció kihívásaira és a gazdasági válságra az egyetlen tartós válasz csak egy nyitott, hatékony, innovatív és növekvő egységes piac lehet. Erről is dönthet a választópolgár: arccal az urnák felé!

310
2009. május 18.

Intelligens zöldnövekedés

Ha az európai polgár a június első hetében rendezett európai parlamenti választásokon a szocialistákat választaná, akkor intelligens zöldnövekedésnek (eredetiben: smart green growth) nézhet elébe. A választásokra kiadott szocialista kiáltvány hat fő pontban foglalja össze kínálatát, amelyek között szerepel az európai gazdaság újraindítása (intelligensen és zölden), új pénzügyi válság megakadályozása, egy európai szociális paktum, amellyel a szocialisták a szegénység és egyenlőtlenség ellen kívánnak fellépni, a klímaváltozás és a terrorizmus elleni harc, egy igazságos bevándorlási politika és nem utolsósorban a béke és biztonság elősegítése.

Az európai parlamenti választásokra készült pártkiáltványokat olvasva az ember egyszerűen nem érti, hogy miért van az unióban nyolcszázalékos munkanélküliség (de Spanyolországban például tizenhét), miért csökken ez évben (a bizottság előrejelzése szerint) négy százalékkal az unió gazdasági teljesítménye, miért nem látszik a kivezető út az egyre mélyülő válságból. Pedig az Európai Tanács 2000-ben Lisszabonban elfogadott stratégiai céljai szerint 2010-re az Európai Uniónak a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kellett volna válnia, amelynek képesnek kellett volna lennie arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson. A pártprogramokat olvasva azonban erre is akad magyarázat. A néppárti kiáltvány a hibákért a szocialistákat marasztalja el, például hogy a jelenlegi gazdasági válságot egy visszahúzó balos programra akarják felhasználni, amely tönkreteszi a munkahelyeket. A szocialisták viszont külön tizenöt pontban foglalták össze a néppárt szerintük félrevezető állításait, nyakukba varrva a jelenlegi válsághoz vezető intézkedéseket: „Míg a néppárt most azt állítja, hogy a szigorú szabályozások híve volt, az egész elmúlt parlamenti időben gyengíteni, vagy megakadályozni akarták a pénzügyi szektor erőteljesebb szabályozására irányuló szocialista javaslatokat”. Az kétségtelen, hogy a neoliberalizmus vírusát a néppárti csoportosulás (Margaret Thatcher és a brit konzervatívok) hurcolták be Európába, ám azt sem vitatható, hogy ebben a szocialisták méltó partnerek voltak. A Tony Blair-féle harmadik út például nem jelentett mást, mint szendvicspolitikát: két szocialista szólam között egy neoliberális intézkedést, ám ezt a füllentéseiről elhíresült brit pártvezető kétségtelenül zseniálisan adta elő.

A zöldnövekedés érdekében a szocialisták a szén-dioxid-kibocsátást 2020-ig harminc százalékkal csökkentenék, amely a magyar olvasót a Rákosi–Gerő-féle, felemelt öt éves tervre emlékeztetheti, különösen annak ismeretében, hogy – az Eurostat adatai szerint – az unió tizenöt régi tagországának kibocsátása 1995 óta folyamatosan nő, és – hacsak nem jön egy évtizedes mély gazdasági visszaesés – a jelenleg előirányzott húszszázalékos csökkentés sem teljesíthető. Úgy tűnik, legalábbis egyelőre, hogy nem a növekedés, hanem a pártprogramok azok, amelyek zöldek.

311
2009. május 25.

A liberális alternatíva

Az Európai Parlament harmadik legnagyobb csoportja az Európai Liberálisok és Demokraták Szövetsége (ALDE), kerekén száz képviselőjük huszonkét tagországot reprezentál, e pártcsoporthoz Magyarországot az SZDSZ képviseli. Hiba lenne azonban az SZDSZ itthoni szerepe alapján megítélni e pártcsoporthoz tartozást, mert messze nem olyan szélsőséges és elfogult, mint magyar tagszervezete, sőt több esetben pont ők voltak azok, akik kiálltak a demokratikus jogok és a szólásszabadság mellett, akkor is, ha történetesen nem értettek egyet azokkal, akiknek a szólásszabadságot biztosítani kívánták. Ezzel egyébként egyedül állnak a nagy frakciók között, mert az ellenzéki vagy a „politikailag nem korrekt”, vagyis nem a jelenlegi főáramlathoz tartozó hangok elnyomása az Európai Parlament nagy frakcióinak jellemző politikája. Legutóbb például felemelték a frakcióalakítás minimális követelményeit kifejezetten azzal a céllal, hogy a lisszaboni szerződést ellenző kisebb csoportok a jelenlegi európai parlamenti választások után ne tudjanak frakciót alakítani, és ezáltal a parlamentben véleményüket hangoztatni. E „szájkosártörvény” ellen egyedül a liberális frakció szólalt fel, mégpedig éppen annak az Andrew Duffnak a személyében, aki a lisszaboni szerződés elkötelezett híve és egy komoly elemző brossúra szerzője, amelyben a szerződés előnyeit ecseteli. Ebből látszik, mi a különbség az európai liberalizmus és a „szabad demokrácia” között, amely utóbbiban a tolerancia azt jelenti, hogy mindenki másnak tolerálni kell azt, amit ők mondanak és tesznek, ők viszont semmit sem tolerálnak, ami nem érdekeiket szolgálja.

A liberálisok az európai politikai közvélemény mintegy tíz százalékát képviselik, ennek ellenére az ő politikájuk a főirány. Ez természetesen csak úgy lehetséges, hogy a többi nagy európai pártcsoporthoz tartozás – választóit félrevezetve – nem azt a politikát folytatja, amit választóinak hirdet, és amiért megválasztották őket. Példáért nem kellene a szomszédba menni, de érdemes, hogy lássuk, nem csak magyar sajátosságról van szó. A brit Munkáspárt például kormányra kerülve szinte liberálisabb gazdaságpolitikát folytatott, mint konzervatív elődje, és az európai szociális modell fokozatos lebontása, például a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele vagy a piaci elvek erőltetése például az egészségügyi ellátásban, a kormányra került különböző európai szocialista, szociáldemokrata pártok politikájának lényeges eleme.

Érdekes módon pont az ALDE volt az a pártcsoporthoz tartozás, amely még jóval azelőtt, hogy a jelenlegi nemzetközi pénzügyi krízis Európára áterjedt volna, figyelmeztetett a közelgő veszélyre és a globalizált pénzpiacok hátrányaira. Egy 2008 februárjában a nemzetközi pénzügyi válságról tartott konferencián a csoportosulás brit vezetője, Graham Watson kijelentette: „Azt mondják, hogy a jó döntések a tapasztalatokból következnek, a tapasztalatok pedig a rossz döntésekből. Európa mégsem tanult a dot.com buborék kipukkadásából vagy az Enron könyvelési botrányából, és most el kell szenvednie egy olyan pénzügyi válság negatív következményeit, amely válság kiterjedtebb, mélyebb és hosszabban tartó, mint amivel emlékeztünk szerint szembe kellett néznünk.” Watson szerint a pénzügyi vezetők, ragaszkodva a piac mindent megold mítoszához, nem figyeltek a mértéktelen hitelezés, az alacsony kamatlábak és a homályos pénzügyi eszközök végzetes kombinációjára. A kínált megoldás a sokkal erőteljesebb szabályozás, a pénzügyi műveletek átláthatóvá tétele. A pártcsoporthoz tartozás programjában kiáll a globalizáció veszteségei mellett: „Felismertük, hogy a globalizációnak vannak mind pozitív, mind negatív hatásai. A negatív hatásokkal való megbirkózás érdekében Európának elő kell segítenie a fenntartható fejlődést, mégpedig egy nagyvonalú és célzott fejlesztési tervvel és meg kell nyitni piacainkat (különösen a mezőgazdasági termékek terén) a világ legszegényebb országai felé, hogy lehetővé tegyük a szegénység felszámolását és hosszabb távú önállósulásukat.”

Végül is ez a pártcsoporthoz tartozás egy erős európai integrációt, ugyanakkor a demokratikus elvek betartását, a szubszidiaritás érvényesítését (tehát hogy uniós szinten csak az történjen, amit csak közösen lehet megoldani) tűzi ki célul, ami liberális koncepciónak nem rossz. Az unió gazdasági és társadalmi problémáit nem is a tízszázalékos támogatottságú ALDE-csoporton kell számon kérni, hanem a nagyobbakon. Ma már a pénzügyi krízis világos mindenki számára, mert itt van a nyakunkon. Ugyanakkor senki sem figyel az euróövezet szétesésének jeleire és az unió lényegében gyarmatosított keleti felének leszakadására, ami egyelőre még csak a fizetési mérlegek gyors romlásában és a rohamos eladósodásban jelentkezik, de ha nem veszik komolyan, hatalmas társadalmi feszültségekhez, akár az unió felbomlásához vezethet.

312
2009. május 30.

A zöldalternatíva

Nagy átlagban az európai választók öt százaléka szavaz zöldpártokra, azonban aktivitásuk miatt a zöldeknek ennél lényegesen nagyobb befolyásuk van a politika alakításában. Németországban és Ausztriában például, ahol a zöldbefolyás erős, képesek voltak az atomerőművek felszámolásának szükségességéről meggyőzni a kormányokat.

A zöldek az Európai Parlamentben – főleg a német és francia zöldpártok révén – jelenleg 43 képviselővel rendelkeznek a 784-ből. A zöldfrakció különlegessége, hogy Európai Szabad Szövetség néven ide csatlakoztak az úgynevezett állam nélküli nemzetek képviselői is, mint a skótok, a walesiek, a baszkok és a katalánok. Az erdélyi magyarok képviselőjében pillanatnyilag e frakcióhoz tartozik Tőkés László is. E szövetség mindenekelőtt a zöldeknek a regionalitáshoz vagy szubszidiaritáshoz való erőteljes hajlamából fakad, a helyi erőkre épülő gazdaságokat ugyanis a környezet kímélése szempontjából sokkal előnyösebbnek tartják, mint a globális gazdaságot, ahol egyik kontinensről a másikra szállítanak olyan termékeket, amelyeket helyben is jó gazdasági paraméterek mellett elő lehetne állítani. Caroline Lucas, a frakció brit tagja például erőteljesen kampányol a „lokalizálás globálisan” gazdaságszervezési elv mellett, ami azt jelenti, hogy szerte a világon elsősorban a helyi gazdaságok fejlesztésével, a helyi társadalmakra építve kell a lakosság igényeit kielégíteni. Ez az elv teljes egészében szembe megy az uniót jelenleg uraló neoliberális felfogással, mely szerint a munkaerőnek mobilnak és rugalmasnak kell lennie, hogy a nemzetközi tőke profitigényeit kielégíthesse.

A zöldek érdeme a környezetvédelmi kérdések állandó napirenden tartása, bár javaslataikat sokan vitatják, vagy legalábbis tartják gazdaságilag kivitelezhetetlennek. Itt van például magának a klímaváltozásnak a kérdése: a zöldek felfogása szerint bizonyított tény, hogy az utóbbi évtizedekben észlelt klímaváltozás, a globális felmelegedés nagyrészt emberi tevékenységre vezethető vissza, míg mások, például a Greenpeace egyik alapítója, Patrick Moore úgy véli, hogy a változásban a természeti erőknek van meghatározó szerepe. A zöldmozgalmak egyöntetű jellemzője az atomerőmű-ellenesség. Az atomerőművek ellen főleg a sugárveszéllyel, a radioaktív hulladékok megsemmisítésének nehézségeivel érvelnek, de elhangzik az is, hogy az atomerőművek hosszú építési ideje miatt nem tudják kellő időben kiváltani az üvegházhatást kiváltó fosszilis tüzelőanyagokat, vagy ha maga az atomerőmű nem is bocsát ki üvegházhatást okozó gázokat, az előállítására igen. A zöldek kiemelt megoldása a fajlagos energiaigény csökkentése, vagyis az energiatakarékosság, a termelésben pedig a szél-, a nap- és más megújuló erőforrásokat hasznosító erőművek.

A frakció vezetőjének, Daniel Cohn-Benditnek, az 1968-as párizsi diáklázadás „vörös Danijaként” elhíresült vezetőjének politikai ambíciói azonban messze túlnyúlnak a tipikusan zöldprogramokon. Az új parlamentben a zöldek szorosabb informális kapcsolatot akarnak kialakítani a szocialista frakcióval egy „zöld New Deal” programot hirdetve, amely szakítana az unió neoliberális politikájával, és egy új szociális és zöld Európát tűzne ki célul. Persze erre eddig is megvolt mindkét frakció lehetősége, ezért az eddigi tapasztalatok alapján inkább az gyanítható, hogy Cohn-Bendit és Martin Schultz, a szocialista frakció vezetőjének szorosabb együttműködése elsősorban a politikailag korrekt gondolkodás európai kereteit akarja kijelölni.

313
2009. június 8.

Lesz-e új irányvonal?

Némiképp átrendezték a parlamenti padosorokat az európai parlamenti választások, de ez elvezethet-e a politika változásához is? Ennek megítéléséhez érdekes adatokat nyújt az a felmérés, ami az unió Votewatch.eu honlapján található. A honlapon található információk a kellő kitartással rendelkező kutató számára feltárják, hogy az egyes politikai csoportok mely kérdésekben értenek egyet, vagy mondanak ellent egymásnak, sőt még a kedvenc uniós képviselőről is sok mindent megtudhatnak, többek között, hogy hányszor szolt hozzá az elmúlt öt évben, hogy mennyi javaslatot nyújtott be, vagy éppenséggel, hogy milyen szorgalmasan látogatta a parlament üléseit.

Nos, a most véget ért parlamentben mintegy hatezer esetben szavaztak valamiről a képviselők. A politika fő irányát az Európai Néppárt frakciója (brüsszeli rövidítése: EPP-DE – European People's Party and European Democrats) határozza meg, amelynek az elmúlt ciklusban 288 tagja volt az összesen 783 tagot számláló Európai Parlamentben (elvben 785 tagnak kellene lennie, kettő valahogy hiányzik). Az említett honlapon található adatok segítségével meg lehet állapítani, hogy más csoportok milyen gyakorisággal szavaztak úgy, ahogy azt az Európai Néppárt elvárta. Legközelebb hozzájuk a Nemzetek Európája frakció állt (UEN – Union for Europe of the Nations), akiknek szavazatai több mint nyolcvan százalékban megegyeztek a néppárt irányzatával. Őket követték a kereken száz képviselővel rendelkező liberálisok és a 215 fős szocialisták, akik hetven-nyolcvan százalékban értettek egyet a néppárttal. Valódi ellenzéknek mindenekelőtt a főleg kommunista pártokat és az északi zöldeket tömörítő baloldali frakció (GUE-NGL – Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left) bizonyult, itt a szavazategyezés mindössze negyvenszázalékos. Hasonlóan alacsony a zöldek (Greens-EFA – Greens-European Free Alliance) és az „euroszeptikus” Függetlenség és Demokrácia (IND-DEM – Independence and Democracy) csoportjával való egyezés, ami ötven százalék körül mozog.

Mindebből következik, hogy az elmúlt és az új parlamentben is a megközelítőleg nyolcvanszázalékos súllyal rendelkező néppárti, szocialista, liberális, nemzetek Európája csoport fogja a döntéseket meghatározni, hiszen a felmerülő kérdések legalább hetven százalékában eddig is egyetértettek. Vagyis ha az Európai Unió politikája változik, az biztos nem a választások eredményeinek, hanem más tényezőknek, például a társadalmi stabilitást fenyegető gazdasági és szociális válság hatásának lesz betudható, amely valamennyi nagyobb párt politikusaira már eddig is kijózanítólag hatott.

Az említett honlapról a választópolgár megtudhatja, hogy saját képviselője mivel töltötte idejét az elmúlt öt évben. Először is kiderül, hogy az európai honatyák mindenekelőtt saját csoportjuknak kívánnak megfelelni, nagy átlagban kilencvenöt százalékban úgy szavaznak, ahogy azt a frakció elvárja. Persze vannak különbségek országok között. A frakcióhoz leglojálisabbak a magyarok és a németek, legkevésbé az angolok. A parlamenti ülésekre nagyjából hasonló szorgalommal járnak (a szavazások 86-88 százalékában vannak ott), ám ez esetben is jelentős az egyes képviselők között az eltérés. Ha csak a hazai képviselőket nézzük, a pálmát Szájer József viszi el, aki a szavazások kilencvenkilenc százalékán jelen volt, míg a legkevesebbet jelen lévők között Hegyi Gyulát lehet megemlíteni (71 százalék), igaz, ha jelen volt, akkor alighanem hozzászólt, mert e tekintetben 138 felszólalásával alig marad el frakcióvezetője, Tabajdi Csaba mögött. A képviselők tehát szorgalmasan végzik a dolgukat, de hogy ez hatással van-e az unió politikájának fő irányára, azon már lehetne vitatkozni.

314
2009. június 15.

Brüsszeli kirakójáték

A minden idők legalacsonyabb részvételi arányával zajló európai parlamenti választások a jobbközép erők megerősödését és a szocialisták jelentős térvésztesét hozták, és megerősödtek a kisebb pártok, különösen a szélsőjobbhoz soroltak is.

Az amerikai konzervatív Heritage Foundation szakértője, Sally McNamara szerint az 1979 óta folyamatosan csökkenő részvételi arány világos üzenet az európai politikai elit számára, hogy az európai polgároknak elégük van az egész európai projektből és a további uniós integrációból. Annak ellenére, hogy a volt és a leendő bizottsági elnök, José Manuel Barroso az európai választásokat az európai ügy nagy győzelmeként értékelte, az amerikai szakértő borúlátó e tekintetben. McNamara szerint Barroso meglepő kijelentése csak azt bizonyítja, hogy „az unió vezetőit nem érintette meg az európai választópolgárok általános hangulata”. A szakértő a válság jeleit három fő tendenciában látja megjelenni: minden idők legalacsonyabb részvételi arányában; abban, hogy a brit konzervatívok elhagyják (vagy legalábbis elhagyni készülnek) a néppárti csoportosulást annak föderalista elkötelezettsége miatt, és egy a nemzetek Európája eszmeiség és a szabad piaci együttműködés mellett elkötelezett frakciót akarnak kialakítani, továbbá hogy a széleken lévő csoportok megerősödtek.

Kétségtelen, hogy ha a brit konzervatívok frakcióalakítási kísérlete sikerrel jár, akkor az jelentősen boríthatja a jelenlegi viszonyokat, mert meggyengíti a néppárti és erősíti a zöld-szocialista frakciót (a zöld és a szocialista frakció jövőbeli szoros kapcsolata – legalábbis vezetőik elkötelezettségét tekintve – biztosnak látszik).

Míg a nagy és közepes frakciók már a jövőt tervezgethetik, a kisebb frakciók, különösen a kis szélsőjobb pártok nagy száma miatt még elég bizonytalan helyzetben vannak. Ami most az Európai Parlamentben folyik, az egy olyan kirakójátékhoz hasonlítható, ahol az egyes elemek többpólusú mágnesekből vannak, amelyek hol vonzzák, ám leginkább taszítják egymást. Bár elvben a szélsőjobb elegendő országból és elegendő számban jelen van ahhoz, hogy akár egy frakciót is létrehozzon, megalkotva ezzel valamiféle „nacionalista internacionálét”, a tényleges összerakós játéknál hamar kiderül, hogy a mágnesek azonos pólusai erősen taszítják egymást. Szomszédos országok nacionalista pártjait nemigen lehet egy asztalhoz ültetni, legalábbis Közép-Európában. Nyugat-Európában annyival jobb a helyzet, hogy ott nacionalistának a bevándorlásellenes pártok számítanak, és e kérdésben nincs ellentét a szomszédos országok között. Ezzel együtt inkább az történik, hogy a konszolidáltabbnak tekintett csoportok igyekeznek kimazsolázni a szélsőségesnek tekintett pártok számukra még elfogadható elemeit, hogy csoportjukat megerősítsék, vagy, hogy egyáltalán létre tudják azt hozni.

Bármi legyen azonban a végeredmény, az már most látszik, hogy a következő Európai Parlament nem lesz annyira egypólusú, mint a néppárti–szocialista nagykoalícióra épülő eddigi volt. Főleg az angolok jóvoltából megerősödik a további átgondolatlan integrációt ellenző frakciók hangja, és szembe kell nézni a „politikai korrektség” fő letéteményesének számító zöld–szocialista koalíció erőteljesebb fellépésével is.

315
2009. június 22.

Szürkén, de újraválasztottan

A szürkének van egy árnyalata, amit kellemes, nyugodt hatása miatt főleg híradástechnikai berendezések színezésére használnak: nem feltűnő, nem hivalkodó, de a sokféle műszernak egységes képet ad – ezt hívják híradástechnikai szürkének. José Manuel Barroso elmúlt ötévi tevékenységét lehet talán e színnel jellemezni: semmi kiugró, semmi nagyobb hiba, a gazdasági válság is a szokásos mederben folyik – business as usual.

Az e héten lezajlott uniós csúcson jóváhagyták Barroso újrajelölését a bizottsági elnöki posztra, ami mintegy az unió miniszterelnöki címe. Bár sokan a dán szocialista Poul Nyrup Rasmussent javasolták (aki jelenleg az Európai Szocialista Párt elnöke), Barrosónak mégsem kellett komoly riválistól tartania, mert mint ahogy egy szlovák újság jellemezte a helyzetét még első megválasztása idején: senki sincs nagyon ellene. Úgy látszik, ez esetben is érvényesült az a valamikor a magyar közéletben megvalósított politikai elv, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van”. Barroso az elmúlt öt évben semmit sem tett, ami megítélését túlságosan megváltoztatta volna. Igaz, most a szocialisták és különösen a francia zöld színekben ismét uniós képviselővé vált Daniel Cohn-Bendit érvel ellene vagy azzal, hogy felelős az unió válságba jutásáért, vagy hogy szociálisan nem elég érzékeny. Barroso ugyanis gazdaságpolitikai nézeteit tekintve meggyőződéses liberális, ami csak azért figyelemre méltó, mert fiatalkorában szélsőbalos (trockista) nézeteket vallott, tehát a kapitalista-realista regények jellemfejlődésének útját járta be (mint ismeretes, a szocialista-realista regények jellemfejlődése ezzel ellentétes). Aligha valószínű ugyanakkor, hogy a szocialista parlamenti frakció volt és nyilvánvalóan leendő elnöke, a német Martin Schultzs szövetségesével, Cohn-Bedittel együtt is tudna valamit tenni Barroso második megválasztása ellen.

Maga Barroso úgy nyilatkozott, hogy ha megkapja a megbízást, akkor két fő prioritást fog munkájában érvényesíteni: a gazdasági válsággal való megbirkózást és a klímaváltozással kapcsolatos feladatok megoldását. Igaz, ezt eddig is megtehetné volna, ugyanis a gazdasági válság nem magától keletkezett, hanem annak a vég nélküli liberalizációs folyamatnak az eredménye, amelynek során az unió vezetői utat nyitottak annak a határtalan spekulációnak, ami az elmúlt két évtizedet jellemezte, és hozzájárultak az adóelkerülés célját szolgáló adóparadicsomok (offshore cégek) létrejöttéhez, megalapozva a jelenlegi gazdasági válságot. E tekintetben azonban nincs sok, amit a szocialisták Barroso szemére hányhatnak, hiszen a liberalizációs folyamatban ugyanúgy részt vettek, mint konzervatív váltópártjaik. Barrosónak a jövőben sem kell sokat félnie a kritikától, kevés olyan állás van, amely oly nagy méltósággal és oly kis felelősséggel járna, mint az övé, minden, amire figyelni kell, csak az, hogy senki ne legyen nagyon ellene. A politikában a szürke szín gyakorta lehet a túlélés legfőbb záloga.

316
2009. június 27.

Nehéz örökség

Július elsejétől Svédország veszi át az uniós elnökséget, és ebből az alkalomból a svéd miniszterelnök, Fredrik Reinfeldt áttekintette azokat a legfontosabb problémákat, amelyekkel neki és csapatának szembe kell néznie. Reinfeldt szerint a klímaváltozással kapcsolatos problémák kezelése a legfontosabb, ezt követi a harmincas évek óta legmélyebb, foglalkozási vészhelyeztetel fenyegető gazdasági válság megoldása, de mivel valahol olvasta, hogy a világ édesvízellátása is veszélyben forog, úgy gondolta, azt is érdemes hozzátenni a megoldandó feladatok listájához.

Ami a klímaváltozást illeti, Reinfeldt úgy gondolja, hogy az ENSZ égisze alatt ez év decemberében Koppenhágában tartandó klímaváltozási csúcsertekezleten el kellene érni a kiotói egyezmény folytatását. Persze azt sem lenne rossz elérni, hogy a már aláírt egyezményeket betartsák, hiszen az Eurostat legutolsó adatai szerint az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása az EU régebbi 15 tagállamában – minden fogadkozás ellenére – az elmúlt tíz évben nem csökkent, és a 2006-ra rendelkezésre álló legutolsó adatok szerint lényegesen magasabb, mint amekkorának a kiotói egyezmény értelmében lennie kellene.

A gazdasági krízis esetében a svédek egy közös stratégiában gondolkodnak, amely elsősorban a költségvetési deficit csökkentésére épülne. E tekintetben azonban az egyes országok aligha jutnak egyezségekre, hiszen a válság eltérő módon érinti őket, így a közös cselekvés iránya és erőssége is kétséges lehet. Az OECD legfrissebb jelentése szerint az eurózóna egészére 2009-ben a GDP közel ötszázalékos visszaesése várható, és a gazdasági növekedés még 2010-ben is legfeljebb csak egyszázalékos lehet. Bár az OECD júniusi jelentése bizakodik, hogy már közel vagyunk a válság mélypontjához és rövidesen jön a fellendülés, gazdaságtörténeti analógiák ezt az optimizmust nemigen támasztják alá. Például az 1929-ben az Egyesült Államokban kezdődő nagy gazdasági válság három év múlva, 1932-ben érte el mélypontját, és jelentősebb fellendülés csak 1934-ben indult meg, de csak miután a neoliberais elveket erőltető Herbert Hoovert Franklin Delano Rooseveltt váltotta az elnöki székben. A nevéhez fűződő New Deal hatalmas közberuházásokkal emelte ki az Egyesült Államokat a mély válságból. Európában is lényegében ugyanezen elvekkel vetettek véget a gazdasági válságnak, amire példa a német Hjalmar Schacht gazdaságpolitikája, aki 1933–36 között irányította a német gazdaságot (mígnem Hermann Göring vette át a helyét, hogy Németországot felkészítse a háborúra). A harmincas évek tanulsága szerint tehát mindenütt, ahol akár baloldali, akár szélsőjobb politikai erők vetettek véget a válságnak, ezt a követett közgazdasági elvek lényeges megváltoztatásával, közgazdasági paradigmaváltással érték el. Európában azonban közgazdasági paradigmaváltás aligha várható.

A váltást nem segíti elő, hogy az unió vezetői meghosszabbították Barroso bizottsági elnökségét, ami az eddigi politika kis módosítással való folytatását ígéri. Az Európai Parlament zöld- és szocialista frakciója nem is fogadta el a korábbi bizottsági elnök újrajelölését, Martin Schultz, a szocialisták vezére Barroso neoliberais felfogását hánytorgatja fel, míg a zöldfrakció elnöke, Daniel Cohn-Bendit egyenesen mozgalmat szervez az „Állítsátok meg Barrosót” szlogen jegyében. Barroso megakadályozása azonban aligha fog sikerülni, mert az őt támogató frakciók többségben vannak a parlamentben, a zöld-vörös összefogás legfeljebb bosszanthatja kicsit a bizottság elnökét.

317.
2009. július 6.

Brüsszeli sakkjátszmák

A Brüsszelben csak „lövésártnak” (horse trading) titulált alkudozás, legalábbis ami az Európai Parlament frakcióit illeti, a végéhez közeledik, már csak egy-két képviselő helye változhat, az is elsősorban a kisebb frakcióknál, amelyek még kihálászhatnak egy-kettőt az el nem kötelezettek (pontosabban frakció nélküliek) közül. A júniusi európai parlamenti választások kétségtelenül kissé átrajzolták az Európai Parlament politikai térképét, nemcsak azért, mert mint ez közismert, a szocialisták visszaszorultak, mégpedig főleg a szélsőjobb javára, hanem azért is, mert a brit konzervatívok felrúgták régi frigyüket az Európai Néppárttal, míg a zöldek dac- és védszövetséget kötöttek a szocialistákkal. Ezzel azonban a parlamenti alkudozási lehetőségek jelentősen kitágultak, amit a José Manuel Barroso újráválasztása körüli hercehurca is jelez. Míg az elmúlt öt évet a néppárti–szocialista nagykoalíció uralta (a két frakció a képviselők közel kétharmadát tette ki), most a legnagyobb frakcióval rendelkező Néppártnak lehetősége van árnyaltabb együttműködések kialakítani, például a liberálisokkal és konzervatívokkal, kihagyva a szocialistákat, de még a liberálisokat, vagy a konzervatívokat is behelyettesíthetik egy vagy két kisebb frakcióval, a baloldaliakkal vagy az euroszeptikusokkal. Nyilván ez utóbbi variációknak kicsi a valószínűsége, de akik hosszabb időn keresztül foglalkoznak politikával, tudják, hogy e téren semmi sem lehetetlen.

A Barroso újráválasztása körüli vita elsősorban arra jó, hogy a régi-új bizottsági elnök Néppárt által szorgalmazott megválasztásáért cserébe ki mit kérjen. Ha például Marin Schulz, a szocialista frakció újráválasztott elnöke legalább félidőben az Európai Parlament elnöke lehetne, akkor a szocialisták hajlamosak lennének szemet hunyni Barroso neoliberais felfogásán, amit jelenleg felhánytorgatnak neki. A támogatásért cserébe hasonló ambíciói vannak a liberális frakció volt vezetőjének, Graham Watsonnak is. A Néppárt szorgalmazza, hogy Barrosót az új parlament első, júliusi ülésén válasszák meg, ezt azonban a szocialisták elutasítják. Ha azonban a szavazás kitolódik szeptemberig, akkor esetleg célszerű megvárni a lisszaboni szerződésről szóló, októberben esedékes ír népszavazást. De ha a szerződést az írek megszavazzák és életbe lép, akkor az uniónak nem- csak bizottsági elnökre, hanem külügyminiszterre, sőt elnökre (az Európai Unió elnöke) is szüksége lesz, ami újabb lövésárthoz fog vezetni, és esetleg végképp szertefoszthatja Barroso újráválasztásának reményeit. Mint látható, a helyzet az Európai Parlamentben is fokozódik.

Magyar szempontból figyelemre méltó, hogy a romániai és szlovákiai magyar képviselőkkel együtt összesen 27 magyar képviselő ül az Európai Parlamentben, ebből legtöbben, tizennyolcan a legnagyobb, a néppárti frakcióban. A néppárti frakció is viszonylag kedvező összetételű, a magyar ügyekkel szemben hagyományosan nagyobb szimpátiát mutató országok képviselői (a magyarokkal együtt) alkotják a frakció nagy részét. Mindez egyedülálló lehetőséget biztosíthat arra, hogy a következő öt évben olyan problémákat vessünk fel és esetleg oldjunk meg, amelyek részben közvetlenül magyar, részben a térség országainak gondjait igyekszik orvosolni. Ilyen lehet például az autonómia kérdésének felvetése és ilyen lehet egy speciális felzárkóztatási program kidolgozása, amely kiterjedne a térség valamennyi államára, amelynek piacait és gazdaságát a régi tagországok multinacionális cégei egyoldalúan elfoglalták, illetve lerombolták. Mindez persze olyan diplomáciai ügyességet is igényelne, amelynek a magyarok hagyományosan híján vannak.

318
2009. július 11.

Két fok Celsius

Az olaszországi L'Aquilában folytatott tárgyalásokon a fejlett ipari országok vezetői megegyeztek abban, hogy a globális felmelegedést maximum két Celsius-fokra kell korlátozni, az iparosodást megelőző szinthez képest. Ehhez el kell érni, hogy az üvegházhatást kiváltó gázok, mindenekelőtt a szén-dioxid-kibocsátás 2050-ig a jelenlegi szint felére csökkenjen, sőt Gordon Brown brit miniszterelnök bejelentette, hogy a legfejlettebb országok, a G8-ak az említett dátumig 80 százalékkal fogják csökkenteni kibocsátásukat. Kína és India azonban mindaddig nem hajlandó aláírni semmilyen egyezményt, amíg világos nem lesz, hogy a szén-dioxid-kibocsátás mérsékléséhez milyen segítséget fognak kapni.

A szén-dioxid-kibocsátás korlátozását a nemzetközi sajtó széles körben tárgyalja, anélkül azonban, hogy az olvasókat legalább megközelítően tájékoztatná a vitatott kérdések gazdasági-műszaki háttéréről. Amikor például Kína és India vonakodását tárgyalják, nem esik szó arról, hogy a 2004-re rendelkezésre álló összehasonlítható adatok szerint az Egyesült Államokban az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás közel hússzorosa az indiainak és ötszöröse a kínainak (sőt az európainak is duplája). Mivel a szén-dioxid-kibocsátás szoros kapcsolatban van az energiafogyasztással, az utóbbi pedig a gazdasági fejlettséggel, de egyben az életmóddal is, teljesen világos, hogy ha Kína és India (és a többi, jelenleg fejlődő ország) az európai életmód megvalósítását tűzi ki célként, energiafogyasztásuk és szén-dioxid-kibocsátásuk is közelíteni fog az európai értékekhez. Ha azt tételezzük fel, hogy 2050-re a fejlett ipari országok megvalósítják céljukat és kibocsátásukat a felére csökkentik, e szintet viszont a jelenlegi fejlődő országok is elérik, hiszen céljuk a fejlett nyugati életmód átvétele, akkor a népesség növekedését is figyelembe véve a szén-dioxid-kibocsátás nem csupán nem feleződik meg 2050-re, hanem megduplázódik. Csak sajnálni lehet, hogy a világ legmagasabb szintű összejövetelén ezt a középiskolásoknak való számtanpéldát figyelmen kívül hagyták. Lehet, hogy a kínai és indiai vezetők matematikából jobbak a többiekénél, ezért nem ilyekeznek semmit sem aláírni.

Talán az is megemlíthető még, hogy a föld felmelegedése és az emberi tevékenység közötti összefüggés nem teljesen bizonyított. A Massachusetts-i Műszaki Egyetem (MIT) legutóbbi előrejelzése szerint a gázkibocsátás drasztikus csökkentése nélkül az átlagos felmelegedés mértéke az évszázad végére elméletileg elérheti az átlagos plusz 5,2 Celsius-fokot, ami kétszerese az ugyancsak a MIT által 2003-ban kiadott becslésnek. Mivel hat év alatt évszázados tendenciák aligha változhatnak, a két igen különböző adat csak azt jelenti, hogy a tudósoknak fogalmuk sincs, mi is fog történni a század végéig. Ha az újságokban visszalapozunk a hetvenes évekig, akkor épp egy jégkorszak eljövételét vetítették előre, mivel 1940 és 1980 között az átlaghőmérséklet a korábbinál alacsonyabb volt. Geológusok szerint az elmúlt egymilliárd évben a Föld átlaghőmérséklete 12 és 22 Celsius-fok között változott anélkül, hogy az ember egyáltalán megjelent volna a Földön és jelenleg épp egy jégkorszakból megyünk ki, amikor is az átlaghőmérséklet alig hagyta el a 12 fokos minimumot. Emiatt sokan megkérdőjelezzik, hogy a felmelegedés valóban az emberi tevékenység eredménye-e, vagy pedig az embertől független természeti jelenség. De legyünk óvatosak, és tételezzük fel, hogy a felmelegedés tartós és nem időleges jelenség, és az emberi tevékenység eredménye. Ez esetben a szén-dioxid-kibocsátás mérséklése ésszerű program lehet, de a célok kitűzésénél célszerű lenne először az említett középiskolás matematikapéldát végigszámolni.

319
2009. július 20.

A németek aláássák az „európai projektet”?

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a német alkotmánybíróság (képünkön) a lisszaboni szerződés német ratifikálását bizonyos feltételekhez kötötte. A bizottsági elnök szerint ez alááshatja az „európai projektet”.

A német alkotmánybíróság ugyanis, megvizsgálva a lisszaboni szerződés szövegét, június 30-án nyilvánosságra hozott határozatában leszögezte, hogy a szerződés összhangban van ugyan a német alkotmánnyal, ám a jelenlegi szöveg minden további kiterjesztésével kapcsolatban a német parlamenté a végső szó. E kitételnek azért van jelentősége, mert az eddigi gyakorlat szerint az egyezmények homályos megfogalmazásait vita esetén az Európai Bíróság értelmezte, mégpedig úgy, hogy ítéleteivel mindig Brüsszel hatáskörét növelte a nemzetállamok rovására. Most a német alkotmánybíróság úgy rendelkezett, hogy az uniós törvények értelmezésében a végső szó a német legfelső bíróságot illeti meg.

Barroso, nagyon helyesen, felismerte a német alkotmánybíróság határozatának a további integrációs elképzelésekkel szembeni veszélyét, és kifejezte óhaját, hogy a kérdéseket politikai fórumokon vitassák meg. A német alkotmánybírósági határozat magában Németországban is vitákat váltott ki. A kormányzó kereszténydemokrata párt testvérpártja, a bajor Keresztényszocialista Unió néhány politikusa azt akarja, hogy a Brüsszel által szorgalmazott törvényeket először a német parlament vitassa meg, és annak döntését képviselje Németország az Európai Tanácsban. Elmar Brok, a kereszténydemokraták egyik európai parlamenti képviselője viszont azt állítja, hogy ily módon Németország elveszti brüsszeli befolyását.

A vita jelzi az „európai projekt” értelmezése körüli homályt és bizonytalanságot és felveti azt a kérdést, hogy mi is a végső célja eredetileg a Közös Piacot létrehozó hat állam számára fogalmazott „egyre szorosabb integrációnak”, amikor még az unió földrajzi határai is teljesen bizonytalanok (például a török vagy az ukrán tagság). Az európai politikai és gazdasági elit lényegében egy szövetségi állam hatáskörét képzelel el Brüsszel számára, ám a szövetségi államokat (például Egyesült Államok, Németország) jellemző központi erőforrások, felelősségvállalás és demokratikus elszámoltathatóság nélkül. Egy szövetségi állam működtetéséhez legalább a GDP tizenöt százalékát kell a központi alapokba helyezni, ezzel szemben az unió költségvetése mindössze a GDP egy százaléka. Egy szövetségi államban a központi kormányzatot demokratikus úton választják és felelős a szövetséget alkotó egyes államok, országrészek helyzetéért. Ezzel szemben az Európai Unióban az unió vezetésének kiválasztása nemzetállami alkuk alapján történik, és nem világos, hogy a kiválasztottak milyen politikát akarnak folytatni. Például feltehető a kérdés, hogy az újraválasztásáért lobbizó José Manuel Barroso, aki az Európai Unió miniszterelnökének tekinthető, milyen gazdaság- és társadalompolitikát kívánna folytatni és azt milyen erőforrásokból, milyen módon kívánná finanszírozni. Egyáltalán terheli-e őt felelősség azért a gazdasági válságért, amelybe az unió vezetése egész Európát belevitte? Az unió integrációjának és földrajzi kiterjesztésének előrehaladtával egye inkább felszínre kerül a politikai elit akarata és az európai konstrukció lehetőségei közötti ellentmondás. Nagyon valószínű, hogy az „európai projektet” nem a német alkotmánybíróság józan meggondolásai, hanem az európai elit politikai és gazdasági realitásokkal nem számoló voluntarizmusa ássa alá.

320
2009. július 27.

Kiutat keres a NATO

A NATO még július elején nyilvános konzultációt tartott, amelynek célja az volt, hogy az újonnan felmerült fenyegetésekre és kihívásokra adandó válaszokat felvázolják.

A jelenlegi stratégiai elképzelések még 1999-re nyúlnak vissza, és ahogy Jaap de Hoop Scheffer, a NATO most búcsúzó főtitkára mondotta, „még a múlt századhoz tartoznak”. A mintegy négyszáz fős hallgatóság előtt mondott beszédében, ahol a közönség sorai között utódja, Anders Fogh Rasmussen (a volt dán miniszterelnök) és a korábbi amerikai külügyminiszter Madeleine Albright mellett számos intézmény, közöttük civil szervezetek képviselői is helyet foglaltak, Scheffer óvott attól, hogy a NATO egy második egyesült nemzetekké váljon, vagyis, hogy túl sok kérdéssel túl alacsony hatékonysággal foglalkozzon. „Nem az a kérdés, hogy a NATO mit tud tenni, hanem az, hogy mit kell tennie” – mondta a leköszönő főtitkár, hozzátéve még, hogy „ne akarjunk nagyobb falatot, mint amekkorát le tudunk nyelni”.

Madeleine Albright nosztalgizálva gondolt vissza azokra a „keserű, de meglehetősen stabil” időkre, amikor a vasfüggöny és a berlini fal pontosan kijelölte a NATO kompetenciáját.

Az észak-atlanti szövetséget eredetileg a szovjet fenyegetés ellen hozták létre, így logikus lett volna, hogy a válaszul létrehozott Varsói Szerződés felbomlásával a NATO is felbomlik, de ez nem következett be, sőt a NATO kiterjedt a volt szocialista tábor országaira is, amelyet viszont az oroszok erősen nehezményeznek, hiszen Gorbacsov a kelet-európai kivonulás fejében annak idején ígéretet kapott, hogy a NATO nem terjeszkedik abban az irányban. Természetesen az új tagállamok új problémákat is hoztak a szövetségbe, mindenekelőtt az Oroszországgal való feszült kapcsolatok problémáját. Daniel Korski, a Külkapcsolatok Európai Tanácsa nevű londoni kutatóintézet munkatára szerint jelenleg a NATO-országok nagyjából három csoportba sorolhatók: először akik Oroszország agresszív viselkedésétől félnek, másodsor akik távoli országokban gyorsan bevethető expedíciós erőket akarnak létrehozni, és harmadszor akik olyan keveset akarnak tenni, amilyen keveset csak lehetséges, akik sem az oroszok, sem a tálibok ellen nem akarnak küzdeni.

Kétségtelen, hogy az európai közvéleményt (a lengyeleket és a balti államokat kivéve) elég nehéz arról meggyőzni, hogy az oroszok komoly fenyegetést jelentenek Európára nézve, arról meg végképp nincsenek meggyőződve, hogy fiainknak valahol az afganisztáni hegyek között kellene meghalniuk Európa biztonsága érdekében.

Baj van azután a NATO–Európai Unió kapcsolatokban is. A huszonhét uniós tagállamból huszonegy egyben NATO-tag, ami azt is jelenti, hogy ha az unió egy önálló külpolitikai, és ezt alátámasztandó katonai koncepcióval áll elő, a NATO és az unió ugyanazokért a katonai (és költségvetési) erőforrásokért fog versenyezni, és mint az iraki háború mutatta, elég nagy különbség van az európai és az amerikai érdekek között, tehát nem mindegy, hogy a szűkös erőforrásokat milyen célokra használják fel. A NATO stratégiájának újragondolása, méghozzá az Európai Unió külpolitikai céljainak figyelembevételével mindenképpen üdvös és időszerű dolog, de kérdés, hogy a nagyon elkülönülő érdekek egy hatékony biztonságpolitika érdekében közös nevezőre hozhatók-e.

A krízis gyökerei

Az Európai Parlament harmadik legnagyobb, liberális frakciójában azt lehet becsülni, hogy az európai parlamenti vitákban is azt képviselik, amit választóiknak mondanak, ami a többi nagy frakcióra nemigen jellemző. Emiatt azután – mint a legutóbbi Eurobarométer felmérés tanúsítja, az európai polgárok egyharmada egyáltalán nem bízik politikusaiban. Megdöbbentő volt például, hogy egy legutóbbi vitában a liberálisok kiálltak Le Pen joga mellett, hogy mint korelnök vezethesse az új parlament megnyitó ülését, holott semmi sincs tőlük távolabb, mint Le Pen nézetei. Ezzel szemben például a szocialisták a szólásszabadságot úgy értelmezik, hogy az csak rájuk vonatkozik, aki másképp látja a világot, abba bele kell fojtani a szót.

A liberális frakció nemrég egy konferenciát szervezett, amelyen a jelenlegi pénzügyi krízis gyökereit tárgyalták. Kiderült, már évekkel ezelőtt, az ezredforduló környékén világosan lehetett látni: a pénzügyi folyamatok súlyos válságba torkolhatnak. A Lámfalussy Sándor által vezetett Bölcsök Tanácsa 2001-ben felvetette, hogy bár a likvid és innovatív pénzpiacok hatalmas hatékonysági előnyökkel rendelkezhetnek és így előnyösek lehetnek az európai állampolgárok számára, de a nagyobb hatékonyság nem szükségszerűen jár együtt a nagyobb pénzügyi stabilitással. Az, hogy a figyelmeztetések ellenére sem történt semmilyen intézkedés, annak köszönhető, hogy a „befektetők”, vagyis a spekulánsok pénzhésgé erősebb volt minden biztonsági megfontolásnál.

Charlie McCreevy az ECFIN, a gazdasági és pénzügyi főigazgatóság (vagyis az Európai Unió gazdasági és pénzügyminisztériumának) igazgatója egy XIX. századi közgazdászt, Walter Bagehotot idézte, aki szerint a pénzügyi válságok akkor következnek be, ha túl sok „buta” pénz kerül túl sok ostoba ember kezébe. Arra, hogy miként kerülhetett túl sok „buta” pénz túl sok buta ember kezébe, a tanácskozáson szintén fény derült. Az elmúlt három évtized pénzügyi innovációi vezettek oda, hogy a reálgazdasági befektetések helyett érdemes volt szerencsét próbálni a pénzpiacokon, és mivel a pénzügyi intézmények menedzsmentjét a hozamok függvényében fizették, minden kockázatot érdemes volt vállalni. A kockázatvállalást viszont a dereguláció, vagyis a korábbi szabályzó rendszerek szisztematikus felszámolása tette lehetővé. Most a válság közepén a szakértők többsége újból szabályzásokért kiált, mint Daniel Daianu román közgazdász (volt pénzügyminiszter) megfogalmazta: a szabadpiacoknak nem feltétlenül kell egyben szabályozatlanoknak is lenniük.

Ha megkérdőjelezhető is, a jelenlegi buzgóság meddig tart – hiszen számos példát lehetne felhozni, hogy a közvetlen veszély elmúltával az eredeti szándékok feledésbe merülnek –, az kétségtelen, hogy az Európai Parlament egyes frakciói igyekeznek szembenézni a jelenlegi pénzügyi válsággal.

Csak hogy az uniónak nemcsak a pénzügyi válsággal kell szembenéznie, hanem azzal a nem kisebb válsággal is, ami az unió új tagállamaiban a piacvesztések és a rakétaszerűen növekvő külső eladósodások nyomán várható. Lámfalussyék mintegy hat évvel a pénzügyi válság bekövetkezése előtt jelezték, feltehetőleg most nem kell hat évet várni arra, hogy nyilvánvalóvá váljon: az új tagországok nem a felzárkózás, hanem a végleges leszakadás útján haladnak. Lesz-e európai parlamenti frakció, amely e kérdés megvitatását tűzi egy tudományos konferencia elé?

322
2009. augusztus 8.

Neoliberalális kísértet

Kísértet járja be Európát, különösen Kelet-Közép-Európát, de ezúttal nem a kommunizmus, hanem a neoliberalizmus kísértete. A kísértet megszemélyesítői a Nemzetközi Valutaalap (IMF) missziós emberei. Azokat hívják így, akik meglátogatnak egy-egy fővárost, hogy ott a helyi hatóságok (pénzügyminisztériumok, nemzeti bankok) vezetőivel megbeszéljék, az adott ország mit is akar tenni annak érdekében, hogy mielőbb teljesítse a maastrichti kritériumokat. Az IMF 1944-es alapszerződésének van ugyanis egy IV. cikkelye, amely azt mondja ki, hogy a tagállamoknak szigorú pénzügyi fegyelemhez kell magukat tartani, és hogy ezt az elkötelezettséget a valutaalap rendszeresen felülvizsgálja.

Erre a IV. pontra hivatkozva az elmúlt hónapokban szinte minden kelet-közép-európai országba ellátogatott egy-egy valutaalapi misszió, a helyi hatóságokkal együtt áttekintették a helyzetet, és javaslatot tettek annak orvoslására. Egy-egy ilyen elemzés önmagában nem túl érdekes, izgalmassá akkor válik, ha valaki összehasonlítja az egyes országokra vonatkozó konzultációs zárónyilatkozatokat. Az összehasonlításból az derül ki, hogy szinte kivétel nélkül minden országban a dolgok jól mentek egészen a pénzügyi válság bekövetkeztéig. Néhány ország (például a balti államok és Szlovákia) különösen gyors gazdasági növekedést ért el. Most azonban mindenütt jelentős a visszaesés, a GDP csökken, a költségvetési deficit és a folyó fizetési mérleg hiánya jelentősen nő. Még azok az országok is, amelyek eddig fegyelmezett pénzügyi politikát folytattak (például Észtország, Szlovákia), bajba kerültek. Mi a kiút? Teljesen függetlenül attól, hogy az adott országnak ténylegesen milyen a gazdasági helyzete (amely azért országonként elég különböző), a recept mindenütt ugyanaz: a költségvetési kiadások csökkentésével az államháztartás hiányát a maastrichti három százalék alá szorítani. Ezt az egyes országok a közszféra reformjával kell, hogy elérjék, ami a közszféra által vállalt feladatok szűkítését, azok privatizálását, illetve a közalkalmazotti szféra béreinek csökkentését jelentik. A valutaalap eredendően ellenez mindenfajta valutaleértékelést, mert az egyoldalú versenyképességi előnyöket szolgáltathat a leértékelő országnak. Ehelyett a versenyképesség helyreállítása érdekében a bérek lefelé történő rugalmassá téételét propagálja, ami a reálbérek csökkentését jelenti. A leértékeléssel nem is volt baj eddig az unió új tagállamaiban, hiszen az euró bevezetéséért folyó versengésben minden ország felértékelte valutáját, hogy azzal is elősegítse a belső infláció előírt mértékűre való lecsökkentését. Sajnos azonban a valutafelértékelés azzal a nemkívánatos mellékhatással járt, hogy az egyes országok fizetési mérlege jelentősen romlott, külső adóssága pedig mint egy rakéta kezdett el felfelé ívelni: az utolsó három-négy évben valamennyi ország külső adóssága megduplázódott.

A GDP nagymértékű, az uniós átlagot messze meghaladó csökkenése a multinacionális vállalatok helyi leányvállalatainak termelésűcsökkenése miatt következett be, amely negatív hatást az IMF által javasolt restrikciók – a belső kereslet szűkítése miatt – tovább erősítenek. Nagy a veszélye annak, hogy az IMF által javasolt megszorító intézkedések negatív spirálba hajszolják ezen országokat, amikor is a csökkenő kereslet csökkenő GDP-hez, emiatt nagyobb költségvetési hiányhoz, ennek következtében újabb megszorító intézkedésekhez vezet.

A kommunizmus kísértetétől Kelet-Közép-Európa nagy nehezen megszabadult, ami meghozta a szabadságot. Most már csak a neoliberalizmus kísértetétől kell megszabadulni, hogy a szabadság mellé jólét is társuljon.

Cigánykérdés az EU-ban

Az Európai Tanács legutóbb május végén foglalkozott a roma népesség integrációjának kérdésével, és tíz pontban foglalta össze azokat az alapvető irányelveket, amelyeket a roma népesség integrálása során érvényesíteni kell. Ezek szerint a roma integrációra irányuló politikának konstruktívnak, pragmatikusnak és diszkriminációmentesnek kell lennie, határozottnak, de nem kizárólagosnak, kultúrák közötti kapcsolatépítéssel célozva meg a fősodró társadalomba való integrálást. „Létfontosságú, hogy az integrációs politikák nyíltak, áttekinthetők legyenek, megfelelő és hatékony módon foglalkozzanak a nehéz vagy tabutémákkal.” Hogy melyek ezek a témák, az a tanácsi határozatból – lévén tabuk – nem derült ki.

A világ roma népességét jelenleg mintegy 15 millióra becsülik, ebből tízmillió él az Európai Unió területén. Legtöbben Romániában (2,5 millió), Spanyolországban (800 ezer), Bulgáriában (750 ezer), Magyarországon (600 ezer), Szlovákiában (550 ezer).

Magát a „roma” szót az 1971-ben Londonban megtartott I. Roma Világkongresszuson fogadták el mint a világ összes cigány származású emberének közös és hivatalos elnevezését. A romákat területi, kulturális és nyelvi különbségek alapján öt fő csoportba sorolják (kalderás, kaló, szinti, rominkal és arli). Magyar szempontból érdekes kiemelni a magyar cigányokat (romungrok), akik a magyar cigányság kétharmadát alkotják, külföldön önmagukat magyarnak vallják, míg szülőföldjükön általában romáknak vagy cigányoknak, akik elhatárolódnak a nem cigányoktól (gádzsók). Ennek ellenére a többi roma csoporthoz képest jórészt integrálódtak a magyar társadalomba, számos ismert zenész és más művész került ki közülük. A cigányság érdekes színfoltja az erdélyi, jómódú Gábor cigányok, akiket jellegzetes nagy fekete kalapjukról, illetve a hatalmas bajszukról lehet felismerni.

A cigányság jellegzetes életmódja volt a nomád vándorlás, Nagy-Britanniában utazóknak is nevezik őket, és évszázadokon keresztül biztosítottak táborozási helyet számukra (ezt jelképezi a cigány zászló, kék és zöld mező választóvonalában egy arany kerék). Ma már az európai cigányságnak csak mintegy húsz százaléka folytat vándorló életmódot. Az európai cigányság integrálására az elmúlt évszázadokban számos kísérlet történt, amely általában gyengébb vagy határozottabb erőszakkal próbálta először letelepíteni, majd integrálni a cigányokat, a jelenleg látható sikerrel (Mária Terézia például, hogy letelepítse őket, elvette lovaikat és szekereiket, fiaikat pedig besoroztatta a hadseregbe). Az Európai Unió is – mint a bevezetőként idézett határozat mutatja – minden tőle telhetőt megtesz a cigányság integrálása érdekében. Hogy a számtalan határozat ellenére a cigányság integrációja mégsem halad előre, sőt még a nem cigány társadalom is szétesik, arról az unió már nem tehet.

324
2009. augusztus 25.

Európai vezetőink

A következő héten beindul az újjáválasztott Európai Parlament munkája, előbb az egyes csoportok jönnek össze, majd szeptember közepén lesz az új parlament első érdemi plenáris ülése Strasbourgban. Az új parlament bizonyos fokig átalakult. Hét frakciója van, újdonsága a brit, a lengyel és a cseh konzervatívok által kialakított új csoport, az Európai Konzervatívok és Reformerek, és hogy a szocialisták – akik elég sok helyet veszítettek a 2009-es európai parlamenti választásokon – magukhoz csatolták a balközép orientációjú olasz Demokrata Pártot.

A hét csoport közül a legnépesebb az Európai Néppárt, vezetője Joseph Daul (62). A De Gaulle által alapított nemzeti érdemrend (Ordre national du Mérite) kitüntetését valaha farmer volt, de már fiatalon bekapcsolódott a farmerek érdekvédelmi mozgalmába, és a Francia Marhahústermelők Egyesületének elnöke lett, majd 1999-ben beválasztották az Európai Parlamentbe, ahol a mezőgazdasági bizottságot vezette.

Martin Schultz (53), a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetségének vezetője könyvárusként kezdte, de már fiatal korában csatlakozott a német Szociáldemokrata Párthoz, és 1994-ben beválasztották az Európai Parlamentbe. Hírnevét és mai pozícióját Silvio Berlusconinek köszönheti, aki az olasz elnökség idején, 2003-ban (miután Schultz bekiabálásokkal zavarta beszédét) kápóhoz hasonlította, amin a világsajtó hónapokig cikkezett. Az incidenst követő évben a szocialisták elnöküknek választották, e pozícióját a legutóbbi választásokat követően is megtartotta.

Guy Verhofstadt (56), a liberális frakció (Liberálisok és Demokraták Szövetsége) vezetője egyetemistaként kapcsolódott a politikába Gentben, ahol jogot tanult. 1982-ben, 29 éves korában, már a Szabadság és Haladás nevű belga párt elnöke, 1985-től a belga parlament tagja, miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter. Fiatal kora és liberális gazdasági nézetei miatt a belga köznép „Baby Thatchernek” keresztelte el. 1999 és 2008 között Belgium miniszterelnöke, majd bukása után beválasztják az Európai Parlamentbe.

A negyedik legnagyobb frakció a zöldeké, amelyet két társelnök vezet. Rebecca Harms (53), aki az atomerőművek elleni német civil mozgalom aktivistájaként lett ismert és Daniel Cohn-Bendit (63), aki azzal szerzett ismertséget, hogy 1968-ban, a párizsi diákok szexuális forradalma idején az ő vezetésével foglalták el a leánykollégiumot, ami azután több hónapos, a De Gaulle-kormány megingásához vezető zavargásokhoz vezetett.

Az Európai Konzervatívok és Reformisták vezetője a csoport megszervezésében oroszlánrészt vállalt lengyel Michal Kaminski (37), a Jog és Igazság párt jeles képviselője lett, akit a sajtó három szóval szokott jellemezni: „euroszeptikus, szabad piac, atlantista”. A baloldali frakciót Lothar Bisky vezeti, egy olyan nyugatnémet, aki Kelet-Németországba disszidált, ott csinált akadémiai karriert. Végül az euroszeptikusok (a Szabadság és Demokrácia Csoport) társelnökei, Nigel Farage (45), aki azt akarja, hogy Nagy-Britannia lépjen ki az Európai Unióból, és Enrico Speroni (62) repülőgépmérnök, aki fő céljának Törökország uniós belépésének megakadályozását tekinti.

A felsorolás jelzi, hogy Európa sorsát – legalábbis a következő öt évben – ízig-vérig politikusok fogják intézni. Az eredmény minden bizonnyal mérhető lesz.

Kudarcot vallott az EU stratégiája

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság volt és valószínűleg leendő elnöke csütörtökre virradóra egy negyvenoldalas dolgozattal lepte meg az európai képviselőket. A Politikai útmutató a következő bizottság számára címet viselő dokumentum, amely a szerző az unió jövőjéről alkotott elképzeléseit körvonalazza, mindenekelőtt abból a célból készült, hogy a szerző európai parlamenti újraválasztását elősegítse. Mivel a néppárti frakció eleve támogatja őt, az anyag jelentős mértékben a vele kritikus hangot megütő szocialistáknak, liberálisoknak és zöldeknek szól. A szocialistákat a szociális piacgazdaság hangoztatásával kívánja meglágyítani, a liberálisoknak megfogadja, hogy ezentúl jobban odafigyel a pénzügyi folyamatokra, a zöldeknek azt ígéri, hogy a génmódosított gabona használatának kérdésében a tagállamok maguk dönthetnek. A dolgozat első fejezete az Európa, amelyben hiszek címet viseli, és itt a szerző felsorolja mindazokat a közhelyeket, amelyeket a hasonló uniós dokumentumok is tartalmaznak. Megállapítja például, hogy a világ fordulóponthoz érkezett, és hogy mai cselekvéseink generációkra meghatározzák az európai társadalmi modell életképességét. Olyan Európát akar, amely a lehetőségek nyújtását, a felelősségvállalást és a szolidaritást a szociális piacgazdaság szívévé teszi. Nyitott, versenyképes és virágzó uniót képzel el, amely a belső piac által nyújtott összes adottságot kihasználja.

Mindezt elősegítendő 2020-ig meg akarja újítani a 2000-ben elfogadott Lisszaboni stratégiát. Mint ismeretes, ezt a stratégiát az Európai Tanács 2000-ben Lisszabonban fogadta el, amikor is azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”.

Ezt a magyar szemlélődőt leginkább a Rákosi–Gerő-féle ötéves tervre („felső határ a csillagos ég”) emlékeztető „stratégiát” e rovat hasábjain először 2003. augusztus 30-án kritizáltuk, rámutatva, hogy a tetszetős, ám kissé homályos megfogalmazások mögött lényegében a jóléti állam felszámolása húzódik meg. Azóta hat év telt el, és Barroso dolgozata megerősíti, hogy a helyzetet alapvetően nem láttuk rosszul. 2010-től ugyanis már csak néhány hónap választ el, és az unió nemhogy a világ leggyorsabban fejlődő térségévé vált volna, amely fenntartható gazdasági növekedést és jobb munkahelyeket nyújt állampolgárainak, de épp ellenkezőleg, egyike lett a világ válságzónáinak. Barroso jelenlegi dolgozata is elismeri, hogy a GDP ez évben 4 százalékkal csökken, hogy a munkanélküliség az elmúlt három évben nyolcmillióval növekedett, és hogy a legtöbb tagállamban a költségvetési deficit messze túllépi a maastrichti előírásban meghatározott három százalékot. A lisszaboni stratégia nyilvánvaló kudarc ellenére Barroso a stratégia 2020-ig történő megújításaként lényegében ugyanazokat mondja, amit a tíz évvel ezelőtti program is tartalmazott, legfeljebb az a különbség, hogy most a pénzpiacok erőteljesebb szabályozása is hangsúlyt kapott.

Nem kap viszont említést az új tagállamok vesztes eladósodása és a fizetési mérleg nagymértékű romlása az eurózóna déli államaiban. A szocializmus története arra tanít, hogy az a rendszer, amely a nyilvánvaló kudarcok láttán sem képes magát korrigálni, előbb-utóbb felbomlik. Lehet, hogy ez vár az Európai Unióra is? Hat év múlva e kérdésre visszatérünk.

Birodalom születik?

Lech Walesa, a lengyel Szolidaritás alapítója jövő héten Írországba megy, hogy az „igen” mellett kampányoljon a lisszaboni szerződésről október 2-án rendezendő ismételt népszavazás kampányában. Mint ismeretes, 2008. június 12-én az írek már szavaztak az egyezményről, és elutasították azt. Ám az egyezmény csak akkor léphet érvénybe, ha mind a huszonhét tagország ratifikálja, az írek tehát blokkolják az egész folyamatot. Walesa útja azért megy eseményszámba, mert az egy évvel korábban a lisszaboni szerződés életbe léptetésének megakadályozására szerveződött Libertas nevű párt nagygyűlésén mondott beszédével még az egyezmény ellen kampányolt, igaz, kiderült, hogy pénzért tette. Persze, az a politikus vesse ezért rá az első követ, aki nem fogadott el pénzt politikai támogatásért. A fejlett nyugati demokráciákban ugyanis a vezető, kormányképes pártokat a nagytőke pénzezi, ezért azután tulajdonképpen mindegy, az állampolgár melyik pártra szavaz, gyakorlatilag ugyanazt a politikát kapja, arra van ugyanis fizetőképés kereslet. Ezért lehet már harminc éve egy olyan (neoliberális) politikát folytatni, amely egyoldalúan kedvez a nemzetközi tőkének és teszi ugyanakkor tönkre a nemzetállamokat és a helyi társadalmakat.

Ezt a politikát képviseli az Európai Bizottság, személyesen annak eddigi elnöke, José Manuel Barroso is, akinek újraválasztását emiatt a baloldali és zöld pártok az Európai Parlamentben blokkolni is kívánják. A lisszaboni szerződés, amely jogi tartalmában gyakorlatilag azonos a franciák és hollandok által már elutasított európai alkotmánnyal, lényegében egy európai birodalom kereteinek létrehozásán fáradozik, amelyben az uralkodó elit politikáját demokratikus úton nem lehet felülbírálni (mint ahogy az elmúlt harminc évben a nyilvánvaló kudarcok ellenére sem lehetett a neoliberális gazdaságpolitikát felülbírálni). Maga Barroso, az Európai Bizottság jelenlegi és újraválasztandó elnöke szokta egyetemi előadásaiban az Európai Uniót egy birodalomhoz hasonlítani. És valóban, ha egy birodalom legfőbb jellemzőit, a centralizált, egy uralkodó vagy oligarchia által irányított, sok országra kiterjedő, terjeszkedő entitást tekintjük, számos hasonlóságot fedezhetünk fel.

Ezt a birodalomépítést és a nemzetállamok eljellegtelenítését az európai polgároknak nincs módjukban megállítani, hiszen, ha az alkotmány formájában eléjük tált jogi kereteket elutasítják, akkor megkapják a lisszaboni szerződés formájában úgy, hogy véleménynyilvánítási lehetőségük sincs (az íreket kivéve, akiket erre alkotmányuk kötelez).

Lehet, a „megtért” Lech Walesa még hitelesebb lesz az írek számára, legalábbis ez a véleménye a lisszaboni szerződést támogató néppárti frakció lengyel delegációja vezetőjének, Jacek Saryusz-Wolskinak, aki szerint Walesa mindig is pártolta a lisszaboni szerződést.

Miközben teljes gőzzel megy az írek meggyőzése, hogy a helyes rubrikába ikszeljenek, nem marad elég figyelem arra, hogy az is bomlik, amit eddig létrehoztak. A maastrichti kritériumokat már szinte senki sem tartja be, az eurózóna déli államainak fizetési mérlege vészesen romlik, aláásva ezzel az eurózóna fenntarthatóságát. Senki sem látja a falra író kezét: mene, mene tekel ufarszin – megszámláltattál és könnyűnek találtattál.

A politika a hibás, nem a mutató

Nicolas Sarkozy, a franciák nyughatatlan elnöke már vagy tizenhét hónapja felkérte Joseph Stiglitz Nobel-díjas közgazdászt (képünkön), hogy egy bizottság élén dolgozzon ki javaslatot egy olyan új mutatóra, amely a GDP-nél jobban mutatja be egy ország helyzetét, lakosainak elégedettségét. Hírek szerint erre leginkább az készítette, hogy míg a GDP tekintetében Franciaország elég gyengén áll, az életminőséget meghatározó más tényezők – mint mondjuk a szabadidő – tekintetében jobban, így több mutató esetén az elnök mindig arra hivatkozhatna, amelyik kedvezőbb a számára.

A GDP (bruttó hazai termék) mint a gazdasági fejlődést jelző mérőeszköz, a harmincas évek válsága során született az Egyesült Államokban, és viszonylag gyorsan általánossá vált a fejlett ipari országokban, míg például a szocialista országok többségében a csak a termelő tevékenységeket mérő nemzeti jövedelmet használták a fejlődés mérőszámaként. Ez utóbbiból kimaradt a nem termelő tevékenységek (szolgáltatások) teljesítményének mérése, ezért is volt például oly gyalázatosan rossz annak idején a telefonellátás. A GDP-ről természetesen hamar kiderült, hogy csak korlátozott információt ad egy gazdaság és kiváltképp egy társadalom helyzetéről. Robert Kennedy amerikai szenátor már a hatvanas évek elején azt mondta róla, hogy „mindent mér, kivéve azt, ami az életet értékesíti”. Az első kőolajválságot követően megindult a kutatás, hogy a környezeti és nyersanyag-ellátási kérdéseket is számba vevő mutatót találjanak. Az első, máig is emlegetett mutatót az amerikai Yale egyetem professzorai, a Nobel-díjas James Tobin és William Nordhouse dolgozta ki, ennek az ugyancsak Nobel-díjas Paul Samuelsonnal továbbfejlesztett változatát nevezték „nettó gazdasági jólétnek” (Net Economic Welfare – NEW), ám rendszeres mérésére nem került sor. Az ENSZ által kidolgozott „emberi fejlődés indexe”-t viszont rendszeresen mérik, és például a legutóbbi, 2006-ra vonatkozó adatok szerint Magyarország egy 177 országból álló mintában a 38., megelőzve Lengyelországot, Szlovákiát és a balti államokat, elmaradva viszont a csehektől, a szlovénoktól és természetesen a fejlett ipari országoktól.

Sarkozy az új mutatót a G20 soron következő, szeptemberi ülésén kívánja a világ vezető országai elé tárni megfontolás céljából. Megtehetné ugyanezt szűkebb környezetében, az Európai Unióban is, esetleg rávéve az Európai Bizottságot, hogy végre ne csak a maastrichti kritériumokban gondolkodjanak, hanem vegyék figyelembe az egyes országok, különösen az új tagállamok eltérő gazdasági és társadalmi sajátosságait, és ne igyekezzenek a szabad piac megszentelt eszméjének keretében olyan gazdaságpolitikát rákényszeríteni az egyes országokra, amiktől azok nemhogy felzárkóznának, hanem még jobban tönkremennek. Kétségtelen, ha már létezne és alkalmazná a Joseph Stiglitz és bizottsága által kidolgozott mutatót, amelyben például a foglalkoztatási szint és az egészség kapja a legnagyobb súlyt, rögtön kiviláglana, hogy például a bizottság által melegen üdvözölt Bajnai-csomag, amely a GDP-hez viszonyított államháztartási hiány mérséklése érdekében tönkreteszi az egészségügyi ellátást, nem megoldás, hanem a válság elmélyítése.

Addig is azonban, amíg az új mutató gyakorlati használatba kerül, nem ártana a meglévő régiókat alaposabban megnézni, amelyekből egyértelműen kiderül, hogy a piac mindenhatóságára felépített gazdaságfilozófia és politika mellett az Európai Unió sohasem lesz „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdasága”, mint ahogy azt 2000-ben az unió vezetői célul kitűzték.

Spekulációs kosz

Lengyelország és Észtország az Európai Bíróságnál pert nyert az Európai Bizottság ellen a szén-dioxid-kibocsátási normák ügyében. Mint ismeretes, az Európai Unió úgy próbálja elérni a Kiotóban magára vállalt szén-dioxid-kibocsátás csökkentését, hogy fokozatosan mérsékli az egyes tagországok kvótáját. Jelenleg azonban e mennyiségeket a tagországok saját maguk határozzák meg, a bizottságnak csak arra van joga, hogy a nemzeti terveket véleményezze. A konfliktus abból adódott, hogy a lengyelek és az észtek több kvótát adtak ki, mint amennyit a bizottság helyesnek tartott, amit ezért elutasítottak. A bíróság viszont úgy vélte, hogy az elutasítással Brüsszel túllépte hatáskörét.

A bizottságot azonban nem a több szén-dioxid-kibocsátás, tehát a környezet többletszennyezése izgatja, hanem az, hogy a többletkibocsátás letörheti a szén-dioxid-kereskedelemben kialakult árakat, különösen, ha a lengyel és az észt példát a többi tagország is követi. A szén-dioxid-kibocsátás mérséklését ugyanis az Európai Unió nem úgy akarja elérni, hogy támogatja a környezetkímélő technológiák elterjedését, hanem úgy, hogy a szén-dioxid-kibocsátásból egy újabb spekulációs piacot hozott létre, ahol a szűkösen kibocsátott szén-dioxid emissziós engedélyekkel ugyanúgy kereskedni lehet, mint ahogy az az egyéb értékpapírokkal is történik.

Ezt a „cap and trade” (korlátozz és kereskedj) elvet még a hatvanas évek végén dolgozták ki az Egyesült Államok környezetvédelmi ügynökségének kutatói. Az elgondolás szerint az egységnyi szén-dioxidkibocsátás-csökkentés egyes üzemeknél, vagy egyes országokban kevesebbe vagy többbe kerül, és ahol ez drágább, megéri a kibocsátás csökkentése helyett kvótákat vásárolni azoktól, akik olcsóbban tudják kibocsátásukat csökkenteni. Így mindenki jól jár, aki olcsóbban tudja csökkenteni kibocsátását, többletjövedelemhez jut, míg aki drágábban, annak nem kell költséges beruházásokat megvalósítania, mert olcsóbb, ha kvótákat vásárol. Ezt az elvet azután a kiotói megállapodások is tartalmazzák, kiterjesztve a kereskedelmet az egész világra. A biznisz nem indult rosszul. A Világbank statisztikája szerint 2003-ban még csak 78 millió tonna szén-dioxiddal kereskedtek, 2005-ben már 374 millió tonnával. És míg a piac 2005-ben még csak 11 milliárd dollár forgalmat bonyolított, 2007-ben már 64 milliárdot. Az Európai Unió aggodalma tehát érthető a szépen induló piac árainak letörése miatt. Környezetvédő szervezetek sohasem értettek egyet ezzel a rendszerrel, mert lehetővé teszi, hogy a tőkeerős vállalatok vagy országok vállalásaikat belső erőfeszítések nélkül kvótavásárlással, vagy a harmadik világban történő beruházásaikkal is teljesíteni tudják. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a gazdag országok folytathatják fenntarthatatlan energiahasználati szokásaikat, sőt átültethetik azokat a gazdaságilag gyengébb országokba. Ez nemcsak az éghajlatvédelem hosszú távú érdekeit sérti, de még jobban mélyítheti a kedvezőtlen függőségi viszonyt az egyes országcsoportok között.

Mivel a szén-dioxid-emisszió kétharmadát tíz ország adja, elvben könnyen meg lehetne határozni, melyek lennének azok a módszerek és technológiák, amelyekkel a szén-dioxid-kibocsátás valóban csökkenthető lenne. Úgy látszik azonban, egy újabb spekulációs piac létrehozása ennél fontosabb cél.

Sajátos demokrácia

A lisszaboni egyezményre adott igen szavazattal most már valamennyi tagország demokratikusan jóváhagyta az Európai Unió új felépítését. A demokrácia útjai azonban elég rögzösek. A lisszaboni szerződést, amelynek leánykori neve európai alkotmány volt, a franciák és a hollandok is meggyőző többséggel elutasították még annak idején, 2005-ben. Ekkor kiderült, hogy népszavazással nemigen lehet egy a hatalmat tovább koncentráló és ráadásul neoliberális ihletű alkotmányt az európai polgárokra ráerőltetni. A franciák trükkös elnöke Nicholas Sarkozy azonban egy olyan ötlettel állt elő, amely az alkotmány összes lényeges pontját megtartotta, ugyanakkor úgy nézett ki, mint a már érvényben lévő egyezmények kissé módosított változata. Ez lett a lisszaboni szerződés. Így már – az íreket kivéve – egyik tagországban sem volt szükség a szerződés népszavazáson való jóváhagyására, elég volt a parlament beleegyezése, amelyet a honatyák mindenütt meg is tettek, némelyütt úgy, hogy még csak nem is látták (nemhogy olvasták volna), mit hagynak jóvá. Írországból azonban 2008 júniusában meggyőző többséggel el is utasították. Az unió vezetői azonban ezt a szerződést már nem engedték veszni hagyni, hanem az íreket egy második szavazásra kötelezték, hogy az ikszeket most már a megfelelő rubrikába húzzák be. Ígéretessel (például, hogy Írország megtarthatja katonai semlegességét, hogy abortusszal kapcsolatos felfogásába nem szólnak bele, hogy mindig lehet biztos az Európai Bizottságban), fenyegetéssel (hogy kizárja magát Európából) végül is sikerült az íreket egy meggyőző igenre rávenni. Ha most sem sikerül, akkor nyilván egy következő szavazás jön, egész addig, amíg meg nem találják a helyes választ a feltett kérdésre. Így történt ez például Dánia esetében is, amikor 1992-ben nemmel szavaztak a maastrichti szerződésre. Az európai demokrácia lényege tehát az, hogy a polgárokat addig szavaztatják, míg a megfelelő eredmény ki nem jön.

Bár Václav Klaus a csehek euroszeptikus elnöke még ellenáll, és kap is támogatást a brit konzervatívoktól, hogy tartson ki addig, míg ők jövő májusban hatalomra nem kerülnek, és nem írnak ki népszavazást a reformszerződésről (amit a britek döntő többsége elutasítana), a nemzetállami szuverenitás eszménye (egyelőre?) elbukott Európában. Maga Barroso szokta egyetemi előadásában az EU-t birodalomhoz hasonlítani, most a lisszaboni szerződéssel e birodalmi konstrukció valóban megerősödött. A szerződés, amelynek legfontosabb módosítása az egyhangú döntések minősített többségű döntésekké való átalakítása (tehát a vétójog felszámolása) létrehozta az Európai Tanács elnöke és a külügyi és biztonságpolitikai főképviselője posztot, amelyet a megválasztottak két és fél évre tölthetnek be. A lisszaboni szerződés jóváhagyásával az unió formailag egy magasabb integrációs fokra lépett. Ugyanakkor épp e szerződés jóváhagyása tereli el a figyelmet az unió alapvető problémáiról, például a döntések koncentrációjának, az erőforrások és felelősség dekoncentrációjának ellentmondásáról, vagyis hogy Brüsszelben döntenek, de a felelősség az eszköztelenné vált nemzeti kormányokra hárul.

330
2009. október 12.

Médiaszabadság Európában

Az elmúlt héten liberális és baloldali európai parlamenti képviselők büntetőintézkedéseket javasoltak Olaszország ellen, mert Berlusconi kormánya megsérti a mediaszabadságot. „Rendkívüli módon aggódunk. Az uniót azért hoztuk létre, hogy védje a szabadságról és békéről vallott közös értékeinket, és hogy ne lehessen a mediaszabadsággal kapcsolatban megfélemlíteni az embereket” – mondta Guy Verhofstadt, a liberális frakció vezetője. A holland Judith Sargentini ehhez még hozzátette, hogy az érvényben lévő uniós szerződés (nizzai egyezményrel módosított maastrichti szerződés) 7. pontja értelmében a tagállamoknak vizsgálatot kellene kezdeményezni a mediaszabadság olaszországi helyzetéről, és ha beigazolódik annak megsértése, akkor fel kell függeszteni Olaszország szavazati jogát az Európai Tanácsban. A liberális és zöld képviselők azt is akarják: az Európai Bizottság dolgozzon ki direktívát annak érdekében, hogy a média koncentrációját meg lehessen akadályozni Olaszországban és más tagállamokban.

A konkrét ügy az, hogy a Berlusconi tulajdonában lévő média nem adott hírt a miniszterelnök más médiák által Európa-szerte bőven tárgyalt nőügyeiről, amelyek teregetése, illetve elferdítése miatt Berlusconi épp perel néhány olasz, francia és spanyol újságot.

A néppártiak ezzel szemben védték az olasz miniszterelnököt. Amikor Rómában a szocialisták voltak kormányon, a mediaszabadság kérdése fel sem merült – emlékeztetnek.

A vita háttérében az van, hogy a maga ügyességéből karriert csinált Berlusconi nem tartozik bele abba a politikai elitbe, amely az európai közvélemény formálására igényt tart, és amely ténylegesen ellenőrzi az európai és általában a fejlett világ hírközlését. Ha ugyanis a médiakoncentrációt nézzük, Berlusconi messze elmarad a nyugati világ közvéleményét befolyásoló médiák méreteitől. Berlusconi médiabirodalmának (Mediaset) évi bevételeit jelenleg kétmilliárd dollárra becsülik, ami eltörpül mondjuk a száz országban mintegy tizenötezer alkalmazottat foglalkoztató francia Havas hírügynökség csaknem kilencmilliárdos bevételeitől (e hírügynökséget egy magyar zsidó család leszármazottja, Charles Louis Havas alapította még 1835-ben). De még a Havas is elmarad a Time Warner huszonnégymilliárdos, sőt még a Bertelsmann tizenötmilliárdos bevételeitől is. A World Press Group például a következő ismert újságokat ellenőrzi: Business Week, The Economist, Fortune, International Herald Tribune, Newsweek, Time és még a Brüsszelben az eukraták tájékoztatására kiadott European Voice-t is, ezáltal gyakorlatilag meghatározza, hogy az alapvető gazdaságpolitikai és uniós ügyekben mi a politikailag korrekt gondolkodás. Ha valaki végigolvassa ezeket a lapokat, azt fogja tapasztalni, hogy az egyes médiumok, mint egy zenekar hangszerei illeszkednek egymáshoz, ha a hangszín különbözik is, a dallam ugyanaz. Ebben az összhangzatban Berlusconi médiája sokkal inkább a szabadságot, mint annak eltiprását jelképezi.

Az utolsó mohikán

Az unió munkáját hatékonyabbá tevő lisszaboni szerződésről már csak Václav Klaus aláírása hiányzik, ám a csehek euroszeptikus elnöke még az utolsó pillanatban is ellenáll, a legkülönbözőbb kifogásokkal hátráltatva a szerződés hatályba lépését. Ehhez biztatást kap a brit ellenzék vezérétől, David Camerontól, mert ha Klaus ki tudna tartani a májusi angol választásokig, akkor a valószínűleg győztes konzervatívok népszavazásra vinnék a kérdést, ami a szerződés holtbiztos elutasításával járna. De hát miért is akadályozza Klaus az Európai Unió hatékonyabb működését? Miért támogatja ebben a brit ellenzék vezére? Mi folyik itt Európában?

Európa egyesítésének gondolata a római birodalom bukása óta kísérti az európai politikai elitet, és Nagy Károlynak többé-kevésbé sikerült is megvalósítania, de a mintegy 800 évig fennálló Német-római Birodalom is Európa egyfajta egyesítésének tekinthető. A bajok a vesztfáliai békével kezdődtek. A harmincéves háborút 1648-ban lezáró béke teremtette meg a modern nemzetállamok jogi feltételrendszerét, amely alapján az Európát korábban jellemző soknemzetiségű birodalmakból az önálló területtel és általában egy uralkodó szuverén nemzettel jellemezhető nemzetállamok fokozatosan létrejöttek. A nemzetállamok fénykora a XIX. és XX. század volt, amikor egyrészt a felbomló korábbi birodalmakból a mai nemzetállamok kialakultak, másrészt a nemzetállamok létét számos nemzetközi szerződés erősítette meg, többek között az ENSZ alapokmánya, vagy legutóbb 1975-ben az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, amely újól fog rögzítette a békés egymás mellett élés feltételeit, többek között az államok szuverén egyenlőségét, a határok sérthetlenségét, az egymás belügyeibe való be nem avatkozást, a népek önrendelkezési jogát.

Az azóta eltelt évtizedekben azonban a nemzetállamok létét komoly kihívások érték. 1986-ban William H. McNeill amerikai közgazdász könyvet írt, amelyben azt állította, hogy a nemzetállamok kora, amely – szerinte – a francia forradalommal kezdődött, 1945-ben véget ért, és a jövőben a bevándorlások és a multikulturalizmus következtében a politikai és a nemzeti identitás szétválík, ahogy ez volt a nemzetállamokat megelőző időkben. Néhány évvel később a brit történész, Eric Hobsbawm visszahangozta McNeill tételeit, bejelentve a nemzetállamok halálát. „A nemzetállamok és a nemzetek visszaszorulását látjuk majd, mígnem azok teljesen beolvadnak a világot átformáló szupranacionális struktúrákba” – írta.

A gondolatot azután Javier Solana NATO-főtitkár folytatta, aki a vesztfáliai béke 350. évfordulója alkalmából tartott konferencián (néhány hónappal Belgrád NATO általi bombázásának kezdete előtt) kifejtette, hogy a vesztfáliai béke elvei nem egyeztethetők össze a humanitás és a demokrácia elveivel, mivel a szuverenitás hangsúlyozása a nemzetek közötti rivalizálásra ad lehetőséget és kirekesztéshez, nem pedig befogadáshoz vezet. Joschka Fisher német külügyminiszter 2001-ben ennél tovább ment, amikor kifejtette, hogy az 1945 utáni Európa elveti a nemzetállami erők kiegyensúlyozására épülő vesztfáliai békéből eredeztethető koncepciót, és ehelyett az alapvető érdekek összeegyeztetésére épülő szupranacionális intézményeket és a nemzeti szuverenitás ezen intézményeknek való átadását választja. „Európán” azonban Joschka Fisher nyilván az európai elitet érti, mert az európai polgárok véleményét nem kérték ki, nyíltan megsértve ezzel az ENSZ alapokmányának a népek önrendelkezésére vonatkozó passzusát. Tehát a vita nem az unió hatékonyságáról, hanem az európai nemzetállamok jövőjéről szól. Václav Klaus a nemzetállami eszme védelmének utolsó mohikánja.

Görög statisztika

Már az antik Rómában is az a mondás járta, hogy Graeca fides, nulla fides, vagyis görög hűség nem hűség, aminek jelentése nagyjából, hogy a görögöknek sose higgy! Egy legutóbbi Eurostat- (az Európai Unió statisztikai hivatala) jelentés megerősíti ezt az ősi megfigyelést. Az október 22-én kiadott elemzés szerint az unió átlagos államháztartási deficitje 2008-ban 2,3 százalékra növekedett a 2007-es 0,8 százalékkal szemben. Ám az Eurostat egyben bizonyos kételyeket is kifejt az adattal kapcsolatban mondván, „a görög statisztikai hivatal adatainak nagyfokú bizonytalanságai miatt az Eurostatnak fenntartásai vannak a görög adatokat illetően”. Görögország ugyanis a 2008. évre tavasszal még csak 5 százalékos deficitet jelentett, ez nőtt 7,7 százalékra októberre.

Megfigyelők szerint a görög adat jelentős változása mögött az áll, hogy tavaly októberben egy hirtelen jött választás nyomán kormányváltás történt, és az új, szocialista kormány a 2009-ben várható deficit egy részét igyekszik a korábbi jobbközép kormány nyakába varrni. Mivel 2004-ben ugyanez már előfordult csak fordított szereposztással, az Eurostatnak kezd elege lenni a görög pártok statisztikai manipulációiból. Kérdés azonban, hogy az unió vezetőinek van-e erkölcsi alapjuk csalással vádolni a görögöket akkor, amikor – finoman szólva – maguk is igyekeznek félrevezetni az európai közvéleményt. Például amikor azt mondják, hogy a lisszaboni szerződés valami egészen más, mint a korábban benyújtott alkotmány, amikor is a paragrafusról paragrafusra történő összehasonlítás azt mutatja, hogy csak lényegtelen szimbolikus cikkelyeket hagytak ki (főleg azokat, amelyek az unió egységes állami jellegére utaltak, így az unió himnuszát), és az egész manipuláció csak arra volt jó, hogy az egyezményről (Írországot kivéve) sehol se tartsanak népszavazást. A népszavazás során ugyanis a szerződést több jelentős és alapító tagországban elutasították volna, mint ahogy az az alkotmány esetében Franciaországban és Hollandiában meg is történt. Az sem zavarja az unió vezetőit, hogy a most már csak Václav Klaus ellenállása által akadályozott lisszaboni szerződésben a szociális piacgazdaságot vizionáló 3.3 pont teljes ellentmondásban van a nyitott piacgazdaságról beszélő 119.1 ponttal. Az ellentmondás eredete az, hogy az európai alkotmányt kidolgozó konventen csak az alkotmány és a későbbi szerződés első hatvan paragrafusát tárgyalták meg, a többit egyszerűen hozzacsapták a maastrichti és az amszterdami szerződésből. Az unió bővítésének elvi alapjait leszögező koppenhágai kritériumokban ötödik pontként az szerepel, hogy a csatlakozó tagállamoknak versenyképesnek kell lenniük az unió piacán. 2004-ben és ezt követően úgy vették fel a nyolc volt szocialista országot, hogy nyilvánvaló volt e kritérium teljesíthetetlensége. Most azután az uniónak szembe kell néznie azokkal a gazdasági és társadalmi bajokkal, amelyek e kritérium teljesítésének hiányából és ebből következőleg az új tagállamok megállíthatatlan és rakétasebességű külső eladósodásából származnak.

333
2009. november 2.

Az EU mindenekfelett

Az Európai Unió vezetői csütörtökön végre megegyeztek a lisszaboni szerződés egy olyan formulájában, amely kifogta az euroszeptikus cseh elnök vitorlájából a szelet. Csehország kivételt kaphat az alapvető emberi jogok chartájának alkalmazása alól – feltéve, ha Klaus aláír. Formálisan ez azért volt fontos a cseh elnöknek, nehogy a szudétánémetek – akiket a magyarokkal együtt kollektíven bűnösnek mondtak ki, és részben vagy egészben ki is telepítettek Csehszlovákia területéről – utólag a cseh államtól kártérítést kérjenek, hiszen a kollektív bűnösség elvének alkalmazásával alapvető emberi jogukat sértették meg.

Valójában a Benes-dekrétumok ügye csak egy, az utolsó pillanatban előrángatott érv volt Klaus kezében, a cseh elnök magát a lisszaboni szerződést ellenzi úgy, ahogy van, dekrétumokkal vagy dekrétumok nélkül. A tét valójában a nemzetállami szuverenitás, amely minden ellenkező híresztelés ellenére jelentősen tovább csorbul, hiszen ha a lisszaboni szerződés életbe lép, akkor a szerződés már úgy is módosítható, hogy ehhez többé seholy sem kell népszavazást tartani. Talán nem közismert, hogy a lisszaboni szerződés felülírja a nemzeti alkotmányokat. Az európai alkotmányról, illetve az azt helyettesítő lisszaboni szerződésről kevés országban volt vita, így még a vezető politikusok sem ismerik a tartalmát. Franciaországban, ahol széles körű vitára került sor, mind a jobb-, mind a baloldal elutasította. Az előbbi a nemzeti szuverenitás jelentős sérelme, az utóbbi a neoliberális gazdaságpolitikai elvek alkotmány rangjára történő emelése miatt. Az előző írás népszavazáson az is hozzájárult a szerződés elutasításához, hogy az igen mellett érvelő egyik miniszter bevallotta, hogy maga sem olvasta a szerződést.

Amit Klaus valójában kifogásol, az az uniós törvények nemzetek felettsége és az, hogy az Európai Bíróság vitás esetekben mindig a közösségi törvények érvényességét mondja ki. Az európai alkotmány I.6-os pontjában szerepelt, hogy „az alkotmánynak és az unió intézményei által elfogadott törvényeknek a rájuk ruházott hatáskörökön belül elsőbbséget kell élvezniük a nemzetállami törvényekkel szemben”. E paragrafus az alkotmányban a korábbi szerződésekhez képest új volt, ezért amikor az alkotmányt az érvényben lévő két szerződés (maastrichti, amszterdami) összefűzésével lisszaboni szerződéssé alakították át, ki kellett hagyni. Ám a lisszaboni szerződés mellett ott vannak az ugyancsak hatályos deklarációk, és ezek közül a 17. deklaráció pontosan az uniós törvények elsőbbségét fogalmazza meg. Az Európai Tanács jogi hivatalának a deklaráció részét képező véleménye szerint „az uniós törvények elsőbbsége a közösségi jog sarkköve”.

Talán jelképértékű lehet, hogy a mostani tanácskozáson, amikor a lisszaboni szerződés aláírása előtti utolsó akadályt is elhárították, és már a szerződés által kreált magas presztízsű állások (EU elnöke, külügyminisztere) elosztásáról vitáznak, nem tudtak megegyezésre jutni, hogy mennyiben segítsék a szegényebb országokat a klímaváltozás elleni küzdelemben. A nemes szándékkal ugyan mindenki egyetért, ám senki sem akar túl sokat fizetni, különösen az új tagállamok óvatosak bármit is elfogadni, míg nem világos, mennyibe kerül.

Európa országainak polgárai tisztában vannak az együttműködés fontosságával, és támogatják is azt, ám az európai üzleti és politikai elit és az átlagemberek elképzelése között szakadék tátong. Az alkotmányozó konvent idején egyetlen olyan felmérés készült, mégpedig Magyarországon, amelyik erről megkérdezte az átlagembert, talán utólag is érdemes megtekinteni az „utca emberének” véleményét: <http://www.epoc.uni-bremen.de/publications/pup2002/files2002/lorant.pdf>.

Klaus most két lehetőség közül választhat: jobb meggyőződése ellenére aláír, vagy nemes gesztussal lemond elnöki tisztéről.

Válságkezelés brüsszeli módra

Az Európai Parlament tagjai még októberben megegyeztek, hogy egy 45 tagú speciális bizottságot hoznak létre, amely a pénzügyi és gazdasági válság tagországokra gyakorolt hatását fogja elemezni. Az Európai Parlament elnöke, a lengyel Jerzy Buzek a bizottság felállításakor hangsúlyozta: „tanulnunk kell a jelenlegi gazdasági és pénzügyi krízisből, hogy még egyszer ne fordulhasson elő”. Az egy év időtartamra létrehozott bizottság eredményeit két jelentésben fogja közzétenni, egy évközi és egy végleges jelentést terveznek. Ez utóbbi már az intézkedésekre vonatkozó javaslatokat is tartalmazni fogja. A speciális bizottság szakértőket kérdez ki, meghallgatja a szociális partnereket (szakszervezetek, ipari vezetők, kormányképviselők), valamint a nemzeti parlamentek képviselőit, és véleményezésével hozzá kíván járulni a parlament állandó bizottságainak törvényhozói munkájához. A bizottság elmúlt héten tartott első ülésén a képviselők elhatározták, hogy vizsgálataikat messze a szűken vett pénzügyi kérdéseken túlra kiterjesztik, és meghallgatják az európai biztosok válsággal kapcsolatos javaslatait is. „Az új bizottsági tagoknak véleményt kell formálniuk arról, hogy miképp teremtenek új munkahelyeket”, mondta a speciális bizottság egyik tagja, Rachida Dati, aki idén nyárig a francia elnök, Nicolas Sarkozy minisztere volt. Az új biztosok európai parlamenti meghallgatása nemsokára megkezdődik, és minden valószínűség szerint kikérdezik őket arról is, hogy mi az elképzelésük a jelenlegi krízis felszámolására. Az ugyancsak francia Pervenche Beres (korábban az Európai Parlament gazdasági és pénzügyi állandó bizottságának elnöke) szintén kijelentette, hogy „a Barroso-bizottság első lépése az kell legyen, hogy a jelenlegi válságra egy összeurópai megoldást dolgozzon ki”.

A krízis megoldásában a felállított speciális bizottságnak egyrészt igen könnyű dolga lesz, hiszen a kapitalizmus elmúlt háromszáz éves történetét már számos, a jelenlegihez hasonló válság tarkította, amelyről kitűnő áttekintést ad John Kenneth Galbraith A pénzügyi spekulációk rövid története című könyvében, amely az 1630-as évek holland tulipánőrületétől az 1990-es évek ázsiai pénzügyi válságig végigköveti a nagy spekulációk eseményeit és azok mozgatórugóit. A speciális bizottságnak egyszerűen csak meg kell néznie, mi történt a múltban és hogy eleink hogyan, milyen eszközökkel másztak ki végül is a válságból. Igaz, maga Galbraith a krízisek tartós megoldását illetően nem nagyon optimista, szerinte a spekulációs válságok fájdalma hamar feledésbe merül és jön megint a „deregulációval” kiváltott újabb spekulációs hullám, amely azután gazdasági válságba torkollik.

A speciális bizottság ugyanakkor nehéz helyzetben is lesz, mert miközben – mint ahogy azt a dél-európai és kelet-közép-európai országok folyó fizetési mérlegeinek erőteljes romlása is jelzi – az unió gazdaságilag egyre jobban szétesik, az EU gazdasági helyzetéről nincs reális értékelés. Ami van, az a neoliberális dogmák és receptek ismételtetése, azoké a dogmáké és recepteké, amelyek épp a jelenlegi válsághoz vezettek. Valamikor a kommunizmusra azt mondtuk, hogy az az eszme diadala a józan ész felett, úgy látszik, ez a jelenlegi Európai Unióra is érvényes.

Barroso hite

Leendő uniós biztosok látogatják a napokban a bizottság elnökét, José Manuel Barrosót. Távozóban egy kék fedelű brosrát kapnak tanulmányozás céljából, amelynek címe: Politikai irányelvek a következő bizottság számára. Barroso az elkövetkező 2009–2014-es időszak feladataként öt fontos irányelvet említ: a gazdasági növekedés újraindítását, a munkanélküliség elleni küzdelmet, az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának mérséklését, a terrorizmus elleni fellépést és az állampolgároknak a döntésekbe való bevonását. Az irányelvek megvalósítása nyilván a leendő biztosok feladata lesz, nem mondhatják, hogy a teendőkről nem kaptak világos eligazítást.

Az ilyen brosrákban kötelező Jean Monnet-idézetek után (amelyek az európai országok együttműködésének szükségességére utalnak) a szerző kifejti, hogy milyen Európában hisz. Ezek szerint olyan Európa lenne kívánatos, amely egy felelősségteljes szociális piacgazdaságra épül, amely mindenki számára lehetőségeket nyújt, amely invesztál a tudományba, amely kivezeti az európai gazdaságokat a jelenlegi krízisből, biztonságot nyújt az energiaellátás terén, ellenáll a protekcionizmusnak és kiáll a globális pénzügyi piacok szabályozása mellett. E kérdésekben nehéz lenne nem egyetérteni a bizottság elnökével, ugyanakkor a makroökonómiában egy kicsit is jártas olvasónak feltűnhet, hogy míg a szöveg mindvégig szociális piacgazdaságról beszél, a mondanivalót illusztráló ábrán nyílt piacgazdaság szerepel, márpedig ez a két kategória egymás ellentéte, gyökeresen eltérő gazdaságpolitikák tartoznak hozzá. Szociális piacgazdaságnak azt hívták, amely a nyugat-európai országokat a második világháború végétől a hetvenes évek közepéig-végéig, a neoliberais eszmék uralomra jutásáig jellemezték. A szociális piacgazdaságban például evidens volt, hogy az a jobb társadalom, amelyben a társadalom egyes rétegei között kicsik a jövedelemkülönbségek (tehát egy széles középosztály van), és ennek érdekében például erősen progresszív jövedelemadót alkalmaztak. A nyílt piacgazdaság már a Reagan–Thatcher-féle neoliberális eszmerendszer terméke, amelyben az adózás progresszivitását megszüntették, vagy legalábbis nagymértékben csökkentették, amelynek eredménye a valamikori középosztály jelentős részének leszakadása, a társadalmi feszültségek kiéleződése, amely ma már Európa nyugati felét is jellemzi. Az európai polgár eldöntheti, hogy saját tapasztalatai alapján inkább Barroso szavainak, vagy a brosrát magyarázó ábrának hisz.

Barroso szavait hitelesebbé tenné, ha legalább bevezetőül megmagyarázná, hogy a 2000-ben, az akkor még csak tizenöt fejlett államból álló unió számára kidolgozott úgynevezett lisszaboni program, amely 2010-re azt a célt tűzte ki, hogy az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”, miért nem valósult meg?

Kommunisták kizárva

Eldőlt, hogy az unió elnöke a következő két és fél évben Herman van Rompuy lesz, aki az elmúlt évben Belgium miniszterelnöki posztját töltötte be, mellette az unió külügyi főképviselője Catherine Ashton, Nagy-Britannia küldötte, aki eddig az uniós kereskedelmi biztos pozícióját foglalta el. A választásokkal az unió vezetői egy sor egyensúlyi követelménynek tettek eleget. A franciák nem akartak erős elnököt, így a korábbi esélyes Tony Blair kiesett, igaz őt – főként az iraki háborúval kapcsolatos politikája miatt – mások sem igazán támogatták.

Van Rompuyról honfitársainak az a véleménye: csak akkor nyitja ki a száját, ha levegőt vesz, így ideális lehet olyan elnöknek, akinek fő feladatául a tanácsulések megnyitását és bezárását szánták. Nem lehet ugyanakkor ügyetlen diplomata az, aki képes az egymással elkeseredett vitában álló flamand és vallon politikusokat összebékíteni. Sokaknak azért is szimpatikus lehet, mert ellenzi Törökország uniós tagságát.

Az első külügyi főképviselőt, Catherine Ashtont eddig hazáján kívül nemigen ismerték, de miután Gordon Brown és még egy sor kisebb ország miniszterelnöke mellé állt, az ismeretlenségből egyszerre az unió egyik legfontosabb posztjának birtokosává rukkolt elő. Az 53 éves angol bárónő korábban a lordok házában elnöke volt. Nincs igazán külügyi gyakorlata és külkereskedelmi biztosként sem keltett különösebb feltűnést. Mivel azonban az unióknak közös külpolitikája sincs (lásd például az egyes országok hozzáállását az iraki háborúhoz, vagy az orosz energiaiimporthoz), a bárónő külügyekben való járatlansága nem okozhat zavart. Mivel nő, egy fontos uniós követelményt – a nemek közötti kiegyenlítettebb arányok irányába történő elmozdulást – máris teljesített.

A két legfontosabb poszt betöltése után a többi tárca elosztása következik, amelynek során a jelölteket az Európai Parlament (EP) meghallgatja. Bár ezek a meghallgatások a múlt alkalommal megizzasztották a leendő bizottsági tagokat, az egyes posztok várományosainak nem jelentettek igazi veszélyt, hacsak nem tartották bűnnek a homoszexualitást, mint az olasz Rocco Buttiglione, vagy nem voltak járatlanok a hidrogén energetikai szerepét illetően (Kovács László). A mostani meghallgatásra azonban az EP kereszténydemokrata frakciója egy új követelményrendszert igyekszik érvényesíteni. A frakció elnöke, Joseph Daul és elnökhelyettese, Szájer József által jegyzett dokumentum szerint a biztosi posztra csak olyan jelöltek jöhetnek szóba, akiknek nem volt kapcsolatuk elnyomó rendszerekkel és nem voltak tagjai nem demokratikus vagy korrupcióval fertőzött kormányoknak, politikai mozgalmaknak. Ha a meghallgatások során e szempontokat sikerül érvényesíteni, a rostán ki fog esni a maoista múlttal rendelkező jelenlegi bizottsági elnök, José Manuel Barroso is.

Történelmi lecke

Obama újabb harmincezer katonát küld Afganisztánba, de egyben kijelentette, hogy a csapatok nagy részét három éven belül vissza is vonják. A NATO-szövetségesek e kontingenst megtoldották hétezer fővel, egyedül Grúzia ezer főt ajánlott fel, annak reményében, hogy cserébe NATO-tag lehet. A 200 fős magyar felajánlás megfelel az ország katonai képességeinek és érdekeltiségének.

Hogy három éven belül vissza lehet-e vonni a csapatok zömét, az vita tárgyát képezi a szövetségesek között. A brit miniszterelnök, Gordon Brown ellenzi, hogy a kivonulásnak mesterséges határidőt szabjanak, szerinte az időrend a katonai helyzet függvénye kell, hogy legyen. E tekintetben valószínűleg célszerű a britekre hallgatni, hiszen ők már a negyedik afgán háborújukat vívják, míg az amerikaiak csak az elsőt. Amikor a britek először támadták meg Afganisztánt (1839–42), a 16 500 főt számláló kontingensből mindössze egy túlélő maradt, William Brydon, ő is csak azért, mert sisakja alatt magazint hordozott (a hideg ellen), ami felfogta a fejére mért ütést.

Ezt követően a britek még két, az elsónél sikeresebben vívott háborúval biztosítani tudták a brit befolyást Afganisztán felett. A háborúk után Afganisztánban is felülkerekedett az a nézet, hogy az országot modernebbé és nyitottabbá kell tenni, amihez a harmadik brit–afgán háborút követően hatalomra került Amanullah király Kemal Atatürk törökországi reformjai nyomán hozzá is látott. 1933-ban Mohammad Zahir sah került az ország trónjára, és ott is maradt, míg 1973-ban sógora puccsal el nem kergette. A két időpont közötti korszak a béke és fejlődés korszaka volt. A sógor uralmát egy kommunista felkelés 1978-ban megdöntötte. De a kommunisták sem tudták megtartani a hatalmukat, mert reformjaiknak az iszlám törvényekhez ragaszkodó vidéki lakosság ellenállt. Ekkor fordultak a Szovjetunióhoz segítségért, és az oroszok a korábban megkötött „barátsági, együttműködési és jószomszédsági” szerződés alapján mintegy százezer katonával özönlöttek el az országot, s mintegy tíz éven át segítették a kommunista rezsimet. Ez idő alatt legalább 600 ezer civil halt meg, a szovjetek vesztesége pedig 14 ezer fő volt. Ezzel szemben a NATO 2001 októbere óta „mindössze” másfél ezres veszteséget szenvedett el.

A szovjet kivonulás utáni polgárháborúban a tálibok ragadták magukhoz a hatalmat, és meg is tarthatták volna, ha engedik, hogy az amerikai olajcég, az Unilocal csővezetékét építsen az országon keresztül. 2001 augusztusában az amerikai külügyminisztérium munkatársa azt tanácsolta a táliboknak, fogadják el ajánlatukat. A tálibok makacsodtak, így októberben beindult a máig is tartó Tartós szabadság hadművelet. Hogy e tartós szabadság megvalósul-e a kontingens megnövelésével, az a jövő nagy kérdése.

Klímacsúcs: majd holnap

A fejlődő ország vezetőit sokkolta a klímacsúcsra készült dán szöveg, amely az értekezlet várható határozatait próbálta befolyásolni, és szerzői feltehetőleg a dánok mellett az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság képviselői voltak. A titokban készített és idő előtt kiszivárgott dokumentum szerint 2050-ben a gazdag országok fejénként kétszer annyi szén-dioxidot (2,67 tonnát) bocsáthatnak ki, mint a fejlődők (1,44 tonna). Ezen túlmenően a kibocsátás korlátozását támogató alapok az ENSZ helyett a fejlődő országok által nem különösképpen kedvelt Világbank irányítása alá kerülnének. Bár a szöveg még csak tervezet, ahogy Antonio Hill, az Oxfam International nevű karitatív civil szervezet képviselője mondta, „rávilágít azokra a kockázatokra, amelyek a kis országokat fenyegetik akkor, amikor a nagyok összejönnek”. A tervezet évi tízmilliárd dollárt szánna arra, hogy segítse a fejlődő országok szén-dioxid-kibocsátásának mérséklését. Hogy ez az összeg mekkora, az a fejlett ipari országok együttes GDP-jéhez való viszonyításból derül ki, amely jelenleg 40 000 milliárd dollár. Tehát az emberiség jövőjét veszélyeztető klímaváltozás megfékezése érdekében a fejlett ipari országok (amelyek elsősorban felelősek a légköri szén-dioxid mai szintjéért) mindössze éves GDP-jük 0,025 százalékát ajánlanák fel, ami messze a GDP-mérés hibahatára alá esik. Összehasonlításképp: az Europol épp most nyilvánosságra hozott adatai szerint az unió klímaváltozás elleni fő fegyverét, a szén-dioxid-kereskedelmi rendszert (Emission Trading Scheme – ETS) felhasználva intellektuális bűnözők majdnem az adakozás összegével, mintegy ötmilliárd euróval (7,5 milliárd dollár) károsították meg a kormányokat. Kiderült ugyanis, hogy a gyorsan fellendülő szén-dioxid-kereskedelem mintegy kilencven százaléka tulajdonképpen áfacsalás, és nem valamilyen tényleges szükséglet keltette beszerzés. A szabályozottság hiánya és a kereskedelem láthatatlan jellege miatt a szén-dioxid-kvótakereskedelem „különösen vonzó terület a bűnözők számára”, ahogy azt az Europol egy tisztségviselője megjegyezte.

A tízmilliárd euró is egyelőre csak a titkosan összeállított javaslatban található. A valóságban az egyes fejlett ipari országok mind ez ideig még ennek is csak a tört részét (mintegy tizedét) ajánlották fel. Holnapra kedvezőbb számokra ébredünk – biztatta a fejlődő országokat Frederik Reinfeldt svéd miniszterelnök, az unió soros elnöke. De még ha meg is adnák a rejtélyes módon készített javaslatban szereplő összeget, az messze elmarad az igényektől, amelyeket civil szervezetek legalább évi 35 milliárd euróra becsülnek.

A huzavona, a felkínált összeg és különösen a szén-dioxid-kvóták körüli áfacsalások rávilágítanak arra, hogy az unió, illetve a fejlett világ – a szép szavak és ígérek hangoztatásán túlmenően – nem tekinti szívügyének a klímaváltozás elleni küzdelmet. Igaz, sok tudós, különösen az Egyesült Államokban megkérdőjelezi, hogy a jelenleg tapasztalt felmelegedés milyen mértékben vezethető vissza emberi tevékenységre, és mennyiben attól független folyamat, hiszen az elmúlt egymilliárd évben a klíma nemegyszer lényegesen melegebb volt a jelenleginél. Mégis, ha akárcsak harminc százalék esélyt adunk az emberi tevékenység hatását hangsúlyozók igazának, nem megérné-e a védekezés a GDP legalább egy százalékát?

Az is komolytalanságra utal, hogy a klímaváltozással foglalkozó tengernyi anyagban gyakorlatilag nem találhatók becslések a szén-dioxid-kibocsátást a kívánt szintre lecsökkentő technológiák költségeire, holott minden energiatermelő és -használó technológia jól ismert, tehát e téren minden könnyen és nagy biztonsággal kiszámítható. Bár lehet, hogy a homály szándékos, és azt szolgálja, hogy minden, még az unió és az emberiség jövőjét is felülíró profitérdek láthatatlan maradjon.

Görög pénzügyi sorstragédia az eurózónában

Athén gazdasági válsága kihatással lehet az unió politikai életére is,
s akár a valutaközösség összeomlását is okozhatja

A görögöknek valahogy mindig sikerül elérni, hogy az európai figyelem középpontjában maradjanak. Nemrég azért cikkeztek sokat az országról, mert kormányaik „kreatív könyvelése” miatt az Eurostat (az Európai Unió statisztikai hivatala) képtelen volt magát kiismerni a költségvetési hiányra adott különböző adatokon. Most pedig a görögöknek a felhalmozódott külső adósságuk miatt a fizetésképtelenség rémével kell szembenézniük.

Görögország külső adóssága a GDP 125 százalékát teszi ki, amely majdnem a legrosszabb az unióban: alig marad el Magyarországtól 130 százalékos adatától. Most a hitelezők attól félnek, hogy az ország fizetésképtelen lesz, a hitelminősítő intézetek máris hátrébb sorolják az országot, és az a kamatfelár, amelyet az alaphoz vett német kamathoz képest kell fizetniük, a legutóbbi hetekben élesen emelkedett (jelenleg a 2 százalékot is meghaladja). A kilátások rosszak, a Standard & Poor's éppen most jelentett be további leminősítéseket, ha a görög kormány nem tesz lépéseket az államháztartási hiány csökkentése érdekében. Az éppen most megválasztott miniszterelnök azonban makacsodik, nem akarja a bérből és fizetésből élők jövedelmeit tovább kurtítani: „nem azért kerültünk kormányra, hogy leromboljuk a szociális államot” mondotta Jerórijosz Papandreu szocialista miniszterelnök.

De még ha az IMF-recept szerint további bércsökkentést hajtának is végre, az semmit sem oldana meg, csak még mélyebbre vinné az országot a lefelé menő gazdasági spirálba kisebb állami bevételeket eredményezve, amely újabb bércsökkentéseket tenne szükségessé. A megoldás a görög valuta jelentős leértékelése lenne, csak hogy nincs mit leértékelni, hiszen nincs görög valuta, az ország az eurózóna tagja. Erre a problémára, amellyel most nemcsak Görögországnak, de Olaszországnak, Portugáliának és Spanyolországnak is szembe kell néznie, Milton Friedman Nobel-díjas közgazdász még 1997-ben, az euró bevezetése előtt felhívta a figyelmet, mondván, hogy „Egy politikai unió megteremtheti a monetáris unió előfeltételeit, de egy monetáris unió erőltetése nem megfelelő feltételek mellett alááshatja a politikai egyesülési folyamatot”. A baj tehát nem elsősorban Görögországgal, hanem az eurózónával van. Paul De Grauwe a leuven-i katolikus egyetem professzora, a Financial Times rendszeres cikkírója és José Barroso bizottsági elnök tanácsadója szerint, amennyiben tíz éven belül nem lesz politikai unió (amelyben a gazdag országok rendszeresen támogatják a gyengébbeket), az eurózóna felbomlik. Most a londoni Telegraph gazdasági szakértője, Ambrose Evans-Pritchard Görögországgal kapcsolatban írja ugyanazt: az északi államoknak jelentősen kellene támogatniuk az eurózóna mediterrán tagjait. Az eurózóna fennmaradása érdekében Németországnak a jelenleginél lényegesen magasabb inflációval kellene kiegyeznie. A jelenlegi feltételek mellett, még ha az unió ki is mentené Görögországot, például államkötvényei felvásárlásával, semmi sem oldódna meg, csak az történne, hogy Görögország adósságai tovább növekednének, meghosszabbítva az ország agóniáját. A mélyebb igazság – mondja a Telegraph –, hogy az eurózóna diszfunkcionális. A görög sorstragédia tehát az eurózóna sorstragédiájából ered, és ezt figyelembe véve elgondolkodtató az új tagországok vezetőinek igyekevése az eurózónába.

Karácsonyi üzenet

Európa jövője elképzelhetetlen, ha nem a keresztény örökség vezet bennünket – üzenté Kirill, Moszkva és minden oroszok patriarchája az Európai Unió első elnökének, Herman Van Rompuynak, aki 2010 januárjától foglalja el hivatalát. „Az unió kezdeményezői között azok is ott voltak, akik Európa kulturális és vallási identitását az összeurópai jólét fontos elemének tekintették” – emlékeztetett az orosz ortodox egyház feje.

A figyelmeztetés aktuálisnak tűnik most, amikor egy olasz állampolgárságú szülő beadványára a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága úgy ítélte, hogy a kereszt jelenléte az olasz tantervekben sérti az emberi jogokról szóló 1950-es európai megállapodást. Az olasz kormány azzal érvelt, hogy a kereszt az olasz állam és a modern demokrácia alapértékeinek kulturális szimbóluma, ezzel azonban a strasbourgi bírák nem értettek egyet. Álláspontjuk szerint a kereszt elsődlegesen vallási szimbólum, amelynek a tantervekben való jelenléte sérti a nem hívő tanulók gondolkodási, lelkiismereti és vallási szabadságát.

Ehhez társul, hogy nemrég egy Svájcban tartott népszavazáson a lakosság 57,5 százaléka támogatta egy olyan alkotmánymódosítást, amely megtiltana a minaretek építését. Ugyanakkor a svájci kormány, a parlament és olyan civil szervezetek, mint például az Amnesty International, ellenezte azt, sőt a római katolikus egyház és a svájci protestánsok föderációja is ezen a véleményen volt, mondván, hogy a mecsetépítés tiltása diszkriminációt jelentene, és ellentétes a vallási szabadság és tolerancia keresztény értékeivel. Tavasszal Christoph Schönborn kardinális, Bécs érseke a bécsi Szent István-dómban húsvét vasárnapján elmondott beszédében figyelmeztetett arra, hogy „a keresztény korszak Európában a végéhez közeledik”. Az érsek korábban kritizálta az osztrák püspököket, hogy a sajtó fenyegetése nyomán nem támogatják kellően az emberélet védelméről szóló 1968-as pápai enciklikát, amely megerősítette a mesterséges születésszabályozást tiltó egyházi tanítást. Az eredmény – mondta a kardinális – a fogamzásgátlás széles körű elfogadása és Európa kihalása.

A demográfiai statisztikák valóban félelmetes perspektívát vetítenek elénk. Ha a jelenlegi trendeket változatlanul tételezzük fel, a „bennszülött keresztény” európai lakosság mintegy kétszáz év alatt gyakorlatilag kihal, míg az iszlám hitű lakosság (Törökország tagsága nélkül is) már e század közepére is 70-80 milliós kisebbséget alkot, amely kisebbség a század második felében, például Franciaországban már többséget jelenthet.

Az Eurobarometer 2005-ös felmérése szerint az európaiak mintegy fele tekinti magát vallásosnak (istenhívőnek), míg például Törökországban ez az arány 95 százalék. Európában legvallásosabbak a máltaiak és ciprusiak, itt az istenhívők aránya eléri a törökországit, míg a legateistábbak az észtek és a csehek, ahol az istenhívők aránya csak 15-20 százalék. A nagyobb népességű országok közül a lengyelek és olaszok 70-80 százaléka vallásos, míg ez az arány az angolok és franciák esetében csak 30-40 százalék. A vallásosság, Európa egészére vetítve, csökkenő irányzatot mutat.

A nyilvánvaló tendenciák nemcsak az egyházi vezetőket, de még az olyan baloldali meggyőződésű filozófusokat is, mint Jürgen Habermas, elgondolkodásra késztetnek. „A kereszténység és semmi más az alapja a nyugati civilizáció olyan alapvető értékeinek, mint a szabadság, a lelkiismeret, az emberi jogok és a demokrácia. Jelenleg nincs más választásunk, e forrásból kell erőt merítenünk. Minden más posztmodern fecsegés” – mondja a német filozófus.

2010

341

2010. január 2.

Lisszaboni stratégia – 2010

Az Európai Tanács 2000-ben Lisszabonban elfogadott stratégiai céljai szerint 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Nos a 2000-ben még oly távolinak tűnő 2010 elérkezett! Hogy állunk a stratégiai célkitűzésekkel? 2010-re az Európai Unió a világ leglassabban fejlődő, stagnáló, vagy visszaeső nemzetgazdaságokkal rendelkező versenyképtelen gazdasága lett, amely, mint ahogy a 10 százalék körüli munkanélküliség is jelzi a meglévő munkahelyeket sem tudja megtartani, a szociális kohézió erodálásáról, a jövedelemkülönbségek növekedéséről a társadalmi feszültségek kiéleződéséről nem is beszélve. E rovat hasábjain az elmúlt hét évben számos alkalommal idéztük a lisszaboni program e fellengzős megfogalmazását – összehasonlítva a Rákositól származó „felső határ a csillagos ég” célkitűzéssel vagy Hruscsovna a kommunizmusról adott víziójával mindannyiszor (először 2003. augusztus 30-án, tehát hat és fél évvel ezelőtt) rámutatva a célok irreálisára és a szocialista korszak kezdetének voluntarizmusával való hasonlóságára.

Annak idején a szocialista politikai vezérek a tervgazdaságban vélték megelni azt az eszközt, amellyel a termelést a csillagos égig lehet növelni és megvalósítani az elvet, amely szerint „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” jár a munka, illetve a javak elosztása. Az uniós vezetők, most a torzítatlan piacgazdaságot tartják annak a csodaszernek, amely az uniót a világ élvonalába röpteti. A lisszaboni Európai Tanács 2000 tavaszán tartott üléséről kiadott „elnökségi következtetések” szerint a ragyogó célokat további piacgazdasági reformokkal, így a szolgáltatások további liberalizálásával, a tőkeáramlás még meglévő korlátainak felszabadításával, a munkaerőpiac „rugalmasabbá tételével” (vagyis az elbocsátások megkönnyítésével) lehet és kell elérni. Amikor 2004 végére nyilvánvalóvá vált, hogy az unió nem a lisszaboni célok irányába megy „magas szintű munkacsoportot” hoztak létre Wim Kok, egy volt holland miniszterelnök vezetésével, amelynek feladata a helyzet áttekintése volt. Ám a Kok-féle bölcsek ugyanazt javasolták, mint ami egyszer már kudarcot vallott: a szabad piacgazdaság további kiterjesztését. Sajnos az uniós politika azóta sem változott, sőt az eredménytelen gazdaságpolitikai eszközöket időközben gyakorlatilag az alkotmány rangjára emelték.

Az eredmények azonban továbbra sem igazolják a neoliberális paradigmára épített gazdaságpolitika hatékonyságát. 2010 hajnalán a gazdasági elemzők nem sok jót jósolnak az Uniónak. Idén csak halvány élénkülés várható és azt is veszélyeztetik a betarthatatlan maastrichti előírások megközelítésére való törekvések. Európa vezetői változatlanul azt a politikát erőltetik, amely egy szűk csoport – a multinacionális tőkemozgások haszonélvezői – érdekeit tartja szem előtt.

342
2010. január 11.

Izland adóssága, üres uniós szólamok

Maris Riekstins lett külügyminiszter kiállt Izland mellett az északi szigetország britekkel és hollandokkal zajló vitájában. Mint ismeretes, az izlandi elnök, Ólafur Ragnar Grímsson megvétózott egy, az izlandi parlament által már elfogadott törvényt, amely szerint Reykjavíknak 3,8 milliárd eurót kellene záros határidőn belül fizetnie Londonnak és Hágának, kompenzálva az ottani befektetőknek az Icesave izlandi magánbank bukása miatti veszteségeit.

Az kevésbé ismeretes, hogy Izland az elmúlt nyáron már hozott egy törvényt, amelyben felajánlotta, hogy kárpótolja a brit és a holland kormányt, amely kormányok időközben már kifizették állampolgáraik veszteségeit. Ez a törvény azonban a fizetést úgy ütemezte, hogy azt az izlandi gazdaság reálisan teljesíteni tudja. A törvény szerint a GDP-növekmény hat százalékát fizették volna évente, és a 2024 után fennmaradó részt leíratattják. Amikor a GDP nem növekszik, akkor viszont nem fizetnek.

Ha folytatódik Izland elmúlt tíz évben elért évi négyszázalékos növekedése, akkor a törvény évente mintegy 30-40 millió euró visszafizetését garantálja, ami 2024-ig csak mintegy félmilliárd euró, elég messze az Izlandtól követelt összegtől. E törvény ajánlásait London és Hága nem fogadta el, mondván, hogy Izlandnak a teljes összeget kell visszafizetnie, ami Izland GDP-jének mintegy negyven százalékát teszi ki, és háztartásonként 45 ezer eurót (12 millió forintot) jelent. A 3,8 milliárd eurót tizenöt év alatt évi 5,5 százalékos kamattal kellene visszafizetni. Most London és Hága azzal fenyegeti Izlandot, hogy ha nem fogadják el e feltételeket, akkor az országot kizárják a nemzetközi pénzügyi rendszerből és az Európai Unióba való belépését is blokkolják. Az izlandi átlagpolgár viszont úgy gondolkodik, hogy miért lenne felelős egy izlandi magánbank összeomlásáért? A brit és holland „befektetők”, vagyis spekulánsok nyereszkeskedni akartak, kockázatot vállalva, lévén az Icesave közel kétszeres kamatlábat kínált a normális banki kamatlábakhoz képest. Amikor a világméretű spekuláció 2008 októberében összeomlott, akkor – sok más bankkal együtt – az izlandi bank is tönkrement. A briteknek és másoknak eszébe sem jut, hogy mondjuk a Lehman Brothers és más amerikai bankok összeomlása miatt állampolgáraik által elszenvedett veszteségeket az amerikai kormányon kérjék számon. Mint a lett külügyminiszter megjegyezte, a britek és hollandok erőszakos fellépése annak köszönhető, hogy Izland kis ország, Franciaországgal például ugyanezt nem merték volna megtenni. A vitában a közvélemény Izland oldalára állt. Brit és holland civil szervezetek is rámutattak a londoni és a hágai kormány felelőtlenségére, hiszen a pénzpiacok szabályozása az ő hatáskörük és nem az izlandi lakosoké. A britek és hollandok feltételeit most sokan az első világháború utáni német jóvátételi kötelezettségekhez hasonlítják, hiszen az Izlandra rótt évi fizetési kötelezettségek – még dinamikus növekedés esetén is – meghaladnák a GDP növekményét, gyakorlatilag megakadályozva az ország gazdasági fejlődését. Ez azonban Londont és Hágát, a Nemzetközi Valutaalapot és Brüsszelt szemlátomást nem érdeкли.

Nemcsak Izlanddal van azonban baj, hanem az új tagállamok nagy részével is. Magyarország bruttó adóssága például egy háztartásra vetítve harmincezer euró, nem túl távol az izlanditól. De a régi tagállamok egy része (Görögország, Olaszország, Spanyolország, Portugália) is súlyos külső egyensúlyi problémákkal küzd. Hogyan oldja meg e problémákat az unió? Nos, valószínűleg sehogy. Izland sorsa azt jelzi, hogy az unió különböző dokumentumaiban a szolidaritásról fellelhető szólamok ellenére az EU igazi vezérlő elve a nyers anyagi érdek. Kérdés, hogy ez meddig tudja összetartani a közel harminc, meglehetősen heterogén gazdasági és társadalmi feltételekkel rendelkező országot.

343
2010. január 18.

Politikailag korrekt uniós „grillezés”

Az uniós zsargonban grillezésnek nevezik a leendő európai biztosok parlamenti meghallgatását, amikor is a parlamenti képviselők szigorúan megszabott rituálék (1-2 percre korlátozott időtartam) szerint kérdéseket tehetnek fel a leendő biztosnak. A megkérdések három órára korlátozott időtartama miatt az időkorlátot a levezető elnök igen szigorúan veszi, legfeljebb tíz másodperces túllépésnél már leinti a kérdezőt, de a feleletet adó biztosjelöltet is. Így a kérdések és feleletek sűrű egymásutánosságban követik egymást, ami inkább egy gerelyhajító-versenyhez hasonlít, ahol a jelölt fő feladata, hogy a feléje irányuló támadásokat minél jobban és elegánsabban elhárítsa. Általában elmondható, hogy a megfelelő jelöltnek leginkább „politikailag korrektnek” kell lennie. Az antiszemitizmusnak még csak a gyanúja sem merülhet fel, az esetleges múltbeli rasszistának vélt kijelentések súlyosan esnek a latba, viszont sokat segít, ha valaki bizonyítani tudja a melegek iránti elkötelezettségét, vagy ha enyhén oroszellenes, különösen energiabiztonsági ügyekben. A korrupció vagy csalás gyanúja is súlyos problémát okozhat a jelöltnek, amit irigy honfitársak gyakorta igyekeznek is kihasználni. A biztosok meghallgatása egyben lehetőséget ad a parlamenti csoportok egymás közötti és a parlament és a bizottság közötti erőpróbára is. Az egymás közötti erőviszonyokat a parlamenti csoportok a másik csoport jelöltjének támadásával igyekeznek biztosítani, de mivel gyenge pontok mindkét, jobb- és baloldalon találhatók, a viták általában kölcsönös megegyezéssel szoktak végződni. Mivel a parlament joga a biztosok (kollektív, tehát nem egyenkénti) elfogadása, az elfogadás lebegtetésével a parlament erősítheti alkupozíciót a leendő bizottsággal szemben.

A mostani meghallgatásokon eddig a legnagyobb probléma a bolgár Rumjana Zselevával kapcsolatban merült fel, egy privatizációs cégben való érdekeltsége miatt. A jelölt állítja, hogy ez az érdekeltség (tulajdonrész) megszűnt, amikor 2007-ben uniós képviselő lett, viszont a liberális európai képviselőkhöz tartozó honfitársnője, Antonija Parvanova állítja, hogy Zseleva a cég tulajdonosa maradt 2009. áprilisig.

Sokkal simábban zajlott a német biztosjelölt, Günter Oettinger meghallgatása, neki elég volt, hogy finoman elhatárolódott a német–orosz különutas energiaegyezménytől (balti-tengeri vezeték a két ország között), és vállalta, hogy 2020-ig az unió 20 százalékkal fogja csökkenteni az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását. Igaz, volt képviselő, aki a szemére hányta, hogy kevesebb mint három hónap alatt euroszeptikusból (nyilván a biztosi poszt miatt) az unió lelkes támogatójává vált. De hát az a politikus vesse rá az első követ, aki még nem változtatta meg véleményét, ha érdeke úgy kívánta. A képviselők elvben január 26-án hagynák jóvá az egész bizottságot, de ezt most a jobbközép frakció ki akarja használni, hogy nagyobb jogokat csikarjon ki a parlamentnek a bizottsággal szemben.

344
2010. január 23.

Zöld jelzés a Puliknak

José Luis Rodríguez Zapatero, a spanyol miniszterelnök és jelenleg – a hat hónapos rotációs rendszer szerint – az Európai Unió soros elnöke az elmúlt szerdán az Európai Parlamentben elmondott beszédében részletezte az elektromos autó uniós elterjesztésére vonatkozó elképzeléseit. „Nemrég találkoztam az európai autópiacon érdekelt legnagyobb vállalkozások vezetőivel, és egyetértettünk abban, hogy alapvető érdekünk az elektromos autók fejlesztésében való szoros együttműködés” – mondotta a miniszterelnök az európai képviselőknek. Hangsúlyozta továbbá, hogy Európa vezető szerepének biztosítása érdekében szükség van e téren a megfelelő szabályozási háttér kialakítására, többek között közös szabványok elfogadására és megfelelő pénzügyi támogatás biztosítására. Az európai vezetők februári, az unió új gazdaságpolitikájának fő irányairól tartandó megbeszélésén Zapatero e kérdést napirendre kívánja tűzni.

Az elektromos autók elterjesztése terén már látszik némi előrehaladás, legalábbis az Európai Bizottság 2008 novemberében előállt egy „európai zöldautó-kezdemenyezéssel” (European Green Car Initiative), amelynek révén ötmilliárd euróval támogatnák a környezetbarát közlekedést, és ezen összeg egy része az elektromos autók és különösen az elektromos hajtást biztosító nagy kapacitású akkumulátorok kifejlesztését szolgálná. Az elektromos autók elterjesztéséhez két nagy problémát kell megoldani, az egyik a nagy kapacitású akkumulátorok olcsó előállítása, a másik az újratöltési lehetőségek infrastruktúrájának kiépítése. Jelenleg az akkumulátorárak 15–40 ezer euró között változnak, ezt remélik hosszabb távon, a tömeges gyártás elterjedésével ötezer euróra mérsékelni. Olyan elképzelés is napirendre került, hogy az akkumulátor az autógyártó tulajdonában maradjon, és mintegy bérleti díjat kellene érte fizetni. Egy amerikai cég, a „Better Place” a Renault-Nissan szövetséggel együttműködve akkumulátor-újratöltő hálózatok kiépítésébe kezdett, sőt olyan elektromos autót is fejlesztenek, amelyben az akkumulátor cserélhető, és a megfelelő cserepontokon ez a csere nem tartana tovább, mint a hagyományos tankolás. Európában az első ilyen újratöltő-hálózat – a tervek szerint – 2011-től Dániában kezd majd működni.

Statisztikák szerint Európában az autóval megtett utak nyolcvan százaléka napi negyven kilométernél kevesebb, amit egy akkumulátoros autó bőven tud teljesíteni, és az üvegházhatású gázok kibocsátásának korlátozására irányuló európai törekvések most szabad utat biztosítanak az elektromos autók fejlesztésének és elterjesztésének.

A kérdés magyar vonatkozása, hogy a győri Rába gyárban a Magyar Posta számára már 1926–29 között gyártottak elektromos autókat, hat évtizeddel később pedig a Hódgép indította be a Puli nevű villamos autó sorozatgyártását. A rendszerváltás azonban a magyar ipar többi – nemzetközileg is jegyzett – termékeivel együtt elsodorta, a magyar gazdaság feletti uralmat a bankok és a hitelezők vették át. Kérdés, maradt-e a hazai mérnökökben és vállalkozókban annyi erő, hogy az új lehetőségeket kihasználják.

345
2010. február 1.

Davosi előrejelzések

Larry Summers, a washingtoni Fehér Ház gazdasági tanácsadója szerint még egy ideig magas munkanélküliséggel kell számolni. „Ami jelenleg az Egyesült Államokban történik, azt úgy lehetne jellemezni, hogy statisztikai fellendülés és ugyanakkor társadalmi visszaesés” mondta szombaton a Davosban összegyűlt delegátusoknak az amerikai elnök gazdasági tanácsadója. „Úgy ítélem meg, hogy a GDP lassú ütemben tovább fog növekedni – legalábbis a következő néhány negyedévben (...) Ami igazán nyugtalanító, az a magas munkanélküliség. Ez azonban nemcsak ciklikus, hanem strukturális jelenség” – tette még hozzá a fehér házi tanácsadó.

Summers ítéletében azért is megbízhatunk, mert egyike volt azoknak, akik a mai világgazdasági krízist előkészítették. A mindeddig fényes karriert befutott közgazdász huszonnyolc évesen már a Harvard professzora és Ronald Reagan tanácsadója volt. Ez időtől ered az Egyesült Államok külső és belső adósságának rohamos felhalmozódása. Hogy egy kormányváltást nem szükségképpen követi a gazdaságpolitika megváltozása, azt Summers további karrierje (és az Egyesült Államok további eladósodása) is bizonyítja, hiszen amikor a republikánusok 1993-ban vesztek a demokrata Clintonnal szemben, a neves közgazdász még feljebb lépett, és végül az Egyesült Államok pénzügyminisztere lett. Robert Rubinna (szintén a Clinton-kormány pénzügyminisztere) és Alan Greenspan (az amerikai központi bank szerepét betöltő Fed elnöke) együtt jelentős szerepe volt a jelenlegi gazdasági válság kialakulásában. (Ha valaki a három illusztris amerikai karrierjének a Google-ben utánanéz, könnyen rájöhet, hogy a pénzügyi válság eredetét a Wall Streeten kell keresni). Larry Summerset a környezetvédők is a szívükbe zárták, miután, amikor rövid ideig a Világbank elnökeként is szolgált, egy kiszivárgott javaslata szerint a fejlett világ szemetét a fejlődő országokban kellene elhelyezni, mert ők „alulszennyezettek”, és ez gazdaságilag mindenkinek előnyös.

Persze, ha a pénzügyi dereguláció kérdésében esetleg tévedett is Summers, az nem jelenti azt, hogy most ne látná világosan, hogy eddigi munkássága hova vezetett. Ezt más források is megerősítik. A McKinsey Global Institute (egy vezető globális üzleti tanácsadó cég) egy legutóbbi tanulmányában áttekintette az adósságfelhalmozódás korábbi periódusainak lefolyását, és azt találta, hogy legalább hat-hét év kell, amíg az adóssághegyekből való kibontakozás megtörténhet. Charles Roxburgh, az intézet londoni kirendeltségének vezetője szerint ez a folyamat még éppen csak elkezdődött, még jó néhány évig el fog tartani, és mindaddig akadályozni fogja a gazdasági növekedés felgyorsulását. Dominique Strauss-Kahn, a Nemzetközi Valutaalap (IMF) vezérigazgatója is arra figyelmeztetett, hogy a közpénzek rendbehozatala lesz az egyik legfőbb probléma a világgazdaság számára az elkövetkezendő években.

Sokan most Kínától várják a problémák megoldását, maguk a kínaiak azonban nemigen sietnek a Nyugat kérését, jelesen valutájuk felértékelését (és ezáltal exporttöbbletük mérséklését, importjuk elősegítését) teljesíteni. Nicolas Sarkozy, a franciák nem mindenkinek szimpatikus, ám kétségtelenül szuperaktív és innovatív elnöke Davosban azt javasolta, hogy egy új Bretton Woods-i egyezményt kössenek (az eredeti 1944-es egyezmény hozta létre a Világbankot és a Nemzetközi Valutaalapot), amely biztosítaná a valutaárfolyamok ellenőrzését. „Nem fogunk kikerülni a jelenlegi válságból, és nem leszünk képesek megvédeni magunkat a következő válsággal szemben, ha állandósítjuk a problémák gyökerét alkotó egyensúlytalanságot” – hangsúlyozta a francia elnök, majd azt is hozzátette, hogy a bankárok hatalmas jövedelmei nem az érdemeiket tükrözik és morálisan elfogadhatatlanok. Sarkozynek kétségtelenül igaza van, kérdés azonban, hogy a hazájában politikai ellenfelei által törpének gúnyolt francia elnök ugyanúgy a Wall Street urai fölé tud-e kerülni, mint ahogy azt hazai riválisaival szemben tette.

346
2010. február 9.

A tőke világuralma

A világ vezető politikusainak és üzletembereinek nemrég befejeződött davosi összejövétele nem sok eredményt tudott felmutatni, tükrözve azt a bizonytalanságot, ami ma a nemzetközi gazdasági viszonyokat jellemzi. Ám elhangzott egy olyan javaslat, amelyre érdemes odafigyelni, mert hosszú távon befolyásolhatja nemcsak a gazdasági, hanem a politikai erőviszonyokat is. Stephen Green, a világ legnagyobb bankcsoportjának, a HSBC-nek elnöke és Josef Ackermann, a Deutsche Bank főnöke egyaránt javasolta, hogy az üzleti világ hangjának érvényesítése érdekében a G20 (a húsz legnagyobb gazdasággal rendelkező ország) mintájára hozzák létre a B20-at (Business 20), vagyis a világ legjelentősebb vállalatainak csoportját. A B20 azután – a nemzetközi üzleti világ érdekeinek védelmében – tárgyaló partnere lenne a G20-aknak. Az elképzelés szerint a B20-akban az Egyesült Államokat három, a nagy fejlett ipari országokat, valamint Kínát és Indiát két-két, a G20 többi tagországát pedig egy-egy nagyvállalat reprezentálná.

A B20 létrehozásának ötlete azt jelenti, hogy a multinacionális vállalatok már akkorára nőttek, hogy úgy gondolják, tárgyaló partnerei lehetnek még a legnagyobb nemzetállamoknak is. Valóban, ha végignézzük a legnagyobb vállalatok és országok éves hozzáadottérték-termelésének rangsorán, az első száz legnagyobb gazdaság között 38 multinacionális vállalatot találunk. Ezek közül a legnagyobb, a rangsor 44. helyét elfoglalva, az amerikai kiskereskedelmi hálózat, a Wal Mart Stores, Magyarország az 54. helyen van a General Motors és a Ford Motors között.

A nagy magántársaságok kialakulása a XVI. századig nyúlik vissza. Akkoriban még az egyéni adósságok apáról fiúra szálltak, ám ez megnehezítette a kockázatvállalást, amelyre a nagy földrajzi felfedezések nyomán kialakuló világkereskedelem elősegítése érdekében szükség volt. Ekkor találták fel a részvénytársaságot, amelyben a társaság veszteségeiért az egyes részvényesek csak a befektetett tőkéjük erejéig vállaltak felelősséget. A részvénytársaság óriási lehetőséget teremtett a tőke koncentrálására, emellett lehetővé tették, hogy magánszemélyek jelentős gazdasági és politikai erőforrásokat sorakoztassanak fel céljaik elérésére, ugyanakkor mentesültek tevékenységük jogi felelőssége alól. Ma már mintegy 500 vállalat uralja a világkereskedelem hetven százalékát, és az összes multinacionális vállalat egy százalékának kezében van a közvetlen külföldi befektetések állományának a fele. Mivel a multinacionális vállalatok átlépik az országhatárokat, kevésbé törődnek a nemzeti célok támogatásával, érdeklődésük előterében a saját befolyásuk, hatalmuk, profitjuk növelése áll.

A nemzetállamokkal való összeütközésük egyik ismert példája a sokoldalú beruházási egyezmény (Multilateral Agreement on Investment – MAI) sorsa, amelyet az OECD keretében tárgyaltak a kilencvenes évek második felében, és amely számos kérdésben a multinacionális vállalatoknak többlet- jogokat adott volna a nemzetállamokkal szemben (például korlátozta volna a nemzetállamok azon jogát, hogy bizonyos iparágak védelmében a multinacionális vállalatok tevékenységét szabályozzák). A tervezet világszerte óriási felháborodást váltott ki a civil szervezetek körében, és végül a nyomásnak engedve Kanada, Franciaország és még néhány állam elutasította, így lekerült a napirendről.

A B20 egy újabb próbálkozás a multinacionális érdekek nemzetállami érdekek fölé helyezésére és annak a hatalmi struktúrának megvalósítására, amelyet David C. Korten világhírű könyvében, a Tőkés társaságok világuralmában még jó másfél évtizeddel ezelőtt előre jelzett. E hatalmi struktúra kialakulása egyben a nyugati világ demokratikus szerkezetének végét is jelentené. A „köztársaság” korát a „császárság” kora váltaná fel, ahogy ez már az antik Rómában is előfordult.

Az euró ára

Kevesen tudják, hogy Magyarországnak vagy a magyaroknak közük van az euró létrejöttéhez, de ha tudják, akkor is Lámfalussy Sándorra (képünkön) gondolnak. Lámfalussy szerepe azonban eltörpül Németh Miklósé mellett, aki lehetővé tette a páneurópai pikniket, és ezzel beindította azt a lavinát, amely végül a német újraegyesítéshez vezetett. Ez utóbbi volt azonban az, amit a franciák a legkevésbé akartak, csak nem tudták megakadályozni, végül beleegyeztek, de hogy Németország ne tudjon ismét a fejükre nőni, kitalálták, hogy a két országot mindörökre egymáshoz kell láncolni, ez a lánc lett az euró. Ennek igazolására idézhetünk magának Lámfalussynak a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadásából: „A berlini fal összeomlása majdnem biztossá tette, hogy Németország előbb-utóbb egyesül, ami döntő szerepet játszott a monetáris unió előkészítésének felgyorsulásában. Ennek hátterében a Kohl–Mitterrand alku állt: Franciaország (de nem csak Franciaország) elfogadja a német egységet, ugyanakkor a Német Szövetségi Köztársaság elfogadja a monetáris uniót – amely együtt jár a német márkának – és a német márka hegemoniájának – a megszüntetésével.”

Csak hogy a közös pénz létrehozásának bizonyos feltételei vannak, közöttük egy olyan, amelyről mind Lámfalussy, mind az euró bevezetése mellett elkötelezett közgazdászok megfelelnek, mégpedig az, hogy szükség van egy olyan automatikus pénzügyi transzfer mechanizmusra, amely oda irányítja át a valutaövezet központosított jövedelmeit, ahonnan a valutaövezeten belüli szabad piaci mozgások kiszívják. Bár lehet, Lámfalussy mégis tudja ezt, és ezért tartotta előadásában „aggasztónak” azt, hogy az unió központi költségvetése nagyon alacsony – a GDP mindössze egy százaléka.

Ezt azonban az euróról az első pillanatban lehetett tudni. Milton Friedman (a neoliberalizmus „atyja”) már 1997-ben felhívta a figyelmet arra, hogy egy politikai unió megteremtheti egy valutaunió feltételeit, de a nem megfelelő feltételek mellett bevezetett monetáris unió akadályozhatja a politikai egység létrehozását (Wall Street Journal, 1997. június 20.), mert azokat a problémákat, amelyeket a nemzeti valuták leértékelésével meg lehetett volna oldani, a közös valuta súlyos politikai konfliktusokká alakítja át. Spanyolország és Olaszország példáját idézte, hogy nem fogják bírni a német gazdasággal való versenyt, és emiatt jelentős egyensúlytalanságok fognak kialakulni (Corriera della Sera, 2001. augusztus 27.). Milton Friedman azóta meghalt, de a jóslata bevált, ezt jelzi Görögország, Portugália, Spanyolország jelenlegi gazdasági helyzete, amelyhez rövidesen az olaszok is csatlakoznak majd.

A probléma súlyosságát jelzi, hogy az elmúlt heti európai csúcs egyik témája a Görögországnak nyújtandó segítség volt. Ám bármennyire fogadkozik is Görögország, hogy ezentúl nem fog „trükközni”, vagy hogy egyensúlyba hozza költségvetését, ez csak tüneti kezelés. A probléma igazi okára Martin Wolf, a Financial Times vezető közgazdasági kommentátora mutatott rá elmúlt szerdai cikkében (február 10.): „Ameddig Németország hatalmas külkereskedelmi aktívumot produkál, a gyengébb gazdasággal rendelkező országok számára majdnem lehetetlen lesz, hogy a fizetőképtelenség csapdájából kikerüljenek. Problémáikat nem lehet pusztán pénzügyi korlátozásokkal megoldani. Számukra az szükséges, hogy a termékeik iránt megnyilvánuló külső kereslet jelentősen növekedjék.”

Ennél világosabban már nem lehet megfogalmazni, hogy a költségvetési megszorítások (Bokros–Gyurcsány–Bajnai), csomagok sorozata nem vezet sehova, valóságos megoldást csak a reálgazdasági változások (a fizetési mérlegek megfelelő eszközökkel való kiegyenlítése) hozhat, amely elérésében a felesleggel rendelkező országoknak éppen akkora a felelőssége, mint a hiánnyal rendelkezőké. Ha ilyen vélemény már a Financial Timesban is megjelenhet, akkor talán idehaza is érdemes lenne odafigyelni.

348
2010. február 22.

A „bűvös” 2020

A kerek vagy furcsa számok mindig vonzották az emberiséget: különösebb jelentőségre tett szert a világ teremtését és egyúttal makro- és mikrokozmoszt jelképező 7-es, a szerencsétlenséget hozó 13-as vagy az ijesztően hangzó 666. A múlt század hetvenes éveiben a sajtó tele volt a 2000. évre vonatkozó jövőképekkel, amelyekre azonban 2000-ben már senki nem emlékezett. Az újabb bűvös szám most a 2020. Nemcsak azért, mert az Európai Bizottság 2020-ra 20 százalékra akarja emelni az energiaellátásban a megújuló erőforrások arányát, 20 százalékkal csökkenteni az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását és ugyancsak 20 százalékkal javítani a GDP fajlagos energiaigényét, hanem mert a csúful megbukott lisszaboni stratégia helyébe most egy új, 2020-ra vonatkozó stratégiát kíván állítani. Az előkészületek már megtörténtek, múlt novemberben a bizottság kiadott egy Konzultáció az unió jövőjéről 2020 elnevezésű munkaanyagot, amelyet ez év február elején egy másik, a lisszaboni stratégiát elemző anyag követett. Csak emlékeztetőül: Európa kormányfői 2000-ben Lisszabonban elhatározták, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, legdinamikusabb, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb minőségű munkahelyeket, valamint nagyobb társadalmi kohéziót biztosítson”.

A kormányfők február 11-i ülésére, ahol a bűvös szám napirendi pontként szerepelt, a bizottsági elnök, José Manuel Barroso, hogy a szürkeséget kissé oldja, egy powerpointos előadással készült fel. A színes diagramok között volt egy figyelemre méltó, amely azt mutatta, hogy a legnagyobb munkanélküliség a valutájukat az euróhoz kötő balti államokban, valamint az eurót már bevezetett dél-európai államokban tapasztalható. Ez arra utal, hogy a Pireneusoktól délre és az Alpoktól keletre az euró bevezetése a gazdasági öngyilkosság hatásos eszköze lehet.

A hiperaktív francia elnök, Nicolas Sarkozy megunhatta az unió 2020-as stratégiájának semmitmondását, mert a németeket rávette, hogy álljanak elő egy francia–német 2020-as stratégiával. E stratégiában hat csoportra bontva mintegy nyolcvan téma szerepel, a legfigyelemreméltóbbak talán a közös katonai egységekre vonatkozó tervek, a Strasbourg és Stuttgart között létesítendő, villamos hajtású autókra alapozott közlekedés megvalósítása és egy, a megújítható energiaforrásokkal foglalkozó közös hivatal felállítása.

Az unió elődje, az Európai Gazdasági Közösség addig működött jól, amíg a francia elnök és a német kancellár megegyezett valamiben, és azt a többi négy ország elfogadta. Az első hibát akkor követték el, amikor Nagy-Britanniát bevették a csapatba, a másodikat az euró bevezetésével, végül a harmadikat a keleti bővítéssel. Sarkozy most, úgy látszik, vissza akar térni az eredeti koncepcióhoz. „A többiek pedig választhatnak: elfogadják-e, vagy nem azt, amiben az unió két meghatározó állama megegyezett. Lehet, hogy 2020-ra az unió kevésbé demokratikus, de sokkal működőképesebb lesz?”

349
2010. március 1.

A görög veszedelem

A magyar közvélemény a görög válság okairól csak mint a trükközés következményéről értesül. A hazai média figyelmét teljesen elkerüli a válság tényleges oka: az eurózóna politikai érdekek által motivált, ám gazdasági hatásában végig nem gondolt, felelőtlen kialakítása. Mára a legliberálisabb nyugati újságok is, így például a Financial Times, tele vannak az eurózóna, sőt az egész Európai Unió jövőjét megkérdőjelező cikkekkkel, rámutatva, hogy ami most Görögországban történik, az nem egy ország vezetőinek hibája, hanem rendszerhiba, amit egyébként a folyamat legelején világosan lehetett látni. Csak emlékeztetőül, e rovat hasábjain először 2003. november 29-én, tehát hat és fél éve idéztük – egyetértően – Milton Friedman (képünkön), az azóta elhunyt Nobel-díjas közgazdász véleményét, aki az euró bevezetését kapitális hibának tartotta. Friedman majd másfél évtizede kifejtett véleménye szerint az euró legfeljebb 10-15 évig fog létezni, utána mindenképp a tagországok között meglévő kulturális és gazdasági különbségek miatt, felbomlik. „A valószínű eredmény az lesz, hogy az euró az egyes országok közötti politikai feszültségeket felerősíti, mert azokat a gazdasági problémákat, amelyeket a valutaátváltási arányok megváltoztatásával meg lehetett volna oldani, a tagországokat súlyosan megosztó politikai kérdésekké változtatja át. A politikai egység létrehozhatja egy pénzügyi unió előfeltételeit, de olyan közös monetáris politika erőltetése, amelyhez nincsenek meg a szükséges feltételek, akadályokat fog gördíteni a politikai egység megteremtése elé” – mondta még 1997-ben (Wall Street Journal, 1997. június 20.).

A múlt héten Gideon Rachman, a Financial Times vezető külpolitikai kolumnistája így foglalta tömören össze a kialakult helyzetet: „Ahogy a görög pénzügyi válság terebélyesedik, közhellyé vált, hogy a probléma gyökerei visszanyúlnak az euró bevezetéséhez. Sőt, a helyzet még rosszabb. A görög válság azokról az alapelvekről szól, amelyekre az európai egyesülési folyamat az elmúlt hatvan évben épült. Nemcsak a közös fizetőeszköz, de az unió teljes felépítménye került veszélybe” (FT, 2010. február 23.). Rachman szerint ha most, a görög válság nyomán az unió nem lép előre a politikai egység felé, az európai egységesülés hosszú folyamata megtörik, és egy dezintegráció kezdődik el. A politikai egység ez esetben konkrétan azt jelenti, hogy a fizetésimérleg-többlettel rendelkező országok automatikusan fedezik a fizetésimérleg- hiánnyal rendelkező országok deficitjét. „A görög fizetés-képtelenségre és a Portugáliát, Spanyolországot, sőt még Olaszországot is fenyegető hasonló válságra adható logikus válasz – írja Rachman – egy közös európai adózási rendszer bevezetése és egy, az uniós országok közötti nagyarányú pénzügyi átcsoportosítást biztosító mechanizmus kialakítása lehet. Ezek azok az eszközök, amelyek az Egyesült Államokban biztosítják a valutaunió zökkenőmentes működését, de amelyek teljesen hiányoznak Európában.”

Csak hogy a nagyarányú pénzügyi átcsoportosításra irányuló szándéknak nyoma sem található az európai vezetőkben. A jelenlegi német kormánykoalícióban részt vevő német szabad demokraták pénzügyi szóvivője, Carl-Ludwig Thiele például nemrég újságírók kérdésére kijelentette: „nem várható el, hogy a mi állampolgáraink fizessenek egy az eurózóna másik tagországában folytatott felelőtlen költségvetési politikáért”. És ez egybeesik az utca emberének véleményével. „Mindenkinek megvan a maga adóssága. Németország nem olyan gazdag ország már, és megvannak a saját problémái, amelyeket meg kell oldania, mielőtt Görögországot segítené” – mondta egy berlini nyugdíjas a szingapúri Business Times tudósítójának. És Görögország még csak a kezdet. Elég egy pillantást vetni az Eurostat fizetésimérleg-adataira, hogy az unión belüli egyensúlytalanság gyors növekedését érzékeljük: Görögországot Portugália, Spanyolország, Olaszország és az új tagállamok zöme fogja követni ez úton. Shakespeare Hamletjében ma valószínűleg ezt adná Marcellus szájába: „Európában valami bűzlik.” De, mint tudjuk, a szöveg eredetiben így hangzott: „Rohadt az államgépben valami.”

350
2010. március 8.

Atlanti adósrabszolga

A 2008-as pénzügyi válság során az izlandi gazdasági csoda összeomlott. Kiderült, hogy az ország egyébként magánkézben lévő bankjai mintegy ötmilliárd dollárral tartoznak a külföldnek, elsősorban Nagy-Britannia és Hollandia csaknem 350 ezer befektetőjének. A brit és a holland kormány – a nagyobb botrányok elkerülése érdekében – kénytelen volt pórus jár állampolgárait kárpótolni, a kárpótlás összegét azonban most Izlandon követelik. A kormány és a parlament el is fogadott múlt nyáron egy törvényt, amely garantálta volna a visszafizetést. Ám az Izland lakosságának mintegy negyede által írt petíció nyomán Olafur R. Grimsson államfő népszavazást írt ki a törvényről, amit szombaton a választópolgárok több mint kilencven százaléka elutasított. Most Izlandnak azzal kell szembenéznie, hogy nem kapja meg az ígért IMF-hitelt (amiből a brit és a holland követeléseket elégíthette volna ki), sőt Hollandia még azzal is megfenyegette Izlandot, hogy ha nem fizet, akkor elutasítja az ország uniós tagság iránti kérelmét, amelyet az ország vezetői a válság utáni első ijedségükben nyújtottak be. (Ma már az ország lakosságának többsége ellenzi a csatlakozást.)

A bajok eredete 1984-ig nyúlik vissza, amikor Milton Friedman, a neoliberális gazdaságpolitika szellemi atyja Izlandon járt, és oly karizmatikusnak bizonyult egy televíziós vita során, hogy az ország ifjú közgazdászait teljességgel meggyőzte a szabad kapitalizmus jótéteményeiről. Amikor azután a generáció a kilencvenes évek elején a Függetlenségi Párt színeiben hatalomra került, elkezdtek az elméletet a gyakorlatba átültetni. A mindaddig a skandináv szociális modellt követő országban megkezdődött a költségvetési kiadások és hiány lefaragása, a privatizáció, az adócsökkentés, a külkereskedelem liberalizálása, a központi bank függetlenné tétele és az inflációscél-követés, a nagyobb bankok privatizálása – egyszóval a más országokban is oly ismerős neoliberális gazdaságpolitika.

A szabad kapitalizmus előnyei nemsokára megmutatkoztak. A világ hitelboomjának Izland is haszonélvezőjévé vált. Ömlött a pénz az országba, rövid idő alatt a lakosság reáljövedelmei csaknem ötven százalékkal növekedtek, Mercedesek és BMW-k álltak a házak előtt. Mindenki építkezni akart, az ingatlanárak szárnyalni kezdtek. Josef Stiglitz, az ismert keynesiánus közgazdász már 2001-ben figyelmeztette az ország vezetőit, hogy tegyenek megfelelő intézkedéseket a liberalizációval járó kockázatok elkerülésére. Monetáris és árfolyam-politika kis nyitott gazdaságokban: Izland című rövid tanulmányában – egyebek között – az országba áramló rövid távú befektetések veszélyére, a bankok erőteljesebb szabályozására hívta fel a figyelmet. Izland Milton Friedman eszméit követő vezetőit azonban nem lehetett meggyőzni, és a fejlemények eleinte őket igazolták. A kicsiny ország tőzsdeindexe, amely 2001-ben még csak 1500 körül mozgott, ám hamarosan túllépte a 4000-es, 5000-es stb. „álmotárát”, végül 2007 júniusában már a 9000-es értéket is elérte. Sajnos azonban a szerencse itt megállt, az index 2009 közepére 200-ra esett vissza. Az utcát ellepő tüntetők tömegei a kormányt lemondásra készítették.

Izlandon most Nagy-Britannia és Hollandia összesen ötmilliárd eurót követel, ami fejenként mintegy 16 ezer eurót jelent. De vajon az izlandi átlagpolgár felelős-e a spekuláció kipukkadásáért? Nem lehet, hogy azok a felelősség, akik a szabad piacok eszméit nemcsak hirdetik, de minden lehető eszközzel rá is kényszerítik az egyes országokra? Nem azok a befektetési alapok felelősek-e, amelyek a minél nagyobb profit reményében spekulálnak az állampolgárok pénzével? E kérdések – és a rájuk adott válaszok – bizonyára uralni fogják az elkövetkező évtizedet.

351
2010. március 13.

Európa külpolitikai arca

Catherine Ashton, az Európai Unió külügyi főképviseleje kimerítő beszéddel lepte meg az Európai Parlament tagjait az elmúlt szerdán, és ezzel tulajdonképpen pontot tett a személye alkalmasságát firtató korábbi felvetésekre, amelyek főleg arról szóltak, hogy a külügyi főbiztos korábban sohasem foglalkozott külpolitikával. E tény azonban nem bizonyult igazi hátránynak, lévén magának az uniónak sem volt közös külpolitikája (amit így neveztek, az lényegében csak papírmunka volt), így a külügyi főképvisele – akinek posztját a lisszaboni szerződés hozta létre – külpolitikai gyakorlatát magával az unióval egyetemben szerezheti meg.

A már nagyon várt bemutatkozó beszédében a külügyi főképvisele elsősorban az európai összetartás fontosságára hívta fel a figyelmet. „Az elmúlt hatvan évben a világ GDP-jében elfoglalt arányunk 28 százalékról 21 százalékra csökkent. Kína, India és mások gazdasága évi tíz százalékkal halad előre. A gazdasági erő politikai erővé és önbizalommal alakul át. Ha összetartunk, meg tudjuk védeni érdekeinket, ha nem, mások döntéseit kell elfogadnunk” – mondta a főképvisele. E meglátását aligha vitathatta bárki is, sőt a természetes gazdasági folyamatok nyomán Európa súlya a világ GDP-jében tovább fog csökkenni, hiszen népességaránya csökken, gazdasága pedig lényegesen lassabban növekszik, mint a felzárkózó ázsiai országoké, és e tendencián nem is lehet változtatni, mert a fejlettebb országok lassúbb növekedése törvényszerű jelenség. A személyét ért korábbi támadások mintegy viszonzásául most ő feddte meg Európát azért a hajlamáért, hogy a közös külpolitikáról inkább csevegni szeret, mintsem konkrétan cselekedni: „Egy problémára adott válasz nem lehet csupán egy tanulmány vagy egy bizottsági ülés. Ha eredményeket akarunk, tennünk kell valamit, és néha kockázatot is kell vállalnunk. És sajnos Európa hajlamos arra, hogy a bürokratikus eljárásokat az eredmény elé helyezze” – mondta az európai honatyáknak az unió első külügyi főképviseleje. Határozottan állást foglalt egy, a nyugat-balkáni térség felé irányuló átfogó stratégia mellett (ezen a helyi konfliktusok megoldását, az unió tagságra való felkészítést kell érteni), és szorgalmazta, hogy a közös védelmi politika érdekében egy állandó – unió szintű – katonai irányítóközpontot hozzanak létre a világban szerte katonai feladatokat ellátó, mintegy hetvenezer főre rugó, unió katonai alakulatok irányítására. E feladatot jelenleg a NATO központja, illetve a nemzetállami katonai hatóságok látják el.

A korábbi fenntartásokkal szemben az unió képviselők most Ashton szereplésével elégedettek voltak és támogatásukról biztosították: „Örülünk az együttműködésnek” – mondta a német jobbközép politikus, Elmar Brook, az ír szocialista képviselő, Proinsias De Rossa pedig úgy vélte, a külügyi főképvisele beszéde „tartalmas és előremutató” volt. De a külügyi főképvisele e beszédével még csak az első csatát nyerte meg, konkrét tevékenysége még sok vihart kavargat, főleg ami az új európai külképviselet felállítását illeti. A lisszaboni szerződés, amely tartalmazza egy Európai Külügyi Szolgálat felállítását, nem sokat mond arról, hogy ezt hogyan is kellene végrehajtani, hogy az új intézmény hogyan fog viszonyulni a nemzetállami külképviseletekhez, az Európai Bizottság hasonló tevékenységet végző intézményeihez (mindenekelőtt a Külügyi Főigazgatósághoz) és az Európai Tanács titkárságához. Már most megindult a küzdelem a fontosabb pozíciók megszerzéséért, ami természetesen további konfliktusokkal fog járni az érintett intézmények és az unió külügyi főképvisele között. „Bármikor, ha valami új dolgot kell keresztülvinni, az ellenállásba ütközik” – reagált e problémára Ashton, de egyébként lelkes volt: „Egy generáció életében egyszer fordul csak elő, hogy valami ehhez hasonló újat alkothasson. Ez nagy lehetőség Európa számára”.

Nagy lehetőség persze magának Catherine Ashtonnak is. A következő évek majd eldöntik, hogy az első unió külügyminiszternek sikerül-e megtalálnia azt a közös nevezőt, amely az unió sokszínű és sokféle érdeket hordozó országait egy egységes külpolitikai akolba tereli.

352
2010. március 22.

Európai a görög válság

A hazai sajtó túlnyomó többsége ismétli a világsajtóban fellelhető cikkek zömét, amelyek a jelenlegi görög válságot egyértelműen Athén könnyelmű fiskális politikájával vagy a „trükközésekkel” hozza összefüggésbe. Bármennyire hasznosnak látszhat rövid távú politikai meggondolásokból ez a megközelítés, hosszú távon öngól, mert Magyarország a görögöknél sokkal rosszabb helyzetben van. A GDP-hez viszonyított külső adóssága ugyanis lényegesen nagyobb: a legutolsó (decemberi) IMF-jelentés szerint 137 százalék, szemben a görögökével, amely „csak” 120 százalék. A hatalmas mértékű külső adósság annyit jelent, hogy az adósságszolgálat teljesítése továbbra is a gazdaságpolitika legnyomasztóbb kérdése lesz, mint ahogy az elmúlt több mint 30 évben is az volt. A görög válság pont azt a kérdést veti fel, hogy lehet-e megoldást találni a már nagymértékben eladósodott vagy épp eladósodó uniós országok számára.

Bár a nemzeti kormányok felelőssége az eladósodásban aligha vitatható, összességében ez a jelenség a világgazdaság alapvető egyensúlytalanságából fakad, amelyre az 1944-es Bretton Woods-i értekezleten John Maynard Keynes is felhívta a figyelmet. Keynes azt vetette fel, hogy a külkereskedelemben aktívummal rendelkező országokat kötelezni kellene arra, hogy többletbevételeiket a kereskedelmi deficitet felhalmozó országokban költse el. Keynes kezdeményezését az amerikaiak megvétőzták, így végül is az említett Bretton Woods-i intézmények létrehozásánál az amerikai álláspont győzött. Igaz, Amerika a Marshall-tervvel tulajdonképpen Keynes koncepcióját valósította meg.

A Keynes által is jól előre látott egyensúlytalansági problémák azonban újból és újból előjönnek. Magyarország és a latin-amerikai államok eladósodása elsősorban abból az egyensúlytalanságból fakad, amelyet az 1970-es évek kőolajár-robbanása okozott, amikor az egyik oldalon felhasználhatatlan dollármilliárdok, a másik oldalon hatalmas külkereskedelmi hiányok alakultak ki. Az elhelyezhetetlen pénzkészletekkel rendelkező bankok szinte könyörögtek az egyes országoknak, hogy vegyenek fel hiteleket. Ekkor nyilatkozta Fekete János: „Naponta három bankár is felkeres, hogy hitelt adjon, úgy kell őket kilöknöm az ajtón.” Nem mindegyiket lökte ki, az eredmény ismert. Jelenleg a kínai és a német kereskedelmi aktívum okozza a fő egyensúlytalanságot. Kína talán már rájött, hogy ez az exporttöbblet hosszú távon fenntarthatatlan, ezért jelentős hazai beruházásokba kezdi befektetni pénzét, Németország azonban ragaszkodik exporttöbbletre törekvő politikájához, ami most ütközéshez vezetett Párizs és Berlin között. A francia pénzügyminiszter felvetette, hogy a német exportorientáció okozza azt az egyensúlytalanságot, ami az eurózóna mediterrán államainak eladósodásához vezetett. A németek elutasították a kritikát: „az exportvezérelt gazdaság blokkolása a verseny európai felfogása ellen való lenne.”

Egy ország folytathat exporttöbbletre irányuló politikát, de az összes nem, mert ha valakinek exporttöbblete van, egy másik ország szükségképp deficitese kell hogy legyen. E probléma megoldása kulcskérdése Európa jövőjének.

353
2010. március 27.

A jéghegy csúcsai

Aki kihagyta az ötvenes éveket (mert mondjuk később született), az most időutazást tehet, mert az Európai Unió gazdaságpolitikájának irrealitása csaknem teljesen megegyezik a Rákosi–Gerőkorszakéval, és az eszme a jelen esetben is felülírja a józan észét. Az unió vezetőinek e héten tartott kétnapos tavaszi csúcsertekezletén két fő problémakört tárgyalt: a 2020-ig tartó gazdasági stratégiát és Görögország csődtől való megmentését, vagy pontosabban a csődből való kiségitését. A 2020-as stratégia nem más, mint folytatása a teljesen kudarccal végződő lisszaboni stratégiának, amely – mint ismeretes – egy 2000-ben felállított célrendszer, amely szerint 2010-re az Európai Uniónak a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő tudásalapú gazdaságává kellett volna válnia, amely képes lett volna arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson. A kudarc okainak őszinte elemzése helyett most a bizottság előállt egy ugyanolyan megalapozatlan, de 2020-ra vonatkozó javaslattal, amelyet a kevésbé szolgálalkú lengyelek elleneznek. Donald Tusk lengyel miniszterelnök szerint Európának egy olyan stratégiára van szüksége, amellyel mindegyik ország azonosulni tud. A legjobb garancia a tagországok elkötelezettségére az, ha olyan célokat tűzünk ki, amelyek figyelembe veszik az egyes országok különbözőségét és eltérő kiindulási helyzetüket.

Ez az, amely a mai uniós gondolkodásból hiányzik: az egyes országok eltérő helyzetének figyelembevétele. Az érvényes szerződések ugyanis egy kalap alá veszik a világ egyik legversenyképesebb és legerősebb gazdaságát, a németet, és az attól jelentősen elmaradó mediterrán és kelet-közép-európai országokat. Olyan ez, mintha mondjuk az ökolívásban eltörölnék a súlycsoportokat. Pontosan ez a helyzet a német exporttal és a görög fizetési mérleggel. Németországnak hatalmas exporttöbblete van, amelynek jelentős része a dél-európai országokba irányul, ám így ott szükségképpen kereskedelmi hiány és ennek nyomán fizetésimérleg-hiány és felhalmozódó adósság alakul ki, amit nem lehet költségvetési megszorításokkal megoldani, amit most különösen a német kancellár, Angela Merkel (képünkön) követel a görögöktől. A megszorítások – a lakosság életszínvonalának azonnali rontásán túlmenően – csak azt eredményezik, hogy a jelenleg is 300 milliárd eurót (ami az unió közel hároméves költségvetési kiadásaival egyenlő) kitevő görög külső adósság tovább fog növekedni és néhány éven belül még nagyobb válság alakul ki. A valós megoldás az lenne, ha Németország belső gazdasága élénkítésével kiegyensúlyozná külkereskedelmi mérlegét, vagy ha az amerikai szövetségi költségvetéshez hasonló uniós költségvetést hoznánk létre, amelyik elég nagy ahhoz, hogy a kereskedelmi aktívumokat megfelelő jövedelemátcsoportosítással kompenzálná, ahogy ez az Egyesült Államokban is működik.

A jelenlegi válság azonban csak a jéghegy egyik csúcsa, mint ahogy azt a kínai nemzeti bank helyettes igazgatója, Csu Min (Zhu Min) mondta egy hongkongi beruházási fórumon. A kínai pénzügyi szakember szerint a fő problémát Spanyolország és Olaszország fogja okozni. Nem kell azonban Kínába menni bölcsességért, az Eurostat fizetésimérleg-adatai is világosan mutatják az eurózóna növekvő belső egyensúlytalanságát, amelyet a mostani csúcson kínkeservesen összehozott konstrukcióval nem lehet megoldani. Nem lehet jogilag egy szövetségi államot megcélolni, de megfelelkezni annak finanszírozási előfeltételeiről. Az eredmény nem lehet más, mint kudarc, végső soron az eurózóna, vagy akár az egész unió (legalábbis a jelenlegi jogi felépítésében való) felbomlása. Akárcsak nálunk az ötvenes években, semmi jele nincs a problémák valós okai felismerésének. Lehet, hogy – ahogy annak idején nálunk – csak egy forradalom segítene?

354
2010. április 6.

Berlin a rend pártján

Az „Ordnung muss sein” (rendnek kell lenni) gondolkodás nem idegen a németektől, legalábbis ez az, amit más népek leginkább a német nemzeti tulajdonságnak gondolnak. Most a német kancellár, Angela Merkel megmutatta, hogy ez a vélekedés nem egészen alaptalan: rendre kívánja szoktatni a maastrichti kritériumokat rendszeresen megszegő uniós országokat.

Egy elmúlt héten tartott sajtótájékoztatón a német kancellár kikelt a költségvetési deficitet felhalmozó országok ellen, és felvetette, hogy az európai egyezményeket (pontosabban a jelenleg érvényben lévő lisszaboni szerződést) úgy kell megváltoztatni, hogy az előírt költségvetési hiány betartása kikényszeríthető legyen, például úgy, hogy az Európai Tanácsban felfüggesztik a vétkes ország szavazati jogát, vagy megtagadják az adott országtól az uniós támogatásokat. Az uniós vezetők többsége azonban ódzkodik bármifajta egyezménymódosítástól, mert még élénken él bennük az a kinszenvedés, amellyel a lisszaboni szerződést letolták az uniós polgárok torkán. Eközben az európai szocialisták, a PES (Party of European Socialists) egy hárompontos tervvel álltak elő, amely szerintük nem igényelné a meglévő egyezmények módosítását. A három pont: 1. a görög adósságkrízis azonnali megoldása; 2. középtávon egy európai krízismenedzselő rendszer létrehozása; 3. hosszú távon e rendszernek egy közös gazdaságirányítássá való továbbfejlesztése. A szocialisták szerint e javaslatot a lisszaboni szerződés 122. pontja alapján – amely szerint „Ha egy tagállam természeti csapások vagy általa nem befolyásolható rendkívüli események folytán nehézségekkel küzd, vagy súlyos nehézségek komoly veszélye áll fenn, a tanács a bizottság javaslata alapján az érintett tagállamnak bizonyos feltételek mellett uniós pénzügyi támogatást nyújthat” – az egyezmény módosítása nélkül meg lehetne valósítani. A szocialista javaslat ki akarja küszöbölni, hogy az egyes európai államok a nemzetközi pénzügyi spekuláció áldozatai lehessenek, vagy ahogy Jeórfiosz Papandreu görög miniszterelnök fogalmazott: „hogy néhány kölyök New York-i számítógépe előtt ülve térdre kényszerítse Görögországot, és súlyos szociális és gazdasági nehézséget okozzon az ország népének”. A PES e javaslatát viszont a bizottság utasította el, mondván, hogy a 122-es paragrafus csak különleges esetekre vonatkozik, és nem állandó mechanizmusként szolgál.

Mások viszont arra mutatnak rá, hogy a szorosabb költségvetési fegyelemre való buzdítás, illetve annak egy európai monetáris alap felállításával való kikényszerítése a németek részéről csak ködösítés, amellyel exportorientált gazdaságuk okozta problémákról akarják a figyelmet elterelni. Alighanem e kritika jár a legközelebb a valósághoz, Németország ugyanis az eurózónában, de az egész Európai Unióban, sőt a világ többi részével is hatalmas kereskedelmi többletet produkál. 2005-ben például a német exporttöbblet 254 milliárd eurót tett ki, ami durván kétszerese az egész unió éves költségvetési kiadásainak, és e többlet több mint fele az Európai Unióban realizálódik. És itt következik az a matematika, amelyet az unió jelenlegi vezetői szellemi képességeik miatt nem tudnak vagy érdekeiknél fogva nem akarnak megérteni. Ha Németországnak az unióban nagyarányú kereskedelmi aktívuma van, másoknak szükségképpen deficitjüknek kell lenni. Ha e tendencia tartós, akkor a németeknél szükségképp pénzügyi követelések, míg más országoknál ugyancsak törvényszerűen adósságok halmozódnak fel. A külső adósság egy idő után olyan szintet ér el, hogy az adott ország teljesen kiszolgáltatott lesz a nagy nemzetközi pénzügyi alapok spekulációinak. E problémát nem lehet költségvetési megszorításokkal megoldani, mert a költségvetési kiadások lefaragásának csak áttételes, nagyon csekély hatása van a külső egyensúlyra. Angela Merkel ajánlata tehát eleve zsákutca. Nem megoldás azonban a PES javaslata sem, mert nem az alapp probléma megoldására, a külkereskedelmi egyensúly biztosítására, hanem csak az adósságfinanszírozás terheinek enyhítésére irányul. Ha egy ennyire világos, áttekinthető problémát még csak felismerni sem képesek, akkor mit várhatunk az unió vezetésétől?

355
2010. április 12.

Roma csúcs

A múlt héten Córdobában tartották a második európai roma csúcstalálkozót (az első Brüsszelben volt 2008-ban). Córdobára valószínűleg azért esett a választás, mert a hatszázezer és egymillió közé becsült spanyol roma lakosság fele ezen a környéken él. Egyébként az Európai Unió roma lakosságát öt- és nyolcmillió körülre teszik, legtöbben Romániában élnek, számuk ott 1,5-3 millió körül lehet, Bulgáriában megközelítheti a nyolcszázezret, míg hazánkban a becslés felső határa hatszázezer. Az unió roma lakosságának kétharmada az említett négy országban él.

A cordobai konferencián az igazságügyi kérdésekért felelős uniós biztos, Viviane Reding elismerte, hogy a roma népesség életszínvonala az utóbbi időben romlott, és határozott ígéretet tett, hogy a roma integráció ügye a bizottság napirendjében továbbra is előkelő helyet fog elfoglalni. A valóságban nem nagyon történik semmi: Spanyolország vállalta, hogy 2011–12-ben összesen mintegy százmillió eurót szán a roma integrációra – többek között a lakhatási feltételek javítására. Egy roma lakosra tehát kerekén száz euró jut, ami Magyarországon kéthavi családi pótlék, vagy hetven darab Porotherm téglá árának felel meg, ami a lakhatási feltételek javításához kevésnek tűnik.

A kirekesztettség fő oka a képzettségben keresendő. Csehországban például öt munkaképes roma közül csak egy rendelkezik megfelelő képesítéssel, míg ez az arány Bulgáriában és Romániában egy a nyolchoz.

Az Európai Parlamentben tartott vitán Viviane Reding a kirekesztés és rasszizmus elítélésén, továbbá a strukturális és regionális alapokra (mint a roma integráció elősegítésére felhasználható pénzforrásokra) való hivatkozáson túlmenően csak egy konkrét akciót említett meg: az unió kétéves kísérleti roma integrációs programját, amelynek keretében ötmillió eurót (tehát roma lakosonként fél eurót) költenek az iskolázás, az önfoglalkoztatás és mikrohitelzés feltételeinek javítására.

A vitában kiemelte az általános gazdasági feltételek szerepét Balczó Zoltán, aki szerint „Magyarország egyes régióiban cigány generációk úgy nőnek fel, hogy a család nem munkából, hanem segélyekből él. Munkahelyteremtés nélkül nincsen kiút, ezért a neoliberális gazdaságpolitikával szakítani kell.”

Járóka Livia arra mutatott rá, hogy a társadalmi hátrányok egyenetlenül oszlanak meg a különböző földrajzi területeken, és a mélyszegény romák és nem romák által sűrűn lakott mikrorégiókban koncentrálódik a nyomor és a társadalmi kirekesztés, ami súlyos akadályát jelenti az európai társadalmi fejlődésnek. „Az ilyen térségeket ki kell emelni a számukra esélytelen versenyből és a sajátos igényekhez igazított intenzív programok révén meg kell kezdeni a fejlesztésüket” – mondta a néppárti képviselő.

356
2010. április 19.

Adósságbombák ketyegnek az EU-ban

Görögország csak az első az európai adósságbombák közül, amelyek felrobbanni készülnek – állítja egy elemző a Financial Timesban megjelent cikkében. „A posztkommunista országok és Izland jelzálogadósságai még robbanékonyabbak. Bár ezen országok túlnyomó többsége nincs az eurózónában, adósságaik nagyrészt euróban állnak fenn. Lettország adósságainak 87 százaléka euróban vagy más külföldi valutában van, és az ország többnyire svéd bankoknak tartozik, ezzel szemben Magyarország és Románia eurótartozásai főleg osztrák bankokhoz kapcsolódnak. Ezek az országok nem azért kölcsönöztek, hogy költségvetési deficitjüket finanszírozzák, mint Görögország, hanem azért, hogy valutaárfolyamukat támogassák, és ezzel megakadályozzák, hogy a külföld felé tartozó magánszektoruk fizetéseképtelenné váljon. Ezek az adósságok visszafizethetetlenül magasak, mert ezen országok külkereskedelmi hiánya növekszik, és ezzel egyidejűleg országuk depresszióba süllyed.”

Az idézet a Financial Times április 7-i számából való, a szerző egy amerikai közgazdászprofesszor, Michael Hudson, aki egyben egy lettországi ellenzéki agytröszt tanácsadója. A szerző a továbbiakban kifejti, hogy eddig a növekvő ingatlanárak miatt beáramló külföldi hitelekkel átmenetileg finanszírozni lehetett a nagyra nőtt adósságot, de az ingatlanárak csökkenésével ez a lehetőség megszűnt, ezért ezek az országok az Európai Uniótól és az IMF-től kölcsönöznek valutaárfolyamuk fenntartása érdekében. A kölcsönzési feltételek azonban fenntarthatatlanok, mert hosszú időn keresztül nem lehet megszorítócsomagokat alkalmazni, és az ezzel járó életszínvonal-csökkenést és munkanélküliség-növekedést elviselni ezekben az országokban. Előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik a valuta leértékelése, amelynek azonban elég nagynak kell lennie ahhoz, hogy a külkereskedelem és a termelés szerkezetét lényegesen megváltoztassa (vagyis az import jelentős részét hazai termeléssel váltsa fel). Michael Hudson azt a példát hozza fel, hogy Franklin Roosevelt 1933-ban az USA-dollárt 75 százalékkal értékelte le az arannyal szemben, s hogy elkerülje, hogy az államadósság ugyanilyen mértékben növekedjék, megszüntette az adósságok aranyárhoz való kötöttségét. Ez utóbbi probléma most is fel fog merülni, a kérdés, ki viselje a valutaleértékelésből fakadó veszteségeket: a helyi lakosság és a vállalatok, vagy a külföldi bankok? A szerző válasza, hogy a kormányoknak a helyi és nem a külföldi érdekeket kell képviselniük, annál is inkább, mert egyre nyilvánvalóbb, hogy a posztkommunista országok gazdasági szerkezetét már a rendszerváltástól kezdve úgy alakították, hogy az a külföldi érdekeket és ne a helyi gazdaságot szolgálja.

Lehet mondani, hogy a cikkíró semmi újat nem közöl, hiszen civil szervezetek ezeket a gondolatokat az úgynevezett fejlődő világra vonatkoztatva már a kilencvenes évek elejétől kezdve számtalanszor elmondták, és a latin-amerikai országok (valamint néhány volt szocialista ország, köztünk hazánk) tapasztalataiból már a nyolcvanas években nyilvánvaló volt, hogy mit is jelent az, amikor egy ország adósságcsapdába kerül. A cikk újdonsága, hogy a Financial Timesban, a világ vezető gazdasági napilapjában jelent meg, amely lap a világ összes újságos standján kapható, ahol külföldi lapokat is árulnak, és amelyről a Wikipédia azt írja, hogy „a szabad piac és a globalizáció híve”. Az utóbbi időben a Financial Timesban tömegével jelennek meg cikkek, amelyek megkérdőjelezzik az unió egységesülési folyamatát és az eurózóna fenntarthatóságát. Gideon Rachman, a lap vezető külpolitikai tudósítója például arról ír (március 30.), hogy az euró bevezetésekor az unió vezetése háromféle integrációt feltételezett: gazdaságit, politikait és társadalmi. A görög válság rámutatott, hogy ezek egyike sem valósult meg, az unió egyre inkább egy össze nem illő partnerek közötti kényszerházasságnak tűnik. De valóban kényszer-e ez a házasság?

Egyesült Európa mentheti meg az eurót

A világsajtó szétkürtölte Tom Fitzpatricknek, a Citigroup fő elemző közgazdászának a cég ügyfeleinek írt figyelmeztetését, miszerint „Európának el kell határoznia, hogy megteremti-e az Európai Egyesült Államokat, vagy pedig független államok tarka szövete marad”. A figyelmeztetésre az adott okot, hogy az euró ebben az évben mintegy hat százalékot veszített értékéből a dollárhoz képest, ami a görög fizetőképtelenséggel kapcsolatos spekulációkkal van összefüggésben. A görögöknek már 476 bázisponttal magasabb kamatot kell fizetniük a tízéves államkötvényeik után, mint amit az alapnak tekintett német államkötvények fizetnek (egy bázispont a százalékpont egyszázad része, tehát ez hétköznapi nyelven 4,8 százalékponttal magasabb kamatot jelent, vagyis 7,8 százalékot a német államkötvények után fizetett 3 százalékkal szemben). Minden elemző számára teljesen nyilvánvaló, hogy hosszú távon ezeket a kamatokat Görögország nem tudja fizetni. Hiába egyeztek meg tehát április 11-én az unió pénzügyminiszterei, hogy mintegy 45 milliárd eurós kölcsönrel segítik Görögországot (amelynek konkrét feltételeit majd májusban fogják véglegesíteni), ez legfeljebb ideiglenesen oldja meg az ország fizetési nehézségeit.

Ez a véleménye Soros Györgynek is, aki a Financial Timesnek nyilatkozva kifejtette, hogy ha Görögországot most meg is mentik, ott marad Spanyolország, Olaszország, Portugália és Írország a görögénél nagyságrenddel nagyobb problémája. „Az euró konstrukciója nyilvánvalóan rossz. Egy teljes értékű pénznek egyaránt szüksége van egy központi bankra és egy kincstárra. Ha a pénzügyi rendszert az összeomlás veszélye fenyegeti, a központi bank nyújthat átmeneti likviditást, de csak egy kincstár oldhatja meg a fizetési problémákat” – mondta a nagy spekulátor, és még azt is hozzátette, hogy ez egy közismert tény, amit annak idején az euró kiagyalóinak nagyon jól kellett volna tudniuk.

A Citigroup vezető elemzője szerint ha a nagy európai államok (különösen Németország) nem készek arra, hogy az Európai Unió egy Európai Egyesült Államok irányába mozduljon el, akkor az euró menthetetlen.

E vélemények nem új keletűek, e rovat hasábjain is többször idéztük Milton Friedmant, akinek elhíresült kijelentése szerint egy közös valuta lehet egy politikai egyesülési folyamat vége, de nem annak kikényszerítési eszköze – és ezt még 1997-ben, az euró bevezetése előtt mondta a Wall Street Journalnak. Ugyancsak ismert Paul De Grauwe-nak, a leuveni katolikus egyetem professzorának (és az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso tanácsadójának) véleménye, aki a De Morgen nevű belga napilapnak adott interjújában (2006. március 18.) kijelentette, hogy politikai unió nélkül az euróövezet hosszú távon (10-20 éven belül) összeomlik, hiszen a történelem során valamennyi valutaunió létrehozására irányuló kezdeményezés összeomlott, hacsak nem kapcsolódott politikai unióhoz, mint az Egyesült Államok esetében. Ugyanakkor a leuveni professzor elképzelhetetlennek tartja egy európai politikai unió létrehozását.

A világ vezető pénzügyi szakértőinek előrejelzéseit figyelembe véve Magyarországnak ugyancsak sietnie kell az euró bevezetésével, hogy ezt még az eurózóna összeomlása előtt megtehesse.

358
2010. május 3.

Pénzügyi demokrácia a szabadság földjén

Robert Reich, Clinton volt munkaügyi minisztere szerint ideje, hogy a Wall Street (tehát a New York-i bankárok) kivonuljanak Washingtonból (vagyis a törvényhozó és végrehajtó hatalomból). Mindezt a Financial Timesban (2010. április 26.) megjelent írásában azzal indokolja, hogy a washingtoni törvényhozás és a New York-i bankárok viszonya egyre skizofréna: egyrészt az amerikai képviselőház igyekszik megmutatni, hogy keményen fellép a spekuláns bankárok ellen, akik a legutóbbi pénzügyi válságot okozták, másrészt, amint a félidős – kongresszusi – választások közelednek, mindkét párt (a demokraták és republikánusok) a Wall Street uraihoz fordul kampánypénzekért.

A legutóbbi időkben az amerikai pénzügyi szektor lett a választási kampányok második fő finanszírozója, épphogy csak elmaradva az első helyezett, az egészségügyi szektor mögött (ami máris magyarázat arra, hogy miért oly nehéz az egészségügyi reformot végrehajtani Amerikában az ellenérdekeltektől magánbiztosítókkal szemben). Az amerikai pénzügyvilág a 2010-es választási kampány finanszírozására mindeddig összesen 34 millió dollárt juttatott a pártoknak; a pénz hatvan százaléka a Demokrata párt kasszájában landolt. Ez év januárjától kezdve azonban, amint az Obama-kormányzat elkezdte volna megregulázni a bankszektor, fordult a kocka, és most már a szabályozást felpuhítani igyekvő republikánusok kapják a pénz zömét. A Citigroup, a Goldman, a JP Morgan Chase és a Morgan Stanley januárban és februárban kétszer annyit adott a republikánusoknak, mint a demokratáknak. A bankárok a számukra kedvezőbb (lazább) szabályozás érdekében versenyeztetik a két pártot a kampánypénzekért. Tegyük hozzá, teljesen legálisan. Az amerikai legfelső bíróság épp nemrég hozott egy döntést, amely szerint a részvénytársaságoknak, beleértve a bankokat is, joguk van arra, hogy annyi pénzzel támogassák a választási kampányokat, amennyivel csak akarják. Teszik is, mert a pártfinanszírozás az egyik legkifizetődőbb üzletág, különösen kétpárti rendszerben, ahol az egyik párt biztosan nyer, és a (kedvezmények formájában) visszakapott pénz sokszorosa a befektetett összegnek. Olyan ez, mint a rulett, ahol a feketére vagy vörösre tett pénzek nem kétszeres, hanem négyszeres-nyolcszoros összeget fizetnének. Ebbe egy kaszinó azonnal tönkremenne, de az adófizetők, úgy látszik, még bírják.

A washingtoni kormányzat és a New York-i bankárok kapcsolata azonban nem új keletű, különösen, ha a spekulációs tevékenysége miatt éppen most szenátusi vizsgálat alatt álló Goldman Sachs tekintjük. E banknak Hank (Henry) Paulson volt az elnöke, mielőtt 2006-ban George W. Bush pénzügyminisztere lett. De nemcsak ő, hanem valamennyi elődje is a washingtoni kormányzatban kötött ki. Jon Corzine New Jersey demokrata szenátora és Bill Clinton vezető pénzügyi tanácsadója lett, Stephen Friedman 2002 és 2005 között az Egyesült Államok nemzetgazdasági tanácsának elnöke, Robert Rubin a Clinton-kormányzat pénzügyminisztere mindkét időszakban. Dick Gephardt, a demokraták korábbi házelnöke most a Goldman lobbistája, de összesen az amerikai képviselőház mintegy 250 korábbi tagja lett a pénzügyi körök érdekeinek kijárója. A jelenlegi elnök, Barack Obama is mintegy tizenötmillió dollárt kapott a New York-i bankároktól, nem csoda, hogy Rahm Emanuel, a kampánypénzek fő felhajtója lett a kabinetfőnöke. Az amerikai adófizetőknek azonban kezd elégük lenni a Wall Street és Washington végső soron őket terhelő kapcsolatából. Robert Reich szerint a pénzügyvilág és az amerikai kormányzat szoros kapcsolata aláássa a kormányzatba és a demokráciába vetett bizalmat.

359
2010. május 10.

A periféria és a centrum

Görögország 110 milliárd eurós készenléti hitelt kapott a következő három évre, hogy pénzügyi válságával megbirkózzék, ugyanakkor a hitelt összeadó uniós országok kemény feltételeket is szabtak, amelyeket – mint a három áldozatot követelő zavargások is mutatják – a görög társadalom vonakodik elfogadni. A csúcsértekezleten az unió vezetői azt is elhatározták, egy gazdasági vizsgálóbizottságot állítanak fel azzal a feladattal, hogy irányelveket dolgozzon ki a pénzügyi fegyelem betartatására, amelyeket a maastrichti kritériumok előírnak ugyan, de amelyeket ez idő tájt senki sem tart be.

Kérdés persze, hogy pusztán a pénzügyi fegyelem megoldja-e az eurózóna problémáit. Paul Krugman Nobel-díjas amerikai közgazdásznak a New York Timesban április 29-én megjelent Eurócsapda című elemzése szerint a költségvetési hiány csak egy része a jelenlegi válságnak. Ha megnézzük az újságok szalagcímeit – írja Krugman –, most minden a költségvetési hiányokról szól, mintha a válságért egyedül a költségvetési fegyelmet betartani képtelen kormányok lennének a felelősek. Valójában három éve még szó sem volt arról, hogy bármi probléma lenne a most nehézségekkel küzdő országok – Görögország, Portugália, Spanyolország – költségvetésével, sőt Spanyolországnak költségvetési többlete volt. Mi történt tehát? Az, hogy a viszonylag magas kamatlábak és az eurózóna-tagsággal járó stabil valuta miatt hatalmas spekulációs tőke áramlott ezekbe az országokba, amely tőke a pénzügyi válság nyomán ki is áramlott az országból. Amikor a spekulációs tőke beáramlott, az felhajtotta az árakat és a béreket. Most, hogy ez a tőke kiáramlik – a versenyképesség és az egyensúly fenntartása érdekében –, csökkenteni kellene az árszintet és a béreket, ez azonban heves társadalmi ellenállásba ütközik. A megoldás egyszerű lenne, ha Görögországnak saját valutája lenne, amelyet leértékelhetne, ahogy ez Argentína esetében is történt 2002-ben (igaz, ott is hatalmas társadalmi megmozdulásokat követően), de saját pénz hiányában csakis a pénzügyi restriktió jöhet szóba. A történetek világosan jelzik – írja Krugman –, hogy az euroskeptikusoknak, akik az első pillanattól fogva rámutattak a leendő közös valuta problémáira, igazuk volt: az eurót be lehetett ugyan vezetni, de kiderült, hogy ez egy rossz ötlet, pontosan azon okok miatt, amelyekre a skeptikusok már a legelején rámutattak.

Az uniós vezetők azért ragaszkodnak mindenáron az eurózóna fenntartásához, mert annak felbomlása meghúzná a vészharangot az egész Európai Unió felett. Ugyanakkor a pénzügyi restriktiók nem jelenthetnek megoldást, hiszen az egyensúlytalanságok be vannak építve a rendszerbe. Az unió alapelve, az áruk és a tőke szabad áramlása a gyakorlatban azt jelentette és jelenti, hogy az erősebb (centrum-) országok elfoglalják a gyengébbek (periféria) piacait, és növekvő mértékben vonják ki onnan az erőforrásokat. Ezt az Eurostat fizetési mérlegekre vonatkozó statisztikája bizonyítja: a 2004 és 2008 közötti öt évben a periféria országaiból (új tagállamok, az unió déli országai és Írország) összesen 560 milliárd eurót vontak ki, és ugyanekkora volt a centrumországok (Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Belgium, Hollandia) nyeresége. A Görögország megsegítésére szánt 110 milliárd eurót sem a görögök kapják, hanem azok a német, angol, francia és egyéb bankok, amelyek spekulációs célzattal a pénzt Görögországban és a periféria más országaiban helyezték el a nagy haszon reményében, hiszen ezen országokban a magasabb infláció miatt a kamatláb is lényegesen magasabb volt, mint a centrumországokban. A válság oka tehát alapvetően nem a periféria országainak fegyelmezetlen költségvetéseire, hanem az uniós szabályokra vezethetők vissza, amelyek egy hatalmas jövedelemszivattyút valósítanak meg, ahol a nyertesek a centrumországok pénzügyi elitjei, a vesztesek pedig a periféria- és a centrumországok átlagpolgárai.

360
2010. május 17.

Európai vízvázlat

Az elmúlt héten néhány olyan változás következett be az unió életében, ami korábban elképzelhetetlen lett volna. Az egyezmények például tiltják az egyes országok válságból való kimentését, de azt is, hogy az Európai Központi Bank államkötvényeket vásároljon, vagyis hogy az egyes országok költségvetési hiányát inflációgerjesztő pénzkibocsátással fedezzék. Az államcsőddel leginkább veszélyeztetett országok (Görögország, Spanyolország, Portugália, Írország) számára most felkínált 750 milliárd eurós mentőcsomaggal mindkét tabut áthágták. E hatalmas méretű pénzügyi garancia az első napokban eufóriával töltötte el a pénzpiacokat, az euró jelentősen javult a dollárhoz képest. A befektetők öröme nem is volt megalapozatlan, hiszen a mentőcsomag nem jelent mást, mint hogy a spekuláló bankok realizálhatják azt a jelentős nyereséget, amelyet a kétes fizetőképességű országokba történő befektetések óriási hozama jelent. Az adófizetők pénze a spekulánsok zsebébe ömlik át. Ám a hétvégére még ennek a masszív mentőcsomagnak a hatásossága is megkérdőjeleződött: az euró árfolyama ismét esni kezdett a dollárhoz képest. Kétségek merültek fel az iránt is, hogy vajon szükség esetén ez az összeg valóban előteremtődhet-e, hiszen a csomag öt év uniós költségvetésével egyenlő, egy eurózóna-lakosra lebontva pedig 2500 eurót jelent, ami kéthavi belga átlagfizetésnek felel meg.

Az államcsődtől való megmentésért cserébe a görögöknek kemény megszorító intézkedéseket kellett elfogadniuk, de ugyanezt teszi most a többi veszélyeztetett ország is. Sőt a bizottság egy olyan ötlettel is előállt, hogy az egyes országok, mielőtt költségvetésüket a nemzeti parlament jóváhagyná, nyújtsák azt be jóváhagyásra az Európai Bizottságnak. Az ötlet, amely a nemzeti szuverenitás további korlátozását jelentené, heves ellenzést váltott ki a svéd, a német, a francia és az angol hivatalos körökből. A bizottság elnöke, José Manuel Barroso azonban meg van győződve, hogy a tagállamok az euró és ezzel együtt az unió fenntartása érdekében végül is beleegyeznek a gazdaságpolitika szoros koordinálásába.

A német Der Spiegel hetilapban Henrik Müller egy átfogó elemzést közöl a kialakult helyzetről, végigvezetve az euró történetét születésétől kezdve a mai napig. A közös valuta ötletét a luxemburgi miniszterelnök, Pierre Werner vetette fel a hetvenes évek elején az akkor még csak hat közös piaci országra vonatkozólag. Az elképzelést Jacques Delors francia politikus (1985 és 1994 között a bizottság elnöke) vette újból elő, kialakítva az előfeltételnek számító maastrichti kritériumokat, de az euró létrejöttét végül is a német újraegyesítéstől való francia félelem döntötte el. Henrik Müller hangsúlyozza, hogy a közgazdászok számára az első pillanattól kezdve világos volt, hogy az eurózóna nem egy úgynevezett optimális valutaövezet, ahol az egységes pénzt be lehetne vezetni, az euró nem a gazdasági realitásokat, hanem az unió vezető elitjének politikai ambícióit tükrözte. Az időközben már huszonhét tagúra bővült unióban azonban nincs meg az a belső szolidaritás, amelyet egy egységes valutához tartozó egységes állam megkívánna. Nincs közös második nyelv, nincs közös média, nincs meg a közös viták lehetősége, és hiányzik az uniós szintű demokrácia. A németek nem értik meg, hogy miért kellene pénzüket a görögök vagy a spanyolok számára átcsoportosítani, míg ez a német tartományok között teljesen természetes. Ezért most az unió vízvázlat elé került: az egyes országok vagy feladják nemzeti szuverenitásuk még megmaradt részét, és kialakítanak egy – jelentős pénzügyi átcsoportosításokat lehetővé és természetessé tevő – szövetségi államot, vagy az egyesülési folyamat véget ér, és az euróövezettel együtt esetleg az unió egésze is felbomlik. Van azonban egy harmadik lehetőség is, ami Henrik Müller és az unió vezető politikusainak figyelmét mindeddig elkerülte: a pénzhatalom Európája helyett a De Gaulle-i koncepció, a Nemzetek Európájának megvalósítása.

361
2010. május 25.

Elkerülhetetlen az eurózóna felbomlása

Az euró jelenlegi válsága évtizedek óta a legnagyobb kihívás, amivel az uniónak szembe kell néznie. Ez az unió létét érinti, és meg kell birkóznunk vele, mert ha az euró elbukik, akkor Európa is elbukik – mondta Angela Merkel a 750 milliárd eurós mentőcsomaghoz való 123 milliárd eurós német hozzájárulás szükségességéről győzködve honfitársait (ez az összeg egyenlő a huszonhét tagú unió teljes évi költségvetésével). Cserébe viszont a német kancellár pénzügyi fegyelmet követel a többi országtól: „A stabilitási és növekedési paktum jelentős reformjára van szükség, sokkal szigorúbb szabályokat kell életbe léptetni annak érdekében, hogy a tagállamok felelősségteljes költségvetési politikát folytassanak” – mondta Merkel a Bundestag német hozzájárulásról szavazó képviselőinek. Az ellenzék számára azonban nem voltak teljesen meggyőzőek az érvek: mint egy szociáldemokrata képviselő megjegyezte, a kancellár törekvése, hogy Európa tanítómestere legyen, kevés sikerre számíthat.

Mindenesetre Németország jó példával kíván előljárni, elhatározták, hogy 2016-tól nem lehet a deficitjük nagyobb, mint a GDP 0,35 százaléka – igaz, egyelőre 6 százalék körül tartanak. A francia elnök, Nicolas Sarkozy a francia alkotmányt akarja módosítani úgy, hogy az minden hivatalba lépő kormánynak előírja egy ötéves költségvetési hiánycél kitűzését és betartását. A franciáknál a fegyelem 2012-ben kezdődne, jelenleg azonban államháztartási hiányuk a GDP 8 százaléka körül van, messze meghaladva a maastrichti 3 százalékos küszöböt.

A dicséretes igyekezet azonban egyáltalán nem biztos, hogy a kívánt eredményekkel fog járni. Az erőteljes restrikcio mindenütt visszaveti a keresletet, és a csökkenő kereslet mérsékli a GDP növekedését is, amely mérséklődés a kereskedelmi kapcsolatokon keresztül végiggyűrűzik majd az egész európai gazdaságon. Ez azt jelenti, hogy az elkövetkező években tartós depresszióra számíthatunk, anélkül, hogy a fellendülés reménye a közeljövőben egyáltalán felderengene. Emellett a kiegyensúlyozott költségvetés nem a probléma megoldása, hiszen a dél-európai államok és az új tagállamok nagy részének sebezhetősége nem a költségvetési hiánnyal, hanem a fizetési mérleg hiányával, nem az államháztartás adósságával, hanem az ország külső adósságával van kapcsolatban. Japán államadóssága például a GDP 200 százaléka, mégsem lesz fizetéseképtelen, mert nem a külföldnek, hanem saját állampolgárainak tartozik, és ugyanez vonatkozik Belgiumra is. Ami meglepő, az az európai politikusok elemi közgazdasági ismeretekben való alapvető tájékozatlansága, amiről nem lehet eldönteni, hogy a természetes butaság vagy esetleg valamilyen érdekből eredő szándékos félrevezetés terméke-e. Az eurózóna-tagság feltételeit meghatározó maastrichti kritériumok valóban nem tartalmazzak a külső egyensúlyra (ezt méri a fizetési mérleg egyenlege) vonatkozó előírásokat. Ennek köszönhető például, hogy a maastrichti kritériumokat teljesítő, de egyébként a GDP több mint tíz százalékát kitevő fizetésimérleg-hiánnyal és százszázalékos külső adóssággal rendelkező Észtországot nemrég eurózóna-tagságra alkalmasnak minősítették.

Mivel az eurózóna működőképessége alapvetően nem a költségvetési egyensúlytól, hanem a fizetési mérlegek kiegyensúlyozhatóságától függ, teljesen bizonyos, hogy a most javasolt költségvetési megszorítások nem hoznak hosszú távú megoldást, az eurózóna felbomlása elkerülhetetlen. Ami ésszerűnek látszana, az a zóna három részre, egy északnyugati, egy déli és egy közép-európai zónára (valutára) való bontása. Ha Angela Merkel látnoknak bizonyul, és az unió sorsa követi az eurózóna sorsát, akkor fel kell készülnünk a fenti megosztásra.

362
2010. május 31.

Az olasz gárda

Az európai gazdasági válság a diszkrimináció, a rasszizmus és az idegengyűlölet növekedéséhez vezetett Európában, különösen olyan országokban, mint Olaszország, Szlovákia és Magyarország – írja az Amnesty International 2010. évi jelentése. A jelentés kiemeli, hogy Olaszországban nemrég törvényt fogadtak el, amely az illegális bevándorlást bűnténynek minősíti, amely a rendőri feljelentéstől való félelem miatt visszatarthatja az illegális bevándorlókat, hogy orvosi segítségért folyamodjanak, vagy hogy igénybe vegyék az oktatási intézményeket. Az Egyesült Királyság kormánya azért kapott kritikát, mert bebörtönözte azokat az illegális iraki bevándorlókat, akiket a bagdadi kormány nem fogadott vissza.

Németországban az illegális bevándorlók és gyermekeik csak korlátozottan juthatnak hozzá az egészségügyi ellátáshoz, az oktatási intézményekhez és jogi segítséghez például abban az esetben, ha munkahelyi problémáik támadnak. Szlovákia mindenekelőtt a roma gyerekek szegregációja szempontjából tűnik ki. A Roma Oktatási Alap közleménye szerint a roma gyerekek hatvan százalékát a mentálisan hátramaradottnak létesített osztályokba teszik, annak ellenére, hogy nem diagnosztizáltak náluk szellemi visszamaradottságot. Az 1980-as és 1990-es években az olasz régiók felében fogadtak el olyan törvényeket, amelyek védeni kívánták a nomád kultúrákat, olyan formában, hogy külön táborokat állítottak fel elsősorban a romák számára, akiket természetüktől fogva nomád népeknek tekintettek.

Ez év januárjában például a milánói hatóságok bulldózerrel el egy nyolcvan bódéból álló, fából, műanyagból és kartonpapírból épített illegális telepet a Via Sant'Arialdón, a Chiaravalle apátság közelében. A rendőrségi akciót, amelyet az összes (bal, jobb) politikai párt támogatott, Riccardo De Corato, Milánó polgármester-helyettese rendelte el, aki megelégedését fejezte ki az eredmény láttán és más hasonló táborok felszámolását helyezte kilátásba. Az akciókban azonban nem csak a rendőrségnek szánnak szerepet. Egy nemrég elfogadott törvény felhatalmazza a helyi hatóságokat, hogy az állami vagy a helyi rendőri erők kötelékébe nem tartozó, fegyvertelen civil gárdát hozzanak létre az adott település őrjáratozására.

Az Everyone Group nevű emberi jogi civil szervezet most az Európai Bizottsághoz és más nemzetközi intézményekhez fordul, hogy segítséget kérjen az üldözött roma lakosság számára, akiket tömegével űznek el Milánó és egész Olaszország területéről, úgy, hogy két év alatt lélekszámuk – a szervezet becslése szerint – 180 ezerről 40 ezerre csökkent. Nem valószínű azonban, hogy az Európai Bizottság egy jól hangzó határozatnál többet tudna tenni, amelyet azután a problémákkal ténylegesen szembesülő helyi hatóságok figyelmen kívül fognak hagyni. A parttalan liberalizmus okozta társadalmi feszültségeket a parttalan liberalizmus aligha fogja megoldani.

363
2010. június 7.

Stagnálásra ítélve

Az eurózána tagországaí az elmúlt évtizedben (pontosan 2001 és 2009 között) éves átlagban egy százalékos növekedést értek el – ami nem tekinthető különösen dinamikusnak, ha figyelembe vesszük a jövedelemkülönbségek növekvő tendenciáját –, ez pedig azt jelenti, hogy egy évtizede széles társadalmi rétegeknek stagnál vagy csökken az életszínvonala. Mivel az eurózána tagországaí adják az unió GDP háromnegyedét, ugyanez lényegében elmondható az unió egészéről. 2009-ben a GDP visszaesése négyszázalékos volt, amely a költségvetési bevételek visszaesését, a kiadások növekedését, összességében a költségvetési hiányok drasztikus növekedését eredményezte. A 2008-ban átlagosan még csak a GDP két százalékát kitevő deficit (amely bőven a maastrichti 3 százalékos korlát alatt volt) 2009-re 6 százalékra növekedett és 2010-ben hét százalék várható, de számos országban (Írország, Görögország, Spanyolország) ennél nagyobb, a tíz százalékot is meghaladó lesz.

Az unió vezetősége – úgy tűnik – most megismétli azokat a gazdaságpolitikai hibákat, amelyek az 1929-es tőzsekrach után Amerikában a nagy gazdasági válsághoz vezettek. A neoliberális tanítás eszméitől vezérelve mindenáron a költségvetési deficitek csökkenését akarják elérni, mégpedig lehetőleg árstabilitás mellett. Mindez oda vezet, hogy szinte valamennyi országban jelentős költségvetési megszorításokra lehet számítani, miközben az OECD a monetáris politika egyidejű szigorítását is javasolja az infláció elkerülése érdekében, holott az árnövekedés jelenleg alig haladja meg az egy százalékot.

Hova fog vezetni mindez? A legjobb esetben is az unió megismétli Japán egy évtizedes stagnálását, de rosszabb esetben az intézkedések egy negatív spirált fognak eredményezni: csökken a GDP, emiatt növekszik, vagy nem csökken a hiány, amelynek hatására újabb megszorító intézkedések következnek, ami megint csak a GDP csökkenésének irányába hat. A munkanélküliség jelenleg meghaladja a tíz százalékot, és ha ez tartós marad, azt jelenti, hogy egy egész generáció marad ki a munkából annak minden társadalmi következményével együtt (például szegregáció, különösen a bevándoroltak körében). Nézzük meg hogyan működik ez a gyakorlatban. Görögország a költségvetési kiadások csökkentése érdekében kibékül Törökországgal és csökkenti hadi kiadásait, vagyis kevesebb fegyvert vásárol Németországtól. A többi dél- vagy kelet-európai ország is csökkenti költségvetési kiadásait, például a közalkalmazottak fizetését, ami az általános kereslet, többek között a német áruk iránti kereslet csökkenéséhez vezet. Ennek hatására Németországban is csökken a termelés, növekszik a munkanélküliség és ott is költségvetési megszorításokra lesz szükség. Akárcsak a harmincas évek válságát felerősítő protekcionista hullám, most a futótűzként terjedő költségvetési megszorítások idézik elő az európai gazdaság lefelé menő spirálját.

Ami teljesen logikus egy család vagy egy vállalkozás számára, hogy kiadásaik ne haladják meg bevételeiket, az nem feltétlenül helyes nemzetgazdasági szinten, itt tér el a gazdaság működésének sokat emlegetett keynesiánus felfogása a neoliberális eszmerendszertől. Keynes szerint kihasználatlan termelési tényezők (munkanélküliség, kihasználatlan termelési kapacitások) esetén a költségvetési kiadások növelése beindítja a gazdaság fellendülését, mert a többletpénz hatására nő a kereslet, ezzel a termelőkapacitások kihasználása, csökken a munkanélküliség és egy pozitív spirál indul be, amely a GDP és a költségvetési bevételek növekedéséhez vezet. Persze ez csak zárt gazdaságra igaz, nyitott és különösen erősen eladósodott országokban egy ilyen élénkítés a fizetési mérleg romlásához és fizetéseképtelenséghez vezethet. Az Európai Unió együtt azonban zárt gazdaságnak tekinthető, tehát a keynesiánus módszerek alkalmazhatók lennének akkor, ha az unió gazdaságpolitikáját nem a neoliberális eszmerendszer határozná meg. Így azonban a tartós stagnálás borítékolható, annak társadalmi és politikai hordalékával együtt.

364
2010. június 14.

Európát kísérti a neoliberalizmus

Megint kísértet járja be Európát, de nem a kommunizmusé, hanem a neoliberalizmusé. A 2008-ban kitört nemzetközi pénzügyi válság kezelése nyomán – amikor egyik napról a másikra dollárok és eurók százmilliárdjait tömték a bankokba – sokan azt hitték, véget ér a hetvenes évek végén elkezdődött liberális kapitalizmus korszaka. A pénzügyi spekulációk és kormányzati megszorítások kárvallottjainak öröme azonban nem sokáig tartott, hamarosan kiderült, szó sincs változásról, csupán a bankokat kívánták a közérdekre hivatkozva megmenteni, hogy azután az adófizetők pénzéből a bankok vezetői bőkezűen kárpótolhassák magukat a nagy ijedséget. A harmincas évek nagy válságát elmélyítő kormányzati megszorító intézkedéseket a mai Európai Unió megismétli: akkor igyekszik kiegyensúlyozott költségvetést elérni, amikor a fő probléma nem a költségvetési hiány állítólagos inflációs hatása (hiszen az uniós infláció egy százalék körüli), hanem a tízszázalékos átlagos munkanélküliség, amely egyes országokban (például Spanyolország) a húsz százalékot is eléri. (A neoliberális tanítás szerint a gazdaságpolitika fő célja az infláció leszorítása, a munkanélküliséggel az állam úgysem tud mit tenni, hiszen annak „természetes” rátája van.) Az unió egyes országai most egymással versenyezve vezetnek be megszorító intézkedéseket. Angela Merkel egy 80 milliárd eurós megszorítócsomaggal, ahogy ő maga mondta, „példát akar mutatni” más országoknak. A jó példa ragadós, a bajban lévő Görögország (30 milliárdos „csomag”) mellett Spanyolország, Olaszország, Portugália, az Egyesült Királyság és Írország jelentett be „csomagokat”, amelyek részben a kormányzati szektor alkalmazottainak fizetését csökkentik, részben a jóléti kiadásokat faragják le. Az intézkedések tovább fokozzák a jövedelemkülönbségeket, amelyek a kilencvenes évektől a legtöbb fejlett uniós országban egyre meredekebben nőnek. Az e tekintetben élen járó Egyesült Királyságban például a leggazdagabb egy százalék jövedelmi aránya az összes jövedelemből a nyolcvanas évek hat százalékáról tizenkét százalékra nőtt, de a nyomában megtaláljuk Németországot és Írországot is. Még a skandináv modellt követő Finnországban is növekednek a jövedelemkülönbségek.

De, mintha saját találékonyosságuk nem volna elég, a nyugat-európai országok igyekeznek átvenni az unió keleti tagállamainak „haladó” gyakorlatát: az egykulcsos jövedelemadó. Az unió keleti régiója, talán mert vezető közgazdászai túl sokat olvasták Milton Friedman Szabad választás című művét, talán mert úgy gondolták, hogy ezzel az adónemmel vonzóvá tehetik gazdaságukat a külföldi befektetők felé, vagy, mert (tévesen) abban hisznek, hogy az egykulcsos jövedelemadó serkentheti a gazdasági növekedést, már a kilencvenes évek közepétől elkezdtek bevezetni ezt az adónemet. Az úttörők a balti államok (Észtország, Lettország) voltak, ahol ez az adónem 1994-ben került bevezetésre, majd egy évtizeddel később Románia, Litvánia és Szlovákia lépett erre az útra, végül 2008-ban Bulgária és a Cseh Köztársaság tért át az egykulcsos jövedelemadóra. Kétségtelen, ezekre az országokra ráfér mind a gazdaság dinamizálása, mind a versenyképesség növelése, a statisztikai adatokat (és az országok többségét jellemző politikai elégedetlenségeket) látva azonban – úgy tűnik – erre egy kicsit még várni kell.

Számos nyugat-európai ország, ahol még mindig progresszív jövedelemadó van érvényben (néha 50 százalékos felső határral), most azt fontolgatja, hogy tanul az unió fiatalabb tagállamaitól, és ha még nem is szándékoznak bevezetni az egykulcsos jövedelemadót, a meglévő adórendszerük progresszivitását jelentősen csökkentik. Ennek társadalmi hatása – különösen a költségvetési restriktiók mellett – az lesz, hogy a szegényebb rétegek viselik a válság terheit, míg a gazdagok még gazdagabbak lesznek. De mit tegyünk, ha ez a gazdasági fellendülés ára? Majd a szegényeknek is „lecsorog” valami – legalábbis az elmélet hirdetői szerint.

365
2010. június 21.

Kisország-szindróma

Az Európai Unió legfőbb irányító szerve, az Európai Tanács a múlt héten összeült, és azzal a szilárd szándékkal állt fel a közös asztal mellől, hogy elkötelezettek maradnak, s hogy visszavezessék gazdaságaikat a fenntartható és munkahelyteremtő növekedés pályájára. Ennek érdekében elfogadták az Európa 2020 stratégiát, megegyeztek a költségvetési fegyelem megerősítésében, a pénzügyi szféra megrendszabályozásában és az országonkénti gazdaságpolitikák szorosabb koordinálásában. Az Európa 2020 valóban impozáns célokat tűz ki 2020-ra: a munkaképes korúak foglalkoztatási aránya eléri a 75 százalékot, a legális bevándorlókat jobban integrálják, a kutatási ráfordításokat a GDP 3 százalékára emelik, megvalósul a környezetvédelem háromszor 20 százalékos célja (szén-dioxid-kibocsátás, energiahatékonyság, megújuló erőforrások aránya), növekszik az oktatás minőségi szintje és a szegények száma csökken vagy húszmillióval. A program minden szempontból egyenes folytatása a néhai (2000-ben elfogadott) lisszaboni stratégiának, amely azt a nagyszerű célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Ez egyelőre nem jött össze, de 2020-ig csak történik valami, ha mégsem, a határidőt újból ki lehet tolni, mondjuk 2030-ig.

Brüsszeli újságírók meglehetősen szkeptikusan fogadták az unió legfőbb döntési szervének legújabb stratégiáját. Mint Hajo Friedrich, az Euobserver brüsszeli internetes hírportál munkatársa, aki már húsz éve figyeli közeli a brüsszeli fejleményeket, írja: ez nem más mint egy „euróbeszéd” (üres fecsegés) a növekedésről, a környezetvédelemről, az új stratégiáról. Ám semmiféle új stratégia nincs, az unió kormányainak többsége és különösen az Európai Bizottság azt fogja folytatni, amit eddig is tett, legfeljebb némi kozmetikázással. A tanácsülés funkciója csupán az, hogy az uniós állampolgároknak azt az érzést keltsse: politikusaik keresik a bajok megoldását. Ezt Hajo Friedrich az unió „merkelesítésének” nevezi, vagyis várni a nagy semmire.

Wolfgang Münchau, a Financial Times társszerkesztője ízekre szedi az unió legújabb megszorító politikáját, rámutatva, hogy az unió vezetése megismétli ősrégi hibáját, hogy jóval előbb vezeti be a megszorító intézkedéseket, mint ahogy a gazdaság elkezdene fellendülni, miközben például az Egyesült Államokban további élénkítő intézkedéseket akarnak tenni. Maga Obama is figyelmeztette a jövő héten összeülő G20 kormányait, hogy tanuljanak a múlt hibáiból, amikor is az ösztönző intézkedések túl gyors visszavonása a gazdasági nehézségek és visszaesések kiújulásához vezetett. Wolfgang Münchau szerint amire az eurózónának valóban szüksége lenne, az az észak-európai országok belföldi keresletének növelése annak érdekében, hogy a dél-európai országok – külkereskedelmi egyenlegük javulásán keresztül – alkalmazkodni tudjanak. Az újságíró a cselekvésképtelenség okait az unió vezetésének tragikus kisország-gondolkodásában találja meg: mind az unió, mind a bizottság elnöke kis nyitott országból származik, gazdaságpolitikai felfogásukban tipikusan kisország-mentalitással. Ám az unió egésze a világ legnagyobb és nagymértékben zárt gazdasága, amelyre más törvények vonatkoznak. Kisország-mentalitással nem lehet globális stratégiát kialakítani, még kevésbé lehet meghatározni az unió globális térben játszott szerepét.

366
2010. június 28.

A német Prokrusztész

Soros György Prokrusztészhez, az ókori attikai rablóhoz hasonlítja Németország viselkedését az eurózónával kapcsolatban. „Németországnak nem lehet szemrehányást tenni azért, mert erős valutát és kiegyensúlyozott költségvetést akar, de az joggal megkérdőjelezhető, hogy miért akarja ezt azokra az országokra is rákényszeríteni, ahol mások a feltételek és a gazdaságpolitikai célok” – mondta az ismert spekuláns a berlini Humboldt Egyetemen az elmúlt héten tartott előadásán. Mint ismeretes, Prokrusztész saját ágyába fektette az elfogott embereket, és ha hosszabb volt a lábuk, levágott belőle, a rövidebbeket pedig kinyújtotta. Soros szerint a maastrichti kritériumokat nem lehet szentírásaként kezelni, mert recesszióba taszítják az Európai Uniót.

Soros éles kritikája nem az egyedüli, amely mostanában a német kancellárt, Angela Merkelt és gazdaságpolitikáját éri. A most 92 éves korábbi német kancellár, Helmut Schmidt is határozottan kikelt a jelenlegi kancellár ellen. Schmidt, aki annak idején igen jó viszonyban volt a francia elnökkel, Valéry Giscard d’Estaing-nel, Merkel viselkedésétől a francia–német kapcsolatokat félti. A Cicero nevű német politikai elemző magazinnak adott interjújában Schmidt azt mondta, hogy Angela Merkel olyan agresszív politikát folytat Franciaországgal szemben, mint amilyen a német politika volt az első világháború előtt, Vilmos császár idejében. Schmidt támadásából azonban Nicolas Sarkozynek is kijutott, mondván, hogy Párizs ostobán kezeli Berlint. Schmidt szerint mindkét vezető túlságosan is küzd személyi elfogadottságáért, ezért szorulnak háttérbe a német–francia kapcsolatok. Kétségtelen, az utóbbi időben a francia–német kapcsolatokat az eurózóna problémáinak kezelése élezte ki, mindenekelőtt az a vita, hogy hogyan kerüljenek ki a jelenlegi gazdasági válságból. A hatalmas éves külkereskedelmi aktívumot realizáló német gazdaság az euró stabilitását féltve, inkább az infláció elleni küzdelmet tekinti elsődleges célnak (ezt ígérték a németeknek, amikor hőn szeretett deutschmarkjuktól megfosztották őket) mintsem az eurózóna egésze számára üdvösebb ösztönző (tehát laza, megszorításoktól mentes) költségvetési politikát, amelyre az eurózóna és az Európai Unió legtöbb – a németnél jóval kevésbé versenyképes – gazdaságának szüksége lenne.

Az időnként elkeseredetté fajuló vitákból látszik az eurózóna kialakításának elhibázott konstrukciója. Az egyes országok igen eltérő versenyképessége miatt az euró mint közös valuta jól funkcionálhat gazdasági fellendülés idején, ám gazdasági válságban élesen kijön az egyes országok eltérő gazdasági sebezhetősége, a külső megrázkódtatásoknak való eltérő kitettség. Ha ekkor még a szükséges szolidaritás is hiányzik, akkor azok a gazdasági problémák, amelyek nemzeti valuták esetén egy egyszerű leértékeléssel megoldhatók lettek volna, az unió belső politikai stabilitását veszélyeztető vitákhoz vezetnek.

367
2010. július 5.

Lemmingstratégia

A Norvégiában élő lemming (*Lemmus lemmus*) az emlősök osztályának a rágcsálók rendjéhez, ezen belül az egérfélék családjához tartozó faj. Kinézetre alig különbözik egy szürke egértől, hírességét onnan kapta, hogy három-négy évente tömeges öngyilkosságot követ el. A tudósok ennek okát még nem tudták megfejtetni. Pedig ha tudnánk, az közelebb vinne az Európai Unió gazdaságpolitikájának megértéséhez.

Európa ugyanis most éppen gazdasági öngyilkosságot követ el, legalábbis Michael Hudson professzor szerint, aki az Eurasia Review madridi hírportálon fejt ki nézeteit az unió gazdaságpolitikájáról. Hudson az amerikai Missouri egyetem professzora, aki hosszú távú gazdasági folyamatok elemzésével foglalkozik és több ország (Egyesült Államok, Kanada, Lettország) kormányának is gazdasági tanácsadója.

A professzor szerint annak ellenére, hogy a jelenlegi gazdasági visszaesés egy hosszan elnyúló depressziót eredményezhet, az európai vezetők, az Európai Központi Bank elnöke, Jean-Claude Trichet, a brit miniszterelnök, David Cameron, a görög miniszterelnök, George Papandreu (aki ráadásul még a Szocialista Internacionálé elnöke is), és valamennyi európai vezető költségvetési megszorításokra szólít fel, holott a recesszióból való kilábalás pontosan ennek ellenkezőjét, a vásárlóerő növelését kívánná meg, ami a kormányzati kiadások növelését igényli, mint ahogy azt Keynes annak idején világosan megmagyarázta. A mostani megszorítások abból a téves neoliberais elméleti tételből származnak, hogy az állami kiadások növelése emeli a kamatlábakat és ezáltal termelési célú magánberuházásokat szorít ki. A jelenlegi körülmények között azonban az alacsony kamatlábak azt eredményezik, hogy a spekulánsok olcsóbban jutnak tőkéhez, amelyet pénzügyi „innovációk” segítségével megsokszorozva még inkább eladósítják a gazdaságokat. Mindez a jövedelmek átcsoportosításához vezet a bérek és kormányzatok rovására és a pénztőke javára. Adam Smith és követői, amikor a szabad piacgazdaság gondolatát megalkották, nem a ragadozó tőke szabadságára gondoltak. A pénzügyi megszorítások azzal fenyegetnek, hogy az unió vagy felbomlik, vagy pedig mélyszegénységbe süllyed, ahogy az az unió új tagállamaiban már most is megfigyelhető.

Michael Hudson nincs egyedül ezzel az elképzelésével, Paul Krugman, az ismert Nobel-díjas közgazdász épp az elmúlt héten fejtette ki a New York Timesban azt a gondolatát, hogy a jelenlegi megszorítások egy hosszú, „harmadik” depresszióhoz fognak vezetni. Az első depresszió az 1873-as tőzsdepánikot követte, a második az 1929–31-es pénzügyi válságot. Mint Krugman magyarázza, a depresszió nem azt jelenti, hogy nincs időnként fellendülés, ám ez a fellendülés nem hozza be a korábbi válság veszteségeit. Krugman szerint e harmadik depresszió elsősorban a téves gazdaságpolitika eredménye. A kormányzatok az inflációtól félnek, amikor a probléma épp a defláció, s a nadrágszímeghúzást prédikálják, amikor a probléma éppen az elégtelen vásárlóerő.

368
2010. július 12.

Rohad, de marad?

Az elmúlt héten az Európai Parlament kiállt az európai földművelők érdekében, határozatban rögzítve, hogy a farmereknek járó kifizetéseket a 2013 utáni időben sem lehet csökkenteni. A határozat jelentősége annak fényében értékelhető, hogy az európai közös agrárpolitika elleni támadások az utóbbi időben felerősödtek. Az 1957-es római szerződésben kialakított agrárpolitikát, amelynek elsődleges célja az volt, hogy a háborúban kiéhezett Európát élelmiszerrel lássa el, az idők során többször megreformálták. A közös agrárpolitika ugyanis sikeres, sőt túl sikeres volt, a nyolcvanas évekre hatalmas eladhatatlan vaj- és húshegyek halmozódtak fel. Az első nagyobb reform 1992-ben volt, amelynek célja a túltermelés megszüntetése volt, ezt követte a 2003-as reform, amelynek lényege a támogatásoknak a termeléstől való leválasztása.

Az új rendszerben, amelyben jelentős szerepet kaptak a környezetvédelmi szempontok, az agrár-támogatás legfőbb eleme (első pillére) az általában a megművelt területtel arányos (földalapú) direkt támogatás, amely jelenleg mintegy 43 milliárd euróra rúg, és a vidékfejlesztési alap (második pillér), amelyre az unió 13 milliárd eurót költ. A kettő együttesen az uniós költségvetés negyven százalékát teszi ki, és ez az, ami a támadások legfőbb célpontja, sokak szerint kidobott pénz, nem szolgálja az unió közös érdekeit. A szabadpiaci elveket valló, belgiumi székhelyű kutatóintézet, az ECIPE például azt hangsúlyozza, hogy különösen a jelenlegi költségvetési megszorításoktól terhes időkben politikailag aggályos az egyik ország adófizetőinek pénzéből támogatni a másik ország farmereit. Németország nettó befizetése a közös agrárkasszába például 4,3 milliárd, Hollandiáé 2,3, Olaszorszáé 2,1 milliárd euró, míg a legfőbb nyertesek Görögország, Lengyelország, Spanyolország és Franciaország évi egymilliárd euró feletti nettó bevétellel. A baloldali angol lap, a Guardian is támadja a közös agrárpolitikát épp az elmúlt héten (július 5.) közölve egy szerkesztőségi cikket Rohad, de a helyén marad (Rotten but here to stay) címmel, kiemelve egy-két extrém támogatási adatot a dán alapítású farmsubsidy.org szervezet nemzeti statisztikáiból. Az érdekes adatbázisból – egyebek között – az is megtudható, hogy a magyarországi legfőbb támogatott, a neve ellenére külföldi tulajdonban lévő Magyar Cukorgyártó és Forgalmazó Zrt. évi kilencmillió euró támogatást kap.

Bár erős a nyomás a mezőgazdasági támogatások fokozatos nacionalizálására, vagyis a tagországi keretek közé történő visszaulására, most az Európai Parlament egyértelműen állást foglalt ellene. A határozat kimondja, hogy a közvetlen (földalapú) támogatást teljes egészében az uniós költségvetésből kell finanszírozni, sőt azt is hozzáteszi, hogy „az első pillér alatti közvetlen kifizetések csökkentése katasztrofális következményekkel járna nem csupán a gazdákra, de ugyanolyan mértékben a vidékre, a mezőgazdasággal kapcsolatos közszolgáltatásokra, a fogyasztókra és a társadalomra nézve is”. Emellett erősíteni kívánja a termelők helyzetét az élelmiszerlánc többi szereplőivel szemben, és síkraszáll az új tagországok egyenlő elbírálásban való részesítése mellett (jelenleg például Magyarország esetében egy hektárra jutó támogatás 116 euró, míg ugyanez az összeg Dániában 434, Franciaországban 338 euró).

Bármilyen jó szándékú is a megnövekedett befolyású Európai Parlament állásfoglalása az európai agrártermelők érdekeit illetően, a bizottság e törekvést keresztülhúzhatja a dél-amerikai gazdasági társulással, a Merconsurral kötendő szabadkereskedelmi egyezményrel. Az egyezmény az európai ipari termékeknek akar szabad utat biztosítani a dél-amerikai országokba, míg az árat az európai farmerek fizetnék meg elsősorban a marhahús- és baromfiszektorban. Agrárvezetők szerint az egyezmény három-ötmilliárd eurós veszteséget okozna az unió agrárszektorának, ez elsősorban Franciaországot, az Egyesült Királyságot, Romániát és Magyarországot érintené.

369
2010. július 19.

Harc a régiók és az EU között

Mercedes Bresso a Régiók bizottságának elnöke, ez utóbbi pedig az a politikai testület, amely lehetővé teszi, hogy a helyi és regionális szint is hallassa hangját az Európai Unió politikaformálási és jogalkotási folyamatában. A régiók bizottságának az unió huszonhét tagállamából összesen 344 tagja van, akik a helyi önkormányzatokat képviselik. Maga Bresso is a húsz olasz régió egyikének, Piemontnak az elnöke.

Bresso a múlt héten a spanyolországi Extremadura régió parlamentjében mondott beszédében kijelentette, hogy az Európai Bizottságnak az az új közleménye, amelyben a kohéziós alapokból való támogatások felfüggesztésével kívánná szankcionálni a túlzott deficiteljárás alatt lévő országokat, ellenkezik az Európai Unió szubszidiaritásra vonatkozó elveivel. A lisszaboni szerződés ugyanis már a bevezetőjében hangsúlyozza, hogy a döntéseket olyan közel kell az állampolgárokhoz meghozni, amilyen közel egyáltalán lehetséges – ez a szubszidiaritás elve.

– Azonnal láttuk, hogy a bizottság szankcionálási szándéka súlyosan sértheti a szubszidiaritás elvét: a kérdés az, valóban joga van-e az Európai Uniónak arra, hogy pénzügyi szankciók kilátásba helyezése mellett feltételeket szabjon a regionális és helyi hatóságoknak, korlátozva ezáltal szabadságukat, hogy maguk döntsenek költségvetésükről – mondotta a régiók bizottságának elnöke. Bresso egyúttal felszólította a regionális és nemzeti kormányokat, hogy alakítsanak ki egy koalíciót a szubszidiaritási elvek védelmére, és ha szükséges akár az Európai Bíróságig is vigyék el az ügyet. Bresso szerint nem kell rohanni a bírósághoz, de a lehetőséget fenn kell tartani, ha más úton nem lehet eredményt elérni, ugyanis az európai intézményeknek döntéseik meghozatala előtt kötelességük konzultálni a régiók bizottságával, amelynek során a szubszidiaritási elveket esetleg érvényesíteni lehet. A régiók bizottságának van egy, a szubszidiaritás elvének megsértését ellenőrző hálózata, amelyben számos regionális és nemzeti parlament részt vesz. Bresso szerint, ha ebben az ellenőrzésben az érdekeltek jobban összehangolnák a tevékenységüket, akkor erőteljesebben képviselhetnék érdekeiket.

Erre annál is inkább szükség lenne, mert az Európai Bizottság gazdaságpolitikája, amelyet most már pénzügyi szankciókkal is ki akar kényszeríteni, számos elismert közgazdász szerint alapvetően hibás, és nem valamiféle konszolidációt, hanem hosszan elhúzódó depressziót fog eredményezni, amelyben a magas munkanélküliség a társadalmi egyenlőtlenségek és feszültségek növekedésével fog párosulni, mint ahogy azt nemrégiben az ismert Nobel-díjas közgazdász, Paul Krugman is kifejtette a The Guardian hasábjain.

Az Európai Unió problémái nem abból fakadnak, hogy kormányaik túl sokat költenek, hanem abból, hogy egy hamis (neoliberális) közgazdasági modell alapján szabadjára engedték a pénzügyi spekulációt, hogy ebben a neoliberális értékrendben nem a munkanélküliség csökkentése a fontos, hanem az infláció alacsony szinten tartása, hogy a „szabad és torzítatlan” piac doktrínájával a fejlett országok „lenyúlták” a fejletlenebbek piacait megállíthatatlan külső eladósodást indítva az érintett országokban.

Ha a régiók bizottságának elnöke – a szubszidiaritás elvét védve – kész szembeszállni a bizottság egyoldalú restriktív elképzelésével, minden bizonnyal megérdemli a régiók és nemzeti kormányok támogatását.

370
2010. július 26.

Európa sírját ássa a deficithisztéria

Deficithisztéria söpör végig Európán. Angela Merkel kezdte, amikor tavaly elkötelezte magát és országát az úgynevezett adósságfék mellett, törvényben rögzítve, hogy 2016 után a költségvetését egyensúlyba hozza, ami évi tízmilliárd eurós újabb és újabb megszorításokat jelent. Majd Írország következett, ahol a költségvetési kiadások szigorítása hétszázalékos GDP-visszaesést okozott 2009-ben. Ezt követte Görögország, ahol az Európai Bizottság és a Nemzetközi Valutaalap (IMF) deficitcsökkentési terve eddig mintegy ötszázalékos GDP-visszaesést okozott. Azután Spanyolország és Olaszország jelentett be 15, illetve 25 milliárd eurós költségvetési kiadáscsökkentést. És mintha a költségvetési megszorítások nem lennének elegendők, az OECD pénzügyi szigorításokat (kamat-emelést) javasolt az esetleg növekvő inflációs ráta megfékezése érdekében. Az Európai Központi Bank késznek is mutatkozik, hogy 2010 vége felé emelje a kamatlábakat, annak ellenére, hogy 2009-ben az eurózóna inflációja mindössze 0,3 százalék volt, ezzel szemben a munkanélküliség tízszázalékos és növekvő tendenciájú.

Az az elkötelezettség, hogy az unió jelenlegi átlagosan hétszázalékos költségvetési hiányát 2013-ig a maastrichti három százalékra kell csökkenteni, annyit jelent, hogy az unió gazdasága a jelzett időpontig lényegében stagnálni fog, vagy csak minimális mértékben növekszik. Mint eddig is, a lassú fejlődés a jövedelemkülönbségek további növekedésével fog együtt járni, ami a magas munkanélküliséggel, különösen fiatalok munkanélküliséggel párosulva széles társadalmi rétegek számára további megpróbáltatásokat fog eredményezni. És mindez miért? Egy ortodox közgazdasági ideológia miatt, amely azt hirdeti, hogy a gazdaságot fenyegető legfőbb veszély az infláció, a munkanélküliséggel pedig a kormányok úgysem tudnak semmit sem kezdeni, mert annak „természetes” rátája van. Nem hiába nevezik neoliberaisnak ezt az ideológiát, hiszen lényegében ugyanezek az elvek vezettek a múlt század harmincas éveinek nagy válságához és elhúzódó depressziójához. A hétköznapi bölcsesség azt sugallja, hogy addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér, vagyis, hogy a háztartásodat tartsd egyensúlyban. De ami igaz valamennyi háztartásra külön-külön, az nem igaz a nemzetgazdaság egészére (ezt egyébként a közgazdaságban az összetétel hamisságának nevezik). Mint Keynes annak idején megmagyarázta, ha a magánszektor döntései elégtelen kereslethez és gazdasági visszaeséshez vezetnek, akkor a kormányoknak kell többet költenie, hogy a kereslet potenciális gazdasági növekedésnek megfelelő szintjét és ezzel a gazdaság potenciális növekedési ütemét helyreállítsák. Bár a neoliberális ideológia Milton Friedman és a chicagói közgazdasági iskola tanításai alapján az Egyesült Államokból terjedt át Európára, maga az Egyesült Államok sohasem alkalmazta olyan módon, mint az Európai Unió, ahol 1992-ben nemzetközi szerződésben (maastrichti szerződés) rögzítették. Ennek következtében, míg Amerika tetszőleges gyorsasággal tud eltávolodni gazdaságelméleti torzszülöttjétől (mint ahogyan azt Obama gazdaságélénkítési intézkedései is tükrözik), Európa beleragadt a neoliberális ortodoxiába. Az unió döntési mechanizmusa még akkor sem teszi lehetővé a maastrichti elvektől való eltérést, ha az egyes országok kormányai megértik, hogy a legfőbb megoldandó probléma a foglalkoztatás növelése, nem pedig a kismértékű árnövekedés ütemének további csökkentése. Európa tehetetlensége drámaian mutatkozik meg az Egyesült Államoktól való lemaradásában. Míg 1992 és 2009 között az Egyesült Államok európainál fejlettebb gazdasága évi 2,6 százalékkal növekedett, az unió átlagos növekedése 1,8 százalék volt. Közel két évtized statisztikai adatai bizonyítják, hogy ezzel a gazdaságelmélettel az unió sohasem lesz a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdasága, mint ahogy azt vezetői 2000-ben Lisszabonban vizionálták.

Cigányélet az unióban

A francia elnök az elmúlt szerdán bejelentette: elrendelte, hogy kiutasítás céljából a rendőrség gyűjtse össze az illegális roma bevándorlókat, és táborukat rombolják le. A kormánydöntés azt követően született, hogy egy Loire-völgyi városban cigányok baltákkal támadtak meg egy rendőrőrsöt és autókat gyújtottak fel, miután a rendőrök üldözés közben lelőttek egy roma fiataalt, aki keresztülhajtott egy rendőrségi útblokádon. Az új rendelet megkönnyíti, hogy a hatóságok kiutasítsák a közrend ellen vétőket. Nicolas Sarkozy megerősítette, hogy az illegálisan létesített táborokat szisztematikusan felszámolják. A kormányülés után Brice Hortefeux belügyminiszter bejelentette, hogy a következő három hónapban az illegális táborok felét – mintegy háromszázat – felszámolják. Az európai ügyekért felelős francia miniszter, Pierre Lelouche szerint a „cigánybűnözés” 2007, vagyis Románia uniós tagsága óta évi 140 százalékkal növekedett Párizsban. A francia elnök a cigánytáborokat azzal vádolta, hogy „az illegális kereskedelem, az elképesztő életkörülmények, a koldulásra használt gyermekek, a prostitúció és a bűnözés melegegyai”.

A unió külügyminisztereinek legutóbbi ülésén a francia miniszter, Lelouche nyomást igyekezett gyakorolni román kollégájára, Teodor Baconschira, hogy oldják meg a problémát. – Két és fél millió roma él Romániában, az integrálásuk Románia feladata és nem Franciaországé – mondotta a francia miniszter. Ám a román külügyminiszter szerint a cigányok helyzete nem csak Románia gondja. Minden esetre az Európai Bizottság az ügyben mossa kezeit, mondván, hogy a cigányok kiutasítása az egyes tagországok hatáskörébe tartozik.

Nem Franciaország az egyedüli, ahonnan a romákat haza akarják küldeni. Két évvel ezelőtt a cigányoknak tulajdonított bűncselekmény-sorozat nyomán Olaszország tett hasonló intézkedéseket, és jelenleg Németország készül arra, hogy az elkövetkező években mintegy tizenkétezer romát küldjön vissza Koszovóba, akiknek a fele már Németországban nőtt fel.

A roma népesség integrációja nem látszik könnyű feladatnak, különösen, ha annak történetét valaki mondjuk Mária Terézia letelepítési intézkedéseitől kezdve végigköveti. Azonban nemcsak a roma népesség integrációjával van baj, hanem a bevándorló arabokkal is. Az uniós jogszabályok ugyan fellépnek a „rasszizmus”, az „idegengyűlölet” ellen, viszont sem terv, sem pénz nincs a tényleges integrációra. Az uniónak csak egy igazán fontos célja van: az inflációt alacsonyan tartó maastrichti előírások betartása. A költségvetési hiány előírt mértékének túllépéséért készek megbüntetni az országokat, ám a gazdasági kényszerzubbony által gerjesztett társadalmi problémák (például a magas munkanélküliség) megoldása a gazdasági eszközök nélkül maradt tagállamok feladata.

372
2010. augusztus 7.

Szabadkőműves paragrafus

Három európai elnök, a bizottság, a parlament és az Európai Tanács elnöke a múlt hónapban, két uniós biztossal kiegészítve, vezető püspökökkel, rabbikkal, muftikkal, valamint a hindu és a szikh közösségek vezetőivel konzultált az európai szegénység problémáiról. E párbeszéd 2005 óta rendszeres, de ez az első év, hogy a konzultáció a lisszaboni szerződés 17. cikkelye értelmében kötelező is. A paragrafus ugyanis azt mondja ki, hogy az unió, elismerve az egyházak és vallási közösségek, valamint más világnézeti szervezetek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban, nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet kell fenntartson ezekkel az egyházakkal és szervezetekkel.

Az egyházakat és humanista szervezeteket is anyagilag támogató Belgium nyomására az unió október 15-én a júliusihoz hasonló konzultációt tart a nem vallásos vagy ateista csoportokkal, amelyekbe beleértik a konzultációt a szabadkőművesekkel is. David Pollock (képünkön), az Európai Humanista Föderáció elnöke meglehetősen furcsának találja ezt a találkozót, mert, mint mondja, „néhány nagypáholy világi jellegű szervezet, és erősen az egyház és állam szétválasztása mellett foglal állást, ugyanakkor megtartottak pár furcsa szertartást és mítoszt, mint például a Világegyetem Nagy Építőmesterében való hitet”. Pollock az EuObservernek megemlítette, az európai alkotmány és a lisszaboni egyezmény kidolgozásakor mindenféle vallási utalást elleneztek, ám a csatát elvesztették, de most az ateista konzultáció során legalább egyenlően kezelik őket. A történelmi egyházak sem igazán boldogok a konzultációk kiterjesztésével. A La Croix francia katolikus lap például az írja, egyetértenek abban, hogy az ökumenizmus jegyében a nagy egyistenhívő egyházakkal együtt konzultáljanak az EU-val, de az európai kontinens történelmébe kevésbé begyökeresedett vallások esetében ezt inkább az unió „vallási korrektségének” tartják.

A konzultáció a szabadkőművességgel nem túlságosan idegen az uniótól, mert az egyesült Európa ötletét is ide tartozó gondolkodók vetették fel. Így például Victor Hugo, aki egy 1849-ben tartott párizsi békekonferencián először használta az „Európai Egyesült Államok” kifejezést. Megemlíthető Richard Nikolaus Eijiro von Coudenhove-Kalergi osztrák politikus és filozófus is, aki az 1920-as években csatlakozott a bécsi szabadkőműves páholyhoz, és aki megszervezte a páneurópai mozgalmat, amelynek első kongresszusát 1926-ban Bécsben tartották.

De ha már az unió konzultációs aktivitását ilyen politikailag korrekt módon kiterjeszti, akkor talán a Bilderberg csoporttal is felvehetné a hivatalos kapcsolatot. Mint Hillary Clinton könyvéből (Élő történelem) is ismert, a bilderbergi konferencia egy minden évben megrendezett összejövetel Európában, amelyre a világ minden részéből meghívják politikai, gazdasági és egyéb vezetőket (nevét a hollandiai Bilderberg hotelről kapta, ahol először rendezték meg 1954-ben egy lengyel menekült, József Retinger kezdeményezésére). Az Egyesült Államok jelenlegi külügyminisztere ezt annak kapcsán írta könyvében, hogy 1991-ben, amikor a férje azon spekulált, induljon-e az elnökválasztáson, Bill Clinton maga is részt vett a bilderbergi konferencián.

A Bilderberg csoporttal való rendszeres konzultáció már csak azért is hasznos lehetne az unió számára, mert vezetői talán világosabban látnák az unió jövőbeli sorsát.

Kis pénz, kis unió?

Ezerkilencszázhetvenhétben, amikor az európai közösség ügyeit még reálisan és felelősségteljesen kezelték, készült egy, a szerzője után MacDougall-jelentésnek elkeresztelt tanulmány, amely azt igyekezett felmérni, hogy az integráció különböző fokozatai mekkora központi költségvetést igényelnek. A tanulmány szerint egy monetáris unió létrehozása a GDP 2,0-2,5 százalékának központosítását igényelné egy korai fázisban, később ez 5-7 százalékra emelkedne és egy, az Egyesült Államokhoz hasonló szövetségi állam esetén a GDP 25 százalékának központosítására lenne szükség. Ezzel szemben a tagállamok a befizetések maximumát a GDP 1,27 százalékában rögzítették, de a valóságban a befizetések alig haladják meg az egy százalékot.

Mivel az unió forrásai ma nagyrészt a tagállamok költségvetéseit terhelő befizetésekből állnak, Janusz Lewandowski, a közös költségvetésért felelős biztos felvetette, hogy növeljék az unió saját, közvetlen bevételeinek arányát, amely jelenleg az összes költségvetés egynegyedét teszi ki, és amelynek fele a hozzáadottérték-adóból származó bevételek 0,3 százalékából, másik fele pedig az unión kívüli országokból érkező termékekre kivetett importvámokból származik.

Lewandowski szerint a repülésre és a pénzügyi szektorra lehetne adót kivetni. Bár a biztos maga is tudja, hogy az „adó” szócska nem éppen népszerű az unióban. „A saját források és egyáltalán az európai adóról beszélni manapság rendkívül népszerűtlen”, mondotta a PAP lengyel hírügynökségnek, de úgy gondolja, hogy „a közvélemény oldaláról lehetséges a pénzügyi szektor megadóztatása, ez még talán népszerű is lenne”. Ily módon mintegy 30-40 milliárd eurót kívánna beszedni és ezzel lehetne megtartani a közös költségvetés jelenlegi, 140 milliárdos szintjét a 2014–2020-as periódusra is.

A terv mellé állt Ausztria, Belgium, Lengyelország és Spanyolország, ugyanakkor az angolok, a franciák és a németek hevesen ellenzik. A belga pénzügyminiszter, Melchior Wathelet szerint az Európai Unió igazságosabb lenne, ha lennének saját forrásai. Pierre Lellouche, az európai ügyekért felelős francia miniszter szerint azonban az európai szintű adó teljesen időszerűtlen. „Bármely pótlólagos adókievítés manapság nem szívesen látott. Jelenleg sokkal inkább a megtakarításokkal kell foglalkozni mind nemzeti szinten, mind az unió intézményeiben” – mondta a francia politikus. Még azt is hozzátette, hogy „Az európai adó ötlete, az adókievítés joga alapvető politikai kérdéseket vet fel és a nemzeti szuverenitás jelentős részének elvesztését jelentené”. Lényegében ugyanezt az álláspontot képviselik az angolok is. „Az Egyesült Királyság úgy gondolja, hogy az adóztatás a tagállamok hatáskörébe tartozik, és minden uniós adóra vonatkozó tervet megveto” – mondta James Sassoon, a brit kereskedelmi miniszter. Lewandowski hiába hivatkozott az uniót alapító atyák szándékára, akik az eredeti római szerződésben egy olyan uniót akartak, amelyet elsődlegesen az olyan saját források finanszíroznak, mint például az uniós adó – ötletére a legerőteljesebb államokban nincs fogadókészség.

Ez persze érthető. Az unió centrumországai, épp azok, akik az uniós adót a leghevesebben ellenzik, évi közel százmilliárd eurónyi jövedelmet vonnak ki az unió gyengébb, perifériális országaiból (mindenekelőtt a dél-európai országokból és az új tagállamokból), mint ezt az unió statisztikai hivatalának, az Eurostatnak a fizetési mérlegre (konkrétan a jövedelemfizetések egyenlegére) vonatkozó adatai bizonyítják. Számukra az integrációnak ez a foka teljesen kielégítő. Hogy a periféria országai ilyen körülmények között sohasem tudnak felzárkózni, nem érdekli őket. Kis pénz, kis unió – ez a többség perspektívája.

Megszorítások az uniós jövőért

Brüsszel most először elismerte, hogy a Görögországra kényszerített megszorító intézkedések lázongásokhoz vezettek, de szerintük az intézkedések szükségesek és a „jövőbe mutató befektetésnek” tekinthetők, keserű pirulák, amelyeket a görögöknek most le kell nyelniük.

– Tudatában vagyunk a szociális feszültségeknek. A fontos reformok e hatása bizonyos (...), azonban ez a jövő generációinak, a munkahelyek érdekében történik – mondta a pénzügyi biztos szóvivője, Amadeu Altafaj Tardio, miután az unió vezetése áttekintette a görög megszorítócsomagot a múlt héten. Értékelésképp még hozzátette: „Görögország túl sokáig élt jobban, mint ahogy azt megengedhetett volna magának. Igen, a megszorításoknak most negatív hatása van a növekedésre, a munkahelyekre, társadalmi nyugtalanság tapasztalható, a nyugdíjak csökkennek, de mindezekben a területeken egy fellendülő pályán vagyunk”. A pénzügyi biztos szóvivőjének érvelése az élemedettebb magyar olvasót arra a korra emlékeztetheti, amikor a boldogabb jövőbe vezető út a padlások lesöprésén keresztül vezetett, és az aranytojáshoz tojót tyúkot nem lehetett levágni (vagyis a fogyasztást jelentősen korlátozni kellett a jövőbe való investálás érdekében). Igaza van a prédikátornak: semmi sem új a nap alatt.

Ha csak Görögország lenne ebben a helyzetben, méltán mondhatnánk: lám, a görögök lusták, és a máséban kívánnak jól élni. Ám a göröghöz hasonló helyzetben van az uniós országok fele, elsősorban az új tagállamok, de Olaszország, Portugália, Spanyolország és Írország is. Ezeknek az országoknak a külső adóssága az új évezred első évtizedében rakétaszerűen emelkedett a magasba. Michael Hudson hosszú távú gazdasági trendekkel foglalkozó amerikai közgazdászprofesszor a Financial Timesban rávilágít, hogy ezek az országok sohasem fogják adósságukat visszafizetni. A cikk címe is beszédes: Kelet-Európa nem fogja fizetni azt, amit nem tud fizetni, és rámutat arra, hogy Görögország csak első az adósságbombák sorában, amelyek fel fognak robbanni. Svédország, Ausztria, Németország és Nagy-Britannia bankárai most kezdik felismerni, hogy a túlzott hitelezés olyan országoknak, amelyek nem tudnak fizetni, nemcsak az adós, hanem a hitelező országok problémája is lehet. Egyelőre senki sem akarja elfogadni a tényt, hogy azok az adósságok, amelyeket nem lehet megfizetni, nem lesznek megfizetve. A kérdés azonban az, hogy ki viselje a veszteségeket.

E kérdésre azonban könnyen választ lehet találni: azok, akik a hitelezés extraprofitját zsebre vágják. A kölcsönzés ugyanis igencsak kamatozó volt a német, francia és angol bankoknak, amelyek például ez évben – az IMF egyik tanulmánya szerint – három-hat százalékpontos extra kamatnyereséget realizálnak ezeken az országokon, ugyanis ennyivel magasabb kamatot kérnek, mint például a németországi hitelek után. Az Eurostat fizetésimérleg-statisztikájának jövedelemsora világosan mutatja, hogy ezekből az országokból az elmúlt években évi átlagban százmilliárd euró (majdnem az unió éves költségvetésének megfelelő összeg) jövedelemre tettek szert a német, francia és angol bankok. Az egyensúlytalanság oka tehát nem az eladósodott országok túlfogyasztása, hanem az, hogy az unió belüli fejlett (centrum) országok kiszívják a jövedelmeket a periféria országaiból. John Maynard Keynes annak idején a Nemzetközi Valutaalapot pont azért akarta létrehozni, hogy a folyó fizetési mérlegeket ki lehessen egyensúlyozni, ehelyett az IMF a jövedelemszivattyú legfőbb működtetőjévé vált. Csak remélni lehet, hogy a kifosztott országok politikusai egyszer felnőnek ahhoz, hogy megértsék a fizetési mérleg adatait, és a centrumországok vezetőinek orra alá dugják.

Töretlenül tovább a lisszaboni úton

Mint ahogy az újságok már hírt adtak róla, az Európai Unió közvélemény-kutató intézete, az Eurobarométer elkészítette szokásos tavaszi felmérését arról, hogy mi is az uniós állampolgárok véleménye a jelenlegi gazdasági helyzetről meg úgy általában az Európai Unióról. A felmérésből kiderül, hogy az elmúlt három évben az unió népszerűsége erőteljesen romlott. Míg 2007-ben még a megkérdezettek 58 százaléka gondolta úgy, hogy országának uniós tagsága jó dolog, most már csak 48 százaléka. Ez a csökkenés azonban nem olyan drámai, ha tíz évre tekintünk vissza, mert az uniós tagság támogatottsága akkor is a jelenlegi szinten volt. Ami inkább érdekes, hogy tízéves távlatban a „nem tudom” válaszok aránya csökkent, és átalakult „az uniós tagság rossz dolog” válasszá, amely véleményt jelenleg a megkérdezettek egyötöde képviseli. Persze országok között nagy a különbség. A legnagyobb kiábrándulás érthetően Görögországban és Németországban van, ahol a legutóbbi, 2009 őszén végzett felmérés óta az uniós tagság helyeslése 17, illetve 10 százalékponttal csökkent. A skála másik végén a magyarok és a lettek állnak, ahol az uniós tagság népszerűsége nőtt – igaz, így is a legalacsonyabbak közé tartozik, mélyen a lecsökkent görög és német adat után: a lettek csupán egyötöde, a magyarok alig több, mint egyharmada gondolja úgy, hogy az uniós tagság jó dolog.

Az unió vezető politikusainak figyelmeztető lehetne, hogy az Eurobarométer adatai már régóta azt jelzik, hogy a lakosság kétharmada nem bíz (tend not to trust) a nemzeti kormányokban és parlamentekben, ami valószínűleg arra vezethető vissza, hogy az elmúlt húsz évben bármely pártra szavaztak ugyanazt a – korábbi európai szociális piacgazdaságot felszámolni igyekvő – neoliberális politikát kapták. Emiatt azután – mint ahogy ez korábbi Eurobarométer-felmérésekből kiderül – a politikusi „szakma” bizalmi indexe az összes foglalkozás közül az utolsó helyre került. Ha valamiért állampolgárai kedvelik az uniót, az a szabad utazási lehetőségek és az euró, ami turisztaszemszögből nézve valóban jó dolog, míg nemzetgazdasági szempontból katasztrófa, mert a gazdasági növekedést gátló örökös restriktív jár a Németországnál kevésbé versenyképes országokban.

Ami a gazdasági válságot illeti, a megkérdezettek ötvenöt százaléka gondolja úgy, hogy a neheze még hátravan, míg azok aránya, akik szerint már túl vagyunk a nehezen, csak harminchét százalék, tehát markáns különbség van a pesszimisták javára. E tekintetben legpesszimistább a 40–55 év közötti korosztály, a munkanélküliek, a szegények és a baloldaliak. A magukat a politikai skála jobboldalára helyezők lényegesen optimistábbak, mint a baloldaliak, ám még ő közöttük is többségben van az a vélemény, hogy a válság java még hátravan.

Akik közvélemény-kutatással foglalkoznak, tudják, hogy a válaszok jelentős mértékben függenek attól, hogy hogyan teszik fel a kérdéseket. E tekintetben az Eurobarométer keze meglehetősen meg van kötve, azóta, hogy egy pár évvel ezelőtti felmérésből, amely a világbékét leginkább veszélyeztető országokra volt kíváncsi, a sugallt Észak-Korea helyett Izrael és az Egyesült Államok került az első helyre. A felmérésből óriási botrány kerekedett, és a dokumentumot el is kellett távolítani az Eurobarométer honlapjáról. Most is sikerült olyan kérdést feltenni, amelyre az uniós polgárok végre pozitívan reagálhattak. Arra a kérdésre, hogy vajon a gazdasági és pénzügyi válság leküzdésében a tagállamoknak szorosabban együtt kell-e működniük, a válaszadók 86 százaléka mondta, hogy igen, és hasonlóan magas arányban értettek egyet azzal, hogy a problémákat csak további reformokkal lehet megoldani. Ezen felbuzdulva a bizottság sajtóközleménye a következő szalagcímmel indít: Az uniós polgárok támogatják a szigorúbb európai gazdasági irányítást. Az unió töretlenül halad tovább a lisszaboni úton.

376
2010. szeptember 6.

Kötelező lecke Barroso beszéde

Az Európai Parlament tagjairól az a vélemény alakult ki, hogy meglehetősen hézagosan látogatják a parlamenti üléseket. Annak érdekében, hogy az üres padosorok ne vezessenek a bizottsági elnök, José Manuel Barroso megszégyenüléséhez, amikor most kedden az unió történetében először beszédet mond a parlamentben az unió helyzetéről (State of the Union), lépéseket tesznek a távolmaradók megbüntetéséért. A parlamenti frakciók vezetői elhatározták, hogy akik elmulasztják a nagy jelentőségű beszéd meghallgatását, napidíjuk egynegyedét fogják büntetésként fizetni, ami azért nem olyan nagy összeg, hiszen a teljes napidíj 298 euró, igaz, ezt az összeget a képviselők a havi hétezer eurós fizetés felett kapják az üléseken való megjelenésért cserébe. Mivel az uniós parlamenti képviselőről az a vélemény is elterjedt, hogy gyakran csak aláírják a jelenléti ívet, és elmulasztják az ülést, Barroso mintegy háromórásra tervezett fellépése (beszéd és vita együtt) idején a jelenléti három alkalommal is elektronikusan (a szavazógombok segítségével) ellenőrzik.

Az elképzelés tulajdonképpen illeszkedik abba a régebben kialakított büntetési rendszerbe, amely szerint ha valaki legalább a szavazások felénél nincs jelen a havonta egyszer tartott plenáris ülésen, akkor napidíjának felét is elveszti. A helyhez kötöttségre irányuló újabb ötlet iránt a képviselők meglehetősen mérsékelt lelkesedést mutatnak. Sarah Ludford, egy angol liberális képviselő reakciója például ez volt: „Nem akarom elhinni! Ez abszurd! Túl korán jön április elseje, a bolondok napja?” A bárónő, miközben elismerte, hogy az üléseken való jelenlét a „túlságos munkaterhek és egyéb okok” miatt valóban problémás, jobbnak tartott volna csak egy, az udvariasságra apelláló üzenetet.

Egy másik képviselő, a holland zöld Bas Eickhout azon méltatlankodott, hogy „egy európai iskola-padba választottak, ahol büntetést kapok, ha nem megyek el a legújabb leckét meghallgatni?” A képviselő szerint a nagy hallgatóság biztosításának legjobb módja, ha a bizottsági elnök olyan beszédet tart, amelyben új gondolatokkal, ötletekkel áll elő Európa jövőjét illetően. Azonban pont ez az, amit Barroso nem tehet meg. Nem azért jelölték zárt ajtók mögött a bizottság elnöki posztra, mert valami eredetit vártak tőle, hanem azért, hogy a diplomáciai egyensúlyozáson kívül semmit se tegyen. A lényeges dolgokat ugyanis a nagy országok államfői (mindenekelőtt a francia elnök, a német kancellár, a brit miniszterelnök) maguk akarják eldönteni. És, ha (nagy nehezen) megegyeztek valamiben, akkor azt a bizottság nem fogja módosítani. Pedig Barrosónak vannak eredeti gondolatai. Egyetemi előadásaiban (ahová valószínűleg nem kell büntetés kilátásba helyezésével toborozni a hallgatókat) például az Európai Uniót egy birodalomhoz hasonlítja, ami azért érdekes meghatározás, mert a birodalom definíció szerint „egy földrajzilag nagy kiterjedésű államcsoportból és népcsoportokból álló konglomerátum, amelyet egy uralkodó, vagy egy uralkodó oligarchia egyesített és irányít”. Bizonyára nem kellene a megjelenés érdekében büntetéssel fenyegetni a képviselőket, ha a bizottsági elnök az unió helyzetéről tartandó beszédében ezeket a gondolatait fejtené ki részletesebben.

Az is nagy érdeklődést váltana ki, ha most, 2010-ben megmagyarázná, hogy az Európai Unió miért nem vált „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyet és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”, mint ahogy azt a 2000. évi lisszaboni tanácsülésen célul kitűzték. Mindezeket nélkülözve azonban talán felesleges is megtartania beszédét az unió helyzetéről, mert azt elég jól jellemzi, hogy a hallgatóságot büntetés kilátásba helyezése mellett toborozzák.

Európa a neoliberális úton halad tovább

José Manuel Barrosónak az unió helyzetéről az Európai Parlamentben tartott beszéde megfelelt a várakozásoknak, ugyanis nem vártak tőle semmit, és valóban a beszéd nem volt más, mint az unió eddigi – kudarcos – politikájának megerősítése. Ez alól talán kivételt képeznek a pénzügyi intézmények szabályozására vonatkozó elképzelések, például az árfolyamesésre spekuláló fedezetlen short ügyletek betiltása vagy a nemteljesítési csereügyletek (CDS – Credit Default Swaps) szabályozása. Mindkettő a pénzügyi spekulációk fő eszközei közé tartozik, és jelentős szerepet játszottak a görög fizetőképzetlenségre való spekulációban (Jeórgiosz Papandreu görög miniszterelnök épp Obama amerikai elnök segítségét kérte, hogy a G20-ak következő értekezletén kerüljön napirendre a Görögország elleni spekulációk kérdése). A Barroso által javasolt (és egyébként az Egyesült Államokban már törvénybe is iktatott) korlátozások azonban nem fogják megváltoztatni a nyugati világ kaszinókapitalizmus jellegét, amikor is a pénzügyi spekuláció jövedelmezősége messze meghaladja a reálgazdaságban (tehát a termelésben, szolgáltatásokban) elérhető nyereséget, és ezért a tőke elsősorban oda áramlik. Ma egy iparvállalatnak sokkal inkább megéri, ha pénzét nagy külső adóssággal rendelkező uniós országok államkötvényeibe fekteti, mintsem, hogy a bizonytalan uniós piacra saját termelő bázisát fejlessze.

Amit az Európai Bizottság elnöke az unió elkövetkező időszakot jellemző gazdaságpolitikájáról mondott, az nem más, mint az 1997-ben elfogadott neoliberális ihletésű stabilitási és növekedési paktum politikájának folytatása. Mint ismeretes, ez az egyezmény a maastrichti kritériumok, jelesen a GDP-hez viszonyított költségvetési hiány három, az államháztartási adósság hatvan százalék alatt tartását akarta szankciók árán is kikényszeríteni. E paktumnak akkora volt a sikere, hogy az elfogadásakor még évi három százalékot közelítő gazdasági növekedés az utóbbi öt év átlagában egy százalék alá csökkent, miközben az amúgy is magas munkanélküliség tovább nőtt és jelenleg – az unió átlagában – 10 százalék körül stagnál. Az árstabilitást kétségtelenül sikerült biztosítani, mert az évi infláció nem haladta meg a két százalékot, viszont a maastrichti kritériumokat az uniós országok egyre kevésbé képesek betartani, még az érte leginkább kardoskodó Németország sem. Vagyis a stabilitási és növekedési paktum sem stabilitást (az árstabilitáson kívül), sem növekedést nem hozott, ennek ellenére az unió vezetése meg van győződve, hogy az eddigi úton kell tovább haladni (vö. a lenini úttal).

Barroso az unió helyzetéről tartott beszédében ennek fő eszközét a strukturális reformok felgyorsításában, a szociális piacgazdaság modernizálásában, a demográfiai krízisre való válaszadásban látja. A strukturális reformok a költségvetés kiadási tételeinek, mindenekelőtt a jóléti kiadások lefaragását jelentik, a szociális piacgazdaság modernizálása az elbocsátások megkönnyítésével, a munkanélküliség csökkentésével, a szociális kiadások mérséklésével azonos értékű. A demográfiai krízisre adott válasz egyaránt jelentheti a nyugdíjkorhatár felemelését, az állami nyugdíjak csökkentését és esetleg fokozott bevándorlást. Egy korábbi bizottsági anyag évi kétfélmillió bevándorlót tartott szükségesnek, bár lehet, hogy a bevándorlók integrálásában tapasztalt sikerek hatására ez az álláspont azóta módosult. Az uniós ügyekben nem jártas polgárok számára szinte egy kis szótárat kell összeállítani ahhoz, hogy megértsék, mit is jelentenek számukra az unió vezetőinek egyes kijelentései. A helyzet emlékeztet George Orwell 1984 című regényére, amelyben a jövőt zseniálisan megsejtő író bemutatta az „újbeszédet” (eredetiben newspeak), amely nemcsak azt a célt szolgálta, hogy az emberek a politikai igényeknek megfelelő módon fejezzék ki magukat, hanem azt, hogy ne is tudjanak gondolkodni másképp. Ez az újbeszéd azután 2050-ig fokozatosan átvette volna a hagyományos szerepét. Ha Orwell feltámadna, bizonyára elégedett lenne az e téren történt előrehaladással.

378
2010. szeptember 20.

Izland pengeélen

Izlandon bíróság elé kívánják állítani a gazdasági válságért, az ország eladósításáért felelősnek tartott korábbi miniszterelnököt, Geir Haarde-t (képünkön), a kereskedelmi minisztert, a pénzügyminisztert és a volt külügyminisztert. A „négyek bandája” elleni vád, hogy hanyagságukkal, nemtörődömségükkel pénzügyi káoszba döntöttek az országot. Három izlandi bank pénzügyi spekulációi nyomán most az angolok és hollandok összesen 5,1 milliárd eurót követelnek rövid határidővel az országon, amelynek teljes éves GDP-je nem sokkal több, mint a követelt összeg. Geir Haarde 1998-tól pénzügyminiszter, majd 2006-tól a 2009-es lemondásáig miniszterelnök teljes egészében felelős az ország bankjait eluraló spekuláció elburjánzásáért, a gyökerek azonban sokkal mélyebbre, 1984-re nyúlnak vissza. Ez volt ugyanis az az év, amikor Milton Friedman, a neoliberais gazdaságpolitika szellemi atyja Izlandon járt, és oly karizmatikusnak bizonyult egy televíziós vita során, hogy az ország ifjú közgazdászait teljességgel meggyőzte a szabad kapitalizmus jótéteményeiről. Amikor azután a generáció a kilencvenes évek elején hatalomra került, elkezdtek az elméletet a gyakorlatba átültetni. A mindaddig a skandináv szociális modellt követő országban megkezdődött a költségvetési kiadások és hiány lefaragása, a privatizáció, az adócsökkentés, a külkereskedelem liberalizálása, a központi bank függetlenné tétele és az inflációs cél követése, a nagyobb bankok privatizálása – egyszóval a más országokban is oly ismerős neoliberais gazdaságpolitika.

A szabad kapitalizmus előnyei nemsokára megmutatkoztak. A világ hitelboomjának Izland is haszonélvezőjévé vált. Nöttek az ingatlanárak, ömlött a pénz az országba, rövid idő alatt a lakosság reáljövedelmei csaknem ötven százalékkal növekedtek. Az izlandi és az angol pénzügyi piacok között közel tíz százalékpontos kamatkülönbség alakult ki, ami beindította a hazai devizahitelezésből is jól ismert carry trade nevű spekulációt. Amikor a spekuláció kipukkadt, a pórul járt angol és holland spekulánsok követelni kezdték Izlandon a pénzüket. Az izlandi parlament fel is kínált egy visszafizetési lehetőséget, ám azt az angolok és hollandok kevesellték, az izlandiak pedig népszavazáson utasították el, mondván, hogy ők nem felelősek a magánbankok adósságáért.

A vita csúcspontján az angolok egy 2001-es terroristaellenes törvény alapján befagyasztották az izlandiak angliai követeléseit, mire az izlandi kormány az oroszokhoz fordult segítségért, akik fel is ajánlottak egy négymilliárd eurós kölcsönt. Amikor Haarde-t újságírók kérdezték az oroszokkal történt megállapodásról, azt felelte: „Nem kaptuk meg a kért segítséget barátainktól. Ilyen helyzetben új barátokat kell keresni.”

Az új barátok keresése azóta is tart. A visszafizetésről szóló parlamenti törvényt megvétózó izlandi államfő, Ófálur Ragnar Grímsson nemrég a sanghaji világkiállítás izlandi napja alkalmából Kínában járt. A kínai Global Times izlandi–kínai kapcsolatokra vonatkozó kérdésére háláját fejezte ki azért a segítségért, amit Kína a gazdasági válságban Izlandnak adott. – A pénzügyi krízis első hónapjaiban kapcsolatba léptem Hu csin-tao (Hu Jintao) kínai elnökkel. E kapcsolat a központi bankok közötti valutacserét és egy energetikai együttműködést is eredményezett – mondotta az izlandi elnök.

Izland új miniszterelnöke az uniós tagságban látja a gazdasági válság megoldását, ám az angol és holland követelések miatt az uniós tagság az izlandiak szemében gyorsan veszít népszerűségéből. Most az uniós vezetése gyorsított eljárásban akarja az országot az unióba beléptetni, nehogy az új barátok túlságos befolyást nyerjenek az észak-atlanti térségben. Mindebből az tűnik ki, hogy még egy valamivel több mint háromszáz ezres lélekszámú ország is eredményesen tudja védeni érdekeit, ha van egy bátor elnöke, aki kiáll az ország érdekeiért.

Mire megvénülünk

A hatvanas-hetvenes évek fordulóján a 2000. év, kerek formája és távoliséga miatt mágikus erővel hatott a gazdasági és társadalmi előrejelzésekkel foglalkozókra, talán úgy, mintha most a 2050. év világáról elmélkednénk. Sorra születtek az optimista jóslatok a boldog aranykorról és pesszimista jóslatok a növekedés hatáiról. Az előbbi kategóriába tartozott az amerikai Hudson Intézet két vezetőjének, Herman Kahnnak és Anthony Wienernek a munkája a 2000. évről, amelyben azt vizionálták, hogy a termelékenység növekedése következtében az akkor fejlett nyugati országok az ezredfordulóra már eljutnak a posztindusztriális társadalom korszakába, amikor is például a heti munkaidő négy napra rövidül és naponta legfeljebb hét és fél órát kell dolgozni. Mit látunk ezzel szemben most, egy kissé túllépve a mágikus évszámot? Hosszú munkaidőt – már akinek van munkája – és a nyugdíjasok eltartásának ellehetetlenülésétől való félelmet. Számítások szerint 2020-ra Franciaországban a jelenlegi helyzet változatlansága esetén a nyugdíjassza 50 milliárd eurós hiányt mutatna, ami a GDP 2,5 százalékát tenné ki, és tarthatatlan helyzetet eredményezne. Az Európai Bizottság azt javasolja, hogy az átlagéletkor növekedésének megfelelően a nyugdíjkorhatárt is emelni kellene.

Mi történt, hogy a Kahn–Wiener-jóslat nem vált be? Talán nem növekedett eléggé a termelékenység? Dehogynem, alig maradt el a szerzőpáros jóslatától. Ami megváltozott azóta, az a világszemlélet. A hatvanas években még nemzetállamokban gondolkodtak, fel sem merült, hogy nemzetközi társaságok kezébe kerül át a hatalom, hogy nem demokratikusan választott intézmények határozzák meg egyes nemzetállamok sorsát. A hatvanas években még természetes volt, hogy az a jobb társadalom, amelyben egyenletesebb a jövedelemelosztás, és ennek érdekében erőteljesen progresszív adórendszert működtettek, ahol a legfelső jövedelműek adósávja elérte a 70-90 százalékot, és ily módon sikerült is egy politikai stabilitást biztosító széles középréteget kialakítani. Természetes volt az is, hogy az állam (vagyis a közösség által választott vezetés) azért van, hogy felelősséget vállaljon állampolgáraiért, például biztosítsa a lényegében teljes foglalkoztatást, és aktívan avatkozzon be a gazdaságba, ha az recesszióba fordulna. Nemzetközi szervezetek, például az akkor is létező IMF, vagy akár a Közös Piac nem szólhattak bele az egyes országok gazdaságpolitikájába, azok érdekei ellenére.

A hetvenes évek végén kezdődő neoliberális fordulattal azonban az egyéni érdekek a közösségi érdekek fölé kerültek, és ezzel a jövedelemelosztás is megváltozott. Olyan szabályok léptek életbe, amelyek a multinacionális társaságok számára lehetővé tették a nagymértékű jövedelem- és ezzel a hatalomkoncentrációt, amely által a nemzetállamok fölébe kerekedtek. A még teljesen el nem dőlt hatalmi harcban a nemzetállam gyengítésének egyik eszköze a (sok pénzt kezelő) nyugdíjrendszer támadása, például a privatizáció erőltetésével vagy a nyugdíjkorhatár felemelésével. Az európai demográfiai helyzet valóban tragikus, de nem a nyugdíjasok ellátása szempontjából, hanem azért, mert hosszú távú perspektívája az európai keresztény civilizáció felszámolódása.

380
2010. október 4.

Izland történelmet írt

Geir Haarde volt izlandi miniszterelnököt az izlandi parlament döntése alapján egy speciális bíróság, a Landsdomur elé fogják állítani, hogy feleljen azért a gazdaságpolitikáért, amely Izlandot a világ egyik legfejlettebb országából mindössze rövid hat év alatt a világ egyik legreménytelenebbül eladósodott országává tette. A Landsdomurnak, amelyet száz éve állítottak fel, de még sohasem hívtak össze, kell majd eldöntenie, hogy vajon a miniszterelnök hanyagsága okozta-e az ország tönkremenetelét, és ha igen, ezért akár két év börtönre is ítélik. Az a 2300 oldalas vizsgálati anyag, amelyet az izlandi parlament felkérésére egy nemzetközi összetételű speciális vizsgálóbizottság tett le az asztalra, néhány minisztert is a Landsdomur elé akart állítani, ám a parlament megmentette őket a megszégyenítéstől. Hasonlóképpen megúsza a dolgot a központi bank elnöke, David Oddsson is, aki talán leginkább felelősnek tekinthető, hiszen 1991 és 2004 között Izland miniszterelnöke, később kereskedelmi miniszter, majd 2005-től 2009-ig az izlandi nemzeti bank elnöke volt. Mikor a népharag Haarde-t lemondásra kényszerítette, Oddsson még hivatalban maradt, sőt az új miniszterelnök, Jóhanna Sigurdardóttir felszólítására sem volt hajlandó otthagyni a központi bankot, úgyhogy az új kormány kénytelen volt megváltoztatni a központi bankról szóló törvényt, és azt követően kitessékelní Oddssont a bank éléről. Ezt a kormány annál is könnyebben megtehetette, mert nem lévén tagja az Európai Uniónak, Brüsszel vagy Frankfurt (az Európai Központi Bank székhelye) nem vindikálhatta magának a jogot, hogy beleszóljon az izlandi kormány intézkedéseibe.

Haarde most ártatlanságát bizonygatja, szerinte az ellene emelt vád nem más, mint politikai boszorkányüldözés. Bizonyos fokig igaza is van, hiszen Izland nem csinált mást, mint amit ebben az időben mindenki más, nem kis mértékben az Európai Unió és a nemzetközi pénzügyi intézmények, így a Nemzetközi Valutaalap útmutatásával: liberalizálta gazdaságát, privatizálta a korábban állami bankokat, azok pedig éltek a körülmények adta lehetőségekkel. A profitmaximalizálás nem bűn, sőt erény a liberális kapitalizmusban. Miért ne tennék ezt a bankvezérek és a részvénytulajdonosok, ha egyszer a nyereséget zsebre vágatják, míg a kockázatokból származó veszteségeket az adófizetők pénzéből térítik meg, hiszen az egyes kormányok nem engedhetik meg, hogy a bankok tönkremenjenek. A speciális vizsgálóbizottság is csak azt állapította meg, hogy az izlandi bankok gyors ütemű terjeszkedését nem követte az ellenőrzés hasonló módon való kiterjesztése.

Az izlandi parlament mostani döntésével történelmet írt, rávilágítva, hogy egy miniszterelnök akkor is felelősségre vonható, ha nem tesz törvénybe ütköző cselekedetet, csak éppen nem a kellő gondossággal jár el az ország ügyeiben. Az ügy etikai hátterét vizsgáló munkacsoport megállapította: habár egyes vezetők méltán okolhatók, a fő ok mégis a fennálló politikai ideológiában, politikai kultúrában, az értékrendszerben és a média, vagyis a tájékoztatás hiányosságaiban keresendő.

Akik tönkreteszik a világgazdaságot

Ezekben a napokban ítéli oda a Svéd Tudományos Akadémia az ez évi Nobel-díjakat, és ezzel egy időben ma a közgazdasági Nobel-díjat is, amiről azt kell tudni, hogy a nevének kívül semmi köze sincs Nobelhez. Ez a díj nem más, mint a svéd központi bank által 1969-ben létrehozott és valamely megmagyarázhatatlan ok miatt Nobeltől elnevezett díj, amelyet eddig – kevés kivétellel – azok kaptak, akik jeleskedtek a neoliberais tévtanok és a pénzügyi spekulációk (szintén téves) matematikájának kidolgozásában. Magának Alfred Nobelnek, aki a dinamit feltalálása miatt érzett lelkiismeret-furdalása okán hozta létre a díjat, sohasem jutott volna eszébe a közgazdász szakma kitüntetése, hiszen a díjat azoknak szánta, akik valami jót tesznek az emberiség érdekében.

Az új gazdasági Nobel-díjas (ok) kihirdetése előtt a Reuters interjút készített Nassim Nicholas Taleb libanoni születésű, de ma az Egyesült Államokban élő polihisztorral, akit a 2007-ben megjelent Fekete hattyú (The Black Swan) című könyve tett világhírességgé. A könyv – amelyben a fekete hattyú a ritkán fellépő, ám igen nagy hatású eseményekre utal – lényegében megcáfolja a pénzügyi spekulációkra vonatkozó – és korábban Nobel-díjjal kitüntetett – elméletek (valószínűség-számítások) gyakorlati alkalmazhatóságát.

– Fel akarom számolni ezen gazdasági modellek károkozását. Sajnos a Nobel-díj nem segít. A gazdasági Nobel-díjasok felelősek, sőt leginkább felelősek a jelenlegi gazdasági válságért – mondotta Taleb a Reuters tudósítójának. Taleb szerint a díjjal az a probléma, hogy hivatalos elismerést ad közgazdasági téveszmék terjesztésének. Ezt a véleményét a svéd királlyal is megosztotta, és nincs is egyedül, hiszen Nobel dédunokaöccse, Peter Nobel és az ugyancsak svéd közgazdasági Nobel-díjjal kitüntetett Gunnar Myrdal, sőt egy volt svéd pénzügyminiszter is a díj eltörlése mellett foglalt állást.

Persze senki sem figyelne Nassim Talebre, ha 2007-ben meg nem jósolja a közelgő pénzügyi válságot, és ha nem keres – abban az időben mint bróker – dollárszázmilliókat mások rossz kalkulációin. Most vagyonát a jelenlegi gazdaságpolitikát meghatározó elit uralmának lerombolására akarja felhasználni. Egyik fő célpontja Ben Bernanke, az Egyesült Államok központi bankjának, a Federal Reserve-nek az elnöke, akit csak igazi sarlatánként aposztrofál.

Taleb a Financial Times számára tíz pontban foglalta össze könyve tanulságait, amelynek lényege, hogy ne engedjünk egy általunk nem értett és nem kontrollálható (pénzügyi, gazdasági) rendszert túl nagyra nőni. Ne társadalmasítsuk a veszteségeket és privatizáljuk a nyereségeket. Ha valamit (például bankot, nyugdíjintézetet) az államnak adott esetben meg kell menteni, azt eleve államosítani kell, viszont ha nem kell államosítani, akkor közpénzen megmenteni sem kell. Az állampolgárokat ne tegyük függővé pénzügyi termékek árváltozásától, ne engedjük, hogy például nyugdíjuk hamis „szakértők” tanácsaitól függjön. Az eddig uralkodó gazdaságpolitikát képviselő establishment (egyetemi tanárok, bankárok, kormánytisztviselők, kutatóintézetek) elvesztették legitimitásukat, mert az általuk tanácsolt rendszer nem működik, helyettük olyanokat kell találnunk, akik elég okosak, hogy felismerjék a rendszer működésképtelenségét, és képesek valódi alternatívát állítani.

Bármennyire igaza is van Talebnek, arról megfeledkeznek, hogy a váltás nem pusztán belátás dolga. A jelenlegi „nem működő” rendszer nagyon is jól működik azon gazdasági és pénzügyi elit számára, amely azt létrehozta. A változást – ahogy a történelemben mindig – csak az erőviszonyok változása hozhatja meg.

Az eurózóna csapdájában

A korán kelő turisták az elmúlt szerdán az athéni Akropolisz helyett csak az athéni rohamrendőröket fényképezhették (képünkön), a kétezer-ötszáz éves építményhez vezető utat ugyanis a kulturális minisztérium dolgozói – felháborodásukban, hogy a kormány 22 havi fizetésükkel adós – eltorlasztották. Míg szerte Európában demonstráció demonstrációt követ, az Európai Bizottság (és az IMF) meg van győződve arról, hogy a helyes utat mutatja a kontinens félmilliárdnyi lakosának. A gazdasági és pénzügyi főigazgatóság szóvivője, Amadeu Altafaj például így utasította vissza a Görögország esetleges jövőbeni fizetési nehézségeivel kapcsolatos aggodalmakat: „A görög kormány hatékonyan és eltökélten hajtja végre a stabilizációs programot. Meg vagyunk győződve, hogy 2012-re Görögország képes lesz arra, hogy a finanszírozásához szükséges hiteleket a pénzpiacról fedezze. Görögország jó úton jár és a piacok ezt értékelik.”

Nem mindenki látja azonban ilyen rózsásnak a helyzetet. Costas Lapavitsas, a brit baloldali The Guardian publicistája például úgy véli, ma már nem elképzelhetetlen, hogy Görögország csődbe menjen, de ez vonatkozik Írországra, Portugáliára és Spanyolországra is. A szerző szerint jelenleg csak a nagyon bátor emberek és a jól fizetett brüsszeli bürokraták optimisták az eurózóna jövőjét illetően. Az unió az említett országokat arra kényszerítette, hogy csökkentsék költségvetési kiadásait és a közsférában dolgozók létszámát, és még tovább liberalizálják piacait. A végzetes következmények Írország esetében már az elmúlt héten láthatóvá váltak: a gazdasági teljesítmény csökken, ráadásul további megszorításokat terveznek. Lapavitsas szerint ennek az örültségnek a logikája könnyen megérthető, de egy kis agytornát azért igényel: az eurózónát néhány centrumország – Németország, Franciaország, Hollandia és Belgium – dominálja. Ők találták ki a stabilitási paktumot és a háromszázalékos költségvetési hiányt, ők erőltetik a munkaerő-piaci versenyt a kifulladásig (race to the bottom). E neoliberális ihletésű politikák célja, hogy megtámogassák az eurót és elősegítsék a centrumországok nagy bankjainak és multinacionális cégeinek globális tevékenységét. Az idő múltával azonban ez a politika a periféria országai számára katasztrofálisnak bizonyult: nem tudták tartani Németországgal a versenyt, és hatalmas deficitet, illetve külső adósságot halmoztak fel, míg a nyertesek a centrumországok bankjai és pénzintézetei.

Azonban nemcsak a baloldali kötődéséről ismert The Guardian látja így a helyzetet. Nemrég lényegében ugyanilyen értékeléssel állt elő a washingtoni székhelyű Center for Economy and Policy Research is, megerősítve, hogy a pénzügyi megszorítások tartós stagnálást okoznak. Egy negatív spirál jön létre, amelyből Görögország nem tud kitörni, hiszen arra lenne szüksége, hogy leértékelje valutáját és ezzel javítsa külső egyensúlyát, valamint élénkítse gazdaságát. A leértékelés azonban az eurózónás tagság miatt lehetetlen. A tanulmány rámutat, hogy a mentőcsomag keretében kapott hitelek végül is nem Görögország érdekeit szolgálják, hanem a centrumországok magánbankjainak kimentését és az adósságok uniós szintű „társadalmasítását”. Végül is a Görögországtól kért hatalmas áldozatok nem érik el céljukat, az ország könnyen a tartós defláció helyzetébe kerülhet, amely azután „átragad” az unió más országaira is.

A The Guardian szerint az eurózóna a periféria országai számára csapdává vált. Ezen országok eladósodtak, képtelenek versenyezni a centrummal, megszorítócsomagokkal küzdenek, és perspektívájuk a hosszú távú stagnálás. Emiatt az eurózónából való kilépésüket reális lehetőségnek kell tekinteni, de ennek érdekében meg kell törni a bankárok és pénzintézetek politikai hatalmát. Persze e célt sokkal könnyebb kitűzni, mint megvalósítani. Összefüggéseiben nézve, sajnos, Magyarország nem a centrum, hanem a perifériához tartozik, így ránk is érvényes a fent említett értékelés. Egy előnyünk van: még nem vezettük be az eurót.

Kereskedelmi háború?

Az elmúlt pénteken a húsz legfejlettebb ország (G20-ak) pénzügyminiszterei és nemzeti bankjainak kormányzói Szöulban összeültek, hogy előkészítsék ezen országok november 11–12-én tartandó csúcstalálkozóját, amelynek egyik fő témája a világgazdaságban kialakult pénzügyi egyensúlytalanságok mérséklése. Az Egyesült Államok azt szeretné elérni, hogy Kína felértékelje valutáját, a jüant, és ezzel rontsa versenyképességét és kereskedelmi aktívumát. Ennek érdekében az amerikai pénzügyminiszter, Timothy Geithner levelet intézett kollégáihoz, amelyben kifejtette, hogy a G20-aknak olyan politikát kell folytatniuk, amellyel fizetési mérlegük negatív vagy pozitív egyenlegét a GDP-jük négy százaléka alá szorítják, és tartózkodnak attól, hogy versenyképességüket a valutájuk leértékelésével, vagy felértékelődésének megakadályozásával növeljék. A levél általánosságban beszél a célokról, de nyilvánvaló, hogy az elsősorban Kínának szól, amely ország kereskedelmi aktívumával eddig már 2650 milliárd dollárnyi valutakészletet halmozott fel (ez az összeg mintegy hússzorosa Magyarország éves GDP-jének). Az amerikai ötlet azonban – amelyet Kanada és Dél-Korea is támogatott – nem nyerte el a nagy exporttöbbslettel rendelkező országok, mindenekelőtt Kína és Németország rokonszenvét. Kína szerint teljesen elhibázott az Egyesült Államok törekvése, hogy vita tárgyává tegye Kína exporttöbbsletét és ez által nyomást gyakoroljon a jüan felértékelése érdekében. „Más országoknak nincs joguk meghatározni, hogy mi legyen egyes országok kívánatos exporttöbbslete” – mondta a kínai pénzügyminiszter szóvivője. A német gazdasági miniszter, Rainer Brüderle pedig arra figyelmeztetett, hogy az Egyesült Államok javaslata a tervgazdálkodás gondolkodásmódját akarja visszahozni.

Akárhogy is látjuk a helyzetet, az tény, hogy a fizetési mérlegek kiegyenlítése egyre sürgetőbb problémává válik, és az amerikai javaslat sem vadonatúj, hiszen kerekén hatvanhat évvel ezelőtt a Breton Woods-i konferencián John Maynard Keynes javasolt hasonló megoldást, a nemzetközi klíringuniót, amellyel az exporttöbbslettel rendelkező országokat – többsletük megadóztatásával – belső keresletük növelésére, így a kereskedelmi egyensúly irányába való elmozdulásra ösztönözték volna. Ehelyett született a Nemzetközi Valutaalap, amely nem a fizetési mérlegek kiegyenlítését, hanem a kereskedelem és pénzmozgások liberalizálását és az emiatt eladósodott országokból az adósságszolgálat kipréselését (államháztartási hiány csökkentésére irányuló követelések) tekinti fő feladatának. Javaslataival már Keynes is a két világháború közötti időszak kereskedelmi háborúinak megismétlődését kívánta elkerülni, és a mostani amerikai javaslat is egyfajta kereskedelmi háborút előzne meg. Még az Európai Unió monetáris ügyekért felelős biztosának, Olli Rehnnek is az a véleménye, hogy „Sokkal jobb, ha a világkereskedelem kiegyensúlyozását gazdaságpolitikai koordinációval érjük el, mintha egyedi akciókra kerülne sor”. Ugyanerről az Egyesült Királyság pénzügyminisztere még nyíltabban beszél, amikor azt mondja, hogy „Fel kell ismerni a közös cselekvés szükségességét, mert ha ez nem történik meg, akkor előbb utóbb a kiegyensúlyozás egyedüli eszközeként csak a kereskedelmi protekcionizmus jöhet szóba”. A brazil pénzügyminiszter szerint pedig már benne is vagyunk egy nemzetközi valutaháborúban.

Az amerikaiak által felvetett probléma – kisebb léptékben – az Európai Unióban is létezik, hiszen néhány ország (főleg Németország) hatalmas fizetésimérleg-többsletet halmozott fel, míg más államok (főleg a dél-európai és a volt szocialista országok) nagymértékben eladósodtak. Ez utóbbi országoknak versenyképességük növelése érdekében le kellene értékelnük nemzeti valutájukat, de ezt vagy nem tudják (mert már bevezették az eurót), vagy nem akarják, mert az erős valuta nemzeti büszkeségük egyik alkotóeleme, s inkább sodródhatnak a reménytelen eladósodásba és az azzal járó folyamatos megszorításokba, mintsem a valutaleértékelés eszközéhez nyúlhatnak.

384
2010. november 6.

Elhidegül Európától Washington?

Politikai szakértők az Atlanti-óceán mindkét partján az európai–amerikai kapcsolatok feszültségeinek növekedését várják Barack Obama pártjának, a Demokrata Pártnak a felidős kongresszusi választásokon elszenvedett látványos veresége nyomán. E vereség érdekessége azonban az, hogy olyan bűnök következménye, amelyet nem Obama, hanem éppen a most megerősödött republikánusok követek el még Ronald Reagan (képünkön) elnöksége idején. Az elnök politikáját támadó Teadélután mozgalom legfőbb hitszónoka, Sarah Palin azzal vádolta az elnököt, hogy a kormányzat többet költ, mint megengedhetné magának, és ezzel „eladja gyermekeink jövőjét”. Az amerikai költségvetés hiánya valóban tetemes, csak hogy a büdzsébe az első hatalmas rést éppen a republikánus Ronald Reagan vágta adócsökkentési politikájával, amely – szemben tanácsadói várakozásával, hogy az adócsökkentés nyomán a gazdaság fellendül és az adóbevételek nőnek – a GDP-hez mért adóbevételeket csökkentette. Az adócsökkentés és vele egyidejűleg a hadi kiadások ötvenszázalékos növelése a költségvetés hiányát a duplájára növelte, amelynek hatására az államadósság a Reagan-kormányzat alatt nagymértékben megnövekedett. A 2008-ban kezdődött pénzügyi válság bankmentő konszolidációja nyomán a költségvetési hiány ismét nagymértékben nőtt, de a pénzügyi válság gyökerei is a Reagan-féle pénzügyi deregulációra vezethetők vissza.

Bár a konzervatívok előretörése Amerika belső – főleg gazdasági – problémáira vezethetők vissza, és a viták során külpolitikai kérdések fel sem merültek, a republikánus többségű kongresszus értékrendje távolabb áll az európai gondolkodástól, különösen az iraki háború következményeként, amely a közvélemény félrevezetésével indult, és amelyet az európaiak az első pillanattól hevesen elleneztek. Ennek máig tartó hatása, hogy az iraki háborúról októberben kiszivárogtatott titkos dokumentumok nyomán Guy Verhofstadt, az Európai Parlament liberális frakciójának vezetője a november 20-án tartandó európai–amerikai csúcstalálkozón fel akarja vetetni az Irakban elkövetett háborús bűnök kérdését. A háborús bűnök ügye azonban minden bizonnyal nem terheli majd a csúcstalálkozót, de ahogy Ulrike Guérot, a The European Council on Foreign Relations kutatóintézet berlini irodájának vezetője nyilatkozta, az ügy tükrözi, hogy Európa elvesztette érzelmi kapcsolatait Amerikával. „Gyermekeim 2001. szeptember 11. után születtek, és sohasem hallottak a jó Amerikáról, csak rossz fiúkként olvastak róla” – mondta a német külpolitikai szakértő.

De ha eltekintünk is a WikiLeaks portál által az iraki háborúról nyilvánosságra hozott dokumentumoktól, számos más kérdés van, amely esetében politikai elemzők a konzervatív fordulat után a kapcsolatok elhidegülését valószínűsítik. Az egyik ilyen az európaiak számára oly fontos klímaváltozással kapcsolatos szabályozások. Bruce Stokes, a washingtoni székhelyű German Marshall Fund kutatóintézet szakértője szerint a klímaváltozással kapcsolatos törvényeket a republikánus többséggel rendelkező kongresszus nem fogja elfogadni. A klímaváltozás mellett az afganisztáni katonai részvétel, az Irán elleni szankciók, az izraeli–palesztin konfliktus kezelése, az Oroszországgal való viszony és egyes gazdasági kérdések, mint például a génmódosított termékek ügye vagy az agrártámogatások azok, amelyek ma leginkább megosztják az európaiakat és az amerikaiakat. Ám Kína és az ázsiai országok gazdasági előretörésével a globalizációban súlyát veszítő Nyugatnak érdekei védelmében egyre inkább össze kell fognia. Így, ha a konzervatív előretöréssel az Obama megválasztásakor érzett szerelem el is múlik, az Atlanti-óceán két partját összekötő alapvető érdekek megmaradnak.

Sötétség hajnalban

A csapdába esett kelta tigris épp a sebeit nyalogatja, de hogy a fájdalmakat hősiebben tudja viselni, Olli Rehn, a gazdasági és pénzügyek finn nemzetiségű európai biztosa az elmúlt héten ellátogatott Írországba. A nemzetközi pénzvillág (például Deloitte and Touche, Goldman Sachs) által szponzorált független dublini szervezet, a Nemzetközi és Európai Ügyek Intézetben tartott előadást, amelynek tartalmát közzéteszik, az azt követő vita anyagát azonban nem. Nyilván ez a szabály érvényesült Olli Rehn látogatása alkalmával is, mert magából az előadásból édeskeveset lehet megtudni az unió szándékairól azon kívül, hogy megszigorítják a stabilitási és növekedési paktum végrehajtásának ellenőrzését, továbbá, hogy „kiszélesítik a gazdasági vizsgálódásokat, hogy felfedjék és kijavítsák a makroökonómiai egyensúlytalanságokat és a versenyképességekben megnyilvánuló divergenciákat”. Az első esetben lehet tudni, hogy a mindenki által már jól ismert maastrichti kritériumok betartatásáról van szó, a második eset viszont rendkívül homályos. Ami az előadásból kiderült, az az, hogy széles körű gazdasági és pénzügyi mutatószámrendszer alapján rendszeresen ellenőrzik majd az egyes országokat, és ha fenntarthatatlan folyamatokat látnak, akkor országspecifikus javaslatokat tesznek. E tevékenység szorosan fog kapcsolódni az Európai Rendszerkockázati Testület (European System Risk Board) jövő januárban induló munkájához, amely az Európai Unió működéséből fakadó kockázatokat igyekszik feltárni. Leendő munkatársainak nem kell sokat keresgélniük, hiszen az Olli Rehn által homályban hagyott problémákat számos tanulmány taglalja, többek között a német IZA intézet munkatársai által készített, amely konkrétan megnevezi a bajok gyökerét: a fizetési mérlegek hatványozott romlását az euróövezet gyengébben fejlett, kevésbé versenyképes országaiban. Azok a tanulmányok, amelyek végül is konkrétan megnevezik az egyensúlytalanság mibenlétét, megoldásként szinte kivétel nélkül a munkaerőpiac „rugalmasabbá tételét”, vagyis a munkabérek csökkentését, a munkaerő-vándorlás felerősítését, az állami jóléti kiadások mérséklését javasolják a kevésbé versenyképes országoknak, vagyis feladatokat csak a gyenge versenyképességű országoknál találnak. Ezt érdemes összevetni Keynes 1944-ben Bretton Woodsban tett javaslatával, amely szerint alapvető teendője ilyen helyzetben éppen a versenyképes országoknak van: a belső keresletük élénkítésével növelniük kell importjukat, hogy a kereskedelmi deficittel rendelkező országok többet tudjanak exportálni. Keynes józan javaslatai azonban feledésbe merültek, az unió vezetése olyan látszatintézkedéseket eröltet, amelyekről előre lehet tudni, hogy megoldást nem, csak a lakosság megpróbáltatásainak a végtelenbe való elnyújtását fogja eredményezni. Olli Rehn előadását – hogy valami vigaszt is nyújtson – egy finn közmondással fejezte be, amely szerint a leghosszabb éjszakát is egy új hajnal követi. Lehet, ez Finnországban így van, de az unió gyengén fejlett országai számára e hajnal meglehetősen sötét lesz.

Túlélési gyakorlat

Túlélési krízisben vagyunk – mondta az Európai Tanács elnöke, Herman Van Rompuy egy, az eurózóna pénzügyminiszterei számára szervezett értekezleten, ahol a miniszterek Írország és Portugália költségvetési intézkedéseit vitatták meg. Az unió elnöke arra hívta fel a figyelmet, hogy ha az euró elbukik, azt maga az Európai Unió sem fogja túlélni, de – tette hozzá – teljesen biztos abban, hogy megbirkóznak az eurózóna problémáival. A legújabb probléma, hogy Írország makacskodik, és nem akar az unió pénzügyi szentháromsága (Európai Bizottság, Európai Központi Bank és az IMF) kívánságának megfelelően az unióhoz fordulni pénzügyi segítségért. A görög pénzügyi válság után létrehozott alap felhasználása ugyanis azzal járna, hogy – az uniós kölcsönöket kísérő megkötések miatt – Írország elvesztené önállóságát a saját költségvetési politikája meghatározásában. A függetlenségéért oly sokat harcoló Írország számára ez elfogadhatatlan. Ha Írország elfogadná az uniós kölcsönt, az nagy valószínűséggel azzal járna, hogy az unió cserébe a költségvetési kiadások még erőteljesebb lefaragását, ezzel egyidejűleg a túlságosan alacsonynak tartott nyereségadó-kulcs emelését követelné. A ír kormánynak elég tartaléka van, hogy az államadósságát a következő év feléig finanszírozza, ám a bizonytalanság miatt az adósság refinanszírozásának költségei (vagyis a kölcsönökért fizetendő kamatok) növekednek, és nem csak Írország számára. A kölcsönadó bankok bizalmatlansága Spanyolországot és Portugáliát is sújtja, ezen országok is csak egyre magasabb kamatlábak mellett tudják refinanszírozni adósságaikat, épp ezért sürgetik Írországot, hogy fogadja el az unió segítségét.

Kérdés, hogy az unió által megállapított feltételek valóban segítenek-e az eladósodott országoknak. Az adósságoknak ugyanis csak a kisebbik fele származik a „költekező” kormányok túlzott kiadásaiból, sőt az eladósodási tendencia vizsgálatával az is megállapítható, hogy az államadósságok igazán azután ugrottak meg, amikor a privát adósságokat az állam magára vállalta, vagyis kimentette a felelőtlenül hitelező és befektető bankokat. A költségvetési megszorítások a fizetési mérlegeken sem tudnak sokat javítani, hiszen amíg egyes versenyképes országok (mindenek- előtt Németország) hatalmas fizetésimérleg-többlete fennáll, addig a gyengébb versenyképességgel rendelkező országokban szükségképpen deficit jelentkezik, ami tovább növeli az adósságokat. Mint Charles Grant, a Financial Times kolumnistája a lapban kifejti, a németek nem szeretnek a fizetési mérlegekben meglévő egyensúlytalanságokról beszélni, mert az azt a benyomást keltheti, hogy az adósságokért – legalábbis részben – ők is felelősek. Paul De Grauwe, a leuveni egyetem tanára viszont azt veti fel, hogy az eurózóna problémái abból fakadnak, hogy a monetáris uniót a fizetésimérleg-hiányokat automatikusan kiegyenlítő politikai unió megteremtése nélkül hozták létre.

Az eurózónában és az EU-ban mind az országok közötti megfelelő szolidaritás, mind az unióhoz szükséges pénz hiányzik. Mekkora így a túlélés esélye?

Sok nép, egy birodalom?

Az Európai Parlamentben egymás lefasisztázása nem szokatlan dolog, e sorba tartozik az e heti incidens is, amikor Godfrey Bloom, a Brit Függetlenségi Párt (UKIP) képviselője Martin Schultz, a szocialisták vezérének beszédekora a nácik valamikori hírhedt jelszavát „egy nép, egy birodalom, egy vezér” idézte. Általában azonban Martin Schultz és elvbarátja, Daniel Cohn Bendit, a zöldek parlamenti frakciójának vezetője (és az 1968-as párizsi szélsőbaloldali diáklázadás vezére) azok, akik megmondhatják, hogy ki fasiszta és ki nem, ezért ők nem kapnak dorgálást. Más a helyzet azonban, ha valaki valamivel visszavág.

Ám Godfrey Bloom megjegyzése valóban nem helytálló. Először is az Európai Unió lakói nem egy népet alkotnak, bármennyire is akarja is ezt az integrációt erőltető európai gazdasági és politikai elit. Mivel nem vagyunk egy nép, a szolidaritás is szükségképpen sokkal gyengébb, ha egyáltalán lehet szolidaritásról beszélni egy olyan rendszerben, amelyben a gazdaságilag gyengébb országok – illetve azok népeinek – kifosztása az „együttműködés” természetes rendje. Az éppen most a székelypadon ülő országok, Portugália, Írország, Görögország és Spanyolország, akiket az európai zsurnalisztika rövidítve csak PIGS-nek (vagyis disznóknak) hív, nem tehetnek arról, hogy a rájuk kényszerített uniós szabályok országuk eladósodását eredményezte, hiszen az adósság legtöbbször nem állami túlköltekezésből, hanem a tőke szabad és szabályozatlan mozgása nyomán következett be. Tehát az egyes országoknak (és azok lakosságának) olyan adósságokért kell helytállniuk, amelyek főként a nemzetközi magántőke spekulációinak eredményei. Bár Magyarország – neve miatt – nem sorolható a PIGS közé, ez a megállapítás ugyanúgy vonatkozik hazánkra is. Az elmúlt években felhalmozódott adósság mintegy kétharmada jelentős részben osztrák bankok spekulációjának következménye. Az Európai Unió statisztikai hivatalának, az Eurostatnak fizetési mérlegekre vonatkozó adatai szerint az unió fejlett, centrum országai jelenleg évi százmilliárd euró jövedelmet vonnak ki a gazdaságilag gyengébb periféria országaiból. Németország 37, Anglia 32, Franciaország 24 milliárd euróval részesedik ebből a jövedelemből, míg a PIGS tagjai közül Írország évi 25, Spanyolország 23 milliárdot fizet, őket követi Olaszország 18 milliárddal. Magyarország évi 6 milliárddal (a GDP hat százalékával) járul hozzá a fejlett régió jövedelmeihez (ezzel áll szemben az évi egymilliárdos nettó uniós támogatás). Ha az unió „egy nép” lenne, akkor az unió vezetésének a pénzügyi spekulációkat elősegítő gazdaságpolitikájából származó veszteségeket legalábbis meg kellene osztani a spekuláció nyertes és vesztes országai között.

Az unió egy birodalom, maga a bizottság elnöke, Barroso szokta így jellemezni az uniót egyetemi előadásaiban. A birodalom erős központi hatalom által irányított számos országot-nép csoportot összefogó államalakulat. A központi hatalom ez esetben a nemzetközi tőke.

388
2010. december 6.

Washingtoni melegdrót

Bradley Manning, az Egyesült Államok katonai titkosszolgálatának szakértője 52 évnyi börtönt kaphat a mintegy 250 ezer dokumentum kiszivároztatásáért, amelyet az ilyen tevékenységre szakosodott WikiLeaks hírportál hozott, illetve folyamatosan hoz nyilvánosságra. A 23 éves fiatalember nem volt valami vonzó személyiség, és sértve érezte magát, hogy senki sem nem akar törődni vele. „Nem vesznek észre, kivéve, amikor valami lényeges dolgot csinálok, különben pedig teát hozatnak velem, vagy söpörhetem a padlót” – panaszkodott egy volt hacker ismerősének. Valószínűleg ez az mellőzöttség készítette már korábban is arra, hogy kiszivárogtassa azt a videót, amelyen egy amerikai harci helikopter legénysége halomra lő egy tucát civilt Irakban, közöttük a Reuters hírügynökség két riporterét. A videó nemzetközi médiában aratott sikerén felbuzdulva küldte el a 250 ezer diplomáciai dokumentumot a WikiLeaksnek, remélve, hogy az amerikai diplomácia boszorkánykonyhájának feltárása „világszerte vitákhoz, értekezésekhez és reformokhoz” fog vezetni. „Azt akarom, hogy az emberek lássák az igazságot, akárkiről van is szó, mert informáltság nélkül nem lehet megalapozott döntést hozni, ha politikai választásra kerül a sor” – tette hozzá.

Mint a már nyilvánosságra hozott dokumentumokból kitűnik, az Egyesült Államok diplomatái kémtevékenységet végeztek szövetségeseiknél és az ENSZ-nél, elfordították fejüket, ha a szövetséges államokban korrupciót, az emberi jogok megsértését észlelték, titkos megállapodásokat kötöttek látszólag semleges országokkal és lobbiztak az amerikai multik érdekében. Vagyis azt tették, amire a diplomatákat kiképzik, amiért fizetik őket, amióta a világ világ, csak éppen e tevékenységet nem kötik a nyilvánosság orrára. Nem is lett volna baj az újabb kiszivároztatásból, ha Manning „csetelő” társa, Adrian Lamo, egy volt hacker, egyben hivatásos besúgó és a San Franciscó-i melegklub önkéntes szakértője, fel nem dobja őt a hatóságoknak, mire azok Manninget azonnal letartóztatták.

Most Manning lelki alkatát vizsgálva a The New York Times azon elmélkedik, hogy tettét vajon az befolyásolta-e, hogy hackerek és szélsőbaloldaliak társaságába került, vagy homoszexuális beállítottsága játszott közre. Ez utóbbit ugyanis a konzervatív kritikusok bizonyítéknak hozzák fel arra nézve, hogy a hadseregből a nyíltan homoszexuális egyéneket el kell távolítani. Jelenleg e tekintetben a gyakorlatot a „Ne kérdezd, ne mondd!” politika jellemzi, vagyis a hadsereg nem kíváncsi katonái szexuális beállítottságára, de nem is tolerálja, ha valaki saját neméhez való vonzódását nyíltan kifejezésre juttatja. A konkrét esetben mind a kiszivárogtató, mind az őt a hatóságoknak feladó homoszexuális volt, tehát nem igazolható az a konzervatív nézet, hogy a hazafiatlanság szexuális beállítódáshoz kapcsolódna.

Bármi is motiválta azonban a volt titkosszolgálati szakértőt, az kiderült, hogy aki egyszer az internetre feltölt valamit, az többé nincs biztonságban, és csak idő kérdése, hogy valaki felfedje vagy felfedezze.

Alkalmatlan vezetők Európa irányításában

Aki csak rövid ideig is figyeli az Európai Unió működését, rájön, hogy vezetésében sokkal inkább rövidlátó politikusok, mintsem előrelátó, jövőképpel rendelkező és főleg a realitás talaján álló államférfiak találhatók. A klasszikus példa a 2000-ben elfogadott lisszaboni program kudarca. Mint ismeretes, az akkori tanácsülés azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. 2010-re az Európai Unió a világ egyik válságövezete lett, nem kis mértékben azért, mert az unió vezetése kiszolgáltatotta az uniót és egyes országait a féket nem ismerő nemzetközi pénzspekulációnak.

Az unió vezetőinek képességeit legutóbb Helmut Schmidt, a most 92 éves valamikori német kancellár kérdőjelezte meg egy interjúban, amelyet David Marshnak, egy nemzetközi pénzügyekkel foglalkozó londoni intézet (Official Monetary and Financial Institutions Forum) társelnökének adott. – Európának nincsenek vezetői. Nincsenek a nemzeti vagy európai intézményekben, magas pozíciókban olyan emberek, akiknek a hazai és nemzetközi kérdésekben megfelelő átlátásuk és ítélőképességük lenne – mondta a volt kancellár. Szerinte az unió az első nagy hibát az euró bevezetésével követte el, mert túl sok országot akart bevonni és túl lazán határozta meg a követelményeket, ennek következményeit kell most elszenvednünk. Az utolsó nagy formátumú uniós vezető Jacques Delors volt, aki a nyolcvanas évek közepén akkor lett az Európai Bizottság elnöke, amikor az euroszklerózis (az európai tehetetlenség) épp a csúcspontján volt. A korábbi francia pénzügyminiszter megteremtette az egységes belső piacot és előkészítette az euró bevezetését. Őt olyanok követték, akiket senki sem ismert igazán, s ez vonatkozik az unió teljes vezetésére, beleértve a „Hogyishívják van Rompuyt” (az unió elnöke) és azt a brit hölgyet, aki most az unió külügyminisztere. Jelenleg legfeljebb Jean-Claude Trichet (2003-tól az Európai Központi Bank elnöke), aki Delorshoz mérhető – fejtette ki nézeteit a volt kancellár.

Helmut Schmidt szerint húsz éven belül az Európai Unióban egy „kemény mag” fog kialakulni Franciaországgal és Németországgal a centrumban, amely magnak tagja lehetnek még a Benelux országok, Ausztria és esetleg Svédország. Nagy-Britannia semmi esetre sem, De Gaulle-nak igaza volt (a valamikori francia elnök a végsőig ellenállt a britek uniós csatlakozásának, így az Egyesült Királyság csak De Gaulle halála után, 1973-ban lett az akkor még Európai Gazdasági Közösség nevű szervezet tagja). Nagy-Britannia Schmidt szerint is túlságosan függ az Egyesült Államoktól, ez különösen Tony Blair miniszterelnöksége idején volt érzékelhető.

– Nem lehet ilyen mértékben függeni Amerikától és ugyanakkor felelősségteljes szerepet játszani Európában – vélte a volt német kancellár.

Schmidtnek rossz véleménye van a bankárokról is, szerinte a világgazdaság leggyengébb pontja, hogy nincs kontroll a pénzügyi menedzserek felett. – Az emberiség három részre osztható. Az első kategóriába tartoznak az átlagos emberek, akik, mint mi is, gyermekkorukban ellopnak egy almát a szomszéd fájáról vagy egy csokoládét a boltból, de egyébként rendes emberek. Azután következnek a bűnözők, végül a harmadik kategóriába tartoznak a befektetési bankárok – válaszolta Schmidt egy, a pénzügyi krízisre vonatkozó kérdésre.

Helmut Schmidtnek igaza van. Számos példával, statisztikai adatokkal igazolni lehet, hogy az unió vezetőiből hiányzik az az áttekintő képesség, amely lehetővé tenné az unió valós helyzetének felmérését és a kiút megtalálását. E helyett olyan (megszorító) intézkedéseket erőltetnek, amelyek rövid távú látszatmegoldásokat eredményeznek, de hosszú távon elmélyítik az unió válságát.

Az európai beteg

A múlt csütörtökön az unió vezetői az idén immár hetedik összejövetelükön megegyeztek, hogy 2013-tól állandó pénzügyi alapot hoznak létre az euró stabilitását veszélyeztető adósságproblémák kezelésére. Mindehhez szükségessé vált a hosszú vajúdas után végül is a múlt évben elfogadott lisszaboni egyezmény módosítása. Hogy e módosítás – elkerülve a szükségszerűen elutasítást eredményező népszavazásokat – csak a kormányok jóváhagyásától függjön, a legegyszerűbben, mindössze két mondatban fogalmazták meg: „A tagállamok, akiknek fizetőeszközüik az euró, egy stabilizáló mechanizmust hozhatnak létre, amelyet, ha ez elkerülhetetlen, működésbe hoznak az eurózóna egészének stabilitásáért. Az e mechanizmushoz nyújtott pénzügyi segítség szigorú feltételekhez van kötve.” Az „elkerülhetetlen” és a „szigorú feltételek” német követelésre került be a szövegbe.

Szintén határozat született, hogy az ez év májusában létrehozott ideiglenes pénzügyi alap 440 milliárd eurós összegét (amely egy 60 milliárdos kölcsönrel és 250 milliárdos IMF-hitellel együtt 750 milliárdot tesz ki) nem fogják emelni. E döntés néhány szakértő szerint azt jelenti, hogy az elfogadott összeg nem lesz elegendő Spanyolország vagy Portugália esetleg szükségessé váló kimentésére. Spanyolország valóban a hitelkeret növelésére szólított fel, a soros elnökséget adó Belgium pénzügyminisztere pedig egyenesen az összeg megduplázását javasolta. E kezdeményezések azonban az összehangolt francia–német ellenálláson megbuktak. A németek így is csak úgy fogadták el az állandó pénzügyi alap ötletét, hogy azt kemény feltételek (a GDP három százalékát meg nem haladó államháztartási hiány) teljesítéséhez és annak uniós ellenőrzéséhez köthették.

Aligha hihető azonban, hogy ez az újabb egyezmény megoldja az egyes országok eladósodásából fakadó problémákat, ugyanis a bajok feltárását szolgáló diagnózis alapvetően elhibázott. Mint arra számos nemzetközileg ismert közgazdász, mindenekelőtt Paul Krugman és Wolfgang Münchau, továbbá kutatóintézet, mint például a washingtoni székhelyű Center for Economic and Policy Research (amelynek politikai tanácsadó testületébe olyan ismert Nobel-díjas közgazdászok tartoznak, mint Robert Solow vagy Joseph Stiglitz) felhívta a figyelmet, a probléma nem a költségvetési hiányokban, hanem a fizetésimérleg-hiányokban keresendő. A kettő között pedig – ellentétben a neoliberális közgazdászok felfogásával – igen laza az összefüggés. Spanyolország költségvetési hiánya például egészen a legutóbbi időkig bőven a maastrichti három százalék alatt volt, mégis hatalmas külső adósságot halmozott fel, mert gazdasága nem versenyképes a német gazdasággal, és bevezetvén az eurót, még azt sem teheti meg, hogy nemzeti valutája leértékelésével tegye versenyképesebbé exportszektorait. Számos országban a külső adósság elsősorban nem a kormányokhoz, hanem a magánszektorhoz kapcsolódik, ilyen ország például Portugália vagy Magyarország, ahol az államháztartás külső adóssága az összes adósságnak csak az egyharmadát teszi ki. Ezek az országok hiába csökkentik államháztartási hiányukat akár zéróra is, csak azt érik el, hogy gazdaságuk stagnálni fog, miközben külső adósságuk tovább növekszik, nem utolsósorban a már meglévő adósságon fizetett hatalmas, a potenciális gazdasági növekedést lényegesen meghaladó kamatok miatt.

Mindezeket figyelembe véve teljesen világosan látszik, hogy az eltervezett új intézkedések nem gyógyítani fogják az eurózóna betegségeit, hanem csak agóniáját hosszabbítják meg. Józan ésszel nem felfogható, hogy az Európai Unió vezetői ezt a már a Financial Timesban is szinte naponta ismertített tényállást miért nem veszik figyelembe. Vagy nem hallik, vagy nem hallják, vagy talán nem is akarják.

Európában a tűzoltás jegyében telt el az év

REFLEKTOR 2010

Az ősi kínai naptár tizenkét éves ciklusból áll, amelyben az egyes évek állatneveket kaptak: kezdődik a patkány événél és végződik a disznó événél, jelenleg éppen a tigrisnél tartanak. Ha az Európai Unióra akarnánk hasonló naptárt bevezetni, akkor 2007-et a spekuláció évének, 2008-at a kijózanodás évének, 2009-et a visszaesés évének, 2010-et a pedig a csomag évének lehetne elkeresztelni.

Eredetileg ez nem így volt tervezve, az Európai Bizottság egy 2008. márciusi javaslata szerint 2009-nek az európai kreativitás és innováció évének kellett volna lennie, míg 2010 a szegénység és a kirekesztés elleni harc jegyében telt volna el. Ezzel szemben 2009-ben Európának a harmincas évek nagy gazdasági válsága óta (békeidőben) nem látott gazdasági visszaeséssel kellett szembesülnie, 2010 pedig részben tűzoltással (Görögország, Izland, Írország), részben a pénzügyi válságok tartós megelőzésére szolgáló elvek kidolgozásával telt el.

Olli Rehn, az európai gazdasági és pénzügyek biztosa már februárban körvonalazta az elkövetkezendő év várható fő feladatait, amikor kijelentette, hogy a gazdaságpolitikának a stabilitási és növekedési paktumban történő koordinálását erősíteni kell, amelyet a lisszaboni egyezmény segítségével kell megoldani. Májusban, még a tűzoltás jegyében, a Nemzetközi Valutaalappal összehangolt módon felállítottak egy három évre szóló, 500 milliárd eurós európai pénzügyi stabilitási alapot, hogy ezzel segítsék a bajba jutott eurózóna-tagállamokat, majd júniusban az Európai Bizottság javaslatot tett egy átfogó intézkedéscsomagra, amely megfelelő ellenőrzéssel és szankciókkal a makroökonómiai egyensúlytalanságok kialakulását kívánja majd megakadályozni. Ezt szeptemberben már egy törvényjavaslat-csomagban részletesen is kidolgozták.

E csomagban kifejtett gazdaságirányítási innováció legfőbb eszköze a 2011 januárjától beinduló úgynevezett európai szemeszter. A szemeszter egy minden évben januártól júliusig megismétlődő koordinációs folyamatot jelent: a bizottság minden év január végén kiad egy, az adott év növekedési kilátásait taglaló elemzést, ezt márciusig a Miniszterek Tanácsában és az Európai Parlamentben megvitatják, és orientációs javaslatokkal látják el, majd az Európai Tanács gazdasági és szociális ügyekkel foglalkozó ülése, valamikor áprilisban, jóváhagyja. Ezt követően az egyes tagországok elfogadják a saját reform-, stabilitási és konvergenciaprogramjukat, ezt benyújtják jóváhagyásra a bizottságnak, a bizottság véleményezi és javaslatokkal látja el, majd a Miniszterek Tanácsa jóváhagyja az egyes országokra vonatkozó javaslatokat, amire júliusban az Európai Tanács teszi rá a pecsétet, és valamikor augusztusban az egyes tagállamok nekiállhatnak éves gazdaságpolitikai elképzeléseik megvalósításának.

A stabilitási és növekedési paktum eddiginél szigorúbb végrehajtása két ágon fog történni. A prevenció biztosítja, hogy a tagországok a kedvező időszakokban megfontolt költségvetési politikát folytatva tartalékokat halmozzanak fel a kedvezőtlenebb időszakokra. Ha a tagállamok többet költenének, a bizottság figyelmezteti őket. A korrekciós ág a költségvetési hibák kiigazítására koncentrál, amikor is az előírásokat megsértőknek súlyos szankciókkal kell szembenézniük. Csak remélni lehet, hogy ez a valamikori KGST-tervkoordináció bürokratizmusát messze meghaladó rendszer sikeres lesz, különben a következő éveket a hanyatlás és agónia jellegzetességeiről kell elneveznünk.

2011

392

2011. január 3.

A magyar fél év

Az unió elnöksége rotációs alapon működik, fél-fél évet adva egy-egy országnak, hogy az unió ügyeit kezelje. Mivel ezek az ügyek az unió brüsszeli apparátusának kezében vannak (csak a bizottságnak van jogosultsága, hogy törvényjavaslatokat kezdeményezzen), a soros elnökséget adó ország lényegében a folyó ügyek lebonyolításához adja a szervezési háttérrel, és valójában kevés lehetősége van, hogy egyéni preferenciáit érvényesíteni tudja. Ezen segít valamelyest, hogy kialakult a három ország kooperációjában végrehajtott elnökség gyakorlata, amikor egy-egy ország összesen 18 hónapon keresztül vesz részt az unió ügyeinek intézésében. Magyarország például részt vett a megelőző belga elnökségben és részt fog venni a következő lengyel elnökségben is. A 18 hónap már lehetőséget ad arra, hogy bizonyos, az adott országnak vagy az általa képviselt térségnek fontos ügyeket felvessen vagy a már folyó ügyekben hangsúlyt képezzen.

Lengyelországgal összehangoltan például nagy hangsúlyt kap a keleti partnerség (a volt szovjet utódállamok, elsősorban Ukrajna közelítése az unióhoz), a Nyugat-Balkán integrálása, különösen Horvátország uniós tagságának támogatása, a schengeni övezet kiterjesztése Romániára és Bulgáriára, a Duna-stratégia, valamint az unió és a térség energiabiztonságának megteremtése. Janusz Sznajder, a lengyel külügyminiszter uniós szakértője szerint a munka 85 százalékát az előző elnökségek ügyeinek folytatása, tíz százalékát a válságmenedzselés fogja kitenni, és mindössze öt százalék jut a saját kezdeményezésre. Ez utóbbi Magyarország esetében valószínűleg a roma népesség integrációjával kapcsolatos uniós feladatok beindítását fogja jelenteni, amelyet azután szükségképpen átvesznek a következő elnökségek mint rájuk hagyott ügyeket.

A már folyó ügyek között kétségtelenül az unió és ezen belül különösen az euróövezet stabilitásának megerősítése lesz a legfontosabb feladat. Martonyi János külügyminiszter egy brüsszeli sajtótájékoztatóján Clinton elnök egykori választási szlogenjére – „a gazdaság, te ostoba” – utalt, amikor a stabilitási kérdések megoldását hangsúlyozta. Valószínűleg azonban az Európai Unióban – ha hosszabb távon fenn akar maradni – a clintoni jelszót „a fizetési mérleg, te ostobá”-ra kell módosítani, hiszen az euróövezet alapvető problémái nem a maastrichti kritériumok nem teljesítéséből, hanem a fizetési mérlegek kiegyensúlyozatlanságából származnak, mint ezt számos közgazdász (az ismertebbek közül például Paul Krugman) már sokszor elmondta. A fizetési mérlegek kiegyensúlyozatlansága pedig nem a költségvetési hiányokból, vagy az államháztartás adósságából származik, hanem az uniós országok eltérő gazdasági erejéből és versenyképességéből, amit a költségvetési hiányok csökkentésére irányuló törekvés nem fog mérsékelni, sőt növelni fog, mert nagymértékben vissza fogja majd a kevésbé fejlett országok technológiai felzárkózási lehetőségeit.

E tekintetben talán érdemes az említett Paul Krugmannak a The Guardianban 2010. február 15-én megjelent cikkéből (The real reason for the euromess) idézni: „Az euró körüli zűrzavar oka nem a politikusok nyakló nélküli költekezése, hanem az elit, jelesen a politikai elit arroganciája, amely úgy kényszerítette be Európát az euró elfogadásába, hogy a kontinens erre a kísérletre nem volt felkészülve”.

393
2011. január 10.

Kezdődik az európai szemeszter

Az Európai Bizottság január 12-én fogadja el első éves növekedési elemzését, amely értékeli az unió gazdasági helyzetét és felvázolja azokat a fontosabb problémákat, kihívásokat, amelyekkel az Uniónak a 2011-ben szembe kell néznie. Másrészt e dokumentum az egyes tagországok számára gazdaság-politikai javaslatokat is fog tartalmazni, amelyeket az első fél évben, az európai szemeszter során fognak koordinálni.

A bizottsági elemzés tartalmát még korai lenne találgatni, viszont mivel az eddigi hasonló útmutatások (az évente kiadott általános gazdasági irányelvek) úgy hasonlítottak egymásra, mint két tojás, nem nehéz arra következtetni, hogy a csapás fő iránya a három százalék alatti költségvetési deficit és a hatvan százalék alatti államadósság betartásának kikényszerítése lesz. Erre alapot az 1997-ben elfogadott stabilitási és növekedési paktum ad, amely – német kezdeményezésre – egyetlen célt tűzött ki maga elé: az euró stabilitásának, vagyis az eurózóna alacsony inflációjának fenntartását. Ez jelenti a stabilitást, a növekedés inkább csak a paktum elfogadtatása érdekében tett propagandanyilatkozat, hiszen az egyezmény csak a költségvetési egyensúllyal foglalkozik, nem jut benne hely a tízszázalékos munkanélküliség csökkentésének vagy a recesszióban lévő gazdaság fellendítésének. A stabilitási és növekedési paktum eddiginél szigorúbb végrehajtása két ágon fog történni. Lesz az úgynevezett prevenció ág, amely azt hivatott biztosítani, hogy a tagországok a kedvező időszakokban megfontolt költségvetési politikát folytatva tartalékokat halmozzanak fel a kedvezőtlenebb időszakokra. Ha a tagállamok deficitje az előre megállapodottnál jobban növekszik, a bizottság először „korai figyelmeztetést” ad ki, ha ez sem használ, akkor konkrét javaslatokat tesz a hiány csökkentésére. Ha a költségvetési hiány mégsem csökken, akkor a stabilitási és növekedési paktum korrekció ág lép érvénybe, amikor is, ha egy határidőn belül a megkövetelt paramétereket nem tartják be, akkor a bizottság súlyos szankciókat alkalmazhat. Az európai szemeszter a paktum prevenció ágát hivatott biztosítani.

Hogy mi lesz az eredménye ennek a valamikori KGST-tervkoordinációt megszégyenítő bürokratizmusú (és a nemzeti szuverenitást a valamikori szovjet megszállásnál is jobban sértő) eljárásnak, az ma még kérdéses. Számos neves közgazdász ugyanakkor már egy ideje visszatérően figyelmeztet arra, hogy az unió vezetése rossz irányba halad. A figyelmeztetők egyike Paul De Grauwe, a leuveni egyetem közgazdász professzora és egyben a bizottsági elnök, José Manuel Barroso tanácsadója. A professzor meglepőnek tartja, hogy az unió vezetői elfogadták a nézetet: az eurózóna válsága a kormányok túlköltekezése miatt következett be, holott a statisztikai adatok világosan jelzik, ez nem így van. Egyedül Görögország külső adóssága keletkezett állami túlköltekezésből, az összes többi kritikus helyzetben lévő országra ez nem jellemző. A legtöbb esetben az állami adósság növekedésének oka, hogy az államnak ki kellett mentenie a túlzott tőkeáttétellel spekuláló és a 2008-as nemzetközi pénzügyi válság során bajba került magánbankokat. A professzor azt is felveti, hogy bár a lisszaboni szerződés értelmében a bizottságnak joga van szankcionálni a nemzetállamokat, de hiányzik hozzá a demokratikus legitimációja, hiszen a bizottság nem választott testület, (rossz) döntéseiért nem kell felelnie a választópolgárok előtt.

Ami Paul De Grauwe és más ismert közgazdászok is (például Paul Krugman) felvet, még csak meg sem jelennek az Európai Bizottság által vitatott problémák között. Csodálkozni fogunk-e azon, hogy az újabb kezdeményezések is hasonló sorsra fognak, mint a 2000-ben elfogadott lisszaboni program, amely azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniónak a világ legdinamikusabban fejlődő térségévé kell válnia?

394
2011. január 17.

Vér, veríték, könnyek?

Az Európai Unió vezetése a jobbközép José Manuel Barroso, a gazdasági és pénzügyek liberális biztosa, Olli Rehn, valamint a munkaügyekért felelős baloldali magyar biztos, Andor László ritka ideológiai egységben állt ki az unió újabb, neoliberális elveken nyugvó megszorító politikája mellett. Az „európai szemeszter” nyitányaként megtartott sajtótájékoztatón az ismertetett éves növekedési jelentés első pontjaként további költségvetési megszorítások szerepeltek. Olli Rehn ezzel kapcsolatban kijelentette, a szigorú költségvetési konszolidáció a pénzügyi stabilitás és a fenntartható növekedés alapvető előfeltétele. A maastrichti háromszázalékos költségvetési hiány be nem tartása most már szankciókat fog maga után vonni, a GDP 0,2 százalékát, de három év nem teljesítés után a büntetés a GDP 0,5 százalékát fogja elérni. Sőt, a büntetések most már akkor is kivethetők, ha az államháztartás adóssága nem csökken megfelelő mértékben a maastrichti szerződésben meghatározott 60 százalék alá. Andor László a munkaerőpiac reformjáról, a korai nyugdíjba vonulási lehetőségek felszámolásáról, a nyugdíjkorhatár felemeléséről beszélt. A munkaerő-piaci reformok az uniós zsargonban a munkahelyek védelmét szolgáló korábbi intézkedések felszámolását jelentik.

A jelenlegi csódhöz vezető neoliberális elvek megerősítése nem váltott ki különösebb lelkesedést az európai szakszervezetek körében. John Monks, az Európai Szakszervezeti Konföderáció elnöke a bizottság gazdaságpolitikai javaslatát diktátumnak nevezte, amelynek célja az életszínvonal csökkentése. Az Európai Parlament nagy frakciói egyetértettek a bizottsági javaslatokkal, míg egy-két kisebb, nem neoliberális frakció erősen kritizálta azt. A zöldek gazdasági kérdésekkel foglalkozó szóvivője, Philippe Lamberts például kijelentette: „az elhibázott neoliberális politika korlátai világosan látszanak, ennek ellenére a bizottság azt akarja, hogy a tagállamok kitartsanak megszorító intézkedéseik mellett”.

A pénzpiacok sem igazán bíznak a bizottsági politika sikerében. Az unió két és fél évre megválasztott elnöke, Herman van Rompuy épp a minap panaszkodott, hogy a befektetők az euróövezeti országokat, például Görögországot vagy Portugáliát úgy kezelik, mint Ukrajnát vagy Argentínát. Sokat persze a jövőtől nem lehet várni, hiszen ha a két évtizede folytatott neoliberális kurzus valóban bevált volna, akkor most az EU lenne a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő tudásalapú gazdasága, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson. Sajnos azonban mindez egyelőre hiányzik, maradnak a könnyek meg a veríték.

395
2011. január 31.

Európa két identitása

Negyvenesztendő a davosi világgazdasági fórum. 1971-ben alapította egy Klaus Schwab nevű svájci üzletember, és azóta is ő az esemény legfőbb mozgatója. Az első konferenciára 444 üzleti vezetőt hívott meg, ám a konferencia az idők során mind témaköreiben, mind a résztvevők számában gyarapodott, az idén már 2500 vezető politikus, közgazdász és újságíró vett részt a fórumon.

Hogy e konferenciáktól jobb lett-e a világ, megkérdőjelezhető, az viszont nem, hogy az aktuális problémákat elég sok oldalról vitatták meg. Most a legfőbb témák egyike Kína és a feltörekvőknek nevezett országok, mint India, Brazília és Nigéria jövőbeli világgazdasági szerepe. Európát leginkább a saját, különösen az euró jövője izgatja, amelyet mindenekelőtt Nicolas Sarkozy igyekszik napirenden tartani. „Az euró Európa. És Európa 60 éve békében él. Következésképpen sohasem engedjük meg, hogy az eurót lerombolják. (...) Merkel asszony és én sohasem hagyjuk, hogy az euró elbukjon” – mondta nem kevés pátozzal. A francia elnök lelkesedése az euró iránt teljességgel érthető, hiszen az euró francia találmány, ezzel akarták megakadályozni, hogy az egyesített Németország gazdasága elhúzzon mellőlük, amit mind ez idáig kétségtelenül sikerült is elérni. Hogy az euró lenne az európaiak identitásának alapja, az pedig csak PR-fogás. A németeket például nem kérdezte meg senki, hogy fel akarják-e adni márkájukat, mert a válasz egy erőteljes „nem” lett volna, nem beszélve azokról az országokról (például Svédország), ahol népszavazással utasították el az euró bevezetését, vagy pedig kérdésként sem vetették fel ezt az ötletet (Egyesült Királyság). Az eurót persze fenn lehet tartani, de csak akkor, ha valamilyen társadalmilag és gazdaságilag is elfogadható mechanizmust találnak ki a fizetési mérlegek kiegyensúlyozására, beleértve a felhalmozódott adósságok közteherviseléssel való leírását is. Egy ilyen mechanizmus pedig ellentmond a tőke és az áruk szabad áramlásának, ami az uniós identitás egy másik alapja. Úgy tűnik, két identitás túl sok Európának. Európa hanyatlásának egyik fő oka, hogy politikai idealizmustól (meg hatalmi érdekektől) hajtott vezetői egyszerűen nem mernek vagy nem akarnak szembenézni a valós problémákkal.

A davosi konferencián Robert Shiller, az amerikai Yale egyetem professzora kárhoztatta azokat a közgazdászokat, akik „túlságosan beleszerettek modelljeikbe”. És ami még rosszabb, működik egyfajta nyájszellem, vagyis a többségi véleménnyel, a „konszenzussal” a világosabban látók sem mernek szembeszállni, mert ez esetben a karrierjüket kockáztatják. A Nobel-díjas Josef Stiglitz kijelentette, hogy a pénzügyi krízis bebizonyította: a közgazdaságtan igenis működik, a rossz közgazdasági elmélet alkalmazásának gazdasági válság az eredménye.

396
2011. február 7.

Az EU darócruhája

Franciaország és Németország arra készül, hogy a monetáris unió mellé egy költségvetésit is kialakítson, önként vállalva (sőt alkotmányba foglalva) olyan szigorú fiskális politikát, amely minden további kormányzati eladósodást megakadályoz. Az egyezmény számos más megszorítást, illetve „harmonizálást” is megcéloz. A franciák ugyanis a már rég bosszantóan alacsony (12,5 százalékos) írországi vállalati jövedelemadó harmonizálását szeretnék elérni. Emellett meg akarják szüntetni az inflációhoz igazodó bérkorrekciókat és a nyugdíjkorhatárt egyöntetűen 67 évre emelnék. Ha ezt az eurózóna tagjai támogatják, akkor Berlin hajlandó lesz arra, hogy az Európai Pénzügyi Stabilitási Alap megfelelő működéséhez biztosítsa a szükséges forrásokat. Az egyezmény szorgalmazói azt remélik, ezzel elkerülhető lesz a 2008-ban kezdődőhöz hasonló válság és növekszik az EU gazdasági versenyképessége.

A nemzeti szuverenitás további jelentős szűkülését eredményező szuperkorlátozások nem váltottak ki osztatlan elismerést. Egyrészt a bérkorrekció elhagyása egyenlő a reálbérek most már korlátozások nélküli csökkentésével. Itt érdemes megjegyezni, még Németországban is a munkások jelenlegi havi mintegy 1200 eurós bére az elmúlt évek visszaesése után kevesebb, mint 1985-ben volt. Ez ráadásul csak forintra átszámítva tűnik soknak, hiszen csak a rezsiköltség elviheti a felét, a maradékból Nyugat-Európában megélni pedig szinte művészet. Ezt persze nem érzékelik azok az európai bürokraták és politikusok, akik havonta 4–20 ezer eurót tesznek zsebre, nem is beszélve a nagyvállalati és banki vezetők havi félmillió eurós javadalmazásáról. A nyugdíjkorhatár emelése akkor, amikor azok, akik ötvenéves korukban elvesztik állásukat (mert például az üzemet, ahol addig dolgoztak, kitelepítették Kínába), soha többé nem találhatnak maguknak állást, kissé bizarnak tűnik. Kevesen hiszik, hogy ez az újabb egyezmény beváltja a hozzá fűzött reményeket, mert a fizetési mérlegekben jelentkező egyensúlytalanságok alapvetően nem a pénzügyi fegyelmezetlenségekből, hanem az egyes országok gazdasági ereje közötti különbségekből származnak. Az adósságok sem költségvetési hiányokból halmozódtak fel, hanem, hogy a kormányok kénytelenek voltak felvállalni a pénzügyi spekulációk veszteségeit (a hazai devizaadósság is ennek az eredménye, ahol a spekuláns – főleg osztrák – bankok ennek kockázatát a magyar lakosság nyakába varrták). Egy brüsszeli elemző a mostani újabb megszorítás ötletét darócruha az uniónak elnevezéssel illette, amely arra szolgál, hogy viselői vezekljenek, miközben e vezeklés ugyanannyira nem fog eredményt hozni, miként ennek enyhébb változata, a növekedési és stabilitási paktum sem hozott.

A versenyképesség a legfőbb cél?

George Orwell híres regényében a Bőség Minisztériuma állandóan csökkentette a csokoládé-fejadagokat, ám ezt úgy kellett a lakosság felé kommunikálni, mintha az angszoc, vagyis az angol szocializmus újabb hatalmas győzelme lenne. Az újságok ezt igazoló utólagos átírása Winston Smith dolga volt.

Valami ilyesmi az Európai Unió újabb találmánya, a hatpontos versenyképességi egyezmény, amelyről Angela Merkel és Nicolas Sarkozy egyezett meg, és amelyet rövidesen, még a március 24–25-én tartandó uniós csúcstekeztet előtt az eurózóna tagországaival meg kívánnak vitatni. A hat pontban első helyen a bérindexálás eltörlése szerepel, ezt követi a diplomák kölcsönös elismerése, az egységes vállalati nyereségadó (amely 25 százalék lenne), a 67 évben megállapított nyugdíjkorhatár, az államadóssági korlát nemzeti alkotmányban való rögzítése és nemzeti válságkezelő rendszerek létrehozása a bankok védelmében.

A hatpontos javaslatot még egy három indikátoros jelzőrendszer is kiegészítené, amely mérné a reálberek és termelékenység viszonyát, az államadósságot és harmadikként a kutatás-fejlesztési és oktatási beruházások GDP-hez viszonyított arányát.

A vezető üzleti és pénzügyi körök által követelt, és Európa fellendülését, a „fenntartható növekedést” ígérő egyezmény lényegében további megszorításokat jelent az átlag uniós polgárok számára. Társadalompolitikai és gazdaságpolitikai oldalról is megkérdőjelezhető – meg is kérdőjelezzik mind politikusok, mind neves közgazdászok.

„Nem fogjuk engedni a szociális modellünk szétzilálását” kommentálta a német–francia ötletet a belga miniszterelnök Yves Leterme, és lényegében ugyanezt az álláspontot képviseli a luxemburgi miniszterelnök (és egyben az eurózóna országainak elnöke) Jean-Claude Juncker is, aki szerint a bérindexálás eltörlése nem fogja növelni az eurózóna versenyképességét. Az olasz külügyminiszter az adóharmonizációt kritizálta, mondván, Európa még nem érett meg a közös adókulcsok bevezetésére.

Számos közgazdász, köztük a Nobel-díjas Paul Krugman bírálja az unió megszorító politikáját, szerinte ez fellendülés helyett hosszan tartó gazdasági depresszióhoz fog vezetni. Az euró bevezetését ő is, mint ahogy annak idején Milton Friedman, hatalmas gazdaságpolitikai hibának tartja, amely hosszú távon nem egybeforrasztja, hanem sokkal inkább elidegeníti az EU országait, mint azt a jelenlegi vita is jelzi. Krugman megkérdőjelezi azt is, hogy a versenyképesség legyen a legfőbb cél. Ez talán jó a multinacionális cégeknek, de rossz az egyes nemzeteknek – mondja.

Angela Merkel és Nicolas Sarkozy azt már kezdi belátni, hogy a multikulturális Európa liberális álma illúzió (mert nem csupán vallási, hanem alapvető értékrendbeli különbségekről van szó), de odáig még nem jutottak el, hogy felismerjék: huszonhét vagy még több, ezeréves történelemmel rendelkező európai nemzetállamra nem lehet ugyanazt a gazdasági kényszerzubbonyt ráhúzni.

A belga Lüsizstraté

Arisztophanésznek, a Krisztus előtti ötödik században élt híres drámaírónak kevés darabja maradt fenn. Közülük talán a legismertebb a Lüsizstraté, amelyben a görög asszonyok, hogy véget vessenek a peloponnészoszi háborúnak, elhatározták, hogy addig nem engedik közel magukhoz a férfiakat, amíg azok békét nem kötnek.

Most Marleen Temmerman belga képviselő, foglalkozására nézve nőgyógyász szólította fel a belga politikusfeleségeket az egyik legolvasottabb belga lap, a De Standaard hasábjain, hogy addig ne engedjék magukhoz férjeiket, amíg azok kormányt nem alakítanak. A belga kormányválság már kétszázötven napja tart, ami világrekordnak számít. A második helyezett Irak, ahol a szunnita és síita csoportoknak kétszáznegyvenkilenc nap kellett, hogy a 2010-es választásokat követően megegyezzenek egy kormány felállításában.

Belgiumban azok, akik a folyamatosan tartó kormányválságot megunták, most a legkülönbözőbb módokon tiltakoznak, például utcai felvonulásokon, internetes toborzáson. A belga képviselő felhívása csak egy a sok közül, bár – ha a politikusfeleségek eleget tesznek a felhívásnak – hatásosnak bizonyulhat, hiszen Arisztophanész vígjátékának bemutatása után pár évvel a peloponnészoszi háború valóban véget is ért. Míg a peloponnészoszi háború alapvetően Athén és Spárta érdekeinek ütközése miatt tört ki, a jelenlegi belga kormányválság gyökerei lényegében területi kérdésekre vezethetők vissza. Az újságok általában úgy találják az ellentéteket, hogy a gazdagabb Flandria nem akarja tovább finanszírozni a szegényebb vallon országrészt, tehát a szolidaritás hiánya az, ami a felosztás felé löki az országot. Valójában az alapvető ok az, hogy a francia nyelvű terület terjeszkedik a flamand rovására, és ennek a flamandok most már véget akarnak vetni.

Az 1831-ben létrehozott belga államban a vezető szerepet a francia katolikus klérus játszotta, így az ország hivatalos nyelve is a francia volt, annak ellenére, hogy lakosságának többsége flamandul beszélt. Hosszú küzdelem után az 1963-as nyelvtörvény az országot négy nyelvi zónára osztotta: a flamandra, a franciára, a németre és a kétnyelvű (francia, flamand) Brüsszelre. A felosztás ellenére a francia nyelv terjeszkedése folyamatos, Brüsszelt egyáltalán nem lehet kétnyelvűnek nevezni, vagy ha igen, a második nyelv az angol, amelyet az eurokraták és a bevándorlók egy része beszél.

A jelenlegi kormányválság arról szól, hogy a legutóbbi választásokat követően patthelyzet alakult ki a flamand és francia pártok között. A flamandok saját területeik nagyobb önállóságát, ezen belül elsősorban azt követelik, hogy az ott élők hivatalos érintkezéseikben a flamand nyelvet használják. A flamandok erőteljes fellépése nyelvi határaik védelmében valószínűleg összefüggésben van a bevándorlással is, ugyanis a főleg észak-afrikai, francia nyelvű bevándorlók alapvetően a francia nyelvterületen maradnak. A brüsszeli és mondjuk a leuveni utca képe annyira eltér, mintha negyven perc vonatozással egyik kontinensről a másikra érkeznénk. Lehet, az ellentétek mégiscsak nagyobbak, mint hogy az Arisztophanész drámájában alkalmazott módszerrel meg lehessen őket oldani.

Futótűz az arab világban

Mohamed Bouazizi neve minden bizonnyal bekerül a történelemkönyvekbe. A rendőrségi megaláztatást elviselni képtelen engedély nélküli gyümölcsárus önkéntes tűzhalála felszította a gyűlöletet a hosszan regnáló diktátorokkal szemben. A futótűzként terjedő népfelkelés Líbiában már polgárháborús állapotokhoz vezetett, a harminc év óta hivatalban lévő egyiptomi elnök lemondani kényszerült, szinte minden arab országban tömegdemonstrációk vannak, és ebben a pillanatban senki nem tudja, hogy a nyugtalanság mikor és milyen formában ér véget. Egyet azonban elég biztosra lehet venni: az idős diktátorok hatalmának megdöntésére irányuló mozgalmak nem a nyugati liberális tollforgatók képzeletében létező demokrácia kialakulását fogják eredményezni. Önmagában egy hosszú diktatúra elég ahhoz, hogy az időközben felcseperedő új generáció helyet követeljen magának a politikai struktúrában, és kihasználjon minden lehetőséget, legyen az korrupció, nepotizmus, az ellenzékiek üldözése, a szólásszabadság korlátozása, a javak igazságtalan elosztása – mindezek általában jellemzik is a hosszan tartó diktatúrákat –, hogy a fennálló hatalmi struktúrát adott alkalommal meggyengítse vagy akár meg is döntse. Ha ezek után az adott országot vagy térséget még egyéb, törzsi, etnikai, vallási, politikai, társadalmi ellentétek is feszítik, akkor minden együtt van, hogy az első szikra fellobbantsa az ellentétek tüzét. Valamikor Reza Pahlavi, a mozlím, de szekuláris iráni sah úgy gondolta, hogy majd ő fehér forradalmával modernizálni fogja országát, ám a reformok egyre inkább szembefordították a síita papsággal és a konzervatív kereskedőréteggel, ami végül is a 2500 éves császárság bukásához és egy iszlám teokratikus állam kialakulásához vezetett. A hitehagyott, kapzsi, profitéhes, képmutató, áldemokratikus nyugati világnak nincs vonzereje még ahhoz sem, hogy saját lakosságát megnyerje – ezt mutatják a közvélemény-kutatások, amelyekben a politikusok bizalom szempontjából rendre az utolsó helyre kerülnek –, még kevésbé mutathat utat a gyökereit kereső arab, illetve iszlám tömegeknek.

A mostani forrongásra nem lehet egyfajta magyarázatot találni. Ami hosszabb idő óta megfigyelhető, az az iszlám közösségi tudat erősödése a fent körvonalazott nyugati „értékekkel” szemben. Mindez látványosan fejeződik ki az európai szem számára, amikor ősi városaiban a szaporodó mecsetek minaretjeire tekint, vagy amikor tetőtől talpig fekete lepelbe öltözött arab nőket lát az európai utcákon. Szekuláris államot – mint Líbia volt Kadhafi vagy Egyiptom Mubarak alatt – az iszlám világban erőszak nélkül fenntartani nem lehet.

Az emberi jogokat oly előszeretettel számon kérő nyugati világ dilemmája, hogy vagy elfogadja és támogatja az arab diktatúrákat, amelyekkel az üzleti érdekek pragmatizmusa mentén – mint a példák mutatják – mindig is ki tudott egyezni, vagy pedig szembe kell néznie az ugyancsak diktatórikus, de a Nyugat iránt sokkal kritikusabb, sőt ellenséges iszlám teokratikus vagy legalábbis az egyházi vezetők és vallásos jellegű mozgalmak által erősen befolyásolt államok kialakulásával.

Az arab–izraeli konfliktus inkább csak hab a tortán, amely azonban az egész arab, illetve mozlím világban erősíti a hitet, hogy a fő gonosz a palesztinokat a földjükről elűző Izrael és az őt támogató Egyesült Államok, illetve mivel az amerikai, az európai, sőt a keresztény is egy helyen lakozik az iszlám tudatban, maga az egész nyugati keresztény világ.

Athén Helsinki ellen

Az elmúlt pénteken az Európai Unió jobbközép vezetői összegyűltek Helsinkiben, hogy egy ötpontos gazdasági reformtervet fogadjanak el. Ám hamarosan kiderült, hogy távolról sincs azonos felfogás minden kérdésben, amit a házigazda finn pénzügyminiszter, Jyrki Katainen finoman úgy fejezett ki, hogy a résztvevők között „meglehetősen nagy volt az egyetértés”.

Az Európa politikai térképét jelenleg uraló jobbközép politikusok megegyeztek abban, hogy szükség van a már elhatározott Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz megerősítésére, vagyis a 440 milliárd eurós pénzügyi alap valóságos működésének biztosítására. Várhatóan ez lesz a március 11-re összehívott eurózóna csúcsértekezlet egyik fő napirendi pontja. A résztvevők melegen üdvözlötték a családhoz frissen csatlakozó ír miniszterelnököt, Enda Kennyt, de homályban hagyták, hogy az írek kaphatnak-e enyhítést, vagy sem. A négy és fél millió lakosú Írország 2321 milliárd dollárnyi külső adósságával a világranglistán az előkelő nyolcadik helyet foglalja el. Ez a külső adósság az ír GDP tízszeresét teszi ki, ráadásul úgy halmozódott fel, hogy az ír költségvetés mindvégig aktívumot mutatott, vagyis a pénzügyi magánspekuláció veszteségeit terhelték az ír adófizetőkre.

Március 11-én az eurózóna vezetőinek többek között abban kell állást foglalniuk, hogy korlátozzák – esetleg az alkotmányban – az államadósság maximális mértékét, hogy megszüntetik-e a bérek inflációhoz való automatikus kiigazítását, hogy növelik-e a nyugdíjkorhatárt és összehangolják-e a vállalati jövedelemadókat. Az összességében „versenyképességi egyezménynek” nevezett csomag számos közgazdász szerint tartós gazdasági depressziót, tartósan magas munkanélküliséget fog eredményezni az Európai Unió számára, kivételt legfeljebb azok az államok jelentenek, amelyek a térségen kívülre (például Kínába) történő exportjuk révén tudják dinamizálni gazdaságukat.

Ebből a várható „eredményből” kiindulva a jelenleg többnyire ellenzékben lévő szocialista vezetők Athénben gyűltek össze, hogy a versenyképességi egyezménnyel szembeállítsanak egy „növekedési egyezményt”. A balközép vezetők, bár ők is támogatják a megszorító politikát, egy, a pénzügyi tranzakciókra kivetett 0,05 százalékos adót javasolnak, amelyből évi 250 milliárd eurós uniós bevételre számítanak, amelyet azután infrastrukturális beruházásokra, környezetkímélő technológiák fejlesztésére lehetne fordítani.

Eladó-e az Akropolisz?

Görögország adósságkönnyítést kapott 110 milliárd eurós uniós tartozására. A kamat egy százalékponttal csökken, a visszafizetési idő három és fél évről hét és fél évre növekszik. Ezzel Görögországnak sikerült megfeleznie az évente fizetett adósságszolgálatot (vagyis a törlesztés és a kamat együttes összegét) úgy, hogy az összesen kifizetett kamat csak kismértékben, 11 milliárdról 15 milliárdra nő. A könnyítésnek azonban ára volt, a görög kormánynak bele kellett egyeznie egy 50 milliárd eurós privatizációba, vagyis a jelenlegi állami tulajdonból ennyit kell véges határidőn, három éven belül kiárúsítania. A legfőbb uniós hatalmak a Nemzetközi Valutaalap, az Európai Bizottság és az Európai Központi Bank képviselői – nyilván főnökeik megbízásából – ragaszkodtak az 50 milliárdhoz, holott eredetileg csak hárommilliárdról volt szó. Amikor az európai szentháromság képviselői, Poul Thomsen, az IMF európai főosztályának igazgatóhelyettese, Servaas Deroose, az Európai Bizottság gazdasági és pénzügyi főigazgatóságának igazgatóhelyettese és Klaus Masuch, az Európai Központi Bank uniós országok gazdaságával foglalkozó részlegének vezetője Athénben egy sajtótájékoztatón bejelentették a megegyezést, valaki a hátsó sorokból bekiabált, hogy vajon az Akropolisz is a privatizálandó állami tulajdonok listáján van-e. Ha az Akropoliszt még nem akarja is a görög kormány az adósság fejében eladni, a privatizálandó vagyont értéke igen tekintélyes, az éves GDP egyötödét teszi ki. Persze ettől Athén még nem fog megszabadulni külső adósságától, legfeljebb egy ideig könnyít az adósságszolgálat kiizzadásában, hogy azután a probléma még magasabb szinten ismétlődjék meg. A pénzügyi hatalmasságok akár az Akropoliszt is követelhetik, hiszen már eddig is elvittek róla mindent, ami mozgatható volt – többek között a Parthenon márványszobrai –, amit annak idején Melina Merkuri kulturális miniszterként hiába próbált a brit hatóságoktól visszaszerezni.

Ebből a perspektívából nézve talán nem tűnik meglepőnek, hogy az új ír miniszterelnök, Enda Kenny nem volt hajlandó elfogadni a hasonló feltételek mellett kínált adósságkönnyítést. Igaz, mivel Írországból nemigen van mit elvinni, ha csak a történelem előtti korból származó megalitokat nem, tőlük a kamatmérséklésért cserébe a vállalati jövedelemadó kulcsának „harmonizációját” követelik. Mint ismeretes, az adózás még tagállami hatáskörbe tartozik, bár az Európai Bizottság ebbe is bele akar szólni, ha tekintélyes erők lobbiznak ennek érdekében, mint most éppen Magyarország távközlési különadója miatt. Az íreknél más a helyzet. Az ország korábban alacsony vállalati jövedelemadójával számos vállalatot odacsábított, ennek akarnak most véget vetni az érdekelt országok vezetői. Különösen Nicolas Sarkozy az, aki rá akarja szorítani az íreket az adóharmonizációra, a két ország első embere össze is vitatkozott ezen.

402
2011. március 21.

Többsélys játszma

Órákkal azután, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa főleg francia és brit szorgalmazásra elrendelte a Líbia feletti repülési tilalmi zóna létrehozását, amerikai segítséggel pedig megkezdték Líbia bombázását, amelynek oka, ahogy Nicolas Sarkozy fogalmazott: „Ha mi arab országokban beavatkozunk, az nem azért van, mert mi valamilyen elképzelésünket a líbiai népre akarjuk erőltetni. Mi ezt egyetemes lelkiismereti okokból tesszük, amely nem tolerálhatja ezeket a bűntényeket.”

Líbia írott történelme messze visszanyúlik az ókorba. A középkorban iszlám arab és ottomán uralom következett, végül a terület a XX. század elején olasz gyarmat lett brit és francia részvétellel. A két világháború között Idrisz király vezette a gyarmatosítók elleni harcot, és az ország egy 1952-es ENSZ-határozat után vált független, alkotmányos monarchiává. Olajat 1959-ben találtak, így a britek és az amerikaiak jelentős érdekeltségeket szereztek az országban. Idrisz király jó kapcsolatokat ápolt az Egyesült Államokkal, az amerikaiak még egy légibázist is létesítettek az országban. Az olajgazdagság egyenlőtlen megoszlása és az arab nacionalista érzelmek keltette elégedetlenség nyomán Kadhafi ezredes 1969-ben megdöntötte a királyságot, államosította az olajcégeket és bezárta a brit és amerikai katonai bázisokat. Politikájában a pánarab összefogást sürgette, mindenekelőtt Izrael ellen, és támogatta a nyugati világ rendje ellen lázadó csoportokat. Emiatt örökös konfliktusban volt Amerikával, akik 1986-ban, egy a lakóhelye ellen intézett bombatámadással meg is akarták ölni, de valahonnan fülest kapott és csak néhány családtagja és tisztje vesztette életét. 1988-ban viszont líbiai titkos ügynökök a skóciai Lockerbie felett felrobbantották a PanAm 103-as járatát. A Nyugatnak, és különösen a volt gyarmatosítóknak tehát minden okuk megvan, hogy Kadhafi ellenzékét támogassák, ám tudni kell, hogy a líbiai belső konfliktus alapvetően törzsi eredetű.

A bombázások kezdetén nehéz megmondani, mi lesz a humanitárius beavatkozás vége. A szerb példa azt bizonyítja, egy makacsul ellenálló országot akár hónapokig lehet bombázni, ám csak a polgári lakosság életfeltételeinek ellehetetlenítésével lehet két vállra fektetni. Ismerve Szaddám Huszein sorsát, Kadhafinak nincs sok választása. Feltehetőleg inkább harc közben hal meg, mintsem felakasszák, vagy a hágai törvényszék kezére kerüljön. A humanitárius segítséget adóknak sincs most már sok választásuk, mert igazolni kell a beavatkozás létjogosultságát és ez csak a diktátor bukásával érhető el. Ám ha ez többhetes bombázással sem valósul meg, akkor kérdéses, hogy az arab közvélemény milyen irányba fordul. Nagy valószínűséggel a konfliktust az döntheti el, az arab világban a Nyugat-ellenes, vagy a Kadhafi-ellenes érzelmek kerekednek majd felül. Egy azonban már bizonyos, a civil áldozatok száma sokszorososa lesz annak, mint ami e lelkiismereti okokból történő humanitárius beavatkozás nélkül lett volna.

403
2011. március 28.

Tartós depresszió

Európa hanyatlása az 1992-es maastrichti szerződéssel vette kezdetét. Addig az Európai Gazdasági Közösség lényegében egy vámunió volt, és a nagy egységes belső piac kihasználása komoly növekedési potenciált teremtett a részt vevő tagállamok számára. A maastrichti egyezmény azonban messze továbbment, mint egy vámunió, és egy egységes európai állam, egy Európai Egyesült Államok létrehozását célozta meg. Ezen új politikai konstrukció kikényszerítésének legfőbb eszköze az egységes pénz, az euró megteremtése volt.

Az európai politikai és üzleti elit céljai és a gazdasági és politikai realitások azonban alapvetően ellentmondtak egymásnak. Egyrészt a nemzetközi példák azt mutatják, hogy egy föderalista államban (például az Egyesült Államokban) a GDP legalább 15-25 százalékát kell központosítani a föderális állam igényeinek kielégítésére, ezzel szemben az Európai Unió közös költségvetése a GDP mindössze egy százaléka. Másrészt a tagországok között korántsem létezik az a szolidaritás, ami az egyes országok eltérő körülményei miatt szükségessé váló jelentős nagyságú jövedelemátcsoportosításokat lehetővé tenné. Az euró bevezetése csapdahelyzetet teremtett, olyan követelményeket állított, amelyeket az unió tagországainak jelentős része nem tud teljesíteni. Erre jött még rá a pénzügyi liberalizáció által létrehozott spekulációs pénzmozgások rendszere, a „kaszinókapitalizmus”, amelynek hatására hatalmas külső adósságok halmozódtak fel.

A mindenütt kialakuló egyensúlytalanságokat az unió vezetése újabb és újabb megszorításokkal kívánja kezelni, ezt szolgálta a március 24–25-i uniós csúcsértekezleten elfogadott „európlusz egyezmény”. Az egyezmény a költségvetési egyensúly biztosítása érdekében kötelezően betartandó megszorításokat javasol az egyes tagállamok számára a nyugdíjak, az egészségügy, a szociális kiadások terén. A versenyképesség növelését elsősorban a bérek leszorításával és az elbocsátások megkönnyítésével, a munkára való „ösztönzés” érdekében a munkanélküli-segélyek megkurtításával próbálják elérni. Emiatt a szakszervezetek az Európai Szakszervezeti Konföderáció vezetésével mindenütt tüntetéseket szerveznek. Budapesten az EU-pénzügyminiszterek április 9-i ülésével párhuzamosan terveznek demonstrációt.

A szakszervezeti tiltakozások mellett számos ismert közgazdász (például a Nobel-díjas Paul Krugman) és neves közgazdasági kutatóintézet rámutat, hogy a megszorítások logikájára épülő uniós gazdaságpolitika nem fogja meghozni a kívánt eredményeket, hanem tartós depresszióba süllyeszti Európát. Az európai gazdasági és társadalmi realitások és a politikai elit törekvései közötti feloldhatatlan ellentét árát a lakosság fizeti meg. Lenin annak idején, a kezdeti kolhozosítás kárát látván mondta, hogy „ami nem megy, azt ne erőltessük”, és meghirdette az új gazdaságpolitikát. Úgy látszik, az európai elit még nem jutott el odáig, hogy új gazdaságpolitika körvonalain törje a fejét.

404
2011. április 4.

A hosszú utazás második hete

Megvannak a szabályai, hogy milyen neveket lehet adni az amerikai katonai hadműveleteknek. Mindenesetre valami olyanra van szükség, amely a közvélemény szemében az akció igazságosságát bizonyítja, de legalábbis jól hangzik. Az amerikaiak a líbiai háború idejére már belejöttek a gyakorlatba, hiszen az amerikai hadsereg a második világháború befejezése óta szinte egyfolytában háborúzik valahol, és valóban igen szép neveket találtak ki az egyes hadműveleteknek. Az iraki háborút például Sivatagi Viharnak, az afganisztánt Tartós Szabadságnak, Panama lerohanását pedig Igaz Ügynek nevezték el. A Líbia elleni hadműveletnek az igen talányos Odüsszeia Hajnal nevet adták. Ha visszaemlékszünk egykori kötelező olvasmányunkra, akkor tudjuk, hogy az odüsszeia hosszú utazást jelent, Odüsszeusz a trójai háború befejezése után még vagy tíz évig bolyongott, mígnem hazaérkezett. A névadó valamit sejtethetett a líbiai beavatkozás várható hatásairól, mert a bombázások megkezdése után két héttel a felkelőknek rosszabbul áll a szénájuk, mint előtte, és ha még felfegyverzik is őket, akkor a belháború hosszú ideig eltarthat – hacsak nem sikerül Kadhafit valahogyan semlegesíteni, amire már korábban is történt kísérlet, de valahogy a líbiai vezér sohasem ott volt, ahová a bombák éppen hullottak.

Hogy Kadhafi egy diktátor, az nem kétséges, de melyik az az arab ország, amelyet nem diktátor vagy egyeduralkodó vezet? Talán csak Gázának van demokratikusan megválasztott kormánya (a Hamász), a Nyugat mégsem boldog a demokrácia ritka arab megnyilvánulásától. Amikor a NATO vette át a Líbia elleni hadműveletek irányítását, az akció is új nevet kapott: Unified Protector, vagyis Egységes Védő. Nem olyan költői, mint az Odüsszeia Hajnal, de hát a NATO-nak, illetve európai tagjainak nincs is olyan gyakorlatuk ebben, mint az amerikaiaknak.

Ha vissza tudunk emlékezni, akkor a háború vagy hivatalosan a repülési tilalmi övezet kikényszerítése a civil lakosság védelmében indult meg. Az ENSZ-határozat azonban nem definiálta pontosan, mely civil lakosság védelméről van szó, és ez most kis zavart okoz a NATO-nak. Ugyanis egy, a BBC-ben elhangzott tudósítás szerint a felkelők lemeszároltak vagy hetven csádi építómunkást, mert a felkelők szerint a csádiak látják el emberanyaggal Kadhafi seregét. A dilemma abból származik, hogy hogyan ítélik meg, ha a felkelők támadnak saját népükre. Az amerikai elnök, Barack Obama egyik tanácsadója szerint keményen dolgoznak azon, hogy elejét vegyék egy olyan helyzet kialakulásának, amikor a polgári lakosság védelmében a felkelőket kellene bombázniuk. Egyébként sem Kadhafi, sem az ellenzék nem saját népére támad, mert két különböző törzsből származnak. A mostani felkelők törzsből származott az az Idrisz király, akit Kadhafi annak idején elkergetett, így nem pusztán konzervativizmus, hogy a felkelők a régi királyság zászlaját lobogtatják.

A polgári áldozatok számához egyébként eddigi rövid líbiai működése során már a NATO is hozzájárult vagy negyven embert ölvé meg Tripoli bombázásakor, mint ahogy ezt a katolikus hírügynökség, a Fides jelentette a Vatikán Tripoliba akkreditált követére hivatkozva. Charles Bouchard NATO-parancsnok újságíróknak panaszkodott, hogy milyen nehéz elérni, hogy a légi-csapásoknak ne legyenek civil áldozataik. Ezért van azután, hogy a különböző helyeken végrehajtott nyugati békeakciók polgári áldozatainak számát már csaknem egymillióra becsülik.

405
2011. április 11.

Távol eső növekedés

Magyarországon ünnepelte létrehozásának ötvenedik évfordulóját a legfejlettebb országokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), és ez alkalomból bemutatta a *Going for Growth* elnevezésű kiadványát, amelynek a hivatalos fordítók A növekedés jegyében magyar címet adták. A kiadvány valamennyi OECD-tagország (köztük Magyarország) és még néhány „feltörekvő” ország, mint például Kína, India, Brazília számára tartalmaz jó tanácsokat, hogy mit kellene tenniük a jelenlegi, ugyancsak viharos gazdasági körülmények között.

Ezeket a tanácsokat „strukturális reformok” néven foglalják össze, és mindegyik ország kap belőle ötöt. Hármát általánosságban olyan problémák megoldására, amelyek mindegyik országot érintik, kettőt pedig az adott ország viszonyainak megfelelően. Mivel összesen negyvenegy országot láttak el tanácsokkal, azt gondolhatnánk, hogy ezek rendkívül széles skálán mozognak, végigolvasva őket azonban mindössze néhány ötlet variálódik – igaz, különböző megfogalmazásokban, hol kijelentő módban, hol az ellenkező vélekedés tagadásával. A javasolt strukturális reformok nagyjából három gondolat köré csoportosulnak: a munkaerő-piaci részvétel növelése, amit a munkanélküli-kedvezmények csökkentésével, a korai nyugdíjba menetel megakadályozásával, a nyugdíjkorhatár megemelésével lehet elősegíteni, azután a szolgáltatások, különösen a hálózatos szolgáltatások (közlekedés, energiaellátás) piaci liberalizálása következik, majd az oktatás színvonalának növelése országonként eltérően, hol a felsőoktatás, hol a továbbképzés, hol az egész iskolarendszer fontosságát hangsúlyozva. Mindezt kiegészítik a költségvetési kiadások lefaragására és az adók csökkentésére vonatkozó tanácsok.

Az OECD már hetedik alkalommal mondja el lényegében ugyanezeket a tanácsokat (igaz, az egész érvrendszer az 1984-ben kiadott, Samuelson-féle közgazdasági tankönyv kínálat-közgazdaságtannal foglalkozó fejezetében is benne van), de az országok vagy nem fogadják meg a jó tanácsokat, vagy pedig éppen azért, mert megfogadják, a gazdasági helyzet mind a növekedést, mind az egyensúlyt tekintve lényegesen romlott. Pont az utóbbi hét évre esik az uniós országok példátlan mértékű külső eladósodása. Am ennek az eladósodásnak semmi köze nincs az OECD-tanulmány által emlegetett strukturális reformokhoz vagy azok hiányához, de még a költségvetési túlköltekezésekhez sem, hanem szinte kizárólag ahhoz a mérhetetlen spekulációhoz köthető, amely a kilencvenes évek pénzügyi deregulációjának eredményeként alakult ki, és amely a 2008. évi pénzügyi válsághoz vezetett. Erről azonban az OECD tanulmánya nem ír, legfeljebb néhány, a pénzügyi óvatosságra utaló tanácsot fogalmaz meg.

406
2011. április 16.

Olaszország magára marad

A tunéziaiak felkelését Európa támogatta a korábbi diktátor Zin el-Abidin Ben Ali ellen, ám ennek az lett a következménye, hogy a kialakult demokráciában senki sem tartja vissza a tunéziaiakat attól, hogy jobb életet keressenek Európában. Amióta januárban az arab tavasz bekövetkezett, mintegy 26 ezer illegális bevándorló érte el az olasz partokat. Az olasz belügyminiszter kollégáival tartott luxembourgi találkozón sürgette a többi országot, hogy segítsék országát a menekültek áradatával való küzdelemben. „Most meglátjuk, hogy Európa valóban egységes és szolidáris-e, vagy pusztán egy földrajzi fogalom” mondta Roberto Maroni olasz belügyminiszter a tanácskozássra való megérkezésakor. A válaszra nem kellett sokáig várni. Elég hamar kiderült, hogy a többi ország úgy gondolja, az Afrikából érkező tömegek gondja elsősorban az olaszoké. Hans-Peter Friedrich, német belügyminiszter ezt világosan ki is fejtette, amikor újságírók kérdésére hangsúlyozta, hogy a Tunéziával való megegyezés a menekültáradat valamilyen módon történő megállításában Olaszország dolga. „Nem tudjuk elfogadni, hogy gazdasági menekültek tömege érkezen Olaszországon át Németországba”, mondta a német belügyminiszter. Az olaszok ugyanis úgy kívánnak most segíteni magukon, hogy az illegális bevándorlóknak hat hónapra tartózkodási engedélyt adnak annak reményében, hogy ez elegendő idő lesz ahhoz, hogy Olaszországból hidegebb tájakra (például Németországba) vándoroljanak. Ha a módszer nem válna be, néhány olasz politikus radikálisabb megoldásokat helyezett kilátásba. Roberto Castelli a kormánykoalícióban részt vevő Északi Liga tagja és a Berlusconi-kormány miniszterhelyettese annak a nézetének adott hangot, hogy „Ez a probléma olyan hihetetlenül nagyra nőhet, hogy fel kell tennünk magunknak a kérdést: használjunk-e fegyvert.” Európai parlamenti kollégája Francesco Speroni is azt a véleményét fejezte ki, hogy utolsó lehetőségként fegyvereket kell használni. Mindkettő azzal érvelt, ha az erővel való beavatkozás elfogadható Líbiában, akkor ugyanez az elv alkalmazandó Lampedusa szigete esetében is. (Képünkön Lampedusára érkező migránsok.)

A bevándorlás a fejlett világban mindenütt probléma, ami nem is csoda, hiszen a fejlődő országok népessége a második világháború óta megháromszorozódott. Az amerikai Missouri államban azt találták ki, hogy népszavazással (90 százalékos igennel) államnyelvvé tették az angolt. Más nyelven nem lehet hivatali ügyeket intézni, sőt az illegális bevándorlók semmilyen állami támogatást (például élelmiszerjegyek) nem kaphatnak. Ám a bevándorlással kapcsolatos kiélezett vitákért nem kell átkelni az Atlanti-óceán túlsó partjára. A brit parlamentben is heves viták folynak a bevándorlók integrálhatóságáról. E vitákra utalva jegyezte meg Brendan O'Neill az angol The Daily Telegraphban, hogy felesleges a bevándorlókat vádolni az integráció sikertelenségéért, mert a meztelen igazság az, hogy nincs is mibe vagy mihez integrálódni. Összetartó brit középosztály hiányában, a nemzeti identitás gyakorlati elvesztésével a brit társadalom egyszerűen képtelen a bevándorlók társadalmi beillesztését megoldani.

Líbiai kirakó

Azt, hogy miért söpört végig forradalmi hevület ilyen nem várt módon az egész arab világon, történészek utólag majd megpróbálják megmagyarázni a kortársak számára teljesen véletlenszerűnek, kaotikusnak látszó eseményeket, amelyek oka sokrétű lehet. Egy biztos, Líbiában – legalábbis a többi arab vagy afrikai országhoz hasonlóan – az életkörülményekre különösebb panasz nem lehetett. Az 1969-ben vértelen puccsal hatalomra kerülő Kadhafi egyfajta arab szocializmust akart megvalósítani, elhíresült – de a Nyugat által nem ismert – zöld könyve leginkább egy direkt demokráciára épülő trockista államberendezést vizionált. Egy, a Springer kiadó által 2007-ben publikált könyv a következőket írja a líbiai szociális rendszerről: „El kell ismerni a líbiai vezetés szociális téren elért megkérdőjelezhetetlen eredményeit, ahol az elmúlt három évtizedben olyan egészségügyi és lakásellátás, olyan oktatási és szociális rendszer jött létre, amely irigylésre méltó életminőséget biztosított valamennyi líbiainak, és egy nagyvonalú bevándorlási politikán keresztül sok bevándorlónak is a szomszédos arab és afrikai országokból.” Líbiában a közoktatás ingyenes és kötelező a második szintig. Az egyetemek száma az 1975-ös kettőről tizenkettőre, az összes felsőoktatási intézmény száma 84-re emelkedett. Az 1,7 millió diák közül 270 ezer a felsőoktatásban tanul, és állami támogatással a világ bármely egyetemére beiratkozhat. A jövedelmek jó része a szociális ellátást szolgálja, az oktatás mellett az egészségügyi ellátás is ingyenes. Az élelmiszerárak támogatottak, és olcsó a lakásellátás: fiatal házaspár ingyen kaphatnak lakást. Emellett a szociális rendszer kiterjed az özvegyek, az árvák, a munkaképtelenné válók támogatására, az anyasági segélyre. A nyugdíjkorhatár 65 év, a nyugdíj felső határa a kereset 80 százaléka. A szomszéd országokhoz képest Líbiában mind az abszolút, mind a relatív szegénység alacsony. Ráadásul a Nyugat által leginkább elhallgatott eredmény a tengerparti városok vízellátásának megoldása a Szaharában található fosszilis vízkészletek segítségével, egy csaknem ötezer kilométer hosszú mesterséges folyón keresztül. (A Duna háromezer kilométer hosszú – a szerk.)

Hogy ezen eredmények mellett miért tört ki a felkelés, azt részben a túl hosszúra nyúlt egyeduralommal való elégedetlenség és törzsi ellentétek magyarázhatják. Hogy a Nyugat miért sietett a felkelők oldalán beavatkozni, az érthető. Kadhafit a líbiai amerikai, angol és francia érdekeltségek és katonai támaszpontok felszámolása és antikapitalista, szélsőbalos mozgalmak támogatása miatt sohasem szerették. A felkelők győzelme újból megnyithatja az utat a líbiai olajhoz és most már az egyre értékesebbé váló ivóvízhez is. Addig azonban az elhúzódó polgárháborúnak még számos polgári áldozata lesz, sokkal több, mint amennyi a Nyugat emberbaráti érvekkel igazolt beavatkozása nélkül lett volna.

Hazugsággal a spekulánsok ellen

Jean-Claude Juncker, az eurócsoport elnöke, egyben luxemburgi miniszterelnök szerint az eurózóna gazdaságpolitikáját csak „sötét, titkos szobákban” lehet kidolgozni, hogy megakadályozzák a pénzpiacok veszélyes támadásait. Juncker az European Movement nevű, az európai integrációt elősegíteni kívánó szervezet április 20-án tartott fórumán beszélt erről Brüsszelben. Hozzátette, katolikus neveltetése ellenére pályafutása során gyakran kellett hazudnia, hogy elkerülje a rémhírek terjedését, mindezt emberek milliói érdekében, akiket a pénzügyi spekulációk veszélyhelyzetbe hozhattak volna. Más politikusokkal ellentétben Juncker elég sikeresen hazudhatott, hiszen 1995 óta egyfolytában látja el Luxemburg miniszterelnöki pozícióját, és ha pénzügyministerségét is beszámítjuk, összesen huszonkét éve áll országa élén. Arra a kérdésre, hogy nem lehetne-e mégis nyíltan folytatni az uniós vezetők gazdaságpolitikai vitáit, és ily módon akadályozni meg a spekulációt, az eurócsoport elnöke azt válaszolta, hogy a politikusok gyakran csak hosszabb viták után egyeznek meg, míg a pénzpiacok azonnal reagálnak. Az unió legújabb gazdaságpolitikai fejleményeivel, a korábbinál még szigorúbb előírásokat tartalmazó euró plusz paktummal kapcsolatban kifejtette, bár támogatta, és így nem nagyon kritizálhatja, de nem ért vele egyet, és ha rajta múlik, nem jött volna létre. „Most mindenki felfedezi a koordinált gazdaságpolitika előnyeit, habár ez egy régi és sikertelen történet” – mondta az eurócsoport elnöke, utalva a korábbi hasonló elképzelések, többek között a lisszaboni célok kudarcára. Ezek lényegében mind valamiféle tagországi gazdaságpolitikai koordinációt és az ahhoz kapcsolt célkitűzéseket tartalmazták és szinte semmi sem valósult meg belőlük.

Hogy az egyes országok miért nem tartották magukat az egyezményekhez, annak egyszerű oka van: a célok eleve irreálisak voltak, sőt a célokkal ellentétes irányba hatók és politikailag vállalhatatlan társadalmi feszültségeket eredményeztek volna. A legújabb, a német–francia kezdeményezésre létrejött euró plusz paktum, ahogy Juncker is megjegyezte, a korábbi sikertelen megállapodások folytatása. Az egyezmény az egyes országok külső és belső egyensúlyát lényegében a korábbi szociális piacgazdaság további lebontásával kívánja elérni. Az alapprobléma, hogy az EU vezetői egy egységes európai állam kialakulását erőltetik, holott ennek sem politikai, sem gazdasági feltételei nem állnak fenn. Európa nemzetállamokból áll, és az országok között nincs meg az a szolidaritásérzés, ami egy egységes államhoz szükséges (például a németek nem akarják finanszírozni a görög adósságot, holott az – leegyszerűsítve – a német exporttöbblet és annak német bankok általi finanszírozása nyomán halmozódott fel). Gazdaságilag pedig egyszerűen nem lehet ennyi különböző gazdasági erejű és versenyképességű országra egységes szabályokat erőltetni, illetve lehet, de az hatalmas egyensúlytalanságok kialakulásához vezet. Az unió hibás politikai és gazdasági konstrukciójából eredő feszültségeket azonban aligha lehet hazudozással és titkolózással feloldani.

Vért, verejtéket, könnyeket?

Winston Churchill elhíresült beszédére Edin Mujagic, a holland Tilburgi egyetem professzora utal egyik legutóbbi írásában, amelyben sorra veszi az egyes uniós országok pénzügyi válságának történeteit. Mihelyst valamely eladósodott ország segítséget kér, hogy a pénzügyi összeomlást elkerülje, a sorban következő égre-földre esküszik, hogy nála semmi baj nincsen, hogy meggyőzze a sajtót meg a pénzpiacokat: nincs szüksége segítségre. Hamarosan azután kiderül, hogy mégis van. Ez történt Görögország után Írország esetében, őket most Portugália követte, és a nagy kérdés Spanyolország, mert ha a spanyolok is segítségre szorúlnak, akkor az kimerítheti az unió forrásait.

A forrásokkal azonban már most is baj van. Legutoljára Portugália kapott 78 milliárd eurós segítséget, ám Finnország megkérdőjelezte hozzájárulását. De nemcsak a finnek, hanem általában a tehetős északi országok egyre kevésbé akarnak segíteni az eurózóna bajba jutott déli tagállamain. Igaz, a „segítség” kifejezés maga is megkérdőjelezhető, mert ha követni akarjuk a segítségként adott pénzek útját, akkor hamar kiderül, hogy az nem a délieket segíti, hanem azokat a német, francia és angol bankokat és különböző más pénzintézeteket, amelyek uzsorakamatra kölcsönöznek a fizetéseképtelenség határára jutott országoknak. A déliek eladósodásának oka pedig (talán Görögország kivételével) nem a költségvetés túlköltekezése, hanem a magánszféra eladósodása, ami egyértelmű kapcsolatba hozható a dél-európai országok gyengébb versenyképességével, az euró számukra túlértékelt árfolyamával. Épp ezért újból és újból felmerül egyes országok eurózónából való kilépésének lehetősége. Az elmúlt héten például az eurózóna legerősebb országainak pénzügyminiszterei jöttek össze egy titkos találkozóra Luxembourgban, hogy zárt ajtók mögött megtárgyalják, mit lehetne tenni a továbbra is a fizetőképesség határán bukdácsoló Görögországgal. A Spiegel Online értesülése szerint felmerült Görögország eurózónából való kilépésének lehetősége is.

A rövid időre szóló „kimentést” az adott ország lakosságának drágán kell megfizetnie. Az ilyen akciók velejárója a költségvetési kiadások lefaragása és ennek folyományaként a nyugdíjak, szociális támogatások és általában a közpénzekből való finanszírozás reálértékének csökkenése. Ez volt a recept Görögországban is, mégsem vált be, hiszen az ország újból finanszírozási problémákkal néz szembe. De nem is válhatott be, hiszen a problémák gyökere nem a kormányok túlköltekezése, hanem a pénzügyi spekulációk túlburjánzása. Jelenleg a fejlett ipari országokban a profit 40-50 százaléka (Magyarországon 60 százaléka) a pénzügyi szférában keletkezik, vagyis meggazdagodni nem a termelésből, hanem a pénzügyi spekulációkból lehet. Amíg ez így marad, addig a perspektíva valóban nem más, mint amit Churchill annak idején mondott: vér, verejték és könnyek.

410
2011. május 16.

Szakadás előtt az EU?

Az elmúlt héten két olyan ügy is reflektorfénybe került, amely megkérdőjelezi az európai egységesítési folyamat előrehaladását, sőt a visszafordulás rémét vetíti előre. Az EU-belügyminiszterek nemrég arról egyezkedtek, hogy a schengeni egyezmény részében megszüntetett belső határellenőrzést bizonyos esetekben vissza lehessen állítani. Ugyanekkor Ferdinand Fichtner, a Német Tudományos Intézet egyik közgazdásza és az Európai Központi Bank egy korábbi tisztségviselője felvetette, hogy talán jobb lenne hagyni, hogy Görögország csődbe menjen, mert az kevesebbe kerülne, mint a csőd évről évre történő elhalasztása.

Mindkét felvetés alapjaiban kérdőjelezi meg az eddig elért integráció fenntarthatóságát, és még inkább megkérdőjelezi a jövőbeli egységesítési folyamat folytatódását. Az egységes Európa megálmodói elgondolásaik kialakításakor az ötvenes-hatvanas évek Nyugat-Európájával, annak kulturális hagyatékaival, emberi mentalitásával számoltak. Akkor fel sem merült, hogy Európa az észak-afrikai tömeges bevándorlás célpontja lehet, a „vendégmunkások” épp hogy elkezdtek ingázásukat Németország és az anyaország között. Fel sem merült, hogy egy évszázad távlatában Németországból esetleg iszlám köztársaság válhat.

Most, hogy az unió legdélebbi államait elárasztó észak-afrikai menekültáradat feltarthatatlannak látszik, és jelentős nézeteltérést eredményez Franciaország és Olaszország között, a belső határok kérdése újból napirendre került. Mindkét ország az Európai Bizottsághoz fordult, hogy könnyítse meg az országhatárok ellenőrzésének visszaállítását. A belügyekért felelős biztos, Cecilia Malmström bevallotta, hogy számos ország, közöttük Németország, Ausztria, Csehország határozottan ellenzi, hogy a határellenőrzés ügye kizárólag a bizottságra tartozzon, vagyis, hogy nemzeti hatáskörből uniós hatáskörbe kerüljön át. Úgy tűnik, a schengeni egyezmény nem bírja el az első jelentősebb szakítópróbát.

Hasonló a helyzet a görög államcsőd esetében. A német közgazdász által javasolt megoldás, vagyis hogy Görögországot hagyni kell csődbe menni, alapvetően kérdőjelezné meg magának az euróövezetnek a működőképességét, amit az unió pénzügyi vezetői hevesen elleneznek. Ugyanakkor a közgazdászok előtt világos, hogy ennyire különböző versenyképességű országokkal egy közös valutaövezet nem működhet. Közös valutát csak abban az esetben lehetne tartósan működtetni, ha ezek az országok egy egységes államot alkotnának, vagyis a németek morgolódás nélkül finanszíroznák a görög és más országok külső adósságát.

411
2011. május 23.

Morális bukás

Dominique Strauss-Kahn szexbotránya rávilágít az egész intézmény immoralitására, paradox módon azonban éppen Strauss-Kahn volt az, aki az IMF erkölcsi hitelét – legalábbis az intézmény pénzügyi politikája terén – növelni akarta. A világ túlfelét sokat hallott már vezető férfijainak a nők iránti erőteljes vonzalmáról, kezdve mondjuk Salamon királytól a Kennedy fiúig, vagy legújabbban Silvio Berlusconi szerelmi történeteig, de nevüket általában nem nőügyeik miatt őrizte meg a történelem. Strauss-Kahn botránya esetében is (akár beigazolódnak a vádak, akár nem) fontosabb a Nemzetközi Valutaalap várható politikája a Strauss-Kahn utáni időkben.

Az intézmény vezetésére jelentkezőkből nincs hiány, és most az egykori „harmadik világ” sem hagyja magát. A Világbank és a Nemzetközi Valutaalap vezetésén mindig Európa és Amerika osztozott azon a címen, hogy ők azok, akik az intézmények költségvetéséhez a legnagyobb mértékben járulnak hozzá. Törökország uniós nagykövete, Selim Kuneralp az EUobservernek azt nyilatkozta, hogy a vezető uniós tagországoknak tiszteletben kell tartaniuk a G20-ak 2009. évi londoni konferenciáján elfogadott azon irányelvet, miszerint a Nemzetközi Valutaalap vezetőjét az egyéni rátermettség alapján kell kiválasztani. Ő maga Kemal Dervis török közgazdászt, volt török pénzügyminisztert javasolta. A brazil pénzügyminiszter levélben figyelmeztette a G20-akat, hogy túl vagyunk már azokon az időkön, amikor az IMF vezető pozícióját európaiaknak lehetett fenntartani, és Kína is azt hangsúlyozza, hogy az IMF vezetésének jobban kell tükröznie a világgazdaságban végbement változásokat. India, amely csak „figyeli” az eseményeket, jelezte, hogy a posztra legalkalmasabbnak az indiai tervhivatal elnökhelyettesét tartaná. Angela Merkel német kancellár szerint mivel az IMF túlságosan is belebonyolódott az eladósodott európai gazdaságok finanszírozásába, vezetőjének európainak kell lennie. Válaszul a török uniós nagykövet megjegyezte: Merkel logikája szerint az eddigi vezetőknek a fejlődő országokból kellett volna kikerülniük.

Jelenleg legfeljebb fogadásokat lehet arra kötni, hogy a mintegy 16 jelölt és önjelölt közül végül ki kerül ki győztesen, de a személynél fontosabb, hogy végül is változik-e az IMF neoliberális politikája, amelynek nyilvánvaló kudarcát az elmúlt két évtized visszatérő és egyre erőteljesebb pénzügyi válságai már kétséget kizáróan bebizonyították. Joseph Stiglitz, az ismert Nobel-díjas közgazdász, a Világbank valamikori fő közgazdásza A globalizáció és visszasságai című könyvében már rég megfogalmazta, hogy az IMF nem felel meg az intézményt létrehozó eredeti céloknak, sőt az IMF szabad tőkeáramlást, a pénzügyi liberalizálást, a költségvetési kiadások lefaragását, a „rugalmas” munkaerőpiacokat erőltető politikája a legfőbb oka a nemzetközi pénzügyi egyensúlytalanságoknak és válságoknak.

Dominique Strauss-Kahn lényegében ugyanezt az elvet vallotta. Április 13-án ki is hangsúlyozta, hogy a sok országban jelentkező szociális válság legalább olyan súlyos, mint a pénzügyi válság, és hogy a piacgazdaság szülte jövedelemegyenlőtlenségeket csak erős szociális hálóval és progresszív adóztatással lehet enyhíteni. Kérdés, hasonlóképp gondolkodik-e a nőcsábász francia közgazdász utódja.

412
2011. június 6.

A láthatatlan diktátor

Dél-Európa szinte valamennyi országában folyamatosan tüntetnek a kormányok megszorító politikája ellen, elég munkát adva a rendőrségnek, amely könnygázzal vagy gumilövedékekkel próbálja szétoszlatni a tömeget, ám a tüntető tömeg újból és újból összeverődik, akár csak a Tahrír téren Egyiptomban. De míg az egyiptomi tüntetőknek elég szerencséjük volt, hogy Mubarak személyében megtalálják a diktátort, akit el lehetett zavarni, Európa bajban van, mert itt a diktátor láthatatlan. A „polgári demokrácia” fátyla rejti el, így az európai polgárok szavazhatnak bármilyen pártra a balközéptől a jobbközépig, ugyanazt a megszorító politikát kapják. Az esetleg alternatívát nyújtó „szélsőségesekre” szavazni nem szabad, mert akkor a láthatatlan diktátor hirtelen megjelenik és a „demokratikus” politikai pártok és a média egyesült erővel támad a háttérhatalom érdekeit kiszolgáltatni nem akaró politikai erőkre.

Ez a háttérhatalom jelenleg éppen Görögországot tartja prés alatt: nemcsak arra kényszerítik az országot, hogy adósságai fejében kiárusítsa az állami vagyont, de mivel nem bíznak bennük, ezt még ki is akarják venni a görög hatóságok kezéből, rábízva egy nemzetközi testületre, valami hasonló intézményre, mint a német Treuhandanstalt volt, amely a keletnémet privatizációt intézte a német újraegyesítés után. Ez a privatizáció a keletnémet ipar teljes lerombolásával járt és az ország nyugati része azóta is évi százmilliárd euróval kénytelen támogatni a volt NDK-t. Nyilván így járna Görögország is, az állami vagyon kiárusítása után az adósság még jobban növekedne. Ez történt Magyarországon is. Amikor a villamosenergia-ipart a kilencvenes évek közepén kiárusították, az ország külső bruttó adóssága még csak 24 milliárd eurót tett ki, jelenleg közel van a 140 milliárdhoz.

A görög helyzetről számos elemzés lát napvilágot, egyik sem teszi fel azonban a kérdést, hogyan lehet az, hogy 2003–2009 között a görög költségvetési hiány 100 milliárd eurót tett ki, mégis a külső adósság 240 milliárd euróval növekedett? A magyarázat pedig egyszerű: a különbség valakik vagyonát gyarapította. Annak feltárása, hogy ez milyen mechanizmuson keresztül történt, már nem érdeke a nemzetközi médiának. Ezt valamennyi eladósodott ország esetében el lehet mondani, hiszen az elmúlt tíz évben a külső adósság számos dél- és közép-kelet-európai országban a sokszorosára nőtt, messze meghaladva az esetleges költségvetési hiánynak tulajdonítható mértéket.

Az egyik ok nyilvánvalóan az euró bevezetése. Az eladósodásra vonatkozó hosszú idősorok világosan mutatják, hogy az égből szökő eladósodás 2002 körül indult be. A csodafegyvernek gondolt közös pénz visszafelé sült el. Martin Wolf, a Financial Times közgazdasági elemzője szerint az eurózónának két, egyaránt elfogadhatatlan választása van: a részleges felbomlás vagy az eladósodott országok vég nélküli állami megsegítése. Amíg ez a kérdés eldől, Európában marad a restriktio, a magas munkanélküliség, a létbizonytalanság, a könnygáz és a gumilövedékek.

Útban a rosszléti állam felé

Még, még, még és még, Brüsszelnek semmi sem elég – írhatnák át a valamikor gyakran énekelt munkásmozgalmi dalt mai viszonyokra a bizottság által újabb megszorításokra ösztökélt tagállamok. Az Európai Bizottság június 7-én kiadott ajánlásaiban – a most bevezetett új gazdaságirányítási eszköz, az európai szemeszter keretében – értékelte a tagországok 2012-re vonatkozó költségvetési elképzeléseit. Az új rend szerint, mielőtt egy kormány beadná következő évi költségvetését a nemzeti parlamentnek, előbb be kell nyújtania az Európai Bizottságnak jóváhagyásra. Nos, az első európai szemeszter keretében a nemzeti költségvetéseket beadták, a bizottság el is végezte értékelését, és az egyes nemzetekre szabva ki is adta javaslatait. Igaz, ezek a javaslatok úgy hasonlítanak egymásra, mint huszonhét tojás. A javaslatokban legtöbbször előforduló kifejezés a megszorító politikák felgyorsítása, a nyugdíjkorhatárok emelése, a kollektív bértárgyalások reformja (bércsökkentés), az elbocsátások megkönnyítése, a rokkantnyugdíjas-rendszerek „reformja”, az egészségügyi ellátás „konszolidációja”, a progresszív jövedelemadó-rendszerek lebontása (vagyis a terhek a szegényebb néprétegekre való hárítása), a szolgáltatások, a közbeszerzések liberalizációja, az adósságfék törvénybe iktatása és még sorolhatók lennének a hasonló javaslatok. „Mi most az európai gazdaságirányítás egy új rendszerét léptettük életbe” jelentette ki a bizottsági elnök José Manuel Barroso Strasbourgban a bizottság javaslatainak nyilvánosságra hozatalakor. Ebben az új rendszerben az eurózónatagok számára már nem lesz bocsánat. Ha a kormányok nem elég serények a megszorító intézkedések megtételében, akkor a bizottság a GDP fél százalékáig terjedő „büntetést” is kiróhat a vétkes kormányokra, amelyet persze nem a kormányok, hanem a lakosság fizetne meg. És úgy tűnik, mindez a nép akarata, hiszen azokat a kormányokat, amelyek ezeket az intézkedéseket az unió legfőbb döntési szerve, az Európai Tanács ülésein elfogadják, maga a nép választotta. Barroso büszkén jelentette ki, hogy szülőhazájában, Portugáliában a nép elutasította a megszorító politikával esetleg szembeszálló „populista” pártokat, mert az elmúlt napokban rendezett választásokon a megszorító intézkedéseket támogató jobbközép szociáldemokrata pártot választotta, miután a balközép szocialista párt a megszorító intézkedések miatt megbukott.

Az unió vezetői szerint ezek a megszorító politikák, ha következetesen végigviszik őket, fellendítik az európai gazdaságot, stabilitást és növekedést hoznak, munkahelyeket létesítenek, az uniót versenyképesebbé teszik a nemzetközi piacokon. Az e politikát elsőként körvonalázó programot, a stabilitási és növekedési paktumot 1997-ben fogadta el az akkor még 15 tagállam. Azóta eltelt közel másfél évtized azonban sem stabilitást, sem növekedést nem hozott, hiszen ebben a tizenöt évben élte, illetve még most is éli át Európa az 1930-as évek nagy gazdasági válsága óta nem tapasztalt mély válságát, és a paktum sem a növekedést, sem a stabilitást nem volt képes biztosítani az unió országainak.

Figyelembe véve a paktum eddigi „eredményeit”, hozzátéve még a 2000-ben elfogadott lisszaboni program tökéletes kudarcát, fel lehetne tenni a kérdést, hogy a hiba nem magában az alkalmazott közgazdasági elvekben van-e? Nem arról van-e szó, hogy az elmúlt másfél évtized liberalizációja nyomán egy kaszinókapitalizmus alakult ki, amely az egyik oldalon hatalmas virtuális jövedelmeket, a másik oldalon szintén virtuális (mert visszafizethetetlen) adósságokat halmoz fel, amelyeknek – statisztikailag igazolhatóan – semmi közük nincs az államháztartási egyenlegekhez. Nem arról van-e szó, hogy ezek a közgazdasági elvek olyan hatalmi érdekeket szolgálnak, amelyeket az érdekeltek nem akarnak feladni.

414
2011. június 18.

Neoliberális rémálom

Kísértet járja be Európát. Ezúttal nem a kommunizmus, hanem a neoliberális megszorítások kísértete. Szinte nincs olyan főváros Európában, ahol a szakszervezetek és más civil szervezetek ne tüntetnének a soron következő megszorítások ellen. A neoliberális narratíva szerint a kormányok túl sokat költenek egészségügyre, nyugdíjra, oktatásra, szociális célokra, ezért ezeket le kell faragni, míg a gazdaság fellendítése érdekében csökkenteni kell a gazdagok adóját, mert akkor ösztönözve érzik magukat, hogy többet termeljenek, és ennek nyomán fellendül a gazdaság, s az adóbevételek is növekednek. Ez a Samuelson-féle közgazdasági tankönyvből jól ismert kínálat oldali közgazdaságtan. Ronald Reagan próbálta ki először a gyakorlatban, elindítva Amerikát a megállíthatatlan eladósodás útján.

Az európai országok eladósodása azonban nem annyira a kínálatoldali közgazdasági elvekhez, mint inkább a pénzügyi deregulációhoz és az annak nyomán kialakult mérhetetlen spekulációhoz kapcsolható. A 2003–2009-es időszakban, amelyre a Világbank jóvoltából minden uniós országra van adatunk, az unió egészének adóssága euróban kifejezve 60 százalékkal növekedett, míg a GDP legfeljebb 20 százalékkal lett több, tehát az egész térség GDP-hez viszonyított adóssága jelentősen növekedett. Ezen belül azonban számottevő különbség van a centrumországok és a periféria között. Míg Németországban, Angliában, Hollandiában legfeljebb másfélszeresére nőtt az adósság az említett hat év alatt, Magyarországon, Lettországon, Litvániában, Észtországban, Szlovéniában, Bulgáriában megháromszorozódott. A most a támadások kereszttüzében lévő Görögországban a külső adósság „mindössze” a duplájára nőtt.

Ha csak egy vagy két ország adósodik el, joggal lehetne kijelenteni, hogy az ő hibájuk (lusták, túlköltekezők, a lehetőségeiken túl élnek stb.), de a statisztikai adatok világosan jelzik, hogy az unió gyengén fejlett, periférikus országai adósodtak el, tehát nem az egyes országokban, hanem magában a rendszerben van a hiba. Sőt, az Eurostat fizetésimérleg-adataiból azt is lehet tudni, hogy ez a periféria évi mintegy 100 milliárd eurót, az unió teljes költségvetésével majdnem azonos összeget fizet kamat és repatriált tőkejövedelem formájában a centrumországoknak, mindenekelőtt Németországnak. Ezek az egyensúlytalanságok az áruk és a tőke szabad áramlásának uniós elveiből következnek, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a fejlett országok elfoglalták a fejletlenebbek piacait, és innen ered az utóbbiak fizetésimérleg-hiánya és az adósság felhalmozódása, amit – a fizetéseképtelenség növekvő veszélye miatt – csak egyre magasabb kamatlábak mellett tudnak refinanszírozni, ami tovább növeli az adott országok adósságát.

Ezt a problémát költségvetési megszorításokkal megoldani nem lehet és az Európai Bizottság által erőltetett megszorításoknak csak az lehet az eredménye, hogy ezekben az országokban „szélsőséges”, vagyis az ország kiszípolyzását tovább már tűrni nem akaró pártok jutnak hatalomra, ami előbb az eurózóna, majd az egész unió felbomlásához vezethet. Ez a véleménye Charles Kupchannak, a Georgetown University professzorának is, aki a The Washington Postban megjelent cikkében azt írja, hogy az Európai Unió haldoklik, „nem hirtelen halála lesz, hanem lassú, de erőteljes, egyszer csak átnézünk az óceánon, és azt látjuk, hogy az az Európai Unió, amelynek léte több mint ötven évig oly biztosnak látszott, nincs többé”. Talán még nem késő e folyamatot megállítani, de ehhez az unió vezetőinek fel kell ismernie, hogy a neoliberális elvekre alapozott megszorítások nemcsak az eurózóna, de az unió létét is veszélyeztetik, az Európát bejáró kísértet rémálommá válhat.

Melegsziünk vagy nem?

A budapesti meleg napok után Brüsszelben is felhevült a vita a globális felmelegedés és annak okai körül. A környezetvédő csoportok vészharangot kongatnak, mert Janusz Lewandowski, az Európai Bizottságban az unió 2013–2020-as költségvetése kidolgozásáért felelős lengyel biztos kétségbe vonta, hogy a szénenergia hasznosítása lenne a globális felmelegedés legfőbb oka, sőt magát a globális felmelegedés tényét is.

– Egyre több olyan véleményt hallani, hogy az a feltevés, hogy a globális felmelegedés fő oka a szén energetikai használata, megkérdőjelezhető – mondta a lengyel biztos, de mintha mindez nem lenne elég, még hozzátette: magával a globális felmelegedéssel kapcsolatban is egyre gyakrabban kérdések merülnek fel. Az egyébként liberális, a néppárti parlamenti csoportba tartozó biztost bizonyára az is befolyásolja, hogy Lengyelország energetikai ellátásában nagymértékben támaszkodik a hazai szénre.

A zöldek viszont meg vannak ijedve, hogy Lewandowski kijelentései a környezetvédelmi kiadások csökkenéséhez vezethetnek egy olyan helyzetben, amikor a fő befizető országok azon törik a fejüket, hogy hogyan lehetne minél kevesebb pénzből megúszni az uniós tagságot. Hogy kinek van igaza, nehéz eldönteni, mert zöldnek lenni tulajdonképpen hitvallás. Az energetikai beruházások évtizedekre, sőt évszázadokra szólnak (például vízi erőművek), a tömeghangulat viszont, különösen a mai felfokozott médiabefolyás következtében, gyorsan változhat, elég egy baleset, egy-két esős vagy forró nyár, hogy a média által felerősített és sugallt vélekedés politikai erővé váljék.

Például a múlt század hetvenes éveit az északi féltekén hűvös, esős nyarak jellemezték, akkor elterjedt az a nézet, hogy a föld lehűl és az amerikaiak készítettek is egy filmet, amelyben New Yorkot a felhőkarcolók feléig jég borította. Azután forró nyarak jöttek, és az emberek egyre inkább meggyőződtek arról, hogy a föld melegszik. A paleoklimatológia, a föld múltbeli éghajlati változásainak kutatásával foglalkozó tudományág képviselői szerint jelenleg épphogy egy jégkorszakban vagyunk, a föld átlaghőmérséklete alig haladja meg a 12 Celsius-fokot, míg például a dinoszauruszok korában, mintegy 200 millió évvel ezelőtt az átlaghőmérséklet 22 fok volt, pedig szénérművek sem voltak. Nyolcszáz éve, a középkor virágzása idején is sokkal melegebb volt, mint jelenleg, míg az 1500-as években valószínűs kis jégkorszak alakult ki, amelyet a híres flamand festő, Pieter Bruegel képein meg is csodálhatunk. A klímaváltozás tekintetében tehát jobb lenne, ha a tudományra és a racionális gondolkodásra bízánk magunkat, de épp ez az, amitől Európa az utóbbi két-három évtizedben egyre távolodik. Saját portánk előtt is söpörhetünk. Ma a Tisza-tó környezetvédelmi és üdülési terület, holott a tiszai vízi erőmű nyomán létrejött hasonló dunai létesítményt elmosta a Kádár-rendszer elleni tiltakozás.

A gyengék kirablása

Graeca fides nulla fides – mondták egykor a rómaiak, ami azt jelentette, hogy a görög hűség nem hűség, vagyis ne higgy a görögöknek. De vajon az európai szolidaritás szolidaritás-e? Segítik-e a gazdaságilag erős uniós országok a gyengéket, vagy saját érdekeik védelmét hívják szolidaritásnak? Ennek egyik próbája a bajba jutott görög állam megsegítése. Az elmúlt napokban egy hatalmas megszorítócsomagot nyomtak le nemzetközi segítséggel a görögök torkán annak érdekében, hogy a görög adósság finanszírozására tavaly megszavazott 110 milliárd eurós alapból egy esedékes 12 milliárdos kifizetést teljesítsenek. A görögöknek csak júliusban 7,4 milliárd eurót kell adósságszolgálatra kifizetniük. Ez az összeg azután azokhoz a német, francia és brit bankokhoz kerül, amelyek kormányai végül is a megszorítócsomag fejében a támogatást megszavazták.

Olli Rehn, az Európai Unió gazdasági és pénzügyi biztosa nagyon határozottan kijelentette, hogy „az azonnali csőd csak akkor kerülhető el, ha a (görög) parlament támogatja az újabb gazdasági programot. Akik másban spekulálnak, azoknak világosan meg kell mondanom, hogy nincs semmiféle B terv a csőd elkerülésére. Ha a görögök mindent megtesznek, hogy az egy évvel ezelőtt kitűzött célok teljesüljenek, az unió szolidaritása megmarad, ha nem, akkor természetesen minden megváltozik.”

A görög parlament meg is szavazta az újabb megszorítócsomagot, amellyel mindössze annyi történt, hogy az elkerülhetetlen csődöt néhány hónappal elhalasztották. Ugyanis senki sem gondolja komolyan, hogy az ország 350 milliárd eurós, a GDP 150 százalékát kitevő adósságát valaha is vissza tudja fizetni. Ha ezen az adósságon kétszázalékos lenne a kamat, akkor Görögországnak évi hétmilliárd euró kamatot kellene fizetnie, ami a GDP három százaléka, és elviselhető. Athén számára azonban a kamat esetenként több mint tízszázalékos, ami már a GDP tizenöt százalékát teszi ki, ez teljesíthetetlenül magas. És ez a görög és más országok adósságaiban az üzlet: a nagy nemzetközi bankok és befektetési alapok szívesen kölcsönöznek a kevésbé fejlett, és ezért külső egyensúlyi problémákkal küzdő országoknak, hogy azután, amikor ezeknek az országoknak – gyengébb versenyképességük miatt – újból fizetési nehézségeik támadnak, az éig felverjék a refinanszírozás kamatlábait. Azok fizetését pedig az IMF és az Európai Bizottság segítségével ki is kényszerítik a nehéz helyzetbe került országból.

Ha az Európai Uniónak a szolidaritás valóban vezérlő elve lenne, akkor nem engedné meg a gazdaságilag gyenge tagországok kirablását. A tartós fizetésimérleg-hiányok kialakulását eleve megakadályozná például egy nemzetközi klíring unió létrehozásával. A tendencia azonban éppen ellentétes. Az Eurostat fizetési mérlegekre vonatkozó statisztikái szerint az Európai unió erős gazdaságai a szövetség éves költségvetését megközelítő évi százmilliárd eurót kitevő összeget vonnak ki jövedelem formájában a gazdaságilag gyengébb országokból.

Virtuális gazdaság, valós nyereség

Szong Cse (Song Zhe), Kína EU-nagykövete szerint hazájának nincsenek hátsó szándékai a finanszírozási problémákkal küzdő uniós országok kockázatos államkötvényeinek felvásárlásával, mindössze az eurót szeretné támogatni. Mindezt a kínai uniós nagykövet azzal kapcsolatban jelentette ki, hogy egy gazdasági elemző megvádolta Kínát: a felvásárlások mögött hosszú távú stratégia, a politikai befolyás megszerzése áll.

Az európai adósságok felvásárlásának kérdése azután került ismét az érdeklődés középpontjába, hogy a Moody's hitelminősítő intézet egyszerre négy fokozattal rontotta Portugália adóskockázati besorolását. Ronthatta volna természetesen a többiekét is, hiszen az unió déli és közép-európai országai és Írország az elmúlt évtizedben nagymértékben eladósodott a külföldnek, az euróban mért adósságállomány az évtizedben közel megkétszereződött, és a GDP-hez képest is jelentősen növekedett. Igaz, az unió gazdag tagállamainak külső adóssága is majdnem hasonló mértékben nőtt, a különbség azonban az, hogy ők egyben hitelezők is, és az egyenleg számukra pozitív.

A kérdés ezek után az, hogy mi az oka annak, hogy az egész Európai Unióban, sőt általában a világgazdaságban az elmúlt évtizedben a külföldnek való kitettség ugrásszerűen növekedett? A válasz a pénzügyi szektor deregulációja és a pénzmozgások liberalizációja. A kilencvenes évek elejétől beindult dereguláció és liberalizáció nyomán egy globális méretű virtuális gazdaság alakult ki, amely a pénzpiaci vagy akár árutőzsdei árfolyamok hullámlásából szerzi a reálgazdaságban (tehát a valóságos termelésben) elérhetőnél nagyságrendekkel nagyobb jövedelmét. Ennek a rendszernek érdeke, hogy az árfolyamok erőteljesen mozogjanak, akár lefelé is. Ez utóbbi kihasználását nevezik shortolásnak (rövidre eladásnak, áresésre való spekulációnak). A shortolás tipikusan igen nagy tőkeáttétellel történik, például úgy, hogy a spekuláns rövid időre kölcsönkér portugál államkötvényeket, azokat azonnal eladja, majd egy idő múlva sokkal kisebb áron visszavásárolja, visszaadja és kifizeti a kölcsönzési díjat. A kölcsönzési díj töredéke lehet az árfolyamkülönbségből származó nyereségnek.

Ha azonban az árfolyamokat pusztán a véletlenek befolyásolnák, nem lehetne biztos nyereségre szert tenni. A virtuális gazdaságban azonban hatalmas befektetési alapok működnek, amelyek befolyásolni tudják a piacokat, sőt a piaci árfolyamokat befolyásoló hitelminősítőket is. Tipikusan a shortolásra szakosodott alapok az úgynevezett hedge fundok (ilyen Soros György alapja is), amelyek összes vagyonát mintegy 2000 milliárd dollárra becsülik, ami nagyjából azonos Franciaország éves GDP-jével. Ha egy ilyen hedge fund a portugál kötvények árfolyamának csökkenésére fogadott, igen komoly nyereségre tehet szert a portugál adósságok leminősítésével, mert a leminősítéssel a kötvény árfolyama csökken. Ugyanakkor a kötvény hozama viszont jelentősen növekszik, amit a portugálok-nak kell megfizetniük, amikor lejáró kötvényeik helyett újakat bocsátanak ki. Ez a virtuális gazdaság értéket nem termel, nyeresége az eladósodott országok kifosztásából származik. Nehéz nem arra gondolni, hogy a portugál adósság hirtelen leminősítése a virtuális gazdaság főszereplőinek összejátszása a reálgazdaságból való minél nagyobb jövedelem kipróbálása érdekében.

Kár erőltetni az eurót?

Vlagyimir Iljics Lenin gyakran idézett bölcsessége, hogy ami nem megy, azt ne erőltessük. Ez a felismerés az Európai Unióban még nem történt meg. Az euró bevezetésekor minden, nemzetközi pénzügyekben jártas szakértő tisztában volt, hogy nem fog működni, mégpedig azért, mert a tervezett eurózóna (amelybe az unió valamennyi tagállamának be kellene lépnie) nem alkot egy úgynevezett optimális valutaövezetet, amelyben a külső hatások valamennyi tagországra azonosan hatnak, és ezáltal közös monetáris (jegybanksi) politikát tesznek lehetővé.

Az is közismert, bár az euró sorsával kapcsolatos jelenlegi vitákban nem esik szó róla, hogy az euró létrejöttét nem gazdasági megalapozottságának, hanem a német újraegyesítéstől való francia félelemnek köszönhetette. Erről talán érdemes is egy szaktekintélyt, Lámfalussy Sándort idézni, aki a Mindentudás Egyetemén 2004. március 9-én elhangzott előadásában szó szerint a következőket mondotta: „A berlini fal összeomlása majdnem biztossá tette, hogy Németország előbb-utóbb egyesül, ami döntő szerepet játszott a monetáris unió előkészítésének felgyorsulásában. Ennek háttérében a Kohl–Mitterrand-alku állt: Franciaország (de nem csak Franciaország) elfogadja a német egységet, ugyanakkor a Német Szövetségi Köztársaság elfogadja a monetáris uniót – amely együtt jár a német márkának – és a német márka hegemoniájának – a megszüntetésével.” És még egy idézet Milton Friedmantól, aki közel másfél évtizeddel ezelőtt, a Wall Street Journal 1997. június 20-i számában előrevetítette a mai elkeseredett vitákat: „A politikai egyesülés megteremtheti a pénzügyi unió feltételeit, de egy nem megfelelő feltételek mellett bevezetett monetáris unió a politikai egyesülési folyamat akadályává lesz.”

Mindezt azért érdemes most felidézni, mert ennek ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy ami elméletileg nem működőképes, az a gyakorlatban sem működik. Görögország, Írország, Portugália után immár Olaszország adósságrefinanszírozási költségei (vagyis a régiek visszafizetését szolgáló új hitelek kamatköltségei) is erőteljesen növekszenek, ami egyrészt tovább srófolja a többi eladósodott állam kamatköltségeit, másrészt az egész eurózóna bedőlésével fenyeget. Ugyanis, míg Görögország és Portugália esetleg kimenthető is, Olaszország és Spanyolország már nem. Am még a már rögzített görög mentőcsomag újabb és újabb részleteinek folyósításával is időről időre problémák merülnek fel, főleg a németek fenntartásai miatt. Martin Wolf, a Financial Times fő gazdasági kommentátorának minapi írása szerint az alapvető probléma az, hogy az unió vezetői nem tudnak megbirkózni egy utópisztikus elképzelés következményeivel, amely olyan mértékű szolidaritást igényel az unió tagországaiktól, amelyet azok polgárai nem éreznek.

Az Európai Parlament liberális frakciójának vezetője Guy Verhofstadt a következő, 2013–2020-as uniós költségvetés kapcsán egy őszinte vitára szólít fel, mert kevesli a GDP egy százalékát kitevő uniós büdzsét a nagyravágyó uniós célok megvalósítása szempontjából. Az őszinte vitának tényleg itt volna az ideje, ám nemcsak a költségvetés vagy az eurózóna újragondolása, de az unió politikai felépítése szempontjából is. Ezeréves múltú nemzetállamokat nem lehet semmiféle trükkel – például az euróval – egy európai államba egyesíteni, amit ráadásul senki sem akar megfinanszírozni. Az unió vezetőinek esetleg Lenin műveit kellene tanulmányozni, hogy rájöjjenek: ami nem megy azt kár erőltetni. A felesleges és romboló hatású erőlködés helyett talán egy olyan új koncepcióval kellene előrukkolniuk, ami figyelembe veszi Európa nemzetállami meghatározottságát, és azt, hogy a tagországok fejlettsége, gazdasági ereje, versenyképessége nagymértékben eltér egymástól. Így ha azt akarják, hogy az unió egyben maradjon, a megfelelő kiegyenlítő mechanizmusok folyamatos működtetése nem megkerülhető.

419
2011. július 25.

Korai öröm

Végre megegyeztek az unió vezetői abban, hogyan segítik meg Görögországot, hogy az euró létét is megkérdőjelező csődöt elkerülje. Az egyezményt heves politikai viták előzték meg, végül az utolsó pillanatban a francia elnöknek és a német kancellárnak sikerült egyezsége jutni a megoldás részleteiben. Ezek szerint Görögország újabb 109 milliárd eurós hitelt kap, de a korábbinál alacsonyabb kamat (3,5 százalék) és lényegesen hosszabb (15 éves) futamidő mellett. A megegyezést José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke, Herman Van Rompuy, az Európai Tanács elnöke és Jeórijosz Papandreu görög miniszterelnök (képünkön) széles mosollyal jelentették be a rájuk várakozó újságírók előtt. „Először fordult elő, hogy a politika és a piac összhangban van” – mondta Barroso, utalva arra, hogy a piacok pozitívan ítélték meg a megegyezés korábban kiszivárogtatott lehetőségét. „Nem fogunk meginogni, ha közös pénzünk megvédéséről van szó” – így Van Rompuy. „A megegyezés könnyíti a büszke és szorgalmas görög nép terhein” – ezt a görög miniszterelnök Papandreu tette hozzá az ünnepi bejelentésekhez.

Az öröm azonban korainak látszik, főleg akkor, ha eszünkbe jutnak a tavalyi hasonló nyilatkozatok, amikor úgy látszott, hogy a Görögországnak nyújtott 110 milliárd eurós mentőcsomag egyben az euró megmenekülését is szolgálja. Ahhoz, hogy megértsük, milyen folyamatok zajlanak, érdemes egy pillantást vetni az uniós országok külső adósságára, illetve a fizetésimérleg-adatokra. Ami az uniós országok külső adósságát (gross external debt) illeti, az az unió átlagában 2003 és 2009 között (euróban számolva) hetven százalékkal nőtt, de ha kivesszük Németországot, akkor a növekedés kétszeres. Ezen belül az új tagállamok külső adóssága ez alatt a rövid idő alatt három-négyszeresére növekedett (a sort Románia vezeteti négyszeres növekedéssel), míg például Görögország adóssága csupán két és félszeresére nőtt. Ennek az eladósodásnak nem sok köze van a költségvetési hiányokhoz, sokkal inkább az unión belüli kiegyensúlyozatlan kereskedelemhez, a folyamatos és nagymértékű német exporttöbblet, ami szükségszerűen más országokban importtöbbletként jelentkezik, és eladósodáshoz vezet. Ehhez jön még az a pénzügyi spekuláció, ami például Magyarországon 30 milliárd eurós devizaadóssághoz vezetett.

A külkereskedelmi egyensúlytalanságból származó adósságnövekedésnek az unió vezetése a költségvetési kiadások lefaragásával akar gátat szabni, amivel csak azt éri el, hogy a csökkenő kereslet miatt az unió egésze egy lefelé menő gazdasági spirálba kerül, és még kevésbé lehet az egyes országok eladósodásából fakadó problémákat megoldani. Az unió vezetése az eladósodás tényleges okaival nem kíván foglalkozni, feltehetőleg azért nem, mert az alapvetően megkérdőjelezné az unió működésének mai rendjét, mindenekelőtt az áruk és a pénz szabad (szabályozástól mentes) áramlásáról vallott nézeteket és ezáltal az unió alapszerződéseit, amiket a liisszaboni szerződés foglal egységes keretbe. Ami a szemünk előtt zajlik, az nem más, mint a gazdasági és politikai realitások ütközése az európai üzleti és politikai elit egységes európai állam (Európai Egyesült Államok) megteremtésére irányuló törekvéssel. Még hosszú ideig eltarthat, amíg megszületik a felismerés, hogy ez nem járható út, és addig a jelenlegihez hasonló válságok sűrűn fogják követni egymást a végletekig kiélezve az európai politikai elit és a társadalom többsége közötti feszültségeket. Az unió vezetőinek jelenlegi mosolyát nemsokára ismét a mély aggodalom kifejezése veheti át.

420
2011. augusztus 1.

Civilizációk harca

Amióta Samuel P. Huntington 1993-ban, tehát majdnem két évtizede megírta könyvét a civilizációk összecsapásáról válaszképp Francis Fukuyama munkájára, amely a nyugati liberális, szabad piacgazdaságra épülő kapitalista államot a „világ végének”, vagyis a társadalmi-gazdasági fejlődés végpontjának tekintette, azóta folyik, hol nyíltan, hol burkoltan a vita Európa jövőjéről, különös tekintettel a mozlim bevándorlókra.

Az elmúlt két évtizedben világosan kiderült, hogy ami a vendégmunkások ideiglenes foglalkoztatásának indult a hatvanas évek Németországában, az Európa eliszlámosodásához, vagyis az európai társadalomba be nem illeszkedő, önálló kultúrát kialakító (pontosabban a saját eredetét megtartó), zárt enklávékban élő, ott nemzetiségi elismerést igénylő és gyorsan növekvő népességcsoportok kialakulásához vezetett. A jelenlegi tendenciák fennmaradása esetén Európa nyugati fele e század második felére mozlim többségűvé válik. Az eliszlámosodás folyamata már régen a nyugat-európai lakosság legnagyobb problémája, erről azonban a „liberális demokráciában” kialakult politikai korrektség követelménye miatt beszélni csak a legszűkebb családi és baráti körben mertek. Csak a szélsőjobb oldali pártok erősödése mutatta, hogy a lakosság bevándorlásellenessége növekszik.

Norvégiában például a közvélemény-kutatás már két évtizede jelezte, hogy a lakosság többsége elveti a norvég társadalomba beolvadni nem képes és nem kívánó mozlim eredetű népesség bevándorlását. Ennek ellenére a potenciálisan kormányt alakítani tudó pártok ezt a lakossági igényt nem vették figyelembe, mint ahogy más európai országokban sem, sőt uniós dokumentumok az előregező európai lakosság pótlása érdekében kifejezetten a bevándorlás mellett szállnak síkra. Legutóbb Cecilia Malmström, a belügyekért felelős biztos fejtette ki, hogy a globális versenyképesség megtartása érdekében Európának szüksége van a szakmai képesítéssel rendelkező bevándorlókra, de korábban más uniós vezetők is síkraszálltak évi közel kétmillió bevándorló szükségessége mellett.

A volt német kancellár, Helmut Schmidt már egy évtizede beismerte, hogy a vendégmunkások milliós nagyságrendben való importálása hiba volt, a multikulturális együttélés koncepciója pedig demokratikus társadalmakban nem működik. Ezt azóta Angela Merkel német kancellár és David Cameron brit miniszterelnök is megerősítette, de alig több mint egy hete a The Daily Telegraph arról adott hírt, hogy Lord Glasman, a munkáspárti vezér, Edward Miliband politikai tanácsadója is kijelentette, véget kell vetni a bevándorlásnak, és újra kell tárgyalni a munkaerő szabad áramlásáról szóló uniós egyezményt.

A kapkodás azonban már valószínűleg elkészt, Európa eliszlámosodása megállíthatatlannak tűnik, de nem annyira a mozlim bevándorlók, hanem Európa demográfiai öngyilkossága miatt. A bennszülött lakosság teljes termékenységi rátája (egy nő élete során szült gyermekek száma) olyan mértékben lecsökkent (a népesség fenntartásához szükséges 2,1-ről 1,6-re), hogy a népesség másfél generációnként megfeleződik. Az alapvető ok kulturális: a huszonéves nők szülnek kevesebb gyermeket, és azok a gyermekek, amelyeket a nők huszonévesen nem szülnek meg, sohasem fognak megszületni. A hatszáz évvel fiatalabb, életerős mozlim kultúra legyőzi, a hitét, kulturális gyökereit megkérdőjelező, hanyatló európai kultúrát. Ez az, ami a szemünk előtt zajlik és ami gyermekeink és unokáink életében fog csak teljes terjedelmében kibontakozni. A múlt halmozódó tapasztalatai szerint ez az átmenet aligha fog békés úton végbemenni.

Bolondokháza, avagy Európa pénzügyei

Az Egyesült Államok adósságát leminősítették, Olaszország és Spanyolország állampapírjainak kamata a finanszírozhatatlannak tartott hat százalék fölé emelkedett. Olli Rehn, az unió gazdasági ügyeiért felelős biztos (képünkön) szabadságát megszakítva igyekezett meggyőzni a befektetőket, hogy nincs semmi baj, a két ország fizetőképes marad. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke pedig egy, az eurózóna tagországainak írt körlevélben sürgette, hogy az eurózóna stabilitásának megteremtésére létrehozott eszközt (EFSF – European Financial Stability Facility) mielőbb tegyék működőképessé.

Olli Rehn sajtótájékoztatóján úgy vélte, hogy mind Olaszországnak, mind Spanyolországnak stabil a gazdasága. A befektetőket (spekulánsokat) vádolta meg azzal, hogy nem értették meg kellőképp, hogy a júliusban elhatározott stabilitási mechanizmust (EFSF) nem lehet egy nap alatt működőképessé tenni (mivelhogy az egyes országok még mindig vitatkoznak egyes rész kérdésekben), de az unió kommunikációját is elmarasztalta, mondván, nem elég „fegyelmeztet”, hogy egységes üzenetet küldjön a pénzpiacok felé.

Barroso pedig azt írta az eurózóna-tagországok vezetőinek, hogy mély aggodalommal töltik el a spanyol és olasz állampapírok piacán tapasztalható fejlemények, amelyek teljesen alaptalanok, ha az adott országok gazdaságát és a költségvetési egyensúly megteremtésére tett erőfeszítéseiket tekintjük. Ám bármi is legyen a háttérben – írta a bizottsági elnök –, az világos, hogy a válság már nem csupán az eurózóna periferiáját érinti. Barroso szerint a legfontosabb feladat a stabilitási eszközök, mindenekelőtt az elvben 440 milliárd eurót mobilizálni tudó EFSF gyakorlati működésének beindítása.

Bármilyen gyorsak is lesznek ezek után az eurózóna tagállamai, hogy a gyengélkedő országok megmentésére létrehozott eszközt valóban működtessék, ez aligha fogja megállítani a világgazdaságban kialakult adósságbuborék szétpattanását, az eurózóna legnagyobb részét belső eredetű problémái csak részét képezik annak a hatalmas egyensúlytalanságnak, amely a világgazdaságban az elmúlt negyedszázadban kialakult. A mindennapi kommunikáció (valamely rejtélyes okok miatt) csak az egyes kormányok által felhalmozott adósságokról szólnak, és a problémákért az egyes országok kormányainak felelőtlen költekezését okolják, amiből a megoldás is következik: költségvetési kiadások – különösen a szociális kiadások – lefaragása szerte a fejlett piacgazdaságokban. Valójában azonban az államadósságok csak tört részét teszik ki az eladósodási problémának, ennél jóval nagyobb arányban szerepelnek a magánadósságok, amelyek magukban foglalják a lakosság, a vállalatok és a pénzintézetek adósságát is. Az Economist egy tanulmánya szerint például az Egyesült Államok összes adóssága a GDP 296 százaléka, és ebből az állam csak 70 százalékponttal részesedik. Lényegében hasonló arányokat tapasztalni az unió nagy tagállamaiban is. E helyzet végső megoldása elkerülhetetlenül az adósságok leírása vagy elinflálása lesz, ahogy ezt Will Hutton a The Guardian szombati számában kifejti. Cikkének címe tulajdonképpen a helyzet pontos leírása: „Pénzügyi rendszerünk bolondokházává vált. Igen, radikális változásokra van szükség, amelyek vagy végbemennek spontán módon hatalmas veszteségeket okozva, vagy lesz a világ vezetőiben akkora józanság, hogy tudatos módon, minimális veszteségekkel vezényeljük le ezt a folyamatot. Akárhogy is lesz, az előttünk álló évtizedek a nemzetközi adósságbuborékkal való küzdelem jegyében fognak eltelni.”

Shortolási tilalom több országban is

Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Belgium elhatározta, hogy augusztus 12-től tilalmat rendel el a short selling nevű spekulációra. A short selling vagy röviden shortolás magyarul „rövidre eladást” jelent, olyan spekuláció, amikor valaki értékpapírokat (vagy pénzt) kölcsönöz, azt rögtön eladja, és később, amikor az ár esik, visszavásárolja, és visszaadja a kölcsönt. A nyeresége az eladási és vételi ár különbsége – mínusz a kölcsönzés díja. A shortoláson természetesen nemcsak nyerni, hanem veszíteni is lehet, ha az árfolyam emelkedik, mert a visszavásárlás többbe kerül, mint az eladás, és még a kölcsönzési díjat is fizetni kell. A shortolás tehát csak akkor biztos üzlet, ha valakinek jó információi vannak arról, hogy egy valutát meddig tud védeni az adott kormány, vagy ha maguk az eladások tudják befolyásolni az árfolyam alakulását. A shortolás egyik leghíresebb példája, amikor Soros György 1992-ben megshortolta a túlértékelt angol fontot, és annak leértékelésén mintegy egymilliárd dollár nyereségre tett szert. Ehhez persze induláskor szükség volt tízmilliárd dollárra és annak ismeretére, hogy az angolok meddig mehetnek el a font védelmében. A shortolás tehát csak azoknak nyújt többé-kevésbé biztos nyereséget, akik kellő erővel tudnak támadni egy-egy valutát vagy értékpapírt. Ilyen befektetési alapok bőven akadnak, erejük meghaladja egy-egy kisebb nemzetállam éves összteljesítményét.

A shortolás nem új keletű dolog, feltalálása állítólag Isaac Le Maire nevű holland kereskedő nevéhez fűződik, aki 1609-ben alkalmazta ezt a módszert először. Azóta ez a spekuláció számtalanszor megismétlődött, és számos alkalommal be is tiltották, majd a spekulációban érdekeltek nyomására újra engedélyezték. A spekuláció hívei szerint a shortolás betiltásának nincs tartós eredménye, a túlértékelt papírok árfolyamesése ezzel nem akadályozható meg.

Ebben sok igazság lehet. Az elmúlt évtizedben még a fejlett ipari országokban is hatalmas adóssághegyek halmozódtak fel, ami teret ad a spekulációnak, másrészt a Dow Jones index is jelzi, hogy hatalmas részvénytőzsi buborék alakult ki, amelynek trendje az elkövetkező évtizedben minden bizonnyal lefelé fog mutatni. A franciák, belgák, olaszok és spanyolok akciója valószínűleg elkésett, s csak tüneti kezelést eredményez. A túl nagyra nőtt buborékok sorsa, hogy előbb-utóbb szétpukkadnak, és úgy tűnik, ennek most jött el az ideje.

Levél Rompuyhoz

Gazdasági sikereink és kontinensünk politikai egységesülésének alapja az euró – írta Angela Merkel és Nicolas Sarkozy egy közös levélben az unió tanácsa elnökének, Herman Van Rompuynek. – Európa rendezni kívánja belső ügyeit, és egyesült erővel kíván válaszolni korunk kihívásaira. Ezt Németország és Franciaország történelmi küldetésének tekinti, és egyesült erővel védi és erősíti meg a gazdasági és monetáris uniót és ezáltal a közös valuta stabilitását – áll az üzenetben. Ez a védelem mindenekelőtt a fiskális fegyelem megerősítését jelenti. Konkrétan, hogy az eurózóna tagállamainak a lehető legrövidebb időn belül költségvetési egyensúlyt kell elérniük, ami (ha a levél fogalmazását szó szerint kell értelmeznünk) lényegesen szigorúbb feltétel, mint a háromszázalékos maximális megengedhető hiányt előíró maastrichti egyezmény. – A kiegyensúlyozott költségvetés – folytatódik a levél – az államadósság folyamatos csökkenését eredményezné abban az esetben, ha az meghaladja a hatvan százalékot. Valószínű azonban, hogy a levelet előzetesen nem egyeztették a költségvetésben jártas szakemberekkel, mert a nemes cél, az államadósság csökkentésének eléréséhez nem elég a kiegyensúlyozott költségvetés, ott bizony a kamatfizetések nélküli (elsődleges) egyenlegnek aktívnak kell lennie.

Ha a levél fogalmazása nem is, a szándék világos: a költségvetések kiegyensúlyozásával kell stabilizálni az euróövezetet. Ezt kiegészíti a versenyképesség növelésére való felhívás, ami „strukturális reformokat” helyez kilátásba, mindenekelőtt a munkaerőpiac reformját, a verseny növelését a szolgáltatások terén és a fenntartható nyugdíjrendszert, különös tekintettel a társadalom elöregedésére. A munkaerőpiac reformján – az unió eddigi gyakorlatát figyelembe véve – a bérek csökkentését, a szociális ellátás és jogok megnyirbálását, a munkafeltételek rontását kell érteni. A szolgáltatások terén a verseny növelése azt jelenti, hogy a gyengébb tagországok nyissák meg infrastrukturális hálózataikat (közlekedés, energia- és vízszolgáltatás) az unió multinacionális cégei előtt (lásd a Vivendi Magyarországon). A nyugdíjrendszer reformja a nyugellátás piaci alapokra helyezését jelenti politikailag nem korrekt megfogalmazásban. Nemteljesítés esetén a tagállamoktól megvonható lesz a strukturális és kohéziós alapokból való támogatás.

Merkel és Sarkozy, hogy életet leheljenek ötletükbe, javasolják, hogy az eurózóna tagállamainak kormányfői évente kétszer jöjjenek össze a helyzet megvitatására és a további teendők kijelölésére. Az együttes elnöki pozíciót Herman Van Rompuynek ajánlották fel. Kérdés persze, hogy ezek után magának az Európai Bizottságnak és az Európai Tanácsnak mi lesz a feladata, ha Merkel és Sarkozy mindent elintézt helyettük. Kérdéses az eredmény is, hiszen ugyanezen országok ugyanezen eszközökre hivatkozva egyszer már (2000-ben) kitűzték célul, hogy 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Ezzel szemben az unió a világ leglassabban fejlődő térsége lett.

Az alapvető probléma nem a költségvetésekkel, hanem a pénzügyi spekulációkra alapozott virtuális gazdaság kialakulásával van. Ezen pedig a kormányzati megszorítások nem sokat fognak segíteni.

Tiszta Amerika?

Jean-Claude Trichet, az Európai Központi Bank (EKB) elnöke számos hasonlóságot vél felfedezni az Egyesült Államok és az euróövezet országai között. Mindezt az EKB (képünkön a bank épülő új székháza) egyik legutóbbi tanulmányára alapozza, amely szerint az alapvető gazdasági és pénzügyi mutatók terén az egyes amerikai államok közötti különbségek legalább akkorák, mint az eurózóna egyes tagországai között. Nevadában, Arizonában, Floridában és Kaliforniában például a lakásárak emelkedése éppúgy meghaladta a nemzeti átlagot, mint a spanyol és ír az európaiakat. A valamikor erőteljes ipari növekedést mutató Michigan és Ohio éppúgy visszaesett, mint ahogy Portugália, amely egykor szintén gyors ipari fejlődésen ment keresztül, majd ezt hosszan tartó stagnálás követte. Emellett az eurózóna gazdasági növekedése és válság utáni visszaesése is nagyon hasonló az Egyesült Államokéhoz. – A válság hatása az eurózóna egyes tagállamaiban hasonló képet mutat, mint az Egyesült Államok néhány szövetségi államában – állapította meg az Európai Központi Bank elnöke. Mindez egy, a héten az amerikai Wyoming állam Jackson Hole nevű városában rendezett konferencián történt, amelyet 1978 óta évente rendeznek meg a központi bankok vezetői és jeles közgazdasági szakértők számára. Az idei konferencia címe Hogyan érhető el maximális hosszú távú növekedés, talán azért, mert az elmúlt évtizedben az egész euroatlanti térség a maga egy százalékot alig meghaladó növekedésével a világ leglassabban fejlődő régiója volt. Trichet receptje a növekedésre a szerkezeti reformok továbbvitele, míg saját feladatát az euró értékének stabilan tartásában látja. Ez kétségtelenül szerencsés munkamegosztás a bankárvilág javára, ugyanis a szerkezeti reformok alatt a szociális kiadások további lefaragását kell érteni, amelyet a nemzetállami kormányoknak kell végrehajtaniuk, szembenézve az egyre szélesebb társadalmi ellenállással, míg az infláció megfékezése pusztán a kamatlábak magasán tartását jelenti. Miközben szinte minden uniós országban napirenden vannak a kormánypolitika elleni széles körű megmozdulások, még senki sem hallott arról, hogy az Európai Központi Bank kamatpolitikája ellen tiltakozó mozgalom bontakozott volna ki, holott az általa képviselt politika legalább annyira meghatározza az egyes országok gazdasági fejlődését, mint saját kormányuk szerkezeti reformjai.

Trichet az Amerikával vélt hasonlóság felvetésével végül is azt sugallta, hogy az euróövezetben alapjában véve nincs semmi baj, az euróövezet fenntartható, csak a nemzeti kormányoknak kell strukturális reformokat végrehajtaniuk, vagyis tovább kell haladniuk az európai szociális piacgazdaság leépítése útján.

Amit az Európai Központi Bank elnöke kifelejt az összehasonlításból – nyilván szándékosan, hiszen nem feltételezhető, hogy nem tudja –, az az, hogy szemben az Európai Uniónak a GDP egy százalékát kitevő költségvetésével, az Egyesült Államok szövetségi költségvetése az ottani GDP 14-18 százaléka körül mozog, tehát könnyen tudja kezelni az olyan típusú válságokat, mint a jelenlegi görög válság. Florida például nem kerülhet olyan helyzetbe, mint Görögország, hogy fizetési mérlegét a nemzetközi pénzpiacról kelljen fedezni, és ha eladósodik, nem mondják rá, mondjuk a New York-iak, hogy lusták, nem akarnak dolgozni. Az Egyesült Államok lakosságának túlnyomó többsége az összes belső ellentét dacára egy nemzetnek tartja magát, ami nem mondható el az ezeréves nemzetállami gyökerekkel rendelkező Európáról. Európa végül is nem Amerika, és az eltérést a költségvetési kiadások lefaragásával nem lehet eltüntetni. Az európai problémák megoldását az európai sajátosságok figyelembevételével kell keresni és lehet megtalálni.

Európa: szolidaritás vagy összeomlás?

Lengyelország pénzügyminisztere, Jacek Rostowski a Gazeta Wyborcza napilapnak nyilatkozva kijelentette, „az európai elitnek el kell határozni, akarja-e, hogy az euró megmaradjon. Ha nem, akkor fel kell készülnünk az eurózóna tervszerű, ellenőrzött lebontására”. Hozzátette: „Nagyon egyszerű választásunk van: szolidaritás vagy Európa összeomlása”. A lengyel pénzügyminiszter mindezt annak kapcsán mondta, hogy Christian Wulff német államelnök kijelentette, hogy az Európai Központi Bank ne vegye meg a problematikus olasz és spanyol államkötvényeket. Rostowski szerint az eurózóna alapvető problémája nem gazdasági, hanem politikai természetű.

A lengyel pénzügyminiszter azonban ebben elég nagyot téved. Először is az eurózóna összeomlása nem azonos Európa összeomlásával, a Közös Piac valahogy működött közös pénz nélkül is, mégpedig negyedszázadon keresztül meglehetősen jól. Európa hanyatlása akkor kezdődött, amikor fokozatosan átvették az Amerikában kitalált neoliberális gazdasági eszméket, és ezt az európai politikai elit még arra is fel akarta használni, hogy egy egységes európai államot hozzon létre, ráadásul anélkül, hogy ezt gazdaságilag alátámasztotta volna. Ugyanis minden szövetségi államban a központi költségvetés a GDP legalább 15-20 százalékát teszi ki, és az ennek révén a kevésbé fejlett térségek (államok) javára történő masszív jövedelemátcsoportosítás akadályozza meg azokat a problémákat, amelyekkel most az eurózónának szembe kell néznie. Az EU GDP-je 12 ezer milliárd euró. Ennek 15 százaléka is 1800 milliárd euró lenne szemben a jelenlegi 120 milliárd eurós közös költségvetéssel (amelynek nagy része ráadásul a francia mezőgazdaság támogatására megy el). Ekkora közös költségvetéssel nem lenne gond egy görög vagy más mentőcsomag összeállítása. Ezen túlmenően egy szövetségi államban az egyes tagállamok pénzügyeit a közös büdzséből és nem a pénzpiaci spekulánsok „befektetései” alapján finanszírozzák.

Ám ha nincs meg a szolidaritás, akkor talán szembe kellene nézni azzal a problémával, hogy mi is okozza a gyengébb versenyképességű országok külső adósságának gyors növekedését. Az alapvető ok, amiről a jelenlegi vitákban még véletlenül sem hallani, a német exporttöbblet, amelyet a német bankok finanszíroztak meg, irreálisan magas kamatlábak mellett. Ha Görögország és a többi ország nem vett volna fel kölcsönt, a németek nem tudtak volna többet exportálni, mint amennyit importáltak. A német exporttöbblethez viszont Angela Merkel ragaszkodik. Vagyis a probléma gyökere, hogy a német gazdasági terjeszkedés árát a gyengébb versenyképességű országokkal fizettetik meg.

Az eurózóna Hotel Kalifornia?

Van egy dala a The Eagles amerikai rockegyüttesnek még 1977-ből, a Hotel Kalifornia, amely bekerült minden idők 500 legjobb zenei felvétele közé. A szöveg zárószorai szerint ha egyszer valaki betévedt a hotelba, az ugyan bármikor kijelentkezhet, de nem mehet el soha. Stephan Deo, az USB svájci pénzügyi szolgáltatótársaság vezető közgazdásza Görögország helyzetét a Hotel Kalifornia vendégeinek sorsához hasonlítja: lehet ugyan beszélni, és beszélnek is arról, hogy Görögország elhagyja az eurózónát, ám ez a gyakorlatban végrehajthatatlan.

Görögország kitesszékelésének gondolata annak kapcsán merült fel, hogy már megint nem teljesítette azokat az egyébként teljesíthetetlen követelményeket, amelyeket az IMF, az Európai Központi Bank és az Európai Bizottság együttesen rótt rá. A három intézmény szakértői a múlt héten eredménytelenül távoztak az országból – igaz, nem mentek el örökre, rövidesen visszatérnek. Görögországot most azzal fenyegetik, hogy nem kapja meg a korábban megszavazott, 110 milliárd eurós segítség esedékes, nyolcmilliárdos részét, ha nem kerít elő ötmilliárd eurót a privatizációból még ebben az évben. Bár lehet, hogy nem annyira a görögöknek kellene megijedniük, hanem inkább a francia és a német bankoknak, hiszen a jelenleg összesen 297 milliárd eurót kitevő görög adósság több mint a felével nekik tartoznak. A „segítség” ugyanis kamatok és törlesztés formájában azonnal a külföldi hitelezőkhöz kerül, miközben a megszorítások miatt a görög GDP ez év második negyedévében 7,3 százalékkal esett vissza, és a munkanélküliség az egy évvel korábbi 11,6 százalékról 16 százalékra növekedett. Így azután Görögország nem teljesítette a GDP-arányos államháztartási deficit 7,6 százalékban meghatározott felső határát. Sajnos ezzel a mutatóval az a baj, hogy egy hányados. E természete miatt hiába csökkentik a számlálót, vagyis az államháztartási deficitet, ha a nevező, a GDP még jobban csökken. Így azután a pénzügyi hatalmasságok által kikényszerített intézkedések negatív spirálba vitték az országot: minél nagyobb a megszorítás, annál kisebb a GDP, így hiába csökkentik a költségvetés kiadásait, ha ennek kapcsán a GDP és ezzel együtt az államháztartási bevételek is csökkennek. Egyébként nemcsak Görögországban, hanem néhány ország kivételével az egész Európai Unióban ez a helyzet. Az Euró plusz paktum hatására például az unió legnagyobb gazdasága, a német, mínuszba fordult, a GDP növekedése a II. negyedévi 1,3 százalékos növekedésről (az előző negyedévhez képest) 0,1 százalékra esett vissza, ami statisztikai hibahatáron belül különbözik csak a zérótól.

Az európai unió vezető tisztviselői magánbeszélgetésekben hangsúlyozzák, hogy az eurózóna már két éve tartó válsága új, veszélyes fázisába lépett, a görög helyzet, amely elindította a válságot, közel van a kezelhetetlenséghez, és megfertőzi a többieket is, különösen az olasz gazdaságot, amely a harmadik legnagyobb az euróövezetben. A helyzetet elemzők között egyre többen vannak, akik az eurózóna közelgő összeomlásáról beszélnek, ami azonban nem lenne nagy meglepetés, hiszen ezt többen, például Milton Friedman még az euró bevezetése előtt, 1997-ben megjósolta. Mégsem valószínű ez a fordulat, mégpedig azért nem, mert az euró bevezetése politikai döntés volt, a német újraegyesítés ára. A görögök kitesszékelése láncreakciót indítana el, amit az unió vezetői nem engedhetnek meg maguknak: a Hotel Kaliforniából nincs eltávozás.

Euró-kakofónia

Miközben a német kancellár, a francia elnök és az Európai Bizottság elnöke kétségbeesve igyekszik elhessegetni azokat a hangokat, amelyek az eurózóna közeli felbomlásáról szólnak, egyes magas rangú uniós politikusok arról beszélnek, hogy Görögországot valahogyan mégiscsak kitessekelik az uniós jelképévé vált klubból. Angela Merkel saját gazdasági miniszterét, Philipp Rösler-t is megfeddte, aki nyíltan beszélt arról, hogy a görög problémát a fizetéseképtelenség valamely rendezett formájában kellene megoldani. Ám közlekedési minisztere, Peter Ramsauer is meglebegtette, hogy Görögország kiválása az eurózónából nem jelentené a világvéget. A holland pénzügyminiszter, Jan Kees de Jager szerint minisztériumában minden lehetőséget elemeznek, beleértve az eurózónából való kilépés lehetőségét is. A héten a különvéleményekből a pálmát valószínűleg az uniós elnökséget adó Lengyelország pénzügyminisztere, Jacek Rostowski vitte el, aki az eurózóna felbomlásának esetére tíz éven belül háborút jósolt Európában. Az összevissza beszédet végül megunva José Manuel Barroso arra hívta fel az uniós vezetőit: hagyják abba a hangzavart, ami az uniós különböző sarkaiból hallatszik. „A kritikák és ellenkritikák, a csodálatos megoldásokra irányuló javaslatok naponta elhangzó kakofóniájában csak egy biztos, hogy a válságellenes intézkedésekben megegyezés van, csak túl sokáig tartott, és még nem teljesen teljesült” – mondta Barroso az európai parlamenti képviselőknek. Hozzátette még azt is, hogy az euró támogatása nemcsak a mások iránt megnyilvánuló szolidaritás, hanem alapvető önérték is.

A Görögország és az eurózóna jövője körüli hangzavarból józan hangok nemigen hallatszanak ki, például annak megválaszolása, hogy hogyan lehet az adósságokat visszafizetni vagy akár csak az adósságszolgálatot, vagyis a törlesztést és a kamatokat teljesíteni akkor, ha Németországnak folyamatosan hatalmas külkereskedelmi aktívuma van, amihez egyébként Angela Merkel – mint a német versenyképesség kifejeződéséhez – ragaszkodik is. De még ha megoldanák is a jelenlegi görög válságot, a hasonló helyzetek folyamatosan újratermelődnének, hiszen a fennálló feltételek mellett nem lehet a fizetési mérlegek kiegyenlítését biztosítani. Az a hit, amely egyébként az uralkodó neoliberális gazdaságfilozófiából fakad, hogy a költségvetési kiadások lefaragásával a helyzet kezelhető lesz, már eddig is oda vezetett, hogy a 2009-es visszaesést követő lassuló fellendülés az unióban megtorpant. A lengyel pénzügyminiszter által vizionált polgárháború ha nem is valószínű, az uniós belüli feszültségek minden bizonnyal tovább fognak nőni. Ezek azonban nem az egyes nemzetek közötti feszültségek, hanem az európai politikai és gazdasági elit egységes Európáról alkotott elképzelése és a gazdasági és politikai realitás közötti feszültségek. Számos elemző elmondta már, hogy közös pénzhez vagy olyan mechanizmus kell, amely meggátolja az egyes országok közötti egyensúlytalanság kialakulását, vagy egy valóban egységes, szövetségi állam, ahol – akárcsak az Egyesült Államokban – a központi költségvetés eleve biztosítaná azt a jövedelemátcsoportosítást, amelyet most oly keservesen akarnak Görögországnak megadni. A jelenlegi hangzavar, kakofónia abból származik, hogy az európai politikai és gazdasági elit az egyik megoldást nem akarja, az utóbbit pedig nem tudja megvalósítani.

Maastricht a kezdet vagy a vég kezdete?

Herman Van Rompuy, az Európai Tanács elnöke lehetőséget kapott, hogy az Európai Unió képviselőjében felszólaljon az ENSZ közgyűlésén. Uniós bürokraták eddig is részt vettek az ENSZ ülésein, megfigyelőként helyezkedve el a plenáris ülésterem szélső szárnyain az Arab Liga, a Vatikán és más hasonló intézményekkel egy sorban, amelyeknek az Egyesült Nemzetek Szervezete megfigyelői státust adott. Van Rompuy felszólalása azonban mérföldkő: azt jelenti, hogy az ENSZ – a lisszaboni szerződés szellemét elfogadva – az Európai Tanács elnökére mint egy egységes állam képviselőjére tekint.

Ugyanezen időben Martin Wolf, a Financial Times ismert gazdasági kommentátora egy húsz évvel korábbi, a maastrichti egyezmény elfogadásakor keletkezett írásán merengett, amely a jövő történése szempontjából mérlegelte Maastricht sorsát: „A jövő történései talán úgy fognak Maastrichtra tekinteni, mint egy stabil, egységes európai hatalom létrejöttére. De mégis, van egy sötétebb lehetőség... Az az erőfeszítés, hogy egymáshoz kössenek országokat, egység helyett a közöttük lévő nézeteltérések nagyfokú felerősödéséhez vezethet. Ha így lesz, a maastrichti egyezmény a tragédia klasszikus megtestesítőjévé válik: arrogancia, butaság, rombolás.” Martin Wolf most úgy érzi, balsejtelmek kezdenek valóra válni. Szerinte a jelenlegi válság több annál, mint annak demonstrálása, hogy az eurózónát hibásan tervezték meg, ezt minden intelligens elemző tudta a legelején, a mai válság igazi jelentősége abban van, hogy feltárta és folyamatában még inkább nyilvánvalóvá tette az országok közötti bizalom alapvető hiányát, nem is beszélve e kényszerházasságba kényszerített népek közötti szolidaritás hiányáról.

Jean-Claude Trichet, az Európai Központi Bank leköszönő elnöke egy sajtókonferencián azzal dicsekedett, hogy jobb inflációs eredményeket értek el, mint a Bundesbank. Sajnos azonban az alacsony infláció mit sem ér, ha ezalatt olyan egyensúlytalanságok alakultak ki az eurózóna országai között, amelyek megfelelő eszközök vagy akarat hiányában egyes országok csődjéhez vagy akár az egész eurózóna felbomlásához vezethetnek. A német alkotmánybíróság szeptember eleji ítélete lényegében kizárta, hogy a már elfogadott és 2013-ig működő Európai pénzügyi stabilitási eszközön túl bármilyen állandó eszközt, tehát a 2013 után esedékes Európai stabilitási mechanizmust megvalósítsanak, előrevetítve az eurózóna tartós válságát.

Martin Wolf szerint a német politikusok egy relatíve kicsi, nyitott és nagymértékben versenyképes gazdaság szempontjából szemlélik a világot, az eurózóna ezzel szemben nagy és eléggé zárt gazdaság. Ez azt jelenti, hogy a centrumországoknak vagy erőteljesen bővülő piacot kell biztosítaniuk a kevésbé hitelképes országok termékei számára, vagy pedig finanszírozni kell a kereskedelmi mérlegek deficitjéből származó adósságot. Ha erre a magánszektor nem hajlandó, akkor a közösségi pénzekből kell a problémát megoldani, ha úgy sem megy, akkor számolni kell az egyes államok fizetőképzetlenségével. Csakhogy ez a fizetéseképtelenség nem korlátozódik a periféria országaira, hiszen a hitelnyújtók a centrumországok bankjai, és a Moody's épp a múlt héten minősített le két nagyobb francia bankot, a Credit Agricole-t és a Société Générale-t a görög adósságnak való túlzott kitettségük miatt. Ha azonban a francia bankok veszélybe kerülnek, akkor az előző tíz évben kialakult, nagymértékű körbehitelezés miatt a német és angol bankok is bajba kerülhetnek, sőt az összefonódottság miatt a krízis áttérjedhet az Egyesült Államokra is. Az unió vezetői érzik a bajt, csak azt a józan paraszti ésszel is belátható összefüggést nem akarják felismerni, hogy zárt gazdaságban vagy eleve egyensúlyban tartják a külkereskedelmet, vagy számolniuk kell a keletkező adósságok folyamatos finanszírozásával. Az erre irányuló figyelmeztetés azonban vagy nem hallik, vagy nem hallják, vagy talán nem is akarják hallani...

Föderális állam – vagy valami más?

A múlt héten az Európai Bizottság elnöke, Jose Manuel Barroso félórás, szenvedélyes beszédet intézett az Európai parlament tagjaihoz az Európai Unió helyzetéről. Ebben helyesen állapította meg, hogy Európai Unió történetének legnagyobb kihívásával néz szembe, továbbá, hogy nemcsak pénzügyi, gazdasági és társadalmi válságról van szó, de egyúttal bizalmi válságról is, mivel az unió állampolgárainak bizalma megingott abban, hogy Európa vezetői képesek megtalálni a jelenlegi válságból való kivezető utat.

Ezt követően azonban orvosságul pontosan azt a politikát ajánlotta, amely a jelenlegi válsághoz vezetett: a liberális gazdaságpolitikai elvek kiteljesítését, amely már eddig is az unió centrum és periferiális országai közötti nagymértékű egyensúlytalansághoz vezetett; továbbá azt a költségvetési megszorító politikát, amely az uniós gazdasági növekedés jelenlegi visszaeséséért felelős. Barroso szerint illúzió volt azt gondolni, hogy létrehozhatunk egy közös valutát és egy egységes piacot a gazdaságpolitikai és a költségvetési politika egységesítése (a nemzeti szempontok érvényesítésének feladása) nélkül. Hasonlóképpen illúzió az unió irányítását a „kormányközi módszerre” vagyis a nemzetállamok vezetőinek Európai Tanácsban történő megegyezésére bízni, e helyett a „közösségi módszereket” vagyis az Európai Bizottság dominanciáját kell biztosítani a kezdeményezésben és a végrehajtásban, csökkentve az egyhangú szavazásokat igénylő kérdések körét. Ne a leglassúbb, legóvatosabban haladni akaró államok határozzák meg az unió előrehaladását – hangsúlyozta tapsokkal félbeszakított emocionális beszédében az Európai Bizottság elnöke.

Amit Barroso javaslataival meg akar valósítani, az nem más, mint egy föderális európai állam, legalábbis abban az irányban tett jelentős lépés, amely szerinte nemcsak a föderalisták óhaja, hanem a piac üzenete is. Ami viszont Barroso beszédéből kimaradt, az pont a föderalista állam gazdasági alapfeltétele, egy olyan közös költségvetés, amely nem a GDP egy százalékára terjed ki, mint a jelenlegi, hanem a GDP legalább 15-20% -át központosítja. Ez pedig egyszerűen elképzelhetetlen az európai államok vezetői, no meg állampolgárai számára. Vagyis az Európai Bizottság elnöke úgy akar egy szövetségi államot létrehozni, hogy annak nincsenek meg a gazdasági előfeltételei. Igaz, ez nem újdonság. Az euróövezetet is úgy hozták létre, hogy minden szakértő megmondta előre: az – a résztvevők eltérő versenyképessége miatt – nem fog működni. A föderális államhoz az anyagiak mellett a résztvevő államok közötti megfelelő fokú szolidaritásra is szükség lenne. Igaz, az uniós polgárok – kivételektől eltekintve – úgy általában kedvelik egymást, de messze nincs meg az a szolidaritás, amelyet egy közös állam felépítése igényel. A szükséges előfeltételek hiányában ami itt épül, az nem más, mint egy heterogén államokból összeeszkábált konglomerátum – egy európai birodalom. Ezt magánemberként maga Barroso is így látja, hiszen egyetemi előadásaiban – mint egy emiatt kissé botrányszagúvá vált sajtótájékoztatón maga mondta – az Európai Uniót egy birodalomhoz szokta hasonlítani. A birodalom azonban definíciószerűen nem egy szövetségi állam, hanem heterogén államokból, népekből álló, erővel együtt tartott konglomerátum. Ilyen volt a Római Birodalom is, ahol a kohéziót a római légiók képviselték, míg most – légiók híján – a gazdasági fenyegetés és kényszer képezi az összetartó erőt, mint ahogy Görögország esetében tapasztaljuk, amelyet gyötörnek, de nem engednek ki az euróövezetből.

Már tíz éve múlt, hogy az úgynevezett lisszaboni stratégia keretében az unió vezetői azt a célt tűzték ki, hogy az Európai Unió 2010-re a világ legdinamikusabb térsége lesz, amely jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosít. Az eredmény ismert. Félő, hogy a most Barroso által vizionált föderális államból is csak az lesz, mint a lisszaboni stratégiából: kudarc és letargia.

Brezsnyev-szindróma

Leonyid Brezsnyev elvtárs, mire az utolsó kitüntetést is – ami még elfért rajta – feltűzték zakójára, azzal a zavarba ejtő helyzettel kellett, hogy szembesüljön: a világúrt elsőként meghódító nagy Szovjetunió fejlődése leállt, és az elvtársak hiába próbálnak életet lehelni a gazdaságba, az csak nem akar nekilendülni. Ekkorra ugyanis a Szovjetunió extenzív erőforrásai kimerültek: már mindenkit munkába állítottak, akit lehetett, és az európai területeken a könnyen kitermelhető erőforrások – például kőolaj – is kifogyóban voltak, a termelés csökkent, a szibériai területek kiaknázása pedig irdatlan erőforrásokat igényelt. Növelni kellett volna a munka hatékonyságát, amire a Kommunista Párt Központi Bizottsága meg is hozta a határozatot, a hatékonyság azonban sehogy sem akart növekedni, nem utolsósorban azért, mert semmilyen szinten senki sem volt anyagilag érdekelve a hatékonyság növelésében. Az egyéni érdekeltséget kellett volna megteremteni – ahogy Kínában tették –, ám a kommunista dogmákhoz („mindenki képességei szerint, mindenkinek szükséglete szerint”) ragaszkodó pártvezetés erre képtelen volt, az eszme diadalmaskodott a józan ész felett.

Ma az Európai Unió kísértetiesen hasonló helyzetbe került, csak épp az eszmék ellentétesek. Most a szabad piacgazdaság és a maastrichti kritériumok azok az eszmék, amelyekhez a ragaszkodás megint csak felülmúlja a józan észét. Ha ezek az eszmék a valóságban működnének, akkor most az Európai Unió lenne „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdasága, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson” – mint ahogy az unió vezetői 2000-ben Lisszabonban célul tűzték ki. Ezzel szemben az unió az elmúlt évtizedben a potenciálisan elérhető évi két-három százalék helyett 1,3 százalékkal növekedett, és a munkanélküliség nyolc-kilenc százalék között állandósult. A nagy ambícióval kitűzött célok, például az európai navigációs rendszer, a Galileo megvalósítása köddé vált – két árva műhold kering a szükséges harminc helyett –, és a sokat emlegetett Nabucco gázvezeték megvalósítása is inkább remény, mint valóság. A legnagyobb probléma azonban az unión belüli eladósodás. Az EU egészében a 2003–2010 közötti időszakban, folyó euróban mérve, az adósság hetven százalékkal nőtt, ezen belül a keleti és déli periféria országaiiban két-háromszoros volt a növekedés. Európa országai azonban gyakorlatilag egymásnak tartoznak, a térségnek kifelé nettó hitelezői pozíciója van. Emellett az adósságok több mint nyolcvan százaléka magánadósság, és nem az államháztartás adóssága, tehát az államháztartási kiadások lefaragásával nem is lehet érdemben csökkenteni. Márpedig az Európai Bizottság pontosan ez utóbbit erőlteti, aminek aktualitást ad, hogy a német pénzügyminiszter a Financial Times hasábjain nemrég kiállt mellette. Wolfgang Schäuble (képünkön) szerint a fenntarthatatlan adósságszinthez az egyes országok kormányainak túlköltekezése vezetett, és ez veszélyezteti gazdasági jólétünket. A megoldás Schäuble szerint egyszerű. A kormányoknak csökkenteni kell kiadásait, növelni a bevételeiket, és bármennyire fájdalmas, megszüntetni a versenyképesség előtt álló „strukturális akadályokat”. A strukturális akadályok érthető nyelvre lefordítva a szociális piacgazdaság alkotópilléreit, a széles körű egészségügyi ellátást, ingyenes oktatást, a munkahelyek védelmét jelentik. Az ajánlott költségvetési megszorítások a szociális piacgazdaság felszámolásához vezetnek, de mint a görög példa is mutatja, ez nem a versenyképesség növekedéséhez, hanem a gazdasági növekedés további lassulásához, a válság elmélyüléséhez vezet. A hosszú távú megoldást a fizetési mérlegek kiegyensúlyozása és a pénzügyi deregulációkat követő féktelen pénzügyi spekulációk nyomán felhalmozódott adósságok megfelelő teherelosztás mellett történő leírása jelentené. Ez azonban az unió jelenlegi vezetésének gondolkodásától épp oly távol áll, min az egyéni érdekeltség megvalósítása a valamikori szovjet vezetők felfogásától. Marad a Brezsnyev-szindróma, a tehetetlen sodródás a végső felbomlásig.

Célpont a Wall Street

A Wall Street utcanév mindenkinek ismerős, még akkor is, ha sohasem járt New Yorkban és nézett körül a viszonylag szűk és nem túl hosszú, ám annál nevezetesebb utcában. Ez az a hely, amely nem arról híresült el, hogy az Egyesült Államok első elnöke itt tette le esküjét, hanem azokról a spekulánsokról, akik egy platánfa alatt üzeteltek, s üzelmekből nőtt ki a világ pénzügyi központjaként ismert New York-i tőzsde. A Wall Street és a körülötte épült banknegyed, amelyet olyan nevek fémjeleznek, mint a JP Morgan, a Citigroup vagy a Goldman Sachs, ma már nemcsak az Egyesült Államok gazdasági és pénzügyi hatalmát jelképezi, hanem annál sokkal többet, a pénz uralmát a világ, a népek és a nemzetek felett.

Úgy látszik, az elmúlt pénzügyi válság és a bankárok arrogáns viselkedése nyomán (a közpénzekből kimentett bankok hatalmas jutalékokat fizettek ki vezetőiknek) kezd betelni a pohár, és az Egyesült Államokból kiindulva világszerte egyre erőteljesebb mozgalom bontakozik ki a pénz uralma ellen. A mozgalmat egy környezetvédő kanadai civil szervezet indította el a Wall Street jelképes elfoglalására buzdító felhívásával, amely szeptember 17-én mintegy ezer fő részvételével meg is kezdődött. Azóta is tart, egyre újabb városokra terjed ki az Egyesült Államokban és más országokban is. A már saját honlappal (<http://occupywallst.org/>) rendelkező mozgalom felhívása szerint az utóbbi 30 évben a népesség egy százalékát kitevő leggazdagabb társadalmi réteg neoliberais ideológiával felfegyverkezve olyan globális gazdasági rendszert hozott létre, amely korlátozza az emberi jogokat, és lerombolja a környezetet. A felhívás szerint a világot uraló neoliberalizmus az oka annak, hogy nincs elég munka, hogy az átlagember – a maradék 99 százalék – egyre kevésbé engedheti meg magának a megfelelő egészségügyi ellátást, oktatást, élelmet és az otthonteremtést.

A Facebookon és a Twitteren szerveződő mozgalom egyre nagyobb hullámokat vet az Egyesült Államokban, s egyre inkább a média és a társadalmi viták középpontjába kerül. A gazdagok erőteljesebb megadóztatásának gondolata azonban a republikánusok részéről heves ellenállásba ütközött. Paul Krugman Nobel-díjas közgazdász és a The New York Times közgazdasági szakírója a Pánikban a plutokraták című, nemrég megjelent cikkében rámutat, hogy ugyan még nem tudni, hova vezet a Foglald el a Wall Streetet! mozgalom, de egyet, a szupergazdagok és kiszolgálóik heves ellenreakcióját már elérte. A republikánus párt vezetőitől olyan jelzőket kapnak, mint „csöcselék” vagy „Amerika ellenségei”, és azzal vádolják őket, hogy az amerikaiakat egymás ellen akarják uszítani. Paul Krugman szerint azonban nem a tüntetők a szélsőségesek, hanem azok az oligarchák, akik minden, a vagyonuk eredetét firtató kritikát el akarnak nyomni. Ezek nem azért lettek gazdagok, mert valamit adtak Amerikának és a világnak, mint például Steve Jobs, hanem mert ravasz pénzügyi manipulációkat találtak ki, amin meggazdagodtak, míg Amerikát és a világot mély válságba taszították. Az amerikai utcákat nézve úgy látszik, a 99 százalék a Wall Street világuralmát lassan kezdi megelégneni.

432
2011.10.22

Francia felelősségvállalás

A NATO héthónapos bombázása végre pontot tett a líbiai felkelésre. A számos hiábavaló korábbi kísérlet Moammer el-Kadhafi megölésére (sohasem ott volt, ahol éppen az amerikai, vagy NATO erők bombáztak) után végre francia és amerikai harci gépek eltalálták azt a konvojt amellyel a diktátor elmenekült volna Sirte városából. A megsebesült diktátort azután a felkelők megtalálták és egy videó tanúsága szerint feltehetően agyonverték. Sic transit gloria mundi (így múlik el a világ dicsősége) kommentálta az eseményt antik műveltségét fitogtatva Silvio Berlusconi, aki maga is csak kevésse marad el a líbiai diktátor excentrikusságától.

Az elvben független országok belügyeibe való beavatkozásnak két nemzetközileg elfogadott módja van, az egyik az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása, a másik a 2002-ben alakult Nemzetközi Büntetőbíróság, amely népi társadalommal, emberiség elleni bűncselekményekkel vádolt személyek ellen lép fel. Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy egy állam „emberiség elleni bűntetteket” követ el, akkor a „civil lakosság védelme érdekében” felhatalmazást adhat harmadik államoknak, hogy fegyveresen beavatkozzanak például a vagy a világot 40 perc alatt bevethető tömegpusztító fegyverekkel veszélyeztető országokkal (például Irak), vagy a „saját népét irtó” diktátorokkal (Líbia) szemben.

Míg korábban a nemzetközi ítéletek végrehajtója főleg az Egyesült Államok volt (esetleg a NATO keretén belül), Líbia esetében Nicolas Sarkozy francia elnök az érdem, hogy megmutatta, Európa e tekintetben sem akar elmaradni Amerika mögött. Tripolinak a felkelők által történt bevétel után Sarkozy, egy a francia nagykövetségek számára augusztus 31-én mondott beszédében vázolta fel Európa leendő szerepét Észak Afrika és a Közel Kelet biztonságának megteremtését illetően. Eszerint a líbiai modell, amelyben az amerikai támogatás mellett Franciaország és az Egyesült Királyságé volt a vezető szerep, egy új munkamegosztást jelent Európa és Amerika között. Sarkozy szerint Líbia egy tanulság az európai külpolitika számára: „Európa először mutatta meg, hogy szövetségeseivel együtt képes egy a határai mentén zajló nyílt konfliktusba beavatkozni”. Erre alighanem egyre növekvő szüksége is lesz, ugyanis a kínai és indiai gazdasági befolyás egyre növekszik Afrikában. Mahmood Mamdani, egy kampalai (Uganda) egyetemi professzor szerint az afrikai beavatkozásra ürügyet adó okok szaporodni fognak, amint a világ befolyásos hatalmai vetélkednek a fekete kontinens feletti befolyás megteremtésért, vagy megerősítéséért. A kínai befolyás rohamosan növekszik, de jellegében elsősorban gazdasági, az infrastruktúra kiépítésére és a nyersanyagok kitermelésére fókuszál. India is erőteljesen támogatja nagyvállalatainak afrikai szerepvállalását. E befolyás növekedésének igyekszik Európa és Amerika katonai erővel gátat vetni. Franciaország az elefántcsontparti, a tunéziai és a líbiai konfliktusban próbálta ki katonai erejének hatékonyságát, de Afrika, vagy a Közel-Kelet országainak belső megosztottsága még számos lehetőséget nyújt az emberi jogok, vagy a civil társadalom védelmének külső fegyveres beavatkozással történő biztosítására.

A katonai kérdésekkel foglalkozó Jane's Defence Weekly magazinban a francia légierő egy korábbi vezető beosztású tisztségviselője, Jean Rannou fejtette ki legutóbb egy szíriai beavatkozás lehetséges forgatókönyvét. Eszerint, ha a Biztonsági Tanács úgy találná, hogy a szíriai elnök saját népére támad, vagy az emberiség ellen követ el bűntetteket, a NATO gépek az angol kézben lévő ciprusi katonai bázisról felszállva 48 órás bombázással hatástalanítani tudnák az elavult szíriai harci gépeket és föld-levegő rakétákat. A problémát csupán az jelenti, hogy a befolyásos szíriai üzleti körök a jelenlegi elnöktől várják a szükséges reformokat és sem egy polgárháború, sem egy nyugati beavatkozás lehetőségére nem tekintenek szívesen.

433
2011.10.29

Az unió lenini útja

„Nem akarjuk a közelmúlt hibáit megismételni. A mai határozatokkal a jövő alapjait raktuk le. Az euró csúcserkeztet valamennyi tagja eltökélt, hogy ezt az utat követni fogjuk.” Ezek Herman Van Rompuy, az Európai Tanács elnökének szavai a közvetlen a csúcserkeztet utáni sajtótájékoztatón.

„Teljesen világos, hogy az euró nem funkcionál, nincs stabil egyensúlyi helyzet. Csak azt találták ki, hogy hogyan nyerjenek még néhány hónapot” Ezt pedig Kenneth Rogoff a Harvard Egyetem professzora és a Nemzetközi Valutaalap korábbi fő közgazdásza mondotta két nappal később.

A két értékelés között tulajdonképpen nincs ellentmondás, mert együtt a kettő azt jelenti, hogy szilárdan haladunk az instabilitás útján, akár csak annak idején azon a bizonyos lenini úton. A hasonlóságot még Angela Merkelnek a parlamenti képviselőkhez intézett beszéde is erősítette, amikor az alapító atyákra és a történelmi küldetésre hivatkozott. Merkel még háborúval is riogatott arra az esetre nézve, ha az euró elbukna, mert az az unió bukását is magával vonná, az meg elképzelhetetlen helyzetet idézne elő Európában. Ez utóbbit Merkel nyilván azért említette, hogy az országok kellőképpen megijedjenek és minden más társadalmi és gazdasági célt félre téve kövessék az egyedül üdvözítő orvossággént meghatározott restriktív politikát. Ez a logika azonban kissé sántít. Az idősebbek még emlékezhetnek olyan időkre, amikor nem volt euró és Európai Unió sem volt, sőt restriktív politika, államháztartási reform és „európai szemeszter” sem volt, csak a hat, majd kilenc országot magában foglaló közös piac, és Európában mégsem volt háború, sőt az akkori Európa meglehetősen dinamikus, évi öt százalékos körüli ütemben növekedett, míg most az évi két százalékos is elérhetetlennek tűnik az unió egésze számára. Azután arra is emlékezhetünk, hogy a XX. századi világháborúk többnyire aktív német kezdeményezés nyomán következtek be, ha tehát Németország nem háborúzik akkor az már majdnem biztosítja Európa békéjét. Ha ehhez az elhatározáshoz még a franciák is csatlakoznak, akkor a többieknek legfeljebb elszigetelt helyi konfliktusokra futná, sőt tulajdonképpen még arra sem, hiszen az államháztartási megszorítások nyomán lassan mindenki felszámolja a hadseregét. A nemzetek közötti nézeteltérések nem az euró hiányából, hanem ellenkezőleg pontosan annak bevezetéséből származnak, mint ahogy annak idején (1997-ben) Milton Friedman Nobel díjas közgazdász meg is jósolta, amikor a Wall Street Journalnak nyilatkozva rámutatott arra, hogy egy közös fizetőeszköz lehet egy politikai egyesülési folyamat vége, de nem annak kikényszerítési eszköze, mert azok a (főleg versenyképességi különbségekből eredő) problémák, amelyek egy valutaleértékeléssel megoldhatók lennének, az egyes országok közötti elkeseredett vitákhoz fognak vezetni. Ezeknek vagyunk most a tanúi.

Az elmúlt nyolcszáz év pénzügyi spekulációit feldolgozó és egy könyven összefoglaló (This time is different – Most más a helyzet) Kenneth Rogoffnak bizonyára nagyobb rálátása van az európai gazdaságban lejátszódó folyamatokra, mint az unió lelkes, de a realitásoktól tökéletesen elrugaszkodó vezetőinek. Rogoff annál is biztosabban mondhatott ítéletet, mert a csúcserkeztet éppen csak a lényeggel, az egyes uniós tagországok közötti kereskedelmi és fizetési egyensúly biztosításának feltételeivel nem foglalkozott. A közleményekből és nyilatkozatokból például teljesen világos, hogy az unió vezetői összekeverik az államháztartás adósságát az adott ország külső adósságával és talán ezért hiszik, hogy a költségvetési megszorítások jelentik a kivezető utat. Ez az út azonban járhatatlan. Még ha gazdasági zsarolással össze is lehet tartani az „európai birodalmat”, ahogy a Bizottság elnöke Jose Manuel Barroso szokta egyetemi előadásaiiban emlegetni az uniót, a gazdasági stagnálás és a jövedelmek differenciálódása nagy valószínűséggel társadalmi robbanáshoz fog vezetni.

Demokrácia, mint az unió ellensége

A görög népszavazásról szóló hírek páni rémületet keltettek az unió vezetői között, ami nem is csoda, mert előfordulhatott volna, hogy a görög nép elutasítja azokat a megszorításokat, amelyeket az unió vezetői a pénzügyi kisegítő csomag esedékes részlete fejében követelnek az unió periferiáján fekvő, viszonylag szegény, kis balkáni országtól.

Bár az unió működését szabályozó Lisszaboni szerződésben legalább hat helyen utalnak a demokráciára, vagyis a népakarat érvényesülésére, mint az unió alapértékére és a preambulum emelkedett stílusban mondja ki, hogy a szabadság, a demokrácia és az egyenlőség az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen joga, a gyakorlatban az unió vezetőit a hideg rázza, amikor valamely országban uniós ügyekben népszavazásra kerül a sor. Erre minden okuk megvan. Ugyanis az európai lakosság és az unió politikai elitje között mind az unió végcélját, mind a mindennapi gazdaságpolitikát tekintve akkora szakadék tátong, és oly mélységesen hiányzik a nép vezetőiben vetett bizalma, hogy a népszavazás legvalószínűbb kimenetele az unió vezetői akaratának elutasítása. A csökkenő bizalom megmutatkozik mindenekelőtt az európai parlamenti választások részvételi arányán, amely az 1979-ben először megtartott közvetlen választásokon még 62% volt, míg folyamatos csökkenés után a legutóbbi, 2009-es választásokon csak 43%-ot ért el. A maastricht-i egyezmény volt az első alkalom, amikor egy uniós ország, Dánia, lakossága szembe szállt a központi akarattal és népszavazáson utasította el az egyezményt, ám erőteljes külső nyomásra később mégis megszavazta azt. Jól is tette, mert különben addig szavaztatták volna a dánokat, amíg igent nem mondanak. A nem szavazatot egy későbbi igennel meg lehet változtatni, ám az igent soha többé nem lehet visszavonni. A következő hasonló krízis az európai alkotmány jóváhagyásakor következett be, amit két ország lakossága, a franciák és a hollandok is elutasítottak. A kialakult patthelyzetet Nicolas Sarkozy trükkjével lehetett feloldani, amikor is az alkotmányt úgy alakították át, hogy a lényege nem változott meg, formailag azonban csak egy egyszerű szerződésmódosításnak tűnt, amit az említett országokban nem kellett népszavazásra bocsátani. Ez volt a Lisszaboni szerződés, amelyet az írek – ahol az ország alkotmánya szerint még erről is meg kellett szavaztatni a népet – első menetben elutasítottak, ám a hihetetlen külső nyomás és mindenféle ígéretések hatására később mégis elfogadtak. Csak a demokratikus hagyományaikra igen kényes svájciak és norvégok voltak olyan határozottak, hogy kormányaik akaratával szembe menve több alkalommal is meg tudták akadályozni az unióba való belépést, és a svédek, akik az euróövezetbe való belépést utasították el.

Nem arról van szó, hogy az európaiak ne akarnának egymással együtt működni, csak hogy nem azon a módon, amit az európai üzleti és politikai elit rájuk akar kényszeríteni. Az ezeréves tradícióval rendelkező európai nemzetállamok lakosainak döntő többsége ugyanis elutasítja az unió vezetői által szorgalmazott Európai Egyesült Államok gondolatát. A szövetségi állam helyett a nemzetállamok együttműködésének valamilyen formáját választanák – mint ahogy azt egy korábbi magyarországi felmérés is bizonyítja: <http://www.epoc.uni-bremen.de/publications/pup2002/files2002/lorant.pdf>

Hasonlóképpen Európa lakosainak döntő többsége elutasítja azt a fajta kaszinókapitalizmust, amely a már három évtizede folytatott neoliberális gazdaság- és társadalompolitika nyomán alakult ki, és amelynek eredménye a gazdaság alacsony növekedése illetve most már stagnálása, a hosszú idő óta magas munkanélküliség és az a nemzetközi eladósodás, amely most Görögországot sújtja, de amelynek potenciálisan az uniós országok többsége áldozata lehet. A jelenlegi konfliktusban sem Görögország a bűnös, hanem azok, akik a féktelen pénzügyi spekulációk erőit szabadon engedték.

Keserű, de hatástalan orvosság

Az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta őszi jelentését az Unió helyzetéről (European Economic Forecast – Autumn 2011), amelyben már nyoma sincs a tavaszi reményeknek, elfújta őket az eurozóna válságának őszi szele. De figyeljünk az ügyben legilletékesebbnek, a jelentést kiadó Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóság főigazgatójának, Marco Butinak szavaira, aki így vezeti be a 248 oldalas, az olvasót kétségkívül kimerítő és némileg el is keserítő dokumentumot: „A világgazdaság ismét a veszélyzónába került, ezúttal az eurozóna ad okot aggodalomra. Tavasszal még úgy látszott, hogy Európa államadóssági problémái megoldhatók, sőt némi jelét láttuk annak, hogy a pénzügyi megszorítások ellenére és a világgazdaság lassulása mellett a belső kereslet veszi át a mérsékelt fellendülés motorjának szerepét. Ezek a remények mára megghiúsultak. A bizonytalanság nőtt, és a legfejlettebb országok jövőbeli gazdasági növekedését illető kételemek növekedtek.”

A dokumentum szerint a 2012. évre tavasszal prognosztizált 1,9%-os gazdasági növekedés a harmadára, 0,6%-ra csökken, amit már nyugodtan nevezhetünk stagnálásnak, sőt mivel a jövedelemnövekedés egyenlőtlenül jelenik meg, ez azt jelenti, hogy széles társadalmi rétegeknek statisztikailag is csökken a jövedelme. Szubjektíven ugyanis más a megítélés, legalább évi 3-4 százalékos növekedésre van szükség, hogy a lakosság érezze a növekedést, 1-2 százalékos jövedelemnövekedést a lakosság stagnálásnak, az ennél kevesebbet pedig csökkenésnek érez. A korábbi előrejelzéshez képesti erőteljes csökkenés túlnyomórészt belső okokból következik be, ugyanis az uniót körülvevő gazdasági világból csak az Egyesült Államok gazdaságának növekedése fog mérséklődni jelentősebben (a tavaszi előrejelzéshez képest) a feltörekvő piacoknál viszont nem várható az összességében hat százalék körüli növekedési trend megtörése. Az unió különben is egy nagymértékben zárt gazdaság, tehát növekedését is elsősorban a belső feltételek határozzák meg. Az országok potenciális gazdasági növekedés a fejlettségi szint növekedésével csökken, tehát az uniótól semmiképp nem várhatunk el a felzárkózó országokra jellemző évi hat, vagy még több százalékos növekedést, de még az unió magasabb fejlettségi szintje mellett is tartósan elérhető három százalék körüli növekedés, amelytől az unió az elmúlt évtizedben messze elmaradt. Az elmaradás oka részben az unió neoliberális gazdaságpolitikája, amely fontosabbnak tartja az infláció alacsonyan tartását (ami sikerült is), mint a munkanélküliség leszorítását, amely már két évtizede 10 százalék körül mozog, és amely a legutóbbi jelentés szerint még 2013-ban sem fog csökkenni. A másik ok az euró bevezetése és a tőke uniós alapértékének tartott szabad áramlása, melynek hatására egyrészt a gazdaságilag gyengébb országok (a periféria, vagyis az unió dél- és közép-kelet-európai tagjai) nagymértékben eladósodtak, míg a centrum országok (elsősorban Németország) hatalmas kereskedelmi aktívumra tettek szert. Igaz, az euró bevezetését a franciák szorgalmazták, ám feltételrendszerét, a maastrichti kritériumokat a németek határozták meg, mégpedig a német gazdaság sajátosságai és érdekei szerint. Ez a rendszer biztosítja az uniós átlagnál messze versenyképesebb és tőkeerősebb német ipar behatolását az unió többi országainak piacaira, viszont megtagadja azt a lehetőséget, hogy ez utóbbi országok akár korlátozásokkal, akár valutájuk leértékelésével védekezhessenek. Az import korlátozását, vagy a hazai vállalkozások támogatását ugyanis az uniós törvények eleve tiltják, az eurozóna tagjai pedig – nem lévén saját valutájuk – leértékelni sem tudnak. De még a saját valutával rendelkező országok esetében is az a helyzet, hogy az államadósság, illetve az infláció csökkentése irányába ható uniós nyomás szinte kizárja e mindkét említett mutatót átmenetileg rontó eszköz alkalmazását. Marad a „belső leértékelés” vagyis a reálberek csökkentése, a megszorító költségvetési politika és a mindebből következő gazdasági stagnálás. A gazdasági megszorítások keserű orvossága tehát nem gyógyír, hanem a legjobb esetben is hatástalan orvosság.

Vak vezet világtalant

Nicholas Sarkozy a franciák elnöke nyílt levelet küldött Mario Montinak, Olaszország miniszterelnökének kifejezve óhaját Franciaország és Olaszország szoros együttműködése iránt, ami lehetővé tenné, hogy közösen „megtalálják a stabilitáshoz és növekedéshez vezető ösvényt”. A francia elnök szerint az eljövendő hetek „sorsdöntők” lesznek, de együttműködve legyűrjük a nehézségeket. Ehhez tudni kell, hogy az olasz államkötvények finanszírozási költsége (vagyis az a kamat, amelyet az újonnan kibocsátott államkötvények után fizetnie kell) elérte a 7%-ot, ami már a veszélyzónát jelenti, hiszen az ír és portugál államkötvények kamata is e körül járt, amikor az unió és a Nemzetközi Valutaalap segítségért kellett folyamodniuk. Az olaszokat a franciák is igyekeznek követni, igaz még csak 3,6 százaléknál tartanak, mely értéket épp a fenntarthatóság határának gondolnak a szakértők. Egy adósság ugyanis akkor vélelmezhető fenntarthatónak, ha aránya a GDP-hez képest nem növekszik, ehhez pedig az kell, hogy a reálgazdaság növekedési üteme és az infláció együttesen elérje, vagy meghaladja az adott ország adóssága után fizetett kamatlábakat. Mivel az unióban a növekedés nem sokkal tér el a zérótól, az infláció pedig két százalék alatt van egyedül a német államkötvények után fizetett, 1,8 százalékos kamatláb tekinthető fenntarthatónak, az olasz, de még a francia is messze a fenntarthatatlannak vélelmezhető sávban van, vagyis a jelenlegi helyzet fennmaradása esetén a GDP-hez viszonyított külső adósságuk megállíthatatlanul növekszik. Hogy ezek után Sarkozy Montival összefogva, hogyan találja meg a stabilitáshoz és növekedéshez vezető ösvényt, az kérdéses, annál is inkább, mert a válság megoldására javasolt uniós recept, a költségvetési kiadások folyamatos leszorítása, a jövedelmek mérséklése – elismert közgazdászok, mint például Paul Krugman szerint – egyértelműen a válság elmélyüléséhez vezet. Ezzel ugyan az unió tanácsának elnöke Herman Van Rompuy nem ért egyet, mert szerinte az unió gazdasági növekedésének lassulása nem a pénzügyi megszorítások eredménye. Ő inkább a befektetőket és a fogyasztókat okolja, mondván, hogy az előbbiek elvesztették a bizalmukat, az utóbbiak pedig hitelből éltek. Csakhogy a befektetőknek jó okuk van arra, hogy bizalmuk megrendüljön, hiszen egyre világosabb, hogy a felhalmozott adóssághegyeket nem lehet visszafizetni és csak az a kérdés, hogy ki fizet rá a végén. Ami pedig a fogyasztókat illeti a dolgot úgy is fel lehet fogni, hogy a bankok hiteleztek felelőtlenül, hiszen boldogboldogtalannak adtak mindenre hitelt, anélkül, hogy a legkevésbé is érdekelte volna őket, hogy a delikvens fizetőképes-e vagy nem.

A Citibank vezető közgazdászának véleménye szerint ahhoz, hogy Olaszország, vagy Spanyolország elkerülje a csődöt az az egyedüli megoldása, ha az Európai Központi Bank mint végső menedék (lender of the last resort) felvásárolja ezen országok kötvényeit. Ez, tulajdonképpen az államadósságok inflációs adóval az unió egészén való szétterítését jelentené, ami ellen a németek, akik még nem felejtették el sem az első világháborút követő hiperinflációjukat, sem a szeretett és stabil deutsche-markjukat, az utolsó leheletükig tiltakoznak. E helyett Angela Merkel, pártjának a CDU-nak föderalista szárnya által támogatva, a teljes politikai unió megvalósítását preferálná egy kétkamarás parlamenti rendszerrel és egy közösen választott elnökkel. Valószínű azonban, hogy a derék föderalisták nem gondolták végig, hogy egy politikai unió nem csak azt jelentené, hogy a tagállamok kötelezően végrehajtanák a központi rendelkezéseket, és hogy központi adókat lehetne kivetni, hanem azt is, hogy egy, a GDP 15-20 százalékát központosító föderális (szövetségi) költségvetésből automatikusan fedezni kellene a szövetség egyes tagállamainak fizetési mérleg hiányát és államadósságait. Egy szövetségi államban elkerülhetetlen lenne a szegényebb régiók felzárkóztatása, márpedig a volt NDK felzárkóztatása is évi mintegy százmilliárd eurójukba kerül még most is a németeknek. Mint látható ötletekből nincs hiány, de épp ezért a stabilitáshoz és növekedéshez vezető ösvény, amelyet most már az olaszok és franciák közösen keresnek, egyre homályosabbá válik.

437
2011.11.26

Unió, segítsd a leminősítetteket!

Az elmúlt hét nyugodtan minősíthető a leminősítések hetének, mert a nagy hitelminősítők egyszerre több ország, város és egyéb intézmény hiteleit sorolták lejjebb, sőt egyenesen a bővli kategóriába. Hogy Portugália is közéjük került az már a bizottság elnökének Jose Manuel Barrosonak is sok volt, lévén történetesen portugál származású, ráadásul valamikor e bővlinak minősített ország miniszterelnöke. „A minősítő intézetek piaci szereplők és mint ilyenek, nem mentesek a piaci ingadozásoktól, hibáktól túlzásoktól, amelyek ezzel járnak” Mondotta egy strasbourgi sajtókonferencián a bizottság elnöke, hozzátéve, hogy a hazáját a bővli kategóriába soroló amerikai hitelminősítő, a Moody's spekulatív és elfogult volt Portugália fizetőképességének megítélésakor. Barroso szerint a Moody's ítélete nem segíti a tisztánlátást, sőt tovább erősíti a spekulációt: „Az adott intézetnek járó kellő tisztelet mellett, úgy gondoljuk, a mi intézményeink Portugáliát egy kissé jobban ismerik. A mi elemzésünk finomabb és teljesebb” összegezte véleményét a Moody's-ról az Európai Bizottság elnöke. Barroso hivatkozott még arra is, hogy a német kancellár és a francia elnök szintén elutasították a hitelminősítők értékítéleteit és világossá tették, hogy az unió pénzügyi intézkedései az Európai Bizottság, az Európai Központi Bank és a Nemzetközi Valutaalap objektív elemzésein és nem a piaci szereplők megítélésén fognak alapulni.

Sőt, megelégedve, hogy a hitelminősítés piacát mindössze három cég uralja és ráadásul azok is – az európai ügyekben nyilván elfogult – amerikaiak – az unió vezetői elhatározták, hogy év végéig javaslatot tesznek az államadósságok megítélése metodológiájának javítására, hogy az kevésbé legyen kitéve a hitelminősítők kénye-kedvének. A sajtótájékoztatón jelen lévő és az uniós elnökséget adó lengyel miniszterelnök Donald Tusk, azonban lehűtötte a túlzott várakozásokat: „Nagyon naivnak kell lenni ahhoz, hogy valaki azt higgye, hogy a hitelminősítők angyalokká fognak változni és csak az fog járni az eszükben, hogy hogyan segítsék Görögországot, vagy más bajba jutott államot. Senki sem fog hitelminősítőt alapítani csupán azért, hogy másokat segítsen” mondotta a lengyel miniszterelnök.

A hitelminősítőknek azonban valószínűleg igazuk van, az unióban felhalmozott külső adósságok visszafizethetetlenek és a vége úgyis vagy az unió felbomlása, Európa egymással ellenséges részekre szakadása lesz, ahogy azt Angela Merkel is vizionálja, vagy pedig – aminek kisebb esélye van – a helyzet reális értékelése és annak belátása, hogy egy heterogén (a gazdasági fejlettség, versenyképesség, gazdasági erő szempontjából jelentősen különböző) országokból álló konglomerátum életképtelen az Európai Unióban rögzített szabályok mellett. Mert lehet ugyan, hogy a hitelminősítők metodikája kívánnivalókat hagy maga után, de az unió által alkalmazott elvek sem jobbak, sőt a megoldás helyett a válság elmélyítése irányába hatnak. Két-három évtizede, amikor Európát még nem teljesen uralta el a neoliberális ideológia és az abból következő elemzési módszer, világos volt, hogy egy ország fizetőképességét nem az államadósság, vagy a költségvetési hiány nagyságából kell levezetni, hanem az adósságszolgálat (törlesztőrészlet plusz kamatfizetések) és az export arányából. Ha az adósságszolgálat meghaladta az export 30%-át, akkor az adott ország fizetőképessége megkérdőjeleződött. Jelenleg az unió által alkalmazott elemzésekben és ajánlásokban a külső egyensúlyra (fizetési mérlegre) való utalás még csak elő sem fordul, lehet azért, hogy maradjon sötétben: a problémák gyökere az, hogy a centrum országok, mindenek előtt Németország „lenyúlták” a periféria, vagyis Dél- és Közép-Kelet Európa országainak piacait. Ez a periféria adósságválságának eredete és amíg Németország nem importál többet, mint exportál, a hitelek visszafizetése egyszerűen fizikailag lehetetlen, amivel – ítéletük meghozatalakor – feltehetően a hitelminősítők is tisztában vannak.

A Nagy Testvér figyel bennünket

George Orwell, ha életre kelne, nem érezné magát nagyon idegenül az új évezred első évtizedeinek Európai Uniójában. Igaz néhány évtizedet késett 1984-re előre jelzett prognózisa, és nem is szocializmus, hanem kapitalizmus lett belőle. Viszont megtalálhatná a csokoládé fejadagokat csökkentő bőség minisztériumokat (költségvetési megszorítások), a kettős gondolkodást, amikor a szavak a valóságban lényegében az ellenkezőjét jelentik annak, amit szó szerint kifejeznek (ilyen például a munkanélküliség ellen való küzdelem a munkaerőpiac „rugalmasabbá” tételével), a Párt gondolkodását kifejező nyelvet, az újbeszél-t a politikailag korrekt gondolkodás elvárásában, sőt a gondolatbűnöket és még az Eurázsia-val való háborút is (Irak, Afganisztán). De legnagyobb találmánya, a bennünket figyelő Nagy Testvér most válik vér-valósággá az Európai Bizottság 2012-re vonatkozó programjában.

José Manuel Durao Barroso az Európai Bizottság elnöke nemrég sajtókonferencián ismertette a Bizottságnak az Európai Unió stabilitásával és a gazdaságirányítás további erősítésével kapcsolatos legutóbbi elképzeléseit, amelyet 2012-re vonatkozó növekedési jelentés (Annual Growth Survey) foglal össze. Eszerint a Bizottság politikája öt prioritás köré csoportosítható: (1) növekedés-barát pénzügyi konszolidáció; (2) a bankrendszer hitelezőképességének helyreállítása; (3) strukturális reformok a szolgáltatások területén; (4) a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele; (5) a közigazgatás modernizálása.

Ha a bizottsági elnök uniós újbeszél nyelvét közérthetőre fordítjuk le a 2012-es növekedési jelentés egyes prioritásai a következőket jelentik. A növekedés-barát pénzügyi konszolidáció további költségvetési megszorításokat foglal magában, annak érdekében, hogy a költségvetési hiányt a GDP három százaléka alá szorítsák le. Ennek legvalószínűbb eredménye, mint ahogy azt számos neves közgazdász (például a Nobel díjas Paul Krugman) folyamatosan kifejti, az unió gazdaságának tartós depressziója, stagnálása lesz. A bankrendszer hitelezőképességének a magasabb tőkekövetelményszint előírásával (Bázel III) való helyreállítása a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bankok még kevesebbet tudnak hitelezni, hiszen a rendelkező forrásokat elsősorban saját feltőkésítésükre kell felhasználniuk. A szolgáltatások strukturális reformjairól szóló még lefordítva is rendkívül homályos rendelkezések (a szerviz direktíva) lényegében az unió fejlett régiói multinacionális cégeinek a szegényebb régiók infrastrukturális szolgáltatásaihoz (közlekedés, energia, vízellátás, sőt nyugdíj, egészségügy) való még teljesebb hozzáférést szolgálják. A munkaerőpiac rugalmasabbá tétele a munkafeltételek további rontását, a közigazgatás modernizálása pedig az államigazgatásból történő további elbocsátásokat jelenti. Ami azonban mindezeneken is túltesz, az a Bizottság megnövekedett hatalma, hogy a pénzügyi nehézségekkel küzdő országok költségvetésének elkészítésébe és a kivitelezés felügyeletébe beleszóljon. A bizottsági javaslat szerint a Bizottság határozhat arról, hogy egy országot megerősített ellenőrzés alá vonjon-e vagy sem, erről az adott ország legfeljebb a véleményét fejtheti ki. A megerősített ellenőrzés alatt álló ország a Bizottsággal és az Európai Központi Bankkal együttműködve köteles megfelelő (megszorító) intézkedéseket kidolgozni, amelynek teljesítését a Bizottság és az Európai Bankfelügyelet (European Banking Authority) folyamatosan ellenőrzi. Ez az ellenőrzés azt jelenti, hogy az említett szervek rendszeresen (negyedévenként) bizottságokat küldenek az adott országba és ott megvizsgálják a követelmények teljesítését. Ha ezt nemzeti hatóságok nem tudják kellő eréllyel végrehajtani, akkor „technikai segítséget” kapnak a Bizottságtól, ami a gyakorlatban a bizottsági szakértők folyamatos beleszólását jelenti az adott ország költségvetésébe.

Bár az unió érvényes alapszerződése számtalan alkalommal hangsúlyozza a szabadságot és a demokráciát, mint az unió alapvető értékeit, a valóságban a Nagy Testvér nemcsak figyel és ellenőriz bennünket, de megszabja azt is, hogy mit tehetünk és mit nem.

Európa magános embere

A The Telegraph illetve ezzel a jelzővel a brit miniszterelnököt, David Cameront, miután az államfők pénteki maratoni tárgyalásán megtagadta a brit hozzájárulást a Lisszaboni szerződés olyan módosításához, hogy Brüsszelnek közvetlen beleszólási lehetősége legyen az egyes tagországok költségvetésébe. E döntésével magára maradt, mert a többi 26 ország vagy eleve elfogadta a „Merkozy” (Merkel – Sarkozy) javaslatot, vagy legalábbis nem utasította el, mint Svédország, Csehország és Magyarország, mely országokban az ügy a helyi parlamentek elé kerül. Cameront és a brit álláspontot hevesen bírálták az angol liberálisok és az európai sajtó túlnyomó többsége, míg pártjának konzervatívjai és valószínűleg a britek többsége üdvözölte a brit távolságtartást. A Der Spiegel szerint a brit miniszterelnök teljesen elszigetelte magát Európa színterén, míg a Die Welt egyenesen a britek uniós tagságának végét vizionálja. A francia Le Monde szerint az az igazság, hogy a britek mit sem tehetnek az euró válságáról, ők az európai eszmében sem nagyon hisznek, de pont ezért még nagyobb szükség van arra, hogy legyen egy olyan európai egység, amely megállja a helyét a XXI. század más erőközpontja között. A brit közvéleményhez közelebb álló blogírók viszont összehasonlítják a jelenlegi helyzetet a XX. századi eseményekkel, mondván, hogy a múlt században a németek kétszer próbálták meg erővel érvényesíteni dominanciájukat Európában és nem sikerült, most gazdasági eszközökkel kívánják elérni ugyanazt, és Sarkozyt a németekkel kollaboráló Vichy kormányzathoz hasonlítják.

Ha nem az érzelmekre, hanem a tényekre akarjuk építeni véleményünket, akkor célszerű megvizsgálni Európa helyzetét mutató statisztikai adatokat. A Nemzetközi Fizetések Bankjának (Bank of International Settlements – BIS) statisztikája szerint például Európa nagymértékű eladósodása az elmúlt évtizedben következett be, az országok jórészt egymásnak tartoznak, az unió kifelé nettó hitelező, és a felhalmozódott adósság nyolcvan százalékban, tehát túlnyomó többségben, nem a költségvetési hiányokból, hanem az országok közötti magánhitelezésből (ilyen például a hazai lakosság svájci frankban történt eladósodása is) jött létre. Ha a kérdést tovább boncolgatjuk az Európai Unió statisztikai hivatala, az Eurostat, adatai alapján azt is megtudjuk, hogy az unió többé-kevésbé zártnak tekinthető gazdaságában a németek az elmúlt tíz évben megközelítőleg ezerötven milliárd eurós kereskedelmi aktívumot értek el (ez az uniós költségvetést jelentősen meghaladja). Ebből viszont következik, hogy más országokban szükségképp a hiány halmozódott fel, amelyet főleg német, francia és angol bankok hiteleztek, innen a nagymértékű eladósodás az unió gyengébb versenyképességű déli és keleti periferiáján. Ugyanakkor ebből a perifériából ugyanezen időszak alatt 960 milliárd euró jövedelem áramlott az unió centrum országai felé. A kialakult egyensúlytalanságnak tehát nem sok köze van a költségvetési hiányokhoz (Spanyolországban például a költségvetés nem is volt deficit), hanem ahhoz, hogy az unió centrum országai, mindenekelőtt Németország elfoglalták a perifériális országok piacait. A Merkel-Sarkozy egyezmény, amely az előírt költségvetési fegyelmet (a költségvetési hiánynak a GDP 3%-a alatt való tartását) akarja erővel (Brüsszel közvetlen beavatkozásával és büntetésekkel) kikényszeríteni, nem tudja stabilizálni az unió egyensúlyi helyzetét, hanem – a folyamatos megszorítások miatt – az unió tartós stagnálását fogja eredményezni. A brit vétó által megakadályozott szerződés-módosítást helyettesítő kormányközi egyezmény lényegében egy olyan helyzetet fog stabilizálni, amely elsősorban a német gazdasági érdekeknek felel meg és gátolni fogja a perifériális országok felzárkózását. A véget nem érő megszorítások ki fogják élezni az egyes országokon belüli társadalmi feszültségeket és szembe fogják állítani egymással az unió gazdaságilag erősebb és gyengébb országait. A britek lehet, egyedül maradnak, de látván a megszorításokkal küszködő országok kínlódsát, ezt bizonyára nem nagyon fogják sajnálni.

Fiskális terror a láthatáron

Az új, az eurozóna „fiskális integrációját” megvalósító egyezmény első vázlatát már meg is küldték az államfőknek azt remélve, hogy január végére a szöveg véglegesítésre kerül és márciusban az érintettek már alá is írhatják. Azok a nem-eurozóna tagok, akik csatlakoznak kötelezően felvállalják annak rendelkezéseit, mihelyst az eurót bevezetik, ám a legfontosabb intézkedések e nélkül is vonatkoznak rájuk. A szerződés szerint a költségvetési egyensúly követelményét a nemzeti alkotmányokban kell rögzíteni. Kötelező az adórendszer harmonizációja, ami a gyakorlatban azt fogja jelenteni, hogy a vállalkozásokat érintő adókat központosítják állapítják meg. Az Európai Bíróság feladata lesz ellenőrizni, hogy az egyes országok a kötelező szabályokat beépítették-e nemzeti törvényeikbe. Azoknak az országoknak, ahol a költségvetési deficit meghaladja az előírt 3%-ot „gazdasági partnerségi tervet” kell benyújtaniuk a Bizottságnak és a Tanácsnak. Az előírások megszegőinek büntetése automatikus lesz, az egyes országok a bíróság elé citálhatják egymást, ha úgy gondolják, hogy a másik megszegte a szabályokat és ezzel kárt okozott neki. Ám, hogy a nem-eurozóna tagok ne érezzék magukat kirekesztve, mind a 27 ország részt vehet a tanácskozásokon, az angoloknak azonban csak megfigyelői státusszal.

A rövidesen életbe lépő egyezménnyel kapcsolatban jóformán nincs olyan szakértő, aki elhinné, hogy az a gyakorlatban valóban működni fog. Nobel díjas Paul Krugman például a New York Timesban azt írja, hogy az euró válsága megöli az európai álmot, a szociális piacgazdaságot. „A közös pénz, amelyről azt feltételezték, hogy a nemzeteket össze fogja kötni, elkeseredéshez fog vezetni. Az egyre erőteljesebb megszorítások, amelyeket nem kompenzálnak gazdaságösztönző intézkedésekkel, kettős kárt fog okozni: kudarcot vall, mint gazdaságpolitika, növelve a munkanélküliséget anélkül, hogy helyreállítaná a gazdaságban vett bizalmat és egy összeurópai recessziót okoz, még akkor is, ha a pénzügyi válság azonnali bekövetkezését sikerül is meggátolni. Ugyanakkor egy hatalmas elégedetlenséget és dühöt vált ki azzal, hogy az európaiak nagy része joggal, vagy jogtalanul úgy érzi, mindez a német erőfölény túlzott megnyilvánulása”.

Mások, így Jeffrey Sachs, a Harvard egyetem professzora, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett a kelet-közép európai országok sokterápiás rendszerváltásában (többek között neki köszönhető az egykulcsos adó, amelyet Észtország vezetett be először) megbánván régi bűneit, most arra figyelmeztet, hogy az Angela Merkel által beterjesztett javaslat rosszul előkészített, rossz elgondolás és lehetetlen lesz betartani. Merkel és Sarkozy úgy nyújtották be a csúcsértekezletre elképzelésüket, hogy az nem volt előtte szakértői körben megvitatva, szakmailag kielemezve. E kérdésben persze a „Merkozy” párosnak igaza volt, ha szakértői értekezleten kívánták volna megmérteni elképzelésüket, az biztos megbukik, mielőtt még az unió többi vezetői elé tárják. Az unió vezetői már számtalan esetben tettek olyan politikai nyilatkozatot, ami a gyakorlatban megvalósíthatatlannak bizonyult, ezek közül a legismertebb a 2000-es lisszaboni, amikor azt a célt tűzték ki, hogy 2010-re az unió a világ legversenyképesebb térsége lesz. Jeffrey Sachs azt is felveti, hogy a politikai vezetők a pénzügyi központok, a Wall Street, a londoni city, a frankfurti bankok és egyéb pénzügyi testületek markában vannak, amelyek minden a tényleges megoldást gátolnak. Svédország és néhány más skandináv ország azért érintett kevésbé a válság által, mert bár flörtöltek a pénzügyi liberalizációval időben visszafordultak erről az útról, és határozott állami intézkedésekkel alacsony szinten tartják a szegénységet és a jövedelemkülönbségeket. Ha Sachs a sokterápia ügyében melléfogott is annak idején, most minden bizonynal igaza lesz, a szűklátókörű fiskális megszorítások nem integrálják, hanem részekre szakítják Európát.

Boldogtalan új év Európában

Nincs olyan tanulmány, vagy szakértői vélemény, amely rózsásnak látná Európa új évét. Az egyik legilletékesebb az IMF francia elnöke Christine Lagarde arra figyelmeztet, hogy az 1930-as évek nagy válsága megismétlődhet: „Ha a nemzetközi közösség nem működik együtt, annak gazdasági visszaesés, növekvő protekcionizmus és elszigetelődés lesz az eredménye. Ez pontosan az, ami a harmincas években történt és a következményét nem szívesen látnánk viszont” mondotta Lagarde az Egyesült Államok külügyminisztériumában december 15-én tartott beszédében, emlékeztetve arra, hogy az Európai Unió vezetői mintegy 200 milliárd eurót ígértek az IMF válságkezelő pénzalapjainak növelésére. Ez a pénz azonban egyenlőre csak ígélet lévén, hogy például Németország ahhoz kötötte a reá eső 45 milliárd befizetését, hogy nem uniós országok is járuljanak hozzá az IMF alapok kibővítéséhez. A pénz a bajba jutott uniós országok, mint Olaszország és Spanyolország államkötvényeinek felvásárlását (és ezáltal a magánhitelezők kimentését) szolgálná, amelyet azonban Mario Dragi az Európai Központi Bank olasz elnöke kizárt, mert ő a megoldást a pénzügyi fegyelem (maastrichti kritériumok) kikényszerítésében látja. Ugyanakkor ezek a fegyelmező intézkedések az eddigi tapasztalatok szerint nem sok eredménnyel járnak, amire jó példa Görögország, ahol a megszorító intézkedések nyomán a munkanélküliség 2011 harmadik negyedében 7,6%-kal nőtt míg a foglalkoztatás 4,6%-kal csökkent. Egy a Bizottság által a foglalkoztatásról és szociális viszonyokról készített legutóbbi tanulmány szerint 115 millió európai, a népesség egynegyede küzdött a szegénységgel 2010-ben. A vizsgálat eredményeit bemutató sajtókonferencián a megszorító intézkedéseket Andor László, a foglalkoztatásért és szociális ügyekért felelős magyar biztos, nyilvánosan kritizálta: „E periódusban már számos alkalommal kritizáltam a problémák nem kiegyensúlyozott megközelítését, azt, hogy csak egy tényezőre a megszorításokra, a pénzügyi fegyelemre koncentrálnak”. Andor szerint az államadósság és deficit csökkentése fontos cél, de jelenleg még fontosabb a másik oldal, a munkahelyteremtés. A pénzügyi szabályok átlépőinek – tervezett – automatikus szankcionálását pedig egyenesen nevetségesnek nevezte a magyar biztos. Véleményével nincs egyedül, Noriel Roubini amerikai közgazdász, a feltörekvő országok gazdaságával behatóan foglalkozó elnöki tanácsadó, szintén úgy látja, hogy a növekvő egyenlőtlenségek tovább fogják súlyosbítani a gazdasági helyzetet. A baljós, de mindig beigazolódnó jóslatai alapján Mr. Végítéletnek is nevezett közgazdász szerint a növekvő jövedelemegyenlőtlenségek, amelyek jórészt a multinacionális vállalatok elbocsátási politikájának köszönhetők, tovább fogják csökkenteni az aggregált keresletet (és azáltal a gazdasági növekedést), mert a gazdagok kevésbé költik el jövedelmüket, mint a szegények, akik jövedelmük túlnyomó többségét azonnal elvásárolják és ezzel ösztönzik a gazdaságot. Roubini a The Guardian-nak írott cikkében felveti, hogy a fizetési mérlegekben jelenleg meglévő egyenlőtlenségek például Kína és az Egyesült Államok és az Európai Unió centrum és perifériális országai között, tovább fogják növelni a feszültségeket. Szerinte most arra lenne szükség, hogy az export-többlettel rendelkező országok a belső kereslet növelésével és valutájuk felértékelésével csökkentsék kereskedelmi aktívumukat, ám ennek a kereskedelmi többlettel rendelkező országok (például Németország) ellenállnak, és e helyett a deficittel rendelkező országokat (Görögország, Olaszország, Spanyolország) kényszerítik deflációs (megszorító) politikára, aminek természetes következménye a gazdaság további visszaesése lesz.

A kritikákban benne van, mit kellene tenni a recesszióból való kilábalás érdekében, ám ezt részben rövidtávú gazdasági érdekek, részben ideológiai elfogultságok (például az árstabilitás preferálása a foglalkoztatottsággal szemben) akadályozzák. Nem törvényszerű tehát ami a gazdaságban történik, sokkal inkább az önzés, az ideológiai korlátok és a gazdasági rövidlátás eredménye.

A szerviz direktíva

Az év utolsó hetében szerencsére semmi figyelemreméltó nem történt az unióban, hacsak a tizenkét éve legmagasabb francia munkanélküliség-adatot nem tekintjük annak, de ettől fájjon a közelgő francia elnökválasztás jelöltjeinek a feje. Ami a szerviz direktíva kérdését illeti, tulajdonképpen annak sincs évadja, hacsak a görög privatizációt, vagy a magyar kötelező magán-nyugdíjpénztári vitát nem tekintjük annak, mert – igaz heves viták után – magát a direktívát már 2006-ban elfogadták és 2009-ig valamennyi országban érvényt kellett annak szerezni. Beszélni mégis érdemes róla, mert a direktíva tulajdonképpen azt jelenti, hogy az ipari termelés után a termelést szolgáló szolgáltatások (szállítás, energiaellátás, víz, gázszolgáltatás, telekommunikáció, pénzügyi szolgáltatások) sőt olyan a társadalmi szolgáltatások is, mint az egészségügy, vagy nyugdíj fokozatosan és szinte észrevétlenül a lokális, vagy nemzetállami keretektől a nemzetközi cégek ellenőrzése alá kerül. A szerviz direktíva kapcsán gyakran emlegetik a nyugat-európában munkát vállaló lengyel vízvezeték-szerelőket, ám a szolgáltatások szabad áramlásának nem ez a lényege, hanem az, hogy a nyugati multinacionális cégek szabadon hozzáférhetnek a gyengébben fejlett keleti tagországok piacaihoz. Mivel Európa fejlett vidékein a GDP 70%-át már a szolgáltatások adják és az új munkahelyek 98%-a is a szolgáltatásokban keletkezik az iparban egyszerűen elfogyott a profitszerzési lehetőség és a multinacionális tőke rávetette magát a szolgáltatási szektorra hogy lehetőleg minél nagyobb részt megszerezzen a még bővülő, potenciális piacokból. A határon túlnyúló szolgáltatások legmindennaposabb példája a nagy nemzetközi bankok terjeszkedése. Például kelet-közép Európa országaiban a nyugati bankok súlya a pénzügyi szektorban 67 százaléktól (Lengyelország) 96 százalékgig (Szlovákia) terjed. A keleti piacokon a nyugati bankok hatalmas nyereségre tettek szert. A Magyarországra rendelkezésre álló részletesebb adatok szerint a pénzintézetek 2003 és 2009 között mintegy 3100 milliárd forintos nyereséget értek el, ebből a sok vizálya okot adó különadó, mindössze 200 milliárdot vont le. A Visegrádi négyek esetében az unió nyugati fele felé áramló jövedelem (ami azonban az összes vállalkozásra vonatkozik) ugyanebben az időszakban mintegy 150 milliárd eurót tett ki, amelyből a magyar részesedés 38 milliárd euró, az éves GDP több mint egyharmada. Az adatok jelzik, hogy a nyugati pénzügyi terjeszkedés mellett az unió keleti részén egyszerűen nem marad forrás a saját alapokra épülő fejlesztésekre, így a térség egyre kiszolgáltatottabbá válik a számára ellenőrizhetetlen külső erőknél. Ugyanez más szolgáltató szektorok esetében is elmondható, különösen figyelemre méltó az édesvízkészletek feletti ellenőrzésre indult roham. A Fortune magazin egyik cikke szerint a víz olyan lesz a XXI. század számára, mint az olaj volt a XX. században. A multinacionális cégek egymást tapossák a „kék arany” forrásainak megszerzése érdekében, hiszen a vízellátás már egy évi 400 milliárd dolláros üzlet, lényegesen nagyobb, mint a gyógyszer biznisz. Így nem nagyon csodálkozhatunk azon, hogy a nálunk is jól ismert Vivendinek 77 országban van érdekeltsége. A Világbank által forszírozott hárompilléres nyugdíjrendszer is azt a célt szolgálta, hogy a korábban Európát általában jellemző (bismarcki) állami nyugdíjakat magánosítsák és így abból a hatalmas pénzáramból, amelyet a nyugdíjak folyósítása jelent, minél nagyobb rész kerüljön át magánérdekeltségek kezébe. Bár mindenhol, így Magyarországon is, a szakértők túlnyomó többsége tiltakozott a hárompilléres nyugdíjrendszer bevezetése ellen (amelynek legjellemzőbb eleme a kötelező magánnyugdíj-pénztári tagság volt), a multinacionális cégek részéről jövő nyomásnak csak kevés országban tudtak ellenállni. Hasonló célokat készít elő az a koncepció is, amely az egészségbiztosítást igyekszik önfinanszírozóvá tenni. A szerviz direktíva tehát nem más, mint a multinacionális tőke behatolása az alapvető szolgáltatások, ezen belül szociális szolgáltatások területére, amelynek ha nem tudunk ellenállni, sokunknak nem csak munkahelye nem lesz, de az orvosi ellátást sem tudjuk megfizetni és a szó szoros értelmében hideg vízre sem telik majd.

2012

443

2012.01.07

A megszorítások éve

A kínai horoszkóp szerint 2012 a sárkány éve lesz, amelyet a szerencse és intenzív erő szimbólumának tartanak. Ha az Európai Unióban is bevezetnének ilyen horoszkópot, akkor a 2012-es esztendő bizonyára a megszorítások évének neveznék, legalábbis erre utalnak az unió vezetőinek újévi ünnepi beszédei. Helle Thorning-Schmidt, a soros uniós elnökséget adó dán miniszterelnök például kijelentette: „A bőség évei elmúltak. Fel kell készülnünk a sovány esztendőkre”. Az észt elnök Tomas Ilves arra figyelmeztetett: „nem tudjuk, hogy Európa, amelyre oly régóta vágytunk, megváltást, vagy szenvedést fog számunkra eredményezni”. Vannak, ahol már tudják. Legutóbb a spanyol kormány jelentett be további megszorító intézkedéseket, miután kiderült, a 2011-es költségvetési hiány túl fogja lépni a tervezett 8 százalékot (a GDP-hez viszonyítva). Az újabb megszorító intézkedések bevezetésére akkor kerül sor, amikor a munkanélküliség már 21,5 százalékot ér el, vagyis a munkaerő egyötödének nincs munkája. Görögország még rosszabb helyzetben van, az unió nyomására kinevezett görög miniszterelnök Lucas Papademos arra figyelmeztette görög honfitársait, hogy kemény idők következnek: „Nehéz évek következnek. Folytatni kell erőfeszítéseink és eltökéltségünket, hogy az euroövezetben maradjunk, és hogy áldozataink ne vesszenek kárba, a válság ne fordulhasson egy ellenőrizhetetlen, végzetes államcsődbe”. Szakértők azonban kevéssé hiszik, hogy Görögország és más dél-vagy kelet-közép európai ország tartósan tagja lehet egy olyan valutaövezetnek, amelyet az unió gazdaságilag legerősebb államára, Németországra méreteztek.

Nem mindenki látja azonban a megszorításokat az egyedül üdvözítő megoldásnak az unió válságára. Nicolas Sarkozy például makacsul vissza-vissza tér a pénzügyi tranzakciók megadóztatására, hogy ezzel a legvadabb pénzspekulációkat legalábbis lefékezzék. Egy bankároknak tartott beszédében a francia elnök kijelentette, hogy arra fogják szorítani őket, hogy „hozzák helyre a kárt, amit tettek... ez erkölcsi kérdés és az igazságosságé is. A pénzügyi tranzakciók megadóztatását életbe kell léptetni.” Még David Cameron, brit miniszterelnök is, aki egyébként erőteljesen védi a londoni city (vagyis pénzügyi központ) érdekeit, felvetette, hogy valamilyen féket kellene tenni a bankvezérek jövedelemnövekedésére, amely, a múlt pénzügyi évben közel ötven százalékkal növekedett, míg a társadalom többségének folyamatos megszorításokat kell elviselnie.

Mindez azonban semmit sem változtat azon, hogy az Európai Unió gazdasága megint csak negatív kilátásokkal néz szembe, a legutóbbi adatok arra utalnak, hogy a munkanélküliség (Németországot kivéve) tovább nő, a növekedési kilátások igen gyengék, az euró tovább értékelődik le a dollárral szemben és a problematikus országok államkötvényeinek hozamai tovább növekednek jelezve a befektetők bizalmatlanságát.

A fő probléma azonban az, hogy az unió vezetőinek politikai ambíciói és a gazdasági és társadalmi realitások szinte szakadék tátong. Az unió vezetői olyan gazdaságpolitikát erőltetnek, amelyik bizonyíthatóan nem hozza meg a várt eredményt, mert a felhalmozódott adósságok mögött – kevés kivételtől eltekintve – nem a kormányok felelőtlen költekezését kell keresni, hanem azokat a korábbi deregulációs intézkedéseket, amelyek lehetővé tették azt a féktelen pénzügyi spekulációt, amelynek hatására mindössze rövid néhány év alatt az unió legtöbb országának külső adóssága a korábbi kétszeresére-háromszorosára nőtt. Ehhez járul az a külkereskedelmi egyensúlytalanság, ami a német gazdasági fölényből következik, és amely megoldhatatlan, hacsak Németország nem fog többet importálni, mint amennyit exportál. Ez a problémák gyökere és bár számos bizottsági és egyéb tanulmány foglalkozik a jelenlegi krízis okaival, egy sem veti fel, hogy a válság mélyén nem a költségvetési hiányokat, hanem az unió tagországai közötti gazdasági erőkülönbségeket kell keresni.

Péntek 13 az unióban

Január 13-án pénteken a Standard & Poor's 16 ország államadósságát vizsgálta felül és ebből 9 országét leminősítette. Közöttük találjuk Ausztriát, Franciaországot, Olaszországot, Portugáliát és Spanyolországot, ráadásul az utóbbi három két egységgel került lefokozásra. Franciaország a leminősítéssel elvesztette AAA-s (legjobb) besorolását, sőt még a AA+ besorolása is negatív perspektívájú, vagyis további leminősítésekkel kell szembenéznie. Ezzel Franciaország – ahogy a The Economist elemzői értékelik – a centrum országok „kemény magjának” lágy részévé vált. A francia politikusok igyekeztek kisebbíteni a leminősítés jelentőségét: „nem jó hír, de nem katasztrófa” mondotta Francois Baroin az ország a pénzügyminisztere. Maga a Standard & Poor's sem tekinti a leminősítést a világ végének, ahogy hangsúlyozták még csak három eurozóna tag van a bővli kategóriában.

A leminősítésnél magánál érdekesebbek az okok, amiért az eurozóna országainak több mint fele leminősítésre került. „A mostani minősítésünk arra épül, hogy az európai politikusok által tett intézkedések nem elégségesek ahhoz, hogy az eurozóna működésében jelentkező feszültségeket teljes egészében megoldják.” – írják a S&P elemzői. Szerintük öt fő feszültség zóna van, amellyel az eurozóna országainak szembe kell nézniük: (1) a szűkülő hitellehetőségek, (2) a kockázati felárak növekedése az eurozóna egyre több országában, (3) a háztartások és kormányzatok egyidejű megszorító intézkedései, (4) a gazdasági növekedés kilátásainak romlása és végül (5) az európai vezető politikusok elhúzódozó, nyílt vitája a válság megoldásával kapcsolatos teendőkről.

Ez utóbbival kapcsolatban a minősítő intézet által kiadott dokumentum felveti, hogy az unió vezetői politikusai félrediagnosticsztizálják a válság okait: „Úgy gondoljuk, hogy (az eurozóna vezetői által létrehozott) megállapodás a válság okainak csak egy részét veszi figyelembe. Arra épül, hogy a jelenlegi pénzügyi válság elsődlegesen az eurozóna perifériális országainak pénzügyi fegyelmetlenségéből származik. Ezzel szemben az a véleményünk az eurozóna országainak jelenlegi pénzügyi problémái legalább ugyanolyan mértékben a növekvő külső egyensúlytalanságból és a zóna centrum és perifériális országai közötti versenyképességbeli különbségekből származnak.” Ezek után a Standard & Poor's szakértői annak a nézetüknek adnak hangot, hogy a pénzügyi krízis pusztán pénzügyi megszorításokkal való kezelése önsorsrontó lehet, mert ahogy a korlátozások nyomán a belső kereslet csökken – karöltve a lakosság munkahelyeket és jövedelmeket érintő növekvő aggodalmával – az adóbevételek is csökkenni fognak. Előre látható, hogy bizonyos országok finanszírozási problémái (államkötvényeik után fizetendő magas kamatok) tartósan fennmaradnak, ami tovább csökkenti a gazdasági növekedés kilátásait.

A Standard & Poor's által felvetett egyensúlytalanság (mindenekelőtt a hatalmas, évi százmilliárd eurót elérő német kereskedelmi aktívum) – az óriásira nőtt befektetési alapok spekulációs tevékenysége mellett – valóban a jelenlegi válság talán legfontosabb összetevője. Mindkettő azonban az uniós politikában tabutémának számít. Angela Merkel a német exporttöbbletet, mint a német versenyképesség megnyilvánulását fogja fel és nem akarja megérteni a német exporttöbblet és más országok eladósodása közötti összefüggést, e helyett azok pazarló gazdálkodására és pénzügyi fegyelmetlenségére mutogat. Nicolas Sarkozynek a spekulációs pénzmozgások megadóztatására vonatkozó elképzelése sem aratott osztatlan sikert – bár úgy tűnik Franciaország egyedül is kész bevezetni. A Standard & Poor's-nak teljesen igaza van, amíg ezek a problémák és megoldásaik nem kerülnek napirendre addig a pénzügyi válságból való kilábalás és a térség gazdasági fellendítése csak jámbor óhaj, jókívánság marad.

445
2012.01.21

Bagoly mondja a verébnek

A héten Strasbourgban még az euróövezet várható összeomlása feletti aggodalmat is elnyomta a honatyák (és anyák) egy részének a magyar demokrácia sorsa iránti aggodalma.

Magyarországról az európai médiában inkább csak akkor esik szó, ha a rendkívüli időjárás árvizeket okoz, vagy tüntetők gyűjtanak fel valamilyen jól éghető tárgyat (például autót), ami – különösen sötétét háttérrel – igen jól mutat a képernyőkön. Most azonban a hazai ellenzéknek sikerült a nemzetközi média és az európai képviselők egy részét is meggyőznie, hogy Magyarországon valami szörnyűséges dolog történik a demokráciával, aminek a vége diktatúra lesz – ki sem merjük mondani milyen – hacsak az Európai Unió idejében közbe nem lép. Nem kell azonban azt gondolnunk, hogy Magyarországra „pikkelnék”, megtörténik ez más országokkal is. Például amikor a Jörg-Haider féle Szabadság párt része lett az osztrák kormánykoalíciónak Joschka Fischer és a hasonlóan gondolkodók (elvtársak) bojkottot hirdettek az ország ellen, egészen addig, amíg három, e kérdéssel megbízott bölcs ember kiderítette, hogy Ausztriában nem lett úrrá a fasizmus, különösen, hogy az európai ügyek intézéséhez szükségük volt az osztrák szavazatokra is. Silvio Berlusconi sem volt valami jó sajtója, nem annyira, mert szerette a fiatal lányokat (mondjuk a fiuk helyett, amit inkább elnéztek volna neki), hanem mert saját maga által szerzett vagyona révén nem függött a nagy pénzügyi hatalmak támogatásától és így fütyülhetett az unióban kötelező politikailag korrekt beszédre. A bunga-bungáról sokan hallhattak, arról viszont nem, hogy az olasz elnökség idején Berlusconi javasolt egy 200 milliárd eurós infrastruktúra-fejlesztési programot, amellyel Európát ki lehetett volna húzni a folyamatos depresszióból. Hasonlóképpen senki sem tud a Muammar Kadhafi által Líbiában létrehozott mesterséges folyóról, amely 3000 kilométer hosszú, négy méter átmérőjű földalatti vezetéken látja el a tengerpart városait édesvízzel a Szahara belsejében lévő kutakból. Ugyancsak semmit sem tudunk a Kadhafi által létrehozott szociális rendszerről, amely messze felülmúlta az európai szociális rendszereket, azok fénykorában. Meg lehetne még említeni, hogy mit tudott az európai közvélemény az IMF és a Világbank politikája ellen tüntetők százezreinek közgazdasági javaslatairól, például a most Sarkozy által bevezetni kívánt Tobin-adóról, amikor a média csak az esetleges rombolást és nem az alternatív gazdaságpolitikai javaslatokat mutatta be. A sokat reklámozott szabad sajtó tehát nem más, mint egy – valakik által meghatározott – politikailag korrekt gondolkodást sugalló liberális sajtó monopólium, amelynek megtörése, akár Berlusconi saját médiája, akár a magyar média törvény által nyilvánvalóan olyan égbe kiáltó bűn, amely ellen egyesült erővel fel kell lépni. Ennyit a sajtó szabadságáról.

Ami a demokráciát illeti, bagoly mondja a verébnek nagyfejű! Ki és milyen program alapján választotta meg például a most az unió kormányának számító Európai Bizottságot? A magyar kormányt a választók eddigi is leválthatták és a jövőben is leválthatják, ha nincsenek megelégedve teljesítményével, de vajon az európai polgárok leválthatják-e az Európai Bizottságot, amelynek irracionális gazdaságpolitikája totális csődbe visz egy egész jobb sorsra érdemes kontinenst? Maga José Manuel Barroso, a Bizottság elnöke hasonlította az Európai Uniót egy birodalomhoz (botrány is lett belőle), amely, ugye, definíció szerint egy olyan központi hatalom, amely katonai, vagy gazdasági erővel tartja uralma alatt a meghódított gyengébb államokat.

Persze mindez nem jelenti azt, hogy ne kellene odafigyelni, amit az európai, vagy különösen a hazai kritikusok mondanak. Hírlík például, hogy a Bizottság meg akarja szüntetni az egykulcsos adóra vonatkozó rendelkezéseket. Ezen a magyar kormánynak két kézzel kellene kapnia, mert így arcvesztés nélkül tehetné jóvá az eddig elkövetett legnagyobb gazdaságpolitikai hibáját, az egykulcsos adó bevezetését, amely évi 600 milliárd forintot vesz ki úgy a költségvetésből, hogy abból semmilyen nemzetgazdasági haszon nem származik.

Davos: vér, veríték és könnyek?

Az elmúlt héten a világ vezető üzletemberei, politikusai, közgazdászai és civil szervezeti aktivistái közül mintegy két és fél ezren jöttek össze, hogy a svájci Davosban megrendezett Világgazdasági Fórumon megvitassák korunk fő kihívásait. A tanácskozássra elkészült az immár hetedik kiadást megért globális kockázatelemzés (Global Risk 2012), amelyet Klaus Schwab, a Világgazdasági Fórum alapítója ajánlott a résztvevők figyelmébe. A dokumentum öt kategóriába sorolva mintegy ötven kockázatot tárgyal, amelyek közül a legfontosabbak a krónikus pénzügyi egyensúlytalanság, a súlyos jövedelemegyenlőtlenségek, a növekvő környezeti problémák (üvegház-hatás, vízhiány), továbbá a geopolitikai kockázatok és a világ vezetőinek képtelensége arra, hogy a növekvő kockázatokat kezelni tudják. Az aggodalom egyik legfőbb forrása jövedelemegyenlőtlenségek növekedése, amiből az elkövetkező évtizedben komoly feszültségek keletkezhetnek. A Credit Suisse Global Wealth Report-ja szerint jelenleg a világ népességének kevesebb, mint tíz százaléka birtokolja a világ vagyonának több mint 80 százalékát és ez a jövedelemegyenlőtlenség évről évre gyorsan növekszik. A Világgazdasági Fórum által elvégzett felmérés szerint a megkérdezettek fele pesszimista a világgazdaság 2012-es alakulását illetően, egynegyedüknek pedig egyenesen az a véleménye, hogy a világ vezetői képtelenek a problémák megoldására.

A davosi fórum vezérszónoka, Angela Merkel kevés kétséget hagyott a felől, hogy Európában folytatódni fognak a megszorítások és kevés jelét adta, hogy Németország bármit is fel akarna áldozni az európai egység oldalán, különösen nem a német versenyképesség mutatójaként felfogott exporttöbbletet, amiből az unió perifériális államainak külső adóssága elsősorban származik. Martin Wolf, a Financial Times vezető közgazdasági kommentátora szerint, Angela Merkel a Bourbonokhoz hasonlóan semmit tanult és semmit sem felejtett. Merkel azt hiszi – mondja Wolf – hogy az eurozóna válsága megoldható pénzügyi megszorításokkal, strukturális reformokkal (vagyis az állami szolgáltatások szűkítésével és privatizációjával) és a bajbajutott országoknak nyújtott időleges pénzügyi segítséggel. Az aggregált kereslet nem számít és az alkalmazkodási folyamat senki versenyképességét nem korlátozhatja. Ez a gazdaságfilozófia Wolf szerint egy kis, nyitott és exportorientált gazdaság számára életképes lehet, de az eurozóna épp nem egy kis nyitott, hanem egy nagy zárt gazdaság. Az egyik ország exportja, a másik importja és ezért a kívánt egyensúly csak a kereskedelmi és fizetési mérlegek kiegyenlítésével oldható meg. Az általános megszorítások csak az unió gazdaságának visszaeséséhez és a pénzügyi eredmények romlásához vezethetnek, ami végül is egy negatív spirálba torkollik. Ugyanez volt a véleménye a fórumon részt vevő Soros Györgynek is, aki szerint a németek által erőltetett megszorítások deflációt, gazdasági visszaesést idéznek elő Európában. Arra a kérdésre, hogy hogyan lehetne a németeket meggyőzni egy másfajta politika helyességéről Soros azt válaszolta, hogy a németek mindenekelőtt békét szeretnének és eléggé jól képzett emberek, hogy ennek feltételeit megértse.

Nouriel Roubini, a Yale egyetem tanára, akiről elterjedt, hogy előrejelzései beválnak, is az mondja, hogy az az ötlet, hogy az eurozóna problémái a megszorításokkal megoldhatók örültség, mégis ez a németek gazdaságpolitikájának fő vezérlő elve. A megszorítások nem fogják javítani a pénzügyi egyensúlyt, mert a gazdasági teljesítmény romlani fog. A magas munkanélküliség, az alacsony növekedés lerombolja a megszorításokat bevezető kormányok politikai legitimitását és csak idő kérdése, mikor fognak megbukni. Mint az elmondottakból érzékelhető a pénzügyi és politikai elitek davosi tanácskozása egy lépéssel sem vitt közelebb a válság megoldásához, az eredmény legfeljebb csak annyi, hogy ma már világosabban látjuk a racionális cselekvést megbénító egyéni érdekeket és ideológiai korlátokat.

447
2012.02.04

Robin Hood visszatér?

A tavasszal esedékes elnökválasztásra készülve Nicolas Sarkozy egy nagyobb beszédében újra megerősítette, hogy megválasztása esetén augusztus elsejétől Franciaországban bevezeti a pénzügyi tranzakciók adóját, amelyet „Robin Hood” adónak nevez a nemzetközi sajtó. Az ötlet James Tobin amerikai keynesiánus közgazdásztól származik, még 1972-ből, amikor a második világháború befejezése óta működő valutarendszer felbomlása után az egyes valuták átváltásával kapcsolatos spekulációk mértékét akarta e javaslattal mérsékelni. Az elképzelésből akkor semmi sem lett, de 1997-ben Ignacio Ramonet a Le Monde Diplomatique főszerkesztője írt egy vezércikket lapjában a Tobin adóról, amely egy évvel később az ATTAC mozgalom (Association for the Taxation of Financial Transactions and for Citizens’) megalapításához vezetett. Az ATTAC, amely az elmúlt közel másfél évtizedben mintegy negyven országban vert gyökeret, folyamatosan harcolt a Tobin adó bevezetéséért és egyik fő szervezője volt a Világbank és IMF éves közgyűléseit kísérő több százezres tömegdemonstrációknak. Úgy tűnik a sok szervező munka, tüntetés nem volt hiábavaló, mert – nyilván a 2008-tól folyamatosan tartó valutakrízis hatására is – a javaslat végre erőteljes politikai támogatást nyert.

Az unión belül a franciák és a németek a Tobin adó fő támogatói, akikhez az olaszok is csatlakoznak, míg az iparukat leépítő és jelentős mértékben a pénzügyi szektortól függő britek hevesen ellenzik azt. Sarkozy távolabbi határidőkkel még más adókat is kilátásba helyezett, többek között az államkötvényekkel való spekuláció megfékezésére. Az elnökválasztási kampányban fő riválisa Francois Hollande azonban még a jelenlegi elnökön is túlmegy, amikor a származékos pénzügyi ügyleteket (derivatívokat) is meg akarja adóztatni.

A széljárást észlelve az Európai Bizottság is fordított egyet a köpenyén. Egy 2011 szeptemberében kiadott elemzésében még jelentős hátrányokat tulajdonított a pénzügyi tranzakciók bevezetésének, amely – a jelentés szerint – csökkentette volna a közösség GDP-jét és százezres nagyságrendű elbocsátásokhoz vezetett volna annak következtében, hogy a megadóztatott pénzügyi intézmények egy része elhagyja az uniót. Most az adózásért felelős főigazgatóságnál egy újabb „pontosabb” becslés készült, amely a közönséges tranzakciók esetében 0,1%-os, a derivatívok esetében 0,01%-os adóval számol. Az előzetes eredmények szerint, amelyet az adózásért felelős biztos, Algirdas Semeta, egyik szóvivője ismertetett, az adó mintegy évi 57 milliárd eurós bevételt eredményezne, mégpedig épp attól a szektortól, amely a 2008-as pénzügyi válságért felelős, és amelyik szinte számolatlanul kapta a támogatást az adófizetők terhére. Az adózásért felelős biztos szerint a bizottság korábbi elemzését szándékosan félreértelmezték, hogy a pénzügyi tranzakciókra kivetett adó hatásával kapcsolatban világvége hangulatot keltsenek. A mostani „pontosabb” számítások szerint azonban a dolog nem így áll. „Minden adónak vannak gazdasági hátrányai, ha elszigetelten csak az adót nézzük. De a pénzügyi tranzakciók adója csekély és jogos, ha azzal a hatalmas támogatással hasonlítjuk össze, amit a pénzügyi szektor kapott az elmúlt években” – mondotta Semeta. A tranzakciós adót fel lehet arra használni, hogy más helyeken csökkentsék az adókat, vagy, hogy a közsféra és az infrastruktúra beruházásait növeljék, és így nem negatív, hanem pozitív hatást fog gyakorolni az európai gazdaságra, tette még hozzá az adózásért felelős biztos.

Egy Ezópus mese szerint a medve azért nem lett az ember barátja, mert az egy szájából hideget és meleget is fujt. A mesebeli medvének még kevésbé lenne bizalma az Európai Bizottsághoz, amely a szerint változtatja – szakmailag nyilván minden esetben megalapozott – véleményét, ahogy a Brüsszel felett fújdogáló szelek változnak. Kérdés, nem fog-e egy-két éven belül kiderülni, hogy a most szorgalmazott pénzügyi megszorítások is félreértelmezéseken alapulnak?

Görög szabadságharc

Mikis Theodorakisról Zorba a görög jut eszünkbe és a sirtaki, amit el lehet táncolni, amikor már minden összeomlott. A tánc azonban nem a beletörődést, hanem a veszteség túlélését és az újrakezdést jelképezi, mint ahogy a most 87 éves művész még talán az utolsó erejével nekilátott, hogy megszervezze a Független Polgárok Mozgalmát hazája megmentése érdekében. A januárban kiadott felhívásban Theodorakis kijelenti, hogy nem akar politikai pártot szervezni, sem civil szervezeteket létrehozni, pusztán ösztönzést kíván adni a kreatív gondolkodásnak a jelenlegi pártstruktúráktól független keretek között. „A mozgalom azon független polgárokhoz szól, akik úgy érzik, valamit tenniük kell és minden erejükkel azon vannak, hogy országunkat kihúzzák a jelenlegi lehetetlen helyzetből, amelybe a globális kapitalizmus válsága és a nemzetközi erőktől függő vezető politikai és üzleti elit taszított bennünket” – írja az idős művész.

Nem kímélve országa vezető politikai elitjét Theodorakis rámutat, hogy az eladósodás jelentős részben annak köszönhető, hogy voltak elég bolondok Törökországgal együtt, hogy versenyt fegyverkezzenek és német és francia fegyvereket vásároljanak, amely által az ország eladósodott, miközben egyesek a fegyverüzleten – amelyet német és francia bankok finanszíroztak – meggazdagodtak. Ezek most, ahelyett, hogy megköszönnék a kitűnő üzletet, újjal mutogatnak rájuk, hogy hozzá nem értők, korruptak és hogy félrevezető adatokat közöltek az Európai Unióval és emiatt nem is érdemlik meg, hogy Európában velük együtt legyenek. Theodorakis szerint Jean-Claude Juncker, Luxembourg miniszterelnöke, az euróval rendelkező országok, az Eurocsoport elnöke maga mondta, hogy már régóta tudta, hogy a hatalmas kölcsönök, amelyeket a németek és franciák nyújtottak Görögországnak, pénzügyi válsághoz fog vezetni, de nem beszélt róla, mert az sértette volna a kölcsönző országok érdekeit. Juncker a bűnösökkel vállalt szolidaritást és semmit sem tett, hogy megvédje az áldozatot. Most Merkel fenyegeti őket, hogy ha nem teljesítik a „trojka” (IMF, Európai Bizottság, Európai Központi Bank) által rájuk kényszerített megszorító intézkedéseket, akkor nem kapnak újabb kölcsönöket, holott azzal a pénzzel nem őket, hanem saját bankjaikat támogatják, a pénz be sem jön Görögországba. A kölcsön-egyezmény véget vet Görögország szuverenitásának, még halántékra szorított pisztollyal való fenyegetés esetén sem lett volna szabad aláírni, csak egy Shylock (Shakespeare velencei kalmárja) találhat ki ilyen feltételeket.

Theodorakis harmincoldalas felhívásában egy oldalt szentel Magyarországnak bátorságának amiért szembe mert szállni a pénzügyi hatalmakkal. Ahelyett, hogy megszorításokat vezetett volna be megadóztatta a bankokat, amiért most a nemzetközi sajtó támadja, de még a Le Monde is megvallja, hogy a magyar jobboldali kormány nemzetközi csodálatot váltott ki azzal, hogy megtagadta a nemzeti önrendelkezést feladó korábbi szocialista kormány politikájának folytatását.

Theodorakisnak, noha a görög polgárháborúban a kommunisták oldalán vett részt és fogságba esvén megkínózták és kétszer is élve eltemették igen rossz véleménye van a görög szocialista pártról, a PASOK-ról és akik mögötte állnak. „Idegennek érzem magam a saját hazámban ... a Nagy Testvér, a Hatóság most figyel bennünket és hazugságokkal, torzításokkal és mindent elsőprő propagandával kényszerít, hogy mások legyünk, olyanok, akik csak engedelmeskedni tudnak .. Úgy tekintenek ránk, mint harmadosztályú országra .. és azzal fenyegetnek, kidobnak a negyedik, a Pénzügyi Birodalomból, amelyet ők Európa többi részének kárára építenek.... így a híres ‘Mi a Nyugathoz tartozunk’ szlogen lidércnyomássá vált az ország és népünk számára”. A görög fiatalok legyenek büszkék elődeikre, kulturális örökségükre és legyen önbizalmuk. Ezt tartja a kiút legfontosabb előfeltételének a pátriárkák korát megelőző görög zeneköltő.

Irán a célkeresztben

Az Eurobarometer, az Európai Unió közvélemény kutató intézetének egy 2003. évi felmérése azt a nem várt eredményt hozta, hogy az unió lakosságának 59 százaléka Izraelt tekinti a világképét leginkább fenyegető államnak. A felmérésből óriási botrány kerekedett, az antiszemitizmus ellen küzdő Simon Wiesenthal Központ elítélte az eredményeket, amelyek hamarosan le is kerültek az Eurobarometer honlapjáról és azóta a közvélemény-kutatók nem is tehetnek fel olyan kérdéseket, amelyek esetleg hasonló nézeteket hoznának napvilágra. Akkor feltehetően a hazugságokra épülő Irak elleni háború befolyásolta az európai közvéleményt ma viszont az Irán elleni háború van napirenden, amelynek indokai hasonlóképpen kevésbé meggyőzőek.

Ennek ellenére az amerikai és európai vezetőkre óriási nyomás nehezedik egy Irán elleni támadás végrehajtására. Edud Barak, Izrael védelmi minisztere kijelentette, hogy nem lehet megengedni Iránnak, hogy Fordow-nál (Teherántól mintegy 150 kilométerre délnyugatra) mélyen a föld alatt olyan üzem hozzon létre, amelyben nukleáris fegyvereket gyárthat, úgy, hogy azt Izrael konvencionális eszközökkel nem tudja lerombolni. Barak szerint Izraelnek meg kell fontolni egy támadást, mielőtt az üzem építését befejezik, ami ez évben várható. Colin Kahl szerint, aki az Egyesült Államok Közel-kelettel foglalkozó helyettes államtitkára volt a múlt decemberig, elsősorban azt kell megítélni, hogy Izrael, valóban komolyan fontolgat-e egy Irán elleni katonai akciót, vagy elsősorban Amerikára és Európára akar nyomást gyakorolni, hogy élesebben konfrontálódjanak Iránnal. Az Irán körüli disputa közvetlenül érinti a novemberben esedékes amerikai elnökválasztást. Obama nincs túl jó viszonyban Benjamin Netanyahuval, az izraeli miniszterelnökkel, akinek jó oka van, hogy Obamával szemben a republikánus elnökjelöltet támogassa. A republikánus jelöltek pedig azzal támadják Obamát, hogy határozatlan Iránnal szemben, és az erősen Izrael-barát Kongresszus is egy sokkal határozottabb fellépést sürget. Joe Lieberman egy eredetileg demokrata szenátor, aki azonban 2008-ban Obama republikánus ellenfelét támogatta, kijelentette, hogy ha Obama úgy döntene, hogy csapást mér Iránra, erőteljes támogatást kapna a Kongresszus mindkét oldaláról. Az amerikai kormányzati körök politikai elemzőinek egy része úgy véli, hogy Izrael még az első félévben, a Fordow-i építkezés befejezése előtt csapást mérhet Iránra, mások viszont úgy gondolják, hogy Netanyahu az amerikai választási kampány finisét találhatja a legmegfelelőbb időnek a támadásra.

Irán a már eddig elhatározott szankciók, mindenekelőtt az európai olajvásárlások beszüntetésével szemben ellenintézkedéseket fontolgat, például az Európába irányuló olajszállítások azonnali leállítását, ami az amúgy is súlyos gazdasági válsággal küzdő Görögországot, Olaszországot és Spanyolországot sújtaná leginkább, hiszen ezek azok az országok, amelyek olajszükségletük jelentős részét Iránból szerzik be. Sokan megkérdőjelezzik a szankciók hatékonyságát is, hiszen Kína, India, Oroszország, Törökország, Japán és Dél-Korea nem támogatja azt, és a hosszú iraki-iráni határ is tág lehetőséget ad az embargós termékek Iránba csempészésének. Simon Jenkins a The Guardianben még 2009-ben megjelent cikkében összehasonlítja az iraki háborúhoz vezető eseményeket a jelenlegivel: a fenyegetettség deklarálása, amely szankciókhoz, majd valamilyen humanitárius okokra való hivatkozással támadáshoz vezet. Most John Müller ugyancsak a The Guardianben igyekszik bizonyítani, hogy még ha Irán atomfegyvert gyártana is (amit eddig senki sem bizonyított), sok hasznát az atomklub-tagság jelentette presztízsnövekedésen túl nem venné, hiszen a mai konfliktusok jellege nem olyan, hogy az atombomba segítene rajtuk. Izraelnek kétszáz atombombája van és a jelek szerint mégsem érzi magát biztonságban. Izrael jövőjét egy, az atomtámadásnál sokkal súlyosabb, veszély fenyegeti – mint ahogy azt Arafat mondotta annak idején – : a palesztin asszonyok méhe.

Búcsú a szociális piacgazdaságtól

Mario Draghi, az Európai Központi Bank nemrég kinevezett olasz származású elnöke a Wall Street Journal-nak adott minapi interjújában kijelentette, hogy az európai szociális modellnek vége, szemben Rudi Dornbush ismert amerikai közgazdász valamikori kijelentésével, hogy Európa olyan gazdag, hogy meg tudja engedni magának, hogy azokat is eltartsa, akik nem dolgoznak. Draghi mindenek előtt a most már ötven százalékot közelítő spanyol ifjúsági munkanélküliségi adatból vonta le ezt a következtetést és megoldásként további költségvetési megszorításokat javasol, amelyek között megkülönböztet jó és rossz megszorításokat. A rossz megszorítás, amikor a költségvetési egyensúlyt az adók emelésével akarják helyreállítani, a jó megszorítás viszont az, amikor a költségvetési kiadásokat, mindenek előtt a szociális kiadásokat faragják le és egyidejűleg megreformálják a termékek és a szolgáltatások piacát, továbbá munkaerőpiaci reformokat hajtanak végre. Az első két reformról nem mond bővebbet, csak a korábbi Bolkestein-direktívából lehet sejteni, hogy az a közösségi szolgáltatások (például egészségügyi ellátás) piacosítását szolgálja, a munkaerőpiaci reformokat azonban részletezi, amit azért érdemes idézni, mert rávilágít arra az antiszociális piacgazdaságra, amelyet az unió vezetői Európa népeinek szánnak. Draghi szerint számos uniós országban kettős munkaerőpiac létezik: egy nagymértékben rugalmas a fiatalok és egy nagymértékben rugalmatlan az idősebbek számára. Ez konkrétan azt jelenti, hogy míg a fiatalokat gyakran három, illetve hathónapos szerződések alapján alkalmazzák, az idősebbeknél az úgynevezett szenioritás-elv érvényesül, vagyis a fizetések az életkorral haladnak előre és a munkaszerződések határozatlan időre szólnak (tehát nem fenyegeti őket az a veszély, hogy három, vagy hat hónap múlva megszűnik a munkaviszonyuk). Draghi szerint ez igazságtalan a fiatalokkal szemben, mivel a rugalmasság-követelmény terhét csak a fiatalokra hárítja. A következtetés azonban nem az, hogy tegyék rugalmatlanabbá a fiatalok munkaerőpiacát (vagyis, hogy kapjanak hosszabb időre szóló munkaszerződéseket), hanem, hogy az idősebbek számára is vezessenek be rövid határidőre szóló szerződéseket, hogy a piaci kívánalmak függvényében lehessen őket elbocsátani, vagy újból felvenni. Draghi azonban arra nem adott magyarázatot, hogy ha egyszer a fiatalok számára a munkaerőpiac ennyire rugalmas, akkor miért van 20-50%-os munkanélküliség az unió egyes országaiban?

Draghi nézetei tulajdonképpen nem mások, mint a hazánkban is jelentős befolyással bíró neoliberális kínálat oldali közgazdaságtan javaslatai, amelyek az adócsökkentés, a költségvetési kiadások (például egészségügyi, oktatási ráfordítások) csökkentése és a munkavállalási feltételek munkavállalók számára kedvezőtlen megváltoztatása (ezt jelenti a „rugalmasság”) alapján ígéri a gazdasági fellendülést. A beígért gazdasági fellendülés azonban sehogy sem akar jelentkezni az unió gazdaságában. A legutóbbi becslések az eurozóna 2012-re vonatkozó GDP adatát a három hónappal ezelőtti 0,8%-növekedésről 0,3%-os visszaesésre módosították, amit Olli Rehn, a gazdaságért és pénzügyekért felelős biztos „enyhe visszaesésnek” minősített és annak tudta be, hogy most már nem csak Görögország és Portugália, hanem Belgium, Olaszország, Spanyolország, Ciprus, Hollandia és Szlovénia gazdasága is visszaesik. Paul Krugman ismert amerikai Nobel díjas közgazdász szerint, ami most történik, az már nem egyszerűen „recesszió”, hanem egy mély depresszió, ami egyre jobban kielezi a társadalmi feszültségeket és erősíti a szélsőjobboldali politikai erőket Európában. Ha az unió vezetői nem változtatják meg időben a kizárólag csak a megszorításokra épülő, alapvetően elhibázott gazdaság-politikájukat, akkor rövidesen olyan problémákkal kell szembenézniük, amelyek mellett az eurozóna esetleges felbomlása eltörpül. Mindeztidáig azonban semmi jele annak, hogy az unió vezetői tanulni akarnának a múlt hibáiból, vagy figyelembe akarnák venni a most már minden oldalról érkező kritikákat és figyelmeztetéseket, Mario Draghival és Angela Merkelkel az élen határozott lépésekkel haladnak az Európát súlyos depresszióba süllyesztő, most már nemzetközi szerződésben is rögzítésre kerülő megszorítások útján.

451
2012.03.02

Orvosság, amely árt

Az unió vezetői a bölcs előrelátást tanúsító Nagy Britannia és Csehország kivételével aláírták a költségvetési paktumot, amely a keresztségben a „Szerződés a gazdasági és monetáris unióbeli stabilitásról, koordinációról és kormányzásról” nevet kapta. A szerződés a kötelező bevezető jókívánságok, például, hogy azzal az óhajjal írják alá, hogy „megteremtsék a fokozottabb gazdasági növekedés feltételeit az Európai Unióban, mellett 16 cikkelyt tartalmaz, amelyek közül a harmadik és a negyedik írja elő a pénzügyi fegyelem konkrét feltételeit. Ezek szerint az államháztartási egyenlegének egyensúlyban kell lennie, vagy többletet kell mutatnia, a strukturális (egyszeri bevételek és kiadások hatásától mentes, ciklikusan kiigazított) egyenleg legfeljebb a GDP fél százalékát teheti ki. A GDP hatvan százalékát meghaladó államháztartási adósságot évi egyhuszad résszel mindaddig kell csökkenteni, amíg az a kívánt értéket el nem éri. Ha valaki a hiányt túllépi az a Stabilitási és Növekedési paktumban már rögzített felügyeleti eljárás alá kerül. Az Európai Bizottság dolga, hogy megállapítsa, valamely ország megsértette-e az előírt kritériumokat, és a szerződő felek – amelyek pénzneme az euró – vállalják, hogy támogatják az Európai Bizottság javaslatait, hacsak a Tanácsban kétharmados többséggel (az érintett országot leszámítva) el nem utasítják azt. Ám nemcsak a Bizottság tehet javaslatot, hanem valamely euróövezeti tagállam is az Európai Bírósághoz fordulhat, ha úgy véli, valamelyik másik nem tartja be az egyezményt. Ha a szabályokat megszegő ország nem tesz eleget a kívánalmaknak, a GDP-je egy ezrelékéig megbírságozhatják (összehasonlításképp: a Magyarország ellen javasolt szankciók ennek ötszörösét, a GDP fél százalékát teszik ki). Az egyezményt az egyes országoknak lehetőleg az alkotmányukban kell becikkelyezni.

Herman Van Rompuy, az unió elnöke, akit eddigi munkája elismeréseként egy újabb két és fél éves periódusra megválasztottak, a szerződés aláírását követően azt mondta, hogy annak hatása „erős és tartós” lesz, és még azt is hozzá tette, hogy meg fogja akadályozni az adósságválság megismétlődését és helyreállítja az egyes országok közötti bizalmat. Az erős és tartós hatást nem kérdőjelezi meg senki, hiszen szinte nincs olyan szakértő, aki ne úgy ítélné meg a megállapodást, hogy az, az unió tartós stagnálásához fog vezetni, mert a költségvetési egyensúly betartására, illetve az államháztartási adósságok csökkentésére irányuló törekvés, különösen a periféria országaiban, folyamatos megszorításokat fog okozni, amelyek mellett gazdasági növekedés aligha jöhet létre. Számos országban és az unió egészében már az eddigi intézkedések mellett is a GDP stagnálása, sőt visszaesése várható 2012-ben. Így például Görögországban 4,4, Portugáliában 3,3, Olaszországban 1,3 és Spanyolországban 1 százalékos visszaesést várnak, míg az unió egésze stagnálni fog.

Az adósságprobléma pedig egészen biztosan nem fog megoldódni, mert az nem az államháztartások adósságával, hanem az országok külső adósságával van összefüggésben, így hiába csökkentik az államháztartás hiányát, vagy akár esetleg az államháztartás adósságát, ettől még a külső adósság (aminek jó része magánadósság, mint a hazai lakosság devizaadóssága) nem fog csökkenni. A világ pénzpiacain működő hatalmas spekulációs tőke bármikor okozhat pénzügyi válságot, ha egy-egy ország relációjában valamilyen ok miatt nem hajlandó újra megfinanszírozni a lejáró külső adósságokat. A jelenlegi adósságválság nem a költségvetési egyenlegekkel, hanem a fizetési mérlegek (tehát a külkereskedelmi egyenleg és jövedelemfizetések egyenlege) kiegyensúlyozatlanságával és ennek nyomán az országok külső adósságainak felhalmozódásával van kapcsolatban, erről pedig a most megkötött paktum hallgat. A költségvetési paktum elfogadásával a periféria eladósodott országainak még kevésbé lesz arra lehetőségük, hogy gazdaságukat fejlesszék és a nemzetközi piacokon versenyképesebbé téve javítsák fizetési képességüket. Az orvosságul szánt intézkedések tehát a szándékolttal ellentétes hatást fognak kiváltani: nem gyógyítani fogják, hanem súlyosbítják a betegséget.

Szegényen és bizalmatlanul

A Közalkalmazottak Szakszervezeteinek Európai Szövetsége és az Európai Szegénység-ellenes Hálózat felszólította az európai kormányokat és intézményeket, hogy helyezzenek nagyobb hangsúlyt a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére és az ezt biztosító gazdasági növekedésre a közkiadásokat lefaragó, megszorító politikák helyett. A február végén kiadott felhívás rámutat, hogy miközben a formálisan elfogadott Európa 2020 stratégia kiemelt célként fogalmazza meg a szegénység csökkentését és még a Bizottság által kiadott legutóbbi éves növekedési jelentés is elismeri, hogy a megszorító intézkedések negatív hatást gyakoroltak a növekedésre, a foglalkoztatásra és növelték az elszegényedést, mégis további megszorító intézkedéseket javasolnak. Fintain Farrell, a szegénység-ellenes hálózat igazgatója újságíróknak kifakadt: „Nem tudom, mi kell még ahhoz, hogy a tagországok felismerjék, a szociális szempontokat háttérbe szorító megszorítások nem hoztak eredményt és nem is fognak eredményeket hozni, és nem fogják helyreállítani az unióban vetett bizalmát. Itt az ideje, hogy a pénzt az emberi szükségletek kielégítésére és ne a pénzügyi piacok felé irányítsuk”.

Számos tanulmány bizonyítja, hogy miközben az unió fennhangoztatott célja a szociális kohézió erősítése, a szegénység csökkentése, a méltó munkahelyek megteremtése, a tényleges intézkedések ennek ellenkezőjét eredményezik. Egy 2011-ben készült OECD tanulmány (An overview of growing income inequalities in OECD countries) szerint a nyolcvanas évek közepétől a 2008-ban kezdődő pénzügyi válságig az OECD országokban a háztartások rendelkezésére álló jövedelmek reálértéke évi átlagban 1,7%-kal növekedett, ám a felső jövedelem tizedben ez a növekedés 1,9% volt, míg az alsó tizednél csak 1,3 %. Jelenleg a legfelső és legalsó jövedelmi tized közötti különbség OECD országok átlagában kilencszeres, és természetesen egyes országokban ennél sokkal nagyobb. A jövedelemkülönbségek növekedésének fő oka, hogy míg a bérek jelentősen differenciálódtak a magas jövedelműek javára, az adórendszer progresszivitásának csökkenése (az adókulcsok mérséklése, különösen a felső jövedelmi sávokban) és a szociális kiadások lefaragása nem volt képes e differenciálódás hatását mérsékelni. A legfelső jövedelmi rétegek további gazdagodásában a bérek mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a tőkejövedelmek. Az OECD tanulmány végkövetkeztetése, hogy a növekvő jövedelemegyenlőtlenségek gazdasági, szociális és politikai feszültségeket okoznak, akadályozzák a felfelé való mobilitást, csökkentik a gazdasági hatékonyságot és növelik a szociális elégedetlenséget, amely végül politikai instabilitást eredményez. Az emberek nem fogják a szabad kereskedelmet és szabad piacokat támogatni, ha azt érzik, hogy veszítenek, míg e rendszer nyerteseinek maroknyi csoportja egyre gazdagabb lesz. Ugyanezeket a következtetéseket megerősíti egy a Harvard Egyetemen végzett empirikus vizsgálat, amely szerint a megkérdezett amerikaiak kilencven százaléka kedvezőbbnek ítélte egy egyenlőbb (skandináv típusú), mint egy egyenlőtlenebb (amerikai típusú) jövedelemelosztást. Egy a társadalmi bizalom és a jövedelemegyenlőtlenség közötti összefüggést elemző tanulmány (Wilkinson RG. The Impact of Inequality: how to make sick societies healthier) szerint az emberek annál inkább bíznak egymásban minél kisebbek a jövedelmi és társadalmi különbségek. Az alacsony jövedelemkülönbségekkel rendelkező skandináv országokban az emberek több, mint hatvan százalékanak az a véleménye, hogy a legtöbb ember megbízható. Portugáliában csak az emberek tíz százaléka gondolja úgy, hogy bízhat a másokban (Magyarországra nincs adat). A szegényebb és nagy jövedelemkülönbségekkel terhelt társadalomban tehát a bizalom is alacsony szintű, márpedig az egymásban és az ország és a közösség intézményeiben való bizalom nélkül eredményes, társadalom nem építhető. Jó lenne, ha az unió vezetői e szociológiai tényezőket is mérlegelnék mielőtt újabb és újabb megszorító csomagokat kényszerítenek rá az egyes országokra.

Rabok legyünk, vagy szabadok?

Az Euobserver, a legismertebb brüsszeli hírportál bőven idéz Orbán Viktor március 15-én elmondott ünnepi beszédéből, többek között a következőket: „Nem leszünk gyarmat. A magyarok nem akarnak külföldi hatalmak utasításai szerint élni, nem fogják feladni függetlenségüket és szabadságukat”. Lehet, hogy az uniót vezérlő multinacionális érdekekkel és szellemmel szembeforduló Magyarország lesz az első, amely az épülő európai birodalom alapköveit kimozzgatja a helyükből. De nem vagyunk egyedül, az európai lakosság, legyen akár az unió gazdagabb felén, vagy a periferiáján nagyjából hasonlóan vélekedik, mint a magyar lakosság többsége. Ezért kellett különböző trükkökhöz folyamodni, hogy a további centralizációt tartalmazó Lisszaboni szerződést tető alá hozzassák, ugyanis népszavazáson elutasították volna, mint ahogy előzményét az európai alkotmányt is leszavazták Franciaországban és Hollandiában.

Az Európai Uniót maga a Bizottság elnöke Jose Manuel Barroso hasonlítja egyetemi előadásaiban, magánemberként, egy birodalomhoz – ez egy brüsszeli sajtótájékoztatóján derült ki. A birodalom definíció szerint erővel összetartott heterogén államokból álló konglomerátum. A Római birodalom összetartó erejét a légiók alkották, a most épülő európai birodalom összetartó ereje viszont a gazdasági fenyegetettség, mint ahogy azt a kohéziós támogatás egy részének megvonásával most éppen Magyarországon gyakorolják. Az európai lakosság döntő többsége azonban nem akar egy olyan birodalomban élni, amelynek politikáját nem tudja ellenőrizni, hiszen az unió kormányát az Európai Bizottságot nem a nép választotta, az politikai háttéralkuk eredményeképpen jött létre és demokratikusan nem elszámoltatható. Ráadásul az unió politikáját egy láthatatlan hálózat, a háttérben meghúzó szakmai bizottságok határozzák meg. Az Európai Bizottság törvénykezési kezdeményezései mögött ugyanis mintegy ezeröttszáz szakmai bizottság van, amelyekben a fő szerepet a multinacionális cégek játsszák. E háttér-bizottságok munkáját a teljes homály fedi, névsorukat is csak egy Jens Peter Bonde nevű dán európai parlamenti képviselő mintegy ötéves szívós erőfeszítése nyomán hozták nyilvánosságra, de hogy kik ülnek az egyes szakmai bizottságokban, azt ma sem tudjuk.

A Magyarországon a demokráciát most számon kérő Európai Bizottság működése tehát minden csak nem demokratikus és olyan elveket és politikát kényszerít az uniós országokra, amelyekkel az európaiak többsége nem ért egyet (innen az uniós vezetés népszavazásoktól való irtózása). Ugyanakkor az európaiak megértik az együttműködés szükségességét, de azt nem egy Európai Birodalom keretében képzelik el. A különböző politikai áramlatok az együttműködés széles skáláját vázolták már fel, amely a szabad kereskedelmi társulástól (legfőbb támogatója az angol Függetlenségi Párt) az Európai Egyesült Államokig tart, mely utóbbi egyik fő szószólója Joschka Fischer volt német külügyminiszter, aki az európai nemzetállamokat létrehozó westfáliai béke négyszáz éves évfordulója alkalmából megkérdőjelezte a nemzetállamok létét. A két szélső pólus között azonban számos átmenet van, ezek egyike a De Gaulle-i koncepció, a nemzetek Európája, amely az európai együttműködést a nemzetállami kormányok közötti megegyezésére építené, ennek keretében lehetőség nyílna arra, hogy egy közös minimumon túlmenően az egyes országok azokon a területeken működjenek együtt, amelyekben ez érdekükben áll. Az Európai parlamentben nemzeti konzervatív pártok részvételével 1999 és 2009 között létezett is egy frakció, amely a nemzetek Európája koncepcióját tűzte zászlajára. Bár a csoport a birodalmi erők nyomása alatt feloszlott ez nem változtatott az európaiak túlnyomó többségének gondolkodásán, amely az együttműködést a nemzeti szuverenitás fenntartása mellett képzei el. Ha e gondolatot valamely tagállam kormányzati szinten is képviselné, az fontos üzenet lehetne az európaiaknak: van más út is mint a birodalmi akaratnak való alávetettség!

Likviditási csapdában az unió

A likviditási csapda a Keynes híres elmélete arról, hogy kialakulhatnak olyan gazdasági helyzetek, amikor a központi bank hiába próbálja kamatcsökkentéssel ösztönözni a gazdasági növekedést, nem tudja élénkíteni a gazdaságot, mert a potenciális befektetők félve, hogy veszteség éri őket, nem ruháznak be, így nem élénkül a gazdaság. E helyzetben a költségvetési kiadások növelésével lehetne a gazdaságot kihúzni a recesszióból, de éppen ez az, amire az unió vezetése – az uralkodó neoliberális ortodoxia miatt – nem hajlandó. Az uniós ortodox felfogás szerint egy élénkítő költségvetési politika felgyorsítaná az inflációt és megingatná a bizalmat a kormányzat gazdaságpolitikájának hitelességében. Csakhogy, mint azt Bradford DeLong és Lawrence Summers a Berkley, illetve Harvard egyetem professzorai (és az utóbbi az Egyesült Államok Nemzetgazdasági Tanácsának elnöke és korábbi pénzügyminiszter), egy most megjelent tanulmányukban (Költségvetési politika depressziós gazdaságban) kimutatják az ortodox gazdasági felfogás gazdasági depresszió idején nem működik. A költségvetési megszorítások depresszió idején nem költségvetési egyensúlyhoz és az azon alapuló gazdasági növekedéshez vezetnek, hanem egy lefelé irányuló spirálhoz, a gazdaság a megszorítások miatt összehúzódik és még kevesebb költségvetési bevétel keletkezik, tehát még nehezebb lesz a költségvetési egyensúlyt biztosítani. Az adósság nem csak a költségvetési túlköltekezésből fakadhat, hanem a megszorító politikákból is, mert csökkentik a gazdasági teljesítményt és így az adóbevételeket is. Az Európai Unióban pontosan ez a helyzet, amit a legutóbbi GDP adatok is jeleznek. Míg a 2011 negyedik negyedévi visszaesést 2012 elején némi élénkülés követte, a legutóbbi adatok a GDP újbóli visszaesését jelzik az év második negyedévére. A GDP az unió egészére vonatkoztatva a 2007. évi színvonalon áll és az Eurostat legutóbbi előrejelzése szerint 2012 egészében stagnálás várható, vagyis az unióban öt éve nincs valóságos gazdasági növekedés.

Hogyan romolhatott el minden ilyen mértékben teszi fel blogjában Paul Krugman Nobel díjas közgazdász a kérdést? Úgy, hogy vezető közgazdászaink és ennek nyomán politikusaink a válság okaként a költségvetési felelőtlenséget jelölték meg. Ha valaki kinyitott egy újságot, vagy gazdasági híreket hallgatott, csak azt hallhatta, hogy a pénzügyi válság az oka a költségvetési túlköltekezés, és hogy a megoldás a költségvetési megszorítás, amelyre legutóbb még a költségvetési kiadások központi ellenőrzését „az európai szemesztert” és egy hatpontos programot is elfogadták, mely utóbbi lényege a Maastrichti kritériumok kikényszerítése, illetve a nem teljesítés szankcionálása. Azt a gondolatot, hogy ez a megszorító politika tartós stagnáláshoz vezethet, az unió hangadó közgazdászai mereven elutasították. Például az európai központi bank volt elnöke Jean-Claude Trichet kijelentette, hogy „az a felfogás, hogy a megszorító intézkedések stagnálást okozhatnak helytelen, mivel a bizalomerősítő politika (értsd költségvetési kiadások lefaragása) segíteni és nem gátolni fogja a gazdasági fellendülést”. Ám ezek a „bizalomerősítő” megszorítások nem hoztak eredményt, sőt a tartós stagnálás láttán a „piacok”, vagyis a befektetők egyre kevésbé hisznek az unió közös valutájában, az euróban, felhajtva a kamatlábakat még olyan országok számára is, mint Ausztria, vagy Finnország, amelyek aligha vádolhatók költségvetési felelőtlenséggel. Az ok Paul Krugman szerint könnyen érthető: az általános megszorító politika és az, hogy a központi bank a jelen helyzetben is az inflációt tartja a legfőbb veszélynek egyszerűen lehetetlenné teszi az eladósodott országok számára az adósságcsapdából való kikerülést, ami nagyarányú bankcsődök és általános pénzügyi válság bekövetkezését vetíti előre.

Az általános megszorító politikák helyett az unió egészében erőteljes költségvetési élénkítésre lenne szükség, hogy az unió kikerüljön a már öt éve fennálló likviditási csapdából. Ám amíg a megszorításokat német következetességgel hajtják végre erre kevés remény van, marad a gazdasági depresszió, aminek talán csak egy összeurópai népi megmozdulás tudna véget vetni.

Dönthet a nép?

Az Európai Unió oly annyira nem demokratikus, hogy ha önálló államként jelentkezne felvételre, bizonyára nem vennék fel az unióba, mert nem felelne meg a Koppenhágai kritériumoknak, amelyek alapján az új tagállamokat felvették. Ezek a kritériumok ugyanis kimondják, hogy a kormányokat demokratikus úton kell megválasztani, viszont az unió kormánya, a bizottság, nem demokratikus úton, hanem politikai háttéralkuk nyomán jön létre. Ezért azután igyekeznek olyan politikusokat odatenni, akik – önálló politikai profil híján –nem okoznak sok fejtörést azoknak, akik e posztokra juttatták őket. Igaz, így az a veszély sem fenyegeti a biztosokat, hogy visszahívják őket, mert azt csak a bizottság egészével lehet megtenni, ami eddig csak egyszer fordult elő, amikor Santer-bizottság volt kénytelen lemondani 1999-ben, a bizottság egy hölgytagja, bizonyos Edith Cresson korrupciógyanús ügye miatt. A francia biztos ugyanis fogorvosát uniós pénzekből finanszírozta, ami ellenkezik a szabályokkal, bár hivatkozhatott volna arra, hogy a foga munkaidőben fájt. Akárhogy is, az unió vezetői, különösen az európai honatyák és anyák érzékelték ezt a „demokrácia deficitet” és már az európai alkotmányt kidolgozó konventben megfogalmaztak egy olyan paragrafust, miszerint, ha elegendően sok országból összesen egymillió polgár akarja, akkor egy bizonyos kérdést az unió napirendjére lehet tűzni. Bár az alkotmányt (neoliberális és a nemzeti szuverenitás tovább szűkítő jellege miatt) két alapító országban is népszavazáson elutasították, a leleményes Nicholas Sarkozy jóvoltából Lisszaboni szerződés néven mégis életbe lépett. Ennek 11. paragrafusa mondja ki, hogy „Legalább egymillió uniós polgár, akik egyben a tagállamok egy jelentős számának állampolgárai, kezdeményezheti, hogy az Európai Bizottság – hatáskörén belül – terjesszen elő megfelelő javaslatot azokban az ügyekben, amelyekben a polgárok megítélése szerint a Szerződések végrehajtásához uniós jogi aktus elfogadására van szükség”. Mint a szöveg eléggé kacifántos megfogalmazásából érzékelhető, hogy itt szó nincs arról, hogy a javasolt kérdést napirendre is kell tűzni, az csak egy lehetőség, ráadásul a kezdeményezésnek összhangban kell lennie az uniós szerződésekkel. Mindez jelzi, mennyire szűkre szabták az unió tényleges irányítói a népakarat kereteit, ám most mégis ezt a lehetőséget akarja Martin Schultz, az Európai Parlament nemrég megválasztott elnöke kihasználni az úgynevezett Robin Hood adó, vagyis a pénzügyi tranzakciók megadóztatására irányuló javaslat elfogadtatására. A pénzügyi tranzakciók megadóztatása több évszázados múltra tekinthet vissza, újabban John Maynard Keynes, majd az ő nyomán James Tobin javasolták, ez utóbbi miatt Tobin adónak is nevezik. Franciaországból kiindulón egy nemzetközi mozgalmat (ATTAC) is szerveztek ennek az adónak a kikényszerítésére, mely mozgalom az elmúlt évtizedben központi szervezője volt a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap elleni tömegdemonstrációknak. Érdekes módon most éppen az Európai Bizottság javasolta az adó bevezetését, amelynek összege a részvényekkel és kötvényekkel való kereskedés esetén a forgalmi érték 0,1%-a, a származékos ületek esetén (derivatívok) pedig a forgalom 0,01%-a. Az ötletet az európai közvélemény túlnyomó többsége és a tagállamok többsége is támogatja, sőt, Nicholas Sarkozy, de riválisa François Hollande is kijelentették, hogy Franciaországban mindenképpen bevezetik, ám egyes tagállamok, különösen Nagy Britannia hevesen ellenzik és nem ok nélkül. A britek ugyanis, iparukat leépítvén jórészt a pénzügyi szektorból élnek, nem akarják, hogy az adók miatt veszteség érje őket. A bizottság meg bizonyára azért hozakodott elő a javaslattal, mert mintegy ötvenmilliárd eurós bevételt remélnek belőle és így az uniós költségvetés kevésbé lesz kitéve a fizetni mindig rest nemzeti kormányok jóindulatának. A népakarat úgy látszik, számít, ha véletlenül egybeesik a bizottság szándékával, de mi lesz például azzal a népi kezdeményezéssel, amelyik az ivóvíz privatizációját kívánja megtiltani? Félő, hogy a „demokrácia-deficit” megszüntetése még nehezebb lesz, mint a költségvetési deficité.

456
2012.04.07

„Add nekünk legjobbjaidat”

Az unió regionális politikáért felelős biztosa, az osztrák Johannes Hahn egy rigai sajtó tájékoztatón kijelentette, hogy az uniónak ki kell találnia valamit, hogy a régió keleti feléből történő agyelszívást meg lehessen fordítani. Johannes Hahn március legvégén járt Rigába, ahol a lett miniszterelnökkel, Valdis Dombrovskisszal tárgyalt arról, hogy legalább kísérleti formában szükség lenne egy olyan programra, amely ösztönözné a térségből elvándorolt magasan képzett kutatókat és tudósokat, hogy térjenek vissza szülőhazájukba. Az európai regionális fejlesztési alapról és a szociális alapról lehetne forrásokat biztosítani arra, hogy e magasan képzett szakemberek számára szülőföldjükön lehessen vonzó álláslehetőségeket biztosítani. „Az elvándorlás megállítása a következő pénzügyi év egyik legfontosabb feladatát kell, hogy képezze olyan országokban, mint Lettország” mondotta a biztos.

Európában kétféle agyelszívás figyelhető meg, az egyik a Nyugat-Európából az Egyesült Államokba való kivándorlás, a másik az új tagállamokból az unió nyugati felébe történő bevándorlás. Kelet Európából a képzett munkaerő elsősorban Írországra és Angliára vándorolt. Litvánia például 2003 óta mintegy százezer embert veszített ily módon és Lengyelországból is már a csatlakozás első évében mintegy százezer ember ment Angliára, hogy gyarapítsa a már ott lévő 750 ezres lengyel közösséget. A Bank Polski, a lakossági hitelekkel foglalkozó legnagyobb lengyel bank, egy felmérése szerint az Angliába kivándorolt lengyelek 63 százaléka 24 és 35 év közötti és 40 százalékuknak egyetemi diplomája van.

Jelenleg 47 millió külföldön született ember él az unióban, a lakosság 9,4 százaléka, ebből 16 millió született más uniós országban, tehát ekkora az unió belüli vándorlás és 31 millió jött unió kívüli országokból, mindenekelőtt Törökországból és Észak Afrikából. Az unió belül legmozgékonyabbak a románok, több mint két millióan vándoroltak más uniós országba, őket követik a lengyelek 1,5 millióval, majd az olaszok és portugálok egymillió körüli számokkal. A bevándorlók több mint háromnegyede öt országra, Németországra, Franciaországra, az Egyesült Királyságra, Spanyolországra és Olaszországra koncentrálódik. Magyarország sem a bevándorlás, sem a kivándorlás szempontjából nem mutat jelentősebb aktivitást a többi új tagállamhoz képest. Az országban élő 440 ezer külföldön született lakos kétharmada uniós országokból, elsősorban Romániából származik, ezek jelentős része már állampolgárságot is kapott, valódi külföldinek csak mintegy nyolcvanezer nem uniós bevándorló számít. Az uniós (tükör) statisztikák szerint a múlt évtized második felében évente átlag mintegy harmincezer magyar vándorolt ki, főleg nyugat-európai országokba. A határokon kívül élő magyarokat a Kárpát-medencében 2,4 millióra, Nyugat-Európában 350 ezerre becsülik. Az Egyesült Államokban a 2000. évi népszámlálás során 1,4 millióan, Kanadában háromszázezren vallották magukat magyarnak, de jelentős a dél-amerikai és ausztráliai magyarság létszáma is.

Az Európai Bizottság az uniót elhagyó szakemberek helyébe az amerikai zöld kártya mintájára bevezetett kék kártyás politikával Ázsiából, Afrikából és Latin Amerikából kíván a következő két évtizedben mintegy húszmillió magasan képzett szakembert az unióba vonzani. A fő bevándorlási célpontok azonban vonakodnak a kék kártyás direktíva (2009/50/EC) elfogadásától, nem utolsósorban azért, mert a szakértővel egyben annak esetleg népes családja is bevándorolna. Hasonlóképpen nem lelkesek a kibocsátó országok sem, bár a diaszpóra hasznát is hozhat az anyaországnak: egy amerikai felmérés szerint a Szilícium-völgyben dolgozó kínai, indiai és tajvani szakemberek zöme rendszeres üzleti kapcsolatban van az anyaországgal. E lehetőségről szól Devesh Kapur és John McHale könyve „Give us your best and brightest” (Add nekünk legjobbjaidat és legeszesebbjeidet), széleskörűen bemutatva azokat a lehetőségeket, ahogy egy diaszpóra elkötelezett tagjai segíthetik anyaországukat.

457
2012.04.17

Az ír nép aggodalmai

Az Európai Parlament e héten egy olyan határozatot fog minden bizonnyal – több más egyéb mellett – elfogadni, amely az ír népnek a Lisszaboni Szerződéssel kapcsolatos aggodalmait iktatja törvénybe. Ismeretes, hogy miután az Európai Konvent által kidolgozott európai alkotmányt a franciák és a hollandok népszavazáson utasították el, a kialakuló patthelyzetet a rafinált Nicholas Sarkozy úgy oldotta meg, hogy néhány felesleges mondat és az Alapjogi Charta kihagyásával a szöveget csupán a korábbi egyezmények némi módosításának tüntette fel, amelyről az egyes uniós államokban már nem kell népszavazást tartani. Ez lett a Lisszaboni Szerződés. És valóban, az unió országainak kormányai a szerződést vihar gyorsan ratifikálták, elsőként a magyar parlament anélkül, hogy a képviselők szöveget egyáltalán látták volna. Az egyetlen kivétel Írország volt, ahol – az érvényesnek tekintett saját alkotmányuk szerint – még ebben a formában is népszavazás elé kellett vinni az ügyet. Ez 2008-ban meg is történt és az írek a Lisszaboni Szerződést annak rendje és módja szerint elutasították. Ekkor az unió vezetői az újabb patthelyzet megoldására sok mindent megígértek az íreknek, akik az ígéretek, a hatalmas belső propaganda és külső nyomás hatására a következő évben végül meg is szavazták a szerződést és ennek révén az hatályba is léphetett. Az ír nép kívánságait a 2009. június 18-19-i brüsszeli Európai Tanács elnökségi ülésén egy hárompontos határozatban fogadták el. E határozat első pontjában kimondja, hogy a Lisszaboni Szerződésnek az Európai Unió Alapjogi Chartájának jogi kötőerejét biztosító rendelkezései semmilyen módon nem érintik Írország Alkotmányának az élethez való jog védelmére, a család védelmére, valamint az oktatással kapcsolatos jogok védelmére vonatkozó rendelkezéseit és azok alkalmazhatóságát (az Alapjogi Chartát ugyanis kihagyták ugyan a Lisszaboni Szerződésből, de egy paragrafussal kötelező erejűvé tették). A második pont szerint a Lisszaboni Szerződés semmilyen módon és egyetlen tagállam tekintetében sem változtathatja meg az Európai Unió hatásköreinek terjedelmét és alkalmazását az adózás területén. Végül a harmadik pont elismerte Írország, vagy bármely más ország jogát, hogy meghatározza védelmi kiadásainak jellegét és volumenét, vagy védelmi képességeinek jellegét. A záró rendelkezés szerint e határozat a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésének napján lép hatályba, de csak a következő ország uniós felvételekor csatolják a Lisszaboni szerződéshez. A horvát csatlakozással vált a kérdés ismét időszerűvé, ezért foglalkozik vele az Európai Parlament.

Az ír aggodalmak kötelező érvényű jegyzőkönyvbe foglalása rámutat arra, hogy még egyetlen kis országnak is lehet megfelelő alkuereje, ha kritikus időben (amikor mindenképpen szükség van a szavazatára) adja elő kéréseit, de még nagyobb a lehetőség, ha több ország fog össze érdekeik védelmében. Erre most megint adódik egy alkalom. A héten az adórendszer harmonizációja is napirendre kerül, a cél, hogy az adókulcsok alsó határának rögzítésével, felszámolják az adóversenyt, ami az unió fejlett országainak érdeke, ezzel akarják ugyanis megakadályozni, hogy vállalataik kitelephüljenek az unió gyengébben fejlett, perifériális, de kedvezőbb adófeltételeket biztosító országaiba. Megakadályozni e kezdeményezést – amely mögött mindenekelőtt Németország áll – nyilvánvalóan nem lehet, viszont lehetne cserébe kérni valamit, méghozzá egy olyan szabályozási rendszer kialakítását, amely segíti a periféria országait fizetési mérlegeik kiegyenlítésében és ezzel a külső eladósodás megállításában. Jelenleg ugyanis Németországnak hatalmas kereskedelmi aktívuma van és mivel az unió többé-kevésbé zárt gazdaság, a gyengébb versenyképességű országokban a hiány halmozódik fel és nagyrészt ez az oka a külső adósság hatalmas mértékű növekedésének és nem a költségvetési hiány, amin a bizottság lovagol. Egy ország sikerének titka a lehetőségek és korlátok idejekorán történő felismerése, ezek elszalasztása magyarázza a kudarokat is. Most megint van egy elszalasztható lehetőségünk.

458
2012.04.21

Európa gazdasági öngyilkossága

Paul Krugman a New York Times fő közgazdasági szakírója nem az egyetlen, aki az unió irracionális gazdaságpolitikájára figyelmeztet, de kétségtelen, hogy az egyik legnagyobb hatású, hiszen lapja szinte minden, a világ dolgaiban tájékozódni kívánó politikus, üzletember vagy közgazdász asztalára eljut. A múlt héten Európa gazdasági öngyilkossága (Europe's Economic Suicide) címen megjelent cikke is csak egy a sorban, amely az unió vezetői által követelt megszorításokkal foglalkozik annak kapcsán, hogy a gazdasági kilátástalanság miatt egyre több ember lesz öngyilkos. Krugman szerint bármennyire is sajnálatosak ezek a halálesetek, az igazi probléma az, hogy az unió vezetői egész Európát gazdasági öngyilkosságba kergetik. Spanyolország példáját hozza fel az unió vezetői által követett politika tarthatatlanságára. Spanyolországot semmiképpen sem lehet pénzügyi könnyelműséggel vádolni, mint ahogy ezt Görögországgal kapcsolatban, különösen német politikusok részéről naponta elhangzik, hiszen a válság kitörésekor alacsony államadóssága és költségvetési többlete volt. Ami válságba kergette az a hatalmas ingatlan spekuláció, amit a jó üzlet reményében főként német bankok finanszíroztak. Amikor az ingatlanbuborék kipukkadt a spanyol gazdaságot cserbenhagyták. Spanyolország mai problémái tehát nem költségvetési túlköltekezésből, hanem a magánszféra spekulációiból származnak. Ennek ellenére az unió vezetése pénzügyi megszorításokra kényszeríti a spanyolokat, holott a spanyol gazdaság már most is mély depresszióban van olyan munkanélküliségi adatokkal, amelyek megközelítik a harmincas évek válságának amerikai munkanélküliségi adatait. Krugman szerint két megoldás lehetséges. Az egyik az eurozóna felbomlása, a nemzeti valuták visszaállítása, a másik egy erőteljes monetáris és fiskális ösztönzés, vagyis alacsony kamatlábak és a pénzellátás növelése például azáltal, hogy az Európai Központi Bank felvásárolja a nemzeti kormányok adósságait. Ezek az utak azonban az unió vezetése számára járhatatlanok, mert az euróhoz – mint az európai egyesülési folyamat jelképéhez – ragaszkodnak, viszont nem akarják azt megfinanszírozni, sőt a márciusban aláírt költségvetési egyezményrel a megszorító politikákat bebetonozták. Ezzel – Krugman szerint – az unió vezetői elkötelezték magukat, hogy az európai gazdaságot és társadalmat a falnak vezetik.

A valódi és a gazdaságilag megalapozatlan, pusztán politikai okokból létrehozott és fenntartott pénzügyi unió (közös valuta) közötti különbséget Krugman egy korábbi cikkében az Egyesült Államokbeli Nevada állam és Írország összehasonlításával mutatja be. Nevada és Írország sok szempontból (népesség, gazdasági környezetbe való beágyazottság, a környezetével közös valuta) hasonló és hasonlóan súlyos ingatlanspekulációt szenvedett el. Ám Nevadát a szövetségi költségvetésből erőteljesen támogatták, bankjait kimentették, és alacsony kamatlábakkal igyekeztek a gazdasági visszaesést meggátolni. Írország viszont semmilyen hasonló segítséget nem kapott, hagyták, hogy a magánspekulációs veszteségek finanszírozhatatlan államadósságokká alakuljanak át és ezek után megszorító intézkedéseket kényszerítettek az országra.

A hetvenes években, amikor még a szellem napvilága ragyogott az európai közösség felett, készül egy jelentés, a MacDougall riport, amely a szövetségi államok (Egyesült Államok, Németország) példájából kiindulva határozta meg, mekkora központi költségvetés kell ahhoz, hogy egy monetáris unióban szükségképpen jelentkező fizetési mérleg egyensúlytalanságok erőforrás-átcsoportosításokkal fedezhetők legyenek. E szintet a jelentés a GDP 5-7%-ban határozta meg. Mint ismeretes az unió vezetői ragaszkodnak ugyan az euróhoz, ám 1%-nál magasabb uniós költségvetésről hallani sem akarnak. A korszakunkat jellemző szellemi napfogyatkozásban a MacDougall jelentés és annak gondolatvilága, probléma-megközelítése elhomályosult, feledésbe merült.

459
2012.04.29

A versenyképesség ára a bérek csökkentése?

Európa népei túl vannak már azon, hogy politikusaiknak higgyenek, mégis érdekes lehet, mi különbözteti meg a francia elnökválasztás két jelöltjét – legalábbis választási retorikájukban. A legfontosabb, hogy Francis Hollande ellenzi a csak megszorításokon alapuló pénzügyi politikát és az ezt szolgáló legutóbbi egyezményt, amelyet huszonöt ország kormányfője már aláírt – bár parlamenti jóváhagyásuk még hátra van. A költségvetési deficit csökkentés érdekében ő elsősorban a gazdagokat adóztatná meg, az évi 150 ezer euró feletti jövedelmekre 45, az 1 millió felettiekre 75 százalékos adót vetne ki, ezek az összeghatárok az átlagfizetések ötszörösének, illetve harmincszorosának felelnek meg. Az állami szektorban a vezetők fizetését az átlagfizetés hússzorosában maximálná és még a saját elnöki fizetését is csökkentené. Sarkozy e téren sokkal mérsékeltebb, mindössze egy 15%-os osztalékadót vezetne be és megadóztatná a külföldi adóparadicsomokba menekülőket. A pénzügyi szférát mindketten erősebb kontroll alá kívánják helyezni és mindketten megadóztatnák a pénzügyi tranzakciókat, ám a szabályozás tekintetében Hollande sokkal messzebb megy és lényegében visszaállítaná a múlt század nagy válsága után Amerikában bevezetett Glass-Steagall törvény rendelkezéseit, vagyis szétválasztaná a kereskedelmi és befektetői bankokat, betiltaná az erősen spekulatív (mérgező) pénzügyi termékeket és felszámolná az adóparadicsomokban működő bankokat. Sarkozy megfelezné a legális bevándorlók számát és deportálná az illegálisokat, Hollande viszont megengedné a homoszexuálisok házasságát, amit riválisa ellenez. Sarkozy támogatja az atomenergia használatát, de növelné a megújuló arányát, míg Hollande az atomenergia részesedését határozottan csökkenteni akarja.

Hogy megválasztása után ki mennyit hajt végre programjából, az már kétséges, különösen Hollande ígérete, hogy újratárgyalja a fiskális megszorító paktumot, Angela Merkel ugyanis kijelentette, hogy „a pénzügyi paktumot már megtárgyaltuk, huszonöt kormányfő aláírta, Portugália és Görögország parlamentje már ratifikálta és a többi parlament is erre készül. Nem lehet újratárgyalni”. Hollande azonnal kész volt a válasszal: Németország nem dönthet Európa egészéről, ha őt megválasztják, az azt jelenti, hogy a franciák újra akarják tárgyalni az egyezményt. Hollande nem maradna egyedül e szándékával, szerinte már több kormányfő jelezte, hogy egyetért vele, ami nem is csodálható, hiszen az elmúlt két évben a pénzügyi válság miatt hét ország (Írország, Portugália, Spanyolország, Görögország, Finnország, Szlovákia, Olaszország) kormánya bukott meg, amelyhez most Hollandia is csatlakozott.

A neoliberális beállítottságú pénzügyi és politikai elit felfogása szerint Európa versenyképességét „belső leértékeléssel”, vagyis a bérek csökkentésével kell elérni, a pénzügyi támogatást (amely a valóságban a hitelező magánbankokhoz kerül) a „trojka”, vagyis az IMF, az Európai Központi Bank és a Bizottság egyre inkább a bérek csökkentéséhez köti, Görögországban például elérték, hogy a közsféra béreit 25%-kal csökkentsék. Mario Draghi, aki Goldman Sachs alelnöki székéből került az Európai Központi Bank élére a The Wall Street Journalnak nyilatkozva azt mondta, hogy egyszerre kell elérni az adók és a közkiadások csökkentését. Ez a közgazdasági elméleti vitákból jól ismert neoliberális „kínálat oldali” gazdaságpolitika azonban mindeddig semmilyen eredményt, csak annyit ért el, hogy Európát mély depresszióba sodorta. Ezzel kapcsolatban Serge Halimi, a francia Le Monde Diplomatique főszerkesztője, lapjában arról ír, hogy mindenki tudja, hogy a két éve nagy lendülettel elindított gazdasági megszorító programok nem orvosolták és nem is fogják orvosolni az eladósodottság problémáját. Ez a politika azonban nem új, ugyanez a nagyszerű gazdasági és társadalmi recept vezetett a harmincas évek nagy válságához. A mai politikusok ostobasága csak azok számára megdöbbentő, akik még mindig azt hiszik, hogy a politikus hivatása a közjó szolgálata, nem pedig az állam kormányrúdját tartó ingyenélő oligarchia kiszolgálása.

Európának változásokra van szüksége

Herman van Rompuy, az Európai Tanács elnöke, a minap előadást tartott az európai üzletemberek csúcstalálkozóján „Kinőni a válságot” címmel, amelyben hangsúlyozta, hogy Európának változásokra van szüksége. Ezt abból a tényből vezette le, hogy az európai társadalmi-gazdasági modellnek a gyorsan változó világhoz való alkalmazkodása egyre nagyobb kihívást jelent, amelyet a közvélemény-kutatások szerte Európában jeleznek. A szépen megfogalmazott bevezető mondat tulajdonképpen azt jelenti, hogy az átlag európai polgárnak már elege van az évek óta egyre romló gazdasági helyzetből, a helyenként elviselhetetlenül magas munkanélküliségi rátákból (a 25 év alattiak munkanélküliségi rátája Spanyolországban és Görögországban 2009 óta megduplázódott és jelenleg eléri az ötven százalékot), a csökkenő reálbérekből és a tökéletes kilátástalanságból. Ez megnyilvánul abban, hogy egyre kevesebben mennek el uniós ügyekben szavazni (az európai parlamenti választások részvételi aránya folyamatosan csökken), a politikusok megítélése rossz, bár azt nem lehet mondani, hogy a mélyponton van, mert még sokat romolhat, oly annyira, hogy ismeretlenek az elmúlt napokban olyan matricákat ragasztottak ki uniós rendszámot viselő autókra és metróállomások falára, amelyen nyakendőjére akasztott ember látható. Az uniós alkalmazottak szakszervezetei olyan esetről is tudnak, hogy uniós alkalmazottakat zaklattak egy metróállomáson majd az aktivisták egy „szarháziak” falfirkával fejezték ki véleményüket az uniós tisztségviselőiről. A szakszervezetiek komolyan veszik ezeket a jelenségeket és írtak is egy levelet Herman Van Rompuynak, amelyben kifejezik aggályukat, hogy a következő lépés már a fizikai inzultálás lehet. Maguk az eurokraták a nemzetállami kormányokat teszik felelőssé, mert a jutalmaik lefaragásával kapcsolatos viták mintegy célponttá, bűnbakká tették őket a lázongó civil szervezetek szemében. Kérdés persze az uniós intézményeinek alkalmazottai, vagy akár vezetői mennyire vonhatók felelősségre az uniós katasztrófális gazdaságpolitikájáért? Az alkalmazottak nemigen tehetnek mást, minthogy megfelelnék a várakozásoknak és ez még inkább igaz a vezetőkre. A bizottság elnöke, Jose Manuel Barroso például egyetemi tanárként (egyetemi előadásaiiban) világosan látja, hogy az uniós nem egy demokratikus, hanem egy diktatórikus intézmény, hiszen birodalomként jellemzi és a birodalom definíció szerint egy erőszakkal összetartott konglomerátum. Az uniós gazdaságpolitikájának ostobaságával a magyar biztos, Andor László, is tisztában lehet, hiszen például a Pénz beszél című könyvében (Aula, 1998) elég meggyőzően ír a centrum országok és a periféria közötti kapcsolatrendszeréről. Valószínűleg Herman van Rompuy sem tehet mást, mint megismétli az uniós vezető országai által képviselt nézeteket, ez esetben azt, hogy pénzügyi megszorítás (ezt konszolidációnak nevezi) előfeltétele a fenntartható gazdasági növekedésnek. Van Rompuy Németországgal példálózik, hogy íme szerkezeti reformokat hajtott végre és emiatt ellen tud állni a válságnak. És e pontnál megáll a tudomány. Senki a bizottságban nem veti fel, hogy Németország sikere az uniós perifériális államaiban megismételhetetlen. Nem csak azért, mert a versenyképesség nem csak a béreken múlik, hanem sokkal inkább a technológiai fölényen és gazdasági erőn, hanem azért sem, mert ahhoz, hogy a perifériális országok ki tudjanak kerülni a válságból Németországnak többet kellene importálni, mint amennyit exportál. A jelenlegi évi 100 milliárd euró körüli német exporttöbblet mellett (ami a perifériális országok számára kereskedelmi deficitet jelent) e térség eladósodottsága csak növekedhet. Van Rompuy, miközben határozottan sikraszáll a megszorító politika mellett, teljességgel megfelel az országok közötti kereskedelem kiegyenlítésének szükségességéről, mint a válság tartós megoldásának előfeltételéről. A nemzetközi szaksajtó, beleértve a liberális gazdaságpolitika mellett mindig is elkötelezett lapokat, mint például a Financial Times vagy az Economist egyre több cikket jelent meg az uniós politikájának kontra-produktív voltáról. Legutóbb például Richard A. Easterlin amerikai közgazdász professzor írta az Economistban, hogy a nemzetállami megszorítások aláássák az integrációs folyamatot és így csak növelik a krízist. Ha vannak is tehát változások Európában, azok nem mérséklők, hanem növelik a válságot.

A neoliberális eszme győzelme a józan ész felett

Sorra buknak meg az eurozóna megszorító politikát folytató kormányai és már a korábban sokat kritizált IMF is a józanság jeleit mutatja, különösen akkor, amikor – mint a Németországról kiadott legutóbbi jelentésében is – felhívja az eurozóna vezető gazdaságát, hogy belső élénkítéssel segítse az eurozóna fellendülését. Mindez azonban mit sem számít, az unió vezetői változatlanul a jelenlegi csődhöz vezető neoliberális receptekkel kívánják megoldani az unió problémáit, amelynek középpontjában a költségvetési megszorítások, és a „munkaerőpiaci reformok”, vagyis a munkafeltételek rontása, a bérek csökkentése áll. Ez utóbbit belső leértékelésnek is nevezik, hiszen nem lévén saját valutájuk a külső egyensúlyhiánnyal küzdő az országok, most mikor szükség lenne a nemzeti valuta leértékelésére, ezt nem tudják megtenni, e helyett a nemzetközi versenyképességük növelése érdekében csökkentik a béreket, ami viszont mérsékli a belső keresletet és a gazdasági kibocsátás szűküléséhez vezet, még kevesebb lehetőséget adva a válságból való kilábalásra. Maga az unió gazdaságáért felelős biztos, Olli Rehn, ismerte be egy múlt heti sajtókonferencián, hogy az eurozóna gazdasági teljesítménye ez évben 0,3 százalékkal fog csökkenni, miután még mindig az öt évvel ezelőtti szinten áll. Csak érdekességképp érdemes megjegyezni, hogy az euró bevezetése előtti évi 3 százalékos potenciális növekedéshez képest ez összességében 4-5 ezer milliárd eurónyi GDP kiesését jelenti, ami 30-40 évnnyi uniós költségvetésnek felel meg. Ez az az óriási gazdasági előny, ami az euró bevezetéséből származott. Olli Rehn azonban már látja a fényt az alagút végén „a fellendülés jelei már láthatók” mondta a sajtókonferencián, jövőre ugyanis már egy százalékos növekedéssel számol. A kijelentés értékéből azonban sokat levon, hogy fél évvel korábban ugyanezt mondta erre az évre. Ugyanakkor mindenfajta általános élénkítő gazdaságpolitikát kizár: „alapvető, hogy folytassuk a pénzügyi konszolidációt” mondotta, ami természetesen a megszorítások folytatását jelenti. A Keynes-féle gazdaságélénkítést az olasz miniszterelnök Mario Monti is elvetette, mondván, hogy az nem lenne jót az európai és nemzeti gazdaságoknak, de ami ennél fontosabb ugyanezt a nézetet fejtette ki Angela Merkel és az Európai Központi Bank vezére Mario Dragi is, amikor azt hangsúlyozták, hogy a növekedés fontos, de azt nem többlet költekezéssel kell elérni és a jelenlegi költségvetési megszorításokat fenn kell tartani.

Ez a neoliberális ihletésű gondolkodás azonban teljesen elhibázott, ugyanis az Európát sújtó gazdasági válság nem a tagállamok túlköltekezéséből, hanem a fizetési mérlegek (külkereskedelem és jövedelemfizetések egyenlege együtt) már hosszú ideje fennálló egyensúlyhiányából származik, mégpedig abból, hogy Németország az elmúlt évtizedben több, mint ezermilliárd eurós kereskedelmi aktívumot produkált jórészt az unió perifériális államainak rovására és az elmúlt évben is kereskedelmi mérlegét 158 milliárd eurós aktívummal zárta. Angela Merkel ezt az eredményt a német gazdaság versenyképességeként értékeli, és más országokat sürget, hogy a költségvetési megszorításokkal, a bérek csökkentésével ők is növeljék versenyképességüket. Ezt azonban elérni lehetetlen, mert a versenyképességet nem csak a bérek, hanem a technológiai és gazdasági fölény is meghatározza. Bármennyire csökkentenék is a görög béreket, nem Görögország fog Németországnak fegyvereket szállítani, hanem fordítva. Ezt a korábbi francia pénzügyminiszter, az IMF jelenlegi elnöke is szótárta, sürgetve Németországot, hogy a belső gazdasága élénkítésével növelje importját. A német exportfölény káros voltát azonban a józanabb német üzleti körök is felismerték, a Financial Times Deutschland például így ír erről: „nagy dolog... de valakinek külföldön fizetnie kell a német exportért... és sajnos az export zöme azokba az európai országokba megy...amelyeknek amúgy is nagy fizetési mérleg hiányuk van...az exportáló országoknak szintén van felelősségük a globális gazdaság stabilitásáért”

Herman Van Rompuy bejelentette, hogy az Európai Tanács június végi ülése előtt az európai vezetők számára informális összejövetelt szervez, amelyen a növekedéssel kapcsolatos kérdéseket vitatnák meg. Ez egy jó alkalom lenne a periféria külső adóssággal küszködő országai számára, hogy immár az IMF által is támogatva felvessék a fizetési mérlegek kiegyenlítésének és ebben Németország felelősségének kérdését.

Német bűnök görög bűnhődés

Az európai sajtó meglepően jó eredménnyel hiteti el az európai közvéleménnyel, hogy az eurozóna válságáért a költségvetési fegyelem hiánya és különösen a görög esetben a felelőtlen túlköltekezés, a túl magas bérek, a grandiózus szociális ellátás, a statisztikai adatokkal való „trükközés” a felelős. Ennek megfelelően az Európai Bizottság és a Nemzetközi Valutaalap által felírt recept a költségvetési kiadások drasztikus lefaragása, beleértve az állami alkalmazottak bérének tíz százalékos, létszámának százötvenezres csökkentését, akkor, amikor a GDP már ötödik éve erőteljesen csökken és a munkanélküliségi ráta az elmúlt két évben megkétszereződve megközelíti a 18%-ot. Nem csoda, hogy a legutóbbi választásokon a görögök a megszorító politikát elutasító „radikális” pártokra szavaztak. Az eurozóna válságának oka azonban nem a görög, vagy más dél-európai, vagy új tagállam költségvetési túlköltekezése, hanem az unió egész politikai és gazdasági konstrukciójának alapvetően hibás, voluntarista konstrukciója. Nemzetközi pénzügyekben járatos szakemberek számára az első pillanatban világos volt, hogy az eurozóna nem fog működni, mert nem lehet jelentős fejlettségbeli és versenyképességbeli különbséggel rendelkező országokat egy monetáris unióban egyesíteni anélkül, hogy a gyengébben fejlett régióban szükségképpen fellépő fizetési mérleghiányokat egy központi költségvetésből automatikusan ki ne egyenlítenék. Milton Friedman még 1997-ben világosan figyelmeztetett, hogy egy közös valuta lehet egy politikai egyesülési folyamat vége, de nem lehet annak kikényszerítési eszköze, mert azok a problémák, amelyek egy valutaleértékeléssel megoldhatók lennének az egyes országok közötti feszültségekhez vezetnek, amelyek akadályozni fogják a politikai integrációt. Pontosan ez történik most. Elvben két megoldás lenne. Az egyik a valódi politikai unió (Európai Egyesült Államok) megvalósítása a másik a De Gaulle-i nemzetállamok együttműködésén alapuló konstrukció, amelyre volt már európai példa: az ötszáz évig fennálló Hanza városok szövetsége. Az európai politikai elitben az első konstrukciónak vannak erőteljes támogatói, például Guy Verhofstadt, volt belga miniszterelnök, jelenleg az Európai Parlament liberális frakciójának vezetője, aki egy minapi beszédében elismerve, hogy jelenleg Európa célok, ambíciók és remények nélkül hajózik, kijelentette, hogy az egyetlen megoldás a föderáció. Verhofstadt föderáción egy olyan konstrukciót ért, amelyben egy valódi európai pénzügyminisztériumot, közös költségvetést és közös hadsereget egy a nép által közvetlenül, demokratikusan, választott európai kormány irányít. Verhofstadt, aki maga is neoliberais gazdasági elvek híve volt, a tapasztalatok hatására jelentősen elmozdult egy kiegyensúlyozottabb nézetrendszer felé és például az uniós adósságválság megoldására azt javasolja, hogy a GDP 60%-át meghaladó adósságokat tegyék egy közös alapba, amelyért az unió egésze felel, és amelyet egy húszéves terv keretében fokozatosan számolnának fel. Az ötlet egyébként egy a német kormány által felállított független bizottságtól származik de – legalábbis egyelőre – aligha fejezi ki a német kormány véleményét. Ugyanakkor Németország felelőssége a krízisért tagadhatatlan, nem csak azért, mert a jelenlegi működésképtelen konstrukció alapvetően német-francia találmány, hanem azért is, mert az unión belüli eladósodás fő oka a német exporttöbblet, amely a 2000-2011 közötti időszakban – főleg a spanyolok, görögök és franciák rovására – több mint 1700 milliárd eurós többletet ért el. Ez az összeg éves átlagban lényegében annyi, mint az unió teljes költségvetése. Ez az unión belüli eladósodás alapvető oka (az országok egymásnak és nem az unión kívülre tartoznak) és ameddig e téren nem történik változás, az eladósodás problémája megoldhatatlan marad és a megszorítások csak rontanak a helyzeten. Most a G8-ak Camp David-i találkozáján a kormányfők, élükön az amerikai elnökkel, Barack Obamával vállvetve gyözködik a német kancellárt, Angela Merkelt, hogy változtasson egyoldalú megszorító politikáján. A Reuters szerint ennek látszanak is jelei, habár a kiadott közös közlemény – miközben megerősíti a pénzügyi megszorításokat jelentő strukturális reformokat – a növekedésről csak annyit mond, hogy „üdvözljük a növekedésösztönzés lehetőségeiről jelenleg Európában folyó vitákat”. Ez azonban valószínűleg édeskevés a kialakult problémák megoldásához.

Az integráció kezdete és vége

Francois Hollande sok baráttra talált az első európai csúcson, amelyen részt vett, viszont elődjétől Nicolas Sarkozytól eltérően kemény német ellenállásba ütközött. Sarkozy az Európai Tanács ülései előtt a német kancellárral Angela Merckellel szokott egyeztetni és az ülésre már kész közös javaslattal érkeztek, amelyre a többieknek csak rá kellett bólintaniuk. Ezzel szemben Hollande a spanyol miniszterelnökkel Mariano Rajoyjal találkozott, sőt közösen utaztak Brüsszelbe, mégpedig nem is az elnöki géppel, hanem a vonaton, ami még jó másfél órási további diskurzusra adott lehetőséget. Amit Hollande felvetett és amiben sok baráttra talált az az államadósságok „nemzetköziesítése” vagyis az eurokötvények bevezetése. Igazság az, hogy Spanyolországnak 6 százalékos kamattal kell fizetnie az államadósság finanszírozásáért, míg Németország szinte ingyen jut pénzhez? – tette fel a költsői kérdést a francia elnök. Az államadósságok egy kalapba tétele számos oldalról támogatják és nem csak a dél-európai országok részéről, amelyek elsősorban rá lennének szorulva az olcsó finanszírozásra. Eltekintve attól, hogy maga a német kormány mellett évtizedek óta működő közgazdasági tanácsadó testület, a Bölcsek Tanácsa is e mellett tette le a voksát, az eurokötvények mellett kiállt az IMF és az OECD is nem is beszélve arról, hogy a szaksajtó tele van a költségvetési (és egyben politikai) integrációt sürgető cikkekkel. A The Economist legutóbbi számában például két alternatívát lát az Európai Unió előtt: a felbomlást, vagy egy föderatív állam (mint például Németország, vagy az Egyesült Államok) létrehozását. A föderáció sokak álma, de megfinanszírozni senki sem akarja. A föderáció ugyanis azt jelentené, hogy az egyes országok államadósságaiért az unió egésze felelne, vagyis mindenki viselné a terheket. Az eurókötvény erről szól, de Merkel ezt nem akarja meghallani. Hollande a nézeteltérést úgy jellemezte, hogy „míg az eurókötvények Merkelnek az integrációs folyamat végét, nekem a kezdetét jelentik”. A nézeteltérések tehát jelentősek és kérdés, hogy a június végén tartandó újabb tanácsülésre valamilyen kompromisszum elérhető-e? A német Financial Times Deutschland a kialakult helyzetet „német –francia jégkorszaknak” nevezi.

E jégkorszak azonban tartós maradhat, mert itt nem arról van szó, hogy Hollande és Merkel egyetért-e, vagy sem, hanem arról, hogy az unió eredendő konstrukciós hibáit lehet-e és ha lehet, hogyan kijavítani. Az uniós berkekben folyó és főleg Görögországot érintő viták még igen messze vannak a valódi problémák feltárásától, attól, hogy a közösségen belül fellépő fizetési mérleg egyensúlytalanságokat hogyan lehet kezelni, és hogy mi lesz a felhalmozódott adóssághegyekkel, amelyek legnagyobb része magánadósság (mint a hazai devizaadósoké is)? Hiába oldanák meg ugyanis az államháztartási adósságok problémáját, az ennél nagyobb volumenű magánadósságok finanszírozása legalább ugyanakkora gond, ha nem nagyobb, mint az államadósságoké. Míg az unió vezetőit ideológiai vakság (neoliberális szemlélet, amely a külső egyensúlyi kérdésekről egyszerűen megfeledkezik) akadályozza a valódi problémák felismerésében az IMF legújabb tanulmányai, sőt most már a Standard & Poor's hitelminősítő is egyre erélyesebben hívja fel a figyelmet az uniónak erre a konstrukciós hibájára. Az előbbi a pénzügyi liberalizációt és az euró bevezetését említi mint az egyensúlytalanságok főokát, az utóbbi konkrétan megnevezi az egyensúlytalanság főszereplőit az exporttöbblettel rendelkező és egyben hitelező Németországot, Ausztriát, Belgiumot, Hollandiát és Finnországot és a külkereskedelmi hiányokkal küzdő és egyben adós országokkal, mint Franciaország, Olaszország és Spanyolország. Hollande és Merkel vitája tehát a gazdaságilag erős és hitelező észak és a gazdaságilag gyenge és eladósodott dél ellentét tükrözi. Csak remélni lehet, hogy az észak és dél közötti ellentét nem vesz egy olyan fordulatot, mint annak idején az Egyesült Államokban.

A Bizottság a rossz fát ugatja

„Mint egy tanár a fegyelmezetlen diákjainak, az Európai Bizottság úgy nyújtotta át jelentését annak a tizenkét uniós országnak, amelyeket a makroökonómiai egyensúlytalanságokért felelősnek tart” – kezdi május 31-i szerkesztőségi cikkét a Financial Times (Commission barks up the wrong tree – A bizottság a rossz fát ugatja). Ezek a jelentések, amelyek a következő – június végi – európai tanácsi ülésen kerülnek megvitatásra, ajánlásokat tartalmaznak, amelyeket ha az egyes országok nem tartanak be, akkor pénzügyi büntetésekben részesülnek. A tizenkét ország, hazánk mellett, Belgium, Bulgária, Ciprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Olaszország, Szlovénia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság. Végül is nem olyan rossz társaság, csak hogy az unió valódi egyensúlytalansági problémáiért nem ezek, vagy legalábbis nem csak ezek az országok felelősek. A Financial Times cikke rámutat, hogy bár helyes a Bizottság azon törekvés, hogy a költségvetési hiányokon túlmenően, az egyensúlytalanságok mélyebb okait (például a magánadósságokat) is vizsgálja, megfeleldeznek a legfontosabból, hogy a túl nagy külkereskedelmi többletek épp oly romboló hatásúak, mint a nagy költségvetési deficit. Ennek azután az az eredménye, hogy a mindenképpen elismerésre méltó mennyiségű papírmunka ellenére a bizottsági jelentés semmit sem mond az eurozóna és az egész unió legnagyobb egyensúlyi problémájáról, a hatalmas német kereskedelmi többletről.

Megfelelkezve a porcelánboltban masírozó valódi elefántról, a bizottság csak kedvenc témájára, a költségvetési deficitre képes koncentrálni és ez alapján pécézte ki az elmarasztalendő tizenkét országot. De a bizottság elemzése még e téren sem meggyőző. Vegyük például Franciaország esetét, ahol bizottság határozottan ki akarja kényszeríteni a 2013-ra vonatkozó hiánycélokat. Csak hogy ez egy rossz tanács, amelynek az lesz az eredménye, hogy a már amúgy is fuldokló francia gazdaságot végképp megfojtja. Az azonnali megszorítások helyett egy középtávú konszolidációs programot kellene kidolgozni – javasolja a Financial Times. A bizottság ennél engedékenyebb Spanyolország esetében, ahol lazított a 2013-as hiánycélokon, ám mindaddig, amíg az egyensúlytalanságok összes okait (beleértve a német exporttöbbletet) fel nem tárják, a megszorító intézkedések az eurozóna válságára nem adnak hosszú távú megoldást.

A német exporttöbblet problémájára még a bizottság februárban kibocsátott figyelmeztető jelentésére (Alert Mechanism Report) reagálva épp egy német európai parlamenti képviselő, Sven Giegold, hívta fel a figyelmet. Giegold szerint a bizottság vakságot mutat a kereskedelmi többlettel rendelkező országokkal szemben: „Az eurozónában tapasztalható folyamatos nehézségek egyik legfőbb oka a periféria és a centrum országok közötti egyensúlytalanság. Az eurozóna nem stabilizálható mindaddig, amíg a (kereskedelmi) többlettel és deficitel rendelkező országok nem közelítenek egymáshoz” – írta blogjában a német képviselő. Németország az elmúlt tizenegy évben több mint 1700 milliárd eurós kereskedelmi aktívumot ért el a többi uniós ország, főleg a spanyolok, görögök és franciák rovására. A német kiviteli többlet Németország GDP-jének folyamatosan mintegy hat százalékát teszi ki, ám a bizottság szemében ez nem számít egyensúlyhiánynak, hanem éppen német erénynek, a bércsökkenések révén elért árversenyképességnek és a lakossági megtakarítások növekedésének. Bár e probléma eddig is nyilvánvaló volt, a Financial Times cikke remélhetőleg felnyitja az unió vezető politikusainak szemét.

Német hangyák, olasz tücskök

A következő, június 29-én Brüsszelben tartandó európai csúcsértekezlet sorsdöntőnek ígérkezik Európa jövője szempontjából. *Angéla Merkel* „több Európát” igénylő kijelentései nyomán a bizottság most egy közép- és hosszú távú tervet óhajt készíteni, amely a pénzügyi és költségvetési integráció terén teendő lépéseket körvonalazza. – Nemcsak pénzügyi unióra, de egy úgynevezett költségvetési unióra, közös költségvetési politikára is szükségünk van – jelentette ki a német kancellár. Egyidejűleg azt is hangsúlyozta, hogy a politikai unió is szükségszerű: „ami annyit jelent, hogy a jövőben lépésenként egyre több hatalmat kell Európának (Brüsszelnek) adnunk, és garantálni annak erőteljesebb felügyelő szerepét”. Merkel szerint nem szabad megengedni, hogy a vonakodó tagországok visszatartsák azokat, akik az integráció felgyorsítását óhajtják, vagyis a német kancellár síkraszállt az úgynevezett többsebességes Európa mellett, amelynek gondolatát az unió vezetése korábban elutasította. A jelen fázisban a „több Európa” részben egy államadósság-megosztó rendszert jelentene, amelyben az államadósságokat egy közös kalapból, eurókötvényekkel finanszíroznák, részben pedig egy szigorú költségvetési politikát, amelyben a költségvetési egyensúly megtartásán Brüsszel őrökne.

A német vezetők fejében a jelenlegi európai válság úgy jelenik meg, mint a szorgalmas és takarékos németek és a költekező déliek ellentéte, amelyen úgy lehetne segíteni, ha a délieket rá lehetne venni, hogy szorgalmasabbak és takarékosabbak legyenek. *Thomas Steffen*, a német pénzügyminisztérium főigazgatója *Mario Monti* olasz miniszterelnök sürgetésére, hogy Németország mihamarabb nyújtson segítséget a bajba jutott euróövezeti országoknak, *La Fontaine* meséjére utalva azt válaszolta, hogy „talán mindannyiunknak inkább hangyáknak, mintsem tücsköknek kellene lennünk”. „A több pénz nem megoldás. Arra van szükségünk, hogy helyreállítsuk az eurózóna versenyképességét, amit csak reformokkal, az innovációba történő beruházásokkal és stabil jogi keretek biztosításával lehet elérni” – tette még hozzá a német pénzügyi vezető.

A német exporttöbbletben kifejeződő versenyképesség egy olyan, külkereskedelmi szempontból nagyfokú zártsággal rendelkező régióban, mint az Európai Unió, amelynek harmadik országok felé irányuló kereskedelme többé-kevésbé egyensúlyban van, csakis a régión belüli más országok külkereskedelmi deficitjével, vagyis versenyképtelenségével járhat együtt. Bármennyire csökkentenék is Olaszországban vagy az unió más, hasonló helyzetben lévő országában a költségvetési kiadásokat és a reálbéreket, a kialakult egyensúlytalanságokat csak akkor lehetne orvosolni, ha most Németország a belső kereslet erőteljes növelésével többet importálnának, mint exportálnának. Erre azonban nem hajlandók, sőt a külkereskedelmi egyensúlytalanság, mint a válság alapvető okozója fel sem merül az unió vezető intézményeinek elemző anyagaiban.

A diktatúra útján

Történelmi idöket élünk. A valamikor nagyon sikeres és gazdasági eredményei és szociális piacgazdasága miatt csodált Európai Gazdasági Közösség, most alakul át egy minden bizonnyal gazdasági és társadalmi szempontból is sikertelen diktatúrává. Erre garancia az elmúlt héten az Európai Parlament által elfogadott két ikertörvény, amelyben az egyik a pénzügyi stabilitásuk tekintetében súlyos nehézségekkel küzdő euróövezeti tagállamok gazdasági és költségvetési felügyeletének megerősítéséről, a másik a költségvetési tervek előzetes ellenőrzéséről (monitoring) szól. A két törvény együttesen az unió gazdasági nehézségekkel küzdő országait gyakorlatilag gyámság („jogvédelem”) alá helyezi, amelynek egyetlen célja van, ahogy a A7-172/2012-es dokumentum 10.a cikke tartalmazza az „adósságtörlesztő képesség megőrzése”.

Bár ezekben a hetekben minden a görög választásokról szól, mintha annak kimenetelétől függne az unió jövője, a valóságban a görög helyzet nem ok csak egy tünet: egy tökéletesen elhibázott gazdaságfilozófia erőltetésének eredménye. Az unió vezetésének nem a költségvetési megszorításokra és a költségvetési kiadások strukturális reformnak nevezett lefaragására kellene törekednie, hanem pont ellenkezőleg, az állami kiadások (például infrastrukturális programok) erőteljes növelésére, hogy Európát ki lehessen emelni a jelenlegi gazdasági depresszióból, amelynek hossza és negatív hatása már meghaladja az 1929-31-es „nagy gazdasági válságét”. Az unió vezetése által elfogadott neolibertális doktrína szerint azonban a legfőbb ellenség az infláció, a költségvetési deficit (és az államadósság) csökkentésével annak alacsonyan tartására kell törekedni, noha az infláció csupán két százalékos ezzel szemben az unió gazdasága már öt éve stagnál, a munkanélküliség tíz százalék körül stabilizálódott, nem is beszélve az ifjúsági munkanélküliségről, amely egynémely tagországban eléri a negyven százalékot szétmarva a társadalom szövetét.

Elég egy pillantás az EUROSTAT adataira, hogy bárki felfogja: az uniót jellemző egyensúlytalansági folyamat nem a költségvetési túlköltekezésekből származik, hanem egyrészt abból a spekulációs pénzáramlásból, amely a pénzügyi deregulációt és az euró bevezetését követte (a külső és belső adósságok 2002-től halmozódtak fel), másrészt abból, hogy a centrum országok (mindenekelőtt Németország) elfoglalták a periféria országainak piacait, amelyek emiatt eladósodtak. Az unió kifelé nincs eladósodva, minden adósság, ami a közösségen belül létezik, az a belső egyensúlytalanságból fakad, mindenekelőtt abból, hogy német és francia bankok finanszírozták az elmúlt tíz évben már 1700 milliárd eurót elért német exporttöbbletet. Az unió vezetői azonban vakok a nyilvánvaló tények meglátására, az unió gazdaságával foglalkozó sok ezer oldalt kitevő bizottsági dokumentumokban nyomát sem lehet találni az unió belüli kereskedelmi és fizetési mérlegbeli egyensúlytalanságok elemzésének, holott egy közös valutaövezet fenntartásának pont ezen egyensúlyok biztosítása az előfeltétele.

A legutóbb elfogadott két törvény biztosítja az Európai Bizottság jogát, hogy az egyes tagországok belső gazdaságpolitikájába beavatkozzon és kötelező erejű intézkedéseket írjon elő, amelyek kikényszerítése – mint Görögország esetében is – a külső finanszírozás megvonásával való fenyegetéssel történik. Ez nem más, mint egy pénzügyi eszközökkel megvalósított diktatúra, amelynek várható eredménye nem gazdasági fellendülés, hanem további hosszan elhúzódó válság és a tagországok közötti politikai feszültségek kiéleződése lesz.

467
2012.06.23

Bukdácsolás a csúcsra

Elég elolvasni a Financial Times, vagy az Economist legutóbbi cikkeit, hogy az unió jövőjét illető megalapozott pesszimizmusunk még jobban eluralkodjon rajunk. „Az adósságválság miatt mélyül az eurozónán belüli szakadék, Ketyeg az óra az eurozóna vezetői számára; Növekszik a német kiábrándultság az eurozóna jövőjét illetően; A német üzleti bizalmi index kétéves mélypontra és még hosszasan lehetne sorolni a cikkcímeket, amelyek egytől egyik arról szólnak, hogy az unió vezetői képtelenek megbirkózni az eurozóna válságával.

A „Bukdácsolás a csúcsra” az Economistnak a válsággal foglalkozó legújabb cikke, amely hangsúlyozza, hogy egy lánc olyan erős, amilyen a leggyengébb pontja. De ha azt a pontot megerősítik, akkor a következő leggyengébb pont lesz a meghatározó és az eurozónának számos ilyen leggyengébb pontja van. Ha az eurozóna életben akar maradni, akkor gyökeresen át kell alakítani a jelenlegi működési módot. A cikkhez csatolt rajz jelzi is az irányt: az eurozóna vagy felbomlik, vagy átalakul egy szuper-állammá, mint mondjuk az Egyesült Államok, ahol nincs gond valamely tagállam fizetőképességével, mert mögötte áll a központi tartalék, a korlátlan likviditást nyújtó Fed. Erre a szerepre az eurozónán belül egyedül a legerősebb gazdasággal és legnagyobb tartalékokkal rendelkező Németország lenne alkalmas, ám a németek ezt a szerepet elutasítják, és Angela Merkel folyamatosan azt hangsúlyozza, hogy Németország korlátozott lehetőségekkel rendelkezik, ami csak olaj a tűzre, mert a befektetőknek azt sugallja: jobb, ha viszik a pénzüket, amíg lehet. Az eurozóna négy legnagyobb gazdasága (Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország) vezetőinek elmúlt pénteki tanácskozása lényegében kudarcra végződött. Az összejövetelnek az volt a célja, hogy közös tervvel álljanak elő a június 28-29-én tartandó uniós csúcson, azonban a megbeszélés nem hozott eredményt sem a rövid távú beavatkozások sem a politikai és pénzügyi unió elérésének módozatai tekintetben.

Az ellentét ideológiai jellegű, a vita gyökere a gazdaság működésének Keynesiánus és neoliberális felfogása közötti különbség. Ma már a Financial Times és az Economist is, amelyek pedig a neoliberális ideológia elterjesztésének bajnokai voltak, a fenyegető perspektívát látván, egyértelműen kiállnak egy erőteljes Keynesiánus növekedésösztönző politika mellett. Liaquat Ahamed A depresszió tanulsága elfeledve című, a Financial Timesben megjelent cikkében részletesen összehasonlítja a központi bankok szerepét a múlt századi nagy válság és a jelenlegi során. Rámutat az akkori és a mostani megszorító monetáris politikák hátborzongató hasonlóságra, csak akkor Németország volt a mai dél-európai országok és Franciaország a mai Németország helyzetében. Akkor a nagy fizetési mérleg többlettel rendelkező Franciaország (mint most Németország) nem volt hajlandó egy erőteljes gazdaságösztönző politikát folytatni és nem volt hajlandó refinanszírozni a háborús jóvátétel miatt hatalmas német adósságot (mint most Németország a dél-európai országokét), aminek a vége Nyugat Európa pénzügyi rendszerének teljes összeomlása lett az ismert történelmi következményekkel. Most német álláspont szerint a megszorító politikák és a szerkezeti reformok előbb-utóbb fellendülést hoznak Európában, és minél többen kritizálják ezt az álláspontot, magas rangú német vezetők annál inkább ragaszkodnak hozzá.

A vallásháborúknak Európában hosszú története van, kérdés, hogy most, amikor Európa északi és déli része jórészt ideológiai viták miatt szembe került egymással, mi lesz ennek a rövidebb és hosszabb távú következménye?

Európa a kínpadon

A brit Economist, kihasználva a szójátékot, hogy angolul a „jó úton halad” (on the track) és a „kínpadra von” (on the rack) majdnem ugyanúgy hangzik, méltatja az elmúlt európai csúcs eredménytelenségét, amelyben egyébként – a piacok rövid távú pozitív reakcióján kívül – minden elemző egyetért. Az Economist cikke (Europe on the rack – Európa a kínpadon) részletesen kitér arra, hogy az euró bevezetése miért rombolja le az európai egységgel kapcsolatos álmokat. Felidézi, hogy bár a szakértők időben figyelmeztettek az euró bevezetésének veszélyeire, az európai vezetők nem törődtek vele, úgy gondolták, hogy az euró bevezetése véget vet az árfolyamok változékonyságából fakadó problémáknak, serkenti a gazdasági növekedést és megsokszorozza Európa gazdasági erejét.

Az európai integráció évtizedekig jól működött, a bővülő kereskedelem, a regionális támogatások a gyengébben fejlett országok gyors felzárkózásához vezetett, ám az euró bevezetése ezt a „konvergencia gépezetet” hátramenetbe fordította. A szegény államoknak adósságaikért sokkal több kamatot kell fizetniük, mint a gazdagoknak és az adósok hiába könyörögnek kegyelemért, a hitelezők úgy gondolják, hogy az adósoknak szenvedniük kell bűneikért. Az Economist szerint, most, hogy megvádolták már a spekulánsokat, a tékozló államokat, Európa hiányzó versenyképességét a monetáris unió fő támogatóinak rá kellett jönniük, hogy az alapvető probléma magával az euróval van és itt az Economist hosszasan idéz a Jacques Delors által alapított Notre Europe nemrég megjelent tanulmányából, amely az eurozóna hiányosságait tárgyalja. E tanulmány – többek között – megállapítja, hogy az „egy illik mindenkire” elv a gyakorlatban nem működik, hogy az infláció országok közötti különbsége nem csökken, hanem növekszik, hogy a GDP többségét kitevő szolgáltatások piaca nem egységes, hogy hiányzik egy „végső menedék” nyújtó központi bank, mint az Egyesült Államokban a FED. Ám a tanulmány következtetése nem az, hogy ilyen körülmények között az eurót nem lett volna szabad bevezetni, vagy hogy a rendszert hogyan lehetne (például az eurozóna két-vagy három részre bontásával, a tőkeáramlás ellenőrzésével, a fizetési mérlegek kiegyensúlyozását biztosító intézménnyel) a valósághoz igazítani, hanem, hogy a valóságot hogyan lehetne az euró alapító atyáinak (többek között Jacques Delorsnak) az elképzeléseihez illeszteni és itt előjönnek megint a piac tökéletlenségeinek kijavítására, a munkaerőpiac rugalmasabbá tételére a közös fiskális politikára vonatkozó már ismert neoliberais javaslatok. Az idősebb kelet-európaiaknak déjávú érzése lehet: ezt már átélte (túlélte) valaha. Igen az ötvenes években, amikor a kommunizmus építéséhez kommunista embertípusra lett volna szükség, akit lelkesít a nagyszerű elv, hogy „mindenki képességei szerint mindenkinek szüksége szerint”. Sajnos azonban ilyen kevés akadt és ha akadt is, az biztosan nem is vitte semmire a „népi demokráciában”, így végül is a nagyszerű kísérlet azzal végződött, hogy a feltalálót hol előbb, hol utóbb elzavarták. Az Economist szerint a legbecsületesebb dolog az lenne, ha bevallanánk: az euró bevezetése hiba volt. Nemes célok – az egységes Európa – által vezérelve az unió vezetői, a természettel dacolva mint Frankenstein, végül is egy szörnyet alkottak. Az euró rémtörténetének sajátos vonása, hogy most már a nemzeti valutákhoz való visszatérés nagyobb kárt okoz, mint az eurozóna fenntartása. A gazdasági logika azt diktálná, hogy az unió egy föderális államszerkezetté alakuljon át, ám a politikai realitások ennek ellentmondanak. A legnagyobb veszélyt a francia-német egység megbomlása jelenti és mennél tovább tart az eurozóna vergődése annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy az európai álom rémálommá változik.

469
2012.07.07

Berlinnél a gyógyír

Nemzetközi valutaalap szokásos tevékenysége körében áttekintette Németország gazdasági helyzetét, és majd minden szempontból kedvezőnek találta, ám megjegyezte, hogy a német gazdasági növekedés túlságosan függ a külső piacok alakulásától a hatalmas, a GDP 5 százalékát kitevő német exporttöbblet miatt, és hogy jó lenne a belső kereslet növelésével dinamizálni a gazdaságot. Arra a kérdésre, hogy ezt hogyan gondolja az IMF, Subir Lall, a valutaalap Németországgal foglalkozó csoportjának vezetője nem tudott konkrét választ adni, csak azt hangsúlyozta, hogy Németországban az elmúlt évben már beindult a bérek gyorsabb növekedése, amit ha restriktív intézkedésekkel nem fékeznek le az inflációtól való félelem miatt, a belső kereslet növekedni fog, és ennek hatására a gazdasági növekedés 2013-ban akár az 1,4 százalékot is elérheti. Hogy ez az 1,4 százalék sok-e vagy kevés, annak megítélése meglehetősen szubjektív, attól függ, mely országhoz hasonlítjuk, a görögökhöz képest meglehetősen dinamikusnak tűnik, ám a feltörekvő országok 6-8 százalékos és a Németországgal megközelítően egy fejlettségi szinten lévők (például Svédország, Egyesült Államok) évi 2-3 százalékos növekedéséhez képest meglehetősen szerény. A Németországról szóló IMF-jelentés bemutatja, hogy a német exporttöbblet Görögországban, Olaszországban és Spanyolországban jelentős mértékű hiányt okoz. azt a következtetést azonban már nem vonják le, hogy a német exporttöbblet a dél-európai országok hiánya, ami adósságuk felhalmozódásának legfőbb oka, és hogy annak refinanszírozása éppen azért egyre megoldhatatlanabb, mert a német bankok a finanszírozásból kivonulnak. Az anyag megemlíti, hogy a német bankoknak 644 milliárd eurós nettó követelése van az eurózónával szemben, de az már kimarad az elemzésből, hogy ez a többiek egyre kevésbé finanszírozható adóssága.

A német exporttöbblet, amely 2011-ben közel 200 milliárd euró volt, messze meghaladva az egész unió költségvetését, csak részben tulajdonítható a németek bérversenyképességének, vagyis a termékenység béreket messze meghaladó növekedésének, sokkal inkább olyan tényezőktől függ, mint hogy a német feldolgozóipari termékek minősége és technikai korszerűsége keresetté, sőt, egyes esetekben nélkülözhetetlenné teszi őket más országok számára. Emellett a kiviteli többlet kétségtelenül hozzájárul a németek takarékosága, hogy jövedelmüket nem olyan mértékben költik el, mint ahogy keletkezik. Ez egyben azt is jelenti, hogy az IMF-nek és más elemzőknek az a tanácsa, hogy a külkereskedelmi egyensúlyt a deficittel rendelkező országokban a bérek csökkentésével lehet és kell elérni, teljesen téves, és csak fokozza az eladósodott országok szenvedését. A Washington Post közgazdasági szemleírója, Steven Pearlstein már vagy két évvel ezelőtt rámutatott, hogy az eurózóna válságában valójában nem Görögország, hanem Németország a meghatározó tényező. A *Forget Greece: Europe's real problem is Germany* (felejtse el a görögöket, Európa igazi problémája Németország) című cikkében rámutat, hogy a németek a déli tagállamokat vádolják pazarlással, holott azok adóssága pont az ő exporttöbbletükéből halmozódott fel, mely exporttöbblet viszont a németeknek biztosított munkahelyeket és gazdasági stabilitást. A helyzetnek ez a német félreértelmezése súlyos veszélyt jelent, és a rossz irányba viszi Európát, mondja az amerikai szerző.

Sajnos az elemzés helyessége azóta beigazolódott, ennek ellenére az európai bizottság vagy az IMF anyagaiban nyoma sincs a felismerésnek: a helyzet kulcsa, a gyógyír Németországban van, legfeljebb a téves helyzetértékelés miatt nem használják.

470
2012.07.14

Kézikönyv a kilépésre

Az angolok praktikus gondolkodása közmondásszerű. Most is viszonylag egyszerű módját találták az uniót régóta kínzó görög probléma megoldásának: pályázatot írtak ki, hogy ki tud egyszerűbb és fájdalommentesebb utat javasolni az eurózóna elhagyására. A kiíró a Wolfson Alapítvány volt, amely 250 ezer fontos díjat tűzött ki a legjobb megoldásra. Az angol fizetésekhez képest meglehetősen szép, tíz év átlagfizetést kitevő összeg meg is mozgatta a szigetakók fantáziáját, és több mint négyszáz pályamű érkezett, közöttük egy 11 éves holland fiúcska, Jurre Herman dolgozata is, aki igen egyszerű módját ajánlotta a probléma megoldásának: a görögöket arra kell kényszeríteni, hogy a kormányuktól drachmát vegyenek. Ám végül a holland pályázó csak száz eurót kapott, a fődíjat ugyanis a Capital Economics Roger Bootle által vezetett szakértői csoportja nyerte el, akik egy közel százhatvan oldalas tanulmányban fejtették ki elgondolásait. Eszerint a „D” nap lenne az, amikor az euró helyett Görögországban bevezetnék a drachmát. Egy hónappal a D nap előtt a pénzügyekért felelős vezetők titokban összejönnének, hogy megtervezzék az átmenetet, ha bármi kiszivárog, azonnal korlátoznák a tőkekivitelt. Három nappal a D nap előtt, lehetőleg pénteken értesítenék a tervről az eurózóna többi tagállamát, a nemzetközi pénzügyi szervezeteket és nyilvánosan is bejelentenék a drachmára való áttérést, továbbá azonnal bezárnák a hazai bankokat és pénzpiacokat. Ezek után a hét végén bejelentenék az új gazdaságpolitikát, amely többek között intézkedéseket tartalmazna az infláció megfékezésére, restriktív költségvetési politikát irányozna elő, megszüntetné a béreknek az inflációhoz való igazítását, és bejelentenék az inflációhoz igazított államkötvények kibocsátását. Közben elkezdhenék elkészíteni az új pénzerméket és bankjegyeket. Hétfőn bevezetnék a drachmát egy az egyhez arányban az euróhoz, és ennek megfelelően alakítanák a fizetéseket. Az euró pénzerméket és bankjegyeket még hat hónapig lehetne kisebb fizetésekre használni. A héten azután kinyithatnának a bankok, és a drachma leértékelődne az euróhoz képest a feltételezések szerint mintegy harminc százalékkal. Az eurózónából kilépő ország minden bizonnyal fizetéseképtelenné válna, és nemzetközi adósságait újra kellene tárgyalni, beleértve az adósságok jelentős részének leírását is, úgy, hogy az új államadósság szintje ne legyen több, mint a maastrichti 60 százalék. A dél-európai országok kilépése esetén egy működőképes gazdaság létrehozásához az adósságok 40-70 százalékának leírása szükséges.

Roger Bootle tanulmánya az első, amely konkrét lépéseket ajánl mérlegelve annak hatását mind a kilépőre, mind a bennmaradókra. Derek Scott, a bírálóbizottság elnöke a díj odaítélésével kapcsolatban hangsúlyozta: „Az eurózóna jelenlegi működése fenntarthatatlan, de a politikusok ezt tagadják. Hasznosabban tölthetnék el idejüket, ha inkább Roger Bootle tanulmányát olvasnák ahelyett, hogy újabb és újabb olyan ötletekkel állnak elő az eurózóna válságának megoldására, amelyek a gyakorlatban nem működnek és nem is fognak működni.”

Sajnos azonban nem csak az eurózónával van baj, az unió politikai felépítése is ellentmond a realitásoknak: vezető politikusai egységes államot akarnak létrehozni, miközben a tagországok között nincs meg sem az ehhez szükséges szolidaritás, sem egy szövetségi állam gazdasági alátámasztottsága (a GDP legalább 15-20 százalékának központosítását igényelné a jelenlegi 1 százalékkal szemben). A politikai akarat ideig-óráig felülírhatja a racionalitást, de – mint az eurózóna helyzete is bizonyítja – nem örökké. Lehet, hogy a Wolfson Alapítványnak az unió működőképes politikai felépítésére is ki kellene írnia egy pályázatot?

471
2012.07.23

A nagy ugrás

Kína az ötvenes években Mao Ce-tung vezetése alatt gyors ütemben akarta modernizálni gazdaságát – többek között jelentősen növelni az acéltermelést –, és erőforrásainak nagy részét a nehézipar fejlesztésére összpontosította, ezzel egy időben erőszakkal kollektivizálva a mezőgazdaságot. A kínai kommunista párt e programot a gyors előrehaladás reményében nagy ugrásnak nevezte el. Az eredmény éhínség és gazdasági visszaesés lett, és a nagy ugrás gazdaságpolitikáját hamarosan revideálni kellett. A kezdeményező, Mao elnök pedig ideiglenesen – a kulturális forradalom 1966-os kezdeményezéséig – háttérbe vonult. Kérdés, hogy a kínai tapasztalatok megfordultak-e a bal-, sőt szélsőbaloldali eszmékben járatos bizottsági elnök, Jose Manuel Barroso fejében, amikor az Európai Unió előtt álló feladatokat körvonalazva kifejtette, hogy „most egy nagy ugrásra van szükség”. A nagy ugrás főbb céljait az unió négy fő vezetője, Hermán Van Rompuy, az Európai Tanács elnöke, Mario Draghi, az Európai Központi Bank elnöke, Jose Manuel Barroso, a bizottság elnöke és Jean-Claude Juncker, a tizenhét tagú eurócsoporthoz elnöke dolgozta ki, akiket a sajtó a kínai kulturális forradalom irányítóira utalva a négyek bandájának nevezett el. A négyek által kidolgozott indítvány szerint az első és legfontosabb feladat, hogy az egyes (euró-) tagországok államháztartási hiányára és államadósságára felső határokat állapítsanak meg. A limitált érték felett államkötvény csak abban az esetben bocsátható ki, ha az eurózona egésze indokoltnak látja. A következő lépés egy bankunió létrehozása, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy az Európai Központi Banknak felügyeleti joga lesz az egyes országok bankjai felett, viszont az egyes országok adósságát vagy annak bizonyos részét valamilyen formában – például egy tranzakciós adókkal finanszírozott alap segítségével – kollektivizálják, vagyis a közösség egésze vállal érte felelősséget. Középtávon eurókötvényeket is kiadhatnak (vagyis közösen viselik az adósságokat), és szükség van egy közös kincstár létrehozására is, ám mindezek érdekében az adópolitika is közösségi ellenőrzés alá kerül. E lépések megvalósítanak az eurózona monetáris és fiskális unióját, ami végül elvezetne a térség politikai integrációjához. Az elképzelés részletesebb kidolgozása októberre várható.

E nagy ugrás lehetőségét sokan megkérdőjelezik, főleg azon az alapon, hogy az eurózona és általában az unió országai között nincs meg az a szolidaritás, amelyet a pénzügyi, költségvetési és végül politikai unió megkövetelne. Erre – többek között – Paul De Grauwe, az ismert flamand közgazdász mutat rá, amikor kifejti, hogy a vita által felkavart por leülepedtével ki fog derülni, hogy például az adósságok megosztása tekintetében a legfőbb akadály a bizalom hiánya. Az észak-európai országok nem bíznak a dél-európaiakban, és propagandájuk azt sugallja, hogy az északiak morális fölényben vannak a déliekkel szemben, akik lusták, tékozlók, korruptak, és képtelenek háztartásukat rendben tartani, így az adósság megosztása vagy a délieknek nyújtott kölcsön kidobott pénz, a takarékos németek vagyonának elfecsérlése. Ezzel szemben a déli államokban az a meggyőződés alakult ki, hogy az északiak uralkodni akarnak rajtuk, és embertelen intézkedéseket kényszerítenek rájuk. De Grauwe szerint ez a kölcsönös bizalmatlanság egyre csak nő, mert senki sem akar ezekkel a sztereotípiákkal szembeszállni. A pénzügyi unió olyan, mint a házasság, nem működik, ha a partnerek nehéz időkben nem bízhatnak egymásban.

De Grauwénak minden bizonnyal igaza van: a bizalom, a szolidaritás az, ami egy közösséget összetart; ha ez nincs meg, akkor a nagy ugrás és minden hasonló elképzelés kudarcra van ítélve.

472
2012.07.30

A süllyedő hajó kapitánya

Nehéz mostanában optimista cikkeket találni a közgazdasági szaksajtóban. Nemrég a The Economist próbálta arra ösztökélni Angéla Merkelt, hogy indítsa be a világgazdaság süllyedő hajójának motorjait (Start the engines, Angéla), már az alcímben is utalva arra, hogy a világgazdaság súlyos veszélyben van, és hogy egyetlen személyen, a német kancelláron nagyon sok múlik. „Mikor az emberek fizetni akarnak csak azért a megtiszteltetésért, hogy német államkötvényeket tarthatnak (utalás a negatív kamatlábakra) és készek kevesebb, mint 1,5 százalékos nominális kamatlábert tíz évre kölcsönözni az amerikai kormánynak, akkor vagy tartós stagnálásra és deflációra számítanak, vagy pedig a rövidesen bekövetkező katasztrófa lehetősége rémiszti őket. Bármelyikről is van szó, valami nagy baj van a világgazdasággal. És ez a valami nem más, mint az alig dőcögő növekedés a pénzügyi katasztrófa kockázatával kombinálva” – vezeti be elmélgését a The Economist.

A lap szerint az eurozóna periferiáján a gazdasági válság tovább mélyül, az amerikai gazdaságot is a recesszió kerülgeti, visszaesett a brazil gazdasági növekedés és India is bajban van. Ráadásul a kínai gazdasági növekedés lassulása is erőteljesebbé vált. A világgazdaságnak az előző recessziót követő fellendülés után rövid időn belül bekövetkezett lassulása egy japán típusú stagnálást vetít előre, és még ez a jobbik eset, különösen, ha az eurózána felbomlásának lehetőségére gondolunk. Míg 2008-ban a központi bankok vezetői és a politikusok együttműködtek a válság elmélyülésének megakadályozásában, jelenleg a politikusok civakodnak, és még ha a központi bankok technokratái készek is lennének a beavatkozásra, lehetőségeik korlátozottak. A világgazdaság sorsa most meglepően nagy mértékben egy emberen, a német kancelláron múlik. Ha ő elő tud állni egy hihető megoldással, az még nem jelenti azt, hogy a világgazdaság könnyen kilábal a jelenlegi helyzetből, ám ha nem, az biztos gazdasági katasztrófához vezet. Ezt követően a The Economist lényegében keynesiánus gazdaság-élénkítést javasol a német kancellárnak.

Aki régi olvasója a The Economistnak vagy a Financial Timesnek, emlékezhet, hogy a nyolcvanas-kilencvenes években ezek a lapok voltak a pénzügyi és egyéb dereguláció, a költségvetési megszorítások, a szigorú monetáris politika, a privatizáció, egyszóval a neoliberális eszmék terjesztésének a legfőbb szorgalmazói. A nyilvánvaló kudarcot látva most elég nagy teret adnak a gazdasági válság keynesiánus kritikusainak (például Paul Krugmannek, Joseph Stiglitznek, Michael Hudsonnak – mind amerikai közgazdászok), ám a húsz-harminc éves agymosás hatását nem lehet máról holnapra kitörölni, de még ha lehetne is, nem Merkel az a politikus, aki erre képes lenne. Egyrészt a német kancellár erősen függvénye a német közvélemény rezdüléseinek, és hajlamos hosszú távú koncepcióját pillanatok alatt megváltoztatni, ha rövid távú érdekei azt kívánják (erre jó példa a német atomenergia-program újraindítása, majd leállítása, amikor a fukusimai baleset nyomán a zöldek a tartományi választásokon a korábbinál jobb eredményt értek el). Másrészt Németország az euró bevezetésével alapvetően jól járt, hiszen a többiek (a nagyobb ár és bernövekedés miatti) romló versenyképessége következtében könnyen és akadálytalanul hozzájuthatott egy olyan nagyságú európai piachoz, amelyről a korábbi német kancellárok legfeljebb csak álmodozhattak. Emellett a német közvélemény meg van győződve, hogy a bajok alapvető forrása a déli államok kormányainak pazarlása, megtévezve túlfizetett és lusta tisztségviselőkkel, akiket a németek nem akarnak finanszírozni. E problémát a The Economist is látja, de úgy gondolja, Angéla Merkel az utolsó pillanatban mégis beindítja azokat a bizonyos motorokat. Úgy legyen, de meddig kell még várni az utolsó pillanatra?

473
2012.08.06

Új európai csúcs

Miközben a londoni olimpián egyre-másra dőlnek meg a korábbi világcsúcsok, az Európai Unió is előrukkolt egy, igaz, nem világ-, hanem csak európai csúccsal. Az Eurostat, az Európai Unió statisztikai hivatala által kiadott legutóbbi jelentés szerint a munkanélküliség júniusban az eurózónában 11,2 százalékot ért el, ami ebben a régióban a II. világháború, de nyugodtan mondhatjuk, a múlt század harmincas éveinek nagy gazdasági válsága óta a legnagyobb. Ez pedig sajnos csak az átlag, ezen belül ugyanis Spanyolországban 24,8, Görögországban 22,5 százalékos a munkanélküliség. Ráadásul még ez is csak átlag, a 25 év alattiak munkanélküliségi mutatója az említett két országban meghaladja az ötven százalékot, az unió átlagában pedig a húszat! Az Európai Unióban jelenleg 25 millió munkanélküli van, mintegy kétmillióval több, mint tavaly ilyenkor.

Európa nyugati felén a II. világháborút követő két évtizedben a munkanélküliség alig haladta meg a két százalékot, ami az úgynevezett súrlódásos munkanélküliségből, vagyis abból származott, hogy valaki elhagyta az egyik munkahelyét, de még nem lépett be a másikba, ily módon a kétszázalékos munkanélküliség gyakorlatilag a teljes foglalkoztatottságnak felelt meg. Mint ismeretes, a mai unió keleti felén, az akkori szocialista országokban eleve foglalkoztattak mindenkit, sőt, a termelés növekedését a munkaerőhiány akadályozta, és aki még ilyen körülmények között sem dolgozott, azt közveszélyes munkakerülőnek minősíthették, esetleg börtönbe is zárták. Nyugat-Európában a munkanélküliség az 1973-as arab-izraeli háború nyomán kibontakozó olajembargó és kőolajár-robbanás okozta gazdasági visszaesés következtében nőtt meg, de ekkor is csak a 4-5 százalékos sávban mozgott egészen a Ronald Reagan és Margaret Thatcher által menedzselt neoliberális gazdaságpolitikai fordulatig (1979-81), amikortól a 8-10 százalékos sávba emelkedett. Ezt sikerült most az eurózána válsága nyomán meghaladni. A dél-európai országokban a reménytelenül nagy munkanélküliség és teljes kilátástalanság nyomán egyre nő a társadalmi feszültség, miközben az unió vezetői képtelenek megoldani a válságot, sőt a vezetők szembefordulnak egymással, és lassanként a történelmi bűnök is előkerülnek. Jean-Claude Juncker (képünkön Juncker és Angéla Merkel) luxemburgi miniszterelnök, az eurózána elnöke az elmúlt hétfői Süddeutsche Zeitungban Németországot azzal vádolta, hogy az eurózána belpolitikai játszmák függvényeként és mintegy fiókirodaként kezeli. Ám figyelmeztetésül azt is hozzátette, hogy „az elfelejtett sértődöttségek nagyon közel vannak ahhoz, hogy felszínre kerüljenek. Hatvan évvel a II. világháború után nem mérföldekre vannak tőlünk, hanem csak néhány ujjnyira a felszín alatt”. Juncker kritikája éles visszautasításban részesült a német Keresztényszociális Unió (CSU) főtitkára, Alexander Dobrindt részéről, aki azt felülmúlhatatlan pimaszságnak nevezte.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen adok-kapok nyilatkozatok sem a válság megoldását, sem az európai integrációt nem segítik elő, és tulajdonképpen a teljes tanácstalanság jeleinek tekinthetők, amelyek részben ideológiai eredetűek, részben érdekek által motiváltak. A jelenlegi helyzetben el kellene felejteni a költségvetési hiánycélt, és helyette a munkanélküliség csökkentését és ennek érdekében erőteljes fiskális és monetáris ösztönzést (költségvetési kiadások növelése a csökkentés helyett, olcsó hitelek) kellene a gazdaságpolitika centrumába helyezni. E megoldást azonban az uralkodó neoliberális ideológia elveti, és az eurózána és az egész unió gazdaságpolitikáját meghatározó és uraló Németország ragaszkodik az ortodox közgazdasági tanításokhoz, hiszen azok legnagyobb haszonélvezője éppen Németország volt. Az a szolidaritás pedig, amit a sokat emlegetett egyre szorosabb unió igényelne, teljességgel hiányzik Európa meghatározó hatalmainak gondolkodásából.

A negyedik birodalom

Mario Monti, Olaszország miniszterelnöke a német Der Spiegelnek adott interjújában (2012. augusztus 6.) kijelentette, hogy Európa könnyen részekre szakadhat az uniót sújtó nehézségek súlya alatt. „Az eurózónát az elmúlt években jellemző feszültségek már Európa pszichológiai szétesésének jeleit mutatják” – mondotta Monti a német újságnak, és arra hívta fel a figyelmet, hogy ha a parlamentek diktálják a politikát, akkor a kormányoknak nem lesz elegendő mozgásterük a problémák megoldásához. „Ha a kormányokat teljes mértékben kötik a parlamenti határozatok anélkül, hogy teret hagynának a tárgyalásoknak, akkor Európa felbomlása sokkal valószínűbb lesz, mint a további integráció” – fogalmazott az egyébként az európai pénzügyi elithez tartozó olasz politikus, kritikáját nyilvánvalóan a németeknek címezve. De nemcsak Monti fogalmaz meg egyre élesebb kritikát a németekkel vagy Angéla Merkellel szemben, hanem mind gyakrabban más európai politikusok is. Így például Werner Faymann osztrák kancellár a Die Pressének adott interjújában elmarasztalólag szólt arról, hogy a kormányfői megbeszéléseket Angéla Merkel tipikusan így vezeti be: „Németország nem tudja elképzelni, hogy...” A spanyol El País egyik kommentátora szerint a zavaros jövő előtt álló Spanyolország és Európa más perifériális országai egy „új német birodalom” részévé válnak. Egy, a Berlusconi család tulajdonában lévő milánói lap rögtön meg is számozta ezt a birodalmat, mondván, hogy ez a negyedik (mint ismeretes, Harmadik Birodalomnak a náci Németország hívta magát). E megjegyzésekre természetesen egyre ingerültebb német válaszok érkeznek. A német szabad demokraták (FDP) egyik vezére, Frank Schaeffler szerint „Monti az olasz problémákat a német adófizetők számlájára akarja megoldani, és e szándékát egy európai költészetbe burkolja”. A Keresztényszocialista Unió (CSU) főtitkára, Alexander Dobrindt Monti megjegyzését a demokrácia elleni támadásnak minősítette: „A német adófizetők pénze után való sóvárgás antidemokratikus virágokat termelt Montinál. Úgy látszik, világos üzenetet kell küldenünk Montinak, hogy nem adjuk fel a demokráciánkat csak azért, hogy az olasz adósságokat fizethessük.” A kórusból a Kereszténydemokrata Unió (CDU) sem maradt ki. A bajor pénzügyminiszter, Márkus Söder kijelentette, hogy Görögországnak az év végéig el kell hagynia az eurózónát. Az említett pártok a jelenlegi német kormánykoalíciót alkotják.

A viták eszkalálódásából világosan látszik, hogy egy elhibázott, a problémák megoldására alkalmatlan gazdaságelméletből (neoliberális gazdaságpolitikai elvek), egy rossz monetáris konstrukcióból (euróövezet), továbbá a politikusok rövidlátásából és kicsinyes önzéséből hogyan lesz az unió centrumállamai és perifériája közötti egyre elmérgesedettebb viszony. Már igen tekintélyes intézmények, például a brüsszeli Bruegel Intézet vagy a brit The Daily Telegraph figyelmeztet arra, hogy az euróválság körül kiéleződött vita az unió felbomlásához vezethet. A neoliberális dereguláció tette lehetővé azt a mértéktelen pénzügyi spekulációt, amelynek most az unió legtöbb országa áldozata lett, ugyanez a neoliberális megszorító politika kényszeríti negatív spirálba az unió országainak gazdaságát, és mindezt tetézi az euró elhibázott konstrukciója. E konstrukción azonban az unió északnyugati országai (a centrumországok, elsősorban Németország) nyertek, a déliek és keletiek (a periféria) viszont veszítettek.

Az egyensúlytalanságok alapvető oka (a pénzügyi spekulációkon túlmenően) a németek elmúlt tíz évben felhalmozott közel 2000 milliárd eurónyi kiviteli többlete, amely természetesen a többi országnál külkereskedelmi hiányt eredményezett – innen az eladósodás. Ám ezer és ezer oldalnyi bizottsági elemzést lehet elolvasni anélkül, hogy ezt az alapvető egyensúlytalanságot akár egy szóval is megemlítenék. Az elemzők nem lehetnek ilyen ostobák, a fő ok a politikusok önzése és rövidlátása, amely szembeállítja az európai nemzeteket, és végső soron egy nemes kezdeményezés, az európai együttműködés bukását fogja eredményezni.

Német megszállás

Donald MacDougall skót közgazdász 1912-ben született és 92 éves korában, 2004-ben halt meg. A hatvanas és hetvenes években nagy befolyása volt az Egyesült Királyság gazdaságpolitikájára, de európai szinten is máig ható tevékenységet folytatott: nevéhez fűződik ugyanis az úgynevezett MacDougall-jelentés, amely a ma éppen napirenden lévő európai integráció feltételrendszerével foglalkozott. Az 1977-ben elkészült jelentés, megvizsgálva több szövetségi állam (NSZK, Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és Svájc) és egységes állam (Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság) közfinanszírozását, rámutat, hogy integráció csak akkor jöhet létre, ha a gazdagabb régiókból jelentős jövedelemátcsoportosítás megy végbe a szegényebbek felé (ez történik mind a valódi szövetségi, mind az egységes államok esetében). A jelentés részletesen tárgyalja a fizetési mérlegek kiegyensúlyozásának kérdését, és rámutat, hogy egy integrációban – ahol nincsenek vámhatárok, és a pénz közös – a gyengébb államoknak semmilyen eszközük nincs, hogy a fizetési mérlegüket egyensúlyba hozzák, mert nem vezethetnek be vámokat, és nincs saját valutájuk, amit leértékelhetnének. E problémát a valódi szövetségi államok (például Németország) a gyengébben fejlett régiók támogatásával részben úgy oldják meg, hogy például a munkanélküli-segélyt vagy a nyugdíjat központi kasszából finanszírozzák. A szövetségi államok tanulmányozása alapján a MacDougall-jelentés arra a következtetésre jut, hogy az említett jövedelemátcsoportosítások finanszírozása érdekében egy gazdasági integrációnak jelentős mértékben központosítania kell a jövedelmeket. Kezdetben elég a GDP 2-3 százaléka, előrehaladottabb fázisban már 5-7 százalékra van szükség, és egy valódi szövetségi államban a GDP 15-25 százalékát kell központosítani és (részben) a gyengébben fejlett régiók és társadalmi rétegek számára újra elosztani.

Ha a több mint három évtizeddel ezelőtt készült MacDougall-jelentést összehasonlítjuk Hermán Van Rompuy (képünkön), az Európai Tanács elnöke nemrég beterjesztett integrációs javaslatával, és esetleg az Eurostat, az EU statisztikai hivatala adataiba is betekintünk, rögtön világos lesz, hogy mi a különbség a valódi integráció és egy Európára ráerőszakolt gazdasági és politikai struktúra között. A statisztikai adatokból kiderül, itt szó nincs arról, hogy a gyengébb régiókat támogatnák, sőt, a jövedelmek a perifériális országokból a centrális országokba (Németország, Franciaország, Egyesült Királyság) vándorolnak. Ez a pénzáram 2000 és 2011 között összesen közel 1200 milliárd eurót tett ki, és növekvő tendenciájú, 2011-ben például 143 milliárd euróra rúgott, ami több, mint az unió éves költségvetése. A németek gyakorlatilag „lenyúlták” a periféria országainak piacait, kereskedelmi többletük a 2000-2011 időszakban összesen 1700 milliárd euró, innen a periféria országainak eladósodása (a spekulatív pénzmozgások mellett). Ilyen körülmények között a fizetési mérlegek kiegyensúlyozhatatlanok, és a periféria külső eladósodottsága csak nőhet. Mindezekről a problémákról azonban Van Rompuy dolgozatából nem értesülhetünk, sőt, az Európai Bizottság (EB) elemzéseiben is hiába keresnének a „fizetési mérleg” kifejezést. A Van Rompuy által javasolt bankunió, költségvetési unió és gazdasági unió nem unió, hanem a maastrichti kritériumok központi erővel, gazdasági fenyegetéssel (lásd Görögország) történő kikényszerítése. Legneveségebb azonban Van Rompuy javaslatának negyedik pontja, amely az egésznek demokratikus legitimitást akar adni, hiszen közismert, hogy a lisszaboni szerződést még európai alkotmány formájában mind a franciák, mind a hollandok népszavazáson utasították el, és csak a francia elnök, Nicolas Sarkozy trükkjével sikerült a szerződésnek a legitimitás látszatát adni. A MacDougall-jelentés fényében látszik igazán, hogy ami most Európában folyik, az nem integráció, hanem egy hatalmi struktúra bebetonozása, amelyet még az EB elnöke, Jósé Manuel Barroso is birodalomként jellemez.

W alakú visszaesés

Markit cég Purchasing Managers' Indexe, amely a feldolgozóipar és a szolgáltatások rendelési állományait méri, az eurózóna 0,5 százalékos visszaesését jósolja a harmadik negyedévre. Ez három éven belül már a második visszaesés, ezért alakját a W betűhöz is hasonlítják, bár a W felmenő szárának megvalósulását egyelőre semmi nem támasztja alá. Valószínűbb egy VL alak, különösen, hogy az eddig csak főleg Görögországra és a dél-európai államokra jellemző recesszió Németországra is kezd áttérjedni, ahogy a londoni Telegraph fogalmaz: „Az adósságválság, amely az eurózóna kisebb országaiban kezdődött, most már üzleti és vásárlói bizalmi válságot okoz a teljes eurózónában. A politikai döntéshozókra egyre nagyobb nyomás nehezedik, hogy tegyenek radikális lépéseket a legsebezhetőbb Olaszország és Spanyolország megsegítésére. De ami még aggasztóbb: az eurózóna kisebb országaiban kezdődött rothadás most már a centrumországokra is áttérjed...” Az indexet számító Markit vezető közgazdásza, Rob Dobson szerint az a remény, hogy Németország gazdasági ereje segít a kisebb államok fellendülésében, a német gazdasági visszaeséssel szertefoszlott, és a jelek szerint az exportgépezet is hátramenetbe kapcsolt.

Afelől nem lehetett sok kétség, hogy a gazdasági válság Németországot is eléri, hiszen a német gazdasági növekedés jelentős részben a többi uniós ország rovására végrehajtott exportexpanzióra épült. Most, hogy a periféria gazdasági visszaesése és eladósodottsága miatt természetesen a térség importja erősen korlátozottá vált, ez visszafogja a német exportot és ezzel együtt a gazdaságot is. Bár mindenki sürgeti az európai vezetőket, hogy tegyenek valamit, de hogy mi az a valami, amit tenni kellene, arra vonatkozóan nemigen adnak útmutatást, vagy ha adnak, akkor az részben a gazdasági ideológia (neoliberális gazdasági eszmék), részben a jelenlegi helyzetből hasznot húzó pénzügyi és üzleti körök ellenállása miatt kivitelezhetetlennek bizonyul. Legutóbb a brüsszeli eurokraták által olvasott European Voice-ban Kenneth Rogoff, a Harvard Egyetem IMF-tisztségét is viselt professzora próbált választ keresni a teendőkre, de csak addig jutott el, hogy mind a leegyszerűsített keynesiánus kormányzati ösztönzés, mind az adósságplafon erőltetése veszélyes próbálkozás. Az előbbi ugyanis csak rövid ideig lenne hatásos, hosszabb távon azonban a már eddig is magas államadósságokat növelné tovább, és végső soron csökkentené a hosszú távú növekedési ütemet, az utóbbi pedig rövid távon egyszerűen végrehajthatatlan, mert elviselhetetlen társadalmi feszültségeket gerjeszt, mint ahogy azt a görög példa is mutatja. Rogoff kétségtelen érdeme, hogy cikkében nemcsak az államháztartások adósságairól, hanem a bankok és az egyes országok külső adósságairól is beszél, amiről az Európai Bizottság gazdasági elemzéseiben szisztematikusan (szántszándékkal?) megfeledekezik. Persze maga Rogoff sem tudja, hogy a felhalmozódott adósságokkal mit kellene tenni, csak azt ígéri, hogy a következő hónapokban foglalkozni fog e problémával. Az ilyen és hasonló tanácsokkal persze az európai politikusok – akik azonnali döntéskényszerben vannak – nem sokra mennek.

Fény azért nem látszik az alagút végén, mert az európai politikai és üzleti elit nem akar szembenézni azzal a káosszal, amelyet két-három évtized voluntarista (a gazdasági és társadalmi realitásokra fittyet hányó) politikája okozott. Pedig a kiút megtalálása egyszerű lenne, csak fel kellene tenni – és megválaszolni – olyan kérdéseket, hogy mi is lett a nagy pénzügyi dereguláció eredménye, kik nyertek és vesztek ebben a folyamatban, honnan hová áramlottak a jövedelmek, kik és miért lettek adósok és hitelezők. De pont ezek a kérdések azok, amelyeket sokkal inkább homályban akarnak tartani, mintsem feltárni, ami egyben arra is garancia, hogy annak a bizonyos W alakú gazdasági növekedésnek a felmenő szárára a belátható jövőben nem számíthatunk.

Álom marad a német vízió Európáról

Ich will Europa (akarom Európát) – mondja Angela Merkel egy háromperces videóüzenetében, bizonygatva a német elkötelezettséget Európa jövője iránt, megemlítve, hogy az unió „békét, fejlődést és a szomszédokkal való megértést” hozott Európa népei, de különösen a németek számára. Sajnos azonban a szép, méltató szavakon kívül nem sok derült ki abból, milyen is lesz az az Európa, amelyet Merkel akar. Igaz, a beszéd üzenete így is világos: az adósságokkal, deficitekkel, bankkimentésekkel kapcsolatos viták ellenére Németország az európai integráció középpontjában kíván maradni. Ezen nem is nagyon lehet csodálkozni, tudván, az integráció és különösen az euró bevezetésének legnagyobb nyertese Németország. Ha Merkel nem is körvonalazta bővebben elképzeléseit, korábbi megjegyzései és a német kormánykoalíciót alkotó pártok vezetőinek nyilatkozataiból felködlik Európa német víziója. Ennek meghatározó eleme a költségvetési unió, amely mindenekelőtt a költségvetési deficitre és adósságra vonatkozó előírásokat (maastrichti kritériumok) és azok megsértésének automatikus szankcionálását tartalmazza, továbbá az adóztatás harmonizációját, ami azért fontos a németeknek, hogy vállalataik ne helyezték át tevékenységüket az unió alacsonyabb adókulcsokat alkalmazó országaiba. Ugyanakkor Merkel pártjának, a Kereszténydemokrata Uniónak (CDU) vezetői idegenkednek az eladósodott államok adósságainak eurókötvények formájában történő felvásárlásától és különösen a német kormány tanácsadó szerveként működő gazdasági szakértők által javasolt adósságmegosztástól. A jelenlegi német kormány vezető pártja, a CDU még a múlt évben elfogadott egy dokumentumot Erős Európa – fényes jövő Németország számára címmel, amelyben a rivális szociáldemokraták kárhoztatása mellett (merthogy annak idején bevették Görögországot az eurózónába) megállapítják az eurózóna válságának okait is. Eszerint a fő ok a túlzott mértékű eladósodás, különösen a folyó fizetési mérleg deficitje, amelyet bizonyos eurózóna-tagországok gyenge versenyképessége okoz. Utána azonban hozzáteszik, hogy ezek az országok túl hosszú ideig sokkal jobban éltek, mint megengedhették volna maguknak, emellett nem hajtották végre a versenyképesség növeléséhez szükséges reformokat. A szociáldemokraták sem voltak restek felvázolni a saját víziójukat, amelyben a CDU „vak, megszorításokra épülő politikájának elmarasztalása mellett a válság alapvető okának a szabályozatlan pénzügyi spekulációkat tartják, hangsúlyozva, hogy a válságkezelés jelenlegi (megszorításokra épülő) koncepciója nemhogy megoldást hozna, hanem tovább élezi a társadalmi és az egyes országok közötti feszültségeket. Síkra szállnak a tőkejövedelmek erőteljesebb, a munkajövedelmek kisebb adóztatása mellett, és szükségesnek tartják a pénzügyi tranzakciók megadóztatását is.

A két nagy német párt víziója végül is a válság és válságkezelés minden fontos elemét tartalmazza, csak nem a megfelelő súllyal. A periféria országait okolni azért, mert nem olyan versenyképesek, mint Németország, ahhoz hasonló, mintha az oroszán korholná a gazellát annak gyengése miatt. Ameddig a rendszerbe nem építenek be olyan mechanizmusokat, amelyben a gazellák megfelelő védelmet kapnak az oroszánokkal szemben, addig a fényes jövő csak ábránd marad, még a németek számára is.

Az ortodoxia útján

Az ellenzék gyakran vádolja a kormányt azzal, hogy unortodox politikát folytat, bár valószínűleg sem a vádló, sem a vádak olvasója vagy hallgatója nem tudja igazán, hogy mit is kell vagy lehet érteni ortodoxián vagy unortodoxián. Most viszont, hogy az Európai Központi Bank (EKB) elnöke, Mario Draghi jelentett be unortodox monetáris intézkedéseket, jó alkalom nyílik az ortodox és unortodox politika közötti különbség megmagyarázására. Sokan már saját tapasztalatuk alapján rájöttek, hogy a strukturális reformok valamilyen formában (például elbocsátás, szociális, egészségügyi, oktatási kiadások lefaragása) az életszínvonal csökkentését jelentik, a munkaerő-piaci reformok, vagy más szóhasználatnál a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele az elbocsátások megkönnyítését, a munkavállalók által korábban élvezett kedvezmények megszüntetését, a versenyképesség növelése pedig bércsökkentést jelent.

A minap Mario Draghi által bejelentett intézkedés arról szól, hogy a jövőben az Európai Központi Bank felvásárolhatja az euróövezet tagországainak államkötvényeit, és attól unortodox, hogy az ilyen műveletet, amely lényegében pénzteremtést jelent, a lisszaboni szerződés 123. paragrafusa tételesen tiltja. E paragrafus szerint „az EKB, illetve a tagállamok központi bankjai nem nyújthatnak folyószámlahitelt vagy bármely más hitelt az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok, a tagállamok központi kormányzata, regionális vagy helyi közigazgatási szervei, közjogi testületei, egyéb közintézményei vagy közvállalkozásai részére, továbbá ezektől közvetlenül nem vásárolhatnak adósságinstrumentumokat”, márpedig az államkötvények felvásárlása pontosan az adósságinstrumentumok vételét jelenti. Draghi, akit a *The Economist* gazdasági hetilap legutóbbi számában úgy jellemez, hogy ő, illetve az Európai Központi Bank áll az euró és a szakadék között, azért kényszerült erre az unortodox (keynesiánus, nem neoliberális) lépésre, mert az unió vezetőinek eddigi ortodox (neoliberális) politikája csődbe vitte Európát. Két év kimentési kísérletei, rendkívüli kormányfői találkozói semmiféle eredményt nem hoztak az adósságválság megfékezésében, miközben az unió gazdasága recesszióba süllyedt, és a hitelminősítők már az egész euróövezet leminősítését fontolgatják. Draghi javaslatát – amely tehát sérti az alapszerződést – az EKB kormányzótanácsa kis híján egyhangúlag fogadta el, csak a német központi bank elnöke szavazott ellene. Az eredeti (ortodox) felfogás – és az érvényes lisszaboni szerződés – szerint ugyanis az Európai Központi Banknak (és minden más központi banknak) egyetlen feladata van: az infláció féken tartása. Mivel a tagállami államkötvények felvásárlása lényegében pénzkibocsátást jelent, ami növelheti az inflációt, e lehetőséget az inflációtól irtózó németek a leghatározottabban elutasítják.

Draghi unortodoxiája azonban az államkötvény-felvásárlással már véget is ér, mert amit feltételül javasol, a strukturális reformok, a munkaerő-piaci reformok, a tagállamok költségvetésének központi ellenőrzése, az már megint a legteljesebb ortodoxia, ugyanis arra a neoliberális gondolatmenetre épül, hogy az egyensúlytalanság és az adósságok felhalmozódása a költségvetési hiányból fakad, holott az Eurostat és a Nemzetközi Fizetések Bankjának statisztikái alapján bizonyítani lehet, hogy nem így van. Az adósságfelhalmozódás a pénzügyi liberalizáció nyomán megjelent mérhetetlen spekuláció és a külkereskedelmi mérleg egyensúlytalanságai (mindenekelőtt a német exporttöbblet) miatt alakult ki, következésképpen az ortodox „strukturális reformokkal”, vagyis a költségvetési kiadások további lefaragásával a probléma nem is oldható meg. Mario Draghi lehet, hogy megakadályozza, hogy az Európai Unió a szakadékba zuhanjon, de az ortodox politika garancia, hogy a szakadék széléről nem is fog elmozdulni.

479
2012.09.15

Európai sorstalanság

Igen nagy izgalmat váltott ki az Európai Parlamentben, amikor Jósé Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke az unió helyzetének értékelésekor – amelyről egyébként a valóságos helyzetnek megfelelően lesújtó képet adott – kijelentette: „A mai napon kiállok a nemzetállamok föderációja mellett.” A jelenlegi magyar kormány „nagy barátja”, Dániel Cohn-Bendit azonnal felpattant a helyéről, hogy felvilágosítsa Barrosót: „A föderáció már létezik, ez az Európai Tanács. Nekünk egy, a polgárookra épülő unióra van szükségünk.” Guy Verhofstadt, a liberális frakció vezetője is Cohn-Bendittel értett egyet, mondván, hogy a nemzetállamok túlhaladottak, egy európai közösségi tér létrehozására van szükség. A kereszténydemokrata frakció vezére, Joseph Daul viszont kiállt Barroso és a fokozatos integráció mellett. Az egyesült baloldal a jövedelemkülönbségek növekedését kárhóztatta, a brit függetlenségi párt képviselője, Nigel Farage viszont az egész uniót, mert szerinte az diktatúra felé halad. Szerencsére senki sem tett fel a szónokoknak olyan kérdést, hogy mit is jelent pontosan az az államforma, amelyet javasolnak, ugyanis erre már nem tudtak volna válaszolni. Sok ezer oldal uniós anyagot lehet olvasni e témáról anélkül, hogy a különböző államformákra való homályos utalásokon túlmenően akár egyetlen konkrétumot is találunk. Nem világos például, hogy mi a különbség az egységes állam, a föderáció és a konföderáció esetében a helyi és a központi kormányok jogosításai között. Például: hogyan választják a helyi és a központi adminisztráció vezetőit? Kik és milyen elvek alapján határozzák meg a gazdaságpolitika fő irányait? Kik és mit tesznek a fejletlenebb régiók felzárkóztatásáért? Mi a felelőssége a központi kormánynak a szociális kérdések, a nyugdíj, az egészségügyi ellátás, a foglalkoztatás terén? E kérdésekről uniós anyagokban egy szó sem olvasható.

Nem mindig volt ez így. Emlékezzünk rá, hogy a valamikori szén- és acélközösség, majd a közös piac nagyon is jól működött, de teljesen más szellemben. Amikor például a hetvenes években az unió jövőjéről, a szorosabb integrációról gondolkodtak, nem a költségvetési hiány három százaléka alá szorítása és annak kikényszerítése volt a cél, mint most, hanem annak körvonalazása, hogy az integráció magasabb szintjén hogyan lehet felzárkóztatni a gyengébb tagállamokat. Az 1977-es MacDougall-jelentésben az integráció felé vezető út elemzésekor öt föderáció (Német Szövetségi Köztársaság, Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és Svájc), továbbá három egységes állam (Franciaország, Olaszország, Egyesült Királyság) költségvetését elemezték, és megállapították, hogy a szövetségi államokban, de még inkább az egységes államokban jelentős jövedelemátcsoportosítás történik a gyengébben fejlett régiók irányában. Ez részben automatikusan történik, mert például egy progresszív személyijövedelemadó-rendszerben a szegényebb területek eleve kevesebb adót fizetnek, a nyugdíjakat, munkanélküli-segélyeket központilag garantálják, tehát helyi válság esetén sem csökken lényegesen az ott élők jövedelme, de emellett meghatározott fejlesztési célokra a kevésbé fejlett területek központi pénzeket kapnak. A jelentés következtetése, hogy az integráció magasabb fokán ugyanezt kell megvalósítani az Európai Közösségben is. Ez a jelentés – és gondolatmenete – azonban az integráció jelenlegi hívei számára teljesen ismeretlen, és a jövedelemelosztásban is egy ellentétes folyamat zajlik: a jövedelmek a szegényebb országokból a gazdag országok bankjai felé áramlanak. Az Európai Unióban tehát – miközben egyes vezetői megszállottan kampányolnak az integráció mellett – pontosan az integrációt akadályozó gazdasági folyamatok váltak uralkodóvá, megkérdőjelezve egyben az unió jövőjét is.

480
2012.09.22

Európai pártok előre

José Manuel Barroso (képünkön) az unió további integrációját felvázoló szeptember 12-i beszédében igen nagy súlyt helyezett az európai pártok megerősített szerepére, többek között arra, hogy az Európai Bizottság elnökét ezentúl az európai pártok jelölése alapján válasszák. – Az összeurópai politikai vita elmélyítésének egyik fontos eszköze lenne, ha az európai politikai pártok már 2014-ben bemutatnák az európai parlamenti választásokon a bizottság elnöki tisztségére megnevezett jelöltjüket – mondta a bizottsági elnök. Hallott már valaki európai pártokról? Hacsak nem az Európai Párlament tagja, vagy kifejezetten uniós politikai kérdésekkel foglalkozik, aligha, pedig tizenhárom is akad belőlük. Most az unió vezetése arra készül, hogy az európai pártoknak valamennyi tagállamban jogi státust adjon, így a 2014-es európai parlamenti választásokon már európai pártok is kampányolhatnak a különböző országokban. Kérdés azonban, hogy milyen programmal. Az európai pártok programját, pontosabban hangsúlyozott értékeit (mert átfogó programja egyiknek sincs) végigolvasva, amellet, hogy mindegyik a demokrácia, az emberi jogok, a fenntartható fejlődés, a szolidaritás és hasonló elkötelezett híve, a választóvonalak a következő főbb kérdések mentén alakultak ki: integráció, gazdaságpolitika, bevándorlás, vallási és családi értékek, környezetvédelem, globális szerepvállalás.

Az integráció, vagyis a föderatív Európa legfőbb szorgalmazója a legnagyobb súllyal bír, és így az európai politika fő irányait meghatározó Európai Néppárt, és ebben erős támogatást kap az Európai Parlament harmadik legnagyobb csoportosulásától, a liberálisoktól, de a zöldek egy része és egy kis párt, az Európai Demokratikus Párt is ezt támogatja, amely utóbbi kifejezetten az európaiak növekvő euroskepticizmusa ellensúlyozásának céljával alakult meg. A második legnagyobb pártcsoportosulás, az Európai Szocialisták Pártja (PES) is az integráció híve, de fokozottan hangsúlyozza, hogy nincs gazdasági unió szociális unió nélkül. A szocialisták szerint „a konzervatívok és neoliberaisok elmélyítették a gazdasági, földrajzi és szociális egyenlőtlenségeket, mert olyan rendszert hoztak létre, amelynek központjában a rövid távú gondolkodás, a könnyű profitszerzés, a szabályok lazítása állt, amely a modern idők legrosszabb válságát eredményezte”. A PES azonban sehol sem fejt ki, hogy mi is lenne az a szociális unió, és a kritikán túlmenően lényegében támogatja a szolidaritás nélkül megvalósuló integrációt. Az európai föderáció igazi ellenfele a parlament ötödik legnagyobb csoportosulása, az Európai Konzervatívok és Reformerek Szövetsége, amelynek fő alkotóeleme a brit konzervatív párt, amely pont azért vált ki az Európai Néppártból, mert ellenezte annak integrációs törekvéseit. E pártcsoportosulás főleg, az új tagállamok euroskeptikus pártjaiból áll, de a föderatív Európát lényegében minden eddig nem említett kisebb párt is ellenzi. Ezek közül talán két Magyarországon alapított pártot érdemes megemlíteni, a Nemzeti Mozgalmak Szövetségét és az Európai Keresztény Politikai Mozgalmat.

Közüvélemény-kutatások szerint bár az európaiak nyolcvan százaléka ellenzi a föderális Európát, az Európai Parlamentben és az európai pártokban mégis a föderáció hívei vannak túlnyomó többségben, ami arra utal, hogy az európai demokráciát illetően valami sántít.

A bankoké lesz a segély

Lenin szerint forradalmi helyzet akkor alakul ki, amikor az uralkodó osztályok már nem tudnak a régi módon kormányozni, az elnyomottak pedig már nem akarnak a régi módon élni. Ha elnézzük mi történik nap mint nap Dél-Európában, hajlamosak leszünk azt hinni, hogy a néhai kommunista vezérnek rövidesen igaza lesz, mert a dél-európaiak szemmel láthatólag nem akarnak az Európai Unió és az IMF által rájuk erőszakolt megszorítások szerint élni, az unió vezetői pedig sem a régi, sem valamiféle új módon nem tudnak kormányozni. A legelkeserítőbb, hogy egy, a szűk üzleti és politikai elit rövid távú érdekeit szolgáló ideológia jegyében lényegében hadjáratot folytatnak az unió gyengébb tagállamai ellen, azokat okolva minden bajért (lusták, költekezők, fegyelmezetlenek, csalnak), holott például az euró bevezetéséről minden szakértő előre megmondta, hogy a jelenlegi válsághoz fog vezetni és csak azért történt meg, mert a franciák – akik ellenezték, de nem tudták megakadályozni a német újraegyesítést – azt hitték, a közös pénzzel meg lehet fogni Németországot. Azonban törököt fogtak és nem engedi őket el. Az euró bevezetése – bár a német lakosság túlnyomó többsége is ellenezte és ellenzi most is – egyértelműen Németországnak kedvezett, könnyű mozgást biztosítva a német ipar számára egy több mint háromszázmillió lakosú piacon. Hogy ki nyert az eurón, azt az évi 200 milliárd eurós német exporttöbblet világosan mutatja. Ugyanakkor a „globalizáció” keretében történt kereskedelmi liberalizáció a dél-európai országok iparait (például textil-, ruházati ipái) tette tönkre, míg a high-tech német termékeknek szabad utat biztosított a távol-keleti országokba. Erkölcseleg súlyosan elítélendő, hogy ezekről a könnyen bizonyítható tényekről az unió vezetői egyszerűen nem hajlandók tudomást venni és e helyett azokat vádolják – sokszor kifejezett hazugságokat hangoztatva –, akik a legkevésbé tehetnek a válságról.

Hogy a mentőnek nevezett csomag nem a görögöket hanem a német áruexportot meghitelező német, francia és angol bankokat menti, arról sem az unió vezetői, sem az Európát uraló liberális média nem kíván tudomást venni, holott ez a tény minden uniós pénzügyekkel foglalkozó szakember előtt ismert. Az az OECD-tanulmány is ismeretlen a számukra, miszerint a görögök évi átlagban 2109 órát dolgoznak, jóval többet, mint az 1573 órás uniós átlag. Az egyetlen józan hang Silvio Berlusconié, aki mivel vagyonát maga szerezte, nem függ az európai pénzügyi és üzleti körök jóindulatától, és véleményét szabadon fogalmazhatja meg, mint legutóbb is, amikor az eurót egy nagy csalásnak minősítette, a németeknek pedig azt vetette a szemére, hogy a jelenlegi helyzetben nem szolidaritást mutatnak, hanem hegemoniájukat érvényesítik. „Hogy segítséget kapj, alá kell írnod egy megszorításokra kötelező szerződést, amely negatív spirált és összeomlást eredményez a gazdaságban” – mondta.

Észak Dél ellen

Valéry Giscard d'Estaing szerint ha egy politikus azt szeretné, hogy az utókor lovas szobrot állítson neki, akkor bátor döntéseket kell hoznia. Giscard d'Estaing annak idején ezzel biztatta határozott tettekre az unió jövőjét formáló politikusokat. Az unió jelenlegi válságát látva azonban kétség merül fel, hogy mely bátor döntésekért és kinek járna lovas szobor. Most inkább azt tapasztalni, hogy az egyes politikusok vagy országok másokra hárítják a felelősséget.

Gideon Rachman, a *Financial Times* vezető kül- és gazdaságpolitikai szakírója lapja egyik legutóbbi számában sorra veszi azokat a vádakokat, amelyeket az országok, azok médiái és politikusai egymás szemére hánynak. Németország és néhány másik északi ország – különösen Finnország és Hollandia – úgy gondolják, hogy fájdalmas reformokat végrehajtva ők elvégezték a házi feladatot, sőt, euró-százmilliárdokkal járultak hozzá déli tagtársaik pénzügyi válságának megoldásához. Az uralkodó nézet az északi államokban az, hogy a válságért a déliek felelnek, akik költelezők és korruptak, és akiknek célja csupán a könnyű élet, aminek az alapjait a keményen dolgozó északiak rakták le. Délen viszont általánosnak tekinthető a németekkel szembeni neheztelés, sértődöttség, olyannyira, hogy az *Il Giornale* nevű újság nemrégiben Németországot egyenesen a negyedik birodalomnak nevezte.

Anatole Kaletsky, jelenleg a Reuters, korábban az *Economist* és a *Financial Times* közgazdasági szakírója úgy véli, a fő probléma az, hogy Németország túl nagy és erős ahhoz, hogy egy pusztán nemzeti érdekek által vezérelt európai együttműködésbe harmonikusan beilleszkedjék, viszont nem elég nagy és erős ahhoz, hogy úgy uralja Európát, mint az Egyesült Államok az amerikai kontinenst. A bölcs német politikusok a második világháború után mindezt felismerték, és a nemzeti érdek által vezérelt reálpolitika helyett az európai integrációt támogatták, nem német Európát, hanem európai Németországot akartak. A háborút átélő politikus nemzedék kihalásával azonban e szemlélet megváltozott. *Angéla Merkel* (képünkön) meggyőződéssel hiszi, hogy segíti Európát akkor, amikor anyailag inti a görögöket, olaszokat és spanyolokat, hogy végezzék el a házi feladatot, és váljanak jó kis németekké. Ez a német hegemonikus törekvés azonban – akárcsak a korábbiak a XX. században – biztosan kudarcra van ítélve, a kérdés nem az, hogy Európa beleegyezik, hogy német szabályok szerint éljen, hanem hogy a németek beleegyeznek-e, hogy európai vezetés alatt éljenek, vagy pedig a többi ország egységfrontot hoz létre Európa lerombolásának megakadályozására.

Bár Kaletsky elég élesen fogalmaz, nagyon is jól látja, hogy Európában határozott fordulat következett be, amelyben az integrációt szavakban támogatók annak anyagi konzekvenciáit már nem akarják vállalni. Míg az 1970-es években a Közös Piac akkori vezetői számára világos volt, hogy az integráció egyre nagyobb jövedelemátcsoportosítást igényel a közösség gazdagabb régióiból a szegényebbekbe (erről szól az 1977-es MacDougall-jelentés), ma központi kérdéssé vált, hogy a nettó befizető országok minél kevesebbel járuljanak hozzá a közös költségvetéshez. A MacDougall-jelentés az integráció jelenlegi fokán a GDP legalább 5-6 százalékának központosítását javasolta, jelenleg az unió gazdag államai még az egy százalékot is sokallják. A gazdasági kudarcok, amelyek jelentős részben a valamikori bátor, de közgazdaságilag alá nem támasztott döntéseknek (mindenekelőtt az euró bevezetése) köszönhetőek, mára a nemzeti önzés erősödését váltották ki különösen azokban a nemzetekben, amelyek az integráció legfőbb nyertesei voltak. Európa északi és déli fele közötti feszültség növekedését látva eléggé kérdéses, hogy az unió jelenlegi politikusait látja-e majd bronzlovak hátán az utókor.

Adóval a spekuláció ellen

Az Európai Unió adóztatásért felelős biztosa, *Algirdas Semeta* örömmel jelentette be, hogy „határozott és nagyon is üdvözlendő jelzést kaptak arról, hogy elegendő ország jelezte szándékát a pénzügyi tranzakciós adó bevezetésére”. A biztos azt ígérte, hogy egy erről szóló törvényalkotási javaslat már novemberben elkészülhet, ha azt legalább kilenc ország kéri. Németország, Franciaország, Ausztria, Portugália, Belgium, Szlovénia és Görögország máris jelezte érdekltségét a pénzügyi tranzakciókat megadóztatni szándékozók klubjában, és az írásbeli megerősítést Olaszország, Spanyolország, Szlovákia és Észtország is megígérte. A pénzügyi tranzakciós adó terén történő előrehaladás elsősorban a francia elnök, *Francois Hollandé* érdeme, aki a lehangosabb támogatója volt a „Robin Hood-adó” bevezetésének. Ugyanakkor az eurozóna tizenhét tagja közül hat nincs a támogatók között, Nagy-Britannia pedig a leghatározottabban ellenzi azt. A brit ellenkezés érthető is, ha figyelembe vesszük, hogy a szigetország GDP-jének tizede a pénzügyi szektorból származik, és az adó esetleg távozásra késztetné a city pénzembereinek egy részét.

A támogatás és ellenzés az unión belül két sajátos érdekkör kialakulását jelzi, amennyiben a támogatók a német-francia tengelyre, míg az ellenzők az Egyesült Királyság-Lengyelország tengelyre fűzhetők fel.

A jelenlegi elképzelés szerint a kötvények kereskedelmére akciónként 0,1 százalék, a sokkal nagyobb forgalmú derivatívákra (származékos termékek, például az árfolyamok alakulására vonatkozó fogadások) 0,01 százalék adót vetnének ki. Ebből az adóból *Algirdas Semeta* adóügyi biztos közel 60 milliárd eurós bevételt remél, ami megközelíti az unió jelenlegi költségvetésének felét.

A pénzügyi tranzakciós adó meglehetősen régi múltra tekinthet vissza, 1694-ben pont Angliában vezették be, amikor a tőzsdei értékpapírok vásárlóinak a vétel legalitását igazoló bélyegzésért fizetniük kellett. Az azóta eltelt idő során számos ország, közöttük a legfejlettebb ipari országok alkalmazták a pénzügyi tranzakciós adó valamilyen formáját, és jelenleg is mintegy negyven országban van ilyen adó.

A pénzügyi tranzakciós adót a XX. század harmincas éveiben *John Maynard Keynes*, majd néhány évtizeddel később *James Tobin* javasolta kifejezetten azzal a céllal, hogy a pénzügyi spekulációk óriási hullámának véget vessenek. A gondolat erős civil támogatást kapott, amikor 1997-ben *Ignacio Ramonet* a *Le Monde* diplomatiku-ban felhívást tett közzé egy, a pénzügyi tranzakciós adót támogató szervezet létrehozására; ez volt az ATTAC, amely az IMF-Világbank elleni tüntetések egyik fő szervezője volt, és amelybe magyar civil szervezetek is aktívan bekapcsolódtak.

Humanitárius háborúk

Sajnálatos, hogy a közel keleti (vagy esetleg más) diktátorok saját népük ellen fordulnak. Ilyen esetekben a Szabad Világ kötelességének érzi, hogy fegyveres formában humanitárius segítséget nyújtson elsősorban azokban az országokban, ahol kőolaj található, vagy más okokból stratégiai fontossággal bírnak. A vietnami háború 1975-ös befejezése óta Amerika hét ilyen konfliktusban vett részt kezdve Grenada kommunista erőktől való felszabadításától (1983), folytatva a kábítószer-kartellekkel együttműködő Noriega panamai tábornok eltávolításával (1989), ez követte az első iraki háború (1990-91), majd a jugoszláv békemisszió (1995-96), azután az afganisztáni beavatkozás (2001), majd a második iraki háború (2003) és legutóbb a líbiai felkelők támogatása (2011).

De nincs megállás. Az elmúlt hónapokban igen komoly nyomás nehezedett Amerikára, hogy valamilyen formában vegyen részt egy Irán elleni légitámadásban, megakadályozva annak nukleáris fegyverkezését, amellyel elsősorban Izrael vádolja, nem utolsósorban azért, mert Irán nem ismeri el Izraelt, sőt Mahmoud Ahmadinejad iráni elnök annak a véleményének adott kifejezést, hogy Izraelnek el kell tűnnie a térképről. Obama amerikai elnök mindezekig sikeresen elkerülte, hogy egy újabb konfliktusba belerángassák, sőt a New York Times legutóbbi értesülése szerint titkos tárgyalások folynak Amerika és Irán között a konfliktus rendezésére, amit a Fehér Ház hivatalosan tagad.

De ha el is lehetne kerülni egy kétes kimenetelű fegyveres beavatkozást Iránban, Amerika még nem ússza meg, mert a következő követelés a szíriai konfliktusba való beavatkozás. Ennek érdekében a The Economist egy nagyobb szerkesztőségi cikket közölt (Syria's civil war – The killing fields Oct. 20th 2012), amelyben felsorolja azokat az érveket, amiért Amerikának, illetve a NATO-nak fegyveresen kell beavatkoznia Szíriában. Az indokok között első helyen természetesen a humanitárius okok szerepelnek, de azután más érvek is felbukkannak, mindenek előtt az, hogy az idő múlásával a felkelés irányítása egyre inkább az extrém iszlamisták kezébe kerül, továbbá, a régió destabilizálódik, mert Libanonba hezbollah erők szivárognak be, a kurdok között erősödik a militáns nacionalizmus, nő a szembenállás Törökországgal és Irakban is nőnek a belső feszültségek, ami abban is megnyilvánul, hogy míg a siiták által vezetett kormány Asszadot, a lázadó szunniták a felkelőket támogatják. A cikk szerint a NATO repülési tilalmat rendelhetne el, megakadályozva Asszad légierijének részvételét a harcokban, sőt a szíriai légvédelmet is lerombolhatnák. A végső cél, hogy Szíriában mérsékelt és a Nyugattal szimpatizáló erők vegyék át a hatalmat.

Obama mindeddig nem engedett a rá nehezedő nyomásnak, talán emlékezve arra a több százmillió dollárra, amivel annak idején Osama bin Ladent segítették a „gonosz birodalma” (Szovjetunió) elleni afganisztáni harcban, de amivel végső soron az al-Qaeda megszervezését segítették elő. Líbiában sem mindenki hálás az amerikaiaknak, Irak demokratikus vezetői pedig átengedik az ország felett az Iránból Asszadnak nyújtott segítséget. A humanitárius segítségek tehát eléggé felemás eredménnyel jártak, ezért az újabb segítségnyújtásnál nem árt némi óvatosság.

Dickens kora visszatér

A gazdasági helyzetet nehezen lehetne rosszabbnak ítélni annál, mint amilyent az Európai Unió közvéleménykutató intézetének, az Eurobarométernek, legutóbbi, ez év augusztusi kiadványa (Flash Eurobarometer 356) mutat, amely szerint az unió polgárainak 71 százaléka vallja azt, hogy a gazdasági helyzet „totálisan rossz”. Igaz, nem mindenütt ez a vélemény, az uniónak van egy boldogabb része, mégpedig a skandináv államok, Németország és Luxembourg, ahol a gazdasági helyzetet jónak látják. Ezzel szemben a boldogtalan végeken – és ide tartozik az elkeseredettség sorrendjében: Görögország, Spanyolország, Portugália, Írország, Magyarország, Bulgária, Olaszország, Románia és Szlovénia a lakosság több mint kilencven százaléka vallja, hogy a gazdasági helyzet totálisan rossz. A rossz gazdasági helyzet a jövedelmek növekvő különbségeivel párosul. Egy legutóbbi OECD felmérés (INCOME INEQUALITY IN THE EUROPEAN UNION 16th April 2012) szerint az elmúlt negyed században – miközben az átlagos jövedelemnövekedés alacsony volt –, a felső jövedelmi tízed jövedelmei sokkal gyorsabban nőttek, mint a többi társadalmi rétegé, aminek döntő oka a személyi jövedelemadók progresszivitásának jelentős csökkentése és legutóbb számos országban a vagyondó eltörlése. Jelenleg a fejlett államokban a legfelső jövedelmi tízed átlagjövedelme kilencszerese a legalacsonyabb jövedelmi réteg átlagjövedelmének és még olyan tradicionálisan egalitáriánus államokban is, mint Németország, Dánia és Svédország ez az arány az 1980-as éveket jellemző 5:1 arányról 6:1 arányra növekedett.

Uniók források szerint 2009-ben 115 millió ember, az unió lakosságának közel egynegyede volt kitéve a szegénység kockázatának és a szociális kirekesztésnek, amely még a gazdagnak tartott államokra is jellemző. A The Guardian szerint a tanárok 83 százaléka minden nap lát az iskolába éhesen érkező gyermeket, amelyeknek száma növekvőben van: egyre több kis Twist Oliver jelenik meg ezekben az években az Európai Unióban. A kiváltó okok: a nagyarányú és tendenciájában növekvő munkanélküliség, a szociális kiadások csökkenésére való törekvés a pénzügyi egyensúly érdekében és mindezek tetejébe a legfelső jövedelmi rétegek adójának a mérséklése. Az unió vezetői semmi mást nem tudnak a társadalom többségének felkínálni, csak a megszorításokat. Az új évet szinte valamennyi vezető politikus a görög Lucas Papademos miniszterelnöktől, az olasz Giorgio Napolitanon és a francia Nicholas Sarkozyn keresztül egészen a német kancellár, Angela Merkelig azzal kezdte, hogy figyelmeztetett: az új év rosszabb lesz, mint a régi. Sarkozy szerint „Ez a rendkívüli válság, amely kétségtelenül a legmélyebb a második világháború óta, nem ért véget... az Önök aggodalma családjuk sorsáért nem fog megszűnni”. A megszorítások elkerülhetetlenségét sok esetben a valamikori szélső-baloldali aktivisták mondják honfitársaik szemébe, mint például Joschka Fischer, aki lelkesedéssel üdvözölte a legutóbbi megszorításokat. Nem volt mindig így. A második világháború után, amikor Európa romokban hevert, mind a jobb, mind a baloldali politikusoknak volt programjuk a szegénység ellen. Például Ludvig Erhardt német kereszténydemokrata gazdaságpolitikus, a szociális piacgazdaság megteremtője az ötvenes évek elején minden erejével ellenállt az akkor is kísértő liberális gazdasági nézeteknek: „Nem vagyok hajlandó fenntartás nélkül és a fejlődés minden szakaszában elfogadni a piacgazdaság ortodox játékszabályait... Éppen ez a hamisan értelmezett szabadság vitte sírba a szabadságot és az áldásos szabadelvű rendszert” – mondotta annak idején. Úgy tűnik Európa, és különösen Németország vezetői már elfelejtették az egykori leckét és nem tudnak szabadulni az ortodox piacgazdaság eszméitől.

Csatazaj az uniós költségvetés körül

„A hotelszobákat már lefoglalták erre a különösen hosszú hétvégére. A pénzügyi kalkulációs programok készenlétben. A hamis érveket és zsaroló stratégiákat éppen most finomítják. Az európai vezetők az uniós költségvetésével kapcsolatos hétévenkénti nehéz csatájukra készülnek. Nem a legjobb oldalukat fogják mutatni”. Ezzel a bevezetéssel jellemzi a legutóbbi The Economist Charlemagne rovat az uniós vezetők készülődését a november 23-24-én tartandó csúcsértekezletre, amelyen az uniós 2014-2020-as költségvetéséről akarnak döntést hozni. Ám ez a döntés meglehetősen nehéz lesz, mert míg az Európai Bizottság és az Európai Parlament, ha kismértékben is, de növelni akarja a költségvetést, a nettó befizető országok a jelenlegi szinten akarják befagyasztani, sőt az angol parlament olyan álláspontot fogadott el, hogy a közös kiadásokat reálértékben csökkenteni kell. A Bizottsági javaslat 1033 milliárd eurós 2011. évi változatlan áron számított „kötelezettségvállalási előirányzatot” tartalmaz, ami a kifizetések plafonját jelenti és a tervezett uniós GDP 1,08%-át tenné ki. Ennél lényegesen kevesebb a „kifizetési előirányzat”, ami csak 988 milliárd, a GDP 1,03 százaléka (a kettő közötti különbség az uniós költségvetés mozgástere, mert az uniós költségvetése nem lehet deficit). Ezt a költségvetést azonban az uniós nettó befizető országai jelentősen csökkenteni akarják, az angolok például mintegy 100-200 milliárddal. Az összeget a britek nem határozták meg pontosan, csak parlamenti döntéssel arra kötelezték miniszterelnöküket David Cameront, hogy csak akkor fogadhatja el az uniós költségvetést, ha az reálértékben a korábbi (2007-2013-as költségvetéshez képest) csökken. A költségvetési vitában eddig több országcsoport formálódott. A tizenöt tagú „Kohézió Barátai” csoport, amelybe hazánkkal együtt a volt szocialista országok többsége, valamint Ciprus, Málta, Görögország és Spanyolország is bele tartozik október elején Pozsonyban nyilatkozatot fogadott el, amelyben tiltakozik a kohéziós alapok csökkentése ellen. Velük többé-kevésbé szemben áll a pénzek „jobb elköltését” szorgalmazó csoport, amelynek tagjai Németország, Hollandia, Dánia, Finnország, Franciaország, Olaszország, az Egyesült Királyság, Ausztria és Svédország. A „jobb elköltés” mindenekelőtt a költségvetés belső szerkezetének olyan átalakítását (főleg a kohéziós alapok csökkentését) jelentené, amelynek során az eddigieknél több pénz folyna vissza a nettó befizető országokhoz. A soros elnökséget adó Ciprus kétségbeesetten igyekszik kompromisszumokat keresni az egymásnak gyökeresen ellentmondó igények között. Például elfogadja, hogy az eredeti bizottsági javaslatot csökkenteni kell, de csak 50 milliárddal, ennek zöme viszont a kohéziós alapokból származna. Mivel az költségvetést egyhangú szavazással lehet csak elfogadni, bármely ország és az Európai Parlament is megvétózhatja, és többen – például brit miniszterelnök, David Cameron – már fenyegetnek is, hogy nem szavazzák meg a költségvetést, ha az nem elégíti ki követeléseiket.

A költségvetési vita, bár természetesnek tekinthető, mégis rávilágít arra, hogy az uniós minden szempontból letért a valódi integráció útjáról. Amíg az uniós az alapító atyák (Robert Schuman, Konrád Adenauer) szellemében működött, nagyjából a hetvenes évek végéig, a kölcsönös előnyök ki voltak egyensúlyozva, bár nem azonos területen. A gazdasági közösséget nagyrészt a németek finanszírozták, de cserébe politikai elismerést és főleg hatalmas piacot kaptak, amelyről korábbi német vezetők csak álmodoztak (Grosswirtschaftsraum – nagytérgazdaság). A megegyezéssel mindenki jól járt, az Európai Gazdasági Közösség dinamikus fejlődött. A nyolcvanas évektől eluralkodó neoliberális szemlélet és a háborút átélte politikusok kihalása azonban a rövidtávú haszonszerzést és egy szűklátókörű költségvetési szemléletet állított a középpontba. A piacokért cserébe a kevésbé fejlett országoknak már nem jár gazdasági támogatás. Az eredmény: stagnáló gazdaság és az országok, országcsoportok fokozatos, de egyre erősödő szembenállása, ami ez európai integráció végét jelenti.

Háborgó vizeken

A média által már sok részletében bemutatott őszi uniós gazdasági előrejelzés fő fejezetének címe *Sailing through rough waters* (háborgó vizeken keresztül vitorlázva) azt sugallja, hogy most ugyan jelentős gazdasági nehézségekkel kell szembe néznünk, de rövidesen az Európai Unió kikerül ebből, átvitorlázik a háborgó vizeken, és ha nem is ér révbe, de legalább csendesebb vizekre jut. Ezt az optimizmust azonban az anyag saját adatai sem támasztják alá, hiszen a munkanélküliség 2013-ban tovább nő és 2014-ben sem várható jelentősebb csökkenés, az államháztartás adóssága pedig az euró övezetben már 94% (mint tudjuk, 60 százaléknak kellene lennie) és nem mutatja a mérséklődés jeleit. Igaz a gazdasági növekedés 2014-ben már fellendül (amennyiben 1,6 százalékos növekedést fellendülésnek lehet nevezni), de egy másfél évvel ezelőtti hasonló előrejelzés szerint e fellendülésnek éppen most kellett volna bekövetkeznie. Minden esetre elég távol kerültünk az Európai Tanács 2000-ben elfogadott stratégiai céljaitól, amely szerint 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. A tervek és a valóság ilyen mértékű eltéréseinek magyarázatával azonban a bizottsági anyag adós marad, pontosabban megmarad a neoliberais – vagyis ortodox – elemzés keretei között, amely szerint minden baj forrása a költségvetés hiánya és amennyiben sikerül megvalósítani a strukturális reformokat, akkor a gazdaság ismét növekedési pályára tér. A soha pontosan meg nem magyarázott „strukturális reformok” a gyakorlatban az állam jóléti kiadásainak csökkentését, a munkabérek leszorítását, a munkafeltételek rontását (uniós szóhasználat szerint rugalmasabbá tételét) és általában a jövedelmeknek a szegényektől a gazdagok felé való átcsoportosítását jelenti. Unortodox – vagyis nem neoliberais – közgazdászok szerint azonban épp ez az a politika, amellyel az unió vezetése a kontinens gazdaságát egy negatív spirálba kényszeríti: a megszorítások a GDP csökkenéséhez és e csökkenés újabb költségvetési megszorításokhoz vezet. Az unió ortodox gazdaságpolitikája már a korábban a neoliberais nézetek fellelvárának számító IMF számára is sok. Az IMF francia elnöke, Christine Lagarde még a múlt évben egy központi bankároknak tartott értekezleten kritizálta az unió megszorító politikáját hangsúlyozva, hogy a recesszió veszélye (ami azóta be is következett) nagyobb, mint az inflációé és sürgette a központi bankok vezetőit, hogy lazább monetáris politikát folytassanak (vagyis alacsonyabb kamatokkal több pénzt pumpáljanak a gazdaságba). Ugyanazon az értekezleten az Európai Központi bank (szintén francia származású) elnöke Jean-Claude Trichet pedig arra figyelmeztetett, hogy a növekvő jövedelemegyenlőtlenségek növelik a társadalmi feszültségeket és aláássák a politikai intézményrendszert és a demokratikus értékeket. Az egyre több helyről jövő kritika azonban leperog a bizottságról, a jelenlegi előrejelzés egyetlen újítása csupán az, hogy foglalkoznak az egyes országok közötti kereskedelmi és jövedelemfizetési egyensúlyokat mérő fizetési mérleggel, ami korábban sohasem fordult elő uniós elemzésekben. Az unió statisztikai hivatala, az Eurostat 1995-ig visszanyúló fizetési mérleg adatai egyértelműen mutatják azt a folyamatot, amelyben az unió gazdasági erőfölénnyel rendelkező centrum országai elfoglalják a gyengébben fejlett periféria országainak piacait, majd az emiatt bekövetkező eladósodás nyomán hatalmas jövedelmeket vonnak ki a térségből. A jelenlegi elemzés megállapítja ugyan, hogy a kialakult helyzet fenntarthatatlan, de megoldásként – neoliberais recept szerint – bércsökkentést javasol a periféria országaiban, mintha a német multinacionális cégekkel a görög, vagy olasz kis- és középvállalkozók pusztán a bérek csökkentésével versenyre tudnának kelni. Amíg ez a gondolkodás uralja a bizottságot aligha remélhető, hogy az unió nyugodtabb vizekre evez, sokkal inkább várható, hogy zátonyra futva széttöredezik.

488
2012.11.17

Párizs, az unortodox

„Időzített bomba ketyeg Európa szívében” írja legutóbbi számában a The Economist, és ez az időzített bomba nem más, mint Franciaország. Az euró összeomlása ezidőszerint elkerülhetővé vált, de az egységes valuta rendbehozataláig még fájdalmas évek vannak hátra. A reformok és a költségvetési kiadások csökkentése irányába ható nyomás legerősebb Görögországban, Portugáliában, Spanyolországban és Olaszországban, de mindezek eltörpülnek az előtt a hatalmas probléma előtt, amit Franciaországnak hívnak. Az ország még relatíve jól áll, a pénzpiacok kegyesek az országhoz, mert igaz ugyan, hogy a Standard and Poor's a francia államadósság három A minősítést januárban lerontotta, de Párizs még mindig alacsony kamatok mellett tud kölcsönöket felvenni. Ugyanakkor az ország gazdasága egyre sebezhetőbb, a közkiadások a GDP 57%-át teszik ki, az államháztartás adóssága 90 százalék és növekvő tendenciájú a költségvetésben pedig három százalékot meghaladó folyamatos hiány van.

A The Economist liberális cikkírója, John Peet szerint (aki egyébként a lap európai szerkesztője is) a franciákkal az a baj, hogy ragaszkodnak az állam erőteljes gazdasági szerepéhez, vonakodnak végrehajtani azokat a reformokat (munkaerőpiaci, nyugdíj, társadalombiztosítási és a jóléti rendszer reformját), amit a hollandok, a skandináv országok és Nagy Britannia már a nyolcvanas-kilencvenes években, Németország a 2000-es években végrehajtott, jelenleg pedig épp Olaszországban, Spanyolországban, Görögországban és Portugáliában vannak napirenden. Franciaországban a vagyont, a profitot és általában a magas jövedelmeket erőteljesen adóztatják. A munkaerőpiactól a gyógyszer-tárakig minden erőteljesen szabályozott és a szakszervezetek más civil szervezetekkel karöltve a reformok első jelére ellepik az utcákat. A nemrég megválasztott elnök, a szocialista Francois Hollande és miniszterelnöke Jean-Marc Ayrault nem rendelkeznek üzleti tapasztalatokkal ami az egyik oka lehet annak, hogy a növekvő adók miatt az üzleti világtól oly sok kritikát kapnak. Az elmúlt júniusi választásokon mindkét vezető párt, tekintet nélkül a francia gazdaság nehéz helyzetére és az euró válságra a nagyobb társadalmi biztonságra való törekvést képviselte és támadták a bankárokat. Hollande részben visszavonta Sarkozynek a nyugdíjkorhatár 60-ról 62 évre történő emelésére vonatkozó intézkedését és 75%-os adót vezetett be az évi 1 millió eurón felüli jövedelmekre. John Peet szerint a liberális kommentátorok beleértve az Economistot ingerültek, hogy Hollande nem érzékeli a gazdasági krízis nagyságát és nem érti a reformok sürgető szükségességét.

Az Economist liberális cikkíróinak támadása Párizs unortodox vagyis a jelenlegi liberális főáramlattól eltérő gazdaság- és társadalompolitikai nézetei ellen irányultak, de alapvetően a szociális piacgazdaság európai modelljét vették célba. Erénynek az életszínvonal, a létbiztonságot romlását eredményező „reformokat” bűnnek a nagyvállalatok, bankok, és általában a gazdagok megadóztatását tartják és mindezt a versenyképesség növelésének szükségességével indokolják. De Európa túlnyomó többségében önmagával kereskedik, ha tehát mindenki végrehajtja a reformokat a versenyképességi sorrend nem fog változni, csak az emberek nagy tömege lesz szegényebb és a gazdagok lesznek még gazdagabbak. A liberális eszmerendszer zajos képviselői tehát e jövőt szánják Európának.

Grandiózus pitiánerség

Az unió 2014-2020-as költségvetéséről folyó és félbeszakadt tárgyalások legnagyobb nyertese Franciaország és a lengyelek vezette „kohézió barátai” csoport ahova ebben az alkudozásban Magyarország is tartozik. A franciáknak sikerült elintézniük, hogy a mezőgazdaság 8 milliárddal többet kapjon a 972 milliárd euró felső határral meghúzott büdzsében, a kohézió barátai pedig szintén kicsikartak közel 11 milliárdot Herman Van Rompuy eredeti kompromisszumos javaslatából. Az átcsoportosítás mindenek előtt a munkahelyek és növekedés, valamint az európai közlekedési hálózatok és még néhány más tétel rovására történt. Ezzel azonban az alkudozásnak még távol sincs vége és úgy tűnik, különösen Angela Merkelnek, hogy nem is nagyon sürgős, majd márciusban újra kezdik. Az Európai Parlament liberális csoportjának vezetője Guy Verhofstadt „török bazárként” jellemezte a kormányfői találkozót, ahol mindenkinek meg kellett mutatnia, hogy a végsőig elmege érdekei védelmében, még ha a vitatott tételek a nemzeti költségvetések töredékét teszik is ki. A közel ezermilliós költségvetés ugyanis csak alig egy százaléka az unió 2014-2020 között várható GDP-jének, míg egy valódi szövetségi állam, mint például az Egyesült Államok a GDP 24 százalékát fordítja a szövetségi (központi) költségvetésre. Verhofstadt, korábbi belga miniszterelnök, egy valódi liberális – szemben az unióban felelhető ál-liberálisok, ál-baloldaliak, ál-keresztények és ál-néppártiak tömegével –, aki őszintén hisz az Európai Egyesült Államok eszméjében, természetesen a hozzá tartozó költségvetéssel együtt. Ezzel szemben az összes többi európai csúcspolitikus ugyan az egyesült Európáról beszél (az angolok tiszteletre méltó kivételével), de annak anyagi konzekvenciáit nem hajlandó még mérlegelni sem. Kiváló példa e magatartásra Angela Merkel, aki a nemzeti költségvetések központi felügyeletét – az uniós költségvetés egy százalékán történő befagyasztása mellett – „politikai uniónak” nevezi. E rovatban már többször említettük, de talán nem árt még egyszer elmondani, hogy amikor az integrációt az unió vezető politikusai még komolyan vették, készült egy tanulmány, az 1977-es MacDougall jelentés, amely az integráció jelenlegi fokán a GDP 5-7 százalékát tartotta szükségesnek központosítani mégpedig pontosan azért, hogy az unió (akkor még Európai Gazdasági Közösség) gyengébben fejlett területeit felzárkóztassák, tehát azért, amit most a kohéziós alapok szolgálnak, vagy szolgálnának, ha a legfejlettebb országok nem épp a kohéziós alapokat akarnák csökkenteni.

Az európai költségvetés 2 százalékos átlagos uniós gazdasági növekedés feltételezésével készült. A vitatott néhány száz milliárd olyan kevés, hogy ha a gazdasági növekedés akár csak a százalék egy század részével eltér, tehát 2 százalék helyett, mondjuk 2,01, vagy 1,99 lesz, a különbség lényegesen több, mint amin most vitatkoznak. Figyelembe véve a GDP előrejelzések pontosságának tapasztalatait (a nagy tiszteletnek örvendő szakértőknek néha még az előjelet – hogy növekszik, vagy csökken – sem sikerül eltalálniuk) az alkudozás kicsinyessége minden képzeletet felülmúl. Az unió tragédiája – az uralkodó neoliberális gazdasági ideológia mellett – hogy kivesztek az Európa jövőjéről még világos képpel rendelkező és azért tenni is akaró államférfiak, akik közül legutolsóként talán Valéry Giscard d'Estaingt és Helmut Kohl lehetne említeni. Helyüket szűk látókörű, a hazai politikai szélfuvallatokra figyelő, politikusok vették át, akik pitiáner összegeken képesek éjszakákat vitatkozni.

A direktíva

Az európai unió életét elsősorban az úgynevezett direktívák szabályozzák, a földgázpiacot például a Az Európai Parlament és a Tanács 2003/55/EC számú direktívája, amelynek megsértéséért éppen most van folyamatban kötelezettségszegési eljárás Romániával szemben. A direktívák szerint a liberalizált energiapiac és ezen belül a gázpiac előnyös mindenkinek, mert elősegíti az energiafelhasználás hatékonyságát, többek között azzal, hogy összehasonlítható információt ad az egyes energiafajtákról, azok áráiról és ezáltal elősegíti, hogy akár a lakosság, akár az ipari felhasználók jó, az energiát hatékonyan felhasználó döntéseket hozzanak. Ez az unió javát, hatékonyságát szolgáló elgondolás – és a kikényszerítését szolgáló direktívák – Románia számára konkrétan azt jelentik, hogy az európai piacon el kell adnia a saját olcsón kitermelt földgázát és cserébe többszörös áron Oroszországból importálni a kieső mennyiséget. Románia földgázból közel önellátó, belső felhasználásának csak 17 százalékát kell importálnia – történetesen Oroszországból. A privatizáció során Romániában két nagy gázkitermelő cég jött létre, a nagyrészt állami tulajdonban lévő Romgaz, és az osztrák OMV többségi tulajdonban lévő Petrom. Az IMF (a hitelek fejében) és az Európai Bizottság azt szeretné elérni, hogy Románia mielőbb liberalizálja gázpiacát, vagyis felhagyva az árak és az export állami szabályozásával tegye lehetővé, hogy az OMV a belső áraknál sokkal magasabb uniós árakon exportálja a román földgázt, miközben a kieső mennyiséget Romániának importálni kellene. Viktor Ponta román miniszterelnök szerint mindez katasztrófa lenne Románia számára. Újságíróknak adott nyilatkozatában kifakadt a liberalizációs kényszer ellen: „A liberalizáció azt jelenti, hogy exportálnunk kell a román gázt és importálni az orosz háromszoros árakon. Lehet liberalizálni az árakat, de csak egy hosszú távú stratégia mentén. Jelenleg az egységes energiapiacra egyesek egyenlőbbek másoknál. Például mi (az orosz) Gazpromtól 450 dolláron vásároljuk a gáz ezer köbméterét, míg Németország 180 dollárért ... a jelenleg javasolt korlátok nélküli exportliberalizáció egy katasztrófával ér fel nem csak a lakosság, de az ipar számára is”. Brüsszelt és az IMF-et azonban nem nagyon hatják meg a gyengébb tagországok és gazdasági és társadalmi problémái, kikényszerítik azt, ami a leggazdagabb országok érdeke. Az egyik bizottsági elemzés például összehasonlítja az egyes országokban lévő gázárakat és megállapítja, hogy az unió keleti felében sokkal alacsonyabbak, mint a példának kiválasztott Dániában sugallva, hogy gázáremelésre lenne szükség ezekben az országokban. Azt azonban az elemzés nem teszi hozzá, hogy a bérek között is van vagy háromszoros eltérés. Tanulságos az a térkép, amely azt mutatja be, hogy mely országokban teljesen liberalizáltak a gázárak és melyekben van állami szabályozás. A térkép majdnem teljesen megfelel az unió centrum-periféria felosztásnak, jól jellemezve, hogy kiknek áll érdekében az árak (és a külkereskedelem) teljes liberalizációja. A konkrét eset és Románia csak egy példája a periféria országai kiszolgáltatottságának, hasonló helyzetben vagyunk mi is és a többiek is, ami Ady Endrétől a Magyar jakobinusok dalát közel száz év után is aktuálissá teheti: „Vajjon fölébred valahára A szolga-népek Bábele?...Mikor fogunk már összefogni? Mikor mondunk már egy nagyot, Mi, elnyomottak, összetörtek, Magyarok és nem-magyarok?

A Keleti Kérdés

Az európai külpolitika kezd magára találni, miután hosszú ideig nem igen tudta eldönteni, hogy az angolszász világ konfliktusait vállalja-e magára, vagy találjon saját konfliktusokat. Emlékezhetünk például, hogy amikor elterjedtek a hírek Irak negyven percen belül bevethető tömegpusztító fegyvereiről Tony Blair azonnal az amerikai katonai beavatkozás mellé állt, míg Németország és Franciaország eléggé kényszeredetten vette tudomásul a nyugati világ alapértékeinek ily módon való terjesztését. Az arab tavasz azonban e dilemmát eldönteni látszik. Franciaország például elsőként ismerte el a líbiai felkelők alakította Nemzeti Átmeneti Tanácsot és avatkozott be fegyveresen a líbiai polgárháborúba a felkelők oldalán, most pedig jelentős anyagi támogatást nyújt a szíriai felkelőknek. Franciaország még nem döntötte el, hogy közvetlenül fegyvereket is adjon-e a felkelők kezébe, de a pénz egyelőre kielégíteni látszik a pillanatnyi igényeket. Aggodalmat kelt azonban, hogy a pénz jó kezekbe kerül-e, ugyanis az Asszad rezsim ellen felkelők között igen erősek a radikális iszlám dzsihád szervezetei, mint például észak Szíriában az Jabhat al-Nusra csoport, amelyet az al-Kaida egyik leszármazottjának tartanak. E nézetet erősíti az iraki külügyminiszter Hoshyar Zebari kijelentése miszerint az iraki al-Kaida és a Hamasz tagjai mentek Szíriába és csatlakoztak az al-Nusra csoporthoz. Ők alkotják a szíriai felkelők fegyverekkel legjobban felszerelt és legképzettebb csoportját, egyúttal ők azok, akik az Egyesült Államokat és Izraelt az iszlám ellenségeinek tekintik, de élesen szemben állnak a nem-szunnita vallású csoportokkal is, különösen az alavitákkal, akikhez a jelenlegi elnök, Bashar al-Assad is tartozik.

A szíriai konfliktus most eszkalálódni látszik annak kapcsán, hogy a Pentagon híreket szivárogtatott ki arról, hogy az Asszad rezsim vegyi fegyverek bevetésére készül. Obama amerikai elnök a napokban erőteljesen figyelmeztette Asszadot, hogy nagyon komoly következményei lennének, ha ezeket a fegyvereket valóban használnák. Ugyanakkor az amerikai elnök kellő távolságot igyekszik tartani a felkelőktől is, akik között az iszlám dzsihád (militáns iszlám) befolyása – különösen Aleppo környékén – egyre erőteljesebbé válik. Amerika nyilván nem feledte el, hogy Afganisztán szovjet inváziója idején az oroszok ellen éppen ők fegyverezték fel az Osama bin Laden vezette al-Kaidát. Megszólalt a brit külügyminiszter William Hague is és – újságírói kérdésre válaszolva – nyitva hagyta azt a lehetőséget, hogy légicsapás is mérhető lenne Szíriára abban az esetben, ha vegyi fegyvereket használna a felkelők ellen. Viszont nem nyitott kérdés, hanem tény, hogy Németország négyszáz katonát küld a török-szíriai határra, ahol – török kérésre – a NATO égisze alatt egy Patriot rakétából álló védelmi rendszert fognak kiépíteni.

A közel-keleti helyzeten nem könnyű eligazodni, mert egyszerre van jelen az arab-izraeli konfliktus, a kelet-nyugati hatalmi vetélkedés, az iszlám két ága, a túlnyomó többséget kitevő szunniták és az iszlám-hívők egytizedét alkotó siiták közötti évezredes vallási konfliktus továbbá a regionális középhatalmak, mint Irán, Irak, Szaúd-Arábia egymással való birkózása és mindezt még etnikai ellentétek (például a kurd kérdés) is terhelik. Az „arab tavasz” eddigi tapasztalatai szerint a világias jellegű diktatúrákat iszlamista irányultságú, a korábbinál cseppet sem demokratikusabb rezsimek váltják fel. Kérdés, hogy amikor a Nyugat a fegyveres felkelőket támogatja, mennyire lesz képes elérni célját, Nyugat-barát és egyúttal a demokráciának legalább a látszatát felmutató kormányzatok létrehozását. Az eddigi tapasztalatok alapján úgy tűnik, hogy e téren meglehetősen mérsékeltek a sikerek, emiatt kétszer is érdemes megfontolni, hogy Európa vezető hatalmai kinek adjanak pénzt és fegyvert a Közel Keleten. A török birodalom valamikori hanyatlásakor felmerült „keleti kérdés” – úgy látszik – Európa számára tartós marad.

492
2012.12.15

Berlusconi ante portas?

A játszma még távol van attól, hogy eldőljön, a Lovag nem határozta végképp el magát, hogy induljon-e a februárban esedékes olasz választásokon, vagy támogassa, Mario Montit az eddigi szakértői kormány miniszterelnökét, akit épp most buktatott meg. Berlusconi politikai családja, az Európai Néppárt, nem igen szereti botrányhős családtagját és igyekszik Mario Montit meggyőzni, hogy fogadja el Berlusconi nagyvonalú ajánlatát és induljon el a Lovag jobbközép pártjának (Il Popolo della Liberta – a Szabadság Népe) színeiben, amit viszont Monti, mint megrögzött pártonkívüli, nem nagyon akar elfogadni. Ezt a megoldást egyéként az Északi Liga sem támogatja, ami nélkül Monti aligha nyerheti a választásokat. A helyzet idegesítő az Európai Néppárt számára is, mert miután Párizs szocialista kezekbe került mindenképpen el akarják kerülni, hogy a „párizsi gyors” (aktuálisan a TGV) Rómába érjen, márpedig az olasz balközép Demokrata párt (baloldali, kötöttük kommunista párttörödékekből 2007-ben létrehozott párt) vezeti a közvélemény kutatásokat.

Berlusconi excentrikus karaktere teher az Európai Néppárt számára, de egyedül nem, csak pártjával együtt tudnák kialakbólítani a családból, ezt pedig az Európai Parlament legnagyobb frakcióját alkotó pártszövetség nem engedheti meg magának, mert az uniós parlamenti többséget is elveszítheti. Berlusconi nem csak a szebbik nem iránti lelkesedése miatt nem tartozik a jelenlegi európai főirányba, de folyamatos kételyeit fejezi ki az unió gazdaságpolitikájával szemben is, például rendszeresen támadja az eurót, sőt legutóbb még azt a botrányos kijelentést is megengedte magának, hogy Németországnak kellene kilépnie az euró övezetből. Az olasz pártvezér kételyei nem új keletűek, mint ahogy az euró problémái sem. Itália számára ugyanis az euró tagság, amibe Berlusconi szocialista ellenfele Romano Prodi vitte be Olaszországot, mindez ideig gazdasági stagnálást, sőt visszaesést hozott, holott az euró bevezetésének nagy ígérete az volt, hogy „az árstabilitás, a költségvetési hiány kordában tartása és az alacsony kamatláb ideális feltételeket nyújt a gazdasági növekedés elősegítéséhez, a beruházásokhoz, a munkahelyteremtéshez”, ahogy az euró támogatói terméküket akkor reklámozták. Berlusconi első alkalommal akkor került összetűzésbe az európai főáramlattal, amikor a 2003-as olasz elnökség során a programadó beszédét állandó bekiabálásokkal zavaró Martin Schultzot kápóhoz (a német koncentrációs táborokban a foglyok közül kiválasztott vezető) hasonlította, bár ezzel tulajdonképpen jól tett vele, mert az addig ismeretlen politikust elindította a világhír felé és most ő az Európai Parlament elnöke. De talán még ez is megbocsátható lett volna, ha Berlusconi elfogadja az unió gazdaságpolitikáját, ám e tekintetben élesen ütközik a jelenlegi uniós felfogással. Már az olasz elnökség idején (amikor még öt év volt hátra a nagy válság kitöréséig) javasolta, hogy egy erőteljes infrastrukturális beruházási programmal élénkítsék fel a már akkor is hallódó európai gazdaságot, ami, akárhogyan nézzük is, egy keynesiánus javaslat az unió neoliberális gazdaságpolitikájával szemben. Amikor Németország euróövezetből való kilépéséről beszél, tulajdonképpen megismétli azt, amit számos neves nemzetközi pénzügyekben jártas szakértő megmondott már régen, hogy nem lehet ennyire eltérő feltételekkel rendelkező országokra ugyanazt a pénzügyi politikát alkalmazni, sőt a német kilépés sem az ő ötlete, a Bloomberg ismert hírportál, a Business Time, vagy éppen Soros György már jó régen felvetette ennek lehetőségét. A német kilépéssel ugyanis a német márka felértékelődne az euróhoz képest, az euró esetleg leértékelődne a dollárhoz képest és a jelenleg haldokló gazdaságú dél-európai országok nemzetközi versenyképessége ugrásszerűen megnőne, gazdaságuk fellendülne. Az összes excentrikussága ellenére tehát nem Berlusconi-val van az igazi probléma, hanem azzal az uniós gazdaságpolitikával, amely hosszú évek próbálkozásai után sem talál kiutat az unió egyre több országát sújtó válságból. Berlusconi legfeljebb kimondja azt, amit az unió más vezetői takargatni akarnak: az unió ebben a formájában működésképtelen.

Európa három dimenzióban

A világvége ismét elmaradt, de nem biztos, hogy ugyanez elmondható az Európai Unióról is, legalábbis ha az Európai Külügyi Tanács által fémjelzett most megjelent tanulmány (What is political union – Mit jelent a politikai unió) végkövetkeztetését nézzük, miszerint az Európáról alkotott német elképzelés nem fog működni. Márpedig – lévén Németország Európa gazdaságilag meghatározó hatalma – Európa jövőjét gyakorlatilag Németország határozza meg. Bár az európai fejleményeket reálisan szemlélő szakértők sohasem kételkedtek abban, hogy Európa a jelenleg elképzelt formában nem működőképes (ezért nevezik őket euroszeptikusoknak) az Európai Külügyi Tanács friss anyaga ugyanezt tudományos formába öltöztette azzal, hogy az unió integrációját három tengely mentén (három dimenzióban) vázolta fel, ezek: a gazdasági, az irányítási és a politikai (legitimációs) tengely. A gazdasági tengely egyik végpontja azon a (főleg németek által képviselt) felfogáson alapszik, hogy az euró válsága elsősorban az eladósodott országok felelőtlen költségvetési politikájának köszönhető és a megoldás a túlzott költségvetési deficitek felszámolása, az államadósságok csökkentése. E feladatot erőteljes központi felügyelet mellett kell végrehajtani, azonban szó sem lehet az úgynevezett „transzfer unióról” vagyis más országok adósságainak (főleg a németek általi) átvállalásáról. E tengely másik végpontja a teljes gazdasági unió, ahol az államadósságok egy közös kalapba kerülnek és az Európai Központi Bank – az amerikai FED-hez hasonlóan – nem csak a közös valuta stabilitásáért, de a gazdasági növekedésért, a gazdasági visszaesések mérsékléséért is felelős lenne, vagyis pénzt pumpálhatna a gazdaságba, amit az Európai Központi Bank jelenleg nem tehet meg. Az irányítási tengely egyik végén a szabályok (mindenek előtt a Maastrichti kritériumok) szigorú betartatása, a másik végén egy intervencionalista központi kormányzat áll, amely felelős például a munkanélküliség alakulásáért és a konkrét helyzeteket mérlegelve megfelelő gazdaságpolitikai intézkedéseket tehetne, mint például az amerikai elnökök. Végül a politikai, vagy legitimációs tengely egyik végét a jelenlegi kormányközi együttműködés jelenti, amelyet az Európai Tanács testesít meg, a másik végét viszont egy Európa-kormány jelentené, a „miniszterelnök” vagyis a Bizottság elnökének az uniós állampolgárok általi közvetlen választásával.

Bár a felállított három dimenzió bonyolult és nem is teljes, mert csupán az európai politikai és üzleti elit gondolkodását tükrözi teljesen kihagyva azt az ötszáz millió európai polgárt, akik végül is az uniót megtestesítenék, mégis rávilágít arra, hogy az unió integrációjára vonatkozó jelenlegi elképzelések tarthatatlanok. Nem lehet a döntéshozatalt úgy tovább központosítani, hogy közben az eszközök nélkül maradt nemzeti kormányok problémáit (például adósság, munkanélküliség, szegénység, gazdasági recesszió) a tényleges beavatkozási eszközökkel rendelkező központ ne vállalná magára. Nem lehet legitimálni egy olyan uniós politikát, amelyet a széles európai közvélemény nem hagyott jóvá.

A 2007-ben amerikai mintára (Council on Foreign Relation) létrehozott Európai Külügyi Tanács dokumentumának jelentőségét az adja, hogy a tanács tagjai Európa vezető politikusai és igaz ugyan, hogy a tanulmány csak a szerzők nézeteit fejezi ki, mégis azt jelzi, hogy az európai politikai elit elérkezettnek látja az időt a realitásokkal való szembenézésre.

Európában nincs New Deal –minden marad a régiben

Ha Európa elmúlt évi teljesítményét nézzük, 2012 olyan közepes évnek tűnik: valamivel rosszabb, mint az előző és valószínűleg jobb, mint a következő. A 2009. évi mélypont után, amikor az unió GDP-je 4,3 százalékkal esett vissza, egy ideig úgy tűnt, az unió kijön a recesszióból, mert 2010-ben 2,1 százalékos növekedést ért el, ám a következő évben a növekedés 1,5 százalékra lassult, amit 2012-ben 0,3 százalékos visszaesés követett. Bár az előttünk lévő évre az unió statisztikai hivatala az Eurostat, némi fellendülést prognosztizál, ha egy 0,4 százalékos növekedést egyáltalán fellendülésnek lehet nevezni, ám az eddigi tapasztalatok szerint az ilyen előrejelzések az év során sorra lefelé módosulnak. Wolfgang Schauble német pénzügyminiszter minden esetre optimista hangot ütött meg a német Bild napilapnak adott minapi nyilatkozatában, amely szerint „a legrosszabb már mögöttünk van”, sajnos azonban e kijelentése elsősorban Németországra vonatkozott, remélve, hogy az Ázsiába és Amerikába irányuló német export felhúzza az egész német gazdaságot. Az eurozóna többi tagállama esetében azonban Schauble is úgy látja, hogy „recesszióban fognak lódörögni”, ami nem igazán biztató kilátás. Kevés reményre ad okot az is, ha a jelenlegit összehasonlítjuk az 1929-33-as gazdasági válsággal, amikor is a válság kitörését követő negyedik évben (ami a jelenlegi válság időskáláján 2012-nek felelne meg) a gazdaság mind Európában, mind Amerikában tartósan fellendült. Ám volt egy jelentős különbség az akkori és a mai helyzet között: akkor a fellendülést a gazdaságpolitika gyökeres megváltozása előzte meg, a „majd a piac megoldja” gazdasági liberalizmust az állam aktív szerepvállalására épülő gazdaságpolitika váltotta fel. A fellendülést mind Amerikában, mind Európában hatalmas állami infrastrukturális beruházásokkal indították be. Ez volt az Egyesült Államokban a Franklin Delano Roosevelttel nevezett fémjelzett „New Deal” – Új irányvonal. Az Új irányvonal keretében gyors pénzügyi segítséget nyújtottak a legszegényebbeknek, közmunkaprogramokat szerveztek főleg a fiatal munkanélkülieknek, nagy megrendeléseket adtak a magániparnak utak, közművek építésére (legismertebb a Tennessee-völgyi gát és villamos erőmű), munkásvédelmi törvényeket hoztak, jelentősen leértékelték a dollárt és nem utolsósorban megrendszabályozták a bankokat, amelyek felett az elnök felügyeletet gyakorolhatott (Glass-Steagall törvény). Az akkor hozott törvények nagy része egészen az 1990-es évek nagy pénzügyi liberalizációs hullámaig fennmaradt. Hasonló intézkedéseket tettek Európában is, Németországban például Hjalmar Schacht gazdasági miniszter és a nemzeti bank elnöke, állami hitelekkel (jelentős költségvetési deficit mellett – vagyis deficitfinanszírozással) nagyarányú infrastrukturális építkezéseket indított be és az infláció felpörgését árelenőrzéssel akadályozták meg. Jelenleg azonban Európában nyoma sincs ilyen jellegű „új irányvonalnak”, sőt az unió vezetői a régit, az Európát már csődbevitt politikát igyekeznek tovább erősíteni. Az Angela Merkel által erőltetett politika, hogy „mindenki végezze el a saját házi feladatát” nem jelent mást, mint költségvetési megszorításokat, amelyek már eddig is megakadályozták a gazdasági fellendülést. Tehát míg a múlt század harmincas éveinek válságából az egyes országok pont azzal jöttek ki, hogy a költségvetési egyensúly helyett a munkanélküliség megszüntetésére, a beruházások nagyarányú beindítására helyezték a hangsúlyt és ezt költségvetési deficit (pénzteremtéssel) finanszírozták, addig most az ellenkezője történik. Legfőbb cél a költségvetési egyensúly, amelyet még büntetésekkel is ki akarnak kényszeríteni, a munkanélküliség, gazdasági stagnálás vagy visszaesés nem számít. Az Európai Unió vezetői között ma nem akad egy Roosevelt, aki el tudna szakadni a csődbe vivő gazdaságpolitikától és nincs olyan „agytröszt” sem, amelyik új irányvonalat dolgozna ki. Jön az újév, de az irányvonal marad a régi.

2013

495

2013.01.05

Obama, a bátor

Most, hogy a pénzügyi szakadékokat egyelőre áthidalták, Washingtonban a leendő kormány egyes vezető posztjainak várományosai körül zajlik a vita, amelyben az európai hangadók is igyekeznek beleszólni. Igaz is, ha Európának kellett volna választani Obama kiütéssel győz, hiszen ellenlábasai, különösen az úgynevezett neokonok (a konzervatív párt radikális, neoliberális gazdaságpolitikai eszméket valló, amerikai katonai beavatkozásait pártoló, az izraeli jobboldalt támogató frakciója) igen kevésbé népszerűek Európában. Bár nyilvánvaló, hogy Amerika az amerikaiaké, gondolat kísérletként az angol baloldali lap a The Guardian felveti, mi lenne, ha Obama Paul Krugmant, Amerika jelenleg talán legismertebb keynesiánus közgazdászát tenné meg pénzügyminiszternek. A Guardian megemlíti, hogy Obama már tett bátor lépéseket, például azzal, hogy a Világbank élére a koreai-amerikai Jim Yong Kim-et állította, az első olyan világbanki vezető, aki korábban nem volt sem bankár, sem háborús bűnös. A világbank vezetőit ugyanis hagyományosan Washington határozza meg és az elmúlt időszak tizenegy elnöke közül hat valóban a bankvilágból jött a maradékból hárman pedig a Pentagonhoz köthetők. Háborús bűnösön a Guardian cikkírója, Mark Weisbrot, Robert McNamara-t és Paul Wolfowitzot érti, az előbbi rendelte el Vietnam tömeges bombázását az utóbbi kulcsszerepet játszott az iraki háború elindításában. Jim Yong Kim viszont arról nevezetes, hogy alapítója és ügyvezető igazgatója a Partners In Health (Egészségügyi partnerek) non-profit szervezetnek, amelynek fő célja a szegények egészségügyi ellátásának javítása különösen a harmadik világban.

Obama készülő második bátor lépése az lenne, ha védelmi miniszternek Chuk Hagel-t nevezné ki, aki kitüntetett vietnami veteránként ellenezte az iraki háborút, mielőbb ki akar vonulni Afganisztánból, nem akar háborúba kerülni Iránnal, tárgyalni akar a Hamas radikális palesztin szervezettel és támogatja a katonai kiadások lefaragását. Mindez épp elég ahhoz, hogy a neokonok hevesen támadják, azt állítva róla, hogy Izrael-ellenes, ami az egyik főbűn Amerikában. Ugyanakkor baloldali izraeli szervezetek, mindenekelőtt a washingtoni J Street támogatják. A J Street egy olyan zsidó szervezet, amely a palesztinokkal való tárgyalásos kiegyezés mellett foglal állást és az amerikai politikát is – a katonai fellépés helyett – ebbe az irányba akarja befolyásolni. Ebben a pillanatban úgy tűnik Obama, a rá nehezedő nyomás ellenére, kitart Hagel védelmi miniszterré való kinevezése mellett.

A harmadik bátor lépés valóban az lenne, ha Paul Krugmant, aki mind Amerikában mind Európában igen hevesen ellenezte a megszorításokra épülő gazdaságpolitikát, valóban kineveznék az Egyesült Államok pénzügyminiszterévé. Ezzel egy új „washingtoni konszenzus” jöhetne létre, amely már nem a neokonzervatív, hanem a keynesiánus elvekre épített gazdaságpolitikát ajánlana, hiszen a Nemzetközi Valutaalap francia elnöke Christine Lagarde, maga is megkérdőjelezi a megszorításokra épülő gazdaságösztönző politikákat és a világbanki elnök, Jim Yong Kim sem a neoliberalizmus híve. Kétségtelen, ha a hátralévő kinevezések a The Guardian által felvázolt módon történnének meg, akkor Amerika szerepe a világpolitikában jelentősen átalakulna és lehet, hogy a világban zajló folyamatoknak is más irányokat adna, például nem elképzelhetetlen még az sem, hogy a jelenlegi kiélezett verseny helyett az egyes országok és ország-csoportok közötti kooperáció erősödne meg, mégpedig az ökológiailag fenntartható fejlődés elősegítése érdekében. Ám lehet, hogy mindez inkább csak vágyálom, a tényleges fejleményeket a politikai-gazdasági erőviszonyok és a korszak fogják meghatározni. Így Obama bátor kísérletei, még ha sikerülnének is, csak rövidtávon befolyásolnák az amerikai és a világpolitikát, hosszabb távon visszaállna az a rendszer, amelyben a világot a nemzetek feletti szervezetek, bankok, multinacionális vállalatok uralják. De ez most még nem eldöntött kérdés, legyünk bátrak mi is, ne adjuk fel.

A népakarat veszélyforrás?

David Cameron, a britek miniszterelnöke nagyszabású beszédet készül mondani január 22-én az Európai Unióról, legalábbis arról a változatról, amely megfelelne a brit érdekeknek. Felhasználva az uniós szerződésmódosítások esetén minden tagországot megillető vétő lehetőségét, a Lisszaboni szerződéssel szemben egy új szerződést akar kicsikarni, amely nagyobb önállóságot, de egyben az uniós ügyekben való beleszólás lehetőségét is biztosítja az Egyesült Királyság számára. Az ily módon kialakított szerződést azután – ha 2015-ben újra választják – népszavazásra bocsátaná, valószínűleg azzal az eredménnyel, hogy az unióval szemben egyre skeptikusabb britek a szabadságot választanák. A népszavazás hírére az európai vezetők hátán a hideg futott végig, hiszen jól emlékeznek arra, amikor az Európai Alkotmányt az unió alapító országában, Franciaországban népszavazáson utasították el, majd ugyanez rövidesen megismétlődött Hollandiában és csak Nicholas Sarkozy ravaszságának volt köszönhető, hogy végül is Lisszaboni szerződés címen elfogadták. Sarkozy ugyanis néhány, egy egységes európai államra való utalást kivett a szövegből és azt mondta, hogy ez csak a korábbi szerződések csekély módosítása, amiről nem kell népszavazást tartani. A jövőre való tekintettel a preambulumból kivették azt a Thuküdidész idézetet is, amely szerint „A mi alkotmányunkat demokráciának hívják, mivel az uralom nem néhány ember, hanem a többség kezében van”. Most a brit népszavazás lehetőségének hírére a német parlament európai ügyekért felelős bizottságának elnöke Gunther Krichbaum magas rangú delegáció élén Londonba utazott, hogy Cameront eltérítse szándékától. Krichbaum szerint „Nagy a veszélye annak, hogy egy referendum megbénítja egy jobb és integráltabb Európa irányába történő előrehaladást. A britek azt kockáztatják, hogy elszigetelődnek, ami nem lehet az érdekük”. Azonban nem csak a németek aggódnak, Obama Philip Gordont az amerikai külügyminisztérium magas rangú tisztviselőjét küldte az elmúlt héten Londonba, azzal az üzenettel, hogy „Mi egy nyitott Európai Uniót támogatunk, amelynek Britannia is tagja. Számunkra előnyös, ha Európa egységes, egy hangon beszél, és közös érdekeinkre koncentrál a világban és Európában. Egy határozott brit hang az Európai Unióban. Ez Amerika érdeke”. Gordon londoni útja azért volt ilyen sietős – még Cameron tervezett januári beszéde előtt – mert az amerikai közvéleménykutató intézetek is jelezték, hogy a brit lakosság egyre inkább az uniós tagság ellen fordul.

Az unió vezetőiben a népszavazástól való félelem a Maastrichti szerződés elfogadásától kezdve erősödött fel, mégpedig azon egyszerű oknál fogva, hogy míg a Római szerződés három évtizeden keresztül valóban prosperitást hozott a tagországok lakosságának, a neoliberális közgazdasági elveket az alkotmány rangjára emelő 1992-es Maastrichti szerződés elfogadása óta széles rétegek életszínvonala romlik. A XX. század tapasztalata, hogy az emberek viszonylag türelemmel viselnek el jobb, vagy baloldali diktatúrákat, ameddig az életszínvonaluk növekszik, ám a demokráciát sem tűrik, ha az az életszínvonal csökkenésével jár együtt. Erre figyelmezteti az európai vezetőket, különösen a németeket, Nouriel Roubini az Egyesült Államok egyik vezető közgazdásza, aki a jelenlegi európai helyzetet az 1929-es válsággal hasonlítja össze és azt mondja, hogy a katasztrófa elkerülése érdekében azonnal határozott gazdaságélénkítő intézkedéseket kell tenni, erőteljesen növelve a béreket a centrum országokban és nagyarányú infrastrukturális beruházásokba kezdeni a periférián. Az euró bevezetése a németek számára hozta a legnagyobb hasznot, tehát az ő elsődleges felelősségük Európa kivezetése a válságból, ami a jelenlegi megszorító intézkedésekkel nem lehetséges. Nem a népakarral van tehát a baj, hanem a hosszú idő óta hibás uniós gazdaságpolitikával, azon kell változtatni, hogy az unió ne csak a szűk gazdasági és politikai elit, de a lakosság számára is elfogadható legyen.

Új vasfüggöny ereszkedik a kontinensre

Az Európai Bizottság Employment and social development in Europe 2012 (Foglalkoztatás és társadalmi fejlődés Európában 2012-ben) címmel 476 oldalas tanulmányt adott ki, amelynek bevezetőjében a területért felelős biztos, Andor László, megállapítja, hogy „2012 nagyon rossz év volt Európa számára. Öt év gazdasági válságát követően, újból recesszióban vagyunk, a munkanélküliség két évtizede nem látott magasságokat ért el és a szociális helyzet romlik.” Csakhogy nem mindenütt egyformán, a tanulmány azt is megállapítja, hogy növekszik a különbség a megszorítási-spirálban ragadt perifériális országok (dél-európai, kelet-európai országok) és a centrum-országok (Németország, skandináv országok, Hollandia Ausztria) között. És még ezen belül is egyre növekvő különbség van a szegények és a gazdagok között. A londoni Institute for Fiscal Studies nevű gazdaságkutató intézet szerint 2020-ig a jövedelmi skála alsó felében lévők reáljövedelme tovább csökken, még akkor is, ha Anglia kikerül a jelenlegi válságból és két százalék körüli átlagos növekedést ér el. A gazdagok és a szegények közötti különbség Németországban is tovább nő. A német Munkaügyi Minisztérium által kiadott „Gazdagság és szegénység jelentés” szerint a lakosság leggazdagabb 10 százalékának részesedése az összes vagyontól 1998 és 2008 között 45%-ról 53%-ra nőtt, míg a háztartások fele az összes vagyonnak csak 1 százalékával rendelkezik. A gazdagok fizetése a vizsgált időszakban gyorsan nőtt, míg a teljes munkaidőben foglalkoztatottak negyven százalékának reáljövedelme csökkent. „Meddig fogja még a társadalom tűrni, hogy a gazdagok még gazdagabbak legyenek?” – teszi fel a jelentéssel kapcsolatban a Frankfurter Rundschau a kérdést és meg is válaszolja: „senki sem tudja”.

A romló életkörülmények elsősorban azokat sújtják, akik valamilyen oknál fogva kevésbé versenyképesek a munkaerőpiacon így különösen a fogyatékkal élőket. Az elmúlt ősszel Athénban a jóléti kiadások sokadszori lefaragása ellen tüntető fogyatékkal élők össze is csaptak a rendőrséggel. Azonban úgy tűnik egyelőre nincs menekvés, Angela Merkel továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy mindenki végezze el a „házi feladatát”, vagyis csökkentse a költségvetési hiányt 3 százalék, az államadósságot 60 százalék alá, bármibe kerül is, hiszen, mint ahogy az IMF nemrég bevallotta, a korábban általa is javasolt válságmegoldó megszorítások háromszor akkora visszaesést okoztak a gazdasági teljesítményben, mint ahogy azt előzetesen feltételezték. Vagyis a költségvetési megszorítások nem mérséklék a válságot, hanem elmélyítik azt. Ezt mutatják a 2013. évi gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzések is. Például az Európai Központi Bank legújabb (decemberi) előrejelzése 0,3%-os csökkenést vetít előre 2013-ra, míg múlt év márciusában még 1,2, júniusában 1,0, szeptemberében 0,5 százalékos növekedést jósoltak. Fellendülés csak 2014-ben várható – írták, de mit fognak írni egy év múlva?

„Vasfüggöny ereszkedik a kontinensre” mondotta híres fultoni beszédében Winston Churchill, arra utalva, hogy a szovjeturalom elszakítja Európa keleti és nyugati felét, azzal vezetve be mondanivalóját hallgatóságának, hogy „Kötelességem, hogy bizonyos tényeket elmondjak önöknek Európáról”. Most is kötelességünk bizonyos tényeket az Európai közvélemény elé tárni: a jelenlegi folyamatok folytatódása esetén újabb, de most nem politikai, hanem szociális vasfüggöny ereszkedik le a kontinensre, amely elválasztja a centrum országokat a perifériáktól, a gazdagokat a szegényektől. A régi vasfüggőnyt érdekek és ideológiai különbségek hozták létre, a jelenlegi vasfüggöny hasonlóképpen érdekek és ideológiák mentén formálódik. A régi vasfüggöny fél évszázadig tartott, meddig fog tartani ez az újabb?

Az unión kívül is van élet

Sőt ott van igazán. A Világbank egy legutóbbi elemzésében Andrew Burns, a globális trendekkel foglalkozó világbanki csoport vezetője, sorra veszi a világ egyes régióit és megállapítja, hogy míg az Európai Unió, az Egyesült Államok és Japán padlót fogott, a világ mintegy százötven országa átlagosan évi 5,1 százalékkal növekszik, annak dacára, hogy fő piacuk a Nyugat gazdasági krízisben van. Csakhogy a világ változik és ma már a fejlődő országok kereskedelmük felét más, szintén gyorsan növekvő fejlődő országgal bonyolítják le. És nem csak az ázsiai országok, vagy a latin-amerikaiak fejlődnek gyorsan, hanem a szub-szaharai országok is. Ha a Szaharától délre lévő országok közül kivesszük Dél-Afrikát, az átlagos fejlődési ütem 5,8 százalék és a térség országainak egyharmadában a gazdasági növekedés meghaladja a hat százalékot. De persze a világ bajnok még mindig Kína, ott egy évben akkora a növekedés, mint amekkorát az Európai Unió fog elérni az egész előttünk álló évtizedben – ha minden jól megy majd. Egyelőre azonban a Világbank elemzője nem nagyon lát perspektívát Európa számára, elemzése szerint az eurozónában 2013 első felében még további visszaesés várható. Igaz, még az unióban is vannak gyorsan fejlődő térségek, mindenekelőtt a balti államok, Lengyelország és Szlovákia. Bár lehet, hogy már nem sokáig, mert Angela Merkel davosi beszédében továbbra is kitartott a megszorítások mellett, amelyek aligha dinamizálhatják Európa gazdaságát. Beszéde majdnem mindenkinek nagy csalódást okozott, de különösen a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) főigazgatójának Guy Rydernek, aki Merkel beszédére reagálva azt mondta: „Gyakran megkérdezzük, hogy a munkanélküliség szintje dél-Európában nem veszélyezteti-e a társadalmi stabilitást. Igen, veszélyezteti. De meg kell várjuk, hogy forradalom legyen, mielőtt teszünk valamit?” Sharan Burrow a 175 millió dolgozót képviselő Nemzetközi Szakszervezeti Konföderáció főtitkára szerint Davosban semmilyen valódi szándék nem mutatkozott munkanélküliség csökkentésére: „a politikusok felébrednek és a részvénytőke és a hitelminősítő intézetek miatt aggódnak ahelyett, hogy azzal foglalkoznának, ami az embereket a legjobban érdekli, az oktatással, a növekedéssel és a munkahelyekkel” – mondotta a főtitkár. A helyzet már odáig fajult, hogy a Nemzetközi Valutaalap, a költségvetési megszorítások korábbi nagy propagálója is mérséklethez int a pénzügyi megszorítások megváltó erejében vakul hívó politikusokat. Miután az IMF egy tanulmányában elismerte, hogy a megszorítások GDP-re gyakorolt negatív hatása háromszor akkora, mint korábban képzelték, most már a briteket figyelmeztetik a megszorítások veszélyeire. Olivier Blanchard a Nemzetközi Valutaalap fő közgazdásza George Osborne brit pénzügyminiszter figyelmét hívta fel arra, hogy a lassúbb pénzügyi konszolidáció (vagyis a költségvetési deficit lassúbb csökkentése) nagyon is hasznos lenne a szigetország számára.

A neoliberais megszorítások nagy kritikusa, a Nobel díjas Paul Krugman legutóbbi könyvében (*End this depression now – Vessünk véget a depresszióknak*) egy fejezetet szentel „Európa nagy téveszméjének”, mármint annak, hogy a válságot a pénzügyi fegyelmezetlenség, vagy túlköltekezés okozta. Krugman rámutat, hogy Spanyolországban, Írországban költségvetési többlet volt és a félig valóban túlköltekező Görögország az uniós GDP mindössze három százalékát teszi ki, tehát semmiképpen sem lehetett a válság oka. Krugman még nagyobb problémának tartja, hogy Európában, különösen a németek, a válságot morális kérdésként fogják fel: az országok bűnöket követtek el és ezért bűnhődniük kell. Szerinte senkinek sem kell bűnhődni, erőteljes állami beruházásokkal ki lehetne húzni Európát a recesszióból és a gyorsabb gazdasági növekedés azután a deficitet is csökkentené. Pont ez az azonban, amit Angela Merkel Davosban elutasított, így marad a megszorítás és a recesszió, miközben az Európán kívüli világ dinamikusan fejlődik.

Kiút a Hotel Kaliforniából

A holland miniszterelnök, Mark Rutte egy parlamenti kérdésre válaszolva kijelentette, hogy az uniónak meg kell találnia a jogi lehetőségeket ahhoz, hogy egyes országok elhagyhassák az eurozónát, a Schengeni övezetet, vagy akár az Európai Uniót. A kérdést annak kapcsán intézték hozzá, hogy a Davosban tartott Világgazdasági fórumon Rutte felvetette az eurozóna elhagyásának lehetővé tételét és bizonyos döntéskörök nemzeti szintre való visszahelyezését. „A szabályokat és a törvénykezést tekintve az egész olyan, mint a ‘Hotel Kalifornia’ bármikor ki lehet jelentkezni, de távozni soha” – mondotta az unió működésére utalva a holland miniszterelnök. A The Eagles amerikai rockegyüttes még 1977-ben írott dalát (amely egyébként bekerült minden idők 500 legjobb zenei felvétele közé) egyre többet emlegetik az Európai Unióban, amint az egyes kormányoknak kezd egyre inkább elege lenni Brüsszel túlhatalmából. A dal szerint a kívülről vonzó, hívogató, belülről azonban lidércnyomásos Hotel Kaliforniát nem hagyhatja el senki, aki egyszer oda belépett. Az eurozóna pontosan ilyen Hotel Kalifornia. Bár a 2009-es Lisszaboni Szerződés 50. paragrafusa lehetőséget ad az unió elhagyására (ezt a szándékot az Európai Tanácsnak kell bejelenteni és a Tanáccsal kell megegyezni a kilépés feltételeiről) az eurozóna, vagy akár a schengeni övezetből való kilépésre a Szerződés nem tartalmaz rendelkezéseket. Sőt a Szerződés kötelezi a tagországokat az eurozónába való belépésre, a Szerződés 3. paragrafusa szerint „Az Unió egy gazdasági és monetáris uniót hoz létre, amelynek fizetőeszköze az euro”. Ez azonban nem vonatkozik az angolokra és a dánokra, akik eleve kijelentették, hogy csak akkor írják alá a Szerződést, ha az eurót nem kötelesek bevezetni, amit azután a szerződéshez mellékelte jegyzőkönyvben rögzítettek is. A svédek – bár nekik elvben kötelező lenne – népszavazáson utasították el az euró bevezetését. Amikor Mark Rutte a Hotel Kaliforniáról beszél, elsősorban a görögöket látná szívesen a hotelen kívül, ám az euró igazában csak néhány tagállam, mindenekelőtt Németország, Hollandia, Finnország számára egyértelműen előnyös, a többi ország, különösen a dél-európai országok számára jelentős versenyhátrányt jelent. Mivel többen vannak azok, akiknek a jelenlegi feltételek mellett nem felel meg az euró, jogos az a felvetés is, hogy Németország és az északi tagállamok lépjenek ki az övezetből. Ez esetben az euró azonnal leértékelődne az újra bevezetett német márkával szemben, jelentősen javítva a dél-európai országok versenyképességét. Az euró azonban nem gazdasági, hanem politikai kategória, mint ismeretes létét az 1991-es Kohl-Mitterand megegyezésnek köszönheti: Franciaország, miután nem tudta megakadályozni a német újraegyesítést az euróval kívánta megakadályozni, hogy Németország túlságosan önállóvá váljon. Az euró tehát az európai megbékélési folyamat és egység jelképe és Európa jelentős presztízavesztés nélkül aligha engedheti meg magának, hogy feladja. Mi akkor a teendő? A Szerződésnek van egy másik paragrafusa is, mégpedig a 20-ik, amely szerint egyes országok (legalább kilenc) megerősített együttműködést hozhatnak létre, amelynek keretében – az unió alapvető céljával nem ellentétesen – szorosabb együttműködést hozhatnak létre valamilyen területen. Erre példa maga az euroövezet, a schengeni megállapodás és legutóbb 11 tagállam megállapodása a pénzügyi tranzakciók megadóztatásáról, vagy az európai szabadalmi eljárásról szóló megállapodás, amelyről Spanyolország és Olaszország távol maradt. Ezt megoldást az unió politikai szerkezetével foglalkozó szakértők „változó geometriának” hívják, bár számos más nevet is kapott (több sebességű Európa, Olimpiai karikák, rugalmas együttműködés és hasonló). Az unió vezetői azonban nem akarják megérteni, hogy az unió jelenlegi döntéshozatali rendszere (a hatáskörök túlzott centralizálása) nem felel meg a gazdasági és társadalmi realitásoknak és hogy alapvetően két megoldás között kell választaniuk: vagy az eredeti elképzeléseknek megfelelően a gazdaságilag erősebb országok támogatni fogják a gyengébben fejlett országokat, vagy pedig tágra kell nyitni a Hotel Kalifornia kapuját.

500
2013.02.09

A gazdaságfilozófia nyomorúsága

Vajúdtak a hegyek és egy nyomorúságos eger született. Brüsszelben az államfők megegyeztek a 2014-2020-ra szóló költségvetés 908 milliárd eurós végösszegében, amelyet a Bizottság eredetileg 988 milliárd eurós javaslatáról sikerült lealkudni. De ne legyünk igazságtalanok, nem egy eger született, hanem 27, mindegyik kormányfő hazamehetett a saját kis egerével boldogítani választóit a Brüsszelben elért győzelmével. David Cameron kissé törődött a 25 és fél órás alkudozások után újságíróknak kijelentette: „A brit nép büszke lehet, hogy először sikerült elérni a hétéves uniós hitelkártyán lévő összeg csökkentését”. Angela Merkel is meg volt elégedve: „Nézetem szerint az egyezmény jó és fontos, mert lehetőséget ad Európának a cselekvésre az előttünk lévő években. Lehetőséget ad arra, hogy a növekedés és a foglalkoztatás érdekében fontos projekteket valósítsunk meg”. A francia elnök Francois Hollande is elégedett, mert nem nyestek le sokat az eredeti költségvetésből, így az alku „egy jó kompromisszum” volt. De még a kis Málta is jól járt, mert státuszát átminősítették a „legszegényebb” kategóriából a „felzárkózó” (konvergens) kategóriába és így 20 millió euróval többet kap. Az Európai Tanács által kiadott közlemény szerint a költségvetésnek ki kell emelnie Európát a válságból és a növekedés és munkahelyteremtés katalizátora kell, hogy legyen szerte Európában. Ugyanakkor szükség van a pénzügyi fegyelemre is és biztosítani kell a pénz „minőségi” elköltését (quality of spending). A Tanács elnöke Herman van Rompuy azt emelte ki, hogy az elért kompromisszum az európai vezetők „kollektív felelősségét” tükrözi. Az Európai Parlamentnek azonban még jóvá kell hagynia az egyességet és a parlament a Lisszaboni szerződés jóvoltából most van először abban a helyzetben, hogy a hétéves költségvetést elutasíthatja. Ennek lehetőségét a parlament elnöke Martin Schulz meg is lebegtette mondván, hogy „a több és több feladat és a kevesebb és kevesebb pénz elkerülhetetlenül az uniós költségvetés hiányához fog vezetni.”

A vita és a kompromisszum megítéléséhez tudni kell, hogy a 2014-2020-ban az unió összes GDP-je várhatóan 96 ezermilliárd euró körül alakul, az egész költségvetés ennek mindössze egy százalékát teszi ki, amit pedig a grandiózus vita során lefaragtak belőle, az nem több mint a GDP három tízezreléke, messze a GDP mérhetőségének hibahatára alatt. A Bizottság, amely 2000-ben még úgy vélte, hogy 2010-re az Európai Unió a világ legdinamikusabban fejlődő térsége lesz (több és jobb munkahelyekkel és nagyobb szociális kohézióval), a következő hét évre évi átlagban 1,56 százalékos növekedéssel számol, amivel Európa nem biztos, hogy megnyeri a kontinensek közötti növekedési versenyt. Ha a század százalékokat elhagyjuk, vagy felfelé kerekítjük, a GDP változása sokszorosa lesz annak, mint amin most a vita folyt.

Van egy másik viszonyítási alap is. Valamikor, amikor az unió egyesülését komolyan gondolták, az integráció jelenlegi szintjére a GDP 5-6 százalékának központosítását tartották szükségesnek, annak érdekében, hogy az egyesülő Európa kevésbé fejlett, vagy az egyéb hatások miatt kedvezőtlenebb helyzetbe került régióit felzárkóztassák, vagy kompenzálják. Ezt tartalmazta az 1977-es MacDougall jelentés, amiről mára mindenki megfeledkezett és úgy akar integrációt létrehozni, hogy ennek gazdasági alapjait nem teremti meg. Lehet persze egy százalékból is gazdálkodni és az eurót is bevezetni, de ebben az esetben fel kell adni a tőke és az áruk szabad áramlásának elvét és vagy létre kell hozni egy a fizetési mérlegek kiegyenlítését biztosító klíring uniót, ahogy azt John Maynard Keynes javasolta még 1944-ben, vagy engedni kell, hogy a tagállamok önálló gazdaságpolitikát folytassanak.

Az uniót uraló jelenlegi gazdaságfilozófia, amely makacsul ellenáll a reálgazdasági tapasztalatoknak, csak a tartós válságot, sokak számára a nyomort alapozhatja meg.

501
2013.02.16

Az unió helyzete

Barack Obamának az unió helyzetéről szóló beszédében az unió helyzetéről kevés szó esett, a beszéd sokkal inkább egy igen ambiciózus programbeszéd volt, hogy mit is fog az elnök a következő négy évben tenni az amerikai nép érdekében – feltéve, ha azt a kongresszusban jelenleg többségben lévő republikánusok meg nem akadályozzák. Kevés fontos témakört lehetne említeni, ami kimaradt a beszédből, ami viszont benne volt, azok közül ki lehet emelni, hogy aktív szerepet szán az államnak abban, hogy csökkentse a jövedelemegyenlőtlenségeket, fejlessze az infrastruktúrát és az oktatási rendszert. Obama a jövőben nagyobb hangsúlyt kíván helyezni a környezetvédelemre, az energia-felhasználás veszteségeinek csökkentésére, a tudomány támogatására. Az egészségügyi reform, a bevándorlás és állampolgárság kérdése, a fegyvereladás ellenőrzése szintén nagy súlyt kapott a beszédben, míg a külpolitika terén a katonai szerepvállalás csökkentésére való törekvés és a hangsúlyoknak a kereskedelmi együttműködésre való áthelyezése volt a meghatározó.

A jövedelemegyenlőtlenségek csökkentésének egyik eszköze a minimálbérek emelése. Obama a minimális órabéreket a jelenlegi 7,25 dollárról 9 dollárra akarja emelni, amivel az amerikaiak hetven százaléka, köztük a republikánus szavazók fele egyet is ért. Ugyanakkor meg akarja adóztatni a leggazdagabbakat mondván: „Az amerikai nép megérdemli, hogy olyan adótörvénye legyen, amely segíti a kis- és középvállalkozásokat, hogy kevesebb időt töltsenek bonyolult adóívek kitöltésével és több idejük maradjon az üzlettel foglalkozni. Ugyanakkor olyan adótörvényre van szükségünk, amely megakadályozza a milliomosokat abban, hogy jól fizetett adószakértők segítségével, kisebb adókulccsal adózzanak, mint keményen dolgozó alkalmazottaik”. A lerobban városok, városrészek újraélesztésére Obama olyan ösztönzőket akar bevezetni, amelyek elősegítik ezekben a körzetekben a munkahelyteremtést, ugyanakkor egy általános infrastruktúra-fejlesztési programmal (elsősorban utak, hidak, lakások renoválása, energiatakarékos hőszigetelése révén) igyekszik növelni a munkahelyek számát és segíteni a gazdasági fellendülést. Beszédében nagy súlyt helyezett az oktatás és a tudomány felkarolására, aminek része az óvodák kiterjesztése valamennyi iskoláskor előtti gyermekre, a felsőoktatás oly módon történő reformja, hogy az egyrészt az üzleti életben használható diplomát adjon, másrészt ne terhelje agyon adóssággal a friss diplomásokat. A tudományos kutatásokra való ráfordítások szintjét Obama az űrverseny korának szintjére akarja emelni, megemlítve, hogy például az emberi gének kutatására (genom program) fordított minden egyes állami dollár 140 dollárt eredményezett később a gazdaság számára.

Ilyen nagy ívű programot a második világháború után csak Kennedy és Reagan jelentett be, az előbbi a Holdexpedíció, az utóbbi a csillagháború meghirdetésével és az amerikaiak valóban el is érték a Holdat „még az évtized vége előtt”, ahogy Kennedy mondta, és Reagan fegyverkezési programja, ha másra nem is, de arra jó volt, hogy a szocialista tábor feladja a kilátástalan küzdelmet. Kérdés azonban Obama mit fog teljesíteni a meghirdetett célokból, akkor, amikor a másik párt válasza szinte teljes mértékben elutasító. A republikánus szónok, Marco Rubio, főleg az állami beavatkozásokat ostromozta: „Mindkét párt elnökei John F. Kennedytől Ronald Reaganig tudták, hogy a szabad vállalkozás a mi középosztályunk prosperitásának forrása. De Obama elnök? Ő azt gondolja, hogy ez az oka a problémáknak. Hogy a gazdasági visszaesés azért történt, mert a kormány nem adóztat eléggé, nem költ eléggé és nem ellenőriz eléggé. És így, ahogy ma este hallhatták, az ő megoldása szinte minden problémára a több adó, több kölcsönzés, nagyobb költekezés”. Beszédüket mindketten úgy fejezte be, hogy „az Isten áldja meg az Amerikai Egyesült Államokat”. Úgy tűnik, ez az, amiben mindkét párt teljesen egyetért, és hátha ez segít.

502
2013.02.23

Német lelkiismeret

Joachim Gauck, a német államelnök az Európa Unióról mondott első beszédében, utalva az unió polgárainak egyre szélesebb körű kiábrándultságára, azt mondta a válsággal küzdő országokat nem fenyegeti valamiféle „német diktátum”. A valamikori keletnémet evangélikus lelkészből lett államelnök szerint „Egyes tagállamokban az emberek attól tartanak, hogy a válság pénzügyi rendezése rájuk hárul. Más országokban a folyamatos megszorítások és a szociális helyzet romlása okoz növekvő félelmet. Túl sok uniós polgár érzi úgy, hogy az adok-kapok, a kölcsönzés és hitelezés, a felelősség és a hozzájárulás az európai közösségen belül nincs megfelelően és igazságosan elosztva.” Gauck szerint az újabb keletű bizalmatlanság tovább növeli az unióval szemben táplált régebbi ellenérzéseket, amelyek a brüsszeli túlszabályozás, az Európai Tanács növekvő hatalma és a német-francia tandem kisebb országokkal szembeni túlereje miatt már eddig is léteztek. „Ez a válság nem csak gazdasági jellegű, ez egy bizalmi válság az Európának hívott politikai projekttel szemben. Mi nem csak a közös pénzért, hanem saját magunkért is küzdünk” mondotta a német államelnök. Gauck megdöbbenését fejezte ki, hogy a görög tüntetők plakátjaikon Angela Merkelt náciként ábrázolták és hogy a déli országokban egyesek azt gondolják, hogy Németország elfogadhatatlan módon erőszakol megszorításokat rájuk és egy „német Európát” akar létrehozni. „Biztosítani szeretném a környező országok minden állampolgárát, hogy egy német politikus sincs, akinek célja német diktátum lenne. ... Legmélyebb meggyőződéssel mondhatom: Németországban a több Európa nem német Európát, hanem egy európai Németországot jelent.” – jelentette ki, elmarasztalva azokat a német politikusokat, akik nyíltan Görögország eurozónából való kilépéséről beszélnek, vagy a dél-európaiakat lustáknak, tisztességteleneknek akarják feltüntetni. Gaucknak az egyre szkeptikusabb britek számára is volt mondanivalója: „Kedves angolok, skótok észak írek és britek, azt akarjuk, hogy velünk maradjatok. Szükségünk van legrégibb parlamenti demokráciátok tapasztalataira, szükségünk van hagyományaitokra, józanságotokra és bátorságotokra. A második világháborúban való részvételek segítette megmenteni a mi Európánkat, ami a ti Európátok is” – mondta, arra is emlékeztetve, hogy az európaiak „lingua franca”-ja az angol nyelv lett, amely nélkül nem is tudnánk egymással beszélni. Kissé ironikus, hogy még Angela Merkel és Francois Hollande is csak angolul tud egymással közvetlenül társalogni.

A német elnök európai megbékélésre intő szavai épp aznap (február 22-én) hangzottak el, amikor az Európai Bizottság közzétette legújabb, rózsásnak aligha nevezhető jelentését az unió helyzetéről. Az első ilyen „téli” jelentés szerint 2013-ban, a válság ötödik évében, az eurozóna gazdasági teljesítménye 0,3 százalékkal csökken, a munkanélküliség nő, meghaladva a 12%-ot, az államháztartási adósság pedig a 95 felett lesz, ami tekintélyes növekedés figyelembe véve, hogy 2010-ben még csak 85 százalék volt, akkor is messze mindenféle maastrichti határ felett. Ezen belül a dél-európai országok helyzete a 20-25 százalékos munkanélküliséggel és tovább szűkülő gazdasággal teljesen kilátástalannak látszik. Ebben a helyzetben Németország helyzete még kedvező, de nem azért, mert mint Angela Merkel szereti mondani „megcsinálták a leckéjüket”, vagyis államháztartási és munkaerő-piaci reformokat – értsd a munkavállalók helyzetének rontását – hajtottak végre, hanem azért, mert a Németország – különösen az eurozónán belül – érvényesíteni tudja gazdasági erejét és technikai fölényét, ami nem az olcsó munkaerőn múlik és épp ezért más országok csökkenő munkabérek esetén sem tudják utánozni. A Joachim Gauck által vizionált „európai Németország” akkor valósulna meg, ha a német vezetők végre belátnák, hogy az általuk erőltetett neoliberais ihletésű megszorítások csak arra jók, hogy az európaiakat szembe állítsák egymással.

503
2013.03.02

A komédiának nincs vége

Az olasz választások nagy nyertese Beppe Grillo, egy komikus, a korrupt olasz politikai osztály nagy bírálója, és egyben az olaszok nagy kedvence, aki Öt csillag mozgalmát mindössze néhány éve indította és most a választásokon 25 százalékot ért el, amivel Olaszország a legnagyobb önálló pártjává vált. A választási eredmények megdöbbentették az európai politikai elitet, holott voltak már hasonló esetek, például 2002-ben, amikor egy észak angliai kisváros, Hartlepool, a munkáspárti és konzervatív jelölttel szemben egy „majmot”, a helyi futballcsapat majomnak öltözött vezérszurkolóját választotta polgármesternek. A városka futballcsapatát ugyanis „majomakasztóknak” nevezték egy régi anekdota nyomán, amely szerint a napóleoni háborúk idején egy matrózruhába öltöztetett majmot sodort a víz a városka tengerpartjára. A helybeliek, akik még nem láttak francia katonát, a majmot francia kémnek nézték és vallatni kezdték, de mivel nem vallott, felakasztották. A „majomember” Stuart Drummond, megválasztása esetére ingyen banánt ígért az iskolásoknak, amit végül nem teljesített ugyan, de friss gyümölcs azért került az iskolákba és hartlepooliak – a brit történelemben egyedülállóan – kétszer választották újjá. Az establishment, a két nagy párt, az idén csak úgy tudott megszabadulni tőle, hogy erejüket egyesítve megszüntették a polgármesteri posztot.

Olaszországban Beppe Grillo most királycsináló lehetne, hiszen nélküle csak úgy lehet kormányt alakítani, ha Berlusconi összefog Pier Luigi Bersanival, a baloldali koalíció vezetőjével, ami a kölcsönös ellenszenv miatt aligha valószínű. Grillo különben sem akar összefogni senkivel, szerinte: „Olaszországban most az lesz, ami korábban mindig is, hogy a jobboldal és a baloldal összefogva irányítják a romokban lévő országot, amelynek lerombolásért ők a felelősek” Ám Grillo szerint „Ez csak egy évig fog tartani, azután megint választások lesznek és az Öt csillag mozgalom megváltoztatja a világot”. Kérdés, azonban, hogy az egy-egy országban beinduló mozgalmak az unió jelenlegi politikai keretei között tudnak-e változásokat hozni? A brit The Guardian sorra veszi a jelenlegi európai politikai főirány ellen a különböző országokban született mozgalmak, így az angol Függetlenségi párt (UKIP), a holland Gert Wilders, a flamand nacionalisták, a Dán Néppárt sikereit és megállapítja, hogy ez a nép válasza az unió pénzügyi és gazdasági válságára, ami egyben megkérdőjelezi az európai politikai elit legitimációját is. A főleg Németország által megkövetelt, de Brüsszelben is visszhangzó „egy illik mindenkire” megszorító politika elleni tiltakozás az egyes országokban a szélső jobbtól a szélső balig sokféle formát ölt és az unió vezetése nem tudja, mit kezdjen ezekkel a mozgalmakkal. Hiába próbálnak „megszorítás barát” politikusokat az egyes országok nyakába ültetni, mint tették ezt Görögország és Mario Monti személyében Olaszország esetében is, a helyi lakosság az első lehetséges alkalommal igyekszik tőlük megszabadulni. Igaz viszont, hogy Brüsszel meg a keblére öleli őket. Az eddigi megszorító politikát irányító, de a választásokon nyilvánvalóan vesztes Mario Montit a választások után Brüsszelben a győztesnek kijáró ovációval fogadták, a The Guardian szerint azt üzenve az olaszoknak, hogy „a politikusainkat leválthatjátok ugyan, de a politikánkat nem”. Csakhogy ez a politika nem vezet sehova. A válság kitörése óta már öt év telt el és Európa semmi jelét nem mutatja, hogy túljutott volna rajta, sőt a politikusok ígéretései ellenére a legutolsó statisztikai adatok a stagnálás folytatódását jelzik. Európa politikai és gazdasági vezetői képtelenek megoldani azokat a problémákat, amelyeket eddigi politikájukkal épp maguk idéztek elő. Lehet, hogy ez összefüggésben van azzal is, amit az amerikai Stanford egyetem orvosi karának professzora, Gerald R. Crabtree állít, hogy az emberiség intelligenciája hanyatlik, az egymást követő generációkban a negatív mutációk halmozódnak fel. Úgy tűnik a negatív mutációk Európa vezetőinél most értek el egy kritikus pontot.

Frankestein Európája

Martin Schulz, jelenleg az Európai Parlament elnöke, akit a hazai újságolvasók a hazánk iránt tanúsított megkülönböztetett figyelme miatt is ismerhetnek, a minap egy Hamburgban rendezett vita során az unió intézményrendszerét, mindenekelőtt a bizottságot, Frankenstein szörnyéhez hasonlította. „Európában a nemzeti szuverenitás a hatalmi ágak elválasztásán alapul: van egy kormányunk, amelyet a parlament leszavazhat és egy független bírói kar, amelyik örökösön azon, hogy a törvényeket betartsák” mondotta Schulz, és rögtön hozzátette „De amit mi most csinálunk az nem más, mint hogy e rendszernek egyes elemeit Európai szintre emeljük, ám a hatalmi ágak elválasztása nélkül. Ami ebből kijön, azt én Frankenstein Európájának nevezném”. A hasonlat találó, hiszen Mary Shelly híres regényében Viktor Frankenstein hulladarabokból rak össze egy embert, amiből végül is egy szörny kerekedik ki. A hamburgi vitáról tudósító Euobserver azt is megemlíti, hogy Schulz alapvetően a az Európai Bizottságot kárhóztatja: „Olyan folyamatok zajlanak a bizottságban, amelyek elidegenítik az embereket. Két gondolati iskola létezik, az egyik nem nyugszik addig, ameddig a legutolsó helyi temetőt nem privatizálta, a másik nem érzi jól magát, amíg a temetési szertartások uniós szabályozását el nem éri” – mondotta az Európai Parlament elnöke. Kárhóztatta azt is, hogy az Európai Bizottság, amely a törvényhozói és végrehajtó hatalom távolról sem demokratikus keveréke, az egyetlen olyan uniós intézmény, amelyik törvényeket kezdeményezhet és kifejezte reményét, hogy ez rövidesen meg fog változni és egy olyan bizottság alakul, amelyet az Európai Parlament tesz legitimmé. Schulz szerint azokat a jogelemeket, amelyeknek európai szinten nincs hozzáadott értéke, nemzeti hatáskörökbe kell visszahelyezni. Európai szinten olyanok maradjanak, mint a kereskedelem, a környezet, a monetáris politika, a pénzügyi szabályozás és a migráció. Schulz ez utóbbi kijelentésével nyilvánvalóan a brit követeléseknek akart elébe menni, miután a brit miniszterelnök, David Cameron meglepettette a népszavazás lehetőségét Anglia uniós tagságáról.

Martin Schulz lassan kezdi felismerni, amit az európai parlament „euroszeptikus” csoportja, a „Sokszínűség és Demokrácia Európája” (Europe of Democracies and Diversities) mindig is állított, hogy nincs „európai nép”, Európában nemzetállamok léteznek, a maguk sokszor több mint ezeréves történelmével és kultúrájával, amelyeket nem lehet egy egységes államba összeolvasztani, ráadásul egy olyanba, amelynek sem vezetőit, sem politikáját nem választhatják meg. Európának az európai egység eszméjétől megittasult liberális hangadói mind államelméletükben mind gazdaságfilozófiájukban rossz úton járnak, eszméik erőltetése a szándékolttal pont ellentétes hatást fejt ki, nem egyesíti, hanem egyre inkább szembeállítja Európa országait és népeit. Európa nemzeti sokszínűsége ugyanis eleve nem teszi lehetővé egy szövetségi állam létrejöttét, legfeljebb egy sokkal lazább konföderációban lehet gondolkodni, mint amilyen Svájc is volt, mert ma már inkább föderáció, de ehhez évszázadok kellettek. A liberális (valójában diktatórikus hajlamú) hangadók azonban eleve eretnokségnek nyilvánítottak és nyilvánítanak minden az övéktől eltérő nézetet, így kevés tere van az európai együttműködés formáiról szóló vitáknak, pedig a két szélső felfogás, a szabadkereskedelmi övezet és az egységes állam között több egymástól jól elkülöníthető megoldás is létezik, ezek egyike lehetne az eredeti svájci mintára létrehozandó konföderáció. A Lisszaboni Szerződés preambulumban is megerősített „egyre szorosabb egység” (ever closer union) hívei azonban nem mérlegelnek alternatívákat és azt sem, hogy az általuk szorgalmazott egységes állam a GDP legalább tíz-húsz százalékos központosítását igényelné szemben a jelenlegi – és sokak által ezt is túlzottnak tartott – egy százalékkal. Martin Schulznak igaza van, az így létrejövő Európa sokkal inkább egy holt anyagtól létrehozott frankensteini mű, mintsem egy életképes alkotás.

Nem tanulunk a történelemből

Az olaszok a legutóbbi választásokon nagy többséggel elutasították azt a megszorító politikát, amelyet az unió vezetése – tulajdonképpen a németek – kényszerítenek rájuk. Kegyelem azonban nincs, az olaszok nem választhatják meg maguk, hogy milyen gazdaságpolitikát folytatnak, az egyre inkább a brüsszeli központból jön, amely mögött lényegében a német akarat áll. Az Európai Bizottság szóvivője, Olivier Bailly figyelmeztette is az olaszokat, hogy kötelezettségvállalás érvényben marad és a Bizottság elvárja azok teljesítését. Hozzátette még, hogy illúzió lenne azt várni, hogy a reform-politika (értsd azok a megszorítások, amelyeket az unió által Olaszországra kényszerített „szakértői” kormány vezetett be) 15 hónap alatt (ennyi idő alatt bukott meg a Monti kormány) eredményeket hoznak. A német külügyminiszter, Guido Westerwelle, ráerősített Bailly figyelmeztetésére, amikor kijelentett, hogy Rómának „folytatnia kell a határozott reform- és konszolidációs politikát”, ami lefordítva a megszorítások folytatását jelenti. Bár neves közgazdászok, például a Nobel díjas Paul Krugman, mutatnak rá, hogy a megszorító politika csak tovább növeli a válságot, az unió vezetése, ami alatt lényegében Németországot kell érteni, nem hajlandó a gazdaságpolitika megváltoztatására és a legutóbbi (múlt heti) uniós csúcson is a munkahelyteremtést, gazdasági növekedést szolgáló politika támogatása legfeljebb jól hangzó ígéretekben nyilvánult meg. Ez természetesen nem jelent semmit, hiszen az 1997-ben elfogadott Stabilitási és Növekedési paktum sem hozott semmiféle eredményt, nemhogy növekedést, de a stabilitást sem tudták elérni, holott azóta tizenöt év telt el. Nem tizenöt hónap, hanem tizenöt év bizonyítja tehát, hogy ez a kizárólag a költségvetési egyensúlyra koncentráló politika nem hoz eredményeket, sem növekedést sem egyensúlyt. Kérdés meddig kell még várni, míg az unió (vagyis Németország) vezetői belátják, hogy amihez ragaszkodnak az semmi másra nem alkalmas, minthogy szembe állítsa az unió gazdagabb centrum országait a periféria szegényebb országaival, amelybe lassan Franciaország is bele tartozik, nem véletlenül egyre feszültebb a viszony a francia elnök és a német kancellár között. Ez azért baj, mert az egész unió a francia-német megbékélésre és a kettőjük közötti egyetértésre épült. Erre figyelmeztet Niall Ferguson és Nouriel Roubini, Amerika két befolyásos közgazdásza is a német Spiegelben megjelent tanulmányukban, amelynek már a címe is az európai meg nem értés veszélyeire utal: „A történelmi tanulságok figyelembe nem vételének veszélye: most Európa valóban a szakadék szélén áll” – mondja a cím, majd a két szerző így folytatja: „Az Európai Uniót azért hozzák létre, hogy el lehessen kerülni az 1930-as évek katasztrófáját, de az összes ország közül épp Németország felejtett el tanulni a történelemből. Az euróválság kiteljesedésével Berlinnek emlékeznie kellene, hogy az 1931-es bankválság hogyan járult hozzá a demokráciák összeomlásához Európában. Sürgős cselekvésre van szükség, hogy a történelem ne ismétlje meg önmagát”. A két szerző szerint a német közvélemény értetlensége Európa végzetes helyzetével szemben előrevetíti a huszadik század közepének megismétlődését. Amit javasolnak, az az adósságoknak egy közös alapba való helyezése, tehát az adósságterhek megosztása, és a bankok kisebbekre való feldarabolása, hogy ne legyenek akkorák, hogy nem bukhathatnak meg, vagyis, hogy ne viseljék a felelősséget hitelezési politikájukért. A figyelmeztetések azonban süket fülekre találnak, így lehet, hogy a történelem valamilyen formában meg fogja ismételni önmagát.

506
2013.03.21

Tíz év mérlegen

E rovat majdnem napra pontosan tíz éve (2003. március 19-én) indult az iraki háború hírével. Akkor, tíz évvel ezelőtt, elmondtuk véleményünket, hogy a „demokrácia” nem exportálható, hogy az európaiak „a nép” túlnyomótöbbsége ellenzi a háborút és Amerika támogatást is csak „Európa lágy alfeléből”, vagyis az olaszoktól és spanyoloktól kapott. A franciák, németek elleneztek a katonai beavatkozást. A francia elnök, Jacques Chirac „sajnálta, hogy az Egyesült Nemzetek jóváhagyása nélkül került sor a támadásra, és a francia nemzetgyűlés munkájának rövid megszakításával is ki akarta fejezni egységes nem tetszését. Gerhard Schröder kancellár szerint „rossz döntés született”, a belgák meg egyenesen megtiltották, hogy az Irakot bombázó amerikai gépek átrepüljenek felettük. A Bush-adminisztráció háborúellenes magatartása miatt meg akarta „büntetni” Franciaországot. Felmerült, hogy Párizs szerepét gyengítik a NATO-ban. A büntetésre vonatkozó megjegyzések éles reakciókat váltottak ki francia hivatalos körökből. Dominique de Villepin francia külügyminiszter igen határozottan kijelentette, hogy Franciaország nem hajlik meg az amerikai nyomás vagy fenyegetés előtt: „Az iraki válság során Franciaország a nemzetközi közösség nagy többségével együtt, meggyőződésének megfelelően, a nemzetközi jog védelmében cselekedett.”

Most tíz év után megvonva a mérleget, Amerika nemigen akar emlékezni az iraki háborúra, amely egyébként 4500 amerikai elvesztésével, további harmincezer megsebesülésével járt és mintegy kétezer milliárd dollárba került (nem beszélve a több százezerre tehető iraki emberáldozatról). A tizedik évforduló szinte észrevétlenül múlt el, a Kongresszusban zajos vita folyt arról, hogy vajon a költségvetési kiadások lefaragása miatt törölni kell-e a húsvéti fehérhízi ünnepséget, de a pártok mintha összebeszéltek volna, egyik sem beszélt az évfordulóról, még Obama sem használta ki az alkalmat, holott politika feltűnését pont a háború ellenzésének köszönhetné. A háború fő értelmi szerzői, a korábbi elnökhelyettes Dick Cheney és maga George W. Bush is hallgattak, Amerika mossa kezeit az iraki háború ügyében. Az egyetlen, aki megvonta az iraki háború mérlegét John A. Nagl, egy visszavonult katonatiszt és most az Egyesült Államok tengerészeti akadémiájának professzora, aki Amerika mindkét iraki háborújában részt vett, most a New York Timesben feltette a kérdést, hogy vajon megérte-e? Nagl szerint Amerikát olyan kétes okok miatt vitték háborúba politikusai, amelyek később valótlannak bizonyultak. Nem volt igaz, amit állandóan ismételgettek, hogy Irak tömegpusztító fegyvereket fejleszt, nem volt kapcsolat Al-Khaida és Szaddam Husszein között és Irakban az Al-Khaida nem is volt jelen egészen az amerikai invázióig, amelyik a társadalmi rend felbomlásához vezetett jó terepet nyújtva a terroristák megtelepedésének. A háború végül is a térség destabilizálódásához vezetett. Nagl szerint az iraki háború keserű következményei tanulságul szolgálhatnak az amerikai politikusok számára mielőtt újabb „megelőző” háborút indítanának.

A tanulságokat, a jelenlegi elnök Barack Obama minden bizonnyal levonta, amikor minden izraeli nyomás ellenére nem hajlandó Amerikát belevinni egy Irán elleni háborúba (Izrael határozottan állítja, hogy Irán atomfegyvert fejleszt, amit az amerikai hírszerzés cáfol) és attól is tartózkodik, hogy csapatokat küldjön Szíriába. Ebben Obamát tanácsadói és számos a háborúkat megjárt katonatiszt támogatja figyelmeztetvén, hogy az iraki háború legfőbb tanulsága, hogy Amerika ne akarjon olyan országokat átalakítani („demokratizálni”), amelyek társadalmát nem érti és nem is tudja ellenőrizni. Ezt a drágán megtanult leckét jó lenne mindörökre emlékezetbe vésni.

507
2013.03.30

Az európai igazság őre

Jó tudni, hogy 2013 a polgárok európai éve, amelyet annak tiszteletére indított útjára januárban a Bizottság, hogy ez évben van a maastrichti egyezmény életbe lépésének húszadik évfordulója, mely egyezmény – más hasonlóan fontos intézkedések, mint például a költségvetési hiány 3 százalékban való maximalizálása mellett – bevezette az európai polgárság intézményét is. Az európai év keretében az európai biztosok járják be Európát, és közvetlenül a néppel, az európai polgárokkal találkoznak, hogy megvitassák Európa jövőjét, amelyet egyébként a Bizottság múlt év novemberében teljes gazdasági, pénzügyi és költségvetési unió formájában már körvonalazott is. Viviane Reding, az európai igazság őre miután már Berlinben, Dublinban, Grázban és még néhány helyen elmondta az unió jövőjéről való elképzeléseit, az elmúlt héten Szalonikiben találkozott az európai polgárokkal. „Mint Görögország barátja vagyok itt, és a barátoknak őszintéknek kell lenniük egymáshoz” vezette be mondanivalóját a mintegy ötszáz főre tehető hallgatóságnak a biztos, és valóban őszintén meg is mondta, hogy nem azért jött, hogy megoldja a görögök problémáit, hanem sokkal inkább azért, hogy figyelmeztesse a görögöket a strukturális reformok terén fennálló további feladataikra. Mint ismeretes az uniós újbeszédben strukturális reformokon az életszínvonal, a munkakörülmények rontását kell érteni. E tekintetben Reding jó gyakorlatot is említett, az észtekét, ahol a közalkalmazottak bércsökkentésével sikerült egyensúlyba hozni a költségvetést. Igaz, az unió statisztikai hivatala, az Eurostat adataival egyértelműen bizonyítani lehet, hogy az államadósságok nem az államháztartási hiányok, hanem a pénzügyi spekulációk következtében halmozódtak fel, és az elmúlt évek költségvetési hiányai főleg a felnövekedett adósságszolgálatból fakadnak, az igazságnak ez a szelete az európai igazság őreit nem érdekli, ők továbbra is a megszorítások „fájdalmas, de elkerülhetetlen” orvosságát javasolják, mint Reding is Görögországban. Hogy a görögök, ahol minden negyedik ember munka nélkül van, hogyan értékelték az uniós biztos további megszorításokra való felhívását, arra néhány blogbejegyzésből lehet következtetni, ahol a biztos szemére hányják, hogy az unió vezetőitől még a magán megtakarítások sincsenek biztonságban – nyilván utalva a ciprusi válságkezelésre. A görögök többsége – mint ahogy azt egy nemrég készült uniós felmérés kimutatta – egyébként sem érzi magát „európainak”, legalábbis abban az értelemben, ahogy Reding szeretné, igaz az unió egészében sem sokkal több ez az arány. Ennek ellenére Reding meg van győződve, hogy egy igazi uniót, egy Európai Egyesült Államokat lehetne létrehozni, csak el kellene kezdeni nyílt vitákat tartani e kérdésről a nemzeti parlamentekben, majd az uniós választásokon európai pártokat indítani saját programokkal. Az európai vezetőknek kötelezettséget kellene vállalniuk egy új konvent összehívására, amely kidolgozná az Európai Politikai Unió alapszerződését, amelyet azután népszavazásokon kellene ratifikálni. Ezek az elképzelések világosan mutatják, hogy az újságíróként induló, majd politikussá vált uniós biztos realitásérzéke igen gyenge lábakon áll. Mint ismeretes pont a népszavazásokon bukott el a korábbi konvent európai alkotmánya is, és csak Nicolas Sarkozy leleményessége révén sikerült Lisszaboni szerződésként elfogadtatni. Talán ez a realitásérzék-hiányra vezethető vissza, hogy az idealista eszméket – de azt bizonyos szelektivitással – ápoló igazságügyi biztos időről időre szembe kerül a nemzetállamok reális politikai viszonyaival, mint történt ez akkor is amikor Franciaország felszámolta az illegális roma telepeket, amit Viviane Reding a második világháború idején történt etnikai alapú deportálásokhoz hasonlított. Párizs viszont rámutatott, hogy más országok hasonló intézkedései nem keltették fel a biztos érdeklődését, Eric Besson bevándorlási miniszter szerint pedig Reding „szándékosan anakronisztikus téveszmékre épülő kifejezéseket használ, amelyek hamis keverékével megütközést akar kelteni”. Mindez elég távol áll az igazságtól, amit a biztosnak képviselnie kellene.

Szabad demokrácia

A komplikált nevű Jorgo Chatzimarkakis Duisburgban, Észak-Rajna Vesztfáliában látta meg a napvilágot közel ötven évvel ezelőtt, politikai tudományokból szerzett diplomát a bonni egyetemen. Később belépett a német Szabad Demokrata Pártba, amelynek azután vezetőségi tagja és európai parlamenti képviselője is lett, mára azonban – úgy látszik – e tétét megbánta. Mint ahogy a Brüsszelben olvasott European Voice tudósít Chatzimarkakis kijelentette, hogy nem fog indulni a következő uniós választásokon, mert, ahogy mondta „nehéz együtt dolgozni olyan emberekkel, akik kampányt kezdtek Görögország ellen”. A görög gyökerekkel rendelkező politikust az háborította fel, hogy saját pártjának görögellenes kirohanásai még az átlag német politikusi megnyilvánulásokat is meghaladták. Különösen az fájt a képviselőnek, hogy pártja egyes vezetői felszólították Görögországot, hogy a tartozások fejében adják el az Parthenont és görög szigeteket. „Olyan szélsőséges kijelentéseket tettek, hogy nem tudok elmenni a párt kongresszusára” mondta a megbántott képviselő. Chatzimarkakis, aki vérbeli németként védte a német autópálya érdekeit az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásával kapcsolatos tárgyalásokon, most a következőket mondta az athéni-macedón hírügynökségnek: „Abban a pillanatban, amint inkább érzem magam görögnek, mint németnek, nem lehetek autentikus politikus Németországban. A lelkiismeretem nem engedi meg”. Chatzimarkakis szerint nagyon nehéz a németek fejébe verni olyan igazságokat, amelyek nem felelnek meg a sztereotípiáknak, például, hogy a görögök keményen dolgoznak, keményebben, mint a németek. A németek a görögöket lustának akarják látni és annak is látják őket – nem utolsósorban a szabad demokrata propaganda hatására.

Más szabad demokraták, az emberi jogok éber őrei, elsősorban akkor, ha az emberi jogok más országokban, például Oroszországban sérülnek. Guy Verhofstadt, az Európai Parlament liberális csoportjának vezetője, korábbi belga miniszterelnök és csoportbeli társa, Kristiina Ojuland Észtország korábbi külügyminisztere most uniós szankciókat követelnek Oroszország ellen a Magnitszki ügy kapcsán. Az ügy az, hogy Szergej Magnitszkit, aki könyvvizsgáló volt Oroszországban és 2007-ben feltárta, hogy orosz hivatalnokok és maffiózók százmillió nagyságrendű adócsalásokat követtek el, bebörtönözték, majd megkínózták és halálra verték – Kristiina Ojuland szerint. A súlyos eset az amerikai szenátust is felháborította, 2010-ben John S. McCain szenátor kezdeményezte az „Igazságot Szergej Magnitszkinak” törvény elfogadását, amely 2012-ben meg is történt megtagadva a beutazási vízumot mintegy 60 olyan orosz hivatalnoktól, akit felelősnek tartanak Magnitszki haláláért. Az emberi jogok védelmének igen figyelemreméltó esete, hogy egy orosz könyvvizsgáló halálával az Egyesült Államok és az Európai Unió vezetése is foglalkozik. De eddig csak az igazság egyik fele lett kibontva. Az igazság másik fele, hogy Magnitszki egy olyan befektetési cég, a Hermitage Capital Management képviselője volt, amelyet a jecini időkben hozott létre két bizonytalan állampolgárságú vállalkozó és bankár Bill Browder és Edmond Safra. A 25 millió kezdeti befektetésükkel több milliárd dollárt kerestek az orosz privatizáció során, mégpedig az úgynevezett „részvényesi aktivizmussal” (shareholder activism), amely abból áll, hogy megszereznek egy-egy vállalatban egy részvénytulajdonosi részesedést, majd a társaság vezetésének támadásával (például korrupciós ügyek feltárásával) megváltoztatják a cég részvényeinek árfolyamát. A Gazprom részvényei például nagyon alulértékelték voltak ennek jó részét a Hermitage felvásárolta, majd amerikai lapokban kampányt indított az Gazprom vezetése ellen, akiket azután Putyin le is váltott, mire a részvényárfolyamok megugrottak. A cél nyilvánvalóan a Gazprom feletti ellenőrzés megszerzése volt, amit végül az orosz hatóságok megelégedtek. A két befektető és az őket képviselő Magnitszki mögött pedig tulajdonképpen New Yorki bakárok (Salomon Brothers) álltak, innen az amerikai és európai szabad demokraták felháborodása. Magnitszki halálát pedig – orosz verzió szerint – hasnyálmirigy-gyulladás okozta.

509
2013.04.13

Az örökség

Szerette, vagy nem szerette valaki Margaret Thatchert, azt elismerte róla, hogy a huszadik század második felének meghatározó politikusa volt, aki megkísérelt a szabad versenyos kapitalizmus és Anglia korábbi dicsőségét helyreállítani. A britek nem kérlelhetetlen liberalizmusa és a szakszervezetekkel való kemény bánásmódja miatt szerethették, hanem a Falklandi háború megnyerése okán, ami felvillantotta Anglia valamikori nagyságát, amikor a tengerek és egy világbirodalom ura volt. Thatcher kérlelhetetlenül képviselte hazája érdekeit az Európai Unióban, illetve az akkor még Európai Gazdasági Közösségben is. Emlékezetes az az 1984-ben Fontainebeauban tartott csúcsértekezlet, amikor lábával is dobantva követelte vissza Anglia közös piaci befizetéseinek egy részét. Az „I want my money back” (vissza akarom kapni a pénzem) követelése szinte szállóigévé vált. A megdöbbenett államfők engedtek (igaz a követelt összeg feléig csak) és az úgynevezett brit rabatot azóta is fizeti mindenki, még az unióba legutoljára belépett országok is (nekünk magyaroknak évi mintegy 20 millió euróba kerül). Thatcher leszámolt a brit szakszervezetekkel és hagyta, hogy az ír köztársasági hadsereg elfogott és hadifogoly státuszt követelő tagjai halálra éhezzenek magukat rászolgálva az oroszok által neki adott „vaslady” névre. Ami Európa számára jelentősebb az Thatcher szerepe a korábbi keynesiánus gazdaságpolitika lebontásában és a neoliberális gazdasági eszmék elterjesztésében. Míg pártjának idősebb tagjai, akikben a harmincas évek nagy válsága és az azzal együtt járó munkanélküliség még eleven emlék volt, ragaszkodtak a Lord Beviridge nevéhez kapcsolódó jóléti államhoz, Thatcher határozottan szakítani kívánt az efféle nézetekkel. 1975-ben, amikor már pártja vezetője volt egy tudományos konferenciáján a középutat propagáló előadót félbeszakítva “ez amiben hiszünk” felkiáltással lecsapta az asztalra Friedrich Hayek “A szabadság alkotmánya” (Constitution of Liberty) című könyvét, a neoliberális eszmék egyik bibliáját. Az általa bevezetett szabad piaci reformok hatalmas munkanélküliséget idéztek elő, az állami vállalatok privatizálása, a vállalatoknak nyújtott korábbi támogatások lefaragása széleskörű ellenérzést váltott ki politikája ellen, de nem akkorát, hogy meggátolja, hogy egymás után három választást is megnyerjen. Végül önkényes vezetési stílusát megelégedve saját pártja szabadult meg tőle. Hatásától azonban még a konzervatívokat felváltó munkáspárti vezér, az elvileg baloldali Tony Blair sem tudta kivonni magát, baloldali retorikával, de lényegében folytatta a szabad piaci eszmékre épülő gazdaságpolitikát.

Thatcher kétségtelenül jelentős szereplő volt a neoliberális ideológia európai elterjesztésében, bár inkább csak a korszak megtestesítőjének tekinthető. Az a politikus generáció, amely a harmincas évek nagy válságát átélve olyan gazdasági rend mellett volt elkötelezett, amelyben a létbiztonság mindenki számára való megteremtése az állam elsődleges feladata, kihalt és az újabbakat csábították a szabad piaci eszmék, és különösen azok a profitok, amelyeket ezen eszmék segítségével szert lehetett tenni. A szabad versenyos kapitalizmus azonban, Európa számára olyan gazdasági és ebből a szemünk láttára kinövő politikai válságot (az unió centrum és perifériális országai közötti növekvő szakadékot) eredményezett, amelynek beláthatatlan következményei még előttünk állnak. Thatcher örökségét, majd annak fényében lehet és kell megítélni.

510
2013.04.20

A pénz beszél

Bizonyos fókig meg lehet érteni a Magyarország elleni indulatokat, ha egy kicsit szélesebben tekintünk szét az unió pénzügyei körüli vitákban, amelyre nemrég került sor Dublinban, ahol az unió pénzügyminiszterei – fő témaként – az európai adóparadicsomok helyzetét vitatták meg. Mintegy tíz ország csatlakozott ahhoz a kezdeményezéshez, hogy a bankinformációkat megosszák egymással, meggátolva ezzel a az adóelkerüléseket, vagy legalábbis azok nagyobb részét. A minta az amerikai FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act – Külföldi számlák adózásáról szóló megfelelési törvény), amely valamennyi külföldi pénzintézettől, legyen az bank, brókerház, befektetési alap, nyugdíjalap vagy biztosító társaság megköveteli, hogy az amerikai ügyfelek számláiról nyújtsanak információt az amerikai hatóságoknak. Ezek közé az információk közé tartozik az ügyfél neve, címe és számlájának forgalma. Ha egy pénzintézet e kérésnek nem tesz eleget, az Egyesült Államok 30%-os forrásadót vet ki minden az USA és az adott pénzintézet közötti tranzakcióra. Nagy pénzről van szó, a Tax Justice Network (Igazságos Adózás Hálózat) nevű civil szervezet szerint 2012-ben mintegy húszezer milliárd dollárra tehető az adóparadicsomokban lévő pénz mennyisége (összehasonlításképpen az USA, vagy az Európai Unió éves GDP-je nem sokkal több, mint ennek az összegnek a fele), a Wall Street Journal pedig azt mutatta ki egy 2012. évi tanulmányában, hogy a 60 nagy egyesült államokbeli vállalat 166 milliárd dollárt tart adóparadicsomokban, a profit mintegy 40%-át bujtatva el az adózás elől.

Bár az Európai Unió 2005-ben már elfogadott egy adóvédelmi rendeletet (EU Saving Tax Directive), ez a rendelet meglehetősen sok kikaput hagyott a pénzek adóparadicsomokba való elhelyezésére. Ezen mindez ideig azért nem lehetett változtatni mert, mint ahogy azt az unió adóügyi biztosa, Algirdas Semeta, a Spiegel német napilapnak kifejtette két tagország Luxembourg és Ausztria blokkolt minden a kikapukat bezárni igyekvő törekvéseket. Az utóbbi időben azonban Luxembourg már megtört, Ausztria azonban még makacsul ellenáll. Ez fejeződött ki a dublini pénzügyminiszteri értekezleten is, ahol Maria Fekter osztrák pénzügyminiszter kifejtette, hogy küzdeni fognak a banktitkok megtartása érdekében, és hogy ők nem adóparadicsomok, mint például Nagy Britannia, mely országot Fekter az unió legnagyobb adóparadicsomának tart. Az osztrák pénzügyminiszter úgy jellemezte magát, mint aki oroszlanként védi Ausztria érdekeit, amellyel kapcsolatban Nicholas Shaxson az angol Chatham House kutatóintézet munkatársa megjegyezte, hogy az oroszlan egy nemes állat, amihez az adóelkerülők védelmét nem lehet hasonlítani. Mindazonáltal Fekternek igaza volt abban, hogy a brit koronához tartozó területek, mint a Channel Islands, Gibraltár, Cayman Islands és a British Virgin Islands valóban adóparadicsomok és a brit pénzügyminiszter az értekezleten ígéretet is tett, hogy igyekszik átláthatóbbá tenni a mondott területek pénzügyi tevékenységét. Az adóparadicsomok megszüntetése egyszerre fontos lett Franciaországnak is, miután kiderült, hogy a költségvetésért felelős korábbi miniszter Jerome Cahuzac a pénzét Svájcban tartotta és ezt a parlamentben le is tagadta, de kiderült óriási botrányt és kellemetlenséget okozva Francois Hollande francia elnöknek, akinek népszerűsége még az adóbotrány előtt is meglehetősen alacsony volt. A körkép jól mutatja, hogy míg mindenki a becsületes adózásról beszél, magát valahogy igyekszik kivonni alóla. Mindez megkérdőjelezi az unió erkölcsi alapját, hogy egyes tagországokat pont az adóztatás miatt marasztaljon el.

511
2013.04.27

Az elfelejtett Líbia

A bomba Tripoliban a líbiai francia nagykövetségnél a munkaidő kezdete előtt robbant, amikor a diplomaták még nem tartózkodtak az épületben, így csak két francia biztonsági őr sérült meg (az egyik súlyosan), miközben az épület külső fala szinte teljesen romba dőlt. A robbantásért senki sem vállalata magára a felelősséget, a gyanú azonban az al-Kaidához kötődő csoportokra terelődött, akik a Maliban végrehajtott fegyveres beavatkozása miatt már korábban megfenyegették Franciaországot. „Felhívunk és támogatunk minden muszlimot, hogy támadjon francia érdekeltségeket Franciaországban és azon kívül, mindaddig, míg az utolsó francia katona el nem hagyja a muszlimok földjét” mondta Abu Abdulilah Ahmed az észak afrikai al-Kaida szóvivője egy újságírókkal folytatott twitteres interjújában pár nappal a robbantás előtt. Ha még számításba vesszük az amerikai nagykövetség elleni tavalyi támadást, amelynek a nagykövet áldozata lett, továbbá a brit nagykövetség elleni támadást, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a líbiai forradalmat támogató nyugati hatalmakat nem övezi egységes tisztelet a Kadhafi utáni Líbiában. Annál is kevésbé, mert azok a fegyverek, amelyekkel az arab tavasz idején oly bőséggel látták el a nyugati hatalmak a líbiai felkelőket, együttesen a Kadhafi által felhalmozott fegyverekkel, fokozatosan átszivárognak az észak-afrikai és közel-kelti radikális muszlim csoportok kezébe, akik ezután a fegyvereket részben a líbiai forradalom valamikori támogatói ellen használják, más részük viszont átkerül a térség többi válság-övezetébe. Egy nemrég publikált ENSZ jelentés szerint 18 hónappal a líbiai forradalom győzelme után a fegyverek legnagyobb része még a lakosság és a militáns csoportok kezében maradt, ahonnan viszont tovább kerül az egész közel-keleti térségbe. „Az elmúlt 12 hónapban az Líbiában felhalmozott fegyverek aggasztóan gyors ütemben terjednek el más területeken: Nyugat-Afrikában, a Közel-Keleten sőt még északkelet Afrikában (Afrika szarva) is” mondja a jelentés és hozzáteszi, hogy az illegális fegyverkereskedelem militáns és terrorista csoportok fegyver-arszenálját gazdagítja tovább élezve az afrikai és közel-kelti konfliktusokat.

A líbiai tapasztalatok, hozzátéve még az irakiakat és afganisztániakat is, elgondolkodtatóak lehetnek abban a tekintetben, hogy a Nyugatnak érdeke-e az arab világ konfliktusaiba beavatkozni. A beavatkozás igazolása általában humanitárius okokkal történik. Líbia francia bombázását például Nicolas Sarkozy a következőkkel indokolta: „Ha mi arab országokban beavatkozunk, az nem azért van, mert valamilyen elképzelésünket a líbiai népre akarjuk erőltetni. Mi ezt egyetemes lelkiismereti okokból tesszük, amely nem tolerálhatja ezeket a bűntényeket”. Az eredmény viszont az, hogy az adott országban erőszakkal ugyan, de rendet tartó diktatúrák helyén gyenge kormányok alakulnak, bő teret adva a militáns és terrorista csoportok tevékenységének, amelyek az arab világban egyértelműen Nyugat-ellenesek, míg a diktatúrákkal valahogy ki lehet egyezni, mint ahogy az Kadhafival is történt a kétezres évek közepén, amikor még Brüsszelbe is meghívták. Kadhafi alatt a líbiai nép sem élt rosszul, az olajjödelmekből olyan oktatási és szociális rendszert hozott létre, amely irigylésre méltó életszínvonalat biztosított valamennyi líbiainak, nem beszélve arról a hatalmas vízvezeték-rendszeréről, amely a Szahara földalatti vízkészletével látta el a tengerparti városokat, megszüntetve ott a korábbi nyomasztó vízhiányt. Természetesen nem lehet megkérdőjelezni egy nép jogát, hogy hosszú időn át uralkodó diktátorait elzavarja, annál is inkább, mert a hosszú idő alatt felnő egy új generáció, amely már nem tudja milyen volt az élet a diktatúra előtt, csak azt tudja, hogy a diktatúra korlátozza őt, és a diktátorral együtt a korlátoktól akar szabadulni. Az azonban nagyon is meggondolandó, hogy a Nyugatnak „humanitárius okokra” hivatkozva be kell-e ezekbe a folyamatba avatkoznia, ami a szíriai polgárháborúval kapcsán ismét aktuális kérdéssé vált.

512
2013.05.04

Kivel háborúzzunk?

Steven Metz, az Egyesült Államok Katonai Akadémiája stratégiai kutatási igazgatója (U.S. Army War College Strategic Studies Institute) nemrég egy dilemmázó cikket közölt a világpolitikai kérdésekre szakosodott World Politics Review internetes magazinban, arról, hogy kivel is kellene Amerikának a következő háborúját megvívnia. Metz szerint a modern kor előtt a legtöbb nemzetnek nem kellett sokat törnie a fejét, hogy ki az ellensége, a kérdést földrajzi helyzete eldöntötte, a külső invázió kivételével általában a szomszédjával háborúzott, az ellenség tehát adott volt, csak legfeljebb a háború időzítése volt kérdéses. Mindez megkönnyítette a katonai tervezők dolgát. Az Egyesült Államok azonban abban a szerencsétlen helyzetben van, hogy nincs számottevő ellensége a határai mentén, így nem is tudhatja pontosan, hogy a világ mely pontján miféle háborúba keveredhet bele, ami jelentősen megnehezíti a következő háborúra való katonai felkészülést. Metz hatféle háborús helyzetet tud elképzelni Amerika számára kezdve az ellenséges államok (például Észak-Korea, Irán) nukleáris fegyvereinek megsemmisítésétől, a demokráciák megvédéséért vívott háborúkon keresztül a kalózkodást támogató államok elleni háborúig. Ez a változatosság eléggé komplikálttá teheti az Egyesült Államok következő háborúra való katonai felkészülését.

Ha Amerika bajban van következő ellenségének megtalálásával, még inkább így van Európa, amely a gyarmatosító háborúkon és az arab-török inváziókn kívül évszázadokon át egymással háborúzott. Ez azonban a Szén és Acélközösség, majd az abból kinőtt Európai Unió létrehozásával szinte lehetetlenné vált és az egymás elleni agressziót az uniós költségvetésen való osztozkodás többé-kevésbé le is vezeti. Az átlag európai nem is akar nagyon háborúzni, ez kitűnt az iraki háború ellenzésében és általában az uniós államok vonakodásában, hogy bárhol is (Amerika mellett) fegyveres beavatkozást vállaljanak. Nick Witney, a londoni Európai Külkapcsolatok Tanácsa szakértője szerint ennek három oka van, az első, hogy a folytonos költségvetési megszorítások miatt nincs is rá pénz, a második, hogy mindenki biztonságban érzi magát, a harmadik pedig, hogy a katonai védelmet sokan nem is tartják fontosnak, kivéve, ha a katonai megrendelésekkel munkahelyeket lehet teremteni. Kivételek azért vannak. Az Egyesült Királyság a valamikori brit világbirodalom iránti nosztalgia miatt még fontosnak tartja katonai erejének fejlesztését és igyekszik is Amerika oldalán részt venni a lehetséges háborúkban, ugyanakkor vonakodik uniós szintű katonai erő létrehozásától. Ez utóbbit viszont néhány ország folyamatosan napirenden tartja. A Lisszaboni szerződésnek ugyanis van egy elég homályos 42.7 paragrafusa, amely szerint „A tagállamok valamelyikének területe elleni fegyveres támadás esetén a többi tagállam – az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikkével összhangban – köteles minden rendelkezésére álló segítséget és támogatást megadni ennek az államnak. Ez nem érinti az egyes tagállamok biztonság- és védelempolitikájának egyedi jellegét.” E paragrafus csírája lehet egy uniós szintű katonai erő létrehozásának. Legutóbb erre hivatkozott a svéd védelmi miniszter Karin Enstrom is, amikor egy áprilisban Pozsonyban tartott biztonsági értekezleten felvetette, hogy a decemberi uniós csúcson tűzzék napirendre az unió katonai erejének növelését. A kereteket bizonyos fókig felvázolja az a dokumentum, amelyet öt uniós ország (Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország és Spanyolország) védelmi miniszterei készítettek még tavaly novemberben, és amely leszögezi, hogy az uniónak felelősséget kell vállalnia Európa szomszédságának biztonságáért és ennek érdekében fejleszteni kell katonai képességeit. A potenciális harcterek is körvonalazódnak, például Szomália, Nigéria, Mali és általában a demokratikus erők támogatása a Közel-Keleten és Észak-Afrikában. A helyszínek tehát már megvannak és lehet, ha sikerülne egy komolyabb okot találni a fegyverkezésre, az úgy kihúzhatná Európát mai gazdasági válságából, mint ahogy az a második világháború előtt is történt.

513
2013.05.13

Európai sci-fi

Jose Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke, az unió politikai jövőjével kapcsolatban minap egy gazdasági kérdésekkel foglalkozó konferencián kijelentette, hogy az év végéig olyan tervet készítenek elő, amelynek némely eleme ma még a politikai sci-fi körébe tartozik, de néhány éven belül valósággá válik. Ez a politikai sci-fi nem más, mint egy föderális Európa. „Minden részletét bemutatjuk, még ha némelyik ma politikai sci-finek is tűnik. Ezek valóra fognak válni néhány éven belül, hamarabb, mint gondolnánk” mondotta a bizottsági elnök a monetáris és gazdasági unióval foglalkozó összejuvotelen. A föderális Európa azt jelenti, hogy Brüsszel felülbírállhatja, illetve beleszóllhat az egyes országok költségvetésébe, vagyis miután a monetáris politika az euró bevezetésével teljesen uniós szintre került, a piacgazdaságban lehetséges másik gazdaságpolitikai eszközt, a költségvetési politikát is kiveszik a nemzetállami kormányok kezéből. Ha ehhez még hozzátesszük az adózás harmonizálására irányuló igyekezetet, helyi (nemzetállami) szinten szinte semmilyen gazdaságirányítási eszköz nem fog rendelkezésre állni, miközben ott marad a helyi társadalom életéért való teljes felelősség. Az unió vezetése szeret demokráciából leckéket adni a tagállamoknak, ezt Barroso most sem felejtette el, mondván, hogy „Európa nyitott és demokratikus lesz, vagy elbukik”, holott teljesen nyilvánvaló, hogy az unió nem egy demokratikusan felépített szervezet. Az Európai Bizottságot nem az unió lakossága választotta meg, hanem kormányközi tárgyalásokkal és politikai háttéralkuk eredményeképp jött létre, így az általa képviselt politika semmiképp sem tekinthető az európai lakosság akarátának, sőt minden az európai lakosság akarata ellenében történik, mint azt az európai alkotmányról tartott népszavazások is bizonyították, amikor is a francia és holland lakosság (ahol az alkotmánytervezetről népszavazás volt) sorra leszavazta azt, pontosan annak föderalista jellege miatt. A brit The Telegraph internetes szavazást szervezett a föderális Európáról és a válaszolók kilencven százaléka elutasította azt. (Egy 2002-es hazai felmérés szerint a megkérdezettek 80 százaléka hazánkban is elutasította a föderalista Európa tervet és kiállt a nemzetállami együttműködés mellett, lásd. <http://www.epoc.uni-bremen.de/publications/pup2002/files2002/lorant.pdf>). Mindennek hatására a brit konzervatív politikusok jelentős része ma már az unióból való kilépés mellett érvel. Például Lord Lawson, volt brit pénzügyminiszter, a The Times-ban közölt írásában nyíltan Angliának az unióból való kiválása mellett foglalt állást, mondván, hogy az eurozóna létrehozása megváltoztatta Európa politikai szerkezetét. Egy másik brit politikus, a konzervatív Douglas Carswell szerint „Barroso fantáziál, Britanniában a többség ma már a kilépés mellett van, csak a karrier politikusok és más csodabogarak hiszik, hogy bennünket Brüsszelből kellene irányítani”. Mások a gazdasági és társadalmi realitásokra próbálják az unió vezetőit figyelmeztetni. Victor Gaspar portugál pénzügyminiszter például – bírálva Brüsszel és a németek költségvetési lefaragásokat propagáló politikáját – kijelentette „Nekünk olyan unióra van szükségünk, amely elfogad egy alapvető elvet, a politika nemzeti meghatározottságának elsőbbségét. Az Európai Unió meg kell, hogy engedje tagállamai számára, hogy azok biztosítani tudják a polgáraik által jogosan elvárt szociális javakat”. Amerikából is folyamatosan érkeznek a jelzések, hogy Európának fel kellene már végre hagyni a megszorító politikával. Legutóbbi információk szerint Jack Lew amerikai pénzügyminiszter a G7-ek pénteken Londonban tartott ülésén veti fel, hogy a tartósan hatalmas külkereskedelmi aktívummal rendelkező Németországnak az eurozóna gazdasági fellendítése érdekében növelnie kell belső fogyasztását – amit viszont Berlin mindeddig elutasított. A szándékok és a realitások közötti szakadékot figyelembe véve Barroso fantáziálása a föderális Európáról aligha lesz több mint Nyikita Hruscsov látomása, hogy a szovjet nép 1980-ra már a kommunizmusban fog élni.

514
2013.05.21

Az Európai Unió próbája

Az Euobserver brüsszeli hírportál legutóbb közölt egy cikket *Response to Hungary is a test for the EU* címmel (A Magyarország számára adott válasz az unió próbája), amelyben a szerző Lydia Gall, azt állítja, hogy Magyarországon súlyosan sérülnek az emberi jogok és veszély fenyegeti demokráciát. Ezután felszólítja az unió vezetését, hogy határozottan lépjen fel Magyarországgal szemben, mely fellépést annak próbájaként is tekint, hogy az unió kész-e megvédeni saját értékeit. A cikk a Human Right Watch nevű New York-i székhelyű és a Soros György Nyitott Társadalom Alapítványa által finanszírozott civil szervezet jelentése alapján készült. A 29 oldalas jelentés olyan képtelenségeket tartalmaz, hogy a hajléktalanságot a magyar kormány büntettnek minősíti, hogy a család fogalmát az alkotmány kirekesztő módon határozza meg, vagy, hogy a szólásszabadság korlátozott. Ajánlásában részletesen sorolják, hogy mely törvényi rendelkezéseket kell a magyar kormánynak megváltoztatni, végül felszólítják az Európai Uniót, hogy ha Magyarország e kívánságlistát nem teljesítené, a Lisszaboni szerződés 7. paragrafusa alapján függeszték fel uniós szavazati jogát. A hivatkozott paragrafus ugyanis kimondja, hogy ha fennáll az egyértelmű veszélye annak, hogy egy tagállam súlyosan megsérti a szerződés 2. cikkében említett uniós értékeket a tanács, tagjainak négyötödös és az Európai Parlament tagjainak abszolút többségével felfüggesztheti egy ország szavazati jogát az Európai Tanácsban. E paragrafus azt követően került az akkor még Nizzai szerződésbe, hogy 2000. évi osztrák választások után Jörg Haider Szabadságpártja bekerült a kormányba, emiatt a többi uniós ország többségében szociáldemokrata kormányai hosszú időn keresztül nem akartak szóba állni az osztrák kabinettel. Bármi legyen is azonban a véleményünk a magyar kormány egyes intézkedéseiről, azok nemzetállami kompetenciába és nem az uniós jog keretébe tartoznak. A Lancasteri Egyetem éppen most akarja meggyőzni az uniós tagságot már többségükben elutasító briteket, hogy az Európai Unió csak bizonyos területeken, főleg gazdasági téren, korlátozza a nemzeti szuverenitást, a nemzetállamok az egészségügyi, szociálpolitikai, az oktatási és számos más területen saját politikájukat folytathatják. Am inkább a brit euroszeptikusoknak van igazuk, hiszen hosszú távon feltűnő a nemzetállami szuverenitás csökkenése nemcsak az újabb és újabb szerződések, de amiatt is, hogy az Európai Bíróság az olyan gumiszabályokat, mint az uniós értékeket meghatározó 2. paragrafus is, kiterjesztően értelmezi. Számos vitában a nemzetállamok és az unió között a bíróság Brüsszelnek adott igazat, és éppen ez az, ami az átlagpolgárt eltávolítja az uniótól. Az unió egyre inkább úgy viselkedik, mint egy osztálytársadalom, amelyben egy kiváltságos, hatalommal rendelkező kisebbség rákényszeríti az akarátát az érdekeit hatásos módon megvédeni nem képes többségre.

515
2013.05.25

Stockholm fényei

Napok óta folynak a gyújtogatások Stockholm néhány külvárosában, mintegy tizenöt helyen gyújtottak fel gépkocsikat, a rendőrség szerint azzal a céllal, hogy összecsapásokat provokáljanak ki a hatóság és a gyújtogatók között, akik a megjelenő tűzoltókat közáporral fogadják. Amint egy fiatalember a svéd televíziónak megmagyarázta „Nincs munka évek óta. Ha nem gyújtunk fel autókat senki sem figyel ránk – azért kell ezt tennünk, hogy a politikusok ide jöjjenek.” A feszültségek évek óta halmozódnak, a zavargás kirobbanásának közvetlen oka most az volt, hogy egy rendőri beavatkozás nyomán egy hatvankilenc éves férfi meghalt.

Sok idő múlt el azóta, hogy a svéd Szociáldemokrata Párt 1965-ben elhatározta, hogy egymillió új jól felszerelt, kényelmes lakást épít fel, az akkor még csak alig nyolcmillió svéd lakosságnak. Ezek a svéd munkások számára készült városperemi blokkházak a nyolcvanas évekre a balkánról és Görögországból érkező bevándorlókkal teltek meg, mára viszont főleg a világ legkülönbözőbb válság sújtotta régióiból ide özönlő menekültek fogadják be. Egyes városrészek lakosságának túlnyomó többsége már bevándorló, főleg muszlim, amit leginkább a fejkendő és csadort viselő nőkről és a kávéházakban üldögélő férfiakról lehet felismerni. A toleráns svédok mindent megtettek, a bevándorlók integrálása érdekében, például könyvtárakat, sportkomplexumokat hoztak létre számukra, a helyiek és a bevándorlók közötti feszültség mégis tovább nő. Per Brinkemo, egy a bevándorló szómáliaiakkal foglalkozó svéd újságíró szerint egy szómáliai bevándorló számára Svédország olyan, mintha a Marsra menne. E bevándorlók törzsi társadalomból kerülnek egy fejlett ipari társadalomba, nem csoda, hogy gyermekeik háromnegyede nem fejezi be tanulmányait.

A svéd jóléti társadalom fenntartásához az kell, hogy a munkaképes lakosság legalább nyolcvan százaléka dolgozzon. A „bennszülött” svédok részvételi aránya 84 százalék, míg a nem-európai bevándorlóknál ez az arány csak ötven százalék, vagyis csak minden második munkaképes korúnak van munkája. A munkanélküliek fele nem európai és negyven százalékuk tartozik a szegények közé, míg ez az arány az eredeti svédoknál csak tíz százalék. A börtönökben minden negyedik fogvatartott nem-európai és az öt évnél többre elítéltek fele kerül ki a nem-európai bevándorlók közül. Most a toleráns és liberális svédok törik a fejüket, hogy hogyan tovább, engedjék-e túlterhelni jóléti rendszerüket a további menekültekkel, vagy zárják be a kapukat? Próbálják-e rákényszeríteni liberális értékrendjüket a hívő muszlimokra, vagy a multikulturalizmus jegyében vizezzék fel liberális elveiket és fogadják el a muszlim kultúrát (többek között a lányok klitorisának eltávolítását, ami állítólag gyakorlattá kezd válni). A multikulturalizmus problematikus Németországban is, ahol jelenleg a lakosság húsz százaléka bevándorló, vagy azok leszármazottja és ez a kisebbségi csoport évi 1,3 százalékkal növekszik, miközben az ország össznépessége fogy. Ezek az arányok – ha fennmaradnak – e század második felére muszlim többséget eredményezhetnek Németországban. A Migration Policy Institute (egy washingtoni székhelyű kutatóintézet) szerint az integráció alapvetően nem kulturális kérdés, hanem a foglalkoztatáson múlik, és az európai kudarc pont annak köszönhető, hogy a bevándoroltakat nem tudják kellően foglalkoztatni. Ugyanakkor egy másik washingtoni kutató intézet a Pew Research Center egy most megjelent tanulmányában (The World's Muslims: Religion, Politics and Society) arra mutat rá, hogy az iszlámvallásúak elkötelezettek hitük mellett és azt akarják, hogy az áthassa a társadalmukat és az állami politikát is. Az egyre növekvő európai muszlim népesség tehát integráció helyett egyre inkább el fog különülni a szekuláris európai bennszülött társadalomtól. Ez az, amire Stockholmban gyújtott fények ma rávilágítanak.

516
2013.06.01

Francia lecke

Philip Stephens, a Financial Times ironikus tollú publicistája szerint az unió a franciák önzésére és a németek büntudatára épült, ám ez a „kémia” megváltozott, a németek már kevésbé foglyai múltuknak és a franciák sem tudják uralni többé ezt a kapcsolatot. E megállapítás helyénvalóságát aligha kérdőjelezhetjük meg és csak csodálhatjuk a brit újságíró előrelátását, tekintve, hogy a fentieket nem most, hanem tizenhárom éve, 2000-ben írta a Financial Timesben. Ám mostani írása is alighanem prófécia lehet, különösen az a figyelmeztetés, hogy a többi uniós ország egyensúlya érdekében Németországnak csökkentenie kell külkereskedelmi aktívumát (Németországnak szembe kell néznie a német kérdéssel – Germany should face the German question, Financial Times, 2013 április 18.). Csakhogy Németországnak eszébe sem jut, hogy saját térfelén is keresgéljen, a legutóbbi, 2011. évi adatok szerint a német exporttöbblet (157 Mrd euró) szinte pontosan megegyezik Franciaország, Olaszország, Görögország és Spanyolország egyesített hiányával, ám német nézet szerint ez a német versenyképesség jele, és a többiek is elérhetik ezt az eredményt, ha „elvégzik a leckéjüket”. A franciáknak különösen fel van adva a lecke, két éven belül 3 százalék alá kell hozniuk költségvetési hiányukat, mégpedig az uniós ajánlások szerint mindenek előtt a nyugdíjrendszer és a munkaerőpiac reformjával, ami az uniós „újbeszédet” (lásd Orwell 1984) lefordítva azt jelenti, hogy emelni kell a nyugdíjkorhatárt, csökkenteni a nyugdíjakat és a béreket. A francia elnök, Francois Hollande – lévén mégiscsak szocialista – meglehetősen húzódozik a jelentős életszínvonal-csökkenést jelentő és a létbizonytalanságot növelő intézkedésektől és többször kijelentette, hogy Brüsszelből nem diktálhatják a francia gazdaságpolitikát, ám aligha fogja elkerülni, hogy mindezt rákényszerítsék.

Kérdés azonban, hogy e reformok növelik-e majd a francia versenyképességet? Az unió lényegében egy zárt gazdaság, amelyben ha a németeknek külkereskedelmi többletük van, az egy másik uniós országban szükségképpen hiányt jelent, ez egy matematikai azonosság. A német gazdasági erőfölény nem is abból származik, hogy Berlin már elvégezte a házi feladatát, mint ahogy azt Angela Merkel hangsúlyozni szokta, hanem – mint ahogy Philip Stephens utóbbi cikkében rámutat – ez a fölény már megvolt még az előtt, hogy Otto von Bismarck egyesítette volna a Szent Német-Római birodalom fejedelemségeit. Az egyesítéssel, majd az újraegyesítéssel Németország túl nagygyá vált szomszédai számára és a német kérdés most az, hogy hogyan lehet Európán belül egyensúlyt teremteni. Mára ugyanis már nyilvánvalóvá vált, hogy az a francia ötlet, hogy az euró bevezetése kiegyensúlyozza a német fölényt, nem vált be, sokkal inkább az ellenkezőjét, a német dominancia megerősítését érték el vele. Mindez, és az ötödik évébe lépő válság egyre inkább szembe állítja az unió egyes nemzeteit. Egy, a Pew Research Center washingtoni kutató intézet által végzett legutóbbi felmérés szerint, az unió dél- és kelet európai országai Németországot tekintik a legarrogánsabbnak és legkevésbé könyörületesnek és magát az uniót és annak vezetőit is egyre kritikusabban szemlélik. A németek viszont elégedettek magukkal és úgy gondolják, hogy a bajok akkor oldódnak meg, ha a dél-európaiak is olyanokká válnak, mint ők. Ez azonban aligha lehetséges, és féltő, hogy az unió problémái nem a lecke el nem végzéséből, hanem magából a tananyagból származnak.

517
2013.06.08

Christine Lagarde őszi beszéde

Tévedtünk éjjel, tévedtünk nappal mondhatta volna el Christine Lagarde a Nemzetközi Valutaalap vezérigazgatója, amint az IMF egy most kiadott tanulmányában (Greece: Ex Post Evaluation of Exceptional Access under the 2010 Stand-By Arrangement) elismerte, hogy az 2010. évi első görög mentőcsomag során a trojka (IMF, Európai Bizottság, Európai Központi Bank) súlyos hibákat követett el, amelynek eredményeként Görögországban mély recesszió alakult ki. A 110 milliárd eurós segítségért cserébe a trojka olyan megszorításokat követelt, amelynek hatására a GDP az IMF által becsült 5,5 százalék helyett 17%-kal esett vissza, a munkanélküliség pedig 8 százalékról két év alatt 27 százalékra emelkedett. A terhek jelentős részét a szegényebb társadalmi rétegek viselték, míg a csomag lehetőséget adott arra, hogy a magánbefektetők kimeneküljenek és a terheket a kormányokra (és ezen keresztül az adófizetőkre) hárítsák át. A Valutaalap szerint jobb lett volna egy erőteljes adósságleírás (főleg a magánbefektetők terhére) már a krízis legelején, de ezt a Bizottság azzal utasította el, hogy az adósságleírás „morális kockázattal” és „fertőzéssel” járna, vagyis az eurozóna többi országa is követelhetne hasonló bánásmódot költségvetési megszorítások helyett. Végül is sor került erre az adósságleírásra, de már túl későn (2012 novemberében) ahhoz, hogy a görög válságot meg nem történtté tegye, aminek következtében – ahogy maga Christine Lagarde fogalmazott – a 2011. év a görögök számára elveszett.

Az ötven oldalas IMF tanulmány, amelynek kritikai éle a Bizottság felé irányul és fő mondanivalója valóban az, hogy egy korai adósságleírással a mély válság és a külső adósság meredek növekedése elkerülhető lett volna, felbőszítette az uniós funkcionáriusokat és meglehetősen éles hangon utasították vissza, hogy az általuk Görögországon követelt strukturális reformok nem támogatták volna a gazdasági növekedést. A Bizottság számára, amelynek most megnövekedett hatalma van, hogy az eurozóna tagjaira strukturális reformokat kényszerítsen, a kritika különösen rosszkor, egy olyan időszakban érkezett, amikor a tagországoktól további megszorításokat (a költségvetési hiány három százalék alá szorítását) várnak és ugyanakkor az európai lakosság egyre nagyobb ellenállásával kell szembe nézniük.

Az IMF és a Bizottság közötti vitából látszik, hogy a két intézmény felfogása egyre jobban eltávolodik egymástól, ami mögött alapvetően a francia és német eltávolodás áll. A Valutaalap politikáján erőteljesen látszik, hogy már hat éve francia irányítás alatt áll, míg a Bizottság gazdaságpolitikáját lényegében a német felfogás határozza meg, amely meglehetősen merevvé vált az utóbbi időben. A német merevséget valószínűleg az magyarázza, hogy az egész Maastrichti Egyezmény óta tartó folyamatban ők lettek a nyertesek, míg az unió túlnyomó többsége – és benne a franciák is – veszítettek, gazdaságilag kiszolgáltatottabbá váltak az egyesített Németország gazdaságával szemben és ezzel párhuzamosan politikai befolyásuk is csökkent. A francia-német kapcsolat, amely évtizedekig lényegében egyenrangúnak számított, és amely az unió alappillére volt, egyre inkább erőltetetté és formálissá válik. Ugyanakkor az unió lakosságának ingerültsége nő a Bizottság német befolyás alatt álló politikájával szemben, mindenekelőtt annak eredménytelensége miatt, amelyet egyértelműen jeleznek az egyre inkább lefelé kerekített növekedési előrejelzések. A Bizottságnak tulajdonképpen nincs sok ideje, hogy felfogásának eredményességét bizonyítsa. A válság öt éve tart, ami egyedülálló a XIX. század közepe óta létező statisztikai adatok szerint. Ha egy-két éven belül nem lesz erőteljes fellendülés az unió gazdaságában, akkor a Bizottság is készülhet egy őszi beszédre, annak minden politikai következményével együtt.

518
2013.06.15

Hatalom felelősség nélkül

A parlament ugat, a bizottság halad lehetne mai uniós viszonyokra átírni a közmondást, amely minden bizonnyal alapos megfigyelésekre épült. Az európai demokrácia körüli hosszú múltra visszatekintő vitát most az élénkítette fel, hogy a 2010-es görög mentőcsomag tanulságairól a közelmúltban kibocsátott IMF tanulmány a kezelés eredménytelenségéért és magas áráért az Európai Bizottságot teszi felelőssé, míg a Bizottság az IMF vádjait a leghatározottabban visszautasítja, többek között azt is megemlítve, hogy 2010-ben az akkori IMF elnök Dominic Strauss-Kahn nem javasolt adósságelengedést (ami a jelenlegi IMF tanulmány szerint szükséges lett volna), az IMF jelenlegi elnöke Christine Lagarde, pedig kifejezetten ellene volt. Számos elismert közgazdász már akkor felvetette, hogy a görög adósságok legalább felének leírása nélkül nem lehet a problémát megoldani, erre azonban nem került sor, a Bizottság hivatalos magyarázata szerint azért, mert a görög „felelőtlenség” fertőző hatást gyakorolt volna a többi hasonló helyzetben lévő országra, valójában azonban azért, mert a magánhitelezőket ki akarták és ki is mentették a görög adósságkrízisből. A Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) statisztikája szerint Német magánbefektetők 2010-11-ben mintegy 270 milliárd euróval rendelkeztek a pénzügyi válsággal leginkább sújtott dél-európai országokban. Ezt tudva érthetővé válik a német merevség a görög adósságleírás tekintetében, amelyre ugyan később sor került, de már csak akkor – 2012-ben –, amikor a magánbefektetőket kimentették és a terheket a kormányok – és ezen keresztül az adófizetők nyakába varrták. Az első görög mentőcsomag kudarcra tehát csak az adófizetők szempontjából volt kudarc, a magánbefektetők, akik ki tudták vonni a pénzüket, meg lehetőségek jól jártak az időként tíz százalékot jóval meghaladó kamatlábakkal.

Most, hogy az IMF tanulmány feltárta a „trojka” (IMF, Európai Bizottság és Európai Központi Bank) által elkövetett hibákat és beindult a felelősség egymásra tologatása, felmerült a demokratikus elszámoltathatóság kérdése. Ezen az Európai Parlament úgy próbál segíteni, hogy nyilvános meghallgatásra igyekszik megidézni a „trojka” tagjait. Sharon Bowles, a parlament Gazdasági és Pénzügyi bizottságának brit elnöke szerint „a trojkának demokratikusan elszámoltathatónak kell lennie, mindenek előtt az Európai Parlament irányába. Az nem lehetséges, hogy olyan intézkedések, amelyek egy országot alapvetően érintenek folyamatosan megfelelő ellenőrzés nélkül történjenek”. Valójában ez nagyon is lehetséges. A parlament például rendszeresen nyilvános meghallgatásra hívja a gazdasági biztost, Olli Reht, ám a bizottsági döntésekre sem az Európai Parlamentnek, sem pedig a nemzeti parlamenteknek semmiféle hatása nincs. A legutóbb elfogadott hatos csomagnak, illetve kettős csomagnak nevezett megállapodás pedig még inkább a demokratikusan el nem számoltatható Bizottság kezébe teszi le a nemzetállami költségvetések feletti ellenőrzést.

Mindez nem lenne baj, ha Görögország, általában a déli tagállamok és ennek kapcsán az egész unió kikerült volna a válságból és dinamikus növekedve biztosítaná a foglalkoztatás magas szintjét, a lakosság széles rétegeinek gyarapodást. Számos példa bizonyítja, hogy a diktatúrák széles társadalmi rétegek számára elfogadhatók – ameddig a dolgok jól mennek. Az unió azonban olyan diktatúra, amelyben a dolgok rosszul mennek, amiből az következik, hogy előbb utóbb valaminek változnia kell.

519
2013.06.22

A Bilderbergekek titka, 2013

Valami megváltozott azóta, hogy nyolc évvel ezelőtt e rovatban először foglalkoztunk a Bilderberg csoporttal (A Bilderbergekek titka MN 2005. május 7.), mert most a legnagyobb lapok nyíltan tárgyalnak e titkos értekezletről, ahol – mint a Magyar Nemzet Brüsszeli tudósítója hírül adta – még a Magyarországon jövő évben esedékes választásáról is szó esett. Most a csoport egy web-lapon (<http://www.bilderbergmeetings.org/index.php>) tájékoztatta az érdeklődőket, hogy kik voltak a konferencia résztvevői és hogy melyek voltak a megvitatott főbb témakörök, például Amerika és Európa gazdasági növekedése, munkahelyek létrehozása, az USA külpolitikája, az Európai Unió politikája és a nacionalizmus és populizmus terjedése is. Valószínűleg ez utóbbi témakör adott lehetőséget a meghívott Viviane Redingnek, hogy Magyarországgal kapcsolatos gondolatait kifejtse. 1954 óta azonban ezek az értekezletek, amelyekre Európa és Amerika legbefolyásosabb üzletemberei, politikusai és média moguljai voltak hivatalosak, olyan titkosan zajlottak, hogy szinte semmi sem szivárgott ki létükről, és amikor a kilencvenes években civil szervezetek szagot fogtak, a fősodró média összeesküvés-elméletekként bélyegezte meg a tőlük származó híradásokat.

A Bilderberg csoportot egy József Hieronim Retinger nevű 1888-ban Krakkóban született, de valószínűleg német (vagy zsidó) származású ember szervezte meg, akinek apja elkötelezett lengyel patrióta volt (ezért is változtatta nevét Röttingerről a lengyeles Retingerre) és egyben tanácsadója gróf Władysław Zamojski lengyel nemesembernek, aki a fiatal Retingert apja korai halála után a Sorbonra küldte tanulni, ahol 1908-ban, húszéves korában diplomát is szerzett. Retinger karizmatikus egyéniség lehetett, mert számos később híressé, vagy befolyásossá vált művésszel és politikussal alakított ki szoros barátságot, többek között Maurice Ravellel, a híres zeneszerzővel, Władysław Sikorskival a lengyel emigráns kormány miniszterelnökével és még az amerikai elnököt is közvetlenül kapcsolták neki, ha hívta. Aktív szerepet vállalt a lengyel emigráns kormány mellett és ennek keretében 1944-ben, ötvenhat éves korában, az angol légerő segítségével ejtőernyővel kiugrott Varsó felett, hogy összeköttetést biztosítson az emigráns kormány és a helyi hadsereg között. Kezdeményezője volt a gazdasági együttműködés európai ligájának, amelyből később a mai Európai Unió is kifejlődött és 1954-ben Bernhard herceggel, Júlia holland királynő férjét együtt a hollandiai Oosterbeekben lévő Bilderberg hotelban megszervezték az első Bilderberg konferenciát, ahonnan ez a máig tartó összejövetel a nevét is kapta. A nem mindennapi életút miatt Retingert tartották már vatikáni ügynöknek, jezsuita kémnek, magas rangú szabadkőművesnek, Máltai lovagnak CIA és cionista ügynöknek, amire azt válaszolta, hogy „a fele sem igaz”. Maga egy 1956-ban írott anyagában az értekezletek titkosságát azzal indokolta, hogy az akkor Amerika és Európa közötti növekvő bizalmatlanságnak akarta elejét venni és olyan fórumot akart teremteni, ahol a meghívottak szabadon beszélhetnek (<http://home.teleport.com/~flyheart/bilderberg-group.htm>). Lehet, hogy maga Retinger, aki 1960-ban halt meg, valóban idealista ember volt, de az öt több mint fél évszázaddal túlélő alkotása a nemzetközi háttérhatalom jelképévé vált. Ezt Douglas Carswell egy konzervatív brit képviselő a The Guardiannak ki is fejtette: „Abban a rémes helyzetben, amelyben a legtöbb európai ország van, azt gondolhatnánk, hogy az a legkevesebb, hogy a bennünket kormányzó politikai elit nyíltan tárgyalja meg a bennünket érintő ügyeket. De amit látunk, az csak erősíti azt a gondolatot, hogy bennünket egy felelősségre nem vonható klikk kormányoz”

Úgy tűnik azonban ez a helyzet változóban van, már nem lehet összeesküvés-elméletként elutasítani a Bilderberg konferenciákra való utalást, sőt az értekező hivatalos honlapján olvasható a résztvevők névsora is. Vajon ez azt jelenti, hogy a háttér hatalom oszlani kezd, vagy pedig azt, hogy már olyan erős, hogy nyíltan felléphet?

520
2013.06.29

Vég nélküli küzdelem

Valaha, jobb időkben, azt mondtuk, hogy a szocializmus építése nem más, mint folyamatos küzdelem azok ellen a hibák ellen, amelyek a rendszer lényegéből következnek. Nos, ezt az európai integrációval kapcsolatosan is nyugodtan elmondhatjuk, azzal a különbséggel, hogy a régebbi időkben a fiatalok Európa keleti és nyugati felében egyaránt találtak munkahelyet, most pedig nagy részük hiába keres. Az ötven százalék feletti fiatalkori munkanélküliséget már az unió vezetése is nehezen viseli el, ezért a június 27-én kezdődött kétnapos tanácsülésen (ahol a kormányfők vesznek részt) újból napirendre tűzték a fiatalkori munkanélküliség ügyét, amely a válság kitörését követően, a dél-európai országokban, elérte, sőt meghaladta az ötven százalékot. A témakör vitájába bekapcsolódtak a munkavállalók és a munkaadók képviselői, de még az uniós alkalmazottak is, akik sérelmesnek találják, hogy bérüket két évre be akarják fagyasztani, ami számukra mintegy öt százalékos reálbércsökkenést eredményezne.

A munkanélküliség és ezen belül a fiatalkori (25 év alattiak) munkanélküliség elleni küzdelem nem valami vadonatúj kezdeményezés. A tagállamok először 2005-ben egyeztek meg abban, hogy létrehoznak egy a fiatalkori munkanélküliséget mérséklő programot, de a bizottság ismételt figyelmeztetése ellenére végül is semmit, vagy nem sokat tettek ez ügyben. Kérdés persze, hogy ha eleget tesznek a bizottság nógatásának, akkor más lenne-e az eredmény? A mostani javaslatokat figyelembe véve aligha. Az egyik javaslat szerint egy a 2014-2020-as időszakra hat milliárd euróban rögzített alapból oktatást, átképzést kellene szervezni a fiatalok számára, ami egy minimális összeg, ráadásul az alap felállítását a németek a 2014-2020-as költségvetés elfogadásához kötik, amire – a csökkentések miatt – az Európai Parlament egyelőre nem hajlandó. Egy másik ötlet szerint megkönnyítik a spanyol fiataloknak, hogy Németországba menjenek ki-, vagy átképzésre, beleértve a német nyelvtanulást is. Ily módon a legjobb esetben is legfeljebb néhány tízezer fiatal munkanélkülinek lehetne munkahelyet (illetve első lépésben csak oktatást) biztosítani, ami nem túl sok tekintve, hogy az unióban az ifjúsági munkanélküliek száma meghaladja a hárommilliót. A harmadik ötlet szerint az Európai Beruházási Bank mintegy 100 milliárd eurót adna kis- és középvállalkozásoknak, azzal a feltétellel, hogy több fiatalot alkalmazzanak. Ez már komolyabban vehető, csakhogy a kis- és középvállalatok is csak akkor tudnak pótlólagos munkaerőt alkalmazni, ha van kereslet a termékeik iránt, vagyis ha az unóban általában nő az összkereslet, mégpedig erőteljesen. Az Egyesült Államok úgy jött ki az 1929-32-es válságból, hogy az 1934-36-os években, évi átlagban tíz százalékkal nőtt az összkereslet (állami és magánfogyasztás plusz felhalmozás). Ezzel szemben az Európai Unióban az alapvető hangsúly a kormányzati kiadások lefaragásán van (erről szól az európai szemeszter is), ami tovaggyűrűző hatásában többszörösen csökkenti a keresletet, így egy általános fellendüléshez nem sok remény fűzhető.

A megszorító politika abból a hibás gazdaságpolitikai prioritásból ered, hogy a legfőbb cél az infláció minél alacsonyabban tartása, ehhez pedig azért kellenek a megszorítások, mert az elmúlt évtizedben nagyarányú egyensúlytalanságok alakultak ki. Ezek az egyensúlytalanságok azonban annak a féktelen pénzügyi spekulációnak a következményei, amelyek a Maastrichti szerződés életbeléptetését követő liberalizáció és dereguláció nyomán indult be. Ha ezen a logikai láncon végigmegyünk kiderül, hogy a fiatalkori munkanélküliség nagy aránya magából az uniós szerződésekből és a helytelenül megválasztott gazdaságpolitikai célokból fakad, ezért mindaddig nem lesz érdemben csökkenthető, amíg a gazdaságpolitikai prioritások és az alapszerződés (amely szabad utat ad a spekulációs tőkeáramlásoknak) nem változik. Az Európai Tanács legfeljebb csak a tüneteit lesz képes kezelni azoknak a bajoknak, amelyek magából az alapszerződésből és a követett gazdaságpolitikából, tehát a rendszer lényegéből fakadnak.

Egyre terhesebb unió

A Lisszaboni szerződés első paragrafusában rögzíti, hogy „E szerződés új szakaszt jelent az Európa népei közötti egyre szorosabb unió létrehozásának folyamatában, amelyben a döntéseket a lehető legnyilvánosabban és az állampolgárokhoz a lehető legközelebb eső szinten hozzák meg”. Az „egyre szorosabb unió” már az 1957-es Római szerződésben is szerepelt, ám akkor egészen másképp képzelték el az uniót, mint ahogy az a Maastrichti szerződés nyomán mára kialakult. A valóságban nem Európa népei között alakult ki egy egyre szorosabb kapcsolat, hanem egy demokratikusan ellenőrizhetetlen brüsszeli bürokrácia vont magához egyre több hatalmat, amit egyre többen egyre terhesebbnek tartanak. Januárban a brit miniszterelnök David Cameron a Bloombergnél (New Yorki székhelyű multinacionális médiabirodalom) egy hosszabb beszédben fejtette ki, hogy felül kell vizsgálni a szerződéseket és lényegesen nagyobb teret adni a tagállamok önállóságának. Júniusban a holland kormány adott ki egy vitairatot, amely 54 kérdést vet fel, amelyben újra kell gondolni a nemzetállamok és Brüsszel közötti hatáskör-megosztást. A kiadvány kijelenti, hogy „Hollandia meg van győződve arról, hogy a ‘minden lehetséges téren egyre szorosabb unió’ ideje lejárt” és ehelyett egy új jelmondatot kell követnünk, azt hogy „európai ahol szükséges és nemzeti ahol lehetséges”. Az Európai Uniónak be kell fejeznie azt a gyakorlatot, hogy nem kötelező erejű javaslatokat tegyen ott, ahol nincs hatásköre, hogy az Európai Bíróság kiterjesztő (Brüsszel hatalmát növelő) módon értelmezze a szerződéseket és ezáltal növelje Brüsszel hatáskörét olyan területeken, amelyekre az egyezmények nem hatalmazták fel (ilyen a például magyarországi politikai fejleményeket értékelő Tavares jelentés is).

Cameron és a holland kormány fellépését nyilván az is motiválta, hogy országaikban az euroszeptikus pártok egyre nagyobb teret nyernek. Nagy Britanniában az euroszeptikus UKIP (United Kingdom Independent Party – UK Függetlenségi Párt) népszerűsége már eléri a 20 százalékot, megközelítve a konzervatívokat (26%) és messze megelőzve a liberális demokratákat (9%). Hollandiában Geert Wilders Szabadság Pártja, amelyik meg akarja állítani az iszlám országokból való bevándorlást és az unióból való kilépést szorgalmazza, ha most lennének a választások már 29 képviselői helyet kapna a 150 fős holland parlamentben és ezzel a legnagyobb parlamenti csoporttá válna.

Európa liberális és neoliberális vezetői egyszerűen nem akarják megérteni, hogy az a politika, amelyet rá akarnak erőszakolni Európa népeire többségében mindenütt elutasításra kerül. Liberális pártok tíz százalékos támogatottságnál többet Európában nem értek el mégis az ő nézetrendszerük a meghatározó az unió intézményeiben, ami csak úgy lehetséges, hogy mögöttük áll az a multinacionális háttérhatalom, amely legfőbb ellenségének a nemzetállamot tekinti, igaz joggal, mert hatalmuk növekedésének csak a népek többségének akaratát képviselő nemzetállamok tudnak ellenállni.

Ha az Európai Unió gazdaságilag sikeres lenne, és az „egyre szorosabb unió” révén minden társadalmi réteg helyzete érzékelhetően javulna, akkor a lakosok többsége talán még ki is egyezne Brüsszel egyre szorosabb felügyeletével, csak hogy ennek a fordítottja történik, amelynek nyomán az unió Európa népei számára egyre terhesebbé válik.

522
2013.07.13

Új európai narratíva

Július 11-én José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke és Donald Tusk lengyel miniszterelnök indította el azt a varsói tanácskozást, amelynek célja, hogy Európa számára új narratívát dolgozzanak ki, mert a régi már eléggé elkopott, amit az is jelez, hogy az Eurobarométer legfrissebb előrejelzései szerint az európai projekt támogatottsága szerte Európában csökken – mint azt a bizottsági elnök megnyitó beszédében maga is elismerte. „Fel kell ismernünk, hogy az európai integráció a legnagyobb törésvonalával néz szembe azóta, hogy a második világháború után ez a folyamat elindult. Ma az európai polarizáció, a megosztottság észak és dél, a centrum és a periféria között reális kockázat. Új törésvonalak keletkeznek, előítéletek, nemzeti sztereotípiák bukkannak elő, amelyek azzal a kockázattal járnak, hogy európai polgárok elszakadnak egymástól” – hangsúlyozta Manuel Barroso, miközben melegen köszönte meg jó barátjának Donald Tusknak, hogy helyt adott a tanácskozásnak, amelyet még kettő fog követni, egy, októberben, Párizsban és egy másik jövő januárban, Németországban. A tanácskozás-sorozat célja, hogy a 2014-es európai uniós választások előtt egy vadonatúj narratívát (kiáltványt) adjanak a választók kezébe, amely főleg Európa kulturális egységét domborítja ki. A kezdeményező is az Európai Parlament kulturális bizottsága, pontosabban annak elnökhelyettese a dán liberális Morten Lökkegaard volt, aki szerint a közös kultúra az, ami az európaiakat összetartja, ezért szükséges, hogy a művészet és a tudomány emberei összejöjjenek és a 21. századi Európa számára egy új világképet dolgozzanak ki. A sorozatban első, varsói konferenciájára mintegy kétszázötven művészt tudóst és más notabilitást hívtak meg és három témakörben vitatkoznak az új európai narratíváról. Az első témakör a kulturális értékek, ahol a fő előadó György Konrád író, a kulturális bizottság tagja, akinek munkássága nálunk is jól ismert. A második témakör a művészet és tudomány, ott a Varsói Nagyszínház (Teatr Wielki) igazgatója, Waldemar Dabrowski indítja a vitát, míg a harmadik témakörben, amely Európa nemzetközi szerepével foglalkozik, a nyitó gondolatokat a francia író és szociológus, Frederic Martel mondja, aki legutóbb a homoszexuális kultúra világmegváltoztató hatásával foglalkozó könyvével keltett feltűnést (Global Gay, How gay culture is changing the world, Flammarion, 2013).

Hogy Európa nagyra becsült tudósai, művészei és írói mire jutnak az új narratívával jövő tavaszig, arra ma még nem mondható megbízható előrejelzés, minden esetre Barroso megnyitó beszédében harcra hívott mind a populizmus, mind a nacionalizmus ellen, ami az európai újbeszédből lefordítva a jelenlegi liberális narratíva bal és jobboldali kritikájának elutasítását jelenti. A jelenlegi narratívát a The European internetes magazin Görögország példáján vezeti le, mely felfogás a görög válságot kezdetben úgy festette le, mint a görög emberek lustaságának és felelőtlenségének eredményét, ami igazolhatóvá teszi a Görögországra erőszakolt durva megszorító intézkedéseket. Amikor ezek nem hoztak eredményt, akkor a narratíva arról szólt, hogy a görögök nem akarnak együttműködni, sőt nem képesek magukat kormányozni sem, ami igazolta azt a brüsszeli álláspontot, hogy a központból kényszerítsenek vezetőket Görögországra, (vagy más tagállamokra) és hogy a megszorító intézkedések elleni tömeges tiltakozást teljesen figyelmen kívül hagyják. A jelenlegi narratíva arról az egy dologról nem szól, hogy a pénzügyi válság alapvetően annak a spekulációs hullámnak az eredménye, amely a kilencvenes évek pénzügyi deregulációi és a tőke szabad áramlásának lehetővé tétele nyomán alakult ki. és hogy a már öt éve tartó, az elmúlt százötven évet tekintve leghosszabb stagnálási időszak pontosan az unió szuper-ortodox gazdaságpolitikájából következik, amelynek megváltoztatásáról – a katasztrofális eredmények ellenére – nem lehet szó. Mindezt figyelembe véve, tárgyalhatnak Varsóban, Párizsban és esetleg Berlinben a meghívott notabilitások akármiről, az új narratíva ugyanaz marad, mint ami a régi volt.

523
2013.07.20

Lopakodó rasszizmus Európában?

Cecilia Malmstrom, az unió belügyeiért felelős svéd liberális biztosa szerint Európa számos országában az idegengyűlölet, a populizmus és a rasszizmus egyre nagyobb erőre kap. A biztos Vilniusban, a litván fővárosban mondta újságíróknak, hogy Európában a második világháború óta még soha nem volt ennyi szélsőjobb képviselő a választott testületekben és hogy a 2014-es uniós választásokon bizonyára számos képviselő kerül be az Európai Parlamentbe ezekből a pártokból. „Ezek közül a pártok közül néhány már hosszú ideje létezik az Európai Unióban, mások meglehetősen újak, néhányan pedig nagyon közel állnak ahhoz, hogy bekerüljenek az egyes országok kormányaiba” adott hangot aggodalmának a belügyekért felelős biztos. Szerinte ez a jelenség szembe megy az unió gazdasági érdekeivel, amelynek nagy szüksége lenne a képzett munkaerőre, amely a munkanélküliség nagy aránya ellenére nem áll rendelkezésre. Az Európai Bizottság szerint a bevándorlásra szükség van, hogy ellensúlyozza a születések csökkenő számát és hogy áthidalja a fiatal és idős korosztály létszáma közötti növekvő szakadékot. Ám nem mindenki vélekedik így még az unió jelenlegi, vagy volt vezetői közül sem. A klasszikus példa a német szociáldemokrata vezető, Helmut Schmidt megjegyzése, még 2002-ből, amikor, először Európa vezetői közül, kimondta, hogy „Idealista meggondolásokból, ami a harmadik birodalom miatti büntudatból fakadt, túl sok idegent fogadtunk be”. Schmidt, aki 1974 és 1982 között volt Németország kancellárja, ezt az önkritikának is tekinthető kijelentést egy akkor publikált könyvében tette és e könyvben még meg is magyarázta kijelentésének értelmét: „Két lehetőség áll nyitva egy külföldi számára. Vagy vendég egy másik országban, vagy be akar vándorolni. Az utóbbi esetben lassan, de biztosan – és ez nem könnyű folyamat – azonosulnia kell új hazájával és annak állampolgárává kell válnia. Ha vendég, az valami egészen más helyzet. Akkor nincs joga választani és nem követelheti a betegségi segínyt, egészségügyi ellátást és a munkanélküli segínyt sem. Ezt a megkülönböztetést időközben elfelejtettük”. Később még egy interjúban azt is hozzátette, hogy a multikulturalizmus nem illeszthető be egy demokratikus rendszerbe, az autokratikus rendszerekbe azonban (ahol elnyomják az uralkodóval ellentétes véleményeket, mozgalmakat) ez működhet, erre példa Szingapúr. Schmidt szerint semmilyen probléma nincs a görög, vagy olasz bevándorlókkal, azok vagy hazamennek, vagy beilleszkednek a német társadalomba, ám ez nem áll az idegen kultúrákra, például az iszlámra. „Nincs nagy különbség az olasz, francia, vagy német kulturális hagyományok között, a török kultúra azonban teljesen eltérő” mondta egy legutóbbi interjújában a most 95 éves volt német kancellár. Angela Merkel véleménye sem tér el sokkal ettől, aki szintén kijelentette, hogy a „multikulti” modell nem működik és hogy a bevándorlóknak jobban kell integrálódniuk, beleértve például, hogy megtanulnak németül.

Helmut Schmidtet, vagy Angela Merkelt nehezen lehetne szélsőjobboldaliként, vagy rasszistaként beállítani, véleményük azonban nem sokban tér el a szélsőjobb szavazóinak véleményétől, akik valóban egyre többen lehetnek, hiszen a német szociáldemokrata Friedrich Ebert Alapítvány felmérése szerint a németek egyharmadának az a véleménye, hogy túl sok külföldi van az országban és ezt a véleményt nem csak a németek osztják. Lehet hogy nem az emberek véleményével, hanem az unió bevándorlási politikájával nincs valami rendben?

Háttér háborúk

A Magyarország elleni támadások nem csitulnak, legutóbb az Euobserver uniós hírportálon jelent meg egy cikk Veronika Szenté Goldston tollából, aki a Human Right Watch (Emberjogi Figyelő) civil szervezet keretében Európa és Közép Ázsia jogi ügyeivel foglalkozik, és ebben a minőségében emberi jogi elveket fogalmaz meg és igyekszik érvényre juttatni olyan szervezeteknél, mint az Európai Unió, az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európa Tanács vagy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD). Goldston most megjelent cikke csupa szemrehányás az unió vezetői számára, hogy még mindig nem tettek semmit Magyarországgal szemben, ahol olyan autokratikus rezsim van hatalmon, amely csak kazahsztáni és azerbajdzsáni vezetéshez hasonlítható. Goldston, aki az Uppsalai Egyetemen szerzett politika tudományokból diplomát és – feltehetőleg családi háttere miatt – magyarul is tud, azt szeretné elérni, hogy a Lisszaboni szerződés első részének 7. paragrafusa alapján, Magyarországtól vonják meg a Tanácsban öt megillető szavazati jogokat. Ehhez azonban a Tanács négyötödös többségét kellene megnyerni, ami aligha lehetséges, ezért Goldston tovább akarja folytatni a támadásokat Magyarország ellen, legalábbis erre utal az a befejező megjegyzése, hogy nehogy bárki is azt higgye, hogy Magyarország megúsza, („no one should be mistaken to think that Hungary is getting a free pass”), mert az ország megítélése súlyos károkat szenvedett.

Ha viszont a Human Right Watch (HRW) megítélését firtatjuk, akkor annak pártatlansága enyhén szólva megkérdőjelezhető. Még az alapítójának és valamikori elnökének, Robert L. Bernsteinnak, is az a véleménye, hogy a HRW jelentései elfogultak, és ezzel a véleményével nincs egyedül. A The Times szerint a HRW közel kétszáz munkatársa között számos radikális politikai aktivista van, a dél-amerikai országok meg azért kritizálják, mert jelentéseiben még a tudományosság, a pártatlanság, a pontosság és hitelesség minimális követelményeit sem érik el. Nicolas Maduro Venezuela Külügyminisztere szerint. „Ezeket a csoportokat, amelyek az emberi jogok védelmezőinek tüntetik fel magukat, az Egyesült Államok finanszírozza. Olyan politikát képviselnek, amely támadja azokat az országokat, amelyek új gazdasági modelleket akarnak megvalósítani.” Kétségtelen, a finanszírozás befolyásolja az adott civil szervezet véleményét. A HRW esetében Soros Györgyöt emlegetik mint az egyik fő finanszírozót és a szervezetet azért is kritizálják, mert a szaúd-arábiai kormánytól is kap támogatást és ez enyhe Izrael-ellenes élt ad jelentéseinek. Ez utóbbi miatt azután Gerald M. Steinberg, egy izraeli egyetemi professzor megszervezte az NGO Monitor nevű civil szervezetet, amelynek fő feladata, hogy a HWR Izraellel kapcsolatos állásfoglalásait kritizálja.

Még számos példát lehetne felhozni arra, amikor civil szervezetek, vagy kutató intézetek fő feladata az, hogy a politikusokat és a közvéleményt meghatározott irányokba befolyásolják (egy példa a neoliberális gazdaságpolitikai fordulatot előkészítő amerikai Cato Institute). A tanulság az, hogy a kutató intézetek és civil szervezetek számos esetben a politikai harc háttérintézményei, amit nekünk sem szabad elfelejtenünk akkor, amikor például az Európai Uniót nemzetállamok együttműködéseként és nem föderális államként képzeljük el.

Francia-német törésvonalak

Párizs hivatalosan értesítette az Európai Bizottságot, hogy akadályozni fogja a legújabb Mercedes modellek franciaországi értékesítését ezzel még nyilvánvalóbbá téve a német-francia kereskedelmi ellentéteket. Franciaország arra az uniós rendelkezésre hivatkozik, amely szerint a környezetvédelmi okokból az egyes országok egyoldalúan korlátozhatják az áruk szabad mozgását. Egy nemrég életbe lépett uniós szabályozás szerint ugyanis tilos az olyan légkondicionáló berendezések használata, amelyek túl sok üvegházhatást okozó gázt tartalmaznak és az új Mercedes modell légkondicionáló berendezése e rendelkezésnek nem tesz eleget. A gyártó viszont arra hivatkozik, hogy az ajánlott kevésbé környezetszennyező anyag sokkal tűzveszélyesebb, azért nem alkalmazza. A vita természetesen nem a légkondicionáló berendezésekről, hanem kereskedelmi érdekekről szól, a közös pénz mellett francia ipar egyszerűen nem bírja a német ipar versenyét, ha nem lenne közös pénz, a frankot le kellene értékelní a márkához képest és a probléma megoldódna.

A Mercedes körüli huzavona azonban csak a jéghegy csúcsa, az ellentétek sokkal jelentősebbek, mint ahogy erre Ambrose Evans-Pritchard a The Telegraph gazdasági ügyekkel foglalkozó szerkesztője egy közelmúltban közzé adott cikkében (Germany will think twice before saving France next time – Németország kétszer is meggondolja, mielőtt legközelebb megmenti Franciaországot) rámutat. Míg a francia szocialisták személyesen Angela Merkelt vádolják önzéssel és azzal, hogy csak a német befektetőkre, a német exporttöbblet fenntartására és a következő (most szeptemberi) választásokra gondol, a német kormánykoalíció liberális pártja, a német szabad demokraták egy tanulmányban teszik nevetségessé Párizst, mondván, hogy a Kína uralta világban a francia jóléti modell csődöt mondott. Valóban Párizs szemére lehet vetni, hogy az állam (a költségvetési kiadások) aránya a GDP-ben meghaladja az 55 százalékot, ami magasabb, mint a skandináv országokban, a várható élettartam egyike a legmagasabbaknak a fejlett országok között, miközben a nyugdíjkorhatár a legalacsonyabb és kétségtelen, hogy az utóbbi húsz évben Franciaország fokozta a munkahelyek védelmét, míg például Németország, Hollandia vagy Belgium éppenséggel gyengítette azt. A németek, különösen Angela Merkel, gyakran hivatkozik arra, hogy a Peter Hartz-ról elnevezett munkaerőpiaci reformokkal (reformokon a munkavállalók pozícióinak rontását kell érteni) Németország elvégezte a maga házi feladatát és ez a német versenyképesség titka. A valóságban azonban Hartz-féle reformoknak csak marginális hatásuk volt, a német ipar nem a német munkaerőpiac rugalmassága, vagy esetleg a viszonylag alacsonyabb bérek miatt, hanem a német műszaki fölény miatt versenyképes. Leegyszerűsítve: a kínaiak német gépeket vesznek és azon gyártják azokat a termékeket, amelyekkel lerombolják a dél-európai országok fogyasztási cikk-iparát. Ezen semmilyen munkaerőpiaci, vagy a költségvetési kiadások lefaragására irányuló reform nem segít. A növekvő francia-német ellentét Európa észak-déli ellentéte, amelyet megoldani az unió jelenlegi keretei között nem lehet. A legnagyobb felelősség Európa legerősebb gazdaságáé a németeké. Egyelőre azonban a német vezetés álláspontja merev, még a problémák valós okainak tanulmányozására sem hajlandók. Lehet, hogy az újrakezdéshez egy új Adenauerre és Schumanra lenne szükség?

526
2013.08.10

Eurodrónok a láthatáron

A három legnagyobb európai katonai berendezéseket gyártó cég, az Airbus is gyártó European Aeronautic Defence and Space Company, a francia Dassault és az olasz Finmeccanica azzal fordult a régió kormányaihoz, hogy egy közös programban egyesítve erejüket fejlesszék ki az európai felderítő drónokat (pilóta nélküli repülőgépeket), ezzel is csökkentve Európának az amerikai és izraeli gyártóktól való függését. A három gyártó cég kész kutatási kapacitásait egyesíteni, hogy kifejlesszenek egy közepes magasságban tartósan repülni képes drónt. A tervezett (leszállás nélküli) repülési idő 48 óra, a repülési magasság háromtól kilencezer méterig terjed. Bár a drónt, amelynek akciórádusza meghaladná a tízezer kilométert, felderítésre tervezik, bármikor fel lehetne fegyverekkel is szerelni. Az európai kormányoknak legalább 40 drón megrendelésére kellene elkötelezni magukat, hogy a projekt eséllyel induljon, egyenlőre azonban például Franciaország izraeli és amerikai cégekkel tárgyal két felderítő drón vásárlásáról.

A drónprogram beindítása Európában annál is időszerűbb, mert az általános megszorítások mellett Európa nemigen akar a hadseregére költeni, ugyanakkor a világ ügyeire való befolyását azért szeretné megtartani. A 2001-ben még 251 milliárd eurós katonai költségvetés mára 194 milliárdra esett vissza (2012-es adat), ami mindössze 1,7 százaléka az uniós GDP-nek, míg mondjuk az Egyesült Államok GDP-jének 4,7 százalékát költi katonai kiadásokra. Európában az utóbbi években a katonai jellegű kutatások is jelentősen visszaestek, jelenleg mintegy kilencmilliárd eurót költenek rá. A kérdés azért érdekes, mert miközben az európai hadügyi kiadások visszaestek Oroszország és Kína dinamikus, öt éven belül akár a duplájára is akarja növelni katonai kiadásait. Már az eddigi eredmények is figyelemre méltók, különösen Kína esetében, amelynek katonai költségvetése a 2008-as 17 milliárd dollárról 2012-re 166 milliárd dollárra emelkedett. Ez a dinamikus növekedés az, ami az Egyesült Államokat figyelmét Európától a csendes óceáni térség felé fordítja és ezért tanácsolják egyre türelmetlenebbül az európai vezetőknek, hogy költsenek többet saját védelmükre. A katonai tevékenység az európai szerződések szerint nemzetállami hatáskör, a Bizottság nem sokkal tehet többet, minthogy a tagállamokat biztatja. A tagállamok némelyike mozgolódik is, tavaly novemberben Franciaország, Németország, Lengyelország és Spanyolország védelmi miniszterei bocsátottak ki egy közös nyilatkozatot, amelyben közös harcoló egységek létrehozását szorgalmazták és sikeresen megtalálták az ellenséget is hozzá. Eszerint a közös katonai egységek Szomáliában a kalózok és iszlamisták ellen lennének bevetethők, Maliban az északi részek visszafoglalásában segítenék a helyi erőket, Líbiában a kormányt kellene segíteniük az iszlamisták elleni harcban és például Grúziában és Afganisztánban „konfliktus-megoldó” szerepet játszanának. Minderre most július végén a francia és a német külügyminiszter ismét ráerősített, külön kiemelve a drónok szerepét, amit nem is lehet csodálni, hiszen egy drón ára alig tizede egy harci gépnek ami a jelenlegi szűkös költségvetések mellett nem elhanyagolható tényező. E mellett a drónokkal tulajdonképpen egy íróasztal mellől lehetne irányítani a „misszióknak” nevezett háborús tevékenységet ezer kilométerekre a beavatkozás helyszínétől, ami a huszadik század háborúiba belefásult európaiaknak kellemesebb, mintha a harctérre kellene kimenniük.

527
2013.08.17

Az új keleti kérdés

Európa történelme az ókor óta összefonódik a Közel Kelettel gondoljunk akár Nagy Sándorra, a zsidó háborúkra, Antonius és Kleopátra romantikus történetére, vagy az újabb korokban a török birodalom hanyatlása által felvetett politikai-hatalmi kérdésekre. Most Európa megint bajban van, hogy hogyan reagáljon a Közel Keleten, alapvetően a muszlim világban végbemenő változásokra. Két rossz közül választhat, vagy támogatja a világias diktatúrákat, vagy elfogadja a demokratikus úton megválasztott iszlamista (teokratikus) kormányokat. Az előbbi megfelel érdekeinek, az utóbbi pedig a fennen hangoztatott demokratikus értékrendjének (az egyszerűség érdekében felejtjük el, hogy vajon a Nyugat politikai gyakorlata mennyiben felel meg ennek az értékrendnek).

Ha őszinték akarunk lenni, akkor el kell ismerni, hogy mind az iraki beavatkozás (amiből Európa amennyire lehetett – az angolok kivételével – kihúzta magát), vagy a még mindig kétesélyes afganisztáni műveletek, nem is beszélve a legújabb szíriai konfliktusról Európa számára nem jelentenek sikertörténetet, mégpedig azon egyszerű oknál fogva, hogy a Közel Keleten – a társadalmi háttér miatt – nem lehet egyszerre a politikai stabilitást és az európai típusú demokratikus politikai berendezkedést is biztosítani.

Ahogy az egyiptomi iszlamista erők (a megbuktatott elnök Mohamed Mursi hívei) és a világias diktatúrák támasza, a hadsereg, illetve rendőrség közötti összecsapások áldozatainak száma növekszik Európa és Amerika vezetői egyre nyugtalanabban igyekeznek a szemben álló feleket lecsillapítani. A dilemma már a katonai puccs kezdetén felmerült, amikor az európai vezetők egyrészt kifejezték rosszallásukat a demokratikusan megválasztott vezető Mursi katonai beavatkozással történt eltávolítása miatt, ugyanakkor fenntartásaik voltak Mursi politikájával szemben is, ami nem felelt meg az európai várakozásoknak. Az elmúlt napok ezret közelítő halálos áldozatok nyomán az európai és amerikai vezetők nem tudtak többet tenni, mint hogy nyugalomra szólították fel a szemben álló feleket. William Hague brit külügyminiszter például elítélte az erő alkalmazását a tüntetőkkel szemben, az amerikai kormányzat szóvivője pedig kijelentette, hogy „az Egyesült Államok erőteljesen elítéli az erőszak alkalmazását a tüntetőkkel szemben ...Ismételten felhívjuk az egyiptomi hadsereg és biztonsági erők figyelmét, hogy tanúsítsanak önmegettartóztatást”. A nyomaték érdekében az Egyesült Államok lemondta a következő hónapban esedékes közös amerikai-egyiptomi hadgyakorlatot, ám sem Amerika, sem Európa nem függesztette fel a pénzügyi segélyek további folyósítását Egyiptomnak.

Ám a nyugalomra való felhívás minden bizonnyal süket fülekre talál mindkét félnél. A tüntetőket tüzelheti a halálos áldozatok nagy száma, a Muszlim Testvériség máris újabb országos tüntetésre szólított fel, a katonai vezetés pedig csak egyet tehet, hogy egyre nagyobb erővel megpróbálja véget vetni a tüntetéseknek és helyreállítani a nyugalmat. Az európai vezetőknek pedig fel van adva a lecke, hogy vajon az Egyiptomban egymásnak feszülő erők közül melyiket támogassa és miért. Ez lesz Európa számára a megoldhatatlanságig bonyolult újabb keleti kérdés, amelyre a most sebtiben Brüsszelbe hívott külügyminiszterek törhetik a fejüket.

528
2013. 08.24

A német önzés átrajzolhatja Európa politikai térképét

Jó egy évtizede, még 2000-ben, Philip Stephens a Financial Times gazdasági rovatának szerkesztője egy *Európa új geometriája* című cikkében arra hívta fel a figyelmet, hogy az unió keleti bővítésével Németország, amely addig az unió keleti peremén helyezkedett el, az unió centrumába kerül és mivel Németország mindig is kelet felé nézett („drang nach Osten”) ez az unió céljainak újragondolásához kell, hogy vezessen: Stephens szerint negyvenöt évig a francia önzés és a németek büntudata volt az unió működésének sarokpontja, de ez a jövőben már nem lesz így, Franciaország nem tudja többé uralni ezt a kapcsolatot. Az elmúlt több, mint tíz év szinte teljes egészében igazolta Philip Stephens jóslatát. Németország például több uniós ország, különösen a lengyelek, tiltakozása ellenére meg-egyezett az oroszokkal a Balti tenger alatti gázvezeték megépítésében, kizárva mások beleszólási lehetőségét. A német gazdaság versenyképességét nagyban elősegíti, hogy különösen gépkocsiipará-nak összeszerelő tevékenységét az unió keleti részeibe helyezi ki. Ez azonban csak kisebb része az uniós geometria átalakulásának. Sokkal több származott az euró bevezetéséből. Bár a közös pénz bevezetését a franciák erőltették, a közös pénz mégis egyértelműen a németeknek, illetve az észak-európai tagállamoknak kedvez. A németek ugyanis – az euró német márkához hasonló stabilitásának biztosítása érdekében – olyan feltételeket szabtak az euró bevezetésének (maastrichti kritériumok), amelyeket teljes egészében ők maguk sem tudnak teljesíteni, még kevésbé a Rajnától délre, vagy az Elbától keletre eső uniós tagországok. Közös pénzt olyan országokba lehet bevezetni, ahol a tagok versenyképessége nagyjából azonos és emiatt egyensúlyban tudják tartani külkereskedelmi mérle-güket, vagy pedig a keletkező külkereskedelmi mérleghiányokat egy központi költségvetésből folya-matosan kompenzálják. Az eredeti Római szerződés és az integrációra vonatkozó kezdeti elképzelések (MacDougall jelentés, 1977) ez utóbbi feltételeket tartalmazzák, amit azonban a Maastrichti egyezmény kiiktatott. Az eredmény az lett, hogy a német ipar az euró bevezetése óta gyakorlatilag letarolta a dél- és kelet-európai uniós országok piacait, 2000 és 2011 között például Németország 1700 milliárd eurós kereskedelmi aktívumot ért el és lényegében ekkora volt Franciaország, Spanyolország, Görögország és Portugália egyesített hiánya (a nagyságrend megítéléséhez: Magyarország éves GDP-je 100 Mrd euró). A kereskedelmi mérleg hiányát a dél-európai országok (és a kelet-európaiak is) hitelfelvétellel fedezték, egyre inkább olyan magas kamatok mellett, amelyeket stagnáló gazdaságuk kitermelni nem képes. A megoldás az lenne, ha Németország belső keresletének növelésével most többet importálna, mint exportál, ezt viszont a németek mereven elutasítják és e helyett arra biztatják a gyengébb versenyképességű országokat, hogy a bérek csökkentésével növeljék versenyképességüket, ami eleve lehetetlen vállalkozás. Mindez élesen szembe állítja a dél-európai országokat Német-országgal, a németellenes megnyilvánulások mindennaposak Dél-Európában és a francia baloldal is élesen kritizálja a német politikát. A gazdasági ellentétek, ha hosszabb távon fennmaradnak erőteljesen kettéosztják az uniót, Giorgio Agamben, olasz baloldali filozófus máris egy **Latin Birodalom létrehozását vizionálja**. A rövidlátó (és alapvetően hibás) német gazdaságpolitika tehát könnyen vezethet az unió egymással szemben álló blokkokra való széteséséhez.

Casus belli

A kérdés eldőlt, Amerika diszkrét és korlátozott csapást fog mérni Szíriára, mert Bashar Asszad elnök harci gázzal öli saját népét, amit a nemzetközi közösség nem tűrhet tovább, különösen, hogy az összes liberálisnak mondott amerikai újság felszólította az elnököt, hogy cselekedjen végre. A Washington Post például szerkesztőségi cikkben hívta fel az elnök figyelmét, hogy gyorsan igazolja, hogy szíriai vezetés használt-e vegyi fegyvereket, és ha igen, akkor tavalyi kijelentésének megfelelően, hogy nem tűrhet el ilyen bűncselekményt, indítson csapást a szíriai katonai erőkre. Kétségtelen, hogy az amerikai hírszerzésnek még nincsenek perdöntő bizonyítékai, de erre nyilvánvalóan nincs is szükség, elég az izraeli titkosszolgálat információja, amelyről Amos Yadlin, az izraeli hírszerzés korábbi főnöke beszélt az elmúlt szerdán a CNN TV riporterének, dicsérve saját szervezetének hatékonyságát, és utalva az Egyesült Államok és Izrael közös érdekeire. A vegyi fegyverek használatára vonatkozó izraeli forrást megerősíti egy volt Mosszad ügynöknek a német Focus magazin számára adott interjúja, amely szerint az izraeli védelmi erők 8200-as elektronikai hírszerzésre specializálódott egysége lehallgatott egy, a vegyi fegyverek használatára vonatkozó a szíriai katonai vezetők közötti beszélgetést. A perdöntő bizonyíték tehát az izraeli hírszerzéstől származik, ugyanúgy, mint az iraki háborút megelőzően, amikor az izraeli titkosszolgálat azt állította, hogy Iraknak tömegpusztító fegyverei vannak. Ez utóbbiról már a háború megkezdése után fél évvel 2003 novemberében Ephraim Kam, izraeli biztonsági szakértő, az Izraeli Nemzetbiztonsági Tudományok Intézetének egyik kiadványában közölt egy magyarázó tanulmányt. A tanulmány azzal kezdődik, hogy még nem vezett el minden remény, hogy találjanak valamilyen bizonyítékot arra nézve, hogy Irak tömegpusztító fegyverekkel rendelkezett és így a hírszerző szervek – közöttük az izraeli is – mentesüljenek az egyre erősödő kritikától, és azzal végződik, hogy még ha nem is találnak, és még ha kicsi is volt annak valószínűsége, hogy Irak e fegyverekkel megtámadja Izraelt, ha az mégis bekövetkezik olyan nagy lett volna a veszteség, hogy felelőtlenség lett volna nem számolni vele. A kissé bonyolultnak tűnő érvelés lényege, hogy függetlenül attól, hogy volt-e vagy nem Iraknak tömegpusztító fegyvere, az iraki háború – amelyet ráadásul az amerikaiak vívtak – növelte Izrael biztonságát. A már említett Amos Yadlin egy tavaly januárban a Tel Avivi-i Egyetemen tartott előadásában lényegében ugyanezt mondotta el Szíriával kapcsolatban: „Sok év óta védelmi és politikai vezetők javasolják, hogy hozzunk létre egy békeegyezményt Szíriával, még ha annak nagy ára is lenne. Ennek igazolásául azt hozzák fel, hogy ezzel Szíriát ki lehetne vonni egy radikális szíriai-iráni tengelyből. Ez most megtörténhet anélkül, hogy azt az árat meg kellene fizetnünk”. És meg is történik. Az amerikai alelnök Joe Biden, aki annak idején az Irak elleni háborúnak is az egyik fő támogatója volt, máris egyértelműen a beavatkozás mellett foglalt állást kijelentve, hogy „nincs kétség afelől, hogy Bashar Asszad kormánya felelős a vegyi fegyverek használatáért”. Ugyanakkor katonai vezetők (ahogy az iraki háborút megelőzően is) figyelmeztetnek, hogy a beavatkozás nem amerikai érdek. Ezzel Barak Obama is nyilvánvalóan tisztában van de ha tavaly sikerült is ellenállnia a reá nehezedő hatalmas nyomásnak, hogy támadja meg Iránt, most a Szíria ellen kikövetelt támadást aligha akadályozhatja meg.

530
2013.09.07

A vörös vonal

Barack Obama húzza az időt, amikor a kongresszus felhatalmazását kéri a szíriai bombázáshoz. Miközben egyértelműen a szíriai kormányt teszi felelőssé a vegyi fegyverek használatáért, maga mossa a kezét az ügyben, amikor a végső döntést az amerikai kongresszusra hárítja. A bizonyítékok persze meglehetősen kétes alapokon, az izraeli titkosszolgálat által lehallgatott beszélgetésen alapulnak, amelyben katonai vezetők vegyi fegyverek áthelyezéséről beszélnek. Izraelnek pedig érdeke az amerikai támadás, mert mint ahogy az például Eyal Zissernek, a Tel Avivi egyetem professzorának, az izraeli nemzetbiztonsági Tudományok Intézetének kiadványában (Strategic Assessment, 2013. July) megjelent cikkéből (The Deadlocked Syrian Crisis) kiderül, a szíriai kormány fokozatosan a felkelők fölibe kerül. Az islamista erők által dominált felkelők ugyanis nem hogy a szíriai lakosság mintegy 40 százalékát kitevő kisebbségek rokonszenvét nem tudták megnyerni, de még a szunnita többségben sem voltak képesek elegendő támogatást szerezni. A szíriai kormány megerősödése pedig a Hezbollah-szír-iráni tengely megerősödését eredményezné, ami nem érdeke Izraelnek. Izrael elsősorban a Szíria által a libanoni Hezbollahnak szállított fegyvereket sérelmezi és itt az említett folyóirat egy másik cikke (Yoel Guzansky: Thin Red Lines: The Syrian and Iranian Contexts) szerint Szíria e tekintetben átlépte az Izrael által meghatározott mértéket, a „vörös vonalat”. A valódi ok tehát nem a Szíriai kormány által állítólagosan használt vegyi fegyver, hanem azok a fegyverek, amelyeket Szíria a Hezbollahnak szállít. Ezért azután Amerikában sokan kételkednek, hogy a Szíria elleni támadás amerikai érdek lenne. E szempontból figyelemre méltó például Martin Dempseynek, a katonai vezetők egyesített testülete elnökének (ez a legmagasabb katonai rang az Egyesült Államokban) véleménye aki a Los Angeles Timesnak kifejtette, hogy az amerikai fegyveres erők ugyan könnyen felszámolhatják a szíriai kormány légi erejét és ezzel a felkelők javára módosíthatják az erőviszonyokat, de az Egyesült Államoknak még egy korlátozott beavatkozástól is tartózkodnia kell, mert a felkelők, amelyek egy része az Al-Khaidához kötődik, nem szolgálnak amerikai érdekeket (Pressure mounts on Obama administration to act in Syria after attack, augusztus 21.).

A helyzet iróniája, hogy Dempseynek jutott az a feladat, hogy John Kerry oldalán vegyen részt a szenátus külügyi bizottságának győzködésében az amerikai beavatkozás szükségességéről. Ám a neki feltett kérdéseket – igazi katona módjára – csak tömondatokban válaszolta meg és a beavatkozás indokoltságáról nem beszélve kizárólag katonai szakkérdésekkel foglalkozott. Bár Kerry beszéde olyan meggyőző volt, hogy tehetségét sok más politikus is megirigyelhetné, a mögötte ülő – és a tényekről nyilvánvalóan jól informált – katonák alig tudták nevetgetni, miközben a nyilvános ülés terméből a rend őrei három tiltakozót is kidobtak, akik bekiabálásukkal, hogy „az amerikai nép nem akar háborút” megzavarták a politika normális folyását.

A szenátus külügyi bizottsága végül 10:7 arányban elfogadott egy 60 napra korlátozott (de 30 nappal meghosszabbítható) csapást Szíria ellen, amelyhez – félreértések elkerülése végett – John McCain és Christopher Coons szenátorok azt a módosítást fűzték, hogy a fő cél nem annyira a vegyi fegyverek elpusztítása, mint inkább Asszad katonai sikereinek megfordítása.

531
2013.09.14

Egérút

Obama túlságosan is gyorsan kapott Putyin szíriai vegyi fegyverekkel kapcsolatos ajánlatán ahhoz, hogy a megfigyelő ne gyanakodjék, valamilyen előzetes egyeztetésnek kellett lennie a háttérben. Minden esetre Obama azzal, hogy előbb a kongresszushoz fordult, majd elfogadta az orosz ajánlatot sikeresen kibújt a bombázási kötelezettsége alól, annak ellenére, hogy a nemzetközi sajtó és zsidó szervezetek hatalmas nyomást gyakorolnak rá. Például a *The Economist* (szeptember 14.) azt írja hogy „Barack Obama Bashar Asszad vegyi fegyvereit illetően kétszer szakított a diplomácia alapszabályaival. Először akkor, amikor kormányának megtorlással kapcsolatos zavaros javaslatát szavazásra nyújtotta be a vele szemben ellenséges Kongresszusnak. Most pedig a kormánykerekét átadta az Amerikával nem éppen barátságos viszonyban lévő Vlagyimir Putyin orosz elnöknek... Annak érdekében, hogy Obama és nyugati szövetségesei az események feletti ellenőrzést visszaszerezhessék nagyon erőteljes ENSZ határozatot kell kiharcolniuk Szíriával kapcsolatban. Ha azután Asszad, vagy Putyin cinikusan obstruálja az ENSZ határozatot, akkor Amerikának készen kell állnia a csapásra.” A *Washington Post* pedig a zsidó szervezetek fellépésével kapcsolatban azt írja szeptember 3-i számában, hogy az AIPAC (American Israel Public Affairs Committee) nevű befolyásos zsidó szervezet és a Nagyobb Amerikai Zsidó Szervezetek Elnökeinek Konferenciája kétpárti konszenzusra szólított fel az erő használata érdekében.” (Matea Gold és Holly Yeager cikke szept. 3.). Az AIPAC saját nyilatkozata szerint a nem cselekvés gyengíti az Egyesült Államok pozícióit és azt a képességét, hogy a nem konvencionális fegyverek használatát megakadályozza.

A második hivatali idejét töltő és ezért újraválasztásáért nem aggódó amerikai elnök azonban tavaly is sikeresen kitért egy hasonlóan erős nyomás elől Iránnal kapcsolatban. Mint a *New York Times* tudósított róla (2012. március 3.) Benjamin Netanyahu izraeli miniszterelnök tavaly tavaszi amerikai látogatása előtt mind a Kongresszus egyes képviselői, mind zsidó szervezetek, elsősorban az AIPAC, határozottan követelték, hogy Amerika legyen sokkal agresszívabb Iránnal szemben. Befolyásos szenátorok, akik megelőzően Jeruzsálemben Netanyahuval találkoztak felszólították Obamát, hogy határozzon meg szigorúbb kritériumokat, egy „vörös vonalat”, hogy mikor lép fel Irán nukleáris ambícióinak letörése érdekében. Lényegében ugyanez volt a helyzet tíz évvel korábban az iraki háborút megelőzően, amikor a „vörös vonal” a negyven percen belül bevethető tömegpusztító fegyverek felhalmozása volt, amit ugyan nem találtak, de a háború nyomán Irak megszűnt fenyegetés lenni Izraellel szemben. A három eset mutatja az Egyesült Államok közel keleti háborúba való bevonásának mechanizmusát. Először elfogadtatnak vele egy vörös vonalat, majd a titkos szolgálatok jelentik, hogy az illető ország ezt a vonalat átlépte és az Egyesült Államoknak kötelessége, hogy – tisztán humanitárius okokból – katonailag beavatkozzon mert egyrészt nem tűrhető el, hogy ilyen bűnöket kövessenek el (a diktátorok saját népüket irtják), másrészt, ha nem avatkozik be, Amerika elveszti világpolitikai tekintélyét. Az ilyen háborúba való beavatkozás azonban – mint Szíriával kapcsolatban nemrég Martin Dempsey, a vezérkari főnökök egyesített bizottságának főnöke kifejtette – Amerikának nem érdeke. Ezek után csak elismeréssel lehet illetni Barack Obama manőverezési képességét, hogy a rá nehezedő hatalmas nyomás ellenére mindez idáig el tudta kerülni, hogy Amerikát érdekei ellenére háborúba rángassák.

532
2013.09.21

Közel keleti hatalmi játék

Sokan dühösek Obamára, hogy elmismásolta a Szíria elleni bombázást, sőt legújabb levelezésbe kezdett az új iráni elnökkel Hasszán Rohanival. Tulajdonképpen – mint ez a The Economist jeruzsálemi tudósításából kiderül (Getting sucked in? The Economist, szeptember 7.) – az amerikaiak feladata az lett volna, hogy bombázásukkal szabadútgát tegyék a déli utat Damaszkusz felé, miáltal Szíria déli területeinek nagy részét uraló lázadók szabad utat kaptak volna Damaszkusz ostromára. Az első megdöbbenés után azonban az izraeli külügyminisztérium egyik munkatársa azt mondta a The Economist tudósítójának, hogy talán nem is olyan nagy baj, hogy a döntés az amerikai kongresszushoz került, mert az izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanyahu sokkal könnyebben meg tud alkudni velük, mint Obamával. A Kongresszus, mondta, szimpatizál azzal az izraeli állásponttal, hogy „Asszad nélkül Irán gyengébb lesz, és mi Iránra koncentrálunk”. Miután azonban Putyin segítségével sikerült a vegyi fegyverek szállítására terelni a figyelmet, az elvárt bombázás egyelőre elmaradt és Asszad sietett is átadni a vegyi fegyverek szállítására vonatkozó dokumentációt a vegyi fegyverek tilalmával foglalkozó hágai szervezetnek (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons). A vegyi fegyverek leszerelése elvben megnyithatná az utat a Genf 2-nek nevezett béketárgyalások előtt, de az érdekelt felek között nincs egyesség, hogy kik üljenek a tárgyaló asztalhoz. Az amerikaiak ellenzéki oldalról csak a Szíriai Nemzeti Koalícióval kívánnak tárgyalni (ez az a lázadó csoport, amelyet ők látnak el fegyverrel), míg a szíriai vezetés három ellenzéki csoportosulást akar meghívni, a Szíriai Nemzeti Koalíció kívül a Szíriai Demokratikus Átalakulás Nemzeti Koordinációs Testületét (National Co-ordination Body for Democratic Change in Syria) és a lakosság kilenc százalékát kitevő kurdok képviselőit. Csakhogy a Szabad Szíriai Hadsereg által támogatott Nemzeti Koalíció kívül még számos más, főleg iszlamista fegyveres csoport van Szíriában (például a jelentős erőt képviselő **Al-Nuszra Front** és a **Tavhíd Brigád**), amelyek elutasítják a Nemzeti Fronttal való együttműködést és kinyilvánított céljuk egy szíriai iszlám állam létrehozása. E mellett a szíriai rezsimmel a Nemzeti Koalíció sem akar tárgyalni, így a békekonferencia esélyei csekélyek, de legalább addig nem bombázzák a már eddig is hatalmas emberi és infrastrukturális veszteségeket szenvedett országot.

Közben Irán is manőverezésbe kezdett, az újonnan megválasztott elnök, Hasszán Rohani levelet írt Obamának és választ is kapott rá, e mellett üdvözölte a zsidó újévet ünneplő iráni zsidókat (zsidók a bibliai idők óta élnek a mai Irán területén, számukat jelenleg mintegy tízezerre becsülik) és még ismert politikai foglyokat is szabadon bocsátott. Izrael szerint azonban Irán nem stratégiát, hanem csak taktikát változtatott és Benjamin Netanyahu igencsak aggasztja Obama engedékeny magatartása Izrael ellenségeivel szemben. Szerinte Szíria büntetésének elmaradása rossz jelzés Irán nukleáris programja számára, amelynek felszámolása Izrael elsődleges nemzetbiztonsági érdeke.

Mindezt figyelembe véve a bombázás elmaradása ellenére a helyzet inkább fokozódik, mint enyhül, és féltő, hogy már eddig is százezer halottat, több millió menekültet és mintegy 100 milliárd dollárnyi anyagi kárt okozó konfliktus tovább folytatódik, noha a szíriai rezsim már keresi a lehetőségeket a mérsékeltebb (nem iszlamista) erőkkel való együttműködésre.

533
2013.09.28

Mutti Merkel Európája

Az l'Espresso népszerű olasz magazinban még a nyár elején egy karikatúra jelent meg, amelyen egy pici lány a tenger parton sétálva azt mondja az apjának, hogy „pisilni kell”, mire az apja azt válaszolja, hogy „tartsd vissza a német választásokig”. E karikatúra jól kifejezi azt a várakozást, ami a német választásokat, különösen dél-Európában övezte. De fog-e bármi is változni? Aligha hihető. Igaz a CDU/CSU eddigi koalíciós partnere a szabad demokraták kiestek a parlamentből, de mára már a keresztények és szocialisták is szabad demokraták lettek, és nem csak Németországban, de az unió egészében is. Európát érintő lényeges kérdésekben nincs nagy különbség Angela Merkel és a potenciális új koalíciós partner, a szociáldemokraták vezetője Peer Steinbrueck között, aki egyébként 2005 és 2009 között a CDU/CSU és a szociáldemokraták közötti korábbi nagykoalíció idején Angela Merkel pénzügyminisztere volt. A szociáldemokraták konzervatív szárnyához tartozó Steinbrueck gazdaságpolitikai nézeteit tekintve is meglehetősen konzervatív, amire példa a Newsweeknek még 2008-ban adott interjúja, amelyben az angolok keynesiánus jellegű ösztönző politikára vonatkozó elképzeléseit ostromozta, mondván, hogy „évtizedes kínálat oldali politika után egy durva keynesiánus politika felé fordulni az egyszerűen lélegzetelállító”. Mint ismeretes a kínálat oldali gazdaságpolitika a Thatcher-féle gazdaságpolitika volt, amelyben egyik fő cél a költségvetési kiadások lefaragása, míg a keynesiánus politika ennek pont az ellentettje, a gazdaság költségvetési kiadások növelésével való ösztönzése.

Politika spekulánsok persze egy másik koalíció lehetőségét is felvetik, amely tényleg megváltoztathatná a német gazdaságpolitikát és ez amit R2G variációnak neveznek, vagyis a két vörös (red) és egyszer zöld (green) párt, a szociáldemokraták, a kelet-német eredetű kommunisták a Die Linke és a zöldek összefogása. A parlamenti matematika e koalíciót lehetővé tenné, mert e pártok együttesen csekély többséggel rendelkeznének Angela Merkel pártja felett (319 mandátum a 311-gyel szemben). A R2G koalíció létrejötte azonban mégsem valószínű, mert számos kérdésben elég nagy az ellentét a sok tekintetben radikális Die Linke és a szociáldemokraták jobbszárnya között. Például a Linke államosítaná a bankokat és leszerelné a NATO-t, ami igen távol áll a szociáldemokrata vezér Peer Steinbrueck nézeteitől.

Ugyanakkor Németországra egyre nagyobb nyomás nehezedik, hogy változtasson eddigi merkantilista (exporttöbbletre törekvő) politikáján. Az Egyesült Államok, a Nemzetközi Valutaalap, a francia szociális ügyek minisztere, Benoît Hamon, az Európai Bizottság elnöke Manuel Barroso, sőt a munkaügyekkel foglalkozó magyar biztos, Andor László is sürgeti a német kormányt, hogy a belső kereslet (például a bérek) növelésével növelje Németország importját más országokból és ezzel segítse a dél-európai államokat a válságból való kilábalásban. Az elmúlt tíz évben Németországnak mintegy 1600 milliárd eurós kereskedelmi aktívuma volt a többi uniós országgal szemben és a legutolsó 2012-es adat is 180 milliárd körül van, ami messze több mint az unió megfelelő időszakra vonatkozó teljes költségvetése. Ez az aktívum megbénítja a dél-európai országok gazdaságát, de változásra semmi remény, mert ezt a németeknek kedvező merkantilista politikát a németek nagy többsége támogatja és ez az egyik legfőbb oka „mutti” Merkel népszerűségének.

534
201310.05

Jóvátétel a rabszolgaságért

Tizennégy karib-tengeri ország jóvátételt akar kérni Európától, elsősorban Nagy Britanniától, Franciaországtól és Hollandiától a közel négyszáz évig tartó rabszolgakereskedelem miatt. A karib-tengeri vezetők e szándékukat a múlt héten, az ENSZ közgyűlésen, jelentették be. „E szörnyű, az emberiség ellen elkövetett bűnöket jóvá kell tenni a mi karib-tengeri társadalmunk és népeink fejlődése érdekében. Az európai nemzeteknek partnereknek kell lenniük abban, hogy egy sajátos utat találjunk a jóvátétel kivitelezésére” mondotta Saint Vincent és a Grenadin szigetek miniszterelnöke Ralph Gonsalves. Ez a Saint Vincent egy alig százezer lakosú kis sziget a Karib tengerben, az európaiak egyik kedven karib-tengeri üdülőhelye.

Gonsalves a Karib-tengeri Közösség (Caricom) nevében beszélt, mely szervezet egy a gazdasági integrációt előtérbe helyező regionális szervezet. A Caricom már felkérte az emberi jogokra szakosodott Leigh Day nevű brit ügyvédi irodát, hogy készítsen elő egy keresetet a Hágai Nemzetközi Bírósághoz. A Leigh Daynek már volt egy hasonló esete, amikor sikerült elérnie, hogy jóvátételt kapjon az a néhány száz kenyai, akiket a britek még az 1952-60 közötti úgynevezett Mau Mau lázadás során kínoztak meg. Jamaika és Antigua-Barbuda már megkísérelték, hogy a saját nevükben érjenek el kompenzációt, de ezt év elején a Caricom mind a tizennégy országa elhatározta, hogy közösen lépjenek fel a jóvátétel elérése érdekében. Az összeg, amelyre a karibi államok igényt tartanak még nem került napvilágra, de nagyságrendje – legalábbis Verene Shepherd, a jamaikai jóvátételi bizottság elnökének kijelentése alapján – néhány százmilliárd euróra becsülhető. Shepherd arra hivatkozik, hogy amikor a britek 1834-ben Jamaikán felszabadították a rabszolgákat, a brit telepeseket mai áron 240 milliárd eurónak megfelelő összeggel kártalanították. „A mi felmenőink viszont nem kaptak semmit. Felszabadították őket és azt mondták nekik: menjetek és boldoguljatok ahogy tudtok” mondta a jóvátételi bizottság elnöke.

A saint vincenti miniszterelnöknek, Ralph Gonsalvesnek a Miami Heraldnek adott nyilatkozata szerint a rabszolga kereskedelem „történelmi bűn volt, amit jóvá kell tenni” és még hozzá tette: nézzék csak a németek fizettek a zsidóknak és kaptak jóvátételt a japánok és a maorik is Új Zealandon”

A rabszolgakereskedelemben érintett országoknak azonban aligha van néhány száz milliárdja a jóvátételre és a sajnálkozásnál tovább nem is igen jutottak eddig. Így például Tony Blair, akkori brit miniszterelnök 2007-ben a rabszolga-kereskedelem brit betiltásának kétszázadik évfordulóján meglegedett annyival, hogy kifejezte sajnálkozását az elviselhetetlen szenvedés miatt, amit országának a rabszolga-kereskedelemben való részvétele okozott. A közel négyszáz éven keresztül virágzó üzletnek bizonyuló rabszolga-kereskedelemben az említettek mellett portugálok és spanyolok játszották a fő szerepet. Őket azonban a jóvátételt igénylők meg sem említik úgy látszik eleve reménytelennek tartják, hogy bármit is ki lehessen préselni belőlük.

Európai tragédia

Az olasz belügyminiszter, Angelino Alfano szerint az illegális bevándorlók halála nem olasz, hanem európai tragédia és igaza is van: Olaszország számtalanszor ismételt kérése ellenére sem kapott érdemi segítséget más uniós országoktól határainak védelme, vagy a tömeges, illegális bevándorlás megfékezése érdekében. Tragédia, hogy a kialakult helyzettel az unió nem tud mit kezdeni, mert az unió bevándorlási politikája és általában külpolitikája nem ad megfelelő választ a kialakult helyzetre. Jelenleg az Európai Unió statisztikája (2010-es statisztikai adat) 47 millió bevándorlót tart nyilván, ebből 31 millió, az összlakosság 6 százaléka, unión kívülről származik. A bevándorlók döntő többsége öt országra (Németország, Franciaország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Olaszországra) koncentrálódik, de a lakossághoz viszonyított legmagasabb arány Ausztriában és Svédországban található (9%). Évente mintegy másfélmillió bevándorlót tartanak számon, ehhez jön még az illegális bevándorlók több százezerre (egyes becslések szerint félmillióra) tehető száma. A meglehetősen hiányos statisztika szerint Franciaországban az első generációs leszármazottakkal együtt 11 millió bevándorló él, vagyis a lakosság egyötöde. Ennek fele nem európai országokból származik, hanem észak Afrikából és a szub-szaharai régióból. Hasonló a helyzet Olaszországban is, ahol a bevándorlók a lakosság 7 százalékát teszik ki és ezek fele észak Afrikából és Ázsiából vándorolt be. Az illegális bevándorlás elsősorban azokat az uniós országokat sújtja amelyek közvetlenül érintkeznek Ázsiával, illetve Afrikával. Az illegális bevándorlás „keleti kapuja” a Törökországot és Görögországot elválasztó Evros folyó, itt a helyi hatóságok 2009-ben 8800, ám 2011-ben már 55 ezer illegális bevándorlót regisztráltak, főleg pakisztániakat, afgánokat és bangladeshieket. Ezek azután görög, albán és szerb embercsempészek segítségével – a The Economist egy cikke szerint – négyezer euróért kamion rakterében Párizsba utazhatnak, vagy a kisebb pénzűek Ausztria felé a Balkánon át (ezek érintik hazánkat is). A Földközi tengeren keresztül, főleg a líbiai partokról indulva évente sokezer illegális bevándorló érkezik Európába, elsősorban Olaszországba. Az érkezőkről nincs statisztika, csak a halottakról, ezek szerint az elmúlt húsz évben mintegy huszonötezen veszték a tengerbe, ebből a legutóbbi két évben négyezren, úgy, hogy a lampedusai tragédia csak egy része az évi rendszeres áldozatoknak. Az Európai Unió hivatalos bevándorlási politikája a magas képzettségű külföldieket engedné be az unióba, ezt szolgálja az európai kék kártya rendszer, ezzel szemben a bevándorlók tömegét gazdasági menekültek alkotják, akik a hazai szegénység, esetleg polgárháborús állapotok elől menekülnek Európába. Ezt a szegénységet viszont nem csekély részben az európaiak okozzák azzal a kereskedelempolitikával, amely lerombolja a helyi gazdaságokat és ezzel kilátástalan helyzetbe hozza az ott lakókat, nem csoda, hogy máig sem sikerült befejezni a Világkereskedelmi szervezet keretében folyó úgynevezett Doha fordulót. Az európai politika abban is tévúton jár, amikor az „arab tavaszt” támogatja, ugyanis, míg a diktátorokkal, akik saját országukban rendet tartanak, lehet egyezkedni, mint Kadhafival is az illegális bevándorlás visszatartásában, a diktatúrák után kialakult káosz azonban az embercsempészeknek kedvez és oka is a menekült áradatnak. Az Európai Unió most az Európai Határellenőrzési Rendszert (EUROSUR) keretében drónokkal akarja figyelni a Földközi tengeren folyó az illegális bevándorlást. De figyelhetik bárhogy, megállítani nem tudják és ez Európa igazi tragédiája.

536
2013.10.19

A nagy koalíció

Angela Merkel számára a nagykoalíció maradt az egyetlen járható út, miután a legutóbbi választásokon rosszul szerepelt zöldek vezetése lemondott, a vezetés nélkül maradt párt pedig bejelentette, hogy inkább ellenzékben marad, mert a politikai különbségek Merkel pártjával túl nagyok ahhoz, hogy közösen kormányozzanak. A legutóbbi választásokon Merkel pártja Kereszténydemokrata Unió és a bajor Keresztényszocialista Unió (CDU-CSU) túlnyerte magát, 311 mandátumot szerzett és mindössze öt képviselőre lenne szüksége, hogy többsége legyen a jelenleg 630 fős parlamentben, e helyett a szociáldemokratákkal alkotott nagykoalíció nyomán a leendő kormány 193 képviselővel fog gazdagodni. A parlamenti matematika szerint lenne más megoldás is a vörös-vörös-zöld koalíció (szociáldemokraták, a balpárt és a zöldek), de a balpárttal (Die Linke) kommunista gyökerei miatt egyelőre senki sem akar szóba állni, bár ami a gyökereket illeti Angela Merkel sem panaszkodhat, hiszen NDK-s időkben a kommunista párt ifjúsági tagozatának (Freie Deutsche Jugend) agitprop titkára volt. Elméletileg a Die Linke a maga 64 képviselőjével szintén koalíciós partner lehetne Angela Merkel számára, de ez a kombináció kizárt, nem annyira a gyökerek különbözősége miatt, mert, mint láttuk, ott nincs nagy eltérés, a kizáró ok a balpárt NATO ellenessége és az, hogy a nagybankokat államosítani akarja.

A szociáldemokratákkal való koalíció nem lesz újdonság, hiszen nem olyan régen, 2005 és 2009 között, szintén ez a nagykoalíció kormányozta Németországot, bár Merkel pártjának hagyományos partnerei a szabad demokraták voltak, akik azonban a legutóbbi választásokon sajnálatos módon kiestek a parlamentből. A szociáldemokratákkal való egyesség ára valószínűleg egy 8,5 euró/órás minimálbér bevezetése lesz (ez mintegy 1300 eurós havi fizetésnek felel meg, amiből Nyugat Európában szerényen meg lehet élni) továbbá az, hogy az utóbbi időkben különösen felértékelődött pénzügyminiszteri pozíciót a szociáldemokraták kapják, ami a jelenlegi helyzethez képest nem jelentene túl nagy változást, hiszen a potenciális jelölt Joerg Asmussen, aki jelenleg az Európai Központi Bank végrehajtó bizottságának tagja, igazán nem sorolható a baloldali radikálisok közé.

A német nagykoalíció nem jelent különösebb változást Európa számára, hiszen az egész Európai Unió egy nagy koalíció, amelyet baloldali-liberális (ballib), vagy jobboldali liberális (jobblib) pártok uralnak évtizedek (a hetvenes évek második fele) óta, ahol mindegyik jelző esetében a liberálison van a hangsúly. Bár a magukat liberálisnak valló pártok támogatottsága Európában nem több, mint tíz százalék, a gazdaság és társadalompolitikában mégis az ő nézeteik a meghatározók, amit azonban nem ők, hanem a magukat szocialistaként, szociáldemokrataként, munkáspártként, néppártként vagy keresztényként meghatározó pártok hajtanak végre, egészen olyan módon, mint ahogy egy vírus a maga képére formálja a nála sokkal nagyobb sejt működését. A jobblib és ballib pártok politikájának nagy összhangja valószínűleg a pártfinanszírozással függ össze, mint ahogy éppen most Angela Merkelnek is gondja támadt a BMW tulajdonosainak 690 ezer dolláros adománya miatt, ami valahogy éppen egybeesett a CO2 kibocsátási normák uniós szigorításának németek által történt megakadályozásával. A fenti összeg azonban valószínűleg csak a jéghegy csúcsa, hogy a többi honnan jön, azt lehet, hogy jobb nem tudni.

537
2013.10.26

A Le Pen klub

A dél-Franciaországban elért jelentős győzelem után a francia Nemzeti Front vezetője, Marine Le Pen Hollandiába látogat, hogy a jövő évben esedékes európai választásokra készülve politikáját összehangolja a holland Szabadság Párt vezetőjével, Geert Wildersszel. Marine Le Pennek már jó kapcsolatai alakultak ki az osztrák Szabadságpárttal, a belga Vlaams Belanggal, a svéd Demokratikus Párttal és az olasz Északi Ligával, mely pártok a politikai színskála jobb szélén jelentős eredményeket értek el hazájukban és minden jel arra mutat, hogy jól fognak szerepelni a 2014-es európai parlamenti választásokon. Az Ifop közvéleménykutató intézet le Nouvel Observateur-ban publikált adata szerint a Le Pen nemzeti Frontja a következő európai parlamenti választások során 24 százalékot érhet el, öt százalékponttal többet, mint a francia szocialisták. A jelenlegi előrejelzések és az európai föderalisták félelmei szerint az euroszeptikus pártok az európai parlamenti helyek akár egyharmadát is megszerezhetik és képesek lesznek arra, hogy a hatalom további Brüsszelbe való koncentrálását szolgáló törvényeket blokkolják.

Enrico Letta, olasz miniszterelnöknek a New York Times számára adott interjúja szerint az unió további integrációját támogató pártoknak a jövő évi választásokon legalább a parlamenti helyek hetven százalékát meg kell szerezniük, különben, Letta kifejezésével élve, az európai törvénykezés lidércnyomássá válik. Az Európai Parlament az elmúlt évtizedek során az európai politika egyre jelentősebb tényezője lett, a törvénymódosítások legalább egynegyede az európai képviselőktől származik. A liberális európai politikai elit azért növelte az európai parlament hatáskörét, hogy demokratikus látszatot adjon politikájának, ám nem gondolt arra, hogy a parlament esetleg valódi népakaratot is képviselhet. Eszerint a demokrácia csak addig működhet, amíg a fennálló renddel szemben nem nyújt valódi választási lehetőséget, mint ahogy azt ma az unió kritikusai állítják és valaha a polgári demokráciáról a szocialista országok propagandája is állította.

Az euroszeptikus pártok népszerűségének növekedése miatt Guy Verhofstadt, korábbi belga miniszterelnök Enrico Lettához hasonlóan nyomja a vészcsengőt. A legfrissebb fejlemények kapcsán kijelentette: „Ha megengedjük, hogy földrészünkön ezek a pártok újból teret kapjanak, az egyesült Európáért folyó küzdelem egy évszázada veszik el és a bűnös történelem megismétlődik”.

Kérdés azonban, hogy a bűnös történelmet nem maguk a liberálisok ismétlik-e meg, hiszen a múlt század nemzeti szocialista mozgalmainak térnyerése pont annak köszönhető, hogy az akkor még csak liberálisnak nevezett gazdaságpolitika hatalmas spekulációknak adott teret, ami gazdasági összeomláshoz, korábban nem látott, kilátástalan munkanélküliséghez vezetett. Az új (neo) liberálisok ugyanazt a politikát követik, mint elődeik, és az eredmény is ugyanaz: gazdasági visszaesés, tartós munkanélküliség. Az Európai Uniót tehát nem annak kritikusai, hanem épp azok rombolják le, akik az integráció legnagyobb híveinek mutatják magukat. Amíg ez így marad Marie Le Pen és követői, a Le Pen Klub, egyre nagyobb népszerűsége fog szert tenni.

Orbán Viktor, a példakép

A The Guardian egy angol baloldali napilap, sokszor meglehetősen kritikus az Európai Unió politikájával szemben, de amelyben hazánkról, legalábbis az utóbbi években, kevés jót lehetett olvasni. Olyan címmel jelentek meg cikkek, mint *Orbán Viktor összezúzza Magyarország 1989-es álmait, Magyarország gyorsvonati sebességgel megy vissza a múltjába, Orbán Viktor kormánya megfojtja a demokráciát Magyarországon*. A szerzők egytől egyig olyan törzsgyökeres angol nevekkkel rendelkeznek, mint Yudit Kiss, George Szirtes, Viktor Pál. De az újság európai ügyekért felelős szerkesztője, Ian Travnor is Péter Molnár civil szervezeti aktivistától szerzi be értesüléseit, amikor a felcsúti, „Magyarország futball szentjéről”, Puskás Ferencről, elnevezett futball akadémia építéséről, mint a kelet-európai önkényuralom jelképéről ír.

Az elmúlt héten azonban valamelyest fordult a kocka, mert Neil Clark, az újság neves, hazai és nemzetközi ügyekkel foglalkozó cikkírója pozitív példaként állítja a brit politikusok elé Orbán Viktort és Magyarországot. A *hat energiaóriás feletti ellenőrzés nem egy baloldali tévhit – kérdezd Magyarországot* című cikkében a szerző összehasonlítja a brit politikusok és Orbán Viktor energiaceggekkel szembeni magatartását. Már a cikket illusztráló fénykép aláírása is beszédes, „Egyszer és mindenkorra véget kell vetnünk annak a korszaknak, amikor az energiaszolgáltatók keresztülgázolnak az emberekkel” idéz a szerző Orbán Viktor beszédéből, majd elmarasztalja saját hazája politikusait, akik nem mernek szembeszállni az ottani energiahatalmasságok profitérdekeivel. „Ed Milliband munkáspárti vezér az energiacegek profitérdekeit tekintve csak egy kicsit tért el a neoliberális tanítástól és máris úgy ábrázolták őt, mint egy bűnös, keményvonalas marxistát, akinek ördögi terve, hogy Marx álmának valóra váltásával Britanniát a valamikori Szovjetunióvá változtassa” – írja Neil Clark. Ám Európában van egy másik ország, ahol az energiaárakat 20 százalékkal csökkentik és a cél az, hogy a természetes monopóliumok non-profit módon működjenek és visszakerüljenek a közösség ellenőrzése alá. No és hol van a szocializmusnak ez az európai bástyája, és ki az a vad baloldali, aki vezeti az országot, teszi fel a kérdést a szerző, és meg is válaszolja: Orbán Viktor és Magyarország. Orbán Viktor, aki a Daily Telegraph számára adott interjújában csodálatát fejezte ki Margaret Thatcher szabadságszeretete és antikommunizmusa iránt olyan politikát folytat Magyarországon, amelyet Angliában „kommunistának” bélyegeznének, ha a brit baloldalon akadna bárki, aki elég bátor lenne ahhoz, hogy hasonló intézkedéseket javasoljon.

A brit konzervativizmus – írja Neil Clark – ha elég okos lenne, tanulhatna a Fidesz gazdasági gaullizmusából, de a piaci erők iránti elkötelezettségük, és az a pénz, amit a Konzervatív Párt a City-től (a brit bankvilág) kap, megakadályozza, hogy szakítsanak a jelenlegi népszerűtlen és hitelét veszített modellel. Hisztérikusan reagálnak Milliband még oly szerény árbefagyasztási tervére is, holott már olyan thatcherista notabilitások is, mint a hajdani miniszterelnök John Major is változásokat sürget.

Számunkra pedig az a tanulság, hogy ha kitartunk a nemzeti érdekeinket és a lakosság érdekeit szolgáló politikánk mellett, azt előbb utóbb, és ha fogcsikorgatva is, de tudomásul fogják venni Európában. A magyar politika semmi mást nem kíván Magyarországnak, mint amit az egész Európára vonatkozólag helyesnek tart, jelen esetben azt, hogy a közművek kerüljenek a köz ellenőrzése alá, és ne váljanak a nemzetközi profithajsza eszközeivé. Európa értékelni fogja, hogy Magyarország, mint, ahogy 1956-ban is, felkel az elnyomás ellen, akár tankok, akár a bankok vagy a profitérdekek testesítik is meg azt.

539
2013.11.09

Németország koldussá teszi szomszédait

A Financial Times aligha sorolható a szélső jobb, vagy szélső bal napilapok közé, hiszen közismerten az pénzügyi világ szócsöve, most mégis olyan cikket közölt a lap fő közgazdasági elemzőjének, Martin Wolfnak a tollából, amely bármely „szélsőséges” hírportálon megállná a helyét. Már a cikk címe is beszédes: Germany is a weight on the World – Németország teher a világ számára. Az a kritika sért igazán, ami igazságot tartalmaz, kezdi cikkét a szerző, arra utalva, hogy Berlin felháborodottan utasította el az amerikai pénzügyminisztérium október végén kiadott nemzetközi gazdasági helyzettel foglalkozó elemzését, amelyben súlyos kritikával illetik Németország merkantilista (vagy talán helyesebb azt mondani, hogy Merkelista) gazdaságpolitikáját. Az amerikai pénzügyminisztérium Németország szemére hányja, hogy a 2008 óta tartó válság során mindvégig hatalmas exporttöbblettel rendelkezett, amely 2012-ben már Kína exporttöbbletét is meghaladta. Ez az exporttöbblet hátráltatta más uniós országok alkalmazkodását, mert külső egyensúlyukat a belső felhasználás (fogyasztás, beruházások) erőteljes visszafogásával kellett, hogy elérjék, ami depresszióra vezetett az unió perifériális országaiban, de az unió egészében is, hiszen még öt évvel a válság kitörése után is a GDP színvonala elmarad a 2008. évitől. „A végső eredmény egy deflációs (a gazdasági növekedést visszafogó) hatás az eurozóna egészére, de egyben a világgazdaságra is. A belső felhasználás (fogyasztás, beruházások) növelése a kereskedelmi aktívummal rendelkező országokban, különösen Németországban, segítene az eurozóna egyensúlyi problémáinak tartós megoldásában” – írja tanulmányában az amerikai pénzügyminisztérium. A német kormány ezt a kritikát erőteljesen visszautasította, mondván, hogy a német exporttöbblet nem okoz problémát sem Németország, sem az eurozóna, sem a világgazdaság számára, sőt az ország exportja és alkatrészimportja révén jelentősen hozzájárul a világgazdaság növekedéséhez. Ez a válasz épp annyira előrelátható volt, mint amennyire rossz, írja Martin Wolf. Az exporttöbblet nem csak az erőteljesebb versenyképességet tükrözi, mint ahogy erre Németország minduntalanul hivatkozik, hanem azt is, hogy az exporttöbblettel rendelkező országok belső fogyasztása kisebb, mint a termelésük, vagyis a mások által keltett vásárlóerőt használják fel saját növekedésük érdekében. Mivel az uniós országok erős megszorító politikával alkalmazkodnak, a német exporttöbblet egyre inkább az unión kívüli térségre zúdul, azok növekedési kilátásait gyengíti (mert a fogyasztásuk nem a saját termelés, hanem a többlet-import révén bővül). Ez azonban egy „tedd koldussá a szomszédodat” politika a világ számára, ami ellen az Egyesült Államok joggal tiltakozik, de még az unión belül is ez a politika megakadályozza a gazdasági fellendülést, hosszú távra tartósítja a magas munkanélküliséget. És mindez miért? A magyarázat egy mítoszban rejlik, abban, hogy a válság a költségvetési túlköltekezések és nem a felelőtlen határokon átnyúló hitelezés következménye, hogy a központi bank költségvetési hiányt pénzkibocsájtással finanszírozó politikája (ami nyugat-európában a II. világháborút követő három évtizedben általános gyakorlat volt) hiperinflációt okoz, és, hogy az exporttöbbletet a versenyképesség, nem pedig a termeléstől elmaradó belső fogyasztás határozza meg. Ez a mítosz veszélyes az unióra és a világra is, az eredménye az, hogy a gyengébb tagországok folyamatosan depresszióban maradnak, ami végül az egész térség agonizálásához, az eurozóna felbomlásához fog vezetni. Az európai történet nem sikertörténetté, hanem egy tragikus szenvedéstörténetté válik.

Mindehhez csak annyit lehet hozzátenni, hogy a Martin Wolf által felvetett problémákat az „euro-szkeptikusok” már vagy egy évtizede szajkózzák, de hogy ez a felismerés elérte a vezető pénzügyi köröket is, az a vég kezdetét jelzi.

540
2013.11.16

Kövér macskák fogyókúrán?

Mint arról már több hazai média is hírt adott, Svájcban november 24-én népszavazást tartanak a felső vezetők fizetéséről, amelyet az adott intézménynél fizetett minimálbér tizenkétszeresében maximálnának. Bár a népszavazást a kezdeményező, a Svájci Szociáldemokrata Párt ifjúsági tagozata, minden bizonnyal elbukja, de a kezdeményezés várható egyharmados támogatottsága azt jelzi, hogy Nyugat-Európának kezd elege lenni abból a jövedelem differenciálódásból, amely az utóbbi évtizedekben bekövetkezett. Míg széles rétegek – akár a leggazdagabb országokban is – éppen, hogy meg tudnak élni és a munkanélküliség már évtizedek óta 8-10 százalék körül mozog, addig azok, akik elsősorban felelősek a 2008. évtől kezdődő válságért, vagyis a nagybankok, nagyvállalatok vezetői, csillagászati összegeket keresnek. Svájcban a népszavazási kezdeményezés közvetlen előzménye az, hogy ez év elején Daniel Lucius Vasellát, a svájci Novartis gyógyszergyár ügyvezető igazgatóját, nyugdíjba menetele alkalmából cége 70 millió svájci frankkal ajándékozta meg. Ez az összeg azonban eltörpül James J. Mulva, a ConocoPhillips amerikai energetikai cég volt vezérigazgatója számára kifizetett 156 millió dollártól, amit tízéves sikeres vezetői tevékenysége után jutalmul kapott. A New York Times ez év június 29-diki számában egy tanulmányt ismertet A vezérigazgatók fizetésének megállíthatatlan növekedése címmel (An Unstoppable Climb in C.E.O. Pay), amely szerint 2012-ben a 200 legjobban fizetett vezérigazgató átlagjövedelme 15,1 millió dollár volt, ami 16 százalékos ugrást jelentett a 2011. évihez képest. Számos szakértő szerint a 2008. évi pénzügyi válság egyik előidézője a bankok, pénzintézetek vezető alkalmazottainak olyan jellegű ösztönzése, amely magas kockázatvállalásra készítette ezeket a vezetőket. Ezért azután Amerikában a pénzügyi válság során legnagyobb állami támogatást kapott hét bank legfőbb vezetőinek fizetését évi 500 ezer dollárban maximálták, ám a bankszférában az 5-10 millió dolláros fizetések manapság sem ritkák. A nagy fizetések korlátozásának kérdése Európában is rendszeresen felmerül, a brit miniszterelnök, David Cameron például azt javasolta, hogy az állami vállalatoknál a legmagasabb és legalacsonyabb jövedelmek aránya ne haladja meg a hússzoros mértéket. Ez az arány a brit üzleti szférában jelenleg 133 szoros, míg az Egyesült Államokban 340 szoros. A francia elnök, Francois Hollande is igyekszik az állami vállalatok körében alkalmazni az egy a húszhoz szabályt, ami a felső vezetők némelyikénél hetvenöt százalékos fizetés-csökkentést jelentene.

A II. világháború után mintegy három évtizedig a fejlett polgári demokráciákban az volt az uralkodó nézet, hogy az a jobb társadalom, amelyben az emberek egyenlőbbek, ennek megfelelően erősen progresszív adóztatással igyekeztek összehúzni a jövedelmeket. A felső adókulcsok meghaladták a hetven százalékot, sőt, például az Egyesült Államokban a kilencven százalékot is. A progresszív adókulccsal valóban elérték, hogy a jövedelmi viszonyok kiegyenlítettebbé váltak, az Egyesült Államokban például a felső egy százalék részesedése az összes jövedelemből a század elejétől az 1970-es évekig huszonöt százalékról tíz százalékra csökkent. A hetvenes évek neoliberális fordulata azonban maga után vonta az adókulcsok csökkentését, de az adóztatás progresszív jellege mindenütt megmaradt (az egykulcsos adó kelet-európai jelenség) és az adókulcsok nemigen mentek 40-50 százalék alá. Ennek ellenére a jövedelemkülönbségek élesen növekedni kezdtek, a felső egy százalék részesedése már megint megközelíti az összjövedelmek egynegyedét. E tendenciát próbálja most megállítani a svájci népszavazás és a „fogld el a Wall Street-et” mozgalom is, ám mindez ideig kevés sikerrel. A kövér macskák tehát egyelőre tovább híznak, bár lehet, hogy már nem sokáig.

Aranyláz a drónok piacán

Hét uniós ország (Franciaország, Németország, Görögország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország és Spanyolország) az Európai Védelmi Ügynökség múlt heti ülésén megegyezett, hogy 2020-tól egy katonai dróngyártó „klubbot” hoznak létre. Az unió katonai képességeinek fejlesztésével foglalkozó ügynökség igazgatója, Claude-France Arnould, a klubbal kapcsolatban megjegyezte, hogy „tekintve a mai szűkös pénzügyi helyzetet, ez a védelmi erőfeszítés, amely magában foglalja a kooperációt és a szinergikus hatások kutatását bizonyára nagyon hatékony lesz”. Kétségtelen a drónokkal vívandó háború ideális Európa számára, mert olcsó és nem kell a frontra menni, amitől az európaiak – valószínűleg a két világháború emlékeként – úgyis ódzkodnak. Sok nehézséget kell azonban legyőzni, míg az eurodrónok bevezethetők lesznek. Erre utalt Robert Gates, az Egyesült Államok volt hadügyminisztere, amikor az uniós országok líbiai háborúban való részvételének tapasztalatai alapján megjegyezte: „a történelem leghatalmasabb katonai szövetsége még csak 11 hete volt háborúban egy szegényesen felfegyverzett rezsim ellen, egy gyéren lakott országban amikor a szövetségesek máris kifogytak a munícióból és az USA segítségére szorultak”. Az olaszok is csak úgy tudták líbiai légitámadásait Nápolyból irányítani, hogy az amerikaiak odatelepítették szakértőiket. Nem elég ugyanis drónokat építeni, mert megfelelő hírszerzés, helymeghatározás és felderítő eszközök nélkül még a legkorszerűbb drónok is használhatatlanok, tette hozzá a volt amerikai hadügyminiszter. Valóban Európa már egy évtizede küzd azzal, hogy saját helymeghatározó műhold rendszert építsen ki, aminek ugyan szép nevet találtak – Galileo – de a finanszírozással hadilábon álltak, így az eredetileg 2013-ra tervezett befejezés 2019-re húzódik el.

A háborúban való használhatóságtól függetlenül a drónok ígéretes piacnak látszanak, jelenlegi éves forgalmuk 5 milliárd euró körül mozog, és szakértők azt várják, hogy ez 2018-ig 9 milliárd euróra fog növekedni. Mike Lissone, az európai légiközlekedési biztonsági hatóság, az Eurokontrol egyik vezetője szerint az Európai Unióban máris mintegy 20 ezer 150 kilogrammnál kisebb súlyú drónt adtak el. A piacra többen is rámozdultak, a fent említett hét ország alkotta klubban túlmenően a drónok építése téren már szoros kapcsolat épült ki három nagy európai fegyvergyártó cég, a francia Dassault, a francia-német Eads és az olasz Finmeccanica között. Van egy francia-görög-olasz-spanyol-svéd és svájci megállapodás egy pilóta nélküli harci gép, a nEUROn fejlesztéséről, amely első kísérleti repülését már tavaly decemberben megtette és van egy külön francia-angol megállapodás a Telemosnak elkeresztelt drón megépítéséről, amely várhatóan 2018-ban kerül piacra. Ezen túlmenően egy osztrák és izraeli cég is megállapodott is olyan drónok kifejlesztéséről, amelyek úgy lennének képesek hajókat és földi járműveket mozgásukban megállítani, hogy az nem követelne emberéletet. Hogy ezt hogyan tudnák elérni, az még kísérleti stádiumban van és titok, mint ahogy az sem világos, hogy ha mondjuk egy Afrikából Európába tartó menekülteket szállító hajót megállítanak, akkor mi is lenne a következő lépés.

Az Európai Védelmi Ügynökség keretében létrehozott hetek klubja egy olyan drónt akar kifejleszteni, amely közepes magasságban nagy távolságra tud repülni és e képesség angol nevéből – Medium Altitude Long Endurance – Male-nek keresztelték el, ami angolul elég férfiasan hangzik, mert férfit, hímneműt jelent. Egyelőre azonban gond van Európa ellenségeinek a megtalálásával (ha mondjuk, a Bizottságot leszámítjuk), az illetékes források leginkább a szomáliai és a líbiai iszlamisták elleni küzdelmet és Mali kormányerőinek megsegítését emlegetik, de szóba jöhet még a nyugat-balkán „normalizálása” és „konfliktusmegoldás Grúziában, vagy az afgán rendőrök kiképzése. Ha azután az érintettek megtalálják a Male ellenszerét, azt bizonyára Female (Fight the Enemy Male)-nek keresztelik el, ami ugye nőneműt jelet.

542
2013.11.30

Az oroszlán morog, ha a bajszát cibálják

Andor László, a magyar biztos, egy a BBC Radio 4-nek adott interjújában, amely arról szólt, hogy Anglia egyoldalúan korlátozni kívánja a bevándorlást, azt találta mondani, hogy az „egyoldalú lépések ... nem nagyon segítenek, mert azzal a kockázattal járnak, hogy az Európai unióban (Angliát) egyfajta undok országnak fogják tekinteni. Mi ezt nem akarjuk. Azt gondolom, hogy sokkal jobb lenne, ha a helyzetet közösen tekintenénk át, és ha valós problémákat találunk, akkor annak arányában cselekszünk, nem ily módon (egyoldalúan)”.

Az „undok ország” (eredetiben: nasty country) kifejezés a Daily Mail nevű népszerű bulvárlap szerkesztőségében kiverte a biztosítékot és előbb szerkesztőségi állásfoglalásban, majd Michael Burleigh, történész és a lap kommentátora cikkében nekiestek nem csak Andornak, hanem Magyarországnak is. A szerkesztőségi állásfoglalás szerint „A briteknek, akik büszkéek a szabadságért és az elnyomottak megsegítésért vívott harcaik történetére, nincs szükségük arra, hogy akár a legerkölcsebb nemzet is kioktassa őket, de amikor a vádló, aki „undok országnak” minősít bennünket, Magyarországról jön, amely Európa hírhedten legbigottabb nemzete, ez a képmutatás minden mértéket meghaladja”. Michael Burleigh, aki történészi munkáiban főleg Németország náci múltjával foglalkozik, pedig egyenest a következő címmel indítja a már nem is Andort, hanem Magyarországot gyalázó cikkét: *Magyarország antiszemita ország és aljas a romákhoz. Ne merjen bennünket leckéztetni Biztos Úr*. Ezután a cikk sorra veszi mindazokat a hazugságokat, féligazságokat csúsztatásokat, vagy valós egyedi események általánosítását, amelyek az elmúlt években a nyugati liberális sajtóban, főleg egyes honfitársaink ihletésére, megjelentek. Félkatonai szervezetek félemlítik meg a roma lakosságot, megtámadják a romák házait, megerősokolják az asszonyaikat és megölik az embereket. A roma lakosságot otthonaik elhagyására kényszerítik. E mellett az országban a zsidóellenesség is döbbenetes mértéket ért el, a magyar zsidók által elszenvedett antiszemitizmus mértéke a legrosszabbak között van Európában. Odáig azonban a szerző nem jut el, hogy a magyar genetikusan alattvaló, nyilván nem olvassa az Amerikai Népszavát.

A düh persze nem annyira Magyarországnak, mint inkább az angol belpolitikai helyzetnek szól. Az az intézkedés, amelyet Andor egyoldalú, az Anglia által is aláírt uniós szerződéseknak ellentmondó lépésnek tart, konkrétan a bevándorlókat eddig megilletett szociális támogatások radikális csökkentése, a más uniós országokból jövő koldusok és hajléktalanok országból való kitesékelése, messze nem elégíti ki a Daily Mail és Michael Burleigh által képviselt körök igényeit. Legszívesebben teljesen bezárnák az ország kapuit, természetesen megtartva azokat az előnyöket, amelyeket az unió Anglia pénzügyi és más szektorai számára jelent. Ám, hogy valójában honnan fúj a szél, az London polgármestere, Boris Johnson egyik nyilatkozatából tűnik ki, aki szerint „semmit sem teszünk, hogy megakadályozzuk Erdély teljes népességét – bármilyen elragadóak legyenek is legtöbben – abban, hogy sáttortáborokat próbáljanak felállítani a Marbel Arch környékén” (a Marbel Arch London egy nevezetes pontja a Hyde park sarkánál). Ez elég világos utalás arra, hogy attól félnek, hogy a január elsejével a román és bolgár munkavállalók előtt szabadabbá váló út azt eredményezi, hogy a román cigányok ellepik Angliát. Ám még ha meg is értjük félelmüket, ez a mai liberális felfogás szerint nem más, mint tömény rasszizmus, tehát pont azok vádolnak rasszizmussal, akik maguk is rasszistáknak minősíthetők. Ami pedig a britek elnyomottak megsegítésért vívott harcait illeti, az észak-amerikai indiánok maradékai, de az írek vagy indiaiak is tudnának mesélni. Ezzel együtt nem okos dolog a brit oroszlán bajszát rángatni, mert ha harapni nem is, de morogni még tud.

543
2013.12.07

Korlátozást, vagy új gazdaságpolitikát?

Viviane Reding, az unió igazságügyi biztosa, egy az elmúlt héten tartott beszédében megerősítette, hogy az emberek szabad mozgása az unió területén alapvető jog, és azt is, hogy nem kételkedik abban, hogy ez jó Európának. Ezért kötelességünk is a szabad mozgás fennmaradásának biztosítása, tette még hozzá. Ezt az egyezményekben már régen lefektetett jogot, azért kellett ismét megerősíteni, mert a „jóléti turizmusra” hivatkozva néhány módosabb tagország e jogot megkérdőjelezte. Mindenekelőtt Nagy Britannia és Németország tartja nemkívánatosnak azokat a bevándorlókat, akik elsősorban a jóléti rendszerek kihasználására érkeznek, vagy a jövőben érkeznének az országba. A vita erősen kapcsolódik ahhoz a tényhez, hogy 2014. január elsejétől a román és bolgár állampolgárok s szabad utat kapnak az unió egész területén.

David Cameron, brit miniszterelnök már korábban kijelentette, hogy „a szabad mozgásnak az unióban kevésbé szabadnak kell lennie”, megkérdőjelezve az Európai Unió négy sarkalatos alapelveinek egyikét, míg a másik hármat, az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabad áramlását teljesen magától értetődőnek tartja, minthogy az előnyös Angliának. Emiatt azután, a Bizottság részéről az a vád is éri, hogy „ki akarja mazsolázni” az unióban rejlő előnyöket. Nem, mintha mások nem ugyanígy akarnának tenni, csak vannak, akik inkább, mások kevésbé engedhetik meg maguknak. Ami a szabadságjogokat, vagy akár a közös pénzt is illeti, ezek ideológiai-politikai alapjai egy egységesülő Európának, és mint ilyenek megkérdőjelezhetetlenek, noha joggal felvethető, hogy valójában mekkora haszonnal járnak, vagy, hogy az előnyök és a hátrányok hogyan oszlanak meg az egyes országok között. Ami szűkebben a jóléti turizmust illeti, számszerűen nehezen lehet kimutatni, hogy mekkora megterhelést okoz a fogadó országoknak. Jelenleg úgy becsülik, hogy az unió lakosságának mintegy három-négy százaléka (17,2 millió ember) lakik más országban, mint ahol született. Ennek jelentős része kétségtelenül az újonnan csatlakozó országokból vándorolt Nyugat Európába zömüket a lengyelek és románok teszik ki. Magában az Egyesült Királyságban 2,6 millió olyan személy él, aki más uniós ország állampolgára, ezek közül mintegy 120 ezren kapnak valamilyen a munkaképes korúaknak nyújtott támogatást, ami a teljes ilyen jellegű támogatások két százalékát, tehát jelentéktelen részét teszik ki és ebből még sokkal kevesebb lehet az az arány, amit a jóléti turisták kaphatnak. Valójában a bevándorlók jóléti juttatásait korlátozó az intézkedések sokkal inkább a romániai és bulgáriai romák bevándorlásának megakadályozását szolgálják, mintsem az angol, vagy német költségvetés tehermentesítését. Ha nincsenek is túl sokan Nyugat Európa mintegy harmincmillió bevándorló lakosságához képest, az unió keleti részeiből érkező romák megtelepedése néha rendkívül látványos, amellyel gyakran illegális táborok formájában találkozunk a helyi lakosok. Franciaországban, Olaszországban és Nagy Britanniában is már számos konfliktus alakult ki a helyi hatóságok és a táborlakók között. Mindez azonban alapvetően a roma lakosságnak az európai társadalomba való beintegrálásának a kérdése és ebben az értelemben érintheti az egyes országok ezen belül a befogadó országok költségvetését, de nem úgy, mint jóléti turizmus. Az alapvető probléma, hogy a globalizált európai gazdasági rendszerben még a nem roma lakosság jelentős része számára sem akad munka, azokat az iparágakat pedig, amelyekben a roma lakosságot lehetne foglalkoztatni (a könnyű és nehézipar) már régen kitelepítették Európából a másik nagy romákat foglalkoztatni képes ágazat, az építőipar, is stagnál. Végül is a valódi probléma megoldása nem a szabad mozgás korlátozásával, hanem az európai gazdaságpolitika teljes megújításával képzelhető el. Olyan gazdaságpolitika kialakítására van szükség, amelyik középpontjában nem a rövid távú profitmaximalizálás, hanem az unió lakosságának jóléte, az elmaradott térségek, társadalmi rétegek felzárkóztatása áll.

544
2013.12.14

Német szolidaritás

A német szociáldemokrata szavazók túlnyomó többsége egyetértett abban, hogy pártjuk vegyen részt az új német kormányban, ezzel létrejött a kereszténydemokrata, szociáldemokrata nagykoalíció, ami nem egyedülálló, de nem is gyakori a német kormányok történetében. A második világháború után ritka kivétellel a kereszténydemokrata-keresztényszocialista (CDU-CSU) unió volt kormányon koalícióban a német szabaddemokrata párttal (FDP). 2013-ban, hatvannégy év jórészt kormányzati pozícióban eltöltött idő után azonban a szabad demokraták, sajnálatos módon, kiestek a parlamentből és a kereszténydemokratáknak, miután néhány képviselő hiányzott még, hogy kormányt tudjanak alakítani, más koalíciós partner után kellett nézniük. Mivel a zöldeknel éppen válság volt, maradtak a szociáldemokraták. Volt már ilyen, Kurt Georg Kiesinger kancellársága idején 1963-69 között és ez akkor némi enyhülést hozott az ország keleti politikájában. A német kormányalakításból Európát most is elsősorban az érdekli, hogy változni fog-e a merev német álláspont, főleg a pénzügyi válság felszámolása terén, ahol Brüsszel és Párizs folyamatos polémiaiban van Berlinnel. Az elmúlt három évben a korábbi koalíciós partner, a szabad demokraták hatására, Angela Merkel elég mereven ellenállt annak a brüsszeli és párizsi törekvésnek, hogy a bajba jutott országok bankjait egy közös, Brüsszel fennhatósága alatt lévő bankszanálási alap segítségével mentsék ki. A németek ragaszkodtak ahhoz, hogy a szanálási alap nemzeti ellenőrzés mellett jöjjön létre, vagyis nem akartak német pénzt tenni a közös kasszába. Végül kompromisszum született, az alap a nemzeti szanálási alapok hálózataként indul, ami tíz év alatt egy közös alappá alakul át. Most Carsten Schneider, aki pénzügyekben a szociáldemokraták parlamenti szóvivője, kijelentette, hogy másképp fognak viszonyulni a tervezett bankunióhoz, abból indulnak ki, hogy a multinacionális bankok megregulázásához a széttöredezett nemzeti felügyeleti és szanálási eszközök nem elegendőek, tehát szükség van a közös alapokra. Schneider szerint már az eddig elért kompromisszum is szociáldemokrata nyomásra történt.

A pénzügyi válság kapcsán Németországot ismert közgazdászok, sőt az Egyesült Államok pénzügy-minisztériuma részéről is heves bírálatok érik. Joseph Stiglitz Nobel díjas közgazdász például Németországot és néhány más országot hibáztat azért, hogy a bajba jutott országok iránt a szolidaritásnak a jelét sem mutatják, amiért, ha így marad, Európa súlyos árat fog fizetni. Hasonló a véleménye Soros Györgynek is, aki egy nemrég tartott előadásában azt fejtette ki, hogy a válság nyomán az unió, amely eredetileg szuverén államok önkéntes közössége volt, adósok és hitelezők kényszerű és egyenlőtlen kapcsolatává alakult át, ami politikailag elfogadhatatlan. Az eladósodott országokat – különösen a német közbeszédben – mintegy bűnösökként tartják nyilván, holott az eladósodás pontosan a miatt a gazdaságpolitika miatt következett be, amit a németek erőltettek Európára. A válságból a németek hegemon gazdasági hatalomként bukkantak elő, akik ugyan nem diktálhatnak másoknak, viszont az uniós intézmények nem hozhatnak döntéseket német jóváhagyás nélkül. Ugyanakkor Németország nem akarja elfogadni azt a felelősséget, ami ezzel a hegemon szereppel jár, éles ellentétben az Egyesült Államokkal, amely a világháború után a Marshall terv keretében nagyvonalú segítséget nyújtott Európának és ezzel mind Európa, mind az Egyesült Államok jól járt.

Hiába azonban a kritika és a szociáldemokrata ígérek, ha a német választópolgárok – nem csekély részben a német sajtó egyoldalúságának hatására is – nem óhajtanak segíteni másokon. Kérdés, hogy a szociáldemokraták tudnak-e ezen változtatni, vagy a német szolidaritás továbbra sem fog túlterjedni Németország határain?

545
2013.12.21

Putyin kegyelme

Putyin talán a közeledő karácsony, vagy még inkább a Szocsiban megrendezésre kerülő téli olimpia miatt megkegyelmezett a Pussy Riot meztelenkedő hölgyeinek, a Greenpeace aktivistáinak, és ami a világsajtót ennél sokkal jobban érdekelte, Mihail Hodorkovszkijnak, a Yukos olajtársaság egykori tulajdonosának. A Pussy Riot feminista hölgyei azért kerültek rács mögé, mert a **moszkvai Megváltó Krisztus-székesegyház ikonosztáza** előtt *Szűzanya, zavad el Putyint* címmel egy táncos daljátékot adtak elő, aminek következtében az orosz ortodox egyházban komoly viták alakultak, ki, hogy vajon a templomot istenkáromlás miatt újra kell-e szentelni. A Greenpeace aktivistáit akkor tartoztatta le az orosz parti őrség, amikor tiltakoztak egy orosz északi tengeri olajfúró toronynál, Hodorkovszkij története viszont hosszabb, visszanyúlik Oroszország jecini korszakának idejére.

Hodorkovszkij, Borisz Berezovszkijjal, Roman Abramoviccsal és másokkal, egyike volt az oroszországi rendszerváltás során vagyonhoz és politikai befolyáshoz jutott oligarcháknak. A peresztrojka idején a Komszomol egyik vezetőjeként Hodorkovszkij engedélyt (és devizát) kapott hiánycikkek importálására, amiből azután óriási haszonra tett szert és barátjával, Platon Lebegyevvel együtt megalapította a Menotep nevű bankot, amely később off-shore bankok hálózatából álló bankkonzorciummá nőtte ki magát. Ennek tanácsadó testületében olyan neves személyiségek szerepeltek, mint például Frits Bolkestein, az Európai Unió belső piacokért felelős volt biztosa, vagy Otto Graf Lambsdorff, a liberális internacionálé elnöke, akik bizonyára jó tanácsokkal látták el Hodorkovszkijt, mert amikor 1996-ban, az orosz választások előtt Jelcin vesztésre, a kommunista pártvezér Genagyij Zsuganov viszont biztos nyeresésre állt, a Menatop 200 millió dolláros segítségével és a közvéleménynek a demokratikus média segítségével történt meggyőzésével Jelcin győzelemre segítettek. Jelcin a segítségét azzal hálálta meg, hogy a privatizáció során a kampányát támogató újjgazdag vállalkozóknak juttatta az orosz kőolajkincs nagy részét. Hodorkovszkij a Yukost szerezte meg, míg Abramovics és Berezovszkij a **Sibneft** tulajdonosa lett.

Az így hatalmas vagyonra szert tett oligarchák sorsa akkor fordult rosszra, amikor 2000-ben Putyin hatalomra került és elkezdte az ország széthordott vagyonát állami kézbe visszaszerezni. Emiatt hamarosan szembekerült az oligarchák táborával, akik részben elmenekültek, menedékjogot kérve ki Angliában, ki Izraelben. Hodorkovszkijnak azonban balszerencséje volt, mert Oroszország még a Szovjetunió felbomlása után is túl nagyak bizonyult ahhoz, hogy egy tankolással el lehessen hagyni az országot, és amikor gépe Novoszibirszkben leszállt üzemanyagért, a kifutópályán már Putyin fegyveresei várták. Adócsalásért ítélték nyolc évre, de igazi bűne az volt, hogy a Yukost át akarta játszani az amerikai ExxonMobil olajvállalatnak és már meg is beszéltek az ügyet Dick Cheney amerikai alelnökkel, amikor Putyin közbelépett. Abramovicsnak nagyobb szerencséje volt, talán azért is, mert annak idején ő ajánlotta Putyint Jelcin figyelmébe és mindmáig baráti viszonyt ápol az orosz elnökkel. Tízmilliárd dolláros vagyonával ma is egyike Oroszország leggazdagabb embereinek. Valamikori barátja, Berezovszkij, azonban nem csak Putyinnal fordult szembe, de egy londoni bíróságon ő ellene is pert indított, három milliárd dollárt követelve annak fejében, hogy Abramovics kitérte őt a Sibneft-ből. A bíróság azonban ellene döntött, és amit tudunk róla még, hogy ez év márciusában, saját fürdőszobájában, holtan találták, egy vékony zsineggel valahogy megfojtotta saját magát. Az orosz oligarchák története azonban ezzel még bizonyára nem ér véget, Hodorkovszkij kiszabadulásával nyilván új fejezet kezdődik.

Az európai (közgazdaság)tudomány csődje

Van az angolban egy magyarra nehezen lefordítható ám rendkívül szemléletes kifejezés a *basket case*, amelyet olyan helyzetek jellemzésére szoktak használni, mint amikor a fronton egy akna széttép valakit és amit megtalálnak belőle azt egy kosárban gyűjtik össze (ezért „kosár eset”). Nos az Európai Unió is egyre inkább ilyen teljesen reménytelen esetnek tűnik. Lehet ugyan szidni az amerikai hitelminősítőket, hogy leminősítették az egész uniót, de alapjában véve igazuk van, az unió immár hosszú ideje nem tud gazdasági eredményeket felmutatni. Talán a leglátványosabb kudarca, hogy egy még 2000-ben hozott tanácsi határozattal ellentétben 2010-re nem a világ legversenyképesebb gazdasága lett, mint azt annak idején vizionálták, hanem éppen az egyetlen olyan térsége, ahol nincs gazdasági előrehaladás. A Standard&Poor's a leminősítést azzal indokolta, hogy az európai költségvetés finanszírozása egyre bizonytalanabb vált, miután néhány ország csökkenteni, mások pedig növelni akarták a közös kiadásokat. A költségvetés egy jelentéktelen (a GDP három tízezrelékét) kitevő összegén való marakodás azt demonstrálta az amerikai hitelminősítő felé, hogy Európa nem egységes a pénzügyi problémák kezelésében és ez kockázatot jelent egyes országok adósságának finanszírozásában. A vita érinti azokat a közgazdasági elveket, amelyek szerint az unió működik. A német álláspont szerint az unió problémái abból származnak, hogy Európa elvesztette nemzetközi versenyképességét különösen a periféria országai esetében, ahol a bérek növekedése meghaladta a termelékenység növekedését. Ezzel szemben számos neves közgazdász rámutat, hogy annyira különböző gazdasági jellemzőkkel és fejlettségi színvonallal rendelkező országokra, mint az Európai Unió, nem lehet egységes szabályokat bevezetni, vagy egységes pénzt alkalmazni.

A közgazdasági elvek csődjére egy amerikai kutatóintézet a Centre for Economic Studies egy nemrégén végzett vizsgálata is utal. A tanulmány szerint az indiai parasztok akkor is tartanak teheneket és bivalyokat, ha az gazdaságilag nem kifizetődő, amiből levonja a következtetést, hogy nem csak a gazdasági racionalitás számít. E tudás megszerzéséhez azonban nem kellett volna Indiáig menni. Azt, hogy a racionális gazdasági viselkedés az emberi tevékenységnek csak az egyik jellemzője már John Stuart Mill angol filozófus és közgazdász is kimutatta a XIX. század első felében, amikor a közgazdaságtan még közelebb állt a realitásokhoz. De, ha az emberi viselkedés nem is mindig racionális, nem kell, hogy teljesen irracionális legyen. Az unió vezetőinek azt kellene belátniuk, hogy, ha nincs elég szolidaritás a rendszerben ahhoz, hogy a gazdag országok a szegényebbek felzárkózását segítsék, akkor nem lehet a szegényebbek kezét központi előírásokkal megkötni.

Az unió működéséhez vagy több szolidaritás, vagy kevesebb központi szabályozás kellene. Ez az amit a „populista” pártok, vagyis azok a pártok, amelyek az európai politikai elitnél jobban értik az uniós polgárok közhangulatát, felismertek. Ezért jelent egyre nagyobb fejfájást az unió eurofil, „Európát szerető” politikai vezetésének a következő választás, amelynek során a populista pártok, vagyis azok a pártok, amelyek az unió átlagpolgárainak nézeteit és érzelmeit képviselik, akár az európai parlamenti helyek egyharmadát is megszerezhetik.

2014

547

2014.01.04

B.U.É.K Európa!

Ebben az évben az Európai Unió fellendül, legalábbis a hivatalos előrejelzések szerint, amelyek 1,4 százalékos GDP növekedést vetítenek előre. Ez nem olyan szédületesen nagy, különösen, ha Kínához hasonlítjuk, és jócskán elmarad az Egyesült Államok 2,6 százalékos növekedésétől is, a 2013. évi nullánál azonban mégiscsak több. Ha azonban az előrejelzések úgy válnak be, mint eddig, akkor az előttünk álló év is csak olyan közepes lesz, valamivel rosszabb, mint az előző és jobb, mint a következő. Bárhogya alakuljon is azonban a gazdasági növekedés egy szempontból 2014 különleges lesz, mert ez lesz az uniós választások éve, amelyet öt évenként szoktak megrendezni. Az izgalom máris nagy, különösen, ami a szavazás várható eredményeit illeti, ahol az előrejelzések szerint a szélsőséges pártok akár a parlamenti helyek egynegyedét is megszerezhetik. Különösen a francia Nemzeti Frontnak, az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának, a görög Syrizának és a holland Függetlenségi Pártnak adnak nagy esélyt az uniós parlamenti helyek megszerzésében, ami arra készítheti a szocialistákat és konzervatívokat, hogy összefogásukkal megőrizze az Európai Parlament Európa-párti (érts a föderatív Európát támogató) többségét. Ez az összefogás bizonyára nem lesz nehéz, hiszen a retorikán túlmenően nehezen találni különbséget a két nagy csoportosulás között, amit a Lisszaboni szerződés támogatása is bizonyít, mely szerződés sem a baloldali, sem a konzervatív értékeknek nem felel meg. A baloldaliaknak azért, mert bebetonozza a neoliberális gazdaságpolitikát a gyakorlatban feladva az európai szociális gazdasági modellt, a konzervatív értékeknek pedig azért, mert nem tud mit kezdeni Európa kétezer éves keresztény múltjával. Mindkét nagy csoportosulás valójában liberális értékrendet követ, mely értékrendnek soha, egy országban sem volt tíz százaléknál nagyobb támogatottsága, sőt legutóbb Németországban a liberálisok szégyenszemre még ki is estek a parlamentből. A szélsőségek így vagy úgy mégiscsak a nép hangját közvetítik, különösen akkor, ha hagyományos jobb és baloldali pártjaik azt nem akarják felvállalni. Különben is, hogy mi a szélsőség azt mindig a főirány határozza meg, aki már átélte néhány rendszerváltást könnyen elbizonytalanodhat ebben a kérdésben.

A másik uniós izgalom ebben az évben az, hogy ki lesz José Manuel Durão Barroso bizottsági elnök utódja, aki már tíz éve tölti be posztját és bár kifogás nem sok merült fel ellene, mert egyrészt valóban ügyes diplomatának bizonyult, másrészt mivel maoista ifjúból lett konzervatív jobboldali politikus, ki a múltjával, ki a jelenével szimpatizált, úgy látszik azonban Európa meghatározó politikusai e téren változást akarnak. De változtatni akar az Európai Parlament is. Míg a múltban a bizottsági elnök megválasztása úgy történt, hogy az államfők megegyeztek a jelöltben és a parlamenti képviselőknek csak jóvá kellett hagyniuk a választást, a Lisszaboni szerződésnek van egy homályos pontja (EUSZ 17.7 §), amely szerint a bizottsági elnök megválasztásánál figyelembe kell venni az uniós választások eredményeit. Ezt az Európai Szocialista Párt (élén a nálunk is jól ismert Martin Schultzzal) úgy értelmezte, hogy az az európai párt adja a bizottság elnökét, amelyik az uniós választáson a legtöbb szavazatot kapja és rögtön ki is jelölte Marin Schultzt a bizottsági elnök poszt egyik várományosává. A szocialista kezdeményezés akkor fordult komolyra, amikor a másik nagy csoportosulás, az Európai Néppárt, majd a többi parlamenti frakció is csatlakozott az ötlethez, ami akár olyan amerikai stílusú választáshoz is vezethet, amikor a választások előtt az egyes jelöltek európai szinten nyilvános vitát folytatnak egymással. Az unió vezetőinek, különösen a német kancellárnak, Angela Merkelnek azonban nem tetszik az ötlet, ugyanis ebben az esetben az unió legfőbb végrehajtó szervének a Bizottságnak vezetője nem tőlük, hanem – bizonyos mértékig – a népakarattól fog függeni, ami – akárcsak a szocialista demokráciában – az európai demokráciában sem engedhető meg.

548
2014.01.11

Küzdelem az elnökségért

Bár az európai parlamenti választások még csak május végén (május 22-25 között) lesznek és az Európai Bizottság elnökét csak ez után fogják megválasztani, máris többen bejelentették igényüket a befolyásos poszt elnyerésére. Ha komolyan vennénk az uniós demokráciát, akkor a Lisszaboni szerződés szellemében az az európai párt adná a bizottsági elnököt, vagyis az Európai Unió miniszterelnökét, amelyik a legtöbb uniós parlamenti helyet szerzi meg. Erre a jelenlegi tizenhárom európai párt közül legnagyobb esélye az Európai Néppártnak és az Európai Szocialisták Pártjának van. Az utóbbiak jelöltje már biztosan, Martin Schultz, hazánk nagy barátja és egyben az Európai Parlament elnöke. A néppárti jelölésért azonban még folyik a verseny. Az egyik igen komoly jelölt a volt luxembourgi miniszterelnök Jean-Claude Juncker, aki tizennyolc év után épp most veszítette el állását, mint országa miniszterelnöke, és tavaly megszabadult az eurozóna elnökségétől is, mely pozícióban szintén rekordidőt, nyolc évet eltöltött. Junckernek nem csak az szolgál a javára, hogy egy senkit sem fenyegető kis ország politikusa, de személyi tulajdonságai is kiválóak lehetnek, hiszen életrajzi adataiban több kitüntetés szerepel, mint amennyit a néhai Leonyid Brezsnyev valaha kaphatott, és ha díszdoktorságait és egyéb tiszteletbeli címeit is számításba vesszük az elismerések száma meghaladja a hatvanat. De még ilyen kiváló embernek is lehetnek rossz tulajdonságai, vagy akarói, vagy egyszerűen csak politikai ellenfelei, hiszen az eurozóna elnökségében utódja, a holland pénzügyminiszter, Jeroen Dijsselbloem azt terjeszti róla, hogy láncdohányos és nagyívó (heavy smoker and drinker), amit most Európában nem díjaznak annyira, mintha esetleg valami más devianciája lenne. Dijsselbloem szerint, amióta Junker elhagyta posztját az eurozóna pénzügyminisztereinek ülései „Kálvinistábbak” lettek, amit ez esetben talán „józanabbaknak” fordíthatnánk. A jelöltség elnyerésében azonban valószínűleg nem Junker cigarettázási és ivási szokásai lesznek perdöntőek, hanem Angela Merkellel való viszonya, hiszen ma már Európában semmi sem történhet „Mutti Merkel” jóváhagyása nélkül. A viszonyt az árnyékolhatja be, hogy Junker az eurozóna elnökekét gyakran kritizálta Németország szerepét a gazdasági válság kezelésében, amivel egyébként nem volt egyedül, hiszen számos ismert közgazdászon kívül, még az Egyesült Államok pénzügyminisztériuma is felhívta a németek figyelmét, hogy hagyjanak már fel a megszorításokra épülő gazdaságpolitikájukkal. Merkel azonban a jelenlegi luxembourgi miniszterelnök, Xavier Bettel, megkeresésére jelezte, hogy nincs szándéka Junker jelöltségét megakadályozni. Ezzel együtt akadhat versenytársa, például Michael Barnier Franciaország belső piacokért felelős uniós biztosa, vagy akár Christine Lagarde az IMF szintén francia elnöke személyében. Akárki is lesz azonban a bizottság elnöke, nem vár rá könnyű feladat, különösen, ha az európaiakat a további integráció előnyeiről akarja meggyőzni, hiszen az Eurobarometer legutóbbi felmérései szerint a valamikori közel hatvan százalék helyett az európaiak csak harminc százaléka bízik az unióban. A bizalom romlása nyilván összefüggésben van a gazdasági helyzettel, hiszen uniós átlagban a polgárok közel hetven százaléka szerint országukban a gazdasági helyzet teljesen rossz, különösen a déli államokban, ahol ez az arány meghaladja a kilencven százalékot. Ami ebben a felmérésben a legaggasztóbb az a német-francia különbség. Míg Franciaországban a lakosság kilencven százaléka tartja teljesen rossznak a gazdasági helyzetet, Németországban majdnem ugyanennyien teljesen jónak. Ez az eltérés kedvezőtlen előjel az unió jövőjére nézve, hiszen az európai együttműködés a német-francia tengelyre épült és jövőjét is ez fogja meghatározni. A bizottság leendő elnökének ugyancsak kiváló diplomatának kell lennie ahhoz, hogy unióban jelentkező egyre nagyobb feszültségeket valahogy mérsékelni tudja.

549
2014.01.18

Európa ellenségei kerestetnek

Anders Fogh Rasmussen, NATO főtitkár az ez év szeptemberében Cardiffban tartandó NATO csúcsertekezlet után megváltik hivatalától, amelyet 2009 óta tölt be, de, hogy ki lesz az utódja, azt még senki sem tudja, ugyanis egyelőre – legalábbis miniszterelnöki szinten – nincs jelentkező. A német kancellár, Angela Merkel kevés érdeklődést mutat a NATO iránt, a brit miniszterelnök, David Cameron a 2015-ös választásokra koncentrál, a francia elnök pedig el van foglalva volt gyarmatai rendfenntartási ügyeivel. De bárki lesz is a NATO következő főtitkára nem lesz könnyű dolga, mert a szervezetet nem találja a legjobb állapotban. A Nemzetközi Békéért Carnegie Alapítvány európai központjának egyik tanulmánya szerint nem csak az a baj, hogy Amerika érdeklődése Európa felől Ázsia irányába fordul, hanem az is, hogy az európaiak kevés érdeklődést mutatnak saját biztonságuk megerősítése iránt. Kína katonai erejének növekedése miatt az amerikai védelmi politika hangsúlyeltolódása már régen várható volt, de az Európától való elfordulást – a tanulmányíró szerint – az is befolyásolja, hogy az amerikaiaknak elégük van abból, hogy Európa képtelen egy önálló biztonsági és védelmi erő kialakítására. A tagállamok nem akarnak többet költeni a hadikiadásokra és arra sem, hogy az intelligens hadviselést (smart defence) erőteljesebben fejlesszék. És ez nem csak az euró válságának köszönhető, hanem annak is, hogy az európaiak nem érzik veszélyeztetve magukat és emiatt a politikai vezetők képtelenek elfogadtatni a katonai kiadások növelését, holott – a Carnegie Alapítvány tanulmánya szerint – Európát komoly veszély fenyegeti keleti határainál és a Kaukázusban. A keleti veszély érzete azonban – a lengyelektől eltekintve – hiányzik az európaiakból, talán azért mert nemigen volt történelmi példa, hogy az oroszok megtámadták volna Nyugat-Európát, ez inkább fordítva szokott előfordulni. Más kontinensről pedig az uniós polgárok egyelőre nem várnak támadást. A veszélyérzet hiányát jelzi a hadi kiadásoknak az amerikaiakat ugyancsak idlegesítő csökkenése. Az európai hadi kiadások, Szovjetunió összeomlása óta a GDP 2,6 százalékáról 1,6 százalékára csökkentek szemben az amerikai 4,5 százalékkal. De még Amerikával is baj van, mert Obama nem akar háborúzni, különösen nem akarja Iránt megtámadni, ami miatt folyamatos bírálat éri Izrael részéről. A konfliktus azonban megoldódhat, ha az amerikai kongresszus elfogad egy huszonhat képviselő által az elmúlt év decemberében benyújtott kétpárti javaslatot. A javaslat szerint: „ha az izraeli kormány arra kényszerül, hogy jogos önvédelemből katonai csapást mérjen Irán nukleáris programjára, az Egyesült Államok kormányának Izrael mellé kell állnia és – összhangban az Egyesült Államok törvényeivel és a Kongresszus katonai erő alkalmazását illető alkotmányos felelősségével – diplomáciai, katonai és gazdasági segítséget kell adnia Izrael kormányának, hogy megvédhesse területét, lakosságát és létét”. Ez esetben Obamának nem sok tere marad a mérlegelésre, ha Izrael úgy dönt, be kell vetnie fegyveres erejét. Kérdés azonban, hogy a Kongresszus elfogadja-e a javaslatot, hiszen nem csak a Fehér Ház van ellene, de magánlevélben a hírszerző ügynökségek is figyelmeztették képviselőket, hogy a törvénybe foglalt új szankciók jelentős akadályt jelentenének az Irán nukleáris kapacitásainak leszereléséről folyó tárgyalásokon.

Európa – különösen az iraki háború eredményeinek láttán – ezekből a konfliktusokból igyekszik ki-maradni, és ha a lakosság érez is valamiféle fenyegetettséget, az sokkal inkább a gazdasági helyzetből mintsem külső hatásokból származik. Egyelőre még nem engedhetjük meg magunknak, hogy külső ellenség után nézzünk.

550
2014.01.25

A világ urai

„Mert akinek van, annak adatik, és bővelkedik, akinek pedig nincs, attól az is elvétetik, amije van” idézhetnénk Máté evangéliumát (13:12) olvasva az Oxfam (ez egy szegénység ellen küzdő nemzetközi civil szervezet) legutóbbi jelentését, amely szerint a világ 85 leggazdagabb emberének annyi vagyona van, mint a legszegényebb 3,5 milliárdnak. Ráadásul ezek a különbségek nőnek. Huszonhat ország közül – amelyekre volt adat – huszonnégyben a leggazdagabb egy százalék 1980 és 2012 között tovább növelte részesedését a megtermelt jövedelemből. Az Egyesült Államokban például a legutóbbi válság utáni jövedelemnövekedés kilenczede a leggazdagabb egy százalék kezébe került, míg a társadalom alsó kilenczede tovább szegényedett. A jelentése a 2014-es Világgazdasági Fórum résztvevőinek szól, akik január végén a svájci Davosban jöttek össze 1971 óta immár negyvenharmadszor, hogy megtárgyalják a világ általuk legfontosabbnak tartott kérdéseit. A davosi fórum mintegy 2500 résztvevője között megtalálhatók mindazok a politikusok, ipari vezetők, bankárok, pénzügyi elemzők, befolyásos közgazdászok, a média képviselői és közöttük elvéve a civil szervezetek, szakszervezetek képviselői is, akik világunkat olyanná formálták, mint amilyen. Amikor a davosi fórumot először összehívták, akkor még egy vállalati vezető mintegy hússzor keresett többet, mint dolgozóinak átlaga, mára ez a különbség több százszorosára növekedett. Az Oxfam szerint a gazdasági erőforrások egyre kevesebb ember kezében való koncentrálódása komoly a társadalom számára: a gazdasági és politikai hatalom egyre inkább elválasztja az embereket egymástól, elkerülhetetlenül növeli a társadalmi feszültségeket, ami társadalmi összeomláshoz vezethet. Ez a veszélyes folyamat azonban megfordítható – mondja az Oxfam jelentése – hiszen erre történelmi, sőt a jelenben lejátszódó példák is vannak. A második világháború után Európa és Amerika három évtizeden keresztül csökkenteni tudta a jövedelmi különbségeket és progresszív adózással, a közszolgáltatások és a szociális ellátás fejlesztésével az elmúlt évtizedben Latin Amerika is számottevően csökkentette a társadalmi egyenlőtlenségeket.

Nem csak az Oxfam, hanem maga a Világgazdasági Fórum is készült egy jelentéssel, amely azokat a globális kockázatokat tárgyalja, amelyekkel világunknak szembe kell néznie. A mintegy 700 vezető szakértő megkérdezésén alapuló elemzés szerint a legnagyobb kockázatokat a jövedelemegyenlőtlenség, a munkanélküliség, a pénzügyi válság és az éghajlatváltozás okozza. Christine Lagarde az IMF elnöke is arra figyelmeztette a résztvevőket, hogy a jövedelemkülönbségek nem csak szociális feszültségeket gerjesztenek, de csökkentik a fogyasztói keresletet és ez által a gazdasági növekedést is, sőt további pénzügyi válságokat okozhatnak. Ferenc pápa pedig azzal a kéréssel fordult a résztvevőkhöz, hogy biztosítsák, hogy a „vagyon szolgálja az emberiséget és ne uralkodjék rajta”.

A jó szándékú figyelmeztetéseknek azonban nem sok foganatja volt eddig sem, és most sem, különösen nem hatottak az európai vezetőkre, akik ugyanazt a politikát kívánják folytatni, ami már eddig is. Wolfgang Schäuble, német pénzügyminiszter, aki leginkább meghatározza az Európai Unió gazdaságpolitikáját nem tudott mást ajánlani, mint strukturális reformokat, ami érthető nyelvre lefordítva költségvetési megszorításokat, a jóléti kiadások lefaragását jelenti, tehát pont az ellenkezőjét annak, mint ami sokak szerint ahhoz kellene, hogy az Európai Unió kijusson végre a válságból. Nem véletlenül mondta Martin Wolf, a Financial Times újságírója, aki már évtizedek óta részt vesz a fórumon, hogy a „Davosi Konszenzus” megváltoztatlanul rossz.

551
2014.02.01

Európa érdes hangja

Az European Voice – Európa hangja egy brüsszeli hetilap, amely uniós kérdésekkel foglalkozik és valamennyire olvasott is a brüsszeli bürokrácia körében. Irányzata természetesen megfelel a brüsszeli liberális főiránynak, és talán ennek támogatása érdekében is online vitát szervezett a szélsőjobb várható előretöréséről a májusban tartandó európai parlamenti választásokon. Simon Taylor, a vita moderátora szerint a szélsőjobb oldali pártok növekvő népszerűsége az elé a kihívás elé állítja a főáramú pártokat, hogy hogyan tudják ezt a tendenciát megállítani. Belgium baloldali pártjai például a teljes elszigetelést részesítik előnyben, míg Hollandia és Dánia főáramú pártjai a szélsőjobb támogatására szorúlnak, hogy többségi kormányt tudjanak alakítani. Elszigetelni, vagy tárgyalni a szélső jobboldallal? – ez a fő kérdés, amelyre az eltérő nézeteket – a vita indításaként – Matthew Goodwin, a Nottinghami egyetem politológus professzora és egy európai parlamenti képviselő, a mi Göncz Kingánk fogalmazta meg. Matthew Goodwin szerint a szokásos (uniós) bölcsesség azt tartja, hogy a szélső jobboldali pártokat el kell szigetelni, ugyanakkor ennek hatásosságát a gyakorlat nem támasztja alá, sőt az elszigetelés még csak növeli e pártok népszerűségét, míg például Ausztriában, ahol 2000 és 2005 között az Osztrák Szabadságpárt a kormánykoalíció részese volt, támogatottsága csökkent (igaz ma – ellenzékként – megint a szavazók egyötödét tudhatja magáénak). Goodwin végkövetkeztetése az, hogy az elszigetelés nem hatásos. Ezzel szemben áll Göncz Kinga véleménye, aki szerint a szélsőjobb, pártokkal való bármilyen együttműködés legalizálja a szélsőjobb által felvetett kérdések közbeszédbe való bekerülését és hozzájárulnak e nézetek elfogadásához. Márpedig az általánosan elfogadott demokratikus értékeket elutasító, diszkriminációt hirdető, xenofób, a különböző etnikai csoportokat, bevándorlókat, romákat, zsidókat a kedvezőtlen szociális helyzetért felelőssé tévő szélsőjobb pártok legitimálása elfogadhatatlan, és európai parlamenti párcsoportja, a Szocialisták és Demokraták, mindent meg is fog tenni, hogy megakadályozza a szélsőjobbot abban, hogy parlamenti frakciót tudjon létrehozni. Göncz Kinga egyben magyar példát is felhoz, hogy a dolgok hová fajulhatnak. Orbán Viktor kormánya nem csak megtagadja, hogy fellépjen a Jobbik ellen, de még a szélsőjobb kedvében is jár azzal, hogy nyíltan antiszemita nézeteket hangoztató embereket tüntet ki, és olyan határozatokat hoz, amelyek a náci múlt igazolását célozzák (eredetiben: rewarding people with openly anti-Semitic views, and with decisions aimed at the justification of the Nazi past.). Orbán unió ellenes és nacionalista retorikájával a Jobbik szavazóira pályázik.

A vitához való eddigi hozzászólások kevésbé igazolták vissza Göncz Kinga radikálisan kirekesztő álláspontját. Először is többen számon kérték a „szélső jobb” definícióját. Mint egy Helen néven hozzászóló megjegyezte, jelenleg egy olyan tendencia érvényesül, hogy minden pártot, amely Európa politikai integrációját és a hatalomnak a demokratikusan ellenőrizhetetlen brüsszeli intézményekhez való további koncentrálását ellenzi, szélsőségesnek neveznek. Azután miért csak a szélső jobb okoz veszélyt, a szélső balnak talán nagyobb a demokratikus hitele? Egy Kim néven bejelentkező üdvözlí a szélső jobb előretörését, mint írja, a húszas évei közepén jár, nem alulképzett, hiszen négy nyelven beszél és nemsokára diplomája lesz, és azért támogatja a szélső jobbot, mert a főáramú pártok megfélemedtek az európaiak iránti kötelezettségeikről. Az európaiak egyre szegényebbek lesznek, a gazdagok és szegények közötti szakadék növekszik. Emellett túl sok bevándorló, nem szeretné megérni, hogy öregkorára szülőhazájában a kisebbséghez tartozzon.

A vita még nem ért véget és valószínűleg nem is fog. Ami eddig kiderült az az, hogy az európai főáramlat nem az európaiak többségét, hanem csak egy törpe minoritás értékrendjét és érdekeit képviseli. És ha ez így van, a „szélsőségek” befolyása növekedni fog, hiszen a többség véleményét és érdekeit fejezik ki.

552
2014.02.08

Vesztettek a kirekesztők

Az elmúlt héten számot adtunk egy az European Voice nevű brüsszeli hetilap által kezdeményezett vitáról, amely arról szólt, hogy a májusi választások után az Európai Parlamentben várhatóan jelentős súlyt képviselő szélsőjobboldali pártokat a többiek hogyan kezeljék. Mettew Goodwin, az University of Nottingham politológus professzora a párbeszéd, Göncz Kinga magyar szocialista képviselő pedig a kirekesztés mellett érvelt. Nos, azóta megszületett a vita végeredménye. A mintegy hatvan hozzászóló túlnyomó többsége, háromnegyede, a párbeszéd mellett érvelt és csak minden negyedik hozzászóló támogatta a Göncz Kinga és európai szocialista családja (ennek a vezetője a nálunk is jól ismert Martin Schultz) kirekesztő politikáját. A vita kimenetelétől függetlenül el kell hinnünk Göncz Kingának, hogy, amint a vita bevezetőjében írta „(parlament) csoportom a Szocialisták és Demokraták éberek lesznek és azonnal megszólaltatják a vészcsengőt, ha a jobbközép pártok olyan szövetséget próbálnak kötni, amely a szélső jobb pártok által felvetett kérdések legitimitását szolgálják”. Ez más szóval azt jelenti, hogy megakadályozzák azon kérdések megvitatását, amelyek miatt az európai választók 20-30 százaléka a szélsőjobbnak minősített pártokat az Európai Parlamentbe küldi. Az European Voice által rendezett vita eredményét tekintve azonban felmerül a kérdés, hogy ezzel az álláspontjukkal az Szocialisták és Demokraták vajon kit is képviselnek, hiszen aligha hihető, hogy a szélsőjobb által felvetett kérdések, az európaiak elszegényedését okozó gazdaságpolitika, az unió politikai felépítésének tarthatatlansága, a bevándorlók integrálásának kudarca ne érintenék a szocialista pártokra szavazók táborát is.

Martin Schultz pártcsoporthoz tartozó (de a többi úgynevezett főáramú irányzatnak is) untilig elég ideje volt, hogy az uniót sújtó problémákra választ keressen, valójában a problémák szönyeg alá söprésének politikáját folytatták és a megoldások keresése helyett problémákat felvetők stigmatizálásával, kirekesztésével akarták elkerülni, hogy szembesüljenek az unió jelenlegi felépítésének és politikájának kudarcával. Például sohasem vetették fel, hogy míg a Lisszaboni szerződés első része a szociális piacgazdaság mellett foglal állást, (3. §), addig a ténylegesen érvényesülő második része (119. §) annak ellentétét, a „szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság” elvét iktatja törvénybe, ami az uniót jelenleg jellemző tömeges elszegényedéssel jár együtt. Kirekesztenek mindenkit, aki kiáll a nemzetállamok együttműködésére épülő modell mellett, ugyanakkor megfélemedeznek arról, hogy az általuk elképzelt „egyre szorosabb unió” azt is magában kellene, hogy foglalja, hogy a jelenlegi egy százalékosnál jóval magasabb közös költségvetésből az unió elmaradottabb régióit felzárkóztassák, mint ahogy azt egy rég elfeledett tanulmány, a hetvenes években készült MacDougall jelentés tartalmazta is. A legnagyobb képmutatás azonban a bevándorlókkal kapcsolatos, amikor az integráció kudarcáért egyedül a (jelenleg még) többségi „bennszülött” lakosságot teszik felelőssé és idegen-gyűlölőnek minősítenek mindenkit, aki úgy gondolja, hogy a bevándorlóknak kell alkalmazkodniuk a befogadó ország szokásaihoz, kultúrájához. A helyzet ugyanis az, hogy míg az első generációs bevándorlók valóban igyekeztek beilleszkedni, a harmadik generáció idejére egyes térségekben a bevándorlók olyan kritikus tömeget értek el, hogy az európai értékrend átvétele helyett már a saját (iszlám) kultúrájukat kívánják követni. Az azonban kétségtelenül igaz, hogy az iszlám lakosság arányának gyors növekedéséről a demográfiai magát kihalásra ítéző „bennszülött” lakosság is tehet. Igazán nem sértődhetünk meg azon, hogy az iszlám kultúrában a család melegét többre értékeli a melegek családjánál.

Keleti terjeszkedés

A keleti terjeszkedés, a drang nach osten, a német feudális uralkodó osztály, majd a német imperializmus kelet felé terjeszkedni akaró politikájának elnevezése volt. Ez az évszázadokon át tartó politikai ma is zajlik, ám tapasztalatokból okulva gazdasági téren és kétségtelenül sokkal sikeresebben, mint a korábbi próbálkozások voltak. Ennek egyik példája a Németország és Oroszország közötti gázvezeték, amelyet az unió és különösen néhány uniós tagállam nemtetszése ellenére építettek meg, fütyülve az azok által hangoztatott mindenféle kockázatokra. Egy másik példa a németeknek az ukrainai konfliktusban való mérsékelt álláspontja, amelyet az a két ország külügyminisztereinek az elmúlt héten zajlott moszkvai megbeszélése is bizonyít. A találkozó utáni sajtótájékoztatón Frank-Walter Steinmeier német külügyminiszter – hűteni igyekező az Ukrajna körül felizzott kedélyeket – azt mondta, hogy a puszkaporos hordó kanócának lángra lobbantása senkinek sem érdeke, Ukrajna nem lehet egy geopolitikai sakkjátszma tárgya. Az Ukrajnáért folytatott versengés nem segíti elő a kelet-nyugati kapcsolatokat, az unió és Oroszországnak egy hosszú távú terv, a közös célok átlátható egyeztetése alapján el kell kerülnie az ilyen jellegű konfliktusokat. A Reuters moszkvai találkozóáról hírt adó újságírói ugyanakkor megjegyzik, hogy az Ukrajna körüli perpatvar tulajdonképpen a szovjet blokk szétesése utáni Európa befolyási övezetek újrafelosztásáról szól. A volt szatellitállamok és a volt Szovjetunió néhány korábbi tagállama már a nyugati befolyású övezet része lett és úgy tűnik Moszkva meg akarja állítani a további terjeszkedést. Hasonló hangnemben ír a The American Conservative, egy washingtoni konzervatív lelkületű magazin munkatársa James Carden is, aki szerint Amerikának Obama ígérete ellenére sem sikerült megszabadulnia az intervencionalista külpolitikától és Európa sem mentes az imperialista arroganciától, amire éppen az ukrainai helyzetet hozza fel példának. Carden szerint az európai külpolitika valamikor (a második világháború után) óvatos és etikus volt, ám ezt a volt Szovjetunió tagállamaiért folyó versenyben feladta, ami az Oroszországgal való hosszú távú konfliktusok forrása lesz. A jelenlegi ukrainai konfliktus gyökerei 2008-ra nyúlnak vissza, amikor a lengyel és a svéd külügyminiszter a stratégiai fontosságú volt szovjet tagállamoknak – közöttük Ukrajnának – egy Keleti Partnerség elnevezésű projektben szabad kereskedelmet kínált egy reménybeli uniós tagság perspektívájával. E törekvéstől fűtve az európai vezetők, például Manuel Barroso nyíltan támogatja a Kijevben protestálókat, hogy „legyen bátorságuk menjenek az utcára és küzdjenek”. Carden szerint ez a fajta retorika erőteljes fordulat a második világháború utáni európai politikához képest, amely – az Egyesült Királyság figyelemreméltó kivételével – konszenzusra törekedett a környező államokkal és igyekezett fékezni az amerikaiak legagresszívabb külpolitikai törekvéseit. Most úgy tűnik az Európai Unió az amerikai külpolitika legrosszabb szokásait igyekszik követni. Az unió és Ukrajna között életbe lépett Társulási Program például előírja a „regionális és nemzetközi kérdésekben, a konfliktus-megelőzésben és a válságmenedzselésben való együttműködés további erősítését”, ami lényegében a NATO tagságra való felkészítést jelenti. Carden szerint a legutolsó dolog, amit az európaiaknak kívánni lehet, hogy a saját békéjük, biztonságuk és prosperitásuk kárára vegyék át az Egyesült Államok expanzionista politikáját. Carden idézi az amerikai Johns Hopkins egyetem professzorát, az európai ügyekkel foglalkozó David P. Calleo-t, aki szerint az Európai Uniónak olyan intézményekre van szüksége, amelyek lehetővé teszik a hatalmas keleti partnerekkel való békés együttélést, különben az európaiaknak kevés reményük lesz egy boldogabb jövőre. Lehet, az unió vezetőinek többet kellene olvasniuk az unió jövőjével foglalkozó szakirodalmat?

554
2014.02.22

Ukrajna megérdemelt jövője

Az ukrán helyzet bonyolult, mégis viszonylag egyszerűen meg lehet érteni, ha valaki végighallgatja Victoria Nuland, Európáért és Euráziáért felelős amerikai államtitkár december 13-i washingtoni beszédét (<http://www.informationclearinghouse.info/article37599.htm>).

Nuland, aki a hazai sajtóban elsősorban arról ismert, hogy egy minden valószínűség szerint a titkosszolgálatok által lehallgatott és kiszivároztatott telefonbeszélgetés során obszcén szavakkal illette az Európai Uniót (vazze az EU-t), washingtoni beszédét közvetlenül az után tartotta, hogy visszaérkezett öt héten belül immár a harmadik ukrainai útjáról. A beszéd egy Ukrajnáról szóló nemzetközi üzleti konferencián hangzott el és azt volt hivatva bizonyítani, hogy Washington mindent megtesz azért, hogy Ukrajna európai útra térjen. „Ukrajna 1991-ben történt függetlenné válása óta az Egyesült Államok segítette az ukránokat abban, hogy a civil szféra és a kormányzás területén demokratikus intézményeket és gyakorlatot hozzanak létre, ami ahhoz szükséges, hogy Ukrajna európai értékeket valló közösségei elérjék céljaikat. Több mint ötmilliárd dollárt fektettünk be, hogy Ukrajna elérhesse ezeket és más célokat” mondotta Nuland és hozzátette még, hogy az Egyesült Államok folytatni fogja, Ukrajna támogatását, hogy „elérje azt a jövőt, amit megérdemel”. Hogy az említett ötmilliárd euróból ki mennyit kapott, az nem derült ki az üzletembereknek szánt rövid tájékoztatóból, azt azonban megemlítette, hogy a demokratikus értékrendnek a civil szférában, kormányzati körökben és egyházi intézményekben is vannak támogatói.

A kijevi amerikai nagykövettel való beszélgetésből az is kiderült, hogy mely politikusokat látnák szívesen egy Janukovics utáni ukrán kormányban. A szóbekerült személyek Vitalij Klicsko korábbi ukrán nehézsúlyú profi ökölvívó, az UDAR (Csapás) nevű ukrán ellenzéki politikai párt vezetője, a Batyktivcsinát (Haza) vezető Arszenyij Jacenyuk és a nacionalista Szvoboda (Szabadság) párt elnöke, Oleg Tyahnibok. Ezek közül azonban Vitalij Klicsko – Nuland szerint – nem jöhet szóba egyetlen egy új kormányban sem, „ez egy nem jó ötlet” mondja az amerikai politikus. Ellenben Arszenyij Jacenyuk, megfelelő lenne, mert van gazdasági tapasztalata.

A videót közzé tevő Information Clearing House, egy amerikai hírportál, amely azzal hirdeti magát, hogy olyan információkat tesz közzé, amelyek a fősodró médiában nem jelennek meg, egy kommentárt is fűz Victoria Nuland tevékenységéhez. Összehasonlítva más az amerikai adminisztrációban magas rangot elért női politikusokat (Nuland mellett például az Irán nukleáris leszereléséről tárgyaló Wendy Shermant) férfi társaikkal és azt állapítja meg, hogy „a washingtoni politika aranyhalas medencéjében a női politikusoktól még inkább félni kell” ugyanis „az amerikai politikai osztály által egyöntetűen követett politikát a militarizmus – a fegyvergyártók, az olajtársaságok és a cionista lobbik határozzák meg. Ebben a közegben sikeressé válni csak úgy lehet, ha valaki még agresszívabb, még imperialistább, mint a többi”. Mint e kommentárból kiderül az Information Clearing House nem nagy híve az amerikai intervencionista politikának, és bár elismerik, hogy a Majdanon tüntetők jogosan hányják a kormány szemére a korrupciót, de nem Amerika feladatának tartják, hogy ezekben a kérdésekben állást foglaljon.

Öt milliárd dollár sok pénz, még akkor is, ha ezt két évtized alatt fektették be Ukrajna demokratikus mozgalmába. Most Washington nem tehet mást, mint fut a pénze után, bármennyibe kerül is ez a kijevi utca emberének.

555
2014.03.01

Keleten a helyzet fokozódik

Az Észak-atlanti Védelmi Szervezetet, NATO-t 1949-ben hozták létre, első főtitkára Lord Ismay elhíresült megjegyzése szerint azért, hogy az oroszokat távol, az amerikaiakat közel a németeket pedig a padlón tartsa. Ellenlépésként 1955-ben a Szovjetunió létrehozta a Varsói Szerződést. Ezt azonban megelőzte az 1954-es Berliini Konferencia, a hol a szovjet külügyminiszter felvetette a német újraegyesítést a megszálló csapatok kivonásával, feltéve, ha az egyesített Németország semleges marad, amibe azonban a nyugati megszálló hatalmak nem egyeztek bele. Nos, azóta a Szovjetunió és a Varsói Szerződés megszűnt, a NATO azonban erőteljesen terjeszkedik kelet felé. Az első lépés Kelet-Németország bevonása volt a német újraegyesítés után, noha a szovjet csapatok kivonása fejében a német újraegyesítésről szóló 1990. évi Kettő plusz Négy Szerződésben a nyugati hatalmak vállalták, hogy a NATO nem terjeszkedik tovább kelet felé. Azóta újabb államok lettek a NATO tagja és a NATO elérte nem csak délen, ahol Törökország már régen a NATO tagja, de Észtország, Litvánia és Lettország belépésével nyugaton is Oroszország határait. A valamikori varsói Szerződés összes tagja ma már a NATO tagország és jelenleg folynak a tárgyalások Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Macedónia NATO tagságáról. Ezen túlmenően az Egyéni Partnerségi Akcióterv keretében intenzív tárgyalások folynak Grúziával és Ukrajnával. Egy a taggá válás folyamatát feltüntető térkép rendkívül szemléletesen mutatja, hogy fonódik a NATO Oroszország köré, amit feltehetőleg az oroszok kezdenek megenni.

Az ukrán válság e tekintetben bizonyára vízvázasztó lesz, Oroszország aligha engedheti meg magának, hogy a Krímet elveszítse, nem beszélve arról, hogy a kilencven százalékban oroszok, tíz százalékban krími tatárok lakta terület tulajdonképpen Hruscsov nagylelkűségének köszönheti, hogy jelenleg Ukrajnához tartozik. Ukrajna határait egyébként is nehezen lehetne meghúzni, hiszen a terület az elmúlt ezer évben (amikor például Magyarországnak már jól kialakult határai voltak), folyamatosan más és más birodalmakhoz tartozott természetesen változó határokkal. A teljesség igénye nélkül e területet ebben az időben birtokolták az a besenyők, az úzok, az orosz fejedelemségek, az Aranyhorda, a Litván Nagyfejedelemség, a Lengyel Királyság, a Krími Tatar Kánság, a Moszkvai Nagyfejedelemség, a Török Birodalom, az Orosz Birodalom, az Osztrák Magyar Monarchia és egy részét egy időben Galíciai és Lodomériai Királyságnak hívták. Ukrajna mai területét fokozatos hozzácsatolásokkal érte el. 1654-ben még egy igen kis terület a Dnyeper alsó folyásánál. Kijev központú nyugati területeivel a cári hódítások (Lengyelországtól) ajándékozták meg 1654 és 1917 között, ezt egészítette ki Lenin a Harkov és Odessza központú keleti és déli területekkel, majd Sztálin következett 1939-ben a Lvov központú nyugati területekkel és az i-re a pontot Hruscsov tette fel, amikor 1954-ben a Krímet Oroszországtól Ukrajnához csatolta. Történelmének megfelelően a mai Ukrajna soknemzetiségű ország, az ukrán lakosság aránya 78 százalék és azok sem mind beszélnek ukránul, jelentős részük anyanyelve orosz. Az ukrán nyelvet főleg az ország nyugati és középső részén beszélik, ahol az orosz lakosság aránya mindössze néhány százalék. ezzel szemben a déli és keleti területeken az orosz lakossága részaránya a 40-70 százalék között változik és ott az orosz nyelv használata általános. Míg nyugat és közép-Ukrajnában mindig is erős volt a nemzeti függetlenségi törekvés (ami alatt a lengyelektől és oroszoktól való függetlenséget kell érteni), az ország keleti és déli része természetesen az oroszokhoz húzott. Washingtonnak elég sokáig tartott, amíg az oroszellenes és nacionalista (nyugati szóhasználat: demokratikus) mozgalmak támogatásával – amibe Ukrajna függetlenné válása óta ötmilliárd dollárt fektettek be – sikerült a nemzetiségi puskaforos hordó zsinórját meggyújtani. Kérdés a robbanás érdekében áll-e Washingtonnak és a NATO-nak megéri-e egy újabb hidegháború a keleti terjeszkedés érdekében.

556
2014.03.08

Ukrajna: mi a végcél?

„A közbeszéd a konfrontációról szól. De tudjuk-e, hogy merre megyünk? Az életemben négy háborút láttam, amely nagy lelkesedéssel és tömegtámogatással kezdődött, de egyik esetben sem tudtuk, hogy hogyan fejezzük be és végül a négyből háromban egyoldalúan visszavonultunk. A politika próbatétele, hogy valami hogyan végződik és nem az, hogy hogyan kezdjük el.” Ezek Henry Kissinger szavai a Washington Post március 5.-i számában, aki – mint talán emlékszünk még rá – kulcsszerepet játszott a „détente” (enyhülés) folyamatban, vagyis a Szovjetunióval való hidegháború befejezésében, továbbá Kína elismerésében és béke Nobel díjat kapott a vietnami háború befejezése érdekében tett erőfeszítéseirért. A veterán amerikai külpolitikai tanácsadó és külügyminiszter miután áttekinti Oroszország és Ukrajna történelmének néhány fontos vonását, Ukrajna nemzetiségi összetételét és a Krím jelentőségét Oroszország számára, figyelmezteti a Nyugatot, hogy Ukrajna Oroszország számára nem egyszerűen egy másik ország, hanem az orosz történelem szerves része és a Nyugat stratégiai kérdéseket nem rendelhet alá napi politikai céloknak, mert az a tárgyalások helyett politikai válsághoz vezet. A kulcskérdés természetesen Kissingernél sem a „demokrácia”, vagy a „nyugati értékek” elismertetése Oroszországgal, hanem a NATO keleti terjeszkedése. Kissinger állást foglal amellett, hogy Ukrajna nem lehet NATO ország és hogy Oroszország fekete tengeri flottával kapcsolatos érdekeit – vagyis a szevasztopoli hadikikötő használatát – egyértelműen el kell ismerni.

Hasonló hangnemben szól a kérdéshez a The Guardian hasábjain Malcolm Fraser volt ausztrál miniszterelnök, aki felveti, hogy a német újraegyesítéskor Moszkva ígéretet kapott, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé, amit Clinton nem tartott be és a NATO határait Oroszorszáig terjesztette ki, utóbb Ukrajnát és Grúziát is bevonva – legalábbis az iraki háborúban való részvétel erejéig. „A NATO keleti terjeszkedése, a Gorbacsovnaak tett ígéretek ellenére, provokatív volt és egy nagyon világos jelezés Oroszország számára: mi nem akarunk együttműködni az európai, vagy globális kérdések intézésében, felhasználjuk a rendelkezésünkre álló erőket és ebbe bele kell nyugodnotok” – írja a volt ausztrál miniszterelnök. Ezt a jelzést a Nyugat megismételte, amikor évekkel később George Bush rakétaelhárító rendszereket akart telepíteni Lengyelországba és Csehországba, teljesen olyan módon, mintha a hidegháború változatlanul fennállna. Fraser szerint, ami kevéssel ezelőtt Grúziában történt, és ami most a Krímben történik, a Nyugat korábbi hibáiból következik. A Nyugat éveken keresztül próbálkozott azzal, hogy Ukrajnát bevonja a NATO-ba, mindent megtett, hogy az Európa-párti politikusokat támogassa és az oroszbarát politikusokat és kormányokat támadja. Akik azt gondolták, hogy a hidegháborúnak vége és egy jobb világ jön el, tévedtek. Azok, akik a jelenlegi politikát intézik, teljes értetlenséget mutatnak a szemük előtt kibontakozó események iránt és képtelenek arra, hogy partnerségi alapon teremtsék meg a világ biztonságát – fejezi be az ausztrál miniszterelnök.

Még számos hasonló véleményt lehetne idézni vezető nyugati lapokból, e hangokat azonban elnyomja az erő alkalmazását követelő, például Condoleezza Rice volt amerikai külügyminiszteréé, aki a közép-európai amerikai rakétatelepítés nagy támogatója, talán kezdeményezője is volt, és aki nem csak Putyint, de Obamát is támadja, hogy nem mutat kellő erélyt Oroszországgal szemben, sőt még a rakétatelepítéseket is felfüggesztette. Kissinger szerint, ha a Nyugat nem mutat kellő megértést az orosz érdekek iránt a konfrontáció felé sodródás felerősödik és ez az idő már nincs nagyon távol.

557
2014.03.15

A Valutaalap Putyin szövetségese

Christine Lagarde, a Nemzetközi Valutaalap ügyvezető igazgatója, legutóbb azt nyilatkozta, hogy március negyediké óta tényfeltáró munkacsoportjuk dolgozik Kijevben és már egészen jó eredményeket értek el abban, hogy megértsék a helyzetet. A Valutaalap vezetősége felkérte a munkacsoportot, hogy maradjon ott és kezdje meg a tárgyalásokat egy gazdasági reformprogram bevezetéséről, amely azután szilárd alapokat teremtené a fenntartható növekedéshez, úgy hogy közben a rászorulókat is megvédi. Ezt a reformprogramot azután a Valutaalap – összhangban gazdaságpolitikai elveivel – támogatni fogja. A munkacsoportnak az ukrán hatóságokkal való tárgyalásait március 21-ig kell befejeznie.

Lagarde a reformprogram mibenlétéről nem mondott többet, de az azért tudható, hogy az IMF által korábban felkínált 15 milliárd dolláros kölcsönprogram azért hiúsult meg, mert a Janukovics kormány nem merte bevezetni a kialakított reformokat és inkább Moszkvához fordult segítségért. Ekkor kezdődtek a Majdanon a tüntetések, amelybe azután az amerikai adminisztráció hathatósan beavatkozott, nehogy a már addig az ukrán demokratikus mozgalmakba befektetett öt milliárd dollárja elvesszen. Victoria Nuland, az Európáért és Euráziáért felelős amerikai államtitkár – mint azt egy múlt év december 13-i washingtoni nemzetközi üzleti konferencián elmondta – öt hét alatt háromszor is megfordult Kijevben, sőt mint egy közte és a kijevi amerikai nagykövet közötti lehallgatott és kiszivárogtatott telefonbeszélgetésből kiderült össze is állították Ukrajna leendő kormányát. Hogy ezt a kormányt, hogyan lehet megszilárdítani az kérdéses, hiszen részben olyan politikusok szerepelnek benne, akik a korábbi választásokon vagy nem is kerültek be az ukrán törvényhozásba, vagy, ha bekerültek is csak minimális képviseléssel, akik viszont jelentős súlyt képviseltek, mint Julija Timosenko pártja, arról a Majdan tüntetőinek nem volt sokkal jobb véleményük, mint az elkergetett Janukovicsról.

Bárhogy is álljon össze azonban a májusban tervezett elnökválasztás utáni kormány, szembe kell néznie az IMF kölcsön fejében megkövetelt reformok bevezetésével, amelyek jelentősen fogják rontani az ukrán társadalom már amúgy sem rózsás helyzetét. A Valutaalap tisztségviselőinek már eddig tett megjegyzéseiből kiderül, hogy leginkább a lakossági energiaárak jelentős növekedésére kell számítani, továbbá költségvetési kiadások lefaragására, ami elsősorban a nyugdíjasokat, továbbá az állami alkalmazottakat, de az egészségügyet és az oktatást is fogja érinteni. A várható megszorításokra utalva a jelenlegi miniszterelnök, Arszenyij Jacenyuk megjegyezte „Ukrajna a kiadások és az életszínvonal csökkentése miatt nehéz korszakon fog keresztülmenteni. De a kemény intézkedések rövid időn belül lehetőséget adnak a gazdasági növekedésre”. Ha ezek után azt feltételezzük, hogy az IMF csomag ugyanolyan hatékonysággal fog gazdasági növekedést eredményezni, mint Görögország esetében, akkor Putyin nyugodtan hátradőlhet hivatali karosszékeben, csak meg kell várnia, míg a reformok igazán hatni kezdenek. Nem csak arról van szó, hogy Kijevnek jelentős külső adóssága van és például ez évben mintegy húszmilliárd dollárt kellene törlesztenie és jövőre is hasonló nagyságrendet, hanem, hogy külkereskedelmi és fizetési mérlegében jelentős hiányok vannak, amelyeket az IMF szokásos receptjével, vagyis költségvetési megszorításokkal nem lehet eltüntetni. Az Európai Unióval szemben például Ukrajnának évi tízmilliárd dollár kereskedelmi hiánya van, az igazán nagy volumenű segítséget az jelentené, ha az unió legalább ennyivel növelné az importját Ukrajnából. De erről szó sincs, a partnerségi szerződések nem a partnerek megsegítéséről, hanem a partnerek piacaihoz való akadálytalan hozzáférésről szólnak.

558
2014.03.22

Mit ígértek Gorbacsovnak?

Az 1990. év eleje igen izgalmas időszak volt Németország szempontjából, ekkor dőlt el, hogy az egyesített Németország tagja maradhat a NATO-nak, feltéve ha – és innentől kezdve kettéválík a történet – a NATO nem terjeszkedik kelet felé. Gorbacsov úgy emlékezik, hogy akkor „A hidegháború elmúltával az amerikaiak megígérték, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé az egyesített Németország határain túl” majd a 2008-ban a The Daily Telegraphnak tett nyilatkozatában még keserűen hozzáteszi. „Most már közép és kelt Európa fele NATO tag, mi történt az ígéretekkel? Ez azt mutatja, hogy nem lehet bennük bízni”. Gorbacsovhoz hasonlóan emlékezik az akkori moszkvai amerikai nagykövet Jack Matlock is, aki szerint „Amikor még a Szovjetunió létezett, mi határozottan biztosítottuk Gorbacsovot, hogy ha az egyesített Németország a NATO kötelékében maradhat, akkor a NATO nem fog kelet felé terjeszkedni”. Ám az ígéretekről írás nem maradt, talán azért, mert a német újraegyesítéskor, még senki sem gondolt arra, hogy rövidesen nem csak Lengyelország, de az akkor még szovjet köztársaság, Litvánia is NATO tag lehet, nem is beszélve Ukrajnáról. Bár úgy tűnik mégis voltak, akik gondoltak rá. Philip Zelikow, aki az amerikai Nemzetbiztonsági Tanács munkatársa volt abban az időben írja a New York Times-ban (1995. aug. 10), hogy az amerikai hivatalos személyek a NATO Lengyelországra és más országokra való lehetséges kiterjesztéséről már 1990 őszén kezdtek beszélni, tehát akkor, amikor a német újraegyesítésről szóló „Kettő plusz négy” szerződést aláírták. Lengyelország elég éber volt, hogy e szerződésben biztosítsa háború utáni határait, ám az kétségtelen, hogy a NATO esetleges keleti terjeszkedésének tilalmáról egy szó sem esik. Igaz, a preambulumban van egy félreérthető mondat, amely szerint (a szerződő felek): „megerősítik készségüket, hogy növelik a biztonságot, mindenekelőtt azzal, hogy hatékony fegyverkorlátozási, a leszerelési és bizalom erősítő intézkedéseket fogadnak el, továbbá azzal, hogy egymást nem tekintik ellenségnek, hanem a bizalom és együttműködés szellemében tevékenykednek”. Ezt – tévesen – akár úgy is lehetett értelmezni, hogy a szóban tett ígéretek betartják. Zelikow idézett cikkében megerősíti, hogy a tárgyalások során az oroszok aggódtak a NATO keleti terjeszkedése miatt, ám az amerikaiak „kreatív ötletekkel” álltak elő, hogy az oroszokat megnyugtassák és ezt Zelikow, mint a hatékony államvezetés példáját értékeli. Minden esetre a NATO már 1993-ban létrehozta a Békapartnerségi programot, ami a NATO tagság előszobája és 1997-ben a tagságot a volt szovjet övezet három országnak már fel is kínálták és ezt követően hamarosan újabb kilenc ország – közöttük volt szovjet tagállamok is – csatlakoztak a szervezethez. A bővítésnek ezzel azonban nincs vége, Damon M Wilson, az Atlanti Tanács ügyvezető elnökhelyettese, az amerikai szenátusban történt múlt decemberi meghallgatása során kijelentette, hogy a még 2008-ban Svédország és Lengyelország által kezdeményezett „Keleti partnerség” végső célja – az európai NATO tagállamok vonakodása ellenére – a tagság kiterjesztése Ukrajna, Moldova, Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán és Fehéroroszország felé. A vonakodó országok főleg Franciaország és Németország, ám a NATO tagságot az érdekelt lakosság sem támogatja. Ukrajnában például a korábbi felmérések szerint a NATO tagságot a lakosság hatvan százaléka utasította el. Érdekes módon a NATO tagság kérdése Finnországban is felmerült a 2006. évi választások során, ahol a lakosság nagy többsége a tagság ellen foglalt állást. Ám, mint ahogy az uniós szerződésekkel kapcsolatos népszavazások eredményeinek (amelyben a lakosság elutasította az egyezményeket) sorozatos semmibevétele is jelzi, a nagypolitika alakításában a lakosság véleménye nem sokat számít. A volt szovjet tömb „demokratikus” erői – hatalmas támogatást kapnak Washingtontól, hogy országuk politikáját a megfelelő irányba tereljék. Egyedül az ukrajnai szervezetek ötmilliárd dollárt kaptak, mint ahogy azt Victoria Nuland amerikai külügyi államtitkár helyettes múlt év decemberében üzletemberek előtt kijelentette. Az ötmilliárd dollár elég nagy összeg, érthető, hogy nem akarják veszni hagyni.

559
2014.04.12

Jön az aranyrubel ?

Egy aranyozott rubel szimbólum tűnt fel az AB Rosszia bank moszkvai épülete előtt, jelezve az oroszok szándékát, hogy igyekeznek megszabadulni, nem csak az Egyesült Államok szankcióitól, hanem az USA központú pénzvilág spekulációitól is. Az Egyesült Államok a Krím félsziget orosz annektálását követően szankciókat rendelt el 20 orosz vezető politikus és üzletember, valamint a legnagyobb orosz bankok ellen. Ennek nyomán a Visa és a MasterCard megszüntette kapcsolatait négy orosz bankkal, közöttük az AB Rossziával. Erre az AB Rosszia bejelentette, hogy a jövőben felhagy a külföldi valuták forgalmazásával és kizárólag rubelben fogad el fizetéseket. Andrej Kostyin, az orosz külkereskedelmi bank, a VTB elnöke – az ITAR-TASS orosz hírügynökség tudósítása szerint – egy TV nyilatkozatban kifejtette, hogy már régóta törekednek arra, hogy az orosz rubelt szélesebb körben használják a nemzetközi kereskedelemben. „A rubel már elég régen konvertibilissé vált. Sajnos azonban e lépésnek egyelőre csak a negatív konzekvenciáit láttuk, ami főleg a tőkének az országból való kiáramlásában nyilvánul meg. A spekulatív tőke beáramlása pedig destabilizálta a tőkepiacokat” mondotta az orosz bankelnök. Szerinte Oroszországnak a termékeit – a fegyverektől a földgázig – rubelért kellene értékesítenie és ugyancsak rubelért kellene külföldi termékeket vásárolnia, ugyanis csak ebben az esetben lehetne a rubel, mint nemzetközi fizetőeszköz előnyeit kihasználni.

Az amerikai pénzügyi szankciók jól jöttek Putyinnak, aki már 2007 óta szorgalmazza egy a dollártól független rubel rendszer létrehozását, amely az orosz gazdaság teljesítményén és aranytartalékon nyugodna. Az orosz parlament, a Duma felső házát győzködve Putyin kijelentette: „Miért ne tennénk meg? Mindenképpen meg kell tennünk, meg kell védeni érdekeinek és meg is fogjuk védeni azokat. Ez a rendszer működik és nagyon sikeresen működik olyan országokban mint Japán és Kína. Eredetileg ott is kizárólag nemzeti rendszerként kezdődött, amely a saját piacot, a saját területet és népeiséget szolgálta ki, később azután fokozatosan népszerűbb lett..”.

Az amerikai valutának való kiszolgáltatottságot mások is igyekeznek csökkenteni. Kína például nemzetközi tartalékait amerikai államkötvények helyett nagyobb mértékben szeretné aranyban tartani. Jelenleg a kínai központi bank 3600 milliárd dollárra rúgó tartalékaiban az arany részesedése mindössze 1,5 százalék, amit Kína határozottan növelni szeretne, míg az amerikaiak igyekeznek ebben megakadályozni. A sanghaji China Business News szerint a nagy országok valutái között kegyetlen verseny kezdődik és az Egyesült Államok minden eszközzel meg akarja akadályozni, hogy Kína USA államkötvények helyett aranyat vásároljon.

Oroszország az Egyesült Államokra, mint kereskedelmi partnerre nincs rászorulva, hiszen fejlett technológiát be tud szerezni Németországból, Franciaországból vagy Japánból is. A 142 milliós orosz piac pedig elég vonzó mindegyik ország számára, hogy saját érdekeiket és ne az Egyesült Államok szankciót tekintse elsődlegesnek. A dollár trónfosztásáról már régóta szó van, a 2008. évvel kezdődött válság, az Oroszország elleni szankciók és a feltörekvő ázsiai országok érdekei minden bizonnyal felerősíti ezt a folyamatot.

Az orosz kapcsolat magyarázata

A budapesti székhelyű Political Capital Institute nemrég megjelent tanulmánya (The Russian connection – the spread of pro-Russian policies on the European far right – Az orosz kapcsolat, Oroszország támogatottságának növekedése az európai szélsőjobb oldal körében), amely 38 európai parlamenti helyet vetít előre a szélsőjobb oldali pártok számára, széleskörű visszhangot váltott ki a nyugati sajtóban. A Spiegel, az Economist és a brüsszeli székhelyű hírportál, az Euobserver is hivatkozik rá, miközben az okokat boncolgatják és a szélsőjobb majdani európai politikára gyakorolt hatását mérlegetik. A tanulmány szerint a szélsőjobb azért orosz párti (szemben a politikai főáramlat euro-atlanti elkötelezettségével), mert Oroszországban tekintélyelvű politikai rendszer érvényesül erőskezü vezetővel, a gazdaság stratégiai szektorai állami kézben vannak, a piaci mechanizmusokat a nemzeti érdekeknek rendelik alá és féken tartják a nagytőkét. Mindez egy államilag szervezett gazdasági modellt nyújt az európai szélsőjobb oldali pártok számára. Charles Hawley, a Spiegel cikkírója, a szélsőjobb orosz barátságában elsősorban az Unió és különösen annak szoros amerikai kapcsolatainak elutasítását látja. Hawley véleménye nem teljesen megalapozatlan, hiszen például Heinz-Christian Strache az osztrák Szabadság Párt vezetője a minap jelentette ki, hogy „Brüsszelnek, ahelyett, hogy az Egyesült Államok strómanja lenne Oroszország bekerítésében, pozitív kapcsolatokat kellene építenie Moszkvával és megértést tanúsítani az orosz érdekek iránt”. Strache egyébként több alkalommal elítélte az Oroszország elleni nyugati szankciókat. Ám ezzel sem Strache, sem a szélső jobb nincs egyedül. Egy a YouGov brit közvélemény kutató intézet nemrég elvégzett felmérése szerint az angol és német lakosságnak csak 42 százaléka, a franciának még kevesebb, 35 százaléka támogatja a szankciókat és a Kijevnek nyújtandó pénzügyi segítség támogatottsága még kevesebb. Az orosz kapcsolat az olasz Északi Liga múlt decemberi kongresszusán is az egyik fő téma volt, ahol a párt egyik vezetője, aki az Oroszországgal közös keresztény értékeket hangsúlyozta, nagy ünneplésben részesült. A kongresszuson Le Pen pártjának képviselője, Ludovic de Danne, kijelentette, hogy az ott összejött pártok közös nézeteket képviselnek abban, hogy elutasítják az eurót és az unió federalista álmait és egy olyan „európai haza” koncepciót támogatnak, amely Lisszabontól Vlagyivosztokig terjed.

Bár a szélsőjobb várhatóan az európai parlamenti helyeknek csak mintegy öt százalékát fogja megkapni, a közvélemény kutatások azt igazolják, hogy a szélsőjobb nézeteit és akár orosz-barátságát is sokkal többen osztják. A magyarázat azonban nem bonyolult. Ha visszatekintünk mondjuk a hatvanas évek Európájára, akkor számos ma a szélsőjobb által hangoztatott nézet a főáramhoz tartozott. Például bevándorlás és bevándorlók által lakott városok, vagy városnegyedek nem léteztek. Természetes volt, hogy nem a „piaci erők”, hanem az állam uralkodik a gazdaságban, az európai keresztény gyökerek elfogadottak voltak, a nemzetállamok létét nem kérdőjelezte meg senki, De Gaulle-nek, akárcsak ma Maria Le Pennek, az volt a véleménye, hogy Európa az Uralig terjed. A most uralkodó liberális áramlat, parlamenti többsége ellenére, nem fejezi ki az európaiak nagyobb részének érzelmeit és érdekeit. A hagyományos európai értékeknek még számos követője akad, ez magyarázza a szélsőjobb növekvő népszerűségét és az európai közvélemény széles rétegének orosz-barátságát.

561
2014.05.03

Ukrajna a polgárháború útján

Ukrajna a történelem során számos alkalommal változó határaival rendkívül vegyes nemzetiségű területté vált: a 45 milliós országban az ukrán származású lakosság aránya 77 százalék, 17 százalék az orosz, a fennmaradó hat százalék pedig számos egyéb nemzetiség között oszlik meg. E mellett Ukrajnát erős történelmi kapcsolatok kötik Oroszországhoz, hiszen a mai Oroszország kialakulása (az akkor is soknemzetiségű) Kijevi Rús megalkakulásával kezdődött.

A Szovjetunió felbomlásával létrejött független Ukrajna, elvben választhatta volna a „finn utat”, vagyis egy semleges pozíciót a kelet és a nyugat között. Mint ismeretes Finnország a második világháború idején két háborút is vívott a Szovjetunióval, ám a háború utáni finn vezetők, **Juho Kusti Paasikivi** majd **Urho Kekkonen**, akik ketten 1946-1982-ig, tehát több, mint három évtizedig voltak az ország elnökei, kiegyeztek az oroszokkal, semlegesek maradtak, nem léptek be a NATO-ba de ugyanakkor szoros kapcsolatokat építettek ki nyugat-Európával. Bár abban az időben sokat csúfolták az országot a „finnesítéssel” ez a finnesítés gazdaságilag nagyon jövedelmező volt, mert egyszerre tette lehetővé a nyugati technológia átvételével a finn ipar fejlesztését és nyújtott hatalmas terjeszkedési lehetőséget az orosz piacon. A finn példa mellett az osztrák államszerződés is bizonyítja, hogy lehet Európában NATO tagság nélkül is nagyon jól fejlődni.

Ukrajna azonban – valószínűleg amiatt, mert az Egyesült Államok, ahogy ezt Victoria Nuland külügyi helyettes államtitkár tudatta a világgal, mintegy ötmilliárd dollárt fektetett Ukrajna „demokratikus” erőinek támogatásába – nem tudott kitérni a NATO keleti terjeszkedése elől és 2008-ban csatlakozott a NATO Tagsági Akciótervezhez, amely Ukrajna NATO tagságát irányozta elő. A tervet Viktor Janukovics 2010-es hatalomra kerülésével félre tették, az új elnök Ukrajna nemzetközi státuszát el nem kötelezettként határozta meg. Ám Janukovics elűzése után a „Majdan kormánya” már egyértelműen a NATO tagság mellett foglalt állást. Ez vezetett azután ahhoz, hogy Oroszország fekete tengeri támaszpontjait biztonságban kívánta látni és az amúgy is orosz többségű Krímet elfoglalta.

Ukrajnának még mindig meglenne a lehetősége arra, hogy az ország föderalizációjával és egy semleges pozíció fenntartásával megmaradt területét megtartsa. Az amerikai nyomás – például John Brennan CIA igazgató áprilisi kijevi látogatása – azonban arra sarkallja a kijevi vezetést, hogy katonai megoldást keressen, ami szinte biztosan magával fogja hozni az orosz beavatkozást. Az amerikai vezetésre (Obamára) szintén hatalmas nyomás hárul, például legutóbb Zbigniew Brzezinskinek a Politico Magazine-ben megjelent cikke, amelyben felszólítja az amerikai elnököt, hogy tudassa (az örökös háborúzásba már belefáradt) amerikai néppel, hogy az ukrainai válság a hidegháború óta a legnagyobb kihívás az (Amerika által uralt) nemzetközi rendszer ellen. Mivel alapvetően arról van szó, hogy az oroszok a közvetlen szomszédságukban meg tudják-e állítani a NATO terjeszkedését vagy sem, Ukrajna könnyen az amerikai-orosz vetélkedés áldozatává válhat.

562
2014.05.10

Obama és a nyugati „médiá értelmiség”

A nyugati sajtó által leginkább kritizált államfő – rögtön Putyin után – Barack Obama. Szemére hányják, hogy megalkuvó magatartást tanúsít Oroszországgal szemben, hogy gyáva megtámadni Iránt és Szíriát és mindezek miatt az Egyesült Államok szövetségesei félnek, hogy konfliktus esetén nem számíthatnak Amerika fegyveres beavatkozásra.

Az Economist legutóbb két szerkesztőségi cikket is szán Obama elmarasztalására. „Amerika szövetségesei idegesek. Amikor Oroszország területet rabol, Kína megfélemlíti szomszédait, Szíria saját népét gyilkolja, sokat teszik fel a kérdést: hol van a világcsendőr? Hogyan akarja Amerika elrettenteni a bajkeverőket?” kérdi a The Economist abban a cikkében (The decline of deterrence – Az elrettentő erő hanyatlása), amelyben sorra veszi azokat a tényeket, amelyek bizonyítják Obama gyávaságát, például, hogy nem alkalmaz kellően erélyes szankciókat Oroszországgal szemben, hogy nem lépett fel kezdeményezőként a líbiai és a mali-i konfliktusban (ahol Franciaország játszotta a főszerepet), hogy növekvő féltékenységet mutat a közel-keleti konfliktusok kezelésében. A cikk szerint ez a féltékenység súlyos károkat okoz Amerika közel-keleti érdekeinek, mert a helyieket nagyobb önállóságra készíteti. Így például Izrael katonai és gazdasági kapcsolatokat épít ki Kínával és Indiával az öböl menti államok pedig hatalmas fegyver-rendelésekkel igyekeznek saját katonai kapacitásaikat növelni. Az új egyiptomi vezetés is figyelmen kívül hagyja Amerika emberjogi figyelmeztetéseit és ráadásul Oroszországtól vásárol fegyvereket. Ed Henry, a Fox News (ez egy amerikai TV társaság) újságírója Obama nemrég zárul ázsiai körútján kérte számon Obamán az amerikai külpolitikát, utalva arra a negatív képre, amely e tekintetben az amerikai elnökről kialakult. A sok kritika hatására Obama végül is kifakad: „Miért van az, hogy mindenki olyan mohón kívánja a fegyveres erők bevetését? Most mentünk keresztül egy évtizedes háborún, amely igen drágának bizonyult mind katonáink, mind a költségvetésünk számára. És a kritikusaink szerint tulajdonképpen mit is kellene tennünk?”

Erre a kérdésre azonban a kritikusok nehezen tudnának válaszolni. Vajon, ha Kína katonai erővel elfoglalja a Japánnal vitatott Senkaku szigeteket, akkor Amerikának meg kell támadnia Kínát? Az Oroszország elleni szankciókon túlmenően amerikai csapatokat kellene küldeni Ukrajnába? Az amerikai közvélemény aligha támogatna ilyen akciókat. A Pew közvélemény kutató intézet szerint az amerikaiak mindössze 6%-a gondolja úgy, hogy Amerikának csapatokat kellene küldenie Ukrajnába és a nagy többség ellenzi a Szíria elleni katonai fellépést is. Még kiábrándítóbb a kép, ha a leendő politikus-generáció véleményét kérdezik meg, mint tette ezt a Brookings Intézet egy közelmúltban publikált tanulmányában („DC.’s New Guard: What Does the Next Generation of American Leaders Think?” – Az új washingtoni gárda: mit gondol az amerikai vezetők új generációja), ahol is a megkérdezettek az amerikai katonai elrettentő erő megerősítését fontosságban az utolsók közé tették és a többségüknek az volt a véleménye, hogy Amerikának többet kellene foglalkoznia a belső problémáival, mint a globális ügyekkel. A felmérésekből úgy tűnik, hogy a világsajtó minden igyekezete ellenére az amerikaiakat egyre kevésbé lehet rávenni arra, hogy mások háborúit ők vívják meg.

Demokrácia, működés közben

A nyugati sajtó ma olyan egyöntetűséggel foglal állást akár Ukrajna, akár az előttünk lévő uniós választások, és ezen belül különösen a szélsőséges pártok megítélésében, ami teljesen megfelel a mi kommunista rendszerbeli sajtónknak. Ezen akkor nem csodálkozunk, ha tudjuk, hogy a szabad világ sajtója néhány nagy médiakonglomerátum kezében van és ezek is lényegében azonos érdekeket és értékrendet képviselnek. Az amerikai sajtó túlnyomó többségét például harminc évvel ezelőtt még mintegy ötven társaság képviselte, ezek száma mára már öt-re csökkent és ha Európát is beszámítjuk, ehhez még egy-két társaságot tehetünk hozzá. De mint minden monolitnak látszó rendszerben itt is találhatóak rések, az egyik ilyen Peter Jonathan Hitchens, az angol *The Mail on Sunday* (a legnépszerűbb angol vasárnapi újság) újságírója, akit külföldi (washingtoni, moszkvai) tudósításai alapján Orwell díjjal tüntettek ki. Ezt a díjat Angliában a politikai írásként minőségéért osztják ki évente. Nos, Hitchens szinte mindenben „alternatív” nézeteket képvisel a nyugati főszórú médiával szemben. Legutóbb például részletesen kifejti, hogy az angoloknak miért kell az euroskeptikus és ezért szélsőségesnek minősített UKIP-re (Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja) szavazniuk. „Én egyáltalán nem szeretem a UKIP-et és vezetőjét Nigel Farage-t, bohózatba illők és egyáltalán nem világos, hogy mit akarnak. Az viszont teljesen világos, hogy mi ellen vannak, ez esetben a közömbös, az átlagemberek aggodalmait figyelembe nem vevő politikai elit ellen lépnek fel” – írja Hitchens és még hozzá teszi, hogy iskoláskora óta érdeklődik a politika iránt de még sohasem látott ennyire becsutelt szövetséget a politikusok és a médiában lévő talpnyalók között annak érdekében, hogy a UKIP-et az európai választásokon lenyomják. Például a Konzervatív párt emberei titkos egyességet kötöttek a baloldali *The Guardiannal*, hogy bőven ellátják őket a UKIP jelöltek ostoba mondásaival, cserébe pedig azt kérik, hogy ne hozzák nyilvánosságra a kompromittáló anyagok forrását. Ez az egyesség – írja Hitchens – rávilágít, hogy valójában kik is azok a konzervatívok és ezért kell a UKIP-re szavazni. Ukrajna kérdésében Hitchens megint csak „alternatív” álláspontot képvisel, azt írja, hogy amit az oroszok most tesznek, az nem más, mint amit a Nyugat is tett Jugoszláviában és Ukrajnában. A Nyugat elszakította Koszovót Szerbiától, az oroszok a Krímet Ukrajnától. A Nyugat szeret olyan referendumokat tartani, amelyek igazolják a politikáját, az oroszok szintén ezt teszik, de odáig még nem jutottak el, mint az Európai Unió, ahol annyiszor szavaztatják újra a lakosságot, ahányszor a szavazás során „rossz” eredmény jön ki. Hitchens azt is megmagyarázza az angol olvasóknak, hogy most mi történik Ukrajnában: „Ez egy régi stílusú területiális küzdelem, amelyben az Európai Unió – ahogy valamikor Németország – igyekszik olyan területekre kiterjeszteni befolyását, amelyeket hosszú időn keresztül Oroszország birtokolt.” Hitchens csodálkozik azon az a konfliktusok és konfrontáció iránti elfogult lelkesedésen, amely oly sok újságírókat éppen az első világháború kitörésének századik évfordulóján fertőzött meg.

Hitchensnek és más, a tájékoztatás kiegyensúlyozottságáért kiálló újságíróknak igazuk van, az elfogult tájékoztatás sem a demokrácia sem az európai béke érdekeit nem szolgálja.

564
2014.05.24

Változik-e az unió politikája a választások után?

A főáramlatú pártok gyengülése és a főáramon kívüli pártok erősödése – bár sokan úgy vélik, hogy jelentős változást hozhat az unió politikájában – gyakorlatilag nem eredményez változást, hiszen az Európai Parlament megnövekedett szerepe is csak annyit jelent, hogy blokkolhatja a főáram által elfogadhatatlannak ítélt törvényeket. A tényleges döntések ugyanis a törvények kezdeményezésével a Bizottságban és a törvények elfogadásával a Tanácsban történnek, amelyre a parlament összetételének változása nincsen hatással. Mivel az Európai Parlament abszolút többséggel (az összes képviselő többségével), vagy egyszerű többséggel (az éppen a parlamentben jelen lévő képviselők szavazatainak többségével) dönt, a főáramnak az „eurószeptikusok” megnövekedett súlya mellett is mindig meglesz az abszolút, vagy egyszerű többsége. Főáramú pártfrakciók a néppárt, a szocialisták és a liberálisok, amelyek – az első két esetben nevükkel ellentétben – liberális politikát folytatnak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy fontos kérdésekben, mint például az unió politikai felépítése, a már a Római Szerződésben is vizionált „egyre szorosabb unió” mellett foglalnak állást, elutasítják az alternatív megoldásokat. Hasonlóképpen kiállnak a minden pénzügyi szakértő által elhibázottnak tartott euró fenntartása mellett és általában támogatják azt az „európai szemeszternek” elkeresztelt neoliberális politikát, amelynek egyetlen célja a Maastrichti kritériumok bármi áron (a gazdasági stagnálás árán) való kikényszerítése.

Érdemi vita egyik kérdésről sem folyik, ha a főáramú politikusok vitatkoznak is egymással, az sokkal inkább tekinthető retorikai teljesítménynek, mint a kérdések, vagy problémák kellő mélységben való áttekintésének. Erre jó példa, a bizottsági elnöki székért vetélkedő politikusok Martin Schulz (szocialista), Jean-Claude Juncker (néppárti), Guy Verhofstadt (liberális) és (Franzi)Ska Keller (zöldek) április 28-án lezajlott vitája, amelyből – többek között – kiderült, hogy a három vezető párt, de hangsúlyozottan a liberálisok és a néppártiak egy föderális Európa elkötelezettjei. Ugyanakkor nem került szóba, hogy melyek a feltételei egy föderális Európának. Például nincs a világon olyan föderális állam, ahol ne lenne legalább egy közösen beszélt nyelv, ami eleve előfeltétele egy közös politikai tér létezésének, ahol a társadalmi-gazdasági kérdések vitathatók lennének. Az Európai Unióban nincs közös nyelv, nincs közös újság, rádió, TV, amely legalább az uniós ügyek iránt érdeklődőket összekötné. Továbbá nincs olyan szövetségi állam, ahol a központi költségvetés el ne érné a GDP 15%-át, az Európai Unióban ez egy százalék és – mint a 2014-2020-as költségvetési vita mutatta – ezt sokkal inkább csökkenteni, mintsem növelni akarják. A közös pénz csak olyan államok esetében működik, amelyek vagy azonos gazdasági erővel bírnak, vagy egy erőteljes jövedelemátcsoportosítás megy végbe a fejletlenebb régiók felé. Az unió egyik feltételnek sem felel meg, mert nem úgynevezett optimális valutaövezet és nem is egységes állam. Természetesen a munkanélküliséget mindegyik jelölt csökkenteni akarja, de a munkanélküliség okairól, a neoliberális gazdaságpolitikából következő elégtelen keresletről és arról, hogy a kínai import lényegében kiszorította a dél-európai országok által termelt fogyasztási cikkeket az európai piacról, nem esik szó. Az elmondottak miatt az európai választás várható eredménye minden bizonnyal az lesz, hogy az Európai Unió hajója – most már megnövekedett kritika mellett –, de tovább fog sodródni, mindaddig, amíg végleg zátonyra nem fut.

565
2014.05.30

Luxembourgi emberünk

Az Európai Unióról szóló (lisszaboni) szerződés 17.7 paragrafusa szerint „az európai parlamenti választások figyelembevételével és a megfelelő egyeztetések lefolytatása után az Európai Tanács minősített többséggel eljárva javaslatot tesz az Európai Parlamentnek a Bizottság elnökének jelölt személyre vonatkozóan. Ezt a jelöltet az Európai Parlament tagjainak többségével választja meg”. Hogy az európai parlamenti választások figyelembe vétele mit jelent pontosan, azt a szerződés nem részletezi, a parlament vezetői azonban egyöntetűen kiálltak a mellett, hogy a Tanács csakis közülük, tehát az európai pártcsaládok vezetői közül választhat bizottsági elnököt, ha nem ez történik, és kívülről hoznak valakit, akkor Guy Verhofstadt, az európai liberális pártszövetség vezetőjének szavaival élve, vége lesz a demokráciának. A választásokon az Európai Néppárt győzött, így annak vezetője Jean-Claude Junker, volt luxembourgi miniszterelnök, aspirálhat a posztra. A Tanács azonban nem kapkodta el a döntést, hanem megbízta elnökét, Herman Van Rompuy-t, hogy keressen megfelelő jelöltet, ám most már úgy tűnik felesleges a keresés, Angela Merkel ugyanis Junker mellé állt és ezzel a kérdés valószínűleg eldőlt – *Roma locuta, causa finita est* (Róma szólt, a dolog be van fejezve). Merkel ugyanis Regensburgban egy katolikus gyülekezet előtt beszélve kijelentette, hogy mivel a választásokon a néppárt és annak jelöltje (Spitzenkandidat) lett az első „sokat gondolkodva oda jutottam, hogy Jean-Claude Junker kell, hogy a bizottsági elnök legyen”.

Azért gondolja így, mert nem akarja elidegeníteni az embereket, „ez nem azt jelenti, hogy feladtam az álláspontomat, csak azt, hogy vettem egy mély lélegzetet és megkérdeztem még egyszer magamtól, mit akarnak mások és milyen fenntartásaik vannak. Európa egy nagyon munkás dolog” – tette hozzá a német kancellár. A választásokat követő tanácsülés után, még úgy gondolta, hogy a bizottsági elnök kiválasztása hosszú tárgyalások eredménye lesz, már csak azért is, mert Junker jelöltségét a néppárton belülről a svédek és a magyarok, kívülről pedig az angolok ellenezték, közben azonban igen nagy nyomás nehezedett rá Junker érdekében. Elmar Brok, a CDU veterán politikus a állt ki amellett, hogy az Európai Parlament akarata érvényesüljön, és Merkel koalíciós partnere Sigmar Gabriel, a szociáldemokraták vezetője is Junkert támogatja, de hozzátéve, hogy a választásokon második helyezett Martin Schulznak is fontos szerepet kell szánni a következő bizottságban. E mellett a német sajtó is Junkert pártfogolja. Matthias Doepfner, az Axel Springer kiadó vezérigazgatója a legnépszerűbb bulvárlap, a Bild Zeitung, szerkesztőségi cikkében szólított fel Junker megválasztására. „Egy dolog világos: az Európaiak Junkert akarják elnöknek” – írja a vezérigazgató, hozzátéve, hogy bármi más a demokrácia megcsúfolása lenne, ami csak a valamikori NDK-ban és jobboldali nacionalista banánköztársaságokban fordulhat elő, mely utóbbival feltehetőleg Magyarországra akart utalni.

Valójában azonban inkább az Európai Unió tekinthető banánköztársaságnak, hiszen az európaiak hány százaléka tudja azt, hogy mit is képvisel Junker, vagy egyáltalán, hogy ki is ő? Ha valaki egyáltalán felelősség tehető személy szerint az Európai Unió teljesen elhibázott neoliberális gazdaságpolitikájáért, akkor Junker, mint hosszú időn keresztül az euro-csoport vezetője és az Európát gazdasági depresszióba hajtó megszorító gazdaságpolitika egyik fő támogatója, bizonyára felelős. Legutóbb is, az elnöki posztra jelöltek vitájában – amelyet valószínűleg csak kevesen hallottak – egyértelműen kiállt a millióknak munkanélküliséget eredményező megszorító politika folytatása mellett. Ha mindezt az európai választók tudják, aligha őt akarják bizottsági elnöknek. Junker nem a választók, hanem annak a háttérhatalomnak az embere, amelyik az európai birodalmat a saját érdekében építi.

566
2014.06.08

Miért oroszbarát a szélsőjobb Európában?

Európa politikai és gazdasági helyzetéről az európai sajtóban ritkán lehet őszinte elemzést olvasni, ez inkább az amerikaiaktól várható, mint ahogy Dan Steinbocknak, az International Business at India China and America Institute kutatási igazgatója is elemzi az európai parlamenti választások után kialakult helyzetet. A China-US Focus nevű internetes újságban megjelent cikkében (Europe's protest: Rebalancing between the US and China) azt írja, hogy a washingtoni vezetők szeretik démonizálni, populistának, vagy gyűlöletkeltőnek nevezni Európa új vezetőit (vagyis a választásokon jó eredményt elért szélsőséges pártok vezetőit), a valóságban azonban Washington az idegesíti, hogy ezek a pártok Európa Amerikával és Oroszországgal való kapcsolataiban új hangsúlyokat akarnak kialakítani. Marine Le Pen például – apjától eltérően – nem tesz antiszemita kijelentéseket, nem is hirdet háborút az iszlám ellen, hanem egy erős, szekuláris (vallási befolyástól mentes) államot akar, amely egyúttal liberális is. Külpolitikájában Franciaországot ki akarja vonni a NATO fennhatósága alól (ahogy annak idején De Gaulle), multipoláris világot képzel el és a Sarkozy-féle washingtoni társutassággal szemben újragondolná Franciaország viszonyát az Egyesült Államokkal. Gazdaságpolitikájában támogatja a protekcionista intézkedéseket és elutasítja a szabadjára engedett, féktelen szabad kereskedelmet (ezen belül a készülő amerikai-európai szabadkereskedelmi egyezményt), továbbá elutasítja a nemzetek fölöttiséget, az eurót és az eurózónát. Le Pen szerint az olyan régi (valamikor Washington bábáskodásával és érdekei szerint létrehozott) intézmények, mint a Világkereskedelmi szervezet, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap ideje lejárt. A francia Nemzeti Front vezetője erős kapcsolatokat akar kiépíteni Oroszországgal, ellenzi Putyin és Oroszország Brüsszel és Washington általi démonizálását, amelynek célja egy Amerika vezette egypólusú világ létrehozása. Le Pen síkraszáll egy olyan európai együttműködés mellett, amely szuverén államok kapcsolatain alapul és a realpolitika szellemében kiegyensúlyozott viszonyt akar kiépíteni Oroszországgal. Dan Steinbock azzal fejezi be elemzését, hogy bár a további európai integrációt támogató erők az Európai Parlamentben még erős többségben vannak, maga az integráció ügye megbicsaklott és az unió vezetésének nagyon határozott lépéseket kellene tennie ahhoz, hogy az integráció ügyét előbbre vigyék, de pont a határozott lépésekre való képesség az, ami hiányzik az unió vezetéséből, amelyet inkább az egyéni érdekek küzdelme jellemez. A növekvő súlyú euroskeptikus erők mindazt képviselik, amit Washington ellenez, ugyanakkor Kína úgy tekint rájuk, mint akik egy új nemzetközi erőegyensúly létrehozásához hozzájárulhatnak.

Dan Steinbock elemzése, szemben az európai és világsajtót uraló, a szélsőjobbot (és szélső balt) sommásan elítélő cikkel, azokat az okokat igyekszik bemutatni, amelyek e pártok népszerűségének növekedéséhez vezettek. A cikkből kimaradt, illetve csak halvány utalás történik egy lényeges momentumra, jelesen az Európai Unió gazdasági kudarcára. A főáramú pártok által támogatott szabad kereskedelem és általában a neoliberális elvekből következő megszorítások tartósan magas munkanélküliség és létbizonytalanság hoztak létre, különösen az unió déli államaiban. Ez az oka egyébként a mérsékelt baloldali pártok népszerűségvesztésének is, a neoliberális baloldaliság – bármilyen ügyesen is adta el annak idején Tony Blair – veszett ügy. A különböző közvélemény kutatások szerint az európaiak nézetei például az európai együttműködés, vagy a gazdaságpolitikai prioritások tekintetében, sokkal közelebb állnak a szélsőségesnek tekintett pártok felfogásához, mint amit az alapvetően neoliberális és atlantista főáramú pártok képviselnek. A szélső jobb (és szélső bal) oroszbarátasága mögött tehát alapvetően Európa és ezen belül a nemzetállami függetlenség védelme húzódik meg különösen az uralkodó atlantista befolyással szemben.

567
2014.06.14

Újraiparosítás a fejlett világban

A nyolcvanas és kilencvenes évek nagy liberalizációs hulláma nyomán a nemzetközi nagyvállalatok Európában és az Egyesült Államokban is nagy örömmel telepítették ki iparukat a fejlődő országokba, ahol élvezhették az olcsó munkabérek előnyeit és egyúttal a helyi munkaerő legjavát. Elsősorban az Európai Unió járt élen az ipar kitelepítésében, különösen, ami a kevésbé fejlett iparágakat, így mindenekelőtt a könnyűipart és a gépipari fogyasztási cikkeket illeti. Alaposabban megvizsgálva az unió nemzetközi szerződéseit, némi leegyszerűsítéssel azt mondhatjuk, hogy azok lényegében arról szólnak, hogy a fejlődő, vagy mai szóhasználattal feltörekvő országok nyissák meg piacaikat a magas technológiai szintet képviselő beruházási termékek előtt, cserébe az unió lehetővé teszi az ott termelt fogyasztási cikkek akadálytalan belépését az unió piacára. Ezek az egyezmények azonban igen egyenlőtlenül érintették Európa fejlett és kevésbé fejlett régióit, hiszen arról van szó, hogy az unió legfejlettebb államai élükön Németországgal szabad lehetőséget kaptak gépipari exportjuk növelésére, cserébe a feltörekvő országokból olyan fogyasztási cikkek öntöttek el az uniót, amelyeket korábban a dél-európai országok gyártottak. Dél-Európa eladósodása és az ott tapasztalható, most már több mint egy évtizede tartó, hatalmas munkanélküliség nem ezen országok rossz gazdaságpolitikájával van összefüggésben, hanem azzal, hogy az unió fejlett (centrum) országai az ő rovásukra biztosítottak maguknak utat a felzárkózó országok piacain.

Az Egyesült Államokban ez a tendencia kisebb mértékű volt, mégis ott jöttek rá hamarabb, hogy változtatni kell, mint ahogy a pénzügyi válságból is az Egyesült Államok került ki előbb, míg Európa még mindig azzal a közgazdasági-ideológiai kérdéssel küzd, hogy vajon az állam a gazdaságba pumpált nagyarányú pénzzel beindíthatja-e depresszióban lévő gazdaságát. Közben az amerikai Walmart, amely a világ egyik legnagyobb kiskereskedelmi cége és árbevétele alapján a világ legnagyobb vállalata, bejelentette, hogy a következő tíz évben 250 milliárd dollár értékben kizárólag az Egyesült Államokban gyártott termékeket fog árulni. Ez egy negyedbillió dolláros gazdaság-ösztönző csomag, amelyet egyetlen vállalat, igaz a világ legnagyobb, évi 500 milliárd dolláros árbevétellel rendelkező vállalatának terve. Ha mások is követik a példáját, újból életet lehelhetnek az amerikai iparba. Csakhogy a nemes szándék akadályokba ütközik. Kiderült ugyanis, hogy a kitelepített iparágaknak az Egyesült Államokban már nincsenek meg azok a szakemberei, mérnökei, vagy szakmunkásai, akik évtizedekkel ezelőtt a kérdéses termékeket tervezték és gyártották, mert nyugdíjba mentek, meghaltak, esetleg csak más foglalkozást választottak, de minden esetre szétszéledtek és nem lehet őket máról-holnapra összerakni, vagy újból kiképezni. Az esetleg egy évszázad alatt felhalmozódott tudást (azt a bizonyos know-how-t, hogy tudni kell mit, hogyan kell csinálni) egy-két évtized alatt el lehet veszíteni, de újra visszahozni évtizedek kellenek, hiszen nem elég egy licencet megvásárolni, azt is tudni kell, hogy a gépek hogyan működnek, sőt azt is, hogy a gépben lévő alkatrészek milyen anyagból vannak. Egy jól működő iparág mögött, nem csak a közvetlenül termelő berendezések vannak, hanem anyagtechnológia, alkalmazott és alap kutatások is, nem csak szakmunkások, de mérnökök, sőt fizikusok is. Ezért szétverni könnyű, de évtizedek után újra indítani iparágakat meglehetősen nehéz feladat.

Az Európai Bizottság – nyilván az amerikai példa nyomán is – 2014 januárjában adott ki egy közleményt, amelyben „európai ipari reneszánszot” hirdet, ám a tizenhat oldalas közleményben másról sincs szó, mint az egységes piac jobb működéséről. Ahogy kutyaéből nem lesz szalonba, úgy a neoliberális Európai Bizottságból sem lesz tudatos, iparfejlesztő európai kormányzat.

568
2014.06.21

Európai Egységes Párt?

A 2014-es uniós parlamenti választások kétségtelen legnagyobb vesztese az Európai Néppárt volt, amelynek a 2009-es választások után még 274 tagja volt, ami a 2014-es választásokat követően 221-re csökkent. A második legnagyobb párt, a szocialisták alig veszítettek mandátumot, mindössze ötöt, ami annak is betudható, hogy időközben a Lisszaboni Egyezménynek megfelelően az európai parlamenti képviselők száma 766-ról 751-re csökkent. A korábbi parlamentben az Európai Néppárt könnyen keresztül tudta vinni akaratát, általában az európai liberálisok (ALDE – Európai Liberálisok és Demokraták Szövetsége) támogatásával, alkalmanként kötve szövetséget a szocialistákkal. Ám most a liberálisok is hatalmasat buktak, korábbi taglétszámuk húsz százalékát (16 mandátumot) veszítették el, így a támogatásukkal az Európai Néppárt nem sokra menne. Ezt felismerve, egyre többen vetik fel, hogy a korábbi esetenkénti együttműködés helyett a szocialisták és a néppárt egy állandó együttműködési fórumot hozzon létre, amely biztosítaná azt a többséget, ami az egyes törvények parlamenti keresztülviteléhez elengedhetetlen. Az Európai Parlament kétféle többséggel hagyja jóvá a törvényeket, az egyszerű többséggel, amikor a jelenlévő képviselők többség dönt, és abszolút többséggel, amikor az összes képviselő többségének szavazatára van szükség, vagyis a jelen esetben 376 szavazatra. Ez utóbbit a két frakció együttesen bőven biztosítani tudja. Minderről Danuta Hübner, egy lengyel képviselő és az Európai Bizottság korábbi tagja beszélt egy brüsszeli kutatóintézet által rendezett fórumon. „Nincs más út, csak a szoros együttműködés” mondta a lengyel képviselő és hozzátette, hogy a frakcióján belüli beszélgetések során a képviselők többségének az volt a véleménye, hogy a szocialistákkal valamilyen állandó egyeztető fórumot kell kialakítani. A másik oldalról is hasonló vélemények hallatszanak, Richard Corbett angol munkáspárti képviselő például kifejtette, hogy az euroszeptikus és szélsőséges pártok parlamenti képviseletének növekedésével a két nagy csoport közötti együttműködést meg kell erősíteni. Valójában azonban itt csak arról van szó, hogy egyre inkább összeforr, ami összetartozik, hiszen az Unió életét alapvetően befolyásoló Maastrichti és annak nyomán létrejövő Lisszaboni szerződés is a két nagy csoport együttműködésének eredménye. Ez annak ellenére igaz, hogy – mint ezt az alkotmányról tartott francia népszavazáson láttuk –, a néppárt nemzeti oldala és a szocialisták baloldali tagsága elutasítja azt a jövőképet és gazdaságpolitikát, amelyet az alkotmány, majd nyomában a Lisszaboni szerződés megtestesít.

Kérdéses azonban, hogy a két legnagyobb frakció, amelyek esetleges retorikai eltéréseik ellenére alapvetően az európai gazdasági és politikai elitet, az establishmentet, képviselik, együttesen mennyire képes elnyomni az unió eredendően (a Maastrichti szerződésből eredendően) hibás működésének kritikáját, amelyet az euroszeptikusok továbbá a politikai skála mindkét szélén lévő pártok és frakcióik képviselnek. Jean-Claude Juncker bizottsági elnöki megválasztása (ha elsősorban a britek nem tudják megakadályozni), mindenképpen az eddigi uniós politika folytatását jelenti, elsősorban azt, hogy folytatódni fog a föderális államforma felé menetelés politikája, emellett marad a maastrichti elvekből következő neoliberális ihletésű restriktív politika. Mind az uniós statisztikák, mind az kritikus hangok növekedése az európai parlamentben, mind az európai közvélemény-kutatási adatok jelzik, hogy ez az út végül is egy zsákutca, amelyből valamikor el vissza kell fordulni, mennél később, annál nagyobb nehézségekkel. A szorosabb néppárti-szocialista együttműködés, ami ha megvalósul, egyre inkább egy európai egységes párt körvonalait fogja öltetni, csak azt eredményezheti, hogy az előttünk álló ötéves parlamenti időszakban tovább menetelünk a zsákutcában, míg csak el nem jutunk a végéhez.

569
2014.06.28

Spitzen, a „Spitzenkandidat”

Mint várható volt a Tanács Jean-Claude Junckert jelöli az Európai Bizottság elnöki székébe, aki talán annyival jobb, mint elődje, hogy ifjúkorában nem volt trockista és így igazán nem vádolható nézetei változtatásával, hátránya viszont, hogy angolját – mint ez a „Spitzenkandidat”-ok vitáján kiderült –, legfeljebb a francia anyanyelvűek érthetik meg. És itt elérkeztünk az Európai Unió liberálisok által elképzelt integrációjának első nagy problémájához, a közös nyelv hiányához. Azokban az országokban, mondhatni birodalmakban, ahol számos nyelvet beszélő népek élnek, van egy a közös nyelv, az ország hivatalos nyelve, amely a kommunikáció alapja, mint Indiában a hindi és az angol, a volt Szovjetunióban és a mai Oroszországban az orosz, Brazíliában a portugál. Európának nincs közösen beszélt nyelve, nincs közös kommunikációs tere, egy átlag európai polgárnak fogalma sincs, hogy milyen politikai nézetet képvisel az unió egyik, vagy másik vezetője, de valójában mindegy is, hiszen a politikák közül a legfontosabb, az unió gazdaságpolitikája, be van betonozva az 1992-es Maastrichti Szerződés által, amit a Lisszaboni Szerződés lényegében változatlan formában vett át. És, míg az Egyesült Államok, amelyik egy valódi szövetségi állam, egy expanziós pénzpolitikával viszonylag könnyen kijött a 2008. évben kezdődő válságból, mert elnöke egy személyben dönthetett, az Európai Unió a mai napig nem talált megoldást, mert a Maastrichti Szerződés tiltja azt, amit most tenni kellene, vagyis pénzt pumpálni a gazdaságba.

A Tanácsnak a szerződés szerint nem kellett volna elfogadnia, csak „figyelembe vennie” az Európai Parlament álláspontját, de a nagy média nyomás hatására, az unió ügyeiben meghatározó szerepet játszó Angela Merkel, esetleges jobb meggyőződése ellenére, végül is Juncker mellett döntött. Ezzel egy hosszabb folyamat folytatódik, az, hogy a meglévő szerződéseket, különösen azok olyan homályos pontjait, mint a bizottsági elnöki poszt betöltésére vonatkozó, az Európai Bíróság, vagy most az Európai Parlament úgy értelmezi, hogy azzal Brüsszel hatáskörét növeli a nemzetállamokéval szemben. De még ha a kormányfők választják is ki, akár konszenzussal is, a bizottsági elnököt, az unió problémáira nem hoz megoldást, mert, mint ahogy fentebb a Maastrichti Szerződéssel kapcsolatban utaltunk rá, az alapvető probléma nem a bizottsági elnök személyével, hanem magával az uniós szerződésekkel van. Idealista, vagy csak túlzottan liberális, föderalista politikusok egy olyan egyesülő Európát képzeltek el és rögzítettek szerződésekben, amelyeknek a valóságban nincs meg a feltételeik. Nincs „európai nép”, Európában ezeréves tradíciókkal rendelkező nemzetállamok vannak, amelyek nem hajlandók feladni nemzeti identitásukat és ebből következik, hogy csak olyan együttműködési megállapodások lehetnek hatékonyak, amelyek a nemzetállamok létéből és nem azok felszámolásának szándékából indulnak ki. Nem lehet továbbá ugyanazt a pénzpolitikát alkalmazni Németországra és mondjuk Olaszországra, vagy Görögországra, nem lehet ugyanazt a gazdaságpolitikát folytatni a centrum országokban, mint a perifériákon, nem lehet „szabad kereskedelmet” folytatni olyan országok között, amelyek gazdasági fejlettsége, versenyképessége között szakadék tátong. Mindezt az érvényes szerződések nem veszik figyelembe. Az európai föderációt szorgalmazók gyakori érve, hogy különben Európa „lemarad”. Lemarad, de miről? Svájc nem tagja az uniónak, Norvégia sem. Miről maradtak le? Ázsiában Szingapúr egészen kis ország mégis ragyogóan fejlődik, de számos más ország példáját is fel lehetne hozni, hogy a méret nem döntő jelentőségű egy ország fejlődése tekintetében.

Az európai együttműködés azonban szükséges és valóban vannak európai értékek és megőrzendő tradíciók, amelyeket az ember inkább csak akkor érez, ha huzamosabb ideig más kontinensre látogat. Ezekre, és a nemzetállami létre alapozva lehet csak olyan együttműködési formákat kialakítani, amelyek Európát valóban előre viszik és nem egy zsákutcába terelik be.

570
2014.07.05

Matteo Renzi, a szociáldemokrata

Meglepő fordulat az unió jelenlegi történetében, ha egy baloldali politikus valóban baloldali politikát akar folytatni, nem úgy, mint az a Tony Blair, aki két baloldali frázis között egy neoliberális gazdaságpolitikai intézkedést adott el munkáspárti választóinak. A nemrég megválasztott olasz miniszterelnök, akit korábbi protektora „politikai sorozatgyilkosnak” nevezett, miután rövid idő alatt valamennyi ellenlábását kiütötte, ma már, mint az unió soros elnökséget adó Olaszország vezetője, uniós ügyekben hallatja hangját és mindjárt kemény polémia is keveredett a „régirend” elszánt védelmezőjével, Jens Weidmannal, a német központi bank elnökével. Weidmann kritizálta Olaszországot, hogy nem elég gyorsan hajtja végre az unió által előírt (restrikciós) reformokat, mire Renzi megjegyezte, hogy a német központi bank feladatait a saját hatásköri leírása szabja meg, és abban nem szerepel, hogy beleszóljon az Olaszországban folyó vitákba. Renzi határozottan kíván fellépni a németek által az unióra kényszerített pénzügyi megszorító politika ellen, mondván, hogy Európa válaszában van a magas munkanélküliséggel járó megszorító politika és egy gazdasági fellendülés között, mely utóbbihoz megfelelő gazdaságösztönző intézkedések kellenek. Ezek közé tartozik, hogy a meglévő egyezményeket úgy kell értelmezni, hogy azok több állami beruházásokat eredményezzenek. Ezzel az elgondolásával Renzi végeredményben megismétli az előző, 2003-as, olasz elnökség javaslatát, amikor az akkori olasz miniszterelnök, Silvio Berlusconi, egy 200 milliárd eurós infrastrukturális csomag gondolatát vetette fel, a már akkor is csak döcögő európai gazdaság felgyorsítására. Az akkori olasz javaslatot a teljes meg nem értés és figyelmen kívül hagyás fogadta, a sajtó sokkal inkább Berlusconi Martin Schulzra tett megjegyzésével (mármint, hogy elvállalhatná egy éppen akkor forgatott második világháborús olasz filmben a kárpó szerepét) volt tele. Azóta sokat változott a világ. Schulz – akit Berlusconi ez a megjegyzése tett ismerté – az Európai Parlament elnöke lett, ugyanakkor az Európai Unió egy kilátástalan gazdasági válságba keveredett bele, amelyet a német ihletésű megszorító politikák csak még rosszabbá és tartósabbá tesznek. Az idő változását jelzi az is, hogy ma már a korábban a neoliberális politika megszállottjának tekintett Nemzetközi Valutaalap is hevesen kritizálja az unió megszorító politikáját. Christine Lagarde, az IMF elnöke, sürgette az Európai Uniót, hogy egyszerűsítse a túlságosan komplikált költségvetési szabályait, mert azok akadályozzák a az állami beruházások erőteljesebb növekedését. Lagarde szerint ezeket a szabályokat még akkor találták ki, amikor még erőteljes növekedés jellemezte az akkori Európai Uniót, de ezek a szabályok nem alkalmasak a mai problémák megoldására. Az IMF eurózónáról nemrég kiadott éves értékelésében sürgeti az Európai Központi Bankot, hogy nagyarányú államkötvény vásárlásokkal mozdítsa ki az uniót a jelenlegi stagnáló állapotából. Mint ismeretes a megszorító költségvetési intézkedések indoka az infláció elkerülése, az infláció azonban, amely az eurozónában ma már évi fél százalék alatt van, messze kevesebb, mint az Európai Központi Bank kettő százalékos inflációs célja, így semmi sem indokolja a további megszorító politikát. A nagyarányú államkötvény vásárlás, az IMF elemzése szerint, növelné az üzleti szféra bizalmát, javítaná a vállalkozások és háztartások jövedelmi helyzetét és elősegítené a banki kölcsönzést, mindez a kereslet növekedéséhez és így végül gazdasági fellendüléshez vezetne.

Matteo Renzi uniós gazdaságpolitikát megreformálni kívánó elképzelései tehát ma már támogatást kaphatnak a Nemzetközi Valutaalaptól, sőt az Európai Tanács elnöke Herman Van Rumpuy is úgy nyilatkozott egy brüsszeli szakmai fórumon, hogy az unió a múltban túl nagy súlyt helyezett a tőke, a vállalatok és a munkavállalók szabad áramlására, elhanyagolva azokat az embereket, akik nem akarnak vándorolni, hanem ott akarnak biztonságban élni, ahol megszülettek. Úgy tűnik, ha lassan is, valami változóban van az unióban.

571
2014.07.12

Az olasz elnökség támogatja a Déli Áramlatot

Az európai elnökséget adó Olaszország külügyminisztere, Federica Mogherini, az elmúlt héten meglátogatta orosz partnerét, Szergej Lavrovot, és ez alkalommal kijelentette, hogy a Déli Áramlat „nagyon fontos Olaszország és az egész Európai Unió energiabiztonsága szempontjából”, ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a projektnek meg kell felelnie az uniós törvényeknek. Az ő nézeteit ismételte meg Olaszország uniós ügyekért felelős államtitkára, Sandro Gozi egy brüsszeli sajtótájékoztatón, amikor is kijelentette, hogy „Azt gondoljuk, a Déli Áramlat építését folytatni kell, mivel diverzifikálni fogja az Európába irányuló gázszállításokat”.

Ugyanakkor az Európai Bizottság jelezte, hogy akadályozni fogja az Ukrajnát elkerülő gázvezeték építését. Günther Oettinger, az unió energetikai ügyekért felelős biztosa egy német újságnak kijelentette, hogy mind politikai, mind törvényességi okokból kifogásolja a vezeték megépítését. „Amíg Ukrajnában polgárháborús állapotok vannak, és amíg Moszkva nem ismeri el a Kijevi kormányt, addig a tárgyalásokat nem fogjuk lezárni” jelentette ki Oettinger, hozzátéve, hogy Oroszországnak igazodnia kell az uniós energiatörvényekhez, ami azt jelenti, hogy a megépített vezetéken bárki szállíthat gázt. Ez utóbbi kitétel az unió úgynevezett harmadik energia-csomagjából származik, amely arra kényszeríti az energetikai cégeket, hogy válasszák szét az energiatermelést és az energiaszállítást, annak érdekében, hogy az elosztó hálózatokat a versenytársak is használhassák. Ezt az uniós rendelkezést Oroszország éppen most vitatja a Világkereskedelmi Szervezetnél.

Az unió, hogy nemtetszésének gyakorlati kifejezést is adjon, a Déli Áramlat építése miatt már jogi eljárást is indított Bulgária ellen, azon az alapon, hogy a közbeszerzésnél megsértette az uniós törvényeket. Bulgária ugyanis egy orosz céggel kötött megállapodást a munkák kivitelezésére, még hozzá egy olyan céggel, amely szerepel az amerikaiak tiltó listáján. Emiatt júniusban három amerikai szenátor is látogatást tett a bolgár miniszterelnöknél. Egyikük, a republikánus McCain, a tárgyalások után kifejezte azt a reményét, hogy Bulgária nem fog olyan cégekkel szerződni, amelyek az amerikai tiltó listán szerepelnek. Az amerikai szenátorok bulgáriai látogatása rávilágított arra, hogy kinek is fontos igazán, hogy a Déli áramlat ne épüljön meg. Az Európai Bizottság, közöttük az energetikai biztos, Günther Oettinger is sokkal inkább amerikai, mint európai érdekeket képvisel, hiszen az európai országok meghatározó része, így Németország, Franciaország, Olaszország érdekelt az Oroszországgal való energetikai és egyéb együttműködésben. Az európai közvélemény pedig – az euro-atlanti sajtó folyamatos riogatása ellenére – nem fél attól, hogy Oroszország elzárna az Európába vezető gázcsapot, sőt – mint ahogy említettük – az olasz külügyminiszter pont az energiabiztonság növelését várja a Déli Áramlat megépítésétől.

Az Egyesült Államok a maga geopolitikai céljait (az Európa feletti ellenőrzés megtartását, az oroszok elszigetelését) követi, amikor a Déli Áramlat építését akadályozza, ám úgy látszik, az uniós országok jelentős része nem igényli az amerikai gyámkodást. Németország már régen megépítette a Németországot és Oroszországot összekötő, mindenki mást elkerülő gázvezetékét, az Északi Áramlatot, a Déli Áramlat esetében pedig már eddig szerződést írt alá Ausztria, Bulgária, Horvátország, Görögország, Magyarország és Szlovénia és a munkákban részt vesz az olasz energiacég az ENI, az osztrák OMV, az angol EDF és a német Wintershall. Az Egyesült Államok már eddig is sokmilliárd dollárt fektetett be az oroszellenes mozgalmak és politikusok támogatásába (egyedül Ukrajnában több mint ötmilliárdot), kérdés, hogy a pénz és a különböző fenyegetések elegendőek lesznek-e ahhoz, hogy Európa az amerikai érdekeknek megfelelően alakítsa jövőjét?

572
2014.07.20

Keleten a helyzet fokozódik

A maláj utasszállító tragédiája minden bizonnyal tovább fogja élezni a Nyugat és Oroszország közötti viszonyt, mely viszony romlása tulajdonképpen az elsődleges oka annak, hogy ilyen tragédia egyáltalán előfordulhatott. A vizsgálat bizonyára ki fogja deríteni, hogy a gépet lelőtték, hiszen, ha egy repülőgép háborús terület felett zuhan le, akkor ez a legvalószínűbb feltételezés és az is valószínű, hogy ezt a kijevi kormány ellen lázadók tették, összetévesztve a maláj gépet egy ukrán csapatszallító géppel. Tíz kilométerről nehéz megállapítani, hogy egy gép katonai, vagy polgári-e, ez még az amerikaiaknak sem sikerült, amikor 1988-ban a Hormuzi szorosban lelőttek egy iráni utasszállító gépet, a fedélzetén 290 utassal, közöttük 66 gyerekkel. Akkor az történt, hogy az iráni-iraki háború közepette az amerikai haditengerészet biztosítani akarta a kereskedelmi (főleg olajszállító) hajók forgalmát a Perzsa öbölben és az iráni légitársaság Airbus A300-as utasszállító gépet egy támadó szándékú F-14A Tomcat típusú katonai repülőgéppel nézték, amelyet egyébként az USA szállított korábbi szövetségesének, Iránnak. Az amerikai magyarázat szerint többször is megpróbáltak kontaktusba lépni a géppel, ami nem sikerült, feltehetően azért nem, mert a kapcsolatfelvételhez katonai frekvenciákat használtak, míg a gép a polgári repülés frekvenciáin kommunikált. Irán az ENSZ Biztonsági Tanácsában el akarta ítéltetni az Egyesült Államokat, mondván, hogy ez egy szándékos büntető, tömeggyilkosság volt, míg a Reagan adminisztráció képviselője, a későbbi elnök George H.W. Bush (az a Bush aki „Sivatagi vihar” néven indított háborút korábbi szövetségesére, Irak ellen) azzal védekezett, hogy az eset egy háborúban előforduló incidens volt. Bush szerint az iráni utasszállító gépet lelövő hadihajó parancsnoka a helyzetnek megfelelően cselekedett (egyébként ezt a parancsnokot az öbölbeli missziójáért ki is tüntették).

A mostani esetet Amerika, aligha az iráni utasszállító lelövésének szellemében (mármint, hogy háborúban előfordul az ilyesmi) fogja fel, az amerikai elnök, Obama, máris ébresztőt fújt Európa számára. „Csak egy ország, a mi nagy szövetségesünk, Hollandia, több mint 150 állampolgárát öltek meg, amely sajnálatosan figyelmeztet bennünket, hogy milyen nagy a kockázat nem csak Ukrajna, hanem Európa számára is. Erősnek kell lennünk abban a szándékunkban, hogy támogatjuk Ukrajnát egy igazságos tűzszünet létrehozásában.” – mondotta az amerikai elnök. A gép lelövése röviddel az után történt, hogy Amerika újabb szankciókat jelentett be Oroszország ellen. A szankciók terén Amerika legerősebb európai támasza David Cameron brit miniszterelnök, aki a gép lelövése kapcsán kijelentette, hogy „Ez közvetlen bizonyítéka annak, hogy Oroszország destabilizál egy független államot, megsérti annak területi integritását, támogatja és fegyverzi bűnös milíciáit”. Ugyanakkor más európai országok nem sietnek követni az amerikai irányítást. Angela Merkel ugyan kijelentette, hogy a tragédia újból rávilágít Oroszország felelősségére az ukrain helyzet instabilitásában, ugyanakkor óvatosan reagált az olyan felvetésekre, hogy Európának követnie kellene a szankciók kiterjesztésének Washington által szorgalmazott politikáját. „Ami a szankciókat illeti, szeretnék rámutatni, hogy a géppel történtek óta, ha jól emlékszem nem telt el még 24 óra sem, és ebben a pillanatban, amire szükségünk van az egy független vizsgálat feltételeinek biztosítása” – mondotta a német kancellár.

A helyzet megítélése persze politikafüggő. Emlékezhetünk annak idején a NATO három hónapig bombázta Belgrádot annak érdekében, hogy Koszovó, ez az ősi, de elalbanosodott szerb terület független lehessen, Szaddám Huszeint pedig – amerikai nyomásra – azért végezték ki, mert „saját népét gyilkolta” mint most Arszenyij Petrovics Jacenyuk.

573
2014.07.27

Paranoia, vagy jól átgondolt érdek?

Az Európai Bizottság négyféle típusú gazdasági szankciót tervez életbe léptetni, ezek korlátozzák az orosz állami bankok és társaságok uniós tőkepiacaihoz való hozzáférését, megtiltják a fegyvereladásokat, a legfejlettebb technológiák átadását és a polgári és katonai célokra egyaránt használható termékek eladását. A szankciók természetesen csak a jövőre vonatkoznak, a franciák leszállíthatják az oroszok által korábban rendelt két Mistral típusú hadihajót és egyelőre az angol pénzügyi piacok is élvezhetik még az ott zajló orosz forgalom hasznát. A szankciók újabb fordulóját a maláj gép lelövésével indokolják, valójában a szankciók szigorításának követelése az Egyesült Államok részéről korábban is folyamatos volt, nem köthető a maláj gép lelövéséhez, a gép lelövése azonban kapóra jött, hogy a szankcióktól húzódozó európai vezetőkre rákényszerítsék az amerikai akaratot. Kérdés persze, hogy az amerikai akarat kinek az akarata, hiszen Obama, sőt az európai vezetők sem igen tehetnek mást, mint hogy szankcionáljanak, hiszen a nyugati sajtó részéről hatalmas nyomás nehezedik rájuk. És ez nem a maláj gép lelövésével kezdődött, hanem attól az időtől fogva, amikor Putyin szétzavarta az Oroszországot kifosztó oligarchákat, egy jeles képviselőjüket pedig börtönbe zárt, mert a Jukosz olajtársaságot amerikai tulajdonba akarta átjatszeni. Azóta szabad világ sajtója Oroszország tekintetében olyan egységes, mint annak idején a Szabad Nép és a többi hasonló újság volt az amerikai imperializmus elítélésben. A nyugati sajtót olvasva az a benyomása támad az embernek, hogy a hat nagy konszern, amelyhez a média (tehát az újságok, magazinok, rádiók, televíziók) tartoznak, valójában csak egy, vagy egy hasonlattal élve egy partitúrából, egy karmester vezényletével játszanak, még ha különböző hangszereken is. Ám minden monolitnak látszó rendszerben akadnak hibák, homokszemek a gépezetben. Egy ilyen homokszem Simon Jenkins, a The Guardian újságírója, aki a lap múlt pénteki számában (To mock President Putin's pride and test his paranoia is folly – Putyin elnök büszkeségét gúnyolni és próbára tenni paranoiáját ostobaság), azt írja, hogy mielőtt még a holttesteket összeszedték volna, a politikusok már versengtek egymással a szankciók növelése, a kereskedelem beszüntetése, az oligarchák kitiltása és a bankszámlák befagyasztása érdekében. „Úgy küzdöttek, mint patkányok egy zsákban. Barack Obama gyáva volt, Francois Hollande békítő, David Cameron egy hipokrita. Bernard-Henry Lévy, a filozófus, pedig mindenkire lecsapott villámaival: Ez München szelleme – a megbékítés. És ez szégyen.” Jenkins utal a száz év előtt kitört első világháborúra, amikor Ferenc Ferdinánd főherceg elleni merényletért Szerbiát tették felelőssé és megindították ellene a háborút. Jenkins szerint a Nyugat sokáig nagyon is jól kijött a hidegháborúban vesztes Oroszországgal. A nyugati cégek fraternizáltak az oligarchákkal és kleptokratákkal, az orosz emberektől ellopott pénz londoni és ciprusi bankokban, vagy a svájci és brit ingatlanpiacokon landolt. Ez eddig teljesen rendben volt, ám a NATO elkezdett terjeszkedni kelet felé egészen az orosz határokig ráfogva Moszkvára fegyvereit, hogy gúnyolódva emlékeztesse vereségére. „A NATO apologetái hirdették, hogy bármelyik ország, legyen az Lettország, Grúzia, vagy Ukrajna szabadon dönthet arról, hogy mely klubhoz akar csatlakozni (a Krím esetében azonban ellenkezően vélekedtek). De csak a bolondok hagyhatják figyelmen kívül Oroszország büszkeségét és félelmét a bekerítéstől. Putyin hidegháború utáni provokálása talán jó propaganda, de erkölcstelen történet” – írja a The Guardian újságírója. Végül megjegyzi, hogy az egyetlen ország, amelyik józanságot mutat e kérdésben az Angela Merkel által vezetett Németország.

Simon Jenkins azonban fehér holló a nyugati újságírásban. A nyugati újságok által tükrözött paranoia nem az Oroszországtól való valós félelemből fakad, az újságok zömét irányító háttér-hatalom Európa és Oroszország együttműködését akarja megakadályozni.

574
2014.08.04

Az „illiberális” állam és az ötödik hadoszlop

Örvendetes, hogy a világban egyre többen tudnak magyarul, és hazánk már nem egy eldugott kis közép-európai ország, hanem egy olyan hely, amire a világ nagyon is odafigyel, legalábbis ez következik abból, hogy *Orbán Viktor*nak a XXV. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban elmondott beszédét nagy világlapok azonnal kommentálták. A New York Timestől a Washington Post-on keresztül a Wall Street Journalig. De a Bloomberg és annak nyomán a brüsszeli hírportál, az Euobserver is megemlékezett róla, hogy csak az angol nyelvű híradásokat említsük. Azután, ahogy valaki jobban belemélyed a hírforrásokba látja, hogy az első cikket, ami a július 26-án elhangzott beszéddel foglalkozik a Bloomberg közölte, mégpedig Zoltan Simon a Bloomberg budapesti tudósítója tollából. A július 28-án délután 1 óra 20 perckor megjelent cikket nem egészen öt órával később szemlézi az Euobserver. A Wall Street Journal és a Washington Post már három napos késésben van, július 31-én jelentetik meg cikkeiket, majd a New York Times következik augusztus 1-jén, ugyanazokat a mondatrészeket kiemelve (illiberális állam nemzeti alapokon), amelyeket már a Bloomberg hírügynökség is közölt.

A nagy nyugati lapok és internetes hírportálok böngészésének végére érve sajnálattal kell megállapítani, hogy nem ezen újságok munkatársai tanultak meg magyarul, avagy viseltetnek különösebb érdeklődést hazánk iránt, hanem a cikkek gyökere mindig valamilyen tollforgatók írásai, amelyek valamely különös módon órák alatt eljutnak a nagy világlapok szerkesztőségeibe, ahol olyan érdekesítőnek gondolják őket, hogy érdemesnek tartják kiemelten foglalkozni velük.

A spanyol polgárháborúban született egy azóta is használt kifejezés, az ötödik hadoszlop. Amikor *Franco* Madrid ellen vonult négy hadosztállyal, *Emilio Mola Vidal* tábornok használta ezt a kifejezést a madridi kormány ellenségeire, akik Madridban maradtak, és segítették Franco csapatait. Bár ez az ötödik hadoszlop a valóságban nem bizonyult túl hatékonynak, mert Madrid még sokáig tartotta magát (hogy ott mi történt arról Ernest Hemingway és George Orwell műveiből értesülhetünk, akik abban az időben a helyszínen jártak, lásd: *Hódolat Katalóniának*), a kifejezés máig használatos azokra, akik valamit belülről támadnak, vagy igyekeznek felbomlasztani.

Aligha hihető, hogy bármilyen tekintetben Magyarországon nagyon eltérő dolgok történnének, mint az Unió bármely más országában. Sőt ha akár a rasszizmust, akár az antiszemitizmust, akár a homofóbiát, vagy más jelenleg a célkeresztben lévő „izmust” tekintünk, a magyarországinál sokkal súlyosabb esetek fordulnak elő a „nem illiberális” nyugati országokban, amelyekről a sajtó hírt is ad (hiszen innen tudjuk), de a vezető világlapokban mégsem folyik kampány ezek ellen az országok ellen. Aligha hihető, hogy e lapoknál nem tudnak franciául, vagy németül, ami inkább feltételezhető, hogy náluk nincs „ötödik hadoszlop”, amely arra ugyan gyenge, hogy elképzeléseit saját országában valósítsa meg, hiszen a választásokon annál kevesebb szavazatot kapnak minél jobban kiismeri őket a hazai választópolgár, viszont ebbéli dühüket és elkeseredésüket nemzetközi kapcsolataik felhasználásával igyekeznek kifejezésre juttatni.

Ami pedig a liberális demokráciákat illeti, el kellene gondolkodni azon, hogy miért fordulnak egyre többen szembe az ottani politikai establishmentnel. Lehet, hogy a liberális demokráciák sokkal kevésbé veszik figyelembe a népakaratot, mint az „illiberálisnak” minősítettek?

575
2014.08.11

A szankciók elkezdődtek, de mi lesz a végkifejlet?

Az Európai Unió szankciókat rendelt el Oroszország ellen, amelyek a legújabb becslések szerint az idén 23, jövőre pedig 75 milliárd euró kárt okoznak az orosz gazdaságnak. Oroszország szankciókat alkalmaz az Európai Unióval szemben, melynek következtében az unió ebben az évben 40 milliárd jövőre 50 milliárd euró veszteséget fog szenvedni. Az oroszok ki fogják bírni a szankciókat, sokkal többet is kibírtak már, és kibírja az Európai Unió is, bár egyes országokat nagyon kellemetlenül érinthet. De tegyük fel a kérdést, hogy mi szükség van erre? És ne a maláj gép lelövésével kezdjük, hanem az elején, amikor a közép-európai kivonulás és a német egység fejében a Nyugat megígérte Gorbacsovnek, hogy a NATO nem fog kelet felé terjeszkedni. A nyugati vezetők úgy emlékeznek, hogy ilyen ígéret nem hangzott el, de még az akkori moszkvai amerikai nagykövet, Jack Matlock is kijelentette, hogy „Amikor még a Szovjetunió létezett, mi határozottan biztosítottuk Gorbacsovot, hogy ha az egyesített Németország a NATO kötelékében maradhat, akkor a NATO nem fog kelet felé terjeszkedni”. Akkor még senki sem gondolt arra, hogy rövidesen nem csak Lengyelország, de az akkor még szovjet köztársaság, Litvánia is NATO tag lehet, nem is beszélve Ukrajnáról. Bár úgy tűnik mégis voltak, akik gondoltak rá. Philip Zelikow, aki az amerikai Nemzetbiztonsági Tanács munkatársa volt abban az időben, azt írta a New York Times-ban (1995. aug. 10), hogy az amerikai hivatalos személyek a NATO Lengyelországra és más országokra való lehetséges kiterjesztéséről már 1990 őszén kezdtek beszélni, vagyis akkor, amikor a német újraegyesítésről szóló „Kettő plusz négy” szerződést aláírták. Tehát kiderült, ami a világtörténelemben már sokszor bebizonyosodott, hogy nincs politikai vákuum, ahonnan az egyik hatalom kivonul, azt a másik előbb-utóbb elfoglalja. A NATO már 1993-ban létrehozta a nagyon is az orwelli világra hajazó „Békepartnerségi programot” (Emlékezzünk: Orwell 1984 című könyvében a Béke Minisztérium intézte a háborús ügyeket), ami a gyakorlatban a NATO tagság előszobája és hamarosan a volt szocialista országok mindegyike a NATO-tagja lett, a harc immár a volt Szovjetunió tagállamaiért folyik. Damon M Wilson, az Atlanti Tanács ügyvezető elnökhelyettese, az amerikai szenátusban történt 2013. decemberi meghallgatása során kijelentette, hogy a még 2008-ban Svédország és Lengyelország által kezdeményezett „Keleti partnerség” végső célja – az európai NATO tagállamok vonakodása ellenére – a tagság kiterjesztése Ukrajna, Moldova, Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán és Fehéroroszország felé. Az európai NATO tagállamok – legalábbis az unió alapító országai Franciaország, Németország és Olaszország – valóban vonakodnak, sőt egyáltalán nem értenek egyet a NATO keleti terjeszkedésével. Angela Merkel még 2008-ban elvetette, hogy a NATO menetrendet fogadjon el, Ukrajna és Grúzia csatlakozásáról. Az akkori francia elnök, Nicholas Sarkozy-is, kész volt arra, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretén belül egy Oroszország által javasolt „Európai Biztonsági Egyezményt” vitassanak meg. Az Orosz terv lényege az volt, hogy egy az Egyesült Államok vezette egypólusú hatalmi rendszer helyett egy többpólusú biztonsági rendszert kell létrehozni, amelyben bizonyos befolyása mindegyik résztvevőnek lesz. Ez nyilván nem felelt meg az Egyesült Államok, vagy legalábbis az ottani politikai héják igényeinek, mert az Egyesült Államokban más hangok is hallatszanak, mint például Henry Kissingeré, aki ez év tavaszán határozottan elutasította Ukrajna NATO tagságát. A józanság hangja azonban vagy nem hallik, vagy nem hallják, vagy talán nem is akarják. Az amerikai expanzionizmus hívei Európát akarata ellenére viszik bele egy olyan háborús konfliktusba, amelynek vége ugyanúgy beláthatatlan, mint száz éve az Osztrák-Magyar Monarchia hadüzenetéé volt. És Európa gyengének bizonyul, hogy ezt megakadályozza.

Németország rükkvercben

Az Eurostat legújabb adatai szerint a német GDP 2014 második negyedévében 0,2 százalékkal csökkent, ami nem olyan nagy újság, hiszen miután nagy kereskedelmi partnereinek gazdasága legjobb esetben stagnál és Németország felé fennálló kereskedelmi deficitjüket még csökkenteni is akarják, nagyon is várható volt, hogy a korábbi reménykeltő növekedés előbb-utóbb leáll. A nagyobb baj, hogy hat évvel a válság után a német gazdaság alig haladja meg a válság előtti szintjét, vagyis fél évtizede gyakorlatilag nincs gazdasági növekedés, amire Németország esetében száznegyven éve nem volt példa, a mostani válság csak a XIX. század hetvenes éveinek stagnálásával vethető össze. Ám a stagnálástól függetlenül az unió legversenyképesebb gazdasága a német, amelyet jelentős exporttöbblete is bizonyít. Sokkal rosszabb helyzetben van Olaszország, ahol az elmúlt negyedévben szintén csökkent a gazdasági teljesítmény, csak hogy ez a csökkenés szinte folyamatos, az olasz gazdaság messze elmarad válság előtti szintjétől. A csökkenő gazdasági teljesítmény egyben azt is jelenti, hogy ami a költségvetési hiányt és az államadósságot illeti az ország képtelen lesz eleget tenni a Brüsszel felé tett ígéreteinek. Ez különösen így van az államadósság esetében, mely 130%-os szintjével több, mint kétszeresen haladja meg a Maastrichti hatvan százalékos követelményt. Nem csoda, hogy a nemrég megválasztott olasz miniszterelnök, Matteo Renzi, azok közé az uniós vezetők közé tartozik, akik a lehangosabban igénylik a Maastrichti szabályok „rugalmas” értelmezését, vagyis, hogy ne kelljen betartani azokat, hiszen kevés olyan kreatív közgazdász van, aki a 130 százalékos államadósság ledolgozását belátható időn belülre prognosztizálná. Hasonló cipőben jár Franciaország is, bár ott az államadósság alig haladja meg a kilencven százalékot, viszont a deficit, amelynek a Bizottság az adósságnál sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít, a maga 4-5 százalékos nagyságrendjével messze túl van a határon. Párizs már több alkalommal kapott haladékot, de úgy néz ki, hogy ez is kevés, a legutolsó határidő sem tartható. A Bizottság keményen biztatja Párizst, hogy „strukturális” reformokat hajtson végre. A strukturális reformok, mint tudjuk, a politikailag korrekt elnevezése a jóléti kiadások lefaragásának és Párizs igyekszik is, például az állami nyugdíj iránti jogosultságot 41,5 éves befizetésről 43 évre emelte, ám ez Brüsszelnek kevés, ahogy a gazdasági ügyekért felelős, kemény vonalas uniós biztos, Olli Rehn, fogalmazott, ez csak afféle „reform a la française”, francia reform, ami nem sokat ér. Brüsszel szerint a deficitet leszorítani képes költségvetési megtakarítások nem érhetők el a társadalombiztosítási kiadások, például az egészségügyre és a nyugdíjakra fordított összegek jelentős csökkentése nélkül, ennek érdekében például a nyugdíjakat be kell fagyasztani. De emellett Brüsszel abba is beleszól, hogy a költségvetési deficit leszorítását ne az adók emelésével, hanem a kiadások mérséklésével éri el, holott az adózás nemzeti hatáskör. Ha Franciaország nem tartaná be a követelményeket, akkor a legújabb úgynevezett „hatos csomag” szabályai szerint akár a GDP-je 0,2 százalékaig megbüntethető lenne. Kicsi azonban a valószínűsége, hogy az unió alapító országát megbüntessék, de maga a pusztaság is bőszíti a franciákat. Az uniós választásokon diadalmaskodó Marie Le Pen valószínűleg a franciák többségének véleményét fejezte ki, amikor azt mondta: „A mi népünk egyfajta politikát akar: francia politikát, amelyet a franciák határoznak meg a franciák számára a franciákkal. Nem akarják többé, hogy a kívülről vezessék őket, hogy kívülről jövő törvényeknek legyenek alávetve”. Ez az elgondolása egybe esik az angolokéval is, akik a kilépés lehetőségét fontolgatják, ha nem lehet Brüsszel központosító ambícióit mérsékelni. Elgondolkodtató, hogy a valaha oly sikeres közös piac hogyan került abba a helyzetbe, hogy ma a világgazdaság válságövezetének tekinthető. A politikailag korrekt mellébeszélés helyett célszerű lenne talán végre szembe nézni a válság tényleges okaival, az unió elhibázott gazdasági és politikai konstrukciójával.

577
2014.08.25

A megvalósult demokrácia

Az idősebbek még emlékezhetnek rá, hogy valaha, amikor már bizonyos kritikát el lehetett mondani a világ legfejlettebb társadalmáról, a szocializmusról, akkor keletkezett az a kifejezés, hogy „megvalósult szocializmus”, ami ugye nem az, amit a kommunista ideológia ígért (mindenki képességei szerint, mindenkinek igényei szerint), de hát – mit tegyünk – a gyakorlatban ennyi jött ki az elméletből. „Valami van, de nem az igazi” vált szállóigévé a rendkívül népszerű orosz humorista Arkagyij Rajkin mondása. Rajkin mindig maga mögé (nyugatra) mutogatott, bezzeg odaát. Nos, azóta némi tapasztalatot szereztünk az odaátról, de mi, új demokráciák, gyakran vagyunk a kritika tárgyai a fejlett, vagy mondhatjuk „megvalósult demokrácia” felkent képviselői részéről. Most két amerikai professzor, Martin Gilens, a Princetoni Egyetemről és Benjamin Page, a Northwestern Egyetemről matematikai elemzésnek vetette alá a megvalósult – és példaképnek tekintett – amerikai demokráciát, hogy vajon mennyire felelnek meg az elveknek, a népakarat kifejezésének, mert ugye a demokrácia a népakarat kifejeződése, olyan politika, amit a nép, a démosz kíván. A korán elhalt Európai Alkotmány is erre hivatkozott egy Thuküdidész idézettel indítva preambulumát, amely szerint: „Mi olyan alkotmány szerint élünk, amelynek neve, mivel az uralom nem néhány ember, hanem a többség kezében van, demokrácia”. Ám ezt az idézetet, még mielőtt az alkotmányt az európai nép annak rendje és módja szerint népszavazáson elutasította volna, kihúzták a szövegből, nyilván az alkotmány szerkesztői is költői túlzásnak találták. A két amerikai 1779 esetet, politikai döntést vizsgált meg azt keresve, hogy milyen összefüggés van a döntések ilyen vagy olyan kimenetele és a döntéseket befolyásolni képes intézmények állásfoglalásai (támogatása, ellenzése), továbbá a különböző jövedelemkategóriákba tartozó állampolgárok preferenciái között. Négy elméletet teszteltek: a többségi választói demokráciát, amikor a politikai végeredmény az átlagpolgár akarata határozza meg, a gazdasági elit (a leggazdagabb emberek) által meghatározott politikát, a többségi pluralizmust, amikor a politikai döntéseket szervezett érdekcsoportok lobbizásának eredményét tükrözik és végül az elfogult pluralizmus teóriáját, amelyben a döntéseket az üzleti világ vezetői, a korporációk befolyásolják.

Az elemzésből kiderült, hogy a politikai döntések és az átlagpolgár akarata között nincs különösebb kapcsolat, ezzel szemben a gazdasági elit, vagyis a gazdag amerikaiak, de különösen az üzleti világ érdekei jelentős befolyásolt gyakorolnak a döntésekre. A két professzor a vizsgálat eredményeit úgy összegzi, hogy: „Szemben a többségi demokráciát támogató korábbi tanulmányokkal, elemzésünk azt az eredményt hozta, hogy az amerikai átlagpolgár kevés befolyással bír a politikai döntésekre. Az amerikaiak számos, a demokratikus irányításhoz kulcsfontosságú olyan intézménnyel rendelkeznek, mint a rendszeres választások, a szólásszabadság, a társulási és a széleskörű (bár vitatott) választási jog. De – azt gondoljuk – hogyha a politikai döntéseket a nagybefolyású üzleti csoportok és a gazdag amerikaiak egy maroknyi csoportja határozza meg, akkor Amerikának az az önképe, hogy demokratikus társadalom, ugyancsak megkérdőjelezhető.” Az áprilisban megjelent, az amerikai demokráciára nézve meglehetősen kompromittáló tanulmány eddig még nem váltott ki súlyos kritikát, nem úgy, mint Stephen Walt és John Mearsheimer, szintén két amerikai professzor, 2006-ban publikált tanulmánya az izraeli lobbinak az amerikai külpolitikára gyakorolt hatásáról, amelyet az érintettek hevesen kritizáltak és hamarosan antiszemitanak is minősítettek, és mint olyan le is került a Harvard Egyetem honlapjáról, ahol azt eredetileg publikálták. Nyilván e két utóbbi szerző csupán egyes esetekből indult ki és nem alkalmaztak tudományos módszereket. Kérdés, lehetne-e az Európai Bizottság döntéseit is alávetni ilyen demokrácia-tesztnek, természetesen csak szigorúan tudományos alapon?

578
2014.09.01

Új tűzkohót szít a tőkés Nyugat?

Anders Fogh Rasmussen a NATO főtitkára egy augusztus 29-i brüsszeli sajtótájékoztatón kijelentette, hogy Ukrajnának az orosz ellenzés ellenére jogában áll, hogy a NATO tagja legyen. „Nem akarok az ukrajnai politikai diskurzusokba beavatkozni. Hadd emlékeztessenek azonban a NATO 2008. évi bukaresti határozatára, amely szerint ‘Ukrajna a NATO tagja lesz’ feltéve természetesen, ha ezt Ukrajna akarja és teljesíti a szükséges követelményeket” – idézi Rasmussent az Euobserver brüsszeli hírportál. Nem sokkal korábban Arzenyij Jacenyuk, ukrán miniszterelnök bejelentette, hogy folyamatban van annak a korábbi törvénynek a felülvizsgálata, amely Ukrajna el nem kötelezett státusát rögzítette, hogy, amint mondta, az orosz agresszió miatt, felújítsák a NATO-hoz való csatlakozás folyamatát. Rasmussen megerősítette Kijev abbéli álláspontját, hogy az orosz hadsereg behatolt délkelet-Ukrajnába: „az orosz erők közvetlenül részt vesznek katonai műveletekben, beavatkoznak Ukrajnán belül... ami szembe száll minden békés megoldásra történő erőfeszítéssel”. Hozzátette még, hogy néhány NATO tagállam elkötelezte magát, hogy logisztikai, irányító és ellenőrző bázisokat épít ki Ukrajnában.

Ha Ukrajna a NATO tagja lesz, akkor a szerződés sokat idézett V. cikkelye értelmében az őt ért támadást valamennyi NATO tagország elleni támadásnak kell tekinteni és ebben az esetben az egyes tagországok egyénileg, vagy kollektíven, az ENSZ alapokmány 51. paragrafusa szerint, joguk van az önvédelemre „beleértve a fegyveres erők használatát az észak-atlanti térség biztonságának helyreállítása és fenntartása érdekében”. Vagyis az ukrajnai orosz – vélt vagy valós – beavatkozást egy NATO tagország elleni támadásként lehet értelmezni, amely kötelezi a NATO tagországokat, hogy fegyveresen lépjenek fel Oroszországgal szemben.

Itt most felejtjük el, hogy Ukrajna nehezen sorolható az észak-atlanti térségbe, hogy a hivatkozott ENSZ paragrafus azt is mondja, hogy ilyen esetben a Biztonsági Tanácshoz kell fordulni, hanem tekintsünk csak arra a folyamatra, amely során a Nyugat eljutott egy Oroszországgal vívandó háború gondolatáig. E rovatban már többször felidéztek, hogy a német újraegyesítéskor a nyugati hatalmak megígérték Gorbacsovnak, hogy ha az egyesült Németország a NATO tagja maradhat, akkor nem terjeszkednek kelet felé. Ezt nem tartották, be hamarosan valamennyi volt szocialista ország NATO tag lett, miközben például Ausztria, – betartva az Osztrák Államszerződést – semleges marad és hasonlóképpen Finnország is. De ez nem volt elég, 2008-ban napirendre került Grúzia és Ukrajna NATO tagsága, amelyet a Bush kormány nyomása ellenére Németország és Franciaország akkor megakadályozott. Az ukránok is, az összes korábbi közvélemény kutatás szerint nagy többséggel elutasították a NATO tagságot. A Victoria Nuland által emlegetett ötmilliárd dollár és az ismeretlen eredetű orvlövészek kellettek ahhoz, hogy az el nem kötelezettséget képviselő ukrán miniszterelnököt egy NATO-elkötelezéssel tudják felváltani.

A konfliktust, amelybe német hírszerzői források szerint már az amerikai magánhadsereg, az Academi (korábban Blackwater) mintegy négyszáz zsoldosa is részt vesz, meg lehetne oldani, ha figyelembe vennék például John J. Mearsheimer, a Chicagói egyetem professzorának, nemrég a Foreign Affairs-ben, Amerika vezető külpolitikai folyóiratában, megjelent írását, amelyben egy Ausztriához hasonló semleges, de minkét oldallal jó kapcsolatokat ápoló Ukrajnát javasol. A logikus javaslatok azonban mit sem érnek, a második világháború után született, békében felnőtt nemzedékben – akik közé Rasmussen is tartozik – a tesztoszteron dolgozik: konfliktust akarnak és el is érik. Végig gondolták-e, hogy mi lesz a vége?

579
2014.09.08

NATO héják és galambok

A walesi NATO csúcson nem kis erőfeszítésébe került Angela Merkelnek, hogy megakadályozza állandó NATO erők kelet Európába való telepítését, ami Lengyelország és a balti államok követelnek, viszont cserébe megígérték Lengyelországnak, hogy a 2016. évi NATO csúcsot Varsóban rendezik, talán annak reményében, hogy egy merőben újfajta Varsói Szerződés hozható létre.

A NATO erők kelet-európai telepítése nyílt megsértése lenne az 1997-ben Oroszországgal kötött Alapszerződésnek, amely kimondta, hogy „a NATO tagjai és Oroszország, más államokkal együttműködve, a stabilitás erősítésére törekszenek azáltal, hogy intézkedéseket tesznek, hogy megakadályozzák bármely potenciálisan fenyegető hagyományos katonai erő felépítését Európának abban a térségben, amelyről megegyeztek, beleértve Közép- és Kelet Európát is”. A szerződés felrúgása „negyedik generációs” szankciókat jelentene, és valószínűleg tartós hidegháborút ígérne az Európai Unió és Oroszország között, amelyet azért számos európai NATO tagállam igyekszik elkerülni, úgy hogy a szervezet a lengyel és a balti államok nyomása ellenére egyelőre marad a „harmadik generációs” szankcióknál, amelyet akár fel is függeszthetnek, ha Oroszország jól viselkedik, és nem sérti meg a tűzszünetről kötött megállapodást. Angela Merkel minden esetre ebben reménykedik, míg maga a jelenlegi NATO főtitkár, a volt dán miniszterelnök, Anders Fogh Rasmussen, keményebb hangot üt meg, eleve megkérdőjelezve, hogy a minszki tűzszüneti megállapodás tartós lehet. „A nemzetközi közösségnek határozottan kell válaszolnia, ha Oroszország továbbra is beavatkozna Ukrajnában. Mélyebb, szélesebb és keményebb gazdasági szankciók kellenek, amelyek erősen érintenék az orosz gazdaságot és még jobban elszigetelnék Oroszországot” – jelentette ki a jelenlegi NATO főtitkár. Hasonló hangnemben nyilatkozott a holland miniszterelnök Mark Rutte, kijelentve: „először lássunk, azután higgyünk – a szankciók folytatódni fognak”. Lengyelország a határozottabb fellépéshez megszerezte Kanada támogatását is, ahol becslések szerint egymillió ukrán származású állampolgár él, és a luxembourgi külügyminiszter Jean Asselborn is harcisan nyilatkozott: „A folyamatos orosz agresszió fényében a diplomácia elérte a maga határait” nyilatkozta hozzátéve, hogy „ugyancsak kérdéses, hogy tárgyalások útján bármit is elérhetünk Putyinnal”. A NATO európai héjaihoz hozzá lehet számítani David Cameron brit miniszterelnököt is, aki határozottan a szankciók folytatása mellett állt ki, kijelentve: „Ne legyen kétség, a szankciók folytatódhatnak”. Az amerikai elnök, Barack Obama, Nobel békedíja ellenére is a kemény szankciók mellett áll ki, de nem is tehet másképp, hiszen hazájában folyamatos támadások érik, hogy gyáva, például azért, mert nem bombázta Iránt állítólagos atomprogramja miatt, vagy Szíriát valamely hasonló okokból, ami ugyan most éppen jól jön, amikor az iszlám állam ellen szövetségre kell lépnie velük.

Az amerikai és európai sajtóból áradó elementáris nyomás ellenére az európai közvélemény, sőt az amerikai sem eleve orosz ellenes és elfogadják Oroszországnak azt az igényét, hogy a NATO ne terjeszkedjen az orosz határokig, amit annak idején, a német újraegyesítés fejében meg is ígértek Gorbacsovnak. Németország, Franciaország és Olaszország, határozottan a feszültség fokozása ellen van, a közép európai államok közül pedig Csehország, Ausztria, Szlovákia, Magyarország és Bulgária. Valójában a NATO keleti terjeszkedése mögött az Amerika vezette egypólusú világrend támogatói, az amerikai neokonzervatívok állnak, az ő amerikai külpolitikára és nemzetközi sajtóra gyakorolt befolyásuk az, ami Ukrajnát a Nyugat és Kelet ütközőpontjává tette. Ezen a mostani tűzszünet aligha fog változtatni, aminek megsértését épp oly könnyű lesz elérni, mint az ismeretlen eredetű orvlövészek fellépését a Majdanon való tüntetések során.

580
2014.09.15

Egyre megosztottabb unió?

Az alapító atyák egyre szorosabb uniót vizionáltak, erről szól az 1957 márciusában kelt Római Szerződés első mondata, hozzátéve még, hogy az unió alapvető célja állampolgárai életszínvonalának és munkafeltételeinek folyamatos javítása. E mellett az egyezmény szintén az első mondataiban kiegyensúlyozott kereskedelmet és tisztességes versenyt ígér. És ez így is volt mintegy negyed századon át, mígnem a neoliberális eszmerendszer beáramlása megkérdőjelezte az életszínvonal és a munkafeltételek folyamatos javítását, de egyben a kiegyensúlyozott és tisztességes kereskedelmet is. A pénzügyi liberalizálással, az euró bevezetésével pedig nyilvánvalóvá vált az időközben jelentősen kibővülő unió egyre erőteljesebb megosztottsága, amely mindenekelőtt gazdasági téren jelentkezik, de megnyilvánul a politikában és – nem utolsósorban az elmúlt egy évben kibontakozott ukrán válság hatására – a külpolitikában is. E folyamatokat egy frissen, ez év júniusában elvégzett közvélemény kutatás tárja fel, amelyet a Német Marshall Alap (German Marshall Fund) készített tizenhárom ország (az Egyesült Államok, a jelentősebb uniós tagállamok, továbbá Törökország és Oroszország) bevonásával. A felmérés élesen világít rá Európa észak-déli megosztottságára (a keleti tagországokból csak Lengyelországra terjed ki a vizsgálat), ami elsősorban abban mérhető le, hogy a 2008-ban kezdődött pénzügyi válság mennyiben érinti az adott ország állampolgárait. Nos, ennek aránya Görögországban és Portugáliában meghaladja a kilencven százalékot Spanyolország és Olaszország esetében pedig 70-80 százalék. Ez az arány a válság kitörését követő elő évi (2009) felméréshez képest valamennyi országban jelentősen növekedett. Ezzel szemben a németek azt mondják, hogy csak egyharmadukat, a svédek, hogy csak egyötödüket érinti a válság és ez az arány az utóbbi években jelentősen csökkent. Mivel feltételezhető, hogy a megkérdezettek jól érzékelik saját helyzetüket, a felmérés eredménye azt jelzi, hogy Európa északi és déli része egyre inkább távolodik egymástól, az „egyre szorosabb unió” ma távolabb van, mint hatvan évvel ezelőtt. Van azonban egy gazdasági kérdés, amelyben a németek kivételével igen nagy az egyetértés megkérdezett országok között és ez az, hogy az euró káros országuk gazdasága számára, mint ahogy azt minden nemzetközi pénzügyi szakértő jó előre megmondta. Ezzel együtt a megkérdezettek kétharmada előnyösnek találja az uniós tagságot, leginkább a németek, legkevésbé az angolok, de miért? Erre a válaszok nyolcvan százaléka az volt, hogy az unió a demokráciák közössége, hogy szabadon lehet mozogni és, hogy az unió fenntartja a békét. Az hogy az unió erősítene az európai gazdaságokat csak minden hatodik megkérdezettnek jutott eszébe. Viszont amikor ennek ellenkezőjét, azt kérdezték miért rossz dolog az unió, az első helyen az a válasz végzett, hogy hátrányos országuk gazdaságára, ami még további két válasszal, hogy Brüsszelnek túl nagy hatalma van, és hogy az unió aláássa a országuk kultúráját kitette a válaszok nyolcvan százalékát. Hogy az unió működése nem demokratikus csak minden tizedik megkérdezett említette, vagyis a gazdaság, a kultúra és a szuverenitás fontosabb, mint a demokrácia. Megosztottság van, de ez már nem észak-déli, hanem inkább a történelemből fakadó, az Egyesült Államokkal való viszony tekintetében. A görögök, olaszok, spanyolok, németek nagy többséggel függetlenebb kapcsolatokat akarnak, míg a lengyelek és a svédek szorosabbra fűznék a kapcsolatokat. Hasonló a NATO keleti terjeszkedésének megítélése is, míg a lengyelek nagy többséggel támogatják a németek és franciák nagy többséggel elutasítják. Az egység tehát távolról sincs meg, az új Európai Bizottság azonban megtehetné, hogy a legfontosabbnak vélt kérdésekről megkérdezi a legérintettebbeket, az európai lakosokat, hátha a népakarat figyelembe vételével mégis csak lehetne csökkenteni az unió megosztottságát.

NATO ellenségek és az új főtitkár

A NATO-nak már két ellensége van, ami figyelemre méltó haladás attól az időtől kezdve, amikor a hidegháború befejeződésével és a Szovjetunió felbomlásával még egy sem volt és a szervezetet az a veszély fenyegette, hogy feladat hiányában esetleg megszűnik, mint a Varsói Szerződés és valamikori funkcióját egy összeurópai biztonsági rendszer veszi át. Anders Fogh Rasmussen a NATO távozó főtitkára most két ellenséget is talált Oroszországot és az Iszlám Államot. Carnegie Europe nevű, az amerikai Carnegie alapítvány által finanszírozott és az amerikai külpolitika elősegítése érdekében létrehozott brüsszeli intézetnél tett látogatása (szeptember 15) alkalmával a NATO főtitkár Oroszországra és az Iszlám Államra egyaránt utalva kijelentette: „Egy új ütközet frontvonalán állunk, amely a tolerancia és a fanatizmus, a demokrácia és a totalitáriánizmus, a nyílt és zárt társadalmak között zajlik. A nyugalanság és a revizionizmus ebben az új korszakában a szabadság erőiként erőseknek és egységeseknek kell lennünk.”. Oroszországgal kapcsolatban külön megjegyezte, hogy „Oroszország a NATO-t és általánosságban a Nyugatot ellenségként kezeli. Oroszország lábbal tiporja mindazokat a szabályokat és kötelezettségvállalásokat, amelyek a hidegháború befejezése óta fenntartották a békét Európában és azon túl is... Moldovától Grúziáig és most Ukrajnában Oroszország gazdasági nyomást gyakorol, és katonai lépéseket tesz, hogy instabilitást és konfliktusokat teremtsen”. De azért azt hozzátette, hogy Oroszország nem jelent azonnali fenyegetést a NATO szövetségesek számára. Felejtsük most el egy pillanatra, hogy az oroszokkal való konfliktus nem Oroszország nyugati, hanem a NATO keleti terjeszkedéséből fakad (holott a német újraegyesítéskor ennek ellenkezőjét ígérték Gorbacsovnak). Felejtsük el azt is, hogy a másik ellenség az Iszlám Állam tulajdonképpen Amerikai akaratlan szülötte, hiszen egy Irak elleni hazugságra épülő háború eredménye és figyeljünk arra, hogy az amerikai neokonzervatívok (neokonok) érveit visszhangzó, de e hónap végén leköszönő NATO főtitkár után változik-e a NATO politikája. Az október elsején a NATO főtitkári pozícióját elfoglaló Jens Stoltenberg volt norvég miniszterelnök személye ugyanis nem annyira egyértelmű, mint a világ életében libertáriánus nézeteket valló Rasmussené, hiszen fiatal korában – mint más rendes uniós politikusok, például Manuel Barroso, Joschka Fischer, vagy akár a most kényszerűen a politizálást feladó Daniel Cohn Bendit – szélsőbaloldali nézeteket vallott, amit most a szemére is hánynak. Például kora ifjúságában a vietnami háború elleni tiltakozásképp kövekkel dobálta az amerikai nagykövetséget, a Norvég Munkáspárt ifjúsági tagozatának vezetőjeként Norvégia NATO-ból való kilépése mellett szállt síkra és 1995-ben Oslótól Párizsig biciklizett egy nemzetközi figyelemfelhívó kampány keretében, amivel Franciaország nukleáris fegyverekkel való kísérletezése ellen tiltakoztak. Stoltenberg kinevezését a NATO vezető hatalmai, az Egyesült Államok, Németország, Nagy Britannia és Franciaország egyaránt jóváhagyta, a neokonok egyik szócsövének tekinthető Wall Street Journal azonban megkérdőjelezi a leendő főtitkár alkalmasságát, mondván, hogy előbb meg kellett volna kérdezni Amerika Európával való partnerségéről, az orosz fenyegetésről és a NATO elrettentő erejét képező nukleáris fegyverekről vallott jelenlegi nézeteiről. A lap felrója ugyanis, hogy miniszterelnöksége alatt a Norvég Állami Globális Nyugdíj Alap kivonta befektetéseit három vezető amerikai cégből (többek között a Boeingtől) azzal az indokkal, hogy nukleáris fegyvereket gyártanak. 2001-ben kijelentette, hogy nem enged meg külföldi katonai tevékenységet Norvégia területén és mindezek betetőzéseként 2010-ben azt mondta, hogy a nemzetközi kihívásokkal való szembenézés terén együtt kell működni az oroszokkal. Az amerikaiak talán azért enyhültek meg vele szemben, mert Norvégia költ GDP-arányosan legtöbbet fegyverkezésre és Stoltenberg legutóbb kijelentette, hogy Oroszország ukrajnai fegyveres beavatkozása elfogadhatatlan. Október elsejétől ki fog derülni, hogy az új főtitkár nézetei mennyit fejlődtek azóta, hogy az oslói amerikai nagykövetség épületét kövekkel dobálta.

582
2014.09.29

Európa a neoliberalizmus csapdájában

Az Európai Unió gazdasági teljesítménye még hat év után, 2013-ban sem érte el a 2007. évi szintet és a legutóbbi adatok – amelyek tények és nem a jövőre vonatkozó általában optimista feltételezések – is azt mutatják, hogy az unió jelenleg távolabb van a fellendüléstől, mint néhány évvel korábban. Az utolsó három negyedév GDP adatai elég kiábrándítóak. Míg 2013. harmadik negyedévében még 0,3, ezt követően 0,2, majd a 2014 második negyedévében nulla százalékos volt az előző negyedévhez képesti növekedés, mely utóbbi éves szinten fél százalékos növekedésnek felel meg. Összehasonlításképpen Egyesült Államokban – ahonnan a válság elindult – a 2008. és 2009. évi, Európához viszonyítva enyhe visszaesés követően a növekedés újra elérte a hosszú távú trendnek megfelelő kettő százalékot. Az unió stagnálása egyértelműen visszavezethető a neoliberális láz csúcspontján, a kilencvenes évek elején megalkotott Maastrichti kritériumokra, amelyek egyrészt megtiltják, hogy az állam pénzteremtéssel élénkítse a gazdaságot (ami pedig általános gyakorlat volt a neoliberális kurzus beköszönte előtt), másrészt előírják az államháztartási hiány 3 százalék alatt tartását, ami folyamatos költségvetési megszorításokat jelent és a kettő együtt egy restriktív gazdasági spirált alakít ki a fentebb vázolt gazdasági eredményekkel. A sorozatos kudarcok hatására az Európai Központi Bank elnöke már hajlamos az első korlátot feloldani, vagyis pénzt pumpálni a gazdaságba, részben kormányzati kötvények vásárlása részben a bankoknak nyújtott kedvezményes hitelek formájában. Ezt a műveletet a pénzügyi szakzsargonban mennyiségi könnyítésnek hívják. Ám amennyiségi könnyítés mit sem ér akkor, ha a bankoknak nem kell a pénz, mert nem tudják tovább hitelezni, mert nincs a hitel iránt kereslet. Ugyanis a vállalatok akkor vesznek fel hiteleket, ha biztosak abban, hogy a termékeiknek piacot találnak, ahhoz pedig nem elég a hitelkínálat növelése, hanem a termékek iránti kereslet növelésére (például az állami kiadások növelésére) is szükség lenne. A legutóbbi példa szerint az Európai Központi Bank 400 milliárd euró hitelt akart nyújtani az eurozóna bankjainak, de azok csak 82 milliárdra tartottak igényt. A nagy keservesen, erős német ellenzés mellett, kialakított mennyiségi könnyítés tehát mit sem ér, ha ugyanakkor – a Maastrichti kritériumok teljesítésére irányuló törekvés miatt – hiányzik a kereslet, ami érdemessé tenné a hitelfelvételt és a termelés bővítését. A kereslet hiányát az amerikai politikai vezetők folyamatosan az európaiak, különösen az e tekintetben igen makacs németek szemére hányják. Legutóbb, az elmúlt héten a G320-ak ausztráliai összejövetelén, az amerikai pénzügyminiszter, Jack Lew, újból arra figyelmeztetett, hogy az európaiaknak erőteljesen növelni kell a keresletet, különben a gazdasági stagnálás tartóssá válik. Azonban e tekintetben az európai kormányok ugyancsak megosztottak. A pénzügyminiszterek egy csoportja a német Wolfgang Schäuble vezetésével ragaszkodik ahhoz, hogy a kormányoknak a költségvetési deficit alacsonyan tartására kell koncentrálniuk (az infláció elkerülése érdekében), míg a francia és olasz kormány nagyobb teret kíván adni az állami beruházási programoknak. Az Európai Központi Bank elnöke, az olasz származású Mario Draghi, maga is azt hangsúlyozza, hogy a bankok által nyújtható élénkítő intézkedések nem elegendőek kereslet növeléséhez.

A valóban jó szándékú felhívások azonban süket fülekre találnak. A neoliberális ihletésű Maastrichti kritériumok és az unió északi és déli országainak szembenállása egy olyan csapdahelyzetet teremtett, amiből való kiutat még senki sem látja. Emiatt az unió gazdasági stagnálása hosszú távú folyamatnak látszik, ami fokozni fogja az országok, és azokon belül az egyes társadalmi rétegek közötti feszültségeket és végső soron magának az uniónak a létét fogja megkérdőjelezni.

583
2014.10.06

Nekünk Weimar kell?

Csak emlékeztetőül az 1918-1933 között fennállt Weimari Köztársaság, amelyből azután a náci Németország kinőtte magát, a káosz, a gazdasági és politikai tehetetlenség jelképeként vonult be az utókor emlékezetébe. Nem csak a teljesíthetetlen jóvátételi kötelezettségek (1930-ban a jóvátétel a német birodalmi költségvetés közel felét tette ki), hanem az az ortodox gazdaságpolitikai is, amely a költségvetési egyensúlyt tekintette elsődlegesnek a munkanélküliség csökkentésével szemben, vezetett oda, hogy a kezdetben a politikai radarernyőn éppen csak feltűnő nemzetiszocialisták néhány év leforgása alatt hatalomra kerültek. Heinrich Brüning, a weimari korszak végének meghatározó kancellárja olyan költségvetési megszorításokra épülő gazdaságpolitikát követett, amelynek fő célja az infláció alacsonyan tartása és az export versenyképesség növelése volt. Ennek érdekében növelte az adókat és csökkentette a béreket, a munkanélküli segélyeket és általában a szociális kiadásokat. Igaz az inflációtól félelem jogos volt, hiszen a pár évvel korábbi hiperinfláció egyike volt a világ legnagyobbjainak és csak a második világháború utáni magyar és az utóbbi évek zimbabwei hiperinflációja szárnyalta túl, a követett megszorító politika azonban az Amerikából kiinduló pénzügyi válság hatásával együtt katasztrofális helyzetet teremtett Németországban. A munkaerő egyharmada vált munkanélkülivé, a munkanélküliség nyomán az adóbevételek drasztikusan csökkentek és az állam még a lecsökkentett munkanélküli segélyt sem volt képes fizetni. A bűnözés és az öngyilkosságok száma korábban nem látott magasságokba emelkedett. A kétségbeesett emberek otthagyták az egymással is perlekedő demokratikus pártokat és az erős kormányzat reményében részben a kommunisták részben a nemzeti szocialisták felé fordultak.

George Santayana, spanyol származású filozófus elhíresült, sok változatban tovább élő mondása szerint, aki nem tanul a történelemből, az arra ítéltetik, hogy újra átélje. Európa úgy látszik nem tanult. A fenti a történelmi visszapillantást az teszi időszűrűvé, hogy Olaszország miniszterelnöke Matteo Renzi, legutóbbi londoni hivatalos látogatása lakalmával a francia gazdaságpolitikát védve kijelentette, hogy Franciaországnak joga van ahhoz, hogy eltérjen attól a politikától, amelyet Renzi „múlt szabályainak” nevezett. „Jobban szeretnék egy 4,4 százalékos deficittel rendelkező Franciaországot látni ma, mint egy Le Pen vezette Franciaországot holnap. Ez nagyon fontos Európa számára.” – mondta az olasz miniszterelnök utalva az államháztartási hiány felső határát 3 százalékra korlátozó Maastrichti kritériumok betartásának francia és olasz problémáira. A jelenlegi gazdasági ortodoxia eredménytelensége, a dél-európai országokat jellemző magas munkanélküliség, a gazdasági stagnálással párosuló politikai tehetetlenség és a Weimari Köztársaságban uralkodó állapotok közötti hasonlóság valóban szembetűnő.

Ebben a helyzetben aligha csodálható, hogy mint annak idején, a lakosság egyre nagyobb része fordul el a tehetetlen centrum pártoktól (legyenek azok jobb, vagy baloldaliak) a szélsőségek felé, amely szélsőségek viszont pont azokkal a problémákkal foglalkoznak, amelyek a lakosságot leginkább izgatják. A Le Pen vezette Nemzeti Front a legutóbbi megmérettetésen, az európai parlamenti választásokon, mindkét főáramlatú francia pártot (a szocialistákat és a Népi Mozgalom Unióját) maga mögé utasítva a legtöbb képviselőt küldte Brüsszelbe. Hasonlóképpen az Egyesült Királyság euroszeptikus Függetlenségi Pártja is megelőzte mind a munkáspártot, mind a konzervatívokat. Le Pen jelentős népszerűségnek örvendő programja a nemzeti szuverenitás helyreállítása, a gazdaságot megbénító eurozónából való kilépés, az önálló gazdaság és külpolitika, valamint a bevándorlás lényeges korlátozása. Az angol euroszeptikusok az uniót egy szabad kereskedelmi övezetté alakítanák át, ahol Brüsszelnek a nemzeti politikákba csak korlátozott beleszólása lehet. Hogy ezek a nézetek egyre nagyobb támogatást kapnak, az azt jelzi, hogy Európa nem tanult a történelemből, az ortodox közgazdasági elvek uralkodása miatt Weimar megismételheti önmagát.

584
2014.10.13

Sámánokat az Európai Bizottságba!

Miro Cerar, szlovén miniszterelnök, a visszautasított korábbi biztos-jelölt Alenka Bratusek, helyett a még alig egy hónapja miniszternek kinevezett Violeta Bulc-ot jelölte az Európai Unió vezető testületébe. Violeta Bulc az európai politikában teljesen ismeretlen, de még szlovén mércével is csak kezdő politikus, akiről az uniós ügyekkel foglalkozó nemzetközi sajtó azt tartja a legfontosabbnak kiemelni, hogy kiképzett sámán és tűzjáró, e mellett fekete öves tékvandós.

A jelölt-cserére azért került sor, mert Alenka Bratusek, a korábbi jelölt, nem ütötte meg az európai képviselők által állított mércét. Vagy azért, mert a képviselők kérdéseire adott válaszai túl rövidek és lakonikusak voltak, vagy pedig azért, mert a képviselők – szocialisták és néppártiak közösen – már jó előre elhatározták, hogy a szlovén biztos csakis Tanja Fajon, az Európai Parlament szocialista frakciójának tagja lehet. „Mivel úgyis kevés az idő a meghallgatásra miért ne küldjenek a szlovének egy olyan biztost, aki már felkészült és alkalmas a feladatra, mint Tanja Fajon” – tette fel a kérdést Gianni Pitella a parlament szocialista frakciójának jelenlegi elnöke. Az uniós nagykoalíció másik fele, az Európai Néppárt is Tanja Fajont támogatja: „Az európai néppárti frakció csak egy megfelelő gyakorlattal rendelkező női jelöltet fog támogatni. A szlovén kormány jelölt-listája a nyáron még tartalmazta például Tanje Fajont. Ő a követelményeknek teljesen megfelel” hangsúlyozta Manfred Weber a néppárti frakció vezetője egy közleményében. Tanja Fajon küldésére talán azért nem került sor, mert a korábbi miniszterelnök Alenka Bratusek – valószínűleg a jelölt-választásnál óhatatlanul felmerülő belső viták elkerülése érdekében – saját magát jelölte a biztosi posztra.

Most az új miniszterelnök Miro Cerar, aki korábban ellenezte Alenka Bratusek önjelöltségét, ellenáll az Európai Parlament nyomásának is, hogy meghatározza, ki legyen a szlovén biztos. „A miniszterelnök elvárja, hogy az európai parlamenti politika csoportok a biztosok kiválasztásakor tiszteljék az uniós törvényeket és a demokrácia alapelveit,” – jelentette ki a miniszterelnök irodája egy írásos közleményében. Lehet pedig Szlovénia jobban járt volna az egyébként újságírói végzettségű Fajonnal, hiszen ő már bizonyította az unióban elvárt politikailag korrekt gondolkodását, e tárgyban három dolgozatát is nyilván tartják, amelyek részben a szélső jobb térnyerésével, részben a bevándorlással részben az uniós alkotmányával foglalkoznak. Az Európai Parlament azonban valószínűleg lenyeli majd a békát, hogy nem az ő jelöltje kerül a biztosi posztra, egyrészt mert már kevés az idő újabb jelölt kiválasztására – a parlamentnek elvben október 22-én szavazni kell a biztosokról –, másrészt a szlovén jelölt egy feltételnek biztosan megfelel, hiszen nő (az is volt mindig), és vele lenne összesen kilenc nő a biztosok között. A legalább kilenc női biztos pedig a parlament által támasztott követelmény és az egyik alapfeltétele annak, hogy a parlament a következő bizottságot elfogadja.

De, ha el is fogadják Violeta Bulcot, a meghallgatáson valószínűleg megizzasztják és igencsak jó hasznát veheti tűzjáró képességének (az évezredes rítus komoly elszántságot és koncentrációképeséget igényel) és annak a gyakorlatnak, amelyet vállalkozóként, innovátorként és előadóként eddigi tevékenysége során szerzett. Végül is az Európai Bizottság is jól járhat egy ilyen képességekkel rendelkező munkatárssal. A bizottsági elnök, Jean-Claude Juncker részéről a leghelyesebben az lehetne, ha a gazdasági tárcát adná Bulcnak. Lehet, az ő sámáni képessége talán életet tudna lehelni abba az európai gazdaságba, amelyet eddigi vezetői a tetszhalál állapotába süllyesztettek.

585
2014.10.20

Az örökség

José Manuel Barroso, az unió kormányának, a Bizottságnak, két cikluson – tíz éven – át volt vezetője e hó végén átadja hivatalát megválasztott utódjának Jean-Claude Junckernek. Barraso minden bizonnyal úgy fog visszatekinteni tízéves tevékenységére, mint nagy sikerre, legalábbis ez derül ki a sajtónak adott nyilatkozataiból „Biztos vagyok abban, hogy tevékenységemet még szigorú történészek is történelmi összefüggésekben fogják megítélni. Az európai integráció kezdete óta legnehezebb időkben voltam az Európai Bizottság elnöke. Teljes mértékben meg vagyok győződve, hogy ez alatt a tíz év alatt mindent a legjobban tettem. Ezt a lelkiismeretem mondja nekem és számomra ez elég is.” mondta újságíróknak a leköszönő bizottsági elnök. Barroso szerint az Európai Unió a válságból megerősödve került ki, számos a Bizottság hatáskörét növelő jogi eszközzel felvértezve. „Olyan hatalommal bírunk, amelyről elődeink álmodni sem mertek” – ecsetelte a bizottsági hatáskörök elmúlt években történt jelentős kiterjesztését. Arra a vádra, hogy a Bizottság az IMF-el karöltve olyan feltételeket szabott a válsággal küzdő országoknak, amiért azok társadalma túl nagy árat fizetett, Barroso azt válaszolta, hogy lehet, az inga néha túlzottan kilenget, ám az intézkedések alapvetően helyesek voltak, áldozatok nélkül a helyzet rosszabbul alakult volna.

Kétségtelen néhány kérdésben Barrosonak igaza volt, vagy van. Az egyik nagy innováció, ami tőle származik, az unió politikai felépítésének pontos meghatározása, amely szerint az unió egy birodalom. Még valamikor 2007-ben egy brüsszeli sajtótájékoztatón találta mondani, hogy „néha az Európai Uniót egy birodalom felépítéséhez szeretem hasonlítani” (lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=c2Ralocq9uE>), ami akkor komoly felzúdulást váltott ki, noha a Barroso által egyetemi előadásaiban, magánemberként, használt definíció pontos. Mert mi is egy birodalom? Definíció szerint erős központi hatalom (egyszemélyi uralkodó vagy uralkodó csoport) által irányított, földrajzilag kiterjedt és számos országot-nép csoportot összefogó államalakulat, amely katonai erő alkalmazása útján vagy a gazdasági-politikai kényszerítés eszközeivel élve hajtja uralma alá a kisebb, gyengébb államokat. E definíciónak az Európai Unió tökéletesen megfelel, azzal a pontosítással, hogy itt nem egy személy, hanem egy uralkodó csoport irányít és az összetartó erő az nem katonai, hanem gazdasági-politikai kényszer.

Barrosonak igaza van abban is, hogy elnöksége alatt az Európai Bizottság hatásköre nagymértékben kiterjedt. Valóban, maga a Lisszaboni Szerződés is jelentősen kiterjesztette Brüsszel hatásköreit, ám a 2008. évben kezdődő válság hatására számos olyan egyezmény született (például az Európai Szemeszter, a Kettős Csomag, az Integrált Gazdaságpolitikai Keret), amely mind a költségvetési mind a pénzügyi politika terén megköti az egyes tagállamok kormányainak kezét. A valóságban olyan helyzet alakult ki, hogy a társadalmi problémák megoldása a nemzeti kormányok felelőssége, míg a megoldáshoz szükséges gazdaságpolitikai eszközök alapvetően a Bizottsághoz kerültek, át, amely viszont nem felelős intézkedései társadalmi-gazdasági hatásaiért.

Abban viszont nincs igaza Barrosonak, hogy az unió a válságból megerősödve került volna ki. A valóság az, hogy jelen formájában az unió működésképtelen, ami részben a Bizottság által is képviselt (neoliberális) gazdaságpolitika életidegenségének, részben az unió szervezeti felépítésének (a hatáskörök és felelősség szétválásának) következménye. Igaz, Barroso csak végrehajtója volt annak, amit Berlin, kisebb mértékben Párizs diktált, annyit azonban – különösen hivatala végén – megtehetett volna, hogy e működésképtelenség okaira felhívja a figyelmet. Így azonban – bárhogyan próbálja is szépíteni – az örökség egy stagnáló gazdaság és az unió eszméjétől elidegenedett tömegek.

Korrupciós világ

A Transparency International legutóbb kiadott korrupciós indexe szerint Magyarország a 165 országot magába foglaló listán 55 ponttal a 44-ik, néhány ponttal lemaradva Mauritius, Málta és Dél-Korea mögött. A száz pont terjedelmű skálán az a legjobb, aki a legtöbb pontot éri el, 100 pontos persze nincs, a legjobbak, a skandináv államok és Új-Zéland is csak kilencven pontot érnek el, az Egyesült Államok 73 pontjával pedig csak a 19-ik a listán. A listát tanulmányozva előbb utóbb feltűnik, hogy az elég szoros kapcsolatot mutat az országok gazdasági fejlettségével: a szegény országok korruptabbak, mint a gazdagok. Ebből viszont következik, hogy van abszolút és relatív korruptság, az utóbbi az, amikor a korruptságot a gazdasági fejlettségéhez képest ítéljük meg. E tekintetben hazánk viszonylag jól áll, mert a korruptság és a gazdasági fejlettség közötti összefüggést ábrázoló diagramon a trendvonal felett helyezkedik el, míg mondjuk az Egyesült Államok a trendvonal alatt, vagyis korruptabb, mint a vele azonos fejlettségű országok átlaga. Ebből a perspektívából nem tűnik teljesen jogosnak a Magyarországot ért amerikai bíráló, igaz a vonatkozó amerikai törvény nem is azt mondja, hogy a korrupciós országok politikusaikat lehet kitiltani az Egyesült Államokból, hanem azokat, ahol a korrupció amerikai érdekeket sért, ha esetleg támogat, az nyilván más megítélés alá esik. A korrupciós indexet tanulmányozva az is kiderül, hogy a trendtől pozitív, vagy negatív irányban való jelentős eltérés az országok nyugati megítélésétől függ, a nyugati hatalmakkal, különösen az Egyesült Államokkal jó kapcsolatokat tartó országok korrupciós mutatója az átlagosnál jobb, ilyen például Chile és Uruguay, míg az amerikai szempontból problematikus országok korrupciós mutatója az azonos gazdasági fejlettségűekhez képest lényegesen rosszabb erre példa Venezuela, Líbia és Oroszország. Az indexről még annyit, hogy üzletemberek véleménye alapján állítják össze és még az amerikai politikai elit lapja a Foreign Policy szerint is a gazdag üzleti világ elfogultságát tükrözi, amit könnyen el is lehet hinni, ha megnézzük például, hogy kik támogatják a Transparency International hazai csapatát, akik között olyan ismerős nevek tűnnek fel, mint Soros György, a Norvég civil alap, vagy az Európai Bizottság. Ha vannak is problémák az indexel a korrupció ténye aligha kérdőjelezhető meg, és míg a kevésbé fejlett országokat inkább a gazdasági, a fejletteket a politikai korrupció jellemzi, amikor is a pénzzel való befolyás politikai célokat szolgál. Ez utóbbit az elmúlt évek vonatkozó irodalma alapján nagyjából négy kategóriába lehet sorolni. Az egyik a pártfinanszírozás, amikor a politikai kampányok, vagy politikusok támogatásával a politikát lehet befolyásolni. Erre a legjobb példa éppen az Egyesült Államok, ahol kis pénzért nagykövetségi állásokat, nagy pénzért pedig gazdasági szabályozást, vagy akár háborúkat is lehet vásárolni. A Financial Times egy, júliusban publikált cikke szerint a novemberi időközi választásokon a Wall Street a republikánusokat fogja támogatni, mert Obama túlságosan kritikussá vált a pénzügyi világgal szemben. Obama mai negatív amerikai sajtója azzal is összefügg, hogy nem volt hajlandó bombázni Iránt és Szíriát, noha korábbi támogatói ezt elvárták volna tőle. A politikai korrupció másik típusa az újságírók megvásárlása, amiről a Frankfurter Allgemeine Zeitung volt munkatársa Udo Ulfkotte éppen most tárt ki a Megvásárolt újságírók (Gekaufte Journalisten) című könyvében, amelyben például leírja, hogy a CIA fizetett neki azért, hogy hazugságokat írjon Líbiáról. A harmadik típus, amikor a fejlődő országok kormányait olyan beruházásokra akarják rávenni, amelyek miatt a külföld felé eladósodnak és emiatt függővé válnak. Erről bőven írt John Perkins Egy gazdasági bérgyilkos vallomásai című, magyarul is megjelent könyvében. Végül a politikai korrupció negyedik típusa, amikor „civil” szervezeteket támogatnak politikai célok elérése érdekében. Victoria Nuland, amerikai külügyminiszter-helyettes például egy tavaly decemberben üzletembereknek tartott konferencián elmondta, hogy ötmilliárd dollárt fektettek be az ukrainai „demokratikus” erők támogatásába. Ugyanez már kevésbé szimpatikus, ha külföldi hatalmak amerikai intézményeket befolyásolnak. Erről nemrég a New York Times közölt egy tanulmányt Foreign Powers Buy Influence at Think Tanks címmel, amelyben a Norvég Alapról is szó esik. Korrupciós világban élünk, de mégis ez a legjobb világ, mert nincs másik.

587
2014.11.03

Hidegháborús láz

A Financial Times több terjedelmesebb cikkben számol be az új hidegháború aktuális lépéseiről legutóbb például *Az orosz behatolás miatt a NATO megfeszíti izmait a Baltikumban* című cikkében arról ír, hogy megerősítik a NATO baltikumi jelenlétét, különösen annak légvédelmét. A korábbi négy vadászgép helyett tizenhat lesz teljes készségben, hogy mindenfajta orosz behatolást megakadályozzon, e mellett 150 millió dolláros értékben korszerűsítik a kelet-európai NATO légi bázisokat. Egy másik cikk arról tudósít, hogy több mint egy tucat orosz katonai repülőgép, beleértve hat nukleáris bombázót jelentős katonai műveleteket hajtott végre, amikor is Európa nyugati partjai mentén Skandináviát megkerülve Portugáliáig (meg vissza) repültek. A nemzetközi légtérben zajló katonai műveletet a NATO végig kísérte, hol norvég, hol pedig brit vadászrepülőket fogták be (közelítették meg látótávolságra) az orosz harci gépeket. Az izgalom odáig terjedt, hogy még egy autóalkatrészeket szállító Antonov AN 26 típusú lettországi teherszállító gépet is földre kényszerítettek, mielőtt elérhette volna úticélját, Birminghamet. Közben Lengyelországban a hadügyminisztérium egyik alezredesét tartóztattak le azzal a váddal, hogy az elmúlt három évben Oroszországnak kémkedett és hogy ne legyen egyedül, hasonló vádakkal egy a kormánynak energetikai és gazdasági ügyekben szakértő ügyvéd is hasonló sorsra jutott. Egy lengyel parlamenti képviselő szerint, a letartóztatás a politikai helyzettel van összefüggésben, meg akarják mutatni Oroszországnak, hogy nem tűrik az ilyen tevékenységet. Szintén friss hír a Financial Timesből, hogy az Oroszországba irányuló német export, a szankciók miatt, a tavalyihoz képest a negyedével esett vissza.

Felmerül a kérdés, hogy hogyan jutottunk idáig azt követően, hogy Ronald Reagan 1988 nyarán, a Vörös téren kijelentette, hogy Oroszország többé nem a gonosz birodalma és George H. W. Bush Gorbacsovval együtt az 1989 decemberében Máltán tartott találkozójuk után bejelentették, hogy vége a hidegháborúnak?

A német újraegyesítéskor, a szovjet csapatok Németországból való kivonása és az egyesített Németország NATO tagságának megtartásának fejében, a Nyugat megígérte Gorbacsovnak, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé. Ezt az ígéretet azonban nem tartották be. 1999-ben Lengyelország, Csehország és Magyarország, 2004-ben a többi közép-kelet európai ország, majd 2009-ben Albánia és Horvátország is NATO taggá vált. A 2008. évi bukaresti NATO csúcson az amerikaiak Grúzia és Ukrajna számára is fel akarták kínálni a tagságot, de az főleg a német és francia ellenkezés miatt függőbe maradt. Közben más is történt, 2001-ben az amerikaiak felmondták az 1972-ben kötött egyezményt, amely a ballisztikus rakéták elleni védelemre szolgáló rakétaelhárító rendszereket korlátozta és rövidesen, azzal az ürüggyel, hogy az Észak Koreából és Iránból kilőtt atomrakéták ellen kívánnak védekezni, bejelentették, hogy rakétaelhárító rendszereket telepítenek Lengyelországba és Csehországba. Ukrajnában egyébként a lakosság nagy többsége ellenezte a NATO tagságot és az Egyesült Államoknak 65 millió dollárjába került, hogy a nyugatbarát politikusok és szervezetek segítségével 2004-ben kiobbantsák a narancsos forradalmat, ami azután NATO barát Viktor Juscsenkót ültette az elnöki székbe. 2010-ben azonban az oroszbarát Janukovics nyerte az elnökválasztást és a NATO tagság lekerült a napirendről, de nem sokáig. 2013-ban, amikor Janukovics kihátrált az Európai Unióval kötendő társulási szerződésből nyugatbarát tüntetések kezdődtek, amelyek intenzív támogatást kaptak az Egyesült Államoktól. Victoria Nuland, az Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese rendszeresen megjelent a Majdan téren biztatni a tüntetőket (ő mondta egyébként, hogy összesen ötmilliárd dollárt fektettek be az ukrán „demokratikus” mozgalmak támogatásába), végül azonban orvlövészeket kellett bevetni, hogy a patthelyzetet feloldják és a törvényesen megválasztott elnököt elzavarják. Az új kormány első dolga volt, hogy a korábbi nyelvtörvényt eltörölje, amely főleg Ukrajna jelentősszámú orosz lakosságát sújtotta. Ezt követően történt, hogy a főleg orosz lakta keleti területek – orosz segítséggel – önálló útra léptek. Az új hidegháború tehát nem orosz fenyegetéssel kezdődött, hanem a NATO-nak az orosz határokig való terjeszkedésével.

588
2014.11.10

Luxembourg, a paradicsom

A Tényfeltáró Újságírók Nemzetközi Konzorciuma (ICIJ) által az elmúlt héten nyilvánosságra hozott dokumentumokból kiderül, hogy a nagy multinacionális vállalatok milyen óriási hálózatokat képesek kiépíteni annak érdekében, hogy az adózást elkerüljék. A PriceWaterhouseCoopers nemzetközi könyvvizsgáló cég egyik kiszivárogtatott dokumentumában például egy bonyolult kapcsolási rajz található, amely azt mutatja ki, hogy a Shire csoport, amely egy Jersey szigeteken bejegyzett írországi globális gyógyszertermékekkel foglalkozó vállalat, hogyan futtatja keresztül luxembourgi leányvállalatán a jövedelmét adóelkerülés, vagy politikailag korrekt módon kifejezve adóoptimalizálás céljából. A leginkább a valamikori világvevő rádiók kapcsolási rajzához hasonlatos ábrán, hét országbeli mintegy harminc vállalat között áramlik a jövedelem, amíg az adófizetési kötelezettséget sikerül minimalizálni. Ennek fő útja az, hogy a kívülről finanszírozásra alig szoruló vállalatcsoport egységei hatalmas kölcsönöket nyújtanak egymásnak mert azok kamata az adó összegéből levonható. A fő kölcsönző a luxembourgi egység, amely a rajta átfolyó hatalmas pénzmennyiség (közel 2 milliárd dollár) után egyáltalán nem fizetett adót. Az adóelkerülés módja a luxembourgi adóhatóságokkal kötött egyedi egyezmény. Ám bármilyen kevés adót fizetnek is a nagy multinacionális cégek Luxembourgban az alig félmillió lakost számláló ország számára ez hatalmas összeg, nem csoda, hogy az egy főre jutó GDP a nagyhercegségben kétszeresen haladja meg például a szegénynek éppen nem mondható dánokét, vagy svédokét. A tényfeltárók azonban egyáltalán nem vádolják a vizsgált mintegy 340 céget törvénytelenséggel, az adóelkerülésnek a kiszivárogtatott titkos dokumentumokban fellelhető módja teljesen legális, az Európai Unió szabályainak is megfelel, sőt Algirdas Šemeta az adózásért felelős volt uniós biztos egy ez év elején tartott beszédében kifejezetten előnyösnek találta az országok közötti adóversenyt mondván, hogy ez arra az egészséges gyakorlatra szorítja a kormányokat, hogy a kiadásait korlátozzák.

A mostani kiszivárogtatás okozta közfelháborodás – hogy miközben az uniós országok többségét fájdalmas költségvetési megszorítások jellemzik, a nagy multinacionális cégek elkerülhetik az adózást – azonban arra készteti az európai politikusokat, hogy a vizsgálatokat indítsanak az adóelkerülés ügyében. A legkellemetlenebb helyzetbe éppen az Európai Bizottság elnöke, Jean-Claude Juncker volt luxembourgi miniszterelnök került, akinek hivatali ideje alatt épült ki az adóelkerülést tökélyre fejlesztő és most kiszivárogtatott rendszer. Az európai képviselők meg is kívánnák hívní e heti plenáris ülésükre, ám aligha tesz eleget a meghívásnak ugyanis a hét végén Ausztráliába utazik egy a G20-ak (a legnagyobb 20 ország) által tartott konferenciára, ahol épp az adóelkerülés megelőzését fogják tárgyalni és nyilván készülnie kell e tárgyból, ami időt vesz igénybe.

Ám igazságtalanság lenne pusztán Luxembourgot vádolni az adóelkerülés segítésével, hasonló gyakorlatot lehet találni az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Írországból, Svájcban és – ha kisebb mértékben – más uniós országokban is. Önmagukban a vállalatok sem hibáztathatók, hiszen ha nem használnák ki az adódó lehetőségeket, akkor hátrányos helyzetbe kerülnének versenytársaikkal szemben, akik viszont kihasználják. A probléma gyökere sokkal inkább a Nyugat erkölcsi hanyatlásában keresendő, abban a rendszerben, amely egyrészt lehetővé teszi, hogy hatalmas, demokratikusan ellenőrizhetetlen, határokon átnyúló pénzügyi konglomerációk jöjjenek létre, másrészt, hogy ezek a konglomerációk pártokat finanszírozzanak cserébe a nekik kedvező szabályozási rendszerek kialakításáért. A most kiszivárogtatott dokumentumok újólag megerősítik, hogy a sokat reklámozott és mások elé példaként állítani kívánt nyugati demokrácia alapvetően egy korrupt rendszer, amelyben a démosz, a nép akarata érvényesül a legkevésbé.

589
2014.11.17

Kína, a példakép

A világ húsz legnagyobb gazdaságának, a G20-aknak az ausztráliai Brisbane-ban tartott értekezletén a nyugati vezetők figyelmeztették Putyint, hogy ha folytatja a kelet-ukrajnai szeparatisták támogatását, akkor újabb, keményebb szankciókra számíthat. A kanadai miniszterelnök egyenesen odáig ment, hogy a kézfogás után azt mondta, az orosz elnöknek „most kezet fogunk, de én csak egyet tudok mondani: ki kell mennie Ukrajnából”. David Cameron brit miniszterelnök szerint a nyugat Oroszországgal való kapcsolatai keresztúthoz érkeztek, és követelte, hogy független megfigyelők mehesse- nek ellenőrizni az ukrán-orosz határt. A Financial Times szerkesztőségi cikkben leckézteti Putyint példaképként állítva Kínát, hogy milyen lehet egy újféle kapcsolat a nagyhatalmak között. Kína is növelni akarja befolyását a környezetében, nem ért egyet az egypólusú világgal és kevésbé törődik az emberi jogokkal, mint Oroszország, ám mindezt egy hosszú távú perspektívába illesztve teszi, ezzel szemben Putyin, akárcsak egy szerencsejátékos, aki mindent egy lapra tesz fel, veszélyes kockázatot vállal – mondja a cikk. A cikket kommentálók azonban kevésbé adnak igazat a Financial Times szerkesztőségének arra figyelmeztetve, hogy a konfliktus nem azzal kezdődött, hogy az oroszok elfoglalták a Krímet, hanem azzal, hogy a NATO – a német újraegyesítés fejében Gorbacsovna- nak tett ígéret ellenére – egész Oroszország határáig terjeszkedik. Ami Kínát illeti, feltehetően a kínaiak sem lennének nyugodtak, ha az amerikaiak Tibetben is elköltenének ötmilliárd dollárt Kína ellenes mozgalmak támogatására, mint ezt Ukrajna oroszellenes erői esetében tettek. Az egypólusú világot, Amerika abszolút fölényét és a katonai erő alkalmazását sokan még Amerikában is megkérdőjele- zik. A veterán politikus, a vietnami háború befejezésében és a Kínával való párbeszéd kialakításában kulcsszerepet játszó Henry Kissinger figyelmeztette a Nyugatot, hogy keleti terjeszkedésében túl messzire ment. „A Nyugatnak meg kell értenie, hogy Oroszország számára Ukrajna nem egy külföldi ország. Az orosz történelem a kijevi Russzal kezdődött és az orosz vallás is onnan terjedt el. Ukrajna Oroszország része volt századokon át és történelmük azelőtt is összefonódott. Az orosz szabadságharc legfontosabb csatái, kezdve az 1709. évi Poltavai csatától ukrán földön zajlottak. A fekete tengeri flotta – Oroszország földközi tengeri erejének eszköze – hosszú távú szerződés alapján a Krím- ben, Szevasztopolban állomásozik. Még olyan orosz ‘disszidensek’ is, mint Aleszandr Szolzsenyicij, vagy Joszip Brodskij is ragaszkodnak ahhoz, hogy Ukrajna az orosz történelem és Oroszország integrált része.” – írja Henry Kissinger a Washington Postban ez év elején megjelent cikkében. Csak történelmi emlékeztetőül: az említett Poltavai csata úgy kezdődött, hogy XII. Károly svéd király elfoglalta Lengyelországot, majd Oroszország ellen indult, ahonnan Nagy Péter meg az orosz Tél tábornok verte ki, ahogy az később az Napóleonnal és Hitlerrel is történt.

De nem csak Kissinger, hanem a Princetoni és New Yorki egyetem Oroszországgal foglalkozó professzora, Stephen Cohen is helyteleníti az amerikaiak Oroszország politikáját. Cohen egy a The Nation-ben írott cikkében azt fejtegette, hogy Putyin nem az a neoimperialista gonosztevő, mint azt a nyugati politikusok és sajtó beállítja, hanem talán Gorbacsovot és Jelcint kivéve az elmúlt négy- száz év legkevésbé autoriter orosz vezetője. Cohen szerint az ukrán válságot nem Putyin kezdeményezte, hanem azt a Nyugat kényszerítette rá. Az amerikai külpolitika jeles folyóiratában, a Foreign Policy- ban Rosa Brooks is arról ír, hogy az amerikai külpolitika egy nagy, célnélküli káosz. Amerikának – bár ma a világ legerősebb hatalma – el kell készülnie arra, hogy globális befolyása csökkenni fog, részben azért, mert a korábbi gyenge államok megerősödnek, részben pedig azért mert a globalizáció csökkenti az egyes országok autonómiáját. Ebben a helyzetben az Egyesült Államoknak az lenne az érdeke, hogy ne fegyveres konfrontációval, hanem együttműködés lehetőségeit keresve segítsen egy új nemzetközi egyensúly kialakításában. Ezt a cikkíró Ukrajnára is érti: hogy ítélnének el hitelesen Oroszországot, ha ugyanakkor igazoljuk az iraki háborút – tesz fel a kérdést.

Visszatérve a kínai példára Oroszország is nyugodt erő lenne, ha a NATO nem akarna a határáig terjeszkedni, hanem kész lenne egy olyan biztonsági rendszert kialakítani, ami az orosz érdekeket is figyelembe veszi, amit – a bemutatott példák szerint – jeles amerikai politikusok is megfontolásra ajánlanak.

590
2014.11.24

Lesz, vagy nem lesz Lex Magyarország?

Az 1999. október 3-án tartott ausztriai választásokon Jörg Haider pártja az Osztrák Szabadság Párt (FPÖ) a szavazatok 26,9 százalékát szerezte meg, kevesebbet, mint szociáldemokraták, de egy hajszállal többet, mint a Néppárt. A szociáldemokratákkal kötött korábbi nagykoalíciót már eléggé nehezen viselő néppárti vezér, Wolfgang Schüssel, ekkor úgy döntött, hogy a Haider Szabadság Pártjával lép koalícióra. A frigynek rendkívüli hatása volt. A nemzetközi sajtóban náci pártnak elkönyvelt Szabadság Párt kormányra kerülése – annak ellenére, hogy Jörg Haider maga nem is lett tagja a kormánynak – kiverte a biztosítékot a többi uniós ország, akkor szociáldemokrata kormányainál. Az osztrák kormány tagjait nem voltak hajlandók kormányzati szinten fogadni és a hivatalos uniós összejöveteleken (akkor még csak 15 országból állt az unió) sem állt szóba senki Ausztria képviselőivel. Izrael nagykövete azonnal elhagyta Bécsét és az Egyesült Államok, Németország Spanyolország és Belgium nagykövete is követte őt. Dánia befagyasztotta politikai kapcsolatait Ausztriával, az Európai Bizottság pedig kijelentette, hogy ha az osztrák kormány megsért bármely közös európai értéket, akkor nem fog habozni, hogy eljárást indítson ellene Tanácsbeli szavazati jogainak felfüggesztése érdekében. Ez lett volna az első lépés, hogy Ausztriát kizárják az Európai Unióból, ahova éppen csak belépett. Az Európai Parlament nagy többséggel határozatot fogadott el, amelyben elítéli a Szabadság Párt részvételét a kormányban, mondván, hogy ezzel törvényesítik a szélső jobboldalt Európában. Az Ausztria elleni kirohanásoknak vége-hossza nem volt, a belga külügyminiszter kijelentette például, hogy az unió nagyon jól megvan az osztrákok nélkül is. Mindez az után történt, hogy egy évtizeddel korábban az osztrák államelnököt, Kurt Waldheimet vádolták meg, azzal, hogy a második világháború idején háborús bűnököt követett el, amit azután nem lehetett bizonyítani, csak azt, hogy 8 kilométer távolságban állomásozott Szaloniktól, ahonnan az ott élő zsidókat Auschwitzba vitték. Minden esetre az Egyesült Államok, a korábban ENSZ főtitkár Waldheim feleségét kitiltotta az országból. Az osztrákok elleni bojkott végül azzal szűnt meg, hogy egy nemzetközi bizottság a finn államelnök, Martti Ahtisaari vezetésével, megállapította, hogy Ausztria nem sértette meg az uniós értékeket, sőt küzd az antiszemitizmus és idegengyűlölet ellen, bár mindezt „annak fényében kell értékelni, hogy a Szabadság Párt vezetői rendszeresen kétértelműen nyilatkoznak e kérdésről” – tették hozzá a biztonság kedvéért.

Az Ausztria elleni felháborodást azután az unió úgy próbálta jogi keretek közé szorítani, hogy a 2001. évi Nizzai szerződésbe beiktattak egy paragrafust a „Lex Ausztriát”, amely a Lisszaboni szerződés első felének 7. paragrafusa lett és azt mondta ki, hogy ha fennáll az egyértelmű veszélye annak, hogy egy tagállam súlyosan megsérti az unió értékeit, akkor felfüggeszthetik annak szavazati jogát. Mindehhez azonban a jogsértésnek súlyosnak és tartósnak és főleg bizonyítottnak kell lennie, és a Tanács négyötödös többségével plusz az Európai Parlament kétharmados, egyben abszolút többségével lehet egy ilyen kizáró határozatot végrehajtani. Nem csoda, hogy ilyen komplikált eljárásra azóta sem került sor. A történet számunkra ott kezd érdekessé válni, hogy a múlt évben főleg Magyarország elleni éllel négy külügyminiszter a holland Frans Timmermans-sal az élen kezdeményeztek egy vizsgálati mechanizmust, amely a törvényesség helyzetét vizsgálta volna az egyes országokban. Az Európai Bizottság készített is egy vitaanyagot a kérdéssel, de a Tanács jogászai eleve elutasították azzal, hogy a Bizottság túllépte hatáskörét. Az olasz elnökség azonban újra napirendre tűzte a kérdést, és az uniós ügyek miniszterei legutóbbi értekezletükön meg is egyeztek a törvényesség tagországokban való érvényesülésének rendszeres vizsgálatáról. Hogy azonban ez a „Lex Magyarország” valóban uniós gyakorlattá válik-e az nagyon is kérdéses, ugyanis egyik kormány sem szeretné nagyon, ha a Bizottság a belső, hazai ügyeiben vájkálna. Amíg kevésbé bizonyított, feltételezéseken alapuló vádak lehet egyes országok nyakába zúdítani, addig dolog jól működik, abban a pillanatban azonban, ahogy megtörtént és bizonyított eseményekre kellene építeni a vádak, mégpedig valamennyi uniós országban azonos elvek alapján az ügy megbukott, mert a vádaskodások alapja sok esetben éppen a kettős mérce, amit egyik országban nem vesznek figyelembe, sőt talán természetes is, azt felróják egy másiknak kizárólag a politikai ellenszenv alapján. „Lex Magyarország” tehát valószínűleg nem lesz, azt azonban nem ártana végig gondolni, hogy milyen jogi és gazdasági konstrukció kelthetné a tetszhalott állapotba került uniót életre. Bizonyára nem a „Lex Ausztriához” hasonló kezdeményezések.

591
2014.12.01

Csodálatos pénzszaporítás

Az Európai Bizottság új elnöke, Jean-Claude Juncker 315 milliárd eurós fejlesztési tervet jelentett be az Unió stagnáló gazdaságának fellendítésére, no meg azért is, hogy az újságok figyelmét elterelje azokról a paradicsomi állapotokról, amelyet Luxembourg teremtett az adófizetést felesleges nyűgnek érző nemzetközi vállalatok számára. A terv azonban túllent arra a viccre hajaz, miszerint a főnök egy szabadelvű házibulit szervez, ahova a beosztottját is meghívja, akinek arra a kérdésére, hogy hányan lesznek az a válasz, hogy ha hozod a feleségedet, akkor hárman. A 315 milliárdot ugyanis nem adja az Európai Unió, hanem a magánbefektetőktől várja. A 315 milliárd ugyanis egy csodálatos pénzszaporítás nyomán jönne létre. 16 milliárd származna az uniós költségvetés korábban más célra szánt pénzeinek átcsoportosításából, 5 milliárd pedig az Európai Beruházási Banktól, az ott már meglévő pénzekből, majd az így keletkező 21 milliárd képezne egy olyan garancia alapot, amelyet az Európai Beruházási Bank kötvények kibocsátása révén megháromszorozna majd az így keletkező 63 milliárdot kikölcsönözhetné, és ez a 63 milliárd ötszörös további magánpénzeket vonna be a kívánt projektekbe. Mivel $63 \cdot 5 = 315$ (vagy másképp: $21 \cdot 15 = 315$) máris kijön az a nagyszabású projekt, amelynek az Unió gazdaságát ki kellene húzni a slamasztikából. Elemzők rögtön felhívták a figyelmet arra, ebben a projektben egyedüli új az ötlet, mert új pénz nem lesz a rendszerben. A Financial Times brüsszeli tudósítója Peter Spiegel úgy próbálja megmagyarázni olvasóinak, hogy miről van szó, hogy elmondja miről nincs szó. „Az Európai Bizottság elnökének 315 milliárd eurós beruházási tervét úgy lehet a legjobban megérteni, hogy az nem az a tradicionális közmű program, amikor a kormányzat infrastrukturális beruházásai beindítják a gazdasági növekedést, hanem egy újabb erőfeszítés, hogy a magánbefektetőket a mellékutakról az unió legproblematisabb gazdaságaiba irányítsák”. Peter Spiegel szerint azonban még az ötlet sem új, hiszen volt már hasonló 2012-ben, igaz, az csak 120 milliárdos volt, de nem is működött. Most az Unió vezetői azt várják, hogy ez a 315 milliárdos működni fog. Az érdekeltek, ahonnan a költségvetésből származó 16 milliárdot elvonnák, máris fel vannak háborodva. Az Európai Kutató Egyetemek Ligája kiadott egy közleményt miszerint a Juncker terv mintegy három százalékkal rövidítené meg a Horizon 2020 programot, amely a maga 79 milliárd eurós költségvetésével az Unió kutatás-fejlesztési és innovációs politikáját lenne hivatva szolgálni. A szervezet kijelentette, hogy ha tovább folytatódik a Horizon 2020 költségvetésének csökkentése (amit már a 2014/2015-ös költségvetés körüli viták is veszélyeztetnek), akkor a Bizottság hagyja abba a naponta ismételt szövegeit a 21. század tudás-alapú gazdaságáról és az azt szolgáló kutatás-fejlesztés fontosságáról. „Legyen világos az Unió intézményei és a tagállamok számára, hogy a Horizon 2020 nem egy citrom, amit a napi ízlésnek megfelelően lehet facsarni” – tette hozzá a szervezet méltatlankodó közleménye. Az euróskeptikusok egyértelműen elutasítják, vagy kigúnyolják az elképzelést. Az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának (UKIP) egy képviselője például kijelentette: „a brutális igazság az, hogy nincs elköltendő 315 milliárd euró, egyáltalán nincs ilyen”. Egy belga zöld párti képviselő, Philippe Lamberts szerint a terv túlságosan is emlékeztet a profit privatizálásnak és a veszteségek társadalmasításának gyakorlatára, amikor is a bankok elspekulált pénzét az adófizetők terhére pótolták ki. Újságírók meg is kérdezték Martin Schulzot, az Európai Parlament elnökét, hogy szociáldemokrata léte hogyan támogathat egy ilyen, leginkább a pénzügyi válságot gerjesztő kaszinó kapitalizmusra emlékeztető tervet. A válasz az volt, hogy szükség van rá, mert ez fogja fellendíteni az európai gazdaságot. A tervet természetesen Juncker pártja az Európai Néppárt is támogatja, mondván, hogy a magántőke mobilizálása jobb, mint új adósságok felhalmozása. Reálisan nézve azonban a terv nem tekinthető másnak, mint egy újabb uniós léggömbnek, amely ugyanúgy szét fog pukkadni, mint az a 2000-ben megfogalmazott Lisszaboni terv, amely szerint 2010-re az Európai Uniónak „a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes arra, hogy fenntartható gazdasági növekedés mellett több és jobb munkahelyeket és nagyobb szociális kohéziót biztosítson”. Ennek nagyjából az ellenkezője következett be és a Juncker tervvel sem lesz másképp, mert pont annyira nélkülöz minden alapot, mint annak idején a Lisszaboni terv.

Az igazat és csakis az igazat

Minden újságírói etikai kódex megfogalmazza valamilyen formában, hogy a tájékoztatásnak korrektnek kell lennie, az újságíróknak az igazat kell megírniuk, sőt a sajtó szabadságát, az újságírói függetlenséget és pártatlanságot még a tulajdonossal szemben is védelmezni kell. A Washington Post újságírói például azt írják a saját maguk számára alkotott etikai kódexükben, hogy „nem korrekt az a cikk, amely kihagy alapvető fontosságú, vagy alapvető jelentőségű tényeket... nem korrekt az a cikk, amely tudatosan, vagy nem tudatosan félrevezeti, sőt becsapja az olvasót”. Bár ez az etikai kódex most is olvasható az Amerikai Lapszerkesztők Szövetségének honlapján, bizonyára meglehetősen régen íródott, egy olyan korban talán, amikor a média pluralizmus, a különböző vélemények megjelenítése még valóban létezett a szabad világban, persze, ha egyáltalán volt ilyen korszak. De ha volt is, mára a helyzet teljesen megváltozott. Még egy évtized távlatában is érzékelhető, hogy a nyugati világ sajtója miképp vált teljesen egyhangúvá, lényeges információkat elhallgatóvá, a sok esetben geopolitikai érdekek által vezérelt propaganda, vagy egy-egy erőszakosabb (és megfelelő befolyással rendelkező) kisebbség értékrendjének közvetítőjévé. A folyamat valamikor a kilencvenes években kezdődött a „politikailag korrekt” ma már csak pc-nek (politically correct) rövidített beszéd és újságírás terjedésével, vagyis amikor bizonyos, a liberális értelmiség által sulykolt kérdésekben (multikulturalizmus, gyűlölet-beszéd, genderizmus, rasszizmus, szexizmus, homofóbia stb.) a más véleményeken levőket igyekeztek megbélyegezni és kiszorítani a közéletből. Erre jól ismert példa, amikor az Európai Parlament azért utasított vissza egy olasz jelöltet, Rocco Buttiglione-t, mert hívó keresztény lévén – a bibliai tanítás szellemében – a homoszexualitást bűnnek, a házasságot pedig egy férfi és egy nő kapcsolatának gondolta. A toleranciát hirdető mai liberalizmus nem ismer toleranciát a sajátjától eltérő nézetekkel szemben. Ez az intolerancia és egyoldalúság azonban nem csak erkölcsi kérdésekben, hanem a mindennapi politikai és még inkább geopolitikai kérdésekben jelentkezik. Mint emlékszünk, az iraki háború megindítását az előzte meg, hogy az amerikai népet meg kellett győzni arról, hogy Iraknak negyven percen belül bevethető tömegpusztító fegyverei vannak, ezen túlmenően szoros kapcsolatban áll a New Yorki ikertornyok ellen intézett támadás vélt felelőseivel, az Al Khaidával. Utóbb kiderült, ami akkor is közismert volt, hogy ilyen fegyverek és kapcsolatok nincsenek, de közben leromboltak egy országot és a háború közel egymillió polgári lakos életét követelte, amiről a nyugati világ szabad sajtója mélyen hallgat, legfeljebb a mintegy négyezer főre tehető amerikai veszteségeket ismeri el. A papíron létező etikai kódex szerint a tájékoztatásnak teljes körűnek kellene lennie, ezzel szemben a tájékoztatás a politikai célok erkölcsi alátámasztásának eszközévé vált és ennek megfelelően a végtelenségig egyoldalú. Erre egy példa Kadhafi és Líbia megítélése a szabad világ sajtójában, ahol az országot és vezetőjét, amíg francia-amerikai együttműködésben meg nem döntötték, kizárólag negatív összefüggésben említették. Azt, hogy Kadhafi a nyugati cégektől elvett olajmezők jövedelméből egy olyan vízvezeték rendszert épített ki, amely ötezer kilométer hosszú és négy méter átmérőjű vezetéken ellátja Líbia tengerparti városait a Szahara alatt lévő fosszilis vízkészletekből (ami egy hatalmas mérnöki teljesítmény), soha meg nem említették, ahogy az sem, hogy a néhai európai jóléti államot meghaladó szociális ellátási rendszer épült ki a diktátor idejében. A hagyományos felfogás szerint a jó katonának az uralkodót szeretnie, az ellenséget pedig gyűlölnie kell. Ennek szellemében a szabad sajtó mindent megtesz, hogy a geopolitikai szempontból nem kívánatos vezetőket lejárassa, az eseményekről egyoldalú tájékoztatást adjon, legyen szó a chilei Allendéről, a malajziai Mahathirról, a venezuelai Chavezről, vagy éppen most Vladimir Putyinról. Ez utóbbi esetben, teljesen megfelelkezve azokról a tényekről és szempontokról, amelyeket még az amerikai reálpolitika veteránja Henri Kissinger is a mai politikusok figyelmébe ajánl, a közvéleményt egy Oroszországgal vívandó háborúra igyekeznek felkészíteni. A volt német külügyminiszter Joschka Fischer például azt sulykolja, hogy Németországot a saját területén veszély fenyegeti. A szabad sajtó teljesen megfelelkezik arról a tényről, hogy a konfliktus nem azzal kezdődött, hogy Oroszország felvonult volna a Nyugat ellen, hanem azzal, hogy korábbi ígérek ellenére a NATO nyomult előre Oroszország határaihoz. A Washington Postnál, és a szabad világ más újságjainál is, talán nem ártana egy pillantást vetni arra, hogy mi is áll az etikai kódexekben.

593
2014.12.15

Az utolsó esély

Párizs az eurózóna minisztereitől három hónapot kapott, hogy deficitese költségvetését kiigazítsa, ez egyben az utolsó esélye is, hogy a túlzott deficit eljárás megszügyenítő végső szakaszát, a büntetést, elkerülje. A miniszterek ezt a döntést egy nappal az után hozták, hogy Angela Merkel, német kancellár, figyelmeztetett: a franciák által ígért reformok elégtelenek. Az Európai Bizottság elmúlt napokban kiadott jelentése, amely a maga nemében a túlzott deficit eljárás alá vont Franciaország esetében az első, megállapítja, hogy „néhány területen a reformok folyamatban vannak, de kétséges azok hatékonysága és, hogy meg hozzák-e a várt eredményeket”. A várt eredmények között pedig első helyen az áll, hogy a már jó ideje a bővös maastrichti három százalék felett lévő francia deficit jövőre legalább 0,8 százalékponttal csökkenjen, szemben azzal a 0,3 százalékponttal, amelyet Párizs ígér. De, még a nagyobb csökkentéssel is a hiány legfeljebb 2017-re kerülne három százalék alá, ami meglehetősen hosszú idő, hiszen Párizs már 2009-ben átlépte a deficit-szabály piros vonalát. Az ígért és a követelt csökkentés között kerekén tízmilliárd euró a különbség, amelyet a francia kormánynak az egészségügy és egyéb költségvetési tételek (például a nyugdíjak) lefaragásával, a munkaerő piac „rugalmasabb” tételével (az elbocsátások megkönnyítésével, a bérek lefaragásával), vagyis az úgynevezett strukturális reformokkal kellene teljesítenie. Párizs azonban elutasítja a további megszorításokat, hiszen már az eddigiek is heves ellenállásba ütköztek, nem utolsósorban az elnök saját pártjának baloldala részéről. A Párizs felé számolatlanul érkező német kritikákat – amelyben elsősorban a német pénzügyminiszter, **Wolfgang Schäuble** és a német uniós biztos **Günther Oettinger** jeleskedik – a francia pénzügyminiszter, Michel Sapin visszaütötte, figyelmeztetve a német vezetőket, hogy válogassák meg a szavaikat, amikor országa gazdaságpolitikáját kritizálják, mert a Németországból jövő durva kirohanások az unióellenes politikai erőket segítik. Ezt nem is kell nagyon bizonygatni, hiszen a legutóbbi közvélemény kutatás szerint egy most tartandó elnökválasztáson Marine Le Pen, a francia Nemzeti Front vezére lenne a győztes. Ennek ugyan egyelőre nem sok esélye van, hiszen elnökválasztás csak 2017-ben lesz, az „establishment” pedig minden bizonnyal ugyanúgy összetart majd Le Pen ellenében, mint 2002-ben is, a Nemzeti Front előretörése azonban látványos. Tizenkét városban már ők adják a polgármestert és az ez évi európai parlamenti választásokon is nagyon jó eredményeket értek el: a francia pártok közül az első helyen végeztek. Ezzel párhuzamosan az elnök, Francois Hollande népszerűsége a valamikori hatvan százalékról húsz százalék alá csökkent. Nem is csoda, hiszen a francia gazdaság 2009 óta stagnál, a munkanélküliség pedig növekszik. De nem csak Franciaországban, az uniós csomagok Görögországban is megtették a maguk hatását. Közvélemény kutatások szerint a héten esedékes elnökválasztást a szélsőbaloldali Syriza nyerheti meg, amelynek fő programja a görög adósságok eltörlése és a megszorító politika befejezése és az eurózónából való kilépés. Jean-Claude Juncker, bizottsági elnök, máris figyelmeztette a görögöket nehogy „extrém erőknél” adjanak teret, inkább olyan ismert arcokat válasszanak, mint a korábbi görög biztos Stavros Dimas, aki az unió iránti elkötelezettségét már bizonyította.

Paradox módon azonban a szélsőséges mozgalmak legfőbb támasza éppen maga a Bizottság. Történelmi tapasztalatok szerint ugyanis az emberek bármilyen politikai rendszert jól elviselnek, mindaddig, amíg nagyobb megpróbáltatások nélkül, békében élhetnek. A bizottság gazdaságpolitikája azonban pont ezt a létbiztonságot ássa alá. A főszórá pártok, legyenek azok a jobb- vagy balközépen, képtelenek megváltoztatni az unió gazdaságpolitikáját, amelyről egyébként minden szakértő elmondja, hogy jelenlegi formájában és szervezeti kereteiben működésképtelen. Egyszerűen nem lehet ugyanazokat a szabályokat alkalmazni olyan eltérő adottságokkal rendelkező térségekre, mint az unió centrum országai és perifériája.

Az unió fél évtizede stagnál, az elégedetlenség nő. Lehet, hogy a következő évek nem csak Franciaország, de az unió egésze számára is a változtatásokra vonatkozó az utolsó esélyt jelentik. Ha nem, az alternatív erők „már a spájzban vannak”.

594
2014.12.22

Putyin és az euro-atlanti háttér hatalom

Az orosz elnök múlt heti három és fél órás sajtótájékoztatója alkalmat adott nyugati újságíróknak, hogy olvasóik számára arról elmélkedjenek, mennyire kíváncsok lennének, ha valaki megbuktatná Putyint. Shaun Walker, a The Guardian moszkvai tudósítója szerint a gazdasági válság erősödésével az oligarchák kevesebb pénzhez jutnak, és emiatt a Kreml politikai elitjében ellentétek alakulnak ki, amelyek gyengíthetik az elnök hatalmát. A Reuters riporterének kérdésére, hogy vajon nem fél-e egy palotaforradalomtól, Putyin azt válaszolta: „nyugodjon meg, nálunk nincsenek paloták és így palotaforradalom sem lesz”. Arra a felvetésre, hogy az ő belső köreiben is vannak, akik magánemberként őt teszik felelőssé a kialakult helyzetért, Putyin mosolyogva válaszolt: „mondják meg a neveket”. A The Guardian cikkírója szerint az Oroszország elleni szankciók részben azt a célt szolgálták, hogy az oligarchák egy részét szembe állítsák Putyinnal. Ez egyelőre nem sikerült, de a cikkíró abban reménykedik, hogy a Jukosz olajtársaság valamikori tulajdonosa Khodorkovszkij (akit Putyin tíz évre börtönbe zárt, mert az olajtársaságot át akarta játszani az amerikaiaknak) egyesítheti a Kreml liberális ellenzékét és az elégedetlen oligarchákat. A sajtótájékoztatón fel is tették a kérdést Putyinnak, hogy nem bánta-e meg, hogy Khodorkovszkijt kiengedte a börtönből, hiszen most azt mondja, elnök akar lenni, mire Putyin visszakérdezett: melyik országban?

John Lloyd, a Reuters tudósítója szintén azon filozofál, hogy ki lehetne Putyin utódja. Mint írja az utóbbi napokban néhány magas szinten zajló politikai vitának volt részese, ahol arról elmélkedtek, hogy jelentős politikai változásokra, sőt rezsimváltásra lenne szükség. Az új rezsimben az elnök a jelcini időkben feltűnt és viszonylag hosszan pénzügyminiszterként szolgáló liberális Alekszej Kudrin lehetne. John Lloyd Putyint és a mostani Oroszországot a második világháborúra készülő Szovjetunióhoz hasonlítja, ahol a belső ellenzékét likvidálták, a birodalmat kiterjesztették és katonai erőt használtak a szomszédok megfélemlítésére. Az elemzéshez azt is hozzá teszi, hogy igaz, hogy valamennyi ország előnyök elérésére törekszik és néha könyörtelenül, de a Nyugat egy olyan politikát fejlesztett ki, amelyben mindenki nyerhet és elkerülük a zéró-eredményű konfrontációt. Ez általában úgy történik, hogy hallgatólagosan elfogadják az Egyesült Államok hegemoniáját és az általa kialakított játékszabályokat, és ez, amihez Putyin nem akar igazodni.

John Lloydnak igaza van. A konfrontáció nem Ukrajnáról, hanem arról szól, hogy ki szabja meg a világ számára a játékszabályokat, és lehet, hogy ebben a játszmában maga az Egyesült Államok is csak eszköz. Tegyük fel ugyanis a kérdést, hogy kik határozzák meg az Egyesült Államok külpolitikáját és elég hamar eljutunk egy olyan gazdasági-politikai konglomerátumhoz, amely azt elsősorban a pártfinanszírozáson keresztül befolyásolni tudja. Közismert például, hogy a nagykövetek kinevezése a kampány-hozzájárulásokhoz kötődik, de ez csak a történet egy parányi része, a lényeg, hogy az Egyesült Államok vezető pozícióiba csak azok kerülhetnek, akiket ez a gazdasági-politikai háttérhatalom – amelyet, miután Európára is kiterjed, nyugodtan mondhatunk euro-atlanti háttérhatalomnak – jóváhagy. E jóváhagyás nélkül nincs a választásra pénz, nincs sajtó és nincs kongresszusi hely, vagy elnöki aspiráció. Sőt, ha esetleg a támogatott rosszul teljesít, megjelennek a kritikák, az elfogadottság csökken, a politikus kikerülhet a befolyásosok köréből. De az euro-atlanti háttérhatalomnak is megvannak a maga korlátai. Mindenekelőtt nincsenek erős pozíciói Ázsiában és Latin Amerikában, tehát nem globális, sőt magában az Egyesült Államokban is csak egy befolyásos kisebbségre terjed ki, amelyet gyakran neveznek neokonzervatívoknak, vagy röviden neokonoknak, de nem éri el a növekvő lélekszámú spanyol-amerikaiakat, vagy az afrikai-amerikaiakat. A különbség jól érzékelhető abban, hogy míg Bush elnököt rá lehetett venni az Irak elleni háborúra, Obama esetében nem tudták elérni Irán megtámadását, holott ugyancsak hevesen kritizálták „gyávasága” miatt. Putyinnal is az a baj, hogy míg Jelcin idejében úgy látszott Oroszországot be lehet kebelezni, Putyin ezt az elképzelést keresztülhúzta, képviselőit szétzavarta, aki nem menekült elég gyorsan azt bebörtönözte. Nagy bűn ez, amiért az euro-atlanti háttérhatalom szerint Oroszországnak és Putyinnak lakolnia kell.

A kínai kapcsolat

Kína kész segíteni Oroszországot, ha a nyugati embargó miatt fizetési nehézségei adódnának. Wang Yi kínai külügyminiszter a China Daily-nek adott nyilatkozatában kijelentette, hogy „Oroszországnak megvan a képessége és a bölcsessége, hogy a jelenlegi gazdasági válságon felül kerekedjen. De, ha Oroszországnak szüksége lesz rá mi a lehetőségeink határán belül segítséget nyújtunk”. És Kína lehetőségei elég tágasak, hiszen valutatartalékai megközelítik a négyezer milliárd dollárt. Egyelőre azonban nem kell a segítség, hiszen Oroszország tartalékai is több százmilliárd dollárra rúgnak és nem is feltétlenül baj, hogy a rubel felére értékelődött le a dollárhoz képest, mert az olajár esésével együtt olyan útra terelheti Oroszországot, amikor kevésbé függ a Nyugat esetleges szankcióitól. Ez történt például Malaysia esetében is, amikor a nyugati spekulánsok által 1997-ben kirobbantott valutaválság hatására a maláj valuta értékének felét elvesztette, viszont ezt követően gazdasági fejlődése felgyorsult és külkereskedelmében jelentős aktívumot ért el. Igaz, ehhez az is hozzájárult, hogy az ország elnöke Mahathir Mohamad, a Nemzetközi Valutaalapot, a Világbankot és ráadásul Soros Györgyöt is kitiltotta az országból. A nyugati lapok, például az Economist, egy éven keresztül minden héten írtak valamilyen elmarasztaló cikket a maláj gazdaságról és Mahathirról, ám az eredmények láttán a kritikus kórus lassacskán elnémult, Malaysia meg tudta védeni saját érdekeit és politikáját.

A nyugati szankciók azt máris elérték, hogy Oroszország erőteljesebben fordul a BRICS országok (Brazília, Oroszország, India, Kína Dél-Afrika) felé. Kínával megegyeztek egy 4000 kilométer hosszú gázvezeték megépítéséről, a több mint 400 milliárd dolláros beruházás 2019-től már gázt szállíthat Kínának és általában az ázsiai térségnek. Kína mélytengeri kikötőt épít a Krímben és nagysebességi vasúti összeköttetésekről is tárgyalnak. India 12 atomerőművet rendelt Oroszországtól és katonai helikopterek közös gyártásáról egyeztek meg. A BRICS országok azzal is kifejezték szolidaritásukat, hogy amikor az ENSZ-ben a Krím Oroszországhoz való csatolásának el nem ismeréséről szavaztak, tartózkodtak a véleménynyilvánítástól. Kína egyébként az orosz-ukrán konfliktusban semleges álláspontot foglal el, hangsúlyozva a minden fél érdekét figyelembe vevő, tárgyalásos megoldás szükségességét. A kínai külpolitika – ahogy azt egy, decemberben tartott előadásában a kínai külügyminiszter kifejtette – a békés egymás mellett élés öt alapelveire épül. A most hatvan éve, 1954-ben Kína és India között létrehozott egyezmény, amely később az el nem kötelezett országok külpolitikájának alapelve lett, hangsúlyozza az egymás belügyeibe való be nem avatkozás és az egyenlőségen alapuló kölcsönös együttműködés fontosságát. Kína ezekkel az elvekkel – és a kínaiak közmondásos szorgalmára épülő gazdasági teljesítményével – elég jó eredményeket ért el, szemben mondjuk az ágyúnaszád-politikára épülő angolszász mentalitással. A világnak alig van olyan szeglete, ahol Kína ne folytatna jelentős gazdasági tevékenységet Közép-Európától Afrikán és a közel keleten keresztül Latin Amerikáig – természetesen az Ázsiai együttműködés mellett. A tervezett tengeri és szárazföldi selyemút kiépítése minden bizonnyal új dimenziót hoz létre az eurázsiai térségben, amellyel szemben a nyers katonai erő aligha lesz hatékony ellenszer. Egyes nyugati szakértők, például John J. Mearsheimer a Chicago-i egyetem professzora, máris attól félnek, hogy Amerika a jelenlegi politikájával Oroszországot Kína felé tereli, holott, ahogy Mearsheimer fogalmaz a befolyásos Foreign Affairs amerikai folyóiratban „Egyszer az Egyesült Államoknak szüksége lesz Oroszország segítségére, hogy az egyre erősebb Kínát féken tartsa”. A hosszú távú gondolkodás azonban nem sajátja az alig kétszáz éves állam elitjének, különösen a külpolitikáját meghatározó neokonzervatívoknak, akik úgy gondolják a második világháború óta szinte megszakítás nélkül folyó fegyveres beavatkozásra épülő politika Amerika hegemon szerepének egyetlen biztosítéka. Mearsheimer és a hasonló véleményen lévő egykori külügyminiszter, Henry Kissinger figyelmeztetése ma Amerikában süket fülekre talál. Kérdés hosszú távon vajon nem nekik lesz-e igazuk?

Lengyel félelmek

Nem lehet irigyelni azt a kisdíjakot, akinek Lengyelország történelmét kell megtanulnia, hiszen az elég változatos volt, akárcsak az ország kiterjedése, amely az elmúlt négy évszázad során is a nulla és az egymillió négyzetkilométer között változott. Ez utóbbit a lengyel-litván nemzetközösség idején, a XVIII. század elején érte el, amikor az Oroszország ellen viselt sikeres háborúk nyomán területe magában foglalta a mai Ukrainát, Fehéroroszországot, Litvániát és Lettországot. Hamarosan azonban belső torzsalkodások nyomán az ország ereje hanyatlani kezdett és a század végén 1772 és 1795 között mohó szomszédjai (Oroszország, Ausztria, Poroszország) háromszor is felosztották egymás között, mígnem az utolsó felosztást követően az ország megszűnt létezni és csak a második világháború végén, 1918-ban nyerte vissza újra államiságát, amely rövidesen a Molotov–Ribbentrop paktum nyomán megint megkérdőjeleződött.

Az előzmények ismeretében nem lehet különösképpen csodálkozni azon, hogy a lengyelek meglehetősen idegesek, ha orosz katonai mozgásokat vélnek megfigyelni. A második világháború kitörésének 75. évfordulója alkalmából, 2014. szeptember elsején lengyel értelmiségiek, közöttük a legismertebb lengyel írók, nyílt levelet publikáltak, amelyben visszaidézték a Nyugat második világháború előtti megbékélésre irányuló politikáját, miután a nácik már lerohanták Ausztriát, Csehszágot és Danzinggal kezdve Lengyelországot. Miért kellene meghalni Danzingért – kezdődik a lengyel értelmiségiek nyílt levele visszaidézve a Nyugat akkori gondolkodását. A levél azután emlékeztet arra, hogy a Krímnek Oroszországhoz való csatolása és Ukrajna keleti részén folyó harcok az 1939-es állapotokra emlékeztetnek, majd a szemére hányja Francois Hollande-nek, hogy hadihajókat akar eladni Oroszországnak, amit, ha Hollande nem akar elállni az üzlettől, az európai polgároknak a francia áruk bojkottjával kell megakadályozniuk. A levél élesen kritizálja Németországot a balti gázvezeték megépítése miatt, amely annak a szerencsétlen német tradíciónak a folytatása, miszerint Németország Európa kelti felén csak Oroszországot tekinti partnerének. „Tegnap Danzing ma Donyeck: nem engedhetünk meg olyan helyzetet, amikor Európa évtizedekig egy nyílt sebből vérzik.” – fejeződik be a lengyel értelmiségiek nyílt levele.

A levél tartalmát a Der Spiegelben Jurek Skrobala idézi fel ismét, amikor végiglátogatva az aláírók nevesebbjeit a lengyel félelmekről ír: „A félelem mindenütt érződik. Sugárzik az újságok oldalairól, a TV képernyőkről betüremkedik a meghitt beszélgetésekbe, befészkei magát az emberek agyába. A félelem Putyin Oroszországtól, hogy Európa nem reagál elég erőteljesen az Ukrán krízisre, hogy Putyin nem áll meg a Donyecknél, hanem hamarosan a Visztula partjainál fog állni”. A Skrobala szerint az egyik aláíró, az ismert költő, Jacek Dehnel úgy foglalta össze a németeknek szóló üzenetét, hogy „ha Putyin atombombát dob Varsóra a következő Berlint fogja sújtani”. Egy másik ismert író és aláíró Andrzej Stasiuk attól fél, hogy háború lesz: „mielőtt az ENSZ Biztonsági Tanácsa aggodalmának adhatna kifejezést Putyin már Sziléziában lesz” – mondja a Spiegel újságírójának. Szczepan Twardoch a lengyel irodalom egy harmadik ismert képviselője szerint lengyel barátai attól félnek, hogy életüket egy nagy háború fogja lerombolni „vagy Putyint fogjuk térdre kényszeríteni, vagy el fogja érni amit akar: a birodalom régi határait” – foglalja össze a Twardoch a lengyel életérzést. Valamennyien abban reménykednek, hogy az Európai Tanács új elnöke, korábbi lengyel miniszterelnök Donald Tusk rá fogja venni az uniót az oroszokkal szembeni kemény fellépésre.

A levélből és a lengyel és más kommentárokból az valahogy kimarad, hogy a jelenlegi hidegháború nem azzal kezdődött, hogy az oroszok elfoglalták a Krímet, vagy, hogy az oroszok kelet-ukrán területek felláztak volna Kijev ellen, hanem azzal, hogy a Gorbacsovnak tett ígérek ellenére a NATO egyre jobban terjeszkedik az orosz határok felé és éppen Lengyelország e terjeszkedés és Ukrajna NATO tagságának a legfőbb sürgetője. Az Egyesült Államoknak mintegy ezer katonai bázisa van szerte a világban, ezek nagy része Oroszország körül, és tízszer annyit költ fegyverkezésre, mint az oroszok. Ennek ismertetése talán a lengyel értelmiségiek is megnyugodhatna, hogy nem áll küszöbön Lengyelország lerohanása. A NATO terjeszkedése azonban tartóssá teszi Európában a hidegháborút, aminek Varsó sem biztos, hogy a nyertese lesz.

597
2015.01.12

A szólás szabadsága

Mintegy harminc miniszterelnök és államfő vett részt vasárnap azon a menetben, amelyet a Charlie Hebdo francia vicclap szerkesztőségének terrorista merényletben lemészárolt áldozatainak emlékére és egyben a szólásszabadság, az európai értékek védelmének demonstrálására szerveztek Párizsban. Francois Hollande a francia elnök a nemzeti egység jegyében szólított fel mindenkit a demonstráción való részvételre, amelyből azonban a Nemzeti Front valahogy kimaradt. Talán azért, mert a legutóbbi közvélemény kutatás szerint a párt vezére, Marine Le Pen, népszerűségben már messze vezet a szocialista államfő, de még annak ellenzéke előtt is. De talán azért, mert a politikusnő apja Jean-Marie Le Pen újságíróknak úgy nyilatkozott, hogy nem a demonstrálók Charlie Hebdo-jával kívánja magát azonosítani, hanem Charlie Martellel. Tudnivaló, hogy Charlie Martell, vagyis Martell Károly volt az, aki 732. október 10-én a poitiers-i csatában legyőzte Abdul Rahman al Ghafiqi andalúziai emír hadait, melyek előzőleg végigrabolták a mai Franciaország nagy részét. A vereség következtében a terjeszkedő Omajjád Birodalom, és a vele együtt világhódító útra induló iszlám megtorpant Gallia kapujában, ezért sok történész máig úgy véli, Károly poitiers-i győzelme magát a kereszténységet mentette meg. Ez a gondolkodás azonban ma már nyilvánvalóan elfogadhatatlan Európában.

A párizsi mésszárlás hírére számos lap bejelentette, hogy újraközli a Charlie Hebdo karikatúráit. Remélhetőleg ezt az európai értékek felmutatása érdekében a magyar lapok is megteszik, de addig is az interneten megtalálhatók a legérdekesebbek. Például Mohamed, ahogy négykézláb állva pucér hátsó felét felkínálja az iránta érdeklődőknek, vagy a „Kis Jézus igaz története” címet viselő, amely az ember fia világra jöttét ábrázolja premier plánban abból a szögéből, ahogy azt a szülész orvosok, vagy a bábaasszonyok látják. De van más is, a Szentháromság tagjai, ahogy egymással szexszelnek, vagy, ahogy ugyanezt egy nagy kört alakítva a pápai konklávé meleg lobbija teszi. Az utóbbi karikatúrák ellen senki nem emelt kifogást, nyilván azért, mert mi keresztények – szemben a humortalan muszlimokkal – értjük a tréfát és kiállunk a szólás szabadságáért. Bár talán nem minden esetben. A már említett Jean-Marie Le Pen pár évvel ezelőtt 180 ezer eurós büntetést kapott, mert azt találta mondani, hogy a holokauszt csak egy epizódja volt a második világháborúnak. A szólás szabadsága tehát nem vonatkozik mindenkire egyformán, vannak, akik e tekintetben még szabadabbak.

A vasárnapi demonstrációt mintegy kétezer rendőr, ezerháromszáz katona, a háztetőkön pedig mesterlövészek biztosították. E mellett tízezrek őrzik a zsinagógákat, mecseteket, iskolákat és más fontos épületeket. Keresztény templomok őrzéséről nem szólnak az információk, nyilván nincs is rá szükség, a turistákon kívül úgysem nagyon találni másokat ott, legalábbis egyelőre. Muszlim közösségek ugyanis igényt tartanak egyikre-másikra, és, ha jól meggondoljuk a Hagia Szophia is keresztény templomként kezdte és az is volt majd ezer évig, mígnem II. Mehmed 1953. május 29-én el nem foglalta Konstantinápolyt és már aznap elrendelte a Hagia Szophia muszlim imaházzá való átalakítását.

Az ismétlődő terrorista támadások miatt már eddig is komoly erőket mozgósítottak Európában, és a 2004-es madridi vonatrobbanás után (amelynek közel kétszáz halottja volt) az Európai Bizottság is javasolta, hogy a terrorizmus elleni küzdelem legyen az uniós politika integrált része. Az azóta eltelt idő azonban nem igen mutatja a bizottsági kezdeményezés hatékonyságát, amit az ismétlődő hasonló támadások is jeleznek például rögtön a madridi támadás után a 2005-ös londoni merénylet, amelynek 52 áldozata volt. De kérdés, hogy Európának valóban a terroristáktól kell-e félnie? Nem inkább azoktól a szelíd, fejkendő lányoktól, akik még huszadik évük betöltése előtt megszülik harmadik gyermeküket és ezt a tradíciót leányaik és leányunokáik is követik. Európa iszlamizációjáról és annak hosszú távú következményeiről azonban a nyugati átlagpolgár legfeljebb csak a konyhában mer beszélni, abbéli félelmében nehogy rasszistának nyilvánítsák. A szólás szabadsága tehát csak a liberális nézetek hangoztatására terjed ki, sértse az akárhogy a vallási közösségeket, csoportokat, vagy általában mindazokat, akik más nézeteket vallanak.

598
2015.01.19

A hidegháború forróvá válhat?

Maros Sefkovics, az energiapolitikáért felelős uniós biztos a múlt héten azzal indult Moszkvába, hogy újratárgyalja a déli áramlat feltételeit és megígérte a déli áramlat orosz felmondása miatt aggódó bolgár miniszterelnöknek, Bojko Boriszovnak, hogy már a repülőtérrel fel fogja hívni, ugyanis a bolgárok erősen számítottak arra, hogy a Déli Áramlat megépítésével Bulgária gázelosztó központ lehet, ami tekintélyes bevételt jelenthetett volna Bulgáriának. Ezzel szemben az uniós biztosnak nem csak azzal kellett szembe nézni, hogy a Déli Áramlatról nincs mit tárgyalni, hanem azzal is, hogy amikor 2018-ban lejár az Ukrajnával kötött gáz tranzit egyezmény, többé Európa nem kaphat gázt Ukrajnán keresztül, hanem ki kell építenie a vezetéket a görög-török határra, ahonnan a Török-országon keresztül építendő vezetékről kapja majd a gázt. Alekszej Miller, a Gazprom vezére az orosz döntéshez még azt is hozzá tette, hogy mindezt azért teszik, mert nem akarják, hogy a megbízhatatlan ukrán tranzit problémákat okozzon az európai fogyasztóknak, majd jóindulatúan figyelmeztette uniós partnerét, hogy rövid a határidő és az uniós országoknak már most hozzá kell kezdenie a szükséges fővezetékek kiépítéséhez.

Hosszú út vezetett a hidegháború ehhez az újabb fordulatához. Amikor az oroszok hozzájárultak Németország újraegyesítéséhez (amit a franciák és angolok elleneztek) és csapataikat kivonták Németországból, ezt azzal a feltétellel tették, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé, amit meg is ígértek Gorbacsovnek, ám az ígértet a Nyugat nem tartotta be. Hamarosan a volt szocialista országok mindegyike a NATO tagja lett és rövidesen a NATO „békepartnerség” formájában Oroszország határainál is megjelent. Mint ismeretes „békepartnerség” a NATO tagság előszobája. Rövidesen a volt szovjet köztársaságok legtöbbször „békepartnerre” vált és ezt követően az amerikaiak mindent meg is tettek, hogy a helyi kormányokat az oroszokkal szembe fordítsák. Erre Ukrajnában, az amerikai külügyminiszter helyettes Victoria Nuland szerint, ötmilliárd dollárt költöttek el. A veterán amerikai politikus George Frost Kennan, aki a negyvenes évekbeli írásaival az amerikai hidegháborús politika fő inspirálója volt, majd később e hidegháborús politika fő kritikusává vált, idejében figyelmeztetett a veszélyére, amikor, 1998-ban azt nyilatkozta a New York Timesnak, hogy a NATO bővítése egy újabb hidegháborúhoz fog vezetni. Henry Kissinger is már több alkalommal figyelmeztette a Nyugatot, hogy keleti terjeszkedésében túl messzire ment és, hogy meg kellene értenie az orosz biztonsági igényeket, és, hogy Oroszország számára Ukrajna nem egy külföldi ország, hanem egy olyan állam, amely századokon át Oroszország része volt, és amellyel az orosz történelem összefonódott. A Der Spiegelnek nyilatkozva nemrég ismét megerősítette, hogy a hidegháború veszélyét lebecsülése súlyos tragédiához vezethet.

A helyzet súlyosbodásának irányban hat, hogy az amerikai kongresszus mindkét háza múlt decemberben jóváhagyta Ukrajna Szabadságát Támogató 2014. évi törvényt (Ukraine Freedom Support Act of 2014), amely felhatalmazza az Egyesült Államok elnökét, hogy függetlenségének és területi integritásának védelme érdekében fegyverekkel lássa el Ukrajnát, továbbá, hogy kiképzést adjon az ukrán hadseregnek. Robert Fico, szlovák miniszterelnök is úgy látja már, hogy az Oroszországgal való katonai konfliktusnak legalább 70 százalékos valószínűsége van, legalábbis így nyilatkozott egy nemrég Pozsonyban tartott konferencián.

És mindez, ami alapvetően nem az amerikaiak, hanem az európaiak, azon belül is a közép-kelet európaiak bőrére megy, az unió vezetőinek aktív támogatásával történik. Az európai Unió vezetői, miután teljesen félrekezeltek a pénzügyi válságot, amellyel Európa tartós stagnálását és a belső ellentétek kiéleződését érték el, továbbá miután teljesen felelőtlen és hosszú távon öngyilkos bevándorlási politikát folytatnak, most rövidlátásuk és arroganciájuk nyomán Európát egy újabb hidegháborúba taszították, amely rövidesen fegyveres konfliktussá is válhat, ha csak idejében meg nem lehet állítani ezt az újabb esztelenséget.

599
2015.01.26

A mézesmadzag

A davosi világgazdasági fórumon Angela Merkel felvetette egy Oroszországgal való gazdasági együttműködés lehetőségét, mégpedig Vlagyivosztoktól Lisszabonig, ahogy egyszer maga Putyin elnök mondta. Természetesen – tette hozzá – ehhez a minszki megállapodás alapján stabilitást kell elérni Ukrajnában, de ugyanakkor Európának el kell gondolkodnia Oroszország érzékenysége is. Angela Merkel mindezt a Világgazdasági Fórum alapítójának, Klaus Schwabnak a kérdésére válaszolta, miután előadásában előzőleg élesen elítélte Oroszországot Ukrajna területi integritásának megsértése miatt. A Vlagyivosztoktól Lisszabonig terjedő gazdasági térség kialakítására azonban valószínűleg még egy kicsit várni kell, ugyanis a legutóbbi hírek éppen a harcok kiújulásáról szólnak. Ezzel kapcsolatban a New York Times, január 24-i számában, idéz egy kelet-Ukrajnában humanitárius tevékenységet végző volt hirdetési vállalkozót, Enrique Menendezt, aki megmagyarázza az ellenségeskedés okát: „egyik fél sem érte el még a célját, a meglepetés csupán az, hogy az összezsúrlások télen és nem tavasszal kezdődtek”. Az amerikaiak által rövidesen már fegyverekkel is támogatandó Ukrajna célja ugyanis az ország területi integritásának a konfliktust megelőző határok közötti helyreállítása, míg a Moszkva által támogatott orosz felkelőké minimum egy autonóm státusz elérése a túlnyomóan orosz lakta keleti régióban. A ki kit győz le lenini kérdés tehát még nem dőlt el, és az oroszok egyre inkább úgy érzik – valószínűleg nem is alaptalanul –, hogy itt tulajdonképpen egy Amerikával vívott háborúról van szó. Ezt erősíti meg, a már idézett New York Times cikkben Konstatin Szonin, a Moszkvai Gazdasági Főiskola egyik professzora, aki szerint „az ország úgy érzi, hogy egy szent küldetést teljesít, ez egy háború az Egyesült Államokkal”. Szonin ezt azzal kapcsolatban mondta, hogy a Nyugattal való szembenállás élesedése nyomán a kormány liberális közgazdasági tanácsadóinak egyre kevesebb szava van a Kreml politikájának formálásában. Az orosz elszántság a davosi konferencián is kifejezésre jutott. Andrej Kosztyin, Oroszország második legnagyobb bankjának vezérigazgatója, azzal kapcsolatban, hogy Oroszországot esetleg kizárhatják a biztonságos bankközi kommunikációt lehetővé tevő (amerikai és holland bázisú) SWIFT rendszerből, azt mondta, hogy „ha nincs SWIFT, nincsenek bank-kapcsolatok sem, ez azt jelenti, hogy az országok a háború határán, vagy pedig már háborúban, hidegháborúban is vannak egymással. A következő napon az orosz és amerikai nagyköveteknek el kellene hagyniuk fővárosaikat”. A szankciók mindezekig csak az orosz politika és üzleti elit haragjának és elszántságának növekedését érték el. Ez Igor Suvalov orosz miniszterelnök-helyettes davosi megnyilvánulásában is felszínre tört, aki kijelentette, hogy „országunkban minden nehézséget túl fogunk élni – kevesebbet eszünk, kevesebb villamos energiát használunk”. E kijelentések hallatán nehéz nem arra gondolni, hogy mikor Napóleon elfoglalta Moszkvát, az oroszok inkább felgyújtották a várost, de nem tárgyaltak vele. Leningrád kilencszáz napos ostroma során egymillió ember halt éhen, de nem adták fel. Itt talán ismételtetni kell arra, hogy a mostani hidegháború nem azzal kezdődött, hogy Oroszország elfoglalta a Krímet, hanem azzal, hogy a német újraegyesítés és NATO tagság fejében Gorbacsovnak tett ígéretet – hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé – a Clinton adminisztráció már a legelején megszegte. A Varsói Szerződés volt tagállamai egymás után NATO tagokká váltak – míg például Ausztria tartotta magát az 1955-ös osztrák államszerződéshez és nem lépett be a NATO-ba, bár a szovjet összeomlás miatt kockázat nélkül megtehetette volna. Ukrajna volt az a határ, ahol az összeomlásból feltápáskodó Oroszország, azt mondta: elég volt. Talán nem ártana odafigyelni olyan veterán és Oroszország irányában minden bizonnyal pozitív értelemben nem elfogult amerikai politikusokra, mint Henry Kissinger, aki arra figyelmezteti a Nyugatot, hogy meg kell értenie: „Oroszország számára Ukrajna nem egy külföldi ország. Az orosz történelem a kijevei Russzal kezdődött és az orosz vallás is onnan terjedt el. Oroszország földközi tengeri ereje, fekete tengeri flotta hosszú távú szerződés alapján a Krímbe, Szevasztopolban állomásozik”. Az ukrán NATO tagság tehát nem egy lehetséges választási alternatíva a Nyugat számára. Ha ezt a Nyugat, főleg az amerikai külpolitikát erősen befolyásoló neokonok nem értik meg, vagy nem respektálják, akkor mézesmadzag helyett marad a korbács és a kancsuka, a Vlagyivosztoktól Lisszabonig terjedő gazdasági együttműködés pedig nem lesz több, mint egy minden alapot nélkülöző fantáziaszülemény.

600
2015.02.02

A provinciák lázadása

Ha lesz tartós öröksége a hivatalából tavaly távozott bizottsági elnöknek, Jose Manuel Barrosonak, akkor az minden bizonnyal az unió mibenlétének pontos meghatározása, ugyanis egy emlékezetes brüsszeli sajtótájékoztatón az uniót birodalomhoz hasonlította, lásd:

<https://www.youtube.com/watch?v=c2Ralocq9uE>.

A kijelentés akkor az őszinteséghez nem szokott brüsszeli újságírók között meglehetősen méltatlankodást váltott ki, és maga Barroso is igyekezett a mondottak élét tompítani, hozzátéve, hogy csak magánemberként és egyetemi előadásaiban tesz ilyen összehasonlításokat. E mentegetődzés azonban mit sem von le annak értékéből, hogy a meghatározás pontos. Mert mi is a birodalom? Definíció szerint egy erős központi hatalom (egyszemélyi uralkodó vagy uralkodó csoport) által irányított, földrajzilag kiterjedt és számos országot-nép csoportot összefogó államalakulat. Az erős központi hatalmat a Római birodalomban a légiónok alapozták meg, amelyek nyomban megjelentek, ha valamelyik provinciában lázadás tört ki. Egy ilyen esemény megörökítése például Titus diadalívén látható, ahol a Római katonák a jeruzsálemi templomból származó hadizsákmányt cipelik.

A római légiónok uniós megfelelőit trojkának hívják, mert hárman vannak: az Európai Bizottság, az Európai Központi Bank és a Nemzetközi Valutaalap, amelyek szintén megjelennek, ha valahol a periférián nem akarnak engedelmessé válni a központi hatalomnak. Most éppen a görög provincia, amelyik fellázadt, a hadizsákmány pedig, amelyet a trojka be akar gyűjteni az a görög adósságszolgálat, amelyet a legutóbbi görög választások nyertese a Sziriza párt és annak vezetője Alekszisz Ciprasz megkérdőjelezett. A német Der Spiegel egy hosszabb tanulmányban latolgatja a görög miniszterelnök esélyeit az uniós rend megváltoztatására, kiemelve, hogy Ciprasznak teljesen más elképzelése van Európáról, mint Angela Merkelnek, és hogy a központi hatalom elleni lázadását az új görög miniszterelnök azzal is hangsúlyozni akarta, hogy beiktatása utáni első útja egy a német megszállás elleni ellenállásra emlékeztető második világháborús emlékműhöz vezetett. Saját felfogását megmagyarázandó Ciprasz a Handelsblatt nevű német újságban fordult a német közvéleményhez rámutatva, hogy Görögország ha akarja sem tudja sohasem visszafizetni az adósságát és a ráerőltetett megszorító politika csak tovább rontja az ország helyzetét. Hogy a német közvélemény mennyire érti meg Ciprasz magyarázatát az kérdéses, az azonban nem, hogy a világ vezető közgazdászainak többsége már szinte egyöntetűen a németek által Európára erőltetett megszorító politikát okolják azért a depresszióért, amely nem csak Görögországot, de az unió egészét jellemzi. És ha van is mit a görögök szemére hányni, az Európai Unió hitelezőkre és adósokra való kettészakadása nem a görög felelőtlenség, hanem éppen a német politika eredménye. Az ismert Nobel díjas közgazdászok, Joseph Stiglitz és Paul Krugman, továbbá az amerikai pénzügyminisztérium, de még a legfőbb szövetséges, Franciaország is számtalan esetben figyelmeztette Németországot, hogy hagyjon fel az exporttöbbletre építő neomerkantilista politikájával és a belső kereslet élénkítésével húzza ki az uniót a jelenlegi depresszióból. A válasz azonban Angela Merkel részéről eddig minden esetben elutasító volt, mondván, hogy a német exporttöbblet a német versenyképesség bizonyítéka, és a problémák megszűnnek, ha mindenki megcsinálja a maga leckéjét, vagyis a kormányzati kiadásokat egyensúlyba hozó megszorításokat. Ez a vélekedés azonban a legegyszerűbb matematika szerint sem állja meg a helyét. Ha egy olyan többé-kevésbé zárt gazdaságban, mint az Európai Unió valakinek folyamatosan exporttöbblete van, mások szükségképpen eladósodnak, akármilyen megszorító politikát is folytatnának az eladósodott országok kormányai. Az egy görög példa kivételével az unió déli államainak eladósodása nem kormányzati túlköltekezésekből, hanem egyrészt a német exporttöbbletből, másrészt a hitelek finanszírozásának irreálisan magas kamatköltségeiből származott, ami nem ezeknek az országoknak a hibája, hanem az unió Maastrichti szerződéssel alapvetően elrontott működési rendjének következménye. Egy birodalom hosszú ideig fenntartható, ha gazdaságilag sikeres, ha azonban sikertelen, akkor a provinciák lázadása előbb-utóbb a birodalom széteséséhez fog vezetni. Ez vár az Európai Unióra is, ha vezető politikusai nem akarják megérteni azt az egyszerű matematikát, amelyet – számos közgazdász mellett – Alekszisz Ciprasz is igyekszik nekik megmagyarázni.

601
2015.02.09

A háború előérzete

Angela Merkel és Francois Hollande erőfeszítése, hogy a szemben álló felek között tartós békét hozzon létre, minden bizonnyal kudarcra van ítélve, hiszen a békétlenség alapvetően nem az orosz-ukrán ellentétből, hanem az amerikai-orosz erőpróbából következik, vagyis annak eldöntéséből, hogy a Szovjetunió összeomlásával az Egyesült Államok marad-e a hegemon világhatalom, vagy pedig osztozkodnia kell másokkal is. Másképp megfogalmazva most dől el, hogy egy, vagy többpólusú világhatalmi rendszer jön-e létre? E tekintetben ellenét alakult ki az európai és az amerikai álláspont között, ami élesen jött a felszínre a múlt pénteken kezdődött müncheni biztonsági konferencián, ahol Angela Merkel határozottan ellenezte az Ukrajnának szánt fegyverszállításokat. „Az a probléma, hogy nem tudok olyan helyzetet elképzelni, amelyben egy jobban felfegyverzett ukrán katonaság meg tudná győzni Putyint, hogy katonailag vesztes lehet” – mondta a német kancellár. Hasonló véleményt fejtett ki a francia elnök, Francois Hollande is, aki a közép-franciaországi Tulle-ben riporterek kérdésére azt válaszolta, hogy „ha nem tudunk egy kompromisszumon túlmenően, tartós béke megállapodást is találni, akkor teljesen világos, hogy milyen forgatókönyv következik: neve is van, úgy hívják háború”. A müncheni konferencián Merkel után felszólaló Lyndsey Graham szenátor, akit republikánus héjának tartanak, azonban erőteljesen visszautasította Merkel nézeteit, felszólítván a kancellárt, hogy ébredjen fel, itt Moszkva agressziójáról van szó és ne fordítson hátat egy a területi integritásáért küzdő demokráciának azzal, hogy megtagadja tőle a fegyvereket. Erre erősített rá az amerikai légierő generálisa és egyben a NATO egyik katonai vezetője, Philip Breedlove, aki szerint „nem lehet előre kizárni a katonai megoldás lehetőségét”. Hozzátette ugyan, hogy csupán fegyverekről beszél és nem arról, hogy csapatokat is küldjenek Ukrajnába. A NATO keleti végein azonban sor kerül csapaterősítésekre. A NATO védelmi minisztereinek múlt heti ülésén megállapodtak, hogy megerősítik a NATO kelet-európai irányító központjainak hálózatát és a gyorsreagálású erők létszámát 13 ezerrel 30 ezerre növelik, amelynek lesz egy néhány nap alatt bevethető „lándzsahegynek” nevezett ötezer fős kontingense is. Mindezt arra az esetre, ha Moszkva bármilyen módon fenyegetné Kelet-Európát. Hogy a fegyverszállításoknak mi lesz az eredménye az többé-kevésbé előre látható. Erre utalt egy beszélgetésben Svédország volt külügyminisztere Carl Bildt, aki szerint a háború Oroszország és a Nyugat között nagyon is elképzelhető. Ugyanezt erősítette meg egy, az uniós közhangulatot felidéző magas rangú brüsszeli diplomata is, aki szerint Ukrajna felfegyverzése háborút jelent Oroszországgal, amit Putyin fog megnyerni. A Reuters egy jelentése szerint a müncheni értekezleten a brit védelmi miniszter, Michael Fallon még tovább emelte a tétet, arra utalva, hogy akár nukleáris háború is kitörhet: „az oroszok csökkenthetik a nukleáris fegyverek használatának küszöbét” mondta annak indoklásul, hogy miért kell a briteknek megújítani nukleáris fegyvereiket. Igaz, attól elzárkózott, hogy Anglia fegyvereket adjon Ukrajnának. A döntés tehát az amerikaiak, szűkebben az amerikai elnök kezében van, akit erre egy tavaly decemberi kongresszusi döntés fel is hatalmaz. A Nobel békédíjas Obamának azonban igen kevés kedve van Ukrajnát felfegyverezni, hiszen eddig minden igyekezete arra irányult, hogy az elődei által kezdeményezett háborúkat valahogy befejezze. Kérdés azonban, hogy az amerikai elnök mennyiben határozza meg az amerikai külpolitikát? Obamára ugyanis óriási nyomás nehezedik, hogy keménységet mutasson az oroszokkal szemben, és nem is annyira az ukrainai „demokrácia”, vagy területi integritás védelmében, mint inkább azért, hogy hiteles elrettentő erő legyen a világban általában és különösen az izraeli-iráni konfliktus tekintetében. Az orosz-ukrán konfliktus tehát nem azért fog kiterjed háborúvá fajulni, mert nem lehetne rá politikai megoldást találni például az oroszok által lakott keleti területek nagyfokú autonómiájával, hanem azért, mert az Egyesült Államoknak meg kell mutatnia, hogy világpolitikai kérdésekben az ő szava a döntő, az ő akaratát kell elfogadni, amire viszont Moszkva nem hajlandó. „Ez a fajta világrend sohasem lesz elfogadható Oroszországnak” – mondta Putyin egy a múlt héten Szocsi-ban rendezett szakszervezeti konferencián. „Lehet, valakik szeretnek és akarnak ilyen fél-elnomásban élni, de mi nem fogunk belenyugodni” tette hozzá. A háború tehát minden bizonnyal ki fog terjedni, de hogy hol áll meg azt ma – különösen a száz évvel ezelőtti történetekre emlékezve – senki sem tudja megmondani.

602
2015.02.16

Hogyan csináljunk háborút?

1964 augusztus 4-én 18.00 órakor a Tonkini öbölben az észak-vietnami partoknál járőröző Maddox romboló kapitánya Henry Herrick jelentette Washingtonnak, hogy észak-vietnami hajókról torpedótámadás érte a hajóját, amit ugyan nem láttak, de a szonográfus érzékelte a támadást. Fél órával később Johnson elnök megtorló intézkedésekről döntött, amelyet másnap augusztus 5-én a kora reggeli órákban jelentett be, mondván, hogy „Ez a merénylet megkettőzi az amerikai nép eltökéltségét, a hogy Dél Vietnam kormánya és népe iránti elkötelezettségét teljes mértékben teljesítse”. A beszéd után egy óra negyven perccel az amerikai repülőgépek már elérték és elkezdtek bombázni észak-vietnami célpontjaikat. Így kezdődött a vietnami háború. A háborúban közel egymillió vietnami katona esett el, a polgári áldozatok száma 3-4 millióra tehető. Amerikai oldalon 58200 katona vesztette életét, vagy tűnt el bevetés közben. 2005. december elsején az USA Nemzetbiztonsági Ügynöksége (National Security Agency) nyilvánosságra hozott 140 korábban titkosított dokumentumot, többek között az Ügynökség történetének Robert J. Hanyoknak egy cikkét, amely igazolta, a történészek régebbi sejtését, hogy augusztus 4-én nem támadták meg a Maddox rombolót. Ezt egyébként röviddel az állítólagos incidens után Herrick kapitány is jelentette miután kiderült, hogy a szonografus a saját hajójuk motorzúgását vélte torpedó támadásnak.

2003. március 20-án az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és még néhány szövetséges háborút indított Irak ellen. A háború indokául azt hozták fel, hogy Irak 45 percen belül bevethető kémiai és biológiai tömegpusztító fegyverekkel rendelkezik. Igaz, az indok más is lehetett volna, hiszen Donald Rumsfeldnek az Egyesült Államok akkori védelmi miniszterének egy 2001. november 27-i feljegyzésében még három indok szerepelt: (1) Szaddam megtámadja az ország északi részén élő kurdokat, (2) az USA felfedezi, hogy Szaddamnak köze van a szeptember 11-i támadáshoz, vagy esetleg az anthraxszal elkövetett merényletekhez, (3) felhasználni a tömegpusztító fegyverek kivizsgálásával kapcsolatos nézeteltéréseket. A jegyzetben mindegyik lehetőség után kérdőjel van, akkor még nem döntöttek el melyik a jobb verzió. Rumsfeld meg is jegyzi, hogy most ezen el kell kezdeni gondolkodni. Miután hírszerzés tekintetében a CIA megbízhatatlannak bizonyult (nem tudott bizonyítékokat felmutatni, hogy Iraknak köze van a terroristákhoz), 2002-ben a Pentagonban Paul Wolfowitz (akkor az Egyesült Államok védelminiszter-helyettese) és Douglas Feith (hadügyi államtitkár) részvételével létrehoztak egy kis egységet, amelyet Speciális Tervek Irodájának (Office of Special Plans) neveztek el és a feladata az volt, hogy Bush elnököt Irakkal kapcsolatos hírszerzési anyagokkal lássa el. Az iroda eredményesen működött, meg is találta a Szaddam bűnösségét bizonyító információkat – szemben Hans Blixel, az Egyesült Nemzetek iraki vizsgálóbiztosával, aki a támadást megelőzően kijelentette, hogy nem találtak tömegpusztító fegyvereket. Az iraki háború áldozataira nincs pontos becslés számukat ötszázezer és egymillióra teszik, a lakóhelyüket elhagyni kényszerülők száma pedig mintegy kétmillió. Az amerikai halottak száma mintegy ötezer.

2014. február 20-án korán reggel lövöldözés kezdődött a kijevi Maidan téren, amiért a felkelők vezetői és a nyugati politikusok azonnal az akkori ukrán kormány vezetőjét Viktor Janukovicsot és Moszkvát tették felelőssé. A svéd külügyminiszter Carl Bild egy twitter bejegyzésében azt írta: „Janukovicsnak vér tapad a kezéhez”, a Majdan akkori vezére jelenleg az Ukrán parlament elnökhelyettese kijelentette, hogy az orvlövészek Oroszországból érkeztek. Később kiderült, hogy a lövöldözők nem a kormány, vagy Moszkva emberei voltak, hanem, ahogy a BBC egy riportere, Gabriel Gatehouse, egy orvlövészt megszólaltatva (<http://www.bbc.com/news/magazine-31359021>) elmondja, a majdan katonaviselt tüntetői közül toborozták őket. Minden esetre a mintegy ötven halálos áldozattal járó lövöldözés elegendő volt ahhoz, hogy az oroszbarát Janukovicsot a felkelők elkergessék és megalakítsák azt a kormányt, amelyet a Majdan felkelőit rendszeresen meglátogató amerikai külügyminiszter-helyette, Viktoria Nulad javasolt. Az új kormány intézkedései nyomán a Krím elszakadt, az oroszok keleti vidékek pedig autonómiáért harcolnak. A legutolsó béke megállapodás szerint ezt az autonómiát meg is kapják. Am Petro Porosenko ukrán elnök máris kijelentette, hogy ha a tűzszünet meghíúsul, szükségállapotot rendel el. Ez esetben Amerika is küldhet fegyvereket, hiszen a fegyverszállítást a kongresszus már jóvá is hagyta. Hogy erre okot találjanak – mint a fenti példából kiderül – nem megoldhatatlan feladat.

Európa felfegyverzése

Az európai unió kül- és védelmi politikáját a Lisszaboni egyezmény rögzíti, amely szerint az unió nemzetközi fellépését a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok tiszteletben tartása valamint az ENSZ alapokmányában foglalt elvek és a nemzetközi jog tiszteletben tartása határozza meg. A közös biztonság- és védelempolitika a közös kül- és biztonságpolitika szerves része. E politika polgári és katonai eszközök igénybevitelével biztosítja az Unió műveleti képességét, amelyet az ENSZ Alapokmányának alapelveivel összhangban használhat. Sajnos azonban – talán a két világháború emlékeként, amely Európában okozta a legnagyobb pusztítást és talán azért is, mert az Európai Unió pont a háborúk elkerülése érdekében jött létre – az európai országoknak (talán egy-két kivétellel) nem nagyon akaródzik háborúzni, bármennyire igyekeznek is az Egyesült Államok neokonzervatív politikusai az európaiakat erre rávenni. Emlékezzünk Donald Rumsfeld az iraki háború idején az uniót régi és új országokra osztotta fel, amelyekben a régiek (például Franciaország, Németország, Belgium) nem akartak, részt venni az Irak elleni háborúban, míg az „újak” (az Egyesült Királyság, Lengyelország, Olaszország, Spanyolország, Hollandia) részt vettek és hozzájuk csatlakozott a két NATO békepartner és reménybeli uniós tag Grúzia és Ukrajna.

Az ukrán válság során az oroszokkal szemben tanúsított lanyha magatartás azután végképp kiverte a biztosítékot azoknál az euro-atlanti erőknél, amelyek a kommunizmus bukása után kialakult amerikai hegemonia fenntartásába. Európát Amerika szoros szövetségeseinek akarják látni. Nem csak Victoria Nuland fejezte ki rosszállását (fuck the EU), amikor a Majdanon zajló tüntetések közepette (amelynek ő aktív résztvevője volt) megbeszélte a leendő ukrán kormány összetételét a kijevi amerikai nagykövettel, hanem európai atlantista szervezetek, kutató intézetek sora fejezi ki rosszállását és javasolja az unió világpolitikában való aktívabb (értsd katonai) részvételét. A Joschka Fischer és Soros György által létrehozott Európai Külügyek Tanácsa (amelyet az 1921-ben alapított amerikai Külügyek Tanácsa mintájára hoztak létre) elkötelezett abban, hogy Európát e tekintetben a jobb útra terelje. Egy 2014 szeptemberében kiadott tanulmányukban (Rebooting EU Foreign Policy – Az Unió Külpolitikájának Újraindítása) téveszmének nevezve és kifigurázva az unió szomszédsági és stratégiai partnerségi politikáját, 17 pontban határozzák meg, hogy mit is kellene tennie az uniónak. A tanácsok lényege az Oroszországgal és Kínával szembeni keményebb fellépés és közben a transzatlanti kapcsolatok erősítése. A Foreign Affairs, az amerikai Külügyek tanácsának lapja elmarasztalja az uniót (The EU After Ukraine 2014. március 4.) mert az külpolitikáját a hagyományos geopolitikai fellépés helyett a humanitárius segítségekre helyezi és külpolitikai akcióit felfelé, a NATO-ra és az ENSZ-re, vagy lefelé a tagországokra igyekszik hárítani. A washingtoni Carnegie Alapítvány a Nemzetközi Békéért, amely egy külpolitikai ügyekkel foglalkozó kutató intézet, egy legutóbb kiadott anyagában (New Ambition for Europe: A Memo to the European Union Foreign Policy Chief) konkrét feladatokat szab meg az unió külpolitikai főképviselője számára. A kiadvány hangsúlyozza, hogy Európa nem elégedhet meg azzal, hogy pusztán csak a kialakult globális status quo-t védi, hanem fel kell készülnie arra, hogy a liberális világrendet kiterjessze. A nemzetközi kapcsolatokban a katonai tényező meghatározó marad, tehát Európának fel kell hagynia a jelenlegi demilitarizálással és növelni kell a katonai kiadásait. Az idézett és hasonló forrásokból származó anyagok csak Lengyelország szerepével vannak megelégedve, kiemelve milyen pozitív szerepet játszott az ukrainai narancsos forradalomban, vagy aktivitását az Oroszokkal szembeni határozott fellépés sürgetésében. Bár ez a határozottság Lengyelország orosz gázszállításoktól való nagymértékű függése miatt az első pillanatban meglepő lehet, egy, a Lengyel Parlament által az Európai Parlamentnek 2009-ben küldött tanulmány némiképp rávilágít a háttérre. A tanulmány a föderalizmusnak a lengyel történelemben játszott szerepéről, ezen belül az 1569 és 1795 között fennállt Lengyel–Litván Unióról (Lubluni unió) szól, amely – mint ismeretes – magában foglalta Ukrajnát is. A Lengyelország közép-európai nagyhatalmi státuszát biztosító Lubluni unió szellemét a lengyel politikai gondolkodók az elmúlt századok során mindvégig, mind a mai napig ébren tartották.

Ukrán válság a Lordok szemével

Az angol felsőház, a Lordok Háza a múlt héten egy terjedelmes tanulmányt tett közzé, azzal a címmel, hogy *Az EU és Oroszország az ukrán válság előtt és után* (The EU and Russia: before and beyond the crisis in Ukraine). E tanulmány abban tér el az angol és általában a nyugati lapok ukrán válsággal foglalkozó cikkeitől, hogy a válság bemutatását nem a Krím Oroszországhoz való csatolásával kezdi és megpróbálja végiggondolni a kiút lehetőségeit is. A tanulmány készítői számos politikust és szakértőt kérdeztek meg, általában az uniós intézmények és kutatóintézetek vezetőit, vagy munkatársait, de olyan orosz intézmények munkatársainak megkérdezésére is sor került, mint például a moszkvai Carnegie Alapítvány. Bár ily módon a megkérdezések semmiképpen sem tekinthetők reprezentatívnak, hiszen a jelenlegi uniós politikát nyíltan kritizálók alig kaptak szót, a tanulmány mégis sokkal realisabb képet ad a kialakult helyzet okairól és a kiút lehetőségeiről, mint ami ma a nyugati megnyilatkozások túlnyomó többségében található. A tanulmány például megszólaltatja Sir Rodric Braithwaite-t aki pont a kritikus időkben, 1989 és 1991 között, volt az Egyesült Királyság moszkvai nagykövete, és aki határozottan állítja, hogy a nyugati vezetők (az Egyesült Államok, Németország, az Egyesült Királyság és Franciaország külügyminiszterei, illetve elnökei) biztosítékot adtak, arra, hogy ha a Szovjetunió kivonja csapatait Közép-Európából, a NATO nem terjeszkedik kelet felé. Robert McNamara, az Egyesült Államok valamikori védelmi minisztere szintén megerősítette, hogy az Egyesült Államok elkötelezte magát arra, hogy ha Moszkva beleegyezik a német újraegyesítésbe a NATO sohasem fog kelet felé terjeszkedni. Braithwaite szerint nem csoda, hogy az oroszok hittek a nyugati ígéretekben, hiszen azt számos alkalommal igen magas szinten megerősítették, épp ezért érthető az oroszok csalódása a nyugati ígéretek felett. A lordok tanulmánya idézi Vlagyimir Putyinnak az orosz parlament előtt mondott beszédét: „a nyugati politikusok sokszor hazudtak nekünk, a hátunk mögött hoztak határozatokat és kész tényekként állították elénk. Ez történt a NATO keleti terjeszkedésével vagy a katonai infrastruktúrának a határaink köré telepítésével”. A valamikori nyugati vezetők becsületére legyen mondván, országaik hivatalos politikájával szemben mindmáig kitartanak adott szavuk mellett. James Baker akkori amerikai külügyminiszter például a következőket nyilatkozta nemrég a Newsmax nevű konzervatív amerikai magazinnak: „Egy olyasvalaki számára, aki a hidegháború idején az USA utolsó külügyminisztere volt nagyon kiábrándító látni, hogy Oroszországgal szemben ismét a kooperációtól a konfrontáció irányába haladunk”. Baker arra is figyelmeztetett, hogy a helyzet a kis hidegháborútól, amelyben már most benne vagyunk, rosszabbra fordulhat. Helmut Kohl, a német újraegyesítés kancellárja, egy most publikált könyvében egyrészt dicséri utódjának, Gerhard Schrödernek keleti politikáját, másrészt kritizálja Angela Merkelt, mert az támogatja a nyugati szankciókat Oroszországgal szemben. Kohl szerint nagy hiba Oroszországot Ukrajna miatt elszigetelni. Mindkét volt kancellár, a konzervatív Kohl és a szociáldemokrata Schröder, egyaránt tiltakozik a Wall Street (utalás az amerikai New Yorki pénzüvilágra) által Európa és Oroszország között gerjesztett konfrontációra, és arra figyelmeztetnek, hogy ne támadják Putyint, mert az háborúhoz vezethet.

A lordok tanulmányából azonban sajnálatos módon kimaradnak azok az események, amelyek a kijevi tüntetések elfajulásához, majd a kormányváltáshoz vezettek, így nincs említve a Victori Nuland ötmilliárd dollárja, amellyel az Egyesült Államok az ukrán „demokratikus erőket” támogatta és Nulandnak a Majdanon történt látogatásai sem, amikor is a tüntetőket a Janukovics kormány megdöntésére buzdította. Nincsenek említve a tüntetéseket radikalizáló titokzatos orvlövészek sem, pedig e téma most, hogy ismeretlenek Borisz Nyemcov orosz ellenzéki politikust megölték, megint aktuálissá válhat. Végül azonban a tanulmány azzal fejeződik be, hogy hiba lenne, ha az ukrán krízis egy hosszan tartó hidegháborúhoz vezetne és, hogy az Európai Uniónak a szomszédsági politikájának alakításakor, valamennyire az orosz érdekeket is figyelembe kellene vennie, különös tekintettel a NATO terjeszkedésével kapcsolatos orosz aggodalmakra. A lordok tanulmánya, angolszász elfogultsága ellenére, az első olyan dokumentum, amely túlmegegy a Nyugat mindennapos oroszellenes propagandáján és a jelenlegi válságból való kiútra is gondol. Kérdés azonban, hogy a józanság végül felülkerekedik-e a Nyugat jelenlegi vezetőiben, vagy haladunk a Baker és Kohl által is említett háború felé?

605
2015.03.09

Ki itt a világhatalom?

„Ha a közvélemény kutatások előrejelzései beválnak és valóban Likud párt vezére, Benjamin Netanyahu lesz Izrael miniszterelnöke és mindazt megpróbálja beváltani, amit a Golán fennsíkkal és kelet-Jeruzsálemmel kapcsolatban a választóknak ígért, kitűnő amerikai angolsága ellenére sem fogja magát az Egyesült Államok elnökével, Barack Obamával, megértetni” – írta Akiva Eldar, a baloldali izraeli lap, a Haaretz politikai kommentátora még 2009-ben.

Mindkét jóslat bevált, Netanyahu 2009-ben miniszterelnök lett és valóban nem talált közös hangot Barack Obamával, amit legutóbbi, az amerikai kongresszusban március 3-án elmondott beszéde is világosan bizonyít. E beszédben azzal vádolta az amerikai elnököt, hogy az Irán atomprogramjával kapcsolatban most készülő nemzetközi egyezmény, amelyet Obama szorgalmaz, Izrael létét veszélyezteti. Erről azonban nem csak az amerikai elnök gondolkodik másképp, de Netanyahu álláspontját magában Izraelben is megkérdőjelezzik. A Haaretz például március 4-i szerkesztőségi cikkében azt írja, hogy Netanyahunak az Egyesült Államok Kongresszusában tartott beszéde annak a szemfényvesztésnek a csúcspontja, ami az egész mostani izraeli választás jelöltjeire jellemző: „Valamennyien megfélemlenek az Izrael demokratikus zsidó államként való túlélését fenyegető legnagyobb veszélyről: a (palesztin) területek elfoglalásáról. Izraelnek a Nyugati Parton élő palesztinok feletti uralomhoz, a települések palesztin területeken való terjeszkedéséhez és a Gáza övezet lakóinak ostrom alatt tartásához való ragaszkodása az, ami Izrael jövőjét fenyegeti”.

Netanyahunak azonban nem csak Obamával, de annak idején Bill Clintonnal is voltak nézeteltérései. A már említett Akiva Eldar idézi Aaron David Millernek „A túlságosan is elígért föld” (The Much Too Promised Land) című könyvéből, hogy amikor Netanyahu és Clinton 1996-ban először találkoztak, Netanyahu az amerikai elnököt hosszasan kioktatta az arab- izraeli viszonyról, amelynek végén Clinton kifakadt: Ki az ördögnek (eredetiben: Who the fuck) gondolja magát? Ki az ördög itt a világhatalom? A kérdés persze meglehetősen költői, hiszen az amerikai elnök és bármelyik kongresszusi, vagy szenátusi képviselő nagyon is függ a különböző zsidó szervezetek támogatásától, méghozzá általában a radikális szervezetektől, mert azok képesek a legtöbb pénzt felhajtani, de a legnagyobb lármát is csapni, ha valamelyik amerikai intézkedés, vagy politikai nyilatkozat nem nyeri el a tetszésüket. E problémakörrel részletesen foglalkozik John J. Mearsheimer és Stephen M. Walt (a Chicagói Egyetem, illetve a Harvard professzorai), akik az *Izraeli Lobbi és az amerikai külpolitika* című könyvükben azt írják, hogy az utóbbi néhány évtizedben, de különösen az 1967-es Hatnapos Háború után az Egyesült Államok Közel-Keleti politikájának középpontjába az Izraellel való kapcsolat került. Izrael rendületlen támogatása és ezzel összefüggésben a demokráciának az egész régióban való terjesztése az arab és iszlám közvéleményt az Egyesült Államok ellen fordította, ami veszélyezteti az USA biztonságát. A könyv az izraeli lobbit úgy jellemzi, hogy az „egyének és szervezetek laza csoportja, amely erőteljesen munkálkodik azon, hogy az USA külpolitikáját Izrael számára kedvező irányba fordítsa”. De, mint a Haaretzből idézett sorok jelzik, nem egyértelmű, hogy mi az Izrael számára kedvező irány, mi Izrael valódi hosszú távú érdeke. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy az egypólusú világrend fenntartásában érdekelt amerikai erők – elsősorban azok, akiket neokonzervatívoknak neveznek – és a radikális, a további területi terjeszkedést célul tűző izraeli erők érdekei találkoznak és egymást is erősítik. Ez az érdekazonosság tükröződik például a jelenlegi ukrán helyzet megítélésében is, ahol Amerikának azért kell (kritikusai szerint) erőt felmutatni, hogy hiteles legyen például Irán atomfegyverektől való elrettentése terén. Ugyanakkor más politikai erők is léteznek az Egyesült Államokban, például maga Barack Obama, aki az izraeli miniszterelnök aggodalmaival szemben elsősorban az amerikai nemzeti érdekeket tekinti elsődlegesnek, amikor nem akar egy újabb, most Irán elleni háborút kezdeményezni és a felmerülő kérdéseket (Irán atomfegyvergyártástól való eltérítését) nem bombázással, hanem inkább tárgyalásokkal kívánja megoldani. Igaz, ő már második elnöki ciklusában jár és harmadszorra nem indulhat, így kampány pénzekre és média-támogatásra sincs túlzottan nagy szüksége.

606
2015.03.16

Mossad az amerikai héják ellen

Furcsa helyzet, amikor az izraeli titkosszolgálat, a Mossad figyelmezteti az amerikai kongresszus héjáknak nevezett legháborúpártibb tagjait, hogy az Irán elleni újabb szankciók akadályoznák az Irán atomprogramjával kapcsolatos tárgyalásokat. A Genfben folyó P5+1 ország (Egyesült Államok, Kína, Oroszország, Franciaország, Egyesült Királyság + Németország) között folyó tárgyalásokon 2013-ban már értek el eredményeket, Irán a szankciók enyhítése fejében ideiglenesen beleegyezett, hogy az urániumot nem dúsítja 5% fölé – 20%-os dúsítás szükséges az atombomba előállításához –, ám végleges megállapodást nem sikerült elérni. Időközben a republikánus Mark Kirk és a demokrata Robert Mendez törvényjavaslatot nyújtott be, amely fokozná a szankciókat, ha Irán atomprogramjáról ez év június 30-áig nem születne végleges egyezmény. A törvénytervezetet mind az izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanyahu, mind az Amerikai-Izraeli Közügyi Bizottság (AIPAC) támogatja, miközben a Mossad vezetői figyelmeztették az amerikai külügyminisztert John Kerryt és az Izraelben tárgyaló amerikai kongresszusi delegációt is, hogy a törvényjavaslat elfogadása olyan lenne, mintha a tárgyalók közé egy kézigránátot dobnának.

Egy a Mossad, az izraeli hadsereg és a Shin Bet (állambiztonsági szolgálat) volt vezetőiből álló csoport az elmúlt héten egy telavivi sajtótájékoztatón azzal vádolta az izraeli miniszterelnököt, hogy ő a felelős a Hamassal és Iránnal való tárgyalások kudarcáért. Shabtai Shavit, aki 1989 és 1996 között a Mossad igazgatója volt azzal vádolta Netanyahut, hogy nem más, mint egy hatalmas tévedés az, ahogy ő Irán nukleáris programjának kezeli, amely Izrael biztonságának már eddig is kár okozott és a jövőben is kárt fog okozni. Az izraeli hadsereg egy volt generálisa, Amnon Reshef, aki az 1973-as arab-izraeli háború (Yom Kippur-i háború) egyik katonai vezetője volt kijelentette, hogy Netanyahu ugyanabban a diplomáciai vakságban szenved, mint ami Izraelt jellemezte a Yom Kippur-i háború előtt: „Sajnos nagy árat fizettünk a Yom Kippur-i háborúban, amit elkerülhettünk volna, ha megértjük, hogy az egyiptomiak mit akarnak. Végül minden milliméter földet visszaadtunk, de értékes embereket veszítettünk. Eltérvén attól, amit a miniszterelnök és emberei mondanak, az izraeliek hisznek a mérséklet arab államokkal való diplomáciai megoldásokban, amibe a palesztin kérdés is belefoglalható” – mondotta az 1973-as háború veteránja. Feltehetően ugyanez az amerikaiakra is elmondható lenne, akik már belefáradtak az Egyesült Államok különböző háborúiba, hiszen amióta a második világháború befejeződött, eltekintve az öt nagyobb háborútól (koreai, vietnami, öböl, iraki, afganisztáni) az amerikai hadsereg szinte minden nap végrehajtott valahol valamilyen katonai akciót – általában az Amerikának nem tetsző kormányok megbuktatásában segédkezett. Az amerikai és az izraeli radikális erők összefonódása az európai politikát is nagyban befolyásolja, hiszen a NATO Oroszországgal szembeni határozottabb fellépését is azok szorgalmazzák, akik hevesen kritizálják Barack Obama engedékenységet Iránnal szemben. A NATO és az amerikai külügyminisztérium egyes vezetői ugyanúgy nem akarják megérteni Oroszország szempontjait, mint ahogy az izraeliek nem akarták Egyiptom igényeit az 1973-as háború előtt. Legutóbb például a NATO európai katonai parancsnoka, Philip Breedlove igyekezett az ukránai konfliktust élezni azzal a kijelentésével, hogy az oroszok több mint ezer harci járművet, továbbá harcoló egységeket és korszerű légvédelmi és tűzérési erőket küldenek az ukrán kormányellenes erők támogatására és a helyzet napról napra romlik. E kijelentés ellen még az Oroszországgal nem nagyon szimpatizáló vezető német napilap, a Der Spiegel is felemelte szavát, rámutatva, hogy az amerikai héják mindenképpen igyekeznek megtorpedózni a Berlinnek az ukrán válság diplomáciai megoldására törekvő erőfeszítéseit. És nem csak Breedlove, hanem a külügyi államtitkár Victoria Nuland és az amerikai Kongresszus republikánus tagjai és néhány befolyásos demokrata is azon öröklődik, hogy Washington lássa el fegyverekkel Ukrajnát, ami a konfliktus kiszélesedéséhez vezetne. A Spiegel szerkesztőségi cikke szerint Angela Merkelnek minden diplomáciai ügyességére szükség lesz, hogy az amerikai héják nyomásával szemben békés megoldást találjon az ukrán válságra.

Mind az izraeli, mind az európai példa azt mutatja, hogy lenne mód a konfliktusok nagyobb áldozatok nélkül történő megoldására, ha a józanabb erők tudnának felülkerekedni az akaratukat egyoldalúan a másik félre rákényszeríteni akaró radikálisokkal szemben. Lehet, azonban, hogy egy ilyen fordulatra kissé még várni kell.

607
2015.03.23

Uniós energiapolitika: biztonság, vagy inkább veszély?

A múlt héten az unió energiapolitikájáról, ezen belül az „energiaunióról” tartott uniós csúcs legfontosabb eredménye az a mondatrész, hogy „(az EU) elismeri a tagországok jogát, hogy döntsenek az energiafelhasználásuk összetételéről”. Az energiaellátás ugyanis megosztott felelősség, ahol mind az Unió, mind pedig a tagállamok alkothatnak és elfogadhatnak kötelező erejű jogi aktusokat. Igaz, a szerződés szerint a tagállamok e hatáskörüket csak olyan mértékben gyakorolhatják, amilyen mértékben az Unió hatáskörét nem gyakorolta. Ennek ellenére az eredeti (Lisszaboni) szerződés szerint az energiapiacra vonatkozó uniós intézkedések „nem befolyásolhatják a tagállamok jogát az energiaforrások kiaknázására vonatkozó feltételek meghatározására, továbbá nem befolyásolhatják a tagállamok különböző energiaforrások közötti választását és energiaellátásuk általános szerkezetét” (EUMSZ 194. §). E paragrafussal összehasonlítva a mostani álláspont azt jelenti, hogy a Bizottság még több jogot kíván biztosítani magának az egyes országok energiapolitikájába való beleszóláshoz. Ez teljesen beleillik abba a hosszú ideje tartó tendenciába, hogy a homályosan megfogalmazott szerződési pontokat az unió vezetése úgy értelmezi, hogy azok az Európai Bizottságnak adnak újabb és újabb jogokat. Az energiaunióval kapcsolatban az Európai Parlament elnöke Martin Schulz máris kijelentette, hogy annak a közösségi módszer alá kell tartoznia, vagyis, hogy a döntéseket a tagállamok helyett az uniónak kell meghoznia.

Az energiaunió főleg lengyel kezdeményezés, az Európai Unió jelenlegi elnöke Donald Tusk még lengyel miniszterelnök korában írt egy cikket a Financial Timesben (2014. április 21.), amiben kifogásolta, hogy Oroszország nem adja olcsón a gázt, legalábbis nem mindenkinek. E megjegyzéssel Tusk valószínűleg arra utalt, hogy a németek az északi áramlaton keresztül kapott gázért ezer köbméterenként 310 dollárt fizetnek, míg a lengyelek felé az ár 370 dollár. Az idézett cikkben Tusk kifejtette, hogy ahogy a bankuniót létrehozták, és ahogy az Euratom egységesen szerzi be a nukleáris fűtőanyagot a 28 tagország részére, ugyanúgy az Európai Uniónak egységesen kell tárgyalni az orosz gázbeszerzésről. Ami a nukleáris fűtőanyagot illeti Tusk valószínűleg téved, mert egyrészt nincs minden országban atomreaktor, másrészt a volt szocialista országok atomerőműveivel az oroszoktól lehet beszerezni a fűtőanyagot. Az egységes beszerzés azonban más problémákat is felvet, mindenekelőtt az ellentételezés problémáját. Az Európai Bizottság olyan, az uniós országok integrációját alapvetően befolyásoló kérdéssel nem akar tudomást venni, mint a fizetési mérlegek kiegyensúlyozása, ami miatt mára az unió adósok és hitelezők ellenérdekelt blokkjaira bomlott, aminek a jelenlegi görög dráma csak egyik megnyilvánulása. Aki energiát vásárol, annak valamilyen módon fizetni kell érte és a kétoldalú energiaszállítási megállapodások ezeket az ellentételezéseket általában tartalmazzák is. Az Északi Áramlat is egy komplex német-orosz megegyezés volt, amelyben a németek szállították a gázvezetéseket és a lengyelországinál olcsóbb ár is nyilván ezzel a megegyezéssel van kapcsolatban. Korábban Magyarország is meghatározott ellentételezések fejében (eleinte gépek, majd egyre inkább mezőgazdasági termékek) kapta az orosz gázt és kőolajat és a jelenlegi keleti nyitásnak is akkor van értelme, ha a mintegy 6 milliárd eurót kitevő orosz energiainportunkat egyre nagyobb részben magyar termékek exportjával tudjuk ellentételezni, ezt pedig csak kétoldalú tárgyalásokkal és nem „energiaunióval” lehet elérni. Ma már régmúltak tűnik, de a Bizottság 2011-es energiakoncepciója energiabiztonság szempontjából még a termelő és tranzit országokkal (tehát például Oroszországgal) való jó viszonyt hangsúlyozta, ezt írta felül a NATO terjeszkedésével kapcsolatos geopolitikai érdek. Az eddigi tapasztalatok alapján biztonság szempontjából aligha bízhatjuk magunkat az unióra, gondoljunk csak a Nabucco vezeték körüli impotenciára, vagy a Déli Áramlat megépítésének megakadályozására. A legutóbbi (februári) bizottsági anyag sem tartalmaz semmit arról, hogy az Ukrajnán át megszűnő gázszállítást, hogyan pótoljuk, pedig néhány éven belül ki kell építeni a vezetéseket. Mindebből következik, hogy az európai unió energiapolitikája sokkal inkább veszélyt, mintsem biztonságot jelent a tagországok számára. Nem véletlen, hogy például a németek is – a lengyel és uniós kritikákat figyelmen kívül hagyva – kétoldalúan oldják meg Oroszországból történő energiainportjukat.

608
2015.03.30

Liberalizmus Európában – amikor a farkok csóválja a kutyát

Az elmúlt hónapban a világ liberálisai az angliai Oxfordban gyűltek össze, ott ahol hetven éve a Liberális Internacionálé is megalakult, hogy számot vessenek a liberalizmus XXI. századi ellenségeinek fenyegetésével. A konferencia után az Európai Parlament liberális frakciójának (ALDE – Alliance of Liberals and Democrats of Europe), vezetői, közöttük Graham Watson, az ALDE európai párt elnöke a parlament magazinjában foglalták össze nézeteiket, melyek szerint a következő évtizedekben, Nyugat Európában a liberalizmusnak a harmincas évek óta nem látott hatalmas kihívással kell szembe néznie. „A múlt májusi európai parlamenti választások megmutatták, hogy milyen meredek hegyet kell megmászunk. A xenofóbia és a rasszizmus erői – a populista jobboldal Európa szerte – nagyon jó eredményeket értek el az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Olaszországban és sok kisebb uniós országban is” – írják a szerzők, akik megjegyzik magukról, hogy internacionalisták, ez a génjeikben van, a világot egy globális színpadnak látják, nem olyannak, amelyik határokkal szabdalta.

Ezzel nem is lenne baj, végül is mindenki olyannak láthatja a világot, amilyennek akarja, a baj az, hogy ez a liberális felfogás, amely Európában soha nem kapott nagyobb támogatást, mint 5-10 százalék (a liberálisok épp most estek ki a német parlamentből) meg kívánja határozni a maradék 90-95 százaléknak, hogy hogyan éljen és gondolkodjon. Erre nem lenne lehetőségük akkor, ha az európai politikában akkora lenne a liberálisok súlya, mint választási eredményeik. A probléma azonban az, hogy a liberálisok csak őszintén bevallják nézeteiket, míg a politikára tényleges hatást gyakorolni tudó jobbközép és balközép pártok ugyanolyan liberálisak, csak éppen becsapják választóikat, akik még e pártok valamikor volt politikája alapján szavaznak rájuk – bár, mint ahogy azt a Liberális Internacionálé múlt havi ülésén is felpanaszolták, egyre kevésbé. A liberális elme, vagy eleve nem vesz tudomást a társadalmi problémákról, vagy pedig egy olyan képzetes világba transzformálja őket, ahol a problémákra adott válasz a való világban használhatatlan. „Terjesztenünk kell azt az üzenetet, hogy a liberalizmus azoknak az embereknek a hazája, akik nem törekszenek arra, hogy a bevándorlókat ‘másokként’ bélyegezzék meg, akik hisznek abban, hogy Európa az unió nélkül gyengébb lenne, és akik a megosztottsághoz való visszatérést a legrosszabb kifejelettnak tekintik” – írják a Liberális Internacionálé múlt havi üléséről beszámoló szerzők. A valós probléma azonban nem az, hogy az európai őslakosság „másnak” látja a bevándorlókat, hanem az, hogy a bevándorlók nem akarják átvenni választott hazájuk értékrendjét, hogy messzebb nem menjünk, azt a liberális értékrendet, amit Graham Watson és elvtársai képviselnek. Tegyük hozzá, bolondok is lennének, ha egy hanyatló, erejét veszített kultúra értékrendjét akarnák átvenni, mondjuk például a női egyenjogúság, pontosabban a „gender”-nek nevezett koncepció terén, amely tagad mindenféle különbséget a nemek között, sőt – szélsőségesebb formáiban – azt felnőtt korban megválaszthatónak és megváltoztathatónak gondolja. A bevándorolt iszlám lakosság hölgytagjai nem önmagukat valószínűsítik meg, mint európai társaik, hanem gyerekeket szülnek, általában hármat, míg az őslakosság legfeljebb egyet, vagy kettőt. Ez azután hosszú távon el is dönti Európai jövőjét és kultúráját, amelyben a liberális internacionálé híveinek vajmi kevés helye lesz. Watson beszámolójából nem derül ki, hogy ez az aspektus felmerült-e a múlt havi konferencián, amelynek címe egyébként „liberalizmus a XXI. században” volt.

A mai szélsőséges mozgalmak, akár a jobboldalon, akár a baloldalon azokat a problémákat igyekeznek megválaszolni, amelyekkel korábban – a liberális politikai és gazdaságpolitikai fordulat előtt – a szociáldemokrácia és a néppártok, vagy kereszténydemokrata pártok foglalkoztak. Ameddig ez utóbbi pártok fő ideológiája a „az áruk, szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlása” és nem az, hogy minden lakos számára a biztosítsák a megfelelő (és a társadalmi integrációt lehetővé tevő) foglalkoztatást és a létbiztonságot adó jövedelmet, addig nem is várható, hogy az európai lakosság ne a „szélsőséges” pártok felé forduljon és ezért ne is haragudjunk rájuk.

609
2015.04.06

Újságírás

A hír szent, a vélemény szabad hirdeti az újságírói etika, ám, hogy mi hír és mi nem, vagy, hogy kinek a szabad véleményéről van szó, arról már nem szól az etikai kódex. A minap például Erich Follath, a Der Spiegel esszéírója fejtette ki véleményét a mostani Iránról, és mint írja, „a nyugati emberek hajlamosak arra, hogy egysíkú véleményük legyen az országról. De Irán sokkal több, mint a mullahok teokráciája, és erről gyakran nem veszünk tudomást”. Majd a cikk felteszi a kérdést, hogy mely ország az, amelynek kormányában több miniszternek van amerikai egyetemeken szerzett diplomája, mint Obama kabinetjében, és kiderül, hogy ez az ország nem más, mint az Iráni Iszlám Köztársaság, ahol maga a miniszterelnök is a Glasgow-i jogi egyetemen szerzett képesítést. De hát honnan is tudhatta volna a nyugati közvélemény mindezt, ha eddig kedvenc lapjaiban Iránról csak, mint latorállamról olvashatott, amely nem csak, hogy ellensége az Egyesült Államoknak, de Izraelt sem ismeri el és ráadásul a mullahok és ajatollahok megvonják a lakosságtól az alapvető szabadságjogokat. Azt sem tudtuk, hogy Kadhafi Líbiájában az amerikaiaktól visszaszerzett olajkutak jövedelméből egy négyezer kilométer hosszú mesterséges folyó épült, ami a Szahara fosszilis vízkészletéből szállítja az ivóvizet a tengerparti városokba. Azt sem, hogy a diktátor országában a villanyáram a lakosságnak nem került pénzébe, hogy a kölcsönökön nem volt kamat, hogy a lakás alapvető emberi jog volt, hogy az oktatás és orvosi ellátás ingyenes volt és, hogy a diákok külföldön (nyugati egyetemeken) is tanulhattak. Szaddam Husszeinről viszont tudtuk, hogy támogatja a terrorista Al Khaidát, hogy 45 percen belül bevethető tömegpusztító fegyvere van, hogy saját népét gyilkolja. Azt nem tudtuk, hogy amint egy nemzetközi orvos szervezet most kiadott tanulmánya (Body Count: Casualty Figures after 10 Years of the War on Terror) bizonyítja, az amerikaiak terrorellenes hadjárata Irakban eddig egymillió polgári áldozatot követelt, amelyhez az afganisztáni és pakisztáni polgári áldozatok még háromezerezt tesznek hozzá. Ezek nem hírek. Most, hogy Irán atomprogramját illetően esély van Amerika és Irán közötti megegyezésre, kiderült, hogy Irán több mint egy teokratikus állam, sőt kormányában tanult emberek vannak.

Ám az Iránról szóló cikk mellett a Der Spiegelben egy másik cikk is megjelent egy másik esszéíró, Christian Neef tollából, ez arról szól, hogy Oroszország a nacionalizmus erődítményévé vált és hogy az ország elvesztette politikai morálját. Kiindulva a Nyemcov gyilkosságából, továbbá abból, hogy szélső jobboldali pártok, közöttük a neofasisztának mondott Német Nemzeti Demokratikus Párt Szentpéterváron tartott egy összejövetelt, arra a következtetésre jut, hogy a politikai revansizmus megfertőzte az orosz politikai elitet és ez a mánia megértésre talál számos orosznál, akik vagy nem érdekeltek, vagy nem tudnak normális életet élni az ország jelenlegi határai között. A cikk hosszasan idéz orosz liberális lapokból, amelyek szerint az orosz politikai elit elvesztette realitásérzékét, az ország vésszesen radikalizálódik, továbbá az orosz televízió azt propagálja, hogy az oroszok Isten választott népe, és, hogy az egész világ az oroszok ellen van csupán azért mert oroszok. Érdekes módon a cikkekre reagáló olvasók mintegy a fele nem egészen így látja a dolgot. Eltekintve olyan szélsőséges megjegyzésektől, hogy az egész cikk egy szemét, egy oroszellenes fantazmagória, amelyért a Der Spiegel csak szégyellheti magát, többen megpróbálták megmagyarázni, hogy a jelenlegi konfliktus nem azzal kezdődött, hogy az oroszok elfoglalták volna a Krímet, vagy, hogy felkelést kezdeményeztek volna kelet-Ukrajnában. A NATO volt az, amely kelet felé terjeszkedett, noha az eredeti cél, amiért létrehozták, vagyis a Szovjetunió esetleges nyugati terjeszkedése a gorbacsovi politikával megszűnt és a Nyugatnak volt pár éve, amikor – a NATO terjeszkedése helyett – normális viszonyt lehetett volna kialakítani Oroszországgal. Vajon honnan tudhatták mindezt a cikkekre reagáló olvasók? Valószínűleg nem a Spiegelből. Ám lehet, hogy eltelik néhány év és a Nyugatnak eszébe jut, hogy mégiscsak együtt kellene működni az oroszokkal és akkor talán a Der Spiegelben Erich Follath, esszéíró, arról fog írni, hogy „a nyugati emberek hajlamosak arra, hogy egysíkú véleményük legyen az országról. De Oroszország sokkal több, mint Putyin diktatúrája, és erről gyakran nem veszünk tudomást”. Mert ugye, a hír szent, a vélemény szabad.

610
2015.04.13

Hisztéria járja be Európát

A litván hadügyminisztérium 98 oldalas kézikönyvet adott közre, amelyben egy lehetséges orosz invázióra készíti fel a lakosságot: mit tegyen a litván polgár, ha házában küszöbén egy külföldi katona tűnik fel, vagy ha vacsora közben lövöldözést hall a közelben. Ezen túlmenően Litvánia a kötelező katonai szolgálat bevezetését tervezi. A miniszterelnök, Dalia Grybauskaite szerint erre elengedhetetlen szükség van, és ha a parlament jóváhagyja ez év szeptemberétől mintegy 3000 fő 19-26 év közötti férfit lehet besorozni a hadseregbe. Egyébként Dalia Grybauskaite Oroszországot terrorista államnak minősítette és védekezésképp az ország Lengyelországgal és Ukrajnával együtt egy közös katonai egységet állított fel. Észtország viszont attól fél, hogy az oroszok percek alatt lerohanják az Észtország és Svédország között a Balti tengerben nagyjából félúton elhelyezkedő, egyébként Svédországhoz tartozó Gotland szigetet. Peter Hultqvist svéd védelmi miniszter is úgy tartja, hogy a Gotland stratégiai fontosságú hely és emiatt 150 katonát vezéreltek a szigetre, amely körül – a lakosság megnyugtatója érdekében – hadgyakorlatokat is rendeznek. Mindezekről a BBC, a Reuters és az The Independent – valamennyien brit hírforrások – elmúlt hetekbeli tudósításaiból értesülhettünk. Az amerikai New York Times szerint, az orosz elnök Putyin provokatív viselkedése által okozott félelmet az is bizonyítja, hogy egy lengyel kisvárosban, az ősi Kalisz-ban (amelyet már Ptolemaiosz is említ), tömegével jelentkeznek az emberek a helyi lövészklubba. A New York Times riportere Rick Lyman meg is szólaltat egy 16 éves új belépőt, Bartosz Walesziakot, aki elmondja, hogy a katonaság már gyerekkorában felkeltette az érdeklődését, amikor ólomkatonákkal játszott, de most konkrétan azért lépett be a lövészklubba, mert Oroszország elfoglalta a Krímet. Lengyelországban több mint száz a lövészklubhoz hasonló paramilitáris szervezet van és januárban a lengyel védelmi minisztérium bejelentette, hogy bárkinek katonai kiképzést ad, aki erre jelentkezik. Az első lehetséges napon már ezrek jelezték részvételi szándékukat, amit Tomasz Szulejko a lengyel hadsereg szóvivője nagyon biztatónak tart. Szczecinben nemrég ötszáz új kadet tette le az esküt és ilyen csoportokból mintegy 120 van, összesen nyolcvanezer taggal.

A The Independent szerint (2015. február 19) a balti államokban a politikusok és a lakosság körében is széleskörű a félelem, hogy a Krím elfoglalása és a kelet-ukrajnai felkelőknek nyújtott támogatás után Moszkva a balti országokra vetheti a szemét, ahol jelentős számú orosz lakosság él. Lettországot például, ahol a 2 milliós lakosság egyharmada orosz, a Kreml azzal vádolja, hogy elnyomja az oroszul beszélők jogait, mivel vagy 300 ezer orosz ajkúnak nem adták meg az állampolgárságot, hivatalosan hontalanok és se nem szavazhatnak, sem állami tisztségeket nem vállalhatnak. E mellett mivel a lettet tették meg az egyetlen hivatalos nyelvvé, a lakosság egyharmada nem használhatja anyanyelvét az ügyintézés során. Bár a lap riportere olyan rigaiakat is megszólaltat, akik szerint a politikusok élezik a feszültséget az oroszok és lettek között, az Independentben és az összes többi nyugati lapban az aggódók hangja kap nagyobb súlyt, például a lett parlament egyik tagjaé Veiko Spolitis-é, aki szerint az orosz beavatkozásnak 50 százalékos a valószínűsége és erre Lettországnak megfelelően fel kell készülnie. Azokat, akiknek esetleg nem ez a véleménye orosz ügynököknek tartanak. Litvániában például, ahol a jelentősebb számú lengyel kisebbséget ugyanolyan hátrányok érik, mint az oroszokat, a lengyel kisebbség pártja nem is osztja a kormány oroszellenes félelmeit, sőt a párt vezetője, Waldemár Tomaszewszkij, aki az Európai Parlamentnek is tagja, a Krím elfoglalását Koszovóval hasonlította össze. A Reuters szerint Tomaszewszkij véleménye azt tükrözi, hogy az orosz kémek a térségben már mindenhol behatoltak.

A félelmek együtt járnak annak követelésével, hogy Amerika szállítson fegyvereket Ukrajnának, ebben a Balti államok és Lengyelország meglehetősen egységes véleményt képvisel, ám ennél lényegesen többet nyom a latba, hogy az amerikai szenátus külügyi bizottsága kétpárti egyetértésben szólította fel az elnököt, hogy lássa el Ukrajnát fegyverekkel. Erre egy tavaly decemberi kongresszusi állásfoglalás (törvény) fel is hatalmazza az elnököt. Obama azonban – talán azért, hogy a túl korán kapott béke Nobel díjat megszolgálja – vonakodik fegyvereket küldeni a térségbe, de kérdés, mi történik, ha 2016 után esetleg egy nem Nobel békédíjas kerül az Egyesült Államok elnöki székébe?

611
2015.04.20

A 639-ik megközelítés

Barack Obama amerikai elnök még a múlt év decemberében drámai bejelentést tett: a Kuba elleni több mint ötven éve bevezetett gazdasági embargót fel fogják oldani, ugyanis „az elszigetelés nem vált be, itt az ideje egy új megközelítésnek” – jelentette ki az elnök. Az elnöknek igaza lehet, mert, Latin Amerikában az USA által meghirdetett embargó ellenére, még a legjobboldalibb diktatúrák is támogatták a kommunista Kubát, valószínűleg azért mert Amerikától jobban tartottak, mint a kommunizmustól. Amerikát igazán nem lehet hibáztatni, hogy ne tett volna meg mindent a kommunizmus rémének az amerikai kontinensről való elhessegetése érdekében, a CIA állítólag 638 féle módot eszelt ki arról, hogy hogyan lehetne a kubai forradalom vezérét eltenni láb alól, bár a számságban nem lehetünk biztosak, az ugyanis a kubai kémelhárítás főnökétől származik, és esetleg tévedhetett. Minden esetre a merényletek egynémelyikéről film készült, amit a brit közszolgálati TV 4-es csatornája „638 ötlet Castro megölésére” címmel 2006-ban be is mutatott. Ami viszont biztos, hogy valamikor a hetvenes évek közepén néhány amerikai szenátorban felmerült, hogy szuverén országok politikai vezetőinek a CIA által történő meggyilkoltatása talán nem egészen illeszthető be az Amerika által hirdetett értékek (törvényesség, emberi jogok, demokrácia stb.) közé. Ekkor Frank Church idahoi szenátor vezetésével létre is hoztak egy bizottságot a kérdés alaposabb áttekintése céljából. A bizottság 1975 novemberében el is készült egy jelentéssel (Alleged Assassination Plots Involving Foreign Leaders). A jelentés öt külföldi államfő elleni merényletet – közöttük Castroét – tette az elemzés tárgyává. Castro esetében a CIA nyolc merénylet előkészítését ismerte el, ezek között volt mérgezett szivar, robbanó szivar, mérget fecskendező golyóstoll, robbanó kagyló, mérgezett zsebkendő, de ami talán a legfantáziadúsabb volt, a tallium só, amitől kihullott volna Castro szakállja. A CIA szakértői ugyanis, akik hallhattak valamit Sámson és Delila bibliai történetéről, azt feltételezték, hogy Castro karizmatikus ereje a szakállában van, és ha az kihullik, a nép elkergeti. A merényletek legtöbbje azonban nem jutott túl a tervezési fázison, talán azért is, mert a Kennedy adminisztráció ugyan sürgette a CIA-t, hogy oldja meg a „Castro problémát”, ám ezt úgy kellett volna megtenniük, hogy vezető politikusok eskü alatt vallhassák, hogy fogalmuk sem volt a dologról, és ez megnehezítette a CIA munkáját. Legtovább Castro egy volt szeretőjével, Marita Lorenzel jutottak, akinek az lett volna a feladata, hogy mérgezett pirulákat tegyen Castro ételébe, ám a döntő pillanatban a szerelem erősebbnek bizonyult a CIA kérésénél. Lorenz később Kennedy gyilkosával, Lee Harvey Oswaldal is találkozott, így felmerülhet a gyanú, hogy a máig kiderítetlen a Kennedy merénylet mögött valójában Castro állt. Az érdeklődők az esetről Lorenz könyvéből (One Woman's Extraordinary Tale of Love and Espionage from Castro to Kennedy) tudhatnak meg többet, ami az Amazon.com-tól olcsón meg is vásárolható. Ám, ha Castro eddig meg is úszta, Obama „új megközelítése” olyan merénylet, amibe a Kubai rendszer nagy valószínűséggel belebukik, a mérgezett pirulák ósdi dolgok, bankokat kell küldeni Kubába, hogy ez eddig nem jutott eszükbe?!

612
2015.04.27

Számolj hétszer hét esztendő

Janisz Varufakisz görög pénzügyminiszter az eurozóna pénzügyminisztereinek múlt heti rigai értekezletén heves kritikát kapott, a tárgyalás úgy szakadt meg, hogy nem tudtak megegyezni azon a gazdasági „reform” csomagon, amelynek fejében folyósítanák az „adósmentő program” fennmaradó 7,2 milliárd eurós részletét. Az eurocsoport elnöke, a holland pénzügyminiszter Jeroen Dijsselbloem az értekezletet követően kijelentette, hogy Görögországnak „a reformok átfogó és részletes listáját” kell teljesítenie, mielőtt újabb pénzhez juthat. „Meg vagyunk győződve, hogy kifutunk az időből. Túl sok időt veszítettünk az elmúlt két hónapban. Ennél fogva világos, hogy ezeknek a megbeszéléseknek lényegesen több eredményt kell hozniuk” – mondta Dijsselbloem, teljes egészében a görög kormányra hárítva a felelősséget. Az európai liberális és nem liberális (ha van olyan) sajtó egyértelműen az eurocsoport vezetőinek álláspontját osztja elmarasztalva a görögöket, akik – érdekes módon – lelki támogatást a tengeren túlról a New York Timestől kapnak. Paul Krugman, az ismert Nobel díjas amerikai közgazdász a lap vélemény oldalán (április 19) kifejti, hogy Görögország már eddig is jóval több megszorítást tett, mint bárki más. A költségvetés elsődleges (kamatfizetések nélküli) hiánya 2009 óta jelentősen javult, ugyanakkor 25 százalékkal csökkentek a munkabérek, ami az eurozóna többi országához képest 30 százalékos relatív mérséklődést jelent (mert ott 5 százalékkal nőttek a bérek) és ez a korrekció messze több, mint amelyet bármely más ország valaha is megvalósított. A hitelezőknek azonban semmi sem elég további megszorításokat akarnak, holott a görög adósság GDP-hez képesti aránya elsősorban azért duplázódott meg a 2008-ban kitört pénzügyi válságot követően, mert az unió vezetése által megkövetelt megszorító intézkedések és a pénzügyi krízis együttes hatására a görög GDP 25 százalékkal esett vissza. Krugman, aki ezt a cikkét egy rövid görögországi látogatása után írta, azt mondja, azzal az érzéssel távozott az országból, hogy Görögország és Európa egy szörnyű szerencsétlenséggel néz szembe, egy olyan szükségtelen szakítással, amely a jövőt hosszú időre beárnyékolja. Az európaiak védelmében azért annyit el kell mondani, hogy neves európai közgazdászok, mégpedig éppen a legnagyobb hitelező ország, Németország, közgazdászai is kiálltak az adósságprobléma adósok és hitelezők számára is elfogadható (és valószínűleg az egyetlen lehetséges) megoldása mellett. A német kormány mellett működő öttagú gazdasági tanácsadói csoport javaslata szerint az eladósodott országok államadosságuknak a GDP 60%-át meghaladó részét egy közös alapba helyeznék és ezt követően az alap felelne az adósságok visszafizetéséért. Az alap eurokötvények kibocsátásával finanszírozná magát, amelyet sokkal alacsonyabb költséggel (kamatokkal) tehetne meg, mint maguk az eladósodott országok, így az adósságok finanszírozás költsége lényegesen csökkenne. E javaslatot azonban éppen a német kormány, élén Angela Merkellel, söpörte le az asztalról.

Szögezzük le (és ez statisztikákkal egyértelműen bizonyítható), hogy a görög adósságért, vagy általában az unió perifériális országainak eladósodásáért elsősorban nem azok felelősek, akik eladósodtak, hanem azok, akik olyan gazdaságpolitikát kényszerítettek rájuk – mindenekelőtt a „tőke szabad áramlását”, a saját gazdaság védelmének tilalmát –, ami az unión belül a gyengébben fejlett periféria eladásához vezetett. A szabadjára engedett pénzügyi folyamatok, amióta a világ világ, adósságválságot okoztak, aminek hosszabb távon egyetlen megoldása volt: az adósságok elengedése. Ezért mondja, már a Biblia is, hogy „Számolj hét évhetet, hétszer hét esztendő vagy hét évhét idejét, negyvenkilenc évet. A hetedik hónapban, a hónap tizedik napján szólaltasd meg a harsonát: az engesztelés napján fújd meg a harsonát az egész országban. Legyen ez jubileum számotokra: mindenki kapja vissza birtokát, mindenki térjen vissza családjához.” (Lev 25.8-10). De mielőtt a Bibliából egy sort is leírtak volna, a sumér Lagasban már az i.e. 24. században történt adósság elengedés, ami végig is kísérté az ókori államok történetét, Hammurapi 42 éves uralkodása alatt például ötször került ilyenre sor. De, hogy ne menjünk négyezer évet vissza az időben, a második világháború után Németország is jelentős adósság elengedésben részesült, nem utolsósorban ez tette lehetővé azt a gazdasági csodát, amelynek nyomán Németország mára az unió fő hitelezőjévé vált. Ez nem volt túl rég, úgy látszik mégis feledésbe merült. Lehet e történelmi feledékenységért Európának nagy árat kell majd fizetnie.

613
2015.05.04

Kölcsönzött fegyverek egy médiaháborúban

Oroszország ebben az évben 643 millió eurót költ az orosz média támogatására (ezt maga az elnök, Vlagyimir Putyin jelentette ki), ami aggodalmat kelt az európai és amerikai körökben, noha csak az Egyesült Államok nagyjából ugyanennyivel, 730 millió dollárral finanszírozza a Broadcasting Board of Governors (BBG) nevű, 1994-ben alapított amerikai hírközlési ügynökséget, amelyhez egyebek között az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió is tartozik.

E hírforrásoknak igen nagy hitelük volt a hidegháború idején, mára azonban valamely oknál fogva elvesztették korábbi befolyásukat. Közben, ahogy az EUobserver munkatársa, Andrew Rettman írja, Oroszország kilépett a közönségkapcsolatok kőkorszakából. Egy évtizede Oroszország brüsszeli nagykövetségének még mindössze húsz munkatársa volt, és alig akadt köztük, aki tudott volna angolul, maga a nagykövet, Mihail Fradkov, egy ingerlékeny apparatcsik pedig elbújt a sajtó elől.

Most a nagykövetségnek 120 tagja van, fiatalok, jól öltözöttek, kifogástalanul beszélnek angolul, minden telefon- és e-mail megkeresésre válaszolnak, a nagykövet, Vlagyimir Csihov pedig egy kiváló angolsággal beszélő, tréfálkozó ember, aki imád interjút és teapartit adni. Az angolszász alapítású The Conversation (Beszélgetés) médiahonlap egy cikke (Russia is fighting information wars with borrowed weapons) szerint az oroszok mindezt az amerikaiaktól tanulták, vagyis kölcsönzött fegyverekkel hadakoznak. A cikk szerint a közvélemény manipulálására az oroszok a korábbi hidegháborús ellenség, az Egyesült Államok forgatókönyvét használják, részben olyan történeteket kitálálva, amelyek a nyugati típusú fordulatokra hasonlítanak. A nemzetközi hallgatóság meggyőzésére olyan alternatív véleményeknek adnak hangot, amelyek az orosz álláspontot támasztják alá, de amelyeket bármely úgynevezett szabad média is elismerhet. Ez a gyakorlat persze nagyrészt plágium, az amerikai Fox Newstől vették át, amely közismerten a leginkább elfogult amerikai tévéállomás. Ezt Andrej Kondrasov, az orosz állami televízió műsorvezetője nyíltan vállalja is: „Nem azt mondják, hogy a CNN és a BBC propagandát terjeszt? Mi itt, Oroszországban egyszerűen adaptáltuk a módszereiket.” A múlt évben indított Szputnyik nevű orosz médium világprogram-igazgatója, Dmitrij Kiszeljov még ennél is továbbment, amikor kijelentette: „Szerepet cseréltünk, ma Oroszország a szólásszabadság képviselője, és nem a Nyugat.”

Oroszország bámulatos tanulási képessége félelemmel tölti el a nyugati politikusokat, akik eddig természetesnek vették, hogy a világ mindenki számára úgy néz ki, ahogy a CNN vagy a BBC előadja. Az amerikai képviselőház külügyi bizottságának elnöke, Ed Royce ki is jelentette, „Putyin propagandája tönkreveri országunkat, miközben nemzetközi hírközlésünk tehetetlen. Ez nekünk elfogadhatatlan.” A már említett BBG már intézkedett is, hogy az orosz propaganda ellensúlyozására 25 új orosz nyelvű program induljon. Négy európai ország, Dánia, Észtország, Litvánia és az Egyesült Királyság orosz nyelvű tévéadások indítását kezdeményezte, ehhez azután Németország, Lengyelország, Hollandia, Svédország és Lettország is csatlakozott. A cél az, hogy alternatívát nyújtsanak az oroszországi adások programjaival szemben. Ugyanakkor, ahogy a Vilniusi Egyetem egy szakértője megjegyezte, nehéz lesz a balti államok jelentős (néhol a lakosság negyedét kitevő) orosz kisebbségét meggyőzni arról, hogy a Krím elfoglalása törvénytelen, hiszen az oroszok 1990 óta a Krím elvesztését fájalták.

David Welch médiszakértő ennél optimistább, szerinte az a baj, hogy az oroszul beszélő enklávék csak az orosz tévét nézik, és nincs más, amely ellentmondana nekik. Welch szerint semmi rossz nincs a propagandában, amíg jó célokat szolgál. Valószínűleg ugyanez volt a véleménye Joseph Goebbels náci propagandaminiszternek is, amikor azt mondta, hogy az emberek mindent elhisznek, csak sokszor el kell nekik mondani. E kijelentést akár Goebbels-törvénynek is nevezhetnénk, ám jegyezzük meg, a propaganda akkor hat igazán, ha az emberek napi tapasztalata alátámasztja, mint a weimari gazdasági káoszból gyorsan kiemelkedő Németországban. Ha az emberek tapasztalata ellentmond a propagandának, akkor hiteltelenné válik. Meglehet, felesleges pénzkidobás a balti államok orosz kisebbségét győzködni (akik anyanyelvüket sem használhatják, sőt sokan állampolgárságot sem kaptak), hogy Ukrajna vagy a Krím kérdésében ne Oroszországnak lenne igaza. Mint ahogy a szélesebb európai közvéleményt is nehéz lesz meggyőzni arról, hogy nem a NATO terjeszkedett kelet felé, hanem az orosz nagyhatalmi törekvések fenyegetik a Nyugatot.

A sajtó és az ő szabadsága

A sajtószabadság fontos dolog, már az 1848. évi 12 pont is úgy kezdődött, hogy „Kivánjuk a’ sajtó szabadságát, censura eltörlését”. Napjainkban a Freedom House, egy amerikai non-profit szervezet az, amely feladatának tartja, hogy a sajtó szabadságát a világ egészére kiterjedően értékelje. Maga a szervezet elég patinásnak mondható, hiszen több mint hetven éve, 1941-ben alapította az akkori amerikai elnök felesége Eleanor Roosevelt és Wendell Lewis Willkie, egy hol demokrata, hol republikánus amerikai politikus. Az intézmény központja Washingtonban van, de legalább egy tucat országban, többek között Ukrajnában, Magyarországon, Szerbiában, Jordániában, Mexikóban és több közép ázsiai országban vannak helyi kirendeltségei. A szervezet azt állítja magáról, hogy ellenzi a diktatúrákat és támogatja a demokrata aktivisták, vallási hívők, szakszervezeti aktivisták, újságírók és a szabadpiac híveinek a jogait. E támogatás valószínűleg fontos tevékenysége lehet a szervezetnek, mert például még 2004-ben, Ron Paul, az amerikai kongresszus egy erősen konzervatív képviselője, egy a Freedom House tevékenységével kapcsolatos vizsgálat során a következőképpen nyilatkozott: „egy része annak, amit már eddig tudunk az az, hogy az Egyesült Államok kormánya, az USAID-en keresztül (ez egy nemzetközi fejlesztésért felelős amerikai ügynökség) millió dollárokat adományozott a Lengyel-Amerika-Ukrajna Együttműködési Kezdeményezésnek, amelyet az amerikai központú Freedom House irányít. Ez önmagában is elég rossz lenne, és beavatkozás jelent egy szuverén ország belügyeibe. De ami a helyzetet még rosszabbá teszi az az, hogy a támogatott szervezetek legtöbbször nyíltan Viktor Jucszenko elnökjelöltet támogatja”. Lehet persze a számokat illetően Ron Paul kissé tévedett, hiszen Victoria Nuland, a jelenlegi amerikai külügyminiszter-helyettes, az említett három nagyságrenddel nagyobb, ötmilliárd dolláros támogatásról beszélt (amelyet Ukrajna szabadságszerető szervezetei kaptak). Egyébként Ron Paul az amerikai politikusok azon ritka fajtájához tartozik, akik ellenzik a külföldi beavatkozásokat, így például 2002-ben az iraki háború ellen szavazott, igaz, nem is lett belőle elnök, pedig 2008-ban pályázott rá. Noam Chomsky ismert amerikai nyelvész és publicista szerint a Freedom House erősen kritizálja azokat az országokat, amelyek valamilyen szempontból az Egyesült Államok érdekei ellen lépnek fel, és pozitívan elfogult azokkal szemben, akik támogatják azt.

Mindezt azért bocsátottuk előre, hogy a Freedom House nemrég kibocsátott, a sajtó szabadságát értékelő jelentése (Freedom of the Press 2015) ne okozzon meglepetést a kiadvány esetleges olvasói számára. A közel kétszáz országra kiterjedő értékelésből ugyanis valóban az látszik, hogy az Amerika-barát országokban a sajtó szabad, míg az Amerikával valamilyen konfliktusban lévő országok esetében nem beszélhetünk sajtószabadságról, vagy a legjobb esetben is az adott ország a „részben szabad” kategóriába esik. Így a sajtó a legszabadabb a NATO országokban (kivétel: Albánia, Bulgária, Görögország, Horvátország, Magyarország, Románia, ahol csak részben szabad és Törökország, ahol nem szabad). Latin Amerikában, a baráti diktatúrákban (például Jamaica, Grenada, Uruguay, Dominika) szabad a sajtó viszont a kevésbé baráti országok (például Mexikó, Ecuador, Honduras, de különösen Venezuela és Kuba) a nem szabad kategóriákba esnek. Ázsiában szabad a sajtó Japánban, Ausztráliában, Új-Zélandon és általában az Óceániához tartozó országokban, míg a legrosszabb a helyzet Kínában, Laoszban és Észak Koreában. Persze ez alól a hüvelykujj szabály alól vannak kivételek, így a közel-keleti és közép-ázsiai muszlim országok (például Szaúd-Arábia), Amerika-barátságuktól függetlenül általában a „nem szabad” kategóriába tartoznak. Oroszországban a sajtó természetesen nem szabad, míg Ukrajnában részben szabad. A balti államokban (ahol jelentős számú orosz kisebbség él) az orosz adásokat vagy betiltják, vagy „történelmileg hamis információ” terjesztéséért megbüntetik, ennek ellenére – a Freedom House értékelése szerint – a sajtó szabad.

A sajtó szabadságát az egy főre jutó GDP-vel összehasonlítva általános szabályként fogalmazható meg, hogy ahol az egy főre jutó GDP nem éri el az USA szint 40 százalékát, ott nem szabad a sajtó, ahol viszont meghaladja ott kevés kivételtől (muszlim országok) eltekintve szabad. Mindebből következik, hogy egy ország akkor éri el leggyorsabban a sajtószabadságot, ha Amerika-barát lesz, e mellett az sem árt, ha valahogy meggazdagodik, ha pedig muszlim, hitehagyottá válik. Érdekes lenne, milyen eredményeket hozna, ha egy pekingi székhelyű nonprofit, és természetesen párt-független, szervezet (amely mondjuk kínai fejlesztési segélyeket irányítaná) végezne hasonló értékeléseket, mint a Freedom House.

615
2015.05.18

Kadhafi bosszúja

Az arab tavasz idején a NATO és ezen belül elsősorban az amerikaiak, a franciák és az angolok siettek a Kadhafi-ellenes erők megsegítésére. A segítség azonban nem annyira a felkelőknek, mint inkább annak szólt, hogy ily módon remélték visszaszerezni azokat az olajkutakat, amelyeket annak idején Kadhafi vett el tőlük, és amelynek jövedelmét az ország fejlesztésére, többek között egy négyezer kilométeres mesterséges folyó kiépítésére használták fel, amely a tengerparti városokat látja el a Szahara alatt lévő fosszilis vízkészletekből. Az olajkutak államosítását az amerikaiak annyira zokon vették, hogy több támadásban is megpróbálták megölni Kadhafit, de csak az egyik lányát sikerült az egyik alkalommal. Igaz, az amerikai törvények elvben tiltják a külföldi államfők politikai célzattól történő megölését, ezt azonban nem veszik komolyan és végül is Kadhafi halálához is egy amerikai támadás vezetett, amikor is szétlőtték azt a konvojt, amellyel a diktátor és kísérete Tripoliból Szirtbe, Kadhafi szülővárosába próbált menekülni. A kívánt célt azonban a NATO szövetségesek igen kevésbé érték el, ugyanis Líbiában azóta sem sikerült stabil kormányzatot létrehozni, oly annyira nem, hogy egy alkalommal iszlamisták egy csoportja szétlőtte a Bengáziban székelő amerikai konzulátust, mégpedig olyan sikeresen, hogy maga a nagykövetség is meghalt. Ebből most leginkább Hillary Clintonnak lesz baja, hiszen az elnökhelyetteséért és elnökségért folyó választási küzdelemben a szemére hányják, hogy mint akkori külügyminiszter nem tett meg mindent az amerikai követség védelme érdekében. Legújabbban viszont az Iszlám Állam terjeszkedik Líbiában, és érdekes módon épp a Kadhafihoz kötődő Szirtben van az egyik fő állomáshelyük, csupán ötszáz kilométerre Európától. Ráadásul a brit Telegraph szerint menekülteknek álcázott harcosokat küldenek Európába, hogy itt merényleteket kövessenek el. Feltehetően Amerika, Franciaország és Anglia vezetői nem így képzeltek el Líbia jövőjét, amikor reményektől eltelve siettek a Kadhafi ellen felkelők segítségére, és míg Kadhafi idejében a diktátorral meg tudtak egyezni, hogy nem enged át országán keresztül menekülteket Európába, addig most nincs kivel tárgyalni. Líbiának ugyanis két kormánya is van, az egyik, amit a világ hivatalosan elismer, Tobrukban található, de gyakorlatilag semmilyen hatalommal nem rendelkezik, a másik, a Tripoliban székelő iszlamista kormány meg más iszlamista csoportokkal folytatott – harcaival van elfoglalva. Mindeközben az Iszlám Állam nyugodtan terjeszkedik Líbiában, és ha kedve úgy tartja, keresztényeket gyilkol, hogy megmutassa, ki az úr a háznál.

A líbiai állapotok miatt senki által vissza nem tartott és tartható menekültáradat miatt az Európai Unió most elhatározta, hogy ezt az embertömeget, valahogy megpróbálja megfékezni, azokat viszont, akiknek mégis sikerül eljutniuk Európába, „igazságosan” osztaná el a tagországok között. Az Európai Bizottság által kiadott javaslat szerint első sorban a menekültek kiszolgáltatottságát kihasználó bűnözői hálózatot kell célba venni. Ezt úgy tennék, hogy „szisztematikusan felderítik, elfogják és lerombolják azokat a hajókat, amelyeket az embercsempészek használnak. Az ilyen, a nemzetközi jog betartásával végrehajtott akciók erőteljes demonstrálása lesz annak, hogy az Európai Unió elkötelezte magát a cselekvés mellett” – mondja a Bizottság anyaga. Azonban maga a katonai akció legalitása is kétséges – ehhez azt az ENSZ Biztonsági Tanácsának jóvá kell még hagynia – de ezen túlmenően a genfi székhelyű migrációval foglalkozó nemzetközi szervezet (International Organisation for Migration) is súlyos aggodalmát fejezi ki a tervezett katonai akció miatt, ugyanis épp a menekültek kerülhetnek a tűzvonalba, mint ahogy ezt Peter Sutherland, a migráció kérdéseivel foglalkozó ENSZ megbízott is hangsúlyozza. Ugyanakkor a bizottsági elképzelésekben nem sok szó esik a menekültáradat okairól (épp hogy megemlíti a helyi háborúkat és a klímaváltozást) és természetesen nem esik szó a NATO és vezető országainak felelősségéről azért, hogy meggondolatlan észak-afrikai és közel-keleti fegyveres beavatkozásaikkal nem, hogy demokratikus, de stabil államokat sem tudtak létrehozni. A jelenlegi helyzet akár a levadászott Kadhafi, vagy a kivégzett Szaddam Husszein utólagos bosszújának is tekinthető, hiszen a stabil diktatúrák megdöntésével jött létre az a politikai káosz, amelyben a menekültáradat és egyben az Iszlám Állam terjeszkedése is megállíthatatlanná vált.

616
2015.05.25

Menekültáradat – mi a teendő?

Elismert értelmiségiek azzal vádolják az unió vezetését, hogy retorikájukban elferdítik a történelmet annak érdekében, hogy a bevándorlók elleni tervezett földközi tengeri akciót a közvélemény előtt igazolják. A openDemocracy (nyitottDemokrácia) elnevezésű honlapon – amelyet még 2000-ben hoztak létre nemzetközi ügyek megvitatása céljából, és amelyen neves közéleti személyiségek publikálják nézeteiket – most háromszáz értelmiségi, főleg egyetemi tanár fejtette ki azt a véleményét, hogy az unió vezetése szánt szándékkal olyan szavakat használ amely igazolja a katonai fellépést. Például az embercsempészetet és az emberkereskedelmet egymással felcserélhető, vagyis azonos értelmű kifejezésként használják, hogy a menekültáradatot emberkereskedelemnek lehessen nevezni. Holott a két szó értelme különböző, a csempészet esetében önkéntességről van szó, míg az emberkereskedelem, az emberek akarata ellen történik. Matteo Renzi olasz miniszterelnöknek felhánytor-gatják, hogy amikor azt mondja, hogy „az emberkereskedők a 21. századi rabszolga kereskedők” meghamisítja a történelmet, mert a jelenlegi bevándorlók maguktól jönnek, míg a XVIII. századi rabszolga kereskedelem során rabszolgákat erőszakkal vitték el a szülőföldjükről. Az openDemocracy honlapon közzétett nyílt levél azt is nehezményezi, hogy míg Federica Mogherini, az unió külügyekkel foglalkozó biztosa, kijelentette, hogy a tervezett földközi tengeri katonai akció során „senki sem gondol bombázásra”, két nappal később a The Guardian egy az unió tervezett katonai műveletéről kiszivárogtatott dokumentum alapján már azt írja, hogy a katonai akció során „járulékos veszteségekkel” kell számolni. Ez nem jelenthet mást, mint hogy a katonai fellépés során a csempész hajókon lévő emberek, közöttük, nők és gyermekek is meghalhatnak. „Hol van a morális igazolása annak, hogy a világ leggazdagabb nemzetei tengeri és technológiai erejüket oly módon használják fel, hogy az a világ legszegényebb, háború sújtotta országaiból származó férfiak, nők és gyermekek halálához vezessen” – teszik fel a kérdést a nyílt levél aláírói, akikhez a levél megjelenése után még majdnem háromszázan csatlakoztak.

A most már közel hatszáz aláírónak erkölcsi kérdésekben teljesen igaza van, azonban az aláírók és a hasonló jó szándékú gondolkodók, akár az Európai Parlament prominensei között is (mint például Guy Verhofstadt) arra a kérdésre nem adnak választ, hogy most mi a teendő. Az **ENSZ** 1951-es **Menekültügyi Egyezménye** értelmében menekültnek tekintendő az a személy, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása vagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja származási országának védelmét igénybe venni.” A Lisszaboni szerződés a menekült fogalmának meghatározásánál is erre hivatkozik (EUSZ 78.1 §). A szövegezésből azonban világosan látszik, hogy menedékjog definíció szerint nem vonatkozik a háború, vagy gazdasági problémák elől menekülő emberekre, ezért nem lehet összehasonlítani a jelenlegi helyzetet például a megtorlás elől Nyugatra távozott 1956-os magyarországi menekültekkel.

Most már késő, de a jövőre nézve mindenképpen érdemes levonni azt a tanulságot, hogy a jelenlegi menekültáradat domináns módon az Egyesült Államok és az Európai Unió egyes államainak felelőtlen és fölöttébb igazságtalan, sőt hazugságokra épülő katonai beavatkozásaiból származik. Annak idején Kadhafival az európai államok meg tudtak egyezni, hogy nem engednek át menekülteket országukon, most a helyi iszlamista erők még segítik is embercsempészetet. A közel-keletről származó menekült áradat az Irak elleni háború és a szíriai felkelők támogatásának eredménye, mert jelentős térségekben megszűnt a központi hatalom és polgárháborús állapotok jöttek létre. Lehet, amikor az unió vezetése a beáramló menekülteket országokra akarja felosztani, ezt a szempontot is figyelembe kellene vennie – az viselje a terhet, aki a kárt okozta. De ettől eltekintve igen kérdéses, hogy a földközi tengeren tervezett katonai akcióval hosszú távon bármit is el lehetne érni. Egyáltalán kérdéses, hogy a két és fél évtizeden belül megduplázódó és környezeti okok (a Szahara terjeszkedése) és az ettől nem független helyi háborúk miatt is menekülő lakosság ellen Európa bármit is tehetne. De ha esetleg igen, akkor arról – az erkölcsi prédikációk helyett – most kellene vitatkozni.

617
2015.06.01

Számít-e a népakarat a transzatlanti partnerség esetében?

Az elmúlt héten az Európai Parlament nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó bizottsága, az INTA elfogadta azt a jelentéstervezetet, amely a transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségre (TTIP) vonatkozó európai parlamenti javaslatokat tartalmazza. E javaslatok természetesen csak akkor képezik a parlament véleményét, ha azt a júniusi plenáris ülésen elfogadják, ami iránt egyébként nem lehet túl nagy kétségünk. A javaslat bizottsági elfogadását az tette lehetővé, hogy a szocialista frakció, korábbi vonakodásával ellentétben, végül a javaslat mellé állt, és a bizottságban – egyikük kivételével – a jelentéstervezetet meg is szavazta.

Ellene szavaztak viszont a baloldali és zöldképviselők (a baloldal természetesen nem a szocialistákat, hanem az egyesült baloldalt jelenti, akik tényleg baloldali értékeket képviselnek), továbbá az euroskeptikusok és az el nem kötelezettek is. A szocialisták közül a kivétel a francia Emmanuel Maurel volt, aki, úgy látszik, tényleg baloldali nézeteket képvisel, hasonlóan azokhoz a francia szocialistákhoz, akik annak idején elutasították az európai alkotmányt, amikor Franciaországban népszavazást tartottak róla.

A jelentéstervezet fő érve a megállapodás mellett az, hogy az előmozdíthatja Európa újraiparosítását és segíthet abban, hogy az iparból származó uniós GDP-arány 2020-ra a jelenlegi 15 százalékkal szemben 20 százalékot érjen el. Eltekintve ettől az irreális céltől (ugyanis az ipar GDP-vett arányának csökkenése objektív jelenség, a termelékenység-növekedésnek az ipar és a szolgáltatások közötti különbségből származik), az egyezmény aligha szolgálja az európai ipar, ezen belül különösen a foglalkoztatás zömét adó kis- és középvállalatok fellendülését. Közismert ugyanis, hogy minden szabad kereskedelmi egyezmény elsősorban a nagy tőkeerejű, multinacionális vállalkozásoknak biztosít nagyobb teret, és pont a sokat emlegetett kisvállalkozások ellenében. A jelenlegi jelentéstervezetet azzal lehetett elfogadtatni a parlament nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó bizottságában, hogy a legvitatottabb kérdést, a beruházásvédelmi vitarendezést (angol rövidítésével ISDS-t) sikerült elhomályosítani. Ugyanis a szöveg azt mondja, hogy a szabad kereskedelmi egyezményben nincs szükség a beruházó és az állam közötti vitarendezési mechanizmus bevezetésére, mert az unió és az Egyesült Államok jogrendszere kellőképpen fejlett, hogy az ilyen vitákat kezelni tudja. A másik engedmény, hogy a leendő egyezményből kizárják a közszolgáltatásokat és a közműveket (például egészségügy, vízszolgáltatás), lehetővé téve, hogy e területek – a közérdek biztosítása érdekében – nemzeti és helyi hatáskörben maradjanak.

Az egyezményt kritizáló képviselők és civil szervezetek azonban nincsenek elragadtatva a jelentéstervezetben foglalt kompromisszumoktól. Ska Keller német zöldképviselő például, aki a bizottságban a jelentéstervezet ellen szavazott, kijelentette: nem világos, hogy a dokumentum kizárja-e, vagy csak módosítani akarja a beruházásvédelmi egyezményt. E kérdés azért vízválasztó, mert a beruházásvédelmi egyezmény – ennek az elfogadására két évtizeddel ezelőtt volt már egy kísérlet, az ún. többoldalú beruházásvédelmi egyezmény, amely végül civil szervezetek ellenállásán bukott meg – lényegesen csökkentené a nemzetállamok szuverenitását, gátolva, hogy országaik érdekét szolgáló szabályozásokat vezessenek be a multinacionális érdekekkel szemben. A Szociális Platform és a Független Szakszervezetek Európai Konföderációja (CESI) egyrészt üdvözölte, hogy a javaslat-tervezet a közszolgáltatásokat kiveszi a TTIP hatásköréből, másrészt a beruházásvédelmi egyezmény körüli bizonytalanság miatt aggodalmát is kifejezte.

A CESI főtitkára, Klaus Heeger szerint elérték, amiért küzdöttek, és kifejezte reményét, hogy a közszolgáltatások kérdésében az Európai Parlament is a bizottsági javaslatnak megfelelően foglal majd állást. Pierre Baussand, a Szociális Platform igazgatója viszont a beruházásvédelmi egyezménnyel kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy a javaslat-tervezetben kialakított kompromisszum egyrészt felesleges, másrészt destabilizáló hatású, az unió és az Egyesült Államok meglévő törvényei ugyanis elegendő védelmet nyújtanak a kormányhatalom multinacionális vállalatokkal szembeni esetleges túlkapásaival szemben. A vita tehát még nem dőlt el, mondhatnánk, csapataink harcban állnak. Nagy azonban a valószínűsége annak, hogy a népakaratot végül ugyanúgy nem veszik figyelembe, mint az európai alkotmány esetében.

618
2015.06.08

A pénz beszél

Manapság a hazai és nemzetközi sajtóban a már talán ismert TTIP mellett gyakran találkozhatunk egy másik rövidítéssel, a TPP-vel. Míg az elsőről sokan hallhattak, hiszen ez a híres vagy inkább hírhedt transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerség (angolul Transatlantic Trade and Investment Partnership, innen a TTIP rövidítés), amiről épp e héten vitatkoznak az Európai Parlamentben, a másíkról kevesebbet tudhatunk, mert az a Trans Pacific Partnership, vagyis transzatlanti partnerség rövidítése, ami viszont jelenleg az amerikai szenátusban és kongresszusban okoz izgalmakat. Mindkét partnerség lényegében arról szól, hogy a nagy nemzetközi vállalatok szabad utat kapjanak az európai illetve a csendes-óceáni régióban, és mivel a nagy nemzetközi vállalatok többnyire amerikaiak, nem csoda, hogy mindkét egyezményt elsősorban az amerikai nagyvállalatok igyekeznek tető alá hozni. Ez a „tető alá hozás” pénz révén történik. A multik szerencséjére a csendes óceáni kereskedelmi egyezmény vitája éppen egybe esik a jövő évi szenátusi választásokra való felkészülés idejével, ami első sorban a kampánypénzek felhajtását jelenti. A brit The Guardian május 27.- számában részletes elemzést közöl arról, hogy hogyan függnek össze a szenátusban leadott szavazatok a multik kampánycélokra adott pénzeivel (Here's how much corporations paid US senators to fast-track the TPP bill). Az adatok hivatalos helyről, a szövetségi választási bizottságtól (Federal Election Commission) származnak és 2015. első negyedévére vonatkoznak, amikor is a multinacionális cégek 1,2 millió dollárt fizettek ki a száztagú szenátus 65 a TTP-t támogató szenátorának. Egy szenátorra mintegy 17 ezer dollár jutott. Amit a szenátoroknak el kellett dönteniük, az az volt, hogy felhatalmazást adjanak-e az Egyesült Államok elnökének arra, hogy a TPP tárgyalásokat lefolytassa a partner országokkal, úgy, hogy abba a Kongresszus ne szólhasson bele, szerepe csak az elfogadás, vagy elutasítás lehessen. A szavazás előtt két nappal még nyolc demokrata szenátor nem foglalt állást, így a szavazás kimenetele kétséges volt. Ám a helyzet 24 órán belül megváltozott, a nyolc demokrata szenátor közül hat bejelentette, hogy támogatja a felhatalmazást, így az a szükséges többséget megszerezte. A The Guardian összefüggést talált a véleményváltozás és a kampánypénzek között. Kiderült, hogy a hatból legalább három esetben a szenátorok jelentős, összesen mintegy 106 ezer dolláros támogatást kaptak a jövő évben esedékes választásokra, amikor is a szenatori posztért újra indulnak. Ezt az összeget 14 multinacionális cég adta össze, legtöbbit a Goldman Sachs, a világ egyik legnagyobb befektetési bankháza, amely nem csak pénzt, de politikusokat is adott Washingtonnak, akik közül talán a legismertebb Robert Rubin, a Clinton adminisztráció pénzügyminisztere. Egy amerikai korrupcióellenes civil szervezet a Represent.Us szóvivője az esettel kapcsolatban a The Guardiennak megjegyezte, hogy „Nagyon ritka dolog napjainkban, hogy a Kongresszus tagjai a pénz ellenében menetelnék. Nagyon jól tudják, hogy milyen speciális érdekeket kell képviselniük, ha újraválasztási kampányukat finanszírozni akarják, vagy ha lobbistaként akarnak állást kapni a jövőben. Hogy várhatjuk el a politikusoktól, akik rendszeresen kapnak pénzt, jól fizető állásajánlatokat, bőséges ajándékokat egyes érdekcsoportoktól, hogy pártatlan döntéseket hozzanak olyan ügyekben, amelyek ezeket az érdekeket érintik? Mindaddig, amíg ez a nyíltan korrupt gyakorlat legális marad nem lesz olyan kormányunk, amely valóban az emberek érdekeit képviseli”. Elizabeth Warren, egy demokrata képviselő viszont arra mutatott rá, hogy a TPP tárgyalásokat előkészítő szakértők 85 százaléka ipari vezető és lobbista és kifogásolta, hogy az egyezmény a multinacionális vállalatoknak kedvez. „Nem működtethetjük ezt az országot csupán a felső tíz százalék érdekében. Nem folytathatjuk azt a gyakorlatot, hogy olyan kereskedelmi szerződéseket hagyjunk jóvá, amelyek a multinacionális társaságoknak kedveznek a dolgozók rovására” – mondotta a kormánya politikájából kiábrándult politikusnő.

A példák mutatják, hogy nem csak Európában, hanem Amerikában is lázonganak a multiknak kedvező, a társadalmi egyenlőtlenségeket tovább növelő kormányzati politikák ellen. De amíg a döntéseket pénzzel lehet befolyásolni, addig nemigen lehet várni, hogy a „polgári demokráciák” a polgárok érdekeit szolgálják.

Háttérhatalom, működés közben

„Bilderberg 2015: ahol a bűnözők összekeverednek a miniszterekkel” adja az ez évi Bilderberg konferenciáról írott cikkének címét Charlie Skelton, a The Guardian újságírója és rögtön fel is sorol néhányat (nem minisztert). Ha félig meddig komolyan vesszük Bertolt Brecht kijelentését, hogy „Mi egy bankrablás egy bankalapításhoz képest”, akkor „gyanús” résztvevőket találhatunk bőven, hiszen a konferencia lényege, hogy egy asztalhoz ültesse a nyugati világ legbefolyásosabb embereit, közöttük a legnagyobb bankok vezetőit, a legnagyobb konszernek ügyvezető igazgatóit, a legbefolyásosabb médiák tulajdonosait és természetesen a politikusokat, akiknek megválasztásához, pláne újraválasztásához az előbbieik támogatása elengedhetetlenül szükséges. Igaz az utóbbiak e segítséget – hivatalukból kifolyólag – meg is tudják hálálni, ezért van, hogy a gazdaságpolitikai döntések sokkal inkább szolgálják a bankok és multinacionális cégek világának érdekeit, mint azokét a választókéit, akik a politikusokat kormányzati pozíciókba segítették. Ezt igazolja egyébként a Gallup egy több mint egy évtizedes felmérése arról, hogy a nyugat-európai lakosság nagy részének, néhol a többségének, az a véleménye, hogy a választások ugyan demokratikusak, de a politikusok nem azt teszik, amit választási kampányukban ígértek. A multik és ezen belül a nagybankok politikára gyakorolt befolyása elég egyértelmű, erről Robert Reich, Clinton volt munkaügyi minisztere is hosszasan értekezett a Financial Timesben (2010. április 25.), amikor a 2010-es kongresszusi választások alkalmával felvetette, hogy épp ideje, hogy a Wall Street (tehát a New York-i bankárok) kivonuljanak Washingtonból (vagyis a törvényhozó és végrehajtó hatalomból). A bankárok ugyanis a szerint igyekeztek finanszírozni a republikánus, illetve demokrata pártot, hogy a kettő közül melyik az, amelyik a 2008. évi pénzügyi válság után kevésbé akarja megregulázni őket.

A most a festői szépségű osztrák üdülőhelyen, a tiroli Interlpen-Hotelben megrendezett Bildenberg konferencián is szó lesz az amerikai választásokról, ez ugyan a megvitatott témák közül az utolsó helyen szerepel (igaz abc sorrendben vannak), de az összejött neves és befolyásos bankárok és üzletemberek számára bizonyára nem lesz mindegy, hogy ki lesz Amerika következő elnöke. A meghívottak legnagyobb része most is bankár, multinacionális cég vezetője, jelentős, véleményformáló médiák és kutatóintézetek vezetői és természetesen politikusok. Az ismertebb bankok közül képviselteti magát a Goldman Sachs International, a JP Morgan, a KBC, a UniCredit, az Európai Központi Bank és jelen vannak a nagy európai országok legnagyobb bankjainak képviselői is. Az ismertebb vállalatok közül kiemelhető a Siemens, az Airbus, a Fiat, a Royal Dutch Shell, Alcoa, Volvo. A média részéről ott van az Európában igen befolyásos Axel Springer (a Die Welt és a Bild kiadója, számos egyéb között), a BBC, a Financial Times, a The Economist. Az amerikaiak, akik mindig a meghívottak legnépesebb csoportját adják, most főként a véleményformáló intézmények meghatározó személyiségeivel képviseltetik magukat. Így például a meghívottak között van, Henry Kissinger, a valamikori amerikai külpolitikai tanácsadó, a vietnámi háború befejezője, James Wolfensohn, a Világbank valamikori elnöke, Robert Rubin, korábbi amerikai pénzügyminiszter és az igen befolyásos amerikai Külügyek Tanácsának (Council on Foreign Relation) társelnöke és számos nálunk talán kevésbé ismert, de befolyásos amerikai think tank (köztük a Hoover Institution, az American Enterprise Institute, Hudson Institute) képviselője. És természetesen ott van számos volt, vagy jelenlegi miniszterelnök, a NATO főtitkára (mert a NATO is napirenden lesz) és számos más befolyásos személyiség. Aligha lehet kétségünk afelől, hogy ha ők valamit elhatároznak, akkor az végrehajtásra is kerül, szavazzon akárkire is az amerikai, vagy európai választópolgár. Igaz szavazás, határozathozatal a konferencián nincs, de miért is lenne rá szükség? A meghívottak kizárólag saját jól megfontolt érdekeiket követik, és az egyes témákról folytatott vitákkal azt hangolják össze. És ezek a jól megfontolt érdekek nagyon is összevágtnak, hiszen a cél közös: a világ, vagy legalábbis annak nyugati felén való uralkodás fenntartása, ha tetszik ez az alattvalóknak, ha nem. Nem meglepő, hogy a meghívottak között szakszervezeti vezető sem most sem korábban még véletlenül sem fordul elő. A kétségtelenül rendkívüli képességekkel megáldott József Retinger, a Bildenberg találkozók valamikori megszervezője, aki – ahogy ő maga írja – pusztán arra törekedett, hogy a második világháború után az európai és amerikai vezetők között kialakulófélben lévő bizalmatlanságot enyhítse, aligha gondolta volna, hogy alkotása közel hatvan évvel halála után az euróatlanti térség sorsát meghatározó fórummá válik.

620
2015.06.22

Tűzvonalban

A The Guardian június 14-i számában már hírül adta, hogy Lengyelország és az Egyesült Államok nehézfegyverek kelet-európai telepítéséről tárgyal, és a kérdés az e héten (június 24-25-én) Brüsszelben rendezendő NATO miniszteri értekezleten napirendre is kerül. Tervek szerint nehéz harckocsikat és páncélozott járműveket fognak telepíteni a balti államokban, továbbá Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és Bulgáriában, olyan mennyiségben, amely egy ötezer fős harcoló egység igényeit képesek kielégíteni. A NATO erők kelet Európába való telepítését elsősorban Lengyelország és a balti államok szorgalmazzák, ahogy a lengyel védelmi miniszter Tomasz Siemoniak újságíróknak megjegyezte: „Ők (az amerikaiak) tudják mennyire fontos ez nekünk, mivel mi egy állandó amerikai, szövetséges katonai erő lengyel földön való jelenlétére akarunk támaszkodni”. A NATO korábbi európai parancsnoka James Stavridis a fegyvertelepítéssel kapcsolatban azt hangsúlyozta, hogy ez a művelet egy nagyon fontos elmozdulás a NATO politikájában válasza arra a kelet európai panaszra, hogy Nyugat Európa és a NATO langyosan reagál a frontvonalban lévő országok biztonsági igényeire. Igaz ugyan, hogy a NATO és Oroszország közötti 1997-es egyezmény szerint a NATO vállalta, hogy nem állomásoztat jelentős erőket az orosz határ közelében, ám a NATO vezetők szerint az egyezmény idejét múlt, miután Oroszország annektálta Ukrajna egyes részeit annektálta. Lengyelországon és a balti államokon kívül a többi ország azonban nem különösebben lelkes az Oroszországgal való feszültség további élezésért. A TRT World török hírportál értesülései szerint Magyarország és Bulgária meglehetősen idegenkedve fogadta a fegyvertelepítés gondolatát, sőt a bolgár elnök Roszen Plevneliev ki is jelentette, hogy korai még arról beszélni, hogy Bulgária részt kíván-e venni a Pentagon oroszellenes biztonsági terveiben.

Lengyelország és a balti államok harciassága történelmi okok miatt érthető, hiszen mindkét ország áldozata volt már orosz támadásnak, ugyanakkor az a feltételezés, hogy Oroszország NATO államokat fog megtámadni igen kevésbé alátámasztható, különösen, ha figyelembe vesszük a NATO és Oroszország katonai erőviszonyait. A NATO eleve tízszer annyit költ fegyverkezésre, mint Oroszország (csak az Egyesült Államokat számításba véve hétszeres a különbség), az aktív katonaság esetében ötszörös, a repülőgép anyahajókat tekintve tizenötszörös, harci repülőgépeket, atom tengeralattjárókat tekintve pedig háromszoros a különbség a NATO javára, egyedül a nukleáris fegyverek tekintetében van egyensúly, emiatt Oroszország a NATO újabb terjeszkedési terveire a nukleáris erejének növelésével válaszol. Vlagyimir Putyin bejelentette, hogy 2015-ben Oroszország nukleáris erejét 40 interkontinentális ballisztikus rakétával fogják bővíteni, azon országok területére irányítva őket, ahonnan Oroszországot veszély fenyegeti. E mellett a Lengyelország és Litvánia közé beékelődött, de Oroszországhoz tartozó, kalinyingrádi területre Iszkander típusú rövid (1000 km) hatótávolságú ballisztikus rakétákat telepítenek. Igaz ezeknek hagyományos robbanótöltetük van, viszont mozgékonyak, nehéz célba venni őket és igen nagy manőverezési képességük van. Jens Stoltenberg NATO főtitkár szerint elfogadhatatlan és veszélyes, hogy Oroszország növeli nukleáris erejét. Oroszországnak viszont az a véleménye, hogy az új atomrakéták telepítése nem sérti az ország által vállalt kötelezettségeket. Wolfgang Ischinger, a neves német diplomata, Németország korábbi washingtoni nagykövete és a Müncheni Biztonsági Konferencia elnöke, kijelentette, hogy a NATO-nak és Oroszországnak azonnal abba kell hagynia a katonai izomgyakorlatot, hogy elkerüljék a félreértéseket és az abból származó veszélyes helyzeteket.

A NATO-Oroszország viszony történetét áttekintve e figyelmeztetés elsősorban a NATO vezetőinek szólhat, hiszen a hidegháborút lezáró máltai Gorbacsov-Bush találkozót követően nem az oroszok terjeszkedtek nyugat felé, hanem az akkor tett ígéretek ellenére a NATO kerítette be Oroszországot. Magyarország, viszont, mint ahogy a XX. században több alkalommal is, akarata ellenére egy elmérgesedő konfliktus tűzvonalaiba kerülhet. Lehet, ideje lenne elgondolkodni azon, hogy vajon a NATO valóban egy Hotel California-e („We are programmed to receive. You can check-out any time you like, but you can never leave!”)

Leminősítve

A Freedom House átalakuló országokkal kapcsolatos legutóbbi jelentéséből megtudtuk, hogy Magyarország már nem tekinthető megállapodott demokráciának, hanem lecsúszott a félig konszolidált demokráciák kategóriájába, míg például Lengyelország, Litvánia, Lettország, de különösen Észtország a legjobb minősítést kapta – már ami egyáltalán lehetséges egy az Egyesült Államokon kívüli ország számára. A hét mutató átlagaként számított, úgynevezett demokrácia index egytől hétig terjedő skálán osztályozza az egyes országokat, ahol az 1-es álomhatár, valószínűleg a nem osztályozott Egyesült Államokra vonatkozik, míg a 7-est Türkmenisztán közelítette meg. Közöttük hazánk, a maga 3,18-as osztályzatával valahol a félúton található. Ám a jelentésben nem is annyira Magyarország az érdekes, inkább az, hogy ugyanazokat az eseményeket a Freedom House hogyan minősíti a baráti és az ellenséges országok viszonylatában. Oroszország esetében például a következőképpen értékeli: „2014-ben az orosz kormány a meglévő és újabb törvényeket arra használta, hogy zaklassa a civil szervezeteket, emberjogi aktivistákat és más kritikusokat, külföldi ügynököknek és szélsőségeseknek minősítve azokat. Míg az állami TV csatornákat kirívó kormánypropaganda uralja, a hatóságok jogi és különböző más eszközökkel igyekeznek nyomást gyakorolni az ország néhány független hírforrására, mint amilyen a Dozhd TV és Vedemosti, vagy számos más média és internetes hírportál.” Ezzel szemben, amikor a legdemokratikusabb osztályzattal rendelkező balti országokban betiltják az orosznyelvű adásokat (például Lettorszában a Rossiya RTR TV-t), akkor az értékelés úgy szól, hogy ezt azért teszik, mert keresik a megfelelő választ a gyűlöletkeltő, a társadalmat megosztani igyekvő orosz propaganda ellen. De még ebből az értékelésből is kiderül, hogy míg Oroszországban működnek a kormánytól független hírforrások, sőt számos ilyen van, addig a demokrácia kelet-európai mintaországaiban betiltják azokat. És, míg az értékelés elítéli, hogy Oroszországban a külföldről finanszírozott szervezeteket külföldi ügynökökként minősítik ez Amerikában – akár a Norvég Alap által finanszírozott szervezetek esetében is – természetesnek tekinthető. Magyarország esetében kifogásolják például a választási rendszer átalakítását (mert túlságosan kedvez a többségnek és ez volt az ok, amiért a félig konszolidált demokrácia kategóriájába csúszunk le) addig a demokrácia mintaállamainak tekintett angolszász országokban olyan aránytalan a választási rendszer, hogy az uralkodó kétpárti rendszerbe harmadik pártoknak bejutni szinte lehetetlen. Az Egyesült Államokban például több mint másfél évszázada csak demokrata, vagy republikánus kormányok és képviselők vannak. 1992-ben, amikor egy milliárdos, Ross Perot, függetlenként elindult az elnökválasztáson 19 százalékot ért el, de a szavazatok egyötödével sem tudott egyetlen elektori szavazatot biztosítani magának. A kétpárti rendszer egyébként különösen előnyös a pártfinanszírozók (multinacionális cégek, pénzvilág) szempontjából. Szemben ugyanis a rulettel, ahol a pirosra és a feketére egyszerre téve a játékos semmit sem nyer (mert nyereség esetén a rulett csak duplán fizet, tehát az egyik színen elvesztett pénz a másikon éppen csak visszajön), addig a pártokra fordított összeg, állami megrendelések, vagy a finanszírozó számára kedvező politikai döntések formájában a befektetett pénz többszörösét fizeti vissza. Ha tehát valaki mindkét pártot finanszírozza biztos nyereségnek tekinthet elébe. Ezért azután az ilyen rendszerek rendkívül tartósnak bizonyulnak, a Freedom House kategorizálásában is ezeket az országokat a legjobb gyakorlattal rendelkező liberális és konszolidált demokráciák közé sorolják.

A Freedom House-t egyébként 1941-ben, az akkori amerikai elnök, Franklin D. Roosevelttől bábáskodása mellett jött létre abból a célból, hogy az akkor uralkodó izolacionista amerikai közvéleményt a II. világháborúba való belépésre hangolja. Az intézmény a hidegháború idején erős támasza volt a NATO-nak, a Szovjetunió felbomlása óta pedig arra törekszik, hogy a post-kommunista országokban segítse elő a független médiák és civil szervezetek létrejöttét valamint támogassa azok működését. A Freedom House világszerte mintegy 120 szakértőt és aktivistát alkalmaz, költségvetésének kétharmada az amerikai kormánytól származik. Az elmondottak értelmében a Freedom House értékelése, amelyet amerikai pénzből fizetett szakértők állítanak össze a helyi amerikai nagykövetségek segítségével, lényegében a mindenkor amerikai kormány és az adott ország viszonyainak alakulását fejezi ki. Ezért természetes, hogy ugyanazokat az eseményeket, vagy tényeket – az amerikai érdek függvényében – különbözőképpen ítélik meg.

622
2015.07.06

A görög dráma Európáról szól

Bárhogy szavaztak is a görögök vasárnap, a válság nem csupán, sőt nem is elsősorban görög válság, amit most látunk az nem más, mint egy hazugságokra épülő „integráció” vergődése. Pedig a második világháború romjain szerveződő vas- és acél közösség, majd a Római szerződéssel kiteljesedett együttműködés fennállásának első negyed századában igen sikeres volt. Úgy tűnt az alapító atyák álma, az „egyre szorosabb unió”, valóra váltható, sőt erről 1977-ben egy alapos tanulmány is készült, a MacDougall jelentés. A Sir Donald MacDougall skót közgazdász által vezetett csoport azt vizsgálta, hogy az akkori szövetségi államok (például a Német Szövetségi Köztársaság, vagy az Egyesült Államok), illetve egységes államok, mint például Franciaország, mekkora jövedelmet központosítanak és osztanak el újra annak érdekében, hogy az egyes régiók közötti különbségeket mérsékeljék, illetve a kevésbé fejlett régiókat felzárkóztassák. A tanulmány jelentős teret szentelt annak a kérdésnek, ami ma a görög drámát és általában a periféria országainak eladósodását okozza, ami nem más, mint a külkereskedelem (pontosabban a folyó fizetési mérleg) kiegyensúlyozása, és azt állapította meg, hogy az egyensúly létrehozása érdekében jelentős erőforrásokat kell átcsoportosítani az exporttöbblettel rendelkező országoktól a deficittel rendelkező országokhoz, továbbá a fejletlenebb régiók felzárkóztatása szintén számottevő erőforrás-átcsoportosítást igényel a gazdagabb országoktól a szegényebbek felé. Ennek mértékét úgy becsülték, hogy az integráció egy kezdeti szintjén a GDP 2,0-2,5 százalékát, a monetáris unió megvalósítása esetén a GDP 7,5-10 százalékát, a teljes integráció esetén pedig 20-25 százalékát kell központosítani ahhoz, hogy az integráció működőképes legyen. Ugyanakkor arra is figyelmeztettek, hogy az akkori, a GDP egy százalékát kitevő, uniós költségvetés mellett nem lehet pénzügyi uniót bevezetni, mert az egységes pénz által keltett egyensúlytalanságok nem lesznek kiegyenlíthetők.

Mindez a következő évtizedekben feledésbe merült. A neoliberális gazdaságpolitikai ideológia uralomra jutásával az a gondolat, hogy az elmaradottabbakat központi költségvetésből fel kell zárkóztatni elpárolgott, helyét a minél kisebb államban (vagyis költségvetésben) és piac mindenhatóságába vetett hit váltotta fel. Az integráció jelenlegi szintjén – a MacDougall tanulmány alapján – a GDP 7,5-10 százalékát kellene központosítani ezzel szemben a nettó befizető országok még a korábbi 1,27 százalékos plafont is egy százalékra redukálták. Más események is történtek. A szovjet birodalom felbomlása előtérbe helyezte a geopolitikai megfontolásokat. A szovjeturalom alól felszabadult országokra szükség volt részben az euro-atlanti térség politikai befolyásának kiterjesztése, részben, a nyugat-európai multinacionális cégek piaci terjeszkedése érdekében. Natura abhorret a vacuo – a természet nem szereti a vákuumot mondták (tapasztalták) a középkori alkimisták, de ez még inkább igaz a politikára. A Varsói Szerződés kötelékéből kikerült országok hamarosan a NATO, majd az Európai Unió tagja lettek. Ezzel egy időben a valutaunió megteremtésével, vagyis az euró bevezetésével, sor került az integráció elmélyítésére is, holott korábban egyértelmű volt, hogy nem lehet egyszerre bővíteni is az uniót és ugyanakkor az együttműködést is magasabb szintre emelni. Hiába figyelmeztetett szinten minden nemzetközi pénzügyekben jártas közgazdász az euró bevezetésének irreális voltára, az integrációt erőltető gőzhengert nem lehetett megállítani. Most, a görög dráma idején, talán célszerű ismét felidézni azt, amit a neves amerikai közgazdász, Milton Friedman, mondott még az euró bevezetése előtt, 1997-ben, a Wall Street Journalnak: „Már hosszú idő óta az a véleményem, hogy az euró hátrányai meghaladják az előnyeit. A valószínű eredmény az lesz, hogy az övezetben az egyes országokat eltérő módon érintő külső hatások, amelyeket az árfolyamok megváltoztatásával könnyedén kezelni lehetett volna, megosztó politikai vitákká alakulnak át és az egyes országok közötti politikai feszültségeket fogják növelni. A politikai egyesülés megteremtheti a pénzügyi unió feltételeit, de egy nem megfelelő feltételek mellett bevezetett monetáris unió a politikai egyesülési folyamat akadályává lesz.” Milton Friedadman előrelátása beigazolódott, a görög dáma tehát nem Görögországról szól, hanem arról, hogy megfelelő feltételek híján az európai integráció erőltetése nem Európa egyesüléséhez, hanem sokkal inkább a széteséséhez fog vezetni.

A pénz hatodik funkciója

A pénzről azt tanultuk – ki hol – leginkább az egyetemen, politikai gazdaságtanból, hogy öt funkciója van. Csereeszköz, amikor a pénzünkért például egy korsó sört veszünk; elszámolási egység, pénzben mérjük az áruk értékét; fizetési eszköz, amikor mondjuk, befizetjük az adónkat; felhalmozási eszköz, amikor nem költjük el, hanem eltesszük nehezebb időkre; végül a nemzetközi fizetéseket is teljesíthetünk vele, tehát az ötödik funkció a nemzetközi pénz funkciója.

Ha a pénznek csak ez az öt funkciója lenne, nem lenne annyi gond a világban, csakhogy van egy hatodik funkciója is, ez pedig nem más, mint a pénz hatalmi funkció. A Rothschildok, akikre senki sem mondhatja, hogy ne értenének a pénzhez, ezt világosan tudták. A Rothschild ház megalapítójától, Mayer Amschel Rothschildtól (1744-1812), származik a mondás: „ha egy nemzet pénzét ellenőrzés alatt tarthatom, nem érdekel, kik hozzák a törvényeket”. De, hogy még világosabb legyen, miről van szó, a londoni Rothschild bankház a New Yorki munkatársaknak a következőket írta még 1863-ban. „Azon kevesek, akik értik a rendszert, azok vagy érdekeltek az abból származó profitban, vagy annyira függenek annak előnyeitől, hogy nem fejtenek ki ellenállást vele szemben. Ezzel szemben az embereknek az a nagy tömege, amely szellemileg képtelen felfogni azt a hatalmas előnyt, amit a tőke származtat ebből a rendszerből, zúgolódás nélkül fogják elviselni annak terheit, talán anélkül, hogy gyanítanak, hogy a rendszer ellentétes az érdekeikkel.” Nem mondhatjuk tehát, hogy a pénzek urai nem figyelmeztettek jó előre, hogy mi következik abból, ha valaki pénzügyeit valaki más ellenőrzi. De megtették ezt politikusok is. Bonaparte Napoleonnak például az volt a véleménye, hogy „Ha egy kormány a bankárok pénzétől függ, a bankárok és nem az ország vezetői azok, akik, a helyzetet uralják, mivel a kéz, amely ad, felette áll annak, amelyik elfogad. A pénznek nincs hazája, a pénzemberekben nincs hazafiság és illemtudat, az egyetlen céljuk a nyereség.” Thomas Jefferson, Amerika harmadik elnöke, aki annak idején a Függetlenségi Nyilatkozatot írta, azt mondta, hogy „Azt hiszem a bankrendszer nagyobb veszélyt jelent szabadságunkra, mint egy professzionális hadsereg”. És akkor még nem beszéltünk a Bibliáról, amely már két és félezer évvel ezelőtt figyelmeztetett: „A gazdag uralkodik a szegények fölött, a kölcsönzőnek szolgálja lesz a kölcsönkérő” (Példabeszéd 22.7).

Meglepő, hogy ennyi figyelmeztetés ellenére számos ország vezetői könnyedén feladják függetlenségüket és vagy pénzt vesznek kölcsön, vagy – mint másokkal együtt Görögország – olyan pénzrendszerhez csatlakoznak, amelyre semmilyen befolyással nem bírnak. Magyar példát is említhetnénk, elsősorban a pontos dokumentálhatóság okán. A rendszerváltás hajnalán (1989 végén) Magyarországnak 14,9 milliárd dollár volt a nettó adóssága (a GDP 50 százaléka), amiből mindössze 1,2 milliárd dollár volt a tényleges forrásbevonás, az összes többi felhalmozódott kamat és árfolyamvesztés. Vagyis úgy kerültünk a nemzetközi pénzügyi szervek (IMF, Világbank) ellenőrzése és diktátuma alá, hogy lényegében nem vontunk be erőforrásokat a gazdaságba, mert ami 1974-79 között bejött, az a nyolcvanas évek elején ki is ment, miközben az égbeszökő kamatok miatt az ország adóssága egyre halmozódott. Hasonlóan jártak más, a kőolajár robbanás után eladósodott országok, főleg a latin-amerikaiak. Görögország eladósodása is akkor kezdődött, amikor az euró bevezetése után még a tőkeáramlás előtti összes akadályt is eltörölték. A német bankok hiteleztek, a görögök meg vásárolták a német termékeket. A németek jól jártak, különösen akkor, amikor a 2008. évi válságot követően a görög állampapírok kamata tíz százalékponttal emelkedett a német referenciaérték fölé. A görögök adósságcsapdába kerültek, a trojka (IMF, Európai Központi Bank, Európai Bizottság, de tulajdonképpen a németek) által javasolt terápia nyomán az ország GDP-je egynegyedével esett vissza a bruttó külföldi adósság a GDP 230 százalékára nőtt, aminek visszafizetése, vagy akár csak az adósság-szolgálat teljesítése reménytelen próbálkozás. A nemzetközi pénzügyi rendszer irgalmatlanul kiszippolyozza a gyengéket, mint ahogy azt a Rothschildok becsületesen meg is mondták. Egy ország vezetőinek feladata, hogy tanuljanak az évszázados, vagy akár évezredek tapasztalatokból és ne szolgáltatassák ki országukat a pénz hatalom birtokosainak.

624
2015.07.20

Európa, merre tovább?

Az már a világ vége, ha a Nemzetközi Valutaalap is azon az állásponton van, hogy jelentős adósságkönnyítés nélkül nem lehet megoldani a görög válságot, hiszen ez az intézmény – karöltve a Világbankkal – volt az, amelyik leginkább szorgalmazta az egyes országok eladósodásához vezető neoliberális reformokat. Előbb a Világbank látta be, ha nem is nyilvánosan, hogy az általa adott kölcsönök feltételei nem segítik, hanem még nehezebb helyzetbe hozzák e kölcsönökre rászoruló, vagy egyszerűen csak tudatlanságból, felelőtlenségből kölcsönt felvevő országokat, majd az IMF francia elnökei, Dominique Strauss-Kahn és most Christine Lagarde is felismerték, hogy az IMF korábbi politikája káros volt a “megsegített” országok számára. A változás olyan mértékű, hogy a jelenlegi görög válsággal kapcsolatban Christine Lagarde kijelentette, hogy az IMF csak akkor száll be a görög „mentőcsomagba”, ha az egy teljes program lesz, beleértve a görög adósságok átütemezését. „A 86 milliárd eurós mentőcsomag nem életképes adósságkönnyítés nélkül” jelentette ki Lagarde a francia Europa 1 rádióknak adott interjújában. Lagarde szerint a mentőcsomagnak két lábon kell állnia, az egyik hogy a görögök egy egészséges költségvetési politikát folytassanak (ezt megtették már, hiszen a költségvetés elsődleges – kamatfizetések nélküli – egyenlege már erősen pozitív), a másik láb pedig a hitelezőkre vonatkozik és ez nem más, mint az adósságok átütemezése, hogy könnyítsék Görögország adósságterheit. A hitelezőknek lényegesen meg kell hosszabbítaniuk az adósságok futamidejét és kiterjeszteni a türelmi periódust, amikor még nem kell az adósságszolgálatot (kamat és törlesztés együtt) fizetni továbbá maximális mértékben csökkenteni kell a kamatokat – mondotta Lagarde.

Nem Lagarde azonban az, aki a feltételeket meghatározza, hanem Németország, pontosabban a német pénzügyi elit és közvélemény, amelyet Angela Merkel nem csak Görögország, hanem Európa maradék része felé is közvetít, és ez a háttér nem éppen megértő a görög (vagy bármilyen más ország) gazdasági problémáival szemben. A német propagandagépezetnek ismét sikerült meggyőznie a német közvéleményt a németek kiválóságról mások esendőségével szemben. Például a Der Spiegel legutóbbi számának címlapján mulatozó görögöket látni, akiknek eszük ágában sincs kötelezettségeiket teljesíteni. Németország legtöbbször által olvasott lapja, a Bild, is a harmadik görög mentőcsomag parlamenti elfogadása ellen kampányolt, sőt az egyik szám címlapján egy nevető Tsipras látható és alatta a felirat: Tsipras nevet és mi fizetünk és fizetünk. Ilyen propaganda mellett nem csoda, hogy a német közvélemény a görögök ellen fordul és Angela Merkel politikájával csak követi a közvéleményt, amit viszont a jelzett propagandával és az annak megfelelő nyilatkozatokkal éppen a német pénzügyi és üzleti elit gerjeszt. Arról viszont egy szó sem esik, hogy a görögök – a rájuk erőltetett megszorítások és privatizációs programok fejében – ennek a pénznek csak egy töredékét látják, a legnagyobb rész a (főleg német) hitelezők bevétele. Arról sem esik szó, hogy Németország már jó egy évtizede egy olyan merkantilista (exporttöbbletre törekvő) politikát folytat, amellyel lényegében tönkre teszi a gyengébb, perifériális tagállamok gazdaságát, kilátástalan eladósodásba szorítva őket, hiszen nem csak az adósságok visszafizetésének, hanem egyáltalán az adósságszolgálat teljesítésének is az lenne a feltétele, hogy a németek most már többet importáljanak, mint exportálnak. Erre egyébként az amerikai kormány is figyelmeztette a németeket, valószínűleg attól félve, hogy a perifériális országok megszorító (és ezzel importot korlátozó) politikája miatt, a német exporttöbblet a már eddig is jelentős külkereskedelmi deficittel küzdő amerikai piacra zúdul. Soros György egyértelműen a fent körvonalazott német politikában látja – ahogy erről szóló könyvének címe mondja – az Európai Unió tragédiáját. Soros szerint a II. világháború utáni időben Németország volt az európai integráció motorja, mert mindig többet adott a közösségnek, mint amennyit visszaigényelt magának, ám a német újraegyesítéssel a németek viselkedése megváltozott. Merkel a maga képére formálja az uniós intézményeket és ezzel az eurozóna működésének lényeges reformja ellehetetlenült, ami kiélezi a hitelezők és adósok közötti ellentétet és végül az unió széteséséhez vezet. Sorosnak e kérdésben kétségtelenül igaza van. A jelenlegi német politika nem csak, hogy nem az integráció irányába hat, de érzelmileg is erősen megosztja Európát, mert a német erőfölényt a periférián egyre nagyobb ellenszennvvel figyelik és nagyon kérdéses, hogy ez a folyamat hova fog vezetni. Józan, a helyzetet reálisan értékelő hangok ma alig hallhatók Európában.

625
2015.07.27

Szélekről a középbe

A szélsőjobb politikai pártok jelentős befolyásra tettek szert a kozmopolita baloldal által elidegenített munkásosztály körében – írja a The Guardianben Julian Coman, a The Observer helyettes külpolitikai szerkesztője, amint beszámolt a Svéd Demokraták nevű bevándorlás-ellenes párt legutóbbi összejöveteléről. A svéd parlamentben kiközösített párt Svédország leggyorsabban növekvő politikai ereje, amely a legutóbbi (2014. évi) választásokon 12,9%-os eredményével több, mint megduplázta korábbi mandátumainak számát és a szociáldemokraták és a négy pártból álló jobbközép Szövetség Svédorszáért koalíciót követően Svédország harmadik legnagyobb pártjává vált. A legutóbbi közvélemény kutatások azonban még ennél is nagyobb, 18%-os támogatottságot jeleznek, már-már megközelítve a szociáldemokratákat, akik egy gyenge kisebbségi kormányt vezetnek. A Svéd demokraták támogatói a párt újfasiszta gyökereivel kevesen törődnek, igaz, a párt vezetője Jimmie Akesson is igyekszik megszabadulni a terhes örökségtől, például a múlt évi választásokon visszaléptetett egy jelöltet, miután olyan fénykép jelent meg róla, amelyen horogkeresztes karszalagot viselt. Ugyanakkor sokan pozitívan reagáltak Akesson választások előtti twitter üzenetére, amely szerint a tét a tömeges bevándorlás és a jólét közötti választás. Arra a felvetésre, hogy miért követ egy szélsőséges pártot, egy az újságíró által megkérdezett fiatalember csak vállat vont „ők a politikai spektrum közepén helyezkednek el, a bevándorlási politikát átvették a jobboldaltól, a jóléti államot pedig a baloldaltól” válaszolta. Akesson, a pártvezér, még a kilencvenes években csatlakozott a párthoz, amikor a náci szimpátia még világosan látszott a párt külső megjelenésében, most szolid üzletember benyomását keltve állt a tömeg előtt megváltoztatva egyben a párt korábbi, nácizmusra emlékeztető jelképeit is. Üzenete világos: megállítani a bevándorlást és jobb életet teremteni a svéd gyermekek, a jövő generációi számára. Tekintve, hogy a bevándorlók aránya a svéd társadalomban 2000 és 2014 között, tehát másfél évtized alatt a másfélszeresére (pontosan 14,5%-ról 21,5%-ra) növekedett, Akesson üzenete megértő fülekre találhat, és ha túlzás is, hogy a következő választásokat pártja megnyerheti, a tendencia elég egyértelmű. Hasonló folyamatok tapasztalhatók az egész skandináv térségben. A befogadó és toleráns dánoknak is kezd elege lenni a bevándorlókból. A bevándorlást korlátozni, a jóléti kiadásokat növelni kívánó Dán Néppárt a most júniusban tartott választásokon a második legtöbb szavazatot kapta megelőzve a jobbközép Venstre nevű pártot és megközelítve a szociáldemokratákat. Norvégiában a „populista” Haladás párt 2013 óta a kisebbsik kormányzópárttá vált. Finnországban a Finnek Pártja, amely egyfajta „jóléti nacionalizmust” hirdet, részt vesz a főváros, Helsinki irányításában. Mona Sahlin, aki a svéd szociáldemokrata párt vezetője volt 2007 és 2011 között, és aki saját bevallása szerint húsz évvel ezelőtt aligha gondolta volna, hogy egyszer szóba fog állni Akessonnal, most így magyarázza a kialakult helyzetet: „azok az emberek, akik most Akessont hallgatják, nem bíznak többé a politikusokban. Nem bíznak Stockholmban, Azt gondolják, a dolgok nem mennek rendben. Úgy érzik, nem hallgatnak rájuk”. A szociáldemokrata vezető ezzel meg is magyarázta, hogy miért törnek előre akár a jobboldali akár a baloldali „szélsőségek” nem csak a skandináv országokban, hanem az egész Európában, északi csücskétől egészen le a görög szigetekig, ahol a baloldali szélsőségnek hirdetett Sziriza kormányra is került.

A sokat emlegetett globalizációval, ami nem más, mint ahogy David C. Korten is írta híres könyve címeiként „tőkés társaságok viláგuralma”, egyre kevésbé elégedettek Európa polgárai, hiszen az nem nagyobb jólétet hozott, mint propagálói hirdették, hanem bizonytalanságot és elszegényedést az európai társadalom széles rétegei számára. A főszódrú (jobb-, illetve balközépnek nevezett) pártok – minden bizonnyal erős összefüggésben a pártfinanszírozással – megszűntek a hagyományos jobb, vagy baloldali értékeket képviselni és teljes kiszolgálóivá váltak a nemzetközi tőke által képviselt érdekeknek, ami például az Európai Parlamentnek az Amerikával kötendő szabadkereskedelmi egyezmény vitájakor is jól látszott. Bár népszavazás esetén az európaiak elutasítanák az egyezményt, az európai parlamenti vitában éles kritikát csak a szélsőségesnek tekintett pártok fogalmaztak meg. Ha pedig a szélsőségek képviselik a többséget a jobb- és balközép pártok pedig a kisebbséget, akkor egyre inkább az utóbbiak válnak szélsőségesek, az európai értékek (amelyek meghatározása nem a liberálisok monopóliuma) és érdekek elárulóivá.

A nagy játszma

Bár a nagyhatalmak, az öt plusz egyek (USA, Oroszország, Kína, Franciaország, Egyesült Királyság plusz Németország) megegyeztek az iráni atomprogram jelentős korlátozásáról, de a játszma még nem ért véget, hátra van az amerikai kongresszusi jóváhagyás. A megegyezést hevesen ellenző izraeli miniszterelnök Netanyahu azt tervezi, hogy egy élő televíziós adásban fordul az amerikai zsidósághoz, hogy akadályozzák meg a megegyezés kongresszusi jóváhagyását. Az Iránnal kötött egyezmény erősen megosztja az amerikai zsidó és a nem zsidó közvéleményt. Nemzetközi zsidó szervezetek így az amerikai AIPAC (Amerikai-Izraeli Közügyi Bizottság), Netanyahuval egyetértve, hevesen lobbizik az egyezmény elfogadása ellen, hasonlóképpen az AIPAC európai megfelelője, az Európai Zsidó Kongresszus is erősen kritizálja az egyezményt (az 1986-ban alapított, párizsi székhelyű intézmény a két és fél milliós európai zsidóság képviselőjében lép fel). Ugyanakkor más zsidó szervezetek és politikusok Netanyu álláspontját kritizálják, vagy éppen nem óhajtanak állást foglalni, mint az amerikai zsidó szervezetek jelentős része is.

Moshe Kantor, az Európai Zsidó Kongresszus elnöke szerint Irán a tárgyalások után a legtöbb lényeges ponton erősebb lett, az egyezmény a radikalizmust díjazza és a Nyugat önfeladásának tekinthető. Ugyanakkor neves zsidó személyiségek Netanyahu politikáját kritizálják. Shabtai Shavit a Mossad izraeli titkosszolgálat volt főnöke például még a tavasszal korábbi biztonsági tisztek egy összejövetelén, kijelentette, hogy Netanyahu felelős a Hamasszal és az iráni atomprogrammal kapcsolatos elhibázott politikáért és az amerikai-izraeli kapcsolatok elmérgesedéséért. Mint Shavit kifejtette: „Az a meggyőződésem, hogy Izrael biztonsága nem csak a katonai erőtől, hanem a diplomáciától is függ... Izrael diplomáciai tevékenysége alapvetően hibás. Az antiszemitizmus mindenütt csaknem az 1940-es évek szintjére emelkedett. Utálnak bennünket, Európa ki nem állhat minket. Az Egyesült Államokban elveszítjük a kampuszokat. Az amerikai vezetés jövő generációja ezekben a kampuszokban nő fel és mi elveszítjük őket. Ezekért a hibákért a mi diplomáciánk a hibás. Ki felelős? Teljes egészében a miniszterelnök”. Egy másik volt Mossad vezetőnek Meir Dagannak is az a véleménye, hogy bár Izraelt ellenségek veszik körül, leginkább az fenyegeti, hogy az izraeli vezetés irányt tévesztett és nincs jövőképe. A philadelphiai izraeli konzul is arra figyelmezteti Jeruzsálemet, hogy az amerikai zsidóság megosztott az egyezmény tekintetében. Az amerikai zsidó közössége többsége Obama elnök és a demokraták mellett kötelezte el magát, és még ha egyetértene is Izrael jelenlegi politikájával vonakodni fog az elnökkel szembeszegülni. Rabbi Michael Knopf a Haaretz, baloldali izraeli lapban arról ír, hogy az AIPAC és a J Street (egy a zsidó-palesztin konfliktus tárgyalásos megoldásáért lobbizó, 2008-ban alakult csoport) két irányba húzza az amerikai zsidóságot és a vita már-már hisztérikussá vált: az egyezmény ellenzői apokaliptikus képet vázolnak fel arról, hogy a megegyezés egy terrorista nukleáris szuperhatalmat hoz létre, Obamát pedig a náci-békítő angol miniszterelnök Neville Chamberlainhez hasonlítják. Az egyezményt támogatók viszont az izraeli miniszterelnököt tartják háborús uszítónak. Knopf óvja az amerikai zsidóságot a tragikus megosztottságtól és az ókori Júdea történelméből hoz fel példát arra, hogy a megosztottság a közösséget védtelenné teszi a külső fenyegetésekkel szemben. Természetesen nem csak a zsidó közösség, hanem az amerikai politikai vezetők is megosztottak a kérdésben, a Kongresszus republikánus többsége például szinte egyöntetűen elutasítja az egyezményt, igaz, bármi mást is, amit Obama valaha javasolt. A mérsékeltnek tekintett The Atlantic folyóiratban James Fallows az egyezmény elfogadása mellett érvelve amerikai példákat hoz fel arra, amikor hasonló egyezmények elutasítása végül hibásnak bizonyult. Rámutat, hogy a mostani egyezmény ellenzői lényegében ugyanazok, akik annak idején Irak lerohanását támogatták, ami végül stratégiai katasztrófának bizonyult. Ez az egyezmény, amelyet Amerika geopolitikai ellenfeleivel (Oroszország, Kína) közösen hoztak létre nagyobb garanciát jelent, mint Irán egyoldalú fenyegetése. És mi az alternatíva? Háború a 75 milliós Irán ellen?

627
2015.08.10

Új szelek Washingtonban?

Az 1922-ben alapított Foreign Affairs, a külpolitikai kérdésekben igen befolyásos Külkapcsolatok Tanácsának (Council on Foreign Relation) folyóirata, születése óta az amerikai külpolitikai viták legfontosabb fóruma. Legutóbbi számában *Ideje Új Stratégiát Kialakítani Oroszországgal Szemben* (Time for a New Strategy in Russia) címmel Mark Galeotti, a New Yorki Egyetem globális politikával foglalkozó professzora, elemző cikket írt arról, hogy az amerikai-orosz kétoldalú elnöki bizottság tevékenységét újra kellene indítani, ami tulajdonképpen arra irányuló kezdeményezés, hogy Oroszországot olyan többoldalú tárgyalási folyamatokba vonják be, amelynek témakörei az Iszlám államtól a nukleáris biztonság kérdéséig terjedhetnének. Galeotti szerint Washington számára alapvető, hogy Moszkvát újra pragmatikus politikai partnernek tekintse, hiszen olyan problémákat, mint például a szíriai, vagy az ukrajnai válság önmagában sem az Egyesült Államok, sem pedig Oroszország nem tud megoldani. A közeledést – a cikkíró szerint – kisebb, de fontos egyezmények létrehozása mentén kell elérni, kerülve az Oroszországról rémképeket festő szélsőségesebb retorikát és az olyan szimbolikus jelentőségű negatív gesztusokat, mint a II. világháború befejezése 70. évfordulóján rendezett moszkvai ünnepségen való részvétel visszautasítása. A Nyugatnak fantáziadúsabb és többirányú politikára kell törekednie. A szankciókat lehet ugyan erősíteni, de egyéb kezdeményezésekre is szükség van, ha a Nyugat más eredményt is el akar érni, mint egy szerencsétlen és kontra produktív veszekedésbe és gyanakvásba való elmerülést. Galeotti szerint Oroszország minden szempontból gyengébb, mint a Nyugat, ám legnagyobb ereje abban áll, hogy autokratikus államként egységes politikai akaratot tud felmutatni, amire a nyugati demokráciák képtelenek. Ezt is figyelembe véve a Nyugatnak nem olyan szankciókat kell alkalmazni, amelyeket a legkönnyebb bevezetni, hanem olyanokat, amelyek Moszkvát a Nyugattal való együttműködésre ösztönzik, de ugyanakkor csökkentik azt a képességét, hogy a nyugati akaratnak ellenálljon. Minél keményebben lép fel a Nyugat annál inkább támogatja Putyin saját helyzetmagyarázatát, azt ugyanis, hogy Oroszország az ellenséges világ egy ostromlott erődjé, és hogy a Nyugattal való kompromisszum aláásná az ország szuverenitását továbbá történelmének és rendeltetésének elárulása lenne. Putyint sarokba szorítani és azokat az oroszokat elidegeníteni, akik a Nyugattal való kompromisszumot keresik veszélyes vállalkozás. Meg kell találni az egyensúlyt a konfrontáció és a megnyugtató között, hiszen Oroszországnak mind morális, mind politikai támogatás kell ahhoz, hogy a globális világrendben betöltött új, lecsökkent szerepéhez igazodni tudjon – fejezi be az amerikai politikai közvélemény győzködését a szerző.

Mark Galeotti nyilvánvaló szándéka az élesedő szembenállás valamiféle párbeszéddé való átalakítása, ám a cikk érdekessége, hogy az elején ugyanazokat a Moszkvával szemben felhozott vádak sorolja fel, amelyeket az amerikai héják is állandóan hangoztatnak. E tekintetben – úgy látszik – az amerikai demokrácia némiképp hasonlatos más demokráciákhoz, például a szocialista demokráciákhoz, ahol is, ha valaki kritizálni akart valamit, akkor először alaposan megdicsérte a rendszert, majd elmondta, hogy hogyan lehetne még jobbá tenni. Abban igaza van a szerzőnek, hogy Oroszország lényegesen gyengébb, mint a korábbi Szovjetunió, amit viszont Amerikában nem akarnak tudomásul venni az az, hogy egy 320 milliós állam nem lehet a végtelenségig egy hétmilliárdos világ csendőre, még ha katonai kiadásai akkorák is, mint a rajta kívüli világé együttvéve. Igaz erre a költségvetésre szüksége is van, hiszen az Egyesült Államok a második világháború befejezése óta szinte egyfolytában háborúzik valahol, de mint a vietnami, iraki, afganisztáni, líbiai példákból (hogy csak a legközismertebbeket említsük) látszik igen kevés eredménnyel. Kevésbé mondható el, hogy a világ biztonságosabb lett azáltal, hogy ezeken a területeken amerikai katonák és harceszközök jelentek meg. Az is igen kevésbé valószínű, hogy Putyin és haverjai (ahogy a nyugati sajtó és a szerző is fogalmaz) vagy akár az orosz nép, elfogadná azt a státust, amit az amerikaiak a barátság fejében kínálnak nekik. A gazdasági erőviszonyok változásának függvényében sokkal ésszerűbb lenne egy multipoláris világrendben gondolkodni, amelyben az utóbbi évtizedekben felemelkedett országok, mindenekelőtt Kína, India, Brazília is megkapnák az őket megillető helyet. Talán ezt az alternatívát is fel lehetne vetni a Foreign Affairs-ban ha valakinek van elég bátorsága ahhoz, hogy az amerikai szupremáciáról alkotott elképzeléseket legalábbis újragondolásra ajánlja.

Európai értékek

George Orwell *Állatfarm* című regényében az állatok által felállított hétparancsolat fokozatosan átváltozott. Például ahhoz, hogy állat nem alszik ágyban, később hozzátették, hogy *lepedő nélkül*, az, hogy állat nem iszik alkoholt később kiegészült azzal, hogy *mértéktelenül*. Az európainak tartott értékek, különösen azok, amelyek az unió gazdaságpolitikáját határozzák meg, hasonló módon változtak az idők során – mindig egy kicsit. Ahogy egy laikus nehezen igazodik el egy törvényszövegben, ahol egy ártatlannak látszó szócskának is perdöntő szerepe lehet, úgy a makrogazdasági elméletekben kevésbé jártas állampolgár számára is eltűnhet a különbség például a „*fair*” és a „*free trade*” (tisztességes, avagy szabad kereskedelem), vagy a „*social*” és „*open market economy*”, vagyis a szociális piacgazdaság és a nyitott piacgazdaság között. A felsorolt apró különbségek azonban tökéletesen ellentétes gazdaságpolitikát vonnak maguk után, annak minden gazdasági és társadalmi hatásával együtt. Az alapító atyák valamikor az ötvenes években – minden bizonnyal a nem sokkal korábban befejeződött második világháború borzalmainak hatására is – még komolyan gondolták, hogy a hosszú távú európai béke megteremtése érdekében olyan Európát kell felépíteniük, amelyben a kevésbé fejlett régiók fokozatosan felzárkóznak a fejlettebbekhez. Az eredeti Római Szerződésben számos paragrafus támogatja az ilyen irányú fejlődést. Például rögtön a Preambulum negyedik bekezdése kiegyensúlyozott kereskedelemről és tisztességes piaci versenyről van szó, ezt váltotta fel a Maastrichti szerződésben (amely gyakorlatilag azonos a jelenleg érvényes Lisszaboni Szerződés második részével) az áruk és szolgáltatások szabad áramlása, amelyben már nem cél a kereskedelem kiegyenlítése. Az eredeti Római Szerződés több cikkelyt szentel az országok közötti fizetési mérleg egyensúlyok megteremtésének, amelynek érdekében a fizetési mérleghiánnyal küzdő állam számára lehetővé válhat különleges intézkedések igénybevétele, például a többiek segítsége abban, hogy többet exportálhasson. A maastrichti szerződés óta uralkodó felfogás szerint a fizetési mérlegek hiánya egyedül a bajba jutott ország hibája, amely költségvetési túlköltekezésből vagy a túl magas bérekből következik, tehát a megoldás a költségvetési kiadások és a bérek csökkentése. Hasonlóképpen változott meg a felfogás a piacgazdaság jellegéről. Európában a XIX. század második felétől, de különösen a második világháború után kialakult szociális piacgazdaságot az európai lakosság mind a mai napig a legfontosabb európai értékek közé sorolja. A Római Szerződés is ebben a szellemben szól a szociális piacgazdaságról, míg a Maastrichti Szerződés már csavart egyet a felfogáson és szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaságról beszél, amely mind gazdaságpolitikai, mind társadalompolitikai szempontból az előbbi tökéletes ellentéte. A hetvenes években az unió vezető szakemberei még realista módon gondolkodtak az integrációról, valódi egységes és szövetségi államok gyakorlatából kiindulva hangsúlyozták, hogy az integráció megköveteli azt, hogy a fejlettebb régiókból jelentős erőforrásokat csoportosítsanak át a kevésbé fejlettek irányába. Ugyanis ez így történik az egységes államokban (például Franciaország, Olaszország), vagy föderális államokban (Egyesült Államok, Német Szövetségi Köztársaság), ahol a központi költségvetésen keresztül történő jövedelemátcsoportosítások az egy főre jutó jövedelemkülönbségeket 30-40 százalékkal csökkentik. Valamennyi abban az időben készült tanulmány hangsúlyozza, hogy az elmaradottabb országok felé irányuló jelentősebb jövedelemátcsoportosítás nélkül az integráció nem megvalósítható. E felfogáson változtatott a neoliberális szellemben készült Maastrichti szerződés, amely nem hogy feladta az egységes, vagy föderális államok összetartó erejét jelentő szolidaritást, hanem még bünteti is a gyengébb teljesítményt elérő gazdaságokat, mint például a jelen esetben Görögországot. Az elhibázott gazdaság- és integrációs politika azonban nem csak a leggyengébbeket, hanem az erősebb, de a német gazdasági teljesítménytől elmaradó országokat is sújtja, mint például Franciaország, vagy Olaszország. Számos szerző, elsősorban az európai bizottsági finanszírozásától független amerikaiak, mutatnak rá arra, hogy az alapvetően a merkantilista (exporttöbbletre törekvő) német magatartás miatt az Európai Unió adósok és hitelezők egymással szembenálló táborára esik szét, miközben a francia-német ellentétek is halmozódnak, holott az egész uniót a francia-német megbékélés jegyében hozták annak idején létre. Ha az európai politikai és gazdasági elit nem tud változtatni Maastricht szellemén, lehet, hogy az unió névben megmarad, de már nem egymást segítő, hanem egymással acsarkodó országok halmaza lesz.

Európa romlott szíve

Bernard Connolly az Európai Bizottság egyik jeles tisztviselője volt, nevezetesen a Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóság (főigazgatóságnak hívják az uniós minisztériumokat) osztályvezetője, mégpedig épp azé az osztályé, amelyik a monetáris és pénzügyi unió előkészítéséért volt felelős. Szerencsétlenségére Connolly túlzottan okos, előrelátó és ráadásul lelkiismeretes volt, aki, amikor látta, hogy az osztálya segítségével előkészítés alatt álló monetáris unió egy katasztrófa lesz Európa számára, minden erejével megpróbálta erre felhívni a figyelmet. Többek között némi alkotói szabadságot kérve írt egy könyvet *The Rotten Heart of Europe* (Európa romlott szíve – de lehetne durvábban is fordítani) címmel, amelyet azután a londoni Faber and Faber kiadó publikált 1995-ben, címlapján amint Manneken Pis, a híres brüsszeli pisilő kisfiú éppen Európa közepébe pisil. A könyvnek volt egy alcíme is: az európai pénzért folyó piszkos háború. Ezt a háborút a németek és a franciák folytatták az európai pénz feletti ellenőrzésért. Connolly, aki valóban belülről látta az eseményeket sok más egyéb között könyvében megemlíti, hogy hogyan fojtották el a készülő monetáris unióval szembeni kritikákat. Franciaországban például az „autoriter állam hosszú keze” nyomást gyakorolt a monetáris unióval szemben kritikát megfogalmazó közgazdászokra vagy pénzügyi szakemberekre, azzal fenyegetve őket, hogy elvesztik üzleti lehetőségeiket, ha nem a hivatalos álláspontot képviselik. Az Európai Bizottság támogatásával konferenciák és szemináriumok százait szervezték, de csak a konformista közgazdászokat hívták meg, a kutatási támogatásokat is döntő többségben az „igazhívók” kapták. Connolly – igaz egy francia diplomatát, Gabriel Robint idézve – az Európai Uniót a Szovjetunióhoz hasonlítja: „a két ideológia, a kommunizmus és az Európa-hívőség sokkal jobban hasonlít egymásra, mintsem azt az Európa-hívők bevallani szeretnék... Az egyikben apparatszikok voltak, a másikkban eurokraták vannak. Mindkettőjük hitében azonos a nemzetállamtól való eltávolodás... és mindkét szellemi áramlat egyformán meg van győződve, hogy ők tudják, merre vezet a történelmi út az Ígéret Földje felé. Ennek elnevezése az előbbieik számára az osztálynélküli társadalom, az utóbbiaknak pedig a határok nélküli Európa”. Connolly abbéli véleményét is kifejezte, hogy a monetáris unió „nem csak, hogy nem lesz hatékony, de antidemokratikus is és veszélyt jelent, nem csak életszínvonalunkra, hanem szabadságunkra és végső kimenetelében a békénkre is”. Igen természetes ezek után, hogy az Európai Bizottság rövid úton megszabadult nonkonformista nézeteket hangoztató hivatalnokától, a hivatal épületébe való belépését megtiltották, sőt fényképét, mint veszélyes terroristáét, a hivatal bejáratánál kifüggesztették. Bár ebben talán igazuk volt, az „európai projektekre” nincs nagyobb veszély mintha valaki, különösen, ha hivatalból ért is hozzá, megmondja a véleményét.

A könyv publikálása eltelt húsz év mindenben igazolta a szerző szkeptikus álláspontját, ahogy másokét is, hiszen Connolly nem volt egyedül véleményével, említhetjük Milton Friedmant, a Nobel díjas amerikai közgazdászt és másokat is, de keveset Európából, hiszen itt a Bizottság nem túl sok helyet adott a kritikusok megszólalásának. Ez egyben demonstrálja azt is, hogy hogyan alakulhat ki a főáramlat: a másképp gondolkodók, a „disszidensek” egyszerűen nem kapnak szót. Connolly könyvét újraolvasva más színben tűnhet fel a görög válság, vagy ami szintén lebeg a levegőben: az olasz, spanyol, sőt esetleg a francia válság is. Nem a németek fukarok, vagy a görögök lusták, hanem a jelenlegi európai konstrukció az ami működésképtelen. Ha Európának okos, előrelátó és ráadásul lelkiismeretes vezetői lennének, mint amilyen Connolly volt, bizonyára kigondolhatnának más európai konstrukciót is, olyat, ami működőképes. Az átlag-európaiban meglenne erre a hajlam, hiszen a rendszeres közvélemény kutatások azt mutatják, hogy az európai együttműködésnek jelentős támogatottsága van. Ám – és ezt is tanúsítják a közvélemény kutatások – az európaiak ragaszkodnak nemzetállamukhoz, ezért az együttműködést nem lehet a nemzetállamok megszüntetésének hátsó gondolatával felépíteni. Épp ellenkezőleg, olyan konstrukcióra van szükség, amely épít a nemzetállami identitások fennmaradására, de egyúttal e nemzetállamok európaiságára is. Példáért nem kell messzire menni, ilyen volt a Közös Piac, egészen addig, míg a Maastrichti Egyezmény alá nem ásta az európai identitás egyik alapját, az európai szociális piacgazdaságot és a monetáris unióval nem hozta az egyes országokat olyan helyzetbe, hogy vitális nemzeti érdekeiket sem képesek megvédeni.

630
2015.08.31

Huntington, újraolvasva

Csaknem negyed század telt el azóta, hogy Samuel P. Huntington tanulmánya „The Clash Of Civilizations?” (Civilizációk összecsapása?) címmel és kérdőjellel a végén megjelent. Az azóta eltelt idő a kérdőjel helyett, pontot, lassan felkiáltójelet tehetne a cím után. 1993-ban Huntington a Foreign Affairs nyári kiadásában megjelent tanulmányát a következő módon vezette be: „Az a feltételezésem, hogy a jelenlegi új világban a konfliktusok alapvető forrásai nem elsősorban ideológiaiak, vagy gazdaságiak. Az emberiség nagy választóvonalai és a konfliktusok domináns formái kulturálisak lesznek. ...A civilizációk összecsapása fogja uralni a globális politikát”. Később magyarázatul hozzátette még: „A különböző civilizációk tagjai különböző nézeteket vallanak Isten és ember viszonyáról, az egyénről és a közösségről, az állampolgárról és az államról, a szülőkről és gyermekekről, a férjről és feleségről, amint különböző nézeteket vallanak a jogok és kötelezettségek relatív fontosságáról, a szabadságról és hatalomról, az egyenlőségről és a hierarchiáról. Ezek a különbségek évszázadok alatt jöttek létre és nem egyhamar tűnnek el. És ezek sokkal alapvetőbbek, mint a politikai ideológiák, vagy politikai rezsimek közötti különbségek.” A felbomlott Szovjetunióval példálózva megjegyezte: „, egy kommunistából lehet demokrata, a szegényből gazdag, a gazdagból szegény, de egy orosz sohasem lesz észti és az azeriek nem lesznek örmények. Az osztály és ideológiai konfliktusokban a fő kérdés az volt: ‘Melyik oldalon állsz?’ És az emberek váltani tudtak és meg is tették. A civilizációk közötti konfliktusokban a kérdés az, hogy ‘Ki vagy te?’ Ez pedig adott és nem megváltoztatható”.

Huntington kilenc civilizációt különböztet meg: a nyugatit (Észak Amerika és Nyugat Európa), az iszlámot (Közel Kelet és Észak Afrika), az ortodoxot (Kelet Európa és a Balkán nagy része), továbbá a latin amerikai, afrikait (a Szaharától délre), kínait, buddhistát, hindut és japánt. Az 1996-ban kiadott könyvében már térképet is mellékel a civilizációkról, amelyből világosan látszik, hogy az iszlám civilizáció úgy veszi körül Európát, mint egy harapófogó (igaz ő még holdsarlót ír). A konfliktusok tehát nem abból származnak, hogy az egyik, vagy másik civilizációban az emberek jók, vagy rosszak, ilyen, vagy olyan rasszhoz tartoznak és nem is abból, hogy eltérőek a gazdasági érdekeik, hanem abból, hogy alapvetően másképp látják a világot és ez belátható időn belül nem is változtatható meg. Ha akkor az Európát irányító gazdasági és politikai elit jobban odafigyel arra, amit Huntington mond, akkor talán el lehetett volna kerülni azt a konfliktust, amivel most Európának szembe kell néznie. De nem, az Európai Unió vezetőinek alapvető véleménye a bevándorlás támogatása volt, valamennyi e kérdéssel kapcsolatos bizottsági anyag – első sorban demográfiai okokból – a bevándorlást szükségesnek tartotta. Például egy 2000-ben egy bizottsági anyag (Community Immigration Policy, COM(2000) 757 final) a következőképpen fogalmaz: „Az unióban a következő évtizedekre előrevetített csökkenő népesség felkeltette a közvélemény figyelmét. Ugyanakkor a munkaerőhiány bizonyos gazdasági ágakban nehézséget okoz számos országban. Egyre nő a felismerés, hogy ebben az új gazdasági és demográfiai helyzetben a jelenlegi ‘zéró’ bevándorlás, amely az elmúlt 30 év bevándorlási politikát uralta nem tartható tovább.” Pedig 2000-ben, sőt már sokkal előbb a Huntington által megfogalmazott problémák nyilvánvalóak voltak. Például Enoch Powell brit konzervatív miniszternek 1968-ban politikai karrierjébe került az a kijelentése, hogy a bevándorlás egy katasztrófával egyenlő. Helmut Schmidt, az 1974-1982 közötti német kancellár egy 2002-ben megjelent könyvében azt mondja „Idealista elképzelések miatt, amelyek a Harmadik Birodalom tetteiből származó büntudatból eredtek, túl sok idegent fogadtunk be”. Amikor Jyllands-Posten Mohamed karikatúrájára válaszul a dániai mozlím vezetők körbeutazták az arab országokat, olyan karikatúrákat is lobogtatva, amelyet semelyik újság sem publikált, Anders Fogh Rasmussen dán miniszterelnök megjegyezte: „Eláll a lélegzetem, hogy azok az emberek, akiknek megadtuk a jogot, hogy Dániában éljenek, mely helyet ők saját szabad akaratukból választottak, most körbejárják az arab országokat, hogy ellenszenvet keltsenek Dánia és a dán emberek ellen”. 2008-ban, amikor 30 ezer menekült érte el Olaszországot (óh, a régi szép idők) Franco Frattini olasz külügyminiszter kifakadt, hogy az uniótól semmilyen segítséget nem kapnak. A most kialakult helyzetnek tehát volt előzménye elég. Talán célszerű lenne újraolvasni Huntingtont, talán még nem túl késő:

631
2015.09.07

Képmutató Európa

Már a görög válság is megmutatta, hogy az unió vezetői képtelenek megoldani még a legegyszerűbb és minden szakértő által előre látott helyzetet (az euró bevezetése és a tőkeáramlás liberalizálása ugyanis garancia volt a görög-típusú válságok kialakulására), a népvándorlás kezelésére azonban végképp nincsenek felkészülve. Az uniós törvények – a Lisszaboni Szerződés és más megállapodások – ugyanis „békeidőkre” vonatkoznak: hogyan kell eljárni, ha néhány migráns megérkezik az unió külső határaihoz és illedelmesen menedékjogot kér, ám semmit sem mondanak arról, hogy mi történjen, ha egyszerre ezrek törnek át mindenféle akadályt, hogy vágyott országukba eljussanak. Ha az unió egységes állam lenne, akkor kormánya minden bizonnyal komoly erőket vonultatna fel a határait, mint mondjuk, ahogy az Egyesült Államok védi Mexikóval közös határát, vagy Spanyolország afrikai területeit (5 méter magas kettős kerítés, betonfal és hasonlók) és senki sem marasztalná el és nem mutogatna a világsajtó megrázó képeket arról, hogy a megátalkodottak nem akarják beengedni a szegény migránsokat. Egy egységes ország kormánya a helyzethez tudná igazítani törvényeit, ám a 28 ország jóváhagyását igénylő európai konstrukció erre képtelen, a bevándorlóknak pedig eszük ágában sincs megvárni, hogy a törvények végigfussanak az Európai Unió törvényhozásának labirintusain (bizottsági javaslat, tanácsi és parlamenti jóváhagyás első olvasatban, másodikban és így tovább). De ha ez így nem megy, legalább lenne szolidaritás és segítenék a frontországokat, amelyeknek az unió határait kellene védeniük, de erről szó sincs Máltát, Olaszországot, Görögországot és Magyarországot is gyakorlatilag magukra hagyták, akik nem is képesek mást tenni, mint végül átengedni a menekülteket. Egyedül Magyarország próbálta ideig-óráig feltartóztatni az áradatot, amiért a köszönet az unió vezetői részéről a folyamatos kritika volt. A Frontexet 2004-ben azért hozták létre, hogy védje Európa határait, mégpedig egy 2007. évi rendelet értelmében (863/2007/EK) gyorsreagálási határvédelmi csapatok segítségével. Meg kell jegyezni, hogy az akkori migráció tört része volt a mainak, de jelezte, hogy valamit tenni kellene, ám a rendelet óta eltelt nyolc évben nem sok történt azon kívül, hogy a Frontex mintegy 300 munkatársa egy szép, magas, újonnan épített épületben kapott elszállásolást Varsóban. Néhány őrhajó a Frontex nevében ugyan valóban működött és működik, de nem az unió határait védik, hanem a vészhelyzetbe került migránsokat halásszák ki a Földközi Tengerből például Hermes akció vagy az Jón Tengerből AENAAS akció néven. A Égei Tengeren is van néhány hajó, meg egy lett helikopter is (amelyet a török hatóságok épp elzavartak, mert megsértette a török légteret) legfőbb gondjuk azonban most az, hogy a Frontex emberjogi tisztviselőjének megmagyarázzák, hogy történhetett, hogy egy 17 éves migráns meghalt, amikor az egyik görög őrhajó tűzharcba keveredett az embercsempészekkel. A migránsok számolásában viszont jó a Frontex, tőle tudjuk, hogy ez év első felében 340 ezer volt az Európai Unióba érkezett bevándorlók száma, szemben a 2014 első felében összesített 123 500-zal. Tavaly az egész év során összesen 280 ezren érkeztek, vagyis jóval kevesebben, mint 2015 első felében.

Az unió vezetőinek kettős beszédét, vagy inkább képmutatását is érthetjük (ha akarjuk), ugyanis nincsenek könnyű helyzetben. Maga a Bizottság és az unió számos vezetője folyamatosan kifejezik abbéli véleményüket, hogy a katasztrofális demográfiai helyzetet migránsok befogadásával kell pótolni és ebben érdekeltek a versenyképességük fokozása miatt olcsó munkaerőt igénylő nemzetközi vállalatok is. Civil szervezetek emberbaráti érzelmektől vezéreltetve üdvözlrik a hosszú és veszélyes utat megtett bevándorlókat, a média pedig – bemutatva szenvedéseiket – szimpátiát igyekszik kelteni irántuk. Baloldali pártok, különösen a zöldek támogatják a bevándorlást és a célországok már 10%-ot meghaladó muszlim lakossága is komoly politikai tényező, ha választásokra kerül a sor. A közvélemény hullámain szörföző nyugati politikusok ezért egyrészt hangsúlyozzák, hogy az uniós megállapodásokat be kell tartani, másrészt kijelentik, hogy minden rászorulót be kell fogadni. Ez utóbbi tartós elfoglaltság lehet, hiszen Johannes Hahn, az Európai Unió szomszédsáért felelős biztosa szerint 20 millió menekült vár Európa kapujában.

A jó moszlim nem integrálódik

Ha valamiben egyet lehet érteni az Európai Bizottság elnökével, Jean-Claude Junkerrel, az az, hogy Európa nincs jó állapotban, de ezt az elnöknek az unió helyzetét értékelő beszéde nélkül is tudtuk, elég csak a görög válság kezelésére gondolnunk, hacsak nem akarunk olyan messze visszamenni az időben, hogy Oswald Spengler száz évvel ezelőtti meglátásait idézzük a Nyugat alkonyáról. Junker abban sem mondott semmi eredetit, hogy az unió határait őrizni kell, ezt már egy a Frontexre vonatkozó egy 2007. évi rendelet is kimondta. A rendelet értelmében a védelmet gyorsreagálású határvédelmi csapatok segítségével kell, illetve kellett volna, vagy jelen időben kellene végrehajtani, aminek azonban nyolc év múltán sem találni nyomait. Igaz a Frontex nevének pontos magyar fordítása: „Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség” világosan mutatja, hogy itt semmiféle közös haderőről nincs szó, az ügynökség csupán az „együttműködés igazgatásáért” felelős, a határvédelmet mindenkinek magának kell ellátnia. Ami új Junker előadásában az a 160 ezer menekült kötelező felosztása a tagállamok között. Ez egyrészt azért új, mert a menekültek befogadása a belügyek közé tartozik, ami nemzeti hatáskör, az uniónak nincs joga kikényszeríteni valamilyen szabályozást, ha azt a tagállamok nem akarják. Másrészt azért új, mert honnan a 160 ezres szám, hiszen az év első felében 340 ezer menekült érkezett és csak Magyarország határát naponta háromezren lépik át? Junker egyszer már meglepett bennünket egy csodás pénzszaporítással, amikor 21 milliárd euróból 315 milliárdos beruházási programot hirdetett meg (a pénzt a bankrendszernek kellene megháromszoroznia, a magánszférának pedig megötszöröznie, hogy kijöjjön a tizenötszörös szorzó), most viszont ennek ellenkezőjével a csodás bevándorló-csökkentéssel állunk szemben. Ha csak 160 ezer menekült szétosztásáról lenne szó, abban talán még meg is lehet egyezni, csak hogy 160 ezren negyedévenként lépik át az unió határait. Johannes Hahn, az unió bővítéséért felelős biztosa az ez év augusztusában, Bécsben tartott Nyugat-Balkán konferencián azt mondta „20 millió menekült várakozik Európa kapujában. 10-12 millió Szíriában, 5 millió palesztin, 2 millió ukrán és mintegy egymillió a Dél-Kaukázusból.” De, ha ez nem lenne elég, még azt is hozzátette, hogy „Lévén, hogy nagyszámú megoldatlan konfliktus van a szomszédságunkban, attól félek, hogy az oltalmat kereső menekültáramlat az előrelátható jövőben nem fog csökkenni.” Akkor miért beszélünk 160 ezerről? De nem csak számokról van szó. Korábban e rovatban már idéztük Helmut Schmidt volt német kancellár szavait, aki már közel másfél évtizede beszélt arról, hogy a németek részben a harmadik birodalom tettei miatti büntudatból részben idealista elképzelésekből túl sok menekültet fogadtak be. Amikor 2005-ben a Párizstól észak-keletre fekvő Seine-Saint-Denis nevű körzetben két fiatal bevándorló halála miatt (a rendőrök elől egy transzformátorházba menekültek, ahol halálos áramütés érte őket) lázongás tört ki és a lázongás más körzetekre is áttért, a Der Spiegel német napilap megkérdezte Tariq Ramadan-t az iszlám egy széles körben elismert vezető ideológusát, hogy szemben a korábbi lengyel, olasz, spanyol és portugál bevándoroltakkal mi teszi oly nehézé a moszlimok integrációját. Ramadan két tényezőt nevezett meg. Az egyik, hogy ma már a bevándorlás nem egyedileg történik, hanem tömegessé és folyamatossá vált. A másik ok, hogy a vallás a moszlim bevándorlók számára elválaszthatatlan társadalmi gyökereiktől és azonosság-tudatuktól. Azt gondolják, hogy ha marokkóiból, vagy algériaiból franciákká változnak, az rossz moszlimokká teszi őket.

A bevándorlók pedig jó moszlimok akarnak maradni, ezt maga Angela Merkel is elismerte 2010-ben, amikor egy beszédében a multikulturalizmus bukásáról beszélt. Ezzel egy időben Horst Seehofer, a német Kereszténydemokrata Unió bajor elnöke felvetette, hogy a Törökországból és az arab országokból történő bevándorlást meg kell szüntetni. Azt is hozzá tette, hogy ha Németország nem változtat bevándorlási politikáján az ország a világ jóléti intézményévé válik. Úgy látszik azonban ez elkerülhetetlen, Merkel, aki – mint az tőle származó idézetből is látszik – tisztában van a folyamatokkal, most a menekültekkel szelfizik, amit a bevándorlók utánpótlási országaiiban nem is értelmezhetnek másképp, mint, hogy Európa hívja őket. Nem is olyan régen az Európai Parlament kioszkjában olyan képeslapokat lehetett kapni, amelyek Európa térképét ábrázolták 2100-ban. Olyan országok voltak feltüntetve, mint Germanisztán, Frankisztán és hasonló. Lehet nem is kell 2100-ig várni, hogy a térkép hiteles legyen?

633
2015.09.21

Európa megmentője

Refugees welcome – Isten hozta a menekülteket, üdvözölték lelkes aktivisták az első menekülthullámmot a müncheni pályaudvaron. Azóta a lelkesedés némiképp ráfagyott a német arcokra, Németország épp úgy nem tudja, mit tegyen a menekültekkel, mint azok az országok, amelyeken keresztülvágtak, hogy Európa leggazdagabb és a szociális juttatásokat tekintve legbőkezűbb országait elérjék. Közben az egyes országok vezetői egymást, pontosabban a vándorlás útvonalában őket megelőzőket vádolják, anélkül, hogy bármilyen ésszerű lépést is kigondoltak volna a helyzet kezelésére. Ugyanis, amit a Bizottság megoldásként javasol, és amit Angela Merkel is erőltet, a 160 ezer menekült szétszórása, az ez évben várható milliós bevándorlást tekintve egyszerűen nevetséges. Legutóbb például Zoran Milanovics horvát miniszterelnök bírálta Görögországot, amiért az migránsok ezreit engedi be a schengeni övezetbe, mintha a 10 milliós Görögország meg tudná állítani ezt az áradatot, miközben, ahogy korábban Málta és Olaszország is semmilyen hathatós segítséget nem kap az unió egészétől. Sőt, ha a Törökországgal való nem éppen baráti viszony miatt számottevő méretű hadseregével tényleg ki akarná kényszeríteni a schengeni szabályok betartását, emberjogi aktivisták és hasonlókúri riporterek lepnék el a határvonalat, hogy a görögök szörnyű kegyetlenkedéséről tájékoztassák a világot, mint ahogy az, az eddig egyetlen emberéletet követelő konfliktusban (amikor egy csempészhajó fegyveres összetűzésbe került a görög parti őrséggel) meg is történt. A görögök azonban bölcsen belátták, hogy a rájuk kényszerített irracionális gazdasági megszorítások közepette nem tiszták, hogy szívességet tegyenek Európának, áttolva ezzel a felelősséget és a támadásokat a következő schengeni országnak és az elsőnek, amelyik komolyan veszi a határok védelmét: Magyarországnak. Bár a nyugati sajtó és politikusok hazudozásai Magyarországról nem most kezdődtek, elképesztő az a mocskok, amelyet rövid idő alatt ránk szórtak jórészt hazugságokra építve, vagy olyan cselekedetekért, amelyeket ők is megtettek, mihelyst a bevándorlók tömege elérte országukat. A mocskolódásban is kiemelkedő Werner Faymann szociáldemokrata kancellár megjegyzése, amikor a migránsok bicskei menekülttáborba vitelével kapcsolatban a náci koncentrációs táborokba tartó vonatokat idézte. Ez kicsit sok egy olyan vezetőtől, melynek országa kitörő örömmel üdvözölte Hitler 1938-as bevonulását, míg Magyarországról azok a bizonyos vonatok csak az ország német megszállása után indultak, amely tényről itthon is sokan – ki tudja milyen okból – igyekeznek megfedkezni. De miért ne tenné meg ezt egy osztrák kancellár, ha a nyugati sajtót az ország ellenes alapanyagokkal éppen a magyar politikusok szolgáltatják? A Der Spiegel egy legutóbbi cikkében Jan Puhl írja „Az ország, Orbán Viktor vezetése alatt, őszintén barátságtalan, sőt ellenséges a menekültekkel szemben. A magyar-szerb határon lévő Röszkén jelenleg maszkos, gumikesztyűs rendőrök láthatók, amint az újonnan érkezők ezreit terelik össze a regisztráló táborokba, amelyek úgy néznek ki, mint sebtében felállított börtönök” És kik a Jan Puhl informátorai? Fodor Gábor, aki szerint Orbán „Imádja a konfliktust – mert Abban a helyzetben tud politikusként kitűni”, vagy Gyurcsány Ferenc, aki szerint Orbán „a háború embere” (míg Gyurcsány maga bezzeg menekülteket fogad be otthonába). A cikkekre 21 komment érkezett ezekből mindössze három támogatta a cikk hangvételét, további három semleges, inkább magyarázó és tizenöt, tehát mintegy hetvenöt százalék, egyértelműen kiállt Orbán és a magyarok mellett. Néhány jellemző vélemény: „Hála Istennek, hogy van egy Orbán. Ő az egyetlen uniós vezető, akinek van mersze azt tenni, amit a helyzet megkíván: védeni a saját és a schengeni határokat. Bár csak Németország hallgatna rá.”, „a legtöbb Európai polgár támogatja a magyar kormányt”, „Utálhatjuk ugyan Orbán Viktor magyar miniszterelnököt, de ő az egyetlen, aki megpróbálja betartani a valamennyi uniós ország által aláírt egyezményt”. Egy magát angol realistának nevező kommentelő felteszi a kérdést: „Ki gondolta volna, hogy Európa megmentője Magyarországról jöhet?”, míg valaki más: „(Orbán) nem hazudik, amikor azt mondja, hogy ez (a bevándorlás) le fogja rombolni az európai kultúrát”. Hosszan lehetne folytatni még a hasonló megjegyzéseket, de tegyük fel a kérdést, ha Európa lakosságának döntő többsége Orbán és a magyarok mellett áll ki, akkor kit képviselnek azok, akik támadják nem csak Orbánt, de az országot is. A hazai informátorairól persze tudjuk.

634
2015.09.28

A kulturális baloldal

Európa ma egyre többeket emlékeztet a Római Birodalom végnapjaira, amikor a belső szétagoltság és a barbárok ismétlődő rohamai közepette a birodalom először kettévált (395), majd egy emberöltővel később (476) végleg elbukott, bár még közben egyszer, mint a bibliai Sámson visszanyerte erejét, amikor 451-ben Catalaunumnál Aetius megállította Attila hun seregeit, de már négy évvel később a vandálok kifosztották és lerombolták Rómát.

Azonban minden történelmi hasonlat sántít, a történelem sohasem ismétli pontosan önmagát, de a párhuzamosságok néha egészen mellbevágóak lehetnek. Európának minden gazdasági és katonai ereje meglenne még ahhoz, hogy a legújabb kori népvándorlással szemben megvédje magát, önvédelmi reflexe azonban végzetesen meggyengült, Európa feladta tradicionális értékeit és bénultan nézi, ahogy ezeréves kultúrája fokozatosan a semmibe vész. Róma bukása is részben annak köszönhető, hogy a római katona valamikor harci szelleme lehanyatlott, a légiókban jórészt idegenek szolgáltak, akiket nem a birodalom nagysága és dicsősége, hanem a győztes csatákkal megszerezhető zsákmány érdekelt. Az önvédelmi reflex megszűnését sokat a kulturális változásokhoz kötik, jelesen ahhoz a „multikulturalizmushoz”, amelynek agresszív propagálása elsősorban a nyugati újbaloldalhoz köthető. John R. Schindler, az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség korábbi munkatársa, aki főleg stratégiai kérdésekkel foglalkozik, a thefederalist.com nevű konzervatív internetes portálon fejti ki ezzel kapcsolatos véleményét Barack Obama és Jeremy Corbyn és nézeteit hozva fel példának. Rövid tanulmányának címe is az, hogy „Az amerikai új baloldal lenyelte a kommunista régi baloldalt, és most valamennyiünket megrág”. Schindler azt mondja, hogy Corbynnak a brit munkáspárt vezéréként történő megválasztása a brit szigeteken messze túl érő hullámokat vetett. Széles körű volt a megrökönyödés, hogy a nagy múltú angol munkáspárt olyan embert választott elnökének, aki nyilvánvalóan megveti azt a társadalmat, amelyből származott. „Nem nagy meglepetésre, Corbyn lelkesen támogatja a multikulturalizmust és azt mondja, hogy Britanniának ünnepelnie kell az országba özönlő nagyszámú bevándorlót – ami a választók széles körében nem túlságosan népszerű álláspont, akik szerint az afrikai és ázsiai bevándorlók tömegei máris elárasztották az Európai Uniót. A Nyugat ellenségeinek támogatásával és országa népességének lecserélésével, Corbyn Britanniát felszámolni és nem megreformálni akarja” – mondja Schindler. Corbyn azonban nincs egyedül a saját társadalmuk tradícióit elutasító nézeteivel, az általa is hirdetett divatos „progresszív” gondolatok teljesen általánosak a posztmodern nyugati baloldalon. Az sem mondható, hogy hirtelen a semmiből támadtak, sokkal inkább egy ötvenéves fejlődés betetőződésének tekinthetők. A hagyományos baloldal, a szociáldemokraták nem lerombolni, hanem megreformálni akarták a társadalmat és gondolkodásuk középpontjában a jövedelemelosztás, a tőke és munka viszonya állt. A hagyományos családi értékeket még a kommunisták sem akarták lerombolni. Ezzel szemben a hatvanas évektől kezdve a nyugati újbaloldal érdeklődése elsősorban a szexuális szabadság, a gender problémák, a feminizmus, a multikulturalizmus elősegítése felé irányult. Ennek a baloldalnak a hosszú menetelése a Nyugat intézményeinek elfoglalására teljes sikert aratott, és míg a jobboldal megnyerte a csatát a gazdaság frontján (már senki sem fenyegeti a kapitalistákat az államosítás rémével), addig társadalmi téren az újbaloldalnak a nézetei váltak uralkodóvá. Schindler ezt az új baloldalt „kulturális baloldalnak” nevezi, mert nézeteiket a kulturális élet minden területén érvényesíteni tudják. Az újbaloldal támogatja a tömeges illegális bevándorlást, mert az fokozatosan szétmállasztja az európai tradicionális kultúrát és e kérdésben egyetértenek a multinacionális jobboldallal, amelyek viszont az olcsó munkaerő beáramlásában érdekelt. Végül is Európa nem annyira gyenge, hogy ne tudná megvédeni önmagát, ám a szükség cselekvést a baloldalon lebénítja a „kulturális baloldal” médiában erősen jelentkező, megalapozatlan multikulturalizmusa, a jobboldalon pedig a rövidtávú profitérdek és az olyan piaci dogmákhoz való ragaszkodás (Maastricht) amelyek megakadályozzák a szükséges racionális gazdasági lépések megtételét.

635
2015.10.05

Közel-keleti törésvonalak

A közel keleti viszonyokat talán egy olyan sakktáblával lehetne a legtalálósabban jellemezni, amelyen egyszerre nem két fél, hanem esetleg négy-hat is játszik, ilyen-olyan szövetségben hol egymással, hol egymás ellen. A térség vagy félezer évig többé-kevésbé békében élt az Oszmán Birodalomban, azonban az ipari forradalom hatására megerősödött Nyugat az Oszmán birodalmat fokozatosan visszaszorította előbb a balkánról, majd az első világháborút követően a Közel-keletről is. Az első világháború vége felé, a franciák és az angolok – az oroszok hallgatólagos egyetértésével – felosztották egymás között a Közel-keletet, ez volt az úgynevezett Sykes-Picot egyezmény, amely a két tárgyaló diplomata, az angol Sir Mark Sykes és a francia Francois Georges-Picot-ról kapta a nevét. Bár az egyezményből végül Szovjet-országnak kizárta, a franciák és az angolok a Népszövetség segítségével követeléseiknek mégis érvényt tudtak szerezni és a Közel-Kelet érdekszférákra és ezen belül országokra való felosztása végül is a Sykes-Picot egyezmény szerint történt. Ebben a felosztásban, amely természetesen nem vette figyelembe a térség etnikai és vallási megosztottságát a kurdok jártak a legrosszabbul, mert ezt a jelenleg 40 milliót számláló ősi népet, amely az I. világháború utáni sèvres-i békeszerződés értelmében független államiséget kellett volna, hogy kapjon végül négy ország (Irán, Szíria, Törökország, Irak) között osztották fel. Amikor a közel-kelet mesterségesen létrehozott államai fokozatosan függetlenekké váltak, az etnikai és vallási megosztottság miatt a belső rendet nem is lehetett másképp fenntartani, mint erőskezdő diktátorok segítségével, ami azután alapot szolgáltatott a „demokratikus értékek” valló Nyugatnak, hogy katonailag beavatkozzon és sokszorosan annyi civil lakost öljön meg, mint amennyit uralmuk fenntartása érdekében a diktátorok öltek. A második világháború után függetlenné vált közel-keleti államokban lezajlott katonai puccsok általában nem szolgálták a Nyugat érdekeit, részben azért, mert a kialakult kétpólusú világrendben kiegyensúlyozottabb politikát kívántak folytatni részben azért, mert az addig nyugati érdekeltségek kezében lévő erőforrásokat, különösen a kőolaj kitermelést, saját ellenőrzésük alá vették. Ezért azután, amikor az arab világon végigsöprő és a mindig is meglévő, de elfojtott belső ellentéteket felszínre hozó forradalmi mozgalmak elkezdődtek, a Nyugat sietett a saját érdekei mentén katonailag is beavatkozni, ám hamarosan kiderült, hogy ezek a beavatkozások nem hozták meg a kívánt eredményeket, sokkal inkább egy beláthatatlan kimenetelű káoszt teremtettek az egész térségben. Ez különösen vonatkozik Szíriára, ahol a jelenleg folyó háborúban minimálisan hat tengely mentén lehet meghúzni, azokat a törésvonalakat, amelyek mentén az érdekellentétek kialakultak, és amelyek a háború, vagy az esetleges béke kimenetelét befolyásolhatják. Ezek egyike, az évezredes belső megosztottság az iszlám szunnita és síita ága között. A szíriai síita kormányt támogatja a síita Irán és az ugyancsak síita libanoni Hezbollah szervezet. Ezzel szemben állnak a szaúdiak, a törökök és az izraeliek. Egy másik, de a vallási megosztottsággal szoros kapcsolatban lévő törésvonal a közel-keleti regionális hatalmi vetélkedés Irán, Szaúdi-Arábia és Törökország között, miközben a szétesett Irak már nem számottevő politikai tényező. Egy harmadik törésvonal a kurd érdekek mentén húzható meg, akik most elérkezettnek látja az időt, hogy megkíséreljék az önálló államiség megvalósítását, amit leginkább a 20 milliós kurd népességgel rendelkező Törökország ellenéz. Izrael legnagyobb fenyegetettségét Iránban és a Hezbollahban látja, az oroszok pedig, akiket a NATO terjeszkedésével kapcsolatban becsaptak, most jó lehetőséget látnak arra, hogy a káoszban megerősítsék földközi tengeri jelenlétüket, bár egyetlen szíriai támaszpontjuk aligha ellensúlyozhatja azt az mintegy ezer amerikait, amely behálózza az egész világot és Oroszországot is körbeveszi. Mindeközben szinte teljesen szabad teret kapott az Iszlám állam, amelynek legfőbb célja a Közel-Keletet imperialista érdekek mentén felosztó Sykes-Picot egyezmény semmissé tétele, a térség egységes iszlám állammá való átalakítása. A közel-kelet ma bellum omnium contra omnes – mindenki harca mindenki ellen. Fogas kérdés, hogy ezen a furcsa sakktáblán végül ki lesz a győztes.

636
2015.10.12

Mátyás Király és az okos Merkel

Aki Angela Merkel európai parlamenti beszédét végighallgatta, az nem ájult el az izgalomtól. A vitába némi szint csak egyes frakcióvezetők hoztak, mint például Marine Le Pen, aki Merkel társelődóját, saját elnökét, Francois Hollandét Németország franciaországi helytartójának nevezte, vagy Nigel Farage, aki szerint a két vezető egy korrupt és romlott Európát vezet, és amit mondtak az csak további romlást eredményez. Farage szerint Németország totálisan uralja Európát és nagymértékben leértékelt valutájával a jelentős exporttöbbletet ér el a többi tagország rovására. Mikor 25 évvel ezelőtt a francia elnök és a német kancellár utoljára együtt szerepeltek az Európai Parlamentben, két egyenrangú felet alkottak, most Franciaország hangja a jelentéktelennél alig több. Merkel az egész világot hívja Európába, de akik jöttek azoknak 80%-a nem szíriai, hanem más országból származó fiatal férfi gazdasági menekült. És amikor egy ország, mint Magyarország, ellenkezik, akkor annak véleményét félresöprik.

Nem csoda, hogy ez a beszéd nem tetszett Angela Merkelnek, aki néma undorral hallgatta végig. A kancellár asszony igazán csak Guy Verhofstadt, a liberális frakció elnöke, felszólalásának örülhetett, aki a szokott vehemens gesztikulálásával adta elő, hogy még mindig kevesli Európát. Szerinte a válság oka az, hogy nincs közös kormányunk, hogy nincs közös szuverenitásunk és nincs egység. A XIX. és XX. században húsz millió embert mészároltak le és nem Európa, hanem a nacionalizmus és populizmus miatt. A problémáinkon nem tudunk úrrá lenni, amíg nincs közös politikánk, közös kormányunk, közös pénzügyminisztériumunk és közös külpolitikánk. A jelenlévő két vezető történelmi felelőssége, hogy ezeket létrehozza. A liberális vezető úgy gondolja, hogy ha nem is minden jelenlévő, de a nagy többség véleményét képviseli. Ebben igaza is lehet, mert szenvedélyes beszéde nagy tapsot kapott, legfeljebb annyit tehetnének hozzá, hogy az európai képviselők nagy többsége a valóságban az európai emberek törpe kisebbségét képviseli. Az európai polgárok 70-80%-a ugyanis nem ért egyet a Verhofstadt által felvázolt föderális államformával, megfinanszírozni meg végképp senki sem akarja, még a beszédét nagy lelkesedéssel fogadó Merkel sem. Amit Verhofstadt akar, ahhoz a GDP 15-20%-át kellene központosítani és újra elosztani a gyengébben fejlett tagállamok felzárkóztatására, erről azonban Angela Merkel és a többi centrum ország vezetője hallani sem akar, sőt még a jelenlegi, a GDP 1%-át kitevő, közös költségvetést is sokallják. Egyszer valaki talán Verhofstadttól is felvilágosíthatná, hogy amit akar, annak mi az előfeltétele. De ne várjunk túl sokat az uniós képviselőktől, különösen azt ne, hogy konzisztensen gondolkodjanak. Merkel viszont, mint a Mátyás királyról és az okos lányról szóló mesében (aki jött is meg nem is, volt rajta ruha, meg nem is és hozott ajándékot meg nem is), mondott is valamit, meg nem is. Azt is mondta, hogy a menekülteknek hazájukban kell biztosítani a megélhetésüket, meg azt is, hogy Európa nem zárkozhat el a menekültek elől, akik reménykedve tekintenek ránk, ahogy 25 évvel ezelőtt mi is reménykedtünk az egységes Németország és az egységes Európa megvalósításában. Ne arctalan tömeget lássunk a bevándorlóknak, igaz viszont, hogy nekik meg integrálódniuk kell, tiszteletben kell tartaniuk törvényeinket és meg kell tanulniuk a nyelvünket.

Merkel politikai karrierjét annak köszönheti, hogy mindig jól ráérezett a közhangulatra, ezért is mond mindig mást, egyszer (az igazságnak megfelelően) azt, hogy a multikulturális együttlét megbukott, másszor pedig azt, hogy a bevándorlóknak integrálódniuk kell (amiről az eddig tapasztalatok alapján mindenki tudja, hogy nem fog menni). Merkel az Európai parlamentben kifejtett pozíciójából bármerre el tud mozdulni, kérdés azonban, hogy a német közvélemény meddig fog hinni neki. Rövidtávon azonban az európai sajtó az, ami számít, és e sajtó kifejezetten bevándorlás-barát, feltehetően abból kiindulva, amit először nyíltan Javier Solana, valamikori NATO főtitkár fogalmazott meg egy, a nemzetállamokat megeremtő vesztfáliai béke 350. évfordulója alkalmából tartott megemlékezés során, hogy ugyanis a nemzetállam elavult, fel kell számolni, amit a bevándorlás nagymértékben elősegíthet. Egy legutóbbi Eurobarométer felmérés szerint azonban az európaiak 90 százaléka ragaszkodik nemzetállamához így a felszámolás nem fog könnyen menni bármilyen szenvedéllyel is követeli azt Verhofstadt és mindazok, akik tapsoltak neki.

637
2015.10.19

A szólásszabadság utolsó bástyái

Orwell látnoki művében (1984) az ANGSZOC (angol szocializmus) politikai rendszerében „... az árulók és gondolatbűnözők nyilvános tárgyalásokon vallották be aljas bűneiket, hogy utána kivégezzék őket”. A gondolatbűn – mondja a regény főszereplője, Winston Smith –, „nem olyasmi, amit örökké el lehet titkolni. Egy ideig talán sikerül elkerülni a leleplezést, lehet, hogy évekig is, de előbb vagy utóbb a kezükbe kerül az ember”. Orwell talán kissé tévedett, az orwelli világ kibontakozása 1984 után még egy jó évtizedet váratott magára és maga Anglia, ahol a történet játszódik, talán a szólásszabadság utolsó bástyája Európában, legalábbis erre lehet következtetni az Economist vallásokkal és toleranciával foglalkozó Erasmus nevű blogjának egyik legutóbbi cikkéből, amely az „Egy eukrata követeli a gyűlöletbeszéd és a holokauszttagadás büntetését” címet viseli.

(<http://www.economist.com/blogs/erasmus/2015/10/eu-religion-and-tolerance>).

A cikk Vera Jourova, az Európai Bizottság igazságügyért, fogyasztóvédelemért és a nemek közötti esélyegyenlőségért felelős biztosának egyik beszédével foglalkozik, amelyet egy, az alapvető jogokkal foglalkozó konferencián mondott el nemrég. Az unió által támogatott konferencián a cseh biztosasszony kijelentette: „Szégyenteljesnek találom, hogy a holokauszt-tagadás csak 13 tagállamban bűncselekmény”, majd azt is hozzá tette, hogy „A szólásszabadság egy demokratikus társadalom egyik alapköve, ezzel szemben a gyűlöletbeszéd e szabadság égbekiáltó megsértése, amit súlyosan büntetni kell”. A hivatkozott tizenhárom ország között találjuk Németországot, Ausztriát, a Benelux államokat és a közép-európai országok legtöbbje (például hazánkat is), míg a renitens tizenöt között van Nagy Britannia, a skandináv és balti országok legtöbbje, valamint a dél-európai országok egy része, például Olaszország és Görögország. Eddig – a Wikipedia vonatkozó cikke szerint – 19 személyt ítélték el holokauszttagadás miatt, akik közül a legnevesebbek Jean-Marie Le Pen (183 ezer eurós büntetést kapott, mert azt mondta, hogy a holokauszt csak egy epizód volt a második világ-háború történetében), a volt francia ellenálló és kommunista filozófus Roger Garaudy, a svájci Jürgen Graf és a legismertebb David Irving, aki 3 éves büntetést kapott Ausztriában.

Az Economist blogírója szerint David Irving 2006. évi elítélésekor a The Economistban egyik kollégája a következőt írta: „A holokauszttagadás elleni törvénykezés sohasem volt egy jó ötlet. A neonácik ellen a legjobb védekezés az érvelés és a nevetségessé tevés és nem a büntetőtörvénykönyv. E törvények különösen védhetetlennek látszanak olyan időkben, amikor a nyugati világ a vallási fanatikusokkal szemben a szólásszabadságot védi. Mr. Irving számára büntetésnek elég volt, hogy elvesztette szakmai hitelességét. Nem kell, hogy a szabadságát is elveszítse”. A blogíró szerint az idézett megállapítás óta semmi olyan nem történt, ami a „érvelés és nevetségessé tevés” érvényességét a büntetőjogi felelősségre vonással szemben megkérdőjelezte volna. A gyűlöletbeszéd tekinthető ostobaságnak, sőt a szólásszabadsággal való bűnös visszaélésnek, de ez nem egyenlő a jogsértéssel. A biztosasszonyt nem zavarja, hogy azokat a kijelentéseket, amelyeket az unió némely országában gyűlöletbeszédnek ítélnék el és büntetnek, az amerikai alkotmány – a szólásszabadsághoz való jogként – védi. Mivel a gyűlöletbeszéd tartalmát sem a törvényhozók, sem a bíróságok, sem a közvélemény nem definiálta pontosan, minden ilyen gyanúsításnál szólásszabadságot kell előtérbe helyezni a korlátozások követelésével szemben. Olyan időkben, amikor az idegengyűlölő, euroszeptikus pártok az egész kontinensen egyre nagyobb teret kapnak, a túlbuzgó brüsszeli bürokrácia túlkapásai visszafelé sülnének el. A tömeges bevándorlás történelmi kihívást jelent Európa számára. Akár felnő, vagy nem Európa e feladathoz, egy biztos: demokratikusan meg nem választott bürokraták részéről gyengén definiált bűncselekmények miatti „súlyos büntetéssel” való fenyegetés nem fogja e kihívással való megbirkózás esélyét növelni. A blogíró véleményéhez talán annyit lehetne hozzá fűzni, hogy a politikának is megvan a maga Newton törvénye: addig nyomul egy irányba, míg erő nem hat rá. Itt az ideje, hogy a szólásszabadság érdekében ezt az erőt a vallási és politikai fanatizmussal szemben végre felmutassuk.

638
2015.10.26

Tizenhatpontos tehetetlenség

Jean-Claude Junker, az Európai Bizottság elnöke tíz ország vezetőit hívta meg, hogy megtárgyalják, milyen azonnali lépéseket lehetne tenni a tömeges migráció kezelésére. A megoldásként általa előterjesztett 16 pont egyik legfontosabbika, hogy ne küldhessen egy ország migránsokat a másikba annak előzetes beleegyezése nélkül. Már ez a felvetés is mutatja az uniós vezetők teljes alkalmatlanságát a tömeges bevándorlás problémájának megoldására, ugyanis a menekülteket nem egyik ország küldi a másikba, hanem azok mennek maguktól, és ha valamely ország hatósága megpróbálná őket mozgásukban megakadályozni, azonnal ott teremne az euratlanti liberális média (és más gyakorlatilag nincs is) riportereinek tömege világgá kürtölve azt a brutalitást, idegengyűlöletet, amit az adott ország elkövet.

Az uniós határok védelmére tökéletesen alkalmatlan Frontex egy területen elég jól működött: az elmúlt években készített kockázat-elemzéseikben pontosan előre jelezték azt a migrációs hullámot, ami Görögországból kiindulva a nyugat-Balkánt és közép-Európát fenyegeti, ám a figyelmeztetésre senki sem reagált, sőt, mint ismeretes, a krízis kifejlődésekor a migránsok Angela Merkeltől biztatást kaptak: mindenkit befogadunk, aki szír, és ki ne lenne az, ha ez a befogadás feltétele? Az uniós menedékjog-politikáját egyébként a Lisszaboni szerződés Európai Unió működésére vonatkozó részének (EUMSZ) 78. és 79. paragrafusa szabályozza, amely visszahivatkozik a menekültekre vonatkozó 1951-es Genfi Konvencióra. E konvenció szerint az tekinthető menekültnek, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni”. A Genfi Konvenció tehát a második világháború európai helyzetét veszi alapul, amikor a definícióban szereplő üldözötteket (egy csekély résztől eltekintve) senki sem fogadta be. Most viszont egészen más a helyzet, mint hetven évvel ezelőtt. A tömeges migráció helyi háborúk, túlnépesedés, klímaváltozás és természetesen gazdasági okok (jobb életfeltételek keresése) miatt következhet be, illetve e folyamat az elmúlt évek egyre növekvő bevándorlási hullámaival már el is kezdődött. Olyasmit kijelenteni, hogy mindenkit befogadunk, aki háború elől menekül egyet jelent azzal, hogy Európa potenciálisan (ha el tudnak idáig érni) befogad mindenkit, aki háborús övezetből érkezik. Márpedig ilyen háborús övezet számos lehet a világban és a népesség növekedésével és az életfeltételek (például klímaváltozás miatti) romlásával a helyi háborúk valószínűsége is növekszik és akkor még nem beszéltünk a jelenlegi migráció egyik kiváltó okáról az Egyesült Államok és néhány európai ország által kezdeményezett észak-afrikai és közel-keleti háborúkról. A pusztító számokat tekintve – például azt, hogy az ENSZ legutóbbi népesség-előrejelzése szerint a következő tizenöt évben csak Afrika lakossága mintegy 500 millió fővel fog gyarapodni (ennyi most az uniós lakossága) – kiderül, hogy Európa fizikailag sem lesz képes fogadni a bármilyen okból potenciálisan ide érkezőket, nem beszélve a társadalmi fogadóképességről, vagyis a bevándorlók integrálhatóságáról.

Az európai vezetők felelőtlensége mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy – nem kis részben a liberális média terrorjától félve – egyszerűen nem akarnak szembe nézni a valós problémákkal, úgy tesznek, mintha a regisztrációval, vagy a bevándorlók elosztásával ezek a problémák megoldhatók lennének. A németországi és svédországi tüzek jelzik, hogy a lakosság egyre elégedetlenebb az uniós vezetőinek politikájával. A Der Spiegel angol nyelvű portálja egy legutóbbi cikkében sorra veszi ezeket a gyűjtögetásokat „Neo-náci gyűjtögetők: a politikusok aggódnak a szélsőjobb oldali hálózatok növekedése miatt” címmel, ám a cikkekre válaszolók kevéssé osztják a lap szerkesztőinek véleményét és arra mutatnak rá, hogy ami történik, az annak következménye, hogy a politikai vezetők nem hallgatnak az emberekre. Egy másik, a német belpolitikai helyzetet elemző, cikke valaki megjegyezte, hogy Angela Merkel II. Vil móssal és Hitlerrel egyetemben Németország legalkalmatlanabb vezetői közé sorolható, mióta csak az országot megalapították. A lap nem törölte e megjegyzést, valószínűleg – a közvéleményt mérlegelve – még a „türt” kategóriába esik.

639
2015.11.02

Egy nagyköveti beszéd margójára

Colleen Bell az Egyesült Államok magyarországi nagykövete beszédet mondott a Corvinus egyetemen „Erősebb hidat építünk” címmel. A hídépítés szándékával, illetve a meglévők megerősítésével csak egyet lehet érteni, hiszen nem csak az a híd van, amit hivatalos személyek képviselnek, hanem az a számtalan híd is, amely amerikaiakat és magyarokat köt össze, hiszen alig van olyan magyar család, akinek rokona, ismerőse, jó barátja ne lenne az Egyesült Államokban és akkor még nem is beszéltünk a szakmai és üzleti kapcsolatokról. A magyarok arra is jól emlékeznek, hogy az 1956-os forradalom leverése után minden magyar család kapott élelmiszersegélyt Amerikától „Az amerikai nép ajándéka a magyar népnek” állt az élelmiszereket tartalmazó kartondobozok oldalán és mi hálásan vettük, hiszen olyan dolgok is voltak benne, mint a kávé, vagy kakaó, amit abban az időben magyar üzletekben nem lehetett találni. Igaz, a Szabad Európa Rádió által beígért ENSZ csapatokat a magyar forradalmárok hiába várták. Colleen Bell méltatja azokat a kapcsolatokat amelyekben Amerika és Magyarország együttműködik talán kissé leszűkítve a NATO keretében végrehajtott együttműködésre holott a tudományos együttműködést is meg lehetett volna említeni, például azt, hogy Lovász László a Magyar Tudományos Akadémia elnöke nemrég fogadta *Charles J. Hollandot*, az Amerikai Egyesült Államok Haditengerészetének Kutatási Hivatala technikai vezetőjét, aki Magyarországi tartózkodása alatt áttekintette az MTA SZTAKI-ban a pilóta nélküli légitjárművek irányításával kapcsolatban folytatott kutatásokat, vagy, hogy Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kutatói a NASA szakembereivel együtt tanulmányozzák a Marson található víz bizonyítékait.

A laudációt követően Colleen Bell felsorolja az Egyesült Államok Magyarországgal kapcsolatos aggodalmait, például a korrupciót, a demokratikus intézmények helyzetét, a hatalom koncentrációt, a civil szervezetek helyzetét, a bíróságok függetlenségét, a média szabadságát, a migránsok kezelését és lehet, hogy e felsorolásból egy-két tétel még ki is maradt. Valóban a korrupció probléma, a Transparency International korrupciós indexén legutóbb (2014-ben) 174 ország közül a 47-ikiek voltunk, míg az Egyesült Államok az előkelő 17-ik helyet foglalja el. (Igaz még így is jóval megelőzzük a 69. helyezett Olaszországot.) Mentségünkre legfeljebb azt hozhatjuk fel, hogy egy ország történetében ritkán fordul elő, hogy aki kapja, marja alapon szét lehessen lopni a nemzet vagyonát és maga John D. Rockefeller mondta annak idején, hogy a második milliót már becsületesen is meg lehet keresni. Sajnos mi még csak az elsőnél tartunk. Ami a civil szervezetek helyzetét illeti, valóban megalapozatlannak tűnik a kormány fellépése a Norvég Alap által finanszírozott civil szervezetek ellen. Ám szeretnék emlékeztetni a New York Times 2014. szeptember 6-i számában megjelent „Foreign Powers Buy Influence at Think Tanks” (Külföldi hatalmak befolyást vásárolnak a tudásközpontoknál) című tanulmányra. E tanulmány – többek között – épp a Norvég Alap kapcsán kérdőjelezi meg azt a gyakorlatot, amikor a külföldről finanszírozott civil szervezetek külföldi érdekek mentén avatkoznak be egy ország gazdasági, vagy politikai életébe, amit egyébként Amerikában egy 1938-as törvény szabályoz (Foreign Agents Registration Act). A sajtó szabadságával kapcsolatban Colleen Bell igazán sajnálhatja, hogy – magyar nyelvtudás híján – nem figyelhet közvetlenül az olyan médiákat, mint az RTL-klub, vagy az ATV, nem is beszélve a Klubrádió Bolgár György által vezetett műsoráról, vagy az Index hírportálról. Néhány ott meghallgatott műsor bizonyára árnyalná a magyar sajtószabadságról alkotott véleményét.

Colleen Bell hangsúlyozza, hogy az Egyesült Államoknak az a politikája, hogy világszerte támogatja az erős demokratikus intézményeket és a jogállamiságot, ami nyilván a mostani beszédét is inspirálta. Sajnos azonban, ha az eredményeket nézzük, akár Irakban, akár Afganisztánban, akár Líbiában, nem is beszélve Ukrajnáról, ahol a demokráciába az Egyesült Államok – Victoria Nuland tudósítása szerint – 5 milliárd dollárt fektetett, nos, az eredmények meglehetősen kiábrándítóak. Félő, hogy Magyarországon sem lesz ez másképp, hiszen a hazai problémákat a magyaroknak kell megoldaniuk és ezen nem segít, ha az Egyesült Államok nagykövete olyan politikai erők véleményét tolmácsolja, akik oly messze vannak a magyar valóságtól, hogy még az öt százalékos parlamenti küszöb átlépése is gondot okoz a számukra.

640
2015.11.09

A liberális elit és a bevándorlók

Az euroatlanti üzleti élet eminens New Yorki lapja, a Wall Street Journal, igen figyelemre méltó cikket közölt Peggy Noonan, a lap egyik ismert újságírójának tollából *The migrants and the Elites* (a migránsok és az elitek) címmel, amelynek alcíme kifejezi a cikk mondanivalóját: „a humanitárius krízis a Nyugat intézményrendszerének jövőjét fenyegeti”. Az európai lapokban találhatóól teljesen eltérő hangvételű írás az európai vezetők tanácsstalanságát és tehetetlenségét ecseteli az amerikai külpolitikát jelentősen befolyásoló Council on Foreign Relations elnökét Richard Haass-t idézve, aki szerint Európa csapdába esett: ha nem könnyűre és nagylelkű a bevándorlókkal szemben, akkor nem felel meg a saját humanitárius normáinak, ha pedig nagylelkűséget mutat, még többen jönnek és a probléma tovább növekszik.

Bár az Európába való egyre intenzívebb bevándorlás már a hatvanas évek óta tart, ugrásszerűen a líbiai elnök, Kadhafi bukásával növekedett meg, amikor szabaddá vált az út az afrikai migránsok előtt, ezt növelte meg jelentősen a Szíriából és általában a közel keleti háborús övezetekből elvándorlók tömege, amire egy embercsempész iparág is kiépült. Az ENSZ menekültügyi ügynökségének becslése szerint a jelenlegi bevándorlóknak csak mintegy a fele jön Szíriából, a többi Afganisztánból, Eritreából, Pakisztánból, Nigériából, Irakból és Szomáliából indul útnak. A bevándorlók közel háromnegyedük férfi, egytizedük nő és a többi gyerek. A naponta érkező, most már a hétezeres számot is elérő migránstömeg kezelésére az Európai Unió eddig csak a bevándorlók kikényszerített elosztásával tudott válaszolni. Peggy Noonan szerint az Európai Unió sokat tehetett volna a krízis enyhítésére, például segíthette volna a válságövezetekkel szomszédos országokat a menekültek ellátásában, határozottan felléphetett volna az embercsempészek ellen, ellenőrizhette volna a tengeri átkelőhelyeket, de egyiket sem tette. Az utca embere általában kritizálja a politikai elitet, de a kritika a jelen esetben jogos: soha nem volt még ekkora szakadék a kormányzó elit és a nép között, ami a jövőre nézve semmi jót nem ígér. A bevándorlással kapcsolatos döntéseket olyan emberek hozzák, akik biztonságban vannak, szép környezetben laknak és státuszuk eleve megvédi őket. Ezzel szemben azok, akiknek a bevándorlási politika hatásait kell elviselniük kevésbé védettek és naponta szembe kell nézniük a bevándorlás okozta társadalmi feszültségekkel. A döntéshozók a vezető lapok szerkesztői cikkeinek kritikájától félnek, az egyszerű embereknek viszont az utcai bűnözéstől kell félniük. A döntéshozók megengedhetik maguknak, hogy a nemzetbiztonsági fenyegetettséget elvont módon kezeljék: igen, igen nekünk jobban kell integrálni az új polgárainkat, de a védteleneknek joguk és okuk is van arra, hogy aggódjanak. A legnagyobb baj, hogy az elit süket az egyszerű emberek szavára. A Wall Street Journal cikkírója végül megállapítja, hogy emiatt a sükettség miatt még életünkben tanúi leszünk a politikai elit és az intézményrendszer megrázó kódtatásának és szétesésének.

Teljesen hasonló hangnemben ír, Patrick J. Buchanan, korábbi amerikai elnöki tanácsadó, blogjában az amerikai filozófust, James Burnhamot idézve, aki már 1964-ben azt írta, hogy „a liberalizmus a Nyugat öngyilkosságának ideológiája”. Burnhamnak az volt a véleménye, hogy a liberálisok ostoba nagylelkűsége, amellyel saját népeik érdekeit utópisztikus önzetlenségnek rendelik alá, le fogja rombolni a nyugati civilizációt. És nem volt igaza? – teszi fel a kérdést Buchanan. Nézzük Európát: Szlovákia, Magyarország próbálja védeni magát a tömeges bevándorlás ellen és mit kapnak a liberális elitől? Az elítélést. És ez így igaz. A Financial Times cikkírója Simon Kuper például azt kárhoztatja, hogy a kelet-európai főáramlat ma úgy beszél, mint a szélső jobb, és idézi a szociáldemokrata cseh elnököt, Milos Zeman, aki szerint a menekültek a saria törvénykezést fogják bevezetni. A Soros György által szponzorált OpenDemocracy véleményportálon pedig Michal Simecka vádolja hisztériával és képmutatással a bevándorlást elutasító Visegrádi országokat, miközben a liberális elit gyávaságát is kárhoztatja, hogy megengedi a migránsokkal szembeni kritikát. A mindennapi eseményeket figyelve igazat kell adnunk James Burnham korai meglátásának: a liberalizmus valóban Európa öngyilkosságának filozófiája.

A XXI. század háborúi

Ahogy egyre mélyebben hatolunk a nemrég még csodálattal várt ezredforduló utáni XXI. század világába, annál inkább világossá válik, hogy Samuel Huntingtonnak a civilizációk összecsapásáról szóló közel negyed százada megfogalmazott gondolatai igen közel állnak a valósághoz. „Feltételezésem szerint a konfliktusok alapvető forrása ebben az új világban elsődlegesen nem ideológiaiak, vagy gazdaságiak lesznek. Az emberiség legfőbb megosztottsága és a konfliktusok meghatározó forrása kulturális eredetű lesz. A világ ügyeiben a nemzetállamok maradnak a legjelentősebb tényezők, de a világpolitika fő konfliktusai a különböző civilizációk nemzetei és csoportjai között fognak bekövetkezni. A globális politikát civilizációk összecsapása fogja jellemezni. A civilizációk közötti törésvonal lesz a frontvonal a jövőben.” – írta nevezetesen, a Foreign Affairs 1993. évi nyári számában megjelent cikkében Huntington. A múlt heti párizsi terrortámadás csak egy az összecsapások sorában. Emlékezhetünk: Madrid 2004: 191 halott, London 2005: 52 halott, Párizs 2015. január: 12 halott és akkor még meg sem említettük az orosz utasszállító Sínei félsziget feletti felrobbantását (224 halott) vagy a 2001. évi World Trade center elleni merényletet (mintegy háromezer halott), nem beszélve számos, a fentieknél kevesebb áldozatot követelő merényletről. Ha a merényletekről közgazdászok szokása szerint egy idősort állítunk fel, akkor abból kiderül, hogy míg a hatvanas-hetvenes évek európai terrorakciói jórészt európai belső és ideológiai eredetűek voltak (mint például az olasz Vörös Brigádok, vagy a német Baader-Meinhof csoport által elkövetett merényletek), a nyolcvanas évektől az elkövetők egyre inkább valamelyik iszlám mozgalomhoz tartoznak. Ez utóbbiakra példa a palesztin Abu Nidal vagy George Habash csoportja által izraeliek ellen Európában elkövetett merényletek, vagy később az al Kaida és jelenleg az Iszlám Állam terror akciói. Ez utóbbit az Iszlám Állam egy közleményében a következőkkel indokolta: „Franciaországnak és mindazoknak, akik hallgatnak rá, tudniuk kell, hogy az Iszlám Állam fő célpontjai maradnak és érezni fogják a halál illatát, azért mert a keresztes háború vezetői, mert támadják az iszlámot Franciaországban, és mert légicsapásokat mérnek a muszlimokra a kalifátusban”. E kijelentések némelyikével még az európai véleményírók is egyetértenek. A múlt heti párizsi merényletet például valaki így kommentálta: „Franciaország hadat üzent Észak Afrikának és a Közel Keletnek. És egy háborúban nem cukorkát osztogatnak. Néha azon népek, akiket megölünk, idejönnek és megölnék minket. Ezzel együtt kell élnünk. Afganisztánban, Irakban, Líbiában, Szomáliában Bahrainban és most Jemenben több mint kétmillió ember halt meg a Nyugat agressziója következtében. ‘Aki kardot ragad, az kard által vész el’. A franciák, akik meghaltak, ártatlanok voltak és ártatlanok voltak azok is, akik a francia, brit, amerikai és német fegyveres agresszió miatt veszítették életüket.”

Aligha tagadható, hogy az al Kaida, vagy az Iszlám Állam által elkövetett merényleteket megelőzte az amerikaiak és az európaiak beavatkozása a Közel Keleten és Észak Afrikában. Az Iszlám Állam létét Irak lerombolásának és a szíriai háborúba való Asszad elleni beavatkozásunknak köszönheti. A jelenlegi menekült áradatért is csak magunkat, pontosabban a beavatkozó államokat okolhatjuk. De még ha a földrajzilag létező Iszlám Államot fegyverrel le is tudnánk győzni, marad az az Iszlám Állam, ami a fejekben van, és amivel szemben semmit sem tudunk felállítani. Miért integrálódjanak egy hitevesztett igazi értékek nélküli világba, amikor számukra ott van az új erőre kapott iszlám, ami százmilliókat képes megmozgatni, ha úgy érzik támadás érte Prófétájukat, és ezek képesek feláldozni életüket a hitükért? Még ha le is tudjuk győzni a földrajzi Iszlám Államot, szembe kell néznünk azokkal a kihívásokkal, amelyek Európa egyre növekvő muszlim népességéből fakadnak. Az európai liberálisok multikulturális álma Angela Merkel szerint is megbukott, ami maradt az nem más, mint egymás mellett élő párhuzamos társadalmak, amelyek közül az egyik folyamatosan terjeszkedik a másik rovására. Csak Franciaországban jelenleg már mintegy 80-100 ggettószerű képződmény van, ahol a helyi lakosok a saját értékrendjük szerint élnek. Jelenleg a franciaországi muszlim lakosság aránya tíz százalék, de hamarosan húsz lesz, a század második felében azonban már ők lesznek többségben. Mi erre a válasz? Adjuk önként fel saját kultúránkat, vagy próbáljuk megvédeni, és ha igen, hogyan?

Eliték és értékrendek

Kiderült, hogy az unió fővárosa egy terrorista fészek, de jöhet-e valami jó Brüsszelből, tehetnénk fel a bibliai kérdést? Bármekkora veszélyt jelentenek is azonban a terroristák, Európát nem ők, hanem az uniót irányító politikai és gazdasági elit fogja lerombolni és nem csak a tömeges bevándorlás irracionális támogatásával, hanem azzal a gazdaság- és társadalompolitikával, amelyet évtizedek óta folytatnak, és azzal az értékrenddel, amellyel mindezt alátámasztják. Az Európai Gazdasági Közösség húsz éven át nagyon jól működött, az első irracionalitás, amikor az európai elit vágyai a realitások semmibe vételéhez vezettek, az a Maastrichti Szerződés elfogadása és azzal összefüggésben az euró bevezetése volt. Minden szakértő tudta, hogy nem fog működni, mert definíció szerint a résztvevő tagállamok nem feleltek meg azoknak a kritériumoknak, amelyek egy közös valuta használatához kellenek. Ezt még maguk az euró bevezetésén dolgozó szakemberek is jelezték, de az unió vezetése félresöpörte a veszélyekre figyelmeztető véleményeket. Egy nevezetes, szintén az uniós vezetés irracionalitására utaló esemény volt, amikor az Európai Tanács 2000-ben egy olyan célt fogadott el, hogy az unióknak 2010-re a világ legversenyképesebb, leggyorsabban növekvő, tudásalapú gazdaságává kell válnia, aminek, mint tudjuk, az ellenkezője következett be. Az unió vezetése irracionális döntést hozott, amikor úgy bővítette 12 tagországgal a közösséget, hogy annak gazdasági és társadalmi hatásait nem gondolták végig. Volt ugyan egy „koppenhágai kritériumoknak” nevezett feltételrendszer, amely szerint a tagság feltétele, hogy az új tagállam gazdasága legyen versenyképes az unió piacán, de ezt persze figyelmen kívül hagyták. Mindez azonban eltörpül az unió vezető elitjének a hagyományos európai értékekhez való viszonya mellett, amelynek egyik látványos megnyilvánulása volt az a vita, amely az európai alkotmány kidolgozása során 2004-ben folyt Európa keresztény gyökereire való utalásról. Olaszország és másik hat ország (Lengyelország, Litvánia, Málta Portugália, a Cseh Köztársaság és Szlovákia) kiállt amellett, hogy a történelmi igazságnak megfelelően a leendő alkotmányban (amiből végül a Lisszaboni Szerződés lett) legyen utalás Európa keresztény gyökereire, ezt azonban a többség élükön Franciaország és a protestáns északi államok, mint Svédország és Dánia elutasították. A vita azonban nem országok, hanem politika pártok között folyt: ahol baloldali pártok voltak kormányon azok elutasították, ahol jobboldaliak ott többségében támogatták. Ezt bizonyítja, hogy Spanyolország eleinte a támogató csoporthoz tartozott, de amikor a szocialisták kerültek kormányra kihátráltak. Az angol munkáspárti külügyminiszter Jack Straw a brit muszlimok érzéseire való tekintettel utasította el a keresztény gyökerekre való utalást. Egy másik, a vallást érintő emlékeztető vita az volt, amikor 2004-ben az új Bizottság megválasztásakor Olaszország Rocco Buttiglione-t, egy hívő katolikust jelölt a biztosi posztra. Buttiglione meghallgatása során, az egyház és az állam szétválasztását (az angol filozófus John Locke-re utalva) azzal a példával illusztrálta, hogy ő hiheti ugyan, hogy a homoszexualitás bűn, de ennek az állami életben mindaddig nincs jelentősége, míg azt nem mondja, hogy büntett is. E filozofikus példabeszéde a posztjába került, a parlament hangadói azzal fenyegetőztek, hogy az egész Bizottságot elutasítják, ha Buttiglione annak tagja lesz (egyéni jelöltet ugyanis nem utasíthattak el). Az elmondottaknak azonban csak szimbolikus jelentősége lenne, ha az unió elitjét uraló gondolkodásmód kritikus helyzetekben, mint például a jelenlegi tömeges bevándorlás, nem vezetne döntésképtelenséghez, illetve tragikusan rossz döntésekhez. E gondolkodásmód egyik alapvető eszköze a büntudat-érzés keltése mindazokban, akik nem értenének egyet az uralkodó elit felfogásával, például a bevándorlás kérdésében. Akik a tömeges bevándorlást elutasítják, azok „idegengyűlölők”, ami ellen az unióknak a Lisszaboni Szerződés 67.3 paragrafusa szerint harcolnia kell. És hogy Európában tömegével vannak idegengyűlölők, annak bizonyítása az Európai Társadalmi Kutatás (European Social Survey) nevű, az Unió által finanszírozott akadémiai-közi szervezet feladata, amely két évente prezentálja elriasztó adatait, különösen elmarasztalva az unió új tagállamait. A hazai részről a TÁRKI által fémjelzett legutóbbi kutatási eredmények szerint például a magyarok harmadának gondolkodására jellemző a „biológiai rasszizmus”. Rasszizmus, vagy sem, minden ország állampolgárainak megvan a joga ahhoz, hogy akiket nem akar, ne fogadja be, és ezt emelt fővel, büntudat nélkül tegye, bárhogya is minősíti azt az Európát jelenleg uraló elit és az ő érdekeit kiszolgáló akadémiai háttér.

Európa jövője – ha lesz

Az európai egység gondolata az európai politikai vezetőkben a Római Birodalom bukása óta élt, első megvalósulása Nagy Károly frank birodalma, de mint tudjuk a nagy egység csak mintegy ötven évet számlált. Ide számíthatjuk a Szent Német-római Birodalmat is, amelyet 962-ben alapítottak és 1806-ban szűnt meg, tehát majd egy évezreden keresztül – legalábbis a nevében fennállt, de a birodalom északi és déli részeinek egészen eltérő gazdasági kapcsolatai és érdekei voltak már akkor is problémát jelentettek. Az évszázadok során azután sorra tűntek fel újabb és újabb kezdeményezések, például egy 1849-ben rendezett párizsi nemzetközi békekonferencián is, ahol Victor Hugo vetette fel egy Európai Egyesült Államok gondolatát. A XX. század első felében azután hemzsegték az egységes Európával kapcsolatos megnyilatkozások, külön figyelmet érdemel a páneurópai mozgalom létrehozója Richard Coudenhove-Kalergi, akinek a Pán-Európa című könyvét éppen időszerű lenne újraolvasni. Végül azonban az európai egység megvalósításának alapkövévé a francia Jean Monnet ötlete vált, amely azután a francia külügyminiszter Robert Schuman nevére (Schuman terv) vonult be a történelembe. Az ötlet az Európai Szén- és Acélközösség létrehozása volt, a francia-német megbékélés jegyében, amely azután az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződés alapjává vált. Az Európai Gazdasági Közösség két évtizede egyértelműen sikeres volt, a sikerben legalább kilenc tényező fontos szerepet játszott. (1) Külpolitikailag ez az időszak a kétpólusú világrend idejére esett, egyértelmű volt az Egyesült Államok vezető szerepe, az EGK egyes tagországai között külpolitikai kérdésekben nem volt lényeges különbség. (2) Az időszakot – köszönhetően a kor és különösen a II. világháború technikai innovációinak – gyors gazdasági növekedés, az életszínvonal mindenki számára jól érzékelhető növekedése jellemezte. (3) Mind a jobb, mind a baloldali pártok alapelve volt, hogy az a jó társadalom, amelyben a jövedelemkülönbségek mérsékeltek, ez megalapozta az úgynevezett európai szociális piacgazdaság modelljét. (4) A keynesiánus gazdaságpolitika következtében a gazdasági ciklusok mérsékeltek voltak, a munkanélküliség (és az infláció is) alacsony szintű volt. (5) Az integráció során a korlátozásokat (például vámok) lassan bontották le, úgy, hogy egyik tagállamot se érje jelentős sérelem. (6) Az integrációban részt vevő államok gazdasági fejlettségi szintje (különösen az integráció kezdetén) nagyon közel állt egymáshoz. (7) Franciaország és Németország egyenrangú és súlyú szereplők voltak, ha a két ország vezetői valamiben megegyeztek azt a többiek elfogadták, így a döntéshozatal meglehetősen hatékony volt. (8) Nem volt egységes pénz és maastrichti kritériumok, továbbá (9) nem volt migrációs probléma.

Mára ezek valahai Európai Gazdasági Közösség sikerét eredményező tényezők mindegyike gyökeresen, szinte az ellenkezőjére változott. Külpolitikai tekintetben – különösen az Oroszországhoz való viszony tekintetében – éles ellentét alakult ki az uniónak az amerikai vonalvezetést követő, sőt erősítő északi és az orosz érdekek iránt megértőbb kompromisszumkereső déli része között. A keynesiánus gazdaságpolitikát felváltó neoliberális elvek, lassú növekedést, magas munkanélküliséget, növekvő jövedelemkülönbségeket eredményeztek, amely egyébként a bevándorlók esetleges integrálásának is egyik akadálya. Az egységes pénz bevezetése a többszöri bővítéssel már rendkívül eltérő gazdasági adottságokkal rendelkező uniót adósok és hitelezők egymással szemben álló táborára bontotta szét. A bevándorlók integrálhatatlansága, a párhuzamos társadalmak létrejötte egyre nyilvánvalóbbá válik, amelyre az unió vezetőinek nincs válasza. Végül a mára már nyomasztó német dominancia ellenére a döntéshozatal lassúvá vált és a problémákat nem megoldja, hanem elodázza, amelyhez nagymértékben hozzájárul, hogy a politikailag korrekt beszéd és gondolkodás a problémák valódi okainak feltárását is akadályozza.

Ha ezeken az unió felbomlása irányába mutató tendenciákon változtatni akarunk, akkor tanulni kell Kalergitől és a fenti problémákra megadni a nemzetállamok és Európa érdekeit egyaránt szolgáló válaszokat.

644
2015.12.07

Egyre lazább unió?

Az uniós szerződések és az érvényben lévő Lisszaboni Szerződés is „egyre szorosabb uniót” vizionál. úgy látszik azonban, hogy ez a vízió szöges ellentétben áll az uniós polgárok akaratával, December 3.-án a dán polgárok egyértelműen nemmel válaszoltak arra a kérdésre, hogy Dánia csatlakozzon-e az unió bel- és igazságügyi együttműködéséhez. A rekord magas, 72%-os részvétel és az 53%-os elutasítási arány meggyőzte a liberális miniszterelnököt, Lars Løkke Rasmussent, hogy valahogy másképp kell próbálkoznia, ha országát még szorosabban az unióhoz kívánja csatolni. A dánok egyébként a Maastrichti szerződés elfogadásakor kaptak felmentést a bel- és igazságügyi együttműködés alól, ugyanis első menetben az egész szerződést elutasították, és csak a bel- és igazságügy kihagyásával lehetett őket egy második fordulóban rávenni arra, hogy elfogadják az egyezményt. A dánok többsége tehát inkább szabadulna az uniós kööttségektől, mintsem, hogy még jobban belebonyolódjon. Hasonló a helyzet Nagy Britanniában is, ahol rövidesen, jövő év közepén, népszavazást tartanak az unós tagságról és az unió szénája nem áll túl jól a választók szemében, legalábbis ez volt a tapasztalata Danuta Hübnernek, az Európai Parlament Alkotmányügyi Bizottsága lengyel elnökének, aki a közelmúltban a szigetországban járva a következőket nyilatkozta: „Sokkal gondterheltebben jöttünk vissza, mint korábban. Sok embertől hallottuk, hogy támogatják az Egyesült Királyság Európai Unióból való kilépését. Függetlenül attól, hogy Cameron mint fog intézni, ők nemmel szavaznak”. David Cameron, brit miniszterelnök pedig azt próbálja a 2016 februárjában esedékes uniós csúcson elintézni, hogy országa több területen felmentést kapjon az uniós szabályozás alól. Ez a felmentés gazdaságirányítási és versenyképességi kérdéseket, a szuverenitás ügyét valamint a bevándorlás kérdését érintene. Ez utóbbi területen egyébként legerőteljesebben a francia szélső jobb hallatja a hangját, bár kérdéses, hogy ki és miért nevez szélsőségesnek egy olyan politikai mozgalmat, amit a franciák jelentős része támogat, sőt amely a december 6-i önkormányzati választásokon jelentős eredményeket ért el, és vezetője a 2017-ben komoly kihívója lehet az elnökválasztáson várhatóan induló szocialista Francois Hollandnak vagy a konzervatív Nicolas Sarkozynek.

Mint a fenti példák mutatják, az uniót irányító „elit” és az uniós átlagpolgár véleménye és értékrendje között alapvető különbség van és a kérdés az, hogy képviseleti demokráciában, hogyan jöhet létre ekkora különbség a választók akarata és a vezetők politikája között. A kérdésfeltevés nem új, 1999-ben a Gallup közvélemény kutató intézet „Kormányzás és demokrácia – az emberek véleménye” címen egy kutatás eredményét tette közzé, melynek során 60 országban 57 ezer embert kérdeztek meg arról, hogy mennyire demokratikusak a választások és, hogy a kormányok mennyire a népakaratnak megfelelően kormányoznak. A két kérdés alapján felállítható négy kategória közül a legérdekesebb az volt, amelyben az embereknek az volt a többségi véleményük, hogy a választások ugyan demokratikusak, de a megválasztott vezetők nem a népakarat szerint kormányoznak. Ebbe a kategóriába esett 14 ország, közöttük olyan stabil polgári demokráciák is, mint az Egyesült Királyság, Svédország, Dánia, Finnország Franciaország és Hollandia. Tehát nem csak arról van szó, hogy az uniós intézmények nem demokratikusak, (például a Bizottságot – bármennyire elégedetlen is politikájával – az európai polgár nem tudja leváltani), ez ugyanis közismert, hanem arról is, hogy a tagországokban, ahol a politikai pártok és politikusaik leválthatók, sem tükrözi a kormányzás a népakaratot. Ez pedig csak úgy lehetséges, hogy a politikai porondokon még mindez ideig meghatározó hagyományos jobb- és baloldali pártokat belülről térítették el eredeti értékrendjüktől. Ez minden hierarchikus szervezeten belül lehetséges, ha az irányítást jól szervezett, ideológia, vagy érdekek által motivált csoportok akarják átvenni, ami pártok esetében annál is könnyebb, mert a választásokhoz egyre több pénz kell, ami természetesen nem a választóktól származik.

A választások és közvélemény kutatások nyomán egyre nyilvánvalóbb, hogy tömeges bevándorlással tetézett „egyre szorosabb unió” nem az európai polgár, hanem legfeljebb a senki által meg nem választott európai elit programja. Az elkövetkező évek nagy kérdése, hogy lehet-e és ha igen, milyen módon a népakaratot az uralkodó elit értékrendjével és érdekeivel szemben Európában érvényre juttatni?

645
2015.12.14

Klímacsúcs és a jövőnk

A résztvevők igen nagy meglepedésére 196 ország a 21-dik, most Párizsban rendezett klímacsúcson meg tudott egyezni néhány fontos kérdésben. A 31 oldalas megállapodás két részre oszlik, a jogilag kötelező „egyezményre” és a jogilag nem kötelező „határozatra”. A jogilag kötelező részben a résztvevő országok kötelezettséget vállaltak, hogy a globális hőmérséklet növekedését az iparosodás előtti szinthez képest jóval a 2 °C fok alatt tartják, de igyekeznek nem túllépni a másfél fokot és ennek érdekében a pénzügyi forrásokat az alacsony üvegházhatást okozó technológiák irányába terelik. Ezen az általános célon túlmenően az országok vállalták, hogy az emisszió mérése és számonkérhetősége érdekében egységes statisztikai rendszert dolgoznak ki és a kibocsátási célok teljesülését ötévenként felülvizsgálják. A fejlett országok vállalták, hogy kibocsátásukat abszolút értékben csökkentik, a fejlődő országok pedig emissziójuk növekedésének a mérséklésére törekcszenek, amelyhez a fejlett országoktól anyagi és technológiai segítséget kapnak. A kibocsátás mérséklésére országoként megállapított kvóták meghatározására nem került sor, mindenki egyéni felelőssége, hogy a kitűzött céloknak megfelelően alakítsa saját gazdaságát.

Az egyezmény elérése szinte minden nagy ország vezetőinek érdeke volt. Obama amerikai elnöknek ambíciója, hogy a klímaváltozás elleni harc egyik jelentős személyiségeként emlékezzenek rá, és sikerült is az egyezményt úgy megfogalmazni, hogy azt a klímakérdésekben ugyancsak szkeptikus republikánusok az amerikai szenátusban ne utasíthassák el. Az amerikai vezetés hosszasan tárgyaltak Kínával és Indiával egy közös álláspont kialakítása érdekében. Ők hárman teszik ki a világ CO₂ kibocsátásának felét. Kína, a legnagyobb kibocsátó – miután Peking és más nagyvárosok időnként fuldokolnak a szmogban – szintén kész volt a megegyezésre. Angela Merkelnek is érdeke volt, hogy a menekültválsággal kapcsolatos kudarcát a közvélemény szemében valamivel mérsékelje, és az ő feladata volt Putyin megnyerése is, hiszen a negyedik legnagyobb kibocsátó Oroszország. Putyin pedig valószínűleg örült, hogy végre valamiben egyetérthet a Nyugattal.

Egy valakivel azonban nem egyeztettek, a Természetfelelőssel. Ugyanis azok a kalkulációk, amelyeken a klímaegyezmények és a jelenlegi párizsi egyezmény is nyugszik, meglehetősen bizonytalan lábakon állnak. A Föld hőmérséklete az elmúlt ötszázmillió évben 12 és 24 °C fok között változott és az időszak legnagyobb részében a sarkokon nem volt jégtakaró. A jelenlegi 14 °C fokos átlagos hőmérséklet még a legalacsonyabbak közül való. Talán említeni sem kell, hogy az elmúlt félmillió évben az ember kevésbé befolyásolta a globális klíma változását. Könnyen előfordulhat tehát, hogy a mostani felmelegedés (amelyet csak a legutóbbi évtizedekben érzékelünk, hiszen a múlt század hetvenes éveiben még a Föld lehűlésétől kellett rettegnünk) nem elsősorban az emberi tevékenység eredménye. Ennek ellenére célszerű végiggondolni, hogy hogyan lehetne mérsékelni a CO₂ kibocsátást és ennek kapcsán az energiafelhasználást, mert az ember természetromboló tevékenysége nagyon is bizonyított, például az állatok élőhelyeinek rohamos csökkenésében, a fajok kipusztulásában, a környezet szennyezésében. Arra viszont világosan rá kell mutatni, hogy a világot, ezen belül a legfőbb CO₂ kibocsátókat uraló gazdasági ideológia tökéletesen ellentmond a kétségtelenül jó szándékú klímaegyezményeknek, a globális gazdaság, a profit centrikusság igen kevés teret ad a klimatikus célok elérésének. Például az energiafelhasználás egyharmada a szállítási tevékenységhez kapcsolódik és ameddig tízezer kilométereket szállítjuk azt az árut, amelyet, igaz magasabb áron (viszont kisebb munkanélküliség mellett) helyben is elő lehetne állítani, az energiafogyasztás mérséklése illúzió. És azt se felejtjük el, hogy a CO₂ kibocsátást alapvetően meghatározó egy főre jutó energiafogyasztás alapvetően az életmódtól függ. Például az amerikai életmód fejeként 6,8 tonna kőolaj egyenértéknek megfelelő energiafelhasználást kíván, Európa ennek nagyjából a felét fogyasztja, míg Kína jelenleg a harmadát, India a tizedét, de ez utóbbi országok fogyasztása gyorsan növekszik. Illúzió azt gondolni, hogy a kitűzött célok az életmód és a gazdaságfilozófia változtatása nélkül elérhetők. Ez utóbbiakról viszont Párizsban nem esett szó.

646
2015.12.21

Nyitott kapuk Európája

Az Európai Tanács elmúlt heti brüsszeli ülésén nyolc kérdés került napirendre, ezek közül három érintette a migrációt, a többi az unió belső gazdaságával, vagyis az integráció további elmélyítésével (a gazdasági és monetáris unió befejezésével) és az uniós tagságról szóló, a közeljövőben esedékes brit népszavazással foglalkozott. Ami a migránskérdést illeti nem jutottak sokkal előbbre annál, hogy a határokat meg kell védeni, és valahogy szilárd kormányokat kellene létrehozni Szíriában és Líbiában. A legkonkrétabb eredmény talán az, hogy a Tanács rövid időn belül megvizsgálja a Bizottságnak a külső határok védelméről, egy „Európai határ- és partvédelmi őrség” felállításáról szóló most decemberben benyújtott javaslatát. A javasolt 1500 főt számláló határvédelmi őrségnek joga lenne az unió külső határainak védelmében beavatkozni, ha azt az adott nemzet nem tudná megvédeni. A javaslatot nem fogadta egyértelmű lelkesedés, Lengyelország és Görögország például aggodalmait fejezte ki, hogy a felállítandó uniós határőrség csökkentené a nemzeti szuverenitást, és utaltak arra is, hogy az elvesztett nemzeti hatásköröket (mondjuk a migránskrízis elmúltával) szinte lehetetlen lenne Brüsszeltől visszaszerezni.

Az uniós csúcsot megelőzte egy „mini csúcs” is, amely osztrák kezdeményezésre és Ausztria brüsszeli uniós képviselőjén jött létre a „Hajlandók koalíciója” (Coalition of willing) országainak részvételével. Ezek azok az országok, amelyek hajlandók elfogadni az Európai Bizottságnak a menekültek Törökországból való áttelepítésével kapcsolatos javaslatát, vagyis, hogy migránsokat fogadjanak be közvetlenül a török menekülttáborokból. A mini csúcs résztvevői megállapították, hogy a menekültáradat ellenőrzés alatt tartásának legjobb módja, a migránsok közvetlenül Törökországból való áttelepítése, bár Németországtól eltekintve még ők sem mutattak különösen nagy lelkesedést a tömeges befogadás iránt. Ezt a belga miniszterelnök Charles Michel a következőképpen juttatta kifejezésre: „Néhány ország, mint Németország kész arra, hogy még többet tegyen a menekültek letelepítésével kapcsolatban, azonban Belgium esetében nem ez a helyzet”.

Kétségtelen, hogy a menekültek újraelosztásával kapcsolatos tervek mindez ideig kevés eredményt értek el: a tervezett 160 ezerből mindössze 200 főt sikerült más országba áttelepíteni, és hol van ez a szám a 2017-ig becsült hárommillió bevándorlótól? Igaz, az elmúlt hetekben a menekültáradat csökkent és ezt sokan a török hatóságok erőteljesebb fellépésének tulajdonítják. Ahmed Davutoglu török miniszterelnök szerint eddig már 1700 embercsempészt tartóztattak le, és hamarosan egy olyan törvényt fogadnak el, amely lehetővé teszi a szíriai menekültek törökországi munkavállalását. Nagyobb azonban a valószínűsége annak, hogy a migránsáradat csökkenésének fő előidézője Boreas, az északi szél, amely lényegesen megnehezíti az a görög partokra való átkelést. Az igazi okok tavaszra majd kiderülnek. Ha azonban a migránsáradat mégsem csökkenne, elkerülhetetlen lesz, hogy az unió belső határainál ellenőrzést vezessenek be, ami a mindeztidáig legnagyobb vívmánynak tekintett Schengeni egyezmény végét jelentené. A tervezett 1500 fős uniós határvédelmi egység amúgy sem biztos, hogy sokat tud tenni, ha egy időben migránsok ezrei rohannak neki a határnak, mint ez történik is, különösen, ha a jogvédő szervezetek minden határőr mellé még egy emberjogi aktivistát is állítanak. John Dalhuisen, az Amnesty International európai és közép-ázsiai igazgatója máris kifogásolta, hogy Törökország akaratuk ellenére visszairányítja a migránsokat onnan ahonnan jöttek, egy a Frontex kötelékébe tartozó őrhajó parancsnokának pedig vizsgálattal kell szembe néznie, mert az embercsempészekkel folytatott tűzharcban egy migráns meghalt.

Az Egyesült Államok 8 méteres kerítéssel (ebből két méter a földfelszín alatt van), Ausztrália hadihajókkal védekezik a nem kívánt bevándorlók ellen, egyedül Európába lehet tömegesen és ellenőrizetlenül bejutni, alapvetően azért, mert hiányzik a politikai akarat a külső határok védelmére. Ezen lényegében a mostani uniós csúcs sem változtatott, a döntéseket kitolta a jövő évre, de még ha lesz is határőrség, az unió politikai vezetése, demográfiai okokra hivatkozva továbbra is elkötelezett a tömeges bevándorlás mellett, ami hosszú távon egy lakosság- és civilizáció cserét jelent Európában.

647
2015.12.28

A politikai korrektség, véleménydiktatúra

Most először az amerikaiak nem mondhatják azt, amit gondolnak. Ha olyasmit mondanak, amit sértőnek vagy mások érzékenységet bántónak, és ami a legrosszabb, gyűlöletbeszédnek minősítenek, komoly bajba kerülhetnek, esetleg megbüntethetik őket, mert megsértették a 90-es évek gonosz törvényeit, amelyet úgy közönségesen csak politikai korrektségként ismerünk – mondja William S. Lind Princetoni Egyetemen végzett történész és író, akit az amerikai politikai élet „paleokonzervatív-jai”, magyarul őskonzervatívjai közé sorolnak. Ezeket az őskonzervatívokat az jellemzi, hogy elutasítják a neokonzervativizmust, vagyis az amerikai neokonok világuralmi törekvéseit, a külföldi katonai beavatkozást (például az iraki háborút), az illegális bevándorlást, a multikulturalizmust, a szabad kereskedelmet; a szubszidiaritás elvét hangsúlyozzák (vagyis azt, hogy amit lehet, helyben kell intézni), és ragaszkodnak Amerika kapcsolódásához az európai zsidó-keresztény kulturális gyökökhez.

Lind a mai politikai korrektséget a „kulturális marxizmusból” vezeti le, amely annak kapcsán keletkezett, hogy az első világháború után, amikor a kommunista forradalom Oroszországból képtelen volt átcsapni Nyugat-Európába, olyan vezető marxisták, mint Antonio Gramsci és Lukács György azzal magyarázták a sikertelenséget, hogy a munkásosztályt a kapitalizmus gazdasági sikerei és a nyugati kultúra elvakították, és nem képes többé forradalmi szerepének betöltésére.

Ebből kiindulva vált fő céllá a nyugati kulturális tradíciók lebontása, amiben a központi szerepet már nem a munkásosztály játssza, hanem különböző kisebbségek, akikkel el lehetett hitetni, hogy a hagyományos nyugati kultúra sérti önbecsülésüket és érdekeiket. A hasonló gondolkodásúaknak az 1924-ben alapított, a Frankfurti Egyetemhez kapcsolódó frankfurti iskola adott otthont és lehetőséget gondolataik kifejtésére. A későbbiek során ennek az iskolának az egyik legkiemelkedőbb képviselője Herbert Marcuse lett, akinek alapvető szerepe volt az eredetileg a gazdasági kérdéseket a középpontba állító marxizmus átfordításában a kultúra területére. A frankfurti iskola által kifejlesztett „kritikai elmélet” célpontja a tradicionális értékek és intézmények megkérdőjelezése volt. Míg a hagyományos marxizmus a termelőeszközök birtoklása alapján osztotta fel a társadalmat, a kulturális marxizmus azt állította középpontba, hogy mely csoportok (férfiak, nők, rasszok, vallások) uralkodnak a többi csoport felett. Bizonyos csoportokat, különösen a férfiakat, fehéreket elnyomóknak, zsarnokoknak, míg másokat (nőket, feketéket, szexuális kisebbségeket) áldozatoknak minősítettek.

A kulturális marxizmus vagy kulturális baloldal első nagy seregszemléje az 1968-as párizsi diáklázadás volt, amely a szexuális felszabadítás jegyében kezdődött (Daniel Cohn-Bendit, a későbbi európai parlamenti hordószónok főszereplésével), mára azonban a hatvanas évek lázadó diákjai elérték a politika vezető posztjait, az „establishment” részei lettek. Közismert képviselőik például José Manuel Barroso volt bizottsági elnök, Javier Solana volt NATO-főtitkár, Joschka Fischer volt német külügyminiszter, akik a kommunisták türelmetlenségével akarták és akarják keresztülvinni nézeteiket, szélsőségesnek, sőt fasisztának minősítve mindenkit, aki nem hajlandó elfogadni álláspontjukat.

A kulturális marxizmus által hirdetett egyes nézeteket számos európai országban (így Magyarországon is) már törvények védik. A gondolatrendőrség, amit George Orwell 1949-ben (a spanyol kommunisták között szerzett tapasztalatai nyomán) 1984-re vizionált, igaz, kicsit később, de realitássá vált. Eddig Franciaországban, Németországban, Ausztriában és Svájcban mintegy húsz elkövetőt ítélték börtönre vagy pénzbüntetésre gyűlöletbeszéd vagy holokauszttagadás miatt.

Néhány ország azonban még ellenáll. Anglia és a skandináv államok például megakadályozták, hogy uniós törvényt hozzanak az idegengyűlöletről, rasszizmusról és holokauszttagadásról. Amerikában – bár sokan támadják – még tartja magát az alkotmány szabad beszédet biztosító első módosítása. A politikai korrektség, amely első megjelenésében még humoros elemeket tartalmazott (például nem „hülye”, hanem „szellemileg hátrányos helyzetű”), mára a másképp gondolkodók kizárásának, kriminalizálásának eszközévé vált. A politikának is megvan a maga Newton-törvénye: minden addig megy egy meghatározott irányba, míg erő nem hat rá. A szólásszabadság megvédése érdekében ideje lenne ezt az erőt felmutatni.

2016

648

2016.01.04

Milyen év lesz 2016?

Olyan közepes. Valamivel rosszabb, mint 2015 volt, de feltétlenül jobb, mint 2017 lesz. Ha abból indulunk ki, hogy milyen sikerrel oldották meg az elmúlt év problémáit az unió vezetői nem sok reményünk maradhat.

Az egyik nagy küzdelmet az unió vezetése a görög Szirizával folytatta és kétségtelenül győzött, ez a győzelem azonban azt jelentette, hogy az unió tartósan adósok és hitelezők egymással szembenálló blokkjaivá fog válni. A megoldás a német kereskedelmi aktívum kiegyenlítése (Németországnak az euró bevezetése óta évi 200 milliárd euró körüli aktívuma van a többi, lényegében uniós országgal szemben) és a meglévő adósságok valamilyen formában történő leírása lenne, amire egyébként pont a német kormány mellett működő közgazdász csoport tett javaslatot, de Angela Merkel elengedte a füle mellett. Az unió ragaszkodik a Maastrichti szerződésben köbe vésett elvekhez annak dacára, hogy az unió gazdasága igen lassan növekszik, számos országban stagnál, vagy visszaesik. Maastrichtot a derűs napokra találták ki, mit sem tud kezdeni, egy válságba forduló gazdasággal. Ha az unió gazdasága a 2008-as pénzügyi válság után csak úgy növekedett volna, mint az Egyesült Államoké, ahonnan a válság egyébként kiindult, akkor ma ezermilliárd euróval több lenne az unió GDP-je, ami vagy hét év uniós költségvetésnek felel meg, miközben az uniós költségvetések elfogadásakor néhány milliárd eurón késhegyig menő vitákat folytatnak.

Egy másik megoldatlan kérdés, hogy mit tegyen az unió az évi egy- másfélmillió bevándorlóval, akik a liberális reményeknek makacsul ellentmondva, sehogyan sem akarnak integrálódni az európai kultúrába. Igaz, ezen nem lehet különösebben csodálkozni, hiszen ezt a kultúrát az európai politikát meghatározó liberális elit maga sem becsüli sokra, sőt helyettesíteni akarja a különféle kisebbségek sajátos világának felmagasztalásával. A bevándorlás nem új jelenség. Németországba például a kilencvenes évek elején is tömeges volt a bevándorlás, néhány éven keresztül elérte a másfél milliós számot. A 2015. évi rekord tehát még nem is a maximum. Azóta azonban kiderült, hogy az iszlám országokból bevándoroltak integrálása illúzió, mégpedig egy tartós illúzió. Nem most, hanem hét évvel ezelőtt, 2009-ben készült a berlini népességtudományi intézetben az a tanulmányt, amely egyrészt kimutatta, hogy Németországban már akkor minden harmadik újszülött bevándorlóktól származott, másrészt, hogy míg a más uniós országokból bevándoroltak és különösen a gyermekeik már teljesen integrálódtak a német társadalomba, más kisebbségek, elsősorban a törökök még ötven év múlva sem. Sőt nincs is szándékuk, gettókat formálnak, nem keresik a kapcsolatokat a német társadalommal. Persze kivételek mindig akadnak, de a 2015-ös menekültválság és az ezzel egy időben egyre erőteljesebben megjelenő terrorizmus világosan mutatja a hét évvel ezelőtti elemzés megállapításainak helyességét. De hét év után sem történik semmi érdemleges, a válasz ugyanaz: tehetetlenség és illúzió, ami bevándorlásügyben az európai vezetőket mindig is jellemezte. A gazdasági ellentétek mellett a bevándorláshoz való hozzáállás a másik jelentős választóvonal Európában: az új tagállamok nem kérnek a nyugat-Európában már előrehaladt iszlamizációból. Lehet az Odera-Neisse határ a jövőben Európát nem egy kommunista és kapitalista, hanem egy muszlim és keresztény részre fogja osztani.

Egy harmadik Európát megosztó jelentős választóvonal a külpolitika, amely jelenleg a legélesebben az Oroszországgal való kapcsolatok megítélésében jelentkezik. Míg Nagy Britannia, a skandináv, a balti államok és Lengyelország a kemény konfrontáció hívei, a dél-európai országok és több közép-európai ország az Oroszországgal való normális viszony kialakításának híve. E téren sem látszanak a kibontakozás körvonalai.

Ami a jövő perspektíváit illeti Maga Jean-Claude Juncker nyilatkozott úgy a 2015. évi utolsó uniós csúcst követő sajtótájékoztatón, hogy „A krízis, amivel találkozunk fennmarad és mások jönnek majd hozzá”. Egyetértünk, de pont az ő feladata lenne, hogy az önámítás helyett megoldásokat találjon a különböző válságokra. Úgy látszik azonban, hogy a realitásokkal szembe nézni merő uniós vezetőkre egyelőre még várnunk kell.

649
2016.01.11

Az angol misszió

David Cameron Visegrádi országokban tett látogatása változást hozhat az unió történetében: először látszik összeállni kormányzati szinten egy olyan koalíció, amely igyekszik megállítani az unió vezetőinek ámokfutását az „egyre szorosabb unió” megvalósítása érdekében. A választók – ha erre lehetőséget kaptak – ebbéli véleményüket már többször kifejezésre juttatták. A dánok például népszavazáson utasították el a Maastrichti egyezményt és csak engedmények árán és hatalmas politikai nyomásra sikerült másodszor elfogadtatni velük. A hollandok és a franciák az európai alkotmányra mondtak nemet, és csak Nicolas Sarkozy furfangosságának volt köszönhető, hogy az, némi módosítással (amihez már nem kellett népszavazás) és Lisszaboni szerződésre átkeresztelve, végül mégis érvénybe léphetett. Sikeresebbek voltak a svédek, akik az euró bevezetését egy népszavazással akadályozták meg, és a norvégek és a svájciak, akik kétszer is nemet mondtak arra, hogy az európai uniós kényszerzubbonyt magukra vegyék.

Az alapító atyák jóindulatát persze aligha lehet megkérdőjelezni, amikor, több mint fél évszázada, a Római Szerződés első soraként leírták, hogy eltökéltek „az Európa népei közötti mind szorosabb egység” alapjainak megteremtésében. Igaz két sorral lejjebb, azt is hozzátették, hogy „erőfeszítéseik alapvető célja népeik élet- és munkakörülményeinek folyamatos javítása”, ami igaz is volt az integráció első három évtizedére, de semmiképpen az elmúlt negyed századra. Tegyük még hozzá, hogy az egyre szorosabb uniót úgy képzeltek el, hogy a gazdagabb országok segítik a kevésbé fejlettek felzárkózását, aminek épp az ellenkezője történik: a legfeljebb olcsó munkaerőforrásnak és könnyen elérhető piacoknak tekintett periféria egyre inkább leszakad a centrum országoktól. De még ha esetleg változtatni is tudnának ezen a főleg a neoliberális ideológiából és az euró bevezetéséből származó helyzeten, az egységesítésnek akkor is korlátai vannak. Európa nem alkot egységes népet, nincs „európai démosz”, hanem hasonló kulturális gyökerekkel rendelkező, de eltérő nyelvű, szokású országokból áll, amelyeknek lakossága – közvélemény kutatások szerint – hajlik az együttműködésre, de nem a nemzetállami szuverenitás teljes feladására.

Egy működőképes Európa megteremtésének előfeltétele pont egy olyan konstrukció kidolgozása lenne, amely nem sérti a nemzetállami szuverenitást, ugyanakkor egyesítené az erőket ott ahol az együttműködésből mindenki profitál. Ennek tipikus példái a közös infrastruktúra-fejlesztési programok (például nagysebességű vasúti összeköttetések), közös kutatási programok, közös kulturális programok és hasonlóak lennének, amelyek csirájukba ma is megvannak, de a „négy szabadság” (áru, szolgáltatás, munkaerő, tőke szabad áramlása) helyett ezeknek kellene a középpontba kerülniük. Külpolitikai téren is illúzió a „közös hang” elérése, a legoptimálisabb esetben is az unió vezetése, egyes országai, vagy ország csoportjai csak olyan külpolitikát folytathatnának, ami nem ellentétes más országok alapvető érdekeivel. Például ne fordulhasson az elő, hogy míg az unió vezetése egyik oldalról leállítja az Oroszországból a Déli áramlat nevű vezetéken történő földgáz-beszerzést, a másik oldalon teljesen rendben lévőnek tartja újabb vezetékek építését Németország és Oroszország között. Hasonlóképpen az unió vezetésének tartózkodnia kell attól, hogy az egyes országok demokratikusan választott kormányainak belpolitikai intézkedéseit bármiféle „európai értékekre” hivatkozva megkérdőjelezze. Ennek legutóbbi példája Lengyelország tetemrehívása az új médiatörvény miatt. Amíg a lengyel média szinte teljes egészében liberális kézben volt, addig a média szabadságával szemben Brüsszelnek nem volt kifogása, most, hogy ez részben megváltozik, az unió vezetői hirtelen haragra gerjedtek.

David Cameronnak a visegrádi országokban tett missziója európai siker lehet, ha a meglátogatott, és esetleg más államok is, erőteljes összefogással megállítják, esetleg néhány helyen visszafordítják Brüsszel centralizációs törekvéseit. Persze a Lisszaboni szerződés módosítása nem könnyű feladat, ám lehet, hogy egyetlen betű megváltoztatása is elegendő lenne. Az „ever closer union” (egyre szorosabb unió) helyett a „never closer union” (soha szorosabb uniót) nem csak a briteket és a visegrádiakat, de Európa lakosságának döntő többségét is minden bizonnyal kielégítené.

650
2016.01.18

Harc a háttérhatalommal

Az Európai Bizottság 2014 márciusában fogadta el azt a „keretet” amely alapján most „előzetes vizsgálatot” fog lefolytatni Lengyelország jogállamiságával kapcsolatban. A „keret” egy újfajta jogi eszköz, ugyanis az egyezményeken kívül az uniós jog csak rendeletek, irányelvek és határozatokat ismer, amelyeket a rendes jogalkotási eljárásokban kell elfogadni. A „keret” a Lisszaboni Szerződés három pontjának (2.§, 7§ és 259.§) összevonására épül, amely alapján a Bizottság felhatalmazta magát, hogy eljárást indíthasson azon országok ellen, amelyekben a „jogállamiságot fenyegető rendszerszintű veszélyeket” észlel. A „rendszerszintű veszély” akkor lép fel, ha egyes országokban olyan pártok kerülnek hatalomra, amelyek valamilyen szempontból nem osztják az unió vezetőinek, illetve megmondó embereinek véleményét. Martin Schulz, az Európai Parlament elnöke, például, az új lengyel kormány egyes intézkedéseivel kapcsolatban puccsról és az európai politika Putyinizálódásáról beszél. Guy Verhofstadt, a liberális EP frakció vezetője, azzal vádolja a lengyel miniszterelnököt, hogy az unióval való viszonyt egy új mélypontra viszi. Günther Oettinger, a német biztos, arról beszél, hogy Lengyelország megsérti a közös európai értékeket. A fő kifogás, hogy az új lengyel kormány az alkotmánybíróságba és az állami média vezetői posztjaiba a saját embereit ülteti, ami igaz, de ez ugyanúgy igaz volt az előző, liberális kormányra is, ami ellen azonban az unió vezetői részéről semmilyen kifogás nem merült fel. Még a változtatásokkal is, az alkotmánybíróság 15 bírójából kilenc az előző kormány idejéből származik, a média nagyobb része pedig eleve külföldi, főleg német médiatársaságok kezében van.

A lengyelek meglehetősen ingerülten reagáltak a támadásokra, az egyik magazin például odáig ment, hogy az unió fent említett – főleg német – vezetőit, Angela Merkellel kiegészítve egy Hitler vezérkaráról készült fotó felhasználásával náci egyenruhában ábrázolták, ahogy egy térkép fölé hajolva éppen Lengyelország felosztásán tanakodnak. De a lengyelek valóban a németekkel állnak-e szemben ebben a vitában? A menekültválság élesen világított rá, hogy a német átlagember épp úgy elszenvedője az uniót uraló politikának, mint a lengyelek, vagy más uniós polgárok. Az uniót uraló politikai nézetek, ezen belül az „értékek” legfeljebb a liberális pártok értékrendjét fejezik ki, amelyek azonban soha egy uniós államban sem kaptak tíz százaléknál többet demokratikus választásokon. Miért van akkor, hogy az unió politikáját mégis ez a tíz százalék határozza meg? Azért, mert a liberálisok fejezik ki leginkább annak a háttérhatalomnak az érdekeit, amely az unió politikáját meghatározza. Ez a háttérhatalom közvetlenül eléggé megfoghatatlan, talán azt a definíciót lehetne adni neki, hogy azonos érdekű emberek és intézmények hálózata, amelyek kölcsönösen támogatják egymást hatalmuk kiterjesztése érdekében. Ebbe a hálózatba bele tartoznak a vezető pénzügyi intézmények, a vezető multinacionális vállalatok és bankok, a nemzetközi sajtó, az ideológiát szolgáltató és továbbfejlesztő kutatóintézetek és a nyomásgyakorló (és a hálózathoz tartozó pénzügyi háttér által finanszírozott) civil szervezetek. E hálózatnak vannak azután olyan látható elemei, mint mondjuk a Világbank, a „Trojka” vagy éppen maga Martin Schulz. Valamennyire jellemző, hogy a gazdasági és politikai élet nem demokratikusan választott szereplői. Hogyan tudnak akkor uralkodni a nyugati világ és ezen belül Európa felett? Idők során olyan tőkekoncentráció ment végbe, hogy ma már néhány tucat főleg pénzügyi központ ellenőrzi a világgazdaság túlnyomó részét. A vezető pártok is átalakultak. A baloldali pártok feletti uralmat átvette a hagyományos európai értékek ellen lázadó 1968-as nemzedék, a jobboldali kereszténydemokrata és néppártok pedig teljesen a multinacionális tőke ellenőrzése alá kerültek. Mindkét irányzatnak érdeke befolyásuk és hatalmuk kiterjesztése és ebben egymást kölcsönösen támogatják. Ők azok, akik a szerződésekben foglalt „európai értékeket” a saját érdekeik mentén meghatározzák. Az unió vezetésében a lengyel választások eredményei kapcsán azért tört ki pánik, mert Lengyelország vezetésével a 65 milliós Visegrádi országok már elég erősek, hogy az említett háttérhatalom európai egyeduralmát megkérdőjelezzék. Nem német-lengyel ellentétéről van tehát szó, hanem a nemzeti szuverenitásért a háttérhatalommal való harcról.